Bundel - Politieke Avond van 15 november 2023

Agenda bijlagen

Raadskamerindeling PA 15 november 2023

1.RZ 18.45 uur - 20.15 uur: Agenderingsverzoek 'Integraal Ouderenbeleid Arnhem'
Locatie: Raadzaal

Behandeladvies 15 november 2023
Agenderingsverzoek "Integraal Ouderenbeleid Arnhem" van de fracties Arnhem Centraal en GroenLinks
Schriftelijke bijdrage mevrouw Vossen-Brouwer
Schriftelijke bijdrage mevrouw De Vos
Schriftelijke bijdrage mevrouw Cijnssen
Raadsbrief 'Integraal ouderenbeleid in Arnhem', d.d. 16-05-2023
Behandelresultaat 15 november 2023

2.LF 18.45 uur - 20.15 uur: Besloten vergadering: Heijenoordseweg
Locatie: Landgoed/Festival

Behandeladvies 'Raadskamerbijeenkomst Heijenoordseweg 15 november 2023'
Raadsbrief 'Heijenoordseweg', d.d. 08-11-2023
Presentatie - Westzijde Heijnenoordseweg
Behandelresultaat 'Besloten vergadering 15 november 2023'

3.WG 18.45 uur - 20.15 uur: Wijziging begroting ODRA 2023
Fase: informatief/meningsvormend (1)
Locatie: Walburgis

Behandeladvies 15 november 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
Raadsvoorstel 'Wijziging begroting ODRA 2023'
Bijlage 1 - Gewijzigde begroting 2023
Bijlage 2 - Aanbiedingsbrief gewijzigde begroting ODRA 2023
Bijlage 3 - Concept zienswijze gewijzigde begroting ODRA 2023
Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 06-12-2023

4 20.15 uur - 20.30 uur: Pauze

5.RZ 20.30 uur - 22.00 uur: Agenderingsverzoek 'Integraal Ouderenbeleid Arnhem' - vervolg
Locatie: Raadzaal

6.LF 20.30 uur - 22.00 uur: Kaders voor de besteding van het Klimaatadaptatiefonds
Fase: informatief/meningsvormend (1)
Locatie: Landgoed/Festival

Behandeladvies 15 november 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
Raadsvoorstel 'Kaders voor de besteding van het Klimaatadaptatiefonds'
Bijlage 1 - Kaders voor de besteding van het klimaatadaptatiefonds
Bijlage 2 - Begrotingswijziging 23-006
Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 06-12-2023

7.WG 20.30 uur - 22.00 uur: Vaststelling bestemmingsplan 'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771'
Fase: meningsvormend (2)
Locatie: Walburgis

Behandeladvies 15 november 2023
motie "Geen Arnhemmers en kinderen van camping Arnhem naar de daklozenopvang" (23M102) van de fracties SP en ChristenUnie
motie 'Schaarsbergen ook laten bijdragen in het oplossen van de woningnood, maak van de camping een mooie woonbuurt' (23M103) van de fracties SP en ChristenUnie
Raadsvoorstel - Vaststelling bestemmingsplan 'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg
Bijlage 1a - Vast te stellen bestemmingsplan 'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771'
Bijlage 1b - Plankaart 'Facetplan vakantieparken' NL.IMRO.0202.1030-0301
Bijlage 2a - Zienswijzennota - geanonimiseerd
Bijlage 3a - Gebundelde zienswijzen - geanonimiseerd
Bijlage 4a - Niet vast te stellen bestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken'
Bijlage 4b - Niet vast te stellen plankaart 'Facetplan vakantieparken'
Technische vraag & beantwoording van de fractie SP, d.d. 04-10-2023
Aangenomen motie 'Geen mensen, gezinnen en kinderen op straat' (20M373g) van de fractie

Behandelresultaat 4 oktober 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 06-12-2023
Memo van burgemeester Marcouch inzake 'Uitvoering toezegging 1415', d.d. 29-11-2023

8 22.00 uur - 22.15 uur: Pauze

9.LF 22.15 uur - 23.15 uur: Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040
Fase: meningsvormend (2)
Locatie: Landgoed/Festival
Vanuit de ambtelijke afdeling is een video gemaakt, waarin een toelichting wordt gegeven op de omgevingsvisie en wat er in staat.
Klik hier om de video te zien.

Behandeladvies 15 november 2023, 3e meningsvormende (2) behandeling
amendement 'Aanvulling visie waardevolle wijken, sociale koop' (23A21) van de fractie ChristenUnie
amendement 'Aanvulling visie waardevolle wijken, uitleglocaties buiten stedelijk' (23A22) van de fractie ChristenUnie
amendement 'Aanvulling visie waardevolle wijken, erfpacht instrument betaalbaar wonen' (23A23) van de fractie ChristenUnie
amendement - Als doelgroep 'mobiel wonen' toevoegen (23A24) van de fracties Arnhem Centraal, ChristenUnie en Volt
amendement 'Schoon én hernieuwbaar energiesysteem' (23A28) van de fractie GroenLinks en Partij voor de Dieren
amendement 'Voortschrijdend inzicht' (23A29) van de fractie GroenLinks en Partij voor de
amendement 'Nieuwe functies bij toename van biodiversiteit en natuurwaarden' (23A31) van de fracties D66 en VVD
amendement 'Behoud Koningspleij-Noord als toekomstig bedrijventerrein' (23A32) van de fracties D66 en VVD
amendement 'Een gezonde stad is een stad waarin het gemakkelijk is om de gezonde keuze te maken' (23A33) van de fractie D66
Raadsvoorstel "Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040"
Omgevingsvisie
Plan-MER
Aanvulling Plan-MER
Bijlage 1 - Wijzigingendocument
Bijlage 2 - Gebundelde zienswijzen geanonimiseerd
Bijlage 4 - Persbericht Commissie m.e.r.
Schriftelijke inbreng Arnhemse Bomenbond - Ontwerp Omgevingsvisie Gemeente Arnhem 2040 - 5 mei 2023
Schriftelijke inbreng Arnhemse Bomenbond - Geen houtgestookte biomassa in de Omgevingsvisie - 19 mei 2023
Schriftelijke inbreng Arnhemse Bomenbond - Biomassacentrale Veolia (IPKW) - 18 juni
Schriftelijke inbreng Klimaatcoalitie - Biomassaverbranding - 19 mei 2023
Inspreekreactie - Verkeersgroep Arnhem-West
Bijlage bij inspreekreactie - VVN Advies - De doorgaande straten in de wijken Heijenoord en Lombok in Arnhem
Bijlage bij inspreekreactie - Enquete inrichting
Behandelresultaat 21 juni 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
Behandelresultaat 5 juli 2023, meningsvormende (1) behandeling
Beantwoording Technische vraag VVD over Natuurgebieden
Schriftelijke inbreng StAB d.d. 12-09-2023 - H. van der Doe, voorzitter
Behandelresultaat 13 september 2023, 1e meningsvormende (2) behandeling
Schriftelijke inbreng HV Woonwagenbewoners d.d. 13-09-2023 - T. Bosvelt
Behandelresultaat 4 oktober 2023, 2e meningsvormende (2) behandeling
Schriftelijke bijdrage Rijksvastgoedbedrijf
Memo 'Stand van zaken Defensiecluster Schaarsbergen' (toezegging 1417) d.d.
Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 06-12-2023

GEMEENTE Arnhem

Agenda Politieke Avond
15 november 2023

Raadzaal	Landgoed/Festival	Walburgis
18.45 uur - 20.15 uur (90) Agenderingsverzoek 'Integraal Ouderenbeleid Arnhem'	18.45 uur - 20.15 uur (90) Besloten vergadering	18.45 uur - 20.15 uur (90) Wijziging begroting ODRA 2023 (i/m1)
Pauze: 20.15 uur - 20.30 uur		
Raadzaal	**Landgoed/Festival**	**Walburgis**
20.30 uur – 22.00 uur (90) Agenderingsverzoek 'Integraal Ouderenbeleid Arnhem' - vervolg	20.30 uur – 22.00 uur (90) Kaders voor de besteding van het Klimaatadaptatiefonds (i/m1)	20.30 uur – 22.00 uur (90) Vaststelling bestemmingsplan 'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771'(m2)
Pauze: 22.00 uur - 22.15 uur		
Raadzaal	**Landgoed/Festival**	**Walburgis**
	22.15 uur – 23.15 uur (60) Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040 (m2)	

Titel/onderwerp: Agenderingsverzoek “Integraal Ouderenbeleid Arnhem"

Raadsadviseur: Petra Wielaard Telefoonnr: 3774836 petra.wielaard@arnhem.nl

Van:	Arnhem Centraal GroenLinks	Ambtenaar:	Irina van Brakel Arjan van Peer
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs	Telefoonnr:	
		E-mailadres:	irina.van.brakel@arnhem.nl arjan.van.peer@arnhem.nl
Doel activiteit	De bespreking van het agenderingsverzoek stelt de raadskamer in staat om zich te laten informeren.		
Toelichting	In mei van dit jaar heeft het college de raadsbrief “integraal ouderenbeleid in Arnhem” aan de raad aangeboden. De fracties van Arnhem Centraal en GroenLinks hebben een agenderingsverzoek ingediend om nog vóór de totstandkoming van het beleid hierover in gesprek te willen gaan met oudere Arnhemmers en een aantal betrokken maatschappelijke organisaties met als doel om de raad te informeren en in de gelegenheid te stellen om het college bij de uitwerking van het beleid aandachtspunten mee te kunnen geven. De agendering ziet er als volgt uit: 1. Een rondetafelgesprek met een aantal oudere Arnhemse inwoners over de behoeften van deze doelgroep. De deelnemers hebben gereageerd op de oproep die hiervoor in verschillende media is gepubliceerd waaronder de Arnhemse Koerier. 2. Een rondetafelgesprek met enkele genodigde maatschappelijke organisaties. 3. Een debat met het college over de informatie die tijdens de rondetafelgesprekken is gedeeld. Een deelnemersoverzicht wordt voorafgaand aan de bespreking aan de stukken toegevoegd. Naar aanleiding van de oproep hebben een aantal inwoners schriftelijk gereageerd. Ook deze bijdragen zijn aan de stukken toegevoegd.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Het voeren van de rondetafelgesprekken met inwoners en organisaties. Op een later tijdstip wordt het debat met de portefeuillehouder geagendeerd.		
Spreekrecht publiek	Er wordt deelgenomen door inwoners en maatschappelijke organisaties.		
Behandeladvies	Informatieve fase (rondetafelgesprekken) **18.45 uur – 20.15 uur Rondetafelgesprek met inwoners** Tijdens deze bijeenkomst gaat de raad met een aantal inwoners in gesprek over ouder worden in Arnhem. De voorzitter zal na het openen van de vergadering aan de deelnemers vragen om zich kort voor te stellen en kort iets te vertellen over hoe zij aankijken tegen ouder worden in Arnhem. Bijvoorbeeld; wat gaat er goed; wat zou u anders willen zien; wat kan de gemeente hierin volgens u betekenen? Aan de hand hiervan zal vervolgens het gesprek verder gevoerd worden waarbij de raadsleden vragen kunnen stellen aan de deelnemers.		

	20.30 uur – 22.00 uur Rondetafelgesprek met maatschappelijke organisaties: Tijdens deze bijeenkomst gaat de raad met enkele maatschappelijke organisaties in gesprek over ouder worden in Arnhem. De voorzitter zal na het openen van de vergadering aan de vertegenwoordigers vragen om zich kort voor te stellen en iets te vertellen over hoe zij aankijken tegen ouder worden in Arnhem. Bijvoorbeeld; wat gaat er goed; wat zou u anders willen zien; wat kan de gemeente hierin volgens u betekenen? Aan de hand hiervan zal vervolgens het gesprek verder gevoerd worden waarbij de raadsleden vragen kunnen stellen aan de vertegenwoordigde organisaties. Het gesprek vindt plaats tussen raad en de genodigde organisaties, de wethouder is als toehoorder aanwezig. De informatie die gewisseld wordt tijdens dit gesprek kan de raad vervolgens gebruiken bij de totstandkoming van het integraal ouderenbeleid. Een overzicht van deelnemers wordt voorafgaand aan de vergadering met de raad en genodigden gedeeld.
Bijlagen	

Agenderingsverzoek “Integraal ouderenbeleid in Arnhem” van de fracties van Arnhem Centraal en GroenLinks
Schriftelijke bijdrage mevrouw Vossen-Brouwer
Schriftelijke bijdrage mevrouw De Vos
Schriftelijke bijdrage mevrouw Cijnssen
Raadsbrief "Integraal ouderenbeleid in Arnhem", d.d. 16-05-2023

AANVRAAG RONDETAFEL GESPREK EN AGENDERINGSVERZOEK

Griffie Gemeente Arnhem
Koningstraat 38
6811 DG Arnhem

DATUM
17 mei 2023

CONTACTPERSONEN
Lea Manders en Walter de Boef

BETREFT

Raadsbrief Integraal Ouderenbeleid Arnhem

Geachte griffie,

De toename van het aantal jongere en oudere senioren vraagt nieuwe beleid. In de raadsbrief van 16 mei jl heeft het college de raad geïnformeerd hoe het aan de slag gaat met een Arnhemse aanpak. Hierin geeft het college ook twee sporen aan: ontwikkeling van een toekomstbestendig en integraal beleid voor ouderen in Arnhem, en ontwikkeling van Arnhem as dementievriendelijke gemeente. Arnhem Centraal en GroenLinks hebben de volgende verzoeken.

1. Om de raad te informeren willen we graag een **rondetafelgesprek** organiseren om Arnhemse organisaties, ouderen en mantelzorgers de ruimte te geven om met de raad te bespreken hoe het nu in onze stad gaat en wat zij willen mee geven aan vanuit hun ervaring en expertise.

   Dit gesprek kan bestaan uit twee delen of gevoerd worden in twee rondes die overeenkomen met de twee sporen (integraal ouderenbeleid en toewerken naar een dementievriendelijk Arnhem.

   Betreffende integraal beleid is het belangrijk dat er bewoners en organisaties deelnemen aan het gesprek om ons te informeren hoe zij een aanpak zien die verschillende aspecten als kwaliteit van leven, lichamelijke gezondheid, mentale welbevinden, zingeving, meedoen en dagelijkse functies verbonden kunnen worden. Hiertoe is het belangrijk er organisaties deelnemen met inzicht op een breed aantal onderwerpen zoals wonen, sport en beweging, voeding en maaltijdbezorging, dagbesteding, recreatie en cultuur, groene en veilige leefomgeving, welzijn en zorg, en verbondenheid met anderen in de wijk en stad.

   Met betrekking tot het toewerken naar een dementievriendelijk Arnhem (in het tweede deel van de ronde tafel) is het belangrijk dat bewoners en maatschappelijke organisatie uitgenodigd worden met een directe betrokkenheid en ervaring op dit onderwerp deelnemen aan het gesprek. Wij zijn ons er van bewust dat hierin deels een overlap ligt met de deelnemers aan het eerste deel van het gesprek.

2. Wij verzoeken een **agendering** van het integraal ouderenbeleid volgend op het rondetafelgesprek zodat de raad van gedachte kan wisselen met de wethouders verantwoordelijk voor zowel ouderenbeleid (Roelofs) en welzijn (Lauriks).

Met vriendelijke groet,

Lea Manders
Arnhem Centraal

Walter de Boef
GroenLinks Arnhem

Arnhem Centraal

GROENLINKS
ARNHEM

Arnhem, November 2023

Geachte Raadsleden van Arnhem,

Drie jaar geleden heb ik een verhaal geschreven naar uw gemeenteraad in Arnhem, betreffende mijn wens: Gratis Openbaar Vervoer (Bus) voor ouderen, alleen in de daluren.
Ik mocht het zelf voorlezen in de raad, maar er kwam Corona en dit ging toen niet door.
Het thema in 2020 was: “Meedoen in een Sociaal Arnhem en Genieten van een nog mooier Arnhem”.
Door mijn werk als wijkverpleegkundige en vrijwilligster bij diverse organisaties weet ik best wel wat van ouderen, en zie dat nog vele ouderen nog steeds niet goed mee kunnen doen.
Vandaar dus mijn wens voor gratis busvervoer voor ouderen in de daluren.

Boven een artikel in de Arnhemse Koerier (6 mei ’23) stond: “Beter meedoen in de maatschappij”, en dat betrof voordeel bij busvervoer voor Gelrepashouders.
Maar dat is ook van toepassing op minder draagkrachtige ouderen, die net niet voor de Gelrepas in aanmerking komen. Zij hebben sowieso geen recht op allerlei toeslagen en komen dan ook niet gemakkelijk rond, ondanks dat ze wat meer te besteden hebben.
Dat leidt dan weer tot ongezonder eten, minder contacten, minder erop uitgaan en dus minder bewegen. Uiteindelijk dus minder gezond en toenemende eenzaamheid, een niet te onderschatten realiteit.

Er is betreffende mijn wens/brieven echter niets gebeurd, maar het onderwerp is nu eigenlijk nog actueler. Ben enigszins teleurgesteld, en vind het ook wel discriminatie naar ouderen, die net niet voor de Gelrepas in aanmerking komen.
Dat roept weerstand op, merk ik onder de ouderen, discriminatie? Ja, misschien toch wel.

Als voor alle ouderen een OV-pas voor busvervoer in de daluren in Arnhem zou worden ingevoerd, zou dit het leven voor de vele armere ouderen een stuk dragelijker maken. Ze zullen dan eerder naar winkels, een markt of kringloop of Rozet of iets anders in de stad willen gaan, vooral als bij slechter weer fietsen of lopen te zwaar is. En dat betekent meer contacten, meer beweging, minder beroep op de gezondheidszorg.

Als je recht hebt op de Gelrepas dan zijn vele dingen gratis of voordelig en wordt je gepamperd. Zit je met je inkomsten net boven de limiet (zoals dus bij duizenden ouderen) dan heb je pech. De “niet heel arme” ouderen voelen zich ongelijk behandeld, terwijl zij evenzeer hebben gewerkt aan Nederland en belasting hebben betaald.

Als ouderen te veel thuisblijven, door geldgebrek, slecht weer en matige gezondheid, verpieteren ze alleen maar verder en volgt al gauw het dwingende advies van wijkteams om naar een tehuis te verkassen (zodat er weer een woning vrijkomt). Maar dit zijn zeer ongewenste adviezen, daarover gaat alleen de oudere zelf.

Ingedutte ouderen heb ik in mijn omgeving zien opgelicht en bestolen worden door onbetrouwbare maar zich aardig voordoende en behulpzame mensen.
Door betere/gratis mobiliteit blijven ze meer bij de wereld betrokken en zitten niet thuis of vereenzamen in verzorgingshuizen, zoals nu nog steeds gaande is.
Geef hen respect, en niet dat ze zijn afgedaan. Mensen hunkeren naar contact. Waarom word ik almaar gevraagd bij hen op bezoek te komen?

Het gaat hoogstens over enkele duizenden ouderen van de totaal circa 26.000 ouderen die dit zouden willen.
Alternatief zou het gratis beschikbaar stellen van een setje OV-kaartjes kunnen zijn, zoals bijvoorbeeld in Amsterdam.

Met een relatief bescheiden uitgave voor de gemeente worden velen weer bij “de wereld” betrokken.
De stad leeft pas echt als veel mensen meedoen met leerzame of leuke activiteiten in de stad.
Ik ben actief bij Kunstcafé 55+ en Rozet en zie dat er minder mensen komen als het regent of slecht weer is, fietsen of lopen is dan bezwaarlijk.
Kunstcafé 55+ zet zich in om mensen actiever te maken met leerzame presentaties en zang en dans. De gasten zijn enthousiast en ze houden er mooie herinneringen en soms ook nieuwe contacten aan over (zonder gemeentelijke bijdrage).

Dus gratis openbaar vervoer in de daluren zorgt voor meer activiteiten en bezoeken door ouderen en laat ze bijleren in een veranderende wereld en geeft ze het gevoel dat ze nog ertoe doen.
Actievere ouderen zijn meer zelfbewust en alert.
Gratis openbaar vervoer voor ouderen in de daluren maakt dat zij op hun moment naar activiteiten kunnen, die niet in de eigen wijk of dichtbij zijn.
Voor andere regio-vervoerders moeten ze soms veel regelen en lang wachten.

Ik vind dat wij als Arnhem ons moeten inzetten voor een (w)aardige plezierige oude dag, en gratis OV in de daluren voor ouderen is daarbij een flinke stimulans.

Activiteiten ook voor ouderen zijn alleen maar goed.
Het is mooi dat Arnhemse Cultuur-organisaties de komende jaren miljoenen subsidie ontvangen van Het Rijk.
Voor deze organisaties kan "mijn" doelgroep al een deel van het publiek worden, als ze er maar wat gemakkelijker naar toe kunnen gaan.

Ik vraag u allen heel serieus over mijn wens na te denken,

Vriendelijke groeten,

Kitty Vossen-Brouwer,

In de Arnhemse Koerier van 28 oktober lees ik dat er op 15 november een gesprek met/over ouderen is. Ik kan daar niet bij zijn en geef graag mijn input via deze mail. In het artikel staat dat dit per post moet, maar dat is denk ik zelfs voor ouderen een wat achterhaalde manier. Hopelijk vindt mijn mail toch zijn weg naar de juiste persoon.

Ik ben onlangs 56 geworden, mijn vriend wordt deze week 65. We hebben geen kinderen, onze familie woont allemaal in Zuid-Holland of Zeeland en we hebben een koophuis in Elderveld (eengezinswoning).

Soms maak ik me zorgen over ouder worden. We hebben geen kinderen, wie kijkt er dan naar je om? Als ik kijk wat mijn zus en ik allemaal voor mijn moeder in Zuid-Holland doen (ik vanuit Arnhem, mijn zus vanuit Zeeland): bijhouden van de tuin, boodschappen, belastingaangifte, geld pinnen, glasvezel regelen, allerlei potten open draaien wat zij met haar artrose niet meer kan, naar van alles en nog wat brengen en halen, een nieuwe koelkast uitzoeken en bestellen. En ga zo maar door. En dan heeft zij in het dorp en binnen de kerk nog een sterk netwerk. Wie gaan mijn vriend en mij ondersteunen als er van ons verwacht wordt dat we zo lang mogelijk thuis blijven wonen?

Verder heb ik bij mijn moeder gezien hoe ontzettend zwaar het is om in huis te wonen met een iemand die dement is, mijn vader (hij is in 2018 overleden). Ze moest hem dag in dag uit door de dag en door het leven heen sjouwen terwijl ze zelf ook boven de 80 was. In dit soort situaties moet er voldoende ondersteuning zijn, mensen moeten steeds weer op adem kunnen komen.

Voor mij is een belangrijk punt dat er voldoende passende woningen zijn. Op een gegeven moment zou ik van ons koophuis naar een passend huurappartement willen. We hebben geen kinderen, mijn zus ook niet, dus we geven tegen die tijd liever ons geld uit dan dat het in de stenen blijft zitten. We kunnen het aan niemand nalaten.

Ik wil als we wat ouder zijn niet in ons koophuis blijven waar we de tuin en het huis moeten onderhouden. Of je laat het doen, maar je moet het allemaal zelf regelen. Hiervoor heb ik in een flat van de woningbouwvereniging gewoond en daar hadden we helemaal geen werk aan. Je hoefde niet te schilderen, als de afvoer verstopt was dan belde je de woningbouwvereniging. Dat wil ik later weer, ik wil ontzorgd worden.

Er moet veel meer gebouwd worden voor senioren, en dan niet alleen koop maar ook - of juist - huur. Appartementen in de buurt van voorzieningen zodat mensen zo lang mogelijk nog boodschapjes kunnen doen en waar de zorg gemakkelijk voor te regelen is. Waar je kunt helpen in de tuin en in de keuken. Ik geloof echt dat de woningmarkt weer op gang komt als de senioren in beweging komen en hun huis vrij komt voor starters/gezinnen. Maar dan moet er wel een passende plek zijn waar zij heen kunnen.

Volgens mij heb ik iets gelezen dat senioren met een huurwoning een beroep kunnen doen op een soort coach die helpt bij het vinden van een passende, kleinere nieuwe huurwoning, zodat hun grote woning vrij komt voor starters/gezinnen.

Ik begrijp niet goed waarom alleen huurders hier gebruik van mogen maken. Hier zouden ook mensen met een koopwoning gebruik van moeten kunnen maken, want ook zij laten een woning achter voor een starter/gezin. Ik zou daar in ieder geval tegen die tijd graag gebruik van maken. En ik zou het ook niet alleen maar tot Arnhem beperken; de zoektocht kan zich uitspreiden over de hele regio.

En ik vroeg me af: bestaan de ouderenadviseurs nog? En waar kunnen die voor ingeschakeld worden?

Ook vermogende mensen kunnen thuiszorg krijgen en betalen daar heel erg weinig voor. Zij zouden veel meer kunnen bijdragen, maar dat zal meer via landelijke wetgeving geregeld moeten worden.

Op de een of andere manier moet je de zorg en ondersteuning krijgen bij de mensen die het het meest nodig hebben. Als je het aan alle ouderen aanbiedt, zal men er ook gebruik van maken. Gewoon omdat het kan en omdat het wel lekker makkelijk is. We zullen meer voor onze ouders moeten doen, er zijn waarschijnlijk ook steeds meer online mogelijkheden waardoor voor die dingen de reisafstand tussen ouders en kinderen geen rol meer speelt. En zo blijft de zorg en ondersteuning beschikbaar voor mensen zonder kinderen of voor mensen die geen beroep op hun kinderen kunnen doen. Maar nogmaals, iedereen zal er aan moeten wennen dat we meer aan mantelzorg moeten doen.

Tot zover de gedachten die ik heb bij dit belangrijke thema. Ik wens u op 15 november een zinvolle bijeenkomst toe. Heel fijn dat we onze input geven kunnen.

Ingrid de Vos

Schriftelijke bijdrage n.a.v. het agenderingsverzoek integraal ouderenbeleid

Hier een beetje mijn verhaal
Ik hoef niet perse aan de tafel te zitten
Maar wil wel wat betekenen voor andere
Ik ben zelf erg actief met mij hondjes
Wandel veel
Wij doen behendigheid en hoopere
Onder andere
Nu heb ik een hondje die heel graag ge-aait wil worden
En als iemand somber is of eenzaam
Dan kan mijn hondje hun heel opvrolijken
En misschien ook een klein wandelingetje maken of zo
Ik denk ook dat mijn hondje er ook heel vrolijk van wordt
Mijn hondje heet Zoë
Dit zou ik wel bij willen dragen voor andere
Hoop hier dit goed heb uitgelegd

Met vriendelijke groeten
Mevrouw Cijnssen

GEMEENTE Arnhem

Aan de gemeenteraad

Datum	: 16 mei 2023
Zaaknummer	: 191320
Contactpersoon	: Irina van Brakel
Telefoonnummer	: 06 214 680 05

Onderwerp: integraal ouderenbeleid in Arnhem

Geachte voorzitter en leden,

De Arnhemse bevolkingssamenstelling is in beweging. De gemiddelde leeftijd komt hoger te liggen en het aandeel ouderen neemt toe. Er is sprake van een zogeheten ‘dubbele vergrijzing’. Dit heeft invloed op de wijze waarop we onze Arnhemse samenleving moeten inrichten. Daarom gaan we aan de slag met een integraal beleid voor 55+ in Arnhem en een bijbehorend uitvoeringsplan.
Dit plan, dat we samen met Arnhemmers willen opstellen, zal acties bevatten waarmee we onze inwoners – vanaf de overgangsfase van werk naar pensioen – kunnen ondersteunen. Zo hopen we dat alle inwoners – jong en oud – actief kunnen blijven meedoen en bijdragen aan onze samenleving. In deze brief informeren wij u nader over het plan van aanpak zoals wij dat voor ogen zien.

Inleiding
De komende jaren neemt het aantal ouderen in heel Nederland fors toe. Bij verschillende bestuurslagen staat de toenemende vergrijzing dan ook hoog op de agenda. Zo presenteerde het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) in de zomer van 2022 het Programma Wonen, Ondersteuning en Zorg voor Ouderen, waarin een nieuwe norm werd geïntroduceerd: ‘zelf als het kan; thuis als het kan; digitaal als het kan’. Dit programma is aanvullend op het Pact voor de ouderenzorg (2018) dat bestaat uit drie landelijke programma’s: Een tegen eenzaamheid, Programma Langer Thuis en Waardigheid & Trots. In het Actieplan Wonen van de provincie Gelderland is eveneens aandacht voor ouderen. Zo wil de provincie gemeenten en corporaties op gang helpen met verhuisvergoedingen en verhuiscoaches die zich richten op een betere doorstroom van ouderen in woningen in de sociale huursector.
De ambities op het gebied van ouderen in het Integraal Zorgakkoord (IZA) en het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) komen overeen met het nog te ontwikkelen integrale beleid voor ouderen.

Arnhemse situatie
Ook in Arnhem moeten we de komende periode stappen zetten om onze samenleving voor te bereiden op de dubbele vergrijzing. Volgens de meest recente cijfers neemt de groep Arnhemse ouderen toe.

	2023 (165.764 inwoners)	2026 (ca. 171.000 inwoners)	2050 (ca. 189.000 inwoners)
55-65 jaar	12,4%	13%	12%
65-75 jaar	9,2 %	9%	9%
75 jaar of ouder	6,8%	8%	13%
Totaal	28,4% (47.095 inwoners)	30% (ca. 51.000 inwoners)	34% (ca. 64.000 inwoners)

Bron: De Staat van de Stad

Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) geeft aan dat er naar verwachting een toename zal zijn van diverse ouderdomsziekten zoals dementie en niet aangeboren hersenletsel (NAH).
De veranderende samenstelling heeft ook gevolgen voor de manier waarop we onze stad inrichten. Arnhemmers van 55 jaar en ouder komen geleidelijk in een andere levensfase met bijbehorende veranderende behoeften. De ouders onder hen zien hun kinderen het huis uitgaan en voor vrijwel alle Arnhemmers komt langzaam maar zeker het einde van het werkende leven in zicht. Het actieve dagelijkse bestaan maakt plaats voor een leven in een ander tempo. Het dagritme verandert, sociale bezigheden krijgen een andere invulling, eenzaamheid kan om de hoek kijken en sommige Arnhemmers merken dat ze afhankelijk worden van (mantel)zorg. Door het tekort aan zorgpersoneel en de afname van mantelzorgers wordt samenredzaamheid steeds belangrijker. Dit vraagt dat we dit ‘naar elkaar omkijken in de wijk’ vanuit welzijn goed moeten organiseren. Ontmoetingsplekken en de inrichting van de openbare ruimte kunnen hierbij helpen.

Uiteraard vinden deze veranderingen niet voor iedereen op hetzelfde moment plaats. Sommige Arnhemmers richten zich na hun pensioen op vrijwilligerswerk of zorg voor de kleinkinderen. Anderen leveren op andere wijze een waardevolle bijdrage aan onze samenleving. De gemene deler is dat deze Arnhemmers allemaal op hun eigen manier beschikken over een schat aan kennis en vaardigheden die voor onze stad van grote waarde zijn.
In het integrale beleid willen we dan ook nadrukkelijk oog hebben voor alle verschillende manieren waarop Arnhemmers ouder worden. We willen dat onze 55plussers alle kansen en mogelijkheden krijgen om op hun manier actief mee te doen aan onze samenleving. En waar dat – door hun veranderende levensfase – niet vanzelf gaat, is het van belang dat de gemeente ondersteuning kan bieden.

Uitdagingen
Net zoals dé Arnhemmer niet bestaat, bestaat ook dé 55plusser niet. De behoeftes van onze inwoners zullen uiteenlopend zijn en vele beleidsterreinen raken. Wel blijkt uit recent onderzoek van het ministerie van VWS dat de kwetsbaarheid van ouderen toeneemt naarmate de leeftijd stijgt. Dit betreft vooral cognitieve kwetsbaarheid in de hoogste leeftijdsgroepen. Kwetsbaarheid komt bovendien relatief vaker

voor in specifieke groepen; ouderen die praktisch zijn opgeleid, mantelzorgers, ouderen met een migratieachtergrond en lhbtiq+ ouderen. Volgens het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) geldt dit ook voor ouderen met complexe gezondheidsproblemen en ouderen die kampen met eenzaamheid.

Uit onderzoek van de Patiëntenfederatie Nederland en de seniorenorganisaties Katholieke Bond van Ouderen en Protestants Christelijke Ouderenbond (samenwerkingsverband KBO-PCOB) blijkt dat zowel ouderen met een kwetsbare gezondheid als hun naasten en zorgverleners aanlopen tegen problemen in de zorg en ondersteuning. Vaak hebben deze kwetsbare ouderen meer hulp en ondersteuning nodig dan hun familie, buren en vrienden hen kunnen bieden. Ook ontbreken volgens hen passende hulp, hulpmiddelen en woonplekken.
SWOA voorziet een toename aan ouderen die in een spagaat zitten tussen zorg voor eigen kinderen en kleinkinderen en daarnaast nog zorg voor hoogbejaarde ouders. Daarnaast ziet SWOA een toename van alcoholgebruik onder ouderen die door het wegvallen van werk en structuur leven alsof het iedere dag vakantie is. Niet alleen over het gebruik van alcohol is meer voorlichting en preventie noodzakelijk, maar ook over de ziektebeelden kanker, mensen met dementie en niet aangeboren hersenletsel (NAH).
Er is sprake van meer dubbeldiagnoses; dementie én een andere vorm van ouderdomsziekten zoals bijvoorbeeld Parkinson.

De toegankelijkheid van digitale toepassingen verschilt van de huidige oudere die niet altijd digitaal vaardig is naar een oudere over 5 of 10 jaar die dat beter zal zijn. Echter, de technologie ontwikkelt zich in een hoog tempo. Digicoaching is daarmee ook een voorwaarde om dat goed te kunnen laten landen.

Arnhemse aanpak
Met de Arnhemse aanpak die we gaan ontwikkelen bereiden we de stad voor op de toenemende vergrijzing. Dit doen we onder andere door in beeld te brengen welke voorzieningen we hebben en waar Arnhemmers deze kunnen vinden. Daarnaast peilen we de wensen en behoeften van inwoners. Deze aanpak wordt tweeledig: we beginnen met integraal ouderenbeleid en zetten dat vervolgens om in een uitvoeringsagenda. Zo willen we kansen creëren om wonen, sociale ondersteuning en zorg voldoende kwalitatief, betaalbaar en beschikbaar te houden voor wie dit nodig heeft. Participatie van ouderen aan onze samenleving moet de norm zijn en we zetten dan ook in op het verstevigen van zelfstandigheid (zelf doen), eigen regie (zelf beslissen) en het algehele welbevinden van ouderen. De verwachting is dat zorg en ondersteuning schaarser worden, waardoor creatief moet worden gekeken naar leefvormen en voorzieningen die hierop inspelen.

Ten aanzien van de publieke gezondheid zetten we in op een vitale levensstijl door onder andere het faciliteren van sport en beweging en het stimuleren van gezonde voeding; zo helpen we ouderen om lichamelijk en mentaal fit te blijven. Daarnaast is er expliciet aandacht voor de kwetsbare ouderen die zelf geen regie meer kunnen voeren, zoals mensen met dementie.

We gaan aan de slag via twee sporen:

- Spoor 1: ontwikkeling van een toekomstbestendig en integraal beleid voor ouderen in Arnhem
- Spoor 2: ontwikkeling van Arnhem als dementievriendelijke gemeente, met oog voor de behoeften van alle kwetsbare inwoners.

Toelichting spoor 1
Met het ouderenbeleid en het daaruit volgende uitvoeringsplan willen we in ieder geval onderstaande doelen verwezenlijken, die tevens in lijn zijn met eerder vastgestelde nota's en beleid (visie op het sociaal domein, vitaal ouder worden en wonen en zorg):

- inwoners kunnen vitaal ouder worden in Arnhem;
- inwoners krijgen en/of houden grip op het eigen leven en de omgeving;
- aandacht voor de kwetsbare inwoners die dit niet (meer) kunnen;
- we zetten in op het voorkomen en terugdringen van eenzaamheid;
- inwoners die ondersteuning nodig hebben, ontvangen dit in een passende woonomgeving;
- betaalbaar wonen en goede zorg zijn bereikbaar voor wie dit nodig heeft;
- activiteiten en bewegen voor ouderen.

Toelichting spoor 2
Arnhem heeft de ambitie om een dementievriendelijke gemeente te zijn en we zetten ons actief in om inwoners met dementie en hun mantelzorgers zo lang mogelijk mee te laten doen in de samenleving en om inwoners de signalen van dementie eerder te laten herkennen. In 2021 tekende Arnhem samen met Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA), Mantelzorg Vrijwillige Thuishulp Arnhem (MVT) en Netwerk Dementie Arnhem en omstreken het actieplan 'Arnhem, dementievriendelijke samenleving'.
Om hier nader vorm aan te geven is een verdere ontwikkeling nodig. Dit doen we net als bij spoor 1 door in beeld te brengen wat we al doen en waar mogelijkheden zijn om te verbeteren. We gaan daarnaast op zoek naar kansen door samenwerkingen en verbindingen te stimuleren met andere organisaties in Arnhem. Omdat dementie niet leeftijdsgebonden is, hebben we specifiek ook aandacht voor de steeds groter wordende groep jonge dementerenden.

Samen met de stad
De Arnhemse Aanpak maken we met Arnhemmers en Arnhemse organisaties. Dit doen we door:

1. In kaart te brengen wat uit onderzoek en prognoses bekend is op het gebied van ouderenbeleid.
2. Te inventariseren wat er in Arnhem al gebeurt voor en door ouderen (zoals het programma één tegen eenzaamheid, wonen en zorg, valpreventie, buurthuizen, samenwerkingspartners et cetera).
3. Burgerparticipatie.
   - Via onder andere een digipanel en regionale media zetten we een enquête uit onder Arnhemmers van 55 jaar en ouder met vragen over de ondersteuning die ze (verwachten) nodig te hebben en welke (woon)voorzieningen zij nodig hebben om zo lang mogelijk zelfstandig te kunnen blijven en hoe zij aankijken tegen de periode dat dit niet meer lukt;

- We vragen hen met welke term (ouderen, senioren, etc.) zij aangesproken willen worden, zodat de beoogde doelgroep zich ook daadwerkelijk met de nieuwe aanpak kan identificeren;
- We gaan in gesprek met inwoners (o.a. tijdens inwonersbijeenkomsten) over de zaken die al goed geregeld zijn in Arnhem en de punten die nog beter kunnen;
- Hierbij is expliciet aandacht voor generatie-overstijgende verbindingen.

4. We gaan in gesprek met diverse belanghebbenden in de stad en betrekken hen bij de ontwikkeling van het beleid en de uitvoeringsagenda.
5. We gaan actief op zoek naar groepen ouderen die we als gemeente nog onvoldoende in beeld hebben (zoals bijvoorbeeld ouderen met een migratieachtergrond, ouderen die kampen met eenzaamheid en ouderen die zich rekenen tot de lhbtiq+ gemeenschap) om ook hun wensen en behoeften te inventariseren.

Vervolg
In het vierde kwartaal van 2023 verwachten wij het integraal ouderenbeleid aan uw raad te kunnen aanbieden. De Nationale Ouderendag (6 oktober 2023) grijpen we aan als moment om een bijeenkomst te organiseren voor ouderen in Arnhem. De prioriteiten uit het beleid worden vervolgens opgenomen in een bijbehorende uitvoeringsagenda, deze verwachten we in het tweede kwartaal van 2024 aan te kunnen bieden. De voortgang volgt jaarlijks rond de nationale dag van de ouderen.
De raad wordt op de hoogte gehouden van tussentijdse ontwikkelingen.

Hoogachtend,

het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

BEHANDELRESULTAAT

Agenderingsverzoek 15 november 2023

GEMEENTE Arnhem

Agenderingsverzoek "Integraal Ouderenbeleid Arnhem”

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Roelofs
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig de raadsleden/fractievolgers: De Boef (GroenLinks), Zwijnepoel (D66), Eppich (VVD), Manders (Arnhem Centraal), Lu (Partij voor de Dieren), Bal (DENK), Jansen (ChristenUnie), Van Munster (PvdA) deel I en deel II als voorzitter, De Vries (Volt), Van Plateringen (Burgerbelang Arnhem). Afwezig: de fracties van CDA, SP, PVV, Forum voor Democratie.

Verder aanwezig: Roelofs (wethouder)

Verloop

Rondetafelgesprek met inwoners (I)

Deelnemers: mevrouw Van Meurs, de heer Minnema, mevrouw Hendriks, mevrouw Vossen, mevrouw Lodder, mevrouw Aslan.

Rondetafelgesprek met maatschappelijke organisaties (II)

Deelnemers: mevrouw Siderakis namens Nationaal Ouderenfonds (Onderzoeker), de heer Overweg namens Leger des Heils (Regiodirecteur), de heer Ekkelenkamp namens Huisartsencoörperatie Onze Huisartsen Arnhem (Algemeen directeur), mevrouw Geçol namens Zorg en Welzijn Arnhem (Algemeen directeur), mevrouw Toonen namens SWOA, netwerk dementie en MVT (Teamleider Groepsbegeleiding & flexibele begeleiding), de heer Van Hoogmoed namens Vivare, Portaal en Volkshuisvesting (Adviseur Onderzoek & Strategie).

In het gesprek tussen de woordvoerders en de gasten is er onder andere gesproken over woonvormen, levensbestendige woningen, ruimtegebruik, huiskamers, participatie en ontmoeten, zingeving en betekenis, capaciteit(stekorten) en faciliteiten zorgverleners en zorgverlening, (openbaar) vervoer en mobiliteit, ouderen serieus nemen in hun zorgen en vraagstukken in een dialoog, warme zorg en eenzaamheidsproblematiek, inzet van robotica en demotica, vindbaarheid van informatie en toegankelijkheid over ouderenvoorzieningen en activiteiten en de mogelijke brugfunctie van de gemeente hierin, deskundigheidsbevordering en bewustwording, seniorenconsulenten, regierol van gemeente om wonen en zorg te koppelen, samenwerkingsverbanden, cultuur sensitieve zorg,

taalbarrières en analfabetisme, samenhang samenleving en stad en wijk; de woonzorgvisie, beleid niet alleen richten op wat maar ook op hoe.

Conclusie

De voorzitter concludeert dat de informatieve fase (rondetafelgesprekken) van het agenderingsverzoek is afgerond.

De raadsadviseur,

P. Wielaard

De voorzitters,

M.P. Simonis (deel I),
M.J.A. van Munster (deel II)

Openbaar gemaakt op 23-nov-2023

GEHEIM

Titel/onderwerp: Heijenoordseweg

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Arthur Borst
Portefeuillehouder:	C. Bouwkamp, P. Smeulders en N. Kundic	Telefoonnr:	+31631102236
		E-mailadres:	arthur.borst@arnhem.nl
Doel activiteit	Raadskamerbijeenkomst		
Toelichting	**Inhoud** Op donderdag 9 november heeft de raad een raadsbrief onder geheimhouding van het college ontvangen. In die brief verzoekt het college om achter gesloten deuren met de raad van gedachten te wisselen over actuele ontwikkelingen in het gebied aan de westzijde van de Heijenoordseweg.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van ambtelijke briefing en een bestuurlijk gesprek.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	<u>Voorgestelde orde bij een geheime vergadering</u> - De bijeenkomst opent conform het geheimhoudingsprotocol van de gemeente Arnhem openbaar. - Bij aanvang van de vergadering zullen de deuren gesloten worden. Achter de gesloten deuren bespreekt de raadskamer met de portefeuillehouder waarom de vergadering niet in het openbaar plaats kan vinden. - Vervolgens beslist de raadskamer of de deuren gesloten blijven (de woordvoerders van de fracties nemen deel aan de stemming, de stemming verloopt volgens het principe 'one person, one vote'). - Als de deuren gesloten blijven is automatisch alles wat wordt besproken of getoond geheim. - Een vergadering achter gesloten deuren wordt vanzelfsprekend niet uitgezonden. Wel zal er een opname worden gemaakt die zal dienen als (beeld)verslag. <u>Vergaderorde</u> 1. Start bijeenkomst met duiding van de wethouders over de aard van de bijeenkomst (noodzaak en inhoud). 2. Korte ambtelijke briefing. 3. Een bestuurlijk gesprek. Tijdens dit gesprek kan de raad met de wethouders in gesprek over de ontwikkelingen aan de westzijde van de Heijenoordseweg en de gewenste stappen. Gezien de aard van de bijeenkomst ligt er een vrijere vergaderorde voor de hand. Bij het bestuurlijke gesprek zijn meerdere woordvoerders per fractie toegestaan.		
Bijlagen			
Raadsbrief “Heijenoordseweg” – d.d. 8 november 2023 (ontvangen op 9 november 2023) (Geheim)			

Openbaar gemaakt op 23-nov-2023

Openbaar gemaakt op 23-nov-2023

GEHEIM

GEMEENTE Arnhem

Aan de gemeenteraad

Datum	: 8 november 2023
Zaaknummer	: 3984966
Contactpersoon	: Arthur Borst
Telefoonnummer	: 06-31102236

Onderwerp: Heijenoordseweg

Geachte voorzitter en leden,

Er zijn actuele ontwikkelingen in het gebied aan de westzijde van de Heijenoordseweg. Graag willen wij u hierover achter gesloten deuren bijpraten. Wij willen u betrekken bij onze overwegingen voor het wel of niet vestigen van een voorkeursrecht.

Inleiding
Arnhem staat voor een grote woningbouwopgave waarbij wij toe willen naar wijken met meer diversiteit. Aan de westzijde van de Heijenoordseweg liggen diverse instellingsterreinen waar ruimte vrijkomt om invulling te geven aan deze ambitie.

Voor de westzijde van de Heijenoordseweg vindt de gemeente vanwege het gewenste woonprogramma, de noodzakelijke ruimte voor onderwijshuisvesting en de wens tot een samenhangende visie het van belang te sturen in de gebiedsontwikkeling. De gemeente heeft echter zeer beperkt grondeigendom. Daarom is besloten om op basis van het afwegingskader uit de Nota Grondbeleid te kiezen voor een proactief faciliterende gemeentelijke rolneming.

Op 24 mei jl. hebben wij u geïnformeerd dat wij besloten hebben om de planvorming op te starten om te komen tot een herontwikkeling van het gebied aan de westzijde van de Heijenoordseweg: Opstarten planontwikkeling westzijde Heijenoordseweg Arnhem - iBabs RIS (bestuurlijkeinformatie.nl). Dit gebied omvat grofweg het gebied van de Heijenoordschool als zuidgrens en het nieuwe Prismacollege als noordgrens.

Actuele ontwikkelingen
Vanaf mei 2023 zijn diverse verkennende gesprekken gevoerd met de bestaande instellingen/ grondeigenaren in het gebied. Gezien het gewenste programma qua sociale huurwoningen en onderwijshuisvesting willen wij zoveel mogelijk prijsopdrijving van de gronden voorkomen. Zeer recent is Klimmendaal een tender gestart om grondposities te verkopen. Wij hebben hen gevraagd de grond te verkopen aan de gemeente en de tender stop te zetten. Klimmendaal ziet geen aanleiding om de tender

Openbaar gemaakt op 23-nov-2023

Openbaar gemaakt op 23-nov-2023

te stoppen. Na het sluiten van de tender is er het risico dat een koopovereenkomst wordt ingeschreven in het kadaster en Klimmendaal over kan gaan tot verkoop van de betreffende gronden. Indien dit gebeurt hebben we als gemeente geen grip op het tempo van de gewenste ontwikkeling in dit gebied. En zijn we hierop onze sturingsmogelijkheden kwijt. Dat kan betekenen dat de grond lange tijd niet ontwikkeld wordt, in afwachting van een (financieel) gunstig klimaat voor de grondeigenaar.

De gemeente wordt benaderd door partijen die zich oriënteren op grondposities in de westzijde van de Heijenoordseweg. Door de recente ontwikkelingen constateert de gemeente dat het risico op grondspeculatie en prijsopdrijvingen acuut en groter is geworden.

Op 10 oktober 2023 is de ontwerp woonvisie voor Arnhem gepresenteerd. Deze ontwerp woonvisie wordt binnen afzienbare tijd ter vaststelling aan de raad aangeboden. De ambitie om in draagkrachtige wijken en buurten meer sociale huurwoningen te realiseren is hierin nader uitgewerkt. Concreet betekent dit dat aan de westzijde van de Heijenoordseweg van het totaal aantal woningen 60% tot 100% als sociale corporatiehuurwoningen gerealiseerd moeten worden.

Daarnaast speelt er het belang van goede onderwijshuisvesting. Afgelopen periode is de opgave op het gebied van onderwijshuisvesting nader verkend. De Heijenoordschool behoeft nieuwbouw op de hoofdlocatie aan de Gentiaanstraat. Voor de Parcivalschool wordt gezocht naar een permanente locatie aan de westzijde van Arnhem. Het Prisma College heeft een sterke groei van het leerlingenaantal en behoeft uitbreiding in de directe omgeving van het gebouw.

Bespreking met raad

Wat is het doel van de bespreking?
Bovenstaande actuele ontwikkelingen vragen om overwegingen voor het wel of niet vestigen van een voorkeursrecht op het gebied aan de westzijde van de Heijenoordseweg. Het doel van de bespreking is een gedachtewisseling met de raad over de inzet van het voorkeursrecht in dit gebied.

Waarom is het van belang dat dit besproken wordt met de raad?
Gezien de beleidsambities om te komen tot 60-100% sociale corporatiehuurwoningen en de maatschappelijke opgaven op het gebied van onderwijshuisvesting en tezamen met de noodzaak om te komen tot een samenhangende visie is een stevige gemeentelijke regierol noodzakelijk. Hierbij zou het voorkeursrecht onze mogelijkheden voor sturing versterken en prijsopdrijving door speculanten kunnen voorkomen. Het vestigen van voorkeursrecht heeft tegelijkertijd grote impact op betrokken eigenaren. We grijpen immers in een bepaalde mate in het eigendomsrecht van eigenaren in voor wie hogere prijzen door prijsopdrijving mogelijk voordelen bieden. Tegelijkertijd is participatie voorafgaand aan de inzet van een dergelijk instrument helaas niet mogelijk. Zowel goede communicatie bij het vestigen van voorkeursrecht als de betrokkenheid van belanghebbenden bij de verdere uitvoering hiervan, is van groot belang.

Openbaar gemaakt op 23-nov-2023

Openbaar gemaakt op 23-nov-2023

GEHEIM

Wat wordt van raadsleden verwacht/ welke concrete vragen heeft het college?
Het college gaat graag in gesprek met de raad over de afweging van wel of geen voorkeursrecht vestigen in dit gebied. Daarbij zien we bij beide opties voordelen en nadelen. Die stellen ons nu voor een dilemma. Het college wil dit graag vroegtijdig met de raad bespreken.

Is er sprake van een raadsbevoegdheid?
De bekrachtiging van het vestigen van het voorkeursrecht is een raadsbevoegdheid.

Indien er nog een raadsbesluit volgt: hoe verhoudt het gesprek zich tot dat besluit?
De uitkomsten van de gedachtewisseling met de raad betrekt het college bij haar besluitvorming over het al dan niet opstarten van de bestuurlijke besluitvorming over de inzet van het voorkeursrecht.

Wat is de urgentie voor de bespreking? Is er sprake van een deadline?
Gezien de actualiteit en de urgentie (het sluiten van de tender) acht het college het van belang de raad vroegtijdig bij deze afweging te betrekken. Gezien de urgentie vraagt het college om een zo spoedig mogelijke agendering (15 november).

Geheimhouding
Het college heeft geheimhouding gelegd op deze brief op grond van artikel 87 van de Gemeentewet, gelezen in combinatie met artikel 5.1, tweede lid, onder b, van de Wet Open Overheid. Het college is van mening dat de financiële belangen van de gemeente geschaad worden indien deze informatie openbaar zou zijn.

Het college acht de geheimhouding op de brief noodzakelijk tot het moment dat besloten is ofwel een Wvg te vestigen op het gebied, ofwel gekozen is dit juist niet te doen.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,

de secretaris,	de burgemeester,
J.H. de Baas	A. Marcouch

Openbaar gemaakt op 23-nov-2023

Westzijde Heijenoordseweg

Politieke Avond 15 november 2023

GEMEENTE Arnhem

Doel en opbouw

Doel

- Bijpraten ontwikkelingen westzijde Heijenoordseweg
- Dialoog met raad over vestigen van voorkeursrecht
- Overwegingen van raad betrekt B&W bij besluitvorming

Opbouw

- Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040
- Opstarten planontwikkeling
- Actuele ontwikkelingen
- Dilemma vestigen voorkeursrecht
- Vragen/ gesprek

Gemeente Arnhem

Ontwerp omgevingsvisie Arnhem

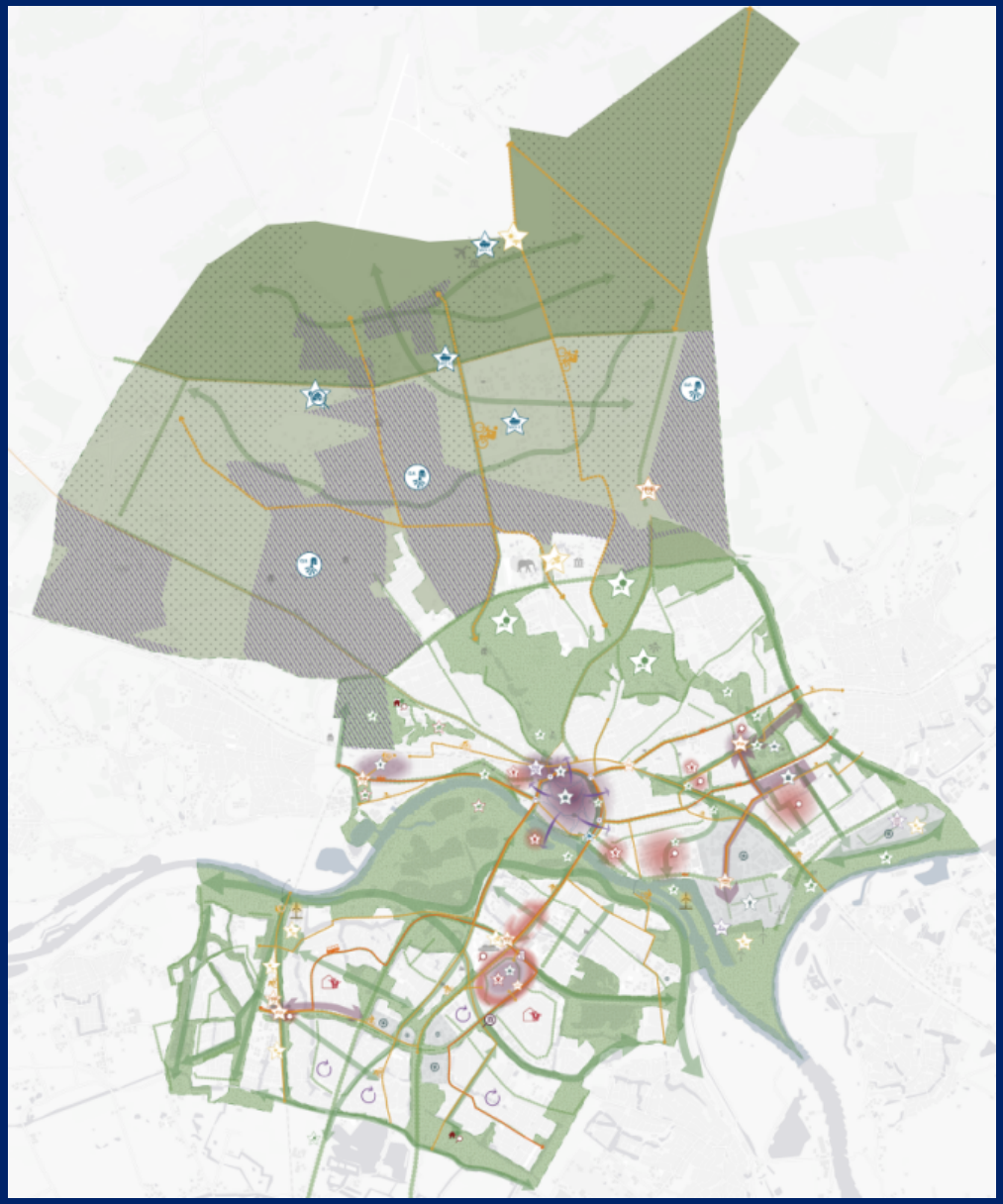

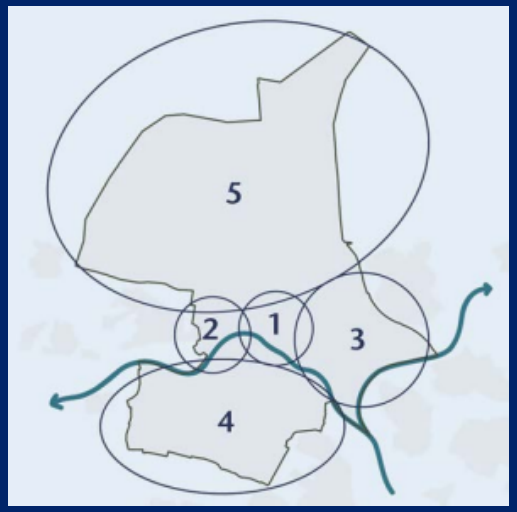

Arnhem
GEMEENTE

Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem

Uitsnede Arnhem West

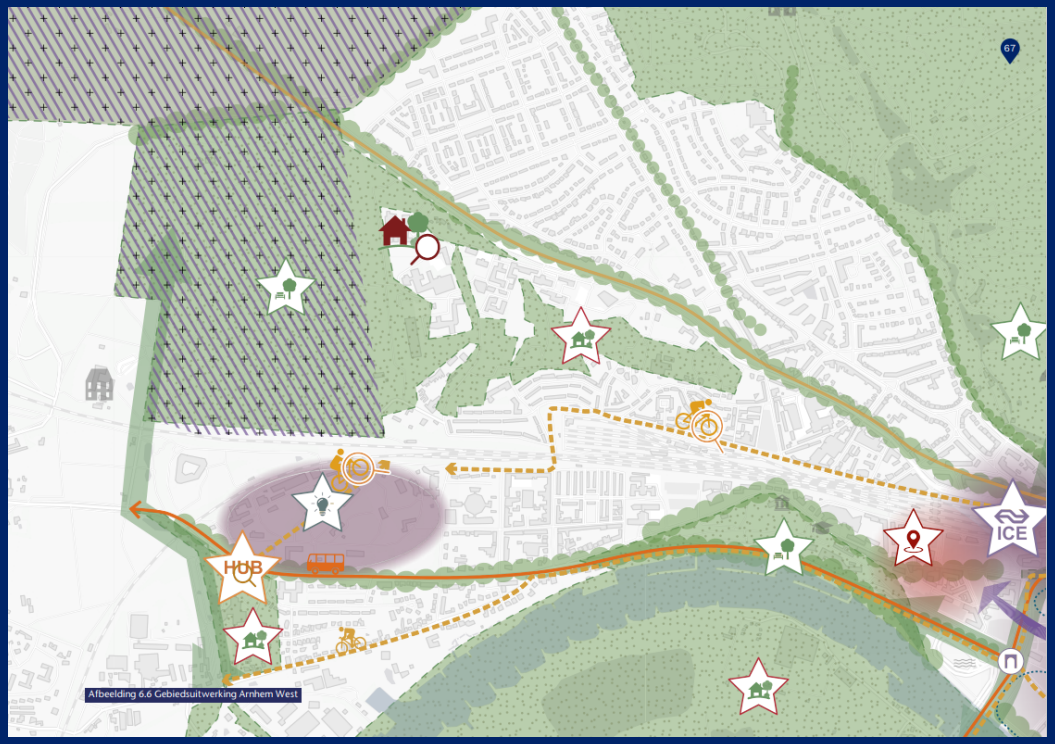

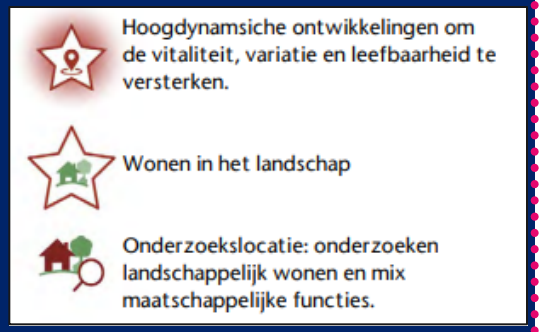

- Private terreinen ‘openen’ en verkennen kansen voor de instellingsterreinen aan de westzijde van de Heijenoordseweg
- Ontwikkeling binnen (en investeren in) het landschap
- Inzetten op bouwen voor doorstroming/sociale woningen
- Mobiliteit- en leefbaarheidsvraagstuk rondom Oranjebrug

Arnhem GEMEENTE

Westzijde Heijenoordseweg

Lopende/ gerealiseerde ontwikkelingen:

1. De Hes
2. Arnhems Buiten
3. De Koepel
4. Het Dorp
5. Veluwestraat
6. Nieuwbouw Prisma

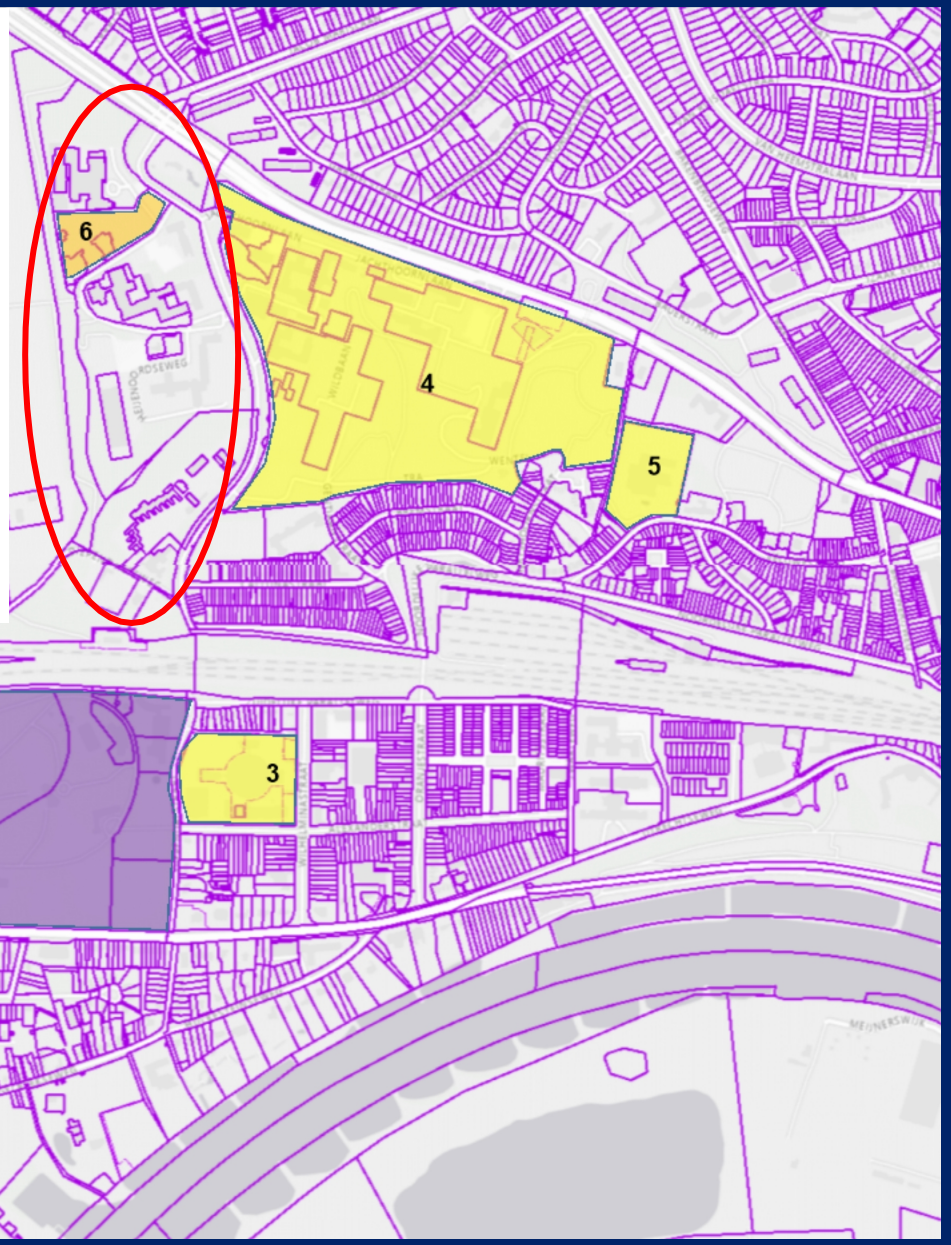

Arnhem GEMEENTE

Opstarten planontwikkeling

Raadsbrief

- Veranderende ruimtebehoefte instellingen
- Belang van Arnhemse woningbouwopgave
- Samenhangende planvorming: uitwerking Omgevingsvisie
- Inpassing van instellingen
- Programma richt zich op sociale huurwoningen, maatschappelijke voorzieningen en onderwijshuisvesting
- Gezien belangen neemt gemeente regie op planontwikkeling
- Gemeente staat open voor verwerving in dit gebied
- Risico's: mobiliteitsvraagstuk, stikstof
- www: Opstarten planontwikkeling westzijde Heijenoordseweg Arnhem - iBabs RIS (bestuurlijkeinformatie.nl)

Proces

- Verkennende gesprekken grondeigenaren, informeren wijkverenigingen, startnotitie

Arnhem GEMEENTE

Opstarten planontwikkeling

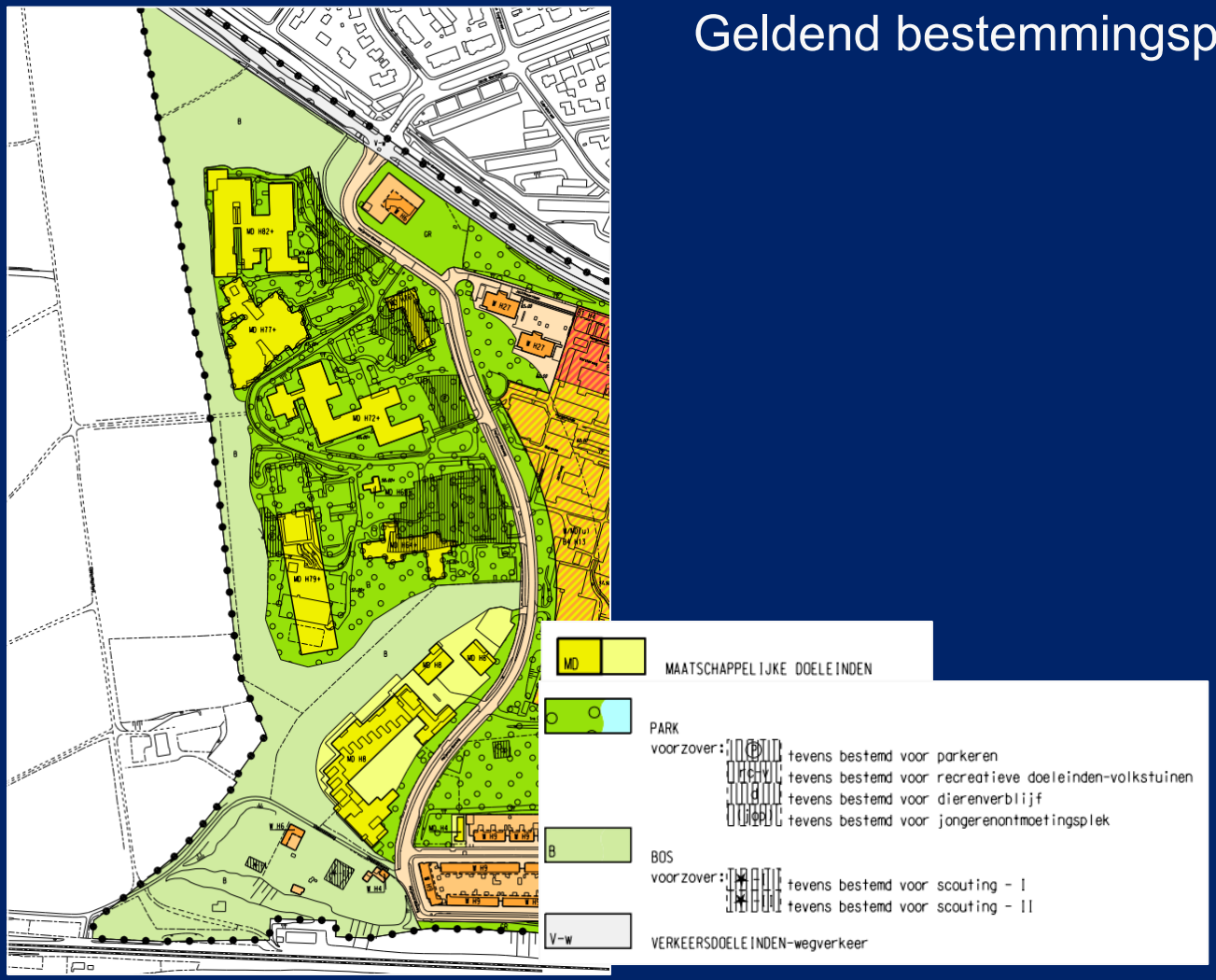

Geldend bestemmingsplan

Gemeente Arnhem

Opstarten planontwikkeling

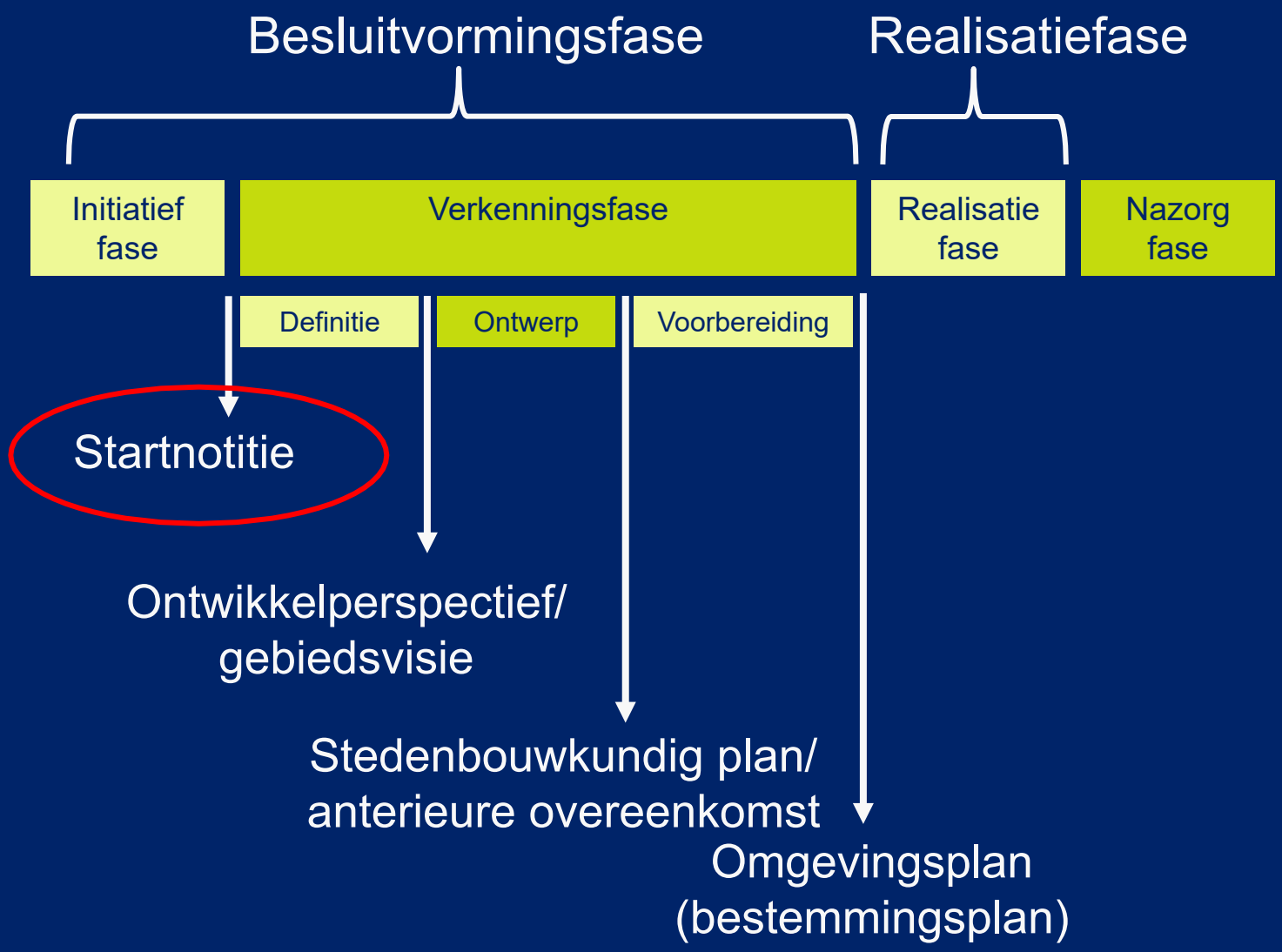

Arnhem GEMEENTE

Opstarten planontwikkeling

Opstellen startnotitie loopt

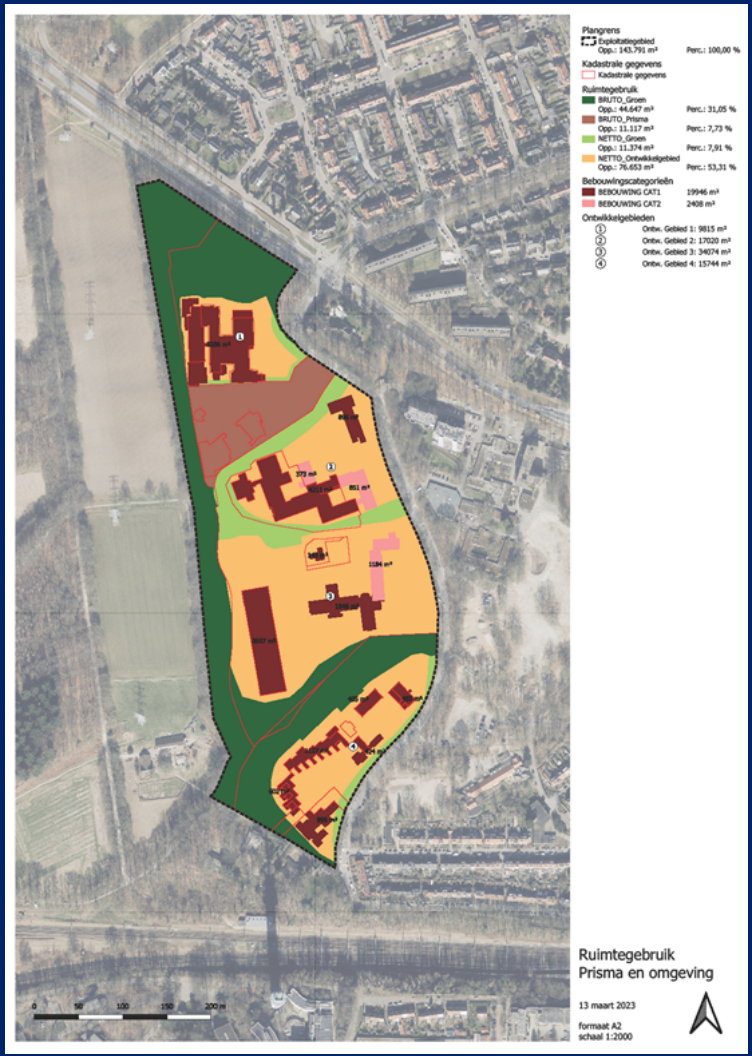

- Landschappelijke onderlegger is basis voor ontwikkeling
- Ruimte voor transformatie, functieverandering en slimme verdichting (o.a. hoogte)?
- Combinatie van wonen, huidige instellingen, maatschappelijke functies, onderwijs
- Aantallen moeten nog bepaald worden
- Gezien progamma waarschijnlijk aanvullende middelen noodzakelijk

Gemeente Arnhem

Opstarten planontwikkeling

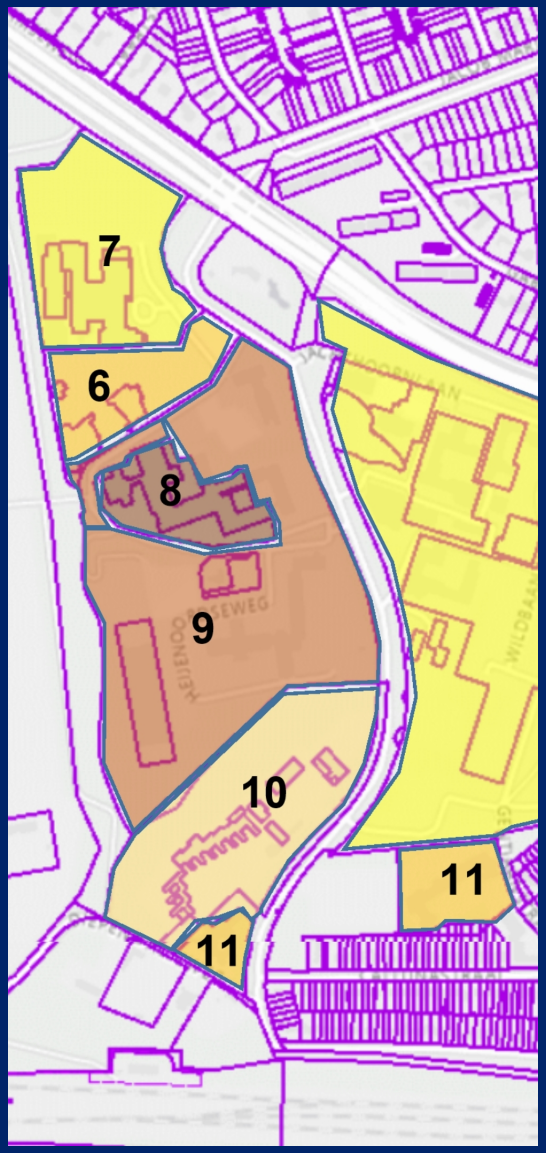

6: nieuwe Prisma College

7: oude schoollocatie. Door JKF Kinderfonds verkocht aan Leyten/Trebbe

8: oude Prisma College in eigendom van JKF Kinderfonds > voornemen verkoop

9: revalidatiecentrum Groot Klimmendaal > voornemen deel verkoop

10: instellingsterrein van Entrea Lindenhout > voornemen deel verkoop

11: Heijenoordschool, met twee locaties > nieuwbouw

Arnhem GEMEENTE

Actuele ontwikkelingen

Instellingen

- Klimmendaal tender gestart voor verkoop van delen van haar terrein (zonder startnotitie > geen kaders)
- JKF Kinderfonds biedt haar positie aan de markt aan
- Risico op speculatie en prijsopdrijving

Ontwikkelaars oriënteren zich op grondposities

- Tender Klimmendaal
- En andere grondposities in dit gebied

Ontwerp Woonvisie

- Binnenkort ter vaststelling raad, zienswijzen beoordelen
- Ambitie draagkrachtige wijken sociale huurwoningen
- 60-100% sociale woningbouw

Onderwijshuisvesting

- Prisma College heeft uitbreiding nodig in directe nabijheid
- Parcival Noord ruimte voor permanente huisvesting
- Nieuwbouw Heijenoordschool

Arnhem GEMEENTE

Dilemma vestiging voorkeursrecht

Nota Grondbeleid 2023: vormen grondbeleid + instrumenten

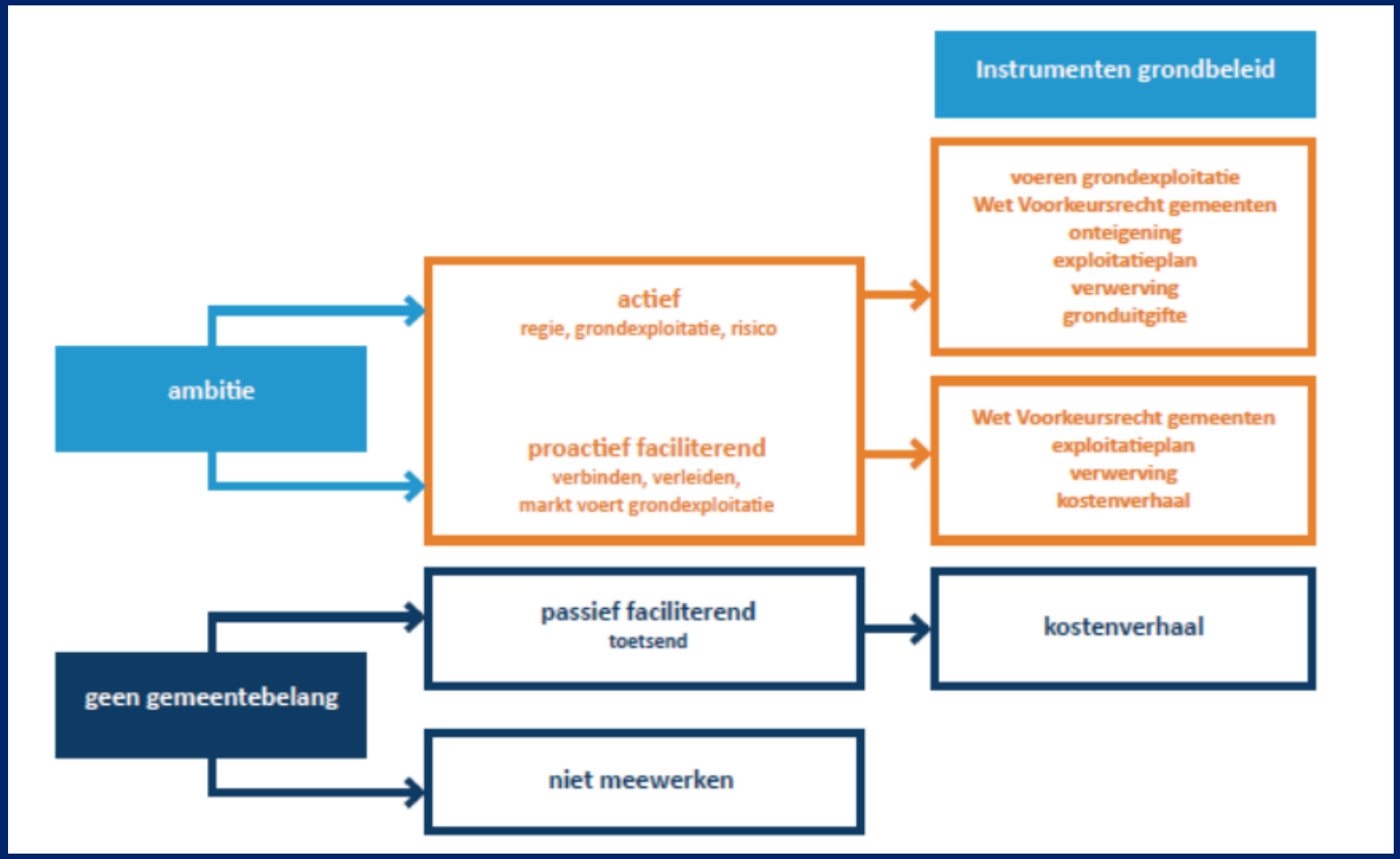

Arnhem GEMEENTE

Dilemma vestiging voorkeursrecht

Nota Grondbeleid 2023: afweging inzet instrumenten

GEMEENTE Arnhem

Willen

BELANG	Draagt het plan in voldoende mate bij aan gemeentelijke doelstellingen en ambities?
PRIORITEIT	Welke ambities hebben prioriteit vanuit een integrale, gebiedsgerichte benadering?
FASERING	Binnen welke termijn kan de ontwikkeling worden gerealiseerd?

Kunnen

ACTOREN	Welke actoren zijn betrokken en is actieve gemeentelijke betrokkenheid noodzakelijk?
INSTRUMENTEN	Welke instrumenten kan de gemeente inzetten en wat is het meest effectief/efficiënt?
AFWEGING	Wat zijn de voordelen, nadelen, kosten, opbrengsten en risico's?

GEMEENTE Arnhem

Dilemma vestiging voorkeursrecht

Willen/beleid:

- Belang: Omgevingsvisie, (ontwerp) Woonvisie, Onderwijs
- Prioriteit:
    - sociale woningbouw
    - onderwijshuisvesting (Prisma, Parcival)
    - zoveel mogelijk voorkomen grondspeculatie/prijsopdrijving
    - samenhangende ontwikkeling
- Fasering: invloed op tempo

Kunnen/uitvoering:

- Actoren:
    - instellingen die willen verkopen (JKF Kinderfonds)
    - deels verkopen en gehuisvest willen blijven (Entrea/ Klimmendaal)
    - zelfrealisatie Trebbe/Leyten
    - Prisma en Parcival behoefte huisvesting (geen ruimte/ grond)
- Instrumenten: gezien belangen nemen regie? > inzet instrumenten?

Gemeente Arnhem

Dilemma vestiging voorkeursrecht

Afweging rolneming

Vrijwillige verkoop	Geen inzet Wvg	Inzet Wvg
Geen prikkel tot verkoop tegen marktwaarde	Toelatingsplanologie Geen plicht tot realisatie	Marktwaarde, ipv speculatiewaarde
Kans op aankopen gering, markt zal meer betalen	Sturing op samenhang en geldkostende onderdelen (onderwijs, betaalbare woningen) lastiger (marktfalen)	Meer grip op tempo & samenhang Meer sturing op kwaliteit en programma Zelfrealisatie blijft mogelijk

Gemeente Arnhem

Begrenzing bij vestigen voorkeursecht

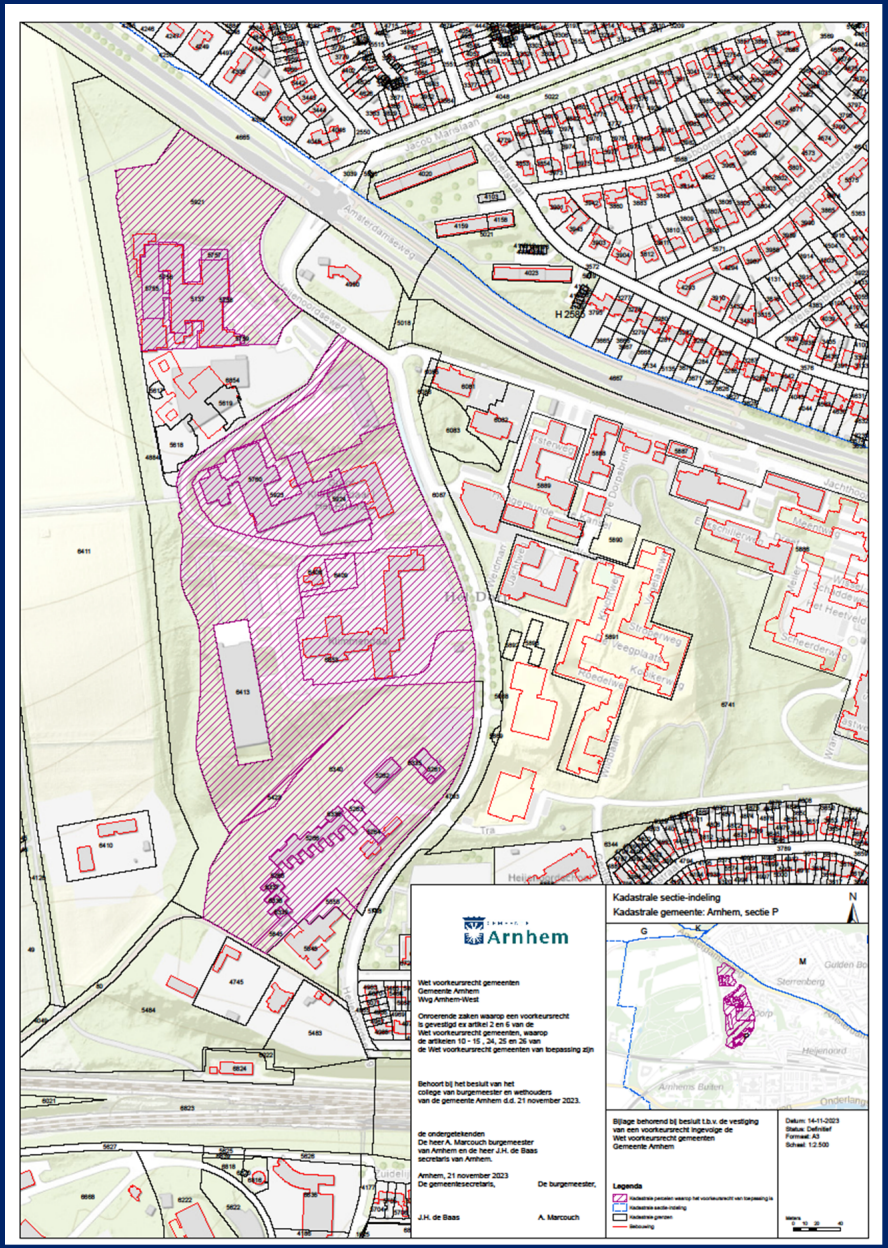

Gemeente Arnhem

Doorkijk bij vestigen voorkeursecht

Tender Klimmendaal

- Aflopen inschrijfperiode (wk 47/ 21-11)
- Vanaf wk 48 opstellen koopakte
- Mogelijkheid tot inschrijven koopakte in kadaster

Vestiging voorkeursrecht?

- Ja? Zsm besluit B&W (21-11)
- Voorlopige aanwijzing in werking (23-11)
- Zienswijzenperiode
- Binnen 3 maanden besluit raad (uiterlijk 7-2)

Ingezet traject startnotitie

- Opstellen startnotitie (t/m Q1 2024)
- Besluitvorming over startnotitie Q2 2024
- Vervolg gebiedsontwikkeling

Gemeente Arnhem

Samengevat voorkeursrecht

Samengevat vestiging voorkeursrecht

- Versterken gemeentelijke regierol qua tempo en sturing
- Voorkomen speculatie. Door speculatie worden de maatschappelijke kosten groter
- Gelijk speelveld tussen de verschillende eigenaren
- Zorgvuldige communicatie essentieel
- Voorkeursrecht naast startnotitie > gebiedsvisie > omgevingsplan

Samengevat geen vestiging voorkeursrecht

- Niet ingrijpen in eigendomsrecht van eigenaren
- Geen plicht tot realisatie (toelatingsplanologie)
- Grip kwijt op ontwikkeling, gemiste kans?
- Onderwijsprogramma en sociale huurwoningen?
- Scheelt veel (ambtelijk) inzet
- Startnotitie > gebiedsvisie > omgevingsplan

Arnhem GEMEENTE

Vragen?

GEMEENTE Arnhem

GEMEENTE Arnhem

BEHANDELRESULTAAT

18.45 – 20.15 : Besloten vergadering van 15 november 2023

Besloten vergadering

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	C. Bouwkamp, N. Kundic, P. Smeulders
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Van Engelenburg, Maref (VVD), Brandts, Heemskerk (als voorzitter), Loor (D66), Neutkens (Volt), Prinssen (GroenLinks), Meyer (Arnhem Centraal), Wiggers (BBA), Nede (CU), Verheij (PVV), Visser (PvdA), Aydemir (DENK) en De Groot (PvdD).

De fracties van CDA, FvD en SP zijn niet aanwezig.

Verder zijn aanwezig:
College: C. Bouwkamp, P. Smeulders, N. Kundic
Ambtelijk: Arthur Borst, Bram van Oudheusden ; Miranda Versluis; Jolande de Vries, Wouter Saes
Griffie: Jozef Kersten, Willem Lammers

Bespreking
Nadat de noodzakelijke stappen zijn genomen om tot beslotenheid over te gaan, heeft wethouder Bouwkamp de bijeenkomst nader toegelicht. Daarna heeft de heer Borst een ambtelijke presentatie gegeven en zijn technische vragen gesteld en beantwoord. Vervolgens heeft een kort bestuurlijk gesprek tussen raad en college plaatsgevonden, waarin vooral vragen aan de wethouders zijn gesteld en beantwoord.

Conclusie
De bespreking is afgerond. Er is niet in een vervolg voorzien.

De raadsadviseur, De voorzitter,

W. Lammers W. Heemskerk

Titel/onderwerp: Raadsvoorstel "Wijziging begroting ODRA 2023"

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Leo den Uil
Portefeuillehouder:	Marco van der Wel	Telefoonnr:	026 377 4309
		E-mailadres:	leo.den.uil@arnhem.nl
Doel activiteit	Informerend (I) & Meningsvormend (M1)		
Toelichting	**Inhoud** Het college stelt voor om een positieve zienswijze af te geven aan de ODRA in reactie op hun verzoek om de begroting voor 2023 met terugwerkende kracht te wijzigen. De ODRA wilt de bijdrage van Arnhem in 2023 laten stijgen met €734.000. De belangrijkste redenen daarvoor zijn de kostenstijgingen na het opstellen van de oorspronkelijke begroting en het alsnog opnemen van een aantal aanvullende opdrachten. Een deel van dit bedrag is al opgenomen in de gemeentelijke begroting of er is een voorziening voor getroffen. Het resterende bedrag is betrokken bij Turap 2. Hierdoor is volgens het college geen aanvullend budget meer noodzakelijk voor deze begrotingswijziging. **Aandachtspunten** - Door de kostenstijgingen is het voorstel om het uurtarief in 2023 met terugwerkende kracht te verhogen van 92 euro naar 95 euro. Hierdoor stijgt de Arnhemse bijdrage met €185.000. - De overige bijdrage tot €734.000 komt doordat ODRA een aantal reeds lopende opdrachten nog niet in haar begroting had opgenomen en dit nu alsnog doet. Het gaat om risicogericht toezicht, nieuwe woontaken, uitvoeren controles label C kantoren, extra bodemtaken, inzet van beleidsmedewerkers; bijdrage aan onderzoek archieffunctie en extra middelen omgevingswet. - Voor 2024 gelden al nieuwe en hogere uurtarieven. Daarom heeft deze begrotingswijziging van 2023 geen effect op de reeds vastgestelde begroting van de ODRA voor 2024. Zie het raadsvoorstel voor meer informatie.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de informatieve en de meningsvormende (M1) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	<u>Informatieve fase</u> Ten tijde van het publiceren van de agenda is geen aanmelding ontvangen om in te spreken. <u>Vergaderorde M1</u> Er wordt in twee termijnen vergaderd. - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. - De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken.		

	Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.			
Bijlagen				
Raadsvoorstel 'Wijziging begroting ODRA 2023' **101 KB**				
Zienswijze wijziging begroting ODRA 2023 **67 KB**				
Aanbiedingsbrief gewijzigde begroting ODRA 2023 - Arnhem **61 KB**				
Gewijzigde begroting 2023 **621 KB**				

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 3938295

Onderwerp: Wijziging begroting ODRA 2023

Kernboodschap

ODRA stelt voor de begroting 2023 met terugwerkende kracht te wijzigen. De belangrijkste reden hiervoor zijn kostenstijgingen die na het opstellen van de oorspronkelijke begroting zijn opgetreden. ODRA stelt daarom voor het uurtarief te laten stijgen.
Daarnaast neemt ODRA een aantal aanvullende opdrachten alsnog in de begroting op.
Door deze twee wijzigingen stijgt de Arnhemse bijdrage in 2023 met €734.000. Een deel van dit bedrag is al opgenomen in de gemeentelijke begroting of er is een voorziening voor getroffen. Het resterende bedrag is betrokken bij Turap 2. Hierdoor is geen aanvullend budget meer noodzakelijk voor deze begrotingswijziging.

Voorstel

1. Bijgevoegde zienswijze in te dienen op de voorgelegde Wijziging begroting ODRA 2023

Inleiding

Jaarlijks stelt de Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA) een begroting op. De gemeenteraad kan hierop een zienswijze indienen. Inmiddels is de begroting ODRA 2024 vastgesteld. Het uurtarief in 2024 stijgt van €92 naar €99. Kostenverhogingen hebben ODRA nu ook genoodzaakt het uurtarief in 2023 met terugwerkende kracht te verhogen, van €92 naar €95. Dit is nodig om een sluitende begroting te houden. Deelnemende gemeenten en provincie kunnen ook op deze tussentijdse begrotingswijziging een zienswijze indienen.

Arnhem GEMEENTE

ODRA heeft met deze begrotingswijziging ook een aantal aanvullende opdrachten alsnog in de begroting 2023 opgenomen. Hierdoor stijgt de Arnhemse bijdrage fors. Voor deze aanvullende opdrachten geldt dat Arnhem hiervoor al dekking heeft in de Arnhemse begroting, dat er een voorziening voor is getroffen of dat er externe financiering voor is.

Beoogd effect

Het effectief en efficiënt uitvoeren van taken voor Arnhem door ODRA

Argumenten

1.1 Kostenstijgingen maken een tariefsverhoging in 2023 noodzakelijk

Na het vaststellen van de oorspronkelijke begroting 2023 zijn er flinke kostenstijgingen geweest en is de CAO bijgesteld. Daardoor is het voor ODRA noodzakelijk geweest het tarief voor 2024 op te hogen en blijkt nu dat ODRA ook in het lopende jaar 2023 met het eerder vastgestelde tarief van €92 geen sluitende begroting meer kan handhaven. Om geen tekorten te laten ontstaan moet het uurtarief met terugwerkende kracht worden verhoogd naar €95.

1.2 Groot deel van de stijging van de Arnhemse bijdrage komt door bestaande taken

In totaal stijgt de begroting van ODRA voor Arnhem met €734.000. Hiervan komt €185.000 op rekening van het gestegen uurtarief. De overige verhoging komt doordat ODRA een aantal reeds lopende opdrachten nog niet in haar begroting had opgenomen en dit nu alsnog doet. Het gaat om risicogericht toezicht, nieuwe woontaken, uitvoeren controles label C kantoren, extra bodemtaken, inzet van beleidsmedewerkers; bijdrage aan onderzoek archieffunctie en extra middelen omgevingswet. Voor deze taken geldt dat Arnhem geen aanvullende dekking hoeft te zoeken, omdat deze al aanwezig is in de Arnhemse begroting of er al een voorziening voor was getroffen.

Kanttekeningen en risico's

1.1 ODRA verhoogt de tarieven in 2024 ook

In de eerder dit jaar vastgestelde begroting ODRA 2024 is al een stijging van het uurtarief opgenomen. Het is echter gebleken dat ook in het lopende jaar 2023 de eerder vastgestelde tarieven niet meer houdbaar zijn. Volgens de in de Gemeenschappelijke Regeling opgenomen afspraken is dan een begrotingswijziging noodzakelijk.

Participatie

De voorliggende begrotingswijziging is door het Algemeen Bestuur ODRA vastgesteld voor consultatie van de raden.

Financiën

ODRA heeft in de zomer 2023 de begrotingswijziging voorbereid en deze informatie ambtelijk gedeeld. Een deel van deze verhoging is reeds opgenomen in de gemeentelijke begroting voor extra taken in 2023. Het resterende deel dat nog niet begroot was, is betrokken bij Turap 2- 2023. Hierdoor is geen aanvullend budget meer noodzakelijk voor deze begrotingswijziging 2023 van de ODRA.

Uitvoering

Een eventuele zienswijze van de raad dient voor 4 december 2023 bij ODRA te worden aangeleverd. Op 14 december 2023 stelt AB ODRA de gewijzigde begroting vast, met inachtneming van de ingediende zienswijzen.

Communicatie

Niet van toepassing

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Gewijzigde begroting ODRA 2023
- Aanbiedingsbrief gewijzigde begroting ODRA 2023
- Concept zienswijze gewijzigde begroting ODRA 2023

Besluit van	
Zaaknummer	3938295

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 3 oktober 2023, nummer: 3938295;

gelet op artikel 58 Wgr;

besluit:

1. Bijgevoegde zienswijze in te dienen op de voorgelegde Wijziging begroting ODRA 2023

De griffier, De voorzitter,

Omgevingsdienst
Regio Arnhem

Op weg naar een robuuste en wendbare organisatie

Wijziging begroting 2023

Versie 1.1 dd. 7 september 2023

Inhoud

ODRA ligt op koers 3
Inleiding 4
Leeswijzer 4
Hoofdstuk 1 Wijzigingen exploitatie 2023 5
1.1 Begroting 2023 op hoofdlijnen (productie-begroting) 5
Trends in de begroting 5
Productie doelstellingen 5
1.2 Programmabegroting 7
1.3 Exploitatie begroting 8
1.4 Overhead. 11
Hoofdstuk 2: Balans wijzigingen 12
2.1 Balans 2023 12
2.2 Vermogen, bestemmingsfondsen en voorzieningen 12
Bijlagen 15
Bijlage 1; Begrote omzet per klant 16
Bijlage 2; Producten en Diensten overzicht 17
Bijlage 3; Gezamenlijke diensten en projecten en materiele baten 18
Bijlage 4; Specificatie overige kosten 19
Bijlage 5; Kengetallen 20

ODRA ligt op koers

Het is voor het management van ODRA prettig om te kunnen vaststellen dat we het goed doen. We schrijven 'zwarte cijfers' en zien ons werkpakket groeien. Onze opdrachtgevers zijn te spreken over onze prestaties en de kwaliteit. We hebben de wind in de rug, maar dat is geen reden voor genoegzaamheid en achteroverleunen. Het past ook niet bij ons. We willen vooruit en met kennis en kunde bijdragen aan een gezonde, veilige en duurzamere leefomgeving en via programma's en projecten anticiperen op de maatschappelijke uitdagingen, zoals energie en circulaire economie.

De ontwikkelingen binnen de eigen organisatie, en de regionale en landelijke ontwikkelingen in het VTH-stelsel, geven geen aanleiding voor achterover leunen. We zullen scherp moeten blijven op de uitdagingen en opdrachten die we nu in beeld hebben en hebben opgepakt, en die nog op ons afkomen als landelijk en in Gelderland meer duidelijkheid is over het VTH-stelsel. Ook de introductie van de Omgevingswet 1 januari 2024 heeft impact op onze organisatie. Hoe en wat, dat zal in de loop van volgend jaar duidelijk worden. Het is vooralsnog een vergadertafel-werkelijkheid.

Een van de belangrijkste interne uitdagingen vatten we samen in vier woorden: de basis op orde! Dan doelen we met name op de ondersteuning van het primaire proces. We hebben in najaar 2022 met onze data en applicaties de overstap gemaakt naar the cloud. En die transitie is nog niet afgerond. We gaan dit najaar Office 365 anders inrichten, en we brengen het informatiemanagement op het niveau dat je van een veelbelovende omgevingsdienst mag verwachten. Een actueel inzicht in data vergemakkelijkt in alle opzichten het toezicht op onze eigen prestaties en het toezicht op bedrijven in onze regio.

Een tweede interne uitdaging is in dienst houden van vaste medewerkers en werven van nieuwe medewerkers. We willen het percentage inhuur niet laten oplopen en ZZP'ers het liefst alleen inzetten voor tijdelijke en specialistische klussen. Vinden, binden en boeien is een stevige klus.

Om de groei van ons werkpakket en de opdrachten die voor ons liggen mogelijk te maken, moeten we de Begroting 2023 bijstellen. Ons tarief verhogen we van € 92 per uur naar € 95 per uur. Dat is nodig omdat de papieren werkelijkheid van de oude begroting uit maart 2022 is ingehaald door de actualiteit. We doen een bijstelling van in totaal 4,1 miljoen euro, omdat we extra werk verrichten voor een aantal partners, grote projecten gaan lopen die gefinancierd worden uit de zogenoemde SPUK-gelden en om de gestegen prijzen te kunnen bekostigen.

Ruben Vlaander
Directeur Omgevingsdienst Regio Arnhem

Inleiding

Voor u ligt een voorstel om de begroting 2023 te wijzigen. De, door de gemeenteraden en staten van Provincie goedgekeurde begroting 2023, is opgesteld in de eerste maanden van 2022 en door tal van ontwikkelingen niet meer actueel.

Sinds april 2022 is er in de maatschappij, politiek en in onze organisatie veel veranderd. Afgelopen jaar waren er ontwikkelingen die we op het moment van het opstellen van de begroting 2023 niet, of maar ten dele konden overzien.

In februari 2022 waren we als organisatie volop bezig met het met de voorbereidingen voor de omgevingswet, die op dat moment nog een geplande ingangsdatum van 1 juli 2023 zou hebben. Het ministerie van I&W was samen met OD-NL gestart met het opzetten van het IBP-programma, dat in het najaar 2022 heeft geleid tot een omvangrijk programma voor de omgevingsdiensten onder meer ter versterking van de robuustheid van de omgevingsdiensten. Ook zijn in het najaar 2022 tal van andere projecten opgestart en verlengd, zoals programma energie, Theseus, pilot WNB; projecten met substantiële omvang, die nog niet in de begroting 2023 waren meegenomen.

Naast de bovengenoemde inhoudelijke veranderingen zijn er twee financieel-economische ontwikkelingen die nopen tot bijstelling van de begroting.
Op 1 september 2023 hebben we als ODRA onze nieuwe kantoor in gebruik genomen. Dit ging gepaard met een andere wijze van werken (flexibel, mobiel, 'in the cloud'), waarbij tevens het beheer van ICT en huisvesting volledig door ODRA wordt gedaan. Die overstap heeft geleidt tot een structurele besparing de kosten. Deze waren al wel in de begroting 2023 opgenomen op hoofdlijnen, gebaseerd op de business-case voor de transitie, maar nog niet op alle detail-aspecten.
De tweede financieel ontwikkeling betreft de, toch redelijk onverwachte, hoge inflatie en loonontwikkeling, mede als gevolg van de oorlog in Oekraïne. De reguliere indexatie die ODRA toepast in haar begrotingen (2%) bleek in het najaar 2022 / begin 2023 verre van voldoende om de inflatie en de kosten van de nieuwe CAO (7% stijging) te dekken.

In deze begrotingswijziging zijn de bovengenoemde inhoudelijke – en financiële ontwikkelingen meegenomen. Dit resulteert in een gewijzigde begroting, die stijgt van € 20,6 miljoen naar € 24,7 miljoen. De € 4,1 miljoen ophoging bestaat uit € 0,7 miljoen prijs- en loonindexering, en € 3,3 miljoen stijging door de uitvoering van aanvullende opdrachten en projecten.
Het tarief van ODRA stijgt van € 92,- per uur, naar € 95,- per uur. Een stijging van 3,3%.

Leeswijzer

In deze wijziging van de begroting wordt met name ingegaan op de wijzigingen. De reguliere activiteiten en reeds bekende ontwikkelingen in het voorjaar 2022, zijn in de initiële begroting beschreven en verwerkt in de begroting. Voor deze kwalitatief-inhoudelijke toelichting blijft onverkort de initiële begroting van kracht, en vormt samen met deze wijziging het geheel voor 2023.

In onderstaande hoofdstukken zijn de kerntabellen voor de begroting opgenomen; achtereenvolgens de productie-begroting vanuit het perspectief van de programma's en taakvelden. Gevolgd door de categoriale begroting met toelichtingen op de personele -en materiele kant van de begroting. Ook de balans is in deze wijziging opgenomen.
In de bijlagen zijn de financiële consequenties voor de partners zichtbaar, evenals specificaties op productniveau.

Hoofdstuk 1 Wijzigingen exploitatie 2023

1.1 Begroting 2023 op hoofdlijnen (productie-begroting)

Trends in de begroting

De afgelopen jaren hebben we een forse groei in het takenpakket en dito omzet en bezetting doorgemaakt. Op langere termijn verwachten we dat de trend zich doorzet.
Hieronder is de omzetgroei weergegeven per programma en per taakveld. Daaruit wordt duidelijk dat de omzetgroei zich het meest heeft ontwikkeld bij de projecten. Vergunningen en Advies kennen een regelmatigere groei. Bij Toezicht en handhaving is door het programma 'complexe handhaving' in 2021 al een aanzienlijke verhoging geweest.

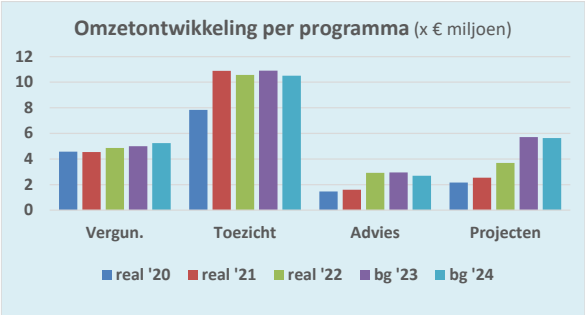

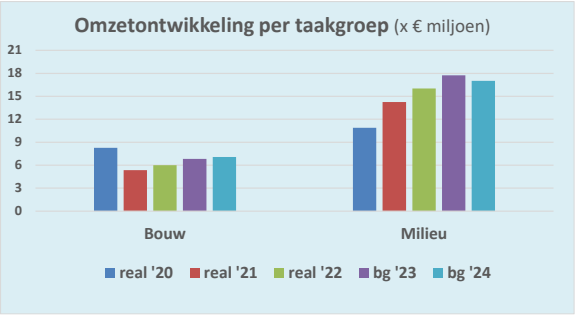

De omzet wordt ook bepaald door wijzigingen in de tarieven. In 2021 en 2022 hebben we het uurtarief kunnen stabiliseren op € 92 per uur. (in 2020 € 91). Een stijging van 1% in drie jaar. Met het nu voorgestelde tarief van € 95 per uur stijgen we 4,4% t.o.v. 2020. De inflatie in die zelfde periode (cpi-index) was 12,9%.
De begroting 2024 gaat uit van een tarief van € 99 per uur. De omzet is begroot op € 24,1 miljoen. Dus lager dan deze begroting 2023. Het verschil wordt verklaard doordat in de begroting 2024 'conservatief' is begroot met betrekking tot aanvullende opdrachten en projecten.

De bezetting is in de afgelopen jaren gegroeid van 167 fte (2020) tot nu 218 fte begroot voor 2023. Onze overhead is in diezelfde periode gedaald van 28 naar 26% van de begroting (circa € 0,5 miljoen).

Productie doelstellingen

Hieronder lichten wij de gewijzigde begroting 2023 toe. Dat doen we aan de hand van de productiedoelstellingen en ons systeem van 'beheerste' output-financiering. Daarin wordt onderscheid gemaakt in de levering van producten (met productprijzen), diensten (obv uurtarief) en gezamenlijke diensten (vaste prijzen).
Deze financieringswijze geldt alleen voor dienstverlening aan partners en omgevingsdiensten voor reguliere werkpakketten. Voor de provinciale programma's, Complexe handhaving en Aandachtsbedrijven, geldt dat begroting en financiering geheel is gebaseerd op diensten, en afgerekend worden op werkelijke tijdsbesteding en het uurtarief.

Nieuw in deze begrotingswijziging is een omvangrijk aandeel van projecten, die incidenteel worden gefinancierd grotendeels met subsidies (geldt met name voor de zgn. SPUK-projecten). Voor deze projecten geldt dat ze zijn begroot op uurbasis met specifieke tarieven die in het project zijn voorgeschreven. In onze methodiek zijn deze ondergebracht onder diensten.

De basis in het systeem van 'beheerste – output financiering' is de producten- en dienstencatalogus (PDC). In het najaar 2021 was deze al grotendeels aangepast ten behoeve

van de omgevingswet. Dat de omgevingswet nu een halfjaar later ingaat (per 1 jan 2024) leidt ertoe dat we in de begrotingswijziging geen wijzigingen in de PDC hebben. Per 1 januari 2024 worden er wel enkele modificaties / actualisaties doorgevoerd.

Er heeft nog geen evaluatie plaatsgevonden van de kengetallen voor de producten aan de hand van de resultaten in de jaarrekening 2022. Die evaluatie loopt nog. In deze begrotingswijziging zijn alle kengetallen gelijk aan de kengetallen in de initiële begroting 2023.

Tabel 1; productie begroting

Begroting 2023 op hoofdlijnen x € 1.000	aantallen	realisatie 2022		aantallen	init. begr. 2023		aantallen	benod.cap. in uren	act. begr. 2023		Verschil volume effect	prijs-effect
Baten												
Producten (obv aantallen)	11.364	7.438	38%	10.314	7.352	36%	11.124	86.714	8.237	33%	626	259
Diensten (obv uren)	132.563	12.307	63%	119.473	10.992	53%	146.743	146.743	13.871	56%	2.509	371
Gezamenlijke diensten		1.526	8%		1.708	8%		15.157	1.648	7%	-118	58
Overige baten		592	3%		527	3%		4.315	813	3%	286	
Vrijval balansposten		161							95		95	
Totaal baten		22.024			20.577			252.929	24.663		3.398	688
Lasten	aantal fte	€		aantal fte	€		aantal fte		€		aantal fte	
Lasten programma's	7,2	16.085		152,5	15.264	74%	179,2		18.300	74%	26,7	3.036
Lasten overhead	0,0	5.885	27%	36,5	5.314	26%	39,3		6.363	26%	2,8	1.050
Totaal lasten	7,2	21.971		189,0	20.577		218,5		24.663		29,5	4.086
gemid. kengetal producten	7,1			7,7			7,8					
tarief per uur	€ 92,00			€ 92,00			€ 95,00					€ 3,00
Saldo		**53**			**0**				**0**			

Toelichting Producten: (zie ook bijlage "producten")

- Het aantal producten stijgt met 810 stuks, zijnde 8%. De toename vindt met name plaats bij de bouwproducten, zoals vergunningen Briks cat1, en het aantal klachten. Klachten nemen al jaren gestaag toe. De burger wordt 'mondiger' en weten steeds beter de weg te vinden naar ODRA.
- Financieel neemt de omzet vanuit de product-levering met € 0,88 miljoen toe. € 0,63 miljoen is gerelateerd aan toename van het aantal producten, merendeel betrekking hebbende op de Briks scat. 1. Het prijseffect is € 0,26 miljoen

Toelichting Diensten: (zie ook bijlage "diensten")

- Er is een toename van 27.000 uur dienstverlening. Dit is 23% . De toename betreft voornamelijk de projecten die in het najaar 2022 zijn opgestart, en dus niet in de begroting waren opgenomen. Het gaat onder meer om "Spuk-energie", Spuk-IBP, en de pilot op de WNB (wet natuur beheer).
- In het reguliere werk is ook een volume toename; deze betreft aanvullende opdrachten van partners, onder andere op gebied van projectcontroles (energie), begeleiding bij initiatieven Briks, en advisering leefomgeving en bodemsaneringen.
- Financieel neemt de omzet op diensten met € 2,9 miljoen toe.

De gezamenlijke diensten zijn lager begroot dan in de initiële begroting. Dit betreft een technische aanpassing. Activiteiten strafrecht en keten/data gedreven werken tbv de provinciale programma's zijn aldaar onder gebracht.

Een aanvullende post in de geactualiseerde begroting betreft de 'vrijval' van middelen uit de balans. Dit betreffen voorzieningen en bestemmingsreserves die dit jaar door ons zullen worden aangewend. Het gaat om resterende budgetten voor de omzetting naar MBA's (milieu belastende activiteiten) in het kader van de omgevingswet, innovatie-gelden en fonds voor milieumetingen. De oorsprong en omvang zijn verantwoord in de Jaarrekening 2022.

Door de wijzigingen in het aantal begrote producten en toename van aantal diensten, neemt de verhouding tussen deze twee categorieën af. 33% (was 36%) van de omzet is product gerelateerd. De dalende trend van het aandeel producten met vaste productprijs is er al sinds 2020. We betrekken deze trend bij de onderzoeken die vanuit het IBP voor toekomstige andere financieringswijze van omgevingsdiensten.

In tabel 1 zijn ook de lasten weergegeven op basis van de directe- versus indirecte overhead - activiteiten. Een belangrijk kengetal voor onze bedrijfsvoering is het overhead percentage. Met ons meerjarig financieel beleid willen we vanaf 2024 een overhead percentage van maximaal 25% bereiken. In de initiële begroting kwamen we uit op 26%. In de gewijzigde begroting blijven we dit percentage als uitgangspunt hanteren. De overhead groeit evenredig mee met de groei van de omzet. In het voorstel voor actualisatie zullen we rond 26% uitkomen.

1.2 Programmabegroting

De begroting van ODRA presenteren we in een programmabegroting met een extra specificatie naar de taakvelden bouw en milieu. De indeling van programma's en taakvelden volgt de structuur die we hebben afgesproken met onze partners en de omgevingsdiensten in Gelderland.

Tabel 2; baten per programma en taakveld

Baten x € 1.000	realisatie 2022	ini begr. 2023	act begr. 2023	Specificatie taakveld '23 bouw	milieu	algemeen
1. Vergunningverlening	4.860	4.564	4.996	3.498	1.279	220
2. Toezicht en Handhaving	10.568	9.376	10.900	2.533	6.752	1.616
3. Advies	2.911	3.156	2.954	797	2.094	64
4. Stelseltaken						
5. Algemeen en Projecten	3.685	3.481	5.813		495	5.318
Baten	**22.024**	**20.577**	**24.663**	**6.828**	**10.619**	**7.217**
- verhouding				28%	43%	29%
Lasten x € 1.000	**realisatie 2022**	**ini begr. 2023**	**act begr. 2023**	**Specificatie taakveld '23 bouw**	**milieu**	**algemeen**
1. Vergunningverlening	4.780	4.402	4.773	3.342	1.222	210
2. Toezicht en Handhaving	10.428	9.699	10.911	2.535	6.759	1.617
3. Advies	2.766	2.856	2.876	776	2.038	62
4. Stelseltaken	308	400	400			400
5. Algemeen en Projecten	3.689	3.220	5.702		485	5.217
Lasten	**21.971**	**20.577**	**24.663**	**6.653**	**10.504**	**7.506**
- verhouding				27%	43%	30%
Saldo	**53**		**0**	**174**	**115**	**-289**

De actuele begroting gaat uit van een omzet stijging van € 3,9 miljoen. Deze stijging zit voornamelijk in het programma 'projecten'. De reeds genoemde 'spuk' projecten energie en IBP leveren het grootste aandeel.
In alle programma's is de tariefstijging van € 92,- naar € 95,- euro doorgevoerd. Voor een aantal projecten geldt echter dat er een vaste prijs geldt, die al vast ligt in de subsidie voorwaarden. Daar blijft € 92,- gelden voor dit jaar.

Bij de baten is er geen toerekening aan onze stelseltaken in Gelderland. Wij hebben daar geen inkomsten uit. De provinciale programma's, op zich een Gelderland-brede activiteit, is toegerekend aan de programma's Toezicht en handhaving en Algemeen en projecten, op basis van de inhoud van de activiteit. Qua kosten zijn de stelseltaken enkel de kosten die in

rekening worden gebracht Gelderland brede stelseltaak, zoals portaal, HR, communicatie en Bestuurlijke Strafbeschikking Milieu (BSbM).

De toerekening aan de taakvelden geschiedt aan de hand van onze PDC. Omdat er geen wijzigingen worden doorgevoerd in de PDC is de toerekening aan de taakvelden verhoudingsgewijs gelijk.

In de initiële begroting 2023 hebben we per programma ook de beoogde resultaten vermeld, onder meer in de vorm van KPI's, zoals tijdigheid, klanttevredenheid en kwaliteit. Deze doelen zijn niet gewijzigd en gelden dus eveneens voor deze gewijzigde begroting 2023.

Nieuwe categorisering

Vanuit het IBP-programma worden omgevingsdiensten beoordeeld op hun robuustheid. Naast een aantal kwalitatieve criteria zijn er kwantitatieve criteria met betrekking tot de omvang van de basistaken en milieu gerelateerde plustaken, aantal externe fte's en opleidingskosten en innovatie.. Dat levert een extra categorisering op in de begroting. Vooralsnog lijken we voor wat betreft het eerste criterium, boven de gestelde norm van € 16,5 miljoen aan omzet uit te komen. In de jaarrekening over 2023 zal hierop, en op de andere criteria, specifieker worden gerapporteerd.

1.3 Exploitatie begroting

Tabel 3; Baten per klantgroep

Baten x € 1.000	realisatie 2022	init. begr. 2023	act. begr. 2023	Specificatie taakveld '23 bouw	milieu	algemeen
Partners	15.009	14.554	17.504	6.668	7.178	3.657
Provinciale programma's	4.848	4.711	4.861	49	2.395	2.417
Omgevingsdiensten	391	472	537	110	308	118
Derden	734	366	312		183	129
Projecten			983		183	800
Overig / balans			95			95
- doorberekende kosten	671	475	372		372	
- overig	370					
Baten	**22.024**	**20.577**	**24.663**	**6.828**	**10.619**	**7.217**
- verhouding				28%	43%	29%

In bovenstaande tabel zijn de baten gecategoriseerd per klantgroep. Ten opzicht van de initiële begroting is er een nieuwe klantgroep "projecten". Hierin zijn de gesubsidieerde of met doeluitkering bekostigde projecten (niet zijnde van partners) opgenomen.

Naast de projecten zien we de grootste volume toename bij de partners. Het betreft de aanvullende opdrachten van partners én de afspraken die in de werkpakketten 2023 zijn gemaakt. Die laatsten wijken op sommige onderdelen af van de raming in de initiële begroting.

De post 'balans' (en in 2022 'overig') betreft de middelen die ODRA in haar bestemmingsfondsen heeft en dit jaar benut. Het gaat om restanten van innovatiegelden 2022 (€ 46K), geld voor omzetting MBA's (€ 11K) en het bestemmingsfonds 'milieu metingen' De middelen worden gebruikt ter dekking van de investering -en afschrijflasten van nieuwe apparatuur meetdienst.

De post doorberekende kosten betreft materiële kosten die rechtstreeks aan diensten of projecten hangen. Voorbeelden daarvan zijn de kosten voor ons team Meten en advies,

welstandsonderzoeken (Wabo), piket ('opruimkosten') en kosten die ODRN (Nijmegen) bij ons in rekening brengt voor complexe vergunningverlening.

Tabel 4: kosten begroting per kostencategorie

Begroting baten en lasten (categoriaal) x € 1.000	realisatie 2022	ini begrotin g 2023	act begr. 2023	% tov ini bg' 2023
Baten	**22.024**	**20.577**	**24.663**	20%
Lasten				
Personeel loonkosten				
Medewerkers ODRA	13.172	13.287	16.023	21%
Inhuur externe capaciteit	4.654	3.505	4.112	17%
Personeel overige kosten				
Opleidingen	275	294	481	64%
Algemene personeelskost	556	534	673	26%
Dotatie personeelsvoorzi	-111	60	200	232%
Harmonisatie/detacherin	-66	-100	-80	-20%
Totaal personeel	18.480	17.580	21.408	22%
Huisvesting en facilitair	716	742	824	11%
ICT	804	822	889	8%
Stelselkosten	308	364	400	10%
Advieskosten	490	206	280	36%
Onvoorzien	101	92	99	7%
Programmakosten	748	772	669	-13%
Vrijval balansposten	325		95	
Totaal lasten	**21.971**	**20.577**	**24.663**	20%
Saldo	**53**	**0**	**0**	

Toelichting Personele kosten:

- Loonkosten ODRA-medewerkers
  De initiële begroting is opgesteld voordat de CAO 2022-2023 bekend was. Het was gebaseerd op de feitelijke loonkosten 2021 en een aanname over de gemiddelde loonkosten en cao-verhoging van ca 2%. De CAO voor dit jaar is in maart 2023 vastgesteld en heeft een effect van 7% op de lonen. Daarnaast is het wettelijk verlof met drie dagen toegenomen. Dit heeft een effect op de productiviteit. Die daalt van 1.400 naar 1.374 declarabele uren per fte.
- Personeelskosten stijgen ook door de toegenomen bezetting.
  We hebben meer menskracht nodig om de aanvullende opdrachten en projecten te kunnen uitvoeren. Ons beleid richt zich op structureel werk en (interne) mensen voor aan te nemen. Dat is lastig in de huidige arbeidsmarkt. Ook vinden van externe medewerkers is voor sommige functies lastig en kosten verhogend.
- We verwachten dat we dit jaar een totale bezetting van 218,5 fte nodig hebben. (189 fte initieel begroot). Dit is een toename van 29 fte, hetgeen een toename van de kosten met zich meebrengt van € 3,3 miljoen.
- Het aantal indirecte medewerkers (overhead).
  In absolute zin neemt het aantal medewerkers (overhead) toe met 2,8 fte. Deze toename is nodig voor de uitbreiding bij bedrijfsvoering vanwege meer opdrachten (grotere administratie) en facilitaire zaken en ICT. In 2023 wordt het vooral tijdelijk opgelost met externen, vanwege de krapte op de arbeidsmarkt.
  Procentueel gezien neemt de omvang van de personele overhead iets af.

Tabel 5: Formatie en bezetting

Formatie bezetting en personele kengetallen	realisatie 2022 intern	extern	totaal		init. begroting 2023 intern	extern	totaal		act. begroting 2023 intern	extern	totaal	
Formatie bezetting												
Productief	130,4	36,2	166,6	82%	125,9	26,6	152,5	81%	149,5	29,7	179,2	82%
Niet productief	32,4	5,2	37,6	18%	36,5		36,5	19%	35,3	4,0	39,3	18%
Totaal bezetting en formatie	162,8	41,4	204,1		162,4	26,6	189,0		184,8	33,7	218,5	
Loonkosten x € 1.000	13.172	4.654	17.826		13.287	3.505	16.792		16.023	4.112	20.134	
Gemiddelde kosten / fte (in €)	**80.929**	**112.448**	**87.319**		**81.824**	**131.780**	**88.856**		**86.697**	**122.150**	**92.159**	
% van de loonsom	84%	26%			79%	21%			80%	20%		
% stijging gemid loonkosten tov jaar eerder					1%	17%	1,8%		7,1%	8,6%	5,5%	
Bezettingsverschil in euro's									1.835	930	2.765	
Prijsverschil in euro's									901	-324	576	
Ten opzichte van init. begroting 2023									2.736	606	3.342	

Toelichting externe inhuur:

- We hebben, evenals veel branches, last van de krapte op de arbeidsmarkt. Dat uit zich onder meer in de mix van interne bezetting versus externe bezetting. Ons lange termijn doel is een flexibele schil van externen te hebben van 15%. Daar zitten we met deze begroting nog relatief ver van af. Op de keeper beschouwd is aantrekken van externen nog iets makkelijker dan specialisten werven voor een dienstverband. Alle omgevingsdiensten in Gelderland hebben hier last van. We voeren samen een campagne, maar vissen ook in dezelfde vijver met het risico dat we elkaars concurrenten zijn.
- Voor de begroting goed nieuws: we kunnen de inhuurkosten dit jaar realiseren onder het gemiddelde begrote bedrag van de initiële begroting. Deze lagere begroting voor inhuur dekken een klein stukje de meerkosten die we kwijt zijn vanwege een nieuwe CAO. Hierdoor is het mede mogelijk gebleken om in deze geactualiseerde begroting het tarief met 3% te laten stijgen, i.p.v. de gemiddelde cao stijging van 7%.

Toelichting op de overige personeelskosten:

- De opleidingskosten hebben we in deze begroting herijkt op de criteria vanuit het IBP-programma over robuustheid. We hanteren een norm van 3%. (2% in de initiële begroting).
- De algemene personeelskosten zijn 4% van de loonsom, conform de initiële begroting.
- Dotatie personeelsvoorziening. We verwachten éénmalig hoge kosten dit jaar door helaas gelijktijdig optredende casussen. Het betreft voornamelijk transitievergoedingen voor medewerkers. Normaliter is dit meer gespreid over de jaren. Ons structurele begrotingsbedrag ligt normaliter tussen de € 50 en € 100K per jaar.

Toelichting op de kosten bedrijfsvoering: Huisvesting, ICT, advieskosten en onvoorzien.

Op 30 december 2021 heeft het bestuur fiat gegeven voor verhuizing naar de Airborne Tower. Het besluit is gebaseerd op een positieve businesscase. Deze verhuizing is per 1 september gerealiseerd 2022.
Onze initiële begroting (opgesteld maart 2022) was nog gebaseerd op de businesscase voor de transitie. De bijstellingen in deze gewijzigde begroting zijn tweeërlei: we hebben een reëler beeld van alle contractuele afspraken over huisvesting, facilitair -en ict, én we hebben nu beter zicht op de kostenstijgingen (inflatie) op deze kosten. Vele indexaties op de contracten die leveranciers hebben doorgevoerd in 2023, zijn pas begin dit jaar bekend geworden en nu in de wijzigingen opgenomen.

Specifiek:

- Bij de post huisvesting en facilitair (stijging met 11% t.o.v. de initiële begroting) geldt ook dat er een budget is opgenomen voor duurzame mobiliteit. In het najaar 2023 starten we met elektrificeren van het wagenpark, en zullen voor medewerkers een fietsplan (e-bike -lease) worden geïntroduceerd.

- Bij ICT geldt aanvullend dat er hogere kosten zijn te verwachten vanwege de verdere inrichting en professionalisering (lees beveiliging, structurering, archivering) van de office omgeving. Ook is er een stijging vanwege de toename van het aantal medewerkers; meer licenties en meer apparatuur.
- Stelselkosten: Deze is gebaseerd op de afspraken in het Gelders stelsel en de begrotingen van de afzonderlijke omgevingsdiensten die de taken uitvoeren. Nieuw t.o.v. de vorige begroting en 2022 is de contributie aan OD-NL.
- Advieskosten: Deze stijgt vooral mee met de inflatie; tarieven van externe bureaus zijn inmiddels ook hoger dan voorheen.
- Onvoorzien; betreft een stelpost. Nu begroot op 0,4% van de begroting. De post onvoorzien heeft relatie met het weerstandsvermogen. (zie hoofdstuk 'balans'). Indien er voldoende eigen vermogen is om risico's in de bedrijfsvoering op te vangen, zou deze begrotingspost lager kunnen zijn. Bij ODRA is op dit moment de eigen reserve 2,3%, lager dan de risico's. (Deze zijn beschreven in de initiële begroting 2023). In het bestuur is afgesproken dat in het najaar van 2023 een analyse wordt opgesteld voor een structurele omvang van het vermogen.
- Programmakosten: Deze bestaan uit materiële kosten voor de 'meetdienst' (€ 230K), complexe vergunningen (inkoop van ODRN ad € 64K), inschakelen van bedrijven na piketoproepen (€ 72K), materiele kosten voor projecten (€ 122K), en kosten voor programmatuur t.b.v. de gezamenlijke dienst "beheer data, kaarten".
  Een deel van de kosten wordt 1 op 1 doorbelast aan de afnemers (zie toelichting op de baten).

1.4 Overhead.

In de geactualiseerde begroting zal het percentage overhead gelijk blijven op 26%. In absolute zin stijgt de overhead met ruim € 1 miljoen. Voornamelijk door de toename van de kosten voor indirect personeel (CAO en hogere bezetting), en de indexeringen op de materiele kosten.

Tabel 6: Overhead

Overhead specificatie (indirecte kosten) x € 1.000	realisatie overhead 2022	directe kosten 2022	totaal kosten 2022	init. begr. overhead 2023	directe kosten 2023	totaal kosten 2023	act. begr. overhead 2023	directe kosten 2023	totaal kosten 2023
Subtotaal personeel	3.319	15.160	18.480	3.204	14.376	17.580	4.062	17.345	21.408
Overige overhead									
Huisvesting en facilitair	716		716	742		742	824		824
ICT	804		804	822		822	889		889
Advieskosten	427	63	490	206		206	205	75	280
Stelselkosten	192	115	307	248	116	364	284	116	400
Onvoorzien en overig	102	748	850	92	772	864	99	669	768
Vrijval balansposten	325		325					95	95
Subtotaal overige overhead	**2.566**	**926**	**3.492**	**2.109**	**888**	**2.997**	**2.301**	**955**	**3.256**
Totaal	**5.885**	**16.086**	**21.972**	**5.313**	**15.264**	**20.577**	**6.363**	**18.300**	**24.663**
totale kosten	21.971			20.577			24.663		
% van de totale kosten	26,8%	73,2%		25,8%	74,2%		25,8%	74,2%	

Hoofdstuk 2: Balans wijzigingen

Er zijn twee aanleidingen voor wijzigingen in de balans in deze geactualiseerde begroting.
De eerste betreft de Jaarrekening 2022, die in april 2023 is vastgesteld. De effecten die we nu meenemen zijn met name de resultaatbestemming, reserves en voorzieningen die in de Jaarrekening zijn gevormd.
Tweede reden zijn de investeringen die in 2022 hebben plaatsgevonden, en die vanaf 2023 leiden tot afschrijvingen.

Omdat vergelijking met de geprognosticeerde Balans 2023 in de initiële begroting van weinig toegevoegde waarde is, wordt hieronder alleen de nieuwe geprognosticeerde Balans ultimo 2023 weergegeven in relatie tot de eindbalans 2022 (= Beginbalans '23).

2.1 Balans 2023

De wijzigingen in de begroting hebben effect op de geprognosticeerde balans ultimo 2023.
In paragraaf 2.2 zijn de afzonderlijke mutaties toegelicht met betrekking tot de vaste activa en passiva. Die kennen min of meer een voorspelbaar karakter en/of zijn gepland.
De vlottende activa en passiva zijn over het algemeen stelposten, gebaseerd op ervaringscijfers.

Tabel 7; Balans 2023

Activa x € 1.000	realisatie 31-12-2022	prognose 31-12-2023
Vaste activa		
Immateriële vaste activa		
Materiële vaste activa	1.387	1.130
Financiële vaste activa		
Vaste activa	1.387	1.130
Vlottende activa		
Voorraden		
Uitzettingen met looptijd < 1 jaar	5.301	5.000
Liquide middelen		100
Onderhanden werk		
Vlottende activa	5.301	5.100
Totaal activa	**6.688**	**6.230**

Passiva x € 1.000	realisatie 31-12-2022	prognose 31-12-2023
Vaste passiva		
Algemene reserve	470	500
Te bestemmen batig saldo		-
Bestemmingsreserves	340	245
Resultaat boekjaar	53	0
Voorzieningen	896	747
Schulden > 1 jaar	625	583
	2.384	2.075
Vlottende passiva		
Vlottende schulden < 1 jaar	4.116	4.055
Overlopende passiva		
Overige schulden	189	100
Vlottende passiva	4.305	4.155
Totaal passiva	**6.688**	**6.230**

2.2 Vermogen, bestemmingsfondsen en voorzieningen

Reserves en bestemming batig saldo 2022

In 2022 is er een batig saldo gerealiseerd van € 53.300. Het algemeen bestuur heeft aangegeven dat dit gebruikt kan worden ter aanvulling van de algemene reserve tot het maximum dat in de GR is vastgesteld, nl € 0,5 miljoen. Er is besloten dat het restant van € 23.500 kan worden gebruikt naar een onderzoek naar het eigen vermogen. Een aantal partners geven in hun zienswijzen op begroting en jaarrekening aan dat zij om principiële redenen het bedrag terug willen ontvangen.

Over de zienswijzen moet nog besloten worden; voor bovenstaande tabel over de reserves zullen beide scenario's leiden tot onttrekking van de €53.000 uit de post "te bestemmen batig saldo". Vanwege uitstel van Omgevingswet zijn ook opleidingsinspanningen doorgeschoven van deels 2020 naar 2022. Onze partners hebben in 2020 een geoormerkt budget ter beschikking gesteld, dat dit jaar zal worden besteed.

Tabel 8: Verloop reserves

Reserves x € 1.000	stand 31-12-2022	toevoeging '23	onttrekking '23	saldo 31-12-2023
Algemene reserve	470,2	29,8		500,0
Te bestemmen batig saldo	53,3		53,3	
BR opleidingen Omgevingswet				
BR innovatie	45,6		45,6	
BR Provincietaken	91,8			91,8
BR Bureau milieumetingen	191,1		38,2	152,9
BR mba's	11,0		11,0	
Totaal reserves	**863,0**	**29,8**	**148,1**	**744,7**

Toelichting op de het verloop reserves

- Met betrekking tot de innovatiegelden, resterend uit 2022, is vooralsnog een besteding van € 45.600 begroot voor het traject Rijker verantwoorden en circulaire economie. In de reguliere begroting is structureel € 100.000 beschikbaar. De bestedingsruimte is met deze wijziging in begroting € 145.600.
- De € 11.000 MBA's is het restant van de middelen die hiervoor in al 2021 zijn gereserveerd. Door uitstel van de omgevingswet was nog niet alles besteed; dit jaar zal dat wel het geval zijn.
- De reserve Provincie taken heeft nog geen concrete besteding. De reserve voor Bureau milieumetingen is bedoeld voor de kosten van de (vervanging)investeringen van apparatuur.

Voorzieningen

We hebben drie voorzieningen op de balans opgenomen en in de tabel weergegeven:

- De voorziening Harmonisatie is een langlopende voorziening, ontstaan bij de oprichting van ODRA, ruim 10 jaar geleden. Het dekt de meerkosten in de salarissen van medewerkers die toen zijn overgekomen van de provincie Gelderland.
- Geprognosticeerd is een gedeeltelijke vrijval van bovenmatig verlof. Er wordt vanuit het management gestuurd op de 'verlof stuwmeren' en geplande opname van de opgebouwde rechten.
- De post Personeel betreft kosten voor individuele trajecten met voormalige ODRA-medewerkers. Daarvoor was een voorziening getroffen die geheel zal worden besteed.

Tabel 9; verloop voorzieningen

Voorzieningen x € 1.000	stand 31-12-2022	toevoeging '23	onttrekking '23	saldo 31-12-2023
Harmonisatie Prov. Gelderland	381,4		36,7	344,7
Verlofsparen	483,1		80,5	402,6
Personele kosten	31,0		31,0	-
Totaal voorzieningen	**895,5**		**148,2**	**747,3**

Investeringen en materiele activa

De investeringen zijn dit jaar gering:

- Er is nieuwe (vervanging) apparatuur nodig voor de meetdienst.
- We maken een start met het elektrificeren van het wagenpark in het kader van de duurzame mobiliteit.
- De organisatie groeit; dit houdt in dat we mobiele ict-apparatuur aanschaffen.
- Investeringen in de huisvesting en meubilair is niet nodig; onze nieuwe kantoorruimte is vooralsnog voldoende ingericht voor de huisvesting van deze extra medewerkers.

Langlopende lening

Ter dekking van de investeringen in de huisvesting hebben we in 2022 een 15-jarige lening afgesloten bij de Bank Nederlandse Gemeenten (BNG) van € 625.000. De aflossing loopt parallel met de afschrijvingen.

Tabel 10; materiele vaste activa

Materiële vaste activa x € 1.000	stand 31-12-2022	toevoeging '23	afschrijving '23	saldo 31-12-2023
Apparatuur en voertuigen	131,2	5,0	34,7	101,5
Infrastructuur kantoor	455,0		31,4	423,6
Kantoormeubilair	368,9		52,2	316,7
ICT-apparatuur	333,4	15,0	116,2	232,2
ICT-software	98,1		42,3	55,8
	1.386,6	**20,0**	**276,8**	**1.129,9**

Bijlagen

In de navolgende bijlagen hebben we de specificaties opgenomen van de geactualiseerde begroting.

Bijlage 1: Betreft de begrote omzet voor ODRA per klant. Dit zijn de kosten voor de partners. Deze komen overeen met de afgesproken werkpakketten voor 2023 + aanvullende opdrachten.
Bijlage 2 en 3: geven de geactualiseerde aantallen producten en diensten weer.
Bijlage 4: geeft de actualisatie van de gezamenlijke diensten, de projecten en materiele kosten.
En in Bijlage 5 zijn kengetallen opgenomen

Detail toelichtingen zijn in dit document achterwege gelaten. Deze zijn bij klanten bekend via de afspraken over de werkpakketten. De algemene lijn is in hoofdstuk 1 en 2 gegeven.

Bijlage 1; Begrote omzet per klant

Baten per klant x € 1.000	Bouw producten x tarief	Milieu producten x tarief	Totaal producten x tarief	Bouw diensten x € 95	Milieu diensten x € 95	Algemeen diensten x € 95	Totaal diensten x € 95	Gezamenlijke diensten Alle partners *)	Deel partners **)	Alge meen ***)	Totaal	Overige baten ****)	Totaal baten act. begr. 2023	aandeel bouw	aandeel mil. & alg.	%	Aantal producten	Uren diensten	Totaal baten init. begr. 2023	Totaal baten realisatie 2022	% tov ini bg 23
Arnhem	2.666	989	3.656	544	597	858	1.999	199	257	150	606	141	6.401	*3.466*	*2.935*	28%	4.834	21.038	5.668	6.248	13%
Doesburg	332	70	402	19	33	53	105	17	17	13	47	13	568	*381*	*186*	2%	472	1.107	145	238	292%
Duiven	10	217	228	5	91	28	124	29		14	43	20	415	*35*	*380*	2%	291	1.304	390	340	6%
Lingewaard	1.111	433	1.544	285	425	644	1.354	83	74	63	220	80	3.198	*1.469*	*1.729*	14%	2.017	14.251	3.257	2.792	-2%
Overbetuwe	19	480	499	29	292	111	432	63		48	110	58	1.099	*105*	*993*	5%	681	4.545	992	925	11%
Provincie regulier		330	330		599	1.122	1.720	80		28	107	249	2.406	*249*	*2.158*	11%	325	18.263	1.239	1.255	94%
Provincie Bodemtaken				333	423		755						755	*333*	*423*	3%		7.950	550	780	37%
Provincie Complexe Handl				49	2.395	1.157	3.601					45	3.646	*94*	*3.552*	16%		37.909	3.533	3.602	3%
Provincie Aandachtsbedrij						1.173	1.173					42	1.215	*42*	*1.173*	5%		12.348	1.178	1.254	3%
Renkum	672	182	854	72	94	275	441	59	49	45	154	41	1.489	*834*	*655*	7%	1.163	4.641	1.385	1.517	8%
Rheden	52	239	291	11	86	76	173	59		44	103	48	615	*110*	*505*	3%	707	1.822	536	558	15%
Rozendaal	3	7	9	1	3	3	7	10		7	17	7	40	*10*	*30*	0%	18	78	31	29	31%
Westervoort	2	45	47	1	19	11	31	21		10	31	14	123	*17*	*106*	1%	67	328	109	96	13%
Zevenaar	20	334	354	20	205	44	269	59		28	87	55	765	*95*	*670*	3%	495	2.832	728	849	5%
Subtotaal partners	4.886	3.327	8.213	1.367	5.262	5.556	12.185	679	397	450	1.526	813	22.737	*7.241*	*15.495*	100%	11.070	128.416	19.740	20.483	15%
% van de omzet			36%				54%				7%	4%									
Subtotaal OD's		24	24	110	170	118	399	114			114	0	537		*537*		54	3.955	471	391	14%
Subtotaal derden					175	129	304	8			8	0	312		*312*			3.306	267	1.148	-77%
Subtotaal projecten					183	800	983						983					10.685	100		
Subtotaal balans													95		*95*						
Totaal klanten	4.886	3.351	8.237	1.478	5.790	6.603	13.871	801	397	450	1.648	813	24.663	7.241	16.439	1	11.124	146.362	20.577	22.022	20%
% van de omzet			33%				56%				7%	3%									

**) betreft beheer zones, kaarten en data, data- en ketengedreven toezicht, strafrecht, klantadvies milieu en piketdienst*
***) betreft klantadvies bouw*
****) betreft projectmanagement/meewerken project Omgevingswet, energie, GUOV, circulariteit en innovatiebudget*
*****) zie specificatie tabel overige baten*

Bijlage 2; Producten en Diensten overzicht

Omschrijving product	Taakveld	Kengetal 2023	Kostprijs 2023	Aantal producten act. begr. 2023	Baten 2023 per product x 1.000	%	Aantal producten init. begr. 2023	Aantal producten realisatie 2022
Programma 1. Vergunningverlening								
Aanpassingen omgevingsvergunning mba	Milieu	13	€ 1.235	8	€ 10	0%	8	6
Intrekkingsbesluit BRIKS	Bouw	4	€ 380	40	€ 15	1%	40	26
Maatwerk milieu	Milieu	14	€ 1.330	61	€ 81	1%	60	56
Meldingen behandelen Besluit bouwen en leefomgeving	Bouw	1	€ 95	1.388	€ 132	31%	1.383	1.469
Meldingen mba	Milieu	10	€ 950	464	€ 441	10%	453	394
Omgevingsvergunning BRIKS cat 1 /gevolgklasse 1	Bouw	9	€ 855	1.778	€ 1.520	40%	1.368	1.490
Omgevingsvergunning BRIKS cat 2 /gevolgklasse 2	Bouw	23	€ 2.185	513	€ 1.121	11%	484	492
Omgevingsvergunningen milieubelastende activiteiten	Milieu	22	€ 2.090	51	€ 107	1%	56	33
Vergunning vuurwerkontbrandingen	Milieu	11	€ 1.045	175	€ 183	4%	172	183
Totaal (+ gemiddelden)		**8,8**	**€ 806**	**4.478**	**€ 3.609**	100%	**4.024**	**4.149**
		aandeel bouw		3.719	2.788	83%	3.275	3.477
		aandeel milieu/alg		759	821	17%	749	672
Programma 2. Toezicht en Handhaving								
Controle Alcoholwet	Milieu	5	€ 475	30	€ 14	1%		
Controle asbest/sloop	Bouw	9	€ 855	229	€ 196	5%	229	230
Controle BRIKS / gevolgklasse 2 Bbl	Bouw	23	€ 2.185	244	€ 533	5%	229	202
Controle BRIKS / gevolgklasse 3 Bbl	Bouw	48	€ 4.560	89	€ 406	2%	93	64
Controle BRIKS categorie 1	Bouw	8	€ 760	1.267	€ 963	28%	1.107	1.391
Handhavingscontrole	Milieu	10	€ 950	109	€ 103	2%	99	116
Hercontrole milieu	Milieu	6	€ 570	642	€ 366	14%	611	432
Klachtbehandeling	Milieu	2	€ 190	2.006	€ 381	45%	1.882	2.907
Preventief milieutoezicht	Milieu	9	€ 855	1.691	€ 1.446	38%	1.635	1.552
Projectcontrole - WNB	Milieu							45
Rapportageverplichting overig	Milieu	4	€ 380	219	€ 83	5%	290	176
Toezicht vuurwerkevenementen	Milieu	12	€ 1.140	120	€ 137	3%	115	100
Totaal (+ gemiddelden)		**7,6**	**€ 696**	**6.646**	**€ 4.628**	100%	**6.290**	**7.215**
		aandeel bouw		1.829	2.098	28%	1.658	1.887
		aandeel milieu/alg		4.787	2.516	72%	4.632	5.328
Totaal producten		**7,8**	**€ 740**	**11.124**	**€ 8.237**		**10.314**	**11.364**
		aandeel bouw		8.506	**€ 4.886**	59%	7.907	8.805
		aandeel milieu/alg		2.588	**€ 3.337**	41%	2.407	2.559

Omschrijving dienst	Taakveld	Aantal uren act. begr. 2023	Baten 2023 per dienst x 1.000	%	Aantal uren init. begr. 2023	Aantal uren realisatie 2022
Programma 1. Vergunningverlening						
Advies omgevingskwaliteit	Bouw	1.671	€ 159	12%		
Advies omgevingsvergunningen en meldingen mba	Milieu	607	€ 58	4%	292	681
Begeleiden initiatief BRIKS	Bouw	3.137	€ 298	22%	2.633	645
Begeleiden initiatief milieu	Milieu	1.022	€ 97	7%	1.315	4.456
Beoordelingen Bbl	Bouw	2.040	€ 190	15%	2.240	1.499
Juridische expertise vergunningen	Algemeen	2.312	€ 220	17%	2.522	5.180
Omgevingsvergunning BRIKS cat 3 /gevolgklasse 3	Bouw	660	€ 63	5%	2.320	1.945
Omgevingsvergunning complexe bedrijven ODRA	Milieu	2.509	€ 238	18%	2.684	2.051
Subtotaal		**13.958**	**€ 1.322**	100%	**14.006**	**16.457**
	aandeel bouw	5.837	€ 551	42%	7.193	4.089
	aandeel milieu/alg	8.121	€ 771	58%	6.813	12.368
Programma 2. Toezicht en Handhaving						
Bestuursdwang uitvoeren	Algemeen	250	€ 24	2%	250	32
Controle activiteiten in of op de bodem	Milieu	666	€ 63	5%		
Controle bestaande bouw en RO	Bouw	4.581	€ 435	33%	4.312	4.194
Controle bodemsanering	Milieu	5.818	€ 551	42%	6.608	6.210
Controle complex bedrijf	Milieu	9.399	€ 892	67%	9.649	11.631
Controle graven in de bodem onder de IW	Milieu	2.790	€ 263	20%	2.619	4.744
Handhavingsbesluit nemen	Algemeen	10.694	€ 1.016	77%	10.323	10.776
Handhavingscontrole - PCH	Milieu	670	€ 64	5%	670	
Hercontrole milieu - PCH	Milieu	1.410	€ 134	10%	1.410	
Juridische expertise handhaving	Algemeen	4.782	€ 454	34%	5.256	5.479
Keten- en data gedreven toezicht - PCH	Milieu	795	€ 76	6%		
Klachtbehandeling - PCH	Milieu	2.028	€ 193	15%	2.028	
Preventief milieutoezicht - PCH	Milieu	657	€ 62	5%	657	
Projectcontrole	Milieu	8.379	€ 790	60%	2.504	3.454
Rapportageverplichting EPRTR	Algemeen	1.289	€ 122	9%	1.101	
Rapportageverplichting overig - PCH	Milieu	1.572	€ 149	11%	1.572	602
Rapportbehandeling bedrijfsmelding en melding ong	Milieu	1.524	€ 145	11%	1.464	1.205
Strafrecht - PCH	Milieu	600	€ 57	4%		191
Transportcontrole	Milieu				250	
Toezicht milieu	Milieu					8.351
Subtotaal		**57.904**	**€ 5.490**	100%	**50.673**	**56.869**
	aandeel bouw	4.581	€ 435	8%	4.312	4.194
	aandeel milieu/alg	53.323	€ 5.055	92%	46.361	52.675
Programma 3. Advies						
Adviesrapport leefomgeving	Milieu	10.073	€ 956	72%	9.636	12.016
Afhandeling Woo-verzoeken	Algemeen	670	€ 64	5%	465	
Beoordeling saneringsevaluatie	Bouw	3.505	€ 333	25%	2.980	3.950
Meetadviesrapport leefomgeving	Milieu	8.373	€ 790	60%	9.994	8.595
Meetadviesrapport luchtkwaliteit langs wegen	Milieu	1.765	€ 168	13%		
Advies milieu	Milieu					119
Subtotaal		**24.386**	**€ 2.310**	100%	**23.075**	**24.680**
	aandeel bouw	3.505	€ 333	14%	2.980	3.950
	aandeel milieu/alg	20.881	€ 1.977	86%	20.095	20.730
Programma 5. Algemeen en Projecten						
Beleids- en bestuursondersteuning	Algemeen	3.614	€ 343	7%	2.745	2.234
Detachering	Algemeen	3.096	€ 288	6%	768	1.829
Faciliteren participatietraject	Milieu	470	€ 45	1%	1.785	593
Meewerken aan programma of project	Algemeen	15.750	€ 1.478	31%	9.666	14.823
Partnerspecifieke werkafspraken	Algemeen	977	€ 93	2%	1.000	373
Programma- en projectmanagement	Algemeen	16.834	€ 1.594	33%	15.755	14.705
*) Overige diensten	Algemeen	9.754	€ 909	19%		
Subtotaal		**50.495**	**€ 4.749**	100%	**31.719**	**34.557**
	aandeel milieu/alg	50.495	€ 4.749	100%	31.719	34.557
Totaal uren		**146.743**	**€ 13.871**		**119.473**	**132.563**
	aandeel bouw	13.923	€ 1.319	10%	14.485	12.233
	aandeel milieu/alg	132.820	€ 12.552	90%	104.988	120.330

Bijlage 3; Gezamenlijke diensten en projecten en materiele baten

Omschrijving gezamenlijke dienst x € 1.000	Thema	act. begr. 2023	init. begr. 2023	realisatie 2022	toelichting
Piketdienst	milieu	110,4	106,9	93,8	alle partners
Strafrecht	milieu	152,0	202,4	254,0	alle partners
Keten- en data gedreven toezicht	milieu	176,5	244,0	176,7	alle partners
Keten- en data gedreven toezicht	milieu	114,0	110,4	55,2	alle omgevingsdiensten
Beheer zones, kaarten en data	milieu	172,8	167,3	147,4	alle partners
Beheer zones, kaarten en data	milieu	7,7	7,5	8	Montferland
Klantadvisering	milieu	67,5	65,3	5,4	alle partners
Klantadvisering	bouw	396,7	368,0	425,4	alle bouwpartners
Gezamenlijke dienst innovatiebudget	algemee	103,3	100,0	147,9	alle partners
Gezamenlijke dienst voor algemeen deel van de projecten	GUOV	23,7	22,9	20,4	gemeentelijke partners
Omzetting MBA's	milieu			53,3	
Subtotaal reguliere gezamenlijke diensten		1.324,5	1.394,7	1.387,5	
Programma Duurzaamheid:	Energie	142,5	138,0	203,5	gemeentelijke partners
	Circulari	47,5	46,0	31,2	gemeentelijke partners
Programma Omgevingswet:	Omgevir	133,1	128,8	276,2	alle partners
Subtotaal gezamenlijke programma's en projecten		323,1	312,8	510,9	
Totaal gezamenlijke diensten		**1.648**	**1.708**	**1.898**	

klant	inwoners		stemverhouding		sleutel 60% inwoners - 40% stemverhouding	sleutel Briks
Arnhem	163.108	34%	22	22%	29%	68%
Doesburg	11.082	2%	3	3%	3%	
Duiven	24.986	5%	3	3%	4%	
Lingewaard	46.938	10%	16	16%	12%	19%
Overbetuwe	48.267	10%	8	8%	9%	
Provincie Gelderland	43.032 *)	9%	16	16%	12%	
Renkum	31.403	7%	12	12%	9%	13%
Rheden	43.444	9%	8	8%	9%	
Rozendaal	1.737	0%	3	3%	1%	
Westervoort	14.965	3%	3	3%	3%	
Zevenaar	44.392	9%	8	8%	9%	
Totaal	473.354	100%	102	100%	100%	100%

*) gemiddelde van 10 gemeentelijke partners

De kosten voor de gezamenlijke diensten nemen af. Oorzaak is een technische overheveling van activiteiten strafrecht en keten- data gedreven werken naar het programma complexe handhaving.

De kosten voor de gezamenlijke diensten worden via de vastgestelde verdeelsleutel (60% inwoners en 40% stemverhouding) in werkprogramma's opgenomen. De aantallen inwoners worden jaarlijks herijkt, hetgeen kleine verschuivingen met zich meebrengt.

Bijlage 4; Specificatie overige baten

Baten per klant x € 1.000	Uitbesteed complexe VV	Omgevings-wet	Archief	Beleids-advisering uitvoering	Out of pocket	Meetdienst provincie	Totaal overige baten	bouw	milieu	algemeen
Arnhem	5	27	46	63			141		*5*	*137*
Doesburg		3	4	6			13			*13*
Duiven		4	7	9			20			*20*
Lingewaard	22	12	19	26			80		*22*	*58*
Overbetuwe	15	8	15	20			58		*15*	*43*
Provincie Regulier			19			230	249		*230*	*19*
Provincie Complexe Handhaving					45		45			*45*
Provincie Aandachtsbedrijven					42		42			*42*
Renkum		9	14	19			41			*41*
Rheden	7	8	14	19			48		*7*	*40*
Rozendaal		1	2	3			7			*7*
Westervoort		3	5	7			14			*14*
Zevenaar	15	8	14	19			55		*15*	*41*
Dummy partners										
Subtotaal partners	64	84	158	190	87	230	813	-	*294*	*519*
Subtotaal OD's						0	0			*0*
Subtotaal derden						0	0			*0*
Totaal klanten	64	84	158	190	87	230	813	-	*294*	*519*

Naast -en in de werkprogramma's zijn materiele kosten opgenomen.

- De posten "archief" (t.b.v. kwartier-maken) en "beleidsadvisering" zijn niet in de werkprogramma's opgenomen; hiervoor zijn afzonderlijke plannen in partneroverleg en bestuur gepresenteerd en geaccordeerd.
- De overige posten zijn opgenomen in de werkprogramma's
- De materiele post voor Wabo kosten is niet meer opgenomen. We gaan ervanuit dat de kosten door Lingewaard en Arnhem zelf worden betaald. Ook is een deel van hetgeen eerst werd uitbesteed, nu opgenomen als te leveren dienst door ODRA.

Bijlage 5; Kengetallen

Weerstandsvermogen x € 1.000	stand 31-12-2022	stand 31-12-2023	
Algemene Reserve	470	500	2,4%
Resultaat boekjaar	53	0	
Bestemmingsreserves			
BR opleidingen Omgevingswet			
BR innovatie	46		
BR Provincietaken	92	92	
BR Bureau milieumetingen	191	153	
BR mba's	11		
totaal bestemmingsreserves	340	245	
Totaal	**863**	**745**	
Omzet	19.457	20.584	
- percentage omzet	4,4%	3,6%	

Financierings kengetallen	realisatie 2022	act. begr. 2023
Netto schuldquote	-1,9%	-1,6%
Netto schuldquote (verstrekte	-1,9%	-1,6%
Solvabiliteit	12,9%	11,7%
Structurele exploitatieruimte	0%	0%
Liquiditeit (current ratio)	123,2%	122,7%
Grondexploitatie	nvt	nvt
Belastingcapaciteit	nvt	nvt

Tariefopbouw in euro	realisatie 2022	init. begr. 2023	act. begr. 2023	benchmark 2023
Personeelskosten direct	€ 66	€ 67	€ 67	€ 58
Personeelskosten indirect	€ 15	€ 15	€ 16	€ 18
Materieel				
- huisvesting & facilitair	*€ 3*	*€ 4*	*€ 3*	*€ 9*
- ict	*€ 4*	*€ 4*	*€ 3*	*€ 4*
- overige kosten	*€ 3*	*€ 2*	*€ 6*	*€ 5*
Overhead	€ 10	€ 10	€ 13	€ 18
Beleidsruimte *)	€ 1			€ 2
Totaal	**€ 92**	**€ 92**	**€ 95**	**€ 95**
Aantal productieve uren	1.412	1.400	1.374	1.374
* in 2022 betrof dit het batig saldo				

Toelichting:

- Vanuit de CAO is bepaald dat het bovenwettelijk verlof tot drie dagen per fte kan stijgen, afhankelijk van oude regelingen over aanvullende verlof afspraken. Deze worden geharmoniseerd. Effect voor ODRA is dat het normatieve aantal productieve uren daalt tot 1374. Dit is gelijk aan de benchmark die ODRA hanteert, nl de "handleiding overheidstarieven".
- De verdeelsleutel wordt jaarlijks herijkt op de inwoner aantallen. Dat is in deze tabel opgenomen. Dit heeft (geringe) invloed op de verdeling van de kosten voor gezamenlijke diensten.

Aan de Raden en Staten van de deelnemende partners
van de Gemeenschappelijke Regeling ODRA

Datum	: 12 september 2023
Uw kenmerk	:
Ons kenmerk	: 20230912.03
Contactpersoon	: Fred Mossink
Telefoon	: 06 5019 4015

Onderwerp : Gewijzigde Begroting Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA) 2023

Bijlagen: gewijzigde begroting 2023

Geachte dames en heren,

Met deze brief bieden wij u de gewijzigde begroting 2023 van de ODRA aan.

De wijziging op de begroting 2023 is in de vergadering van het Algemeen Bestuur ODRA van 6 september 2023 behandeld. Het Algemeen bestuur heeft de begroting vastgesteld en besloten deze aan te bieden aan de Raden en Staten van de partners met het verzoek om hier kennis van te nemen en indien van toepassing, zienswijzen op in te dienen.

Totstandkoming en inhoud gewijzigde begroting 2023
De initiële begroting 2023 is opgesteld in maart 2022. De wereld zag er toen anders uit, dan nu. De omgevingswet had toen nog een implementatiedatum van 1 juli 2023 en de oorlog in Oekraïne was net gestart. Er was op dat moment geen zicht op de effecten hiervan, en de economische veranderingen die daar mede uit voortkwamen. Een ongekende hoge inflatie en grote aanpassingen in de CAO waren nog niet bekend en dus niet in de begroting 2023 opgenomen.
Sinds vorig jaar maart zijn vanuit het Rijk projecten gestart ter versterking van de omgevingsdiensten (IBP) en energietransitie. Dit heeft geleid tot een tweetal grote (zgn. SPUK) projecten die ODRA vanaf begin 2023 uitvoert. Ook hebben partners tal van projecten en aanvullend werk bij ODRA neergelegd. Allen resulterende in een grote groei in het werk en organisatie.

Samenvatting gewijzigde begroting 2023
In de gewijzigde begroting 2023 wordt uitgegaan van een omzet van € 24,6 miljoen. Dit is een stijging van € 4,1 miljoen t.o.v. de initiële begroting. Een groot deel € 3,4 miljoen) heeft betrekking op aanvullend werk en bovenal de projecten (SPUK-energie & IBP, pilot-WNB en Theseus).
We stellen aan de partners een prijsverhoging voor van 3,3%, zijnde een tariefsverhoging van € 92,- naar € 95,- per uur. Totaal gaat het om € 0,7 miljoen. Deze verhoging geldt voor alle diensten, producten en gezamenlijke diensten aan partners, en gaat in met terugwerkende kracht per 1 januari 2023.

Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9200 • 6800 HA Arnhem
Telefoon 026 - 3771600 • info@odra.nl

De kostenkant van de begroting wordt eveneens met € 4,1 miljoen opgehoogd. Uitgangspunt blijft een sluitende begroting. Het merendeel van de kostenverhoging betreft personele kosten. De gewijzigde omvang leidt tot een hogere bezetting van 29 fte en € 3,3 miljoen hogere kosten. Er is uitgegaan van de in februari geaccordeerde CAO voor 2023.
Totaal stijgen de kosten met circa 10%. Nagenoeg gelijk aan de CBS-index voor de prijsindexatie. Dat we in de tarieven maar met 3,3% stijgen heeft grotendeels te maken met toename van volume. Hierdoor ontstaat een betere dekking van de (vaste) overheadkosten.

Toename kosten voor de gemeente Arnhem
Voor de gemeente Arnhem geldt dat het begrote budget voor 2023 stijgt met € 734.000 naar (afgerond) € 6.400.000. De stijging bestaat voor € 185.000 uit aanpassing van de tarieven. Daarnaast zijn er aanpassingen in het werkpakket en specifieke opdrachten. De grootste zijn Risicogericht toezicht, nieuwe woontaken, uitvoeren controles label C, extra bodemtaken (32), inzet van beleidsmedewerkers; bijdrage aan onderzoek archieffunctie en extra middelen omgevingswet.

Procedure
Uw Raad cq Staten kan/kunnen zienswijzen indienen op de begroting.
Deze zienswijze stuurt u binnen 12 weken na dagtekening van deze brief (dus vóor 4 dec) aan het Dagelijks Bestuur van ODRA, die de begroting met de ingediende zienswijzen agendeert voor het Algemeen bestuur van 14 dec. 2023 die de (aangepaste) begroting vaststelt.

ODRA wil de gewijzigde begroting 2023 voor het eind van dit boekjaar aan het ministerie van BZK sturen. Met de regisseurs van de partners is het tijdspad verder afgestemd.

Met vriendelijke groet,

Ruben Vlaander
Directeur ODRA

GEMEENTE Arnhem

Dagelijks Bestuur Omgevingsdienst Regio Arnhem

Datum	:	
Zaaknummer	:	3938295
Contactpersoon	:	Leo den Uil
Telefoonnummer	:	0800 - 1809

Onderwerp: zienswijze wijziging begroting 2023

Geachte heer/mevrouw,

De gemeente Arnhem ontving van u het voorstel voor een wijziging van de begroting 2023. Wij begrijpen dat het door tussentijdse lastenstijgingen lastig kan zijn om binnen de kaders te blijven werken die ruim voor het lopende jaar zijn vastgesteld. Het is belangrijk om ondanks de gewijzigde omstandigheden een sluitende begroting te hanteren. Daarom stemmen wij in met de door u voorgestelde aanpassingen in de begroting 2023.

Hoogachtend,
De griffier, De voorzitter

Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9200 • 6800 HA Arnhem
Telefoon 0800 - 1809 www.arnhem.nl

RAADSKAMERADVIES

Raadsvoorstel 'Wijziging begroting ODRA 2023'
15-11-2023

GEMEENTE Arnhem

Raadsvoorstel 'Wijziging begroting ODRA 2023'

Zaaknummer:	3938295
Portefeuillehouder:	Marco van der Wel

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Weijers (D66), Scholten (Volt), Gerretschen (GroenLinks), Ait Chrif (PvdA), Kumas (VVD), Zijlstra (ChristenUnie), Hogenhout (Partij voor de Dieren), Van der Laak (Arnhem Centraal)
De fracties van SP, CDA, DENK, BurgerBelang Arnhem, PVV en Forum voor Democratie waren niet vertegenwoordigd.
Verder aanwezig: Wethouder Van der Wel en Den Uil (ambtelijke ondersteuning)

Bespreking
Er waren geen aangemelde insprekers, dus de raadskamer is gestart met de meningsvormende fase 1. De aanwezige fracties hebben vragen aan de wethouder gesteld, die deze in zijn termijn beantwoord. Daarna volgde een tweede termijn van de raadskamer en van de wethouder. Beide termijnen zijn afgerond

Toezeggingen
- Wethouder Van der Wel zegt toe om volgend jaar de brief van de ODRA eerder naar de raad te sturen.
- Wethouder Van der Wel zegt toe om de raad te informeren over de tarieven van de andere Gelderse Omgevingsdiensten.
- Wethouder Van der Wel zegt toe om, voordat de begroting van de ODRA wordt behandeld, al de ambities vanuit Arnhem mee te geven en binnen het college bij de collega’s het belang hiervan aan te geven.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase als hamerstuk.

De raadsadviseur,

S. Vos

De voorzitter,

S. Kemperman

Titel/onderwerp: Raadsvoorstel "Kaders voor de besteding van het Klimaatadaptatiefonds"

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Thomas Maatjens
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp	Telefoonnr:	026 377 1588
		E-mailadres:	thomas.maatjens@arnhem.nl
Doel activiteit	Informerend (I) & Meningsvormend (M1)		
Toelichting	**Inhoud** In de begroting is er een bestemmingsreserve Klimaatadaptatiefonds toegevoegd. De bevoegdheid voor bestedingen uit de bestemmingsreserve ligt bij de raad. Voor de feitelijke toekenning van middelen stelt het college door middel van dit raadsvoorstel voor om een aantal spelregels vast te stellen. Als een projectbesluit (wat moet leiden tot uitname van middelen) voldoet aan deze regels, dan kan het college dit enkel ter informatie aan de raad doen toekomen. Voldoet het niet aan de regels, dan moet het projectbesluit ter goedkeuring aan de raad worden voorgelegd. Daarnaast worden de doelstellingen en daarmee de tekst bij het doel van de Bestemmingsreserve (BR) Klimaatadaptatiefonds aangescherpt naar: “Deze reserve kan worden ingezet voor maatregelen die bijdragen aan een klimaatbestendige stad zoals het verminderen van de gevolgen van hitte, wateroverlast en droogte.”. Ten slotte wordt er voorgesteld een begrotingswijziging vast te stellen. **Aandachtspunten** - Voorgesteld wordt om de bestedingsruimte van het college te verruimen (ten opzichte van de kaders voor de bestemmingsreserve Duurzaam Arnhem) naar 750.000 euro. Zie het raadsvoorstel voor meer informatie.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de informatieve en de meningsvormende (M1) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	<u>Informatieve fase</u> Ten tijde van het publiceren van de agenda is geen aanmelding ontvangen om in te spreken. <u>Vergaderorde M1</u> Er wordt in twee termijnen vergaderd. - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. - De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.		
Bijlagen			

Raadsvoorstel 'Kaders voor de besteding van het Klimaatadaptatiefonds' 112 KB			
Bijlage 1 - Kaders voor de besteding van het klimaatadaptatiefonds 31 KB			
Bijlage 2 - Begrotingswijziging 23-006 239 KB			

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 198338

Onderwerp: Kaders voor de besteding van het Klimaatadaptatiefonds

Kernboodschap

In de begroting is voor de periode 2023-2026 € 12,5 miljoen gereserveerd voor klimaatadaptatie in de bestemmingsreserve Klimaatadaptatiefonds. Met het voorgestelde raadsbesluit worden de spelregels voor bestedingen uit dit fonds vastgelegd, en worden de bestedingen mogelijk gemaakt.

Voorstel

1. De doelstellingen en daarmee de tekst bij het doel van de Bestemmingsreserve (BR) Klimaatadaptatiefonds aan te scherpen naar: Deze reserve kan worden ingezet voor maatregelen die bijdragen aan een klimaatbestendige stad zoals het verminderen van de gevolgen van hitte, wateroverlast en droogte.
2. De spelregels voor het college voor de besteding van de BR Klimaatadaptatiefonds vast te stellen.
2. De begrotingswijziging (23-006) Onttrekkingsplanning Bestemmingsreserve Klimaatadaptatiefonds voor de jaren 2023 t/m 2026 vast te stellen.

Inleiding

We constateren dat door de gevolgen van klimaatverandering de leefbaarheid onder druk staat. Problemen met hitte, droogte en wateroverlast zullen steeds vaker voorkomen. Er zijn volop werkzaamheden aan de gang om de gevolgen van hevige regen te verminderen. De aanwezigheid van groen is daarbij essentieel voor de leefbaarheid van de stad. We zetten daarom in op een klimaatadaptieve en groene stad zodat ook in de toekomst Arnhem een prettige stad blijft om te wonen en te werken.

Om de ambities voor een klimaatadaptieve stad te financieren is in de begroting een BR Klimaatadaptatiefonds gevoegd. Deze BR staat los van de BR Duurzaam Arnhem, waarin ingezet wordt op klimaatmitigatie door de energietransitie.

De bevoegdheid voor bestedingen uit de BR Klimaatadaptatiefonds ligt bij de raad. Voor de feitelijke toekenning van middelen uit het fonds spreken raad en college af dat een projectbesluit ter informatie aan de raad wordt voorgelegd als het voldoet aan de voorgestelde spelregels. Een projectbesluit wordt ter goedkeuring aan de raad voorgelegd, als dit niet het geval is.

GEMEENTE Arnhem

Beoogd effect

Door middel van spelregels de ruimte voor het college vast te stellen voor de besteding van de BR Klimaatadaptatiefonds om voortvarend door te gaan met het klimaatadaptiever maken van Arnhem.

Argumenten

1.1 De doelstelling van de BR Klimaatadaptatiefonds zoals geformuleerd in de begroting doet tekort aan de ambities van de gemeente.

Door deze doelstelling in de begroting aan te scherpen wordt duidelijker gemaakt waar de beschikbare middelen voor ingezet kunnen worden.

2.1 De kaders dienen om een goede structuur te creëren voor de besteding van de middelen.

Het Klimaatadaptatiefonds is een belangrijk bestuurlijk instrument dat voor langere tijd impact heeft op de gemeentefinanciën. Om voortvarend aan de slag te blijven op weg naar een klimaatadaptieve stad is het van belang dat het college kan beslissen over besteding van beschikbare middelen. Hierover moeten echter wel goede afspraken gemaakt worden. Om de BR ten goede te laten komen van een klimaatadaptieve stad zijn spelregels nodig. Deze regels dienen om de raad invloed te geven over de bestedingen uit het fonds.

Deze spelregels zijn te vinden in de bijlage en bestaan uit:
• Voorwaarden voor bestedingen
• Verantwoording van de bestedingen

Uitvoeringskosten van projecten zijn de afgelopen jaren zeer sterk gestegen. In de kaders wordt daarom een bestedingsruimte van €750.000,- voorgesteld. Dit is een verruiming van de bestedingsruimte ten aanzien van de kaders voor de BR Duurzaam Arnhem.

2.2 Met de besteding van de middelen streven we naar slimme en beleefbare impact en samen investeren.

Er wordt aandacht besteed aan vergroening en klimaatadaptatie in groot onderhoud en gebiedsontwikkelingen. Bewoners en bedrijven worden gestimuleerd om te vergroenen op eigen terrein. Met andere overheden wordt zo veel mogelijk opgetrokken om de kosten te delen. Het streven is daarom om actief te zoeken naar cofinanciering om samen de stad klimaatadaptiever te maken.

2.1	*De bestedingen zullen oplopen in de tijd.*
	Naar de huidige verwachting wordt € 12,5 miljoen besteed in de periode 2023-2026. De bestedingen lopen op in de tijd omdat de klimaatadaptieve bestedingen voor 2023 en 2024 al gefinancierd zijn vanuit het Klimaatfonds. Vanaf 2024 zal dit minder voorkomen en komt financiering uit het Klimaatadaptatiefonds.

Kanttekeningen en risico's

1.1	*Inzet middelen na deze collegeperiode*
	Er worden vaak plannen gemaakt die pas na een aantal jaar worden uitgevoerd. Hierdoor kunnen ze buiten deze collegeperiode vallen. Soms is het wenselijk om toch al een toezegging te doen voor een bijdrage uit het Klimaatadaptatiefonds. Deze middelen worden dan gereserveerd voor deze collegeperiode, maar pas later uitgegeven.

Participatie

Participatie speelt geen rol bij procesafspraken tussen de raad en het college. In de projecten die vanuit de bestedingsruimte worden uitgevoerd speelt participatie wel een rol. Dit zal per project worden toegelicht.

Financiën

Het budget voor BR klimaatadaptatiefonds is eerder meerjarig toegekend en vertaalt zich in een meerjarenprogrammering. De onttrekkingsplanning van de BR Klimaatadaptiefonds in programma S12 Wonen en Leefomgeving wordt in bijgaande begrotingswijziging vastgelegd (zie bijlage 2). Op basis van een actuele planning wordt de onttrekkingsplanning jaarlijks herijkt met een begrotingswijziging via verzamelbesluit. De daadwerkelijke onttrekkingen zullen getoetst worden conform Kaders voor de besteding van de BR Klimaatadaptatiefonds (bijlage 1).

In onderstaande tabel is deze samengevat.

bedragen x € 1.000	**Exploitatiebegroting**	Begroting	Meerjarenraming		
		2023	2024	2025	2026
	Lasten				
Programma	S12 Wonen en Leefomgeving	1.000	2.500	4.000	4.000
		1.000	2.500	4.000	4.000
	Baten				
Programma	...				
		0	0	0	0
	Exploitatieresultaat	**-1.000**	**-2.500**	**-4.000**	**-4.000**
	Mutaties reserves				
	Toevoegingen	0	0	0	0
	Onttrekkingen	1.000	2.500	4.000	4.000
		1.000	**2.500**	**4.000**	**4.000**
	Totaal Resultaat	**0**	**0**	**0**	**0**

Het totaal in deze tabel komt tot € 11,5 miljoen. Er is in 2023 al € 1 miljoen onttrokken aan de BR Klimaatadaptatiefonds voor de subsidieregeling Groenblauwe Initiatieven.

Uitvoering

Voor het werken aan een klimaatadaptiever Arnhem is de Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Arnhem opgesteld. Deze uitvoeringsagenda wordt elke twee jaar geactualiseerd en ter informatie voorgelegd aan de raad.

Communicatie

Over dit voorstel zal geen communicatie plaatsvinden. Wel over de projecten die vanuit de bestedingsruimte worden uitgevoerd.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Raadsvoorstel voor de besteding van het klimaatadaptatiefonds
- Bijlage 1 Kaders voor de besteding van het klimaatadaptatiefonds
- Bijlage 2 Begrotingswijziging 23-006

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	198338

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 3 oktober 2023;

gelet op artikel 192 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De doelstellingen en daarmee de tekst bij het doel van de Bestemmingsreserve (BR) Klimaatadaptatiefonds aan te scherpen.
2. De kaders voor de besteding van de Bestemmingsreserve Klimaatadaptatiefonds vast te stellen.
3. De begrotingswijziging (23-006) Onttrekkingsplanning Bestemmingsreserve Klimaatadaptatiefonds voor de jaren 2023 t/m 2026 vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

Bijlage 1: Kaders voor de besteding van de BR Klimaatadaptatiefonds (zaaknr. 198338)

Onderwerp	Spelregels	Toelichting
Voorwaarden voor bestedingen door het college	1. Passend binnen de doelen van de BR Klimaatadaptatiefonds. 2. Passend binnen de Strategie Klimaatadaptatie 2020-2030. 3. Bestedingen overschrijden niet de €750.000,- 4. De bestedingen worden verantwoord aan de raad. 5. Bestedingen voor uitvoering worden gerealiseerd binnen de gemeentegrenzen. 6. Het is duidelijke welk instrumentarium wordt ingezet, passend binnen de beleidskaders. 7. Voor bestedingen is het streven om een multiplyer effect te bereiken door meekoppelkansen goed te benutten of door co-financiering vanuit provincie, rijk, bewoners, en/of bedrijven.	1. Doel van de Bestemmingsreserve (BR) Klimaatadaptatiefonds: Deze reserve kan worden ingezet voor maatregelen die bijdragen aan een klimaatbestendige stad zoals het verminderen van de gevolgen van hitte, wateroverlast en droogte. 2. In de Strategie Klimaatadaptatie 2020-2030 wordt beschreven wat we gaan doen om onze stad klimaatbestendiger te maken. Tweejaarlijks wordt de Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie geactualiseerd om een overzicht te bieden van concrete acties op weg naar een klimaatadaptievere stad. 3. Voor bestedingen boven de €750.000 wordt toestemming gevraagd aan de raad. 4. De raad wordt geïnformeerd over alle bestedingen gedaan uit de BR Klimaatadaptatiefonds. Volgend op de voorwaarden voor besteding wordt hieronder uiteengezet wat de voorwaarden voor de verantwoording zijn. 5. Klimaatadaptatie is een breed thema wat de gemeentegrens overschrijdt, maar het college zal deze middelen alleen inzetten voor de uitvoering van klimaatadaptieve maatregelen binnen de gemeentegrenzen. Onderzoek waar aan (mee-)betaald wordt zal soms buiten de gemeentegrenzen plaatsvinden. 6. De vorm van financiële inzet vanuit het Klimaatadaptatiefonds kan verschillen. Er wordt gezocht naar een maximale impact van de gemeentelijke inzet. Te denken valt aan het inzetten op focusgebieden, het ondersteunen van bewoners en bedrijven op particulier terrein of het nemen van maatregelen bij onderhoudsprojecten. 7. Een klimaatadaptieve stad vergt omvangrijke investeringen. De €12,5 miljoen in de BR is op zichzelf niet toereikend om alle ambities te bereiken. Het is daarom belangrijk om de middelen zo effectief mogelijk in te zetten door. De maatregelen die worden genomen zullen voor een deel meeliften op al lopende onderhouds- en beheerplanningen door actief op zoek te gaan naar meekoppelkansen. Daarnaast kijken waar we samen met andere overheden, organisaties of particulieren op kunnen trekken. Het doel is cofinanciering waar dat mogelijk is.
Verantwoording van de bestedingen aan de raad	8. Verantwoording vindt plaats in de reguliere P&C-cyclus. 9. Verantwoording vind plaats met een raadsbrief waarin de bij de toelichting genoemde onderdelen worden beschreven.	8. Afwijkingen worden verrekend met de BR Klimaatadaptatiefonds. Met deze bepaling blijven niet uitgegeven middelen beschikbaar binnen de BR. 9. Onderdelen die zijn beschreven in de raadsbrief: a. Doelmatigheid De doelmatigheid van de bestedingen is een belangrijke voorwaarde voor de besteding van middelen uit het Klimaatadaptatiefonds. Bij ieder voorstel dient verantwoord te worden in welke mate het bijdraagt aan de doelen uit de BR Klimaatadaptatie en de Strategie Klimaatadaptatie 2020-2030.

	10. De Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie wordt tweejaarlijks geactualiseerd.	b. Risico’s Aan de investeringen uit het Klimaatadaptatiefonds zullen ook financiële, technische en maatschappelijke risico's zijn verbonden. Elk bestedingsvoorstel wordt voorzien van een beschrijving van deze risico’s. c. Inspanningsverklaring multiplyer of cofinanciering De mate waarin de investering wordt gedekt uit reguliere investeringen of uit bijdragen van andere overheden en derden wordt hier aangegeven 10. De raad zal geïnformeerd worden over deze actualisatie zodat zij goed op de hoogte is van aanstaande plannen voor een klimaatadaptieve stad. Hierdoor krijgt zij ook een duidelijk overzicht van de toekomstige bestedingen uit de BR.

	Nr.	**23-006**
	Onderwerp	Onttrekkingplanning BR Klimaatadaptatiefonds
	I / S	Incidenteel
	Raad d.d.	
	Zaaknr.	198338

bedragen x € 1.000	**Exploitatiebegroting**	Begroting	Meerjarenraming		
		2023	2024	2025	2026
	Lasten				
Programma	S12 Wonen en Leefomgeving	1.000	2.500	4.000	4.000
		1.000	2.500	4.000	4.000
	Baten				
Programma	…				
		0	0	0	0
	Exploitatieresultaat	**-1.000**	**-2.500**	**-4.000**	**-4.000**
	Mutaties reserves				
	Toevoegingen	0	0	0	0
	Onttrekkingen	1.000	2.500	4.000	4.000
		1.000	**2.500**	**4.000**	**4.000**
	Totaal Resultaat	**0**	**0**	**0**	**0**

	Meerjaren Investeringsplan (MIP)	Begroting	Meerjarenraming		
		2023	2024	2025	2026
Programma	…				
	Totaal Investeringen	**0**	**0**	**0**	**0**

BEHANDELRESULTAAT

20.30 – 22.00 Informatief/meningsvormend

GEMEENTE Arnhem

Kaders voor de besteding van het Klimaatadaptatiefonds

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	C. Bouwkamp
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Schrijvers (VVD), Heemskerk (D66), Scholten (Volt), Simonis (GroenLinks), Meyer (Arnhem Centraal), Zijlstra (CU), Visser (PvdA), Lukkassen (FvD) en De Groot (PvdD).

De fracties van CDA, BBA, PVV, DENK en SP zijn niet aanwezig.

Bespreking
Omdat er geen insprekers waren is direct gestart met de meningsvormende fase. Daarin heeft in twee termijnen onderling debat plaatsgevonden en zijn vragen gesteld aan de wethouder en beantwoord door de wethouder.

De PvdD heeft aangekondigd mogelijk met een amendement of motie te komen.

Conclusie
De bespreking is afgerond en het voorstel kan worden doorgeleid naar de besluitvormende vergadering.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

M. Noomen

Titel/onderwerp: Raadsvoorstel "Vaststelling bestemmingsplan 'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771"

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Bram van Oudheusden; Saskia Maessen
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders	Telefoonnr:	+31263772274; +31263773657
		E-mailadres:	bram.van.oudheusden@arnhem.nl; saskia.maessen@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend (M2)		
Toelichting	**Inhoud** Het college stelt voor te voorzien in een juridische regeling voor het beter kunnen tegengaan van verhuur voor arbeidsmigranten op Vakantiepark Arnhem en het tegengaan van permanente bewoning of strijdig gebruik van de camping door het laten bewonen ook op te nemen als strijdig gebruik. Hierdoor kan de eigenaar aangeschreven worden op de verantwoordelijkheid om recreatiewoningen te gebruiken waarvoor ze bedoeld zijn, namelijk recreatie. **Aandachtspunten** - Dit voorstel heeft geen gevolgen voor de huidige bewoners, het richt zich alleen op de eigenaar van het Vakantiepark Arnhem. - In 2021 is een oud Facetplan vakantieparken wel door de raad besproken, maar uiteindelijk door het college teruggetrokken. Met het voorliggende besluit wordt dit oude facetplan definitief *niet* vast gesteld. Dat is nodig omdat het oude plan tot nu toe de status van ontwerpbestemmingsplan heeft, terwijl dat onwenselijk is. - Voor de gemeente heeft het bestemmingsplan geen financiële consequenties omdat slechts enkele definities worden aangepast en een aangepaste gebruiksbepaling wordt toegevoegd. - Er is één zienswijze ingediend door de eigenaar van het vakantiepark. Zie het raadsvoorstel voor meer informatie.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de tweede meningsvormende (M2) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	Vergaderorde M2 Het doel van de M2 is het bespreken van de reeds ingediende moties en/of amendementen. Behandeling gebeurt per motie of amendement, op volgorde van volgnummer: 1. Indiener licht motie of amendement toe 2. Woordvoerders van andere fracties krijgen de gelegenheid om vragen te stellen aan de indiener of hun standpunt te delen 3. De portefeuillehouder krijgt de gelegenheid om te reageren op de motie of amendement (preadvies) 4. Woordvoerders kunnen reageren op de bijdrage van de portefeuillehouder Daarna is de volgende motie of amendement aan de beurt, totdat alle moties of amendementen zijn besproken. Interrupties zijn toegestaan, maar kunnen vanwege de tijd beperkt worden. Als in de m2-behandeling naar het oordeel van de raadskamer alle concept-moties en -amendementen behandeld zijn, kan het voorstel worden doorgeleid naar de besluitvorming.		
Bijlagen			

Raadsvoorstel - Vaststelling bestemmingsplan 'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771' 210 KB			
Bijlage 1a - Vast te stellen bestemmingsplan 'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771' 5 MB			
Bijlage 1b - Plankaart 'Facetplan vakantieparken' NL.IMRO.0202.1030-0301 144 KB			
Bijlage 2a - Zienswijzennota - geanonimiseerd 24 KB			
Bijlage 3a - Gebundelde zienswijzen – geanonimiseerd 4 MB			
Bijlage 4a - Niet vast te stellen bestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken' 3 MB			
Bijlage 4b - Niet vast te stellen plankaart 'Facetplan vakantieparken' NL.IMRO.0202.973-0301 595 KB			

GEMEENTERAAD ARNHEM

Motie

Datum raadsvergadering:	6 december 2023
Nummer motie:	**23M102**
Zaaknummer:	3871147
Status	
Onderwerp:	Vaststelling bestemmingsplan 'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771'

Titel: Geen Arnhemmers en kinderen van camping Arnhem naar de daklozenopvang

Constaterende dat
- Op camping Arnhem 34 Arnhemmers wonen waaronder 3 kinderen,

Overwegende dat
- De gemeente Arnhem jarenlang mensen heeft doorverwezen naar de camping om daar te gaan wonen,
- Bij besluit tot handhaving en opleggen van een boete door de gemeente het risico bestaat dat mensen door de campingeigenaar van de camping worden verwijderd,
- Door de gemeenteraad motie 20m373 is aangenomen die het college opdraagt ervoor te zorgen dat er geen mensen en gezinnen met kinderen die nu wonen op camping Arnhem dakloos zullen raken en dat niet zal worden gehandhaafd op permanente bewoning bij bewoners en gezinnen van de camping zo lang er geen alternatief voor huisvesting bestaat. En dat: Alternatieve huisvesting niet een plek op een andere camping kan zijn, maar passende huisvesting,

Roept het college op
De aangenomen motie 20m373 in de uitwerking van het handhavingstraject behorende bij het bestemmingsplan ‘Facetplan Vakantiepark Kemperbergerweg 771’ gestand te doen,
En dat passende huisvesting niet opvang bedoeld voor daklozen kan zijn gedurende die tijd die nodig is om passende huisvesting te vinden,

En gaat over tot de orde van de dag.

Indieners:
Sarah Dobbe – SP
Nathalie Nede - ChristenUnie

Arnhem GEMEENTE

GEMEENTERAAD ARNHEM

Motie

Datum raadsvergadering:	6 december 2023
Nummer motie:	**23M103**
Zaaknummer:	3871147
Status	
Onderwerp:	Vaststelling bestemmingsplan 'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771'

Titel: Schaarsbergen ook laten bijdragen in het oplossen van de woningnood, maak van de camping een mooie woonbuurt

Constaterende dat:

- Er al jarenlang volop wordt gewoond op Camping Arnhem, zij het onder erbarmelijke omstandigheden,
- Er een groot en groeiend tekort is aan woningen in Arnhem,
- Er al vele bestaande vaste bouwstructuren zijn op camping Arnhem,

Overwegende dat

- Voor het oplossen van de woningnood door dit college naar wijken als Malburgen en Presikhaaf wordt gekeken, maar Schaarsbergen helemaal buiten beschouwing wordt gelaten,
- Dat een eerlijke verdeling van woningbouw betekent dat er ook betaalbare en sociale woningen toegevoegd moeten worden in Schaarsbergen,
- Een woonbuurt de mensen op de camping van fatsoenlijke woningen kan voorzien net als nog veel meer Arnhemmers die een huis nodig hebben,
- Er manieren zijn om de buurt op zo te zetten zodat deze recht doet aan de natuur en de geschiedenis van de plek,
- De camping zelf geen Natura 2000 gebied is, en het dus mogelijk is om met respect voor de omliggende natuur een woonbuurt te maken,
- Het college aangeeft dat omvorming tot een woonbuurt niet binnen het huidige bestemmingsplan past, maar dat het bestemmingsplan kan worden aangepast,
- Het college aangeeft dat extensivering van gebruik wenselijk is, en dit ook kan, ten opzichte van het jarenlang zeer intensieve en grootschalig gebruik van deze ruimte door recreanten, grootschalige permanente bewoning van honderden Arnhemmers én honderden arbeidsmigranten van vakantiepark Arnhem,

Verzoekt het college
De mogelijkheden te onderzoeken, met onder meer architecten en planologen, op welke manier camping Arnhem in de toekomst omgevormd kan worden tot een woonbuurt,

en gaat over tot de orde van de dag.

Indieners:

Sarah Dobbe - SP
Gerrie Elfrink - SP
Nathalie Nede - ChristenUnie

GEMEENTE Arnhem

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 3871147

Onderwerp: Vaststelling bestemmingsplan 'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771'

Kernboodschap

In Arnhem vinden we permanente bewoning op vakantieparken onwenselijk. Op dit moment is het vaak alleen nog mogelijk om op te treden tegen de bewoners die op een park wonen, maar is vaak niet geregeld dat eigenaren kunnen worden aangesproken op strijdig gebruik. Op Vakantiepark Arnhem hebben zich de laatste jaren veel problemen voorgedaan die verband houden met de permanente bewoning van het park. We willen dan ook voor deze locatie de regels aanpassen, zodat in de toekomst ook de eigenaren aangesproken worden op hun verantwoordelijkheid om de recreatiewoningen te gebruiken waarvoor ze bedoeld zijn: recreatie. Ook maak het facetplan het mogelijk op te treden tegen huisvesting door arbeidsmigranten op het park.

Voorstel

1. Het bestemmingsplan 'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771', zoals vervat in verbeelding NL.IMRO.0202.1030-0301.gml met bijbehorende regels en toelichting, vast te stellen;
2. Het bestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken' zoals vervat in verbeelding NL.IMRO.0202.973-0301.gml met bijbehorende regels en toelichting, **niet** vast te stellen;
3. Te besluiten om geen exploitatieplan vast te stellen.

Inleiding

Vanuit verschillende beleidsmatige invalshoeken is het wenselijk om permanente bewoning op vakantieparken aan te pakken. Op basis van het nu geldende bestemmingsplan voor het buitengebied is het uitsluitend mogelijk om op te treden tegen de mensen die permanent op een vakantiepark wonen en niet tegen de eigenaren van de vakantieparken. In juli 2020 is hiertoe het ontwerpbestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken' opgesteld. Met dit plan zou het mogelijk worden om beter op te treden tegen permanente bewoning, mede doordat daarmee de eigenaren van de parken waar permanent gewoond wordt aan te merken als overtreder(s).

Naar aanleiding van inspraakreacties tijdens de raadsbehandeling op 20 januari 2021 heeft het college destijds besloten om het plan terug te trekken en niet verder voor te leggen aan uw raad ter vaststelling. Tijdens de inspraak gaf een vakantieparkeigenaar aan onvoldoende geïnformeerd te zijn over de bestemmingsplanprocedure en de consequenties.

Sinds het vorige plan is teruggenomen, is met parkeigenaren gesproken en hebben we een nieuw bestemmingsplan opgesteld. Gelet op de verschillen tussen de parken, verschilt voorliggend facetplan

GEMEENTE Arnhem

van het facetplan uit 2020 omdat het zich niet meer focust op álle parken, maar op het vakantiepark dat de grootste risico's kent.

Op 'Oostappen Vakantiepark Arnhem' (hierna: Vakantiepark Arnhem) hebben zich de afgelopen jaren de meeste problemen voortgedaan met risico's voor de leefbaarheid en veiligheid. Bovendien wordt het park in toenemende mate gebruikt voor verhuur aan arbeidsmigranten. Via het facetplan borgen we dat het *laten* bewonen van het park én het laten verblijven van arbeidsmigranten in strijd wordt met het bestemmingsplan.

Het eerdere ontwerpbestemmingsplan is hierdoor inmiddels verouderd en heeft geen nut en noodzaak meer. Omdat dit plan is teruggenomen, is er nooit een besluit genomen over de vaststelling van het vorige plan. In dit raadsvoorstel is daarom ook opgenomen dat eerdere 'Facetplan vakantieparken' niet wordt vastgesteld.

Beoogd effect

Het voorzien in een juridische regeling voor het beter kunnen tegengaan van verhuur voor arbeidsmigranten op Vakantiepark Arnhem en het tegengaan van permanente bewoning of strijdig gebruik van de camping door het laten bewonen ook expliciet op te nemen als strijdig gebruik.

Argumenten

1.1 Aanpassing van het bestemmingsplan is nodig zodat ook de eigenaar in overtreding is bij strijdig gebruik van het bestemmingsplan en ook het verhuren aan arbeidsmigranten beter aangepakt kan worden.

Het 'Vakantiepark Arnhem' (met adres Kemperbergerweg 771) valt nog onder het bestemmingsplan 'Buitengebied Arnhem Noord 2007'. Op basis van dit oude bestemmingsplan is alleen de gebruiker bij strijdig gebruik in overtreding. Dit komt omdat dit bestemmingsplan is vastgesteld onder oude en inmiddels vervallen wetgeving (namelijk de Wet op de Ruimtelijke Ordening uit 1965). Onder de huidige wet valt onder 'gebruiken in strijd met een bestemmingsplan' ook automatisch het 'laten gebruiken'. Dat betekent dat voor een bestemmingsplan dat onder de huidige wetgeving wordt vastgesteld automatisch ook een verbod geldt voor het laten gebruiken'. Vanaf 2024 geldt de Omgevingswet. In plaats van bestemmingsplannen werken we dan met één omgevingsplan. Onder de Omgevingswet blijft de situatie voor de geldende bestemmingsplan op het gebied van 'gebruiken' en 'laten gebruiken' hetzelfde. Ook bij wijzigingen van het omgevingsplan is ons uitgangspunt dat 'het laten gebruiken' van vakantieparken voor strijdige functies verboden is.

We willen voor deze locatie de regels aanpassen in een nieuw bestemmingsplan, zodat in de toekomst ook de eigenaar aangeschreven kan worden op de verantwoordelijkheid om recreatiewoningen te gebruiken waarvoor ze bedoeld zijn: recreatie. We vinden deze stap noodzakelijk omdat dit park de grootste risico's kent. Nadat het plan in werking is getreden kan een handhavingsbesluit worden genomen jegens de eigenaar van het vakantiepark. We zullen dan een last onder dwangsom opleggen aan de eigenaar, waarbij de eigenaar dus bij iedere geconstateerde overtreding een dwangsom zal moeten betalen.

Eind 2020 hebben we het besluit genomen om handhavend op te treden tegen de illegale bewoning op het park (zie: raadsbrief 2020). Sindsdien informeren we uw raad met regelmaat over de uitvoering van ons besluit om de permanente bewoning op het park niet langer toe te staan (zie raadsbrief over de voortgang uit juli 2022). Het is voor een deel van de bewoners moeilijk om een andere woonruimte te vinden. Het sociaal wijkteam en de gemeente bieden bewoners ondersteuning om een verhuizing van het Vakantiepark Arnhem mogelijk te maken.

Door de toename van bewoning door arbeidsmigranten op het park, vinden we het nodig om voor dit park het bijgevoegde bestemmingsplan in procedure te brengen. Via het facetplan borgen we dat het *laten* bewonen van het park én de verhuur aan arbeidsmigranten in strijd wordt met het bestemmingsplan.

1.2 Het 'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771' is onderdeel van een maatwerkaanpak

Er zijn in het buitengebied van Arnhem meerdere campings en vakantieparken. Vanuit gemeentelijk en provinciaal beleid vinden we het onwenselijk dat op vakantieparken permanent wordt gewoond. Hierbij verschillen de parken wel van elkaar: Zo hebben de parken een andere omvang en zijn er verschillen in de mate waarop op de vakantieparken wordt gewoond en de negatieve effecten die permanente bewoning heeft. Vanwege deze verschillen tussen de parken, bekijken we per park - indien mogelijk in overleg met de eigenaren – hoe we permanente bewoning kunnen beperken en wat voor toekomstige invulling van de parken mogelijk en wenselijk is. Gelukkig is bij de meeste parken al het uitgangspunt om het park een recreatieve invulling te geven. Voor 'EuroParcs De Hooge Veluwe' geldt al dat de eigenaar reeds in overtreding is indien er permanent wordt gewoond. De reden hiervoor is dat in 2015 voor dit park een nieuw bestemmingsplan is vastgesteld (Droompark Hoge Veluwe). Dit bestemmingsplan werd onder de nieuwe wetgeving vastgesteld.

Op Vakantiepark Arnhem hebben zich de afgelopen jaren de meeste problemen voorgedaan met risico's voor de leefbaarheid en veiligheid. Hoewel de afgelopen jaren door gemeentelijke acties het aantal permanente bewoners is afgenomen, wonen mensen op de camping veelal onder slechte omstandigheden. Niet alleen zijn de chalets niet geschikt voor bewoning, maar bewoners hebben ook geen recht op huurbescherming en missen de voorzieningen die in een woonwijk wel aanwezig zijn. De praktijk leert dat het vaak om veelzijdige en complexe problematiek gaat. Een integrale aanpak van de problematiek heeft voorheen te weinig aandacht gehad. Dit heeft in het verleden geleid tot incidenten. Voor recreanten wordt het park hierdoor steeds minder aantrekkelijk en de recreatieve functie raakt steeds verder uit beeld. Het risico op ondermijnende activiteiten neemt toe, omdat het op een dergelijke vrij geïsoleerde plek makkelijker is om buiten beeld te blijven. Vakantiepark Arnhem wordt bovendien in toenemende mate gebruikt voor het verhuren aan arbeidsmigranten.

Op dit moment werken we aan een beheerplan voor het buitengebied. Dit beheerplan wordt een omgevingsplan waarin de huidige regels in de moderne systematiek worden gezet. In dit plan zal ook voor de andere vakantieparken een verbod op het huisvesten van werknemers worden opgenomen, waardoor de regels op den duur ook voor andere parken zullen gelden.

1.3 De ingediende zienswijze door het park leidt niet tot andere inzichten.

Tijdens de terinzagelegging is één zienswijze ingediend. Deze zienswijze is ingediend namens het Vakantiepark Arnhem. In de zienswijze geeft het Vakantiepark Arnhem aan dat het niet redelijk is om

het park verantwoordelijk te maken voor het beëindigen van de permanente bewoning en het verhuren aan arbeidsmigranten. Het Vakantiepark Arnhem is als eigenaar verantwoordelijk voor wat er gebeurt op het park. Het mag van het park verwacht worden dat het zich tot op zekere hoogte informeert over het gebruik van de recreatieobjecten.

Verder wordt in de zienswijze ingegaan op de gang van zaken. Het Vakantiepark ziet niet in waarom het park anders behandeld zou moeten worden dan de andere vakantieparken en geeft aan dat, anders dan is aangegeven in het ontwerpbestemmingsplan, er geen overleg heeft plaatsgevonden met het park. Zoals aangegeven in dit raadsvoorstel vinden wij een maatwerkaanpak noodzakelijk. Er is wel degelijk gesproken met de eigenaar maar dit was in het kader van het vorige bestemmingsplan. Er zijn wel gesprekken met de andere parkeigenaren geweest. De tekst in de toelichting wordt op dit onderdeel aangepast. De zienswijze geeft geen aanleiding om het bestemmingsplan gewijzigd vast te stellen.

2.1 Het bestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken' is verouderd en dient geen nut en noodzaak meer.

In 2020 is het eerdere 'Facetplan vakantieparken' wel voorgelegd aan uw raad ter vaststelling. Naar aanleiding van inspraakreacties tijdens de raadsbehandeling op 20 januari 2021 heeft het college destijds besloten om het plan terug te trekken en niet verder voor te leggen aan uw raad ter vaststelling. Uw raad gaat over het vaststelling van een bestemmingsplan. Het college niet. Dat betekent dat het vorige plan sinds 2020 de status van een ontwerpbestemmingsplan heeft.

Er zijn in het buitengebied van Arnhem meerdere campings en vakantieparken. Het 'Facetplan vakantieparken' is van toepassing op alle vakantieparken en campings (dus niet alleen Vakantiepark Arnhem). Sinds het vorige plan is teruggenomen, is met parkeigenaren gesproken, en is de keuze gemaakt voor een maatwerkaanpak (zie onder 1.2). Het eerdere 'Facetplan vakantieparken' past niet meer binnen dit uitgangspunt en is daarom verouderd. Door het 'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771' vast te stellen zorgen we er al voor dat we de verhuur aan arbeidsmigranten en het tegengaan van permanente bewoning op Vakantiepark Arnhem beter kunnen tegen gaan. Het eerdere 'Facetplan vakantieparken' heeft daardoor ook geen nut en noodzaak meer.

We hebben ervoor gekozen om een nieuw bestemmingsplan op te stellen en niet het eerdere plan te wijzigen omdat:

1. De begrenzing van het plangebied wordt aangepast. Het nieuwe plangebied omvat nog maar 1 park in plaats van 5. Dit is een ingrijpende wijziging die niet zomaar met een gewijzigde vaststelling mogelijk gemaakt mag worden;
2. Het 'Facetplan Vakantieparken' inmiddels meer dan 3 jaar geleden ter inzage heeft gelegen. Het is mogelijk dat er inmiddels nieuwe belanghebbenden zijn. Het plan had dus hoe dan ook opnieuw ter inzage gelegd moeten worden;
3. Deze werkwijze zorgt voor meer transparantie in het besluitvormingsproces. Omdat beide plannen een eigen IMRO-nummer en naam hebben zijn alle stukken beter terug te vinden (waaronder dus ook de zienswijzen).

Dit betekent wel dat met de vaststelling van het nieuwe 'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771' moet worden besloten dat het oude 'Facetplan vakantieparken' niet wordt vastgesteld.

3.1 Een exploitatieplan is niet vereist voor dit bestemmingsplan.

Het Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771 maakt geen aangewezen bouwplan mogelijk. Een exploitatieplan is derhalve niet vereist.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Er is een zienswijze ingediend.

Er is een zienswijze ingediend namens het Vakantiepark Arnhem. Uit de zienswijze volgt dat het Vakantiepark Arnhem bezwaren heeft tegen het voorliggende bestemmingsplan. Het voorstel is het bestemmingsplan ongewijzigd vast te stellen (zie argument 1.3).

Participatie

Bij de totstandkoming van het bestemmingsplan ‘Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771’ zijn er gesprekken gevoerd met de eigenaren van de verschillende vakantieparken. Met de eigenaar van het Vakantiepark Arnhem is in het kader van het vorige bestemmingsplan gesproken.

Het bestemmingsplan voorziet niet in een koerswijziging voor het park (handhavingstraject is al ingezet) en heeft ook geen andere juridische gevolgen voor de gebruikers van het park. Daarom heeft geen participatie plaatsgevonden met de gebruikers van het park (bovenop de reguliere bestemmingsplanprocedure).

Financiën

Voor de gemeente heeft het bestemmingsplan geen financiële consequenties omdat slechts enkele definities worden aangepast en een aangepaste gebruiksbepaling wordt toegevoegd.

Indien wordt gekozen voor extra handhaving op vakantieparken, vergt dit handhavingscapaciteit. Dit wordt zoveel mogelijk belegd binnen de bestaande opdracht aan de ODRA.

Uitvoering

Na besluitvorming zal het bestemmingsplan zes weken ter inzage worden gelegd in het kader van de beroepsprocedure. Belanghebbenden die een zienswijze hebben ingediend, kunnen in beroep gaan. Er volgt dan een beroepsprocedure bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

Het bestemmingsplan treedt in principe de dag na afloop van de beroepstermijn in werking. Dit is alleen anders indien een verzoek om een voorlopige voorziening wordt ingediend.

Communicatie

De indiener van de zienswijze wordt door middel van een brief op de hoogte gesteld van het voornemen tot vaststelling. De griffie zal de indiener van de zienswijze informeren over de behandeling van het

bestemmingsplan in de raadscommissie en uitnodigen deze behandeling bij te wonen. Na de vaststelling zal de indiener van de zienswijze wederom een brief krijgen om ze hierover te informeren.

De overige belanghebbenden worden na vaststelling geïnformeerd door een publicatie in het digitale gemeenteblad.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Raadsvoorstel
- 1a Vast te stellen bestemmingsplan 'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771'
- 1b Plankaart 'Facetplan vakantieparken' NL.IMRO.0202.1030-0301
- Bijlage 2a Zienswijzennota - geanonimiseerd
- Bijlage 3a Gebundelde zienswijzen – geanonimiseerd
- 4a Niet vast te stellen bestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken'
- 4b Niet vast te stellen plankaart 'Facetplan vakantieparken' NL.IMRO.0202.973-0301

Ter inzage stukken voor gemeenteraad

- Bijlage 2b Zienswijzennota - niet geanonimiseerd
- Bijlage 3b Gebundelde zienswijzen - niet geanonimiseerd

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	3871147

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 12 september 2023, nummer: 3871147;

gelet op de artikelen 3.8 en 6.12, lid 2 van de Wet ruimtelijke ordening;

besluit:

1. Het bestemmingsplan 'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771', zoals vervat in verbeelding NL.IMRO.0202.1030-0301.gml, met bijbehorende regels en toelichting, vast te stellen;
2. het bestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken' zoals vervat in verbeelding NL.IMRO.0202.973-0301.gml, met bijbehorende regels en toelichting, niet vast te stellen;
3. geen exploitatieplan vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771

Inhoudsopgave

Hoofdstuk1	**Inleiding**	**5**
1.1	Aanleiding	5
1.2	Situering en begrenzing plangebied	5
1.3	Opzet bestemmingsplan	6
1.4	Geldende plannen	6
Hoofdstuk2	**Wat is onze visie?**	**7**
2.1	Beschrijving problematiek	7
2.2	Beleid	7
2.2.1	Rijksbeleid	7
2.2.1.1	Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR)	
2.2.1.2	Toetsing van de ontwikkeling aan het rijksbeleid	
2.2.2	Provinciaal Beleid	7
2.2.3	Gemeentelijk beleid	8
2.3	Huidige juridische situatie	8
2.3.1	Verbod gebruik permanente bewoning	8
2.4	Uitvoerbaarheid	9
Hoofdstuk3	**Planbeschrijving en -verantwoording**	**11**
3.1	Inleiding	11
3.2	Opzet van de regels	11
3.2.1	Inleidende regels	11
3.2.2	Bestemmingsregels	11
3.2.3	Algemene regels	12
3.2.4	Overgangs- en slotbepalingen	12
3.3	Handhaving	12
3.4	Exploitatie	12
Hoofdstuk4	**Procedure**	**13**
4.1	Vooroverleg	13
4.2	Facetplan vakantieparken (oud)	13
Bijlagen		**15**
Bijlage 1	**Raadsvoorstel facetplan vakantieparken**	**15**
Bijlage 2	**Eerdere zienswijzennota onderdeel van Facetplan vakantieparken**	**22**
Hoofdstuk1	**Inleidende regels**	**30**
Artikel 1	Begrippen	30
Hoofdstuk2	**Bestemmingsregels**	**31**
Artikel 2	Van toepassing verklaring	31
Hoofdstuk3	**Algemene regels**	**32**
Artikel 3	Algemene gebruiksregels	32

Hoofdstuk4	**Overgangs- en slotregels**	**33**
Artikel 4	Overgangsrecht	33
Artikel 5	Slotregel	33

Toelichting

bij het bestemmingsplan
'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771'
(plannummer: NL.IMRO.0202.1030-0201)

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Vanuit verschillende beleidsmatige invalshoeken is het wenselijk om permanente bewoning op vakantieparken aan te pakken. Op basis van het nu geldende bestemmingsplan voor het buitengebied is het uitsluitend mogelijk om op te treden tegen de mensen die permanent op een vakantiepark wonen en niet tegen de eigenaren van de vakantieparken. In juli 2020 is hiertoe het ontwerpbestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken' opgesteld. Met dit plan zou het mogelijk worden om beter op te treden tegen permanente bewoning, mede doordat daarmee de eigenaren van de parken waar permanent gewoond wordt aan te merken als overtreder(s).

Naar aanleiding van inspraakreacties tijdens de raadsbehandeling op 20 januari 2021 heeft het college destijds besloten om het plan terug te trekken en niet verder voor te leggen aan de gemeenteraad ter vaststelling. Tijdens de inspraak gaf een vakantieparkeigenaar aan onvoldoende geïnformeerd te zijn over de bestemmingsplanprocedure en de consequenties.

Sinds het vorige plan is teruggenomen, is met parkeigenaren gesproken en hebben we het ontwerpbestemmingsplan aangepast. Gelet op de verschillen tussen de parken, verschilt voorliggend facetplan van het facetplan uit 2020 en kiezen wij ervoor om een nieuw plan in procedure te brengen met een eigen IMRO-identificatienummer. Dit nieuwe facetplan focust zich niet meer op álle parken, maar op het vakantiepark dat de grootste risico's kent. Namelijk het 'Vakantiepark Arnhem'.

Het 'Vakantiepark Arnhem' (met adres Kemperbergerweg 771) valt nog onder het bestemmingsplan 'Buitengebied Arnhem Noord 2007'. We willen voor deze locatie de regels aanpassen en hebben er dan ook voor gekozen om voor dit park een nieuw facetplan in procedure te brengen. Hier liggen de volgende argumenten aan ten grondslag:

1. Vakantiepark Arnhem valt nog onder het bestemmingsplan 'Buitengebied Arnhem Noord 2007'. We kunnen nu niet de eigenaar aanspreken op de verantwoordelijkheid om de recreatiewoningen te gebruiken waarvoor ze bedoeld zijn: recreatie.
   Door het wijzigen van de regels voor dit vakantiepark, geldt voor de twee grootste Arnhemse vakantieparken dat het laten bewonen van de vakantieparken niet is toegestaan.
2. Op 'Vakantiepark Arnhem' hebben zich de afgelopen jaren de meeste problemen voortgedaan met risico's voor de leefbaarheid en veiligheid. Ook het huisvesten van werknemers wordt daarom via een wijziging van de regels expliciet verboden.

We zijn tegelijkertijd ook bezig met een beheerplan voor het Buitengebied. Dit beheerplan wordt een omgevingsplan waarin de huidige regels in de moderne systematiek worden gezet. In dit plan zal ook voor de andere vakantieparken een verbod op het huisvesten van werknemers worden opgenomen.

1.2 Situering en begrenzing plangebied

Het plangebied heeft betrekking op Oostappen Vakantiepark Arnhem gelegen in het buitengebied van Arnhem.

1.3 Opzet bestemmingsplan

Een bestemmingsplan bestaat uit een verbeelding (plankaart) en regels en gaat vergezeld van een toelichting. Op de kaart zijn de bestemmingen door middel van kleuren en tekens aangegeven. De regels bevatten de materiële inhoud van de bestemmingen. Deze bestemmingsplanonderdelen vormen tezamen het juridische toetsingskader voor ruimtelijke en functionele ontwikkelingen in het plangebied. De toelichting bevat met name de aan het plan ten grondslag liggende gedachten.
Dit plan is conform de Wro vormgegeven volgens de SVBP (Standaard voor vergelijkbare Bestemmingsplannen) 2012. De SVBP geeft voorschriften over inrichting van de kaart (kleuren en tekens) en de opbouw van de regels.

1.4 Geldende plannen

Het bestemmingsplan 'Facetplan Vakantiepark Kemperbergerweg 771' is een gedeeltelijke herziening van een deel van de geldende plannen. Onderstaand overzicht geeft weer welke bestemmingsplannen deels worden herzien. Bij elk plan is de datum van vaststelling weergegeven.

Bestemmingsplannen	**Vastgesteld op:**
Buitengebied Arnhem-Noord 2007	26-02-2007

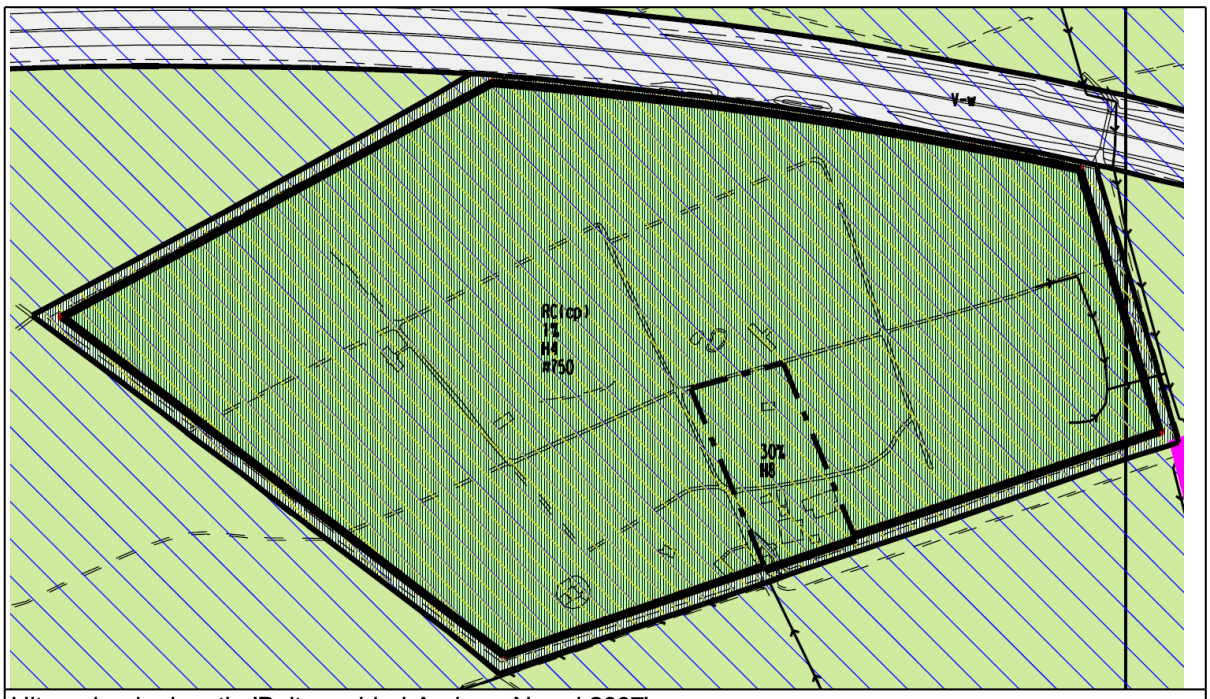

Uitsnede planlocatie 'Buitengebied Arnhem Noord 2007'

Hoofdstuk 2 Wat is onze visie?

2.1 Beschrijving problematiek

Het buitengebied van Arnhem telt een aantal vakantieparken, deze hebben ingevolge de geldende bestemmingsplannen een recreatieve bestemming. Dit betekent dat recreatiewoningen alleen bedoeld zijn om te recreëren en dat permanente bewoning niet is toegestaan. In de praktijk zien we dat recreatiewoningen in de vakantieparken permanent worden bewoond. Net als veel andere vakantieparken in Nederland worden vakantieparken in het buitengebied in Arnhem een aantrekkelijk toevluchtsoord voor mensen die op de reguliere woningmarkt niet (tijdig) aan bod komen, of hier om andere reden voor kiezen.

Het 'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771' is onderdeel van een maatwerkaanpak voor de vakantieparken. Vanuit gemeentelijk en provinciaal beleid vinden we het onwenselijk dat op vakantieparken permanent wordt gewoond. Hierbij verschillen de parken wel van elkaar: Zo kennen de parken een andere omvang en zijn er verschillen in de mate waarop op de vakantieparken wordt gewoond en de negatieve effecten die permanente bewoning heeft. Vanwege deze verschillen tussen de parken, bekijken we per park - indien mogelijk in overleg met de eigenaren – hoe we permanente bewoning kunnen beperken en wat voor toekomstige invulling van de parken mogelijk en wenselijk is. Gelukkig is bij de meeste parken al het uitgangspunt om het park een recreatieve invulling te geven.

Bij zowel Camping Petersburg als Camping Warnsborn vindt geen permanente bewoning plaats en/of wordt blijvend toegewerkt naar een recreatieve invulling van het park. Dat is ook bij EuroParcs het geval. EuroParcs verschilt hierbij wel van de andere parken, omdat hier al geldt dat de eigenaar reeds in overtreding is indien er permanent wordt gewoond. De reden hiervoor is dat in 2015 voor dit park een nieuw bestemmingsplan is vastgesteld (Droompark Hoge Veluwe). Dit bestemmingsplan werd onder de nieuwe wetgeving vastgesteld. Op de Nieuwe Maesberg leeft een woongemeenschap. Met de eigenaren van dit park zijn we in gesprek over de toekomst van het gebied.

2.2 Beleid

2.2.1 Rijksbeleid

2.2.1.1 StructuurvisieInfrastructuuren Ruimte (SVIR)

De SVIR schetst het ruimtelijke en mobiliteitsbeleid van het rijk in het perspectief van 2028 en 2040. De SVIR markeert een trendbreuk waarbij sterk wordt ingezet op decentralisatie van het ruimtelijk beleid naar provincies en gemeenten. In de nationale ruimtelijke hoofdstructuur maakt Arnhem deel uit van één van de negen 'stedelijke regio's met een concentratie van topsectoren'; expliciet wordt 'Health Valley' in en rond Arnhem-Nijmegen genoemd en 'mode en design' in Arnhem als onderdeel van de aanwezige topsector ' Creatieve industrie'. Een 'aantrekkelijk vestigingsklimaat in en een goede internationale bereikbaarheid van de stedelijke regio's met een concentratie van topsectoren' wordt in de SVIR gemarkeerd als een nationaal belang.

2.2.1.2 Toetsing van de ontwikkeling aan het rijksbeleid

De SVIR laat zich niet specifiek uit over dergelijke lokale ontwikkelingen.

2.2.2 Provinciaal Beleid

Op 19 december 2018 hebben Provinciale Staten de Omgevingsvisie en de bijbehorende Omgevingsverordening vastgesteld. In de Omgevingsvisie staan de hoofdlijnen van het beleid en in de Omgevingsverordening de regels en afspraken om de opgaven uit de Omgevingsvisie te realiseren. De provincie vindt permanente bewoning van recreatiewoningen ongewenst. In artikel 2.4 van de Omgevingsverordening Gelderland (december 2018) is de instructieregel opgenomen dat een bestemmingsplan de permanente bewoning van een recreatiewoning niet mogelijk maakt.

2.2.3 Gemeentelijk beleid

Omgevingsvisie Arnhem 2040
In de ontwerp-omgevingsvisie Arnhem 2040 (en ook al in de nog geldende Structuurvisie Arnhem 2020) is het buitengebied, waar meerdere vakantieparken liggen, onderdeel van de natuur- en cultuurzone. In principe zijn de mogelijkheden die de geldende bestemmingsplannen hier bieden leidend. Wijzigingen daarvan moeten bijdragen aan een betere toegankelijkheid van het gebied, aan onthekking en ontsnippering en aan het vergroten van de toegankelijkheid voor mens en dier. Dit houdt in dat in deze gebieden minder intensief gebruik wenselijk is en we willen zorgen voor een meer natuurlijke vriendelijke inrichting van het terrein. Toename van gebruik door het toestaan van permanente bewoning op vakantieparken en huisvesting van arbeidsmigranten is daarom niet in lijn met de ruimtelijke strategie voor het buitengebied.

Onwenselijke situaties voor kwetsbare groepen
Sommige locaties trekken groepen bewoners aan met specifieke problemen, waarbij het toerisme uit het oog verloren wordt. Bewoners van recreatiewoningen staan vaak niet geregistreerd in de Basisregistratie Personen (hierna: BRP). De gemeente heeft geen inzicht in wie er permanent op een vakantiepark woont. Hierdoor zijn deze parken steeds meer in trek bij criminelen en vindt er illegale verhuur plaats aan bijvoorbeeld arbeidsmigranten. Dit leidt tot onwenselijke situaties.

Toenemende druk op de natuur
De vakantieparken grenzen allemaal direct aan het Natura2000-gebied de Veluwe. Een recreatiewoning kent een andere belasting dan een reguliere vrijstaande woning in het buitengebied. Zo genereert permanente bewoning ongeveer drie keer meer gemotoriseerd verkeer dan een normaal gebruikte recreatiewoning. De bezoeker komt voornamelijk voor de recreatie en niet om daar permanent te blijven. Hierdoor ligt de stikstofdepositie bij permanente bewoning hoger. Dit kan negatieve gevolgen hebben voor de natuur. Helemaal voor de Veluwe waar de kritische depositiewaarde al wordt overschreden.

Gezonde leefomgeving
Stacaravans en recreatiewoningen zijn niet gebouwd voor permanente bewoning. Voor recreatiewoningen gelden lichtere bouwtechnische eisen dan voor reguliere woningen. Bij recreatiewoningen kunnen we niet garanderen dat er sprake is van een goed woon- en leefklimaat. Voor reguliere woningen gelden bijvoorbeeld strengere normen ten opzichte van de geluidsbelasting van (spoor)wegverkeer. De vakantieparken liggen allemaal in de omgeving van de A12. Op Ooststappen Vakantiepark Arnhem) wordt de voorkeursgrenswaarden van 48dB voor wegen overschreden.

Conclusie
Gelet op het bovenstaande concluderen we vanuit overwegingen die gaan over natuur, milieu, ruimtelijke ordening en woonkwaliteit dat we het verbod op permanente bewoning willen bestendigen en hierop willen handhaven.

2.3 Huidige juridische situatie

2.3.1 Verbod gebruik permanente bewoning

In de bestemmingsplannen Buitengebied Arnhem Noord 2007 en Droompark Hooge Veluwe is onder de algemene gebruiksregels opgenomen dat onder strijdig gebruik in ieder geval wordt begrepen het permanent bewonen van kampeermiddelen, stacaravans, recreatiewoningen, vakantiehuisjes, zomerhuisjes en bedrijfsruimten.

Voor de eigenaar geldt dat hij niet zelf op het park verblijft maar anderen in staat stelt er te verblijven. Op basis van het vigerende bestemmingsplan is de eigenaar / verhuurder van de recreatieobjecten, waarin de bewoners en arbeidsmigranten verblijven, niet aan te merken als overtreder. Dit komt omdat het bestemmingsplan 'Buitengebied Arnhem Noord' onder de WRO tot stand is gekomen, zodat artikel 7.10 van de Wet ruimtelijke ordening, zoals dat luidde tot 1 oktober 2010, en artikel 2.1, eerste lid, aanhef en onder c, van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, op grond waarvan ook het laten gebruiken

verboden is, niet van toepassing zijn.

Onder de huidige wetgeving zou de eigenaar die tegenstrijdig gebruik toelaat ook als overtreder worden aangemerkt. Om die reden is in dit facetbestemmingsplan ook het laten bewonen expliciet opgenomen als strijdig gebruik.

2.4 Uitvoerbaarheid

Dit bestemmingsplan voorziet planologisch gezien niet in nieuwe ontwikkelingen die milieuaspecten als milieuzonering, geluid, externe veiligheid, kabels en leidingen zouden kunnen schaden. Het plan voorziet enkel in aanpassingen van regels die helpen bij het aanpakken van permanente bewoning (het opnemen van een gebruiksbepaling en het aanpassen/opnemen van enkele definities), om duidelijkheid te verschaffen. Gezien de aard van het plan is nader onderzoek niet noodzakelijk.

Hoofdstuk 3 Planbeschrijving en -verantwoording

3.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken is ingegaan op de bestaande situatie, het relevante beleid en de milieu- en omgevingsaspecten. De informatie uit deze hoofdstukken is gebruikt om keuzes te maken bij het opstellen van het bestemmingsplan: de verbeelding (plankaart) en de regels. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de opzet van dit bestemmingsplan. Daarnaast worden de gemaakte keuzes op de verbeelding en in de regels verantwoord. Dat betekent dat er wordt aangegeven waarom bepaalde bestemmingen zijn aangewezen en waarom bepaalde bebouwing acceptabel is.

3.2 Opzet van de regels

In de Wet ruimtelijke ordening (Wro) is de verplichting opgenomen om ruimtelijke plannen en besluiten digitaal vast te stellen. De Standaard voor vergelijkbare bestemmingsplannen 2012 (SVBP2012) is verplicht.

De Standaard Vergelijkbare Bestemmingsplannen 2012 maakt het mogelijk bestemmingsplannen te maken die op vergelijkbare wijze zijn opgebouwd en op een zelfde manier worden verbeeld. Vergelijkbare bestemmingsplannen leiden tot een betere dienstverlening en tot een effectievere en efficiëntere overheid.

Het juridisch bindend gedeelte van het bestemmingsplan bestaat uit planregels en bijbehorende plankaart waarop de bestemmingen zijn aangegeven. Deze plankaart kan zowel digitaal als analoog worden verbeeld. De plankaart en de planregels dienen in samenhang te worden bekeken.

De regels zijn onderverdeeld in vier hoofdstukken:
1. Inleidende regels (begripsbepalingen en wijze van meten);
2. Bestemmingsregels;
3. Algemene regels (o.a. afwijkingen);
4. Overgangs- en slotregels.

3.2.1 Inleidende regels

Hoofdstuk 1 Inleidende regels bevat de inleidende regels. Deze regels gelden voor het gehele plangebied en bevatten:
1. Begrippen
   In dit artikel zijn definities van de in de regels gebruikte begrippen opgenomen, voor een eenduidige interpretatie van deze begrippen.

3.2.2 Bestemmingsregels

Hoofdstuk 2 van de regels bevat slechts één artikel: Artikel 2 Van toepassing verklaring. Hierin wordt geregeld dat het bestemmingsplan 'Facetplan Vakantiepark Kemperbergerweg 771' betrekking heeft op het bestemmingsplan 'Buitengebied Arnhem Noord 2007'.

De volgende wijzigingen zijn doorgevoerd:
1. In artikel 1 van het bestemmingsplan worden de definities zoals opgenomen in artikel 1 van dit bestemmingsplan 'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771' opgenomen. Daar waar in dit bestemmingsplan al een definitie is opgenomen, vervangt de definitie zoals opgenomen in artikel 1 van dit bestemmingsplan 'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg' deze definitie.
2. Aan artikel 3.2 van het bestemmingsplan ‘Buitengebied Arnhem Noord 2007’ wordt hetgeen onder artikel 3 van dit bestemmingsplan 'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771 ' is beschreven toegevoegd.
3. Aan artikel 2.8.4 van het bestemmingsplan 'Buitengebied Arnhem Noord 2007' wordt hetgeen onder artikel 3 van dit bestemmingsplan 'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771' is beschreven toegevoegd.

3.2.3 Algemene regels

Hoofdstuk 3 bevat de algemene regels. Deze regels gelden voor het gehele plangebied. Dit hoofdstuk is opgebouwd uit:

1. Artikel 3 Algemene gebruiksregels: In dit artikel zijn algemene regels met betrekking tot het gebruik van de gronden en opstallen in het plangebied opgenomen. Hierin is aangegeven welke functies in ieder geval in strijd zijn met het bestemmingsplan. Dit artikel beschrijft de algemene verbodsbepaling omtrent het strijdig gebruik en/of strijdig laten gebruiken van bouwwerken anders dan ten behoeve van recreatie. Dit is bedoeld om bijvoorbeeld het gebruik ten behoeve van permanente bewoning of huisvesten van werknemers tegen te gaan

3.2.4 Overgangs- en slotbepalingen

In Hoofdstuk 4 staan de overgangs- en slotbepalingen. In de overgangsbepalingen is aangegeven wat de juridische consequenties zijn van bestaande situaties die in strijd zijn met dit bestemmingsplan.

3.3 Handhaving

Bestemmingsplannen zijn bindend voor overheid en burger. Enerzijds kan de gemeentelijke overheid naleving van bestemmingsplannen afdwingen (optreden tegen strijdig gebruik en/of bebouwing). Anderzijds vormt het bestemmingsplan ook het juridisch kader voor de burger waar deze uit af kan leiden wat zijn eigen bouw- en gebruiksmogelijkheden zijn, maar ook wat de mogelijkheden en onmogelijkheden zijn van zijn buren en directe omgeving. Het bestemmingsplan geeft immers de gewenste planologische situatie voor het betreffende gebied binnen de planperiode aan.

De wijziging van het bestemmingsplan is onderdeel van de aanpak om (op termijn) bewoning op vakantieparken niet langer toe te staan. Het bestemmingsplan zorgt ervoor dat naast de bewoners ook de eigenaars kunnen worden aangepakt.

3.4 Exploitatie

Inzake art 6.12 Wro is het verplicht een exploitatieplan op te stellen voor gronden waarop een bouwplan inzake art 6.2.1 Bro wordt voorbereid én er kosten te verhalen zijn, tenzij deze kosten anderszins verzekerd zijn. De Wro geeft de gemeente de mogelijkheid om eventuele gemaakte kosten voor de uitvoering van het plan op de aanvrager te verhalen. Bij de voorbereiding van een ontwerp voor een bestemmingsplan dient op grond van artikel 3.1.6, lid 1, onder f van het Besluit ruimtelijke ordening (Bro) 2008 onderzoek plaats te vinden naar de uitvoerbaarheid van het plan.

Conclusie

Het voorliggende bestemmingsplan voorziet niet in het mogelijk maken van nieuwe ontwikkelingen, er is dus geen sprake van een bouwplan in het kader van de Bro. Hierdoor is er geen verplichting tot het opstellen van een exploitatieplan. Voor de gemeente heeft het bestemmingsplan geen financiële consequenties omdat slechts enkele definities worden aangepast en een aangepaste gebruiksbepaling wordt toegevoegd.

Hoofdstuk 4 Procedure

4.1 Vooroverleg

Bewonersoverleg
Dit facetplan voorziet uitsluitend in een juridische regeling voor het beter kunnen tegengaan van permanente bewoning van recreatiewoningen.

Artikel 3.1.1 Bro overleg
Met de overlegpartners is de werkafspraak tot stand gekomen dat enkel vooroverleg noodzakelijk is waar belangen worden geraakt van de betreffende partners. Dit facetplan voorziet uitsluitend in een juridische regeling voor het beter kunnen tegengaan van permanente bewoning van recreatiewoningen. Er hoeft daarom geen vooroverleg te worden gevoerd.

Publicatie voornemen ontwikkeling
Volgens artikel 1.3.1 lid 1 van het Besluit ruimtelijke ordening moet het voornemen tot een op ontwikkeling gericht bestemmingsplan worden gepubliceerd. Dit is een beheerbestemmingsplan dat geen ontwikkelingen mogelijk maakt. Daarom was het niet nodig om het voornemen te publiceren.

4.2 Facetplan vakantieparken (oud)

Het ontwerpfacetbestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken' heeft vanaf 14 juli 2020, gedurende een termijn van 6 weken ter inzage gelegen (t/m 24 augustus 2020). Naar aanleiding van de terinzagelegging zijn 12 zienswijzen tegen het bestemmingsplan ingediend. De zienswijzen hebben geleid tot een voorgestelde gewijzigde vaststelling van het bestemmingsplan, zie Bijlage 1 Raadsvoorstel facetplan vakantieparken

Het facetplan is na de vorige terinzagelegging aangeboden ter vaststelling aan de gemeenteraad, zie Bijlage 2 Eerdere zienswijzennota onderdeel van Facetplan vakantieparken. Het facetplan is toen niet vastgesteld.

In de tussenliggende periode is het gemeentelijk beleid met betrekking tot vakantieparken verder uitgewerkt. De keuze is hierbij gevallen op een maatwerkaanpak per park. Wij kiezen er daarom voor om een nieuw facetplan te maken specifiek voor 'Vakantiepark Arnhem'. Bij de raadsbehandeling van voorliggend zal het college voorstellen aan de raad om het oude 'Facetplan vakantieparken' niet vast te stellen.

Bijlagen

Bijlage 1 Raadsvoorstel facetplan vakantieparken

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 505202

Onderwerp: Vaststelling bestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken'

Voorstel

1. Het bestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken', zoals vervat in verbeelding NL.IMRO.0202.973-0301.gml met bijbehorende regels en toelichting, gewijzigd vast te stellen;
2. In de zienswijzen #1 en #2[1] geen aanleiding te zien tot vaststelling in gewijzigde vorm van dit bestemmingsplan ten opzichte van het ontwerpbestemmingsplan zoals dit op grond van artikel 3.8 van de Wet ruimtelijke ordening ter inzage heeft gelegen;
3. In zienswijze #3 aanleiding te zien tot vaststelling in gewijzigde vorm van dit bestemmingsplan ten opzichte van het ontwerpbestemmingsplan zoals dit op grond van artikel 3.8 van de Wet ruimtelijke ordening ter inzage heeft gelegen;
4. Te besluiten om geen exploitatieplan vast te stellen.

Inleiding

Vanuit het gemeentelijk beleid is het wenselijk om permanente bewoning op vakantieparken aan te pakken. Op grond van de geldende bestemmingsplannen 'Buitengebied Arnhem Noord 2007' en 'Droompark Hooge Veluwe' kunnen alleen de gebruikers van een recreatiewoning/chalet hierop worden aangesproken maar niet de eigenaren van de parken. Door het aanpassen van de regels kunnen in de toekomst ook de eigenaren aangesproken worden op hun verantwoordelijkheid om de recreatiewoningen te gebruiken waarvoor ze bedoeld zijn: recreatie. Dit geeft een extra mogelijkheid om strijdig gebruik met het bestemmingsplan aan te pakken.

In het najaar van 2019 zijn drie moties door uw raad aangenomen die betrekking hebben op het vakantiepark. De strekking ervan is dat het park niet mag worden ingezet als opvanglocatie voor asielzoekers, dat geen arbeidsmigranten worden gehuisvest, en dat geen nieuwe mensen op het park komen wonen. Bij brief van 7 april 2020 is uw raad geïnformeerd over de uitvoering van de moties. Recent is geconstateerd dat er weer arbeidsmigranten op het park verblijven. Om bij de handhaving alle instrumenten goed in te kunnen zetten is het wenselijk om het bestemmingsplan aan te passen zodat ook de eigenaren kunnen worden aangesproken.

[1]Zie voor nummering van de zienswijzen de zienswijzennota, onder het kopje 'A. Overzicht indieners zienswijzen' opgenomen als bijlage 2a van dit raadsvoorstel,

Arnhem GEMEENTE

Beoogd effect

Het voorzien in een juridische regeling voor het beter kunnen tegengaan van permanente bewoning of strijdig gebruik van de camping c.q. vakantiepark van recreatiewoningen door het laten bewonen expliciet op te nemen als strijdig gebruik.

Argumenten

1.1 *Aanpassing van het bestemmingsplan is nodig zodat ook de eigenaar in overtreding is bij strijdig gebruik van het bestemmingsplan.*

Op basis van jurisprudentie[2] blijkt dat op basis van het huidige bestemmingsplan enkel de gebruikers van een recreatiewoning aangepakt kunnen worden, maar niet de eigenaren. Het aanpakken van de eigenaren is veel effectiever dan alleen de gebruikers omdat alleen dan strijdig gebruik in de toekomst kan worden voorkomen. Door het aanpassen van de regels kunnen in de toekomst ook de eigenaren aangesproken worden op hun verantwoordelijkheid om de recreatiewoningen te gebruiken waarvoor ze bedoeld zijn: recreatie. Er zijn in het buitengebied van Arnhem meerdere campings en vakantieparken. Met voorliggend bestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken' worden de twee bestemmingsplannen waarbinnen deze vakantieparken/ campings zijn gelegen relatief eenvoudig in één ruimtelijke procedure voorzien van een aangepaste regeling. Hierdoor kunnen voor alle vakantieparken en campings (dus niet alleen Vakantiepark Arnhem) de eigenaren worden aangemerkt als overtreder(s) van permanent wonen.

2.1 *Zienswijzen van bewoners van Oostappen vakantiepark geven geen aanleiding om het bestemmingsplan gewijzigd vast te stellen.*

Het bestemmingsplan heeft ter 6 weken ter inzage gelegen van 14 juli tot en met 24 augustus 2020. De terinzagelegging van het bestemmingsplan heeft geleid tot 12 zienswijzen, waarvan 3 uniek. In een zienswijzenrapport (bijlage 2a bij dit raadsvoorstel) zijn de zienswijzen samengevat en voorzien van een reactie.

De meeste zienswijzen zijn van bewoners van Oostappen vakantiepark. De bewoners maken zich zorgen om de gevolgen van het bestemmingsplan en vinden dat zij onvoldoende zijn betrokken bij de totstandkoming ervan. Het bestemmingsplan raakt echter niet de belangen van bewoners. Zij kunnen namelijk op basis van het geldende bestemmingsplan al worden aangeschreven. Indien de gemeente overgaat tot handhaving zal ook zorgvuldig worden gekeken naar de situatie van de bewoners. De bewoner die zelf niet in staat is om andere woonruimte te vinden, kan een beroep doen op de reguliere hulpverlening.

3.1 *Zienswijze #3 geeft aanleiding om het bestemmingsplan gewijzigd vast te stellen.*

De indiener van zienswijze #3 geeft aan dat het bestemmingsplan, zoals dat ter inzage heeft gelegen, het gebruik van bedrijfswoningen uitsluit. De bedoeling van het bestemmingsplan is dat de situatie in overeenstemming met het huidige recht wordt gebracht Waarbij het erom gaat dat permanent laten bewonen van recreatieobjecten ook komt te gelden als strijdig gebruik, zodat ook de eigenaar kan

[2] ABRvS 20 september 2007, ECLI:NL:RVS:2017:2550.

worden aangesproken. Waar het nieuwe bestemmingsplan strengere regels bevat dan het vigerende bestemmingsplan stelt het college voor om dit te herstellen. De voorgestelde wijzigingen staan in het dictum van het raadsvoorstel.

Kanttekeningen en risico's

Niet van toepassing.

Participatie

Het bestemmingsplan heeft alleen rechtsgevolgen voor de eigenaren van het vakantiepark. Voor de bewoners verandert er in juridische zin niets. Hierdoor is ervoor gekozen om alleen de eigenaren van de vakantieparken per brief op de hoogte te stellen van het bestemmingsplan.

Financiën

Voor de gemeente heeft het bestemmingsplan geen financiële consequenties omdat slechts enkele definities worden aangepast en een aangepaste gebruiksbepaling wordt toegevoegd.

Uitvoering

Na besluitvorming zal het bestemmingsplan zes weken ter inzage worden gelegd in het kader van de beroepsprocedure. Belanghebbenden die een zienswijze hebben ingediend, kunnen in beroep gaan. Er volgt dan een beroepsprocedure bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

Het bestemmingsplan treedt in beginsel de dag na afloop van de beroepstermijn in werking.

Communicatie

De indieners van een zienswijze worden door middel van een brief op de hoogte gesteld van het voornemen tot vaststelling. De griffie zal de indieners van de zienswijzen informeren over de behandeling van het bestemmingsplan in de raadscommissie en uitnodigen deze behandeling bij te wonen. Na de vaststelling zullen de indieners van een zienswijze wederom een brief krijgen om ze hierover te informeren.
De overige belanghebbenden worden na vaststelling geïnformeerd door een publicatie in de Staatscourant en in het digitale gemeenteblad.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Raadsvoorstel
- 1a Vast te stellen bestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken'
- 1b Plankaart 'Facetplan vakantieparken' NL.IMRO.0202.973-0301
- Bijlage 2a Zienswijzennota - geanonimiseerd
- Bijlage 3a Gebundelde zienswijzen - geanonimiseerd

Ter inzage stukken voor gemeenteraad

- Bijlage 2b Zienswijzennota - niet geanonimiseerd
- Bijlage 3b Gebundelde zienswijzen - niet geanonimiseerd

RAADSVOORSTEL

Besluit van

Zaaknummer 505202

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 29 september 2020, nummer: 505202;

Overwegende dat:

a. het bestemmingsplan gewijzigd wordt vastgesteld anders dan naar aanleiding van een zienswijze van het Rijk of Gedeputeerde Staten, waardoor het besluit tot vaststelling van het bestemmingsplan op grond van Artikel 3.8, lid 4, van de Wet ruimtelijke ordening zes weken na de vaststelling bekendgemaakt moet worden;
b. het Rijk en Gedeputeerde Staten op voorhand instemmen met het eerder bekend maken van het besluit wanneer daarbij geen nationale of provinciale belangen aan de orde zijn;
c. het bestemmingsplan en de wijzigingen geen betrekking hebben op nationale of provinciale belangen;
d. het bestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken' geen bouwplannen toelaat zoals bedoeld in artikel 6.2.1 van het Besluit ruimtelijke ordening.

gelet op de artikelen 3.8 en 6.12, lid 2 van de Wet ruimtelijke ordening;

besluit:

1. Het bestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken', zoals vervat in verbeelding NL.IMRO.0202.973-0301.gml met bijbehorende regels en toelichting, gewijzigd vast te stellen;
2. In de zienswijzen #1 en #2[3] geen aanleiding te zien tot vaststelling in gewijzigde vorm van dit bestemmingsplan ten opzichte van het ontwerpbestemmingsplan zoals dit op grond van artikel 3.8 van de Wet ruimtelijke ordening ter inzage heeft gelegen;
3. In zienswijze #3 aanleiding te zien om het bestemmingsplan gewijzigd vast te stellen, waarbij de volgende wijzigingen zijn opgenomen ten opzichte van het ontwerpbestemmingsplan zoals dat ter inzage heeft gelegen:
   - aan artikel 3.1, onderdeel a., van de regels, wordt 'uitgezonderd bedrijfswoningen' toegevoegd en komt als volgt te luiden:
     a. gebruik en/of laten gebruiken van gronden en/of opstallen uitgezonderd bedrijfswoningen voor permanente bewoning of het huisvesten van werknemers.
   - artikel 3.1, onderdeel b., van de regels wordt geschrapt.
4. Te besluiten om geen exploitatieplan vast te stellen.

[3] [3]Zie voor nummering van de zienswijzen de zienswijzennota, onder het kopje 'A. Overzicht indieners zienswijzen' opgenomen als bijlage 2a van dit raadsvoorstel,

Arnhem GEMEENTE

De griffier,

De voorzitter,

Bijlage 2 Eerdere zienswijzennota onderdeel van Facetplan vakantieparken

Zaaknummer: 505202

BIJLAGE 2a ONDERDEEL UITMAKEND VAN HET RAADSVOORSTEL geanonimiseerd

Zienswijzennota

Bestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken',

Zaaknummer: 505202

Zienswijzenota behorende bij het raadsvoorstel tot vaststelling van het bestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken'

Het ontwerpbestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken' heeft vanaf 14 juli 2020, gedurende een termijn van 6 weken ter inzage gelegen (t/m 24 augustus 2020)

Naar aanleiding van de terinzagelegging zijn 12 zienswijzen tegen het bestemmingsplan ingediend.

Deze zienswijzennota maakt onderdeel uit van het raadsvoorstel tot vaststelling van dit bestemmingsplan. Het zienswijzenrapport maakt onderdeel uit van het raadsvoorstel tot vaststelling van dit bestemmingsplan. Onder A. is het overzicht opgenomen van de indieners van de zienswijzen. In onderdeel B. worden de zienswijzen samengevat en volgt de gemeentelijke reactie en een conclusie.

A. Overzicht indieners zienswijzen

#	Nr.	[redacted]
#1, #2	1	
#1	2	
#1	3	
#1	4	
#1	5	
#1	6	
#1	7	
#1	8	
#1	9	
#1	10	
#1	11	
#3	12	

B. Beantwoording zienswijzen Bestemmingsplan

In dit hoofdstuk zijn de zienswijzen op het ontwerpbestemmingsplan samengevat en van een reactie voorzien. In die gevallen dat een zienswijze gegrond wordt verklaard en dit leidt tot aanpassing van het bestemmingsplan wordt dit expliciet aangegeven. Volledigheidshalve wordt opgemerkt dat in deze zienswijzennota de ingediende zienswijzen samengevat worden weergegeven. Dat deze zienswijzen zijn samengevat betekent niet dat bepaalde zienswijzen niet of niet volledig betrokken zijn in de (belangen)afweging. Alle ingediende zienswijzen inclusief eventuele bijlagen zijn in de (belangen)afweging betrokken. Een groot aantal van de zienswijzen is (nagenoeg) identiek. Deze zienswijzen zijn samengevoegd dan wel samengevat en worden gezamenlijk behandeld.

Nr.	Inhoud	Beantwoording
Zienswijze #1	Indiener maakt zich zorgen waar zij (en 244 andere bewoners van Camping Arnhem) ondergebracht moeten worden als het verbod op permanent wonen wordt gehandhaafd.	De gemeente snapt de bezorgdheid van de gebruikers van het vakantiepark. Het doel van dit bestemmingsplan is om ook de eigenaren van vakantieparken te kunnen aanspreken op de permanente bewoning. Op dit moment kan een eigenaar hier nog niet juridisch op worden aangesproken. . Indien de gemeente overgaat tot handhaving zal ook zorgvuldig worden gekeken naar de situatie van de bewoners. De bewoner die zelf niet in staat is om andere woonruimte te vinden, kan een beroep doen op de reguliere hulpverlening.
Zienswijze #2	1. De belangen van bewoners worden in het bestemmingsplan niet meegenomen en zelfs niet omschreven. Deze gevolgen dienen te worden omschreven en ook op welke manier de gemeente met deze gevolgen en de belangen van de bewoners om zal gaan. 2. Het is onbegrijpelijk dat er geen overleg is geweest met de permanente bewoners. Dit overleg moet alsnog komen met als duidelijk doel het omschrijven en meenemen van de belangen van de bewoners, namelijk goede en betaalbare huisvesting. 3. Er moet een plan komen met als doel ervoor te zorgen dat er een betaalbaar huis voor de bewoners is. Bij dit plan moeten de bewoners betrokken worden. Het plan moet uitgaan van twee mogelijkheden. Namelijk de mogelijkheid om de camping om te vormen tot een normale woonwijk met normale huizen of de	1. Dit bestemmingsplan regelt een beperkte aanpassing van de regels waardoor ook de eigenaar kan worden aangesproken op de illegale bewoning van het park. Dit raakt niet de belangen van de bewoners. Zij kunnen op basis van het geldende bestemmingsplan al worden aangeschreven. In de bovenstaande reactie op zienswijze 1 wordt aangegeven hoe bij daadwerkelijke handhaving zal worden omgegaan met de huidige bewoners. 2. Zie reactie op het vorige punt. 3. Dit bestemmingsplan richt zich op het beter kunnen handhaven van een illegale situatie. Met deze wijziging wordt aangesloten bij de huidige wetgeving. Dit bestemmingsplan geeft geen aanleiding om met een zodanig plan te komen. In de reactie op zienswijze 1 wordt hier wel kort op ingegaan.

	mogelijkheid voor een betaalbare woning buiten de camping voor de bewoners. 4. De indiener vraagt passende compensatie als zij als gevolg van aanpassen van de regels door de gemeente kosten moeten maken.	4. Zie reactie op het eerste punt.
Zienswijze #3	1. De gemeente laat buiten beschouwing dat sprake is van permanente bewoning op verzoek van- en in samenspraak met - de gemeente. De gemeente handelt onrechtmatig door eerst geruime tijd aan te dringen op de opvang en dan plots cliënte verantwoordelijk maken voor deze (mede) door de gemeente zelf in het leven geroepen situatie. 2. Indien de gemeente door middel van het facetbestemmngsplan een einde wil maken aan permanente bewoning maakt dat de gemeente jegens Oostappen vakantiepark Arnhem schadeplichtig. Op verzoek van de gemeente is namelijk met natuurlijke personen een rechtsverhouding ontstaan, die alleen in privaatrechtelijke zin niet onmiddellijk of zonder nadelige gevolgen ongedaan kan worden gemaakt. 3. Oostappen vakantiepark heeft niet de bevoegdheid of de mogelijkheid om na te gaan of een persoon die op het park verblijft staat ingeschreven in de Basisregistratie Personen of dat die persoon daarin behoort te worden ingeschreven. Oostappen kan niet het doel van een verblijf controleren 4. Het is niet redelijk en niet passend ingeval het ontwerpbestemmingsplan het gebruik van een bedrijfswoning onmogelijk maakt. Zo'n bedrijfswoning wordt weliswaar niet gebruikt om te recreëren maar wel om de recreatie-exploitatie mogelijk te maken en daaraan dienstbaar te zijn.	1. Voorop gesteld moet worden dat het voorgenomen bestemmingsplan geen wijziging brengt in hetgeen verboden is. Permanente bewoning van recreatieobjecten was verboden en blijft verboden. Het bestemmingsplan brengt, voor een aantal gronden, echter wel wijziging in de normadressaat van dit verbod en maakt naast de gebruiker, ook de eigenaar/verhuurder aanspreekbaar. Dit is op zich zelf niet onrechtmatig en bovendien een rechtsgevolg dat bij het vaststellen van een conserverend bestemmingsplan van rechtswege zou intreden.. 2. Permanente bewoning is al strijd met het geldende bestemmingsplan. Met dit bestemmingsplan wordt naast het verblijven ook het laten verblijven aangemerkt als overtreding. Het bestemmingsplan is nog geen handhavingsbesluit en heeft geen nadelige gevolgen. 3. Oostappen vakantiepark kan op basis van het bijhouden van een nachtregistratie, maar ook via de gewone administratie, bijhouden of iemand langdurig op het vakantiepark verblijft. 4. De bedoeling van het bestemmingsplan is dat de situatie in overeenstemming met het huidige recht wordt gebracht. Waarbij het erom gaat dat permanent laten bewonen van recreatieobjecten ook komt te gelden als strijdig gebruik. Waar het ontwerpbestemmingsplan strengere regels bevat dan in het vigerende bestemmingsplan stelt het college voor om dit bij de vaststelling te herstellen. Concreet houdt dit in:

		a. Het huidige bestemmingsplan zondert bedrijfswoningen uit. Deze uitzondering moet ook onder het nieuwe bestemmingsplan van kracht blijven. Aan artikel 3.1 moet dus worden toegevoegd; met uitzondering van bedrijfswoningen. b. Tevens wordt artikel 3.1, onderdeel b geschrapt. Dit onderdeel bevatte het verbod om centrale voorzieningen te gebruiken anders dan voor de verblijfsrecreatieve bedrijfsuitoefening. Het verbod om in een centrale voorziening permanent te wonen volgt al uit onderdeel a van artikel 3.1.

Advies college:

De ingediende zienswijzen geven aanleiding om het plan gewijzigd vast te stellen.

Regels

Hoofdstuk 1 Inleidende regels

Artikel 1 Begrippen

1.1 plan
Het bestemmingsplan Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771 met identificatienummer NL.IMRO.0202.1030-0201 van de gemeente Arnhem.

1.2 bestemmingsplan
De geometrisch bepaalde planobjecten met de bijbehorende regels.

1.3 huishouden
Eén of meer personen die op hetzelfde adres wonen en een economisch-consumptieve eenheid vormen, met de intentie om zelfstandig, bestendig, voor onbepaalde tijd, in gezinsverband of in een met een gezinsverband vergelijkbaar samenlevingsverband te wonen.

1.4 hoofdverblijf
Een gebouw welke voor een huishouden functioneert als de plaats waar het centrum van zijn sociale en maatschappelijke activiteiten ligt.

1.5 permanente bewoning
Gebruik als hoofdverblijf als bedoeld in de Wet gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens (Wet GBA), waaronder wordt verstaan:
a. het gebruik als woning door een zelfde persoon, (deel van) een gezin of samenwoning op een wijze die ingevolge het in de Wet GBA bepaalde noopt tot inschrijving in het persoonsregister van de gemeente, en/of
b. het in de periode van 1 november tot 15 maart meer dan 70 maal ter plaatse nachtverblijf houden, terwijl betrokkene niet elders daadwerkelijk over een hoofdverblijf beschikt.

Hoofdstuk 2 Bestemmingsregels

Artikel 2 Van toepassing verklaring

2.1 Reikwijdte

Het bestemmingsplan heeft betrekking op de volgende bestemmingsplannen:

1. Buitengebied Arnhem Noord 2007, zoals vastgesteld bij besluit van de gemeenteraad van Arnhem van 26 november 2008 (NL.IMRO.02020000701-);

2.2 Buitengebied Arnhem Noord 2007

De regels van het bestemmingsplan 'Buitengebied Arnhem Noord 2007' worden als volgt gewijzigd:

- Artikel 3 wordt toegevoegd aan artikel 2.8.4 Strijdig Gebruik; en:
- Artikel 3 wordt toegevoegd aan artikel 3.2 Algemene gebruiksbepaling.

Hoofdstuk 3 Algemene regels

Artikel 3 Algemene gebruiksregels

3.1 Strijdig gebruik

Onder het gebruiken van gronden of bouwwerken in strijd met het bestemmingsplan, als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid, aanhef en onder c van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, wordt in ieder geval begrepen:

a. gebruik en/of laten gebruiken van kampeermiddelen, stacaravans en bouwwerken ten behoeve van de centrale campingaccomodaties voor permanente bewoning of het huisvesten van werknemers, uitgezonderd bedrijfswoningen.

Hoofdstuk 4 Overgangs- en slotregels

Artikel 4 Overgangsrecht

4.1 Overgangsrecht bouwwerken

4.1.1 Overgangsbepaling

Een bouwwerk dat op het tijdstip van inwerkingtreding van het bestemmingsplan aanwezig of in uitvoering is, dan wel gebouwd kan worden krachtens een omgevingsvergunning voor het bouwen, en afwijkt van het plan, mag, mits deze afwijking naar aard en omvang niet wordt vergroot,

a. gedeeltelijk worden vernieuwd of veranderd;
b. na het teniet gaan ten gevolge van een calamiteit geheel worden vernieuwd of veranderd, mits de aanvraag van de omgevingsvergunning voor het bouwen wordt gedaan binnen twee jaar na de dag waarop het bouwwerk is teniet gegaan.

4.1.2 Afwijken

Het bevoegd gezag kan eenmalig in afwijking van sublid 4.1.1 een omgevingsvergunning verlenen voor het vergroten van de inhoud van een bouwwerk als bedoeld in sublid 4.1.1 met maximaal 10%.

4.1.3 Uitzondering op het overgangsrecht bouwwerken

Het bepaalde in lid 4.1.1 is niet van toepassing op bouwwerken die weliswaar bestaan op het tijdstip van inwerkingtreding van het plan, maar zijn gebouwd zonder vergunning en in strijd met het daarvoor geldende plan, daaronder begrepen de overgangsbepaling van dat plan.

4.2 Overgangsrecht gebruik

4.2.1 Overgangsbepaling

Het gebruik van grond en bouwwerken dat bestond op het tijdstip van inwerkingtreding van het bestemmingsplan en hiermee in strijd is, mag worden voortgezet.

4.2.2 Strijdig gebruik

Het is verboden het met het bestemmingsplan strijdige gebruik, bedoeld in lid 4.2.1 te veranderen of te laten veranderen in een ander met dat plan strijdig gebruik, tenzij door deze verandering de afwijking naar aard en omvang wordt verkleind.

4.2.3 Verbod hervatten strijdig gebruik

Indien het gebruik, bedoeld in lid 4.2.1 na de inwerkingtreding van het plan voor een periode langer dan een jaar wordt onderbroken, is het verboden dit gebruik daarna te hervatten of te laten hervatten.

4.2.4 Uitzondering op het overgangsrecht gebruik

Het bepaalde in lid 4.2.1 is niet van toepassing op het gebruik dat reeds in strijd was met het voorheen geldende bestemmingsplan, daaronder begrepen de overgangsbepalingen van dat plan.

Artikel 5 Slotregel

Deze regels worden aangehaald als:
Regels van het bestemmingsplan Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771.

Plangebied

Plangebiedgrens

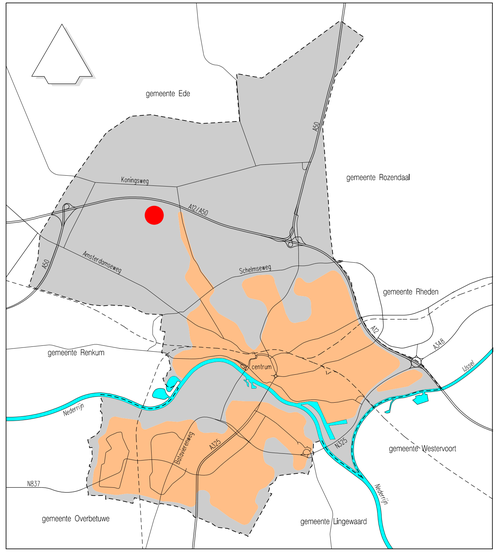

Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771

planstatus	datum:	getekend:
● ontwerp	16-05-2023	PvD
● vast te stellen	sept. 2023	
○ vastgesteld		
○ in werking		
○ onherroepelijk		

schaal:	getekend:	tekeningnummer:
1:2000	PvD	NL.IMRO.0202.1030-0301

© Natuk vertoden

Strategie, Beleid en Regie, beleidsdomein Fysiek

Eusebiusbultensingel 53, Postbus 9029, 6800 EL ARNHEM
Tel.: 0800-1809 www.arnhem.nl

GEMEENTE Arnhem

Bijlage 2a onderdeel uitmaken van het raadsvoorstel Zienswijzenota geanonimiseerd

Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771

Zaaknummer: 3871147

Zienswijzenota behorende bij het raadsvoorstel tot vaststelling van het bestemmingsplan "Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771"

Het ‘Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771’ heeft ter inzage gelegen vanaf 16 mei 2023 tot en met 26 juni 2023. Tijdens deze periode is 1 zienswijze tegen het ontwerpbestemmingsplan ingediend. In deze zienswijzenota wordt deze zienswijze samengevat en voorzien van een gemeentelijke reactie. Deze zienswijzenota maakt onderdeel uit van het raadsvoorstel tot vaststelling van dit bestemmingsplan.

De zienswijze is ingediend door [redacted] namens Oostappen vakantiepark Arnhem B.V. Waar in deze zienswijzenota gesproken wordt over het ‘Vakantiepark Arnhem’ of ‘park’ wordt hiermee het Oostappen vakantiepark bedoeld.

1. <u>Omdat bewoning op verzoek van gemeente Arnhem plaatsvindt is het niet redelijk om het Vakantiepark Arnhem verantwoordelijk te maken voor de beëindiging hiervan</u>

Samenvatting grond:
Indiener geeft aan dat op het Vakantiepark Arnhem sprake is van permanente bewoning. Deze permanente bewoning vindt plaats op uitdrukkelijk verzoek van de gemeente. Leden van de gemeenteraad, althans een aantal fracties, zijn hiervan op de hoogte.

Bij de huisvesting van personen op het Vakantiepark Arnhem ging het volgens indiener in een aantal gevallen om zogenaamde probleemgezinnen waar de (gedrag)problemen na de huisvesting op het park niet ophielden. Het Vakantiepark Arnhem ziet het als haar verantwoordelijk te waken voor het verblijfsgenot op het park. Dat kan best samen gaan met bewoning, zoals die bewoning niet in de weg staat aan de recreatieve exploitatie. Dat betekent dat die personen die (ernstige) overlast veroorzaakten op hun gedrag werden aangesproken en in sommige gevallen de toezegging tot het park is ontzegd of in sommige gevallen zijn verplaatst naar andere opstallen om de recreatieve exploitatie niet te schaden. Indiener geeft aan dat de betrokken personen (of een gedeelte daarvan) hierbij contact hebben gezocht met de gemeente en dat de gemeente in reactie hierop voor die personen op kwam. Indiener leidt hieruit af dat de gemeente steeds bij de feitelijke uitwassen van bewoning betrokkenheid heeft gehad.

Indiener geeft aan dat de basis van de permanente bewoning bij de gemeente ligt. Het is onrechtmatig, althans onredelijk, dat de gemeente zo actief heeft bijgedragen aan de situatie en nu meent dat enkel de eigenaar verantwoordelijkheid draagt. Het is daardoor niet geoorloofd, thans niet redelijk is, om het Vakantiepark Arnhem daarvoor verantwoordelijk te maken. Het park heeft (een deel van de exploitatie) ingericht op de door/namens de gemeente kenbaar gemaakte behoefte. Als de gemeente hier een einde aan wil maken, dan handelt de gemeente onrechtmatig en dat maakt haar jegens het park schadeplichtig.

Reactie gemeente:
Permanente bewoning is altijd in al in strijd geweest met het bestemmingsplan. De gemeente onderkent dat er al langere tijd permanent wordt gewoond op het park. Wij zijn hier al langer van op de hoogte en bezig met een aanpak. Dit blijkt ook uit de raadsbrief van 8 december 2020 met zaaknummer 531174.

De gemeente had al in 2013 het voornemen om handhavend op te treden op de permanente bewoning. Op dit voornemen zijn veel zienswijzen binnengekomen, waarbij duidelijk werd dat het besluit een enorme impact heeft voor de bewoners. Toen is van verdere handhaving afgezien.

Het klopt dat er in het verleden mensen door hulpverleningsinstanties, en soms ook door de gemeente, zijn gewezen op de mogelijkheid om in een noodgeval op 'Vakantiepark Arnhem' te gaan verblijven. Dit is echter nooit actief beleid geweest. Wij zijn al jaren bezig met het zoeken van geschikte woonoplossingen voor de mensen die er sinds 2019/2020 permanent wonen. Het aantal permanente bewoners op het park is inmiddels sterk afgenomen.

In 2019 is er meer besef gekomen van de slechte omstandigheden waaronder mensen gehuisvest zijn en de nadelige gevolgen van het wonen op een vakantiepark. Sinds 2019 worden mensen ook niet meer gewezen op de mogelijkheid om op het park te gaan wonen. Ook zijn we vanaf dat jaartal opnieuw actief begonnen aan het aanpakken van permanente bewoning op de camping. Hiertoe worden we ook gedwongen door een recente uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. In deze uitspraak is meegegeven dat het college per illegale bewoner dient te bezien of er sprake is van een bijzondere omstandigheid op grond waarvan van handhavend optreden moet worden afgezien. Het actief aanpakken houdt in dat de permante bewoners van het park zijn aangeschreven. Hier is de gemeente vanaf mei 2021 mee gestart. Het sociaal wijkteam en de gemeente bieden bewoners ondersteuning om een verhuizing van de camping mogelijk te maken.

Met voorliggend bestemmingsplan wordt naast het verblijven ook het 'laten verblijven' aangemerkt als overtreding. Het uitgangspunt is dat het gebruik van het park wordt teruggebracht naar een legale situatie. De gemeente handelt hierbij niet schadeplichtig. Met dit bestemmingsplan krijgt de gemeente een extra middel om te voorkomen het permanent wonen op het vakantiepark aan te pakken.

2. <u>Het Vakantiepark Arnhem heeft permanente bewoning niet in de hand</u>

Samenvatting grond:
Het ontwerpbestemmingsplan brengt met zich mee dat het park verantwoordelijkheid draagt voor situaties die zij onmogelijk volwaardig in de hand heeft of kan hebben. Het Vakantiepark Arnhem heeft niet de bevoegdheid of de mogelijkheid om na te gaan of een persoon die op het park verblijft staat ingeschreven in de Basisregistratie Personen of dat die persoon daarin behoort te worden ingeschreven en wordt daarover niet geïnformeerd door de gemeente.
Indiener geeft aan dat het controleren van het feitelijke verblijfsdoel welhaast onmogelijk is.

Indiener geeft aan dat de gemeente zelf beter weet dan het park wie woonachtig is op het park. Als de gemeente een einde wil maken aan de permanente bewoning op het park dan dient de gemeente jegens die personen handhavend op te treden. Als de gemeente dat nalaat, beschouwt het park dat in de omstandigheden van dit geval als een onrechtmatig handelen jegens het park.

Reactie gemeente:
De gemeente treedt al handhavend op jegens de bewoners van een park.
Ook van een eigenaar mag gevergd worden dat hij zich tot op zekere hoogte informeert over het gebruik van het door hem verhuurde. Het park kan op basis van het bijhouden van een nachtregistratie, maar ook via gewone administratie, bijhouden of iemand langdurig op het Vakantiepark Arnhem verblijft.

3. In het ontwerpbestemmingsplan wordt geen rekening gehouden met huurbescherming.

Samenvatting grond:
Daarnaast miskent de gemeente volgens indiener dat natuurlijke personen die op het park wonen mogelijk huurbescherming toekomt. In het ontwerpbestemmingsplan is daarmee geen rekening gehouden en de overgangsbepaling voorziet hier niet in.

Reactie gemeente:
Huurbescherming bestaat in beginsel enkel voor huur van woonruimte (een gebouwde woning) en/of voor een winkel/horecaruimte. In het Nederlandse recht is huurbescherming niet van toepassing op objecten zoals een stuk grond (waarvan bij vakantieparken technisch gezien sprake is).

Voorts volgt huurbescherming van een natuurlijk persoon uit het privaatrecht. Een bestemmingsplan is een publiekrechtelijk instrument. Er bestaat een onderscheid tussen deze twee sporen. De gemeente staat buiten de privaatrechtelijke verhouding tussen verhuurder en huurder en kan hierover dus niets regelen in het bestemmingsplan.

4. Huisvesting van werknemers

Samenvatting grond:
Indiener geeft aan dat het park niet verhuurt aan natuurlijke personen (of hun werkgevers) die gebruik maken van het park om aldaar te verblijven wegens hun werkzaamheden in de omgeving. De gemeente is daar volgens indiener van op de hoogte.

Het park heeft te maken met jaargasten. Deze jaargasten geven derden het gebruik van hun recreatieobject. Het park is bij die ingebruikgeving geen partij; het park is niet de eigenaar van het recreatieobject. Het park heeft te maken met boekingen en boekingbureaus die derden het recht op verblijf geven. Het is voor cliënte niet mogelijk inzage te hebben in- of controle op het doel van het feitelijk verblijf. Cliënte kan bijvoorbeeld niet personen op basis van hun nationaliteit weigeren. Dat is discriminatoir.

Voor zover sprake is van verblijf van personen met het oog op hun werkzaamheden in de omgeving valt volgens indiener niet in te zien waarom de gemeente daar anders naar kijkt dan de sub 3.3. en volgende bedoelde gevallen, althans niet valt in te zien waarom de gemeente verschil maakt, althans dat motiveert de gemeente niet.

Het is volgens indiener niet redelijk en niet passend ingeval het ontwerpbestemmingsplan het gebruik van een bedrijfswoning onmogelijk maakt. Zo’n bedrijfswoning wordt weliswaar niet gebruikt om te recreëren maar wel om de recreatie-exploitatie mogelijk te maken en daaraan dienstbaar te zijn.

Reactie gemeente:
Zoals eerder aangegeven in deze zienwijzennota is ook de eigenaar verantwoordelijk voor wat er gebeurt op het Vakantiepark Arnhem. Het mag van het park worden verwacht dat het zich tot op zekere hoogte informeert over het gebruik van het recreatieobject. Door het recreatieobject bijvoorbeeld regelmatig te bezoeken of het bijhouden van een zorgvuldige administratie kan het verblijf door arbeidsmigranten worden vastgesteld. Ook kan de verhuurder bij verhuur duidelijk beschrijven dat dit type verhuur niet is toegestaan. Tot slot is het veelal zo dat arbeidsmigranten niet op eigen houtje, op hun eigen naam, plaatsen op een vakantiepark huren. Een werknemer of

tussenorganisatie huurt vaak de plekken voor een langere periode. Uit de eigen administratie zou goed moeten blijken wanneer zo'n organisatie voornemens is een plek te huren.

In voorliggend plan is geen sub 3.3. opgenomen. In de zienswijze op het eerder 'Facetplan vakantieparken' is de zienswijze omtrent het onmogelijk maken van het gebruik maken van een bedrijfswoning al eerder naar voren gebracht. Naar aanleiding van deze zienswijze is in dit eerdere plan opgenomen dat het verbod op permanente bewoning niet van toepassing is op bedrijfswoningen. Het geldende plan maakte immers ook al deze uitzondering. Dit nieuwe ontwerpbestemmingsplan volgt deze lijn. Het ontwerpbestemmingsplan maakt het gebruik van een bedrijfswoning niet onmogelijk.

5. Gang van zaken

Samenvatting grond:
In de toelichting is aangegeven dat sinds het vorige plan is teruggenomen met alle parkeigenaren is gesproken. Indiener geeft aan dat er geen overleg heeft plaatsgevonden met het park. Het bestuur geeft daardoor een onjuiste voorstelling van zaken.

Voorts geeft indiener aan dat er niet valt in te zien waarom het park anders behandeld zou moeten worden dan de andere vakantieparken met een gelijksoortige bestemming. Deze handelswijze is in strijd met het gelijkheidsbeginsel.

Reactie gemeente:
Er is wel degelijk gesproken met de eigenaar, maar dit was in het kader van het vorige bestemmingsplan. Er zijn wel gesprekken met de andere parkeigenaren geweest. **De tekst in de toelichting wordt op dit onderdeel aangepast.**

Er is gekozen voor een maatwerkaanpak. We vinden deze stap noodzakelijk omdat dit park de grootste risico's kent. Op Vakantiepark Arnhem hebben zich de afgelopen jaren de meeste problemen voorgedaan met risico's voor de leefbaarheid en veiligheid. Zowel op het gebied van permanente bewoning als de toename van de bewoning door arbeidsmigranten op het park.

Andere parken in Arnhem hebben een andere omvang en zijn er verschillen in de mate waarop op de vakantieparken wordt gewoond en de negatieve effecten die permanente bewoning heeft. Voor 'EuroParcs De Hooge Veluwe' geldt al dat de eigenaar reeds in overtreding is indien er permanent wordt gewoond. De reden hiervoor is dat in 2015 voor dit park een nieuw bestemmingsplan is vastgesteld (Droompark Hoge Veluwe). Dit bestemmingsplan werd onder de nieuwe wetgeving vastgesteld.

6. De nut en noodzaak van het ontwerpbestemmingsplan ontbreekt

Samenvatting grond:
Indiener geeft aan dat ingeval sprake is van een met het bestemmingsplan strijdig gebruik en er geen sprake is feiten of omstandigheden die dat gebruik rechtvaardigen of die reden zijn van handhaving af te zien, de gemeente voldoende instrumenten heeft om tegen een overtreding en de overtreding op te treden. Zoals bijvoorbeeld een last onder dwangsom.

Reactie gemeente:

Met het vaststellen van het ‘Facetplan Kemperbergerweg 771’ kan ook het Vakantiepark Arnhem worden aangeschreven voor strijdig gebruik. Daarnaast wordt het gebruik van de recreatieobjecten ten behoeve van de bewoning door arbeidsmigranten expliciet verboden.

Wij zijn daarom van mening dat het bestemmingsplan wel degelijk nut en noodzaak heeft.

Bijlage 3a onderdeel uitmaken van het raadsvoorstel
Gebundelde zienswijzen geanonimiseerd

Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771

Zaaknummer: 3871147

Bureau
Aard

Aan de (leden van de) gemeenteraad
van de gemeente Arnhem
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

Per e-mail: [redacted]

Betreft: Oostappen Vakantiepark Arnhem B.V. / gemeente Arnhem
Ons kenmerk: D1500631
Uw kenmerk: Facetplan Vakantiepark Kemperbergweg 771

ZIENSWIJZE

Datum: 26 juni 2023

Geachte (leden van de) gemeenteraad,

I. Belanghebbende (indiener)

1.1 Belanghebbende, namens wie ik na te melden zienswijze kenbaar maak, is mijn cliënte: de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid **Oostappen Vakantiepark Arnhem B.V.**, gevestigd te Asten, zaakdoende te 6816 RW Arnhem, Kemperbergerweg 771, ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel onder nummer 09146130.

1.2 Het is u (evenals het bestuur van de gemeente Arnhem) reeds genoegzaam bekend dat ik de belangen van cliënte behartig en daartoe gemachtigd ben.

II. Ontwerpbestemmingsplan

2.1 De zienswijze heeft betrekking op het ontwerpbestemmingsplan "Facetplan Vakantiepark Kempenbergerweg 771", zoals dat vanaf 16 mei 2023 tot 27 juni 2023 ter inzage ligt, waarover cliënte bij brief van 15 mei 2023 is geïnformeerd, hierna ook te noemen: "het ontwerpbestemmingsplan".

III. Zienswijze

3.1 Cliënte maakt met het schrijven dezes - aldus tijdig – haar zienswijze kenbaar ten aanzien van het ontwerpbestemmingsplan.

3.2 Alvorens in te gaan op het ontwerpbestemmingsplan en de aanleiding daartoe, bespreek ik namens cliënte eerst relevante feiten en omstandigheden.

<u>Bewoning op verzoek van de gemeente Arnhem</u>

3.3 Op het park van cliënte is sprake van permanente bewoning. Die permanente bewoning vindt plaats op uitdrukkelijk verzoek van de gemeente. Meermaals is het voorgekomen dat de gemeente – de met haar gelieerde organisaties en diensten daaronder begrepen – cliënte heeft gevraagd personen op haar park op te vangen om aldaar permanent te

verblijven. De gemeente zag het als haar taak zich voor de huisvesting van die mensen – die vaak in een problematische situatie verkeerden - in te zetten en/of hard te maken en de gemeente zag dan in het park van cliënte een oplossing. Vorenbedoelde situatie heeft zich zowel voorgedaan ten aanzien van alleenstaanden als gezinnen.

3.4 Leden van de gemeenteraad, althans van een aantal fracties, hebben ook contact gehad met personen die woonachtig zijn of waren op het park. Leden van de gemeenteraad, althans van een aantal fracties, hebben hun zorgen kenbaar gemaakt. Leden van de gemeenteraad, althans van een aantal fracties, zijn zo ook bekend geworden met het feit dat de gemeente de hand heeft gehad in de bewoning op het park van cliënte.

3.5 Bij de huisvesting van personen op het park ging het in een aantal gevallen om zogenaamde probleemgezinnen; maar de (gedrag)problemen hielden met de huisvesting op het park niet op. Cliënte zag (en ziet) het als haar verantwoordelijkheid te waken voor het verblijfsgenot op het park. Dat kan best samen gaan met bewoning, zoals die bewoning niet in de weg staat aan de recreatieve exploitatie.

a. Dat betekent dat die gezinnen (of personen die van die gezinnen deel uitmaakte) en die (ernstige) overlast veroorzaakten op hun gedrag werden aangesproken en in sommige gevallen hen ook de toegang tot het park is ontzegd. In één van de gevallen is die ontzegging door de rechter getoetst geworden en de rechter heeft die ontzegging in stand gelaten.

b. In sommige gevallen was ook verplaatsen naar andere opstallen vereist, althans om de recreatieve exploitatie niet te schaden.

Zowel in de sub a als b bedoelde gevallen zochten de betrokken personen (of een gedeelte daarvan) contact met de gemeente en in reactie waarop de gemeente voor die personen op kwam. Wat daar in ieder geval ook uit kan worden afgeleid is dat de gemeente ook steeds bij de feitelijke uitwassen van bewoning betrokkenheid heeft gehad.

3.6 De basis van de thans ontstane situatie, namelijk de situatie dat sprake is van permanent verblijf of permanente bewoning, ligt bij de gemeente. Het is onrechtmatig, althans onredelijk, dat de gemeente zo actief heeft bijgedragen aan de situatie en nu meent dat enkel de eigenaar verantwoordelijkheid draagt.

<u>Huisvesting van werknemers</u>

3.7 Cliënte verhuurt niet aan natuurlijke personen (of hun werkgevers) die gebruik maken van het park om aldaar te verblijven wegens hun werkzaamheden in de omgeving. Het vorenstaande geldt los van de vraag wat de afkomst is de bedoelde natuurlijke personen. De gemeente is daarvan op de hoogte.

3.8 Cliënte heeft te maken met jaargasten. Die jaargasten geven derden het gebruik van hun recreatieobject. Cliënte is bij die ingebruikgeving geen partij; cliënte is niet de eigenaar van het recreatieobject.

Cliënte heeft te maken met boekingen en boekingsbureaus (of websites), die derden het recht op verblijf geven. Het is voor cliënte niet mogelijk inzage te hebben in- of controle op- het doel van het feitelijk verblijf, anders dan dat de boeking de bevestiging van recreatief verblijf bevat. Cliënte kan bijvoorbeeld niet personen louter op basis van hun nationaliteit weigeren. Dat is discriminatoir.

3.9 Voor zoveel sprake is van verblijf van personen met het oog op hun werkzaamheden in de omgeving, valt niet in te zien waarom de gemeente daar anders naar kijkt dan naar de sub 3.3 en volgende bedoelde gevallen, althans niet valt in te zien waarom de gemeente verschil maakt, althans dat motiveert de gemeente niet.

Gang van zaken

3.10 Bij de toelichting op het ontwerpbestemmingsplan staat vermeld:

> *Sinds het vorige plan is teruggenomen, is met alle parkeigenaren gesproken en hebben we het ontwerpbestemmingsplan aangepast. Gelet op de verschillen tussen de parken, verschilt voorliggend facetplan van het facetplan uit 2020 en kiezen wij ervoor om een nieuw plan in procedure te brengen met een eigen IMRO-identificatienummer. Dit nieuwe facetplan focust zich niet meer op álle parken, maar op het vakantiepark dat de grootste risico's kent. Namelijk het 'Vakantiepark Arnhem'.*

In weerwil van hetgeen ter toelichting in de inleiding staat vermeld, heeft met cliënte het bedoelde geciteerde overleg *niet* plaatsgevonden. Het bestuur geeft een onjuiste voorstelling van zaken.

Voorts, mede gezien de eerder ten grondslag verwoorde verschillende beleidsmatige invalshoeken, valt niet in te zien dat en waarom het park van cliënte anders zou moeten worden behandeld dat andere vakantieparken (met een gelijksoortige bestemming) in de gemeente. Deze handelswijze strijdt met het gelijkheidsbeginsel.

Zienswijze

3.11 De gemeente duidt aan dat het ontwerpbestemmingsplan bedoeld is om permanente bewoning tegen te gaan. De gemeente laat echter buiten beschouwing dat sprake is van permanente bewoning op verzoek van- en in samenspraak met- de gemeente. Het is onjuist en onredelijk in de omstandigheden van dit geval enkel de verantwoordelijkheid bij cliënte neer te leggen, althans cliënte houdt de gemeente aansprakelijk voor de thans ontstane situatie en het feit dat het uitsluitend cliënte is die – als het aan de gemeente ligt – daar verantwoordelijkheid voor draagt.

De bijzondere omstandigheden van dit geval, namelijk de omstandigheid dat het initiatief en de betrokkenheid van de gemeente ten grondslag liggen aan

de bestaande situatie, brengen met zich mee dat het niet geoorloofd is, althans niet redelijk is, cliënte daarvoor verantwoordelijk te maken (in relatie tot het vigerende bestemmingsplan). De gemeente handelt onrechtmatig door eerst geruime tijd aan te dringen op de opvang en dan cliënte verantwoordelijk te maken voor deze (mede) door de gemeente zelf in het leven geroepen situatie. Cliënte heeft (een deel van de) exploitatie ingericht op de door/namens de gemeente kenbaar gemaakte behoefte, aan welke behoefte op verzoek van de gemeente gehoor is gegeven. Ingeval de gemeente daar op de voorgenomen wijze ter verantwoordelijkheid van cliënte een einde aan wil maken, dan handelt de gemeente onrechtmatig en dat maakt haar jegens cliënte schadeplichtig.

3.12 Op verzoek van de gemeente is met natuurlijke personen een rechtsverhouding ontstaan, die in privaatrechtelijke zin niet onmiddellijk of zonder nadelige gevolgen ongedaan kan worden gemaakt. Door daar "tegen beter weten in" met het ontwerpbestemmingsplan toch op aan te sturen is sprake van een onrechtmatige handelswijze zijdens de gemeente, hetgeen haar schadeplichtig maakt. Zeker omdat ten aanzien van het ontstaan van zo'n rechtsverhouding sprake is van een verzoek – of tenminste betrokkenheid – van de gemeente.

3.13 Het ontwerpbestemmingsplan brengt – ingeval dat vigerend wordt – met zich mee dat cliënte verantwoordelijkheid draagt voor situaties die zij onmogelijk volwaardig in de hand heeft of kan hebben.

Cliënte heeft niet de bevoegdheid of mogelijkheid om na te gaan of een persoon die op het park verblijft staat ingeschreven in de Basisregistratie Personen of dat die persoon daarin behoort te worden ingeschreven. De gemeente informeert cliënte niet als om een inschrijving wordt gevraagd.

Ten aanzien van een natuurlijke persoon die voor een bepaalde periode (van enkele weken tot enkele maanden, zeker in het seizoen) een opstal boekt, heeft te gelden dat cliënte het doel van het verblijf niet kan controleren. Cliënte kan daarover nog zo'n duidelijke bepalingen in de reserveringsovereenkomst opnemen, het controleren van het feitelijke verblijfdoel is welhaast onmogelijk. Onder deze omstandigheden in het niet juist, althans niet redelijk, cliënte verantwoordelijk te maken (voor een verblijfsdoel waarin zij geen aandeel en geen controlemogelijkheid heeft).

3.14 De gemeente miskent dat aan natuurlijke personen die op het park wonen – notabene meestal op voorspraak van de gemeente - mogelijk huurbescherming toekomt. In het ontwerpbestemmingsplan is daarmee geen rekening gehouden en de overgangsbepaling voorziet hier niet in.

3.15 De gemeente weet zelf (beter dan cliënte, zulks wegens de beschikbaarheid van de Basisregistratie Personen) wie woonachtig is op het park. Als de gemeente aan bewoning een einde wil maken, dan dient de gemeente jegens die personen handhavend op te treden. Ingeval de gemeente dat nalaat beschouwt cliënte dat in de omstandigheden van dit geval als een onrechtmatig handelen jegens cliënte, zeker nu de gemeente gelijktijdig cliënte daarvoor verantwoordelijk wil maken.

3.16 Het zou niet redelijk zijn en niet passend ingeval het ontwerpbestemmingsplan het gebruik van een bedrijfswoning onmogelijk maakt. Zo'n bedrijfswoning wordt weliswaar niet gebruikt om te recreëren, maar wel om de recreatie-exploitatie mogelijk te maken en daaraan dienstbaar te zijn.

3.17 Tenslotte. De nut en noodzaak van het ontwerpbestemmingsplan ontbreekt. Ingeval sprake is van een met het bestemmingsplan strijdig gebruik en geen sprake is van feiten of omstandigheden die dat gebruik rechtvaardigen of die reden zijn van handhaving (al dan niet onder voorwaarden) af te zien, dan heeft de gemeente voldoende instrumenten om tegen een overtreding en de overtreder op te treden. Zoals (bijvoorbeeld) met een last onder dwangsom.

IV. Conclusie

4.1 De hiervoor aangedragen zienswijze, zowel elk argument afzonderlijk als in samenhang bezien, zou u van (ongewijzigde) vaststelling moeten weerhouden.

4.2 Voorts geef ik te verstaan dat cliënte wel bereid is ten overstaan van u een toelichting te geven op de feitelijke gang van zaken, specifiek ten aanzien van de bewoning, de rol van de gemeente en het uitblijven van overleg met cliënte.

4.3 Cliënte behoudt zich nadrukkelijk het recht voor haar zienswijze uit te breiden of nader aan te vullen.

V. Ontvangstbevestiging

5.1 Ten slotte verzoek ik u namens cliënte mij de ontvangst van deze zienswijze schriftelijk te bevestigen.

Met vriendelijke groet,
Bureau Aard B.V.

[redacted]

Face
vaka

Cluster
Beleid en Regie, Gemeente Arnhem

Bestemmingsplan

Arnhem
GEMEENTE

Colofon

Plan:	Facetplan vakantieparken
Gemeente:	Arnhem
Plannummer:	973
IMRO-identificatie:	NL.IMRO.0202.973-0201
Huidige status:	vastgesteld
Plantype:	bestemmingsplan
Locatie:	
Projectleider:	
Datum:	21-9-2020

Facetplan vakantieparken

Inhoudsopgave

Hoofdstuk1	**Inleiding**	**5**
1.1	Aanleiding	5
1.2	Situering en begrenzing plangebied	5
1.3	Opzet bestemmingsplan	5
1.4	Geldende plannen	5
Hoofdstuk2	**Wat is onze visie?**	**7**
2.1	Beschrijving problematiek	7
2.2	Beleid	7
2.2.1	Rijksbeleid	7
2.2.1.1	Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR)	
2.2.1.2	Toetsing van de ontwikkeling aan het rijksbeleid	
2.2.2	Provinciaal Beleid	7
2.2.3	Gemeentelijk beleid	7
2.3	Huidige juridische situatie	8
2.3.1	Verbod gebruik permanente bewoning	8
2.4	Uitvoerbaarheid	8
Hoofdstuk3	**Planbeschrijving en -verantwoording**	**9**
3.1	Inleiding	9
3.2	Opzet van de regels	9
3.2.1	Inleidende regels	9
3.2.2	Bestemmingsregels	9
3.2.3	Algemene regels	10
3.2.4	Overgangs- en slotbepalingen	10
3.3	Handhaving	10
3.4	Exploitatie	10
Hoofdstuk4	**Procedure**	**11**
4.1	Vooroverleg	11
4.2	Terinzagelegging (ontwerp-bestemmingsplan)	11
Hoofdstuk1	**Inleidende regels**	**14**
Artikel 1	Begrippen	14
Hoofdstuk2	**Bestemmingsregels**	**15**
Artikel 2	Van toepassing verklaring	15
Hoofdstuk3	**Algemene regels**	**16**
Artikel 3	Algemene gebruiksregels	16
Hoofdstuk4	**Overgangs- en slotregels**	**17**
Artikel 4	Overgangsrecht	17
Artikel 5	Slotregel	17

Toelichting

bij het bestemmingsplan
'Facetplan vakantieparken'
(plannummer: NL.IMRO.0202.973-0201)

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Op basis van jurisprudentie (ABRvS 20 september 2007, ECLI:NL:RVS:2017:2550) blijkt dat enkel de gebruikers van een recreatiewoning aangepakt kunnen worden, maar niet de eigenaren. Het aanpakken van de eigenaren is veel effectiever dan alleen de gebruikers omdat alleen dan strijdig gebruik in de toekomst kan worden voorkomen. Vanuit het gemeentelijk beleid is het wenselijk om permanente bewoning van recreatiewoningen aan te pakken. Door het aanpassen van de regels kunnen in de toekomst ook de eigenaren aangesproken worden op hun verantwoordelijkheid om de recreatiewoningen te gebruiken waarvoor ze bedoeld zijn: recreatie.

Er zijn in het buitengebied van Arnhem meerdere campings en vakantieparken. Met voorliggend facetbestemmingsplan worden de twee bestemmingsplannen waarbinnen deze vakantieparken/campings zijn gelegen relatief eenvoudig in één ruimtelijke procedure voorzien van een aangepaste regeling. Hierdoor kunnen ook de eigenaren worden aangemerkt als overtreder(s) van permanent wonen.

1.2 Situering en begrenzing plangebied

Het plangebied heeft betrekking op de vakantieparken in het noordelijke buitengebied van Arnhem en dat betreft het vakantiepark Droompark Hooge Veluwe, Oostappen Vakantiepark Arnhem, camping Petersburg, camping Warnsborn en recreatiepark De Maesberg.

1.3 Opzet bestemmingsplan

Een bestemmingsplan bestaat uit een verbeelding (plankaart) en regels en gaat vergezeld van een toelichting. Op de kaart zijn de bestemmingen door middel van kleuren en tekens aangegeven. De regels bevatten de materiële inhoud van de bestemmingen. Deze bestemmingsplanonderdelen vormen tezamen het juridische toetsingskader voor ruimtelijke en functionele ontwikkelingen in het plangebied. De toelichting bevat met name de aan het plan ten grondslag liggende gedachten.
Dit plan is conform de Wro vormgegeven volgens de SVBP (Standaard voor vergelijkbare Bestemmingsplannen) 2012. De SVBP geeft voorschriften over inrichting van de kaart (kleuren en tekens) en de opbouw van de regels.

1.4 Geldende plannen

Het bestemmingsplan 'Facetplan Vakantieparken' is een gedeeltelijke herziening van een deel van de geldende plannen. Onderstaand overzicht geeft weer welke bestemmingsplannen deels worden herzien. Bij elk plan is de datum van vaststelling en goedkeuring weergegeven.

Bestemmingsplannen	**Vastgesteld op:**
Buitengebied Arnhem-Noord 2007	26-02-2007
DroomPark Hooge Veluwe	28-09-2015

Hoofdstuk 2 Wat is onze visie?

2.1 Beschrijving problematiek

Het buitengebied van Arnhem telt een aantal vakantieparken, deze hebben ingevolge de geldende bestemmingsplannen een recreatieve bestemming. Dit betekent dat recreatiewoningen alleen bedoeld zijn om te recreëren en dat permanente bewoning niet is toegestaan. In de praktijk zien we dat recreatiewoningen in de vakantieparken permanent worden bewoond. Net als veel andere vakantieparken in Nederland worden vakantieparken in het buitengebied in Arnhem een aantrekkelijk toevluchtsoord voor mensen die op de reguliere woningmarkt niet (tijdig) aan bod komen, of hier om andere reden voor kiezen.

2.2 Beleid

2.2.1 Rijksbeleid

2.2.1.1 Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR)

De SVIR schetst het ruimtelijke en mobiliteitsbeleid van het rijk in het perspectief van 2028 en 2040. De SVIR markeert een trendbreuk waarbij sterk wordt ingezet op decentralisatie van het ruimtelijk beleid naar provincies en gemeenten. In de nationale ruimtelijke hoofdstructuur maakt Arnhem deel uit van één van de negen 'stedelijke regio's met een concentratie van topsectoren'; expliciet wordt 'Health Valley' in en rond Arnhem-Nijmegen genoemd en 'mode en design' in Arnhem als onderdeel van de aanwezige topsector ' Creatieve industrie'. Een 'aantrekkelijk vestigingsklimaat in en een goede internationale bereikbaarheid van de stedelijke regio's met een concentratie van topsectoren' wordt in de SVIR gemarkeerd als een nationaal belang.

2.2.1.2 Toetsing van de ontwikkeling aan het rijksbeleid

De SVIR laat zich niet specifiek uit over dergelijke lokale ontwikkelingen.

2.2.2 Provinciaal Beleid

De provincie vindt permanente bewoning van recreatiewoningen en (sta)caravans ongewenst. In artikel 2.4 van de Omgevingsverordening Gelderland is de instructieregel opgenomen dat een bestemmingsplan de permanente bewoning van een recreatiewoning niet mogelijk maakt. Daarnaast liggen de gebieden het in het Gelders Natuur Netwerk (voorheen Ecologische Hoofdstructuur) en in Natura 2000-gebied. In dit beleid staat versterken van bestaande natuur voorop.

2.2.3 Gemeentelijk beleid

Toerisme

- Er wordt een enorme groei van het aantal toeristen verwacht in 2030 (van grofweg 18 miljoen naar minimaal 29 miljoen, maar mogelijk 42 miljoen bezoekers [raport NBTC, Perspectief bestemming NL 2030].)
- Er gaan dus nog meer economische kansen ontstaan, maar Nederland / de Veluwe moet ook waken voor overtoerisme, zoals nu al in Giethoorn te zien is.
- Toerisme moet meer als middel dan als doel gezien worden: het is een middel om de leefbaarheid van de eigen bewoners te verhogen. Denk aan de kleine kernen waar horeca en grote supermarkten gevestigd blijven omdat in de zomer en de weekenden genoeg omzet gedraaid wordt. Wanneer toerisme louter als doel ingezet wordt, heb je de kans dat de balans tussen lusten en lasten doorslaat. (Ook ecologisch / economisch gezien op de Veluwe).

Met die in het achterhoofd is het voor Arnhem dus van belang dat we een gezonde en aantrekkelijke recreatieve en toeristische sector hebben. Inspringen op kansen en overlast zo veel mogelijk voorkomen.

Ruimtelijk beleid

Het is vanuit planologisch oogpunt gewenst dat bewoning zich concentreert binnen de grenzen van de stad en dat er geen stedelijke verdichting ontstaat in het buitengebied. Dit met het oog op onder meer de afstand tot openbaar vervoer, voorzieningen, de benodigde infrastructuur en vanwege sociale veiligheid. Daarnaast staan de woningen in kwetsbare natuurgebieden. In de structuurvisie Arnhem 2020-2040 is het buitengebied onderdeel van de zone 'natuur en cultuur'. De mogelijkheden die het huidige bestemmingsplan biedt zijn een gegeven waarbij elke wijziging daarvan volgens de structuurvisie moet bijdragen aan een betere toegankelijkheid van het gebied, aan onthekking en ontsnippering en aan het vergroten van de toegankelijkheid voor mens en dier. Dit betekent dat in deze gebieden extensivering van gebruik wenselijk is, evenals een natuurvriendelijker inrichting van het terrein.

2.3 Huidige juridische situatie

2.3.1 Verbod gebruik permanente bewoning

In de bestemmingsplannen Buitengebied Arnhem Noord 2007 en Droompark Hooge Veluwe is onder de algemene gebruiksregels opgenomen dat onder strijdig gebruik in ieder geval wordt begrepen het permanent bewonen van kampeermiddelen, stacaravans, recreatiewoningen, vakantiehuisjes, zomerhuisjes en bedrijfsruimten.

Voor de eigenaar geldt dat hij niet zelf op het park verblijft maar anderen in staat stelt er te verblijven. Op basis van het vigerende bestemmingsplan is de eigenaar / verhuurder van de recreatieobjecten, waarin de bewoners en arbeidsmigranten verblijven, niet aan te merken als overtreder. Dit komt omdat het bestemmingsplan 'Buitengebied Arnhem Noord' onder de WRO tot stand is gekomen, zodat artikel 7.10 van de Wet ruimtelijke ordening, zoals dat luidde tot 1 oktober 2010, en artikel 2.1, eerste lid, aanhef en onder c, van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, op grond waarvan ook het laten gebruiken verboden is, niet van toepassing zijn.

Onder de huidige wetgeving zou de eigenaar die tegenstrijdig gebruik toelaat ook als overtreder worden aangemerkt. Om die reden is in dit facetbestemmingsplan ook het laten bewonen expliciet opgenomen als strijdig gebruik.

2.4 Uitvoerbaarheid

Dit bestemmingsplan voorziet planologisch gezien niet in nieuwe ontwikkelingen die milieuaspecten als milieuzonering, geluid, externe veiligheid, kabels en leidingen zouden kunnen schaden. Het plan voorziet enkel in aanpassingen van regels die helpen bij het aanpakken van permanente bewoning (het opnemen van een gebruiksbepaling en het aanpassen/opnemen van enkele definities), om duidelijkheid te verschaffen. Gezien de aard van het plan is nader onderzoek niet noodzakelijk.

Hoofdstuk 3 Planbeschrijving en -verantwoording

3.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken is ingegaan op de bestaande situatie, het relevante beleid en de milieu- en omgevingsaspecten. De informatie uit deze hoofdstukken is gebruikt om keuzes te maken bij het opstellen van het bestemmingsplan: de verbeelding (plankaart) en de regels. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de opzet van dit bestemmingsplan. Daarnaast worden de gemaakte keuzes op de verbeelding en in de regels verantwoord. Dat betekent dat er wordt aangegeven waarom bepaalde bestemmingen zijn aangewezen en waarom bepaalde bebouwing acceptabel is.

3.2 Opzet van de regels

In de Wet ruimtelijke ordening (Wro) is de verplichting opgenomen om ruimtelijke plannen en besluiten digitaal vast te stellen. De Standaard voor vergelijkbare bestemmingsplannen 2012 (SVBP2012) is verplicht.

De Standaard Vergelijkbare Bestemmingsplannen 2012 maakt het mogelijk bestemmingsplannen te maken die op vergelijkbare wijze zijn opgebouwd en op een zelfde manier worden verbeeld. Vergelijkbare bestemmingsplannen leiden tot een betere dienstverlening en tot een effectievere en efficiëntere overheid.

Het juridisch bindend gedeelte van het bestemmingsplan bestaat uit planregels en bijbehorende plankaart waarop de bestemmingen zijn aangegeven. Deze plankaart kan zowel digitaal als analoog worden verbeeld. De plankaart en de planregels dienen in samenhang te worden bekeken.

De regels zijn onderverdeeld in vier hoofdstukken:
1. Inleidende regels (begripsbepalingen en wijze van meten);
2. Bestemmingsregels;
3. Algemene regels (o.a. afwijkingen);
4. Overgangs- en slotregels.

3.2.1 Inleidende regels

Hoofdstuk 1 Inleidende regels bevat de inleidende regels. Deze regels gelden voor het gehele plangebied en bevatten:
1. Begrippen
   In dit artikel zijn definities van de in de regels gebruikte begrippen opgenomen, voor een eenduidige interpretatie van deze begrippen.

3.2.2 Bestemmingsregels

Hoofdstuk 2 van de regels bevat slechts één artikel: Artikel 2 Van toepassing verklaring. Hierin wordt geregeld dat het bestemmingsplan 'Facetplan Vakantieparken' betrekking heeft op de volgende bestemmingsplannen:
- Buitengebied Arnhem Noord 2007;
- Droompark Hooge Veluwe.

De volgende wijzigingen zijn doorgevoerd:
1. In artikel 1 van de verschillende bestemmingsplannen worden de definities zoals opgenomen in artikel 1 van dit bestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken'opgenomen. Daar waar in deze bestemmingsplannen al een definitie is opgenomen, vervangt de definitie zoals opgenomen in artikel 1 van dit bestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken' deze definitie.
2. Aan artikel 3.2 van het bestemmingsplan ‘Buitengebied Arnhem Noord 2007’ wordt hetgeen onder artikel 3 van dit bestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken' is beschreven toegevoegd.
3. Aan artikel 2.8.4 van het bestemmingsplan 'Buitengebied Arnhem Noord 2007' wordt hetgeen onder artikel 3 van dit bestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken' is beschreven toegevoegd.
4. Aan artikel 9 van het bestemmingsplan ‘Droompark Hooge Veluwe’ wordt hetgeen onder artikel 3

van dit bestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken' is beschreven toegevoegd.

3.2.3 Algemene regels

Hoofdstuk 3 bevat de algemene regels. Deze regels gelden voor het gehele plangebied. Dit hoofdstuk is opgebouwd uit:

1. Artikel 3 Algemene gebruiksregels: In dit artikel zijn algemene regels met betrekking tot het gebruik van de gronden en opstallen in het plangebied opgenomen. Hierin is aangegeven welke functies in ieder geval in strijd zijn met het bestemmingsplan. Dit artikel beschrijft de algemene verbodsbepaling omtrent het strijdig gebruik en/of strijdig laten gebruiken van bouwwerken anders dan ten behoeve van recreatie. Dit is bedoeld om bijvoorbeeld het gebruik ten behoeve van permanente bewoning of huisvesten van werknemers tegen te gaan

3.2.4 Overgangs- en slotbepalingen

In Hoofdstuk 4 staan de overgangs- en slotbepalingen. In de overgangsbepalingen is aangegeven wat de juridische consequenties zijn van bestaande situaties die in strijd zijn met dit bestemmingsplan.

3.3 Handhaving

Bestemmingsplannen zijn bindend voor overheid en burger. Enerzijds kan de gemeentelijke overheid naleving van bestemmingsplannen afdwingen (optreden tegen strijdig gebruik en/of bebouwing). Anderzijds vormt het bestemmingsplan ook het juridisch kader voor de burger waar deze uit af kan leiden wat zijn eigen bouw- en gebruiksmogelijkheden zijn, maar ook wat de mogelijkheden en onmogelijkheden zijn van zijn buren en directe omgeving. Het bestemmingsplan geeft immers de gewenste planologische situatie voor het betreffende gebied binnen de planperiode aan.

De wijziging van het bestemmingsplan is onderdeel van de aanpak om (op termijn) bewoning op vakantieparken niet langer toe te staan. Het bestemmingsplan zorgt ervoor dat naast de bewoners ook de eigenaars kunnen worden aangepakt.

3.4 Exploitatie

Inzake art 6.12 Wro is het verplicht een exploitatieplan op te stellen voor gronden waarop een bouwplan inzake art 6.2.1 Bro wordt voorbereid én er kosten te verhalen zijn, tenzij deze kosten anderszins verzekerd zijn. De Wro geeft de gemeente de mogelijkheid om eventuele gemaakte kosten voor de uitvoering van het plan op de aanvrager te verhalen. Bij de voorbereiding van een ontwerp voor een bestemmingsplan dient op grond van artikel 3.1.6, lid 1, onder f van het Besluit ruimtelijke ordening (Bro) 2008 onderzoek plaats te vinden naar de uitvoerbaarheid van het plan.

Conclusie

Het voorliggende bestemmingsplan voorziet niet in het mogelijk maken van nieuwe ontwikkelingen, er is dus geen sprake van een bouwplan in het kader van de Bro. Hierdoor is er geen verplichting tot het opstellen van een exploitatieplan. Voor de gemeente heeft het bestemmingsplan geen financiële consequenties omdat slechts enkele definities worden aangepast en een aangepaste gebruiksbepaling wordt toegevoegd.

Hoofdstuk 4 Procedure

4.1 Vooroverleg

Bewonersoverleg
Dit facetplan voorziet uitsluitend in een juridische regeling voor het beter kunnen tegengaan van permanente bewoning van recreatiewoningen.

Artikel 3.1.1 Bro overleg
Met de overlegpartners is de werkafspraak tot stand gekomen dat enkel vooroverleg noodzakelijk is waar belangen worden geraakt van de betreffende partners. Dit facetplan voorziet uitsluitend in een juridische regeling voor het beter kunnen tegengaan van permanente bewoning van recreatiewoningen. Er hoeft daarom geen vooroverleg te worden gevoerd.

Publicatie voornemen ontwikkeling
Volgens artikel 1.3.1 lid 1 van het Besluit ruimtelijke ordening moet het voornemen tot een op ontwikkeling gericht bestemmingsplan worden gepubliceerd. Dit is een beheerbestemmingsplan dat geen ontwikkelingen mogelijk maakt. Daarom was het niet nodig om het voornemen te publiceren.

4.2 Terinzagelegging (ontwerp-bestemmingsplan)

Het ontwerpfacetbestemmingsplan 'Facetplan vakantieparken' heeft vanaf 14 juli 2020, gedurende een termijn van 6 weken ter inzage gelegen (t/m 24 augustus 2020). Naar aanleiding van de terinzagelegging zijn 12 zienswijzen tegen het bestemmingsplan ingediend. De zienswijzen hebben geleid tot een gewijzigde vaststelling van het bestemmingsplan.

Regels

Hoofdstuk 1 Inleidende regels

Artikel 1 Begrippen

1.1 plan
Het bestemmingsplan Facetplan vakantieparken met identificatienummer NL.IMRO.0202.973-0201 van de gemeente Arnhem.

1.2 bestemmingsplan
De geometrisch bepaalde planobjecten met de bijbehorende regels.

1.3 huishouden
Eén of meer personen die op hetzelfde adres wonen en een economisch-consumptieve eenheid vormen, met de intentie om zelfstandig, bestendig, voor onbepaalde tijd, in gezinsverband of in een met een gezinsverband vergelijkbaar samenlevingsverband te wonen.

1.4 bedrijfsmatige exploitatie
Het door middel van een bedrijf, stichting of andere rechtspersoon beheren en/of exploiteren van recreatieverblijven, waarbij voor recreatiewoonverblijven geldt dat daar -permanent wisselende- recreatieve (nacht)verblijfsmogelijkheden worden geboden.

1.5 hoofdverblijf
Een gebouw welke voor een huishouden functioneert als de plaats waar het centrum van zijn sociale en maatschappelijke activiteiten ligt.

1.6 permanente bewoning
Gebruik als hoofdverblijf als bedoeld in de Wet gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens (Wet GBA), waaronder wordt verstaan:

a. het gebruik als woning door een zelfde persoon, (deel van) een gezin of samenwoning op een wijze die ingevolge het in de Wet GBA bepaalde noopt tot inschrijving in het persoonsregister van de gemeente, en/of
b. het in de periode van 1 november tot 15 maart meer dan 70 maal ter plaatse nachtverblijf houden, terwijl betrokkene niet elders daadwerkelijk over een hoofdverblijf beschikt.

Hoofdstuk 2 Bestemmingsregels

Artikel 2 Van toepassing verklaring

2.1 Reikwijdte

Het bestemmingsplan heeft betrekking op de volgende bestemmingsplannen:

1. Buitengebied Arnhem Noord 2007, zoals vastgesteld bij besluit van de gemeenteraad van Arnhem van 26 november 2008 (NL.IMRO.02020000701-);
2. Droompark Hooge Veluwe, zoals vastgesteld bij besluit van de gemeenteraad van Arnhem van 28 september 2015 (NL.IMRO.0202.846-0301).

2.2 Buitengebied Arnhem Noord 2007

De regels van het bestemmingsplan 'Buitengebied Arnhem Noord 2007' worden als volgt gewijzigd:

- Artikel 3 wordt toegevoegd aan artikel 2.8.4 Strijdig Gebruik; en:
- Artikel 3 wordt toegevoegd aan artikel 3.2 Algemene gebruiksbepaling.

2.3 Droompark Hooge Veluwe

De regels van het bestemmingsplan 'Droompark Hooge Veluwe' worden als volgt gewijzigd:

- Artikel 3 wordt toegevoegd aan artikel 9 Algemene gebruiksregels.

Hoofdstuk 3 Algemene regels

Artikel 3 Algemene gebruiksregels

3.1 Strijdig gebruik

Onder het gebruiken van gronden of bouwwerken in strijd met het bestemmingsplan, als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid, aanhef en onder c van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, wordt in ieder geval begrepen:

a. gebruik en/of laten gebruiken van gronden en/of opstallen uitgezonderd bedrijfwoningen voor permanente bewoning of het huisvesten van werknemers.

Hoofdstuk 4 Overgangs- en slotregels

Artikel 4 Overgangsrecht

4.1 Overgangsrecht bouwwerken

4.1.1 Overgangsbepaling

Een bouwwerk dat op het tijdstip van inwerkingtreding van het bestemmingsplan aanwezig of in uitvoering is, dan wel gebouwd kan worden krachtens een omgevingsvergunning voor het bouwen, en afwijkt van het plan, mag, mits deze afwijking naar aard en omvang niet wordt vergroot,

a. gedeeltelijk worden vernieuwd of veranderd;
b. na het teniet gaan ten gevolge van een calamiteit geheel worden vernieuwd of veranderd, mits de aanvraag van de omgevingsvergunning voor het bouwen wordt gedaan binnen twee jaar na de dag waarop het bouwwerk is teniet gegaan.

4.1.2 Afwijken

Het bevoegd gezag kan eenmalig in afwijking van sublid 4.1.1 een omgevingsvergunning verlenen voor het vergroten van de inhoud van een bouwwerk als bedoeld in sublid 4.1.1 met maximaal 10%.

4.1.3 Uitzondering op het overgangsrecht bouwwerken

Het bepaalde in lid 4.1.1 is niet van toepassing op bouwwerken die weliswaar bestaan op het tijdstip van inwerkingtreding van het plan, maar zijn gebouwd zonder vergunning en in strijd met het daarvoor geldende plan, daaronder begrepen de overgangsbepaling van dat plan.

4.2 Overgangsrecht gebruik

4.2.1 Overgangsbepaling

Het gebruik van grond en bouwwerken dat bestond op het tijdstip van inwerkingtreding van het bestemmingsplan en hiermee in strijd is, mag worden voortgezet.

4.2.2 Strijdig gebruik

Het is verboden het met het bestemmingsplan strijdige gebruik, bedoeld in lid 4.2.1 te veranderen of te laten veranderen in een ander met dat plan strijdig gebruik, tenzij door deze verandering de afwijking naar aard en omvang wordt verkleind.

4.2.3 Verbod hervatten strijdig gebruik

Indien het gebruik, bedoeld in lid 4.2.1 na de inwerkingtreding van het plan voor een periode langer dan een jaar wordt onderbroken, is het verboden dit gebruik daarna te hervatten of te laten hervatten.

4.2.4 Uitzondering op het overgangsrecht gebruik

Het bepaalde in lid 4.2.1 is niet van toepassing op het gebruik dat reeds in strijd was met het voorheen geldende bestemmingsplan, daaronder begrepen de overgangsbepalingen van dat plan.

Artikel 5 Slotregel

Deze regels worden aangehaald als:
Regels van het bestemmingsplan Facetplan vakantieparken.

Plangebied

Plangebiedgrens

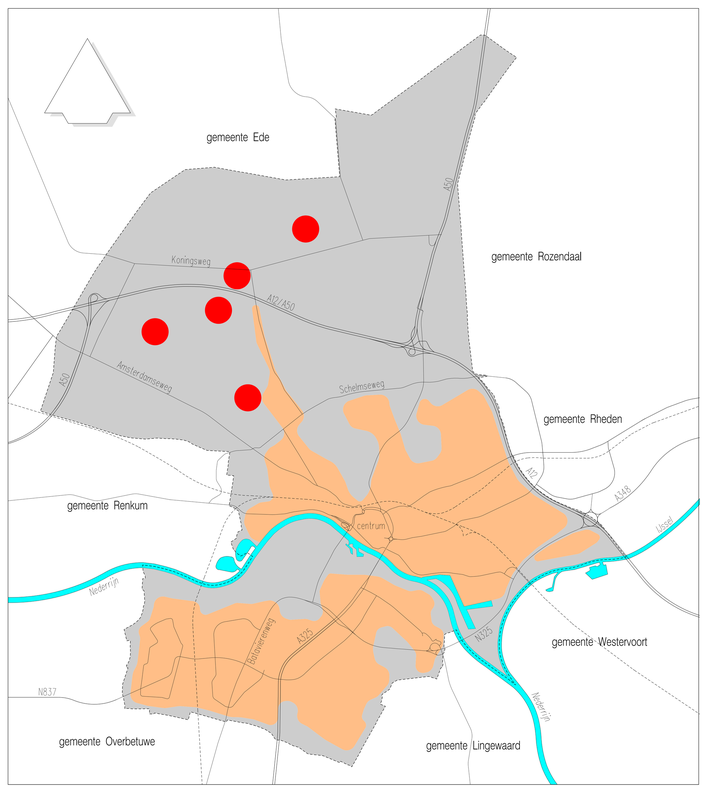

FACETPLAN VAKANTIEPARKEN

.

schaal:	getekend:	tekeningnummer:
1:2000	JWe	NL.IMRO.0202.973-0301

planstatus	datum:	getekend:
● ontwerp	14-07-2020	JWe
● vast te stellen	oktober 2020	
○ vastgesteld		
○ in werking		
○ onherroepelijk		

© Nadruk verboden

Strategie, Beleid en Regie, beleidsdomein Fysiek

Eusebiusbuitensingel 53, Postbus 9029, 6800 EL ARNHEM
Tel.: 0900-1809, fax: 026-3774830, gemeente@arnhem.nl

GEMEENTE Arnhem

Van: Marieke Hulshof
Verzonden: woensdag 4 oktober 2023
Onderwerp: technische vraag SP vakantiepark Arnhem

Dag Sarah,

Hierbij het antwoord op je vraag die ik vandaag ontving van de griffie.

De vraag luidt als volgt
Ik zou voor vanavond graag willen weten hoeveel mensen er nog permanent op camping Arnhem wonen. En hoeveel kinderen dat eventueel zijn. Ook zou ik graag willen weten hoeveel arbeidsmigranten nu wonen op camping Arnhem.

Het aantal mensen dat ingeschreven staat op het adres van de camping is 34 waaronder 3 kinderen.
Het aantal arbeidsmigranten is niet bekend.

Met vriendelijke groet,

Marieke Hulshof

GEMEENTE Arnhem
Eusebiusbuitensingel 53
6828 HZ Arnhem
Postbus 99
6800 AB Arnhem

Marieke Hulshof
projectmanager senior
Project- en Interimmanagement

werkdagen ma, di, do

Gemeenteraad Arnhem AANGENOMEN

Bijeen op	16 december 2020
Ter bespreking van	Interpellatie Camping Arnhem
Motie van	Dobbe - Elfrink - Cetintas - SP
Titel motie	Geen mensen, gezinnen en kinderen op straat
Nummer Zaaknummer	**20M373g** 533134

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat

- Er 110 mensen, inclusief gezinnen met kinderen, wonen op camping Arnhem Dit jarenlang door de gemeente is gedoogd, en sommige mensen door de gemeente zijn doorverwezen naar de camping.
- Deze mensen en kinderen door de gemeente op de camping zijn ingeschreven, en zij geen andere plek hebben om te wonen.
- Op 6 november 2018 de gemeente al aangaf dat er afspraken zijn met het wijkteam en het team leefomgeving om deze mensne te ondersteunen, dat de coaches van het wijkteam betrokken zijn bij de verschillende personen die op de camping verblijven, dat met de wijkteam is afgesproken dat zij het wonen op de camping bespreken met hun cliënten als hulpvraag in het plan van aanpak, en dat team leefomgeving ervoor zal zorgen dat andere gemeentelijke afdelingen maatregelen treffen wanneer dat nodig is.
- Op 25 juni 2019 het college aangaf dat de sociale wijkteams in de periode daarvoor nog steeds actief aan de slag zijn met de mensen die op het park wonen.
- De gemeente op 25 juni 2019 aangeeft dat de problematiek van de bewoners in beeld is gebracht en onderzocht zou worden of afspraken met corporaties over huisvesting mogelijk zijn.

Overwegende dat

- De bewoners en kinderen vaak al jarenlang wonen op de camping, zij dit niet voor hun plezier doen, maar dat zij ondanks alle genoemde inspanningen van henzelf en de gemeente geen andere huisvesting kunnen vinden Dat het aannemelijk is dat een

zoektocht naar huisvesting voor deze mensen en gezinnen door de woningnood en door de coronacrisis niet makkelijker is geworden

- Het plan van aanpak dat was aangekondigd door de gemeente tot doel zou hebben om de mensen van de camping te helpen.
- Op 7 april 2020 het college bevestigt dat het college ook opkomt voor de belangen van de bewoners van de camping
- Dat het opkomen voor de belangen van de mensen die wonen op de camping in ieder geval betekent dat zij door een wijziging in het handelen van de gemeente niet dakloos raken, met als mogelijk gevolg dat gezinnen uit elkaar worden gehaald en kinderen bij hun ouders worden weggehaald

Draagt het college op:

- Ervoor te zorgen dat geen mensen en gezinnen met kinderen die nu wonen op camping Arnhem dakloos zullen raken en dat niet zal worden gehandhaafd op permanente bewoning bij bewoners en gezinnen van de camping zolang er geen alternatief voor huisvesting bestaat
- Alternatieve huisvesting niet een plek op een andere camping kan zijn, maar passende huisvesting

En gaat over tot de orde van de dag.

Dobbe - Elfrink - Cetintas - SP

AANGENOMEN

VOOR	36	*Motie "Geen mensen, gezinnen en kinderen op straat" (20M373g)*
TEGEN	0	

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
Van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Van Es		
Maref		
Loos		

D66	4	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
Van Ommen		
Van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
De Vries		
Visser		

Arnhem Centraal	3	0
Manders		
Van der Laak		
Kraaijenbrink		

SP	2	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

CDA Arnhem	2	0
Van Dillen		
Hutten		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK Verenigd Arnhem	2	0
Usta		
Aydemir		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
De Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

BEHANDELRESULTAAT

i/M1 – 4 oktober 2023

GEMEENTE Arnhem

Raadsvoorstel "Vaststelling bestemmingsplan'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771'"

Portefeuillehouder:	P. Smeulders

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Prinsen (GroenLinks), Brandts (D66), Kumas (VVD), Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), Snelting (Volt), Hogenhout (PvdD), Dobbe (SP), Groot (CDA), Malda (ChristenUnie)

De fracties van BBA, DENK, PVV, PvdA en Forum voor Democratie waren niet aanwezig
Verder aanwezig: Smeulders (wethouder), Maessen en Hulshof (bestuursadviseur)

Bespreking
De bespreking is direct gestart met de meningsvormende behandeling. In twee termijnen zijn vragen gesteld door de fracties en beantwoord door de wethouder.

Moties of amendementen
SP heeft motie(s) aangekondigd.

Toezeggingen
1. Wethouder Smeulders zegt toe aan de burgemeester te verzoeken een schriftelijk antwoord te geven op de vraag van de VVD over het niet toepassen van de bevoegdheid om een gebiedsgerichte vergunningsplicht op te leggen.
2. Wethouder Smeulders zegt toe de raad per raadsbrief te informeren over het handhavingstraject dat volgt nadat het voorliggende raadsvoorstel wordt aangenomen.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de i/M1 is afgerond en dat het voorstel kan worden doorgeleid naar een meningsvormende 2 behandeling waarin moties en amendementen kunnen worden besproken.

De raadsadviseur, De voorzitter,

W. Lammers M. Loor

RAADSKAMERADVIES

GEMEENTE Arnhem

Raadsvoorstel ‘Bestemmingsplan 'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771’
15-11-2023

Raadsvoorstel ‘Bestemmingsplan 'Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771’

Zaaknummer:	3871147
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Prinsen (GroenLinks), Dobbe (SP), Brandts (D66), Malda (ChristenUnie), Verheij (PVV), Snelting (Volt), Hogenhout (Partij voor de Dieren), Kumas (VVD), Ait Chrif (PvdA)
De fracties van CDA, DENK, BurgerBelang Arnhem en Forum voor Democratie waren niet vertegenwoordigd.
Verder aanwezig: wethouder Smeulders en Maessen & Hulshof (ambtelijke ondersteuning)

Bespreking
Tijdens de meningsvormende fase 2 bespreking zijn twee ingediende moties besproken:

- motie 'Geen Arnhemmers en kinderen van camping Arnhem naar de daklozenopvang' (23M102) van de fracties SP en ChristenUnie
- motie 'Schaarsbergen ook laten bijdragen in het oplossen van de woningnood, maak van de camping een mooie woonbuurt' (23M103) van de fractie SP

De raadskamer heeft gereageerd op de moties en de wethouder heeft de vragen beantwoord en zijn preadvies gegeven.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase.

De raadsadviseur,

S. Vos

De voorzitter,

G. van der Laak

Memo

Datum : dinsdag 28 november 2023

Aan : A. Marcouch

Van : Simone Roosenboom

Betreft : Uitvoering toezegging 1415

Inleiding
Tijdens de raadsbehandeling van het bestemmingsplan “Facetplan vakantiepark Kemperbergerweg 771” op 4 oktober 2023 heeft het college toegezegd dat ik u schriftelijk informeer over het *niet* toepassen van de bevoegdheid om een gebiedsgerichte vergunningplicht op te leggen, toezegging 1415. Met deze memo voer ik deze toezegging uit.

Uitvoering toezegging
Vakantieparken in Arnhem moeten vitaal en veilig zijn. Het is niet vanzelfsprekend dat vakantieparken dit zijn. Het RIEC rapport “Criminele investeringen in vakantieparken in Oost-Nederland” uit 2022 laat voorbeelden zien waarbij sprake was van een criminele investering of waarbij het is voorkomen dat een criminele investering heeft plaatsgevonden. Tegelijk is gebleken dat het niet zo eenvoudig is om zicht te krijgen op criminele investeringen in vakantieparken in Oost-Nederland.

Het College heeft aandacht voor de veiligheid en leefbaarheid van vakantieparken. Zo is er het traject om de permanente bewoning op het vakantiepark Kemperbergerweg 771 oftewel Oostappen Vakantiepark Arnhem te beëindigen en acteren politie en handhaving van geval tot geval naar aanleiding van meldingen en signalen. Hieronder beperk ik mij naar aanleiding van de vraag tot de aspecten die te maken hebben met de uitvoering van de Wet Beoordeling integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur (Bibob).

Sinds enige tijd doen verhalen de ronde over misstanden bij Oostappen Vakantiepark Arnhem. Naar aanleiding van signalen dat sprake zou zijn van strafbare feiten heb ik in juli 2022 een onderzoek gestart op basis van de Wet Bibob. Dat kon ik doen omdat in de Algemene Plaatselijke Verordening alle horeca als vergunningsplichtig is aangewezen, en dus ook de horeca op vakantieparken. Bij dit langlopend onderzoek is advies ingewonnen van het Landelijk Bureau Bibob. Het onderzoek heeft uitgewezen dat sprake is van een ernstig gevaar dat financieel voordeel, dat verkregen is uit strafbare feiten, wordt gebruikt en dat er een groot gevaar is dat strafbare feiten gepleegd worden. Daarom heb ik afgelopen zomer het besluit genomen om de horeca-exploitatievergunning van Oostappen Vakantiepark Arnhem in te trekken. Dit besluit is in een voorlopige voorzieningsprocedure door de rechter in stand gehouden. Momenteel loopt de bezwaarprocedure.

Sinds deze zomer beschik ik over de mogelijkheid om gebieds- of branchegericht aan te wijzen. Ik heb de gebiedsgerichte vergunningplicht inderdaad (nog) *niet* opgelegd, omdat ik (in weerwil van informatie in de media en op het internet) nog niet beschik over de noodzakelijke concrete informatie dat de leefbaarheid of de openbare orde en veiligheid in het gebied worden aangetast.

Deze specifieke casus alsmede het genoemde RIEC-rapport vragen om een systematischer aanpak om te zorgen voor een vitale en veilige branche. Daarom onderzoekt het College op dit moment of omwille van de openbare orde en veiligheid een vergunningsplicht in het leven kan worden geroepen voor campings- en recreatieparken. Op die manier wordt een Bibob-toets verplicht voor alle bestaande en nieuwe ondernemers die een camping en/of een recreatiepark in (een gebied in) Arnhem willen exploiteren. Verder biedt het verplicht stellen van een vergunning extra mogelijkheden om onwenselijke activiteiten via toezicht en handhaving tegen te gaan. Het College komt begin 2024 met een voorstel hierover.

Titel/onderwerp: Raadsvoorstel "Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040"

Raadsadviseur: Steffan Vos Telefoonnr: 377 4775 steffan.vos@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Wendy Akkers
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp	Telefoonnr:	026 – 377 4008
		E-mailadres:	Wendy.Akkers@arnhem.nl
Doel activiteit	Hervatting meningsvormend (m2)		
Toelichting	**Inhoud** Klimaatverandering en de behoefte aan nieuwe woningen vragen om ruimte. Ambities op het gebied van leefbaarheid en economie vragen om creatieve oplossingen. En de combinatie vergt samenhangende keuzes in het ruimtegebruik. De afgelopen jaren hebben we samen met de stad hard gewerkt aan een integrale visie op de leefomgeving. De vaststelling van de omgevingsvisie markeert het einde van een zorgvuldig proces om te komen tot een ruimtelijke strategie. Een strategie die de basis legt voor de ontwikkeling van onze stad voor nieuwe generaties. Het college stelt voor in te stemmen met de wijzigingen na de ingediende zienswijzen en om de omgevingsvisie en de plan-MER vast te stellen en de oude structuurvisie in te trekken. **Aanvullende informatie** Op https://www.arnhem.nl/omgevingsvisie staat aanvullende, toegankelijke informatie voor iedere geïnteresseerde in de omgevingsvisie. Hier staat ook een link naar de digitale kaart van de omgevingsvisie, waarin in 1 oogopslag staat wat over een locatie in de visie staat. Ook is een verwijzing naar de teksten uit de omgevingsvisie zelf opgenomen. De kaart is te vinden via deze link. Zie het raadsvoorstel voor meer informatie.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Hervatting en afronding van de meningsvormende fase (m2) en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	**Vergaderorde m2** Deze vergadering is een hervatting van de vorige m2. De amendementen die daar besproken zijn, worden niet nogmaals besproken, tenzij ze inhoudelijk substantieel veranderd zijn. Nieuw ingediende moties en amendementen kunnen wel besproken worden. Reeds ingediend en besproken: • amendement 'Aanvulling visie waardevolle wijken, sociale koop' (23A21) van de fractie ChristenUnie • amendement 'Aanvulling visie waardevolle wijken, uitleglocaties buiten stedelijk' (23A22) van de fractie ChristenUnie • amendement 'Aanvulling visie waardevolle wijken, erfpacht instrument betaalbaar wonen' (23A23) van de fractie ChristenUnie • amendement ‘Als doelgroep ‘mobiel wonen’ toevoegen’ (23A24) van de fracties Arnhem Centraal, ChristenUnie en Volt • amendement 'Schoon én hernieuwbaar energiesysteem' (23A28) van de fractie GroenLinks en Partij voor de Dieren • amendement 'Voortschrijdend inzicht' (23A29) van de fractie GroenLinks en Partij voor de Dieren • amendement 'Nieuwe functies bij toename van biodiversiteit en natuurwaarden' (23A31) van de fracties D66 en VVD • amendement 'Behoud Koningspleij-Noord als toekomstig bedrijventerrein'		

	(23A32) van de fracties D66 en VVD Wel ingediend maar niet besproken: • amendement 'Een gezonde stad is een stad waarin het gemakkelijk is om de gezonde keuze te maken' (23A33) van de fractie D66 Het doel van de m2 is het bespreken van de reeds ingediende moties en/of amendementen. Behandeling gebeurt per motie of amendement, op volgorde van volgnummer: 1. Indiener licht motie of amendement toe 2. Woordvoerders van andere fracties krijgen de gelegenheid om vragen te stellen aan de indiener of hun standpunt te delen 3. De portefeuillehouder krijgt de gelegenheid om te reageren op de motie of amendement (pre-advies) 4. Woordvoerders kunnen reageren op de bijdrage van de portefeuillehouder Daarna is de volgende motie of amendement aan de beurt, totdat alle moties of amendementen zijn besproken. Interrupties zijn toegestaan, maar kunnen vanwege de tijd beperkt worden. Als in de m2-behandeling naar het oordeel van de raadskamer alle concept-moties en -amendementen behandeld zijn, kan het voorstel worden doorgeleid naar de besluitvorming.
Bijlagen	

Raadsvoorstel "Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040"
Omgevingsvisie
Plan-MER
Aanvulling Plan-MER
Bijlage 1 - Wijzigingendocument
Bijlage 2 - Gebundelde zienswijzen geanonimiseerd
Bijlage 3 Gebundelde zienswijzen vertrouwelijk
Bijlage 4 - Persbericht Commissie m.e.r.
Schriftelijke inbreng Arnhemse Bomenbond - Geen houtgestookte biomassa in de Omgevingsvisie - 19 mei 2023
Schriftelijke inbreng Arnhemse Bomenbond - Biomassacentrale Veolia (IPKW) - 18 juni 2023
Schriftelijke inbreng Klimaatcoalitie - Biomassaverbranding - 19 mei 2023 24 KB
Inspreekreactie - Verkeersgroep Arnhem-West 22 KB Bijlage bij inspreekreactie - VVN Advies - De doorgaande straten in de wijken Heijenoord en Lombok in Arnhem Bijlage bij inspreekreactie - Enquete inrichting
Beantwoording Technische vraag VVD over Natuurgebieden
Schriftelijke inbreng StAB d.d. 12-09-2023 - H. van der Doe, voorzitter
Schriftelijke inbreng HV Woonwagenbewoners d.d. 13-09-2023 - T. Bosvelt

GEMEENTERAAD ARNHEM

Amendement

Datum raadsvergadering:	25 oktober 2023
Nummer amendement:	**23A21**
Zaaknummer:	168764
Status	
Onderwerp:	Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040

Titel:

Aanvulling visie waardevolle wijken, sociale koop

Aan de gemeenteraad

Ondergetekenden stellen de volgende wijziging voor:

In de omgevingsvisie Arnhem 2040 , de zinssnede (blz. 30):
'*In Arnhem wordt de* komende jaren gewerkt aan het beschikbaar en betaalbaar houden van woningen. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus, in sociale huur, vrije sectorhuur en koop. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen. We lossen de woningbouwopgave binnenstedelijk op, waarbij inclusie en betaalbaar wonen een centrale plek hebben'.

ter vervangen door:

'*In Arnhem wordt de* komende jaren gewerkt aan het beschikbaar en betaalbaar houden van woningen. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus, in sociale huur, vrije sectorhuur, koop ***en sociale koop.*** Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen. We lossen de woningbouwopgave binnenstedelijk op, waarbij inclusie en betaalbaar wonen een centrale plek hebben'.

Toelichting:

Voor deze visie die zich uitstrekt tot 2040 vinden wij het van belang dat ook sociale koop tot de NHG grens een plek krijgt in deze woonvisie. Zoals hierover tevens al een motie door de raad is aangenomen.

Indieners:

Nathalie Nede - ChristenUnie

Arnhem GEMEENTE

GEMEENTERAAD ARNHEM

Amendement

Datum raadsvergadering:	25 oktober 2023
Nummer amendement:	**23A22**
Zaaknummer:	168764
Status	
Onderwerp:	Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040

Titel:

Aanvulling visie waardevolle wijken, uitleglocaties/buiten stedelijk

Aan de gemeenteraad

Ondergetekenden stellen de volgende wijziging voor:

In de omgevingsvisie Arnhem 2040 , de zinssnede (blz. 30):
'*In Arnhem wordt de* komende jaren gewerkt aan het beschikbaar en betaalbaar houden van woningen. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus, in sociale huur, vrije sectorhuur en koop. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen. We lossen de woningbouwopgave binnenstedelijk op, waarbij inclusie en betaalbaar wonen een centrale plek hebben'.

ter vervangen door:

'*In Arnhem wordt de* komende jaren gewerkt aan het beschikbaar en betaalbaar houden van woningen. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus, in sociale huur, vrije sectorhuur, koop Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen. We lossen de woningbouwopgave binnenstedelijk en ***eventueel via uitleglocaties/ buiten stedelijk*** op, waarbij inclusie en betaalbaar wonen een centrale plek hebben'.

Toelichting:

Voor deze visie die zich uitstrekt tot 2040 vinden wij het van belang dat ook de mogelijkheid van bouwen in eventueel uitleg locaties en buiten stedelijk bouwen een plek krijgt in deze woonvisie. Wij vinden alleen de keuze van binnenstedelijk bouwen te beperkt en risicovol inzake het kunnen voldoen aan de woningbouw opgave in Arnhem.

Indieners:

Nathalie Nede - ChristenUnie

Arnhem GEMEENTE

GEMEENTERAAD ARNHEM

Amendement

Datum raadsvergadering:	25 oktober 2023
Nummer amendement:	**23A23**
Zaaknummer:	168764
Status	
Onderwerp:	Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040

Titel:

Aanvulling visie waardevolle wijken, erfpacht instrument betaalbaar wonen

Aan de gemeenteraad

Ondergetekenden stellen de volgende wijziging voor:

In de omgevingsvisie Arnhem 2040 , de zinssnede (blz. 30):
'*In Arnhem wordt de* komende jaren gewerkt aan het beschikbaar en betaalbaar houden van woningen. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus, in sociale huur, vrije sectorhuur en koop. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen. We lossen de woningbouwopgave binnenstedelijk op, waarbij inclusie en betaalbaar wonen een centrale plek hebben'.

ter vervangen door:

'*In Arnhem wordt de* komende jaren gewerkt aan het beschikbaar en betaalbaar houden van woningen, ***waarbij tevens erfpacht wordt ingezet als instrument om deze betaalbaarheid te kunnen realiseren.*** Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus, in sociale huur, vrije sectorhuur, koop Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen. We lossen de woningbouwopgave binnenstedelijk, waarbij inclusie en betaalbaar wonen een centrale plek hebben'.

Toelichting:

Voor deze visie die zich uitstrekt tot 2040 vinden wij het van belang dat ook de mogelijkheid van erfpacht een plek krijgt in deze woonvisie. Wij vinden een belangrijk instrument om de betaalbaarheid van wonen te kunnen realiseren. Deze mogelijkheid wordt tevens al in het grondbeleid genoemd, maar deze visie is tot 2040 en zal daarmee langer van toepassing zijn dan het grondbeleid.

Indieners:

Nathalie Nede - ChristenUnie

Arnhem GEMEENTE

GEMEENTERAAD ARNHEM

Amendement

Datum raadsvergadering:	25 oktober 2023
Nummer amendement:	**23A24**
Zaaknummer:	168764
Status	
Onderwerp:	Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040

Titel:

Als doelgroep ‘mobiel wonen’ toevoegen

Aan de gemeenteraad

Ondergetekenden stellen de volgende wijziging voor:

Paragraaf 4.3, pagina 33 onder het kopje ‘Wijken versterken waar iedereen mee kan doen’ toe te voegen (in vet):

Arnhem kent ook een kwetsbare kant, de wijken in de stad waar Arnhemmers minder profiteren van wat de stad te bieden heeft. Een voorwaarde aan de groei van de stad is dan ook dat Arnhem vitaler, veiliger en socialer wordt. Alle Arnhemmers moeten beter worden van de ontwikkeling van de stad. Dit betekent aandacht voor aantrekkelijke en veilige wijken waar woonruimte is voor alle doelgroepen (sociale huur en koop, van starters tot seniorenwoning **tot mobiel wonen**), dus levensloopbestendige wijken waarin niet alleen gewoond maar ook gewerkt wordt en ook in de buitenruimte ontmoet en bewogen wordt.

Toelichting:

- Door het verleden voelen veel woonwagenbewoners zich onvoldoende gezien door de overheid;
- Veel gemeenten hanteerden in het verleden een ‘uitsterfbeleid’. Dat betekent dat als bewoners overlijden de standplaats verdwijnt;
- Door een gebrek aan staanplaatsen worden woonwagenbewoners gedwongen in stenen huizen te gaan wonen en voelen zich gediscrimineerd en niet gezien door gemeenten;
- Inmiddels stelt de Rijksoverheid: Woonwagenbewoners hebben het recht om in een woonwagen te leven en gemeenten moeten dat mogelijk maken. Hiermee omarmt de Rijksoverheid de visie van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en de aanbevelingen van de Nationale Ombudsman.
- In de praktijk is het niet altijd zo eenvoudig in Arnhem (voldoende) staanplaatsen te realiseren;
- Om deze specifieke doelgroep meer zichtbaar te maken vinden wij het van belang deze te noemen in de Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Arnhem GEMEENTE

Indieners:
Lea Manders – Arnhem Centraal
Nathalie Nede – ChristenUnie
Marlies Neutkens - Volt

GEMEENTERAAD ARNHEM

Amendement

Datum raadsvergadering:	25 oktober 2023
Nummer amendement:	**23A28**
Zaaknummer:	168764
Status	
Onderwerp:	Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040

Titel:
Schoon én hernieuwbaar energiesysteem

Aan de gemeenteraad
Ondergetekenden stellen de volgende wijziging voor:

In de omgevingsvisie Arnhem 2040 , de zinssnede (blz. 53):
‘Een klimaatneutraal en duurzaam Arnhem, dat is waar we naartoe willen. Een groene en gezonde stad met schone lucht, waarin het ook voor onze kinderen en kleinkinderen goed wonen is. Een stad met een schone economie die niet meer draait op kolen, olie en gas, maar op schone energiebronnen als zon en wind. Om daar te komen, zetten we de komende jaren vol in op de energietransitie: de strategie om Arnhem in 2050 onafhankelijk te laten zijn van fossiele brandstoffen.’

te vervangen door:
‘Een klimaatneutraal en duurzaam Arnhem, dat is waar we naartoe willen. Een groene en gezonde stad met schone lucht, waarin het ook voor onze kinderen en kleinkinderen goed wonen is**. Een stad met een schone economie die niet meer draait op kolen, olie, en gas, houtige biomassa of kernenergie, maar op schone en hernieuwbare energiebronnen als zon en wind.** Om daar te komen, zetten we de komende jaren vol in op de energietransitie: de strategie om Arnhem in 2050 onafhankelijk te laten zijn van fossiele brandstoffen.’

Toelichting:
Het energiesysteem van de toekomst moet gezonder, veiliger en toekomstbestendiger zijn dan het huidige. Niet alle alternatieven voor fossiele warmte zijn even gezond en toekomstbestendig. Dit amendement biedt duidelijkheid welke energiebronnen met de huidige inzichten niet kunnen worden beschouwd als schone én hernieuwbare energiebronnen. Door specifiek houtige biomassa en kernenergie te benoemen, willen we ervoor zorgen dat onze energietransitieplannen in lijn zijn met de meest recente inzichten in duurzaamheid en milieubehoud.

Indieners:
Muriel Simonis – GroenLinks
Leo de Groot – Partij voor de Dieren

Arnhem GEMEENTE

GEMEENTERAAD ARNHEM

Amendement

Datum raadsvergadering:	25 oktober 2023
Nummer amendement:	**23A29**
Zaaknummer:	168764
Status	
Onderwerp:	Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040

Titel:
Voortschrijdend inzicht

Aan de gemeenteraad
Ondergetekenden stellen de volgende wijziging voor:

In de omgevingsvisie Arnhem 2040 , de zinssnede (blz. 53):
‘We gaan isoleren, energie opwekken, op zoek naar duurzame warmtebronnen en uiteindelijk schakelen we over van aardgas naar een duurzame energiebron. Om deze overstap mogelijk te maken, is voldoende aanbod van schone energiebronnen, en de daarmee samenhangende energie-infrastructuur, noodzakelijk.’

te vervangen door:
‘We gaan isoleren, energie opwekken, op zoek naar duurzame warmtebronnen en uiteindelijk schakelen we over van aardgas naar een duurzame energiebron. Om deze overstap mogelijk te maken, is voldoende aanbod van schone energiebronnen, en de daarmee samenhangende energie-infrastructuur, noodzakelijk. **Het uitgangspunt is schoon én hernieuwbaar, waarbij we voortschrijdende inzichten hanteren.’**

Toelichting:
Hoe energiesystemen zich zullen ontwikkelen, is onduidelijk. Op voorhand valt niet vast te stellen welke methoden het meest geschikt zullen zijn voor een schoon en hernieuwbaar systeem. Daarom is het van groot belang om de transitie bij te sturen, naarmate voortschrijdend inzicht zich aandient.

Indieners:
Muriel Simonis – GroenLinks
Leo de Groot – Partij voor de Dieren

Arnhem GEMEENTE

GEMEENTERAAD ARNHEM

Amendement

Datum raadsvergadering:	25 oktober 2023
Nummer amendement:	**23A31**
Zaaknummer:	168764
Status	
Onderwerp:	Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040

Titel:

Nieuwe functies bij toename van biodiversiteit en natuurwaarden

Aan de gemeenteraad

Ondergetekenden stellen de volgende wijziging voor:

Op pagina 76 van de Omgevingsvisie, de tekst:
Natuurzone ten noorden van de Koningsweg
In de natuurzone ten noorden van de Koningsweg staat het verbeteren van de natuurwaarden, de mogelijkheid om deze te beleven en het leesbaar houden van de cultuurhistorische geschiedenis voorop. Het toevoegen van nieuwe functies en bebouwing is in deze zone niet gewenst. De ontwikkeling van de natuur staat op één.

Te wijzigen in:
Natuurzone ten noorden van de Koningsweg
In de natuurzone ten noorden van de Koningsweg staat het verbeteren van de natuurwaarden, de mogelijkheid om deze te beleven en het leesbaar houden van de cultuurhistorische geschiedenis voorop. Het toevoegen van nieuwe functies en bebouwing is in deze zone is niet gewenst, tenzij dit een aantoonbare verbetering van de biodiversiteit en de natuurwaarden binnen en buiten het gebied oplevert. Het toevoegen van bebouwing in het Gelders Natuurnetwerk, Natura2000 of in gebieden die op dit moment zijn bestemd als bos, heide of natuur is uitgesloten. *De ontwikkeling van de natuur staat op één.*

Toelichting:

Ten noorden van de Koningsweg is het eerste doel de natuur niet alleen te beschermen maar ook te ontwikkelen. Een verandering van gebieden die nu geen natuur zijn naar andere functies ten noorden van de Koningsweg, willen we binnen de kaders van de Omgevingsvisie alleen onder strikte voorwaarden mogelijk maken: als de natuur dan aantoonbaar beter af is. Bouwen in natuurgebieden, parken en ander bestemd groen blijft uitgesloten.
Voor een deel van de landbouwgronden ten noorden van de Koningsweg, bestaan mogelijkheden om nieuwe bebouwing van defensie mogelijk te maken, als dit per saldo een verbetering oplevert voor de ecologische samenhang en de natuurwaarden in het gehele gebied, bijvoorbeeld doordat de bestaande Oranjekazerne dan zijn functie verliest. Het college heeft aangegeven dat de huidige tekst een dergelijke ontwikkeling in principe uitsluit.

Arnhem GEMEENTE

Indieners:

Wimer Heemskerk - D66
Alwin van Engelenburg - VVD

GEMEENTERAAD ARNHEM

Amendement

Datum raadsvergadering:	25 oktober 2023
Nummer amendement:	**23A32**
Zaaknummer:	168764
Status	
Onderwerp:	Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040

Titel:

Behoud Koningspleij-Noord als toekomstig bedrijventerrein

Aan de gemeenteraad

Ondergetekenden stellen de volgende wijziging voor:

De kaart op pagina 71 zo aan te passen dat Koningspleij-Noord wordt weergegeven als locatie die op termijn beschikbaar kan komen voor bedrijvigheid in combinatie met opwek van energie.

Toelichting:

De kaart op pagina 71 sluit de ontwikkeling van Koningspleij-Noord als bedrijventerrein uit, terwijl we deze ruimte juist hard nodig hebben. Met dit amendement brengen we de tekst in deze omgevingsvisie in lijn met de Visie Werklocaties Arnhem 2040 die eerder door de raad is vastgesteld.

Indieners:

Wimer Heemskerk - D66
Alwin van Engelenburg - VVD

GEMEENTE Arnhem

GEMEENTERAAD ARNHEM

Amendement

Datum raadsvergadering:	25 oktober 2023
Nummer amendement:	**23A33**
Zaaknummer:	168764
Status	
Onderwerp:	Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040

Titel:

Een gezonde stad is een stad waarin het gemakkelijk is om de gezonde keuze te maken

Aan de gemeenteraad

Ondergetekenden stellen de volgende wijziging voor:

Aan de tekst op pagina 41 toe te voegen:
“We zetten in op een stad waarin het gemakkelijk is om gezonde keuzes te maken. Daarom maken we beleid om de ‘keuzestructuur’ hiervan in Arnhem actief vorm te geven. Dat betekent bijvoorbeeld dat we ernaar streven dat er altijd een redelijk minimum aan gezonde opties wordt aangeboden, bijvoorbeeld bij het afhalen van maaltijden. Op termijn willen we tegengaan dat het drinken of aanbieden van alcohol het straatbeeld bepaald buiten gebieden die daarvoor specifiek bedoeld zijn.”

Toelichting:

In beantwoording van de schriftelijke vragen ‘gezonde voedselomgeving’ (24 januari 2023) gaf het college aan dat ze voornemens was het thema gezonde voedselomgeving op te nemen in de omgevingsvisie. Dit is echter niet gebeurd. Dit amendement regelt dit voornemen alsnog en legt het streven van Arnhem vast om via ruimtelijke keuzes het gemakkelijk te maken om gezonde keuzes te maken.

Indieners:

Wimer Heemskerk - D66

Arnhem GEMEENTE

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 168764

Onderwerp: Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040

Kernboodschap

Klimaatverandering en de behoefte aan nieuwe woningen vragen om ruimte. Ambities op het gebied van leefbaarheid en economie vragen om creatieve oplossingen. En de combinatie vergt samenhangende keuzes in het ruimtegebruik. De afgelopen jaren hebben we samen met de stad hard gewerkt aan een integrale visie op de leefomgeving. De vaststelling van de omgevingsvisie markeert het einde van een zorgvuldig proces om te komen tot een ruimtelijke strategie. Een strategie die de basis legt voor de ontwikkeling van onze stad voor nieuwe generaties.

Voorstel

1. In te stemmen met de voorgestelde wijzigingen op basis van de ingediende zienswijzen en de voorgestelde ambtelijke wijzigingen zoals opgenomen in het wijzigingendocument in bijlage 1.
2. De omgevingsvisie en de plan-MER inclusief de aanvulling op de plan-MER vast te stellen en de aanbevelingen uit de plan-MER door te voeren bij toekomstige beleid- en gebiedsuitwerkingen.
3. De ‘structuurvisie Arnhem 2020 met doorkijk naar 2040’ uit 2012 in te trekken met uitzondering van paragraaf 2.2, 2.7, 2.10, 2.11 en 3.2.

Inleiding

Arnhem staat de komende jaren voor een aantal belangrijke opgaven. Lange wachtlijsten voor huurwoningen, de stroef lopende woningbouw, slecht geïsoleerde huizen en onzekerheid over de energierekening. Periodes van droogte, toename van wateroverlast en de druk op de natuur. De kloof tussen arm en rijk en de mondiale onrust gaan allemaal niet aan Arnhem voorbij. De gevolgen zijn dagelijks in onze stad voelbaar. Tegelijkertijd is onze stad in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. De stad groeit. Deze groei willen we benutten om onze stad gezonder en veiliger, vitaler en socialer te maken. We willen de stad groen houden, groen toevoegen én het groen versterken. Innovatieve oplossingen in het ruimtegebruik van de stad zijn daarom nodig.

Deze crises en ontwikkelingen vragen enerzijds korte-termijnhandelen om dat te doen wat we moeten doen en anderzijds hervormingen en ingrepen waar een lange adem voor nodig is.
Met de omgevingsvisie 2040 schetsen wij een toekomstbeeld voor de stad voor de langere termijn. Maar het is veel meer dan een mooi vergezicht. We formuleren inspanningen, ingrepen en

Gemeente Arnhem

ambities om dit perspectief te bereiken. We leggen de basis voor een adaptieve werkwijze die bestand is tegen de tijd.

De vast te stellen omgevingsvisie kent een uitgebreid traject en is vanaf 2020 samen met de stad voorbereid. De gemeenteraad stelde de voorontwerp Omgevingsvisie vast in november 2021. De daarop volgende reacties van inwoners en bestuurlijke partners en enkele beleidsactualisaties zorgden voor een aantal wijzigingen in het ontwerp dat het college in november 2022 vaststelde. Per brief is de gemeenteraad steeds meegenomen in het proces. De visie kent ten opzichte van het ontwerp een aantal wijzigingen als gevolg van aanbevelingen die voortkwamen uit onderzoeken die gedaan zijn in het kader van het Milieu Effect Rapport (MER) en zienswijzen. Een toelichting op de zienswijzen en de ambtelijke wijzigingen ten opzichte van de ontwerp-omgevingsvisie zijn kernachtig weergegeven in het wijzigingendocument in bijlage 1.

Beoogd effect

Een ruimtelijke strategie voor de komende twintig jaar die ervoor zorgt dat we ruimte kunnen blijven bieden aan diverse ontwikkelingen die bijdragen aan onze maatschappelijke doelen en die tegelijkertijd de typisch Arnhemse waarden beschermt, behoudt en versterkt.

Argumenten

1.1 De zienswijzen en nieuwe inzichten in ons beleid en gebiedsontwikkelingen geven aanleiding om de ontwerp-omgevingsvisie gewijzigd vast te stellen.

De zienswijzen vormen een sluitstuk van een participatietraject dat in 2020 gestart is. Voor een overzicht van dit traject verwijzen we naar hoofdstuk 1 van de omgevingsvisie waarin we ingaan op de totstandkoming van de visie. In het hele traject hebben onze inwoners, ondernemers, maatschappelijke partners en andere betrokkenen grote betrokkenheid getoond. Dat heeft geleid tot de ontwerp-omgevingsvisie die van 11 november tot en met 22 december 2022 voor iedereen ter inzage lag. In totaal zijn er 17 zienswijzen ingediend. In het wijzigingendocument hebben we alle zienswijzen samengevat en van een reactie voorzien. Tevens is aangegeven of we in de zienswijze aanleiding zien om de omgevingsvisie te wijzigen.

In de periode tussen het vaststellen van de ontwerp-omgevingsvisie in november 2022 en vandaag heeft de wereld niet stilgestaan. Beleidsactualisaties, gebiedsontwikkelingen en de inzichten uit het MER hebben geleid tot aanscherpingen of concretiseringen in de vast te stellen omgevingsvisie. Ten behoeve van een transparant proces en besluitvorming hebben we in het wijzigingendocument aangegeven welke (ambtelijke) wijzigingen zijn doorgevoerd en waarom we dat gedaan hebben.

2.1 De druk op de ruimte in de stad maakt een integrale visie nodig.

Op dit moment staan we voor grote uitdagingen die van invloed zijn op het functioneren van onze stad en het welbevinden van onze inwoners. Slimme keuzes zijn nodig om ook in de

toekomst de stad te kunnen zijn, die we willen zijn. De Omgevingsvisie Arnhem 2040 zorgt voor een strategische koers voor onze leefomgeving die de basis vormt voor beleids- en gebiedsuitwerkingen. De omgevingsvisie is een instrument van de toekomstige Omgevingswet. De ontwerp-omgevingsvisie voldoet aan de eisen hiervan. Echter, het is niet de Omgevingswet die deze visie nodig maakt maar het zijn de grote en complexe opgaven waar we vandaag al mee te maken hebben, die een integrale strategische langetermijnkoers voor de fysieke leefomgeving nodig en urgent maken.

2.2 De omgevingsvisie is inspirerend en uitnodigend.

De omgevingsvisie is inspirerend en nodigt onze partners en initiatiefnemers uit om met goede plannen bij te dragen aan de toekomst van onze stad. Daarmee sluit deze visie aan op de geest van de Omgevingswet en de afspraken die zijn gemaakt in het Stadsakkoord over de woningbouwopgave. Door een duidelijke koers kunnen we een goede gesprekspartner zijn voor initiatiefnemers, onze ruimtelijke kwaliteiten versterken en onze waarden en identiteit beschermen.

2.3 Het Milieueffectrapport (MER) toont aan dat de omgevingsvisie een positieve bijdrage levert aan de leefomgeving en ambities van Arnhem.

Het MER geeft inzicht in effecten, haalbaarheid en doelbereik en bevat aanbevelingen voor de uitwerking van de visie in beleid. Om inzicht te krijgen in de gevolgen van de visie op de verschillende onderdelen van de leefomgeving (zoals bodem, water, milieu, gezondheid, erfgoed et cetera), hebben we door bureau Tauw een Milieueffectrapport laten opstellen. Dit rapport laat tevens zien in hoeverre de voorgestelde koers bijdraagt aan het halen van de gestelde ambities. Conclusie van het rapport is dat het effect van de omgevingsvisie over het algemeen positief is voor de leefomgeving en dat de visie aan een groot deel van de ambities een belangrijke bijdrage levert. Belangrijk aandachtspunt is wel dat de bouw van woningen op drukke plekken zoals bij OV-knooppunten naar verwachting leidt tot meer milieuhinder en dan met name geluid. Tijdens de terinzagelegging van het MER heeft de commissie MER een advies uitgebracht over de inhoud van het MER. In dit advies spreekt de commissie waardering uit voor het milieueffectrapport. Haar advies is wel ook de relevante milieueffecten van alternatieve ontwikkelscenario’s te onderzoeken waaronder het ontwikkelen van woningbouw op agrarische gronden en ook de gevolgen voor stikstof uitgebreider te onderbouwen. Op basis van het advies hebben we nader onderzoek gedaan en met deze inzichten het MER aangevuld. Meer informatie hierover is te vinden in de aanvulling MER. Ook uit het aanvullend onderzoek blijkt dat de ruimtelijke keuzes uit de omgevingsvisie bijdragen aan het verbeteren van de leefomgeving én onze ambities voor de stad.

2.4 *De omgevingsvisie anticipeert op de Omgevingswet die op 1 januari 2024 in werking treedt*

Ons voorstel is om de omgevingsvisie nu al door de raad vast te laten stellen en niet te wachten tot de Omgevingswet in werking treedt op 1 januari 2024. De opgaven in de stad zijn te urgent om te wachten. Omdat de omgevingsvisie voldoet aan de eisen van de Omgevingswet zal deze omgevingsvisie na inwerkingtreding een volwaardig instrument zijn.

3.1	*De omgevingsvisie vervangt de structuurvisie Arnhem uit 2012 met uitzondering van een aantal specifieke onderdelen*
	Met het vaststellen van de omgevingsvisie legt de gemeenteraad haar ruimtelijke koers voor de stad vast, een koers die ruimte en oplossingen biedt voor de opgaven die nu urgent zijn. De koers uit de huidige structuurvisie in 2012 vervalt daarmee. Toch zijn er nog een aantal thematische onderdelen in de structuurvisie die we nog niet in willen trekken. Reden hiervoor is dat er voor deze thema's nog geen nieuw beleid is vastgesteld. Om te voorkomen dat er op deze onderdelen een beleidsvacuüm ontstaat blijven deze vooralsnog gelden. Het gaat om de beschrijving van de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2, de gebiedsgerichte milieubenadering in paragraaf 2.7, de ordening van de ondergrond in paragraaf 2.10, het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 en de beschrijvingen van onze karakteristieke stedenbouwkundige milieus in paragraaf 3.2.

Kanttekeningen en risico's

1.1	*Sinds het voorontwerp is er een nieuwe gemeenteraad geïnstalleerd*
	In de periode tussen voorontwerp-omgevingsvisie en dit voorstel om de omgevingsvisie vast te stellen is een nieuwe gemeenteraad gekozen en heeft zich een nieuw college gevormd. Een groot deel van het proces om te komen tot de omgevingsvisie ligt in de voorgaande raadperiode. In deze periode is de inhoud door de raad vastgelegd in de voorontwerp-omgevingsvisie en is de stad uitvoerig betrokken in een breed participatieproces. De omgevingsvisie die nu voorligt is op enkele punten aangescherpt en in lijn gebracht met onze ambities maar is in essentie gelijk gebleven.
1.2	*Een succesvolle uitvoering vraagt om een gebiedsgerichte en integrale aanpak en om langdurige samenwerking en investeringen*
	De uitvoering van de omgevingsvisie vraagt om een gebiedsgerichte en integrale aanpak. Door toenemende complexiteit kunnen we opgaven niet langer sectoraal benaderen. Het is de kunst om de verschillende opgaven in samenhang met elkaar te beschouwen en op zoek te gaan naar oplossingen die zo veel en zo goed mogelijk tegemoetkomen aan de verschillende opgaven. Dit betekent dat we de gemeentelijke inzet van mensen en middelen in deze gebieden integraal moeten oppakken zodat we synergie tussen opgaven creëren. Een integrale aanpak betekent bovendien dat we bij nieuwe gebiedsontwikkelingen verder kijken dan het woningbouw- of vastgoedprogramma en hierbij nadrukkelijk ook de omgevingskwaliteit betrekken. Daarnaast kan de gemeente het niet alleen. Voor de uitvoering van onze ambities zijn we afhankelijk van andere partijen, zoals het Rijk, de provincie, woningcorporaties, marktpartijen en ondernemers en (collectieven van) inwoners. Het is dan ook essentieel dat we de koers die we de afgelopen jaren hebben ingezet met onder andere het Stadsakkoord, de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen, de Regionale Energiestrategie (RES) en de

Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley voorzetten om een langjarige samenwerking aan te gaan. Tevens is het zaak om partijen zo vroeg mogelijk in het proces van gebiedsontwikkeling te betrekken en kansen te zoeken om samen met betrokken partners te investeren in de stad.

Participatie

Wie wilden we bereiken?
De omgevingsvisie is een resultaat van een intensief participatieproces. Met participatie wilden we de volgende doelgroepen raadplegen in het proces naar de omgevingsvisie:

- geïnteresseerde inwoners;
- professionele belanghebbenden en belangenverenigingen;
- jongeren, in de leeftijd van ca. 15-25 jaar;
- doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten van de gemeente, maar wel belangrijk zijn om een breed beeld te verkrijgen van wat de Arnhemmers hun stad in 2040 toewensen.

De Arnhemmers zijn expert in hun eigen leefomgeving en kunnen nieuwe inzichten geven. Dit netwerk willen we blijven gebruiken bij aanpassingen aan de visie in de toekomst.

Voorbereiding participatieproces
Aan dit proces ging een uitgebreide voorbereiding vooraf waarbij eerst de typische Arnhemse waarden in beeld zijn gebracht in een Waardenatlas. Op basis van het Arnhemse DNA en de trends en ontwikkelingen is vervolgens het Koersdocument Arnhem 2040 opgesteld. Dit document bevat de ambities voor de stad, denk aan woningbouw, mobiliteit, werkgelegenheid, gezondheid, groen, klimaat et cetera met daarbij verschillende ontwikkelscenario's.

Koerswijzer en scholieren
Met een zogenaamde koerswijzer (gebaseerd op de stemwijzer bij verkiezingen) konden de participanten aan de hand van stellingen bepalen welke van de drie ontwikkelscenario's het beste aansloot bij de voorkeuren van de participant. Op basis van de resultaten van de koerswijzer, Rapport Koerswijzer Arnhem zijn er voor drie onderwerpen vervolgens nog verdiepende stellingen online gezet: de thema's waren hoogbouw, inrichting van de straat en het voorzieningenniveau in de wijk. Daarnaast hebben we scholieren op middelbare scholen uitgedaagd om een presentatie te maken over hoe zij Arnhem willen zien over 20 jaar. De jongeren bleken erg betrokken, creatief en bewust te zijn in het nadenken over hun toekomst. Met de input uit de stad hebben we de omgevingsvisie verrijkt en aangescherpt. In het Participatiedocument lichten we dit verder toe.

Arnhems klankbordnetwerk en Bouwsociëteit Arnhem
Via het opgerichte Arnhems klankbordnetwerk konden professionele partijen deelnemen in het participatieproces. In het Arnhems klankbordnetwerk zitten de koepelorganisaties van belangenverenigingen (op het gebied van zorg, onderwijs, energie en duurzaamheid), ondernemers, ontwikkelaars, woningbouwcorporaties, inwoners, raadsleden en ambtenaren. Uit dit netwerk is een bijeenkomst met de Bouwsociëteit Arnhem

voortgekomen en heeft het scholenproject concreter vorm gekregen. Hierdoor is de visie aangescherpt op de onderdelen woon-werkmilieus en innovatieve en creatieve bedrijvigheid.

Terinzagelegging voorontwerp- en ontwerp omgevingsvisie
Behalve het hierboven beschreven uitgebreide participatieproces voorafgaand aan de voorontwerp-omgevingsvisie, hebben we de personen en organisaties die meegedacht hebben in het voortraject, maar ook onze bestuurlijke partners, nog eens informeel de voorontwerp-omgevingsvisie toegestuurd met de vraag hun reactie hierop te geven. In het Actualisatiedocument zijn de wijzigingen naar aanleiding van deze reacties beknopt bijeengebracht. Hier staat ook een overzicht van de andere wijzigingen (doordat er bijvoorbeeld nieuw beleid is opgesteld, of de visie voor sommige gebieden al verder is uitgewerkt).

De door het college vastgestelde ontwerp-omgevingsvisie heeft ter inzage gelegen om een ieder in de gelegenheid te stellen zijn of haar zienswijzen op de omgevingsvisie te geven. Het als bijlage toegevoegde wijzigingen-document omvat alle ingediende zienswijzen en onze reactie hierop en of en hoe deze zijn meegenomen in de omgevingsvisie.

Financiën

De omgevingsvisie maakt onderdeel uit van het project implementatie van de Omgevingswet. De totstandkoming van de omgevingsvisie wordt uit dit budget gefinancierd. Dit besluit op zichzelf heeft derhalve geen financiële consequenties. De uitvoering van de omgevingsvisie, met de grote opgaven en ambities, vraagt om een langjarige inzet van personeel en middelen en om samenwerking met andere overheden en belanghebbenden. Deze uitvoering vindt echter stapsgewijs plaats en bestaat uit afzonderlijke besluiten met bijhorende financiering. In hoofdstuk 8 van de omgevingsvisie schetsen we het kader voor de aanpak en voor de langdurige inzet van middelen.

Uitvoering

De vaststelling van de omgevingsvisie is geen sluitstuk maar het startpunt voor het werken met de omgevingsvisie als richtinggevend kader in de ontwikkeling van de stad. Dit betekent dat we de ambities uit de omgevingsvisie de komende periode nader concretiseren in thematisch beleid en in kaders voor gebiedsontwikkelingen die uiteindelijk landen in het omgevingsplan. De omgevingsvisie is een langetermijnvisie en is van strategisch niveau. Deze laat ruimte voor exacte invulling, fasering en politieke accenten. In hoofdstuk 7 van de omgevingsvisie is een overzicht opgenomen van de verschillende beleidsuitwerkingen. De gemeenteraad heeft bij deze uitwerkingen een belangrijke rol in de kaderstelling vooraf en bij de uiteindelijke vaststelling van het beleid of het omgevingsplan. Dit proces is al gestart met de behandeling van bijvoorbeeld de startnotities voor het duurzaam mobiliteitsplan en voor de woonvisie en verschillende gebiedsontwikkelingen waaronder Schaapsdrift.

Bij de uitwerkingen streven we naar een goede afstemming met inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en onze bestuurlijke partners. Binnenstedelijk bouwen, het beperken van autogebruik in de stad en de energietransitie zijn voorbeelden van opgaven die een grote invloed hebben op de leefomgeving van onze inwoners en ondernemers. Het is belangrijk dat Arnhemmers weten wat er in de stad gebeurt en waarover ze mee kunnen praten. Communicatie en participatie zijn daarom belangrijke voorwaarden bij het opstellen van nieuw beleid en bij ruimtelijke ontwikkelingen.

Met de vaststelling van de omgevingsvisie start tevens een dynamisch beleidsproces. Een proces waarin we de voortgang op het behalen van onze ambities monitoren. Dit levert waardevolle informatie op die we iedere raadsperiode met de raad evalueren waarna de visie eventueel kan worden bijgesteld.

Communicatie

De indieners van een zienswijze, de leden van de klankbordgroep Omgevingswet en de mensen die eerder in het proces hebben aangegeven betrokken te willen blijven bij het proces, zijn op de hoogte gebracht van dit raadsvoorstel en de vast te stellen omgevingsvisie. De griffie zal hen informeren over de behandeling van de omgevingsvisie in de raad en uitnodigen deze behandeling bij te wonen. Na de vaststelling ontvangen zij wederom een brief om ze hierover te informeren.

Daarnaast publiceren we het besluit in het digitale gemeenteblad en zorgen we ervoor dat de omgevingsvisie niet alleen als document maar ook interactief via een digitaal kaartbeeld geraadpleegd kan worden.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Omgevingsvisie
- Plan-MER en aanvulling Plan-MER
- Bijlage 1 Wijzigingendocument
- Bijlage 2 Gebundelde zienswijzen geanonimiseerd
- Bijlage 3 Gebundelde zienswijzen vertrouwelijk
- Bijlage 4 Persbericht Commissie m.e.r.

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	168764

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 18 april 2023, nummer: 168764;

gelet op artikel 108 van de Gemeentewet en artikel 3.1, eerste lid van de Omgevingswet en artikel 4.10, eerste lid van de Invoeringswet Omgevingswet;

besluit:

1. In te stemmen met de voorgestelde wijzigingen op basis van de ingediende zienswijzen en de voorgestelde ambtelijke wijzigingen zoals opgenomen in het wijzigingendocument in bijlage 1.
2. De omgevingsvisie en de plan-MER inclusief de aanvulling op de plan-MER vast te stellen en de aanbevelingen uit de plan-MER door te voeren bij toekomstige beleidsuitwerkingen.
3. De structuurvisie Arnhem 2020 met doorkijk naar 2040 uit 2012 in te trekken met uitzondering van paragraaf 2.2, 2.7, 2.10, 2.11 en 3.2

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

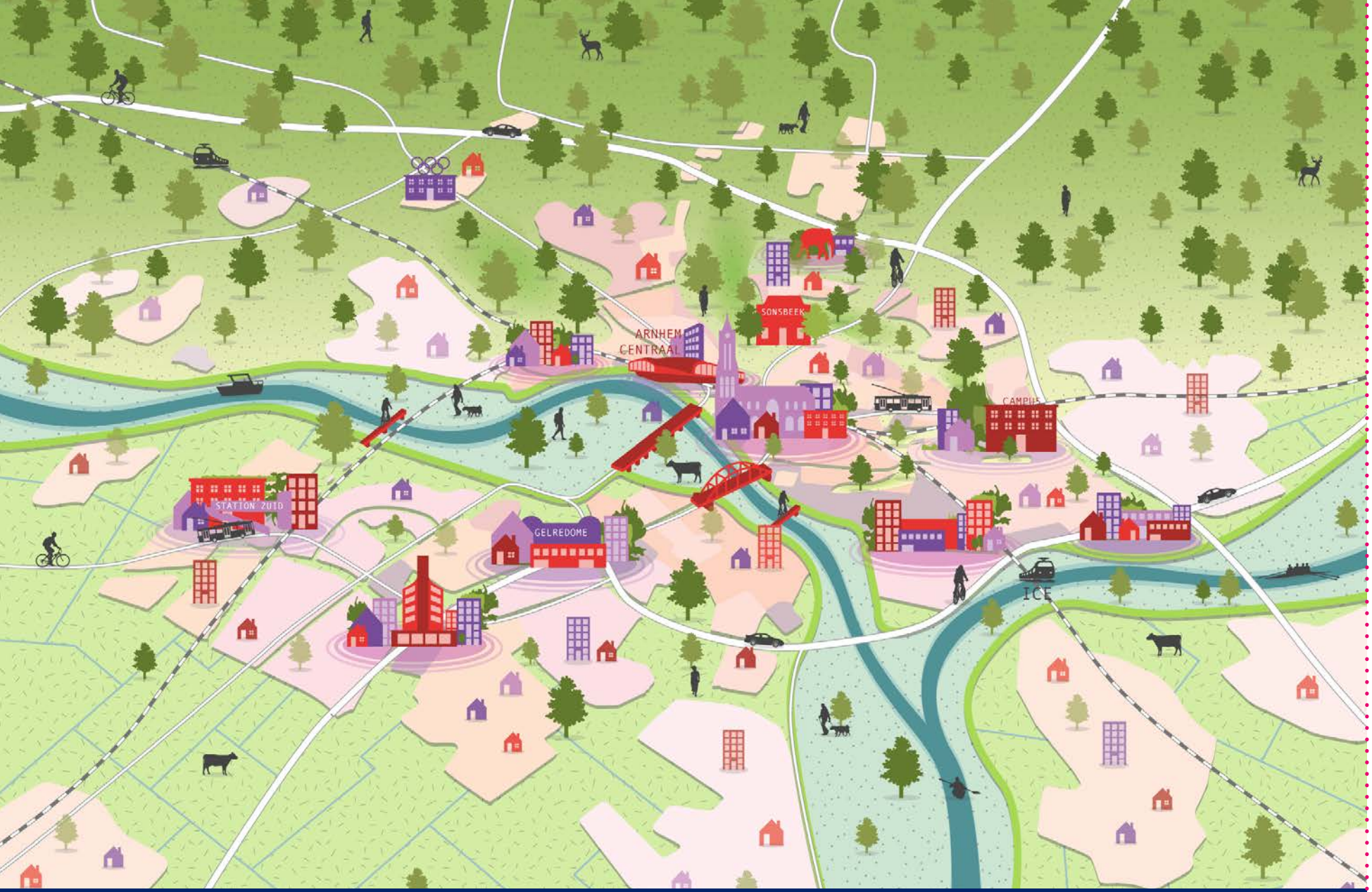

Omgevingsvisie Arnhem 2040

vast te stellen

Omgevingsvisie Arnhem 2040

GEMEENTE Arnhem

Arnhem 2040

Omgevingsvisie

Lazy King in park Sonsbeek

Voorwoord

Arnhem staat de komende jaren voor een aantal belangrijke opgaven. Lange wachtlijsten voor huurwoningen, de stroef lopende woningbouw, slecht geïsoleerde huizen en onzekerheid over de energierekeningen. Periodes van droogte, toename van wateroverlast, de druk op de natuur. De kloof tussen arm en rijk en de mondiale onrust gaan allemaal niet aan Arnhem voorbij. De gevolgen zijn dagelijks in onze stad voelbaar.

Tegelijkertijd is onze stad in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. De stad groeit. Deze groei willen we benutten om de stad gezonder, veiliger, vitaler en socialer te maken. We willen de stad groen houden, groen toevoegen én het groen versterken. Innovatieve oplossingen in het ruimtegebruik van de stad zijn daarom nodig.

Deze crisis en ontwikkelingen vragen enerzijds om snel te handelen om te doen wat we moeten doen en anderzijds om hervormingen en ingrepen waar een lange adem voor nodig is.

Met de omgevingsvisie 2040 schetsen wij een toekomstbeeld voor de stad. Maar het is veel meer dan een mooi vergezicht. We formuleren inspanningen, ingrepen en ambities om dit perspectief te bereiken. We leggen de basis voor een adaptieve werkwijze die bestand is tegen de tijd.

Cathelijne Bouwkamp
Wethouder Stedelijke Ontwikkeling

Samenvatting

Hoe Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst

Arnhemmers weten heel goed waarom het goed wonen is in Arnhem. Arnhem staat voor wonen in een echte stad met de Veluwe, de uiterwaarden en de Betuwe altijd dichtbij. Een stad waar het leven ontspannen is, met cultuur en voorzieningen in de buurt. Een stad die gunstig ligt en waar de 'rest van Nederland' nooit echt ver weg is, met Duitsland op een steenworp afstand. Arnhem is steeds meer in trek. Dat vraagt wat van de stad. Allereerst zijn er woningen nodig, daarna extra scholen, huisartsen en sportvoorzieningen. Tegelijk zijn ook meer banen nodig. De uitdaging voor Arnhem is om hierin een weloverwogen ruimtelijke koers te gaan varen. Om te zorgen dat Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst, hebben we samen met de stad de Omgevingsvisie Arnhem 2040 opgesteld. In onze aanpak vormen de ruimtelijke kwaliteiten waar we trots op zijn het vertrekpunt.

Waarom deze omgevingsvisie 2040?

Een omgevingsvisie schetst een beeld voor de fysieke leefomgeving op de langere termijn. In dit geval een beeld van Arnhem in 2040. Dat beeld gaat niet alleen over 'klassieke' ruimtelijke ordeningsthema's als bouwen, verkeer, water en infrastructuur, maar ook over ecologie, gezondheid, sociale samenhang, veiligheid en duurzaamheid. Een omgevingsvisie beschrijft hoe we keuzes gaan maken in het ruimtegebruik, rekening houdend met al die thema's. Met als doel dat Arnhem in een veranderende wereld zijn unieke kwaliteiten behoudt en voor al zijn huidige en nieuwe bewoners de best mogelijke leefomgeving biedt.

In 2012 verscheen de laatste ruimtelijke visie voor heel Arnhem: 'Structuurvisie Arnhem 2020, doorkijk 2040'. Door snelle ontwikkelingen in met name verstedelijking , klimaatverandering en mobiliteit is die visie voor een deel verouderd. Daarom is nu deze Omgevingsvisie Arnhem 2040 opgesteld.

De stad denkt mee

Bewoners, ondernemers en organisaties van Arnhem hebben meegedacht over de omgevingsvisie. Ruim 3500 mensen reageerden online op 18 stellingen en drie scenario's. Professionele partijen namen deel via een klankbordnetwerk met bijeenkomsten. Middelbare scholieren maakten een presentatie hoe zij Arnhem willen zien over twintig jaar. Deze participatie heeft invloed gehad: de omgevingsvisie is op een aantal aspecten aangepast en ingevuld op basis van de inbreng uit de stad. Bijvoorbeeld: meer aandacht voor natuur, ontmoeten en bewegen bij de straat- en buurtinrichting, hoogbouw op goed bereikbare plekken, het voorzieningenniveau in de wijk (wat moet dichtbij, wat kan verder weg) en een doordachte mix van de vervoersmiddelen zoals fiets, bus en auto. Ook onze bestuurlijke en maatschappelijke partners hebben mee kunnen denken over de omgevingsvisie en hun bijdrage geleverd aan de doelstellingen en oplossingsrichtingen als het gaat om de ontwikkeling van de stad.

De Arnhemse uitdaging: wat komt er op ons af?

De wereld om ons heen verandert continu. Ontwikkelingen, zoals de groei van het aantal inwoners en het aantal huishoudens, energietransitie, kringloopeconomie, klimaatverandering, druk op de natuur en digitalisering, hebben een grote invloed op onze fysieke leefomgeving. Onze eisen op het gebied van woonklimaat en gezondheid van mens en dier veranderen ook. Niet alles kan overal zonder de kwaliteiten van de stad onrecht aan te doen. We moeten schaarse ruimte intensief benutten, prioriteiten stellen en een weloverwogen ruimtelijke koers varen.

Op naar 2040: waar ligt onze focus?

Arnhem is in trek bij bewoners, bedrijven en bezoekers en groeit. In de komende twintig jaar neemt de behoefte aan woningen naar verwachting met 16.000 toe. Deze groei willen we benutten om de stad aantrekkelijker, socialer en vitaler te maken. Het gewenste toekomstbeeld voor Arnhem 2040 is een stad als onderdeel van een sterke regio met een veelzijdig landschap, waardevolle wijken en krachtige knooppunten.

Om dat streefbeeld in 2040 te bereiken, geven we de komende jaren vooral aandacht aan:

- een sterke positionering en profilering van Arnhem als groene, creatieve, ondernemende energiestad;
- een gunstig vestigingsklimaat voor onderwijs en innovatieve bedrijvigheid in en rondom de energiesector;
- investeren en bouwen op die plekken in de stad die goed met het OV bereikbaar zijn en al over voorzieningen beschikken. We bieden meer ruimte voor fietsen en wandelen;
- woningen creëren ín de stad, met aandacht voor mensen met beperkingen, een achtergestelde maatschappelijke positie en/of een kleine portemonnee;

- ruimte voor nieuwe gemengde woon-werkmilieus in de stad;
- een aantrekkelijke, gezonde, groene woon- en leefomgeving passend bij het veranderende klimaat;
- het vergroten van de biodiversiteit, het erkennen van de intrinsieke waarden van dieren en het verbeteren van dierenwelzijn;
- een vitale stad met voldoende werklocaties en werkgelegenheid;
- gezonde wijken waar iedereen kan meedoen;
- verduurzaming van wijken en het tegengaan van energiearmoede;
- transformatie van de bruisende binnenstad van koop- naar ontmoetingscentrum.

Hoe maken we keuzes?

We houden rekening met wat er in heel Nederland speelt en hanteren bij het maken van keuzes de drie criteria uit de nationale omgevingsvisie: we combineren op één plek liefst meerdere functies, we gaan uit van de kenmerken van een gebied en we lossen onze eigen problemen hier en nu op. In Arnhem onderscheiden we nog vier aanvullende 'afwegingsprincipes', die ons helpen bij het maken van keuzes. We stellen de volgende voorwaarden aan het ruimtegebruik in een groeiende stad:

1. De Arnhemse identiteit versterken.

Bij ruimtelijke keuzes staan de kwaliteiten en identiteit van onze stad, wijken en landschappen voorop. Bij de bouw en herinrichting zijn het behoud en de versterking van groenstructuur en cultuurhistorische waarden daarom belangrijke voorwaarden.

2. Duurzaam en gezond ontwikkelen.

Voorwaarde voor de groei van de stad is dat natuurwaarden toenemen, klimaat maatregelen een plek krijgen en dat een groene leefomgeving bijdraagt aan het welbevinden van mens en dier. Daarnaast draagt een goed en groen ingerichte leefomgeving bij aan het voorkomen van gezondheidsklachten. Dit betekent dat we bij nieuwe woningen ruimte maken voor groen en natuur, voor ontmoeten en spelen, voor klimaatmaatregelen en duurzame mobiliteit. De clustering van bedrijven en opleidingen op het gebied van energietransitie levert innovatiekracht op en een slag naar een circulaire en duurzame economie.

3. Wijken versterken waarin iedereen mee kan doen.

Een voorwaarde voor de groei is dat Arnhem vitaler, veiliger en socialer wordt. Alle Arnhemmers moeten beter worden van de groei van de stad. Dit betekent aandacht in de wijken voor woningen voor álle doelgroepen en voor levensloopbestendige wijken met voldoende werkgelegenheid. Bij groei van woon-, winkel- of bedrijfsruimte moeten tegelijk functies worden toegevoegd die bijdragen aan de sociale samenhang en leefbaarheid in de wijk.

4. Slim omgaan met ruimtegebruik.

Ruimte is schaars en moet dus efficiënt gebruikt worden. Dit betekent dat we nieuwe woningen en kantoren zoveel mogelijk bouwen op plekken die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer en in de nabijheid van veel voorzieningen. Daar gaan we de hoogte in. We mengen functies en houden ook rekening met ontwikkelingen onder de grond, zoals kabels en leidingen, grondwater en bodemkwaliteit.

Thema- en gebiedsgerichte uitwerking

In de Omgevingsvisie Arnhem 2040 werken we deze keuzes integraal uit in zes overkoepelende thema's: ruimtelijke kwaliteit, gezonde leefomgeving, economische vitaliteit, woningbouw en -transformatie, bereikbaarheid en schone mobiliteit en tenslotte energietransitie.

In de omgevingsvisie is een uitwerking van deze koers opgenomen voor vijf deelgebieden: Arnhem Centrum, Arnhem West, Arnhem Oost, Arnhem Zuid en Arnhem Noord. Dit zijn deelgebieden waar relatief veel opgaven tegelijk spelen. In de komende jaren zal juist in die delen van de stad veel veranderen en zijn belangrijke keuzes te maken. Dit doet natuurlijk niets af aan het belang en de kwaliteiten van andere deelgebieden van Arnhem.

Waar wordt de omgevingsvisie voor gebruikt?

De omgevingsvisie biedt uitgangspunten, criteria en randvoorwaarden waarbinnen en waarmee de gemeente beleid en gebiedsvisies kan ontwikkelen en projecten tot uitvoering kan brengen. De visie is bindend voor de gemeente. Binnen de hier gestelde kaders is ruimte voor concrete keuzes, invulling en fasering, iets dat we uiteraard samen met onze bewoners, ondernemers en organisaties gaan oppakken.

Deze omgevingsvisie zet de eerste stap in de toekomstige ontwikkeling van de stad. De volgende stap is het uitvoeren van de visie, zodat we straks kunnen genieten van een gezonde, leefbare, duurzame en mooiere stad. Samen met de stad willen we werken we aan mooie plannen om te zorgen dat Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst. We zijn trots op Arnhem en gaan de toekomst met vertrouwen tegemoet!

De AKU fontein op het Gele Rijders Plein

Inhoudsopgave

Voorwoord 5
Samenvatting 6

1. Waarom een koers voor Arnhem 2040 11
1.1 Aanleiding 11
1.2 Totstandkoming 11
1.3 Doorkijk naar vervolgproces 15
1.4 Samenhang 15

2. Arnhem in een veranderende wereld 19
2.1 De Arnhemse identiteit als basis 19
2.2 Vanuit verschillende perspectieven 22
2.3 We dragen bij aan een Gaaf Gelderland 23
2.4 Onderdeel van de groene metropoolregio 23
2.5 We werken samen binnen de Euregio 24

3. De Arnhemse uitdaging 25
3.1 Belangrijkste trends en ontwikkelingen 25
3.2 Stapelen van ambities vergt keuzes 27

4. Koersen richting 2040 29
4.1 Waar willen we naar toe? 29
4.2 De visie van Arnhem 30
4.3 Afwegingsprincipes 32

5. Thematische uitwerking 35
5.1 Een aantrekkelijk Arnhem 35
5.2 Een groene, gezonde en veilige stad 39
5.3 Een vitale stad 45
5.4 Een stad waar het goed wonen is 49
5.5 Ruimte voor schone mobiliteit 51
5.6 Een stad met nieuwe energie 53

6. Gebiedsuitwerking 57
6.1 DNA van de wijken 57
6.2 Arnhem Centrum 60
6.3 Arnhem West 64
6.4 Arnhem Oost 68
6.5 Arnhem Zuid 72
6.6 Arnhem Noord 76

7. Doorwerking 81
7.1 De wettelijke basis 81
7.2 Overzicht van de beleidsinstrumenten 81
7.3 Thematische beleidsuitwerkingen 83
7.4 Gebiedsuitwerking in ontwikkelperspectieven en gebiedsvisies 85
7.5 Structuurvisie Arnhem 2020 85

8. De Arnhemse aanpak 87
8.1 Uitvoeringsprincipes 87
8.2 Instrumenten 88
8.3 Organisatiecapaciteit 89
8.4 Investeringscapaciteit 90

Afbeelding 1.1 Station Arnhem Zuid

1. Waarom een koers voor Arnhem 2040

Ontwikkelingen zoals klimaatverandering en verstedelijking vragen om een andere inrichting. Ambities op het gebied van leefbaarheid en economie vragen om creatieve oplossingen. En de combinatie vraagt om samenhangende keuzes in het ruimtegebruik. Daarom is een actuele, integrale visie nodig op de leefomgeving in Arnhem; een door de stad gedragen koers richting 2040.

1.1 Aanleiding

Een omgevingsvisie geeft het beeld van de gewenste ruimtelijke kwaliteit van de fysieke leefomgeving in Arnhem: een integraal streefbeeld waar we als gemeente naartoe willen ontwikkelen. Een strategische langetermijnvisie, waar opgaven en ambities voor de gehele fysieke leefomgeving samenkomen. Een omgevingsvisie stellen we vast voor een langere periode, maar is geen statisch verhaal, we passen de visie aan als dat nodig is. Op die manier zorgen we ervoor dat de visie ook oplossingen kan bieden voor opgaven die we nu nog niet voorzien. Daarom wordt de omgevingsvisie elke raadsperiode tegen het licht gehouden en waar nodig aangepast. Een omgevingsvisie gaat niet alleen over traditionele ruimtelijke onderwerpen zoals bouwen, verkeer en water, maar ook over ecologie, gezondheid, inclusie, veiligheid en duurzaamheid. Deze onderwerpen bekijken we niet los van elkaar, maar in onderlinge samenhang.

Positie van het instrument omgevingsvisie

In 2012 verscheen onze laatste ruimtelijke visie voor heel Arnhem: Structuurvisie Arnhem 2020, doorkijk 2040. Met het oog op de huidige opgaven zoals de ontwikkelingen in verstedelijking en klimaatverandering is deze visie deels verouderd. Daarom nu deze Omgevingsvisie Arnhem 2040.

1.2 Totstandkoming

Omdat in de visie veel dingen samenkomen, is het maken ervan vooral een proces van belangen afwegen en integrale keuzes maken voor onze leefomgeving. Veel verschillende beleidsdoelen, ambities en initiatieven vragen om ruimte in de stad. Om de samenhang te versterken en dilemma's op te lossen, zijn de opgaven en ambities samengevoegd in realistische doelen. Hiervoor hebben we vier afwegingsprincipes benoemd. Bij het opstellen van deze principes is de kracht van de stad en de regio gebruikt. In een zorgvuldig proces komen we op deze manier samen met de stad tot de juiste keuzes.

Eerdere stappen tot omgevingsvisie

Aan de omgevingsvisie is al een heel traject voorafgegaan. De inhoud van de omgevingsvisie is tot stand gekomen samen met inwoners, organisaties en bestuurlijke partners. In de vorm van een voorontwerp is deze inhoud door de gemeenteraad in 2021 van Arnhem vastgesteld. Daarna is een ontwerp-omgevingsvisie opgesteld die ook ter inzage heeft gelegen.

Bij het opstellen van de omgevingsvisie is de identiteit van Arnhem inzichtelijk gemaakt in een Waardenatlas met tijdlijn en themakaarten (zie afbeelding 1.1). Vervolgens zijn in een koersdocument de trends en ontwikkelingen voor Arnhem in beeld gebracht en is er een toekomstbeeld voor Arnhem 2040 geschetst.

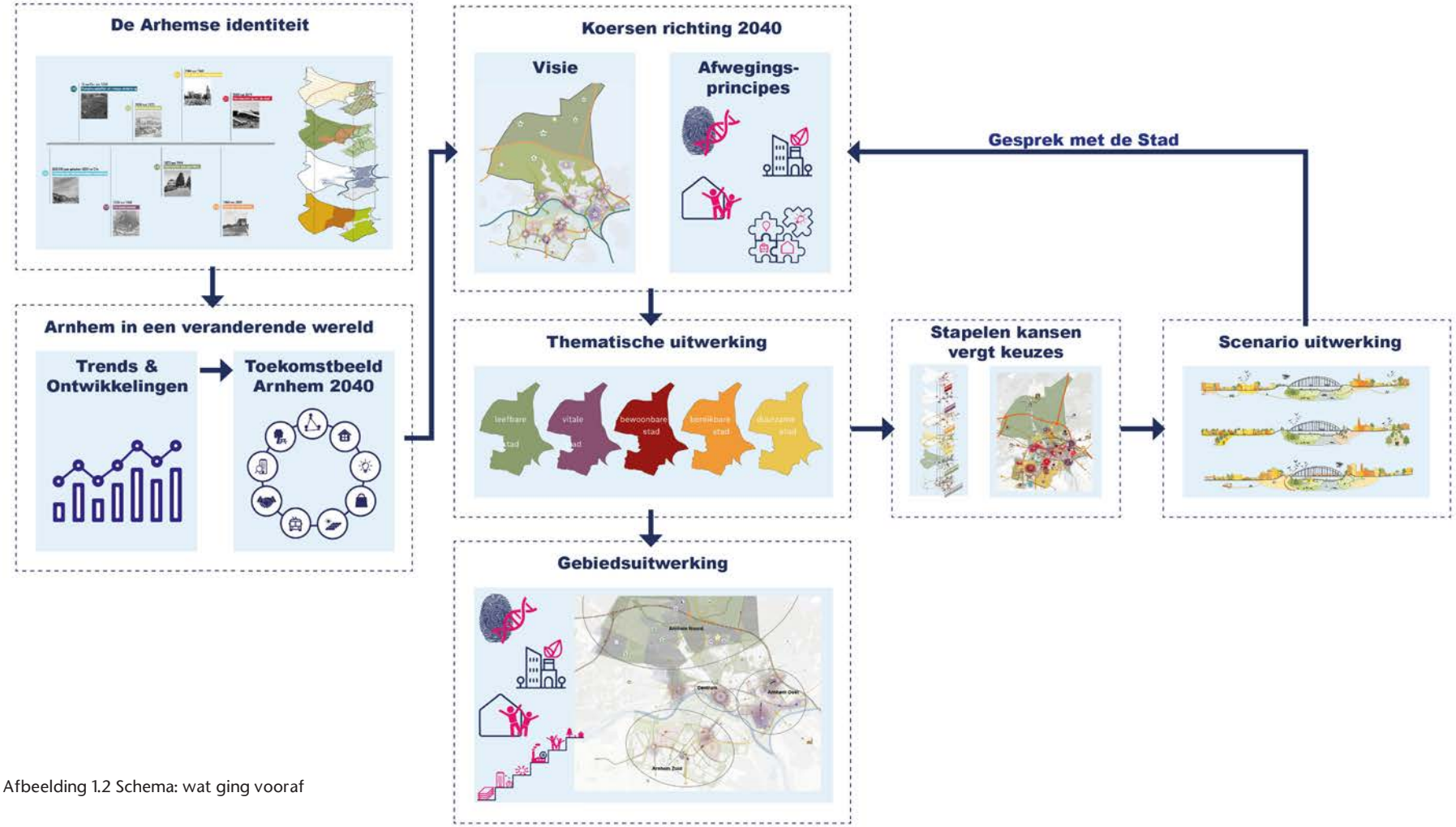

Afbeelding 1.2 Schema: wat ging vooraf

Koppeling met het participatietraject

Zoals in afbeelding 1.2 te zien, zijn door het stapelen van kansen, keuzes ontstaan. Deze keuzes hebben we voorgelegd aan de stad. Doel van de participatie was om een omgevingsvisie te maken voor de stad waarin de Arnhemse samenleving zich kan herkennen. Met de participatie wilden we doelgroepen raadplegen in het proces naar de omgevingsvisie; de Arnhemmers zijn expert van hun eigen leefomgeving en kunnen nieuwe inzichten geven. Dit netwerk willen we blijven gebruiken bij aanpassingen aan de visie.

Om een breed beeld te krijgen van wat Arnhemmers belangrijk vinden voor de toekomst van de stad hebben we de participatie voor de omgevingsvisie gericht op de volgende doelgroepen:

- geïnteresseerde inwoners;
- professionele stakeholders en belangenverenigingen;
- jongeren, in de leeftijd van ca. 15-25 jaar;
- doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten van de gemeente, maar wel belangrijk zijn om een breed beeld te verkrijgen van wat de Arnhemmers hun stand in 2040 toewensen.

Met de input uit de stad hebben we de omgevingsvisie verrijkt en aangescherpt. We noemen enkele voorbeelden. Dat de thema's groen, gezond en duurzaam hoog scoorden en mobiliteit een stuk lager heeft doorgewerkt in de inrichting van de straat van de toekomst. In die straat krijgen groen, spelen en beweging dicht bij de deur meer ruimte als de ruimte voor parkeer- en verkeersfuncties kan afnemen.

De verschillen tussen de wijken in wensen ten aanzien van vervoersmiddelen gaan leiden tot nuances en maatwerk in de mobiliteitsconcepten. Met behulp van de hoge respons op 'groen' en 'ruimte voor bewegen en ontmoeten in wijk en binnenstad' in combinatie met het signaal dat men open stond voor verdichting en kwalitatieve hoogbouw op specifieke goed bereikbare plaatsen, hebben we de potentiële verdichtingslocaties kunnen aangeven op de kaart.

Arnhemmers gaven aan dat zij scholen, buurtsupermarkt en ontmoetingsplekken als buurthuizen, kleine theaters en kleine horeca in de wijk willen hebben, terwijl ze voor sport- en grootschalige voorzieningen bereid zijn verder te reizen. Voor de wijk- en stad-overstijgende culturele voorzieningen wordt vooral de binnenstad als aangewezen plek gezien.

Middelbare scholieren hebben als lesopdracht een presentatie gemaakt over hoe zij Arnhem willen zien over 20 jaar. De jongeren bleken erg betrokken, creatief en bewust te zijn in het nadenken over hun toekomst.
De onderwerpen die we uit het scholenproject meegenomen hebben naar de omgevingsvisie zijn:

- schone en duurzame (deel)mobiliteit en in de toekomst andere vormen van mobiliteit;
- investeren in een goede fiets infrastructuur;
- combineren van functies (wonen, werken, voorzieningen) in een gebouw;
- wonen en werken in een groene leefomgeving;
- zoveel mogelijk vergroenen van de openbare ruimte en daarbij gezond gedrag en ontmoeten mogelijk maken en bevorderen;

De winnende presentatie van het scholenproject was het idee om wegen in Arnhem om te vormen tot een ecologische tuin en boerderij voor lokale voedselproductie. Wethouder Cathelijne Bouwkamp zei over de video's: "Ik ben supertrots op alle leerlingen die een video hebben gemaakt en dat ze het belangrijk vinden hoe hun stad er straks uit ziet. Het winnende filmpje is erg origineel."

Afbeelding 1.3 Winnende video van het scholenproject

- woningen verduurzamen: groene daken met zonnepanelen;
- nadenken over wonen in hoogbouw en tijdelijke en verplaatsbare (prefab)woningen;
- voldoende betaalbare woningen en gemengde wijken;
- nadenken over autovrije zones in de stad.

Via het opgerichte Arnhems klankbordnetwerk konden professionele partijen deelnemen in het participatieproces. In het Arnhems klankbordnetwerk zitten de koepelorganisaties van belangenverenigingen (op het gebied van zorg, onderwijs, energie en duurzaamheid), ondernemers, ontwikkelaars, woningbouwcorporaties, inwoners, raadsleden en ambtenaren. Uit dit netwerk is een bijeenkomst met de Bouwsociëteit Arnhem voortgekomen en heeft het scholenproject concreter vorm gekregen. Hierdoor is de visie aangescherpt op de onderdelen woon-werkmilieus en innovatieve en creatieve bedrijvigheid.

Wijkvoorzitters en bewoners benadrukten hoe belangrijk het is dat duidelijk is waar inwoners daadwerkelijk iets over te zeggen hebben. Voor de omgevingsvisie geldt dat deze een kader schept voor toekomstige ontwikkeling, maar nog ruimte laat voor concrete invulling, fasering en afweging.

Koerswijzer

Aan de hand van drie scenario's en een aantal stellingen hebben we meningen uit de stad opgehaald. Dit hebben we gedaan aan de hand van de online tool de Koerswijzer en het Koersdocument als achtergrondinformatie. In het gesprek met de stad wilden we weten wat de Arnhemmers belangrijk vinden voor de toekomst van de stad. Hoe ziet Arnhem er in 2040 uit?

Ruim 3500 mensen hebben de Koerswijzer ingevuld, met 18 stellingen over de thema's voorzieningen, woningbouw, werkgelegenheid, mobiliteit en verkeer, natuur, groen en recreatie, klimaat en energie. Belangrijkste conclusies: 80% van de respondenten had natuur, groen en recreatie in de top drie van belangrijkste thema's staan; daarnaast in die top drie de thema's voorzieningen, klimaat en energie; tenslotte werd het thema mobiliteit het minst vaak genoemd.

Op basis van de resultaten uit de Koerswijzer zijn er voor drie onderwerpen verdiepende stellingen online gezet om concreter inzicht te krijgen hoe Arnhemmers tegen de samenhang tussen thema's aankijken. De thema's waren hoogbouw, inrichting van de straat en het voorzieningenniveau in de wijk. Hoogbouw als een van de mogelijkheden om te voldoen aan de grote vraag naar woningen en aan een groene gezonde leefomgeving. De inrichting van de straat om de verhouding tussen groen, ontmoeten, bewegen en spelen, versus verkeer en parkeren scherper te krijgen. En voorzieningen om meer inzicht te krijgen in welke voorzieningen de inwoners op wijkniveau wensen en voor welke voorzieningen ze naar de binnenstad of grotere centra willen gaan.

Proces

De omgevingsvisie kent een uitgebreid traject en is vanaf 2020 samen met de stad voorbereid. De gemeenteraad stelde het voorontwerp vast in november 2021. De daarop volgende reacties van inwoners, bestuurlijke partners en beleidsactualisaties zorgden voor een aantal wijzigingen in het ontwerp dat het college van B&W in november 2022 vaststelde.
De ontwerp-omgevingsvisie heeft van 11 november 2022 tot en met 22 december 2022 voor iedereen ter inzage gelegen. In totaal zijn 17 zienswijzen ingediend.

Op basis van de omgevingsvisie hebben we ook onderzoek gedaan naar de milieugevolgen van deze visie. Door de milieu effecten in samenhang te beoordelen, verschillende scenario's te vergelijken hebben we meer inzichten gekregen in de haalbaarheid van de visie.

Om inzicht te krijgen in de gevolgen van de visie op de verschillende onderdelen van de leefomgeving (zoals bodem, water, milieu en gezondheid) hebben we door bureau TAUW een Milieueffectrapportage (MER) laten opstellen. Dit rapport laat zien in hoeverre de voorgestelde koers bijdraagt aan het halen van de gestelde ambities.

De commissie MER heeft een advies uitgebracht over de inhoud van het MER. In dit advies spreekt de commissie waardering uit voor het milieueffectrapport. Op basis van het advies hebben we nader onderzoek gedaan en met deze inzichten het MER-rapport aangevuld. Meer informatie hierover is te vinden in de aanvulling MER.

De omgevingsvisie kent ten opzichte van het ontwerp een aantal wijzigingen als gevolg van aanbevlingen die voortkwamen uit onderzoeken die gedaan zijn in het kader van het Milieu Effect Rapport (MER) en zienswijzen.

1.4 Samenhang

Het document dat voor u ligt, vormt in zijn geheel de omgevingsvisie. Hierin staat de koers voor de fysieke leefomgeving van Arnhem. Dit houdt in dat de onderdelen niet los van elkaar gelezen kunnen worden. De opgaven en koers voor 2040 staat in het hele document centraal. Alle onderdelen bij elkaar vormen onze visie. Afbeelding 1.4 geeft aan uit welke onderdelen de koers van de omgevingsvisie bestaat. Dit is van belang bij de verdere uit- en doorwerking van de visie.

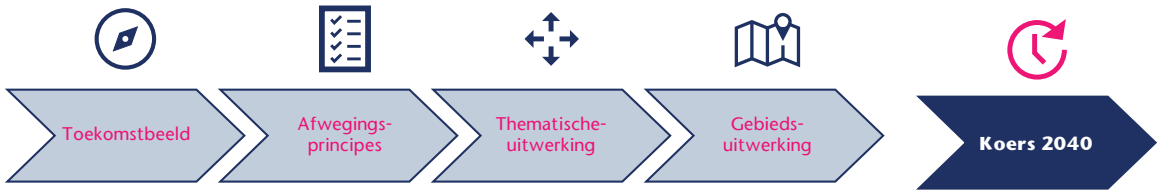

Afbeelding 1.4 Samenhang tussen de verschillende onderdelen

Leeswijzer

- In het volgende hoofdstuk wordt gestart met de positie van Arnhem in een veranderende wereld. Daarbij is de Arnhemse identiteit onze basis voor de toekomst.
- Vervolgens wordt Arnhem in hoofdstuk 2 vanuit verschillende perspectieven geschetst, zoals als onderdeel van de Groene Metropoolregio en als onderdeel van een gaaf Gelderland.
- Hoofdstuk 3 beschrijft de opgaven waar Arnhem voor staat, uitgaande van de belangrijkste trends en ontwikkelingen. De combinatie van opgaven en ambities vraagt om keuzes.
- Hoofdstuk 4 doet een voorzet voor die keuzes en geeft aan welk toekomstbeeld Arnhem voor 2040 voor ogen heeft. Inclusief afwegingsprincipes.
- De thematische uitwerkingen staan in hoofdstuk 5 en in hoofdstuk 6 staan uitwerkingen van enkele deelgebieden waar veel ambities en keuzes samenkomen. Het gaat hierbij niet alleen om de verstedelijkingsopgaven maar ook om beschermen en behouden van bestaande waarden.
- Hoofdstuk 7 geeft de doorwerking van de visie weer op de bestaande beleidskaders en gebiedsvisies. Waar moeten beleidskaders aangepast worden om de ambities en de samenhang ertussen te kunnen realiseren en wat betekent dit?
- Ten slotte is in hoofdstuk 8 een aanzet gedaan tot de uitwerking van de omgevingsvisie. Wat is er nodig om de omgevingsvisie uit te voeren; welke middelen en instrumenten we inzetten, welke rol de gemeente heeft en welke partners hierbij nodig zijn.

Reacties van Arnhemmers op stellingen over...

...hoogbouw

"Er was een tijd dat het draagvlak voor hoogbouw niet groot was in Arnhem. Ik denk dat de tijd nu rijp is, dit zie je ook in andere middelgrote steden."

"Het lijkt me niet eenvoudig een sfeervol centrum te creëren als er hoogbouw moet komen. Al is het maar door het gebrek aan licht wat hoogbouw met zich meebrengt. Hoogbouw heeft ruimte nodig om zich heen."

"Als iedereen blijft roepen 'niet in mijn achtertuin', komen we nooit verder. Hoogbouw hoeft echt niet overal, maar als het past doe het dan goed. Maak van Arnhem weer de hoofdstad van Gelre!"

"Hoogbouw is niet de enige oplossing. Verdichten kan ook relatief laag. Barcelona is de dichtst bevolkte stad van Europa, met nauwelijks hoogbouw"

"Het groen is voor veel mensen een van de redenen om in Arnhem te wonen. De vele parken zijn kostbaar. Om de woningnood op te lossen is hoogbouw hard nodig."

"Gratis parkeren stimuleert autogebruik en ik pleit juist voor minder auto's en dus een betere luchtkwaliteit in de stad."

...de inrichting van de straat

"Minder auto's in de straten: bouw meer parkeergarages in woonblokken voor de bewoners van dat blok. Parijs doet dat."

"Gratis parkeren hoort bij woongenot"

"Als inwoner van je eigen straat mag je verwachten dat je in de buurt gratis kan parkeren. Tenslotte betalen wij allemaal wegenbelasting"

Ja, wijken wel vergroenen, maar behoud wel de mogelijkheid om je auto bij je huis neer te zetten."

"Eerlijker verdelen ben ik voor, bijvoorbeeld dat een huishouden nabij het huis één auto kan parkeren. Dat meerdere auto's elders zouden moeten staan. Al kan het natuurlijk zijn dat iemand deze toch echt nodig heeft."

"Naar school in de eigen wijk vind ik belangrijk voor de sociale contacten en ontwikkeling van mijn kinderen."

"Men wil ook leefgenot en dat gaat niet met horeca en kinderdagverblijven. Voorzieningen net buiten de wijk met voldoende parkeergelegenheid zou een mooie optie zijn"

"Ik vind het prettig dat er een centrum is waar je heen kunt als je iets nodig hebt en dat het verder in wijken rustiger blijft. Ik heb liever meer groen in de wijken dan dat er opeens winkels bij komen."

...voorzieningen

"Zeker met een verouderende bevolking is het belangrijk om winkels en overige voorzieningen in de buurt te hebben."

"Ik vind het fijn als alles lopend of fietsend snel te bereiken is. Dit is de reden waarom ik weg ging uit Schuytgraaf: 1100 meter lopen naar de bakker! 3400 naar de snackbar of het café."

"Er is in mijn wijk weinig ruimte voor sociale ontmoeting en sport en spel (buiten). Daar mag echt wel in geïnvesteerd worden."

Afbeelding 2.1 Audrey Hepburnplein in de Binnenstad

2. Arnhem in een veranderende wereld

Arnhem bezit veel ruimtelijke kwaliteiten waar we trots op zijn. In onze aanpak vormen deze kwaliteiten het vertrekpunt: we ontwikkelen vanuit het Arnhemse DNA.

2.1 De Arnhemse identiteit als basis

Als uitgangspunt voor deze omgevingsvisie geldt dat we ruimte bieden aan de fysieke ontwikkeling van de stad vanuit de unieke kwaliteiten van Arnhem.

Arnhem bezit veel ruimtelijke, landschappelijke, ecologische en cultuurhistorische kwaliteiten waar we trots op zijn en die onze stad uniek maken. Het gaat daarbij om waarden die van belang zijn voor de ruimtelijke fundamenten van Arnhem, ontstaan door natuurlijke processen, sociaal-maatschappelijke of economische gebeurtenissen. Omdat deze ruimtelijke fundamenten sterk sturend zijn in de verdere ontwikkeling van de stad, gebruiken we ook wel de term 'DNA van Arnhem'.

Veelzijdige ondergrond

Arnhem kent vier landschapstypen: het reliëfrijke stuwwallenlandschap, het gradiëntlandschap dat zich heeft gevormd op de overgang tussen de Veluwe en de rivieren, het rivierenlandschap van Rijn en IJssel en het polderlandschap in Arnhem Zuid.

De stad ligt ingebed in deze landschappen. Het is uniek dat deze landschappen tot diep in het stedelijk gebied doordringen. Voorbeelden zijn onder meer de stadsparken, lanen, dijken, uiterwaarden en historische polderlinten

Ook in het stedelijk gebied zijn de overgangen tussen verschillende landschapstypen vaak goed te zien. Zo markeert de Velperweg de overgang tussen de poldergrond en zandgrond. Een ander voorbeeld is te vinden bij Onderlangs, waar het stuwwallenlandschap op dramatische wijze het Rivierenlandschap raakt. Door de verwevenheid van stad en landschap is de afstand naar groen overal klein. Daar waar de drie landschappen in contact komen met het stedelijk weefsel is deze overgang goed te ervaren. De rijkheid in variatie en landschap die in deze regio is ontstaan, is uniek voor Nederland.

Stedenbouwkundige contrasten

De Arnhemse wijken kennen een grote variatie. Elke bouwperiode in de geschiedenis van de stad bracht eigen stedenbouwkundige idealen met zich mee en een eigen ruimtelijke inrichting. Deze gebieden liggen als 'scherven in het groen' en zijn niet aan elkaar gegroeid als aaneengesloten stedelijk gebied. Er is veel open ruimte tussen clusters van bebouwing. Open ruimte die wordt bepaald door de grote

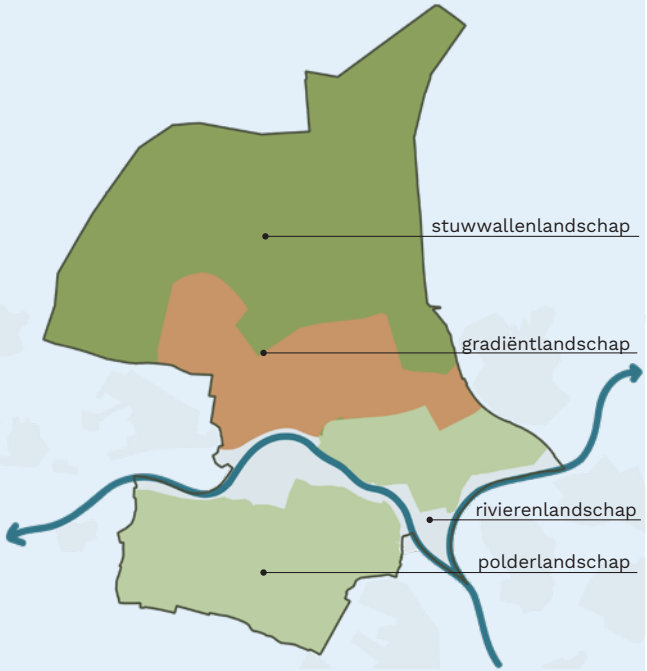

Afbeelding 2.2 Arnhem op het kruispunt van vier landschapstypen

groene parken en landschappen in Noord, het rivierengebied en in Arnhem Zuid de vaak forse maat van infrastructuur en de wijkopzet.
Ook het scherpe contrast tussen landschap en stedelijkheid is een bijzondere Arnhemse kwaliteit. Het is uniek hoe ver de groene gebieden in het hart van de stad doordringen.

Strategische ligging

De stad is strategisch gelegen, op een kruispunt van auto-, spoor- en vaarwegen, tussen Randstad en Ruhrgebied, tussen Noord- en Zuid-Nederland. Arnhem heeft altijd het belang van een goede bereikbaarheid begrepen.

De verlegging van de Rijn, de aanleg van de haven en de komst van het spoor bracht naast mobiliteit en economische voorspoed ook groeimogelijkheden voor de stad. Wonen in Arnhem en werken in het westen is sindsdien een feit.

Ook nu bepaalt onze ligging en positionering de samenwerking met de regio. De koers voor regionale samenwerkingsverbanden (Groene Metropoolregio en de woondeal) geven de regio weer een sterke positie.

Ontwikkeld als dienstenstad

De eerste bedrijvigheid in Arnhem is ontstaan langs de beken. Door het verleggen van de Rijn groeide de stad uit tot een Hanzestad. De positie aan de Rijn en de aanleg van havens en steenfabrieken bracht de stad voorspoed. Langs beken ontstond bedrijvigheid met waterkracht, gebruikmakend van het hoogteverschil. Nog altijd zijn we een stad waar (duurzame) energie en innovatie ons handelsmerk is. Op economisch gebied profileren we ons als stad met het 'hotspot energie' merk. Nieuwe (groene) bedrijven en innovaties passen goed bij onze economische signatuur.

Arnhem is nooit een echte industriestad geworden; wel een dienstenstad. Het heeft daarmee een groot cultureel aanbod. De vestiging van ArtEZ, Introdans, Oostpool en het Modekwartier vormde de basis van de energieke en creatieve identiteit van Arnhem. Bij ontwikkelingen zetten we ons in om samen met de stad bij te dragen aan het groene, creatieve en innovatieve profiel van de stad.

Afbeelding 2.3 De stad ingebed in de parken en landschappen

Afbeelding 2.4 Verschillende ruimtelijke milieus

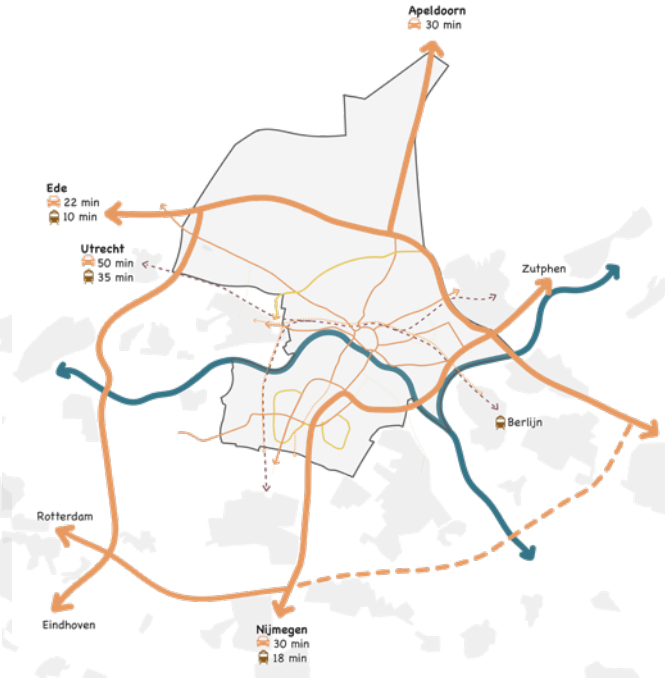

Afbeelding 2.5 Strategische ligging van Arnhem

Een diverse stad

Met de snelle verstedelijking na 1850 kwamen er naast veel rijken ook veel arbeiders en huishoudelijk personeel naar Arnhem. Deze sociale verschillen zijn nog altijd aanwezig. In Arnhem wonen relatief veel inwoners met een laag inkomen en een grote groep die niet deelneemt aan het arbeidsproces. Dit is meer dan gemiddeld in Nederland. Een goede wijkgerichte aanpak en/of herstructurering kan het verschil maken om de tweedeling op te heffen en wijken met gelijke kansen te creëren. ‘Alle wijken sterk’ is een belangrijk principe. We willen Arnhemmers uitnodigen om samen te werken aan vitale, sociale, gezonde, duurzame en inclusieve wijken. De groei en ontwikkeling van de stad dient altijd meerdere doelen. Naast fysieke maatregelen is ons sociaal kapitaal belangrijk. Verstedelijkingsopgaves gaan daarom gepaard met verbeteren van de werkgelegenheid, leefbaarheid en sociale gelijkheid in kansen.

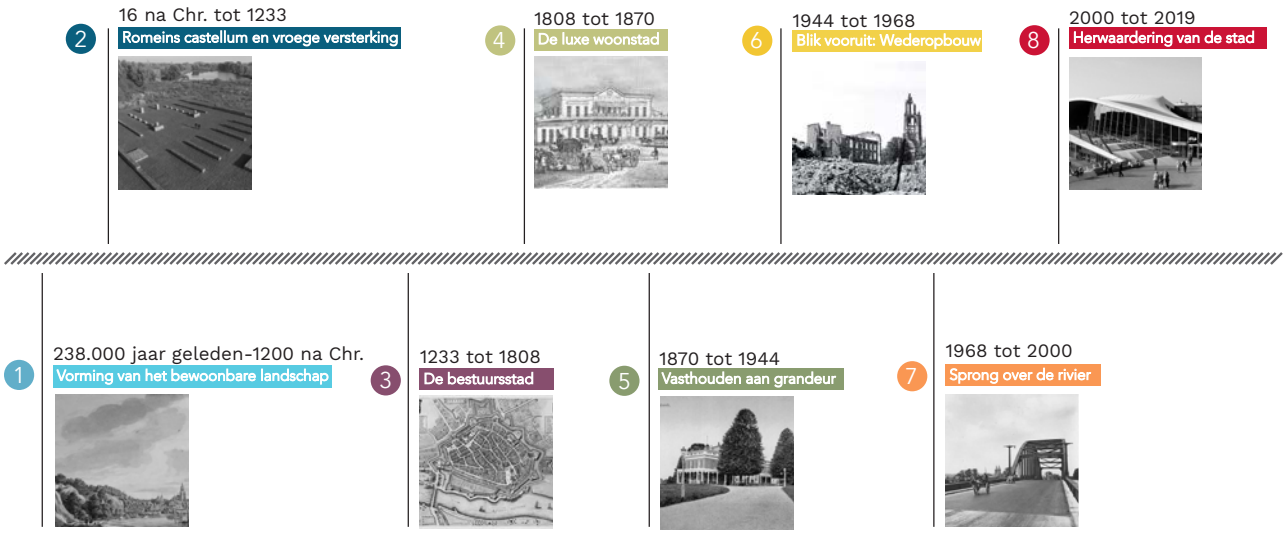

Afbeelding 2.6 Tijdlijn van Arnhem

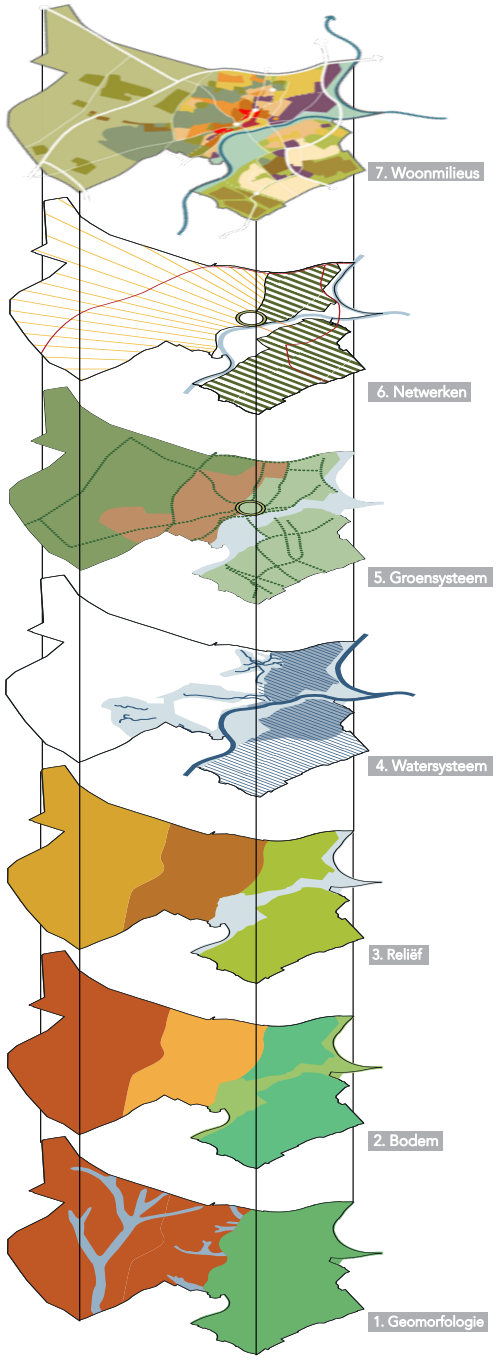

Afbeelding 2.7 Arnhem in themalagen

2.2 Vanuit verschillende perspectieven

Arnhem houdt niet op bij de gemeentegrens. De positie van de stad en haar netwerk kan op verschillende schaalniveaus gedefinieerd worden. Op een ander schaalniveau naar de stad kijken, levert inzicht op en wijzigt het perspectief op de stad.

Arnhem als Centrumstad

De stedelijke invloed van Arnhem is groter dan alleen het deel dat binnen de gemeentegrens ligt. De kernen direct rondom Arnhem (zoals Oosterbeek, Velp en Huissen) zijn sterk gericht op Arnhem en haar voorzieningen. Andersom bieden deze kernen kwaliteiten die Arnhem zelf niet heeft. Deze kernen zijn fysiek, sociaal en economisch zo sterk met Arnhem verbonden dat we kunnen spreken van Arnhem als centrumstad.

Arnhem als onderdeel van de regio

In regionaal verband zijn Arnhem en Nijmegen de belangrijkste centra, met daaromheen middelgrote en kleine woonkernen. De regio Arnhem-Nijmegen heeft een sterke identiteit. Met unieke landschappelijke waarden, een kenniseconomie die sterk onderling verbonden is met een regionaal hoogwaardig openbaar vervoer.

Arnhem tussen Randstand en Noordrijn-Westfalen

De Randstad en Noordrijn-Westfalen zijn sterke economische regio's. Arnhem ligt er exact tussen; verbonden met snelwegen, een internationale treinverbinding en een rivier. In dit perspectief bezien neemt Arnhem (en de regio) een bijzondere plek in.

Afbeelding 2.8 Arnhem als centrumstad, in regio Arnhem-Nijmegen en tussen Randstad en Ruhrgebied

2.3 We dragen bij aan een Gaaf Gelderland

Als provinciehoofdstad zijn we in Arnhem natuurlijk ook bewust van de opgave waar we op provinciaal niveau voor staan. De provincie Gelderland heeft een eigen omgevingsvisie: Gaaf Gelderland. In deze Gelderse visie staat aangegeven wat van waarde is en beschermd moet worden, maar ook waar de wens en noodzaak is om te veranderen en verder te ontwikkelen. Doel is een gezond, veilig, schoon en welvarend Gelderland. Hierin staan oplossingsrichtingen voor grote bovenlokale vraagstukken centraal, zoals het energievraagstuk, de klimaatverandering, uitputting van grondstoffen, kwetsbare biodiversiteit, verdere verstedelijking en de toenemende mobiliteit. De visie Gaaf Gelderland dient als een gedeeld vergezicht.

Onze Arnhemse omgevingsvisie is opgesteld in de geest van de Gelderse ambities. Uiteraard met onze eigen invulling en invloed die we hebben, maar dezelfde opgaven en ambities staan centraal.

Afbeelding 2.9 Ambities Gaaf Gelderland

2.4 Onderdeel van de Groene Metropoolregio

Arnhem, met haar profiel van een groene, innovatieve en creatieve stad, draagt bij aan de economische positionering van de Groene Metropoolregio. Het versterken van het vestigingsklimaat van stad en regio op circulaire principes vergt een goede samenwerking binnen de regio om een vanzelfsprekende partner te worden voor het Rijk.

De ruimtelijke, economische en sociale relaties binnen de regio Arnhem-Nijmegen nemen steeds verder toe. Steeds meer opgaven vragen om een grotere schaal en gezamenlijke aanpak: verstedelijking en mobiliteit, energietransitie en klimaatopgave, economische ontwikkeling, vestigingsklimaat en werkgelegenheid.

Zoals al eerder beschreven, kent Arnhem van oudsher een aantrekkelijke ligging tussen stuwwal en rivier en een strategische ligging in het netwerk tussen de Randstad en het Ruhrgebied. Dit heeft ervoor gezorgd dat Arnhem een aantrekkelijke stad is voor bewoners, bezoekers en bedrijven. Door de vestiging van burgers en bedrijven kon de stad zich ontwikkelen als de hoofdstad van de provincie. Inmiddels geldt dit niet alleen voor de stad Arnhem, maar voor de gehele regio. Het samenhangende stedelijk netwerk van het gebied rondom Arnhem en Nijmegen beslaat het grondgebied van alle 18 regiogemeenten. De regio Arnhem-Nijmegen vormt in steeds meer opzichten één stedelijke agglomeratie met een variatie aan stedelijke, suburbane en landelijke milieus.

We zijn inmiddels het grootste verstedelijkte gebied buiten de Randstad en een moderne kennisintensieve regio. Er zijn bloeiende innovatieve bedrijven in alle economische sectoren, met de topsector Energy als belangrijk groeispeerpunt voor Arnhem.

De trek naar de stad en regio vormt ook een uitdaging voor de toekomst. Hoe zorgen we ervoor dat iedereen een passende woning vindt, hoe blijven we op een duurzame manier bereikbaar en hoe houden we iedereen aan het werk? Tegelijk willen we onze groene leefomgeving in stand houden. Dit kan niet zonder de opgaven van de stad in regionaal verband te zien. Hierbij sluiten we aan bij het perspectief van de Groene Metropoolregio.

Vanuit Arnhem en de regio functioneren we in een stedelijk netwerk op nationale schaal. We willen ons in dat gezelschap blijven onderscheiden als een groene regio met een meer ontspannen leefomgeving. Wij zijn in 2018 al verkozen tot circulaire topregio en stellen ons ten doel om in 2050 een energie-neutrale en circulaire metropoolregio te zijn. Met provincie, Rijk, Europa en maatschappelijke partners zijn wij met dit profiel als groene, circulaire metropoolregio een interessante samenwerkingspartner.

Afbeelding 2.10 Willemsplein

Meer landschap, meer stad

De Groene Metropoolregio heeft samen met de Regio Foodvalley een visie opgesteld voor de verstedelijkingsoipgaven. Deze strategie gaat uit van vier bouwstenen:

- De realisatie van een groene en gezonde leefomgeving voor inwoners in en om steden en dorpen door een balans in de ontwikkeling van stad en landschap;
- Een goede bereikbaarheid van de woon- en werklocaties dankzij duurzame ontsluiting
- Het streven naar realisatie van voldoende arbeidsplaatsen en werklocaties om te komen tot een balans van wonen en werken;
- De realisatie van 100.000 kwalitatief goede en voldoende betaalbare woningen - met name geconcnetreerd in de grootschalige NOVEX-woningbouwlocaties.

2.5 We werken samen binnen de Euregio

Arnhem is onderdeel van een grensregio. We vinden het belangrijk om te investeren in onze grensoverschrijdende samenwerking. Als lid van de Euregio Rijn-Waal dragen we hier actief aan bij.

De Euregio is een samenwerkingsverband tussen Nederlandse en Duitse gemeentes en instanties. Het heeft als belangrijkste doel om de samenwerking op het gebied van economie en maatschappij te verbeteren.

3. De Arnhemse uitdaging

De wereld om ons heen verandert continu. Ontwikkelingen, zoals de groei van het aantal inwoners en het aantal huishoudens, energietransitie en kringloopeconomie, klimaatverandering en digitalisering hebben een grote invloed op onze fysieke leefomgeving. Onze eisen op het gebied van woonklimaat en gezondheid veranderen ook. De uitdaging voor Arnhem is om hierin een weloverwogen ruimtelijke koers te gaan varen waarbij onze kwaliteiten (groen, creatief en vrij) de drager vormt.

3.1 Belangrijkste trends en ontwikkelingen

Demografische veranderingen

Hoewel 2040 nog ver weg lijkt, zijn de demografische verwachtingen helder. Zo staat het vast dat het aantal ouderen zal toenemen. Het is ook zeker dat de bevolking in de beroepsleeftijden nog slechts bescheiden zal groeien. Van deze laatste groep zal het aantal mensen met een Nederlandse achtergrond sterk teruglopen. Daar staat een groei van het aantal mensen met een migratieachtergrond tegenover. De totale bevolkingsomvang zal blijven groeien, vooral in de dichtbevolkte regio's.

De omvang van huishoudens neemt af. En het aantal huishoudens neemt in de komende twintig jaar met ca. 16.000 toe. Dit zijn vanwege vergrijzing meer eenpersoonshuishoudens. Door de drievoudige vergrijzing (aantal ouderen neemt toe, ouderen worden ouder, ouderen blijven langer zelfstandig wonen) ontstaat behoefte aan nieuwe en andere woonvormen. Tegelijkertijd kan een te lage groei van de potentiële beroepsbevolking de economische ontwikkeling negatief beïnvloeden.

Onze regio, met de steden Arnhem en Nijmegen in het bijzonder, is de laatste jaren relatief sneller gegroeid dan andere steden in het land. De prognoses laten zien dat deze groei doorzet.

Als regio hebben we een woningbouwopgave die voortkomt uit enerzijds een bestaand woningtekort en anderzijds autonome groei en een hoge aantrekkingskracht van onze regio op mensen van buitenaf (zowel vanuit het binnen- als het buitenland).

Trek naar de stad en toename van ruimtelijke verschillen

De verschillen in Nederland tussen regio's, steden en binnen steden nemen toe. Ook is er sprake van wijzigende geografische patronen. Het gebied waarbinnen de belangrijkste dagelijkse verplaatsingen (woon-werk, studie, sport, etc.) zich afspelen, dijt uit. Er is een trek naar de stad voor specifieke groepen (jongeren, alleenstaanden, kenniswerkers). In toenemende mate kiezen inwoners en huishoudens bij beslissingen over woon- en werklocaties hun (toekomstige) woonplaats op basis van de kwaliteit van de woon- en leefomgeving. Van daaruit wordt gekeken welke banen bereikbaar zijn. Betaalbare woonlasten zijn hierbij een belangrijke factor.

In de grote steden worden we geconfronteerd met een achterblijvende woningproductie en een groeiende bevolking. Mede gezien de sterk wijzigende bevolkings- en huishoudenssamenstelling is daarbij de vraag voor de toekomst welke woningen men waar moet bouwen. Dit is naast een kwantitatieve ook een kwalitatieve opgave. De bereikbaarheid van de stad wordt steeds belangrijker door de geografische opschaling, het pendelen naar werk vanuit de woonplaats en de vele kriskras verkeersbewegingen in de stad en de omliggende regio. We verwachten ook dat in de toekomst meer mensen thuis gaan werken. Het is nog onbekend welke effecten ten aanzien van mobiliteit en huisvesting te verwachten zijn op de middellange termijn.

Afbeelding 3.1 Stadslandbouw Mooieweg in Rijkerswoerd

Naar een duurzame samenleving

De, onderling samenhangende, transities op het gebied van energie en circulariteit hebben grote impact op de ruimtelijke ontwikkeling van de stad. Ze stellen ons voor een aantal grote opgaven, zoals het creëren van duurzame energiebronnen en grootschalige energieopslag, hergebruik van stoffen en vermindering van energie- en grondstoffengebruik. De gemeenten hebben hierin een belangrijke rol. De energieproductie verschuift deels van nationaal naar lokaal niveau.

Ondanks de inspanningen om de opwarming van de aarde te beperken, krijgen we te maken met de effecten van klimaatverandering. Meer en extremere regenbuien vragen om een andere inrichting van de stad. Meer hittegolven zullen leiden tot meer sterfgevallen onder ouderen en een minder aangenaam verblijfsklimaat in onze binnensteden.

De ligging van Arnhem, op de overgang van het stuwwallenlandschap en het polderlandschap, maakt dat de situatie in Arnhem anders is dan gemiddeld in Nederland. Zowel te veel water als periodes van droogte zorgen voor overlast. Vooral in Arnhem Noord geldt dat hoogteverschillen de stad extra kwetsbaar maken voor droogte op de hoge zandgronden en wateroverlast op de lage delen van de stad. In Arnhem Zuid en in de lage delen van Arnhem Noord is vooral de waterveiligheid van belang. Hoog water in de Rijn is hier een extra risico. Inspirerend in dit kader is het scenario dat onderzoekers van Wageningen University & Research maakten voor de stad van de toekomst. Arnhem is hierbij als voorbeeld genomen. Het scenario is een vrije denkoefening over hoe de klimaatadaptieve stad van over 100 jaar er uit kan zien. Een prikkelende studie die we de komende jaren kunnen betrekken bij de verdere ontwikkeling van de stad. Voor meer informatie verwijzen we naar het onderzoek: Zo kan de Nederlandse stad er in 2120 uitzien - WUR

Zorgen voor een gezonde en veilige stad

Gezondheid en een veilige samenleving zijn ruimtelijk gezien steeds belangrijkere maatschappelijke thema's geworden.

Het onderwerp van een gezonde en veilige leefomgeving wordt van oudsher benaderd vanuit het beperken van gezondheidsrisico's voor mensen. Dit is vooral uitgewerkt in normeringen voor geluid, luchtkwaliteit, bodemkwaliteit, waterkwaliteit (of in maatregelen zoals het verlagen van de maximumsnelheid). Tegenwoordig gaat het ook om het bieden van voorzieningen die de gezondheid bevorderen. Gezondheid wordt niet alleen bepaald door leefstijl en gedrag, maar ook door de omgeving. Bijvoorbeeld door de afwisseling van bebouwing met groen en de aanwezigheid van plekken met rust (stilte) en verkoelend water. Ook van belang is de aanwezigheid van aantrekkelijke en gevarieerde openbare ruimten die uitnodigen tot bewegen, zoals goede fiets- en wandelvoorzieningen en buitenspeelmogelijkheden.

De digitalisering van onze samenleving

De digitalisering van onze samenleving heeft invloed op het ruimtegebruik. Activiteiten worden door de digitalisering minder plaatsgebonden en de scheidslijnen tussen werk en vrije tijd, werk en thuis én tussen publiek en privaat vervagen. De behoefte van functiemenging op de schaal van een gebouw of wijk neemt daarmee toe.

3.2 Stapelen van ambities vergt keuzes

Wanneer we alle ambities en opgaven van de stad op elkaar stapelen in de fysieke leefomgeving, dan kan niet alles overal zonder dat we belangrijke kwaliteiten van de stad onrecht aandoen. Het is daarom van belang te kijken op welke manier we ambities kunnen combineren, hoe we de schaarse ruimte intensief kunnen benutten en waar nodig te prioriteren.

De afbeelding hiernaast laat de ambities en opgaven voor de verschillende thema's in de stad zien. Het Arnhemse DNA is de basis, met vervolgens de verschillende ontwikkelingen per thema. De kaart is een weergave van de stapeling en maakt inzichtelijk waar veel ontwikkelingen samen komen en keuzes nodig zijn.

De wereld om ons heen verandert continu. Ontwikkelingen zoals de groei van het aantal inwoners en het aantal huishoudens, energietransitie en kringloopeconomie, klimaatverandering en digitalisering hebben een grote invloed op onze fysieke leefomgeving. Onze eisen op het gebied van woonklimaat en gezondheid veranderen ook. De uitdaging voor Arnhem is om hierin een weloverwogen ruimtelijke koers te gaan varen waarbij we onze Arnhemse groene identiteit behouden.

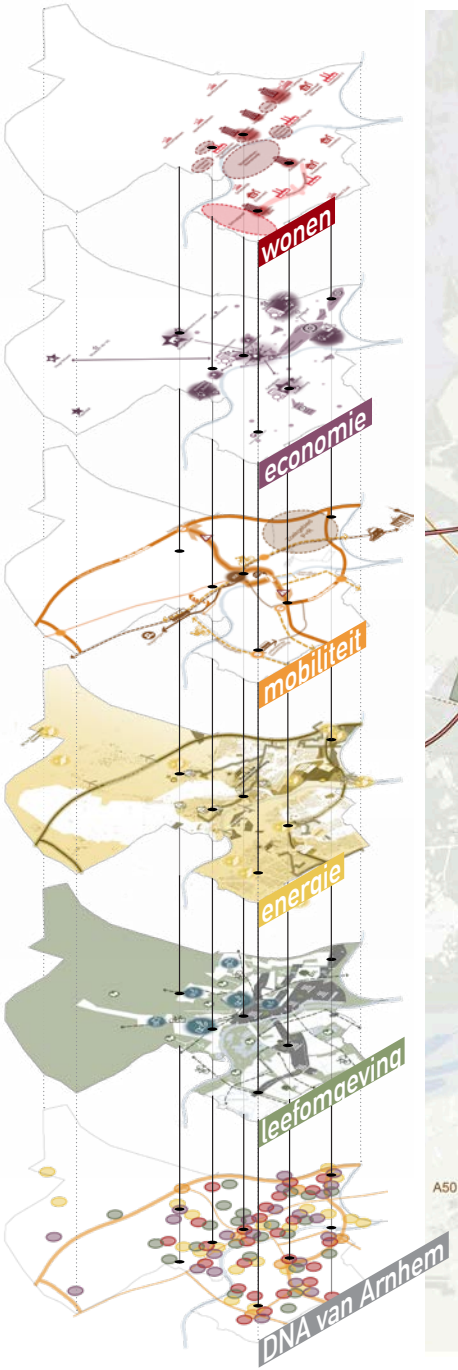

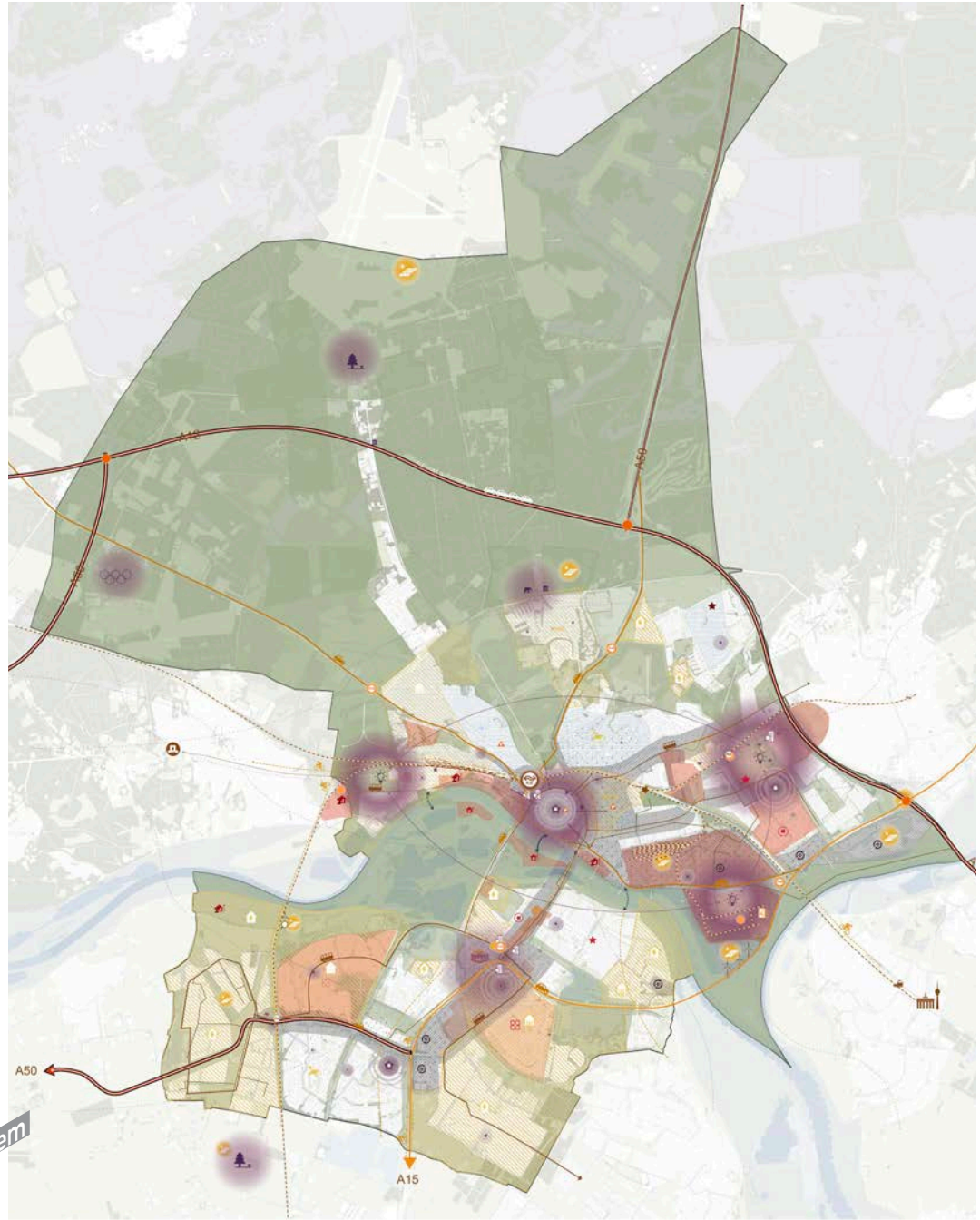

Afbeelding 3.2 Stapelen van ambities vergt keuzes

Afbeelding 4.1 Bus nabij Arnhem centraal

4. Koersen richting 2040

Arnhemmers weten heel goed waarom het goed wonen is in Arnhem. Arnhem staat voor wonen in een echte stad met de Veluwe, de uiterwaarden en de Betuwe altijd dichtbij. Een stad waar het leven ontspannen is, met cultuur en voorzieningen in de buurt. Een stad die gunstig ligt en waar de 'rest van Nederland' nooit echt ver weg is, met Duitsland op een steenworp afstand. Arnhem is steeds meer in trek. Dat vraagt wat van de stad. Allereerst zijn er woningen nodig, daarna extra scholen, huisartsen en sportvoorzieningen. Tegelijk zijn ook meer banen nodig. Om te zorgen dat Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst, hebben we samen met de stad een toekomstbeeld en afwegingsprincipes opgesteld.

4.1 Waar willen we naar toe?

Arnhem is in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. Niet alleen in de regio, maar in een steeds groter verband. De groei die dit met zich meebrengt willen we benutten om de stad aantrekkelijker, vitaler en socialer te maken. Dit vergt innovatieve oplossingen in het ruimtegebruik van de stad en land, waarbij we uitgaan van onze identiteit. Oplossingen die vragen om een toekomstbeeld voor 2040 dat de belangrijkste ambities, waarden en principes beschrijft waarmee we richting geven.

We hebben nadrukkelijk rekening gehouden met het gedachtegoed van de Nationale Omgevingsvisie en onderschrijven de opgaven en de afwegingsprincipes uit deze visie. Combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies, kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal en afwentelen wordt vermeden.

Afbeelding 4.2 Toekomstbeeld Arnhem 2040

4.2 De visie van Arnhem

De omgevingsvisie geeft aan waar Arnhem de komende jaren op in gaat zetten.

Onderdeel van een sterke regio

Arnhem maakt deel uit van een sterke regio. Als Groene Metropoolregio koesteren we samen een stevige ambitie: doorgroeien naar een duurzame en circulaire metropoolregio van betekenis. Met Arnhem als groene, innovatieve en creatieve stad dragen we bij aan de versterking van die metropoolregio en nemen we onze verantwoordelijkheid als het aankomt op de verstedelijkingsopgaven. *We richten ons op een sterke positionering en profilering van Arnhem als groene creatieve ondernemende energiestad in het stedelijk netwerk Nederland.*

De kracht van Arnhem bestaat uit een samenspel van een stevige groene structuur met stedelijke focuspunten. Tussen de brede stadsassen met allure ligt een diversiteit aan wijken met elk een eigen karakter. Ontwikkelingen en transformaties zetten we in om bestaande kwaliteiten te behouden en versterken en dragen bij aan verbetering en vergroening van de leefomgeving. *We bieden ruimte aan nieuwe stedelijke gemengde woon-werkmilieus.*

Levendig landschap

Het landschap met het vele groen en water is een belangrijke drager van de identiteit van Arnhem. Het groen is in veel wijken direct aanwezig en soms dichtbij en de nabijheid van het landschap is in Arnhem voelbaar. Het heeft een grote aantrekkingskracht en is een vestigingsvoorwaarde voor veel nieuwe bewoners en bedrijven. Het groen en de beken spelen een belangrijke rol bij de klimaatadaptatie, de biodiversiteit, de leefkwaliteit en de gezondheid van de inwoners van Arnhem.
In de visie ligt daarom de focus op het behouden, versterken en verbinden van de groenstructuur van Arnhem, om te *zorgen voor een aantrekkelijk, gezond, klimaatadaptief en groen woon- en leefmilieu voor mens en dier.*
Daarbij zoeken we naar oplossingen waarbij het groen bijdraagt aan meerdere doelen van de stad, zoals waterberging, schone lucht, biodiversiteit en het tegengaan van hittestress.

Waardevolle wijken

Arnhem bestaat uit een grote diversiteit van wijken met elk een eigen karakter en eigen uitdagingen voor de toekomst. *De visie richt zich op duurzame en gezonde wijken, waar iedereen mee kan doen.* De ontwikkelingen in de stad dragen bij aan de verduurzaming en sociale ontwikkeling van de wijken. Dit houdt in dat ingezet wordt op heterogene wijken met voldoende betaalbare en levensloopbestendige woningen. Dit alles met behoud van de identiteit van de wijk en haar bewoners.

In Arnhem wordt de komende jaren gewerkt aan het beschikbaar en betaalbaar houden van woningen. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus in sociale huur, vrije-sectorhuur en koop. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen. *We lossen de woningbouwopgave binnenstedelijk op, waarbij inclusie en betaalbaar wonen een centrale plek hebben.*

De komende jaren zet Arnhem vol in op de energietransitie, met als doel *Arnhem klimaatneutraal in 2050.* Dit doen we door het verduurzamen van mobiliteit, door bedrijven en industrie te ondersteunen bij reductiedoelstellingen en door het verduurzamen van woningen en gebouwen. *Via een wijkgerichte aanpak werken we aan verduurzaming van wijken en het tegengaan van energiearmoede.*

Krachtige knooppunten

In de dynamische gebieden zullen de komende jaren opgaven en ambities samenkomen. *We gaan vooral investeren op die plekken in de stad die per OV goed bereikbaar zijn en waar al veel voorzieningen aanwezig zijn. Ook zetten we in op meer ruimte voor fietsen en wandelen.* Dit doen we zorgvuldig en met oog voor een kwaliteitsimpuls voor de stad. We benutten bestaande, stedelijke knooppunten als gemengde woon-werkmilieus en versterken de stedelijke assen. Bij het programmeren richten we ons op het versterken van de identiteit van een plek en de positie in de stad.

Arnhem onderscheidt zich binnen de regio door enkele kenmerkende economische speerpunten, waaronder Energy, bruisende binnenstad, creatieve industrie en ontwerp, regionaal dienstencentrum en gezondheid en sport. Het kernwinkelgebied blijft een belangrijke trekker, samen met de horeca en cultuur. *De binnenstad is en blijft voor Arnhem het bruisende brandpunt voor de regio: van place to buy naar place to meet.*

Om koploper te blijven op energiegebied maken en houden we onze stad aantrekkelijk voor startups en innovatieve bedrijven in de energiesector. Daarnaast gaan we de energiesector beter verbinden aan de sterk aanwezige creatieve industrieën en koppelen we onderwijs aan innovatieve bedrijvigheid. We verankeren de samenwerking ook op een juridische en bestuurlijk wijze. *Arnhem ontwikkelt zich als energie-hotspot met een gunstig vestigingsklimaat voor onderwijs en circulaire, innovatieve en creatieve bedrijvigheid.*

We geven instellingen, organisaties en bedrijven de ruimte om te ondernemen en te ontwikkelen. Zij zorgen voor werkgelegenheid op verschillende niveaus zodat zo veel mogelijk Arnhemmers mee kunnen doen. *We zorgen voor toekomstbestendige en flexibele werklocaties die bijdragen aan behoud en het creëren van voldoende werkgelegenheid voor alle Arnhemmers.*

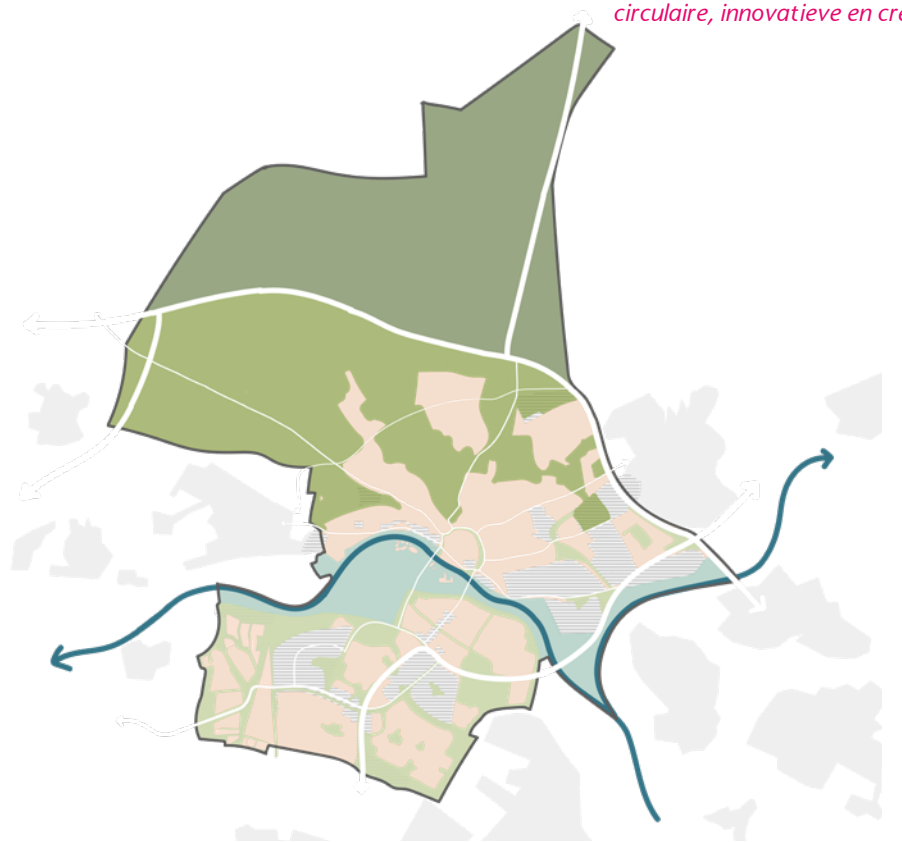

Afbeelding 4.3 Gebieden met kwaliteits- en beheersopgave en een enkelvoudige wijkgerichte opgave

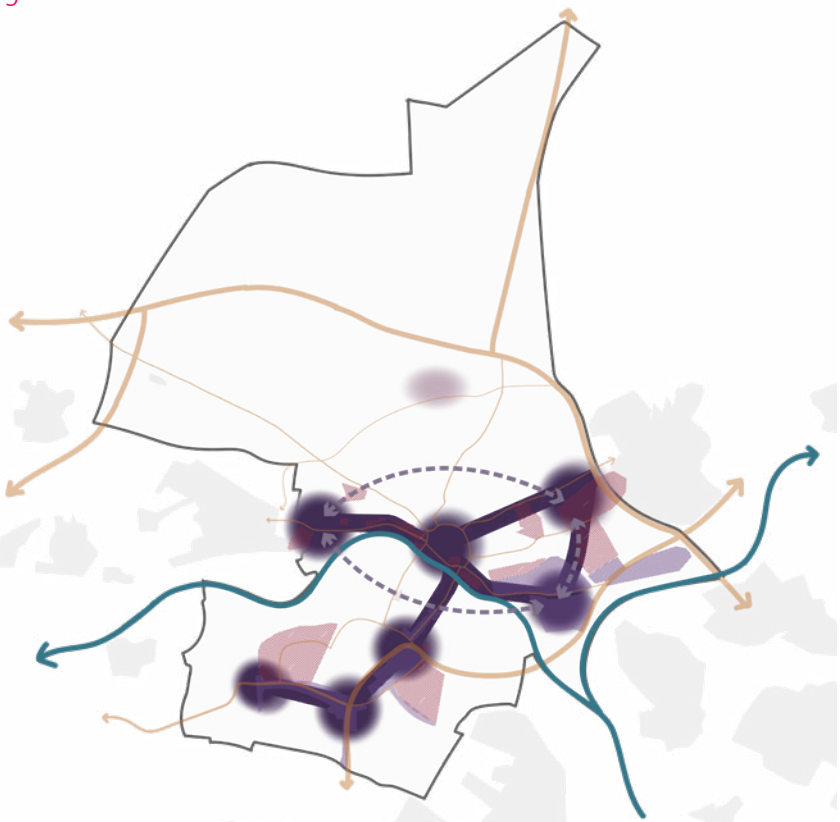

Afbeelding 4.4 Gebieden met een meervoudige stedelijke opgave

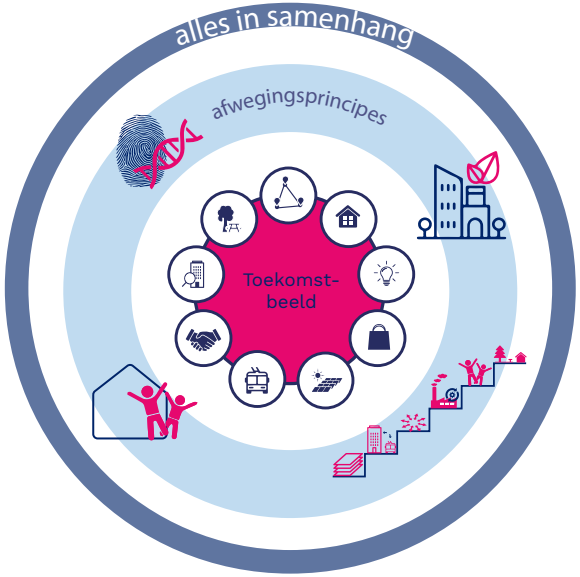

4.3 Afwegingsprincipes

De opgaven waar we voor staan kunnen niet los van elkaar worden aangepakt. Om samenhang tussen de opgaven en aanpak te brengen, hanteren we een aantal afwegingsprincipes. De druk op de fysieke leefomgeving vraagt om scherpe en fundamentele keuzes, maar vooral om integrale keuzes. De volgende afwegingsprincipes dragen ertoe bij dat de opgaven aantrekkelijk, duurzaam, gezond en sociaal worden en dat we slim en klimaatadaptief met onze ruimte omgaan. Dit betekent niet dat overal hetzelfde moet gebeuren. Wel dat we dezelfde afwegingsprincipes hanteren. We onderscheiden er vier.

De Arnhemse identiteit versterken

Arnhem is een stad van contrasten: van kantoortorens en koeien, van Hoogte Tachtig en hoog water, van oorlog en vrijheid en van villa's en flatjes. Arnhemmers zijn gezegend met een weldaad aan prachtige landschappen en de band tussen die twee is innig. Het contrast tussen het stedelijk gebied en de landschappelijke structuur is een specifieke identiteit van Arnhem en is verankerd in het DNA van de stad. Ook binnen de stedelijke structuur willen we de Arnhemse kwaliteit behouden. Integraal ontwerpen in samenhang met de omgeving en versterken van de ruimtelijke kwaliteit is daarbij een belangrijk principe. Bij ruimtelijke keuzes staan de kenmerken en de identiteit van onze stad, wijken en landschappen voorop. Dit betekent dat behoud en versterking van groenstructuur en cultuurhistorische waarden belangrijke voorwaarden zijn bij ontwikkeling.

Duurzaam en gezond ontwikkelen

Voorwaarde voor de groei van de stad is dat de natuurwaarden in de stad toenemen, de klimaatmaatregelen een plek krijgen en dat een groene leefomgeving bijdraagt aan het welbevinden van mens en dier. Daarnaast draagt een goed en groen ingerichte leefomgeving bij aan het voorkomen van gezondheidsklachten. Dit betekent dat we bij nieuwe woningen ruimte maken voor groen, water en natuur, voor ontmoeten en spelen, voor klimaatmaatregelen en duurzame mobiliteit (lopen en fietsen).
De clustering van bedrijven en opleidingen op het gebied van de energietransitie levert innovatiekracht op en een slag naar een circulaire en duurzame economie. Nieuwe woningen moeten zoveel mogelijk in de buurt van een park, een bos of het water staan. Als dat niet kan, dan moet er minimaal een fraaie groene route zijn waar het fijn wandelen is.

Wijken versterken waarin iedereen mee kan doen

Arnhem kent ook een kwetsbare kant, de wijken in de stad waar Arnhemmers minder profiteren van wat de stad te bieden heeft. Een voorwaarde aan de groei van de stad is dan ook dat Arnhem vitaler, veiliger en socialer wordt. Alle Arnhemmers moeten beter worden van de ontwikkeling van de stad. Dit betekent aandacht voor aantrekkelijke en veilige wijken waar woonruimte is voor alle doelgroepen (sociale huur en koop, van starters- tot seniorenwoning), dus levensloopbestendige wijken waarin niet alleen gewoond maar ook gewerkt wordt en ook in de buitenruimte ontmoet en bewogen wordt. Uitgangspunt is dat we sociale woningen en woningen voor kwetsbaren toevoegen aan sterke wijken. Bij ontwikkelingen is het creëren van maatschappelijke meerwaarde een belangrijk principe. Ontwikkelingen voorzien niet alleen in zoveel mogelijk woon-, winkel- of werkruimte, het moet ook iets 'terugdoen'. Dat kan door het toevoegen van functies die bijdragen aan de sociale cohesie, de veiligheid en de leefbaarheid van de wijk.

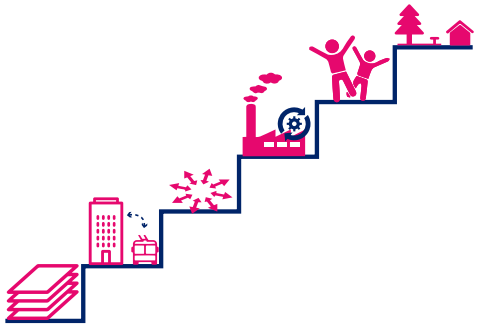

Slim omgaan met ruimtegebruik

Door in de stad te bouwen, hoeven we geen nieuwe wegen, buslijnen of winkelcentra aan te leggen. Bestaande winkelcentra kunnen voortbestaan doordat veel mensen dichtbij wonen. Nieuwe woningen en kantoren moeten zo veel mogelijk gebouwd worden op plekken die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer en in de nabijheid van voorzieningen. Op de best bereikbare plekken, zoals rond trein- en busstations, bouwen we de hoogte in. Op deze plekken zal de auto minder worden gebruikt en profiteren mensen optimaal van het aanwezige openbare vervoer. Ook is bouwen nabij een winkelcentrum heel geschikt, omdat mensen ook op deze plekken minder afhankelijk zijn van de auto. Het delen van functies, zoals o.a. bij deelmobiliteit, draagt bij aan het slimmer omgaan met de ruimte.

We werken aan een langetermijnvisie voor Arnhem waarbij we niet in de toekomst kunnen kijken. Buitenstedelijk bouwen is onomkeerbaar, zelden keert een bebouwd gebied weer terug naar niet bebouwd gebied. Door te bouwen in de bestaande stad kunnen we onze binnenstedelijke leefomgeving makkelijker aanpassen wanneer de demografische ontwikkelen (zoals bevolkingskrimp) daar om vragen. Hiermee maken we onze omgevingsvisie adaptiever.

We gaan meer functies mengen en delen. Denk aan het mogelijk maken van een mix van wonen en werken, zoals wonen boven winkels in de binnenstad of het toevoegen van voorzieningen in de wijk. Op die manier worden ook deze plekken beter benut en neemt de sociale veiligheid toe. Maar ook in wijken zal de werkgelegenheid toenemen. Als we ontwikkelingen mogelijk maken aan de stadsranden, houden we rekening met de maatschappelijke impact en met de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische waarden.

Naast een efficiënt gebruik van de ruimte draagt dit afwegingsprincipe bij aan de circulaire economie. Door bestaande gebouwen te hergebruiken, geen nieuwe wijken te bouwen en gebruik te maken van bestaande wegen hebben we minder grondstoffen nodig. Als er wel gesloopt wordt willen we de materialen hergebruik.

Duurzaam omgaan met de ruimte en energie is niet langer alleen een opgave voor de bovengrond van de stad. Ook de ondergrondse drukte neemt toe en ondergrondse infrastructuur vraagt ruimte. Zoals het beschermen van gebieden voor drinkwater, het borgen van archeologische waarden, het bieden van groeiruimte voor bomen en het benutten van kansen voor bodemenergie. Dit vraagt om regie op de ondergrond in relatie met de opgaven bovengronds. De ontwikkelingen in de stad bieden kans om bodemverontreiniging en aanwezige explosieven op te ruimen, waarmee we de stad gezonder en veiliger maken.

Afbeelding 5.1 Nieuwstraat in de Binnenstad

5. Thematische uitwerking

In dit hoofdstuk werken we de integrale ontwikkelkoers voor de stad uit in een aantal overkoepelende thema's. Per thema geven we aan welke inspanningen we de komende jaren gaan doen in de stad en hoe deze inspanningen zich verhouden met andere thema's. Door de verschillende thematische opgaven met elkaar te verbinden, kunnen we werk met werk maken en kunnen we vooraf slimme oplossingen bedenken voor potentieel conflicterende ruimteclaims.

5.1 Een aantrekkelijk Arnhem

Om de ruimtelijke kwaliteit van onze stad te behouden en te versterken, gaan we de komende jaren flink aan de slag met het verder zichtbaar en meer beleefbaar maken van Arnhem als groene, creatieve en vrije stad.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de Regio

In regionaal verband is de combinatie van het rivierenlandschap met de stuwwal dé identiteitsdrager. Onze geschiedenis is onlosmakelijk verbonden met de grote rivieren en dit werkt nog steeds door in de regio. Arnhem ligt daar waar één van de grootste en economisch belangrijkste rivier van Europa vertakt en uitwaaiert richting Holland en het IJsselmeer. De combinatie van het reliëf, de beken en de bosrijke natuur op de hoge stuwwallen met de uiterwaarden en dijken in het rivierenlandschap geeft onze regio een grote variatie aan natuur en landschappen. Het landschap kenmerkt ook de stedelijke ontwikkeling met een palet van twee centrumsteden en omliggende dorpen met hun verschillen in historie, karakter en cultuur. In de regio staat het versterken van de eigen kwaliteiten centraal, waarbij Arnhem zich profileert als groene, creatieve en vrije stad met een bruisend centrum, een rijk cultureel leven en topattracties.

De komende jaren blijven we inzetten op het versterken van Arnhem als aantrekkelijke stad voor onze inwoners en onze bezoekers uit de regio en ver daarbuiten. Herdenkingstoerisme speelt daarin een grote rol, waarbij het verbinden en positioneren van onze regio als 'het Normandië van het Noorden' een belangrijke focus is. Net als Normandië heeft Gelderland immers een groot aantal betekenisvolle plekken waar historische gebeurtenissen uit WOII hebben plaatsgevonden.

We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder en delen de verhalen die daarbij horen

In Arnhem zijn we gezegend met maar liefst vier landschappen: de Veluwe met het stuwwallenlandschap en het gradiëntlandschap, het rivierenlandschap en het polderlandschap. We koesteren de verschillen in landschapskarakteristieken, groenstructuur, natuurwaarden, bodemsoort en waterhuishouding. Om die reden bouwen we geen nieuwe woonwijken in onze waardevolle landschappen, maar maken we zoveel mogelijk gebruik van de ruimte

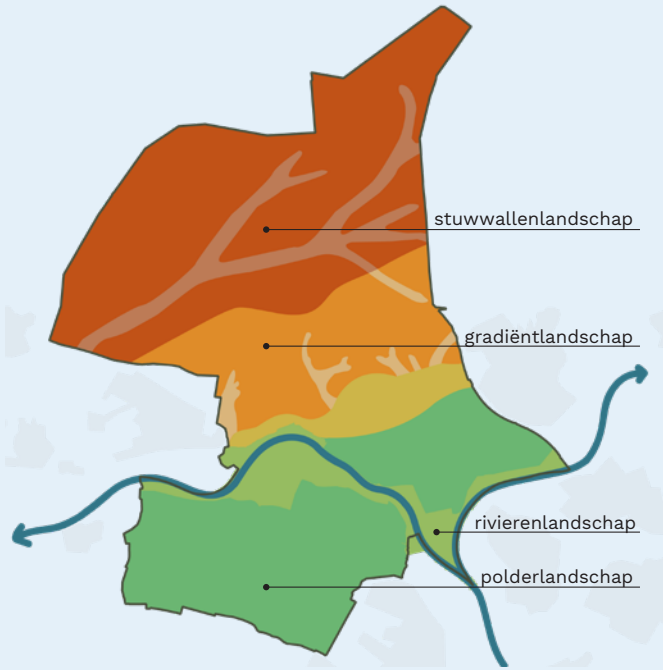

Afbeelding 5.2 Landschapstypologieën

in de stad, door gebouwen te transformeren en gebieden te herontwikkelen. Komende jaren zorgen we niet alleen voor het versterken van de landschappen buiten de stad, maar ook voor het beter verbinden van groen, water en natuur in de stad. Dit doen we door het herstellen en verbeteren van de groene en landschappelijke verbindingen. We blijven inzetten op het beter zichtbaar en beleefbaar maken van alle historische elementen, zowel boven als onder de grond, die laten zien hoe Arnhemmers vroeger leefden en werkten. Daarbij gebruiken we de aanwezige energie in de stad en zoeken we afstemming met onze betrokken partners. Om cultuurhistorisch waardevolle gebouwen te behouden, werken we mee aan herbestemming met passende functies. We werken de Toekomstverkenning Religieus Erfgoed uit tot een actieplan. Met dit actieplan stimuleren we gebedshuiseigenaren om te werken aan een duurzame toekomst van deze bijzondere categorie erfgoed. Er is ruimte voor ontwikkeling, met respect voor het bestaande.

We koesteren onze vrijheid door het zichtbaar maken van onze verdedigingswerken

In haar lange geschiedenis heeft Arnhem veel meegemaakt en de overgebleven verdedigingswerken van de Romeinse tijd tot de Koude Oorlog zijn daar nog stille getuigen van. We blijven inzetten om deze geschiedenis beter zichtbaar en beleefbaar te maken. Mooi voorbeeld zijn de contouren van het Castellum in Meinerswijk dat onderdeel was van de verdedigingswerken van de Romeinse rijksgrens (limes). Vanaf 1825 werden de muren, wallen en grachten van Arnhem gesloopt en gedempt. Bij graaf- en bouwwerkzaamheden worden hier en daar nog steeds muurresten aangetroffen. Op diepte is de muur grotendeels nog intact onder de grond. De Sabelspoort is de enige stadspoort die een sloop bespaard is gebleven. Meer recente verdedigingswerken spreken echter net zo tot de verbeelding. De

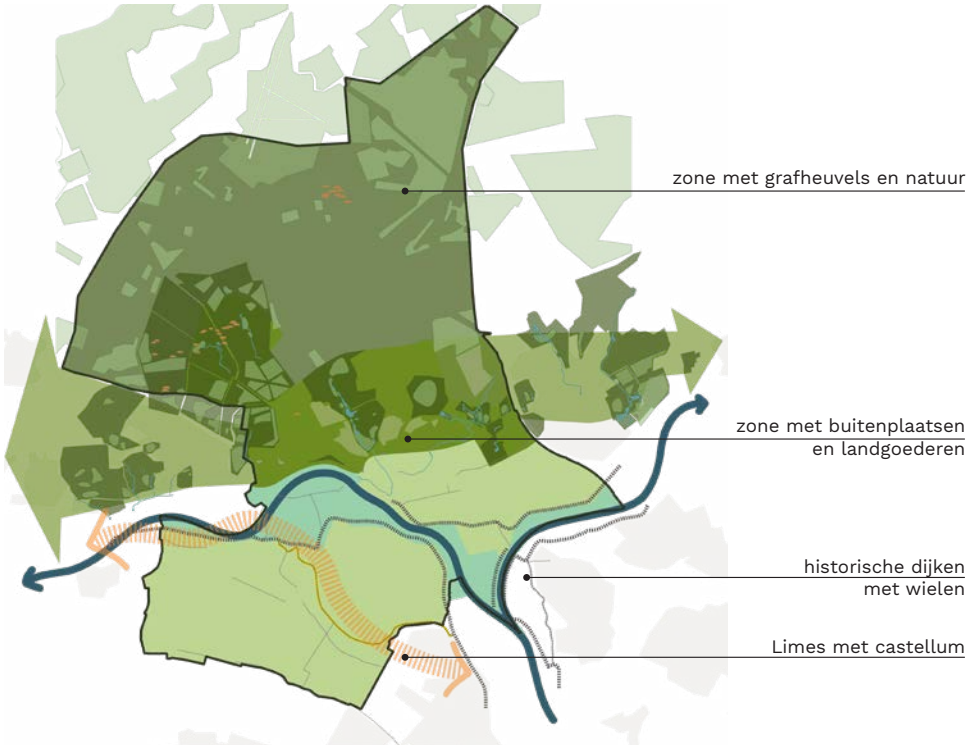

Afbeelding 5.3 Cultuurhistorische zones van Arnhem

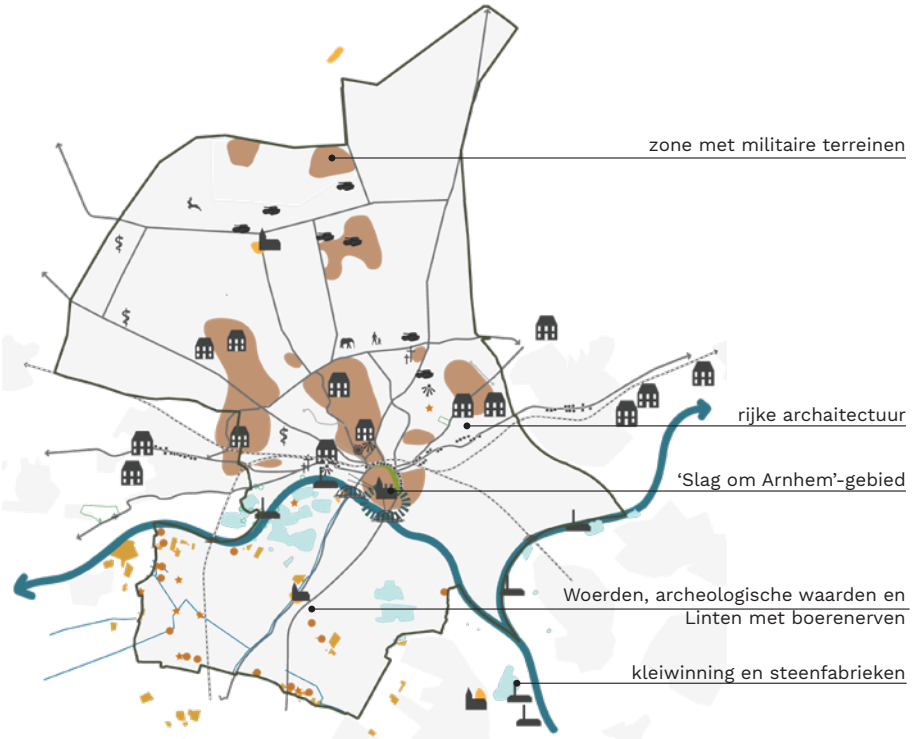

Afbeelding 5.4 Cultuurhistorische attributen van Arnhem

Fliegerhorst Deelen werd door de Duitsers aangelegd als een groot gecamoufleerd vliegveld met bijbehorende landingsbaan, gebouwen en kampementen. Tijdens de Koude Oorlog speelde de Rijn bij Arnhem een belangrijke rol. Als de dreiging van een Russische invasie groot werd, zou de Rijn hier afgesloten kunnen worden door een stuw. Daarmee zou zoveel water naar de IJssel stromen dat een groot gebied onder water kwam te staan. Voor al deze elementen geldt nu de opdracht om nieuwe functies te vinden en de toeristisch-recreatieve mogelijkheden van dit erfgoed te onderzoeken. Ze vertellen het Arnhemse verhaal, dragen bij aan onze identiteit en sluiten aan bij de regionale ambities ten aanzien van het herinneringstoerisme.

We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat

Vanuit de monumentale binnenstad ontwikkelen we verschillende gebieden die bijdragen aan het creatieve karakter en imago van onze stad. In Centrum West wordt de relatie tussen binnenstad (Focus en Rozet) en het Museum Arnhem met een creatieve corridor versterkt. Het verbindt de binnenstad en de verschillende culturele functies (ArtEZ en de creatieve wijk Coehoorn). Het gebied krijgt hiermee een zichtbare identiteit. Het verbeteren van de toegankelijkheid en aantrekkelijkheid is een katalysator voor nieuwe ontwikkelingen en biedt volop kansen om het gebied te transformeren tot een woon-werkgebied voor de creatieve maakindustrie. We stimuleren de samenwerking en richten de openbare ruimte zo in dat we hierin faciliteren. Aan de oostzijde van de binnenstad richten we ons rondom de schouwburg op een bundeling van de podiumkunsten. Huisvesting voor alle podiumkunsten in Arnhem is nodig om de door het Rijk gefinancierde topgezelschappen goed te faciliteren.
Door het netwerk van corridors verankert de binnenstad met haar omgeving. De bezoekers van het centrum worden verleid om een combinatiebezoek aan de omgeving te maken (Sonsbeek, Stadsblokken, Modekwartier en Kunstkwartier). Zo zetten we breder in op onze identiteit “Arnhem groen en creatief”. Dit alles draagt bij aan de culturele infrastructuur en aan een aantrekkelijke stad en regio voor wonen, werken en verblijven.

We versterken het contrast van onze wijken

In de lange ontstaansgeschiedenis van Arnhem zijn buurten en wijken ontstaan die door de jaren heen diversiteit aan bouwstijlen laten zien en verschillende verhalen vertellen. Van de middeleeuwse kelders in de binnenstad tot het modernistische winkelcentrum Presikhaaf en van de klassieke villa’s aan de Velperweg tot de woonerven in Elderveld. De komende jaren gaan we de diverse karakters van onze wijken verder versterken. Dit doen we door bij transformaties, herontwikkelingen, verbouwingen en herinrichting van straten de cultuurhistorische waarden, overige kwaliteiten en ligging van een wijk als vertrekpunt te nemen voor ruimtelijke verbeteringen. We werken vanuit de ontwerpstijl van de wijk (met name bij beschermde stadsgezichten) en met een menselijke maat. Wijkvisies dragen bij om de karakteristiek per wijk te duiden. Een mooi voorbeeld is de visie voor Elden, waarin de wijkbewoners vragen om waardering en bescherming van de dorpse identiteit.

We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken

Om de leefbaarheid van onze stad in de toekomst te verbeteren zorgen we voor een andere inrichting van ons openbaar gebied. Een inrichting die ruimte geeft aan schone vormen van mobiliteit. Onze straten en pleinen maken we groener met meer ruimte voor ontmoeten, spelen en bewegen voor iedereen. Hierdoor maken de wijken socialer- en gezonder. De inrichting van de buitenruimte stemmen we af op het onderliggende landschap, de stedenbouwkundige karakteristiek en de klimaatopgave van een buurt. Waar een combinatie ligt met cultuurhistorische thema’s, pakken we die kansen.

Aandacht is er voor de leefbaarheid rond de verschillende invals- en verbindingswegen in de stad. Door het aantal auto’s te verminderen of de snelheden te verlagen creëren we aantrekkelijke verblijfsgebieden met veel groen en ontmoetingsfuncties. De beleving van de stad moet vanaf deze routes centraal staan. Aantrekkelijke routes als toegangspoorten van de stad. Een voorbeeld is de Apeldoornseweg, op deze weg rijd je eerst door het bos met doorzichten naar velden en af en toe wat bebouwing. Vervolgens zie je de villa’s en daarna beleef je de stad met steeds dichtere bebouwing en steeds meer voorzieningen en levendigheid op straat.

Bij het aantrekkelijker maken van onze openbare buitenruimten kan de inrichting van de buitenruimte van particulieren (bij instellingen, kantoren, particuliere tuinen en erven) niet achterblijven. Deze dragen immers voor een belangrijk deel bij aan het groene karakter van onze stad. We gaan dit groen daarom beter beschermen en we stimuleren de aanleg van meer groen in deze gebieden.

We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting

We koesteren onze fraaie landschappen, parken en polderlinten. Deze zijn verankerd in het groenblauwe netwerk en vormen onze aantrekkelijke woonomgeving. Dat betekent niet dat verandering en gebiedsdynamiek worden geweerd. Het betekent dat de stad bij zichzelf blijft; het DNA en de ruimtelijke kwaliteit als vertrekpunt. Om te bouwen gaan we op zoek naar plekken in of direct aan de bestaande stad. Daarbij maken we het liefst gebruik van goed bereikbare plekken in en rond het centrum, de omgeving van treinstations en (winkel)centra. Maar er zijn ook andere locaties binnen de stad waar gebouwd gaat worden. Bouwen in de bestaande stad is altijd maatwerk en heeft overal zijn specifieke uitdagingen. Daarom stellen we een omgevingskwaliteitskader voor de stad op, waarin de samenhang tussen de waarden geborgd is. In dit kader geven we aan welke kwaliteiten we willen versterken en waar verdichting kan bijdragen aan de karakteristiek van het gebied. Voorwaarde is dat de nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad en dat openbare ruimte altijd publiek toegankelijk blijft. Dit kan door het creëren van een ontmoetingsplek, het toevoegen van groen, het herbestemmen van monumentale objecten. Maar afschermende bebouwing kan bijvoorbeeld ook bijdragen aan het verminderen van geluid voor de omgeving. De menselijke maat en schaal spelen een belangrijke rol bij de inpassing van nieuwe bebouwing en met name hoogbouw. Ook de mogelijke overlast voor de directe leefomgeving (schaduw en windhinder) wegen we hierbij mee. Participatie door omwonenden en ander direct belanghebbenden is noodzakelijk. Met herstructurering kunnen door het efficiënte ruimtegebruik soms meer woningen worden gerealiseerd. Dit geldt vooral voor naoorlogse woningen en wijken met opgaven voor verduurzaming en herstel van de ruimtelijke structuur. Een andere oplossingsrichting is transformatie. Bijvoorbeeld door bestaande gezinswoningen om te vormen naar eenpersoonshuishoudens. Met goede stallingsvoorzieningen en parkeeroplossingen zorgen we voor behoud van ruimtelijke kwaliteit in het openbaar gebied. In alle gevallen moet ontwikkeling bijdragen aan een verbetering van de ruimtelijke- en omgevingskwaliteit.

We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk

De Arnhemse monumenten en stadsgezichten geven de stad haar unieke karakter en daar zijn we zuinig op. Omdat we willen dat ons waardevolle erfgoed nog eeuwen mee kan, zorgen we dat ook deze gebouwen beter worden geïsoleerd en kunnen omschakelen naar duurzame energiebronnen. Afstemming tussen verduurzaming en behoud van beschermde monumentale waarden is hierbij essentieel.

Afbeelding 5.5 Groen-blauwe vlakken in Arnhem

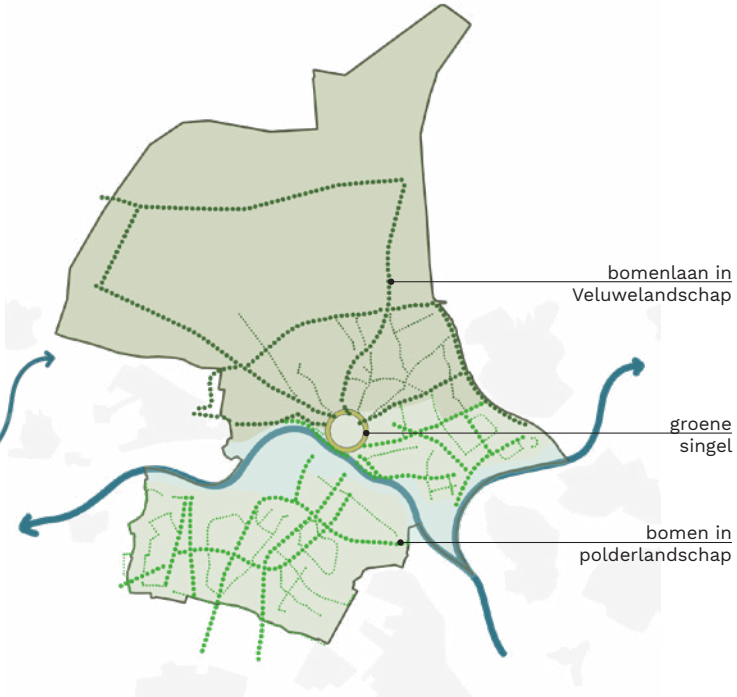

Afbeelding 5.6 Groen-blauwe lijnen in Arnhem

5.2 Een groene, gezonde en veilige stad

Het Arnhems groen draagt bij aan de fysieke en mentale gezondheid van onze inwoners. De groene ruimte nodigt uit tot bewegen en sporten. Daarnaast heeft groen een sociale functie: mensen ontmoeten elkaar. Het bevordert de psychische gezondheid en de veiligheid en beperkt het gevoel van eenzaamheid (onder andere bij ouderen). De komende jaren gaan we veel woningen in de stad bijbouwen. Hiermee sparen we het groen en de natuur buiten de stad, maar we moeten ook zorgen dat er ín de stad voldoende groen aanwezig blijft. Bij de verstedelijkingsopgave is een klimaatbestendige, schone, biodiverse, veilige en gezonde leefomgeving belangrijk. Ontwikkelen van toegankelijk en aantrekkelijk groen in de nabije omgeving is een cruciaal uitgangspunt.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

In de groene ontwikkeling van de stad kijken we verder dan de gemeentegrenzen van Arnhem. Zo werken we in Eurregio Rijn-Waal samen op het gebied van ons water en kijken we samen met de gemeenten om ons heen hoe we de regio als geheel kunnen vergroenen en gezonder maken. Park Lingezegen is een mooi voorbeeld. Dit landschapspark tussen Arnhem en Nijmegen bedient inwoners uit alle omliggende gemeenten. Het park is als groot, groen recreatiegebied tussen groeiende steden en dorpen een uiting van de balans tussen groei en leefkwaliteit in de regio.

We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat

Nieuwe duurzame energiebronnen (windmolens, zonne-energie) passen we met behoud van de ecologische, landschappelijke en cultuurhistorische waarden in. Ook klimaatadaptatiemaatregelen vragen ruimte, zowel boven als in de grond. Afstemming en regie op de inpassing van al deze maatregelen is nodig. Voor een aantrekkelijke, gezonde stad is een klimaatbestendige, schone en gezonde leefomgeving een randvoorwaarde. Een stad die goed is voor mens, dier en leefomgeving met goed toegankelijk en aantrekkelijk groen. De thema's water, hitte en droogte spelen bij herinrichting en herontwikkeling een belangrijke rol.

We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden

De stedelijke en de groene ontwikkeling van de stad gaan hand in hand. Dit doen we door de bestaande groengebieden in en buiten de stad nog beter met elkaar te verbinden. Zo kunnen we op een aantrekkelijke manier van het ene park naar het andere park komen. Deze verbindingen zijn niet alleen goed voor mensen, maar ook voor dieren en planten. Op die manier kunnen we straks via groene verbindingen van de Veluwe via de parken naar de Rijn en de IJssel en van park Lingezegen naar Stadsblokken en Meinerswijk. Ook tussen de wijken en de parken zorgen we voor meer groene en veilige verbindingen, zodat het vanuit een wijk nooit te ver is voor een ontspannen wandeling of een picknick in het park.

We maken onze wijken veiliger

Een leefbare stad is een veilige stad. We maken onze wijken veiliger door wijken gemengder te maken. Dit betekent een mix van koop en huur, jong en oud, rijk en arm. De ongelijkheid die van generatie op generatie overgaat, laten we achter ons. Voor iedereen in Arnhem is het fijn opgroeien in veilige en leefbare wijken. De buurt waarin kinderen en jongeren wonen en naar school gaan is een veilige plek die hen beschermt, uitdaagt en weerbaar maakt. We voorkomen concentraties van kwetsbare mensen en mensen met een hulpvraag. Daarnaast zorgen we voor meer ogen op straat. Dit doen we door functies te mengen, zodat er op alle tijden van de dag wat te doen is in een gebied. Bij de inrichting van het openbaar gebied en bij inpassing of aanpassing van bebouwing zorgen we dat veel ramen en zichtlijnen naar de openbare ruimte gericht zijn. Dit zorgt voor meer betrokkenheid van bewoners bij hun straat en draagt bij aan de sociale veiligheid. We houden onze straten en pleinen schoon, heel en veilig en zorgen voor een inrichting van het openbaar gebied gericht op snelheidsverlaging van auto en scooter.

We erkennen dat de kwaliteit van de leefomgeving mede bepaald wordt door de fysieke veiligheid. Daarnaast zorgen we bij de inrichting van onze stad dat we risico's op gevaarlijke situaties zoveel mogelijk voorkomen of beperken. Dit doen we door eerst te kijken naar manieren om de oorzaak van het risico te verkleinen. Als de veiligheid daar niet verhoogd kan worden, is de volgende stap de omgeving zo in te richten dat het risico wordt beperkt. Bijvoorbeeld door kwetsbare groepen beter te schermen. Mocht dat niet mogelijk zijn, zorgen we ervoor dat de gebouwen en de omgeving mogelijkheden bieden om te schuilen bij gevaar. Verder willen we dat de inrichting van onze gebieden bijdraagt aan een snelle en effectieve hulpverlening. Hulpverleners kunnen sneller optreden als goed is nagedacht over hun bereikbaarheid en aanrijdroutes.

Afbeelding 5.7 Musis Sacrum in Park Lauwersgracht

In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes

Bewegen is een belangrijk middel voor gezondheid, maar ook voor inwoners om elkaar te ontmoeten. Het versterkt zo de sociale cohesie en veiligheid in onze wijken. Hierbij hoeft niet uitsluitend gedacht te worden aan de klassieke vorm van sporten via een vereniging, waarbij de sportbeoefening voorop staat. Het kan ook gaan om een wandeling, elkaar ontmoeten tijdens het spelen van de kinderen of een potje jeu de boules. We zien de sportparken als een belangrijke ontmoetingsplek voor de wijken. De voetbal- en hockeyvelden bieden overdag kansen, want dan worden ze vaak weinig gebruikt door de verenigingen. We willen toe naar sportparken die het hart vormen van de wijk als beweeg- en ontmoetingsplek. Open sportparken, waar allerlei activiteiten plaatsvinden naast de verenigingssport. Voor bijvoorbeeld jongeren die frisbeeën of voor senioren die voordat ze gaan wandelen samen koffiedrinken. Dit vraagt van sportverenigingen om naast focus op de sport ook aandacht te hebben voor de sociale rol die zij voor de wijk kunnen bieden

We zorgen voor voldoende maatschappelijke voorzieningen in de wijk

Onze bevolking neemt toe en vergrijst. De behoefte aan zorgvoorzieningen in de wijk neemt door beide ontwikkelingen toe.
Maar de bouw van extra woningen in de stad kan er ook toe leiden dat er meer behoefte is aan kinderdagverblijven, scholen of andere maatschappelijke voorzieningen. We zorgen er daarom voor dat het aanbod aan maatschappelijke voorzieningen goed kan blijven aansluiten op de (demografische) ontwikkeling van een wijk.

Een gezonde stad is een rookvrije stad

We zetten in op een gezond en leefbare Arnhem, waarbij we blijven inzetten op het bevorderen van de gezondheidskwaliteit. Daarbij zien we het belang van een rook- en tabaksvrije leefomgeving. Deze ambitie pakken we op en werken we verder uit. Op deze manier geven we invulling aan een toekomstig rookvrije leefomgeving.

We zorgen voor een betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers

We willen iedereen in staat stellen om zelfstandig te kunnen genieten van alles wat Arnhem te bieden heeft. Bij de inrichting van onze buitenruimten, waaronder ook de speelplekken en parken, en de realisatie van gebouwen zorgen we daarom dat deze goed toegankelijk zijn voor ouderen en mensen met een beperking. We zorgen vanaf de start van een (beleids)proces dat we inwoners met een beperking (en organisaties zoals het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten - Apcg en Bijzonder in Arnhem) als ervaringsdeskundigen betrekken. Op basis van 'Niets over ons zonder ons'-principe uit VN-verdrag Handicap.

We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad

Waar het aantal mensen dat bij verenigingen sport langzaamaan daalt, zien we juist dat het aantal mensen dat bij commerciële aanbieders of in de eigen leefomgeving sport, stijgt. Er is een sterke wens om in de eigen buurt, in het park, of elders in de openbare ruimte, te sporten en te bewegen. Hier gaan we de openbare ruimte op inrichten, maar zonder dat ecologische, klimaat- en erfgoedwaarden in de knel komen. Het gebruik van de openbare ruimte moet aansluiten op de draagkracht van het gebied. De intensiteit, het gebruik, de frequentie en de duur kunnen verschillen per locatie.

We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route

We zorgen dat we onze bestaande buurten vergroenen en dat het vanaf een woning nooit ver lopen is naar het groen. Dit kan door nieuwe woningen in de buurt van bestaande groenvoorzieningen te bouwen en door bij nieuwbouw ook te zorgen voor groen en groene routes. Daarnaast zorgen we voor aantrekkelijke en veilige verbindingen naar groengebieden. Op die manier kunnen mensen die wat verder van het groen wonen op een prettige manier het groen bereiken en de natuur beleven.

We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering

Voor een gezonde stad is de milieukwaliteit belangrijk. Dit betekent het terugdringen van het lawaai in de stad en een gezonde lucht-, water en bodemkwaliteit. We beseffen dat het op de ene plek in de stad drukker is dan op de andere. Om die reden hanteren we een gebiedsgericht milieubeleid. Dit betekent dat we onze milieuambities afstemmen op de levendigheid en het gebruik van een gebied. In de binnenstad en andere belangrijke centra in de stad en langs de doorgaande wegen waar veel voorzieningen aanwezig zijn, kunnen we andere normen accepteren dan in een buitenwijk. Daar moet echter wel wat tegenover staan, zoals het beschikken over een geluidsluwe buitenruimte, een park of groene route op korte afstand en een hoog voorzieningenniveau. Een gebiedsgerichte benadering vraagt ook om een goede monitoring van de milieusituatie. We streven naar het voldoen aan de gezondheidsnormen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO)

We beperken overlast van extreme buien

De aanwezige hoogteverschillen maken met name Arnhem Noord kwetsbaar voor afstromend regenwater. Om het risico op wateroverlast bij extreme buien te verminderen, moeten we water langer vasthouden in de hoger gelegen gebieden, sneller afvoeren uit de lager gelegen gebieden en voorkomen dat er te veel regenwater in gemengde riolen terechtkomt. Daarom gaan we aan de slag met het verminderen van verhardingen in de openbare ruimte, maar ook in particuliere tuinen en erven. We gaan door met het afkoppelen van

Afbeelding 5.8 Bewegen en ontmoeten in Arnhem

hemelwater. Bij nieuwbouw koppelen we al het regenwater af, hierdoor wordt het regenwater niet meer afgevoerd naar de waterzuivering. Bij renovatie en herinrichting van de openbare ruimte koppelen we maximaal af.

We bereiden onze stad voor op droge perioden

Langdurige droogte kan ons groen aantasten en leidt tot lagere waterstanden in beken, vijvers en rivieren. Dan helpt het als we de bodem als buffer gebruiken en opslag van water mogelijk maken om zoveel mogelijk regenwater op te slaan. Ook hiervoor zorgen we dat we minder verhardingen hebben in de wijken, zowel op straat als in de particuliere tuinen. Daarnaast maken we ons bomenbestand meer divers en geschikter voor droge perioden.

We willen een geschikte bodem en schoon (grond)water

Het Arnhemse grondwater is over het algemeen van hoge kwaliteit en wordt tevens gebruikt als drinkwater, proceswater, koelwater, voor energiewinning en is de bron van de Arnhemse beken. Het grondwatersysteem en de bodemdiversiteit zijn belangrijke dragers van ecosystemen. Voor een gezondere stad zetten we in op bodems die geschikt zijn voor wat we erop doen en beschermen we ons grondwater voor onze drinkwatervoorzieningen Voor een gezond klimaat is ook behouden en verbeteren van een goede waterkwaliteit belangrijk. We voorkomen nieuwe verontreiniging of aantasting en we beheren op duurzame en doelmatige wijze resterende historische verontreinigingen. Als kansen zich voordoen om deze verontreinigingen op te heffen dan heeft dat een positief effect op het grondwater, de bodem en het bodemleven.

Het gebruik van onze stad door de jaren heen heeft in delen van de stad geleid tot te veel lood in de bovengrond. We zetten ons in om samen met bewoners ervoor te zorgen dat buiten spelen, (moes)tuinieren en tegelwippen veilig kan. Ook het gebruik van allerlei ‘moderne’ stoffen (denk aan PFAS, medicijnen, antibiotica en nieuwe chemicaliën) heeft een keerzijde. We houden daarom in de gaten welke ontwikkelingen er zijn en welke invloed dat heeft op het gezond kunnen gebruiken van onze bodem. We wegen bodemkwaliteit mee als onderdeel van een brede afweging over de kwaliteit van de leefomgeving in relatie tot de functies.

We zorgen voor meer koelte in de stad

We willen zoveel mogelijk voorkomen dat onze inwoners, en vooral de kwetsbare Arnhemmers, negatieve gezondheidseffecten ondervinden van de hoge temperaturen. Het gaat dan om de situatie binnen- en buitenshuis. We zorgen voor goede groeiplaatsen voor bomen zodat deze straks beschikken over een fraaie kroon die veel schaduw en verkoeling biedt. Bij hitte-eilanden, zoals bedrijventerreinen, de binnenstad, oudere wijken en Kronenburg, moeten stadsbomen, groene pleinen, daken en gevels de oplopende temperaturen tijdens de zomer reduceren. Daarom realiseren we het koele netwerk van

Afbeelding 5.9 Hittestress Arnhem

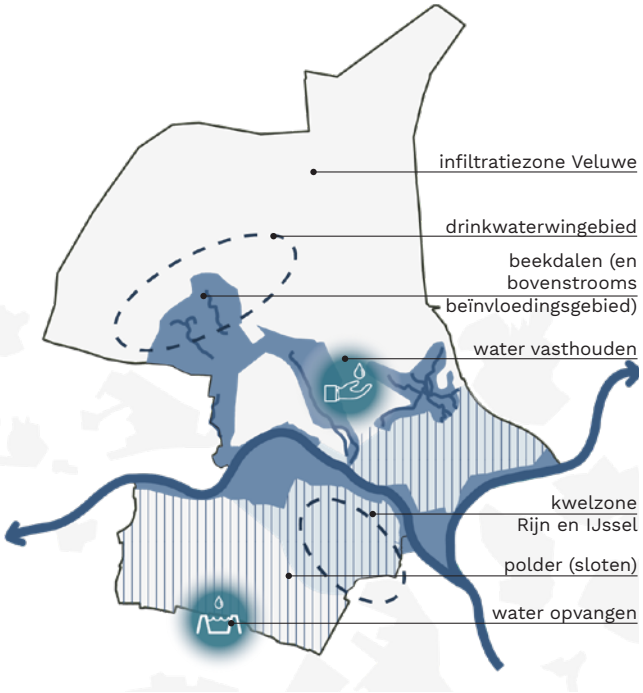

Afbeelding 5.10 Water in Arnhem

schaduwroutes en koele plekken. Daarnaast stimuleren we eigenaren en gebruikers om hun eigen tuinen en erven verder te vergroenen.

We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad

De natuurwaarden staan onder druk. Er zijn sterke aanwijzingen dat in de afgelopen decennia de hoeveelheid insecten met driekwart is afgenomen. Daarom gaan we werken aan het vergroten van de biodiversiteit, het erkennen van de intrinsieke waarden van de natuur en de dieren die daarin leven en het verbeteren van dierenwelzijn. De Veluwe verzuurt door het neerslaan van stikstof op de bodem. Steden worden steeds belangrijker voor biodiversiteit. Een groot deel van het Arnhems groen is onderdeel van het Gelders Natuurnetwerk en van Europees Natura 2000-gebied. We koesteren en blijven investeren in waardevolle natuurwaarden van het groenblauwe raamwerk dat de natuur ver de stad in brengt. Het vergroot de natuurbeleving dichtbij huis, zorgt voor meer biodiversiteit en voor een klimaatadaptieve stad. Een gezonde bodem, goede waterkwaliteit, meer diversiteit in groen en het verbinden en onthekken van natuur zijn hierbij belangrijk. Bij de realisatie van (nieuw)bouw is natuurinclusief bouwen en inrichten het uitgangspunt. Ook op gebouw-, straat- en tuinniveau zorgen we dat de inrichting bijdraagt aan de biodiversiteit. In een deel van onze parken en natuurgebieden kijken we goed welke gebieden geschikt zijn voor de wat intensievere recreatie en evenementen en in welke gebieden rust en nachtelijke donkerte voorop staan. Onnodige lichthinder voor mens en dier is in de hele stad een aandachtspunt.

We stimuleren natuurinclusieve landbouw

Landbouw en natuur zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden en vormen de schakels van natuurinclusieve landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw kenmerkt zich door de afwezigheid van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen en draagt bij aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, een goede bodem- en waterkwaliteit, en dierenwelzijn. Het zorgen voor het land en de aarde, het zorgen voor elkaar en het zorgen voor het grotere geheel vormen de basis van natuurinclusieve (stads)landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw draagt bij aan een groene, klimaatadaptieve, circulaire, sociale, inclusieve en bruisende stad met een gezonde woon-, werk- en leefomgeving.

Natuurinclusieve (stads)landbouw heeft als uitgangspunt het continu streven naar het sluiten van lokale kringlopen. We onderschrijven het belang van een duurzame regionale voedselketen en de regionale voedselvoorziening. We zetten in op het verkorten van de ketens van de voedselproductie en streven naar meer verbinding tussen stad en ommeland en tussen producent en consument. We streven naar het versterken van de lokale economie en we stimuleren en faciliteren concepten en initiatieven voor lokale en regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We wijzen in en om de stad locaties aan, specifiek gericht op en bestemd voor lokale/regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We zorgen tenslotte voor promotie, educatie en bewustwording ten aanzien van lokaal voedsel en gezondheid. “

Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7. Waaronder het opstellen van een visie op duurzame (stads)landbouw en regionaal voedsel.

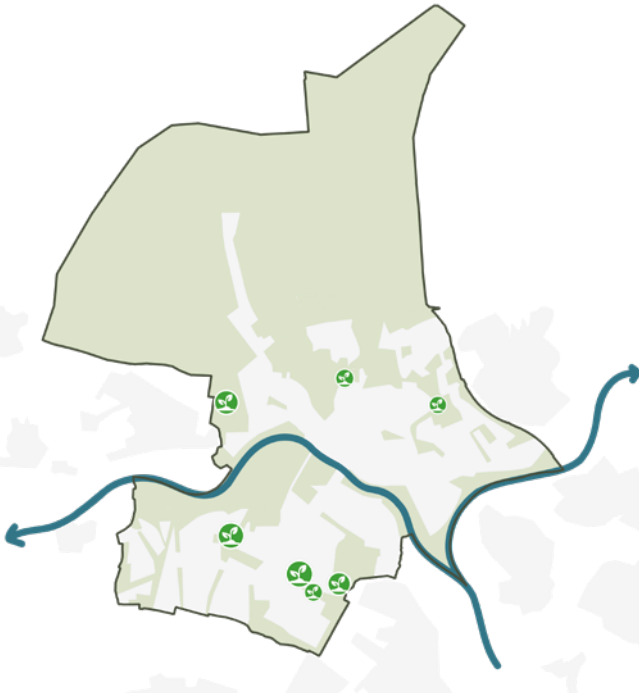

Afbeelding 5.11 Stadslandbouw initiatieven

Afbeelding 5.12 Park Sonsbeek

5.3 Een vitale stad

Arnhem wil een veerkrachtige stad zijn. Een duurzame en dynamische economie is cruciaal in relatie tot de andere uitdagingen die de stad kent. Zoals het welzijn van haar inwoners, onze mobiliteit en bereikbaarheid, de woningbouw en ruimtelijke kwaliteit en de energietransitie. De aanwezigheid van banen, innovaties en investeringen is een impuls voor de ontwikkeling van de welvarendheid van de stad. De werklocaties in Arnhem spelen daarin een cruciale rol. Onder werklocaties verstaan we naast de bedrijventerreinen en kantorenlocaties ook andere delen van de stad waar gewerkt wordt. Zoals de binnenstad en woonwijken. Daarom investeren we de komende jaren in economische kracht, in nieuwe bedrijvigheid, in toekomstbestendige werklocaties en in sterke wijken met voldoende werkgelegenheid en een hoog voorzieningenniveau. Een sterk energiecluster is daarbij ons vlaggenschip.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

Economisch kan Arnhem niet los worden gezien van de regio. We werken samen met andere gemeenten zodat we ons als één aantrekkelijke regio kunnen positioneren en niet elkaars concurrent worden. Economisch maakt deze regio zich sterk voor topsectoren Energy, Food en Health & Hightech, waarbij elk deelgebied in de regio zijn eigen specialisaties heeft die elkaar onderling kunnen versterken. Arnhem onderscheidt zich binnen de regio door enkele kenmerkende economische speerpunten, waaronder energie, bruisende binnenstad met veel culturele instellingen, creatieve industrie & ontwerp, regionaal dienstencentrum en gezondheid & sport.

We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit

De energietransitie en de ontwikkeling naar een circulaire economie biedt grote kansen. Om koploper te blijven op energiegebied, maken en houden we onze stad aantrekkelijk voor startups en innovatieve bedrijven in de energiesector. Daarnaast gaan we de energiesector beter verbinden aan de aanwezige creatieve industrie en het midden- en kleinbedrijf. Ook versterken we de verbinding tussen IPKW, Arnhems Buiten en Kenniscampus regio Arnhem. Zodat deze drie energy-hotspots het fundament vormen in de innovatie- en kennisontwikkeling in Arnhem. De ontwikkeling van innovatielab Connectr is een voorbeeld van hoe dit in praktijk gestalte krijgt. Voor de energietransitie zijn heldere regelgeving en samenwerking tussen alle bestuurslagen van overheden van belang. We zien onze energieambities niet los van de transitie naar een circulaire economie. We werken de komende jaren toe naar circulaire bouw en inrichting van de openbare ruimte. Dit doen we door gebruik te maken van duurzame grondstoffen, het stimuleren van hergebruik en het realiseren van gebouwen die ook in de toekomst voldoen aan de behoeften.

Zowel in onze circulaire aanpak als in de energietransitie beseffen we dat nieuwe innovatieve methoden gepaard kunnen gaan met onzekere risico's. Om de gevolgen voor de gezondheid zoveel mogelijk te beperken hanteren we hierbij het voorzorgsbeginsel uit de Omgevingswet (zie ook paragraaf 7.2)

We investeren in mensen

De krapte op de arbeidsmarkt is, net als in de rest van Nederland, de komende jaren één van de grotere economische uitdagingen in Arnhem en de regio. Bedrijven moeten kunnen beschikken over voldoende en kwalitatief geschoold personeel. Daarnaast moeten onze inwoners en studenten maximaal kunnen profiteren van de extra werkgelegenheid. Hiervoor is samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid van groot belang. Als gemeente spelen we hierin een verbindende en ondersteunende rol. Onze ambitie om koploper te zijn in de energiesector zal ook voor werkgelegenheid zorgen. Daarnaast heeft de

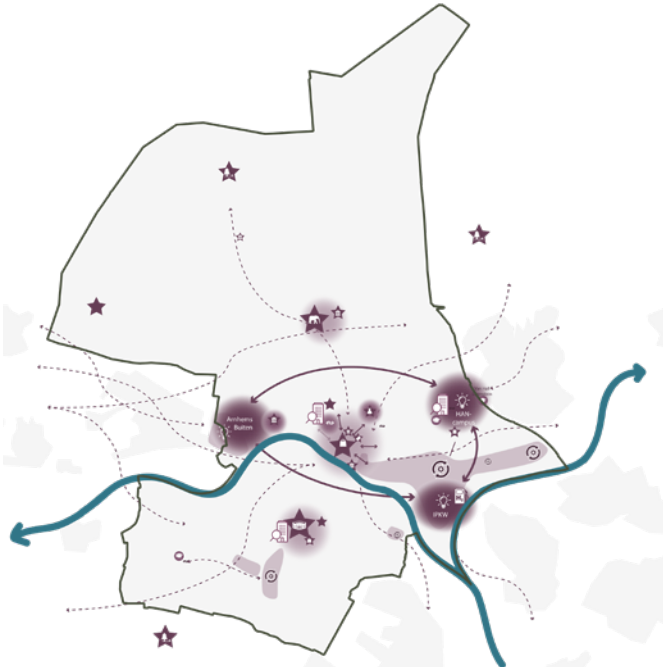

Afbeelding 5.13 Hotspots in Arnhem

coronacrisis voor een verschuiving gezorgd in de werkgelegenheid binnen sectoren, waardoor het belang van omscholing en begeleiding van werk naar werk is toegenomen. Het streven binnen het arbeidsmarktvraagstuk is een passende baan voor alle Arnhemmers.

De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten

De binnenstad van Arnhem is het bruisende brandpunt van de stad en de regio. Het kernwinkelgebied blijft een belangrijke trekker, samen met de horeca en cultuur. Daarnaast is de binnenstad samen met de omgeving van station Arnhem Centraal een belangrijke woon- en werklocatie. Om al deze functies te huisvesten, ontwikkelt het centrum zich steeds meer tot een stedelijk multifunctioneel gebied met hoge dichtheden. De binnenstad transformeert daarbij van een place to buy naar een place to meet, waarbij het winkelhart compacter wordt en de kernwaarden groen, creatief en vrij nadrukkelijker aanwezig zijn. De binnenstad wordt daarmee ook aantrekkelijker voor bezoekers en toeristen die natuur, cultuur en ontmoeting willen combineren.

De grote stadsdeelcentra Kronenburg en Presikhaaf transformeren naar full service centers. De komende jaren gaan we met de omgeving van beide centra aan de slag zodat hier winkelen, horeca, beleven, cultuur, zorg en ontmoeten centraal staan. In de gebiedsuitwerkingen in hoofdstuk 6 gaan we hier nader op in.

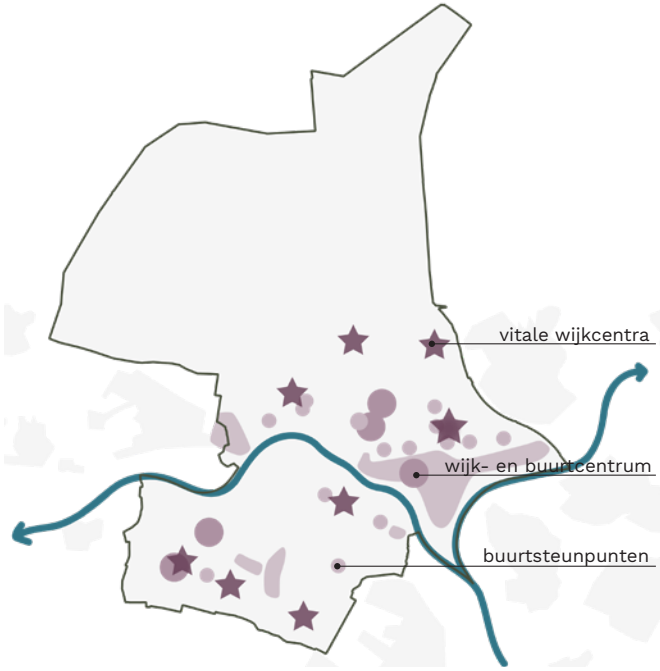

Afbeelding 5.14 Wijkcentra in Arnhem

We maken onze werklocaties toekomstbestendig

We willen onze werklocaties optimaal benutten. Dat betekent dat deze ruimte moeten bieden aan bedrijven die zorgen voor veel arbeidsplaatsen voor Arnhemmers en/of bedrijven die zich vooral richten op de sterke sectoren in Arnhem, zoals energy, dienstverlening, de creatieve industrie en ontwerp en circulariteit. Het traditionele MKB heeft daarbij ook zijn plek op de werklocaties. Bij het bouwen van nieuwe woningen in de stad houden we rekening met de bestaande werklocaties. We gaan werklocaties duiden met diverse typen werkmilieus, waarmee duidelijk wordt welke plekken in de stad geschikt zijn voor het mengen van wonen met werken. Ook geven we aan op welke werklocaties geen ruimte is voor functiemening, waardoor inzichtelijk wordt welke werklocaties primair bedoeld zijn voor bedrijvigheid. Dit kan zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, zoals bedrijven voor de circulaire economie. Maar ook clusters van kantoor- en dienstverlenende functies. Om de beschikbare ruimte zo efficiënt mogelijk te benutten wordt ook onderzocht hoe en waar verdichten op werklocaties voor meer bedrijvigheid en werkgelegenheid kan zorgen. Daarbij wordt de leefbaarheid op werklocaties meegenomen. De werklocaties moeten een fijne, prettige en veilige plek zijn om te werken en te ondernemen. We verwachten dat we door een goede inrichting van de ruimte en technische oplossingen veel kunnen bereiken, waardoor we de schaarse ruimte in de stad efficiënter kunnen gebruiken.

We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten

Arnhem is een bovenregionaal dienstencentrum. De aanwezigheid van onder andere de branches juridisch en accountancy en ingenieurs- en adviesbureaus zorgt voor een sterke mix aan zakelijke diensten in de stad. Daarnaast huisvest het Bestuurskwartier diverse overheidsdiensten van provincie, gemeente, politie en openbaar ministerie. Om onze positie als dienstenstad te kunnen blijven versterken, zijn voldoende kwalitatieve kantoormeters op toekomstbestendige kantoorlocaties belangrijk. Dit betekent dat kantoren die hier niet aan voldoen mogelijk ook gebruikt kunnen worden voor andere functies.

Door de coronapandemie zijn we meer thuis gaan werken. De verwachting is dat het kantoor meer een functie als ontmoetingsplek en minder als standaard werkplek krijgt, waardoor er geen grote afname van kantoormeters te verwachten is. De verwachting is ook dat kantoren bij stationslocaties populair zullen blijven. Dit wordt

mede gestimuleerd door de positie van station Arnhem in het internationale netwerk Amsterdam - Duitsland (Ruhrgebied/ Berlijn). Bedrijven kiezen daarbij vaker voor meerdere kleinere locaties met spreiding over het land. Dergelijke locaties moeten goed bereikbaar zijn en de stations bieden op dat vlak de beste mogelijkheden, vanwege de centrale ligging en de toegankelijkheid van het openbaar vervoer. Om op deze plekken aan de vraag te kunnen blijven voldoen is het behoud van bestaande kantoorfuncties in, en het verdichten rondom stationslocaties noodzakelijk.

We versterken onze creatieve industrie en de ontwerp- en cultuursector

Arnhem kent een brede creatieve sector variërend van kunst, cultuur en mode tot creatieve (maak) industrie en innovaties door kruisbestuivingen tussen sectoren. Deze innovatieve en creatieve ondernemers vormen een meerwaarde voor de bestaande bedrijvigheid en het vestigingsklimaat en hebben potentie door te groeien tot zelfstandige Arnhemse werkgevers. De huisvesting voor creatieve ondernemers staat onder druk en nemen we actief mee bij nieuwe gebiedsontwikkelingen in de stad. We blijven inzetten op het Modekwartier dat tientallen winkels en bedrijfsruimten huisvest op het gebied van mode en design en een aantrekkende werking heeft op winkelend publiek. De meer creatieve en innovatieve werkgelegenheid huisvest zich onder andere op Coehoorn en op het IPKW terrein, dat een broedplaats vormt voor starters. Ook in andere delen van de stad kan ruimte ontstaan voor creatieve ondernemerschap. Zoals de binnenstad en nieuwe gebiedsontwikkelingen rondom Rijnpark.

We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk

Online winkelen, digitaal zakendoen en thuiswerken zijn blijvend van invloed op de inrichting van de stad. In Arnhem vinden we het belangrijk dat iedere wijk en buurt kan beschikken over dagelijkse voorzieningen. Door woningen toe te voegen nabij bestaande winkelcentra blijft het aantal bezoekers aan deze voorzieningen op peil. Wijkcentra verrijken we met voldoende maatschappelijke functies, zoals huisartsenposten en buurtcentra. Zo kunnen ze zich ontwikkelen tot de ‘huiskamers’ van de buurt. Daarnaast ondersteunen we de wijkeconomie door het ontwikkelen van kleinschalige bedrijfsruimte en nieuwe mixvormen van wonen, werken en horeca.

We blijven inzetten op gezondheid en sport

De sector gezondheids- en welzijnszorg is met ruim 19.000 banen (circa 18% van het totaal aantal banen) een belangrijke sector in de structuur van de Arnhemse economie. Mede vanwege het toenemend aantal ouderen zal de gezondheids- en welzijnssector op termijn een nog belangrijkere positie innemen. Aandachtspunt is daarom ook de toenemende krapte op de arbeidsmarkt. Daarnaast vormt sport een belangrijk onderdeel van de stad Arnhem: met Papendal/NOC-NSF en Vitesse/ Gelredome huisvest Arnhem twee symbolen op sportief gebied waar omheen diverse grote sportevenementen worden georganiseerd.

Afbeelding 5.15 Sonsbeeksingel in Klarendal

5.4 Een stad waar het goed wonen is

Om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden, moeten er meer woningen worden gerealiseerd de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen en voor alle doelgroepen: aantrekkelijke levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, sociale woningbouw in goedkoop en betaalbaar segment, de categorie middenhuur en het hogere segment. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus in sociale huur, vrijesectorhuur en koop. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

Ook de woningmarkt beperkt zich niet tot de Arnhemse gemeentegrenzen. Als centrumstad heeft Arnhem dan ook verschillende verbindingen met de omliggende gemeenten. De regio biedt op dit moment een palet aan woonmilieus, waarin Arnhem haar eigen duidelijke positie heeft. Dit betekent bijvoorbeeld dat verhoudingsgewijs veel mensen met een laag inkomen of ondersteuningsbehoefte naar Arnhem komen. Arnhem pakt dit op, maar wel in afstemming met buurgemeenten, om te komen tot een gezond regionaal evenwicht. Dit krijgt onder meer gestalte in de gezamenlijke afstemming over voldoende en juiste nieuwbouw in Arnhem en omgeving. Samen met de omliggende gemeenten gaan we invulling geven aan de regionale woonbehoeften.

We bouwen nieuwe woningen bij

Arnhem trekt net als andere steden in Nederland steeds meer inwoners aan. Tegelijk worden de huishoudens steeds kleiner. Daarom moeten we zorgen dat we meer woningen bijbouwen. De vraag in de periode 2020-2030 is ca 7.000 nieuwe woningen. Daarna verwachten we nog steeds een groei. Ook na 2030 moeten we dus blijven bouwen. We denken dan aan ongeveer 7.000 tot 9.000 woningen. Hiermee wordt de woningvoorraad in Arnhem tot 2040 met 16.000 woningen uitgebreid (dit is een deel van de regionale opgave zoals vastgelegd in de woondeal, zie H 3.1 demografische veranderingen).

We passen bestaande woningen aan

De woningvraag richt zich niet alleen op het bouwen van extra woningen, maar ook het aanpassen van bestaande woningen of het zorgen voor andere verhoudingen. De vraag naar bepaalde type woningen is namelijk niet altijd in balans met het aanbod van deze woningen. De komende jaren gaan we dan ook aan de slag met het aanpassen van woningen. Dit kan bijvoorbeeld door het splitsen van woningen of het zorgen dat een woning levensloopbestendig wordt.

We bouwen tijdelijke of verplaatsbare woningen

Om snel in te kunnen spelen op de woningvraag gaan we ook tijdelijke of verplaatsbare woningen bouwen. De bouw hiervan duurt korter en gebeurt vaak deels in de fabriek, waardoor er minder overlast is voor de omgeving. Daarnaast kunnen deze woningen bijvoorbeeld neergezet worden in zogenaamde pauzelandschappen, waar een functie is verdwenen en nog geen nieuwe bestemming is.

We houden wonen betaalbaar

De groei van de stad bestaat voor een groot deel uit eenpersoonshuishoudens die een huur- of koopwoning zoeken in de betaalbare categorie. Deze groep komt maar moeizaam aan een passende woning. Enerzijds door de beperkte beschikbaarheid van de sociale huurwoningen en anderzijds door (financiële) drempels op de particuliere huurmarkt. Ook toegang tot de koopmarkt is voor starters en eenpersoonshuishoudens moeizaam. Om de toegang tot de Arnhemse woningmarkt te verbeteren voor deze groepen zijn verschillende maatregelen nodig. We vergroten het sociale woningaanbod bij nieuwbouw en maken een kwaliteitsslag in het bestaande woningaanbod om de doorstroming te bevorderen. Met name in Arnhem Zuid worden hier positieve resultaten verwacht.

We gaan meer mixen

De vraag naar meer woningen in de stad biedt kansen voor grotere diversiteit in de wijken. Zo kijken we of de verhouding tussen de verschillende wooncategorieën op wijkniveau kan verbeteren. We streven naar gemengde wijken en buurten, waar mensen zich thuis voelen en waar ze andere mensen met verschillende leefstijlen en omstandigheden tegenkomen. Op deze manier proberen we sociale draagkracht en sociale draaglast meer met elkaar in evenwicht te brengen.

We bouwen circulair en klimaatadaptief

Bij de bouw van nieuwe woningen en het transformeren van bestaande gebouwen streven we ernaar dit circulair en klimaatadaptief te doen. Dit doen we door duurzame materialen te gebruiken, zoveel mogelijk hergebruik en recycling toe te passen en te zorgen dat de woningen ook in de toekomst aansluiten bij de woningbehoefte. We zorgen voor klimaatmaatregelen als groene daken, bergen van water, en het verminderen van verharding.

Afbeelding 5.16 High Park aan de Velperweg

We zorgen voor sterke wijken

We gaan voor sterke wijken met passende, bereikbare, toegankelijke voorzieningen en een aantrekkelijke en veilige buitenruimte. Straten, pleinen en parken die uitnodigen om er op uit te gaan, te ontmoeten, te bewegen en te spelen. Bij nieuwbouwprojecten staan de veiligheid, het welbevinden en de gezondheid van inwoners centraal. Naast de wijkgebonden aanpak vragen vijf wijken in Arnhem (Geitenkamp, Klarendal, ’t Broek, Presikhaaf en Immerloo/’t Duifje) een meer samenhangende, integrale aanpak. Daarmee willen we de problematiek voor en achter de voordeur verkleinen en de leefbaarheid en sociaaleconomische vitaliteit vergroten. Een gevarieerd aanbod van woningtypen en woonmilieus voor verschillende doelgroepen is daarbij een belangrijk ingrediënt. De gemeente Arnhem zoekt bij deze aanpak de samenwerking met de maatschappelijke partners en het Rijk.

5.5 Ruimte voor schone mobiliteit

Voor de ontwikkeling van Arnhem is schone mobiliteit een belangrijke voorwaarde. Om extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, geven we de komende jaren ruim baan aan lopen, fietsen en openbaar vervoer. De Trolleybus is onze grote trots! Deze duurzame manier van verplaatsen is goed voor de gezondheid en de luchtkwaliteit, zorg voor minder lawaai en vraagt om minder ruimte. Daarnaast zetten we in op bereikbaarheid en toegankelijkheid voor iedereen. Daarbij gebruiken we de bestaande infrastructuur zo goed mogelijk.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

Arnhemmers werken of studeren ook buiten de stad en andersom brengen dagelijks veel mensen van buiten Arnhem een bezoek aan de stad voor werk, school, zorg en vrijetijdsbesteding. Arnhem wil goed bereikbaar zijn voor bezoekers en ondernemers, maar dit mag niet ten koste gaan van de leefbaarheid in onze stad. Door uit te gaan van 'wel toegang maar geen doorgang' leggen we de focus op hoe bezoekers het best naar Arnhem kunnen komen. We voeren een sterk ontmoedigingsbeleid op doorgaand verkeer door Arnhem heen. Dit biedt kans om het centrum en omliggende wijken bereikbaar te houden en een woonomgeving te maken waar het aangenaam is om te wonen en prettig is om te verblijven. Wij bieden goede toegang door bezoekers vanuit de regio te verleiden om met (H)OV of de fiets te komen, dan wel de auto aan de randen van de stad of het centrum te laten staan.

We gaan vaker en meer lopen

We gaan het lopen stimuleren. Bij nieuwe ontwikkelingen en bij het inrichten van onze straten en pleinen komt de voetganger op één. Gezien het groeiend aantal ouderen en het feit dat deze steeds vaker thuis blijven, streven we ernaar dat belangrijke voorzieningen op veilige loopafstand zijn van hun woning.

..en we pakken sneller de fiets

De fiets, vooral de elektrische fiets, is op afstanden tot 10 of zelfs 20 kilometer een aantrekkelijk alternatief voor de auto. We gaan het fietsen stimuleren met aantrekkelijke (snel)fietsroutes en voldoende stallingsmogelijkheden. Het beleven van het landschap en de stad staat bij deze routes centraal. We zorgen ervoor dat onze werk- en onderwijslocaties, de binnenstad en andere stedelijke bestemmingen, goed, sociaal veilig en comfortabel per fiets te bereiken zijn. De inpassing van fietsroutes vraagt om een integrale en ruimtelijke benadering, vooral in de omgeving van de binnenstad waar het accent op verblijven, ontmoeten en beleven ligt.

We blijven investeren in trolley en trein

De bestaande OV-structuur willen we gebruiken als de ruggengraat van stad en regio, waarlangs we de verstedelijking concentreren. Deze plekken zijn via allerlei vervoersvormen bereikbaar en mensen kunnen hier uit alle mogelijke vervoermiddelen kiezen. We maken het op deze plekken niet alleen makkelijk om van het ene vervoermiddel over te stappen op het andere, maar zorgen ook dat het aantrekkelijke plekken zijn waar mensen graag werken, verblijven, afspreken en wonen. Daarnaast bouwen we onze (hoogwaardige) OV-infrastructuur, waaronder Trolley 2.0, verder uit. We zorgen voor een betere benutting van de sporen voor personenvervoer in Arnhem en de daar bijbehorende ongelijkvloerse kruising van Spoorknoop Oost.

We zetten in op de ICE naar Berlijn

Met een internationale trein naar Berlijn vergroten we de aantrekkelijkheid van Arnhem als vestigingslocatie voor de zakelijke dienstverlening. Arnhem heeft daarmee tevens de potentie om uit te groeien tot internationale draaischijf voor de drie (stedelijke) kenniscampussen in de regio – Energy Hotspot Arnhem, Nijmegen (Health Tech) en Ede-Wageningen (Food).

We kunnen op meer plekken laden

Het sterk groeiende elektrisch vervoer vereist ook een toename aan laadinfrastuctuur. Dit geldt voor fietsen, auto's, bussen, deelauto's en stadsdistributie. Laadinfrastructuur bestaat in verschillende vormen en maten en wordt zorgvuldig ingepast in de directe omgeving. We maken hierbij zoveel mogelijk gebruik van het trolleynet dat al in Arnhem aanwezig is.

De bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens is straks schoon

Logistiek is een belangrijk onderdeel van de mobiliteit en is essentieel voor een goed functionerende stad. Het zorgt echter ook voor de nodige uitdagingen, omdat het aantal bezorgvoertuigen groeit, zowel in het stadscentrum als in de wijken. We streven naar zowel efficiënte als schone stadslogistiek. Daarom stimuleren we logistieke knooppunten (hubs). Leveringen verzamelen zich op deze hubs en worden met volle en schone voertuigen naar de eindbestemming gebracht. De markt

is verantwoordelijk voor de ontwikkeling van deze concepten, het werven van klanten en het rond krijgen van de business cases. We maken op- of overslagpunten en realiseren openbare oplaadinfrastructuur. We stellen randvoorwaarden (zoals het opstellen en uitvoeren van een mobiliteitsplan) bij bouwprojecten met een grote mobiliteitsimpact.

We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer

Door het verbeteren van de bereikbaarheid van onze stad waarbij we prioriteit geven aan de wandelaar, dan de fiets en dan het OV bieden we een goed alternatief voor de auto. Dit betekent dat op sommige plekken in de stad het aantal rijbanen kan afnemen. Daarnaast investeren we in hubs en faciliteren we deelautogebruik en elektrisch laden.

We gaan onderscheid maken in bereikbaarheids-profielen van de verschillende delen (functies) van de stad. In sommige delen van de stad wordt prioriteit gegeven aan bereikbaarheid met de auto, bijvoorbeeld op de bedrijventerreinen langs de regionale hoofdwegenstructuur. In andere delen van de stad wordt prioriteit gegeven aan lopen, fietsen en het openbaar vervoer. We kunnen daarbij denken aan autoluwe wijken en het terugbrengen van de maximumsnelheid naar 30 km per uur, waar het de verkeersveiligheid en leefbaarheid verbetert. Naast bereikbaarheid van locaties per auto, zijn er ook steeds meer bedrijven die zich juist op locaties met goede OV-bereikbaarheid vestigen.

We bouwen vooral op goed bereikbare plekken

Nieuwe woningen en kantoren realiseren we zo veel mogelijk op plekken die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer en waar de voorzieningen zijn. Denk aan het centrum en gebieden rondom de stations en OV-knooppunten. Op deze plekken zal de auto minder worden gebruikt en profiteren mensen optimaal van het aanwezige openbare vervoer. Voor deze gebieden kan de parkeernorm bij nieuwbouw tot een minimum worden beperkt en kan de schaarse ruimte gebruikt worden voor andere functies.

Er komen lagere parkeernormen voor de hele stad met maatwerk per wijk

Door uit te gaan van lagere parkeernormen kan de ruimte die normaal gesproken gebruikt wordt voor het stallen van auto's gebruikt worden voor meer groen, ontmoeten of bewegen. Randvoorwaarde voor het verlagen van de parkeernorm is het verbeteren van de bereikbaarheid met andere vervoersvormen dan de auto. We houden rekening met bewoners van bestaande wijken die voor hun vervoer geen goed alternatief op de auto hebben. Om te zorgen dat nieuwbouwprojecten minder parkeerplaatsen nodig hebben, zorgen we dat gebouwd wordt op plekken die goed bereikbaar zijn met (hoogwaardig) OV en/of beschikken over alternatieve vormen van vervoer, zoals deelauto's of elektrische fietsen. Een toename van parkeerdruk op de omgeving van dergelijke locaties voorkomen we door dit alleen toe te passen in gebieden waar het parkeren gereguleerd wordt. Hiervoor breiden we het parkeervergunnings-systeem uit naar de gebieden waar dat nodig is.

Afbeelding 5.17 Autoverkeer in Arnhem

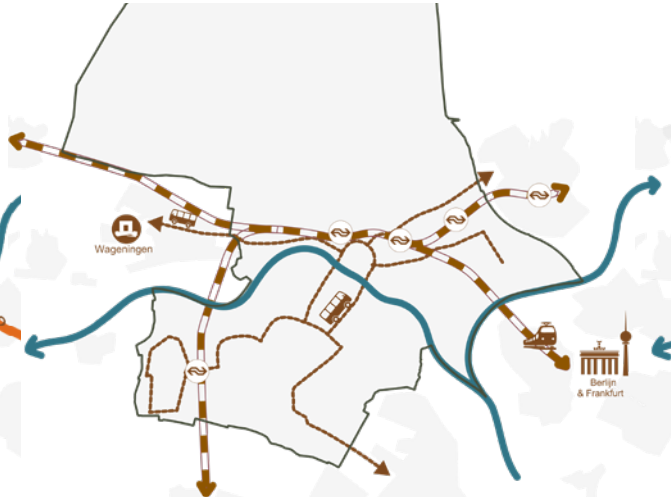

Afbeelding 5.18 Openbaar vervoer in Arnhem

Afbeelding 5.19 Fietsroutes in Arnhem

5.6 Een stad met nieuwe energie

Een klimaatneutraal en duurzaam Arnhem, dat is waar we naartoe willen. Een groene en gezonde stad met schone lucht, waarin het ook voor onze kinderen en kleinkinderen goed wonen is. Een stad met een schone economie die niet meer draait op kolen, olie en gas, maar op schone energiebronnen als zon en wind. Om daar te komen, zetten we de komende jaren vol in op de energietransitie: de strategie om Arnhem in 2050 onafhankelijk te laten zijn van fossiele brandstoffen.

We doen het samen met onze regio

Om te komen tot ruimtelijke invulling van energieopwekking en de verdeling van bovenlokale warmtebronnen in de regio is een regionale energiestrategie (RES) opgesteld, in een samenwerkingsverband tussen 16 gemeenten, provincie Gelderland en 3 waterschappen. In de RES 1.0 (juni 2021) staan ruimtelijke afspraken die richting geven aan locatiekeuze voor zon- en windprojecten, afspraken over een optimaal warmtesysteem en procesafspraken over samenwerking, onderlinge solidariteit, participatie en doorwerking in omgevingsinstrumentarium. De RES wordt iedere twee jaar geactualiseerd. De locaties voor zonnevelden en windturbines uit het 'New energy made in Arnhem-programma' maken onderdeel uit van de RES. Om de doelen van 2030 te kunnen halen, zullen vergunningentrajecten voor windmolens en zonnevelden uiterlijk in 2025 zijn afgerond.

We worden klimaatneutraal

We houden ons aan internationale afspraken, het klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord. Het doel is een klimaatneutrale stad in 2050. Om dit te bereiken moet de komende jaren veel gebeuren. Onze doelstelling is in 2030 61% CO2-reductie ten opzichte van 2017, met als tussendoelstelling 25% afname in 2023. Deze reductie wordt grotendeels gerealiseerd door het actieprogramma 'New energy made in Arnhem 2030' en overige programma's binnen de gemeente. Een deel van de reductie komt van autonome ontwikkelingen; de resterende opgave (26%, 246 kT CO2-reductie) kunnen we vooralsnog niet binnen onze gemeentegrenzen realiseren. We onderzoeken of dit via de regionale energiestrategie (RES) binnen de regio lukt, in de vorm van grootschalige opwek met zon en/of wind. Anders zullen we in de komende jaren aanvullende ambities moeten formuleren. Het programma 'New energy made in Arnhem 2020-2030' bevat vier programmalijnen, die hieronder worden beschreven.

De energietransitie in de gebouwde omgeving

Een aanzienlijk deel van de energietransitie dient in de gebouwde omgeving gerealiseerd te worden. Isolatie van woningen en zonnepanelen op daken dragen bij aan het reduceren van het gebruik van fossiele energiebronnen. De wijkgerichte energietransitie is leidend: de Transitievisie Warmte brengt in beeld welke duurzame energiebron per wijk het meest geschikt is. Dit geeft richting aan maatregelen op gebouwniveau (isolatie) en heeft een ruimtelijk aspect: in wijken waar een collectief warmtenet het beste alternatief is voor fossiele energie, moet onder- en bovengrondse ruimte worden gereserveerd voor warmteleiding, tussenstation, eventuele energieopslag, en duurzame warmtebronnen, zoals warmte-koude opslag. Hiervoor zijn we gestart met wijkgerichte pilots. Binnen de gebouwde omgeving werken we met een wijkgerichte aanpak om de woningen en gebouwen voor te bereiden op de energietransitie. We gaan isoleren, energie opwekken, op zoek naar duurzame warmtebronnen en uiteindelijk schakelen we over van aardgas naar een duurzame energiebron. Om deze overstap mogelijk te maken, is voldoende aanbod van schone energiebronnen, en de daarmee samenhangende energie-infrastructuur, noodzakelijk.

Ondergrondse ordening en duurzaam gebruik van de watervoerende pakketten voor bodemenergie (open en gesloten systemen) zijn vastgelegd in een Bodemenergieplan en in een Verordening bodemenergie.

De eisen aan de isolatie van nieuwbouwwoningen en -gebouwen zijn hoog, wat leidt tot energetisch goede woningen en gebouwen. Daarnaast is de nieuwbouw aardgasvrij. De nieuwbouw is daarmee echter nog niet klimaatneutraal. Op project- en gebiedsniveau maken we een integrale afweging over de haalbaarheid en wenselijkheid om nieuwbouw klimaatneutraal te realiseren.

We gaan voor duurzame mobiliteit

We stimuleren het verminderen van vervoersbewegingen en meer gebruik van fiets en OV in plaats van de auto. We vergroten het aandeel elektrische voertuigen. Dit doen we door aanleg van nieuwe infrastructuur en het faciliteren van materiële en gedragsveranderingen. In het uitvoeringskader Elektrisch Laden is het ruimtelijk aspect van de nog aan te leggen laadinfrastructuur vastgelegd. In het beleidskader Deelvervoer zal een plaatsingsplan van mobiliteitshubs (verschillende vervoerstypes op een locatie) worden opgenomen. Deze hubs hebben ruimtelijke impact en moeten goed ingepast worden.

Afbeelding 5.20 RijnWaalpad bij de Marga Klompélaan

We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie

Energie besparen, hergebruiken en opwekken bij bedrijven en industrie draagt bij aan de reductiedoelstelling. Dit bereiken wij door betere informatievoorziening, het handhaven op verplichte maatregelen en het stimuleren van zonnepanelen op grote daken. Ook bedrijven en bedrijfsterreinen zullen moeten omschakelen op duurzame elektriciteit en warmte. Hiervoor zullen maatwerkplannen worden gemaakt en geldt dezelfde onder- en bovengrondse ruimtelijke impact als in de gebouwde omgeving.

We doen als stad wat we kunnen

De elektriciteit die we in de toekomst nodig hebben, wordt op een duurzame manier opgewekt. In het programma 'New energy made in Arnhem 2020-2030' zijn locaties vastgesteld die geschikt zijn voor het realiseren van windturbines en zonnevelden. Ook is een zoekgebied voor een zonneveld aangewezen bij Deelen. Voor een klimaatneutrale stad hebben we regionale duurzame elektriciteitsopwekking en bovenlokale warmtebronnen nodig. Naast ruimte voor duurzame energieopwekking (zon & wind) is ook ruimte nodig voor hoogspanningsmasten en -netten boven de grond, kabels onder de grond, opslag van elektriciteit, elektriciteitsstations en boven- en ondergrondse ruimte voor duurzame warmtevoorzieningen.

We vinden dat de energietransitie betaalbaar moet zijn voor alle Arnhemmers

De energietransitie brengt (maatschappelijke) kosten met zich mee, voor toekomstige duurzame energiebronnen en duurzame energie-infrastructuur. Dit vraagt in iedere stap van de

energietransitie een integrale afweging. Dit aspect komt onder andere aan de orde in de Transitievisie Warmte en de daaruit volgende wijk-uitvoeringsplannen. Daarnaast zullen de kosten van energie stijgen, waardoor het verschil in de energielasten tussen energetisch goede en energetisch slechte woningen groter wordt. Dit willen we voorkomen, met name voor inwoners met een laag inkomen, zoals we nu al doen met de Arnhemse aanpak energiearmoede.

We laten Arnhemmers meeprofiteren van de energietransitie

De energietransitie in Regio Arnhem Nijmegen moet zoveel mogelijk ten goede komen aan de inwoners van de regio. We streven naar minimaal 50% lokaal en/of regionaal mede-eigenaarschap van duurzame energieprojecten en zo laag mogelijke maatschappelijke kosten. Mede-eigenaarschap is een van de mogelijke uitkomsten van een zorgvuldig participatieproces met de omgeving. Financiële participatie, een omgevingsfonds en een omwonendenregeling zijn andere mogelijke vormen.

Lokaal eigenaarschap zorgt dat de baten bij de omgeving terecht komen. Daarbij komt dat lokale eigenaren de omgeving beter kennen, wat de communicatie en de inbreng van lokale wensen makkelijker maakt. Dit zorgt voor meer acceptatie en draagvlak en een grotere slagingskans van een project.

De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied

De ontwikkeling van windturbines en zonnevelden gebeurt altijd vanuit de ruimtelijke kwaliteit en samenhang van het totale gebied. We houden daarbij rekening met het gebruik van de ruimte door lokale partijen, stakeholders en inwoners en andere lopende opgaven. Dit betekent dat we kijken of we duurzame ontwikkelingen kunnen koppelen aan bijvoorbeeld landschapsverbetering of andere investeringen die nodig zijn. Bij het inpassen van zonnevelden maken we gebruik van de Gelderse zonnewijzer. Dit betekent dat we bij de inpassing letten op de mate van aantasting van karakteristieke kenmerken van het landschap. Ook letten we op de samenhang met andere functies in het gebied (zoals landbouw, biodiversiteit, cultuurhistorie) en de mogelijkheden voor dubbel ruimtegebruik.

Afbeelding 5.21 Grootschalige opwek: aanwijslocaties zonnevelden en windturbines

Afbeelding 5.22 Warmteoplossingen: te realiseren all electric (bruin), te realiseren warmtenet (geel), gerealiseerd warmtenet (bruine lijn)

Afbeelding 5.23 Onderzoeksgebieden (cirkel) en kansrijke buurten (geel)

Afbeelding 6.1 Weerdjesstraat in de Binnenstad

6. Gebiedsuitwerking

Naast de ambities uit hoofdstuk 5 zijn er deelgebieden die om speciale aandacht vragen en waar de komende jaren de focus op ligt. In deze gebieden komen veel ambities en keuzes samen. Het gaat hierbij niet alleen om de verstedelijkingsopgaven maar ook om beschermen en behouden van bestaande waarden.

Deze gebieden zijn op in afbeelding 6.2 aangegeven en worden op de volgende pagina's in detail besproken. Het gaat hier om aanvullende opgaven die samen met de hiervoor genoemde integrale ambities de totale opgaven voor Arnhem beschrijven. De kaarten zijn een nadere uitwerking van de visiekaart. Aan de basis van de uitwerkingen ligt het DNA van Arnhem en haar wijken.

Dit zijn de volgende vijf deelgebieden:

1) Arnhem Centrum
2) Arnhem West
3) Arnhem Oost
4) Arnhem Zuid
5) Arnhem Noord

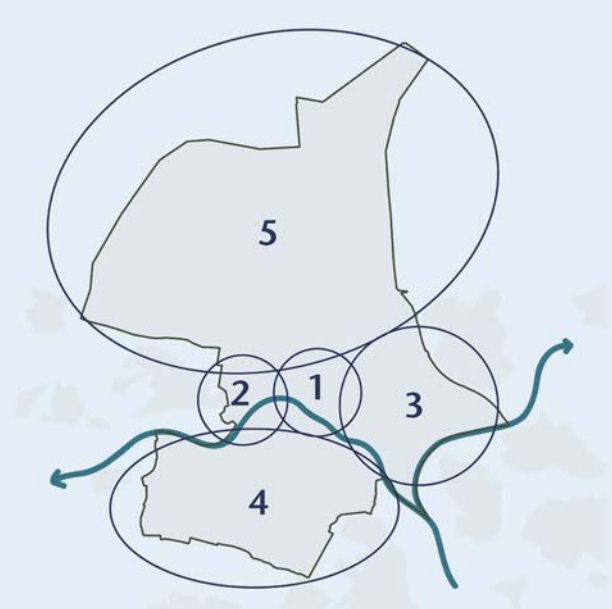

Afbeelding 6.2 Deelgebieden Arnhem

6.1 DNA van de wijken

Het DNA van de wijken is het uitgangspunt voor nieuwe ontwikkelingen. Voordat we de opgaven en keuzes voor de vijf deelgebieden nader uitwerken, gaan we in op dit DNA van de wijken van Arnhem. Dit doen we aan de hand van een kaart (afbeelding 6.3) met daarop in kleuren de verschillende woonmilieus. Deze worden naast de kaart toegelicht

De middeleeuwse stad (1233-1830)

Een organisch gegroeid middeleeuws patroon van straten en pleinen met dichte bebouwing in gesloten bouwblokken. De bouwhoogte is ca. twaalf meter, met enkele hogere accenten. Ieder pand is individueel vormgegeven, statig, met veel ornamentiek. De 19e-eeuwse gevels domineren het beeld. Er is een sterke scheiding tussen formele straten en pleinen en informele ruimten op binnenterreinen. Er is weinig groen in openbare ruimte, maar wel bomen op pleinen, gevelgroen en binnentuinen.

Stad van singles en speculatiebouw (1830-1880)

Ruime groene singels op de ontmantelde vestingwerken domineren het beeld, met gevelwanden van vier tot zes lagen. Bebouwing voor de gegoede burgerij bevindt zich langs de singels en radialen, maar achter die façade ligt speculatiebouw in hoge dichtheden (de vroegere sloppen). In de straten is weinig groen. Wel zijn er groene singels en hofjes en bomen langs de radialen. Er is een menging van wonen, werken en maatschappelijke functies.

Stad van stratenplan en bouwblok (1880-1905)

Regelmatige stratenpatronen met dichte bebouwing in stedelijke bouwblokken wisselen af met herenhuizen of boven- en benedenwoningen. Er is weinig groen in wijken zoals Sint Marten en Graaf Ottopleinen, maar juist een ruimere opzet ten gunste van groen in Spijkerbuurt, Boulevardkwartier, Transvaalbuurt en Burgemeesterswijk.

Stad van tuindorp en villapark (1905-1930)

Een anti-stedelijke, dorpsachtige opzet kenmerkt het beeld, gekoppeld aan het sociale ideaal van verheffing van de arbeider, gezonde stad en een betere maatschappij. Het stratenpatroon is afwisselend en gevarieerd met hiërarchie van straten, plantsoenen en bijzondere accenten. Er is een lage bebouwingsdichtheid in bouwblokken met binnenterreinen, woningen met eigen grond en gestapelde woningen als stedelijke accenten op belangrijke plekken. In de openbare ruimte en tuinen is veel groen.

Stad van tuinwijk en landschap (1930-1940)

De stad is verweven met het omliggende landschap. Het stratenpatroon bestaat uit hoofdassen en secundaire straten, met gestapelde bouw en langgerekte laagbouw ertussen. De bebouwing bestaat veelal uit rode bakstenen en rode kappen. Er is veel (landschappelijk) groen in de openbare ruimte, brede groenstroken en privétuinen met groene erfafscheidingen (veelal liguster). Op strategische locaties staan bijzondere voorzieningen als kerken en scholen.

Stad van licht, lucht en ruimte (1945-1970)

De bebouwing bestaat uit stempelbouw, variatie van grondgebonden en gestapelde woningen binnen clusters, die identiek herhaald worden. Het stratenpatroon is veelal orthogonaal met bebouwing in een groene setting, zoals wijkparken. Verkeer bepaalt de structuur van wijk of stadsdeel. Er is een scheiding van wonen, werken, verkeer en ontspanning. Er zijn geen klassieke bouwblokken, maar experimentele verkavelingsvormen en hoogbouw langs de invalswegen.

Stad van woonerf en menselijke maat (1970-1985)

De wijken bestaan uit kleinschalige en gevarieerde bouw in woonerven en vormen grillige eilanden binnen de ontsluitingswegen die omzoomd zijn door groen. De woningen hebben geen uitgesproken voor- of achterkant, geen duidelijke scheiding tussen collectief en privé, maar er is wel een duidelijke scheiding van langzaam- en snelverkeer.

Stad van Vinex en sleutelproject (1985-heden)

De robuuste groene hoofdstructuur bepaalt de opzet van de wijk, waarbij bestaande landschappelijke structuren en elementen gebruikt zijn. Binnen deze structuur hebben woonvlekken met hoge dichtheden elk een sterke eigen identiteit, vaak op basis van een thema. Er is een variatie in woningtypen met nadruk op laagbouw.

Dorp in de stad

Een traditionele dorpse structuur met bebouwing en architectuur die het beeld domineert.

Verspreide bebouwing in het groen

Losse, verspreide bebouwing in het groen, soms met een campusachtige opzet. Het gaat om militaire complexen, zorginstellingen, toeristische attracties, sportvoorzieningen of bedrijvigheid.

Stad van bedrijvigheid (meerdere perioden)

Grootschalige bedrijfscomplexen en grote percelen met verspreidde bebouwing domineren het beeld. De gebieden zijn functioneel ingericht met een rationeel wegenpatroon. Er is weinig samenhang in architectuur.

Stad van groene weelde (de oude landgoederen)

Voormalige landgoederen aangekocht door de gemeente en omgevormd tot stadsparken. Uiterlijk zijn ze vooral gevormd in de negentiende eeuw met hoofdzakelijk Engelse landschapsstijl: romantiek met op een enkele plek klassieke formele elementen.

Rivierenlandschap

De Nederrijn en de IJssel zijn zeer bepalende elementen in de ruimtelijke opbouw van Arnhem. Het gebied omvat ook uitgestrekte uiterwaarden, zoals Meinerswijk. Het rivierlandschap loopt als een brede landschappelijke strook door Arnhem heen en biedt ruimte, rust, groen.

Polderlandschap

Het oorspronkelijke Arnhemse polderlandschap strekt zich naar het zuiden uit vanaf de voet van de Veluwse stuwwal en wordt doorsneden door Rijn en IJssel. Lange tijd markeerde de Velperweg de overgang van zandgrond naar poldergrond, die te nat was om te bebouwen. In Arnhem Noord is het onderliggende landschap van weilanden en sloten bijna nergens meer herkenbaar. In Zuid op een aantal plaatsen nog wel.

Veluwslandschap

Het reliëfrijke landschap ten noorden van Arnhem is ontstaan in de IJstijd waar het oprukkende landijs grote zandlichamen opstuwde. Het smeltwater sleet hierin vervolgens erosiedalen uit. De wind wierp daarna zandruggen en stuifduinen op, waarna het gebied bebost raakte. Door de houtkap, overbegrazing en een verslechtering van het klimaat, veranderde het gebied in de 14e eeuw in schrale heide met zandverstuivingen. Toen vanaf de 15e eeuw de houtproductie toe nam, werd de oppervlakte woeste grond weer steeds kleiner. Als gevolg van grootschalige ontginningen kreeg het gebied vanaf de 19e eeuw definitief het huidige uiterlijk. Nu bestaat het gebied uit bos, hei en lange rechte lanen.

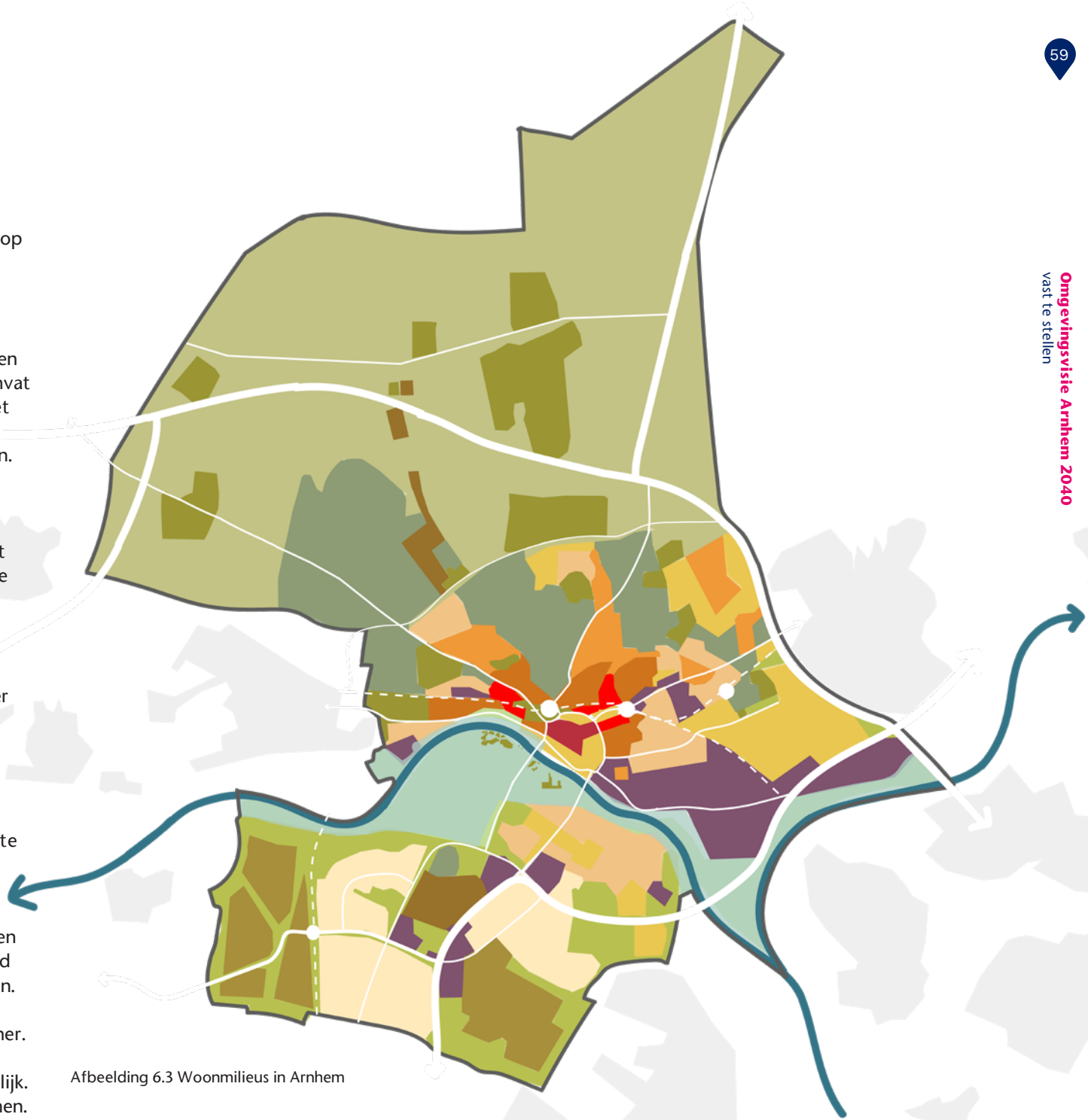

Afbeelding 6.3 Woonmilieus in Arnhem

6.2 Arnhem Centrum

Karakter

Hoewel het centrum van Arnhem slechts een klein gebied bestrijkt, is het gebied een economische motor in de stad en regio. De binnenstad en het stationsgebied met haar straten, pleinen, groen en blauw, maar vooral met de aanwezige voorzieningen, krijgt steeds meer economische betekenis met meer dan 17.000 banen. Voor een bezoek aan de binnenstad staat ontmoeten en beleven in plaats van winkelen steeds meer centraal; oftewel van *place to buy naar place to meet.* Deze trend leidt, samen met de stijging van online aankopen, tot afname van de werkgelegenheid in de detailhandel en een verwachte toename van de werkgelegenheid in de horeca en de culturele- & creatieve sector. Daarnaast zien we een toename van het aantal toeristische en zakelijke overnachtingen in de stad. Vooruitkijkend naar 2040 zien we een compacter winkelhart met daaromheen verschillende gebieden (kwartieren), elk met een eigen identiteit en een eigen mix aan functies. Sommige van deze gebieden liggen binnen de centrumring, sommige liggen daarbuiten.

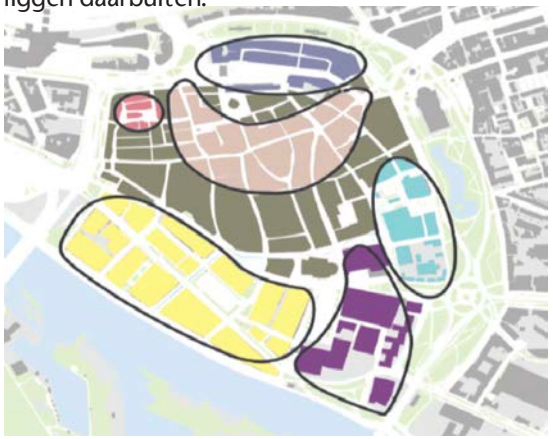

Afbeelding 6.4 Compact winkelhart met verschillende kwartieren

Gebiedskansen

Toekomstbestendige binnenstad

De mix aan functies in de binnenstad (wonen, werken, recreëren) vragen om keuzes en integrale plannen voor straten en/of gebieden. Door te versnellen en aan te haken op transformaties houden we de binnenstad in beweging, in de juiste richting met voldoende kwaliteit. De coronapandemie heeft ons duidelijk gemaakt dat we rekening moeten houden met de behoefte aan flexibiliteit in de binnenstad om veranderingen in de tijd en ontwikkelingen in de maatschappij op te vangen. Hierin is het van belang om samen met onze partners in de binnenstad op te trekken.

Van belang is dat de binnenstad mee kan ademen met de bewegingen die er zijn en te zorgen dat de binnenstad voldoende flexibel en wendbaar is om verschillende scenario's op te vangen. Het compacter maken van het winkelhart van de binnenstad speelt een belangrijke rol. We zetten in op een krachtig winkelhart waarbij de detailhandel elkaar versterkt en winkels niet te verspreid van elkaar komen te liggen. Ook willen we de binnenstad versterken als plek om te wonen en werken met ruimte voor de creatieve sector. Daarnaast is het van belang om de binnenstad te verbinden met bijzondere voorzieningen en gebieden rondom de binnenstad.

De potentie van de verdiepingen boven de winkels voor aantrekkelijke woningen wordt nog onvoldoende benut. Het toevoegen van meer woningen in het winkelgebied zorgt niet alleen voor een betere benutting van de schaarse ruimte in onze stad, maar zorgt ook voor meer levendigheid en sociale veiligheid in het centrum buiten de werk- en winkeltijden. Ook op andere plekken in de binnenstad is er potentie om woningen toe te voegen. Het toevoegen van wonen vraagt ook om andere maatschappelijke functies in de nabijheid, zoals huisarts, tandarts en sportschool.

Ontspanning en vergroening

Verdichten betekent tegelijkertijd vergroenen en de openbare ruimte transformeren naar een aantrekkelijk en veilig verblijfsgebied van de voetganger. We zetten in op plekken die uitnodigen tot verblijf en ontmoeting en gaan verloedering van plekken tegen. We zorgen voor meer groen en luwtegebieden in en rond het centrum als contrast met het drukke stedelijk leven. Goede verbindingen van het centrum naar de groene omgeving zijn essentieel en zorgen voor verkoeling tijdens warme dagen.

Verbinden van de binnenstad met de rest van de stad en andersom

Op steenworp afstand van de binnenstad liggen verrassende stadswijken en fraaie parken zoals Sonsbeek en Stadsblokken Meinerswijk. Deze nabijheid biedt kansen om de attractiewaarde van de (binnen)stad te verhogen door combinatiebezoeken met bijvoorbeeld het Modekwartier, het Spijkerkwartier of een wandeling door onze fraaie stadsparken. Door het gebrek aan logische en aantrekkelijke routes en de barrièrewerking van de rivier, de spoorweg, de centrumring met Willemstunnel en de opritten van de twee bruggen, is het lastig bezoekers aan de binnenstad te verleiden tot een combinatiebezoek.

De binnenstad via aantrekkelijke routes beter verbinden met interessante plekken buiten het centrum is dan ook een belangrijke opgave.

Gebieden met een eigen identiteit

Sommige delen van de binnenstad staan aan de vooravond van een verandering. De Arnhemse kernwaarden groen, creatief en vrij spelen een rol bij deze veranderingen, gericht op meer wonen, werken en creatieve functies.

Gebiedskansen oostelijk van het centrum

Nu de zuidelijke binnenstad haar voltooiing nadert, gaan we de komende jaren aan de slag met het verder ontwikkelen van het oostelijk deel. In het Bestuurskwartier, dat is het gebied met onder meer het Gerechtshof en het Openbaar Ministerie, ontwikkelen we een gemengd werk- en woonmilieu dat aansluit op de binnenstad. In dit gebied vinden we een concentratie van bestuur en van WOII-memorials. Door deze te verbinden met de binnenstad ontstaat een sterke identiteit. Daarnaast pakken we het gebied rondom de Schouwburg aan, waarbij we verschillende culturele functies samenvoegen. We onderzoeken ook of we wonen en maatschappelijke functies kunnen clusteren en tegelijkertijd het stadsklimaat en de openbare ruimte kunnen verbeteren door onveilige of verloederde plekken aan te pakken. Er liggen kansen om de ontwikkelingen in het oosten van de binnenstad beter te verbinden met het winkelhart maar ook met de Singel en het Coberco-terrein. Ook zijn er kansen om de relatie met Stadsblokken en Meinerswijk te verbeteren.

Gebiedskansen Centrum West

Met Centrum West bedoelen we het gebied tussen Museum Arnhem en de binnenstad en tussen station Arnhem Centraal en de Rijn. We willen Centrum West transformeren naar een Kunstkwartier: een aantrekkelijke wijk met een eigen identiteit, waar creatieve energie, kunst en cultuur samen met wonen, (flex)werken en maatschappelijke instellingen een dynamische mix vormen. Daarbij is de inzet om het gebied beter te verbinden met de binnenstad, Arnhem Centraal en het unieke landschap van de rivier en de stuwwalhelling. De focus ligt op aantrekkelijke fiets en wandelverbindingen. Er gebeurt van alles voor cultuur en landschap: het museum is uitgebreid, een deel van de museumtuin wordt een openbaar wandelpark en het museumpark op de helling wordt heringericht. De wijk Coehoorn krijgt een nieuw gezicht, er komt een snelfietsroute en we vergroenen langs de Oude Kraan. De Blauwe Golven worden opgeknapt met nieuwe parkeerplaatsen, een skatepark en groen langs de randen. En de fontein daar gaat weer spuiten. We benutten de rijke historie en het unieke landschap en kansen voor klimaatopgaven. We vergroten de leefbaarheid en levendigheid van het gebied.

Arnhem CS = Utrecht CS van het oosten

De status van Arnhem Centraal Station als ICE-station maakt deze locatie het Utrecht Centraal Station van het oosten. De directe omgeving van het station is de toplocatie voor kantoren in Oost Nederland. Ook hotels en andere verblijfsvoorzieningen versterken de stationsomgeving. De opgave is om in dit gebied een passend aanbod voor kantoren te realiseren die aansluit bij de vraag naar kantoorruimte. Uitgangspunt is om deze positie in de komende jaren te versterken door bestaande kantoorruimte te behouden en nieuwe toe te voegen.

Ambitie-agenda

- We ondersteunen de detailhandel, horeca en cultuur bij het herstel na de coronapandemie en het versterken van de aantrekkelijkheid van de binnenstad. Publieksaantrekkende functies in het gebied blijven welkom om te zorgen dat de Binnenstad the place to meet van Oost-Nederland blijft.
- Bij nieuwe ontwikkelingen zorgen we voor solide gebouwen of stedenbouwkundige concepten die makkelijk transformeerbaar zijn en een openbare ruimte die daarop in kan spelen. Daarmee maak je de stad wendbaar bij toekomstige ontwikkelingen en trends, maar het vraagt ook om zorgvuldig te kijken naar welke functies in een gebied nodig en wenselijk zijn en daarop te sturen. Een nieuwe stedelijke ontwikkeling gaat gepaard met het toevoegen van groene, bij voorkeur, rustige buitenruimte. We dragen ook in het centrum bij aan een sterke de groenstructuur van de stad.
- We zorgen voor een veilige openbare ruimte, die uitnodigt tot het verblijven en ontmoeten en door de inrichting verloedering en onveiligheid tegengaat.
- We maken optimaal gebruik van de schaarse ruimte in en rondom het centrum door een slimme verdichtingsstrategie. We wijzen plekken rond of nabij het Centraal Station aan waar ruimte gegeven wordt aan nieuwe werklocaties, al dan niet in combinatie met wonen.
- We stellen nieuwe kaders op voor het centrum, de centrumschil en de omliggende wijken, die een verdichting van de stad mogelijk maken, in harmonie met de stedenbouwkundige, cultuurhistorische en landschappelijke waarden.
- We dragen ook in het centrum bij aan het versterken van de groenstructuur van de stad.
- We realiseren schaduwroutes in de binnenstad.
- We faciliteren het organiserend vermogen van de binnenstad.

- Door in te zetten op duurzame vormen van mobiliteit, verminderen we de rol van automobiliteit in en rondom het centrum. Dit komt de leefbaarheid ten goede en kan op termijn de barrière werking van de centrumring opheffen. Ook houden we de binnenstad zo bereikbaar en toegankelijk.
- We ontwikkelen een integrale (auto) parkeerstrategie voor het centrum en de omliggende wijken, die uitgaat van een parkeernorm van 0 in combinatie met een eerlijke vorm van betaald- en vergunningsparkeren. Hierbij houden we rekening met de mindervalide Arnhemmers en bezoekers. Fietsparkeren gebeurt vooral inpandig. Het doel is om de druk op de openbare ruimte te verminderen.
- We laten de maatschappelijke functies in het centrum meegroeien met de demografische ontwikkeling van het gebied.

Legenda Arnhem Centrum

Hoogdynamsiche ontwikkelingen om de vitaliteit, variatie en leefbaarheid te versterken.

Wonen in het landschap.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Ontwikkeling van het station tot dynamisch knooppuntals de woon-werk-milieus van de toekomst.

Versterken van de relatie tussen de binnenstad en unieke gebieden rondom de binnenstad. Verbindt onder andere het centrum met groene stadsparken en attractieve functies zoals Museum Arnhem en Steenstraat/ Modekwartier.

Divers centrum met een compact stadshart waar functies worden toegevoegd. Dit kan gerealiseerd worden met ‘kwartieren’, elk met een eigen identiteit. Hier is ruimte voor een programmamix van wonen, winkelen, horeca, werken, ambachten, culturele en creatieve sector en maatschappelijke voorzieningen.

Het verduidelijken van historische verhaal van de Tweede Wereldoorlog en koude oorlog.

Arnhem centraal als ICE-station, als impuls voor gebiedsontwikkeling in de vitale stad, waar ook de verstedelijkingsopgave aan gekoppeld kan worden.

Ontwikkeling van economische hotspots waar optimaal wordt ingezet op (zakelijk) dienstverlening, openbaar bestuur, innovatie, dienstverlening en bedrijvigheid.

Ontwikkelen gemengde winkelgebieden met versterken concentratie detailhandel.

Entreegebied/ stadsentree.

Hoogdynamische ontwikkeling, gericht op vitaliteit, variatie en verstedelijking.

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk en verbinden singelpark met en over de rijn. Versterken en vergroten van de cultuurhistorische kwaliteit. De singel dient als plek om te verblijven, te wandelen, te ontmoeten en als verkoelende route die beschermd moet worden. Verbeteren van de groene verbinding tussen binnenstad met Sonsbeek, met het museum (Centrum west) en richting Centrum oost.

Boomstructuren behouden & versterken.

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Herkenningspunten

Musea/ cultuur

Onderwijs

Kerk

Landgoederen

De Blauwe Golven

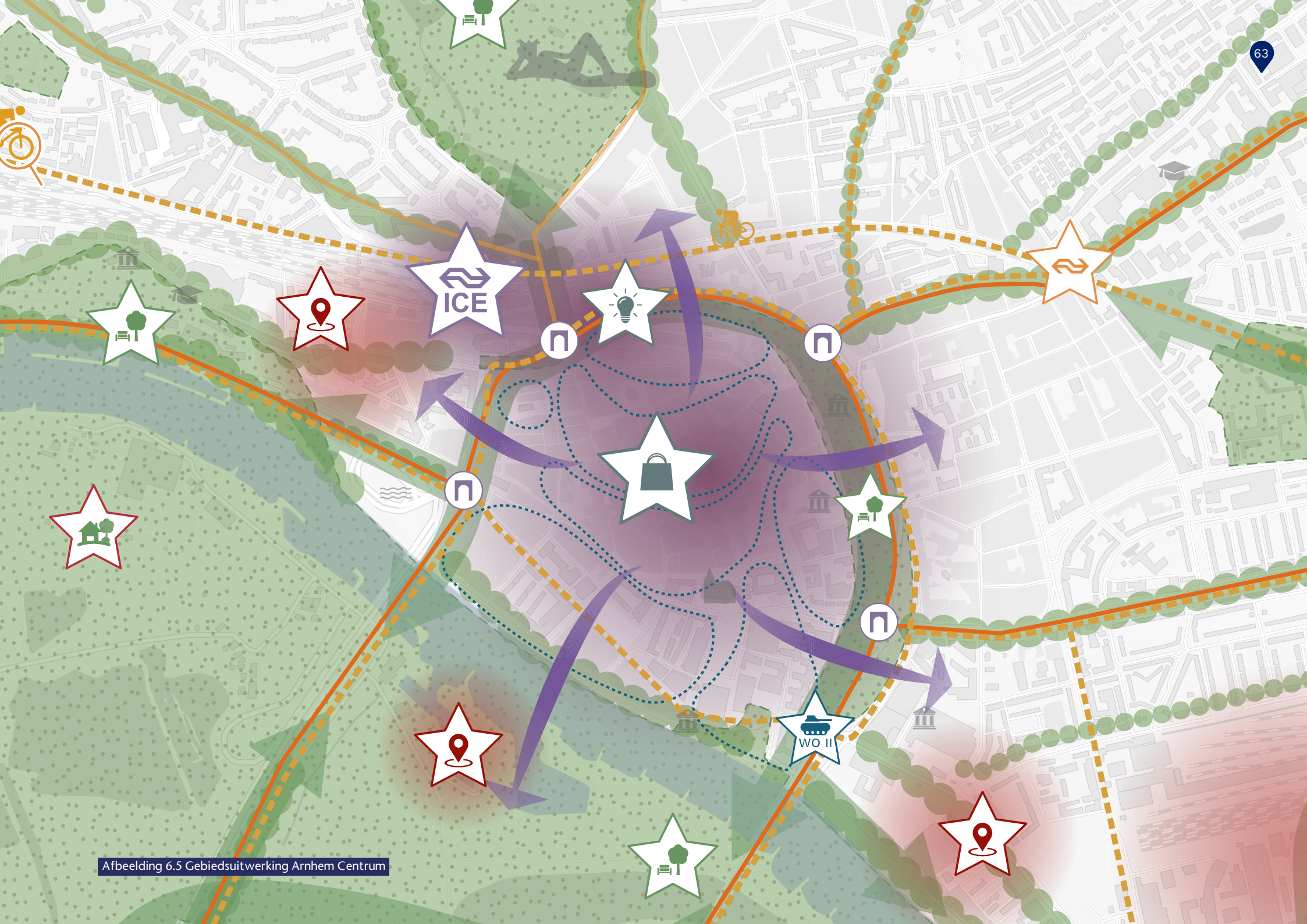

Afbeelding 6.5 Gebiedsuitwerking Arnhem Centrum

6.3 Arnhem West

Karakter

In Arnhem West komen de stuwwal en de uiterwaarden van de rivier samen. Het gebied verbindt de Veluwe met de Rijn en vormt een groene schakel tussen de verstedelijkte gebieden van Oosterbeek en Arnhem. Het gebied kenmerkt zich daarnaast door de heel eigen identiteit van de stadsrandzone; wat in de stad niet kon, kreeg hier een plek. In Arnhem West liggen vele verborgen relicten van de Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog zoals de Defensiehaven en tankkazematten. Ze herinneren ons aan de tijd dat Arnhem een strategische ligging had in het slagveld. Bij opgravingen in het gebied zijn vondsten gevonden van de vergeten eerste slag om Arnhem uit 1813. Ook de tweede slag om Arnhem heeft dit gebied gekenmerkt.

Rond 1930 vestigt de Kema zich op het voormalig landgoed Den Brink, wat later uitgebreid werd met Mariendaal, De Hes en Rosandepolder. Sinds 2000 wordt stapsgewijs gewerkt aan een transformatie van dit, deels monumentale gebied, naar een moderne werklocatie gecombineerd met wonen in een uniek landschappelijke omgeving.

Ten noorden van het spoor ontstond vanaf de jaren ’60 het zorglandschap Het Dorp. Voor Het Dorp wordt vanaf 2010 gewerkt aan transformatie van enkel zorg naar een combinatie van wonen en zorg. Ook aan de westzijde van de Heijenoordseweg liggen zorgterreinen die een landschappelijke verbinding vormen met Het Dorp en die kansen bieden voor woon-zorg combinaties. De diverse woonwijken in Arnhem West zijn geliefd, maar met een beperkt aandeel sociale woningen. Bij nieuwe woningbouw ontwikkelingen zoals de Koepel en de ROC locatie wordt ingezet op een aanvullend programma om de doorstroming in de wijken op gang te brengen. In de woonstraten rondom de Oranjebrug wordt door de bewoners vanwege de mobiliteitsdruk een leefbaarheidsknelpunt ervaren.

Ondanks het groene karakter vormen de afgesloten terreinen met hun hekken en de infrastructuur zoals het spooremplacement, de Amsterdamseweg, de Utrechtseweg en Onderlangs stevige barrières om het landschap te beleven.

Gebiedskansen

Ontwikkeling binnen (en investeren in) het landschap

Het unieke landschap is en blijft de basis voor de toekomstige ontwikkeling van Arnhem West. Hierbij is ruimte voor functieverandering en slimme verdichting met behoud van de landschappelijk en cultuurhistorische kwaliteit en monumentale panden. De sleutel zit in het combineren van functies met flexibele concepten en duurzame parkeer oplossingen. De private terreinen krijgen hierdoor een (semi) openbare betekenis en worden toegankelijker voor mens en dier. Dit draagt bij aan de leefbaarheid van de omliggende woonbuurten.

Wonen en zorg

De transformatie van het zorglandschap Het Dorp naar een combinatie van wonen en zorg willen we doorzetten. Daarbij willen we ook de kansen verkennen die er liggen voor de terreinen aan de westzijde van de Heijenoordseweg. Omdat we streven naar een gevarieerd woningaanbod in diverse woonwijken, zetten we in op bouwen voor de doorstroming en sociale woningbouw. De transformaties van De Hes (samen met gemeente Renkum), de Koepel en de ROC locatie Veluwestraat zetten we met kracht door.

Arnhems Buiten als Energy hotspot

We zetten in op bedrijvigheid met een focus op energie, innovatie, maken en testen. Met bedrijven als Tennet, NRG en Kema is een sterke basis aanwezig om Arnhems Buiten als Energy hotspot door te ontwikkelen. Het is wenselijk dat Arnhems Buiten zich daarbij opent naar de omgeving, met een goede mix van ondersteunende voorzieningen zoals sport, leisure en short stay voorzieningen. De verbinding tussen de drie energy hotspots IPKW, HAN Campus en Arnhems Buiten gaan we versterken. Maar ook buiten de gemeente zorgen we voor een betere samenwerking. De komst van de HOV Rijnlijn is hierin een belangrijke stap. Hiermee wordt een directe en hoogwaardige HOV-verbinding gerealiseerd via Arnhems Buiten, tussen Wageningen Universiteit, HAN Campus en Arnhem Centraal. Hierdoor ontstaat ook een (nog) sterkere verbinding tussen Arnhem Centraal en Arnhems Buiten.

Verbindingen tussen stad en landschap

De (verdiepte) ligging van het spoor, de vele private terreinen en de doorsnijdende infrastructuur zorgen voor een barrièrewerking tussen de stad en het omliggende landschap in Arnhem West. Bij ontwikkelingen benutten we kansen om verbindingen voor mens en dier te verbeteren. Door in te zetten op doorgaande wandel en fietsroutes ontstaan er meer mogelijkheden voor een ommetje naar het buitengebied, te genieten van de natuur en het

gebruik van de fiets te bevorderen. Er liggen kansen om het groenblauwe raamwerk te versterken; het parklandschap met de Slijpbeek is daarvan een goed voorbeeld.

Mobiliteit en leefbaarheidsvraagstuk rondom Oranjebrug

Bewoners van de woonstraten rondom de Oranjebrug ervaren veel overlast van de verkeersdrukte in de Oranjestraat. Het is belangrijk dat er een goede mobiliteitsoplossing komt voor Arnhem West. Inmiddels zijn er verschillende ontwikkelingen gaande die moeten zorgen voor minder autoverkeer in de wijk. In Arnhem West zijn enkele nieuwe (snel)fietsroutes gepland. Ook is een parkeer HUB gepland rondom Arnhems Buiten om automobilisten te laten overstappen op schone mobiliteit de stad in. Tevens wordt de bestaande busverbinding opgewaardeerd tot een HOV-verbinding (Rijnlijn), met een snellere dienstregeling en hogere frequentie. De verbetering van de leefbaarheid willen we bezien in het kader van deze nieuwe ontwikkelingen. We gaan aan de slag met het thema mobiliteit in de uitwerking 'schone mobiliteit in een bereikbare stad' (zie paragraaf 7.3).

Ambitie-agenda

- De unieke landschappelijke onderlegger is en blijft de basis voor de toekomstige ontwikkeling van Arnhem West. We investeren daarbij in het groenblauwe raamwerk;
- De grotendeels private terreinen gaan we meer 'openen' naar de omliggende woonwijken. Hierbij is ruimte voor transformatie, functieverandering en slimme verdichting met behoud van het groene karakter;
- De reeds ingezette transformatie van het zorglandschap Het Dorp naar een combinatie van wonen en zorg zetten we door. Daarbij verkennen we ook de kansen die er liggen voor de instellingsterreinen aan de westzijde van de Heijenoordseweg. Om te zorgen dat ontwikkelingen van toegevoegde waarde zijn voor het gebied bekijken we deze in samenhang.
- In Arnhem West willen we diverse woonwijken met een gevarieerd woningaanbod. Dit betekent dat we in Arnhem West mede inzetten op bouwen voor de doorstroming en sociale woningen;
- Arnhems Buiten ontwikkelen we verder als economische hotspot met een focus op energie, innovatie, maken en testen;
- We zetten in op doorgaande wandel- en fietsroutes zodat er meer en betere verbindingen ontstaan met het buitengebied. Deze routes zorgen tevens voor meer ommetjes door de wijk en stimuleren gezonde vormen van vervoer.
- We realiseren een stadsrandhub nabij Arnhems Buiten en investeren in Hoogwaardig Openbaar Vervoer;
- Bij het ontwikkelen van nieuwe mobiliteitsoplossingen staat de leefbaarheid van Arnhem West centraal
- Bij de ver- en/ of nieuwbouw van scholen rondom de Heijenoordseweg is aandacht gewenst voor halen/ brengen en het inzetten op (schone) mobiliteit.

Legenda Arnhem West

Hoogdynamsiche ontwikkelingen om de vitaliteit, variatie en leefbaarheid te versterken.

Wonen in het landschap.

Onderzoekslocatie: onderzoeken landschappelijk wonen en mix maatschappelijke functies.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Onderzoekslocatie HUB: ontwikkeling van de toegankelijkheid door beter gebruik te maken van bestaande parkeerplaatsen.

Zoeklocatie fietsverbinding.

Ontwikkeling van economische hotspots waar optimaal wordt ingezet op (zakelijk) dienstverlening, openbaar bestuur, innovatie, dienstverlening en bedrijvigheid.

Hoogdynamische ontwikkeling, gericht op vitaliteit, variatie en verstedelijking.

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven, wandelen, sporten en ontmoeten in een natuurlijke omgeving.
Versterken van een groenblauw netwerk voor mens en dier. Versterken van het landschap rondom en inclusief de Slijpbeek. Verbeteren van de leefbaarheid door (semi) openbaar maken van voormalige private terreinen.

Boomstructuren behouden & versterken.

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Zones met (matig) intenstief recreatief medegebruik.

Natura 2000-gebied.

Herkenningspunten

Musea/ cultuur

Onderwijs

Landgoederen

De Blauwe Golven

Afbeelding 6.6 Gebiedsuitwerking Arnhem West

6.4 Arnhem Oost

Karakter

Het gebied ten oosten van de binnenstad transformeerde de afgelopen zestig jaar van stadsrand tot onderdeel van de stad. Na de Tweede Wereldoorlog is de woningbehoefte groot en vanaf het eind van de jaren '50 breidt de stad zich snel uit richting het oosten met nieuwe wijken het Broek en Presikhaaf. Het Spoor komt daarbij steeds meer in het stedelijk gebied te liggen en definieert de verschillende wijken met een eigen karakter en tijdsgeest.

Vooral in Presikhaaf zien we het naoorlogse ideaal van licht, lucht en ruimte terug. Het wonen was gescheiden van het werken; de auto kreeg ruim baan. Het winkelcentrum Presikhaaf vormt het hart in dit deel van de stad. In 2019-2020 is het winkelcentrum opgeknapt, maar de parkeerplaatsen rondom domineren nog steeds het straatbeeld. Ook in de wijken is geïnvesteerd. Toch blijft de leefbaarheid van de buurten een aandachtspunt.

Ten zuiden van het spooremplacement en langs de haven concentreert zich het werken in het Rijnpark, Nieuwe Haven, het huidige IKPW en bedrijventerrein het Broek. Hoewel IPKW een van de hotspots van Arnhem is, is het gebied omheind en enkel toegankelijk voor bevoegden. De eerste voormalige werklocaties, zoals het Coberco-terrein, worden al getransformeerd naar woningen.

Naast opgaven voor de woonwijken en werkgebieden ligt er een opgave voor het spoor. Enerzijds gaat het om het toekomstbestendig maken van het spoor, met een ongelijkvloerse spoorkruising en een hogesnelheidsverbinding naar Frankfurt en Berlijn. Anderzijds gaat het om het slechten van de barrière die de railinfrastructuur in Arnhem Oost vormt. Met name het spooremplacement, dat midden in het gebied ligt, zorgt ervoor dat de wijken en bedrijfsterreinen geïsoleerd van elkaar liggen en dat de uitwisseling tussen gebieden beperkt is.

Park Presikhaaf is hét groene stadspark van Arnhem Oost. Een robuust park naast het station en met de onderwijsinstellingen in het groen opgenomen. Deze groene kwaliteiten zijn echter niet overal in Oost sterk aanwezig. Doel is om een groene, natuurlijke verbinding te maken tussen de Veluwe en de rivieren. Daarnaast willen we hittestress verminderen in de woonbuurten en bedrijventerreinen. De vergroening van het gebied biedt tevens mogelijkheden voor bewoners om te bewegen en te ontmoeten.

Kwaliteit, samenhang en leefbaarheid

Arnhem Oost kent ook een aantal wijken waar leefbaarheid en veiligheid onder druk staan. De sociale uitdagingen die voor deze gebieden gelden worden opgepakt via het Nationaal Programma Arnhem Oost (zie kader). Ook de leefomgeving is sleets en nodigt niet uit tot ontmoeting en verblijf. De woningvoorraad is te eenzijdig en deels verouderd. Door grootschalige infrastructuur zijn er veel barrières en is het stadsdeel ruimtelijk en sociaal versnipperd.

Gebiedskansen

Hoewel er diverse uitdagingen liggen in Arnhem Oost, voelt iedereen ook wel de potentie van dit stadsdeel. Het ligt dicht bij de binnenstad, is goed ontsloten en het fraaie landschap is binnen handbereik; zowel de uitlopers van de Veluwe als de uiterwaarden van de IJssel en Stadsblokken-Meinerswijk. Daarnaast liggen er twee belangrijke hotspots in het gebied; de Kenniscampus regio Arnhem en het IPKW. Voor Arnhem Oost is het dan ook de uitdaging om de verschillende kansen te gaan verzilveren.

Nationaal Programma Arnhem Oost

De gebiedsuitwerking Arnhem Oost is het niet hetzelfde als het Nationaal Programma Arnhem Oost, maar heeft wel raakvlakken. In vijf wijken in het oosten van Arnhem (zowel ten noorden als ten zuiden van de Rijn) is sprake van sociale problemen zoals armoede en onderwijsachterstand in combinatie met overlast en criminaliteit in de wijk. Het Nationaal Programma Arnhem Oost heeft als doel om gelijke kansen te bieden en tweedeling in de stad tegen te gaan. Deze aanpak is onderdeel van het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid en de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen. Hierin zijn met de provincie en het rijk afspraken gemaakt voor een brede vernieuwingsaanpak. Het gaat om de wijken Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf, Malburgen en het Arnhemse Broek.

Energiek

Arnhem Oost is een energiek en duurzaam stadsdeel met ruimte voor alle vormen van ondernemerschap. Niet alleen op de bedrijventerreinen in het gebied maar ook in de wijken en de Kenniscampus regio Arnhem. Door de Kenniscampus te verbinden met de campus IPKW werken we aan een 'kennis-as' die ruimte biedt voor bedrijven en ondernemerschap in het energiecluster van de stad. Meer samenwerking en verbinding tussen de verschillende stakeholders (Triple helix: zie kader) zorgt voor een innovatieklimaat en waardencreatie. Hierdoor

ontstaat er niet alleen ruimte voor meer kapitaal-, kennis- en arbeidsintensieve bedrijven, maar ook vraag naar ondersteunende werkgelegenheid. Zo laten we de Nieuwe Haven uitgroeien tot een cluster rondom watergebonden bedrijvigheid en energie en stimuleren we in Het Broek intensief en efficiënt ruimtegebruik, zodat er een vitaal, levendig en energiek district ontstaat met volop ruimte om te werken.

Nieuwe Arnhemse Mix

Arnhem Oost is een aantrekkelijk stadsdeel met een rijk palet aan woon- werk- en onderwijsfuncties. Op dit moment zijn de verschillende functies nog te veel van elkaar gescheiden, waardoor de ruimte niet altijd slim, duurzaam en effectief wordt gebruikt en de samenwerking beperkt is. Ontwikkeling in dit stadsdeel is mogelijk met verdichting rondom bestaande stations en (OV-)hubs, toevoeging van woningen aan de (onbenutte) ruimte op de Kenniscampus en/of het winkelcentrum en op termijn benutting van het gebied rondom het spooremplacement. Deze ontwikkeling gaat gepaard met het diverser maken van de wijken door woningtypes en functies beter te mengen, zodat een mix aan voorzieningen, inkomensgroepen en leefstijlen ontstaat in dit gebied. Vergroening is daarbij een randvoorwaarde.

Verbonden

De groei van dit deel van de stad vergt slimme duurzame keuzes in het netwerk om de verschillende buurten in Arnhem Oost goed met elkaar te verbinden. Niet alleen binnen Arnhem Oost, maar juist ook met de regio. Een belangrijke opgave daarbij vormt het aanpassen van de railverbindingen in de Spoorzone. Door de aanpassing van de sporen samen met de bereikbaarheid en de ontwikkeling tot aantrekkelijk woon- en werkgebied op te pakken, kunnen we hier een flinke kwaliteitsimpuls genereren. Dat betekent dat met het versterken van het station Presikhaaf, het oplossen van de knoop Arnhem Oost en het gefaseerd herontwikkelen van het spooremplacement zowel de bereikbaarheid als de leefbaarheid wordt versterkt. Door de focus te verschuiven naar groene straten voor lopen en fietsen en tevens te investeren in hoogwaardig openbaar vervoer blijft Arnhem Oost goed bereikbaar in een groeiende stad. De bestaande structuur vormt het uitgangspunt voor verbeteringen, waarbij barrières worden weggenomen en deelgebieden aan elkaar worden verbonden.

Trots op Oost

Arnhem Oost is een stadsdeel om trots op te zijn en waarmee mensen met verschillende achtergronden zich verbonden voelen. We zorgen voor een nog betere verbondenheid in de wijk door substantiële vergroting van het groen langs het spoor. Op die manier ontstaat er een groen Spoorpark van formaat – de leeflijn van Oost. Het gevolg is een betere verbinding tussen de omliggende buurten, hogere verblijfskwaliteit, ruimte voor bewegen en ontmoeten, en meer biodiversiteit. We scheppen ook meer ruimte voor dagelijkse voorzieningen op loop- en fietsafstand: scholen, gezondheidscentra en supermarkten waar ook de bestaande wijken gebruik van kunnen maken.

Ambitie-agenda

- We werken samen met het Rijk aan het versterken van de leefbaarheid, veiligheid en duurzaamheid in Arnhem Oost. En streven naar het vergroten van de ruimtelijke samenhang tussen de wijken door zoveel mogelijk bestaande infrastructurele barrières op te heffen.
- We werken samen met de onderwijsinstellingen aan de Kenniscampus regio Arnhem als vitaal, levendig en gemengd cluster van onderwijs en innovatie.
- We zorgen samen met de Kenniscampus, de campus IPKW in samenhang met de Nieuwe Haven en de kennis-as op Het Broek voor een sterk cluster rondom het energie-profiel. Hiermee werken we aan de kwaliteitsimpuls op de bestaande werkgebieden en geven ruimte aan de Arnhemse mix.
- We ontwikkelen multifunctionele stedenbouwkundige concepten, die bijdragen aan de gewenste Arnhemse mix (wonen/werken/voorzieningen) en die gebruik maken van duurzame vormen van mobiliteit.
- We werken samen met rijk en regio in het onderzoek naar de ‘spoorse’ opgave in Arnhem Oost, waarbij Station Presikhaaf, de spoorknoop en de herontwikkeling van het spooremplacement worden meegenomen. Niet alleen de bereikbaarheid maar ook de kwalitatieve inpassing in de leefomgeving betrekken we hierbij.
- We realiseren een nieuw spoorpark Arnhem Oost, dat de verschillende deelgebieden met elkaar verbindt en bijdraagt aan een gezonde ontwikkeling van dit stadsdeel. Het vormt ook een (fiets-)verbinding tussen de groene wig oost, Stadsblokken Meinerswijk en het Rivierklimaatpark IJsselpoort.
- We zorgen voor ruimte voor flexwonen en tijdelijke woonconcepten.
- We investeren in de kwaliteit van de openbare ruimte door toevoeging van meer groen voor leefbaarheid, gezondheid, klimaatadaptatie en biodiversiteit.
- We zorgen voor een veilige openbare ruimte, die uitnodigt tot verblijven en door de inrichting verloedering en onveiligheid tegengaat. We sturen op horeca en winkels die hieraan bijdragen.

Legenda Arnhem Oost

Hoogdynamsiche ontwikkelingen om de vitaliteit, variatie en leefbaarheid te versterken.

Onderzoekslocatie ontwikkelen woon-werk milieu, (flex-)wonen, voorzieningen.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Ontwikkeling van het station tot dynamisch knooppunt.

Onderzoekslocatie HUB.

Fietsverbinding over de Rijn.

Ontwikkeling van economische hotspots waar optimaal wordt ingezet op (zakelijk) dienstverlening, openbaar bestuur, innovatie, dienstverlening en bedrijvigheid.

Ontwikkelen gemengde winkelgebieden met versterken concentratie detailhandel.

Ontwikkeling van educatieve hotspots waaronder middelbare scholen, de HAN University of applied sciences en Van Hall Larenstein met de focus op educatie en toegepaste wetenschappen, schone mobiliteit, circulaire economie en energie.

Hoogdynamische ontwikkeling, gericht op vitaliteit, variatie en verstedelijking.

Behouden en optimaliseren van de bedrijventerreinen met kansen voor functiemenging. Versterken en verbinden van de kwaliteit van het gebied en profiel.

Ontwikkelen Nieuwe Haven cluster voor watergebonden bedrijvigheid en energie-profiel.

Verdichting kantoren.

Onderzoekslocaties (te realiseren) zonnevelden.

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven, wandelen, sporten en ontmoeten in een natuurlijke omgeving.
(regionaal) Rivierklimaatpark; cultuurhistorisch fort wordt geconsolideerd en fungeert als poort naar het landschapspark.

Boomstructuren behouden & versterken.

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Herkenningspunten

Onderwijs

Afbeelding 6.7 Gebiedsuitwerking Arnhem Oost

6.5 Arnhem Zuid

Karakter

De grootste groei van Zuid vond plaats tussen 1970 en midden jaren '90. Hierdoor is het ruimtelijke karakter van Arnhem Zuid sterk bepaald door de stedenbouwkundige mode van die tijd.
Er werd gezocht naar meer geborgenheid in woongebieden, waarin mensen elkaar weer konden ontmoeten. Terug naar de menselijke maat was het motto. Het woonerf werd uitgevonden en voor het ontwerp van buurten werd inspiratie gezocht in organische patronen.

De structuur van deze wijken zorgt ervoor dat de wijken een geborgen en kleinschalig karakter hebben. De woongebieden zelf werden ook ingevuld met veel groen en weinig doorgaande wegen. De oude landschappelijke structuren vormen een mooi en introvert contrast met de nieuwe groene auto-ontsluitingen. Deze landschappelijke polderlinten zijn aantrekkelijke langzaam-verkeersverbindingen tussen het wonen in de wijk en verder weg gelegen voorzieningen. Samen met de dijken vormen ze de landschappelijke en cultuurhistorische onderlegger van Arnhem Zuid. De ruimtelijke structuur van Kronenburg heeft een wat diffuus karakter, door de 'clash' van het grootschalig en rationeel ontworpen winkelcentrum in een meer organisch gestructureerde woonbuurt.

Inwoners van Arnhem Zuid zijn over het algemeen tevreden met hun leefomgeving. Ze zijn blij met de rust in dit bijna dorpse woonmilieu in de stad, de goede bereikbaarheid, het vele groen binnen handbereik, de ruime opzet van de wijken en de ruime woningen die hier ook nog eens relatief betaalbaar zijn.

Arnhem Zuid kent veel gezinswoningen.
Door vergrijzing en de toename van eenpersoonshuishoudens zien we de vraag naar kleinere woningen toenemen. Het aanbod hierin is soms beperkt. De combinatie van nieuwe huisvesting nabij knooppunten (openbaar vervoer en voorzieningen) vormt een kans voor doorstroming en wooncarrière in eigen wijk.

Toch is er wel wat aan de hand. Inwoners van Arnhem Zuid ervaren een tekort aan mogelijkheden om elkaar te ontmoeten in de eigen wijk. Ze geven aan dat er te weinig ontmoetingsplaatsen zijn in de openbare ruimte.
Daarnaast spelen er veel ontwikkelingen in dit gebied: transformaties van kantoorgebouwen, de invulling van de terreinen bij station Zuid, investeringen in de energietransitie en verbeteren van het OV-knooppunt Kronenburg. Nieuwe ontwikkeling moeten bijdragen aan de leefbaarheid van Zuid.

Gebiedskansen

Investeren in Kronenburg en omgeving draagt bij aan de sociaal, economische versterking en de leefbaarheid- van Zuid

Kronenburg is het centrum van Zuid en is van lokale en regionale betekenis. Het gebied is vol in ontwikkeling, maar heeft ook problemen als het gaat om leefbaarheid, eenzaamheid en ruimte om elkaar te ontmoeten. De openbare ruimte is stenig en levert daardoor grote hittestress op. Kronenburg is aangewezen als versnellingslocatie (woondeal Arnhem-Nijmegen). Dit biedt kansen om op korte termijn (tot 2025) meer woningen te bouwen met een divers en aanvullend woningaanbod. Daarbij zijn klimaatadaptatie, verbetering van de leefomgeving en verkleining van sociale problematiek noodzakelijke voorwaarden. De focus ligt op vergroten van het groen, verminderen van verharding en creëren van aantrekkelijke plekken en routes. Deze opgave loopt parallel met de ontwikkelingen van een HOV-knooppunt en een voorzieningenknooppunt (winkelcentrum Kronenburg).

Onze ambitie is een aantrekkelijk gebied dat het vanzelfsprekende centrum van Zuid gaat vormen, waar het goed wonen is en waar naast winkels ook cultuur en horeca een plek vinden. Een Kronenburg dat goed bereikbaar is, met de bus en auto, maar vooral ook met de fiets en lopend vanuit de omliggende buurten en de binnenstad. Er ligt een kans om een duurzaam centrum voor Zuid te vormen; door te verbinden, te verlevendigen en te verduurzamen.

Investeer in bestaande kwaliteiten

De wijken in Zuid hebben een hoge kwaliteit, onder andere door een relatief rustige, geborgen en groene woonomgeving. Soms is deze kwaliteit wat sleets geworden of heeft het een andere betekenis gekregen dan oorspronkelijk bedoeld. Zo is de ontmoetingsfunctie van de hofjes in Vredenburg (ooit bedoeld als gemeenschappelijke achtertuin waar kinderen konden spelen en bewoners elkaar konden ontmoeten) door slijtage en vergrijzing verdwenen. Maar de ruimte is er nog wel, en wacht bij wijze van spreken op een nieuwe betekenisvolle invulling voor de bewoners van de wijk.

Neem de robuuste groen-blauwe structuur als uitgangspunt

Een basiskwaliteit van Zuid is de robuuste groenblauwe hoofdstructuur, die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Deze structuur speelt een belangrijke rol bij het verbinden van de wijk met het omliggende landschap. De afstand van de woningen tot het groen is klein, en maakt dat voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk zijn. Anderzijds biedt het een buffer tussen de verschillende buurten en geeft het identiteit en geborgenheid. De robuuste groenblauwe hoofdstructuur moet op een aantal punten hersteld worden; het vormt de basis voor de historische identiteit van Zuid en de verbinding voor mens en dier. Voorbeeld hiervan is de kruising van de Huissensedijk met de Matsersingel en tussen Kronenburg en de Overmaat. We willen daar het landschappelijke profiel van de dijk herstellen en de verkeerswegen inpassen, zodat de groenbeleving en cultuurhistorische waarden weer zichtbaar worden.

Versterk de ruggengraat van Zuid

De goede bereikbaarheid is een belangrijk onderdeel van de woonkwaliteiten van Zuid en moet daarom gekoesterd worden. Op een aantal plekken wordt de ruimte niet meer volledig benut waarvoor het bedoeld is (auto en bus). Als afschalen mogelijk is, kan de ruimte worden ingericht voor ander gebruik (fiets, voetganger, water of groen). Dit zal bijdragen aan een betere verblijfskwaliteit. Dit geldt bijvoorbeeld voor de Groningensingel, maar misschien ook voor de Kronenburgsingel en in de toekomst voor een deel van de Burgemeester Matsersingel. De Burgemeester Matsersingel functioneert niet meer als centrale verkeersas, maar is in ruimtelijk opzicht nog steeds de ruggengraat van Arnhem Zuid.

Op een aantal strategische punten mag de stad zich nadrukkelijker tonen aan de Matsersingel voor de herkenbaarheid en oriëntatie: bij het centrum van Zuid (Kronenburg), bij de Gelderse Poort (Kruising A325-Matsersingel) en bij Station Zuid. Stedelijke functies op deze drie gebieden zal Arnhem Zuid zichtbaarheid geven, daardoor wordt de oriëntatie vanaf de singel en de herkenbaarheid verbeterd. Ze krijgen elk een eigen uitstraling en dynamiek en laten zien dat Zuid niet alleen een woongebied is. De Matsersingel fungeert als een groen kralensnoer waarbij de verblijfskwaliteit en de toegankelijkheid voor voetgangers en fietsers wordt verbeterd.

Ambitie-agenda

- Nieuwe ontwikkelingen zorgen voor meer variatie in het woningaanbod en nieuwe werkplekken.
- Een nieuwe stedelijke ontwikkeling gaat gepaard met verbetering van de omgevingskwaliteit (toevoegen van groen, tegengaan hitte, ontmoetingsruimte).
- We ontwikkelen multifunctionele stedenbouwkundige concepten.
- Een nieuwe ontwikkeling levert geen druk op de openbare ruimte (extra m2 verharding en parkeren) en maakt gebruik van duurzame mobiliteitsconcepten of gebouwd parkeren.
- We versterken de bestaande groene en blauwe structuren.
- We heffen de bestaande infrastructurele barrières op.
- We zorgen voor voldoende lokale arbeidsplaatsen.

Legenda Arnhem Zuid

Hoogdynamsiche ontwikkelingen om de vitaliteit, variatie en leefbaarheid te versterken.

Onderzoek van locatie voor toekomstige ontwikkelingen; een andere manier van kijken naar het station en stadion en omliggend terrein biedt kansen voor verstedelijking.

Gericht specifiek bouwen in jaren '70 - '80 wijken: meer diversiteit in woningen, meer aanbod van andere functies die passen bij een stadsdeel, verbetering van imago en uitstraling.

Onderzoekslocatie: onderzoeken landschappelijk wonen en mix maatschappelijke functies.

Aandacht voor leefbaarheid met DNA als inzet, met onder andere meer diversiteit in woningaanbod en voldoende voorzieningen.

Ontwikkelen gemengde winkelgebieden met versterken concentratie detailhandel.

Hoogdynamische ontwikkeling, gericht op vitaliteit, variatie en verstedelijking.

Behouden en optimaliseren van de bedrijventerreinen met kansen voor functiemenging. Versterken en verbinden van de kwaliteit van het gebied en profiel.

Zoekgebied cultuur in Zuid.

Zoekgebied flexibele woon-werkconcepten.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Ontwikkeling van het station tot dynamisch knooppunt, waar ook de verstedelijkingsopgave aan gekoppeld kan worden als de woon-werk-milieus van de toekomst, die zijn verbonden met de economische hotspots van Arnhem.

Onderzoekslocatie HUB: ontwikkeling van de toegankelijkheid door beter gebruik te maken van bestaande parkeerplaatsen.

Zoeklocatie fietsverbinding

Fietsverbinding over de Rijn.

Onderzoekslocaties (te realiseren) zonnevelden.

Te realiseren windturbines

Zonneveld boven carpoolplaats.

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven, wandelen, sporten en ontmoeten in een natuurlijke omgeving.

Boomstructuren behouden & versterken

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Herkenningspunten

Stadion Gelredome

Onderwijs

Kerk

Afbeelding 6.8 Gebiedsuitwerking Arnhem Zuid

6.6 Arnhem Noord

Karakter

Het noordelijke, overwegend groene buitengebied, van Arnhem beslaat ruim de helft van de oppervlakte van de gemeente. Toch woont in dit gebied ten noorden van de Schelmseweg nog geen anderhalf procent van de Arnhemse bevolking. Het buitengebied maakt deel uit van de Veluwe. Het is te karakteriseren als één groot natuurgebied met daarin een aantal min of meer stedelijke functies zoals militaire complexen, (zweef)vliegvelden, maatschappelijke instellingen, sportcentrum Papendal, woningen, horeca en grote toeristische trekkers. In het buitengebied zijn ook een aantal agrarische bedrijven gelegen.

De kwaliteit van het gebied is allereerst de hoge natuur- en landschappelijke waarde. Het is dé groene voortuin van Arnhem. Daarnaast speelt cultuurhistorie in dit gebied een belangrijke rol: het heeft aanzienlijk bijgedragen aan de ontwikkeling en de huidige vorm van het gebied. Vooral het afwisselend open, halfopen en gesloten landschap van de landgoederengordel van het Gelders Arcadië en het atypische landschap van de militaire en landbouwenclaves (Fliegerhorst-Deelen) rond Schaarsbergen dragen bij aan de uniciteit van de Veluwe en de Veluwezoom.

Ook de bijzonder gunstige ligging van het gebied in de nabijheid van de stad is een kwaliteit. Het is door dit alles een bijzonder aantrekkelijk gebied om te wonen, te werken en te recreëren. Het noordelijk buitengebied is bovendien van groot economisch belang voor Arnhem. Zo herbergt het grote recreatieve publieksmagneten, zijn er grote werkgevers gevestigd en is er waterwinning.

Gebiedskansen

Behoud van het bestaande karakter

Arnhem Noord mag zijn groene karakter niet verliezen, en daarom vinden we het belangrijk dat de natuur en biodiversiteit, het landschap en het culturele erfgoed worden versterkt. We zetten in op gastvrijheid en duurzame ontwikkeling van economische functies. Het gebied leent zich bij uitstek voor verbinding tussen stad en Veluwe. Ten noorden van de Schelmseweg blijft de natuur leidend. Dat betekent dat andere belangen altijd ook een aantoonbare meerwaarde moeten hebben voor natuur en landschap. Economische ontwikkelingen dienen natuurinclusief te zijn en kunnen alleen dan ruimte krijgen wanneer zij leiden tot een verbetering van de bestaande situatie van natuur, biodiversiteit en landschap.

Het belangrijkste knelpunt in het gebied is de sterke versnippering, zowel van het groen als van de verschillende functies. Het gebied is ruimtelijk gefragmenteerd en nogal ontoegankelijk door de vele hekken, afgesloten terreinen en de autosnelwegen.

Natuurontwikkeling noordelijk van de Schelmseweg richt zich op het creëren van een omvangrijk en aaneengesloten areaal robuuste natuur. Dat doen we door het opheffen van barrières, het verbinden van bestaande natuurgebieden en het onder duurzame en natuurinclusieve voorwaarden inpassen van economische activiteiten. Robuuste natuur zoekt in principe aansluiting bij de oorspronkelijke natuurlijke vegetatie in dit gebied en bij natuurlijke processen. Waarbij altijd de leesbaarheid van het landschap vanuit cultuurhistorisch oogpunt behouden of versterkt wordt. Zo blijft het Gelders Arcadië en het militaire verleden zichtbaar in het grote groen. Er wordt een gezonde bosbodem gecreëerd die beter bestand is tegen droogte. In bestaande en nieuwe bossen worden de natuurwaarden verhoogd en wordt met gebruikmaking van onder meer natuurlijke processen en gerichte ingrepen het bos klimaatbestendiger. Daardoor neemt op termijn de biodiversiteit in het gebied toe en door het opheffen van barrières verbetert de balans tussen de verschillende soorten wild.

Vanuit natuur en landschap (ecologie, biodiversiteit, water en cultuurhistorie) zijn deze stevige ambities neergezet in de Beheervisie Arnhemse Veluwe 2015-2024, in de Groenvisie 2017-2035 (Veluws Plateau en Veluwse Gradiënt) en in het Bomenplan 2019. De ambities voor het versterken van de landgoederenzone in de Veluwe zijn vastgelegd in een gezamenlijk visie opgesteld door het Gelders Genootschap. Ook voor het gebruik van onze landbouwgronden is een ambitie vastgesteld (duurzame natuurinclusieve landbouw).

Natuurzone ten noorden van de Koningsweg

In de natuurzone ten noorden van de Koningsweg staat het verbeteren van de natuurwaarden, de mogelijkheid om deze te beleven en het leesbaar houden van de cultuurhistorische geschiedenis voorop. Het toevoegen van nieuwe functies en bebouwing is in deze zone niet gewenst. De ontwikkeling van de natuur staat op één.

Natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg

Ten zuiden van de Koningsweg ligt een natuur- en cultuurzone, die met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteit meer benut kan worden. Een stad heeft een stadsrand nodig waar wat kan gebeuren. Het beter benutten van de bestaande woonfuncties en agrarische of andere bedrijfsactiviteiten is hier mogelijk. Maar ook het ontsluiten voor een groter publiek en het eventueel toevoegen van functies is een optie.

Toevoegen van nieuwe functies en bebouwing wel in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur, zoals de Kemperbergerweg. Waarbij we uitgaan van de randvoorwaarden van het Gelderse Natuurnetwerk en Natura 2000. Nieuwe bouwtitels mogen alleen worden gerealiseerd als deze elders verdwijnen, per saldo mag er geen toename zijn aan bebouwing. De bebouwing moet bijdragen aan het verbeteren van de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten. De afwisseling tussen dichte bebouwing en open landschap moet behouden blijven of versterkt worden.

Landgoederen zone Gelders Arcadië

De landgoederen in het stuwwallenlandschap zijn onderdeel van Gelders Arcadië, een landgoederenzone langs de Veluwezoom. We versterken de landgoederen door gebruik te maken van de ruimtelijke identiteitsdragers van deze zone (zoals de gecreëerde vergezichten, de beekdalen, de aanwezige parken, de landhuizen en de karakteristieke lanen) als leidraad en onderlegger voor toekomstig beleid en nieuwe ontwikkelingen.

Onderzoeken energieopwekking rondom vliegbasis Deelen

We zetten de komende jaren vol in op de energietransitie om koploper te worden in duurzaamheid. Arnhem wil in 2050 energieneutraal zijn. Onderdeel van deze opgave is het zoeken naar ruimte voor alternatieve energiebronnen als wind- en zonne-energie. Daarvoor wordt ook gekeken naar Arnhem Noord en dan in het bijzonder de landbouwgronden en defensieterreinen in de Veluwezoom en op de Veluwe. Hiervoor werken we in Arnhem onder andere aan de realisatie van zonneparken. In het voorlopig bod van de Regionale energiestrategie Arnhem-Nijmegen is het gebied rondom Deelen als zoekgebied voor zonne-energie opgenomen.

Een mogelijk zonnepark op deze locatie zal ondergeschikt moeten zijn aan het landschap en goed ingepast moeten worden. Er worden meekoppelkansen onderzocht, zodat ruimte meervoudig gebruikt kan worden; bijvoorbeeld combinaties met duurzame landbouw. De ontwikkeling moet nadrukkelijk samengaan met het versterken van de aanwezige natuur en landschappelijke waarden, waarbij het gebruik van hekwerken zoveel mogelijk moet worden voorkomen, bijvoorbeeld door greppels of natuurlijke afrasteringen. Nieuwe infrastructuur moet zoveel mogelijk beperkt blijven en brede zones voor groot wild moeten behouden blijven.

De parkeerplaats van het Nederlands Openluchtmuseum biedt een kans voor het plaatsen van zonnepanelen. Door dit te combineren met de huidige functie maken we optimaal gebruik van de beschikbare ruimte.

We brengen toerisme in balans met de natuur en biodiversiteit

De Veluwezoom en de Hoge Veluwe zijn belangrijke toeristische en recreatieve trekpleisters. Jaarlijks bezoeken ongeveer twee miljoen bezoekers uit binnen- en buitenland het gebied. Deze hoeveelheden aan bezoekers belasten het gebied, maar zorgen ook voor werkgelegenheid en inkomsten. Op dit moment werken de betrokken gemeenten samen met de provincie Gelderland aan een plan voor zorgvuldige inpassing van toerisme en recreatie in het hele gebied. Daarbij is het nodig om de achteruitgang in de natuur een halt toe te roepen, te investeren in de natuur en biodiversiteit en om de doelen uit het Natura 2000-beleid na te komen; met bijzondere aandacht voor de heidevelden en open stuifzandgronden. Het is zoeken naar een nieuwe balans in dit omvangrijke natuurgebied tussen natuur en economische activiteiten. Een belangrijke opgave die daarbij hoort is de vermindering van de verstoring van de rust in het gebied.

De bestaande (economische) functie in het gebied ontwikkelen we op een duurzame manier, met respect voor natuur en landschap. We zetten in op goeie verbindingen tussen Arnhem en Veluwe, met een duidelijke positionering van Arnhem. Verder zijn er kansen om met respect voor de natuur het bestaande wandelnetwerk te versterken. Om de recreatie op de Veluwe bij te sturen en de drukte te verspreiden onderzoeken we de mogelijkheid voor het creëren van een nieuwe ontvangstlocaties naar de Veluwe. Hierbij proberen we de toenemende drukte in balans te houden. Op deze manier houden we het karakter van het gebied in stand maar met een uitstekende én passende gastvrijheid voor toeristen en bezoekers.

Ambitie-agenda

- Investeer in robuuste, toekomstbestendige natuur en landschappen.
- Versterk onderliggende cultuurhistorische landschapsstructuren.
- De ontwikkelingen voor alternatieve energiebronnen gaan samen met de aanwezige natuur.
- Bestaande functies in het gebied op een duurzame manier ontwikkelen.
- Voorkomen dat een veelheid aan kleine ontwikkelingen leidt tot verdere verrommeling en versnippering.
- Gebieden met elkaar verbinden en inzetten op

duurzame bereikbaarheid.

- Toekomstige ontwikkelingen zoveel mogelijk in samenhang met bestaande functies en deze moeten plaatsvinden op plekken waar deze functie nu al sterk aanwezig is.
- Recreatie ontwikkelen we natuurinclusief en is in balans met natuur en biodiversiteit.
- Onderzoek naar verlaging maximumsnelheid ten behoeve van veiligheid van mens en dier en de verlaging van de uitstoot van gassen.

Legenda Arnhem Noord

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven, wandelen, sporten en ontmoeten in een natuurlijke omgeving.

Boomstructuren behouden & versterken.

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Natuurontwikkeling noordelijk van de Koningsweg richt zich op het creëren van een omvangrijk en aaneengesloten areaal robuuste natuur met behoud van cultuurhistorische kenmerken door:

- het opheffen van barrières en het verbinden van bestaand natuurgebieden;
- het onder duurzame en natuurinclusieve voorwaarden inpassen van economische activiteiten.

Natuur en cultuurzone; intensiever benut met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteiten. Investering in de bestaande groene buitenruimte tot een nog hoogwaardigere zone waar kan worden geïnvesteerd in het verhogen van de biodiversiteit.

Ecologische en recreatieve verbindingszone: route afwaarderen naar fiets t.b.v. fietsen en natuur.

Zones met (matig) intensief recreatief medegebruik.

Natura 2000-gebied.

Onderzoekslocaties (te realiseren) zonnevelden.

Zonneveld boven carpoolplaats.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Onderzoekslocatie HUB: ontwikkeling van de toegankelijkheid door beter gebruik te maken van bestaande parkeerplaatsen.

Te onderzoeken ontvangstlocatie.

Het verduidelijken van historische verhaal van de Tweede Wereldoorlog en koude oorlog.

Versterken landgoederenzone Gelders Arcadië. Het versterken van de landgoederenzone door gebruik te maken van de ruimtelijke identiteitsdragers van deze zone (zoals de gecreëerde vergezichten, de beekdalen, de aanwezige parken, de landhuizen en de karakteristieke lanen) als leidraad en onderlegger voor toekomstig beleid en nieuwe ontwikkelingen.

Herkenningspunten

- Musea/ cultuur
- Onderwijs
- Landgoederen
- Burgers Zoo
- Vliegveld Deelen
- Papendal

Afbeelding 6.9 Gebiedsuitwerking Arnhem Noord

Afbeelding 7.1 Rioolwaterzuiveringsinstallatie Arnhem Zuid aan de Drielsedijk

7. Doorwerking

Deze omgevingsvisie zet de eerste stap in de toekomstige ontwikkeling van de stad. De volgende stap is het uitvoeren van de visie, zodat we straks ook echt kunnen genieten van een gezonde, leefbare, duurzame en mooiere stad. Hiervoor werken we de ambities uit de visie verder uit in verschillende beleids- en gebiedsuitwerkingen. In deze uitwerkingen geven we concrete kaders aan over de manier waarop we onze stad gaan ontwikkelen en welke instrumenten we daarvoor in gaan zetten.

7.1 De wettelijke basis

Als strategisch beeld voor de lange termijn vormt de omgevingsvisie voor gemeenten het uitgangspunt voor het gehele fysieke domein. De visie is vormvrij en schetst de hoofdlijnen van:

- het beleid van alle relevante terreinen van de fysieke leefomgeving;
- de kwaliteit van de fysieke leefomgeving;
- het gebruik, beheer, behoud en de bescherming van het grondgebied;
- de voorgenomen ontwikkelingen.

De omgevingsvisie is kaderstellend voor beleidsuitwerkingen in de fysieke leefomgeving. Bij beleidsaanpassingen kan de omgevingsvisie worden aangepast. De omgevingsvisie is daarmee een dynamisch document dat in de beleidscysclus wordt geactualiseerd.

Om de visie uitvoerbaar te maken werken we de hoofdlijnen van de visie als volgt uit:

- Beleidsuitwerkingen waarin we de ambities uit de visie omzetten in concrete doelstellingen
- Omgevingsplan om gebruik, beheer, behoud en bescherming van het grondgebied te regelen;
- Gebiedsuitwerkingen om voorgenomen ontwikkelingen vorm te geven.

Het toekomstbeeld van Arnhem voorziet in ontwikkelingen die impact hebben op de fysieke leefomgeving. Op grond van de Omgevingswet moeten effecten op de omgeving vooraf onderzocht worden in een MilieuEffectRapportage (MER). Parallel aan het opstellen van deze omgevingsvisie is het MER opgesteld. Het MER helpt ons de effecten van de keuzen op de leefomgeving inzichtelijk te maken en zorgt ervoor dat mogelijke conflicten eerder naar boven komen.

7.2 Overzicht van de beleidsinstrumenten

Beleids- en gebiedsuitwerkingen

Een beleid- of gebiedsuitwerking richt zich op de middellange termijn waarmee per thema of gebied wordt gewerkt aan de realisatie van de ambities uit de omgevingsvisie. Vooruitlopend op de vaststelling van deze omgevingsvisie kunnen we al starten met de voorbereiding van deze uitwerkingen. Er kunnen ook nieuwe beleidsuitwerkingen komen voor thema's die nu nog niet zijn ondergebracht in samenhangend beleid zoals gezondheid of omgevingskwaliteit. Net als de omgevingsvisie zijn de beleidsuitwerkingen koersbepalend en vormen zij het inhoudelijk kader voor het omgevingsplan. In paragraaf 7.3 en 7.4 gaan we nader in op deze uitwerkingen.

Programma's

Het programma is een nieuw instrument dat de overheid kan toepassen in verschillende fasen van de beleidscyclus. Het instrument programma is, evenals de omgevingsvisie en een beleids- of gebiedsuitwerking, een beleidsdocument. In omgevingsprogramma's formuleren gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk maatregelen die leiden tot de gewenste kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Er zijn verplichte en onverplichte programma's. Een omgevingsprogramma kan verplicht zijn door Europese wetgeving of bij dreigende overschrijding van omgevingswaarden. In Arnhem geldt dit voor geluid en luchtkwaliteit. De huidige programma's voor geluid en luchtkwaliteit handhaven we dan ook onder de Omgevingswet.

Omgevingsplan en vergunningverlening

Bij invoering van de Omgevingswet beschikken we automatisch over een omgevingsplan. Dit is een zogenaamd omgevingsplan van rechtswege. Dit plan bestaat uit al onze bestemmingsplannen en een set voormalige rijksregels (de Bruidsschat). Deze regels krijgen we overgedragen van het Rijk. We mogen zelf bepalen of we deze 1 op 1 overnemen of gaan aanpassen. We moeten dan zorgen dat er samenhang ontstaat tussen de bestaande bestemmingsplanregels, de voormalige rijksregels en de regels uit onze verordeningen. Hierbij moeten we niet vergeten dat de nieuwe regels ook aan (blijven) sluiten bij de beleidsuitgangspunten uit deze omgevingsvisie en de beleids- en gebiedsuitwerkingen. Dit gebeurt niet automatisch maar hiervoor is een (thematische) wijziging van het omgevingsplan nodig.

Het omgevingsplan actualiseren we niet meer om de tien jaar, maar passen we aan als (maatschappelijke) ontwikkelingen of nieuwe beleidsdoelen daarom vragen. We passen op dat moment alleen de onderdelen aan die nodig zijn en herzien niet meer het totale plan. In principe stelt de raad een wijziging van het omgevingsplan vast, maar de raad kan dit ook delegeren aan het college. De regels uit het omgevingsplan zijn straks op verschillende manieren eenvoudig te raadplegen via het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Dit kan per adres of per activiteit. Hiervoor is het noodzakelijk dat we al onze regels digitaliseren en gebiedsgericht maken en voor veel voorkomende activiteiten ‘vragenbomen’ maken. We zijn al bezig met het digitaliseren van onze regels en ook de software om goed aan te kunnen sluiten op de mogelijkheden van het DSO is inmiddels in huis.

Milieubeginselen als vertrekpunt

Om inzicht te krijgen in de gevolgen van de omgevingsvisie op de verschillende onderdelen van de leefomgeving (zoals bodem, water, milieu, gezondheid et cetera), hebben we een milieueffectrapport laten opstellen. Conclusie van het rapport is dat het effect van de omgevingsvisie over het algemeen positief is voor de leefomgeving en dat de visie aan een groot deel van de ambities een belangrijke bijdrage levert. Belangrijk aandachtspunt is wel dat de bouw van woningen op drukke plekken zoals bij OV-knooppunten naar verwachting leidt tot meer milieuhinder en dan met name geluid. Dit vraagt in de beleidsuitwerkingen en in de gebiedsontwikkeling nadere aandacht.

Vooralsnog zijn er geen redenen om aan te nemen dat deze omgevingsvisie zorgt voor wezenlijke risico’s voor de gezondheid. Dit betekent echter niet dat deze risico’s zich niet kunnen voordoen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan risico’s die samenhangen met de innovatie op het gebied van energie en circulariteit (zie paragraaf 5.3 van de omgevingsvisie). Om die reden houden we bij de uitvoering van deze omgevingsvisie in beleid, programma’s, het omgevingsplan, vergunningverlening en handhaving rekening met de milieubeginselen: voorzorg, preventief handelen, bronbestrijding en de vervuiler betaalt. Mocht de gemeente het vermoeden hebben dat er bij de uitvoering sprake kan zijn van onzekere risico’s dan geven we aan welke preventieve maatregelen we overwegen. Daarbij houden we zowel rekening met de belangen van de initiatiefnemer als de belangen van bescherming op gezondheid.

Monitoring

Om goede beslissingen te kunnen nemen willen we beschikken over betrouwbare informatie over de toestand van de fysieke leefomgeving. Bij monitoring verzamelen we gedurende langere tijd op systematische wijze gegevens over de fysieke leefomgeving of onderdelen daarvan. Dit kunnen we vervolgens gebruiken om te beoordelen of we de doelstellingen die we onszelf hebben gesteld halen of kunnen halen, zodat we dit kunnen evalueren en aanpassen in ons beleid. Ook burgers, bedrijven en organisaties hebben belang bij de beschikbaarheid van de gegevens. Door actief monitoringsgegevens beschikbaar te stellen, kunnen onderzoekslasten voor concrete initiatieven verminderen.

Participatie bij de uitvoering of aanpassing van de omgevingsvisie

Deze omgevingsvisie ontwikkelen we samen met de stad. Ook bij de uitvoering en aanpassing (per raadsperiode) van deze visie streven we naar goede afstemming met de omgeving. Hierbij spannen we ons in om een zo representatief mogelijke groep inwoners, partners en organisaties te betrekken. Met onze ervaring in participatietrajecten bepalen we per beleids- of gebiedsuitwerking hoe we de stad gaan betrekken. We geloven dat vroegtijdige participatie waardevolle inzichten op kan leveren. Dit maakt onze plannen beter, zorgt voor meer draagvlak en voorkomt bezwaren. We willen dit Arnhemse netwerk in de toekomst blijvend in zetten om met ons mee te denken.

7.3 Thematische beleidsuitwerkingen

Zoals gezegd is de omgevingsvisie een integrale visie voor de leefomgeving om de stad in samenhang te ontwikkelen, keuzes te maken in het ruimtegebruik en balans te houden tussen allerlei functies en doelen. Om deze visie uit te voeren gaan we de komende jaren onze instrumenten (zie 7.2) doorontwikkelen, zodat ze in lijn zijn met de ambities uit de omgevingsvisie. De beleidsuitwerkingen die we in deze paragraaf beschrijven kunnen in de loop van het proces nog wijzigen, mochten de opgaven in de stad daarom vragen.

Arnhem aantrekkelijke stad

We gaan aan de slag met het opstellen van een beleidsuitwerking Arnhem aantrekkelijke stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van de ruimtelijke kwaliteit voort maar bevat ook wijzigingen gericht op:

- het ontwikkelen van een verdichtingsvisie voor de stad en een herijking van de hoogbouwvisie;
- het ontwikkelen van een afwegingskader voor duurzaamheidsmaatregelen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden;
- we gaan aan de slag met het opstellen van de cultuurhistorische waardenkaart;
- het doorontwikkelen van onze welstandsadvisering naar advisering voor ruimtelijke- en omgevingskwaliteit, voor de bebouwde en onbebouwde omgeving
- de advisering van welstandsteams bij verstedelijkingsgebieden;
- het doorontwikkelen van de compensatieregels voor groen;
- een kader voor het verder verankeren van omgevingskwaliteit bij ontwikkelingen en verstedelijkingsopgaven in het omgevingsplan.

Basis voor de ontwikkeling van het de beleidsuitwerking Arnhem aantrekkelijke stad zijn de volgende kaders:

- Erfgoedagenda 2017-2019;
- Erfgoedverordening 2017;
- Welstandsnota 2015;
- de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2 van de Structuurvisie 2012;
- het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 van de Structuurvisie 2012;
- de kenmerken van de ruimtelijke milieus in paragraaf 3.2 van de Structuurvisie 2012;
- de groenvisie 2017-2035;
- Bomenplan 2020;
- de redengevende beschrijvingen van onze monumenten en beschermde stadsgezichten;
- beleidskaart archeologie;
- Toekomstverkenning Religieus Erfgoed, en bijbehorend - nog op te stellen - Actieplan Religieus Erfgoed.

Advisering Ruimtelijke kwaliteit

Onder de omgevingswet moeten alle gemeenten een gemeentelijke adviescommissie instellen voor de omgevingskwaliteit. De bestaande commissie voor ruimtelijke kwaliteit en welstand komen niet meer terug. De omgevingswet biedt het bestuur meer ruimte om een eigen afweging van belangen te maken. Om die belangen goed te kunnen afwegen kan een onafhankelijk en deskundig advies behulpzaam zijn. Alle gemeenten met rijksmonumenten zijn verplicht om een adviescommissie in te stellen die minimaal over de rijksmonumenten adviseert, met uitzondering van archeologische monumenten. De wet voorziet niet in een overgangsrecht, dus gemeenteraden wordt geadviseerd in elk geval voor het inwerkingtreden van de Omgevingswet zo'n commissie in te stellen. De commissie kan ook een bredere taak krijgen om het adviesstelsel door te ontwikkelen in de geest van de Omgevingswet; breder en eerder in de processen.

Arnhem, groene, gezonde en veilige stad

We gaan aan de slag met het opstellen van een samenhangende beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een gezonde leefomgeving voort maar bevat ook wijzigingen gericht op:

- het in lijn brengen van de gebiedsgerichte milieubenadering met de nieuwe ontwikkelgebieden in de omgevingsvisie;
- het formuleren van verbrede doelstellingen voor dierenwelzijn en een natuurinclusieve en gezonde stad gericht op meedoen en bewegen;
- het ontwikkelen van een integraal afwegingskader voor gezonde en veilige ontwikkelingen;
- ontwikkelen van een omgevingstoets voor klimaatadaptief-, energieneutraal-, circulair- en natuurinclusief bouwen;
- het uitwerken van de 3-30-300 groennorm voor nieuwe ontwikkelingen uit het coalitieakkoord (een inwoner ziet vanuit zijn raam minimaal 3 bomen, er is 30 procent bladerdak in de wijk, en binnen 300 meter is er groen van minimaal één hectare);

- het opstellen van een visie op stadslandbouw en regionaal voedsel;
- we gaan aan de slag met een opvolger van het gemeentelijk rioleringsplan;
- het uitwerken van de ambitie voor een rookvrije leefomgeving;
- het ontwikkelen van een dashboard gezonde en veilige leefomgeving.

Vertrekpunt voor de ontwikkeling van de beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad zijn de volgende kaders:
- de gebiedsgerichte milieubenadering uit paragraaf 2.7 van de Structuurvisie 2012;
- Groenvisie 2017-2035;
- Bomenplan 2020;
- Biodiversiteitsagenda Arnhem 2021 – 2025;
- Beleidsregels natuurinclusief bouwen (incl. puntensysteem natuurinclusief bouwen)
- Beleidsplan geluid 2008;
- Actieplan Omgevingslawaai 2023;
- Visie Spoorgeluidmaatregelen 2017
- Uitvoeringsagenda luchtkwaliteit 2018;
- de ordening van de ondergrond uit paragraaf 2.10 van de Structuurvisie 2012;
- Nota bodembeheer 2011;
- Beleidsnota bodem 2012;
- Strategie klimaatadaptatie 2020-2030;
- Actieplan Wateroverlast in Arnhem-Noord 2015;
- Gemeentelijk rioleringsplan 2014-2018
- Gezond en Fit 2020;
- Nota Lichthinder 2011;
- Geurbeleid 2010;
- Beleidsplan Externe veiligheid 2005;
- Implementatie VN-verdrag Handicap;
- Arnhemse Standaard Toegankelijkheid - AST (2019);
- Handboek AST Openbare Ruimte (2020);
- Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn (2016).

Arnhem vitale stad

We gaan aan de slag met het opstellen van een beleidsuitwerking Arnhem vitale stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een vitale economie voort, waarmee we zorgen voor toekomstbestendige werklocaties. Het beleid bevat ook wijzigingen gericht op:
- een duurzame en toekomstgerichte ontwikkelingsstrategie voor functiemenging op Rijnpark en het ontwikkelen van Het Broek tot een functionele bedrijfsomgeving gericht op behoud van voldoende werklocaties en werkplekken;
- ontwikkelen van flexibelere bedrijventerrein, waar mogelijk zetten we meer in op een combinatie van werken en wonen;
- een nieuwe programmatische visie voor de verbrede binnenstad gericht op het versterken van Arnhem als bruisende binnenstad en bovenregionaal dienstencentrum;
- een lange termijnvisie voor een circulaire economie;
- beleid voor het huisvesten van de creatieve sector.

Basis voor de ontwikkeling van de beleidsuitwerking vitale stad zijn de volgende kaders:
- Visie Werklocaties 2040;
- Economische Agenda (in voorbereiding) + Uitvoeringsagenda 2021;
- Regionaal Programma Werklocaties regio Arnhem-Nijmegen Periode 2021 t/m 2024;
- Visie Werklocaties (in voorbereiding);
- Kantorennota 2022-2030 (in voorbereiding);
- Detailhandelsvisie 2016-2021;
- De Arnhemse Horecavisie 2017;
- Cultuurbeleid Arnhem 2012;
- Ontwikkelperspectief Spoorzone-Oost;
- Visie Arnhemse binnenstad herijking 2019;
- Onderzoek Leisurevoorzieningen 2018;
- Visie circulaire Economie Arnhem en Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie Arnhem.

Stad waar het goed wonen is

We gaan aan de slag met het opstellen van nieuw beleid dat inzet op:
- goede volkshuisvesting en betaalbaar wonen;
- de focus op het verbeteren van de leefbaarheid in onze verstedelijkingsgebieden door wijkaanpak 3.0;
- nieuwe kaders voor inclusievere en gemengdere Arnhemse wijken met een nieuwe Arnhemse Mix.

Basis voor de ontwikkeling van de beleidsuitwerking Arnhem Stad waar het goed wonen is zijn de volgende kaders:
- Arnhemse woonprincipes 2015;
- plan van aanpak Woningbouwontwikkeling Arnhem 2019;
- Volkshuisvestelijk kader 2019-2022.

Ruimte voor schone mobiliteit in een bereikbare stad

We stellen een nieuw mobiliteitsplan op waarin naast de bereikbaarheid van de stad, het tegengaan van verkeersoverlast en schone lucht de uitgangspunten zijn. Daarin pakken we het volgende op:
- ontwikkelen van een nieuwe kijk op de rol van automobiliteit in de stad en het netwerk dat daarvoor nodig is in relatie met het loop-, fiets- en OV-netwerk en de inzet van hubs;

- koppelen van de mobiliteitsopgave (verduurzaming) koppelen aan de verstedelijkingsopgave en de gezondheid van onze inwoners;
- ontwikkelen van modern parkeerbeleid gericht op de leefbaarheid van de stad met inzet van gebiedsgerichte parkeerregulering in combinatie met parkeernormen voor auto en fiets;
- ontwikkelen van een visie op hubs in relatie tot de beschikbaarheid van parkeerplaatsen rond het centrum;
- Ontwikkelen van beleid om lopen te stimuleren door o.a. het definiëren van verschillende type loopnetwerken en het formuleren van eisen waaraan deze netwerken moeten voldoen;
- Opstellen van beleidsregels en een vergunningensysteem voor deelvervoer in de stad;
- Opstellen van een actieplan Nul-emissie stadslogistiek

Basis voor de ontwikkeling van dit beleid zijn:
- Ambitiedocument duurzame mobiliteit en bereikbaarheid 2019;
- Accentnota fiets 2019-2024;
- Nota Bereikbare Binnenstad 2017;
- OV-visie Arnhem-Nijmegen;
- Samenwerken aan hoogwaardige ov-corridors 2019-2023;
- Fietsparkeerplan Binnenstad
- Beleidskader deelmobiliteit 2022-2025

Stad met nieuwe energie

We gaan aan de slag met het opstellen van beleid gericht op Arnhem Stad met nieuwe energie. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van duurzame energie voort maar bevat ook aanvullingen zoals:

- Het vertalen van de transitievisie warmte in wijkuitvoeringsplannen;
- Een beleidskader deelvervoer.

Basis voor het beleid zijn de volgende kaders:
- Regionale Energie Strategie 1.0;
- Programmaplan Nemia 2020-2030;
- Aanpak energiearmoede;
- Transitievisie Warmte;
- Bodemenergieplan en verordening bodemenergie;
- Uitvoeringskaders elektrisch laden;
- Arnhemse aanpak wijkgerichte energietransitie.

7.4 Gebiedsuitwerking in ontwikkelperspectieven en gebiedsvisies

Voor de grote gebiedsuitwerkingen gaan we op stadsdeelniveau aan de slag met het opstellen van integrale ontwikkelperspectieven. Dit doen we vooralsnog in ieder geval voor de gebieden Arnhem Centrum, Arnhem Zuid en Arnhem Oost. Onder deze ontwikkelperspectieven kunnen vervolgens voor specifieke locaties (deel) gebiedsvisies opgesteld worden met daarin de concrete stedenbouwkundige en programmatische uitgangspunten.

7.5 Structuurvisie Arnhem 2020

Met het vaststellen van de omgevingsvisie legt de gemeenteraad haar ruimtelijk koers voor de stad vast. Een koers die ruimte en oplossingen biedt voor de opgaven die nu urgent zijn. De koers uit de Structuurvisie Arnhem 2020, doorkijk 2040 (uit 2012) vervalt daarmee.

Toch is een aantal thematische onderdelen in de structuurvisie die we nog niet in willen trekken. Reden hiervoor is dat er voor deze thema's nog geen nieuw beleid is vastgesteld. Om te voorkomen dat er op deze onderdelen een beleidsvacuüm ontstaat blijven deze vooralsnog gelden Het gaat om de beschrijving van de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2, de gebiedsgerichte milieubenadering in paragraaf 2.7, de ordening van de ondergrond in paragraaf 2.10, het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 en de beschrijvingen van onze karakteristieke stedenbouwkundige milieus in paragraaf 3.

Afbeelding 8.1 Winkelcentrum Schuytgraaf

8. De Arnhemse aanpak

De uitvoering van de ambities uit de omgevingsvisie gaat niet vanzelf. In dit hoofdstuk lichten we concreet toe wat we gaan doen om de ambities te realiseren. We volgen daarbij 'de Arnhemse aanpak'. Dit zijn principes die de basis vormen voor de inzet van instrumenten en financiële middelen. We hebben een goed beeld van het totaal aan beschikbare instrumenten, maar een succesvolle uitvoering vraagt om een slimme inzet van deze middelen. Om daartoe in staat te zijn is het van belang dat we de gemeentelijke organisatiecapaciteit en investeringscapaciteit op orde brengen.

8.1 Uitvoeringsprincipes

We hebben als gemeente een grote rol bij de uitvoering van de opgaven uit de omgevingsvisie. We geven hier invulling aan op basis van uitvoeringsprincipes. Dit zijn de belangrijkste gemeentelijke uitgangspunten bij de uitvoering van de omgevingsvisie. Ze hebben betrekking op de rol van de gemeente zelf, maar ook de wijze waarop samenwerking met andere partijen tot stand komt.

Realisatie van de ambities vraagt een actieve gemeentelijke rol

De opgave in het fysiek domein is groot. Van klimaatverandering en vergroening tot de woningbouwopgave en van bereikbaarheid tot een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijvigheid. De omvang en complexiteit van de opgaven vraagt om een actieve regierol van de gemeente.

Bij nieuwe ontwikkelingen stuurt de gemeente actief op de meest urgente locaties en prioritaire opgaven. Waar nodig schroomt zij de inzet van haar mogelijkheden niet, zoals de strategische aankoop van gronden en het vestigen van voorkeursrecht (op basis van de Wet voorkeursrecht gemeenten) om onwenselijke speculatie te voorkomen. Behalve nieuwe ontwikkelingen ligt ook in bestaande gebieden een grote opgave. De gemeente is met haar eigendom van de openbare ruimte de belangrijkste grondeigenaar van de stad. Ook op dit vlak vragen de opgaven om regie en een actieve rol van de gemeente om ontwikkelingen mogelijk te maken op het vlak van bijvoorbeeld hittestress, klimaatadaptatie, bereikbaarheid en gezondheid.

De regierol pakken we vooral bij de grotere locaties waar de meeste opgaven samenkomen. Dit betekent ook dat de kleinere ontwikkellocaties door de markt kunnen worden opgepakt, waarbij we vanuit onze publiekrechtelijke rol faciliteren. Voor de eerstkomende periode zal de gemeente daarom focussen op de gebiedsontwikkeling Arnhem Oost.

De gemeente kiest een gebiedsgerichte en integrale aanpak

De werkwijze onder de Omgevingswet vraagt om een gebiedsgerichte en integrale aanpak. Door toenemende complexiteit kunnen we opgaven niet langer sectoraal benaderen. Het is de kunst om de verschillende opgaven in samenhang met elkaar te beschouwen en op zoek gaan naar oplossingen die zoveel en zo goed mogelijk tegemoetkomen aan de verschillende opgaven.

De gemeentelijke inzet van mensen en middelen in deze gebieden wordt integraal opgepakt, om synergie tussen opgaven te creëren. Een integrale aanpak betekent dat we bij nieuwe gebiedsontwikkelingen verder kijken dan het woningbouw- of vastgoedprogramma. Bij onze opgaven hoort ook het ontwikkelen van een goede omgevingskwaliteit met voldoende groen in de directe woonomgeving, een levendige openbare ruimte met hoge verblijfskwaliteit en de ontwikkeling van maatschappelijke voorzieningen. We beoordelen effecten van gebiedsontwikkeling vanuit verschillende invalshoeken, met in het bijzonder aandacht voor gevolgen van nieuwe ontwikkelingen op klimaat, duurzaamheid, de sociale structuur van de stad en gezondheid (zie hiervoor de afwegingsprincipes uit hoofdstuk 4).

De gemeente kan het niet alleen

Samenwerking is essentieel. We zijn voor uitvoering van de ambities afhankelijk van

andere partijen, zoals het Rijk, de provincie, woningcorporaties, marktpartijen en ondernemers en (collectieven van) inwoners. We kiezen daarom nadrukkelijk voor samenwerking. Dit is de afgelopen jaren reeds ingezet met onder andere het Stadsakkoord, de Groene Metropoolregio, de Regionale Energiestrategie (RES) en de Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley. Het doel is om langjarige samenwerking aan te gaan met partijen en partijen zo vroeg mogelijk in het proces van gebiedsontwikkeling te betrekken. Ook voor de benodigde investeringen zoekt de gemeente nadrukkelijk naar kansen om samen met betrokken partners te investeren in de stad.

Gezamenlijk investeren we in de stad

De ontwikkeling van de stad heeft voor veel partijen gevolgen. Waar we als gemeente met name aan zet zijn in de openbare ruimte, zijn het voornamelijk private eigenaren die profijt hebben van investeringen binnen bestaand stedelijk gebied. Daar waar mogelijk vragen we eigenaren van nieuwbouwontwikkelingen die direct of indirect profiteren van onze investeringen om een evenredige bijdrage. Dit is een belangrijke bijdrage aan onze investeringsopgave.

We betrekken de stad bij veranderingen in de leefomgeving

Deze omgevingsvisie ontwikkelen we samen met de stad, maar ook bij de uitvoering van deze visie streven we naar een goede afstemming met inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en onze bestuurlijke partners. Binnenstedelijk bouwen, het beperken van autogebruik in de stad en de energietransitie zijn voorbeelden van opgaven die een grote invloed hebben op de leefomgeving van onze inwoners en ondernemers. Het is belangrijk dat Arnhemmers weten wat er in de stad gebeurt en waarover men mee kan praten. Communicatie en participatie zijn daarom belangrijke voorwaarden bij het opstellen van nieuw beleid en bij ruimtelijke ontwikkelingen. Met deze omgevingsvisie hebben we de koers op hoofdlijnen geschetst. Hierover blijven we communiceren en per beleids- of gebiedsuitwerking bepalen we hoe we de stad verder betrekken.

Niet alles kan tegelijk

We kunnen niet alles tegelijk. Niet alle voorgenomen ontwikkelingen kunnen we op korte termijn realiseren. Daarvoor zijn de opgaven en ambities te groot. Dit vraagt om gerichte keuzes. We leggen onze focus daarom op een aantal specifieke taken en opgaven. Het is de overtuiging dat onze betrokkenheid vooral in de voorfase van projecten cruciaal is. Daar vraagt de omgeving om duidelijke kaders, zicht op planvorming en in sommige gevallen het (deels) wegnemen van financiële risico's. Voor de eerstkomende periode focussen we ons daarom op de gebiedsontwikkeling Spoorzone Arnhem Oost. Aansluitend richten we ons uiteraard op de grotere locaties waar de meeste opgaven samenkomen. Dit betekent dat de markt de kleinere ontwikkellocaties oppakt, waarbij we vanuit onze publiekrechtelijke rol faciliteren.

8.2 Instrumenten

Als het gaat om het realiseren van de omgevingsvisie kunnen we een aantal instrumenten inzetten om gebiedsontwikkelingen van de grond te krijgen. Gemeenten beschikken over een set met grondbeleidsinstrumenten om het ruimtelijk beleid te kunnen verwezenlijken. Grondbeleid is dus geen doel op zich, maar staat ten dienste van het ruimtelijk beleid. Grondbeleid kan worden gedefinieerd als het inzetten van instrumentarium om maatschappelijk gewenste ontwikkelingen te bevorderen, de kwaliteit van de leefomgeving te verhogen en tot een rechtvaardige verdeling van kosten en opbrengsten over exploitanten, eigenaren, gebruikers en overheid te komen. Deze doelstellingen legitimeren actief optreden van de overheid op de grondmarkt en het voeren van een regierol.

Voor het voeren van een grondbeleid beschikt de gemeente over verschillende instrumenten. Planologische instrumenten zijn gericht op de toedeling van functies aan locaties (via het omgevingsplan en de omgevingsvergunning). Gericht op het grondbeleid kunnen we gebruik maken van meer specifieke instrumenten, zoals het voorkeursrecht, onteigening, instrumenten uit de wet inrichting landelijk gebied en stedelijke kavelruil. Financiële instrumenten helpen om gemeentelijke kosten te verhalen op baathebbers. Voorbeelden zijn kostenverhaal en financiële bijdragen (plankosten en bovenwijkse voorzieningen), baatbelasting en leges.

Naast de publiekrechtelijke instrumenten kunnen we ervoor kiezen om privaatrechtelijke instrumenten in te zetten. Daarbij kopen we locaties aan en neemt de gemeente het initiatief voor herontwikkeling. Dit privaatrechtelijke instrumentarium stelt ons in staat om regie te voeren op de betreffende locatie. Als eigenaar kan de gemeente meer invulling geven aan ontwikkellocaties dan vanuit het publiekrechtelijk instrumentarium mogelijk is. Actief grondbeleid kent wel financiële risico's. Binnenstedelijke gebiedsontwikkeling is over het algemeen niet financieel haalbaar en door de lange doorlooptijd zijn er veel onzekerheden.

De huidige opgaven in het fysieke domein vragen om meer gemeentelijke sturing. We kiezen er dan ook voor om vaker en gerichter actief grondbeleid te voeren. Als uitvoering van de omgevingsvisie actualiseren we daarom ons grondbeleid en geven we aan hoe we de verschillende instrumenten kunnen inzetten bij het bereiken van onze ambities.

8.3 Organisatiecapaciteit

De gepresenteerde uitvoeringsprincipes zijn leidend bij de inzet van onze planologische instrumenten en financiële middelen. Omdat we als gemeente kiezen voor een regierol is er meer ambtelijke capaciteit nodig voor de realisatie van de verstedelijkingsopgave. Over de gehele breedte vraagt deze ingezette koerswijziging om een uitvoeringsgerichte organisatie die meer doorzettingskracht heeft. Dit betekent dat we op meer locaties dan momenteel het geval is eigendom verwerven en risicodragend initiatief nemen voor transformatie. Dit vraagt om voldoende kwalitatieve en kwantitatieve capaciteit vanuit verschillende vakdisciplines, zoals juristen, planologen, projectleiders, planeconomen en verwervers. Daarnaast vraagt de beoogde groei van de ontwikkelportefeuille ook om grotere inzet van aanverwante afdelingen en uitvoeringsdiensten, zoals communicatie en vergunning en handhaving. Tenslotte is extra capaciteit nodig om regie te houden op de maatschappelijke voorzieningenstructuur die voortkomt uit de groei van de stad.

Naast de bekostiging van de groei van de organisatiecapaciteit moet de organisatie ook anders gaan werken. Ambtelijke inzet wordt meer integraal en heeft een gebiedsgerichte benadering. Mede door onze voorbereidingen op de Omgevingswet zijn hierin al de benodigde stappen gezet. Het is zaak deze ingeslagen weg de komende jaren verder te verankeren in de organisatie.

De integrale en gebiedsgerichte werkwijze houdt in dat we samenwerken en bouwen aan de opgaven van de stad. Dit vraagt om verbindingen over sectoren en beleidsdomeinen heen, een strategische kaderstelling door het college en de gemeenteraad bij gebiedsontwikkelingen, het aangaan van publiek-private partnerschappen en vroegtijdige communicatie en participatie met inwoners.

8.4 Investeringscapaciteit

Om onze stad in het gewenste tempo te ontwikkelen is het noodzakelijk om voldoende middelen beschikbaar te hebben. De inzet van gemeentelijke middelen is medebepalend voor het succes van de beoogde verstedelijking. Veel meer dan in het verleden vinden grootschalige nieuwe ontwikkelingen binnenstedelijk plaats, waar het complexer en duurder is om tot realisatie te komen. Gezien de urgentie van de opgave mag stadsontwikkeling op de belangrijke locaties geld kosten. De afgelopen periode zijn vanuit die gedachte de eerste middelen beschikbaar gesteld, onder andere met het klimaatadaptatiefonds, het klimaatfonds, het stadsontwikkelfonds en structurele verhoging van budgetten voor stedelijke ontwikkeling. Deze inspanningen zijn het startsein om voortvarend aan de slag te gaan. Het is belangrijk dat deze middelen ook op de middellange en lange termijn worden gecontinueerd om een betekenisvolle bijdrage te kunnen blijven leveren.

De totale investeringsopgave behorende bij de ambities in deze omgevingsvisie is echter groter dan we als gemeente zelf kunnen dragen. Dit vraagt om het mobiliseren van alle beschikbare dekkingsbronnen van andere partijen, met in het bijzonder de grootschalige Rijkssubsidies. We gaan een investeringsagenda opstellen die voor de langere termijn duidelijk maakt welke middelen we nodig hebben, voor welk deel deze al beschikbaar zijn en voor welk deel we nog dekking moeten vinden, intern en extern.

Afbeelding 8.2 Louis Armstronghof in Rijkerswoerd

Gemeentelijke investeringen: Investeringsagenda

Om de doelstellingen uit de omgevingsvisie te verwezenlijken, is een structurele inspanning nodig op ruimtelijk-programmatische verkenningen. De grote opgaven als de beoogde verstedelijking en vergroening, klimaatadaptatie en mobiliteitstransitie gaan gepaard met een omvangrijke investeringsopgave. Hiervoor stellen we een investeringsagenda op. Deze agenda geeft inzicht in de benodigde investeringen, een prioritering van realisatie en de mate waarin deze investeringen reeds gedekt zijn. Dit inzicht helpt ons om samen met de stad en andere partners te bepalen welke middelen nodig zijn.

Bijdragen van derden

Het slagen van de ambities uit de omgevingsvisie hangt voor een belangrijk deel af van bijdragen van alle partners die betrokken zijn bij stedelijke ontwikkeling. We hebben als gemeente de eerste stappen gezet naar realisatie en voor de korte termijn aanzienlijke budgetten en fondsen beschikbaar gesteld. Met de hiervoor genoemde Investeringsagenda laten we zien dat we staan voor onze ambities en dat het mee-investeren in de ontwikkeling van Arnhem de moeite waard is. Gezien het belang van deze externe middelen zetten we maximaal in op het benutten van kansen op subsidie, bijdragen en cofinanciering van derden. Daarbij denken we aan investeringen van marktpartijen en subsidies vanuit provincie, Rijk en Europa. Met name marktpartijen en het Rijk nemen hierin een belangrijke positie in.

Marktpartijen die profiteren van gemeentelijke investeringen betalen mee aan deze investeringen als daar een grondslag voor is. Daar waar private ontwikkelaars bij nieuwbouwontwikkelingen profiteren van gemeentelijke investeringen, verhalen we deze kosten zoveel mogelijk. Voor het verhalen van financiële bijdragen, een nieuw publiekrechtelijk instrument dat beschikbaar komt met de omgevingswet, kijken we vooral naar de thema’s infrastructuurvoorzieningen, compensatie van sociale woningbouw en stedelijke herstructurering. Juist op deze thema’s hebben we een grote investeringsopgave. We onderzoeken de komende tijd op welk van deze thema’s we in gaan zetten.

De grootste externe bijdrage aan fysieke ingrepen komt van het Rijk. Denk aan de subsidie woningbouwimpuls voor Kronenburg, de bijdrage vanuit Infrastructuur en Woningbouw (Arnhem Zuid Centrum en Spoorzone Arnhem Oost), de aanwijzing van Arnhem Oost als 17e grootschalige woningbouwgebied in het kader van de nationale omgevingsvisie extra (NOVEX) en een bijdrage vanuit het Volkshuisvestingsfonds. De komende jaren blijven de Rijksprogramma’s kansen bieden voor de Arnhemse opgave door nieuwe subsidietranches en andere regelingen (onder andere klimaat en natuur). Onze propositie richting het Rijk om kans te blijven maken op deze bijdragen is cruciaal voor de investeringsopgave waar we voor staan.

GEMEENTE
Arnhem

PlanMER en Passende beoordeling Omgevingsvisie Arnhem

4 november 2022

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Verantwoording

Titel	PlanMER en Passende beoordeling Omgevingsvisie Arnhem
Opdrachtgever	Gemeente Arnhem
Projectleider	Martijn Gerritsen
Auteur(s)	Huub van Geldorp en Marieke van der Linde
Tweede lezer	Martijn Gerritsen
Projectnummer	1279798
Aantal pagina's	88
Datum	4 november 2022
Handtekening	Ontbreekt in verband met digitale verwerking.
	Dit rapport is aantoonbaar vrijgegeven

Colofon

TAUW bv
Australiëlaan 5
Postbus 3015
3502 GA Utrecht
T +31 30 28 24 82 4
E info.utrecht@tauw.com

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Inhoud

0 Samenvatting 4

1 De Omgevingsvisie en de rol van het planMER 12

2 Omgevingsvisie Arnhem: proces en uitwerking 13

3 Hoe is het milieueffectonderzoek uitgevoerd en wat is er onderzocht? 22

4 De leefomgeving en de effecten van de Omgevingsvisie 28

5 Synergie en strijdigheden tussen ambities 44

6 Beoordeling doelbereik 54

7 Passende beoordeling Natura 2000-gebieden 75

8 Conclusies en aanbevelingen 79

9 Leemten in kennis, evaluatie en monitoring van beleid 87

Bijlage 1 Begrippen en afkortingen

Bijlage 2 Ambities uit Omgevingsvisie

Bijlage 2a Thematische uitwerking

Bijlage 2b Gebiedsuitwerking

Bijlage 3 Factsheets: beschrijving Huidige Situatie en Autonome Ontwikkelingen (HSAO)

Bijlage 4 Relatie tussen ambities en indicatoren beoordelingskader

0 Samenvatting

Het planMER voor de Omgevingsvisie Arnhem is gelijktijdig opgesteld met de ontwerp-Omgevingsvisie en heeft gedurende dit traject waardevolle informatie opgeleverd voor de Omgevingsvisie. De bevindingen van het planMER en aanbevelingen voor het vervolg zijn in deze paragraaf samengevat.

Waarom een planMER voor de Omgevingsvisie?

De nieuwe Omgevingswet stelt een lokale Omgevingsvisie verplicht. Dit betreft één integrale visie voor de fysieke leefomgeving voor het gehele gemeentelijke grondgebied. Op dit moment werkt de gemeente Arnhem aan het opstellen van een Omgevingsvisie. Met de Omgevingsvisie biedt de gemeente een strategische langetermijnvisie (tot 2040) voor de fysieke leefomgeving en loopt hiermee vooruit op de invoering van de Omgevingswet. Voor een Omgevingsvisie kan een m.e.r.-plicht gelden. Dit is het geval als de Omgevingsvisie kaders stelt voor activiteiten in het plangebied waarvoor volgens de Wet milieubeheer een project-m.e.r. of een m.e.r.-beoordeling verplicht is. Ook dient een m.e.r.-procedure te worden doorlopen indien de in de Omgevingsvisie geschetste ontwikkelingen tot significante gevolgen kunnen leiden voor Natura 2000-gebieden waardoor een Passende beoordeling conform de Wet natuurbescherming nodig is. Omdat beide mogelijkheden niet op voorhand zijn uit te sluiten, is ervan uitgegaan dat er een m.e.r. plicht geldt en is een milieueffectenrapport opgesteld. Het milieueffectenrapport (MER) is gelijktijdig met het proces van het opstellen van de Omgevingsvisie opgesteld en bevat de resultaten van het onderzoek naar de (milieu)effecten binnen de m.e.r. (de procedure).

Wat is het doel en opzet van het planMER?

Het doel van het planMER is het inzichtelijk maken van de effecten van de Omgevingsvisie op de leefomgeving en in hoeverre de voorgestelde koers bijdraagt aan het halen van de gestelde ambities. Het planMER geeft de (milieu-)informatie die nodig is om een besluit te nemen over de vaststelling van de Omgevingsvisie. Een besluit waarbij de milieubelangen op basis van het planMER volwaardig zijn meegewogen. De uitgangspunten van dit planMER zijn als volgt:

- Het planMER en de Passende beoordeling sluiten aan op het abstractieniveau van de Omgevingsvisie. De effectbeoordeling is kwalitatief van aard. Voor de speerpunten waar acties (in relatieve zin) concreter zijn, is daarbij in de effectbeoordeling in het planMER ook op aangesloten
- De Omgevingsvisie is een integrale lange termijn koers. Bestaand beleid en toekomstige plannen en programma's moeten passen en bijdragen aan dit integrale toekomst beeld. Het doel van de m.e.r.-procedure is om de onderlinge strijdigheid of synergie tussen de ambities in de voorgestelde koers te onderzoeken en in beeld te brengen. Dit kan echter niet los gezien worden van de verdere uitwerking waarvoor de Omgevingsvisie het kader vormt. Daarom omvat het planMER een doorkijk in hoeverre ambities ook daadwerkelijk behaald kunnen worden (doelbereik). In het verlengde hiervan geeft het planMER ook aanbevelingen voor de verdere uitwerking. Deze aanbevelingen helpen dus om de gestelde ambities in de Omgevingsvisie ook daadwerkelijk te behalen
- De Omgevingsvisie richt zich op de periode tot 2040. Het planMER sluit daarop aan

- In het planMER is niet alleen gekeken naar de ‘traditionele’ milieuthema’s, maar ook naar andere thema’s binnen de fysieke leefomgeving, zoals de Omgevingswet voorstaat. Zo wordt integraal gekeken naar de effecten van onder andere klimaatadaptatie, energietransitie, gezondheidsbevordering, biodiversiteit, woon- en werklocaties, bereikbaarheid van recreatie en sociale voorzieningen. Het meenemen van deze thema’s zorgt voor een vernieuwende m.e.r. aanpak waarbij je het MER ook wel Omgevingseffectrapportage (OER) kunt noemen, omdat het uitgangspunt niet alleen is om de milieueffecten in beeld te brengen, maar om de omgeving integraal te benaderen

Wat zijn effecten van de Omgevingsvisie op de leefomgeving?

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de beoordelingen per indicator. Een indicator is een meetbaar begrip, dat wordt gebruikt om iets te kunnen zeggen over de thema’s die de gemeente Arnhem aandraagt in de Omgevingsvisie. Aan de hand van deze indicatoren is de huidige situatie en de autonome ontwikkeling beoordeeld. De huidige situatie is een weergave van de huidige stand van zaken voor een thema in combinatie met vigerend beleid. De autonome ontwikkeling geeft de toekomstige situatie weer, waarbij het huidige beleid wordt voortgezet. Voor de beoordeling van de huidige situatie en autonome ontwikkeling is onderscheid gemaakt in de kwaliteitsniveaus: slecht, redelijk of goed. Uit het planMER blijkt dat veel indicatoren in de huidige toestand en de toestand bij autonome ontwikkeling, ofwel de referentiesituatie, ‘redelijk’ scoren. Dit geldt bijvoorbeeld voor de indicatoren die zijn gekozen voor de beoordeling van het groen en het grijsmilieu van Arnhem. Er zijn geen indicatoren waarvoor de toestand bij de autonome ontwikkeling sterk verbetert ten opzichte van de toestand in de huidige situatie. Wel is er sprake van indicatoren die in de huidige situatie als slecht worden beoordeeld, die in de autonome ontwikkeling wordt beoordeeld als redelijk. Dit is bijvoorbeeld het geval voor de indicatoren duurzame energie, en de duurzaamheid van bedrijven en industrie en de gebouwde omgeving.

Naast een beoordeling van de huidige situatie en autonome ontwikkeling is beoordeeld of de (sub) ambities en bijhorende uitwerking in de Omgevingsvisie a) leidt tot een mogelijke verbetering, b) geen of een beperkte invloed heeft, of c) leidt tot een mogelijke verslechtering. De invloed van de Omgevingsvisie is voor het merendeel van de indicatoren positief. Er is maar een indicator die er als gevolg van de Omgevingsvisie naar verwachting op achteruit gaat: geluid.

Om uiteenlopende redenen heeft de Omgevingsvisie geen of een beperkte invloed op de kwaliteitsniveaus van verschillende indicatoren. De Omgevingsvisie heeft daarentegen een positieve invloed op diverse indicatoren door enerzijds ruimte te bieden, bijvoorbeeld voor ondernemers, en anderzijds concrete acties op te nemen, zoals voor voorzieningen en wonen. De Omgevingsvisie heeft daarnaast een negatieve invloed op geluid. De stevige woonopgave die de gemeente Arnhem heeft, vereist de bouw van een flink aantal woningen, die in bestaand stedelijk gebied geconcentreerd rond goed bereikbare voorzieningen gerealiseerd worden. Dit heeft effecten op meerdere indicatoren die onderdeel zijn van het grijsmilieu, maar geluid is een van de weinige indicatoren waarvoor geen directe mitigerende maatregelen mogelijk zijn die het geluid van de extra verkeersbewegingen beperkt.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Tabel 0.1 Legenda symbolen kwaliteitsniveau referentiesituatie

Slecht	Redelijk	Goed
☹	😐	☺

Tabel 0.2 Overzichtstabel effecten Omgevingsvisie

Thema	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effect Omgevingsvisie
Ruimte voor schone mobiliteit	Modal split	😐	😐	↗
	Bereikbaarheid woon- en werkgebieden	😐	😐	↗
	Duurzaam vervoer	😐	😐	↗
Een stad met nieuwe energie	Duurzame energie	☹	😐	=
	Bedrijven en industrie	☹	😐	=
	Gebouwde omgeving	☹	😐	=
	Circulaire economie	😐	😐	↗
Aantrekkelijk Arnhem	Landschappelijke waarden	☺	😐	↗
	Cultuurhistorische waarden	☺	😐	↗
	Archeologie en aardkundige waarden	😐	😐	=
	Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus	☺	😐	=
Een groene gezonde en veilige stad	Natura 2000	☹	😐	=
	GNN (buiten Natura 2000 gebieden)	😐	😐	=
	Biodiversiteit	☹	😐	↗
	Geluid	😐	😐	↘
	Geurhinder	😐	😐	=
	Luchtkwaliteit	😐	😐	=
	Lichthinder	😐	😐	=

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Thema	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effect Omgevingsvisie
	Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)	😐	😐	▬
	Chemische bodemkwaliteit	☹	☹	↗
	Ondergrond	😐	☹	▬
	Waterkwantiteit	☺	😐	▬
	Waterkwaliteit (grondwater/oppervlaktewater)	😐 / ☺	☺ / 😐	▬
	Ruimte voor spelen en bewegen	😐	😐	↗
	Verkeersveiligheid (incl. fiets en voetgangers)	😐	😐	▬
	Sociale veiligheid	☹	☹	↗
	Wateroverlast	☹	😐	▬
	Droogte	😐	😐	▬
	Hitte	😐	😐	↗
	Waterveiligheid	☺	😐	▬
Een vitale stad	Aandeel kantoren en bedrijven (horeca, detailhandel, cultuur en toerisme)	😐	😐	↗
	Aanbod bedrijventerrein en hoogbouwlocaties (incl. mogelijkheden voor menging van wonen en werken)	☹	😐	▬
	Werkgelegenheid	😐	😐	▬
	Voorzieningen	☺	😐	↗
	Onderwijs	☺	😐	↗
	Toegankelijkheid	☺	😐	↗
	Kansengelijkheid	☹	😐	↗

Thema	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effect Omgevingsvisie
Een stad waar het goed wonen is	Woningvoorraad	☹	😐	↗
	Woningaanbod	☹	😐	↗

Hoe verhouden ambities zich tot elkaar?

In het planMER zijn de verschillende ambities uit de Omgevingsvisie tegenover elkaar gezet om kansen voor synergie (de kans dat het ene ontwikkelprincipe versterkend werkt op wat met het andere ontwikkelprincipe wordt beoogd) en risico's op mogelijke strijdigheden (het risico dat het ene ontwikkelprincipe negatief uitwerkt op wat met het andere ontwikkelprincipe wordt beoogd) in beeld te brengen. Uit deze analyse blijkt dat er meer ambities zijn die kans hebben op synergie dan dat er risico op strijdigheid is. Synergie tussen ambities is bij vrijwel alle ambities terug te vinden. Strijdigheden beperken zich echter tot de ambities. Een stad waar het goed wonen is en Een stad met nieuwe energie. In relatie tot deze ambities zijn botsproeven opgesteld, die zich primair richten op de grote ruimtevragers binnen deze ambities: woningbouw, duurzame energieopwekking en de circulaire economie. Onderstaande tabel geeft een overzicht van waar de ambities uit de Arnhemse Omgevingsvisie synergie en/of strijdigheid vertonen.

Tabel 0.3 Kruistabel synergie en strijdigheden van ambities uit de Omgevingsvisie

	1. Een aantrekkelijk Arnhem	2. Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad	3. Een vitale stad	4. Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	5. Een stad waar het goed wonen is	6. Een stad met nieuwe energie
1. Een aantrekkelijk Arnhem		⚙	⚙	□	⚠⚙	⚠⚙
2. Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad			□	⚙	⚠⚙	⚠
3. Een vitale stad				⚙	□	⚙
4. Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit					□	□
5. Een stad waar het goed wonen is						⚠⚙
6. Een stad met nieuwe energie						

⚠	Mogelijke strijdigheden	⚙	Mogelijkheden voor synergie
□	Beperkte onderlinge invloed	⚠⚙	Zowel mogelijkheden voor synergie als mogelijke strijdigheden

Worden doelen uit de Omgevingsvisie bereikt?

Om een uitspraak te doen over het doelbereik is gekeken wat de belangrijkste belemmeringen en kansen zijn in het behalen van de Arnhemse ambities en hoe het effect van de Omgevingsvisie is beoordeeld. Naast belemmeringen die het doelbereik beperken kan ook sprake zijn van onzekerheden. De onzekerheid wordt groter naarmate autonome ontwikkelingen mee spelen (bijvoorbeeld: wanneer rijden alle voertuigen emissieloos?) en/of als de gemeente afhankelijk is van andere partijen (denk bijvoorbeeld aan het Rijk, het waterschap, projectontwikkelaars, woningcorporaties en particuliere woningeigenaren). Deze onzekerheid is weergegeven in een bandbreedte: hoe meer onzekerheid er is dat een ambitie tot een bepaalde mate wordt gehaald, hoe groter de bandbreedte.

De Omgevingsvisie van Arnhem kent een groot aantal ambities, onderverdeeld in zes thema's. De ambities binnen deze thema's zijn apart beoordeeld op hun doelbereik. Het doelbereik wordt gebaseerd op de kaders die de Omgevingsvisie biedt voor de ambities, ofwel: hoe groot is de kans dat het doel in de (sub) ambitie van de gemeente behaald wordt met de kaders die zij stellen? Doelbereik kan worden beperkt door gebrekkige toelichting van kaders, beperkte sturingsmogelijkheden van de gemeente en de afhankelijkheid van andere partijen, zoals het waterschap, woningcorporaties, private ontwikkelaars en particulieren.

Aangezien de beoordeling binnen de thema's sterk uiteen kunnen lopen, is er weinig toegevoegde waarde aan één grafiek die een overzicht geeft van de beoordeling per thema. In plaats daarvan is in hoofdstuk 6.7 een beschrijving gegeven van hoe de ambities scoren binnen de thema's. De ambities binnen de thema's *'Een aantrekkelijk Arnhem'* en '*Ruimte voor schone mobiliteit*' scoren redelijk goed qua doelbereik. Zo zijn er positieve uitschieters in het kader van het zichtbaar maken van de verdedigingswerken en het realiseren van een kwaliteitskader voor verdichting. Ook in het kader van elektrisch laden en de stad beter multimodaal bereikbaar maken wordt dan verwacht dat de doelen van Arnhem behaald worden.
Het duurzaam aantrekkelijk maken van Arnhem scoort lager, omdat onvoldoende duidelijk wordt hoe dit gerealiseerd gaat worden en het vele vastgoed dat niet in de handen van de gemeente is. Ook '*Een groene, gezonde en veilige stad'* kent naar verwachting een redelijk hoog doelbereik. Hoewel de ambitie om het groen beter te verbinden en de gebiedsgerichte milieubenadering lager scoren. *'Een stad waar het goed wonen is'* scoort ook redelijk, maar heeft wel te maken met een relatief grote bandbreedte van onzekerheid. Arnhem heeft duidelijke doelen op het gebied van wonen, maar is hierbij ook afhankelijk van externe partijen en het economisch klimaat. Deze bandbreedte van onzekerheid werkt zich in enige mate ook door in het aanpassen van de bestaande woningvoorraad, de bouw van tijdelijke woningen en de betaalbaarheid van wonen in algemene zin. De thema's '*Een vitale stad'* en '*Een stad met nieuwe energie'* kennen naar verwachting een lager doelbereik dan de eerdergenoemde thema's. Zo scoren de ambities op gezondheid en sport relatief laag. Al met al geldt dat voor een groot deel van de ambities dat er op zijn minst een redelijke kans is dat deze worden behaald.

Wat zijn de conclusies en aanbevelingen vanuit het planMER?

Uit de analyse van synergiën en strijdigheden blijkt dat niet alle ambities zondermeer samengaan. En dat is ook logisch. Ook de Omgevingsvisie erkent dat daarom keuzes gemaakt moeten worden. Dit gebeurt via de gebiedsuitwerkingen en door het toepassen van vier afwegingsprincipes. Nieuwe ontwikkelingen worden hieraan getoetst. De vraag blijft echter, zoals ook blijkt uit de analyse, of hiermee de vooraf gestelde ambities ook bereikt worden.

Om hier meer grip op te krijgen worden in het planMER aanbevelingen gegeven. Een deel van deze aanbevelingen gaat over het verder concreet maken van ambities. Wanneer worden doelen bereikt en op welke wijze is dit meetbaar? Dit blijft uiteraard maatwerk per locatie maar het verdient de aanbeveling om hier een gemene deler in te kiezen. In de Omgevingsvisie kan dit al verder uitgewerkt worden. Bijvoorbeeld door de verschillende ambities en wensen binnen de afwegingsprincipes nog wat verder te concretiseren. Op deze wijze zijn de principes minder multi-interpretabel en naar verwachting beter toepasbaar.

Specifieke aanbevelingen met betrekking tot de ambities in de Omgevingsvisie zijn:

- Zet in op een duurzaam mobiliteitssysteem voor de stad. Daarbij kan gedacht worden aan het herijken van de bereikbaarheid van het centrum, het realiseren van autoluwe wijken, het aanpassen van het huidige parkeerbeleid of het verlagen van de snelheid
- In het verlengde van het voorgaande punt: Maak expliciet een keuze in het autoluw maken van gebieden. Door het autoluw maken van gebieden wordt het leefklimaat en de veiligheid op deze plekken beter. Dit sluit aan bij de ambitie extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, en ruim baan te geven aan lopen, fietsen en openbaar vervoer
- Maak verder concreet wat een circulaire economie inhoudt voor de gemeente Arnhem en wat ambities op dit vlak betekenen qua ruimtelijke impact en qua benodigde milieu-ruimte. In de verschillende gebiedsuitwerkingen komt dit nog niet tot uiting terwijl de ruimtelijk claim mogelijk wel van invloed is op de verschillende andere ambities binnen de gemeente Arnhem

Daarnaast worden in het planMER aanbevelingen gegeven voor de verdere beleidsuitwerking. Deze aanbevelingen dragen bij het aan vergroten van het doelbereik van de Omgevingsvisie.

Wat zijn de conclusies en aanbevelingen vanuit de Passende beoordeling Natura 2000-gebieden?

Door de lange doorlooptijd en het hoge abstractieniveau van de Omgevingsvisie kunnen mogelijke significante effecten op Natura 2000-gebieden binnen en rondom de gemeente Arnhem op dit moment niet met zekerheid worden uitgesloten. Tegelijkertijd is ook niet op voorhand sprake van significante effecten of met zekerheid onuitvoerbare ontwikkelingen, omdat er zowel in de aanlegfase als gebruiksfase doorgaans mogelijkheden gevonden kunnen worden om negatieve effecten effectief te beperken of weg te nemen. Naast bronmaatregelen kan daarbij ook gedacht worden aan zorgvuldige locatiekeuze en inpassing of (met name in het geval van stikstofdepositie) aan de mogelijkheid van saldering met bestaande emissiebronnen.

Wanneer concretisering van keuzes plaatsvindt in bijvoorbeeld opvolgende beleidsuitwerkingen en er meer duidelijkheid is over de omvang van de verschillende ontwikkelingen, zal nader onderzoek nodig zijn naar effecten op Natura 2000 en de mogelijkheden om deze te beperken (middels een Passende beoordeling op projectniveau). Zo zullen er op dat moment onder meer concrete stikstofberekeningen nodig zijn om de daadwerkelijke omvang van effecten in beeld te brengen.

1 De Omgevingsvisie en de rol van het planMER

Dit hoofdstuk beschrijft de aanleiding voor het opstellen van de Omgevingsvisie en het bijbehorende planMER (milieueffectrapport).

1.1 Waarom een Omgevingsvisie en planMER

De nieuwe Omgevingswet (welke naar verwachting ingaat op 1 januari 2023) stelt een lokale Omgevingsvisie verplicht. Dit betreft één integrale visie voor de fysieke leefomgeving voor het gehele gemeentelijke grondgebied. Voor een Omgevingsvisie kan een m.e.r.-plicht gelden. Dit is het geval als de Omgevingsvisie kaders stelt voor activiteiten in het plangebied waarvoor volgens de Wet milieubeheer een project-m.e.r. of een m.e.r.-beoordeling verplicht. Ook dient een m.e.r.-procedure te worden doorlopen indien de in de Omgevingsvisie geschetste ontwikkelingen tot significante gevolgen kunnen leiden voor Natura 2000-gebieden waardoor een Passende beoordeling conform de Wet natuurbescherming nodig is. Aangezien beide mogelijkheden niet op voorhand zijn uit te sluiten, is ervan uitgegaan dat er een m.e.r. plicht geldt. Dit ten eerste omdat de Omgevingsvisie naar verwachting voorziet in de bouw van meer dan 2.000 woningen in aaneengesloten gebied. Ondanks dat deze woningen gefaseerd gerealiseerd zullen worden, kan dit gezien worden als een stedelijk ontwikkelingsproject (categorie D 11.2 Besluit m.e.r.). Ten tweede is niet uit te sluiten dat de Omgevingsvisie Arnhem leidt tot significant negatieve gevolgen voor Natura 2000-gebieden. Daarom is ook een Passende beoordeling opgesteld (zie hoofdstuk 7).

1.2 Uitgangspunten planMER

Het doel van het planMER is het inzichtelijk maken van de effecten van de Omgevingsvisie op de leefomgeving en in hoeverre de voorgestelde koers bijdraagt aan het halen van de gestelde ambities. Het planMER geeft de (milieu-)informatie die nodig is om een besluit te nemen over de vaststelling van de Omgevingsvisie. Een besluit waarbij de milieubelangen op basis van het planMER volwaardig zijn meegewogen. De uitgangspunten van dit planMER zijn als volgt:

Het planMER en de Passende beoordeling sluiten aan op het abstractieniveau van de Omgevingsvisie. De effectbeoordeling is kwalitatief van aard. Voor de speerpunten waar acties (in relatieve zin) concreter zijn, is daarbij in de effectbeoordeling in het planMER ook op aangesloten

- De Omgevingsvisie is een integrale lange termijn ontwikkelkoers. Bestaand beleid en toekomstige plannen en programma's moeten passen en bijdragen aan dit integrale toekomst beeld. Het doel van de m.e.r.-procedure is om de onderlinge strijdigheid of synergie tussen de ambities in de voorgestelde koers te onderzoeken en in beeld te brengen. Dit kan echter niet los gezien worden van de verdere uitwerking waarvoor de Omgevingsvisie het kader vormt. Daarom omvat het planMER een doorkijk in hoeverre ambities ook daadwerkelijk behaald kunnen worden (doelbereik). In het verlengde hiervan geeft het planMER ook aanbevelingen voor de verdere uitwerking. Deze aanbevelingen helpen dus om de gestelde ambities in de Omgevingsvisie ook daadwerkelijk te behalen
- De Omgevingsvisie richt zich op de periode tot 2040. Het planMER sluit daarop aan

- In het planMER is niet alleen gekeken naar de ‘traditionele’ milieuthema’s, maar ook naar andere thema’s binnen de fysieke leefomgeving, zoals de Omgevingswet voorstaat. Zo wordt integraal gekeken naar de effecten van onder andere klimaatadaptatie, energietransitie, gezondheidsbevordering, biodiversiteit, woon- en werklocaties, bereikbaarheid van recreatie en sociale voorzieningen. Het meenemen van deze thema’s zorgt voor een vernieuwende m.e.r. aanpak waarbij je het MER ook wel Omgevingseffectrapportage (OER) kunt noemen, omdat het uitgangspunt niet alleen is om de milieueffecten in beeld te brengen, maar om de omgeving integraal te benaderen

1.3 Besluitvorming over dit planMER en de Omgevingsvisie

Dit planMER wordt tegelijk met de Ontwerp Omgevingsvisie 6 weken ter inzage gelegd. Eenieder mag dan zienswijzen indienen op de Ontwerp Omgevingsvisie en het planMER. De Commissie voor de m.e.r. geeft in dezelfde periode een advies over het planMER met als belangrijkste toets of voldoende (milieu)informatie aanwezig is om een besluit over de Omgevingsvisie te kunnen nemen. De zienswijzen en het advies van de Commissie voor de m.e.r. kunnen aanleiding geven tot het bijstellen van de Ontwerp Omgevingsvisie.

1.4 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk, hoofdstuk 2, staat een beschrijving van het proces van totstandkoming van de Omgevingsvisie en de manier waarop de gemeente uitwerking wil geven aan de voorgestelde integrale ontwikkelkoers. Hoofdstuk 3 beschrijft hoe het milieueffectonderzoek is uitgevoerd. Hoofdstuk 4 beschrijft wat de effecten zijn op de leefomgeving als gevolg van de Omgevingsvisie. Hoofdstuk 5 gaat in op de synergie en strijdigheden tussen de gestelde ambities in de Omgevingsvisie. In hoofdstuk 6 wordt het doelbereik van de ambities beschreven. Hoofdstuk 7 beschrijft de Passende beoordeling van Natura 2000-gebieden. Hoofdstuk 8 bestaat uit de conclusies en aanbevelingen en in hoofdstuk 9 wordt ingegaan op leemten in kennis en de manier waarop gemonitord wordt.

2 Omgevingsvisie Arnhem: proces en uitwerking

Dit hoofdstuk legt ten eerste verslag van het proces voor de totstandkoming van de Omgevingsvisie. Daarnaast zal in paragraaf 2.2 uiteen worden gezet op welke manier de gemeente Arnhem uitwerking geeft aan de gewenste ontwikkelkoers in de Omgevingsvisie.

2.1 Proces tot nu toe: totstandkoming Omgevingsvisie

2.1.1 Totstandkoming

De huidige versie van de Omgevingsvisie, die is gebruikt voor het opstellen van het planMER, is de versie Ontwerp-Omgevingsvisie. Deze paragraaf gaat in op het ‘basis-uitganspunt’ dat de gemeente Arnhem heeft gekozen voor de Omgevingsvisie, gevolgd door het verdere proces van de totstandkoming van de Omgevingsvisie.

Voordat de gemeente Arnhem aan het proces van het opstellen van de Omgevingsvisie begon, heeft zij voor een basis-uitgangspunt gekozen voor het document: de Arnhemse Omgevingsvisie staat voor de duurzame ontwikkeling van de stad. Dit is terug te zien in diverse onderdelen van de Omgevingsvisie. De gemeente probeert de negatieve effecten op de omgeving, als gevolg van toekomstige ontwikkelingen, zo beperkt mogelijk te houden. Zo wordt er zoveel mogelijk gebouwd in de bestaande stad, waardoor het groene buitengebied zoveel mogelijk wordt ontzien, en Arnhem gebruik kan blijven maken van bestaande wegen, buslijnen, winkelcentra en sportvelden. De nieuw te realiseren woningen en kantoren komen zoveel mogelijk op goed bereikbare plekken, in de nabijheid van bestaande voorzieningen. Locaties rond trein- en busstations, de best bereikbare locaties in de stad, zijn aangewezen als verdichtingslocaties: hier wil Arnhem de hoogte in bouwen. Op deze manier probeert de gemeente extra verkeersbewegingen per auto te beperken en schonere vormen van vervoer (lopen, fietsen en openbaar vervoer) aantrekkelijker te maken.

Het proces van de totstandkoming van de Omgevingsvisie wordt inzichtelijk gemaakt in figuur 2.1. De gemeente is begonnen met het inzichtelijk maken van de identiteit van Arnhem, waarvoor een Waardenatlas met tijdlijn en themakaarten is gemaakt. Vervolgens zijn in een koersdocument de trends en ontwikkelingen voor Arnhem in beeld gebracht en is er een toekomstbeeld voor Arnhem 2040 geschetst. De afzonderlijke ruimtelijke claims die uiteenlopende beleidsdoelen, ambities en initiatieven aansporen zijn geclusterd in realistische doelen. Aanvullend zijn er vier afwegingsprincipes genoemd. Deze afwegingsprincipes moeten er aan bijdragen dat opgaven aantrekkelijk, duurzaam, gezond en sociaal worden en dat er slim en duurzaam met de ruimte wordt omgegaan. De afwegingsprincipes, themahoofdstukken en gebiedsuitwerkingen vormen gezamenlijk het kader voor de toekomstige ontwikkelingen in de stad. De ambities in de Omgevingsvisie zijn gezamenlijk met inwoners opgesteld. Hiervoor heeft de gemeente Arnhem gebruik gemaakt van een participatieprogramma waarbij geïnteresseerde bewoners, professionele stakeholders en belangenverenigingen, jongeren en doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten zijn geraadpleegd.

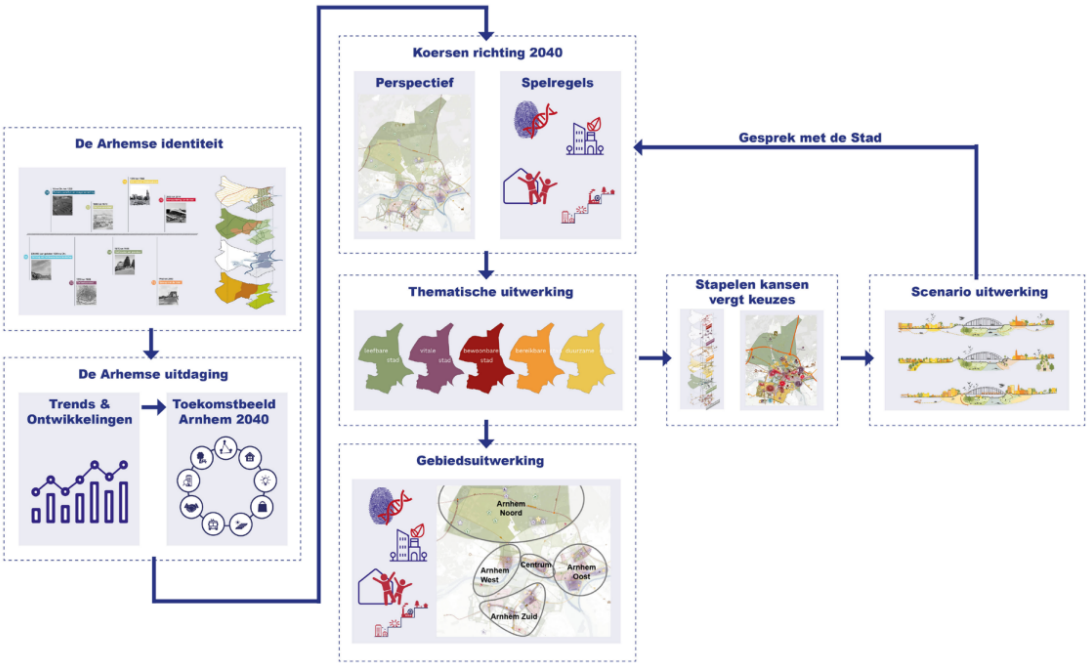

Figuur 2.1 Schematische weergave van totstandkomingsproces Omgevingsvisie Arnhem

2.1.2 Participatiedocument

In het participatiedocument wordt toegelicht op welke manier de participatie vorm heeft gekregen, welke doelgroepen zijn bereikt en wat de inhoudelijke resultaten zijn geweest. In de Omgevingsvisie zet de gemeente uiteen hoe Arnhemmers in het algemeen, middelbare scholieren en het Arnhemse klankbordnetwerk (netwerk van professionele partijen in de stad) zijn betrokken bij dit participatieproces. Het doel van de participatie was om een Omgevingsvisie te maken voor de stad waarin de Arnhemse samenleving zich zou herkennen. Arnhemmers werden meegenomen in het proces van de Omgevingsvisie. De gemeente ziet de bewoners als de expert van hun eigen leefomgeving. Concreet waren er vier doelgroepen:

1. Geïnteresseerde bewoners
2. Professionele stakeholders en belangenverenigingen
3. Jongeren in de leeftijd van 15 tot 25 jaar
4. Doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten van de gemeente, maar wel belangrijk zijn om een breedbeeld te verkrijgen van wat de Arnhemmers hun stad in 2040 toewensen

Per doelgroep heeft de gemeente gekeken hoe deze het beste benaderd kon worden en op welke manier de dialoog kon worden gevoerd over diverse milieu- en omgevingsthema's. Hierbij is gebruikt gemaakt van de volgende middelen, welke op specifieke doelgroepen waren toegespitst:

- Arnhems Klankbord Netwerk (professionele stakeholders en belangenverenigingen)
- Bewonersbijeenkomst in congrescentrum ‘Geniet in de Weerd’ (geïnteresseerde bewoners)
- Omgevingswetbraderie in het Stadshuis (professionele stakeholders en belangenverenigingen en geïnteresseerde bewoners)
- Scholenproject (jongeren in de leeftijd van 15 tot 25 jaar)
- Koerswijzer (online, diverse doelgroepen, voor elke doelgroep een toegespitste (tekstuele) benadering)
- Week van de stad (afgelast als gevolg van de coronacrisis)
- Meedenken.arnhem.nl (online, geen specifieke doelgroep, ter vervanging van de Week van de stad)

Om tot de Omgevingsvisie te komen is een toekomstbeeld opgesteld. Het toekomstbeeld geeft een antwoord op de opgaven waar Arnhem de komende jaren voor staat. Belangrijk hierbij is dat de identiteit en kwaliteit van de stad behouden blijft en een gecombineerd ruimtegebruik de voorkeur heeft. Het toekomstbeeld en de opgaven waar Arnhem voor staat kunnen niet apart van elkaar worden aangepakt. Een Omgevingsvisie vraagt om een integrale, samenhangende aanpak. Om samenhang tussen de opgaven en aanpak te brengen, worden in de Omgevingsvisie een aantal afwegingsprincipes gepresenteerd. Het is van belang dat bij het maken keuzes met betrekking tot de fysieke leefomgeving steeds dezelfde afwegingsprincipes worden gehanteerd. De Omgevingsvisie heeft een thematische uitwerking en gebiedsuitwerking gekregen. Gezamenlijk vormen de afwegingsprincipes, de thematische en gebiedsuitwerkingen het kader voor toekomstige ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving van Arnhem. Het participatietraject dat de gemeente heeft gevoerd heeft als basis gediend voor de uitgangspunten en inhoudelijke keuzes in de Omgevingsvisie.

2.1.3 Vaststellen Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD)

De eerste stap in de m.e.r.-procedure is het opstellen van de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD). In de NRD wordt beschreven hoe de MER van de Omgevingsvisie tot stand komt, welke onderwerpen worden onderzocht, hoe deze worden onderzocht en hoe de resultaten worden beoordeeld. Vervolgens worden in de NRD de stappen van het m.e.r.-proces uiteengezet. Zo wordt uitgelegd wat de Huidige Situatie en Autonome Ontwikkeling (HSAO), effectbeoordeling en doelbereik is, en wat synergie en strijdigheden in het MER zijn. Ook zijn de indicatoren waarop getoetst wordt gepresenteerd.

De NRD heeft van 6 december 2021 tot 17 januari 2022 voor een ieder ter inzage gelegen. Naar aanleiding hiervan is een zienswijze binnengekomen die aandacht vraagt voor de effecten van hoogbouw op landschappelijke waarden, beschermde rijksgezichten en de effecten de energietransitie op historische waarden. Deze aspecten zijn passend bij het abstractieniveau van de Omgevingsvisie opgenomen in de factsheet “Aantrekkelijk Arnhem”, zie bijlage 3 van dit planMER.

2.1.4 Verder proces

De huidige versie van de Omgevingsvisie, waarop het planMER is gebaseerd, is de ontwerp-Omgevingsvisie. In onderstaande tabel is een overzicht gegeven van het proces dat de Omgevingsvisie heeft doorlopen voor totstandkoming.

Tabel 2.1 Proces totstandkoming van de Omgevingsvisie

	Toelichting	Producten
Stap 1	• Collegebesluit Voorontwerp-Omgevingsvisie, Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) en Participatiedocument • Uitwerken thematische programma's en Koersgebieden	• Voorontwerp-Omgevingsvisie • Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) • Participatiedocument
Stap 2	• Raadbesluit Voorontwerp-Omgevingsvisie, Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) en Participatiedocument	• Voorontwerp-Omgevingsvisie • Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) • Participatiedocument
Stap 3	• Opstellen MER-rapport • Raadplegen partners in de regio • Advies commissie MER • Opstellen ontwerpbesluit Omgevingsvisie	• MER-rapport • Advies commissie MER • Ontwerpbesluit Omgevingsvisie
Stap 4	• Ontwerpbesluit omgevingsvisie inclusief MER-rapport • Ter inzage periode • Definitief besluit Omgevingsvisie • Digitaliseren Omgevingsvisie	• Ontwerpbesluit • Zienswijzen • Definitief besluit

2.2 Uitwerking Omgevingsvisie

De ambities in de Omgevingsvisie van Arnhem worden in twee onderdelen verdeeld. Zo zijn ambities thematisch uitgewerkt en zijn er specifieke ambities per deelgebied. Verschil is er in het behouden van en versterken van specifieke kwaliteiten enerzijds en anderzijds het ruimte bieden aan bepaalde ontwikkelingen in samenhang met deze kwaliteiten. In de gebiedsuitwerking in paragraaf 2.2.2. wordt nader ingegaan op de specifieke kwaliteiten van een gebied en de gewenste ontwikkelingen daarbinnen.

2.2.1 Thematische uitwerking van integrale ontwikkelkoers

In de Omgevingsvisie gebruikt de gemeente een zestal thema's waarin de integrale ontwikkelkoers wordt uiteengezet. Per thema geeft de gemeente Arnhem aan welke inspanningen zij zullen leveren en hoe deze inspanningen zich verhouden met andere thema's. Doel hierbij is het bedenken van slimme oplossingen voor potentieel conflicterende ruimteclaims. De thema's die worden behandeld zijn:

- Ruimte voor schone mobiliteit
- Een stad met nieuwe energie
- Aantrekkelijk Arnhem
- Een groene, gezonde en veilige stad
- Een vitale stad
- Een stad waar het goed wonen is

Een overzicht van de thema's, de toelichting hiervan en de bijbehorende beleidsuitspraken zijn te vinden in bijlage 2a van dit planMER. Figuur 2.2 toont de visiekaart waarin de verschillende ambities zijn opgenomen.

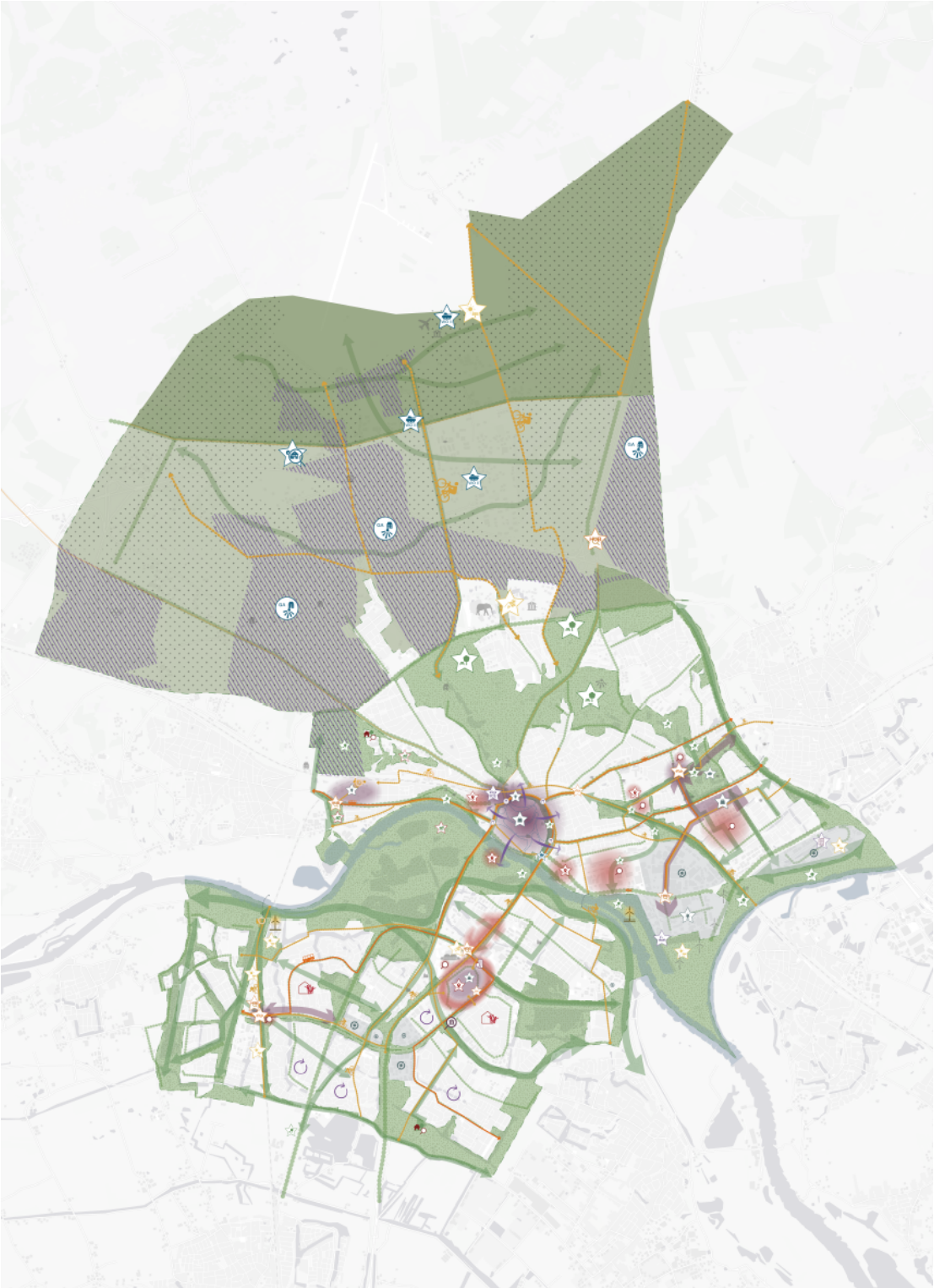

Figuur 2.2 Visiekaart Arnhem 2040

2.2.2 Gebiedsuitwerking

Naast de thematische uitwerking van ambities, is er ook een gebiedsuitwerking gemaakt. De gemeente Arnhem legt speciale aandacht op de gebieden, gezien de meervoudige en geclusterde opgave en/of afwijkingen op de overige koers. De Omgevingsvisie zet van elk deelgebied het karakter, de gebiedskansen en ambitie-agenda van de deelgebieden uiteen. Ook gaat het per deelgebied in op waar ruimte is voor welke functies (op basis van de kleuren, lijnen en symbolen in figuur 2.3). De ambitie-agenda's voor de deelgebieden zijn opgenomen in bijlage 2b van dit planMER. De ambities in de thematische uitwerking worden in de Omgevingsvisie zo nu en dan specifiek per deelgebied of wijk toegelicht. Onderstaande paragrafen geven kort beeld van de verschillende deelgebieden en de belangrijkste ontwikkelingen aldaar.

Centrum

Hoewel de binnenstad van Arnhem slechts een relatief klein gebied bestrijkt, is het gebied de economische motor van stad en regio. De gemeente Arnhem benoemt een aantal kansen voor Arnhem Centrum. Zo zijn er kansen voor een toekomstbestendige binnenstad, met een mix aan functies (wonen, werken en recreëren). Daarnaast is er de kans om verdichten en vergoenen te combineren, en de binnenstad beter met de rest van de stad te verbinden. De gemeente benoemt vervolgens de kansen voor Centrum Oost, waar een gemengd werk- en woonmilieu moet worden gerealiseerd dat aansluit op de binnenstad. In Centrum West ziet de gemeente kansen om een Kunstkwartier te realiseren: een aantrekkelijke wijk met een eigen identiteit, waar creatieve energie, kunst en cultuur samen met wonen, (flex)werken en maatschappelijke instellingen een dynamische mix vormen. Ten slotte gaat de gemeente in op Arnhem CS, waar een passend aanbod voor kantoren kan worden gerealiseerd om de stationsomgeving te versterken. De belangrijkste ambities voor Arnhem Centrum zijn:

- Het ondersteunen van detailhandel, horeca en cultuur na de coronapandemie en het versterken van de aantrekkelijkheid van de binnenstad
- Het zorgen voor solide concepten voor gebouwen en stedenbouw bij nieuwe ontwikkelingen, die makkelijk transformeerbaar zijn en een openbare ruimte die daarop kan inspelen
- Optimaal gebruik maken van schaarse ruimte door een slimme verdichtingsstrategie
- Het opstellen van nieuwe stedenbouwkundige kaders voor het centrum, de centrumschil en omliggende wijken
- Versterking van de groenstructuur
- Het realiseren van schaduwroutes in de binnenstad
- Het organiserend vermogen van de binnenstad faciliteren
- De rol van automobiliteit verkleinen door in te zetten op duurzame mobiliteit
- Het ontwikkelen van een integrale (auto)parkeerstrategie die uitgaat van een parkeernorm van nul, in combinatie met een eerlijke vorm van betaald- en vergunningsparkeren
- Het laten meegroeien van maatschappelijke functies met de demografische ontwikkeling van het gebied

Arnhem Oost

Het gebied ten oosten van de binnenstad transformeerde de afgelopen zestig jaar van stadsrand tot onderdeel van de stad. De gemeente benoemt vier overkoepelende gebiedskansen voor Arnhem Oost. Zo ziet de gemeente kansen om de bedrijventerreinen, woonwijken en de Kenniscampus regio Arnhem om te katten tot een energiecluster in de stad. Ook elders in Arnhem Oost is de gemeente voornemens vitale, levendige en energieke district te doen ontstaan met volop ruimte om te werken. Voor functiemenging wordt met name gekeken naar de randen van bedrijventerreinen Rijnpark en Het Broek. Ook wil de gemeente meer mixen met functies in dit stadsdeel, waarbij vergroening een belangrijke randvoorwaarde is. Daarnaast wil de gemeente Arnhem Oost beter verbinden met de rest de binnenstad en de regio, waarvoor het aanpassen van de Spoorzone een belangrijke stap is. Ten slotte ziet de gemeente, door de toevoeging van meer ruimtelijke kwaliteit en groen, kansen om de verbondenheid van bewoners met dit stadsdeel te verbeteren. De belangrijkste ambities voor Arnhem Oost zijn:

- Het versterken van de leefbaarheid, veiligheid en duurzaamheid, in samenwerking met het Rijk
- Het werken aan de Kenniscampus regio Arnhem als vitaal, levendig en gemengd cluster van onderwijs en innovatie
- Het zorgen voor een sterk kenniscluster rondom het energieprofiel met de Kenniscampus, de campus IPKW in samenhang met de Nieuwe Haven en de kennisas op Het Broek
- Het ontwikkelingen van multifunctionele stedenbouwkundige concepten die bijdragen aan de gewenste Arnhemse mix van wonen, werken en voorzieningen
- Het leiden van het onderzoek naar de spoorse opgave in Arnhem Oost, waarbij Station Presikhaaf, de spoorknoop en de herontwikkeling van het spooremplacement worden meegenomen
- Het realiseren van een nieuw spoorpark, dat de verschillende deelgebieden met elkaar verbindt en bijdraagt aan de gezonde ontwikkeling van stadsdeel Oost
- Ruimte creëren voor flexwonen en tijdelijke woonconcepten
- Het investeren in de kwaliteit van openbare ruimte door toevoeging van meer groen voor leefbaarheid, gezondheid, klimaatadaptatie en biodiversiteit

Arnhem West

In Arnhem West komen de stuwwal en de uiterwaarden van de rivier samen. Dit landschappelijke kenmerk is gekoppeld aan een van de gebiedskansen die de gemeente in Arnhem West ziet: het ontwikkelen binnen (en investeren in) het landschap. Ruimtelijke ontwikkelingen kennen het landschap als basis, waarbij ruimte is voor functieverandering en slimme verdichting. Andere kansen ziet de gemeente in de combinatie van wonen en zorg en Arnhems Buiten als Energy Hotspot. Ten slotte adresseert de gemeente kansen om de verbondenheid in Arnhem West te verbeteren door de barrièrewerking van infrastructuur en private terreinen te verkleinen. Het vertaalt zich naar onderstaande, belangrijkste ambities voor Arnhem West:

- De unieke landschappelijke onderlegger als basis houden voor toekomstige ontwikkelingen, waarbij wordt geïnvesteerd in het groenblauwe raamwerk
- Grotendeels private terreinen openen naar omliggende woonwijken, waarbij ruimte is voor transformatie, functieverandering en slimme verdichting met behoud van het groene karakter
- Het doorzetten van de transformatie van zorglandschap Het Dorp naar een combinatie van wonen en zorg
- Inzetten op bouwen voor doorstroming en sociale woningen, om diverse woonwijken met een gevarieerd woningaanbod te realiseren
- Het ontwikkelen van Arnhems Buiten als economische hotspot met een focus op energie en innovatie
- Inzetten op doorgaande wandel- en fietsroutes, zodat meer en betere verbindingen ontstaan met het buitengebied
- Het realiseren van een stadsrandhub nabij Arnhems Buiten en investeren in Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV)
- Leefbaarheid centraal stellen bij de ontwikkeling van mobiliteitsoplossingen
- Aandacht schenken aan het inzetten van schone mobiliteit bij de ver- en/of nieuwbouw van scholen rondom de Heijenoordseweg

Centrum Zuid

Centrum Zuid wordt gekenmerkt door de stedenbouwkundige mode van tussen 1970 en midden jaren ’90, de periode dat het stadsdeel het hardst groeide. Richting 2050 ziet Arnhem kansen om het stadsdeel te versterken. Zo wil de stad investeren in Kronenburg en omgeving, om het stadsdeel economisch te versterken. Daarnaast wil de gemeente bestaande kwaliteiten versterken, zoals de geborgenheid en het vele groen. Hierbij wordt de robuuste groen-blauwe structuur als uitgangspunt genomen. Ten slotte wil de gemeente de ‘ruggengraat van Zuid’ versterken: de Burgemeester Matsersingel moet niet langer enkel een centrale verkeersas zijn, maar multifunctioneler worden ingezet. Het vertaalt zich naar onderstaande, belangrijkste ambities:

- Het realiseren van meer variatie in het woningaanbod en nieuwe werkplekken als gevolg van nieuwe ontwikkelingen
- Het verbeteren van de omgevingskwaliteit door nieuwe stedelijke ontwikkelingen
- Het ontwikkelen van multifunctionele stedenbouwkundige concepten
- Zorgen dat nieuwe ontwikkelingen geen druk op de openbare ruimte opleveren en gebruik maken van duurzame mobiliteitsconcepten of gebouwd parkeren
- Het versterken van bestaande groene en blauwe structuren
- De bestaande infrastructurele barrières opheffen
- Het zorgen voor voldoende lokale arbeidsplaatsen

Arnhem Noord
Het noordelijke, overwegend groene buitengebied, van Arnhem beslaat ruim de helft van de oppervlakte van de gemeente. Het voornaamste doel voor de gemeente is dat Arnhem Noord zijn groene karakter niet verliest, waarop natuur en biodiversiteit, en het landschap en cultureel erfgoed wordt versterkt. Ook ziet de gemeente kansen voor duurzame landbouw. Hierbij wordt ten noorden van de Koningsweg gefocust op natuur, waar ten zuiden ook cultuur een uitgebreidere rol speelt. De landgoederenzone, die onderdeel is van Gelders Arcadië, wordt versterkt door ruimtelijke identiteitsdragers, en rondom vliegbasis Deelen wordt gekeken naar de mogelijkheden voor duurzame energieopwekking. Ten slotte ziet de gemeente kansen om het toerisme in Arnhem Noord in balans te brengen met de natuur en biodiversiteit. Het vertaal zich naar de volgende ambitie-agenda:

- Het investeren in robuuste, toekomstbestendige natuur en landschappen
- Het versterken van onderliggende cultuurhistorische landschapsstructuren
- Het ontwikkelen van alternatieve energiebronnen die samengaan met de aanwezige natuur
- Het ontwikkelen van bestaande functies op een duurzame manier
- Verrommeling en versnippering voorkomen
- Het verbinden van gebieden en inzetten op duurzame bereikbaarheid
- Toekomstige ontwikkelingen zoveel mogelijk in samenhang met bestaande functies realiseren
- Het natuurinclusief ontwikkelen van recreatie, in balans met natuur en biodiversiteit
- Onderzoek realiseren naar de samenhang tussen het verlagen van de maximumsnelheid ten behoeve van de veiligheid van mens en dier, en de uitstoot van schadelijke stoffen.

3 Hoe is het milieueffectonderzoek uitgevoerd en wat is er onderzocht?

In het planMER is beoordeeld wat de effecten op hoofdlijnen zijn. De effecten in dit planMER zijn beschreven door aan te geven wat de invloed van de speerpunten en acties op het kwaliteitsniveau van de indicator is. Het kan ook gezien worden als kans voor positieve effecten en risico’s op negatieve effecten. Deze risico’s en sterkten zijn in beeld gebracht met kwalitatieve inschattingen van experts.

Dit planMER is opgesteld in de volgende 5 stappen:
1. Vaststellen beoordelingskader
2. Beschrijven en beoordelen van huidige situatie en autonome ontwikkeling (referentiesituatie)
3. Bepalen relatie ambities en indicatoren MER
4. Effectbeoordeling en (b) Passende beoordeling (Wet natuurbescherming)
5. Afronden planMER

3.1 Stap 1: Vaststellen beoordelingskader

Als eerste stap is het beoordelingskader opgesteld. In het beoordelingskader staan per thema enkele indicatoren waarop de effecten van de Omgevingsvisie worden beoordeeld. Van iedere indicator is beschreven met behulp van welk criterium het effect wordt bepaald. In de volgende tabel is het beoordelingskader te zien.

Tabel 3.1 Beoordelingskader effectbeoordeling

Thema	Indicator	Subindicator	Criterium
Ruimte voor schone mobiliteit	Modal split		Autobezit (gemiddeld aantal auto's per huishouden) Fietsgebruik aandeel fiets als hoofdvervoersmiddel in alle verplaatsingen van binnenstadbezoek Gebruik OV (aandeel OV als hoofdvervoersmiddel in alle verplaatsingen)
	Bereikbaarheid woon- en werkgebieden		Voertuigverliesuren (<1 - > 1,5 reistijdverhouding)
	Duurzaam vervoer		Aantal en aandeel elektrische voertuigen en faciliteiten
Een stad met nieuwe energie	Duurzame energie	Duurzame energie	Elektriciteitsgebruik zonder fossiele brandstoffen
		Bedrijven en industrie	Reductie CO_2 uitstoot
		Gebouwde omgeving	Reductie CO_2 uitstoot
	Circulariteit		Gebruik en hergebruik duurzame materialen
Aantrekkelijk Arnhem	Landschap	Landschappelijke waarden	Landschappelijke ambities en waarden voor deelgebieden uit de Groenvisie en de Visie voor Gelders Arcadië
	Cultuurhistorie	Cultuurhistorische waarden	Cultuurhistorische gemeente ambitie en waarden van de verschillende landschapszones en beschermde stadsgezichten en monumenten
	Archeologie en aardkunde	Archeologie en aardkundige waarden	Aantal terreinen met verschillende archeologische waarden en aantal gebieden met aardkundige waarden binnen de gemeentegrenzen
	Woonmilieus	Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus	Aandeel stedelijke versus areaal groene woonmilieus
Een groene gezonde en veilige stad	Natuur	Natura 2000	Staat van instandhouding
		NNN/GNN (buiten Natura 2000-gebieden)	Staat van instandhouding soorten en habitattypen

Thema	Indicator	Subindicator	Criterium
		Biodiversiteit	Omvang biodiversiteit: aantal rode lijstsoorten
	Grijsmilieu	Geluid	WHO-norm weg- en railverkeer en geluid bedrijven (Letmaal en Lnacht)
		Geurhinder	Klachten over geurhinder
		Luchtkwaliteit	Concentraties PM10 en NO_2
		Lichthinder	Lichtemissie (E-10 Watt/cm^2/steradiaal)
		Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)	Plaatsgebonden Risicocontour 10-6 (PR) (binnen deze contour geen kwetsbare extra kwetsbare objecten (ziekenhuizen) en beperkt kwetsbare objecten).
	Bodem en ondergrond	Bodemkwaliteit	Bodemverontreiniging en saneringslocaties
		Ondergrond	Intensiviteit gebruik ondergrond (drukte in de netwerklaag)
	Water	Waterkwantiteit	Omvang waterwin- en grondwaterbeschermingsgebieden
		Waterkwaliteit	KRW-normering grondwater Kwaliteit (SED en HEN) oppervlaktewater
	Beweging	Ruimte voor spelen en bewegen	Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving (KBO)
	Veiligheid	Verkeersveiligheid	% Rode CROSS-Score voor drukste wegennet gemeente Arnhem
		Sociale veiligheid	% inwoners dat zich wel eens onveilig voelt
	Klimaatadaptatie	Wateroverlast	Aantal wateroverlastlocaties en meldingen als gevolg van hevige neerslag (80-130 mm bui in 2,5 uur)
		Droogte	Mate van aanpassing gebiedsinrichting aan toenemende droogte als gevolg van klimaatverandering
		Hitte	Aantal rode en oranje gebieden binnen Arnhem
		Waterveiligheid	Aantal inwoners dat bloot wordt gesteld aan gevolgen van een overstroming
Een vitale stad	Werken	Aandeel kantoren en bedrijven	% groei per jaar (aandeel van kantoren en bedrijven in totaal)
		Aanbod bedrijventerreinen en kantoren	Verhouding vraag en aanbod
		Werkgelegenheid	% percentage groei en mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor eigen bevolking

Thema	Indicator	Subindicator	Criterium
	Sociaal maatschappelijk	Voorzieningen	Nabijheid voorzieningen met een maatschappelijke bijdrage
		Voorzieningen gezond leven	Spreiding voorzieningen gericht op gezond leven
		Onderwijs Toegankelijkheid	Nabijheid onderwijsinstellingen Toegankelijkheid openbare ruimte voor specifieke doelgroepen (mensen met dementie, gehandicapten, e.d.)
		Kansengelijkheid	Mate gemengd woningaanbod (% sociale huur) Leefbaarheidssituatie
Een stad waar het goed wonen is	Woningvoorraad		Balans vraag en aanbod
	Woningaanbod		Balans vraag en aanbod voor verschillende doelgroepen (ouderen, studenten, starters, sociale huur)

3.2 Stap 2: Beschrijven en beoordelen van huidige situatie en autonome ontwikkeling (referentiesituatie)

Voor de beoordeling van de referentiesituatie is voor elke indicator een beoordeling gegeven van het kwaliteitsniveau (toestand) van zowel de huidige situatie als de autonome ontwikkeling. De beoordeling van het kwaliteitsniveau is uitgedrukt in slecht, redelijk en goed. Deze beoordeling is voor alle indicatoren uit het beoordelingskader onderbouwd in factsheets (zie bijlage 3). Waar mogelijk is gebruik gemaakt van kaartmateriaal om zo ruimtelijk te kunnen duiden waar bepaalde kansen of knelpunten optreden. De huidige situatie en autonome ontwikkeling vormen samen de “referentiesituatie” waartegenover in stap 4 het effect van de Omgevingsvisie is afgezet.

Een belangrijke opmerking in het kader hiervan is de behandeling van het gemeentelijk programma NemiA 2030 als autonome ontwikkeling. Veel van de ambities die de gemeente heeft gesteld op het gebied van energie, welke worden benoemd onder het thema ‘Een stad met nieuwe energie’, komen uit NemiA 2030 (vastgesteld op 29 januari 2020). Normaliter vormt de Omgevingsvisie de basis voor de opzet van beleidsprogramma’s. Doordat de opgenomen ambities veelal overgenomen zijn uit het programma NemiA 2030 en er daardoor in beperkte mate nieuwe doelen en ambities zijn opgenomen in de Omgevingsvisie, is de invloed van de Omgevingsvisie beperkt. Enkele sub ambities zijn om die reden niet beoordeeld op doelbereik. Aangezien het echter gaat om een grote inspanning binnen de Omgevingsvisie is het thema energietransitie integraal meegenomen in de effectbeoordeling en de beschrijving van synergie en strijdigheden inclusief botsproeven.

Tabel 3.2 Legenda symbolen kwaliteitsniveau referentiesituatie

Slecht	Redelijk	Goed

3.3 Stap 3: Bepalen relatie tussen ambities en indicatoren MER

In deze stap is bepaald per ambitie (met de daarbij onderliggende acties) met welke indicatoren uit het beoordelingskader er een relatie is. Zie hiervoor bijlage 4. Alleen voor de indicatoren waar een relatie is met een ambitie en acties zijn deze beoordeeld in stap 4. Daarnaast zijn de meest voor de hand liggende relaties tussen ambities en indicatoren (zoals de ambitie “We beperken overlast van extreme buien” en de indicator wateroverlast) buiten beschouwing gelaten, gezien de geringe bijdrage die dit levert aan de effectbeoordeling.

3.4 Stap 4a: Effectbeoordeling

1. Invloed van de Omgevingsvisie op kwaliteitsniveau per indicator

Met de effectbepaling zijn de effecten van de Omgevingsvisie in relatie tot de referentiesituatie onderzocht. Per indicator is gekeken naar het kwaliteitsniveau in de huidige situatie en autonome ontwikkeling (HSAO) en of de Omgevingsvisie daar een positieve, geen/beperkte of negatieve invloed op heeft.

Tabel 3.3 Legenda symbolen invloed van Omgevingsvisie

Negatieve invloed	Geen of beperkte invloed	Positieve invloed

2. Synergie en strijdigheden tussen ambities

In de beoordeling is ook inzichtelijk gemaakt wat de mogelijkheden voor synergie en de strijdigheden zijn tussen speerpunten en onderliggende acties in de Omgevingsvisie. Anders gezegd; welke speerpunten en acties versterken elkaar (synergie) en welke belemmeren elkaar (strijdigheid).

3. Doelbereik (mate waarin ambities behaald kunnen worden)

In deze stap is beoordeeld of de vooraf gestelde ambities in Omgevingsvisie in de toekomst ook behaald kunnen worden. Daarbij speelt ook de rol en invloed van de gemeente mee. Voor bijvoorbeeld klimaatadaptieve ambities is de gemeente ook afhankelijk van onder meer het waterschap, projectontwikkelaars, woningcorporaties en particuliere woningeigenaren. Bij het doelbereik brengen we per ambitie in beeld:

- Geen tot zeer beperkte kans om de ambitie te behalen
- Redelijke kans om de ambitie te behalen
- Reële kans om de ambitie te behalen

We beoordelen dit vervolgens op een vijfpuntsschaal. Daarbij geven we in een grafiek aan hoe groot de onzekerheid is in de mate waarin de ambitie wordt behaald. De onzekerheid wordt groter naarmate autonome ontwikkelingen mee spelen (bijvoorbeeld: wanneer rijden alle voertuigen emissieloos?) en/of als de gemeente afhankelijk is van andere partijen (denk aan bijvoorbeeld klimaatadaptatie aan het waterschap, projectontwikkelaars, woningcorporaties en particuliere woningeigenaren). De bandbreedte van onzekerheid geeft dus aan hoeveel de gemeente zelf kan doen aan het behalen van de gestelde ambities.

De effectbeoordeling is kwalitatief uitgevoerd op basis van een deskundigenoordeel. Voor de beschrijving en beoordeling van de huidige situatie en autonome ontwikkeling (HSAO) per thema zijn experts van TAUW ingezet. In diverse rondes zijn door de experts de kwaliteit en compleetheid beoordeeld. Waar nodig zijn de referentiesituaties daarop aangescherpt. Zij hebben op basis van beschikbare informatie beoordeeld wat het kwaliteitsniveau is per indicator, en wat het effect is van het nieuwe beleid uit de Omgevingsvisie. Vervolgens zijn door experts van TAUW op kwalitatieve wijze de kansen en risico's op positieve en negatieve effecten van het nieuwe beleid beoordeeld. In verschillende rondes is dit door experts van de gemeente op juistheid, navolgbaarheid en compleetheid gecontroleerd.

3.5 Stap 4b: Passende beoordeling (Wet natuurbescherming)

De Omgevingsvisie maakt ontwikkelingen zoals grootschalige woningbouw mogelijk. Dit kan leiden tot een toename van verkeer. Hierdoor is stikstofdepositie op de Natura 2000-gebieden Veluwe en Rijntakken, en verstoring van deze gebieden door licht en geluid, niet uit te sluiten. De Natura 2000-gebieden Veluwe en Rijntakken liggen deels binnen de gemeentegrenzen van Arnhem en deels in omliggende gemeenten.

Wanneer significante negatieve effecten op Natura 2000-gebieden niet zijn uit te sluiten, is een Passende beoordeling conform de Wet natuurbescherming noodzakelijk. De passende beoordeling sluit aan bij het abstractieniveau van de visie. De beoordeling is kwalitatief, want een gedetailleerd kwantitatieve beoordeling is pas mogelijk bij een omgevingsplan of specifiek programma. De Passende beoordeling bestaat uit een beschrijving van de negatieve effecten van van de Omgevingsvisie op de instandhoudingsdoelen, een overzicht van welke ambities zorgen voor minder stikstofdepositie en mogelijke mitigerende maatregelen of randvoorwaarden voor verlaging van stikstofdepositie. De Passende beoordeling is onderdeel van het planMER (hoofdstuk 7).

3.6 Stap 5: Afronden PlanMER

De resultaten van voorgaande stappen komen samen in het milieueffectrapport. We hebben het rapport na iedere stap steeds verder ingevuld. Daarbij zijn de onderdelen mitigerende maatregelen, leemten in kennis en monitoring en evaluatie toegevoegd.

3.7 Wisselwerking Omgevingsvisie en planMER

Het milieueffectenrapport (MER) is gelijktijdig met het proces van het opstellen van de Omgevingsvisie opgesteld. Gedurende het proces van het opstellen van de Omgevingsvisie heeft het planMER inzicht gegeven in de wijze waarop de gemeente met de Omgevingsvisie haar (milieu) kwaliteiten kan behouden, versterken of toevoegen. Doordat het planMER als procesinstrument is ingezet konden de tussenresultaten van het planMER direct benut worden bij het opstellen van de Omgevingsvisie. Zo is het concept planMER samen met het de voorontwerp Omgevingsvisie met de raad/het college besproken. Op basis daarvan is besloten verschillende aandachtspunten en aanbevelingen uit het planMER over te nemen. Zo is het thema fysieke veiligheid beter vastgelegd in de Omgevingsvisie en zijn de ambities op het thema circulariteit uitgebreid. Daarnaast is de visie aangescherpt op de thema's wijkeconomie, creatieve industrie en functiemenging.

4 De leefomgeving en de effecten van de Omgevingsvisie

In dit hoofdstuk worden de effecten van de voorgestelde ambities en bijhorende uitwerking uit de Omgevingsvisie beschreven. Dit wordt uitgedrukt in de invloed van de Omgevingsvisie op kwaliteit of anders gezegd de toestand van de referentiesituatie. De referentiesituatie wordt gevormd door de huidige situatie en de situatie bij ongewijzigd beleid (autonome ontwikkeling). Paragraaf 4.1 is opgezet aan de hand van de thema's die de gemeente Arnhem hanteert in de Omgevingsvisie. Per thema zijn indicatoren opgesteld die iets zeggen over dit thema, waarvan vervolgens de huidige situatie, autonome ontwikkeling en het effect van de Omgevingsvisie is beoordeeld. Een gedetailleerde beschrijving van de kwaliteitsniveaus van de huidige situatie en de autonome ontwikkeling per indicator is opgenomen in bijlage 3.

4.1 Ruimte voor schone mobiliteit

4.1.1 Mobiliteit

Tabel 4.1 Overzichtstabel effecten mobiliteit

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Mobiliteit	Modal split			
	Bereikbaarheid woon- en werkgebieden			
	Duurzaam vervoer (aantal en aandeel elektrische voertuigen)			

Modal split
De Omgevingsvisie is naar verwachting zeer positief voor de modal split van Arnhem. De modal split geeft de verhouding van het aantal reizigers(kilometers) tussen de verschillende modaliteiten (vervoerwijzen) aan. Hierbij wordt een groeiend aandeel van wandelaars, fietsers en mensen die het OV gebruiken als een positieve ontwikkeling gezien. Arnhem legt in de Omgevingsvisie expliciet meer focus op lopen, fietsen en het blijft investeren in het OV. Het stimuleren van lopen fietsen en het gebruik van het OV, evenals het verdichten op plekken die goed bereikbaar zijn met het OV, heeft naar verwachting een **positief** effect op de onderlinge verhouding van het gebruik van verschillende modaliteiten.

Bereikbaarheid woon- en werkgebieden
De bereikbaarheid van woon- en werkgebieden in Arnhem is van groot belang, Arnhem is immers voornemens flink te groeien tot 2040. Meer woningen zorgen voor meer verkeersbewegingen, wat kan leiden tot knelpunten wanneer men van A naar B wil reizen. Binnenstedelijk bouwen, verdichten, leidt tot meer drukte in stedelijke gebieden. Hier zijn echter diverse modaliteiten beschikbaar om te reizen. Woningen in buitengebieden zijn vaak slechter ontsloten, wat ze afhankelijker maakt van de auto. Arnhem stelt in de Omgevingsvisie diverse plannen uiteen om woon- en werkgebieden in de stad bereikbaar te houden en heeft een duidelijk beeld welke plekken via welke modaliteiten het beste bereikbaar zijn (zo zijn enkele werklocaties simpelweg het beste te bereiken met de auto, waarop de focus ligt op het zo goed mogelijk ontsluiten van het gebied voor die modaliteit). Het feit dat Arnhem de auto niet overslaat in haar plannen (zoals bij de bereikbaarheid van werklocaties die slecht bereikbaar zijn per openbaar vervoer) om bereikbaarheid te garanderen is een goed teken, aangezien de stad nou eenmaal goed bereikbaar is per auto en in de huidige situatie ook als redelijk auto-afhankelijk kan worden gezien. Naar verwachting neemt de bereikbaarheid van plekken in Arnhem als gevolg van de Omgevingsvisie toe, wat een **positief** effect heeft op de bereikbaarheid.

Duurzaam vervoer
Ambities die van invloed zijn op het elektrificeren van vervoer, dat momenteel nog niet geëlektrificeerd is, speelt de grootste rol voor deze indicator. Hierbij moet met name worden gekeken naar het elektrificeren van personenauto’s en logistiek (het openbaar vervoer is al grotendeels elektrisch als gevolg van de trolleybussen in Arnhem). Het toevoegen van laadcapaciteit voor personenauto’s zal bewoners van Arnhem sneller doen overwegen voor elektrische auto te kiezen en heeft een positieve uitwerking op deze indicator. Ook ligt er een belangrijke opgave bij het transport: Arnhem wil zoveel mogelijk ‘schone’ voertuigen in de stad. De vraag in hoeverre dit gerealiseerd kan worden is van meerdere stakeholders afhankelijk. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **positief** effect zal hebben op het aandeel duurzaam vervoer.

4.2 Een stad met nieuwe energie

4.2.1 Duurzame energie

Tabel 4.2 Overzichtstabel effecten duurzame energie

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Duurzame energie	Duurzame energie			
	Bedrijven en industrie			
	Gebouwde omgeving			

Duurzame energie
Over het algemeen dragen de ambities uit de Omgevingsvisie bij aan het vergroten van het aandeel hernieuwbare energie. Op den duur wordt zodoende verwacht dat Arnhem beter op het gestelde criterium gaat scoren: een kleiner aandeel van fossiele brandstoffen in het totale elektriciteitsgebruik. Met de ambities die de gemeente heeft gesteld creëert zij daarnaast een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven- en kennisinstellingen gericht op de energietransitie. Op die manier wordt ingezet op een goede inpassing van duurzame ontwikkelingen. Het feit dat de ambities op duurzame energie in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een beperkt effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling – hier maakt NemiA immers deel van uit.

Bedrijven en industrie
Over het algemeen draagt de Omgevingsvisie bij aan het reduceren van de CO2-uitstoot van bedrijven en de industrie. Door bedrijven beter te informeren, te handhaven op verplichte maatregelen en zonnepanelen op grote daken te stimuleren is de verwachting dat bedrijven meer energie besparen, hergebruiken en opwekken. Daarnaast trekt het creëren van een kennis-as op het thema energie naar verwachting nieuwe bedrijven gericht op duurzame energie aan. Het feit dat de duurzaamheidsambities voor bedrijven en industrie in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling.

Gebouwde omgeving
Over het algemeen draagt de Omgevingsvisie bij aan het vergroten van het aandeel hernieuwbare energie en het verminderen van het gebruik van fossiele brandstoffen. Zo heeft de gemeente een duidelijke ambitie gesteld voor 2050 en is er aandacht voor het verduurzamen van monumenten en stadsgezichten. Het feit dat de duurzaamheidsambities voor de gebouwde omgeving in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling.

4.2.2 Circulariteit

Tabel 4.3 Overzichtstabel effecten circulariteit

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Circulariteit	Gebruik en hergebruik duurzame materialen			

Gebruik en hergebruik duurzame materialen
De Omgevingsvisie presenteert een stevige ambitie op het gebied van circulariteit: koploper worden van Nederland. Het laat zien dat de gemeente circulariteit hoog op de prioriteitenlijst heeft staan. Arnhem zet in op circulair bouwen en het circulair inrichten van de openbare ruimte. Dit doet de gemeente door gebruikt te maken van duurzame grondstoffen, het stimuleren van hergebruik en het realiseren van gebouwen die ook in de toekomst voldoen aan de behoeften. Daarnaast wordt onderzocht welke plekken in de stad geschikt zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, waaronder bedrijven die cruciaal zijn voor de circulaire economie. Op die manier wordt een gunstiger vestigingsklimaat gerealiseerd voor circulaire bedrijvigheid. De prioritering van circulair werken in de Omgevingsvisie zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie naar verwachting een positief effect heeft op de indicator circulaire economie.

4.3 Een aantrekkelijk Arnhem

4.3.1 Landschap

Tabel 4.4 Overzichtstabel effecten landschap

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Landschap	Landschappelijke waarden			

Landschappelijke waarden
De ambities in de Omgevingsvisie over de zichtbaarheid van het erfgoed kunnen als positief worden gezien voor het behoud van het landschap. Hetzelfde geldt voor de uitbreiding van groenverbindingen: verbonden landschappen hebben een hogere belevingswaarde dan versnipperde landschappen en versterken de waarden hiervan. De opwek van duurzame energie kan echter een aantasting zijn van landschappelijke waarden, hoe goed deze ook in het landschap worden ingepast. Dit geldt ook voor toevoegen van nieuwe woningen aan stedelijk gebied. In potentie kan dit leiden tot positieve effecten. De herstructurering van bestaande stedelijke gebieden kan kwaliteiten toevoegen echter de keerzijde is dat ruimte voor groen mogelijk wordt bedreigd. Al met al is er in de Omgevingsvisie veel aandacht voor het behoud van landschappelijke waarden en heeft daarmee een **positief** effect**.**

4.3.2 Cultuurhistorie

Tabel 4.5 Overzichtstabel effecten cultuurhistorie

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Cultuurhistorie	Cultuurhistorische waarden			

Cultuurhistorische waarden
De inzet van Arnhem op het zichtbaarder maken van hun cultureel erfgoed heeft een positief effect op het behouden van cultuurhistorische waarden. De verhoogde zichtbaarheid kan zorgen voor een beter maatschappelijk besef van deze waarden, waarop ze beter beschermd kunnen worden. Ook het duurzaam aantrekkelijk maken van Arnhem, en daarmee het investeren in monumentale gebouwen en stadsgezichten, heeft een positief effect. Disruptieve elementen in de omgeving, zoals zonnepanelen hebben mogelijk een negatief effect op de perceptie van cultuurhistorische waarden. In algemene zin wordt echter verwacht dat de ambities in de Omgevingsvisie een **positief** effect hebben op cultuurhistorische waarden en kenmerken.

4.3.3 Archeologie en aardkunde

Tabel 4.6 Overzichtstabel effecten archeologie en aardkunde

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Archeologie en aardkunde	Archeologische en aardkundige waarden			

Archeologische en aardkundige waarden
Arnhem wil met de Omgevingsvisie zorg dragen voor archeologische en aardkundige waarden. Dit moet door middel van het beter zichtbaar maken van natuurlijke waarden in de gemeente. Ambities met betrekking tot de opwek van duurzame energie zijn mogelijk strijdig met de ambities op archeologie en aardkunde, maar worden door de gemeente zoveel mogelijk gemitigeerd door de inpassing van bijvoorbeeld zonnepanelen. Daarnaast bestaat wetgeving voor bodemingrepen, waarop ingrepen in het kader van de opwek van duurzame energie naar verwachting beperkt zijn. Negatieve effecten op archeologie en aardkundige waarden zullen zodoende zoveel mogelijk geneutraliseerd worden. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **beperkte** effect heeft op het thema archeologie en aardkundige waarden.

4.3.4 Woonmilieus

Tabel 4.7 Overzichtstabel effecten woonmilieus

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Woonmilieus	Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus			

Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus
De gemeente Arnhem heeft een groot aantal ambities met betrekking tot het vergroenen van haar openbare ruimte. De forse woonopgave die de stad heeft is met name in stedelijk gebied voorzien, waar in hoge dichtheden wordt gebouwd. Dit zou betekenen dat de verhouding van het areaal stedelijke woonmilieus en groene woonmilieus grotendeels gelijk blijven: extra woningen in een gebied dat al als stedelijk is geclassificeerd tast groene woonmilieus niet aan. Als gevolg van de beperkte afwijking onder de Omgevingsvisie, in verhouding tot de autonome ontwikkeling, wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft.

4.4 Een groene gezonde en veilige stad

4.4.1 Natuur

Tabel 4.8 Overzichtstabel effecten natuur

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Natuur	Natura 2000			
	NNN/GNN (buiten Natura 2000 gebied)			
	Biodiversiteit			

Natura 2000
De Omgevingsvisie voorziet in het ontwikkelen van een groot aantal woningen. De woningen worden voornamelijk binnenstedelijk gerealiseerd op ruime afstand van Natura 2000-gebieden. Hoewel stikstofdepositie een knelpunt zou kunnen vormen, kunnen hiervoor in de planuitwerking diverse maatregelen getroffen worden. De inzet op natuur en biodiversiteit binnen de gemeente en de inzet op een goede balans tussen natuur en recreatie heeft bij de juiste afwegingen een gunstig effect op Natura 2000-gebieden. Ook de inzet van de gemeente op de energietransitie heeft uiteindelijk een positief effect op de Natura 2000-gebieden, doordat het zorgt voor minder stikstofdepositie ten opzichte van het gebruik van fossiele energiebronnen. Echter kan de realisatie van duurzame energiebronnen negatieve effecten met zich meebrengen, zoals lichtspiegeling door zonnevelden. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op Natura 2000-gebieden.

Natuurnetwerk Nederland/ Gelders natuurnetwerk
De gemeente zet in de Omgevingsvisie in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot een toename van emissies die een negatief effect kunnen hebben op GNN en GO gebieden. Dit geldt eveneens voor de bijkomende mobiliteit. De inzet op duurzame mobiliteit is daarom een positieve ontwikkeling. Ook de inzet op duurzame energie zal uiteindelijk een positief effect hebben, doordat de depositie beperkt wordt. De realisatie van duurzame energiebronnen kan echter diverse negatieve effecten meebrengen voor NNN gebieden.

De Omgevingsvisie zet echter ook in op het verbinden van groengebieden en daarnaast wordt zorgvuldig afgewogen welke gebieden geschikt zijn voor intensievere recreatie en evenementen en welke gebieden niet. De verwachting is dat de Omgevingsvisie per saldo een **beperkt** effect heeft.

Biodiversiteit
De gemeente Arnhem streeft naar meer biodiversiteit en natuur in en om de stad. Zo zet zij in op het vergroenen en ontstenen van de omgeving, worden groene zones meer aan elkaar verbonden en vormt natuurinclusief bouwen het uitgangspunt voor nieuwe woningen. Ondanks dat natuurinclusief bouwen het uitgangspunt vormt is het echter niet uit te sluiten dat de verstedelijking en aansluitend daarop het toenemend aantal inwoners en bezoekers een negatief effect kan hebben op de biodiversiteit. Daarnaast kunnen bepaalde diersoorten hinder ondervinden van de ontwikkelingen op het gebied van duurzame energie. De Omgevingsvisie zet echter expliciet in op bescherming en verbetering van het stadsklimaat en de gemeente ontwikkelt een kwaliteitskader verdichting. De verwachting is daarom dat de Omgevingsvisie per saldo een **positief** effect heeft op de biodiversiteit binnen de gemeente.

4.4.2 Grijsmilieu

Tabel 4.9 Overzichtstabel effecten grijsmilieu

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Grijsmilieu	Geluid	WHO-norm weg- en railverkeer en geluid bedrijven (Letmaal en Lnacht)			
	Geurhinder	Klachten over geurhinder			
	Luchtkwaliteit	Concentraties PM10 en No2			
	Lichthinder	Lichtemissie			
	Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)	Aantal potentiële slachtoffers; risicocontour en kwetsbare objecten			

Geluid
De Omgevingsvisie maakt ontwikkelingen mogelijk die resulteren in meer verdichting, wat kan leiden tot een toename van het aantal gehinderden. De forse hoeveelheid woningen die Arnhem ambieert te bouwen leidt tot veel meer verkeersbewegingen. Hierbij is bandenlawaai de overheersende factor (in verhouding tot motorgeluid) – elektrificering van het autoverkeer in Arnhem heeft dus beperkte invloed. Ook zorgt de extra druk op trolleybus en trein ook voor meer geluidshinder. Dit geldt ook voor het bouwen op goed bereikbare plekken (die in de nabijheid van infrastructuur liggen). De nadruk in de Omgevingsvisie op fietsen en het kwaliteitskader voor verdichting zouden kunnen zorgen dat de effecten van meer mobiliteit beperkt blijven, maar zijn enerzijds mogelijk niet voldoende en anderzijds nog vaag. Verwacht wordt dat de Omgevingsvisie een **negatief** effect zal hebben op de indicator geluid.

Geurhinder
De gemeente zet in de Omgevingsvsie in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot meer inwoners die aan geuremissies (van barbecues, vuurkorven, open haarden, etc.) worden blootgesteld. Hier zijn momenteel geen regels voor en ook de Omgevingsvisie komt dit niet terug. Overige bronnen van geurhinder worden beperkt door een gebiedsgerichte milieubenadering en wordt geurhinder zoveel mogelijk beperkt door bestaande wet- en regelgeving. De verwachting is daarom dat de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed heeft op de indicator geur.

Luchtkwaliteit
De Omgevingsvisie voorziet in het toevoegen van een groot aantal nieuwe woningen. Verdichting van woningen kan leiden tot meer gehinderden van overschrijdingen van de richtlijnen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), doordat woningen dichter bij bronnen worden gerealiseerd en er meer verkeer ontstaat. De inzet op duurzame mobiliteit is van belang en heeft naar verwachting een positief effect op de luchtkwaliteit. Daarnaast ontwikkelt de gemeente een kwaliteitskader verdichting en zet zij in op een gebiedsgerichte milieubenadering. Er is echter sprake van een belangrijke vraag hieromtrent: zijn de woningen er eerder of de grootschalige elektrificering van particulier persoonsvervoer per auto? Indien er sprake is van het eerste neigen de keuzes in de Omgevingsvisie naar een negatief effect, indien het particulier personenvervoer eerst elektrificeert dan neigt de Omgevingsvisie naar een positief effect. Daarnaast is maar de vraag of Arnhem met de gebiedsgerichte milieubenadering resultaten behaalt. In het kader van lucht is de gemeente namelijk afhankelijk van de wijde omgeving. De verwachting is zodoende dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **beperkt** is voor de luchtkwaliteit in Arnhem.

Lichthinder
In de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot een toename van lichthinder. Tegelijkertijd vormt lichthinder in de gehele stad een aandachtspunt en wordt er per gebied bepaald in welke mate lichthinder wordt toegestaan. De verwachting dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **beperkt** is.

Omgevingsveiligheid
In de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leiden mogelijk tot een toename van het groepsrisico. Ook functiemenging kan mogelijk negatieve effecten hebben. Tegelijkertijd zet de gemeente in op een kwaliteitskader verdichting, de veiligheid van wijken en een gebiedsgerichte milieubenadering. Daarbij kijkt de gemeente eerst manieren om de oorzaak van het risico te verkleinen. Als de veiligheid daardoor niet verhoogd kan worden wordt gekeken hoe een andere inrichting van het gebied de risico's kan beperken. Wanneer ook hierdoor de veiligheid niet verhoogd kan worden zorgt de gemeente ervoor dat gebouwen en de omgeving mogelijkheden bieden om te schuilen bij gevaar. Per saldo is de verwachting dat de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed heeft op de indicator externe veiligheid.

4.4.3 Bodem en ondergrond

Tabel 4.10 Overzichtstabel effecten bodem en ondergrond

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Bodem en ondergrond	Bodemkwaliteit	Bodemkwaliteit Bodemverontreiniging en saneringslocaties			
	Ondergrond	Intensiviteit gebruik ondergrond			

Bodemkwaliteit
Het geschikt maken van de bodem voor woningbouw leidt ertoe dat de bodem voldoet aan wet- en regelgeving die voor woningbouw geldt. Arnhem wil nieuwe verontreinigingen voorkomen en bestaande verontreinigen worden gemonitord en doelmatig beheerd. Ondanks het saneren van de bodem voor dergelijke ontwikkelingen neemt de kwaliteit van de bodem af door verdere verstening van gebieden die nu redelijk groen zijn. Echter, op basis van de ambities in de Omgevingsvisie, wordt naar saldo een verbetering van de bodemkwaliteit verwacht, waarmee de Omgevingsvisie een positief effect heeft.

Ondergrond
De indicator ondergrond wordt beoordeeld aan de hand van de intensiviteit van het gebruik van de ondergrond (van de netwerklaag tot de diepere ondergrond tot 200-300 meter). De plannen in de Omgevingsvisie zorgen ervoor dat er meer druk komt te liggen op de netwerklaag, als gevolg van nieuwe woningen, maar ook de aanleg van warmteleidingen, tussenstations, eventuele opslag en duurzame warmtebronnen in de stad. Duidelijk is dat de Omgevingsvisie niet voor een verbetering van de ondergrond gaat zorgen door de druk die hier op komt te liggen. De programmatische aanpak die de gemeente hiervoor opstelt zorgt er echter voor dat er naar verwachting waarschijnlijk een beperkt effect optreedt.

4.4.4 Water

Tabel 4.11 Overzichtstabel effecten water

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Water	Waterkwantiteit	Waterbergingsgebieden, kwantiteit grond- en oppervlaktewater			
	Waterkwaliteit	KRW-normering grondwater			
		Kwaliteit (SED en HEN) oppervlaktewater			

Waterkwantiteit
De Omgevingsvisie zet in op bescherming van het grondwater en heeft daarnaast aandacht voor het verbeteren van het stadsklimaat. Wanneer hierbij aandacht geschonken wordt aan waterberging, heeft dit naar verwachting een positief effect op de waterkwantiteit in de gemeente. Tegelijkertijd biedt de Omgevingsvisie ruimte voor verdichten en het toevoegen van een groot aantal woningen, wat een negatief effect heeft op de kwantiteit drinkwater. Naar verwachting is de invloed van de Omgevingsvisie op de kwantiteit van grond- en oppervlaktewater per saldo **beperkt**.

Waterkwaliteit
In de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het beschermen van de waterkwaliteit van het grondwater en oppervlaktewater. Nieuwe verontreinigingen en aantasting worden zoveel mogelijk voorkomen. De Omgevingsvisie maakt het echter ook mogelijk om een groot aantal woningen binnenstedelijk te realiseren. Toenemende verdichting kan ervoor zorgen dat water minder goed infiltreert. Vervuiling van oppervlakte- en grondwater zal naar verwachting beperkt zijn, aangezien het ongezuiverd lozen en infiltreren niet meer is toegestaan. Al met al wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een beperkte invloed zal hebben op het thema waterkwaliteit.

4.4.5 Beweging

Tabel 4.12 Overzichtstabel effecten beweging

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Beweging	Ruimte voor spelen en bewegen			

Ruimte voor spelen en bewegen
De Omgevingsvisie draagt op diverse manieren bij aan het creëren van ruimte voor spelen en bewegen. Zo wordt ingezet op het verbinden van groengebieden, worden straten en pleinen getransformeerd naar groene ontmoetingsplekken en wordt bij de inrichting van de openbare ruimte rekening gehouden met de veranderende beweegcultuur. De Omgevingsvisie zet daarnaast echter in op het bouwen van een groot aantal nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid verhogen naar verwachting de druk op de ruimte voor spelen en bewegen. De verwachting is dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **positief** is.

4.4.6 Veiligheid

Tabel 4.13 Overzichtstabel effecten veiligheid

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Veiligheid	Verkeersveiligheid			
	Sociale veiligheid			

Verkeersveiligheid
In de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt naar verwachting tot een toenemend aantal verkeersbewegingen, wat de verkeersveiligheid niet ten goede komt. De inzet op het gebruik van fiets en OV heeft naar verwachting juist een positief effect heeft op de verkeersveiligheid. Net als de aanpassingen van de stad op de verschillende vormen van vervoer. Naar verwachting heeft de Omgevingsvisie per saldo een **beperkt** effect.

Sociale veiligheid
De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve uitwerking heeft op de sociale veiligheid. Arnhem neemt zich in de Omgevingsvisie voor de omgevingskwaliteit te verbeteren door het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting, meer aandacht te hebben voor veiligheid en veiligheidsgevoel bij stedelijke ontwikkelingen en het verhogen van sociale cohesie. Hierdoor neemt de sociale veiligheid van Arnhemmers naar verwachting toe. De Omgevingsvisie heeft zodoende een **positief** effect.

4.4.7 Klimaatadaptatie

Tabel 4.14 Overzichtstabel effecten klimaatadaptatie

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Klimaatadaptatie	Wateroverlast			
	Droogte			
	Hitte			
	Waterveiligheid			

Wateroverlast
De inspanningen die Arnhem treft in het kader van wateroverlast zijn positief ten opzichte van de huidige situatie. Arnhem heeft als uitgangspositie dat nieuwbouw klimaatadaptief en waterrobuust moet worden gerealiseerd. Ook de ambities met betrekking tot het vergroenen van Arnhem helpt daarbij. De verdichtingsopgave kan op bepaalde plekken, die gevoelig zijn voor wateroverlast, mogelijk problemen veroorzaken als gevolg van verstening, maar hier kan op innovatieve wijze mee worden omgesprongen. De ambities om water in hogere gebieden langer vast te houden en in lagere gebieden sneller af te voeren sluiten hier in positieve zin bij aan. De integrale aanpak in de Omgevingsvisie om middels nieuwbouw en transformatie bij te dragen aan de waterrobuustheid van Arnhem zorgt dat de Omgevingsvisie naar verwachting een positief effect heeft.

Droogte
De verwachting is dat de Omgevingsvisie van Arnhem een positief effect heeft in het kader van droogte. De gemeente is voornemens om Arnhem beter voor te bereiden op periodes van droogte. Zo is de gemeente voornemens minder verhardingen te hebben in bestaande wijken en hier te vergroenen. Daarnaast zien de nieuw te bouwen delen van Arnhem klimaatadaptief gerealiseerd. Zodoende is de gebiedsinrichting van Arnhem in toenemende mate aangepast aan langere perioden van droogte.

Hitte
De Omgevingsvisie heeft in algemene zin een positief effect op het thema hitte. De Omgevingsvisie maakt de bouw van een groot aantal nieuwe woningen mogelijk tot en met 2040, wat zorgt voor meer verstening dan in de huidige situatie. Dit zorgt voor een vergroting van het hitte-eiland in Arnhem, waarmee de stad dus in algemene zin warmer wordt in vergelijking tot de huidige situatie. De gemeente neemt naar verwachting echter voldoende maatregelen via andere beleidsuitspraken die het hitte-eiland beperken. Zo komt er meer ruimte voor groen in de openbare ruimte, wat koele plekken dichterbij brengt en het effect van een hitte-eiland beperkt.

Daarbij is in het bijzonder aandacht voor goede groeiplaatsen voor bomen, zodat deze in de toekomst beschikken over een grote kroon die veel schaduw en verkoeling biedt. In algemene zin wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft en het aantal rode en oranje gebieden zal afnemen.

Waterveiligheid
De Omgevingsvisie voorziet in het toevoegen van een groot aantal nieuwe woningen. Aangezien een deel van de nieuwe woningen gerealiseerd wordt in gebieden waar een kleine kans op een overstroming is, is de verwachting dat het aantal inwoners dat blootgesteld wordt aan de gevolgen van een overstroming toeneemt. Echter, gezien de Arnhemse dijken voldoen aan de landelijke normen zijn dergelijke risico's verwaarloosbaar en heeft de Omgevingsvisie een **beperkt** effect op waterveiligheid.

4.5 Een vitale stad

4.5.1 Werken

Tabel 4.15 Overzichtstabel effecten werk

Thema factsheet	Indicator	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Werk	Aandeel kantoren en bedrijven	(% groei per jaar) (totaal van kantoren/bedrijven, detailhandel, cultuur, toerisme)			
	Aanbod bedrijventerreinen en kantorenlocaties	Balans vraag en aanbod			
	Werkgelegenheid	% groei aantal banen en mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor eigen bevolking			

Aandeel kantoren en bedrijven
De Omgevingsvisie doet enkele uitspraken die een positief effect hebben op het vestigingsklimaat van Arnhem, wat naar verwachting goed is voor de groei van het aantal kantoren en bedrijven. Het verbeteren van de bereikbaarheid van werklocaties in de stad het creëren van een beter netwerk voor de creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector zijn een indicatie dat Arnhem zijn recente groei (van 2019 tot 2020 groeide het aantal banen met 0,4% en aantal vestigingen met 1,24%) kan voortzetten richting de toekomst. Een mogelijke extra stop op station Arnhem CS in het traject naar Berlijn heeft een positieve invloed op de internationale aantrekkelijkheid van de stad en kan van beperkende aard zijn indien dit niet doorgaat. De Omgevingsvisie heeft naar verwachting een **positief** effect op het aandeel bedrijven en kantoren.

Aanbod bedrijventerreinen en kantorenlocaties
Bedrijventerreinen en kantorenlocaties gaan in de toekomst meer hun eigen weg in Arnhem. De gemeente geeft aan dat bedrijventerreinen twee kanten op kunnen: transformatie waarbij functiemenging (wonen-werken) kan ontstaan of het behouden van de bestaande functie voor industriële en MKB bedrijvigheid. Met name kantorenlocaties lenen zich voor functiemenging. ‘t Broek en Rijnpark worden respectievelijk genoemd als herontwikkelingsgebied en transformatiegebied. Op het Rijnpark zal bedrijvigheid aanwezig zijn, zij het van een relatief lage milieucategorie. Er moet echter ook ruimte blijven voor meer monofunctionele gebieden voor industrie en MKB bedrijvigheid. Dit is van belang om deze economische functie te beschermen, maar ook ruimte te bieden aan de circulaire economie waar Arnhem ambities voor heeft.
De ruimte die deze functies nodig hebben staat onder druk in Arnhem. Hoewel de Omgevingsvisie aangeeft de verschillende type werklocaties in beeld te brengen wordt geen duidelijkheid gegeven over het behoud of de uitbreiding dit type werklocatie. Bij kantorenlocaties wordt gesproken over functiemenging, aangezien hier van een echte transformatie geen sprake is. De Omgevingsvisie gaat meermaals in op hoe functiemenging een rol krijgt. De visie gaat echter zeer beperkt in op bedrijvigheid met een zwaardere milieucategorie. In algemene zin wordt om die reden verwacht dat de Omgevingsvisie een beperkt effect heeft op de vraag- en aanbodverhouding in Arnhemse bedrijventerreinen en kantoorlocaties.

Werkgelegenheid
De Omgevingsvisie voorziet in het verbeteren van de randvoorwaarden van een goed ondernemersklimaat. Zo hebben het toekomstbestendig maken van werklocaties en het verbeteren van de bereikbaarheid naar verwachting indirect een positief effect op werkgelegenheid, bijvoorbeeld doordat er door verdichting meer ruimte voor bedrijvigheid ontstaat. De focus van Arnhem op de creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector kan er daarnaast voor zorgen dat deze sectoren zich verder uitbreiden in de stad. Ook de inzet op een circulaire economie kan resulteren in een positieve bijdrage aan de werkgelegenheid, doordat circulariteit mogelijkheden biedt voor de maakindustrie, waardoor het aantal banen stijgt. De druk die daarentegen op huidige klassieke bedrijventerreinen staat zorgt ook voor meer druk op de werkgelegenheid in deze sectoren. Ook de krapte op de arbeidsmarkt vormt een grote economische uitdaging voor de gemeente Arnhem. De gemeente Arnhem streeft er daarom naar een verbindende en ondersteunende rol te spelen in de samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid.

Om er zo voor te zorgen dat bedrijven beschikken over voldoende en kwalitatief geschoold personeel en inwoners en studenten tegelijkertijd maximaal kunnen profiteren van de extra werkgelegenheid. De tweesplitsing die de Omgevingsvisie oplevert zorgt ervoor dat er wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een beperkt effect heeft op de werkgelegenheid in Arnhem.

4.5.2 Sociaal maatschappelijk

Tabel 4.16 Overzichtstabel effecten sociaal maatschappelijk

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Sociaal maatschappelijk	Voorzieningen			
	Voorzieningen gezond leven			
	Onderwijs			
	Toegankelijkheid			
	Kansengelijkheid			

Voorzieningen
In het kader van voorzieningen heeft de Omgevingsvisie naar verwachting een positief effect. Arnhem legt de nadruk op het toevoegen van voorzieningen aan bestaande wijken om de leefbaarheid op niveau te houden en het toevoegen van woningen zorgt ervoor dat de levensvatbaarheid van bestaande voorzieningen verbeterd. Een hoger voorzieningenniveau kan leiden tot de stijging van woningprijzen in bepaalde gebieden, wat een negatieve bijkomstigheid is met betrekking tot de bewonersmix in deze gebieden. Echter, wanneer puur wordt gekeken naar het voorzieningenniveau van wijken en buurten in Arnhem, kan worden gesteld dat de Omgevingsvisie naar verwachting een **positief** effect heeft.

Voorzieningen gezond leven
De Omgevingsvisie draagt op diverse manieren bij aan het vergroten van het aanbod voorzieningen gericht op een gezonde leefstijl. Zo wordt ingezet op het verbinden van groengebieden en wordt bij de inrichting van de openbare ruimte rekening gehouden met de veranderende beweegcultuur. Daarnaast komt er in wijken ruimte voor functiemenging en wordt het aanbod van voorzieningen verrijkt. De druk op voorzieningen zal echter toenemen door een groeiende bevolking als gevolg van het bouwen van een groot aantal nieuwe woningen. De gemeente streeft er echter naar het aanbod van voorzieningen aan te sluiten bij de groeiende en vergrijzende bevolking. De verwachting is dat de Omgevingsvisie per saldo een **positieve** invloed heeft.

Onderwijs
Wanneer wordt gekeken naar het criterium voor de indicator onderwijs kan worden gesteld dat de nabijheid van onderwijs onder de Omgevingsvisie zal verbeteren. Arnhem heeft de ambitie om te verdichten: dit betekent dat er meer woningen komen in bestaande gebieden, waar ook al onderwijsinstellingen zijn gevestigd. Meer woningen in de buurt van een onderwijsinstelling betekent dat de nabijheid van onderwijsinstellingen toeneemt. De kwaliteit van onderwijs, geen criterium voor de indicator in deze planMER, kan echter te lijden hebben onder verdichting, aangezien de gemeente geen uitspraken doet over het bijbouwen van nieuwe basis- en middelbare scholen. De druk op dit soort scholen is momenteel al hoog; het bijbouwen van woningen nabij deze onderwijsvoorzieningen legt mogelijk nog meer druk op deze scholen. In die zin heeft de Omgevingsvisie een negatief effect. Op de nabijheid van onderwijsinstellingen leidt de Omgevingsvisie echter tot een **positief** effect.

Toegankelijkheid
Arnhem presenteert in de Omgevingsvisie een aantal uitspraken welke raakvlak vertonen met het toegankelijk houden en maken van plekken en voorzieningen in de stad. De belangrijkste uitspraak hierbij is “We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers”. Wanneer deze uitspraak als uitgangspositie wordt genomen bij nieuw te realiseren plekken en voorzieningen en herontwikkelingen van bestaande plekken en voorzieningen neemt de toegankelijk van de stad naar verwachting toe. De gedachte is dan ook dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft op de toegankelijk van de stad.

Kansengelijkheid
De gemeente Arnhem zet in de Omgevingsvisie enkele duidelijke uitspraken uiteen, welke op het eerste gezicht een positieve invloed op de kansengelijkheid zouden hebben. Bij alle uitspraken zijn echter kanttekeningen te plaatsen, die gebaat zouden zijn bij een meer programmatisch ingestoken toelichting. Het aanpassen (levensloopbestendig maken) van woningen is bijvoorbeeld kan worden gezien als prettig voor bewoners, maar kan er ook voor zorgen dat de doorstroming op de Arnhemse woningmarkt stokt. De hoeveelheid ruimte die een persoon of een gezin nodig heeft varieert door het leven heen, en het levensloopbestendig maken van woningen kan leiden tot een onnodige ruimteclaim van woningen. Het betaalbaar houden van wonen is een stevige ambitie en zou een positief effect hebben op de kansengelijkheid. Wel is voor een dergelijke uitspraak een stevige onderbouwing nodig (welke naar verwachting in programma buiten de Omgevingsvisie zal worden opgenomen). Het mixen van woongebieden kan ook zorgen voor een verbetering van kansengelijkheid, maar de kans is sterk aanwezig dat mensen met verschillende achtergronden niet mixen in de mate die de gemeente hoopt. De verwachting is dat de Omgevingsvisie van **beperkte** invloed is.

4.6 Een stad waar het goed wonen is

4.6.1 Wonen

Tabel 4.17 Overzichtstabel effecten wonen

Thema factsheet	Indicator	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Wonen	Woningvoorraad	Balans vraag en aanbod			
	Woningaanbod	Passend aanbod voor een brede doelgroep			

Woningvoorraad
In het kader van de woningvoorraad wordt de Omgevingsvisie van Arnhem als positief beoordeeld. Tot 2040 is de gemeente voornemens om een groot aantal woningen te bouwen, om tegemoet te komen aan de hoge vraag naar woningen. Arnhem kent tot 2030 een vraag van 7.500 woningen. Met de realisatie van ongeveer 7.000 woningen waarin de Omgevingsvisie voorziet komen vraag en aanbod nader tot elkaar. Hierbij wordt rekening gehouden met de diverse vraag naar woningen die bestaat. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft het woningaanbod.

Woningaanbod
In het kader van het woningaanbod wordt de Omgevingsvisie van Arnhem als positief beoordeeld. Met name de uitspraak om tijdelijke of verplaatsbare woningen te bouwen kan worden gezien als een verbreding van het huidige woningaanbod, waardoor Arnhem een groter deel van de woningzoekenden kan bedienen.
Het bijbouwen van nieuwe woningen, mits met een gedegen strategie die verder kijkt dan de korte termijn, kan er daarnaast voor zorgen dat Arnhem ook richting 2040 een woningaanbod heeft dat goed aansluit bij de wensen van bewoners. Er wordt om die reden verwacht dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft op het woningaanbod.

5 Synergie en strijdigheden tussen ambities

In dit hoofdstuk worden op een strategisch niveau de ambities vergeleken. In de Omgevingsvisie wil de gemeente de fysieke leefomgeving in onderlinge samenhang bezien waarbij functies elkaar niet belemmeren maar juist aanvullen en versterken. In dit hoofdstuk wordt onderzocht in hoeverre de verschillende ambities hier aan bijdragen. Allereerst worden de ambities op hoofdlijnen tegenover elkaar gezet en benoemd of er sprake is van synergie dan wel mogelijke tegenstrijdigheden. Aangezien er in de Omgevingsvisie sprake is van een zeer groot aantal (sub) ambities (57, zie bijlage 2) is besloten om de ambities te vergelijken op hoofdambitieniveau. In de toelichting op de mogelijke synergie en strijdigheden worden de relevante sub ambities beschreven. Op basis van de analyse in paragraaf 5.1 worden in paragraaf 5.2 twee nadere botsproeven uitgewerkt. Deze worden beschreven in paragraaf 5.2.2.

Vanuit deze botsproeven worden aanbevelingen gedaan om negatieve effecten bij tegenstrijdigheden te beperken in de verdere uitwerking van de Omgevingsvisie.

5.1 Analyse synergie en strijdigheden

Tabel 5.1 Kruistabel synergie en strijdigheden van ambities uit de Omgevingsvisie

	1. Een aantrekkelijk Arnhem	2. Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad	3. Een vitale stad	4. Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	5. Een stad waar het goed wonen is	6. Een stad met nieuwe energie
1. Een aantrekkelijk Arnhem		⚙	⚙	□	⚠⚙	⚠⚙
2. Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad			□	⚙	⚠⚙	⚠
3. Een vitale stad				⚙	□	⚙
4. Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit					□	□
5. Een stad waar het goed wonen is						⚠⚙
6. Een stad met nieuwe energie						

⚠	Mogelijke strijdigheden	⚙	Mogelijkheden voor synergie
□	Beperkte onderlinge invloed	⚠⚙	Zowel mogelijkheden voor synergie als mogelijke strijdigheden

Op basis van de beoordeling van effecten in hoofdstuk 4 (en de bijbehorende factsheets) is een overzichtelijke kruistabel gemaakt waarin de hoofdambities van de Omgevingsvisie tegenover elkaar zijn gezet. Aangegeven is of er sprake is van (veel) mogelijkheden voor synergie, of de invloed tussen de ambities relatief beperkt is of dat er een kans in dat er onderling mogelijk tegenstrijdigheden zijn. In deze paragraaf worden de ambities die mogelijk synergie hebben dan wel kunnen leiden tot onderlinge tegenstrijdigheden kort beschreven.

5.1.1 Een aantrekkelijk Arnhem

De ambitie '*Een aantrekkelijk Arnhem*' focust zich op het zichtbaar en beleefbaar maken van Arnhem als groene, creatieve en vrije stad. Vanuit deze ambitie zijn er diverse mogelijkheden voor synergie met andere ambities. Zo draagt het transformeren van straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken bij aan een groene gezonde en veilige stad (ambitie 2). De ambitie om een groot aantal woningen toe te voegen (ambitie 5) vergroot echter de druk op de ruimtelijke kwaliteit van de stad. Het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting biedt echter kansen voor synergie. Daarnaast draagt de inzet op het creëren van aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat bij aan een vitale stad (ambitie 3), waarbij in het bijzonder aandacht is voor het vergroten van de creatieve industrie en het bevorderen van de ontwerp- en cultuursector.

Naast de eventuele knelpunten die kunnen ontstaan met het toevoegen van een groot aantal woningen kan ook de ambitie om klimaatneutraal te worden resulteren in strijdigheden. Anderzijds wordt de aanleg van zonnepanelen gekoppeld aan andere opgaven in het gebied (ambitie 6) en heeft Arnhem de ambitie om haar stad duurzaam aantrekkelijk te maken (ambitie 1). Ook de ambitie om koploper te worden op de thema's energietransitie en circulariteit kunnen hier aan zowel een positieve als negatieve bijdrage aanleveren (ambitie 3). Zo kan de energietransitie leiden tot verrommeling van het landschap en kan circulaire bedrijvigheid leiden tot hogere milieucategorieën, wat beide kan strijdigheid kan opleveren met de aantrekkelijkheid van de gemeente. Tegelijkertijd zijn er ook mogelijkheden voor synergie. Zo is de gemeente zuinig op haar monumenten en stadsgezichten, door deze gebouwen beter te isoleren kunnen ook deze gebouwen omschakelen naar duurzame energiebronnen. Op deze manier wordt zowel toegewerkt naar een klimaatneutrale stad als naar een aantrekkelijk Arnhem.

5.1.2 Een groene gezonde en veilige stad

Voor de ambitie '*Een groene gezonde en veilige stad*' geldt dat er zowel kansen zijn voor synergie als tegenstrijdigheden. Nieuwe binnenstedelijke woningbouwlocaties (ambitie 5) kunnen leiden tot strijdigheden op het gebied van biodiversiteit en een aantrekkelijke openbare ruimte. Transformatie van braakliggend terrein kan echter bij een juiste inrichting de kwaliteit van het gebied juist verhogen en ruimte bieden voor een klimaatbestendige leefomgeving (ambitie 5). Zeker wanneer dit gecombineerd wordt met het verbinden van de verschillende groene zones in de gemeente (ambitie 2). Een ruime opzet met veel ruimte voor groen draagt bij aan een betere infiltratie en het langer vasthouden van water, waardoor er minder kans is op wateroverlast en droogte. Het realiseren van kwalitatief openbaar groen en daarnaast het behoud van de huidige omvang van de groene buitengebieden draagt tevens bij aan klimaatbestendigheid op het thema hitte. De groene zones kunnen tijdens warme periodes dienen als koelteplekken voor mens en dier en zo bijdragen aan een beter stadsklimaat.

De realisatie van nieuwe woningen zal echter ook leiden tot meer vervoersbewegingen. Deze toename aan verkeer heeft mogelijk negatieve gevolgen voor de luchtkwaliteit, veiligheid en het aantal gehinderden door geluidsoverlast. Anderzijds is het mobiliteitsbeleid gericht op het verduurzamen en verschonen van de mobiliteit en wordt ingezet op het gebruik van fiets en openbaar vervoer. Ook zet de gemeente in op een schone bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens, wat bijdraagt aan een gezondere en leefbaardere stad (ambitie 4). Daarnaast wordt gekeken of het aantal parkeerplaatsen kan worden teruggebracht door slim om te gaan met de ruimte (ambitie 4). Dit biedt mogelijkheden om de openbare ruimte anders in te richten en de kwaliteit te verhogen. Een hoge beeldkwaliteit draagt tevens bij aan een veilige uitstraling van de leefomgeving en op die manier wordt spelen, ontmoeten en bewegen in de buitenruimte aantrekkelijker gemaakt. De druk op het groen en de vraag naar recreatiemogelijkheden in de openbare ruimte kan echter sterk toenemen als gevolg van het groeiend aantal inwoners (ambitie 5).

Ook andere ambities kunnen strijdig zijn met het streven naar een groene, gezonde en veilige stad. Zo zet de gemeente in op het versterken van de wijkvoorzieningen en wordt werken in de wijk mogelijk gemaakt (ambitie 4). Deze functiemenging kan leiden tot meer levendige wijken en buurten, maar tegelijkertijd vraagt dit een zorgvuldige afstemming tussen enerzijds het borgen van een goed woonmilieu en anderzijds ruimte voor de bedrijfsvoering. Ook de ambitie '*Een stad met nieuwe energie'* (ambitie 6) kan mogelijk leiden tot strijdigheden. Zo worden de claims op de ondergrond in de toekomst groter, onder andere als gevolg van de energietransitie (warmtenetten, WKO, geothermie). Dit kan leiden tot meer drukte in de ondergrond en daarmee tot mogelijke onderlinge knelpunten. Bijvoorbeeld in relatie tot grondwaterbescherming en waterwinningsgebieden. Ook kunnen er strijdigheden ontstaan met betrekking tot leemlagen en de bescherming van de waterkwantiteit van beken. Tenslotte kunnen maatregelen met betrekking tot het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving en elektrisch rijden tot verrommeling van de openbare ruimte leiden. Een goede planning en afstemming in de ondergrondse ruimte en een kwaliteitsvisie op bovengrondse maatregelen is daarom van belang.

5.1.3 Een vitale stad

Eerder is beschreven dat het creëren van aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat bijdraagt aan een vitale stad (ambitie 1). In het bijzonder bij het vergroten van de creatieve industrie en het bevorderen van de ontwerp- en cultuursector. Ook is beschreven dat functiemenging mogelijk strijdigheid kan opleveren met een goed woonmilieu (ambitie 2) en dat dit een zorgvuldige afstemming vereist (zie paragraaf 5.1.1). Aanvullend daarop zijn er verschillende kansen voor synergie uit een te zetten in relatie tot de ambitie *'Ruimte voor schone mobiliteit'* (ambitie 4). Zo dragen de investeringen in trolley en trein, het stimuleren van het OV en de inzet op de ICE naar Berlijn bij aan de bereikbaarheid van kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten. Het creëren van meer plekken waar elektrische auto's kunnen laden draagt daarnaast ook bij aan de toekomstbestendigheid van werklocaties. Tenslotte vertoont de sub ambitie '*We maken Arnhem koploper in de energietransitie en circulariteit'* synergie met de ambitie '*Een stad met nieuwe energie*' (ambitie 6). Door te investeren in een sterk energiecluster en circulaire bedrijvigheid aan te trekken komt de ambitie om in 2050 onafhankelijk te zijn van fossiele brandstoffen dichterbij.

5.1.4 Ruimte voor schone mobiliteit

De ambitie '*Ruimte voor schone mobiliteit'* toont kansen voor synergie met de ambities *'Een groene, gezonde en veilige stad'* en *'Een vitale stad'*. Dit wordt verder toegelicht in de paragrafen 5.1.2 en 5.1.3.

5.1.5 Een stad waar het goed wonen is

In voorgaande paragrafen zijn de mogelijke synergie en strijdigheden tussen de ambitie '*Een stad waar het goed wonen is'* en de ambities *'Een aantrekkelijk Arnhem'* en *'Een groene, gezonde en veilige stad'* beschreven. Aanvullend daarop zijn er ook kansen voor synergie met de ambitie "*Een stad met nieuwe energie'*. De eisen aan de isolatie van nieuwbouwwoningen en -gebouwen zijn hoog, wat leidt tot energetisch goede woningen en gebouwen. Daarnaast is de nieuwbouw aardgasvrij. Daarmee is de nieuwbouw echter niet klimaatneutraal, de verwachting is daarom dat het toevoegen van woningen zal leiden tot een toename van het energieverbruik.

Hoewel de beschreven ontwikkelingen en maatregelen wel een dempende invloed zullen hebben op het gemiddelde energieverbruik per woning.

5.1.6 Een stad met nieuwe energie

De ambitie '*Een stad met nieuwe energie'* toont zowel kansen voor synergie als strijdigheden met de ambities *'Een aantrekkelijk Arnhem'* en de ambitie *'Een stad waar het goed wonen is'.* In relatie tot de ambitie '*Een groene, gezonde en veilige en veilige stad'* worden voornamelijk strijdigheden gesignaleerd. Terwijl in relatie tot de ambitie *'Een vitale stad'* worden voornamelijk kansen op synergie worden gezien. De verschillende mogelijke synergiën en strijdigheden worden toegelicht in de botsproeven.

5.2 Botsproeven

In deze paragraaf zijn voor enkele hoofdthema's, waar relatief veel potentiële tegenstrijdigheid of synergie gesignaleerd is, nadere botsproeven uitgevoerd. Hierdoor kan beter in beeld worden gebracht wat de potentiële milieuconflicten en synergiën zijn tussen de verschillende thema's. Wanneer nodig, kunnen nadere randvoorwaarden en aanbevelingen geformuleerd worden voor de Omgevingsvisie of de verdere uitwerking. De botsproeven richten zich primair op de grote ruimtevragers: woningbouw, duurzame energieopwekking en de circulaire economie. Tussen deze ruimtevragers worden de grootste knelpunten verwacht maar tegelijkertijd zijn er ook mogelijkheden voor synergie. Zowel onderling als met de andere ambities uit de Omgevingsvisie.

5.2.1 Een stad waar 't goed wonen is (verdichting met nieuwe woningen) versus een groene, gezonde en veilige stad

In deze ambitie zit een grote en belangrijke ruimtelijke opgave voor de stad. Arnhem wil meer woningen bouwen in de bestaande stedelijke gebieden. Woningen voor alle doelgroepen in combinatie met passende voorzieningen en een aantrekkelijke buitenruimte. Bij nieuwbouwprojecten staat het welbevinden en de gezondheid van de inwoners centraal. De opgave tot 2040 is het bouwen van 16.000 woningen waarvan een deel al geprogrammeerd is (ca. 7.000 woningen). Het gaat hierbij ook om tijdelijke/verplaatsbare woningen (flexwonen).

In Arnhem Oost wordt de komende jaren een flink deel van de geprogrammeerde woningen gebouwd. Dit kan middels inbreiding, hoogbouw, herstructurering en transformatie. Het is nadrukkelijk de bedoeling dat in de Spoorzone Arnhem Oost een substantieel deel van de woningbouwopgave wordt gerealiseerd. Ook moet ruimte komen voor tijdelijke woonconcepten. Daarnaast ligt de focus op het centrum en omgeving en Kronenburg en omgeving (Arnhem Zuid). In gebieden met sociale problematiek worden meer koopwoningen toegevoegd.

Op de langere termijn zorgt de gemeente voor solide gebouwen of stedenbouwkundige concepten die makkelijk transformeerbaar zijn en een openbare ruimte die daarop in kan spelen. Dit resulteert in wendbaarheid voor toekomstige ontwikkelingen en trends, maar vraagt ook om een zorgvuldige kijk naar de benodigde functies in een gebied.

In Arnhem Zuid ligt een onderzoekslocatie om de stadsrand te verstedelijken vanuit landschappelijke kwaliteit en maatschappelijke meerwaarde. Gebieden om mogelijk te verdichten zijn Elderveld, Kronenburg en Vredenburg. In Arnhem Oost gaat dit om locaties zoals Presikhaaf, het Zijdekwartier en het Merwedeterrein. In het centrum_en omgeving gaat het om het oostelijk centrumgebied (aan de Rijn/Melkfabriek) en centrum west (wijk Coehoorn en de HES).

Anderzijds is er de ambitie om een groene, gezonde en veilige stad te worden. Dit betekent een klimaatbestendige, schone en gezonde leefomgeving met goed toegankelijk en aantrekkelijk groen als randvoorwaarde. Om dit te bereiken moeten thema's water, hitte en droogte een rol spelen bij herinrichting en herontwikkeling. Ook biodiversiteit is van belang. Bestaande groengebieden in en buiten de stad moeten nog beter met elkaar verbonden worden. Zowel voor mensen, dieren als planten. Ook tussen wijken en parken moeten groene en veilige verbindingen worden gerealiseerd. In eigen buurt, in het park, of elders in de openbare ruimte, moet ruimte zijn om te sporten en te bewegen. Hier moet de openbare ruimte op worden ingericht. Ook is de ambitie om lawaai in de stad terug te dringen en te zorgen voor een gezonde luchtkwaliteit.

Synergie en strijdigheden – Meest milieu vriendelijk alternatief
Op basis van de effectbeoordelingen kan gesteld worden dat meer woningen in de basis leiden tot meer verkeer en dus ook meer geluid en belasting van de luchtkwaliteit. Meer woningen kan ook meer verharding betekenen en daarmee een claim leggen op de bestaande groene en openbare ruimten. Dit heeft als gevolg dat er ook minder ruimte is voor de benodigde klimaatadaptatiemaatregelen (bijvoorbeeld het tegengaan van hittestress en wateroverlast) of voor sport- en recreatie. Wanneer gebouwd wordt in gebieden langs infrastructuur en/of nabij werkgebieden kan dit ook leiden tot meer gehinderden op het gebied van geluid en geur. Meer inwoners leidt ook tot een hogere druk op omliggende groen- en natuurgebieden. Anderzijds leidt herstructurering van bestaand stedelijk gebied ook tot kansen. Door te herstructureren en te transformeren kan ruimte ontstaan voor bijvoorbeeld groen en klimaatadaptatiemaatregelen. Zoals de herontwikkeling van de spoorzone Oost met daarbinnen braakliggende en versteende gebieden. Anderzijds zijn dit gebieden die doorgaans met een hogere geluidsbelasting te maken hebben. Voor deze botsproef is, gezien de veelheid aan raakvlakken tussen verdichting en opgaven op het gebied van groen en grijsmilieu, een meest milieuvriendelijk alternatief (MMA) uitgewerkt.

Een MMA is een alternatief geoptimaliseerd vanuit natuur, milieu, biodiversiteit, klimaat en waterbeheer. In het kader van deze Omgevingsvisie wordt dit vertaald in het optimaal inzetten op de ambitie "een groene, gezonde en veilige stad". Waarbij de invloed van de Omgevingsvisie op voorgenoemde thema's zoveel mogelijk positief is.

Voor natuur betekent dit zoveel mogelijk de recreatieve druk op natuurgebieden door betere verbindingen beperken. Dit geldt ook voor de toename van verkeersbewegingen als gevolg van nieuwe woningen en de daarmee samenhangende effecten van stikstofdepositie. Wat betreft (grijs) milieu aspecten, zoals geluid en lucht, is het eveneens van belang om het aantal verkeersbewegingen niet te laten toenemen. Bovendien moeten locaties die nu een hoge milieubelasting kennen, bijvoorbeeld langs (spoor)wegen of nabij industrielocaties, zoveel mogelijk ontzien worden.

Biodiversiteit, klimaatadaptatie en waterbeheer zijn gebaat bij een afname van het oppervlakte verharding. Dit kan bereikt worden met herstructurering. Echter zal ook ruimte nodig zijn voor extra woningbouw en bijhorende voorzieningen. Het niet verder vol bouwen van bestaande groene ruimten in de stad is daarom van belang.

Concreet betekent een "meest milieuvriendelijk alternatief":

- Het aantal verkeerbewegingen mag niet toenemen. Dit kan bereikt worden door een zeer lage parkeernorm bij nieuw te bouwen woningen. Bijkomend voordeel is het voorkomen van een toename van verharding. Voorwaarde is dan o.a. wel dat een verbinding met HOV kwaliteit in de nabijheid is en dat basis voorzieningen altijd op loop- en fietstafstand liggen. Ook het "parkeren op afstand" kan bijdragen door het realiseren van P+R locaties in de nabijheid van stad gekoppeld aan een goed mobiliteitsnetwerk (OV en fiets). In het verlagen van de parkeernorm of het realiseren van P+R locaties moet rekening gehouden worden met minder valide inwoners. Dit kan betekenen dat er extra invalide parkeerplaatsen gerealiseerd moeten worden verspreid over de stad, aangezien een goed HOV of fietsnetwerk niet altijd toegankelijk of bruikbaar is voor minder valide inwoners
- Naast het beperken van het vervoersbewegingen zal ook het verkeersnetwerk van Arnhem aangepast moeten worden. Door autoluw maken van gebieden wordt leefklimaat en de veiligheid op deze plekken. Dit sluit aan bij de ambitie extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, en ruim baan te geven aan lopen, fietsen en openbaar vervoer. De vraag is of dit drastisch genoeg is
- De recreatieve druk op de natuurgebieden niet laten toenemen. Dit kan door routes zo te situeren dat de verstoring niet optreedt. Anderzijds kan door een investering in bestaande groengebieden (en waar mogelijk een uitbreiding van deze gebieden) binnen het stedelijk gebied de uitloop naar het buitengebied mogelijk beperkt worden
- Per saldo mag er geen afname van groene en openbare ruimte zijn per buurt. Inzet is een toename van kwalitatief goede groene gebruiksruimte. Om toch te blijven voorzien in de woningvraag kan ingezet worden op meer hoogbouw. Hierbij moeten echter wel een aantal belangrijke kanttekeningen geplaatst worden:
  - Hoogbouw kent specifieke doelgroepen. Hoogbouw is bijvoorbeeld niet in trek bij gezinnen. Kinderen zijn bij het buitenspelen uit het zicht van de ouders
  - Hoogbouw levert nieuwe milieueffecten op het gebied van schaduw en windhinder op
  - Hoogbouw vermindert de sociale controle en cohesie
  - Hoe hoger het gebouw hoe minder efficiënt het ruimte gebruik (als gevolg van liften, trappenhuizen, constructie, e.d.). Ook zijn veel installaties nodig om het klimaat binnen het gebouw goed te houden. Hoe hoger hoe minder invloed van begroeiing in de stad. Middelhoogbouw (6-10 bouwlagen) lijkt vanuit de literatuur[1] de voorkeur te hebben. Op deze hoogte zijn effect te beheersen en zijn er diverse voordelen wat betreft klimaat en energiegebruik
- Arnhem kent diverse locaties die een hoge milieubelasting (geluid, geur, lucht) hebben. Op deze plekken zijn nieuwe woningen in principe niet mogelijk tenzij vergaande mitigerende- of bronmaatregelen worden genomen

[1] Zie onder andere: Rijksadviseur roept op tot meer middelhoogbouw – Gebiedsontwikkeling.nu

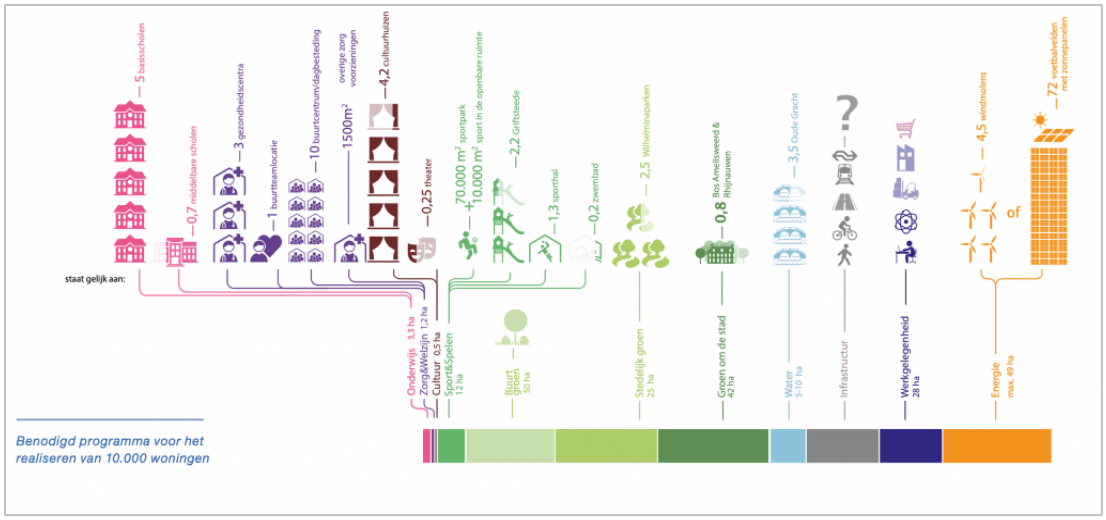

Figuur 5.1. Voorbeeld van het kwantificeren van ambities: De Utrechtse barcode (gemeente Utrecht). Bij voorkeur wordt er een extra dimensie kwaliteit toegevoegd

Effecten meest milieuvriendelijke alternatief

De exacte invloed van de bovenstaande uitgangspunten op de verschillende ambities is op voorhand lastig in te schatten. Hieronder wordt een kort overzicht gegeven van de mogelijk invloed op de beoordeling van de effecten in dit MER.

Ambitie	Beoordeling	toelichting
Een nieuwe stad met nieuwe energie	=	De beoordeling blijft gelijk. Wel levert de wens voor een circulaire economie met bijhorende milieueffecten een mogelijke botsing op met de wens om het aantal gehinderden in de stad niet te laten toenemen.
Aantrekkelijk Arnhem	+	Geen afname van groen en mogelijk een toename leidt tot ruimte voor het invullen van de ambities voor een aantrekkelijk Arnhem. Vooral het inzetten op herstructurering en transformatie kan leiden tot een verbetering van de ruimtelijke kwaliteit ter plaatse. Wanneer gekozen wordt voor hoogbouw is een goede ruimtelijke visie/beeldkwaliteitsplan vereist.
Een groene gezonde en veilige stad	+	Het uitgangspunt voor dit alternatief is optimaliseren van deze ambitie en leidt zodoende tot een verbetering. Wel is het sociale aspect in relatie tot hoogbouw een aandachtspunt.
Vitale stad	=	De beoordeling blijft gelijk. Wel is het de vraag in hoeverre bestaande bedrijven en industrieterreinen worden beperkt door de wens om het aantal gehinderden te verminderen.
Een stad waar het goed wonen is	–	Het is duidelijk dat de ambities op het gebied van groen en milieu een ruimteclaim leggen op beschikbare locaties voor woningbouw. Hoe groot die claim is moet nader bepaald worden. Maar invulling geven aan deze opgave wordt hiermee lastiger.

Aanbevelingen
Om meer grip en sturing te krijgen op het behalen van de milieu en groene ambities in relatie tot de woningbouwopgave worden een aantal aanbevelingen gedaan:

- Maak een integraal kader/visie waaruit samenhangende randvoorwaarden op het gebied van water, groen, grijsmilieu voortkomen. De (gewenste) kwaliteiten en klimaat- en omgevingswaarden van de stad zijn leidend voor woningbouw en niet andersom.
- Stel een verdichtingsvisie op waarbinnen integraal naar de fysieke leefomgeving wordt gekeken. Naast beeldkwaliteit en milieu gaat het ook om sociale aspecten.
- Ontwikkel een monitoringsysteem waarin de gewenste ambities gekwantificeerd worden. Dat sluit ook aan bij de wens van Arnhem: het ontwikkelen van een integraal afwegingskader voor gezonde ontwikkelingen en het ontwikkelen van een dashboard gezonde leefomgeving. Hierbij is het ook zinvol om te kwantificeren wat op het niveau van de stad en de wijk benodigd is aan ruimte voor groen en voorziening (zie ook het model van de Utrechtse Barcode, figuur 5.1).
- Maak keuzes in de verkeersstructuur en ontwikkel mobiliteitskaders voor nieuwe ontwikkelingen. Arnhem is als stad zeer goed bereikbaar per auto en ook goed met de auto te doorkruisen. De snelste route van Nijmegen naar Apeldoorn gaat dwars door de stad via de John Frostbrug. Dit raakt twee punten die eerder werden benoemd in de uiteenzetting wat het “meest milieuvriendelijk alternatief” betekent: de verkeersbewegingen en het verkeersnetwerk. De huidige verdichtingsplannen van Arnhem en de woningbouwlocaties buiten het centrum zullen zorgen voor extra verkeersbewegingen, die de druk op het verkeersnetwerk van de stad zullen verhogen. Om de druk van het autoverkeer te mitigeren zullen mogelijk niet alleen wegen in het centrum, maar ook wegen hieromheen afgewaardeerd moeten worden.

5.2.2 Een groene, gezonde en veilige stad, vitale stad versus een stad met nieuwe energie

Een aanzienlijk deel van de energietransitie dient in de gebouwde omgeving gerealiseerd te worden. De wijkgerichte aanpak is hierbij leidend: de Transitievisie Warmte van Arnhem brengt in beeld welke duurzame energiebron per wijk het meest geschikt is. Binnen de gebouwde omgeving werkt de gemeente met een wijkgerichte aanpak om de woningen en gebouwen voor te bereiden op de energietransitie. De eisen aan de isolatie van nieuwbouwwoningen en -gebouwen zijn hoog, wat leidt tot energetisch goede woningen en gebouwen. Daarnaast is de nieuwbouw aardgasvrij. De nieuwbouw is daarmee echter nog niet klimaatneutraal.

In wijken waar een collectief warmtenet het beste alternatief is voor fossiele energie, moet onder- en bovengrondse ruimte worden gereserveerd voor warmteleiding, tussenstation, eventuele energieopslag, en duurzame warmtebronnen, zoals warmte-koude opslag. Om de overstap mogelijk te maken is voldoende aanbod van schone energiebronnen, en de daarmee samenhangende energie-infrastructuur, noodzakelijk. Onder en bovengrondse inpassing van zowel voorzieningen en ondergrondse infrastructuur zijn nodig.

Arnhem ziet haar energieambities niet los van de transitie naar een circulaire economie. De gemeente zet in op het circulair bouwen en inrichten van de openbare ruimte. Dit doet zij door gebruik te maken van duurzame grondstoffen, het stimuleren van hergebruik en het realiseren van gebouwen die ook in de toekomst voldoen aan de behoeften. Ook onderzoekt de gemeente welke plekken in de stad geschikt zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, zoals bijvoorbeeld bedrijven voor de circulaire economie.

Synergie en strijdigheden

Voor het behalen van de ambities op het gebied van duurzame energie zijn locaties nodig voor de opwekking en het transport van hernieuwbare energie. Dit betreft niet alleen ruimte voor bijvoorbeeld windmolens en zonneweiden, maar ook voor de talloze andere installaties, netwerken en opslagvormen die in het nieuwe systeem een plek gaan krijgen, denk aan allerlei vormen van nieuwe warmtetechnologie, biovergisters, elektriciteitsnetwerken, eventuele leidingen voor CO2 en waterstof, aanlandpunten, buurtbaterijen en laadpalen. Dit heeft een claim op de openbare ruimte en resulteert daarnaast in “drukte in de ondergrond”. Zowel in de ondiepe ondergrond (kabels en leidingen) als in de diepe ondergrond (koude – en warmteopslag). De aanleg van meer kabels en leidingen kan bijvoorbeeld betekenen dat er minder ruimte is voor bomen in het straatbeeld. Dit kan botsen met de ambitie van de gemeente om in te zetten op goede, ruime, groeiplaatsen voor bomen.

In de Omgevingsvisie wordt gesteld dat de aanleg van zonnepanelen en windmolens altijd aan de andere opgaven in een gebied worden gekoppeld. De ontwikkeling van windturbines en zonnevelden gebeurt altijd vanuit de ruimtelijke kwaliteit en samenhang van het totale gebied. Ondergrondse ordening en duurzaam gebruik van de watervoerende pakketten voor bodemenergie (open en gesloten systemen) komen terug in een bodemenergieplan en in een Verordening bodemenergie. Aanbevolen wordt om de totale energietransitie en de impact daarvan op de boven- en ondergrond in samenhang te beschouwen. Wanneer de mogelijke impact in beeld is kan vervolgens ook worden gestuurd op zo min mogelijk knelpunten tussen de verschillende opgaven in een gebied. Dit kan zich vertalen in verschillende randvoorwaarden en spelregels. Ook is het de vraag of de opgave voor de energietransitie binnen het stedelijk gebied van Arnhem past of dat, ondanks de beperkte ruimte, ook het buitengebied meer betrokken moet worden. Hierbij is het ook goed om een doorkijk te maken naar het veranderen van ruimtelijke structuren als gevolg van de energietransitie, zoals vaker in de geschiedenis is gebeurd als gevolg van nieuwe technieken. Denk aan de elektrische lift en hoogbouw en de trein met als gevolg forensenwijken en steden.

De opgave voor een circulaire economie levert mogelijke beperkingen voor woon- en werklocaties. Er zijn locaties nodig om gebruikte materialen tijdelijk op te slaan en om te zetten naar nieuwe materialen. Er wordt gewerkt aan recyclingtechnologieën die dit omzettingsproces zo schoon mogelijk maken. Toch zal er rekening gehouden moeten worden met (milieu)hinder. En vanwege vaak grote milieucontouren en het recyclen op grote schaal vraagt circulaire bedrijvigheid veel ruimte. Daarnaast brengen de activiteiten een grote logistieke opgave met zich mee. Het grote aantal vervoersbewegingen kan leiden tot hinder. Door de binnenstedelijke logistiek elektrisch uit te voeren kan hinder beperkt worden en de CO2-uitstoot verder gereduceerd worden.

De precieze impact en ruimtelijke claim van deze opgave is nog niet duidelijk. In het verlengde van wat hiervoor is opgenomen over de energietransitie is het zinvol om ook meer grip te krijgen op der ruimtelijke gevolgen van een transitie naar circulaire economie. Waar knelt het, maar vooral ook waar zijn er mogelijkheden voor synergie. Hiermee is er meer zicht op behalen van de verschillende ambities en welke randvoorwaarden hierbij gesteld moeten worden.

Aanbevelingen
Om meer grip en sturing te krijgen op het behalen van de ambities op energie en circulaire economie in relatie tot een groene, gezonde en veilige stad worden een aantal aanbevelingen gedaan:

- Breng nader in beeld wat de ruimtelijke impact is van energietransitie en hoe dit zich verhoudt tot andere opgaven en ambities. Hierbij gaat het zowel om opgaven in de (diepe) ondergrond als op de bovengrond. Dit moet in samenhang worden bekeken. Op basis hiervan kunnen nadere randvoorwaarden gesteld worden en te koppelen aan een monitoringstool.
- Aanvullend op voorgenoemde analyse is ook aan te bevelen om ook de ruimtelijke claim van de transitie naar een circulaire economie in beeld te hebben. In hoeverre is hiervoor plek binnen de bestaande werklocaties. En hoe verhoudt dit zich tot de andere ambities op deze locaties en de omgeving. Ook kan inzicht verkregen worden door het uitvoeren van een materiaalstromenanalyse of het ontwikkelen van materialenpaspoorten. Door inzicht te verwerven kan er tijdig geanticipeerd worden en voorkomen worden dat er straks te weinig ruimte is voor om de ambities voor een circulaire volledig in te vullen in de stad.

6 Beoordeling doelbereik

In dit hoofdstuk wordt beschreven in hoeverre de doelen die gemeente zich stelt tot 2040 ook daadwerkelijk behaald kunnen worden. Om een uitspraak te doen over het doelbereik is gekeken wat de belangrijkste belemmeringen en kansen zijn in het behalen van deze doelen en hoe het effect van de Omgevingsvisie is beoordeeld. Naast belemmeringen die het doelbereik beperken kan ook sprake zijn van onzekerheden. De onzekerheid wordt groter naarmate autonome ontwikkelingen mee spelen (bijvoorbeeld: wanneer rijden alle voertuigen emissieloos?) en/of als de gemeente afhankelijk is van andere partijen (denk bijvoorbeeld aan het Rijk, het waterschap, projectontwikkelaars, woningcorporaties en particuliere woningeigenaren). De bandbreedte van onzekerheid geeft dus aan hoeveel de gemeente zelf doet aan het behalen van de gestelde ambities. Een belangrijk onderdeel voor de beoordeling van het doelbereik van de ambities in de Omgevingsvisie is hoofdstuk 7 en 8 van de Omgevingsvisie. In dit hoofdstuk, ‘De Arnhemse Aanpak’, licht de gemeente toe wat ze gaan doen om de ambities te realiseren. Hiervoor zijn zes uitvoeringsprincipes opgesteld, welke betrekking hebben op de rol van de gemeente zelf, maar ook op de wijze van samenwerking met externe partijen.

De figuren in paragrafen 6.1 tot en met 6.6 geven per ambitie aan in welke mate de ambities naar verwachting gehaald worden. Het doelbereik wordt langs een schaal gelegd, welke is opgedeeld in de onderstaande drie maten:

1. Geen tot zeer beperkte kans om de ambitie te behalen
2. Redelijke kans om de ambitie te behalen
3. Reële kans om de ambitie te behalen

In de volgende paragrafen zal per thema een grafiek met de mate van doelbereik worden gepresenteerd, gevolgd door een tekstuele onderbouwing. Het doelbereik is kwalitatief beoordeeld; de grafieken dienen als visualisering van de uitgeschreven toelichting. In de tekstuele onderbouwingen wordt verwezen naar verschillende (toekomstige) beleidsuitwerkingen, welke zijn opgenomen in de Omgevingsvisie.

6.1 Een aantrekkelijk Arnhem

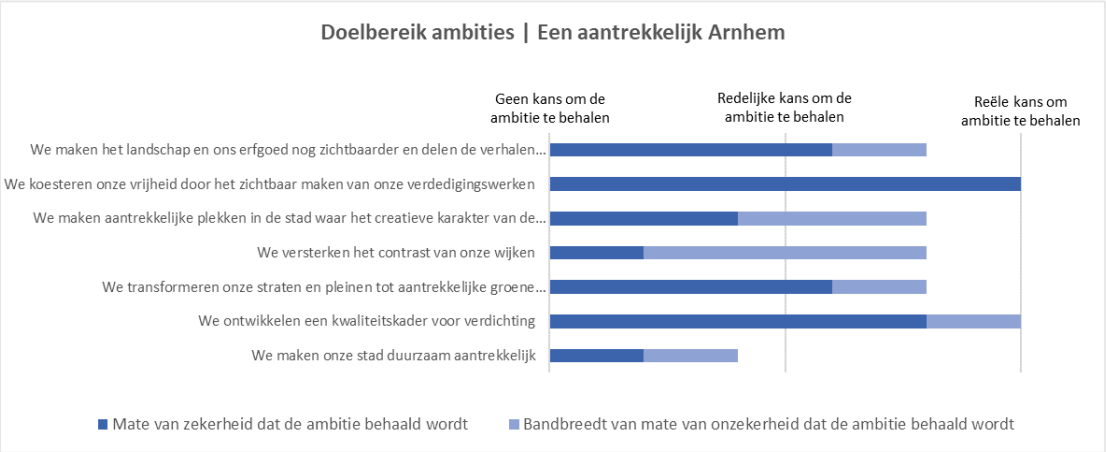

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder en delen de verhalen die daarbij horen	De gemeente Arnhem zet in op het versterken van het groen binnen en buiten de stad. Zo wil de gemeente landschappelijke verbindingen versterken en herstellen. Woningen worden niet in waardevolle landschappen gebouwd, maar in bestaande delen van de stad. Tevens tracht de gemeente de cultuurhistorische waarden van Arnhem beter zichtbaar en beleefbaar te maken. Een belangrijk onderdeel hiervan is het behoud van cultuurhistorisch waardevolle gebouwen te behouden en herbestemmen indien nodig. De strekking is dat er ruimte is voor ontwikkeling, met respect voor het bestaande. De gemeente is de partij die de kaders stelt hoe en waar ontwikkeld wordt, wat een positief gegeven is voor het doelbereik. Beperkende factoren uit de hoek van duurzame energieopwekking (zonnepanelen en windenergie) drukken wel op de mate waarin het doel behaald wordt. De uitwerking van het afwegingskader voor duurzaamheidsmaatregelen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden zal hierin bepalend zijn.
We koesteren onze vrijheid door het zichtbaar maken	Het doel van deze ambitie is het beter zichtbaar maken van de verdedigingswerken die door de jaren zijn opgetuigd in de gemeente. De

Ambitie	Beoordeling doelbereik
van onze verdedigingswerken	gemeente heeft de opdracht al uitgewerkt om voor al deze locaties te zoeken naar nieuwe functies (herbestemmen) en de mogelijkheden tot recreatie te onderzoeken. Zodoende kunnen deze locaties van cultuurhistorische waarde een nieuwe rol krijgen en behouden blijven.
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	De toelichting in de Omgevingsvisie zet uiteen hoe de gemeente de stad aantrekkelijker wil maken, met een specifieke focus op de creatieve en culturele sector. De gemeente voorziet in het westen van het centrum een plek voor de creatieve maakindustrie en in het oosten een bundeling van podiumkunsten. Hoewel de gemeente sturend is in de uitwerking van deze plannen, is zij tegelijkertijd afhankelijk van de creatieve partners in de stad en de samenwerking tussen deze verschillende partners om de ambitie daadwerkelijk te bereiken.
We versterken het contrast van onze wijken	De gemeente Arnhem zet in op het versterken van de diverse karakters van de verschillende wijken. Dit wil zij onder andere bereiken door transformaties, herontwikkelingen, verbouwingen en herinrichtingen van straten en de cultuurhistorische waarden en de ligging van een wijk als vertrekpunt te nemen. Door meer vanuit de ontwerpstijl van de wijk te werken kan elke wijk beter op zich worden gezien en zal het contrast versterken. Deze analyse van wijken vraagt echter een investering van de gemeente. Daarnaast resteert de vraag hierbij hoe breed deze contrasten kunnen worden getrokken. Zo zal er voor veel straten een mate van een ontwikkelstandaard zijn die de mogelijkheden enigszins inperken. De invulling van de verdichtingsvisie voor de stad zal effect hebben op de mate waarin het contrast tussen wijken versterkt kan worden. Hoewel de gemeente vanuit deze verdichtingsvisie, de wijkanalyses en een eventuele handreiking voor ontwikkelingen invloed kan uitoefenen op het karakter van de wijk is zij daarvoor tevens afhankelijk van de medewerking van woningbouwcorporaties en andere vastgoedeigenaren. Daarnaast adresseert de gemeente ambtelijke capaciteit die nodig is om de verstedelijkingsopgave te realiseren, wat de bandbreedte van onzekerheid voor deze ambitie vergroot.
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	In de Omgevingsvisie zet de gemeente uiteen hoe ze straten en pleinen wil gaan vergroenen en in algemene zin aantrekkelijker wil maken. Het doel hiervan is de sociale- en gezondheidskwaliteit te verbeteren, door de openbare ruimte beter beweegbaar te maken en geschikter voor ontmoeten. Naast dat pleinen groener en aantrekkelijker worden gemaakt is er speciaal aandacht voor de toegangswegen van de stad. De doorontwikkeling van de compensatieregels voor groen en het vormen van een kader voor het verder verankeren van ruimtelijke kwaliteit in het omgevingsplan kunnen een positieve bijdrage leveren. Daarnaast helpt het dat de gemeente de grootste grondbezitter is van Arnhem is. De overloop tussen openbare ruimte en particuliere ruimte zorgt bij deze ambitie wel voor een mate van onzekerheid. Om de omgeving aantrekkelijker te maken is de gemeente deels afhankelijk van woningbouwcorporaties, bedrijven en diverse andere grondeigenaren met aangrenzende buitenruimte.

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	Het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting is een middel waarmee de gemeente Arnhem de samenhang tussen diverse waarden wil waarborgen. Het kwaliteitskader moet inzicht geven welke kwaliteiten de gemeente wil versterken en waar verdichting kan bijdragen aan de karakteristiek van het gebied. De voorwaarde daarbij is dat de nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad en dat openbare ruimte altijd publiek toegankelijk blijft. Door het grote aantal ambities met allemaal hun eigen ruimteclaim komt de ruimtelijke uitvoerbaarheid onder druk te staan, hierin moeten keuzes gemaakt worden. De gemeente kan met kaders en regels veel betekenen voor de inpassing en de kwaliteit van nieuwe verstedelijking. Voor het behalen van ruimtelijke kwaliteit is zij echter afhankelijk van hoe particulieren met hun omgeving omgaan en hoe ontwikkelaars omgaan met de gestelde kaders en regels. Dit brengt een bepaalde mate van onzekerheid met zich mee. De verwachting is echter dat de ambitie van het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting behaald wordt. Naar verwachting zal de ontwikkeling van de verdichtingsvisie voor de stad en de herijking van de hoogbouwvisie van invloed zijn op de invulling van het kwaliteitskader en andersom.
We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk	De kern van deze ambitie is om ook de oudere bebouwing in de stad duurzamer te maken door deze beter te isoleren en te kunnen doen overschakelen op duurzame energiebronnen. Hoe de gemeente dit concreet gaat aanpakken wordt in de Omgevingsvisie niet geheel duidelijk. De uitwerking van de ambitie Arnhem aantrekkelijke stad en de ontwikkeling van een afwegingskader voor duurzaamheidsmaatregelen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden zal dit verder moeten verduidelijken. Daarnaast zijn veel van de (monumentale) gebouwen die de gemeente wil verduurzamen niet in hun bezit. Dit beperkt de slagvaardigheid van de gemeente.

6.2 Een groene, gezonde en veilige stad

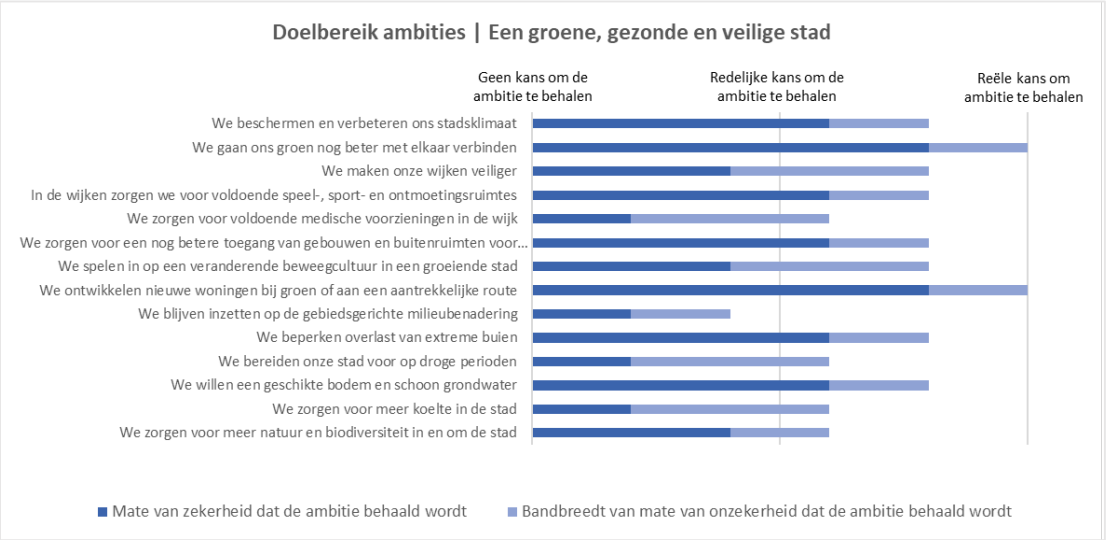

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	De gemeente Arnhem zet in op het beschermen en verbeteren van het stadsklimaat door nieuwe duurzame energiebronnen in te passen met behoud van ecologische, landschappelijke en cultuurhistorische waarden. De gemeente ontwikkelt hiervoor een afwegingskader duurzaamheidsmaatregelen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden. Daarnaast spelen water, hitte en droogte een belangrijke rol bij herinrichting en herontwikkeling. Arnhem erkent dat klimaatadaptatiemaatregelen boven- en ondergronds ruimte kosten en dat afstemming en regie op de inpassing van deze maatregelen nodig is. De visie is verder echter nog niet concreet over de manier waarop dit tot uitvoering wordt gebracht. De verdere invulling van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad zal hier duidelijkheid in moeten scheppen. Mogelijk dat ook de ontwikkeling van een integraal afwegingskader voor gezonde ontwikkelingen en de ontwikkeling van een dashboard gezonde leefomgeving een positieve bijdrage leveren aan het behalen van de ambitie. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve bijdrage levert. Ook het klimaat- en klimaatadaptatiefonds dragen in positieve zin bij aan deze ambitie. Het is echter onduidelijk of het voldoende is om de ambitie ook daadwerkelijk te behalen.
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	De gemeente Arnhem heeft veel sturingsmogelijkheden en invloed op de (inrichting van de) openbare ruimte. Vanuit verschillende ambities zet Arnhem in op het vergroenen van de gemeente, tegelijkertijd ligt er een grote woningopgave waardoor de kans op vergrijzing groot is. Ook is veel grond in de gemeente niet in handen van de gemeente zelf en is zij dus afhankelijk van wat grondeigenaren met hun grond doen. Per saldo is de verwachting dat de gemeente door middel van de verschillende sturingsmogelijkheden voldoende regie heeft om de ambitie te kunnen behalen. De uitwerking van de ambitie Arnhem groene, gezonde en

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	veilige stad zal moeten concretiseren hoe verdere invulling wordt gegeven aan deze ambitie. De verwachting is dat de ontwikkeling van een integraal afwegingskader voor gezonde ontwikkelingen en de ontwikkeling van een dashboard gezonde leefomgeving een positieve bijdrage leveren aan het behalen van de ambitie. Ook dragen het klimaat- en klimaatadaptatiefonds naar verwachting in positieve zin bij aan deze ambitie.
We maken onze wijken veiliger	De maatregelen die de gemeente neemt om de sociale veiligheid te verbeteren zijn naar verwachting projecten van de lange adem. Desondanks worden de maatregelen redelijk duidelijk neergezet. Zo probeert de gemeente door meer te mixen concentraties van kwetsbare personen te vermijden en zorgt zij bij de inrichting van het openbare gebied en bij de in- en aanpassing van bebouwing voor veel ramen en zichtlijnen. Daarnaast zet de gemeente in op maatregelen voor de fysieke veiligheid in wijken. Daarbij kijkt de gemeente eerst naar manieren om de oorzaak van het risico te verkleinen. Als de veiligheid daardoor niet verhoogd kan worden, wordt gekeken hoe een andere inrichting van het gebied de risico's kan beperken. De meest concrete stap die de gemeente zet is de verlaging van de maximumsnelheid in veel gebieden. Wanneer ook door het nemen van maatregelen in de inrichting de veiligheid niet verhoogd kan worden zorgt de gemeente ervoor dat gebouwen en de omgeving mogelijkheden bieden om te schuilen bij gevaar. Voor het behalen van de doelstelling is de gemeente echter afhankelijk van diverse stakeholders, zoals de woningcoöperaties, het onderwijs, de politie, maatschappelijke organisaties en ondernemers en bewoners in de wijken. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve bijdrage levert aan veiligheid in de wijken. Of de doelstelling echt behaald wordt is afhankelijk van de programmatische invulling van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad en de inzet van diverse organisaties.
In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes	In de Omgevingsvisie wordt de doelstelling 'voldoende' niet geconcretiseerd. De gemeente heeft, doordat zij eigenaar is van de parken in de stad, veel sturingsmogelijkheden om deze meer in te richten op sport en spel. Wel schuilt er afhankelijkheid in deze ambitie bij de sportverenigingen die de gemeente bij deze ambitie betrekt. De gemeente wil dat deze verenigingen zich breder maatschappelijk inzetten en een grotere rol gaan spelen in de wijk. Dit kan problematisch worden als ledentallen verder afnemen in de toekomst en er minder geld beschikbaar is. Het behalen van deze doelstelling is enerzijds afhankelijk van de inzet en medewerking van de sportverenigingen en daarnaast van de programmatische invulling van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad waarin bredere doelstellingen worden geformuleerd voor een gezonde stad gericht op meedoen en bewegen. De verwachting is dat de Omgevingsvisie bijdraagt aan het doelbereik, maar doordat de ambitie nog niet verder geconcretiseerd is, is het niet zeker of de ambitie ook behaald wordt.
We zorgen voor voldoende medische voorzieningen in de wijk	De omgevingsvisie geeft aan dat de bevolking van Arnhem vergrijst en dat de vraag naar zorgvoorzieningen in de wijk zal toenemen. De doelstelling 'voldoende medische voorzieningen' wordt echter niet geconcretiseerd. Voor het realiseren

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	van extra medische voorzieningen in de wijk is de gemeente afhankelijk van zorgaanbieders, grond- en vastgoedeigenaren en gebiedsontwikkelaars. Voor hen is de ontwikkeling van maatschappelijk vastgoed niet altijd de meest aantrekkelijke ontwikkelingsmogelijkheid. Veel vastgoed wordt juist omgebouwd naar woningen, aangezien de opbrengsten in dit segment veel hoger zijn. Het behalen van deze doelstelling is daarom enerzijds afhankelijk van de inzet en medewerking van deze verschillende stakeholders en daarnaast van de invulling van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad waarin onder andere een integraal afwegingskader voor gezonde ontwikkelingen en een dashboard gezonde leefomgeving worden ontwikkeld. De kans dat de gemeente deze ambitie volledig behaald is naar verwachting beperkt.
We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers	De ambitie schetst een beeld van een goede huidige situatie die in de toekomst verder versterkt dient te worden. Er is een goede kans dat de gemeente hier in slaagt, aangezien dit in de huidige situatie al goed gaat. De uitwerking van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad waarin verbrede doelstellingen worden geformuleerd voor een gezonde stad gericht op meedoen en bewegen brengen het doel naar verwachting binnen handbereik. Een kanttekening daarbij is de afhankelijkheid van ontwikkelaars en vastgoedeigenaren en de benodigde afstemming met de ontwerpers openbare ruimte.
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	In de toelichting benoemt de gemeente drie plekken waar men sport: in de openbare ruimte, bij een commerciële aanbieder of bij een vereniging. De gemeente ziet dat die laatste langzaam in populariteit afneemt en de eerste twee steeds populairder worden. De Omgevingsvisie gaat in op het bewegen in de openbare ruimte, waarin de gemeente veel sturingsmodelijkheden heeft, maar laat achterwege hoe zij om wenst te gaan met commerciële aanbieders. Ook deze partijen hebben echter een ruimteclaim en zullen van groeiend belang zijn om de Arnhemmers in de toekomst gezond te houden. Verder wordt ook niet ingegaan op de visie van de gemeente op het voortbestaan van sportverenigingen wel benadrukt de gemeente dat zij een bredere maatschappelijk rol voorzien voor sportverenigingen. Het behalen van deze doelstelling is enerzijds afhankelijk van de inzet en medewerking van de sportverenigingen en commerciële aanbieders en daarnaast van de invulling van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad waarin bredere doelstellingen worden geformuleerd voor een gezonde stad gericht op meedoen en bewegen. Het is onzeker of de doelstelling volledig behaald kan worden.
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	Arnhem kijkt naar locaties nabij bestaand groen en aantrekkelijke routes voor nieuwbouw. De gemeente heeft een sturende rol in het aanwijzen van nieuwbouwlocaties, wat het doelbereik van deze ambitie groot maakt. Wel is de gemeente hier afhankelijk van grondeigenaren en ontwikkelaars om woningbouwlocaties te realiseren conform de visie van de gemeente. Hier kan de gemeente mogelijk met spelregels invloed op hebben, maar ook actief grondbeleid, zoals in hoofdstuk 8 van de Omgevingsvisie beschreven, kan een

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	positieve impact hebben op het doelbereik. Al met al lijkt er een reële kans dat de gemeente deze ambitie kan behalen.
We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering	Het doel van deze ambitie wordt in de eerste zin uiteengezet: “Voor een gezondere stad zetten we in op een betere milieukwaliteit voor de hele stad.” De verdere toelichting gaat in op de geluidsoverlast en luchtkwaliteit die bewoners ervaren. De plannen van de gemeente voorzien een gebiedsgerichte benadering van eventuele milieuproblematiek. Dit kan goed werken voor geluid: bepaalde plekken kennen meer geluidsoverlast dan andere (bijvoorbeeld centrumgebieden of langs doorgaande wegen) en kunnen logischerwijs andere geluidsnormen kennen dan bijvoorbeeld een buitenwijk of landelijk gebied. Voor lucht is een gebiedsgerichte benadering minder logisch. Deeltjes die zich in de lucht bevinden zijn vluchtig en kunnen zich makkelijk verspreiden over de rest van de gemeente. De andere normen die de gemeente mogelijk wil aanhouden per gebied voor geluid worden enkel voorgesteld indien er een vorm van compensatie tegenover staat, bijvoorbeeld een geluidsluwe buitenruimte, een park of groene route op korte afstand en een hoog voorzieningenniveau. Als laatste verwijst de gemeente naar de monitoring van de milieusituatie in de stad. Zo wil de gemeente gaan kijken welke delen van de stad voldoen aan de gezondheidsnormen van de WHO en waar milieuwinst te behalen valt. De advieswaarden van de WHO, die in 2021 zijn aangescherpt, tonen aan dat de lucht in Nederland vrijwel nergens meer gezond is. Ondanks dat het voldoen aan de advieswaarden van de WHO niet het doel is, zet het de acties van de gemeente wel op scherp. Al met al kan worden gesteld dat door beperkte invloed van de gemeente de kans op het verbeteren van milieukwaliteit in Arnhem minimaal is. Met betrekking tot luchtkwaliteit verbeteren een aantal zaken al in de autonome ontwikkeling en is het bereiken van het doel ook afhankelijk van de gedragsverandering van bewoners en bedrijven: deze zullen minder moeten gaan uitstoten om bijvoorbeeld de luchtkwaliteit te verbeteren.
We beperken overlast van extreme buien	De gemeente zet om dit doel te behalen in op twee manieren om de overlast van extreme buien te beperken. Zo wil de gemeente vergroenen om water beter te doen infiltreren in de bodem en de hemelwaterafvoer ontkoppelen van het riool om ervoor te zorgen dat het water bij eventuele overstromingen van de waterafvoer niet wordt gemengd met afvalwater. De verwachting is dat deze maatregelen bijdragen aan het beperken van de overlast. Ook het in leven roepen van het klimaat- en klimaatadaptatiefonds zorgt naar verwachting voor meer slagvaardigheid bij deze ambitie. Voor het vergroenen van de stad is de gemeente echter in grote mate afhankelijk van particuliere partijen en bewoners. Dit resulteert in een mate van onzekerheid voor het behalen van de ambitie.
We bereiden onze stad voor op droge perioden	Met de stevige woonopgave die voor de gemeente ligt is het de vraag of dit doel behaald kan worden. De gemeente streeft naar rato minder verharding in de wijk, wat lastig wordt voor gebieden die een verdichtingsopgave kennen. De vraag is of het klimaat- en klimaatadaptiefonds deze ontwikkeling het hoofd kan bieden. Ook is de gemeente hier wederom afhankelijk van externe partijen en bewoners

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	om ook hun buitenruimte te ontstenen. Dit resulteert in een zekere mate van onzekerheid of de ambitie behaald wordt.
We willen een geschikte bodem en schoon grondwater	Op dit moment heeft de gemeente Arnhem een relatief vervuilde bodem. De gemeente stelt zichzelf als doel om de bodem geschikt te maken voor de functies die er bovenop komen te liggen. Zodoende zal de gemeente voldoen aan wettelijke normen en het doel naar verwachting halen. Het grondwater in de gemeente Arnhem is van goede kwaliteit en zal om die reden met name beschermd moeten worden in plaats van verbeterd (zoals het geval is voor de Arnhemse bodem). Door nieuwe verontreinigingen van de bodem te voorkomen kan dit worden gerealiseerd, waarbij de algehele verbetering van de bodem ook zal bijdragen aan de kwaliteit van het grondwater. De eisen voor bodemkwaliteit voor woningbouw, samen met de verdichtingsopgave die Arnhem heeft, gaan om die reden hand in hand. Daarbij is de gemeente wel deels afhankelijk van de grondeigenaren en ontwikkelaars. Naar verwachting levert de Omgevingsvisie een positieve bijdrage aan het behalen van de ambitie.
We zorgen voor meer koelte in de stad	Het behalen van deze ambitie vraagt de gemeente om sterk te gaan vergroenen. De gemeente zet in op het creëren van goede groeiplaatsen voor bomen, zodat deze in de toekomst beschikken over een grote kroon die schaduw en verkoeling kan bieden. Het klimaat- en klimaatadaptatiefonds kan hierbij het doelbereik vergroten. De verdichtingsopgave van de gemeente kan echter een sterke belemmering vormen door de ruimteclaim die de vergroening van de stad op de gemeente legt. Daarnaast zal een groot deel van deze verkoelingsopgave rond de bestaande bebouwing moeten worden gerealiseerd. Hiervoor is de gemeente in grote mate afhankelijk van particuliere partijen en bewoners om ook hun daken en tuinen te vergroenen. Het behalen van deze doelstelling is daardoor afhankelijk van de inzet en medewerking van de particulieren en daarnaast van de invulling van de beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad. Hoewel de ontwikkeling van een integraal afwegingskader voor gezonde ontwikkelingen en een dashboard gezonde leefomgeving naar verwachting een positieve bijdrage leveren, maakt verdichtingsopgave het behalen van de ambitie onzeker.
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	Arnhem zal richting 2040 blijven investeren in het groenblauwe raamwerk dat natuur de stad inbrengt. Natuurinclusief bouwen vormt het uitgangspunt voor nieuwbouw (de beleidsregels voor natuurinclusief bouwen inclusief een puntensysteem natuurinclusief bouwen zijn in 2022 vastgesteld) en de gemeente streeft er naar de inrichting op gebouw-, gebied- en tuinniveau bij te laten dragen aan de biodiversiteit. Daar tegenover staat echter de verdichtingsopgave binnen de gemeente die een grote ruimteclaim op de gemeente legt. Hoewel de gemeente veel sturingsmogelijkheden heeft in de openbare ruimte en bijvoorbeeld aangeeft bewust keuzes te maken in mogelijkheden binnen natuurgebieden, is zij voor een groot deel van de buitenruimte afhankelijk van particuliere partijen en inwoners. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve bijdrage levert. De verdere uitwerking van de ambitie Arnhem groene,

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	gezonde en veilige stad, dat onder andere voortbouwt op de beleidsregels voor natuurinclusief bouwen, zal echter bepalen in welke mate en de inzet en medewerking van particulieren resulteren echter in onzekerheid en zullen bepalen in welke mate de doelstelling behaald wordt.

6.3 Een vitale stad

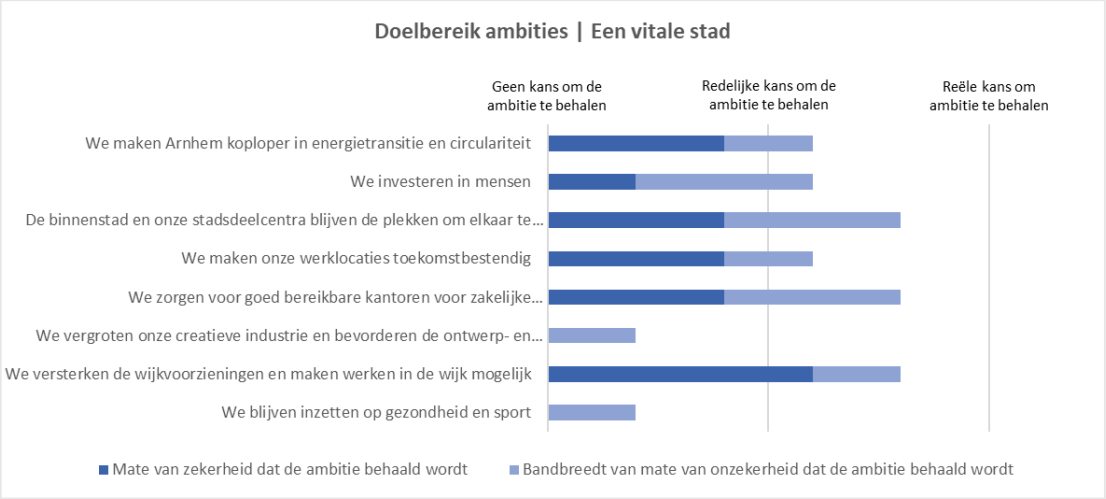

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit	Om koploper te worden op het gebied van energietransitie en circulariteit zijn grote stappen nodig. Alle Nederlandse gemeentes zijn bezig om stappen te zetten op dit gebied, waardoor de kans niet groot is dat de gemeente Arnhem in 2040 bovenaan de lijst zal staan. Uit de effectbeoordeling blijkt dat Arnhem de aankomende jaren onvoldoende duurzame energie opwekt om losgekoppeld te worden van klassieke vormen van energieopwekking. De gemeente is voor dit doel daarnaast afhankelijk van diverse externe partijen, zoals het bedrijfsleven en het onderwijs. Ook voor het thema circulariteit streeft Arnhem er naar om koploper te worden. Zij zet de komende jaren in op circulair bouwen en het een circulaire inrichting van de openbare ruimte. Om dit te bereiken streeft de gemeente er naar duurzame grondstoffen te gebruiken, hergebruik te stimuleren en gebouwen te realiseren die ook in de toekomst voldoen aan de behoeften. De visie biedt echter geen inzicht in de manier waarop deze maatregelen geconcretiseerd worden. Wel werkt de gemeente op dit moment aan een impactladder circulariteit en is inmiddels een Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie vastgesteld. Voor het behalen van haar ambities op circulariteit is de gemeente echter afhankelijk van de inzet en medewerking van

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	projectontwikkelaars en ondernemers. Al met al zal Arnhem naar verwachting goede stappen zetten richting de ambitie, maar deze niet behalen.
We investeren in mensen	De krapte op de arbeidsmarkt en tegelijkertijd de verwachte nieuwe werkgelegenheid door onder andere de ambities in energiesector zorgen voor een disbalans in vraag en aanbod. De gemeente Arnhem streeft naar een goede afstemming en samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid, waarin de gemeente een verbindende en ondersteunende rol in wil spelen. Daarnaast streeft de gemeente naar een passende baan voor alle Arnhemmers. Zij onderstreept daarom het belang van omscholing en begeleiding van werk naar werk, als gevolg van een verschuiving in werkgelegenheid binnen sectoren door de coronacrisis. De gemeente is sturend in de zin dat zij, door bepaalde keuzes te maken, specifieke sectoren kan versterken en kan ondersteunen bij de samenwerking tussen ondernemers en onderwijs, maar kent een beperkte rol in het algehele proces. De Arnhemse arbeidsmarkt is grotendeels afhankelijk van de (inter)nationale dynamieken en ook studenten kunnen voor andere richtingen kiezen dan de gemeente graag ziet gebeuren.
De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten	De gemeente streeft naar het behouden van de huidige kernen als locaties voor ontmoeting. Zij zet daarom in op het ontwikkelen van een multifunctioneel gebied met hoge dichtheden, extra woningen en diverse voorzieningen. De gemeente streeft er naar de binnenstad te transformeren van een *place to buy* naar een *place to meet*, waarbij het winkelhart compacter wordt en de kernwaarden ‘groen, creatief en vrij’ nadrukkelijker aanwezig zijn. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een bijdrage aan levert aan het behalen van de ambitie. Het daadwerkelijk behalen van deze doelstelling is mede afhankelijk van de inzet en medewerking van vastgoedeigenaren en ondernemers in de binnenstad en de verdere invulling van de ambitie Arnhem vitale stad.
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	De Omgevingsvisie zet niet duidelijk uiteen wat de gemeente verstaat onder toekomstbestendige werklocaties. Wel is de gemeente voornemens werklocaties aan te duiden met diverse typen werkmilieus, waardoor duidelijk wordt welke plekken in de stad geschikt zijn voor functiemenging en welke locaties geschikt zijn voor bedrijvigheid. Daarbij kan het zowel gaan om bedrijven met een grotere milieucirkel als om kantoor- en dienstverlenende functies. Daarnaast onderzoekt de gemeente hoe en waar verdichten op werklocaties voor meer bedrijvigheid en werkgelegenheid kan zorgen. Hoe de gemeente vanuit deze onderzoeken toewerkt naar toekomstbestendige locaties en welke gevolgen dit heeft voor bedrijven met een hogere milieucategorie is onduidelijk, dit zal verder uitgewerkt moeten worden in de beleidsuitwerking Arnhem vitale stad. Daarin zal ook de ambitie om van werklocaties een fijne, prettige en veilige plek te maken verder geconcretiseerd moeten worden. Naast de beleidsuitwerking voor de ambitie Arnhem vitale stad, ontwikkelt de gemeente een toekomstgerichte ontwikkelingsstrategie voor functiemenging op Rijnpark, en herontwikkelingsstrategie op Het Broek en een nieuwe programmatische visie voor de vergrote binnenstad gericht op het versterken van Arnhem als regionaal

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	dienstencentrum en *place to meet*. Naar verwachting dragen de beleidsuitwerking 'Arnhem vitale stad', de strategie en de visie bij aan het concretiseren van de ambitie en daarmee aan het behalen van de doelstelling. Hierbij geldt wel dat de gemeente voor het behalen van haar doelen in grote mate afhankelijk is van de welwillendheid van Arnhemse bedrijven en betrokken partijen zoals GMR en provincie.
We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten	Door werklocaties te concentreren rondom OV-knooppunten wordt de bereikbaarheid van kantoren verbeterd. Om aan de vraag op deze locaties te blijven voldoen zet de gemeente in op het behoud van bestaande kantoorfuncties in, en het verdichten rondom stationslocaties. Hoewel er hierdoor meer werkplekken gerealiseerd kunnen worden ondervindt de kantoorfunctie concurrentie van wonen. Zeker nu er een grote verdichtingsopgave ligt voor de gemeente Arnhem. De integrale beleidsuitwerking Arnhem vitale stad, waarin een nieuwe programmatische visie voor de vergrote binnenstad gericht op het versterken van Arnhem als regionaal dienstencentrum wordt opgenomen, zal hier meer duidelijkheid in moeten scheppen. Voor het realiseren van bedrijvigheid op goed bereikbare locaties is de gemeente tevens afhankelijk van grond- en vastgoedeigenaren en ontwikkelaars. Dit resulteert in een grote mate van onzekerheid in het behalen van de ambitie.
We versterken onze creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector	De gemeente heeft de ambitie om de creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector te versterken. De gemeente streeft er naar huisvesting voor creatieve ondernemers actief mee te nemen bij nieuwe gebiedsontwikkelingen in de stad. Zij zet daarbij specifiek in op enkele locaties, zoals het Modekwartier, de Coehoorn en het IPKW terrein. Maar ook in andere delen van de stad kan ruimte ontstaan voor creatief ondernemerschap. De Omgevingsvisie biedt echter geen duidelijkheid over de manier waarop huisvesting actief wordt meegenomen of in welke mate of vorm ruimte beschikbaar is in andere delen van de stad. Wel stelt de gemeente een beleidsuitwerking Arnhem vitale stad op, het behalen van de doelstelling is afhankelijk van de verdere invulling van deze beleidsuitwerking. Het zorgt ervoor dat de verwachting is dat de Omgevingsvisie zeer beperkt bijdraagt aan het behalen van de ambitie.
We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk	De gemeente zet in op het versterken van de wijkvoorzieningen door wijkcentra te verrijken met maatschappelijke functies en nieuwe woningen toe te voegen nabij wijkcentra. Daarnaast zet de gemeente in op functiemenging in de wijken waardoor werken in de wijk mogelijk wordt. Hoewel de gemeente verschillende sturingsmogelijkheden heeft is zij ook afhankelijk van grond- en vastgoedeigenaren en projectontwikkelaars. Het blijkt in de praktijk lastig om voldoende ruimte te vinden voor maatschappelijk vastgoed, aangezien ontwikkelaars en vastgoedeigenaren de voorkeur geven aan woningen door de hogere opbrengsten. Voor wat betreft de functiemenging is de gemeente ook afhankelijk van kleinere Arnhemse bedrijvigheid en inwoners. Deze afhankelijkheden zorgen voor een grote mate van onzekerheid in het behalen van de ambitie.

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We blijven inzetten op gezondheid en sport	De sector gezondheids- en welzijn krijgt naar verwachting in de toekomst een steeds belangrijkere positie binnen de Arnhemse economie. Vanwege krapte op de arbeidsmarkt en vergrijzing van de bevolking spreekt de gemeente de ambitie uit om hier op in te zetten. Wat deze inzet inhoudt wordt echter niet geconcretiseerd. Dit geldt tevens voor de inzet op de sportsector. Daarnaast is de gemeente in dit kader ook afhankelijk van de ontwikkelingen in de sector op nationaal niveau. Door de beperkte concretisering van de inzet van de gemeente en de afhankelijkheden in de sector op hogere schaalniveaus is de mate waarin de ambitie behaald wordt lastig te bepalen.

6.4 Ruimte voor schone mobiliteit

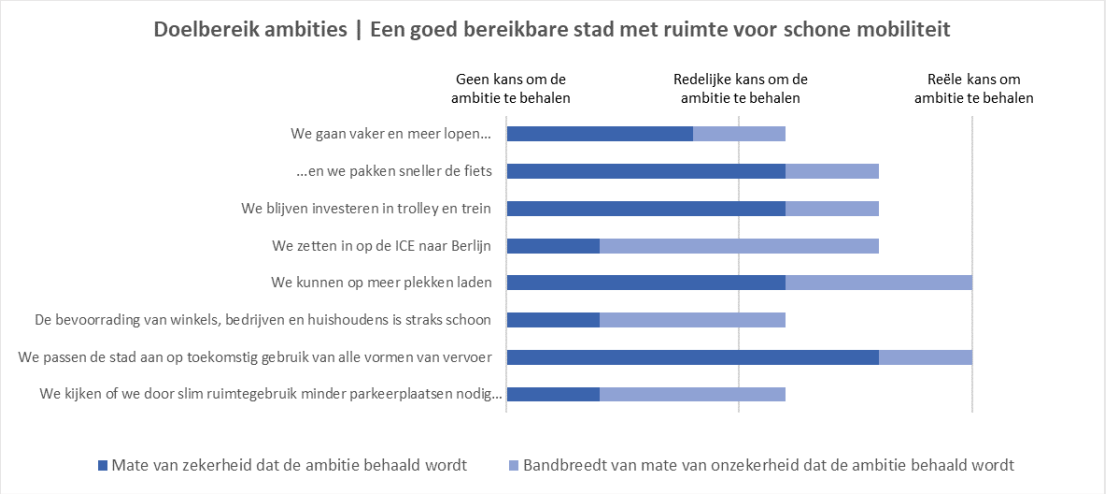

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We gaan vaker en meer lopen…	De gemeente Arnhem geeft in de Omgevingsvisie aan nadrukkelijk rekening te houden met voetgangers. Zo wordt aangegeven dat belangrijke voorzieningen op loopafstand moeten zijn. Dit kan een impuls geven aan het loopvriendelijker maken van de leefomgeving. Dat er vaker wordt gelopen is echter deels afhankelijk van een gedragsverandering van de inwoners van Arnhem. Daarnaast is het behalen van de ambitie afhankelijk van de invulling van de ambitie Arnhem bereikbare stad en de verdere doorontwikkeling van het mobiliteitsbeleid naar een nieuw Mobiliteitsplan. De mate waarin en de manier waarop lopen wordt meegenomen in de verdere uitwerking is mede bepalend voor het wel of niet behalen van de ambitie.
…en we pakken sneller de fiets	Ook het fietsen dient een impuls te krijgen als gevolg van de Omgevingsvisie. Het aantrekkelijker maken van fietsen kan gerealiseerd worden middels het aanleggen van meer en betere (snel)fietsroutes en voldoende (inpandige) stallingsmogelijkheden. Deze fietsverbindingen, in het bijzonder de routes over de

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	Rijn, vragen echter om forse investeringen waarvoor de gemeente afhankelijk is van de provincie. Daarnaast is ook hier de invulling van de ambitie Arnhem bereikbare stad en de verdere doorontwikkeling van het mobiliteitsbeleid naar een nieuw Mobiliteitsplan bepalend voor het wel of niet behalen van de ambitie. Daarnaast resulteert ook de benodigde gedragsverandering van inwoners in een mate van onzekerheid. Arnhem heeft binnen en buiten de stad een goede autobereikbaarheid, en de gemeente wil ook inzetten op fietsen voor afstanden van 10 tot 20 kilometer. Dit is naar verwachting niet voor alle Arnhemmers een realistische optie.
We blijven investeren in trolley en trein	De ambitie om te blijven investeren in trolley en trein is redelijk concreet geformuleerd. De gemeente Arnhem geeft in de Omgevingsvisie in meerdere onderdelen aan het OV in de gemeente te verbeteren richting 2040. Het blijven investeren in trolley en trein is daar per definitie een onderdeel van. In hoofdstuk 8 van de Omgevingsvisie wordt gerefereerd naar de bijdrage van het Rijk voor infrastructuur in Arnhem. Deze bijdrage vergroot het doelbereik van deze ambitie. Een verdere vergroting van het doelbereik komt voort uit de beleidsuitwerking Arnhem bereikbare stad en de verdere doorontwikkeling van het mobiliteitsbeleid naar een nieuw Mobiliteitsplan. In hoeverre de gemeente invloed heeft op het verbeteren van het OV-netwerk in de stad is deels afhankelijk van de verantwoordelijke dienstverleners, wat voor een mate van onzekerheid in het doelbereik zorgt.
We zetten in op de ICE naar Berlijn	De mate waarin deze ambitie wordt geconcretiseerd is zeer beperkt. Daarnaast is de gemeente voor deze ambitie in grote mate afhankelijk van de verantwoordelijke dienstverleners op het spoor en nationale overheden, wat een sterke mate van onzekerheid met zich meebrengt.
We kunnen op meer plekken laden	De gemeente zet in op het zorgvuldig inpassen van verschillende vormen van laadinfrastructuur, waarbij gebruik gemaakt wordt van het trolleynetwerk dat al in de gemeente aanwezig is. Hiervoor is een uitvoeringskader Elektrisch Laden opgesteld, waarin de ruimtelijke aspecten van de laadinfrastructuur is vastgelegd. De gemeente kan een faciliterende rol spelen en zodoende het doel om meer laadplekken in de stad te hebben in 2040 behalen. Daarbij is zij echter wel afhankelijk van de mogelijkheden van het elektriciteitsnet en de mogelijkheden in de openbare ruimte. Ook de afhankelijkheid van private partijen voor de realisatie van laadpalen zorgt voor een kleine mate van onzekerheid.
De bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens is straks schoon	Deze ambitie focust zich met name op logistieke activiteiten in de gemeente Arnhem, een groeiende opgave voor een goed functionerende stad. Om schone stadslogistiek te bevorderen stimuleert de gemeente logistieke knooppunten (hubs), vanwaar de leveringen met schone voertuigen naar de eindbestemming worden gebracht. De Omgevingsvisie gaat echter niet in op de logistieke aanvoer naar deze hubs toe. Ook wordt het begrip ‘schoon’ niet verder gedefinieerd. Daarnaast stelt de gemeente in de Omgevingsvisie dat ‘de markt verantwoordelijk is voor de ontwikkeling van de concepten, het werven van klanten en het rond krijgen van business cases’. De gemeente heeft hierbij wel enige controle

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	middels het stellen van randvoorwaarden, maar heeft verder beperkte invloed op het uiteindelijke resultaat van deze ambitie. Het behalen van deze doelstelling is daardoor enerzijds afhankelijk van de inzet en medewerking van diverse stakeholders en daarnaast van de invulling van de beleidsuitwerking Arnhem bereikbare stad. Hierin werkt de gemeente de nieuwe kijk op de inzet van hubs verder uit. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve bijdrage levert, maar onvoldoende geconcretiseerd is om de ambitie te behalen.
We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer	De gemeente heeft veel sturingsmogelijkheden om deze ambitie te behalen. Dit komt ten goede aan het verwachte doelbereik. Het feit dat de gemeente oog houdt voor de autobereikbaarheid van bepaalde bestemmingen is sterk en zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie daadwerkelijk als multimodaal kan worden gezien. Het verlagen van de maximumsnelheid op diverse plekken in de stad zorgt voor een verbetering van de fietsveiligheid van wegen die multimodaal gedeeld worden. Op welke andere manieren de gemeente concreet werkt aan het behalen van deze ambitie zal duidelijk moeten worden door de invulling van de beleidsuitwerking Arnhem bereikbare stad en de verdere doorontwikkeling van het mobiliteitsbeleid naar een nieuw Mobiliteitsplan. De sturingsmogelijkheden dragen positief bij aan het doelbereik, tegelijkertijd zorgt de benodigde uitwerking in programma's voor een kleine mate van onzekerheid.
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	Door het verbeteren van de bereikbaarheid van de stad en door het combineren van functies streeft de gemeente er naar een goed alternatief te bieden voor de auto. Om de parkeerdruk in de stad te verlagen wordt de mobiliteitsopgave gekoppeld aan de verstedelijkingsopgave, concreet worden nieuwe kantoren en woningen gebouwd rond plekken die goed bereikbaar zijn met het OV. In de toekomst wordt in deze gebieden de parkeernorm bij nieuwbouw geminimaliseerd. Om parkeerdruk te voorkomen wordt dit enkel toegepast in gebieden waar niet gratis op straat geparkeerd kan worden. De gemeente ontwikkelt modern parkeerbeleid gericht op de leefbaarheid van de stad met inzet van gebiedsgerichte parkeerregulering in combinatie met parkeernormen. Zo wordt er voor het centrum en de omliggende wijken een integrale parkeerstrategie voor zowel de auto als de fiets ontwikkeld die uitgaat van een lagere parkeernorm in combinatie met betaald- en vergunningsparkeren. Beide ontwikkelingen dragen naar verwachting bij aan het behalen van de ambitie. Aanvullend zet de gemeente in op het realiseren van parkeerhubs, het faciliteren van deelautogebruik en het breder aanbieden van elektrisch laden. Het realiseren van parkeerhubs resulteert naar verwachting niet direct in een daling van het benodigde aantal parkeerplaatsen. Wel kunnen hubs zorgen voor een andere spreiding en mogelijk concentratie van het aantal parkeerplaatsen. De gemeente ontwikkelt een visie op hubs in relatie tot de beschikbaarheid van parkeerplaatsen rond het centrum. Ook ontwikkelt de gemeente een visie en beleidsplan op deelvervoer, wat mogelijk ook een bijdrage kan leveren aan het verkleinen van het aantal benodigde parkeerplaatsen. Aangezien het aantal auto's door het stimuleren van deelvervoer naar verwachting slechts langzaam zal dalen, zal het

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	effect pas op langere termijn zichtbaar zijn. Tenslotte zet de gemeente in op het breder aanbieden van elektrisch laden. Hiervoor heeft de gemeente een uitvoeringskader Elektrisch Laden opgesteld waarin de ruimtelijke aspecten van de laadinfrastructuur zijn vastgelegd. Naar verwachting zal dit slechts een beperkt effect hebben: de geparkeerde auto's in de stad zijn dan echter elektrisch in plaats van dat ze worden aangedreven door een verbrandingsmotor. Al met al is de verwachting dat de omschreven aanpak op lange termijn zal resulteren in kleiner aantal benodigde parkeerplaatsen. De invulling van de verschillende visies, de gedragsverandering die nodig is om het doel te behalen en de afhankelijkheid van marktpartijen om bijvoorbeeld hubs te ontwikkelen resulteren echter in een zekere mate van onzekerheid.

6.5 Een stad waar het goed wonen is

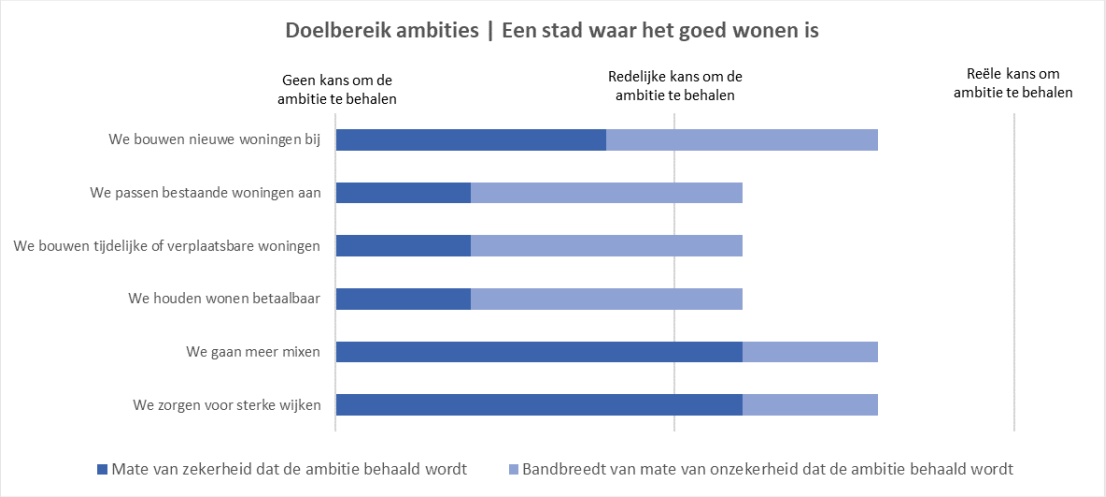

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We bouwen nieuwe woningen bij	Tot 2030 wil Arnhem 7.000 nieuwe woningen bouwen en tot 2040 komen daar nog 9.000 woningen bij. De gemeente Arnhem heeft hiermee een concreet doel gesteld, wat zij door 'overprogrammering' probeert te behalen. Ook stelt de gemeente een beleidsuitwerking Arnhem Stad waar het goed wonen op waarin de woonopgave verder geconcretiseerd moet worden. De gemeente wordt in haar opgave geholpen door externe bijdragen van het Rijk, zoals de woningbouwimpulssubsidie en het aanwijzen van Arnhem Oost als zeventiende grote woningbouwgebied (Nationale Omgevingsvisie Extra). Eisen die gesteld worden aan nieuwbouw, zoals bijvoorbeeld de regels en het puntensysteem voor natuurinclusief bouwen, kunnen de realisatie van woningen echter vertragen. Net zoals de nabijheid van de verschillende Natura 2000-gebieden, welke (zeer)

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	stikstofgevoelig zijn. Wanneer het niet is uitgesloten dat de ontwikkelingen leiden tot (significant) negatieve effecten voor een Natura 2000-gebied moet een natuurvergunning worden aangevraagd, dit kan leiden tot vertraging. In het behalen van haar ambitie is de gemeente daarnaast afhankelijk van grond- en vastgoedeigenaren, ontwikkelaars, woningcorporaties en de nationale overheid, dit resulteert in een redelijk grote mate van onzekerheid. Bovendien blijft de bouw van woningen onzeker vanwege economische schommelingen, krapte op de arbeidsmarkt en bij de gemeente, regelingen vanuit het rijk en druk op de woonmarkt.
We passen bestaande woningen aan	De gemeente zet in op het splitsen en het levensloopbestendig maken van woningen om zo de bestaande woningvoorraad aan te passen. Daarbij is zij echter afhankelijk van de samenwerking met woningcoöperaties en grond- en vastgoedeigenaren, wat in een grote mate van onzekerheid resulteert. De verwachting is daarom dat de Omgevingsvisie positief bijdraagt aan deze ambitie, maar de verwachting is dat de ambitie niet volledig behaald wordt.
We bouwen tijdelijke of verplaatsbare woningen	Het plaatsen van tijdelijke en verplaatsbare woningen kan worden gezien als een middel om woningen bij te bouwen, voordat er vaste woningen kunnen worden gerealiseerd. In die zin is deze ambitie meer een middel dan een doel op zich. De uitspraak kent een mate onzekerheid aangezien er tijdelijke bestemmingen geregeld moeten worden. Daarin is de gemeente afhankelijk van grondeigenaren en ontwikkelaars voor het plaatsen van tijdelijke woningen op de grond die zij gaan ontwikkelen. Daarnaast vormt ook het in korte tijd realiseren van betaalbare en kwalitatief goede woningen, waarin een snelle levering van bouwmaterialen essentieel is, een risico.
We houden wonen betaalbaar	Om wonen betaalbaar te houden is Arnhem grotendeels afhankelijk van de grillen van de nationale woningmarkt en het beleid en eventuele subsidies van de nationale overheid. Het bijbouwen van betaalbare woningen en het faciliteren van doorstroming zijn echter wel acties die bijdragen aan het doel dat de gemeente stelt. Daarbij is de gemeente echter wel afhankelijk van grond- en vastgoedeigenaren, ontwikkelaars en woningbouwcorporaties. De verwachting is dat de Omgevingsvisie helpt het doel te bereiken, maar de mate van onzekerheid is voor deze ambitie groot.
We gaan meer mixen	De gemeente wil deze mix bereiken door te kijken naar de verhouding tussen verschillende wooncategorieën op wijkniveau. Nieuwe kaders voor inclusievere en gemengdere wijken zullen verder invulling moeten geven aan de nieuwe Arnhemse Mix. Hoewel de gemeente voor de realisatie afhankelijk is van grond- en vastgoedeigenaren, ontwikkelaars en woningbouwcorporaties, kan zij sturing geven door kaders te bieden en concrete eisen te stellen. De uitwerking van de ambitie Arnhem een stad waar het goed wonen is zal hier duidelijkheid over moeten geven.
We bouwen circulair	Door duurzame materialen te gebruiken, zoveel mogelijk materialen her te gebruiken en recycling toe te passen streeft de gemeente naar het circulair bouwen van nieuwe woningen en transformeren van bestaande gebouwen.

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	Daarnaast streeft de gemeente er naar dat woningen die nu gebouwd worden of panden die getransformeerd worden aansluiten bij de toekomstige woningbehoefte. De visie biedt echter geen inzicht in de manier waarop deze maatregelen geconcretiseerd worden. Wel werkt de gemeente op dit moment aan een impactladder circulariteit. Voor het behalen van haar ambities op circulair bouwen is de gemeente echter mede afhankelijk van de inzet en medewerking van projectontwikkelaars en ondernemers. De invulling van de impactladder circulariteit en de beleidsuitwerking Arnhem een stad waar het goed wonen is zullen meer duidelijkheid moeten geven. De verwachting is dat de Omgevingsvisie positief bijdraagt aan deze ambitie, maar dat de ambitie niet volledig behaald wordt.
We zorgen voor sterke wijken	Sterke wijken worden gedefinieerd als wijken die sociaaleconomisch vitaal zijn en waar geen sprake is van problematiek voor en achter de voordeur. De gemeente zet in op een integrale aanpak waarin het mixen van woontypes en woonmilieus een belangrijk middel is. Dit maakt de vorige ambitie niet alleen een doel op zich. De invulling van de nieuwe kaders voor inclusievere en gemengdere wijken zal van invloed zijn op de mate waarin zij bijdragen aan sterkere wijken. Daarmee is het behalen van de doelstelling deels afhankelijk van de invulling van de ambitie Arnhem Stad waar het goed wonen is waarin de focus ligt op het verbeteren van de leefbaarheid in Arnhem Oost door wijkaanpak 3.0. De gemeente geeft aan de samenwerking te zoeken met het Rijk en maatschappelijke partners om wijken te versterken, wat het beleid slagvaardiger maakt dan wanneer de gemeente zelf de koers moet uitzetten en alleen moet varen.

6.6 Een stad met nieuwe energie

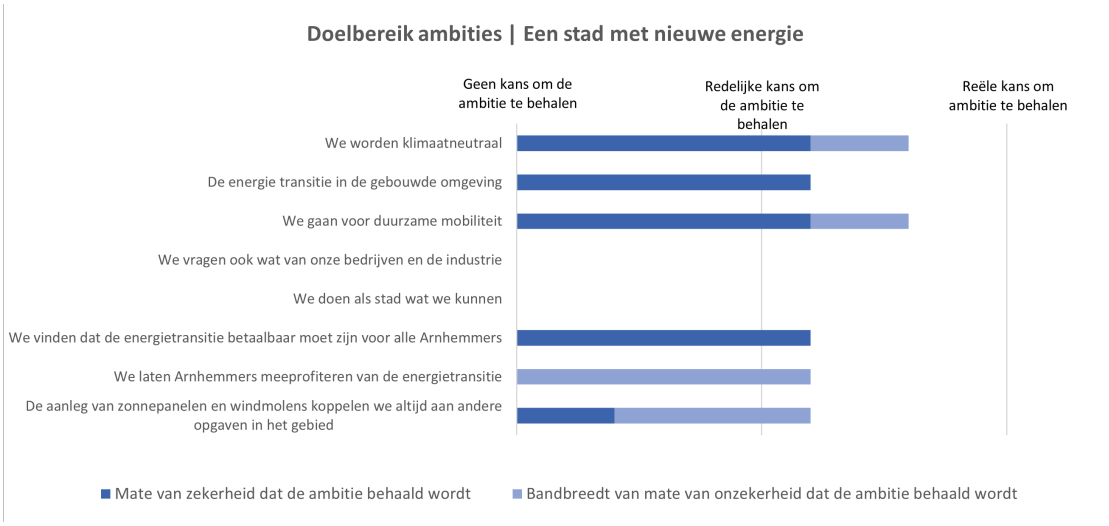

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We worden klimaatneutraal	De gemeente Arnhem geeft in de Omgevingsvisie aan dat de gemeente in 2050 klimaatneutraal is. Een groot deel van de plannen is vastgelegd in NemiA 2030, een actieprogramma dat een groot deel van de CO2-reductie moet realiseren. Arnhem kan 26% van de resterende opgave niet binnen de gemeentegrenzen realiseren. De gemeente onderzoekt of dit in de RES opgelost kan worden, wat resulteert in afhankelijkheid van omliggende gemeenten en de provincie. Ten behoeve van de ambitie om klimaatneutraal te worden stelt de gemeente een beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie op. De uitkomsten van het onderzoek en de invulling van de beleidsuitwerking zullen meer duidelijkheid geven in het wel of niet behalen van de ambitie. Op basis van NemiA 2030 dat er reeds ligt is de verwachting dat er een kans is dat de ambitie behaald wordt. Aangezien de Omgevingsvisie slechts in beperkte mate nieuwe doelen, ambities of kaders stelt is de invloed van de Omgevingsvisie naar verwachting beperkt. De vier volgende ambities zijn gebaseerd op de programmalijnen die NemiA 2030 kent, welke zich focussen op de energietransitie in de gebouwde omgeving, duurzame mobiliteit, bedrijven en industrie en de opwekking van duurzame energie.
De energietransitie in de gebouwde omgeving	Voor het onderdeel energietransitie in de gebouwde omgeving verwijst de Omgevingsvisie naar NemiA 2030. De toelichting voor dit onderdeel komt verder uit de Transitievisie Warmt, het Bodemenergieplan en de Verordening Bodemenergie, die onder andere de basis vormen voor de beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie. De voorziene programmering voor dit onderdeel vormt een basis om de gebouwde omgeving te verduurzamen en zorgt dan ook voor een vergroting van het doelbereik. De slechte huidige situatie van dit onderdeel maakt de uitdaging groot, waardoor niet met zekerheid gesteld kan worden dat het doel van de gemeente op dit onderwerp gehaald wordt. De Omgevingsvisie levert echter wel een goede bijdrage hiertoe.
We gaan voor duurzame mobiliteit	Voor het onderdeel duurzame mobiliteit verwijst de Omgevingsvisie naar NemiA 2030. De toelichting voor dit onderdeel komt verder uit het uitvoeringskader Elektrisch Laden en het Beleidsplan Deelvervoer. Deze eerste komt niet terug in hoofdstuk 7 van de Omgevingsvisie, de tweede wordt onderdeel van de beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie. De voorziene programmering voor dit onderdeel vormt een basis om het vervoer in Arnhem te verduurzamen en zorgt dan ook voor een vergroting van het doelbereik. De vraag of bewoners daadwerkelijk zullen overstappen naar elektrisch rijden en andere duurzame vormen van transport zorgt hierbij wel voor een kleine mate van onzekerheid. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve invloed heeft op het behalen van de ambitie.
We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie	Voor het onderdeel bedrijven en industrie verwijst de Omgevingsvisie naar NemiA 2030. De toelichting in de Omgevingsvisie geeft geen nieuwe ambities dan die in NemiA 2030 aan bod komen. In de HSAO is aangegeven dat Arnhem zich op dit thema van een slechte huidige situatie naar een redelijk resultaat gaat in de autonome ontwikkeling, aangezien de uitstoot van deze partijen naar verwachting

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	gaat afnemen. Omdat er geen aanvullende ambities in het kader van de opwekking van bedrijven en industrie worden gedaan in de Omgevingsvisie wordt het doelbereik niet beoordeeld.
We doen als stad wat we kunnen	Voor de ambitie 'we doen als stad wat we kunnen' verwijst de Omgevingsvisie naar NemiA 2030. Hierbij komen geen nieuwe doelen of kaders aan bod. In de HSAO is aangegeven dat Arnhem zich op dit thema van een slechte huidige situatie naar een redelijk resultaat gaat in de autonome ontwikkeling, aangezien de hoeveelheid duurzaam opgewekte energie flink stijgt. Omdat er geen extra ambities in het kader van de opwekking van duurzame energie worden gedaan in de Omgevingsvisie is dit onderdeel niet beoordeeld.
We vinden dat de energietransitie betaalbaar moet zijn voor alle Arnhemmers	In de beleidsuitspraak is het doel zichtbaar: de energietransitie moet betaalbaar zijn. Hoe de gemeente dit gaat doen is niet goed te beoordelen aan de hand van de Omgevingsvisie, aangezien de aanpak wordt uiteengezet Transitievisie Warmte en de Arnhemse aanpak energiearmoede. Deze twee documenten zullen onder andere de basis vormen voor de beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie. De Transitievisie Warmte en de daaruit volgende wijk-uitvoeringsplannen bieden hierbij meer inzicht in de (maatschappelijke) kosten, de Arnhemse aanpak energiearmoede moet voorkomen dat het verschil in energielasten tussen energetisch goede en slechte woningen groter wordt. De twee beleidsstukken vormen een basis voor de aanpak van energiearmoede en leveren zodoende een bijdrage aan het behalen van de ambities.
We laten Arnhemmers meeprofiteren van de energietransitie	De gemeente Arnhem is voornemens bewoners (deels) mede-eigenaar te maken van duurzame energieprojecten en de maatschappelijke kosten van de energietransitie zo laag mogelijk te houden. Het is een goed idee om Arnhemmers te doen meeprofiteren van de energietransitie, maar de vraag rijst of dit voor elke Arnhemmer even haalbaar (lees: betaalbaar) is. Er wordt in de toelichting van de ambitie niet toegelicht hoe de gemeente bewoners wil gaan overtuigen van het mede-eigenaarschap van de projecten. De beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie zal hier meer duidelijkheid in moeten scheppen. Tevens is het maar de vraag of mensen zich uit zichzelf gaan binden aan deze projecten. Al met al bestaat er een zekere mate van onzekerheid door de afhankelijkheid aan de keuzes van bewoners. De verwachting is dat de Omgevingsvisie bijdraagt aan het behalen van de ambitie, maar onvoldoende om de ambitie in zijn geheel te bereiken.
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	De gemeente zet in op het in lijn brengen van duurzame energieprojecten met het gebruik van de ruimte door stakeholders en bewoners in de omgeving en lopende opgaven in het gebied. Dit betekent dat de gemeente zonnepanelen en windmolens zo goed mogelijk inpast in het bestaande landschap. De gemeente is bij het realiseren van deze duurzame energieprojecten echter afhankelijk van de grondeigenaren en in veel gevallen is er afstemming nodig met natuurorganisaties. Dit zorgt voor een grote mate van onzekerheid. De verwachting is dat de Omgevingsvisie bijdraagt aan de koppeling van energieprojecten en andere opgaven in de betreffende gebieden, maar dat de

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	uitwerking ingewikkeld blijft door de beschreven afhankelijkheden. De beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie zal hier meer duidelijkheid in moeten scheppen.

6.7 Conclusie doelbereik

De ambities die de gemeente heeft voor Een aantrekkelijk Arnhem zijn over het algemeen redelijk doeltreffend. Met name de ambitie om de verdedigingswerken beter zichtbaar te maken kent naar verwachting een hoog doelbereik. Ook het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting wordt beschouwd als een zeer haalbare ambitie. Minder goed scoren het versterken van contrasten van de Arnhemse wijken, wat naar verwachting een grote bandbreedte van onzekerheid kent, en het duurzaam aantrekkelijk maken van de stad.

Binnen het thema Een groene, gezonde en veilige stad scoren met name de ambities om groen beter met elkaar te verbinden en het realiseren van nieuwe woningen bij groen goed qua doelbereik. Ook de andere ambities binnen dit thema scoren naar verwachting redelijk goed. De gebiedsgerichte benadering scoort lager, en ook de ambities met betrekking tot medische voorzieningen en het voorbereiden van de stad op langere droge perioden scoren aan de lage kant als de bandbreedte met onzekerheid wordt weggenomen.

De ambities binnen het thema Een vitale stad zijn iets aan de lagere kant. Het versterken van de wijkvoorzieningen neigt naar een reële kans om de ambitie te behalen, maar het goed bereikbaar houden van kantoren en het zorgen dat de binnenstad en stadsdeelcentra ontmoetingsplekken blijven hebben te maken met een redelijke bandbreedte van onzekerheid. Het vergroten van de creatieve industrie en het inzetten op gezondheid en sport kent een betrekkelijk lage kans om de ambities uit de Omgevingsvisie te halen.

Ruimte voor schone mobiliteit kent als thema wel weer een hoger doelbereik. Met name het op meer plekken kunnen opladen van voertuigen en het aanpassen van Arnhem op toekomstig gebruik van diverse vervoersvormen scoren goed qua doelbereik. Wanneer de bandbreedte onzekerheid wordt meegenomen in het doelbereik wordt verwacht dat voor alle ambities een redelijke kans aanwezig is om de ambitie te behalen.

Ook voor Een stad waar het goed wonen is, is, wanneer de bandbreedte onzekerheid wordt meegenomen, een redelijke kans aanwezig dat Arnhem haar ambities behaalt. Hierbij moet worden opgemerkt dat de bandbreedte onzekerheid met name bij de ambities met betrekking tot het bouwen van nieuwe woningen, het aanpassen van bestaande woningen, het bouwen van tijdelijke of verplaatsbare woningen en het betaalbaar houden van wonen redelijk invloedrijk is in de beoordeling.

Veel van de ambities die de gemeente heeft op het gebied van energie komen uit NemiA 2030. De verwachting is dat er een grote kans is dat de ambities worden behaald door het programma NemiA 2030 dat er reeds ligt. De invloed van de Omgevingsvisie is naar verwachting beperkt, aangezien de Omgevingsvisie slechts in beperkte mate nieuwe doelen, ambities of kaders stelt. Dit geldt tevens voor de ambitie we worden klimaatneutraal. Ook deze ambities zijn in grote mate overgenomen uit NemiA 2030. De overige ambities scoren eveneens hoog op doelbereik en laten zien dat de Omgevingsvisie een duidelijke bijdrage levert op dit thema.

7 Passende beoordeling Natura 2000-gebieden

7.1 Waarom een Passende beoordeling?

De Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem schetst een beeld voor de fysieke leefomgeving van de gemeente op de langere termijn (2040). In de visie worden op hoofdlijnen keuzes gemaakt voor onder andere wonen, werken, recreëren en mobiliteit. Op voorhand is niet uit te sluiten dat deze keuzes afzonderlijk of in samenhang kunnen leiden tot significante gevolgen op Natura 2000-gebieden in en rondom de gemeente. Daarom dient op grond van de Wet natuurbescherming (Wnb) een Passende beoordeling te worden opgesteld.

7.2 Ontwikkelingen Omgevingsvisie

De Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem omvat zes thematische hoofdambities die richtinggevend zijn voor de ruimtelijke ontwikkelingen die door de visie mogelijk gemaakt worden:

- Een aantrekkelijk Arnhem
- Een groene, gezonde en veilige stad
- Een vitale stad
- Een stad waar het goed wonen is
- Ruimte voor schone mobiliteit
- Een stad met nieuwe energie

Iedere hoofdambitie is verder geconcretiseerd in verschillende inspanningen (sub ambities). Voor deze passende beoordeling zijn met name de ontwikkelingen rondom wonen, bedrijvigheid, recreatie (en daarmee samenhangend verkeer), natuur en klimaat van belang. De mogelijke ontwikkelingen zijn opgenomen in de keuzes die in de Omgevingsvisie worden genoemd.

7.3 Doel Passende beoordeling

De Passende beoordeling is een wettelijk verplichte toets voor zowel projecten als voor (kaderstellende) plannen waarvan significante gevolgen op Natura 2000-gebieden op voorhand niet uitgesloten kunnen worden. Voor projecten kan de Passende beoordeling de basis vormen voor een noodzakelijke vergunningaanvraag onder de Wnb. Voor plannen is geen sprake van een vergunningplicht, maar wel dient voldoende aannemelijk te worden gemaakt dat het plan uitvoerbaar is. Dat betekent concreet dat er voor de uitvoering van het plan geen onoverkomelijke belemmeringen mogen zijn en dat er zo nodig uitzicht moet zijn op de vergunbaarheid van binnen het plan mogelijk gemaakte ontwikkelingen. De Omgevingsvisie is te zien als plan. De doelen van de Passende beoordeling zijn:

- Het in beeld brengen van de risico's op significante gevolgen op de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-netwerk als gevolg van de Omgevingsvisie
- Het beschrijven van bronmaatregelen, mitigerende maatregelen en/of beleidsaanpassingen die nodig zijn om significante gevolgen te kunnen voorkomen en de vergunbaarheid van voorgestelde ruimtelijke ontwikkelingen aannemelijk te maken
- Het zo mogelijk benoemen van kansen op positieve effecten voor het Natura 2000-netwerk

Het detailniveau van de Passende beoordeling sluit aan bij het detailniveau van een Omgevingsvisie. Gezien het abstracte karakter van de ambities en bijhorende uitwerkingen in de Omgevingsvisie is deze op hoofdlijnen. De Passende beoordeling bestaat achtereenvolgens uit een beschrijving van de relevante Natura 2000-gebieden, zoals aangewezen onder de Vogel- en Habitatrichtlijn. Vervolgens wordt ingegaan op de mogelijke effecten op de instandhoudingsdoelen en wordt beoordeeld of sprake kan zijn van significante effecten en de consequenties daarvan voor de Omgevingsvisie.

Het aspect stikstofdepositie speelt een bijzondere rol. Stikstof verspreidt zich door de lucht en komt, bijvoorbeeld bij regen, weer op de grond. Diverse bronnen dragen (op kleine schaal) bij aan stikstofdepositie. Een (nieuwe) activiteit waardoor stikstof wordt uitgestoten kan echter grote effecten hebben op natuur. Voor Natura 2000-gebieden is vastgelegd welke soorten en habitats beschermd worden. Hiervoor zijn instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd. Een groot aantal beschermde soorten en habitattypen is zeer gevoelig voor stikstofdepositie. Voor deze habitattypen zijn kritische depositiewaarden vastgesteld. Als de stikstofdepositie boven deze waarde komt, zijn negatieve gevolgen voor de natuur niet uit te sluiten. Voor verschillende habitattypen in Natura 2000-gebieden in en om de gemeente Arnhem geldt dat zij zeer stikstofgevoelig zijn.

7.4 Natura 2000-gebieden

In Nederland zijn ruim 160 Natura 2000-gebieden aangewezen, waarvan er twee geheel of gedeeltelijk in de gemeente Arnhem gelegen zijn. Het gaat om de gebieden de Veluwe en de Rijntakken.

Figuur 7.1 Ligging N2000 gebieden Arnhem en omgeving

Voor het Natura 2000-gebied Rijntakken geldt dat de deelgebieden Uiterwaarden IJssel en Gelderse Poort (gedeeltelijk) binnen de gemeentegrenzen van Arnhem liggen. Figuur 7.1 geeft een overzicht van de verschillende Natura 2000-gebieden in en nabij de gemeente Arnhem. Een uitgebreidere beschrijving van de verschillende Natura 2000-gebieden is te lezen in bijlage 3 (paragraaf 5.1.1).

7.5 Potentiële effecten

Voor diverse voorgenomen ontwikkelingen in de Omgevingsvisie is niet uit te sluiten dat deze afzonderlijk of in samenhang kunnen leiden tot significante gevolgen op de Natura 2000-gebieden in en rondom de gemeente. Zo voorziet de Omgevingsvisie in het ontwikkelen van een groot aantal nieuwe woningen. Deze woningen zullen voornamelijk binnenstedelijk gerealiseerd worden. De focus voor het ontwikkelen van de nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem West, Oost, Centrum Zuid (Kronenburg) en de binnenstad. Het uitgangspunt voor deze Passende beoordeling is dat ontwikkelingen buiten de Natura 2000-gebieden plaatsvinden. Er zijn daarom geen directe negatieve effecten (zoals oppervlakteverlies of versnippering) aan de orde. Mogelijke effecten bestaan daardoor enkel uit externe effecten. Dit zijn in potentie vooral stikstofdepositie, verdroging en diverse vormen van verstoring, bijvoorbeeld door licht, geluid, optisch of toename van (recreatief) medegebruik van natuurgebieden.

Verstoring

Verstoring is een wezenlijk aandachtspunt bij de uitwerking van concrete plannen/projecten (bijvoorbeeld voor woningbouw, bedrijvigheid of infrastructuur) in of nabij Natura 2000-gebieden. In zijn algemeenheid mag worden aangenomen dat (significante) effecten op Natura 2000-instandhoudingsdoelen effectief voorkomen kunnen worden door zorgvuldige locatie- en inrichtingskeuzes en zo nodig aanvullende mitigerende maatregelen.

Daarbij valt dan te denken aan maatregelen op het gebied van recreatieve zonering of het beperken van licht- of geluidsoverlast.

Stikstofdepositie
Stikstofdepositie in de aanlegfase en gebruiksfase als gevolg van de realisatie van bijvoorbeeld woningen kan eveneens negatieve gevolgen hebben op de nabijgelegen Natura 2000-gebieden of zelfs ook op gebieden op grotere afstand. Het Natura 2000-gebied de Veluwe is vrijwel geheel (zeer) stikstofgevoelig en er is in de huidige situatie sprake van overbelasting. Voor nagenoeg alle habitattypen en leefgebieden op de Veluwe is de hoge stikstofdepositie de overheersende negatieve factor. Substantiële terugdringing van deze stikstofdepositie is een harde voorwaarde voor het behalen van de instandhoudingsdoelen voor habitattypen en soorten. Voor het Natura 2000-gebied Rijntakken geldt dat delen van het gebied stikstofgevoelig zijn. Binnen het Natura 2000-gebied bevinden zich verschillende habitattypen en leefgebieden die gevoelig zijn voor stikstofdepositie. Beide Natura 2000-gebieden liggen op relatief beperkte afstand van de ruimtelijke initiatieven waarin de Omgevingsvisie voorziet. De Natura 2000-gebieden kunnen daardoor een mogelijk (significant) negatieve effecten ondervinden van de ruimtelijke initiatieven die zijn opgenomen in de Omgevingsvisie. Tijdelijke effecten van stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden in de aanlegfase kunnen beperkt worden door gebruik te maken van emissiearm Stage IV-materieel en op langere termijn is eventueel volledige emissieloos (elektrisch) materieel beschikbaar.

Naar verwachting is de toename van stikstofdepositie in de gebruiksfase minimaal, aangezien de woningen aardgasvrij zullen worden gebouwd (conform wetgeving). Een toename van het aantal verkeersbewegingen als gevolg van woningbouw kan wel leiden tot significant negatieve effecten door stikstofdepositie. Ook de ambitie om werken in de wijk mogelijk te maken en het aantrekken van startups en innovatieve bedrijven in de energiesector kan resulteren in een toename van stikstofdepositie in de gebruiksfase. Dit kan het geval zijn wanneer het aantal verkeersbewegingen toeneemt of voor bedrijfsprocessen nog stoffen worden gebruikt waarbij emissie vrijkomt. Ook een toename van verkeersbewegingen als gevolg van meer bedrijvigheid of het verdichten van werklocaties kan zorgen voor een significant negatieve toename van stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden in de directe omgeving. De Omgevingsvisie stimuleert echter het gebruik van lopen, de fiets en het OV. Daarnaast is er een maatschappelijke trend gaande van steeds meer emissieloze mobiliteit. Het is echter nog onbekend wanneer het verkeer volledig emissieloos zal zijn, waardoor negatieve effecten door een toename van mobiliteit nu nog niet met zekerheid kunnen worden uitgesloten.

Verdroging
Ook is niet uit te sluiten dat de toename van verharding, door de bouw van woningen en meer bedrijvigheid, mogelijk leidt tot verdroging in een aangrenzend Natura 2000-gebied. Dan dient het wel om een substantiële toename van verharding te gaan en is het afhankelijk van de lokale grondwatersituatie. In de voorgenomen ontwikkelingen in de Omgevingsvisie is geen sprake van grondwateronttrekking. Eventuele effecten zullen daarom uitsluitend zeer lokaal effect hebben. Daarnaast zijn effecten goed te verminderen of zelfs te voorkomen door het gebruik van klimaatadaptieve maatregelen zoals het gebruik van waterdoorlatende verharding, het aanleggen van wadi’s en het gedoseerd afvoeren van hemelwater.

Energietransitie
De inzet van de gemeente op de energietransitie heeft uiteindelijk een positief effect op de Natura 2000-gebieden, doordat het gebruik van duurzame energie zorgt voor minder stikstofdepositie ten opzichte van het gebruik van fossiele energiebronnen. Echter, de realisatie van duurzame energiebronnen kan ook negatieve effecten met zich meebrengen, zoals lichtspiegeling door zonnevelden. Door een zorgvuldige locatiekeuze, de aansluiting bij andere opgave in het gebied en een goede ruimtelijke inpassing kunnen significante effecten op Natura 2000 effectief worden voorkomen. De gemeente maakt hierbij gebruik van de Gelderse zonnewijzer. Vanuit deze wijzer wordt bij de inpassing gelet op de mate van aantasting van karakteristieke kenmerken van het landschap en wordt gelet op de samenhang met andere functies en thema's zoals biodiversiteit.

7.6 Conclusie

De Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem is een langetermijnvisie op de fysieke leefomgeving van de gemeente tot aan 2040. Door de lange doorlooptijd en het hoge abstractieniveau van de visie kunnen mogelijke significante effecten op Natura 2000-gebieden binnen en rondom de gemeente Arnhem op dit moment niet met zekerheid worden uitgesloten. Tegelijkertijd is ook niet op voorhand sprake van significant negatieve effecten of met zekerheid onuitvoerbare ontwikkelingen, omdat er zowel in de aanlegfase als gebruiksfase doorgaans mogelijkheden gevonden kunnen worden om negatieve effecten effectief te beperken of weg te nemen. Naast bronmaatregelen kan daarbij ook gedacht worden besteed aan zorgvuldige locatiekeuze en inpassing of (met name in het geval van stikstofdepositie) aan het gebruik van emissiearm Stage IV-materieel, volledig emissieloos (elektrisch) materieel of de mogelijkheid van saldering met bestaande emissiebronnen.

Wanneer concretisering van keuzes plaatsvindt in bijvoorbeeld opvolgende programma's en omgevingsplan en er meer duidelijkheid is over de omvang van de verschillende ontwikkelingen, zal nader onderzoek nodig (kunnen) zijn naar effecten op Natura 2000 en de mogelijkheden om deze te beperken (Passende beoordeling op projectniveau). Zo zullen er op dat moment onder meer concrete stikstofberekeningen nodig zijn om de daadwerkelijke omvang van effecten in beeld te brengen.

8 Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden de conclusies beschreven van de verschillende onderdelen van het MER. Allereerst beschrijft dit hoofdstuk de effecten van de Omgevingsvisie op het milieu en de omgeving, gevolgd door de conclusie voor synergie en strijdigheden, het doelbereik van de Omgevingsvisie en mitigerende maatregelen die aanbevolen worden. De conclusie sluit af met de conclusies uit de Passende beoordeling voor de Natura 2000-gebieden in en rond Arnhem.

8.1 De leefomgeving en de effecten van de Omgevingsvisie

Het effect van de Omgevingsvisie is naar rato positief te beoordelen. Veel van de indicatoren die voor dit planMER zijn geselecteerd worden om uiteenlopende redenen positief beïnvloed door de voorgestelde ambities en bijhorende uitwerkingen in de Omgevingsvisie. Zo is het effect van de Omgevingsvisie voor de thema's: '*Ruimte voor schone mobiliteit*', '*Een vitale stad'* en *'Een stad waar het goed wonen'* is over het algemeen positief. Veel van de positieve invloed die de Omgevingsvisie heeft kan worden gevonden in de ruimte die ze enerzijds biedt voor bepaalde ontwikkelingen en anderzijds in de concrete acties en randvoorwaarden die worden gepresenteerd.

Anderzijds zijn er ook veel sub ambities die in geen of beperkte mate effect hebben op de gekozen indicatoren. Dit geldt bijvoorbeeld voor de indicatoren binnen het thema *'Een stad met nieuwe energie'*, waarvoor de Omgevingsvisie ten opzichte van de autonome ontwikkeling vrijwel geen nieuwe ambities heeft. Omdat de opgave wel groot is maakt deze wel integraal onderdeel uit van dit planMER.

De verdichtingsopgave van Arnhem leidt naar verwachting tot meer druk van thema's die worden geclassificeerd als het grijsmilieu: onderwerpen als geluid, geurhinder, luchtkwaliteit en lichthinder. De indicator geluid is hierbij als negatief effect omschreven, aangezien er naar verwachting onvoldoende mitigerende maatregelen voor geluid kunnen worden gerealiseerd om de extra overlast te voorkomen. Deze effecten hangen onder andere samen met de verdichting rondom knooppunten. Plekken die vaak een hoge milieubelasting hebben. De achterliggende gedachte hierachter is dat daarmee het gebruik van OV wordt gestimuleerd en dat daarmee juist de belasting van andere plekken, door de afname van de verkeersdruk, vermindert.

8.2 Conclusie synergie en strijdigheden tussen ambities

In de Omgevingsvisie streeft de gemeente er naar de fysieke leefomgeving integraal te bezien. Ambities worden in samenhang ontwikkeld. Hoe en waar de gemeente dit voor zich ziet en welke prioritering hieraan wordt gegeven is uitgewerkt in de Omgevingsvisie. In hoofdstuk 4 zijn de verschillende hoofdambities tegenover elkaar gezet. Uit de analyse blijkt dat er zowel kansen voor synergie als voor tegenstrijdigheden zijn. Zo biedt het ontwikkelen van groene, aantrekkelijke ontmoetingsruimten ruimte om klimaatadaptatie een plek te geven en kunnen de plekken bij de juiste inrichting ook bijdragen aan een veilige uitstraling van de leefomgeving en/of het stimuleren van spelen en bewegen. Daarnaast zijn er echter ook strijdigheden op te merken tussen ambities. Zo worden de claims op de ondergrond en bovengrond in de toekomst groter, onder andere als gevolg van klimaatverandering en de energietransitie. Dit vraagt een goede planning en afstemming over de ondergrondse en bovengrondse ruimte.

In twee botsproeven zijn thema's waartussen relatief veel potentiële tegenstrijdigheid of synergie gesignaleerd is verder uitgewerkt. Deze botsproeven richten zich primair op de grote ruimtevragers: woningbouw, duurzame energieopwekking en de circulaire economie. Voor een van de botsproeven is, gezien de veelheid aan raakvlakken tussen verdichting en opgaven op het gebied van groen en grijsmilieu, een meest milieuvriendelijk alternatief (MMA) uitgewerkt.

Dit betekent onder andere dat het aantal verkeersbewegingen niet mag toenemen, het verkeersnetwerk zal moeten worden aangepast, de recreatieve druk niet mag toenemen en dat er per saldo geen afname mag zijn van groene en openbare ruimte.

De (mogelijke) invloed op de beoordeling van de effecten in dit planMER is voornamelijk neutraal of positief. Wel leggen de ambities op het gebied van groen en milieu een duidelijke ruimteclaim op beschikbare locaties voor woningbouw. Ook in relatie tot de energietransitie en circulaire economie is het van belang om de ruimtelijke claim in beeld te brengen en grip te krijgen op de ruimtelijke gevolgen van beide transities. Met slimme combinaties en innovaties kunnen de verschillende ambities meer met elkaar in balans komen en elkaar mogelijk versterken.

In de Omgevingsvisie worden gebiedsuitwerkingen en afwegingsprincipes geïntroduceerd. Dit geeft in de basis al invulling aan het in goede banen leiden van grote opgaven en het in balans brengen van verschillende ambities. De afwegingsprincipes moeten er onder andere voor zorgen dat de opgaven gezond, duurzaam, aantrekkelijke en sociaal worden. De botsproeven geven aan dat hierbij, zeker voor de verdere uitwerking, verschillende aandachtspunten zijn die kansrijkheid van het verwezenlijken van de verschillende integrale opgaven verder vergroten.

8.3 Conclusie doelbereik

De Omgevingsvisie van Arnhem kent een groot aantal ambities, onderverdeeld in zes thema's. Aangezien de beoordeling binnen thema's sterk uiteen kunnen lopen, is er weinig toegevoegde waarde aan één grafiek die een overzicht geeft van de beoordeling per thema. In plaats daarvan is in hoofdstuk 6.7 een beschrijving gegeven van hoe de ambities scoren binnen de thema's. De ambities binnen de thema's *'Een aantrekkelijk Arnhem'* en '*Ruimte voor schone mobiliteit*' scoren redelijk goed qua doelbereik. Ook '*Een groene, gezonde en veilige stad'* kent naar verwachting een redelijk hoog doelbereik. *'Een stad waar het goed wonen is'* scoort ook redelijk, maar heeft wel te maken met een relatief grote bandbreedte van onzekerheid. De thema's '*Een vitale stad'* en '*Een stad met nieuwe energie'* kennen naar verwachting een lager doelbereik dan de eerdergenoemde thema's. Al met al geldt dat voor een groot deel van de ambities dat er op zijn minst een redelijke kans is dat deze worden behaald.

8.4 Mitigerende maatregelen en aanbevelingen

Mitigerende maatregelen zijn maatregelen om belangrijke nadelige gevolgen op het milieu van de activiteit te voorkomen, te beperken of zoveel mogelijk teniet te doen. Bij mitigerende maatregelen kan het gaan om nadere randvoorwaarden of aanbevelingen voor de Omgevingsvisie zelf en beleidsuitwerkingen.

8.4.1 Aanbevelingen Omgevingsvisie

Zoals in de inleiding van dit planMER is aangeven, is de Omgevingsvisie een integrale lange termijn ontwikkelkoers. Bestaand beleid en toekomstige plannen en programma's moeten passen en bijdragen aan dit integrale toekomstbeeld. Dit planMER onderzoekt onderlinge strijdigheid of synergie tussen de ambities binnen de voorgestelde koers. Op deze wijze wordt, aansluitend bij de Omgevingsvisie, op integrale wijze naar de fysieke leefomgeving gekeken.

Uit de analyse van synergiën en strijdigheden blijkt dat niet alle ambities zondermeer samengaan. En dat is ook logisch. Ook de Omgevingsvisie erkent dat daarom keuzes gemaakt moeten worden. Dit gebeurt via de gebiedsuitwerkingen en door het toepassen van vier afwegingsprincipes. Nieuwe ontwikkelingen worden hieraan getoetst. De vraag blijft echter, zoals ook blijkt uit de analyse, of hiermee de vooraf gestelde ambities ook bereikt worden.

Om hier meer grip op te krijgen worden in het planMER aanbevelingen gegeven. Een deel van deze aanbevelingen gaat over het verder concreet maken van ambities. Wanneer worden doelen bereikt en op welke wijze is dit meetbaar? De gepresenteerde afwegingsprincipes zijn in principe duidelijk maar zeggen bijvoorbeeld niet wanneer gesteld kan worden dat de Arnhemse kwaliteit behouden blijft of wanneer precies sprake is van maatschappelijke meerwaarde? Dit blijft uiteraard maatwerk per locatie maar het verdient de aanbeveling om hier een gemene deler in te kiezen. In de Omgevingsvisie kan dit al verder uitgewerkt worden. Bijvoorbeeld door de verschillende ambities en wensen binnen de afwegingsprincipes nog wat verder te concretiseren. Op deze wijze zijn de principes minder multi-interpretabel en naar verwachting beter toepasbaar. Vervolgens moet dit op relatief korte termijn, in samenhang met verschillende beleidsuitwerkingen, verder uitgewerkt worden. Conform de beleidscyclus van de Omgevingswet zal de Omgevingsvisie hier na verloop tijd zo nodig op herijkt worden.

Specifieke aanbevelingen met betrekking tot de ambities in de Omgevingsvisie zijn:

- Maak keuzes in de verkeersstructuur. Arnhem is als stad zeer goed bereikbaar per auto en ook goed met de auto te doorkruisen. De snelste route van Nijmegen naar Apeldoorn gaat dwars door de stad via de John Frostbrug. De huidige verdichtingsplannen van Arnhem en de woningbouwlocaties buiten het centrum zullen zorgen voor extra verkeersbewegingen, die de druk op het verkeersnetwerk van de stad zullen verhogen. Om de druk van het autoverkeer te mitigeren zullen mogelijk niet alleen wegen in het centrum, maar ook hieromheen afgewaardeerd moeten worden
- In het verlengde van het voorgaande punt: Maak expliciet een keuze in het autoluw maken van gebieden. Door het autoluw maken van gebieden wordt het leefklimaat en de veiligheid op deze plekken beter. Dit sluit aan bij de ambitie extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, en ruim baan te geven aan lopen, fietsen en openbaar vervoer
- Maak verder concreet wat een circulaire economie inhoudt voor Arnhem en wat de ambities (circulair bouwen en een circulaire inrichting van de openbare ruimte) op dit vlak betekenen qua ruimtelijke impact en qua benodigde milieu-ruimte. In de verschillende gebiedsuitwerkingen komt dit nog niet tot uiting terwijl de ruimtelijk claim mogelijk wel van invloed is op de verschillende andere ambities binnen de gemeente Arnhem

8.4.2 Aanbevelingen voor de verdere uitwerking

Zoals gesteld in de inleiding omvat het planMER een doorkijk in hoeverre ambities ook daadwerkelijk behaald kunnen worden (doelbereik). In het verlengde hiervan geeft het planMER ook aanbevelingen voor de verdere uitwerking. Deze aanbevelingen helpen dus om de gestelde ambities in de Omgevingsvisie ook daadwerkelijk te behalen.

Hoofdambities	Aanbevelingen voor de verdere uitwerking
Een aantrekkelijk Arnhem	Aanbevolen wordt om in de voorgestelde verdichtingsvisie zo integraal mogelijk naar de fysieke leefomgeving te kijken. Naast beeldkwaliteit en milieu gaat het daarbij ook om sociale aspecten. Zo moet er in deze verdichtingsvisie ook aandacht zijn voor het **contrast** tussen de verschillende wijken en uit te werken op welke manieren dit contrast versterkt kan worden. De gemeente is voornemens om een **kwaliteitskader verdichting** te ontwikkelen dat inzicht moet geven welke kwaliteiten de gemeente wil versterken en waar verdichting kan bijdragen aan de karakteristiek van het gebied. Duidelijke regels en heldere kaders zullen bij moeten dragen aan de inpassing en de kwaliteit van nieuwe verstedelijking. Met betrekking tot het **vergroenen** van straten en pleinen wordt aanbevolen de compensatieregels voor groen verder te ontwikkelen. Ook wordt, in relatie tot de afhankelijkheid van bedrijven en bewoners voor het vergroenen van privaat terrein, aanbevolen de mogelijkheden voor juridisch afdwingbaarheid in het Omgevingsplan en mogelijke minder dwingende maatregelen zoals subsidies voor groene daken en het ontstenen van privaat terrein inzichtelijk te maken. Aanvullend wordt aanbevolen in de beleidsuitwerking aandacht te hebben voor de **duurzame aantrekkelijkheid** van Arnhem.dashboard. Aanbevolen wordt om het afwegingskader voor duurzaamheidsmaatregelen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden op korte termijn te ontwikkelen om zo duidelijkheid te kunnen bieden aan inwoners en eigenaren van monumentale panden. Ten slotte wordt aanbevolen om in de beleidsuitwerking de manier waarop Arnhem het **creatieve karakter** van de stad wil benadrukken te concretiseren en verder uit te werken.
Een groene, gezonde en veilige stad	Aanbevolen wordt om de ambities voor onder andere het thema **natuur** verder uit te werken in de integrale beleidsuitwerking Arnhem, groene, gezonde en leefbare stad. Aanbevolen wordt een integraal kader of een integrale visie op te stellen waaruit **samenhangende randvoorwaarden** op het gebied van water, groen, grijsmilieu voortkomen. Hierin zijn de (gewenste) kwaliteiten van de stad leidend voor woningbouw in plaats van andersom. Aanbevolen wordt om te concretiseren op welke specifieke locaties de gemeente de groenzones in de gemeente wil verbinden en op welke manier zij deze **verbindingen** vorm wil geven. En om daarnaast in de beleidsuitwerking een heldere scheiding op te nemen tussen kwetsbare gebieden en intensief gebruikte gebieden. Aanbevolen wordt om als vervolg op of in het kader van de beleidsuitwerking een integraal kader te ontwikkelen van waaruit samenhangende randvoorwaarden op het gebied van water, groen, grijsmilieu voortkomen. In relatie tot monitoring, waarvoor de gemeente streeft naar het ontwikkelen van een dashboard gezonde leefomgeving, wordt aanbevolen om op het niveau van stad en wijk te kwantificeren welke ruimte benodigd is voor groen en voorzieningen. Arnhem erkent dat **klimaatadaptatiemaatregelen** boven- en ondergronds ruimte kosten en dat afstemming en regie op de inpassing van deze maatregelen nodig is. Aanbevolen wordt om in de beleidsuitwerking deze

Hoofdambities	Aanbevelingen voor de verdere uitwerking
	afstemming te concretiseren en uit te werken op welke manier de gemeente regie gaat voeren. Aangezien de gemeente voor het klimaatadaptief maken van privaat terrein afhankelijk is van bedrijven en bewoners wordt aanbevolen te kijken naar juridische afdwingbaarheid in het Omgevingsplan of naar minder dwingende maatregelen zoals subsidies voor groene daken en het ontstenen van privaat terrein. De gemeente Arnhem zet in op een **gebiedsgerichte milieubenadering**. Aanbevolen wordt om deze benadering verder uit te werken in de beleidsuitwerking en in lijn te brengen met de nieuwe ontwikkelgebieden in de Omgevingsvisie. Dit kan uiteindelijk vertaald worden naar een Omgevingsplan. Monitoring is hierbij erg belangrijk, dit zal verder uitgewerkt moeten worden in het dashboard gezonde leefomgeving. Daarnaast wordt aanbevolen om in de beleidsuitwerking aandacht te hebben voor **speel-, sport- en ontmoetingsruimtes**. Aanbevolen wordt om de term 'voldoende' te concretiseren en de mate van afhankelijkheid van sportverenigingen in beeld te brengen. Daarbij moet tevens aandacht zijn voor het voortbestaan van de sportverenigingen, in het bijzonder in relatie tot de bredere maatschappelijk rol die de gemeente voor sportverenigingen voorziet. Aanbevolen wordt om de voorziene maatschappelijke rol verder te concretiseren in overleg met de verschillende verenigingen. Een andere aanbeveling is om de ambitie 'voldoende **medische voorzieningen**' te concretiseren in de beleidsuitwerking. Om welke voorzieningen gaat het en wanneer is er sprake van 'voldoende' voorzieningen. Tenslotte heeft de gemeente invloed op de veiligheidsbeleving van inwoners doormiddel van de inrichting en beheer van de openbare ruimte. Een aanbeveling is daarom om **sociale veiligheid** als thema op te nemen in de beleidsuitwerking en concrete maatregelen te laten landen in Omgevingsplannen.
Een vitale stad	Aanbevolen wordt om in de beleidsuitwerking Arnhem vitale stad invulling te geven aan de **samenwerking** tussen ondernemers, onderwijs en overheid. Hoe wil zij deze samenwerking vorm geven en hoe wil de gemeente invulling geven aan haar verbindende en ondersteunende rol? De gemeente constateert dat er door de coronacrisis een verschuiving heeft plaats gevonden in de werkgelegenheid binnen sectoren, waardoor het belang van omscholing en begeleiding van werk naar werk is toegenomen. De gemeente streeft, hierop aansluitend, naar een passende baan voor alle Arnhemmers. Aanbevolen wordt deze ambitie en het belang van omscholing en begeleiding te concretiseren. Hoe wil de gemeente hier invulling aan geven, welke rol neemt zij hierin aan? Daarnaast wordt aanbevolen om te concretiseren op welke manier de gemeente in gaat zetten op de sectoren **gezondheid en sport**. Tevens wordt aanbevolen het begrip **toekomstbestendige werklocaties** verder te definiëren in de beleidsuitwerking Arnhem vitale stad en de programmatische visie voor de binnenstad. Welke typen werkmilieus worden gehanteerd en welke aspecten zijn hierin belangrijk? Hoe wordt de leefbaarheid op werklocaties vergroot en hoe en waar zijn mogelijkheden voor het verdichten

Hoofdambities	Aanbevelingen voor de verdere uitwerking
	van werklocaties? Aanbevolen wordt om de ambitie om meer werkplekken te realiseren in de binnenstad verder uit te werken en inzichtelijk te maken welke sturingsmiddelen de gemeente heeft om deze ambitie ook daadwerkelijk te bereiken. Ook wordt aanbevolen om de gevolgen van de ambities voor bedrijven met een **hogere milieucategorie** in beeld te brengen en in het bijzonder voor bedrijvigheid gericht op circulariteit en energietransitie welke de gemeente wil aantrekken. Tenslotte wordt aanbevolen om in de beleidsuitwerking uit te werken wat de inzet op specifieke locaties zoals het Modekwartier, de Coehoorn en het IPKW terrein inhoudt. Op welke manier wil de gemeente de **creatieve industrie** versterken en hoe wil zij de ontwerp- en cultuursector gaan bevorderen? Hoe neemt de gemeente de huisvesting van creatieve ondernemers 'actief' mee in nieuwe gebiedsontwikkelingen en in welke mate en vorm ontstaat er ruimte voor creatief ondernemerschap in andere delen van de stad?
Ruimte voor schone mobiliteit	Onder andere de realisatie van een groot aantal nieuwe woningen resulteert in een stijgend aantal vervoersbewegingen en een grotere druk op de bereikbaarheid. Aanbevolen wordt om de ambities gericht op een bereikbare stad verder uit te werken in de beleidsuitwerking 'Arnhem bereikbare stad'. Er zullen keuzes gemaakt moeten worden in de verkeersstructuur, hierbij is het van belang de opgave integraal te bekijken. Bij het uitwerken van de ambities moet aandacht zijn voor een **multimodaal** systeem; er moet zowel aandacht zijn voor de voetganger, de fietser, de automobilist en de gebruiker van het OV. Het is van belang om de beleidsuitwerking integraal in te steken en in het bijzonder de inrichting van de openbare ruimte hier goed in mee te nemen. De beleidsuitwerking moet inzichtelijk maken wat het moderne **parkeerbeleid** voor zowel auto als fiets inhoud en hoe dit uitwerkt in de verschillende delen van de stad. Daarnaast moet er in de beleidsuitwerking aandacht zijn voor **schone stadslogistiek**. Aanbevolen wordt om het begrip 'schoon' verder te definiëren en tevens in te gaan op de logistieke aanvoer naar de betreffende hubs. Ook wordt aanbevolen om de randvoorwaarden die de gemeente stelt uit te werken en om de haalbaarheid in beeld te brengen, aangezien er een grote verantwoordelijkheid ligt bij de markt.
Een stad waar het goed wonen is	Aanbevolen wordt om de ambities voor het thema **wonen** verder uit te werken in de integrale beleidsuitwerking Arnhem Stad waar het goed wonen is. Hierin zullen de eisen die gesteld worden aan nieuwbouw verder geconcretiseerd moeten worden. Ook wordt aanbevolen de reeds vastgestelde eisen voor **natuurinclusief bouwen** en de impactladder circulariteit, welke op dit moment in ontwikkeling is, goed te integreren in de beleidsuitwerking. Daarnaast wordt aanbevolen om de voorwaarden en financiële haalbaarheid hiervan verder te onderzoek. Tevens wordt aanbevolen om in de beleidsuitwerking aandacht te hebben voor de invulling van de nieuwe kaders voor **inclusievere en gemengdere wijken** welke bij moeten dragen aan de nieuwe Arnhemse mix. De manier waarop deze kaders worden ingevuld zal van invloed zijn op de

Hoofdambities	Aanbevelingen voor de verdere uitwerking
	mate waarin zij bijdragen aan sterkere wijken. Daarnaast wordt aanbevolen om de daadwerkelijke invloed van woningcoöperaties en grond- en vastgoedeigenaren op de voorgenomen ontwikkelingen, zoals het aanpassen van huidige woningen en het ontwikkelen van tijdelijke woningen, in kaart te brengen. Evenals de mogelijke instrumenten waarmee de gemeente invloed kan uitoefenen op de verschillende partijen.
Een stad met nieuwe energie	Aanbevolen wordt de ambities voor de **energietransitie** verder te concretiseren in de integrale beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie. Aanbevolen wordt de ruimtelijke impact van de energietransitie nader te onderzoeken en in beeld te brengen hoe deze zich verhoudt tot andere opgaven, zowel boven als onder de grond. Aanbevolen wordt om op basis daarvan nadere randvoorwaarden te formuleren, welke gekoppeld kunnen worden aan een monitoringssysteem. De beleidsuitwerking moet daarnaast meer inzicht bieden in de manier waarop gebouweigenaren en bedrijven betrokken worden bij de transitie en welke instrumenten de gemeente hiervoor kan inzetten. Ook moet er aandacht zijn voor de betaalbaarheid van de transitie, hoe de gemeente om gaat met energiearmoede en op welke concrete manier inwoners mee kunnen profiteren van de transitie. Het thema **circulariteit** is zeer breed en de eerste stappen hiervoor zijn reeds gezet in een visie ‘Circulaire economie’ en het daarop volgende plan van aanpak. Aanbevolen wordt om dit plan van aanpak up to date te houden en wanneer nodig aan te scherpen. Daarnaast wordt aanbevolen om de ruimtelijke claim en impact van de transitie naar een circulaire economie beter in beeld te brengen en te onderzoeken hoe dit zich verhoudt tot andere ambities binnen de gemeente. Het uitvoeren van een grondstofstromenanalyse of het ontwikkelen van materialenpaspoorten kan bijvoorbeeld meer inzicht geven in de belangrijkste grondstofstromen en afvalstromen. Daarnaast wordt aanbevolen om te onderzoeken aan welke voorwaarden gebouwen en gronden moeten voldoen om circulair te zijn. Vervolgens is het van belang inzicht te verkrijgen op welke punten en in welke mate de gemeente invloed kan uitoefenen. Aanbevolen wordt een overzicht te maken van de onderdelen die wel/of niet afgedwongen kunnen worden via publiek- of privaatrechtelijke instrumenten.

8.5 Conclusie Passende beoordeling

De Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem is een langetermijnvisie op de fysieke leefomgeving van de gemeente tot aan 2040. In de visie worden op hoofdlijnen keuzes gemaakt voor wonen, werken, recreëren en mobiliteit. Aangezien op voorhand niet is uit te sluiten dat deze keuzes afzonderlijk of in samenhang kunnen leiden tot significante gevolgen op Natura 2000-gebieden in en rondom de gemeente is een Passende beoordeling opgesteld.

Door de lange doorlooptijd en het hoge abstractieniveau van de Omgevingsvisie kunnen mogelijke significante effecten op Natura 2000-gebieden binnen en rondom de gemeente Arnhem op dit moment niet met zekerheid worden uitgesloten. Tegelijkertijd is ook niet op voorhand sprake van significante effecten of met zekerheid onuitvoerbare ontwikkelingen, omdat er zowel in de aanlegfase als gebruiksfase doorgaans mogelijkheden gevonden kunnen worden om negatieve effecten effectief te beperken of weg te nemen. Naast bronmaatregelen kan daarbij ook gedacht worden aan zorgvuldige locatiekeuze en inpassing of (met name in het geval van stikstofdepositie) aan de mogelijkheid van saldering met bestaande emissiebronnen.

Wanneer concretisering van keuzes plaatsvindt in de verdere beleidsuitwerking en er meer duidelijkheid is over de omvang van de verschillende ontwikkelingen, zal nader onderzoek nodig zijn naar effecten op Natura 2000 en de mogelijkheden om deze te beperken (Passende beoordeling op projectniveau). Zo zullen er op dat moment onder meer concrete stikstofberekeningen nodig zijn om de daadwerkelijke omvang van effecten in beeld te brengen.

9 Leemten in kennis, evaluatie en monitoring van beleid

9.1 Leemten in kennis

De effectbeoordeling in dit planMER is kwalitatief van aard, gericht op kansen en risico’s en sluit aan bij het strategische en lange termijn karakter van de Omgevingsvisie. De visie is richtinggevend voor verdere uitwerking en doorwerking in programma´s of andere instrumenten. Voor dit planMER zijn de gedane aannames afdoende om een voldoende betrouwbaar beeld te verkrijgen van kansen op positieve effecten en risico’s op negatieve effecten op de leefomgeving op de langere termijnen. Op dit abstractieniveau is er dan ook geen sprake van leemtes in kennis of onzekerheden met betrekking tot de in dit planMER beschreven kansen en risico’s. Meer gedetailleerde effectbeoordeling, kwantificering daarvan en toetsing aan wettelijke kaders kan alleen plaatsvinden bij verdere uitwerking tot beleid op de kortere termijn in bijvoorbeeld programma’s. De effecten die zich uiteindelijk in de praktijk voor zullen doen, moeten op basis van monitoring en evaluatie in beeld worden gebracht (zie hiervoor ook hoofdstuk 6.2 van dit planMER).

9.2 Monitoring en evaluatie

Dit hoofdstuk benadrukt het belang van monitoring en evaluatie van de Omgevingsvisie en beschrijft hoe het planMER daar in kan ondersteunen.

Belang van monitoring en evaluatie

Monitoring en evaluatie vormt een belangrijk onderdeel van de realisatie van de Omgevingsvisie. De lange looptijd van de Omgevingsvisie vraagt om regelmatige monitoring en evaluatie van de visie. Ook geeft de Omgevingsvisie veel ruimte aan partijen om initiatieven te ontplooien binnen de kaders van de visie. Monitoring en evaluatie is essentieel om te bepalen of de verschillende doelstellingen gedurende de looptijd van de visie nog kunnen worden bereikt en wat de effecten van het beleid zijn.

Dit biedt bestuurders een basis om in de loop van de tijd, indien nodig, extra maatregelen te nemen. De gemeente legt hier in hoofdstuk 7 de nadruk op. De gemeente wil, door middel van het monitoren en evalueren van de toestand van de fysieke leefomgeving, programma's en de Omgevingsvisie kunnen aanpassen.

Monitoring voor de Omgevingsvisie
Voor het planMER is een beoordelingskader opgesteld. De thema's met ambities en indicatoren uit het beoordelingskader uit dit planMER kunnen dienen als eerste aanzet voor de monitoring van de Omgevingsvisie. Alle thema's inclusief de belangrijkste ambities uit de Omgevingsvisie zijn hiermee gedekt. De beoordeling in dit planMER van deze thema's (huidige situatie, autonome ontwikkeling en effectbeoordeling Omgevingsvisie) kan (deels) gezien worden als een soort 'nulmeting' en vormt een eventuele basis voor de monitoringstool die de gemeente Arnhem opzet. Benadrukt wordt dat dit slechts een eerste aanzet is.

Relatie met beleidsuitwerkingen
De beleidsuitwerkingen zijn een cruciaal instrument om de doelstellingen voor de kwaliteit van de fysieke leefomgeving verder te concretiseren. Hierin zullende doelen, de realisatie met tijdspad en de monitoring concreter uitgewerkt worden.

Relatie met het Omgevingsplan
Het Omgevingsplan gaat na invoering van de Omgevingswet op een nieuwe manier alle regelgeving van de gemeente voor de fysieke leefomgeving structureren. Dit betekent dat de komende jaren de gemeentelijke bestemmingsplannen worden omgezet naar het Omgevingsplan. Op het moment van inwerkingtreding van de wet (voorzien 1 januari 2023) vormen de dan geldende bestemmingsplannen een Omgevingsplan van rechtswege. Geleidelijk zullen deze worden omgezet naar de vorm en vereisten van het Omgevingsplan. Dit gebeurt enerzijds door middel van een set van generieke, voor de gemeente als geheel geldende regels, en anderzijds door gebiedsspecifieke regels. Op het moment dat ook gebiedsspecifieke regels aan het Omgevingsplan worden toegevoegd kunnen hieraan ook de uit de Omgevingsvisie voortvloeiende gebiedsspecifieke aanbevelingen worden toegevoegd.

Bijlage 1 Begrippen en afkortingen

Begrip/afkorting	Betekenis
Ambitie	Toestand van de leefomgeving die de gemeente Arnhem nastreeft.
Autonome ontwikkeling	Verwachte situatie in de toekomst die optreedt zonder de veranderingen waar de Omgevingsvisie specifiek in voorziet. Alle met besluitvorming vastgesteld beleid, ontwikkelingen of projecten behoren tot de autonome ontwikkeling.
Beoordelingskader	Set indicatoren waarmee beoordeeld wordt a) in hoeverre met het beoogde beleid de vooraf gestelde doelen worden gehaald ('doelbereik') en b) wat de effecten van het beleid zijn op de leefomgeving.
Beleidsinstrument	Middel dat een overheid inzet om beleid uit te voeren, bijvoorbeeld: Omgevingsvisie, programma, omgevingsvergunning, subsidieregeling.
Bevoegd gezag	Eén of meer overheidsinstanties die bevoegd zijn om over de activiteit van de initiatiefnemer het besluit te nemen.
Commissie voor de m.e.r.	Een bij wet ingestelde landelijke commissie van onafhankelijke milieudeskundigen. Zij adviseren het bevoegd gezag over de kwaliteit van de informatie in het milieueffectrapport en naar wens ook over reikwijdte en detailniveau van het milieueffectrapport.
Criterium	Wijze waarop wordt gemeten (hoort bij de vastgestelde indicator)
Effect (in PlanMER)	Concreet gevolg van beleid op de leefomgeving.
Indicator	Belangrijk aspect binnen een thema om te meten.
KRW	Kaderrichtlijn Water
Modal shift	Verschuiving van vervoer van één transportmodaliteit naar een andere transportmodaliteit.
Modal split	De modal split geeft de verhouding van het aantal reizigers(kilometers) tussen de verschillende modaliteiten (vervoerwijzen) aan.
NRD	Notitie Reikwijdte en Detailniveau: notitie die beschrijft waar de m.e.r.-procedure wel en niet overgaat (‘reikwijdte’), welke aspecten in het planMER onderzocht gaan worden en met welke diepgang (‘detailniveau’).
Omgevingsvisie	Plan waarin de gemeente haar beleid voor de leefomgeving op lange termijn vastlegt.
Plan-m.e.r	M.e.r. staat voor ‘milieueffectrapportage’ en is de procedure waarbinnen een MER wordt opgesteld. De toevoeging ‘Plan’ wil zeggen dat het om een m.e.r. voor een plan gaat, zoals een Omgevingsvisie.
PlanMER	MER staat voor ‘Milieueffectrapport’ en bevat de resultaten van het onderzoek naar de (milieu)effecten binnen een m.e.r. De toevoeging ‘Plan’ wil zeggen dat het om een MER voor een plan gaat, zoals een Omgevingsvisie.
Programma	Programma in de zin van de Omgevingswet waarin (lange termijn) beleidsdoelstellingen (wat gaan we doen?) worden vertaald naar (middellange termijn) concrete acties en interventies (hoe gaan we dat doen?).
WHO	Wereldgezondheidsorganisatie
Zienswijze	Reactie die een belanghebbende aan het bevoegd gezag kan sturen als reactie op de kennisgeving over een voornemen.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Bijlage 2 Ambities uit Omgevingsvisie

In de twee onderstaande bijlagen worden de ambities op thematisch niveau en gebiedsniveau behandeld. De thema's die hierbij worden behandeld zijn 'Ruimte voor schone mobiliteit', 'Een stad met nieuwe energie', 'Aantrekkelijk Arnhem', 'Een groene, gezonde en veilige stad', 'Een vitale stad' en 'Een stad waar het goed wonen is'. De deelgebieden die de gemeente Arnhem heeft opgesteld zijn 'Centrum', 'Arnhem Oost', 'Centrum Zuid' en 'Arnhem Noord'

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Bijlage 2a Thematische uitwerking

Thema	Toelichting uit Omgevingsvisie	Sub ambitie
Ruimte voor schone mobiliteit	*Voor de ontwikkeling van Arnhem is een goede bereikbaarheid een belangrijke voorwaarde. Bereikbaarheid en toegankelijkheid voor iedereen. Daarbij gebruiken we de bestaande infrastructuur van wegen en spoorlijnen zo goed mogelijk. Om extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, geven we de komende jaren ruim baan aan lopen, fietsen en openbaar vervoer. De Trolleybus is onze grote trots! Deze duurzame manier van verplaatsen is goed voor de gezondheid en de luchtkwaliteit, zorg voor minder lawaai en vraagt om minder ruimte.*	We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio We gaan vaker en meer lopen… … en we pakken sneller de fiets We blijven investeren in trolley en trein We zetten in op de ICE naar Berlijn We kunnen op meer plekken laden De bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens is straks schoon We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben
Een stad met nieuwe energie	*Een klimaatneutraal en duurzaam Arnhem, dat is waar we naartoe willen. Een groene en gezonde stad met schone lucht, waarin het ook voor onze kinderen en kleinkinderen goed wonen is. Een stad met een schone economie die niet meer draait op kolen, olie en gas, maar op schone energiebronnen als zon en wind. Om daar te komen, zetten we de komende jaren vol in op de energietransitie: de strategie om Arnhem in 2050 onafhankelijk te laten zijn van fossiele brandstoffen.*	We doen het samen met onze regio We worden klimaatneutraal De energie transitie in de gebouwde omgeving We gaan voor duurzame mobiliteit We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie We doen als stad wat we kunnen We vinden dat de energietransitie betaalbaar moet zijn voor alle Arnhemmers We laten Arnhemmers meeprofiteren van de energietransitie De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied
Aantrekkelijk Arnhem	*Om de ruimtelijke kwaliteit van onze stad te behouden en te versterken, gaan we de komende jaren flink aan de slag met het verder zichtbaar en meer beleefbaar maken van Arnhem als groene, creatieve en vrije stad.*	We kijken over de grenzen: Arnhem in de Regio We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder en delen de verhalen die daarbij horen We koesteren onze vrijheid door het zichtbaar maken van onze verdedigingswerken We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Thema	Toelichting uit Omgevingsvisie	Sub ambitie
		We versterken het contrast van onze wijken
		We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken
		We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting
		We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk
Een groene gezonde en veilige stad	*Het Arnhems groen draagt bij aan de fysieke en mentale gezondheid van onze inwoners. De groene ruimte nodigt uit tot bewegen en sporten. Daarnaast heeft groen een sociale functie: mensen ontmoeten elkaar. Het bevordert de psychische gezondheid en beperkt het gevoel van eenzaamheid (onder andere bij ouderen). De komende jaren gaan we veel woningen in de stad bijbouwen. Hiermee sparen we het groen buiten de stad, maar we moeten ook zorgen dat er ín de stad voldoende groen aanwezig blijft. Bij de verstedelijkingsopgave is een klimaatbestendige, schone, biodiverse en gezonde leefomgeving en goed toegankelijk, nabij en aantrekkelijk groen een cruciaal uitgangspunt.*	We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio
		We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat
		We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden
		We maken onze wijken veiliger
		In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes
		We zorgen voor voldoende medische voorzieningen in de wijk
		We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers
		We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad
		We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route
		We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering
		We beperken overlast van extreme buien
		We bereiden onze stad voor op droge perioden
		We willen een geschikte bodem en schoon grondwater
		We zorgen voor meer koelte in de stad
		We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad
Een vitale stad	*Arnhem wil een veerkrachtige stad zijn. Een duurzame dynamische economie is cruciaal in relatie tot de andere uitdagingen die de stad kent, zoals het welzijn van haar inwoners, mobiliteit en bereikbaarheid, woningbouw en*	We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio
		We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit
		We investeren in mensen

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Thema	Toelichting uit Omgevingsvisie	Sub ambitie
	ruimtelijke kwaliteit en verduurzaming. De aanwezigheid van banen, innovaties en investeringen in de stad is een impuls voor de ontwikkeling van de welvarendheid van de stad als geheel. De werklocaties in Arnhem spelen daarin een cruciale rol. Onder werklocaties verstaan we in dit perspectief naast de bedrijventerreinen en kantorenlocaties ook andere delen van de stad waar gewerkt wordt. Zoals de binnenstad en woonwijken. Daarom investeren we de komende jaren in economische kracht, in nieuwe bedrijvigheid, in werklocaties en in sterke wijken met voldoende werkgelegenheid en een hoog voorzieningenniveau. Een sterk energiecluster is daarbij ons vlaggenschip.	De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten We maken onze werklocaties toekomstbestendig We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten We versterken onze creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk We blijven inzetten op gezondheid en sport
Een stad waar het goed wonen is	*Om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden, moeten er meer woningen worden gerealiseerd de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen en voor alle doelgroepen: aantrekkelijke levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, sociale woningbouw in goedkoop en betaalbaar segment, de categorie middenhuur en het hogere segment. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus in sociale huur, vrijesectorhuur en koop. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen.*	We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio We bouwen nieuwe woningen bij We passen bestaande woningen aan We bouwen tijdelijke of verplaatsbare woningen We houden wonen betaalbaar We gaan meer mixen We bouwen circulair We zorgen voor sterke wijken

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Bijlage 2b Gebiedsuitwerking

Ambitie-agenda	
Centrum	We zorgen dat detailhandel, horeca en cultuur zich na de coronapandemie weer kunnen herpakken.
	Op de langere termijn zorgen we voor solide gebouwen of stedenbouwkundige concepten die makkelijk transformeerbaar zijn en een openbare ruimte die daarop in kan spelen. Daarmee maak je de stad wendbaar bij toekomstige ontwikkelingen en trends, maar het vraagt ook om zorgvuldig te kijken naar welke functies in een gebied nodig en wenselijk zijn en daarop te sturen.
	We maken optimaal gebruik van de schaarse ruimte in en rondom het centrum door een slimme verdichtingsstrategie. We wijzen plekken rond of nabij het Centraal Station aan waar ruimte gegeven wordt aan nieuwe werklocaties, al dan niet in combinatie met wonen.
	Publieksaantrekkende functies in het gebied blijven welkom om te zorgen dat de Binnenstad the place to meet van Oost-Nederland blijft.
	Een nieuwe stedelijke ontwikkeling gaat gepaard met het toevoegen van groene, rustige buitenruimte.
	Een nieuwe ontwikkeling levert geen druk uit op de openbare ruimte, bewoners van nieuwbouw krijgen in principe geen parkeervergunning en fietsvoorzieningen moeten inpandig opgenomen worden.
	Door in te zetten op duurzame vormen van mobiliteit, verminderen we de rol van automobiliteit in en rondom het centrum. Dit komt de leefbaarheid ten goede en kan op termijn de barrière werking van de centrumring opheffen.
	We laten de maatschappelijke functies in het centrum meegroeien met de demografische ontwikkeling van het gebied.
	We ontwikkelen een integrale parkeerstrategie voor zowel de fiets als de auto voor het centrum en de omliggende wijken, die uitgaat van een lagere parkeernorm in combinatie met een eerlijke vorm van betaald- en vergunningsparkeren. Het doel is om de druk op de openbare ruimte te verminderen.
	We stellen nieuwe stedenbouwkundige kaders op voor het centrum, de centrumschil en de omliggende wijken, die een verdichting van de stad mogelijk maken, in harmonie met de stedenbouwkundige, cultuurhistorische en landschappelijke waarden.
	We faciliteren het organiserend vermogen van de binnenstad.
Arnhem Oost	We werken samen met het Rijk aan het versterken van de leefbaarheid, veiligheid en duurzaamheid in Arnhem Oost. En streven naar het vergroten van de ruimtelijke samenhang tussen de wijken door zoveel mogelijk bestaande infrastructurele barrières op te heffen.
	We werken samen met de onderwijsinstellingen aan de Kenniscampus regio Arnhem als vitaal, levendig en gemengd cluster van onderwijs en innovatie.
	We zorgen samen met de Kenniscampus, de campus IPKW in samenhang met de Nieuwe Haven en de kennisas op Het Broek voor een sterk cluster rondom het energie-profiel. Hiermee werken we aan de kwaliteitsimpuls op de bestaande werkgebieden en geven ruimte aan de Arnhemse mix.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Ambitie-agenda	
Arnhem West	We ontwikkelen multifunctionele stedenbouwkundige concepten, die bijdragen aan de gewenste Arnhemse mix (wonen/werken/voorzieningen) en die gebruik maken van duurzame vormen van mobiliteit.
	We leiden het onderzoek naar de 'spoorse' opgave in Arnhem Oost, waarbij Station Presikhaaf, de spoorknoop en de herontwikkeling van het spooremplacement worden meegenomen. Niet alleen de bereikbaarheid maar ook de kwalitatieve inpassing in de leefomgeving betrekken we hierbij.
	We realiseren een nieuw spoorpark Arnhem Oost, dat de verschillende deelgebieden met elkaar verbindt en bijdraagt aan een gezonde ontwikkeling van dit stadsdeel.
	We zorgen voor ruimte voor flexwonen en tijdelijke woonconcepten.
	We investeren in de kwaliteit van de openbare ruimte door toevoeging van meer groen voor leefbaarheid, gezondheid, klimaatadaptatie en biodiversiteit.
	De unieke landschappelijke onderlegger is en blijft de basis voor de toekomstige ontwikkeling van Arnhem West. We investeren daarbij in het groenblauwe raamwerk.
	De grotendeels private terreinen gaan we meer 'openen' naar de omliggende woonwijken. Hierbij is ruimte voor transformatie, functieverandering en slimme verdichting met behoud van het groene karakter.
	De reeds ingezette transformatie van het zorglandschap Het Dorp naar een combinatie van wonen en zorg zetten we door. Daarbij verkennen we ook de kansen die er liggen voor de instellingsterreinen aan de westzijde van de Heijenoordseweg. Om te zorgen dat ontwikkelingen van toegevoegde waarde zijn voor het gebied bekijken we deze in samenhang.
	In Arnhem West willen we diverse woonwijken met een gevarieerd woningaanbod. Dit betekent dat we in Arnhem West mede inzetten op bouwen voor de doorstroming en sociale woningen.
	Arnhems Buiten ontwikkelen we verder als economische hotspot met een focus op energie, innovatie, maken en testen.
	We zetten in op doorgaande wandelen fietsroutes zodat er meer en betere verbindingen ontstaan met het buitengebied. Deze routes zorgen tevens voor meer ommetjes door de wijk en stimuleren gezonde vormen van vervoer.
	We realiseren een stadsrandhub nabij Arnhems Buiten en investeren in Hoogwaardig Openbaar Vervoer.
	Bij het ontwikkelen van nieuwe mobiliteitsoplossingen staat de leefbaarheid van Arnhem West centraal.
	Bij de ver- en/ of nieuwbouw van scholen rondom de Heijenoordseweg is aandacht gewenst voor halen/ brengen en het inzetten op (schone) mobiliteit.
Centrum Zuid	Nieuwe ontwikkelingen zorgen voor meer variatie in het woningaanbod en nieuwe werkplekken.
	Een nieuwe stedelijke ontwikkeling gaat gepaard met verbetering van de omgevingskwaliteit (toevoegen van groen, tegengaan hitte, ontmoetingsruimte).
	We ontwikkelen multifunctionele stedenbouwkundige concepten.
	Een nieuwe ontwikkeling levert geen druk op de openbare ruimte (extra m2 verharding en parkeren) en maakt gebruik van duurzame mobiliteitsconcept of gebouwd parkeren.
	We versterken de bestaande groene en blauwe structuren.
	We heffen de bestaande infrastructurele barrières op.
	We zorgen voor voldoende lokale arbeidsplaatsen.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Ambitie-agenda	
Arnhem Noord	Investeer in robuuste, toekomstbestendige natuur en landschappen.
	Versterk onderliggende cultuurhistorische landschapsstructuren.
	De ontwikkelingen voor alternatieve energiebronnen gaan samen met de aanwezige natuur.
	Bestaande functies in het gebied op een duurzame manier ontwikkelen.
	Voorkomen dat een veelheid aan kleine ontwikkelingen leidt tot verdere verrommeling en versnippering.
	Gebieden met elkaar verbinden en inzetten op duurzame bereikbaarheid.
	Toekomstige ontwikkelingen zoveel mogelijk in samenhang met bestaande functies en deze moeten plaatsvinden op plekken waar deze functie nu al sterk aanwezig is.
	Recreatie ontwikkelen we natuurinclusief en is in balans met natuur en biodiversiteit.
	Onderzoek naar verlaging maximumsnelheid ten behoeve van veiligheid van mens en dier en de verlaging van de uitstoot van gassen.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Bijlage 3 Factsheets: beschrijving Huidige Situatie en Autonome Ontwikkelingen (HSAO)

Bijlage 3

Factsheets HSAO en effectbeoordeling

1 november 2022

Kenmerk R002-1279798MVP-V02-agv-NL

Verantwoording

Titel	Bijlage 3
Opdrachtgever	Gemeente Arnhem
Projectleider	Martijn Gerritsen
Auteur(s)	Marieke van der Linde - van Persie, Daan van Gils, Huub van Geldorp
Tweede lezer	Martijn Gerritsen
Projectnummer	1279798
Aantal pagina's	195
Datum	4 november 2022
Handtekening	Ontbreekt in verband met digitale verwerking.
	Dit rapport is aantoonbaar vrijgegeven.

Colofon

TAUW bv
Australiëlaan 5
Postbus 3015
3502 GA Utrecht
T +31 30 28 24 82 4
E info.utrecht@tauw.com

Inhoud

1 Overzichtstabel effecten 5
2 Ruimte voor schone mobiliteit 7
2.1 Factsheet Mobiliteit 7
2.1.1 Modal split 9
2.1.2 Bereikbaarheid woon- en werkgebieden 16
2.1.3 Duurzaam vervoer 21
3 Een stad met nieuwe energie 25
3.1 Duurzame energie 25
3.1.1 Duurzame energie 26
3.1.2 Bedrijven en industrie 29
3.1.3 Gebouwde omgeving 31
3.2 Circulariteit 34
3.2.1 Circulaire economie 35
4 Aantrekkelijk Arnhem 38
4.1 Landschappelijke waarden 38
4.2 Cultuurhistorische waarden 45
4.3 Archeologie en aardkundige waarden 48
4.4 Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus 53
5 Een groene gezonde en veilige stad 56
5.1 Natuur 56
5.1.1 Natura2000 57
5.1.2 Gelders Natuur Netwerk (GNN) 67
5.1.3 Biodiversiteit 73
5.2 Grijsmilieu 80
5.2.1 Geluid 80
5.2.2 Geurhinder 87
5.2.3 Luchtkwaliteit 90
5.2.4 Lichthinder 96
5.2.5 Omgevingsveiligheid 99
5.3 Bodem en ondergrond 103
5.3.1 Bodemkwaliteit 105
5.3.2 Ondergrond 109
5.4 Water 112

5.4.1 Waterkwantiteit ... 113
5.4.2 Waterkwaliteit ... 115
5.5 Beweging ... 118
5.5.1 Ruimte voor spelen en bewegen ... 119
5.6 Veiligheid ... 124
5.6.1 Verkeersveiligheid ... 125
5.6.2 Sociale veiligheid ... 129
5.7 Klimaatadaptatie ... 134
5.7.1 Wateroverlast ... 135
5.7.2 Droogte ... 140
5.7.3 Hitte ... 144
5.7.4 Waterveiligheid ... 148
6 Een vitale stad ... 152
6.1 Werken ... 152
6.1.1 Aandeel kantoren en bedrijven ... 153
6.1.2 Bedrijventerreinen en kantoorlocaties ... 157
6.1.3 Werkgelegenheid ... 161
6.2 Sociaal maatschappelijk ... 166
6.2.1 Voorzieningen ... 167
6.2.2 Voorzieningen gezond leven ... 170
6.2.3 Onderwijs ... 175
6.2.4 Toegankelijkheid ... 178
6.2.5 Kansengelijkheid ... 180
7 Een stad waar het goed wonen is ... 184
7.1.1 Woningvoorraad ... 186
7.1.2 Woningaanbod ... 191

Kenmerk R002-1279798MVP-V02-agv-NL

1 Overzichtstabel effecten

Thema	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effect Omgevingsvisie
Ruimte voor schone mobiliteit	Modal split	😐	😐	↗
	Bereikbaarheid woon- en werkgebieden	😐	😐	↗
	Duurzaam vervoer	😐	😐	↗
Een stad met nieuwe energie	Duurzame energie	☹	😐	▬
	Bedrijven en industrie	☹	😐	▬
	Gebouwde omgeving	☹	😐	▬
	Circulaire economie	😐	😐	↗
Aantrekkelijk Arnhem	Landschappelijke waarden	🙂	😐	↗
	Cultuurhistorische waarden	🙂	😐	↗
	Archeologie en aardkundige waarden	😐	😐	▬
	Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus	🙂	😐	▬
Een groene gezonde en veilige stad	Natura 2000	☹	😐	▬
	GNN (buiten Natura 2000 gebieden)	😐	😐	▬
	Biodiversiteit	☹	😐	↗
	Geluid	😐	😐	↘
	Geurhinder	😐	😐	▬
	Luchtkwaliteit	😐	😐	▬
	Lichthinder	😐	😐	▬
	Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)	😐	😐	▬
	Chemische bodemkwaliteit	☹	☹	↗
	Ondergrond	😐	☹	▬

Kenmerk R002-1279798MVP-V02-agv-NL

Thema	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effect Omgevingsvisie
	Waterkwantiteit	🙂	😐	▬
	Waterkwaliteit (grondwater/oppervlaktewater)	😐 / 🙂	🙂 / 😐	▬
	Ruimte voor spelen en bewegen	😐	😐	↗
	Verkeersveiligheid (incl. fiets en voetgangers)	😐	😐	▬
	Sociale veiligheid	☹	☹	↗
	Wateroverlast	☹	😐	▬
	Droogte	😐	😐	▬
	Hitte	😐	😐	↗
	Waterveiligheid	🙂	😐	▬
Een vitale stad	Aandeel kantoren en bedrijven (horeca, detailhandel, cultuur en toerisme)	😐	😐	↗
	Aanbod bedrijventerrein en kantoorlocaties (incl. mogelijkheden voor menging van wonen en werken)	☹	😐	▬
	Werkgelegenheid	😐	😐	▬
	Voorzieningen	🙂	😐	↗
	Onderwijs	🙂	😐	↗
	Toegankelijkheid	🙂	😐	↗
	Kansengelijkheid	☹	😐	↗
Een stad waar het goed wonen is	Woningvoorraad	☹	😐	↗
	Woningaanbod	☹	😐	↗

2 Ruimte voor schone mobiliteit

2.1 Factsheet Mobiliteit

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Mobiliteit	Modal split			
	Bereikbaarheid woon- en werkgebieden			
	Duurzaam vervoer (aantal en aandeel elektrische voertuigen)			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op mobiliteit. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT)	Onder dit jaarlijkse programma stelt de overheid middelen beschikbaar voor de decentrale vervoersregio's
	Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030	Rijksoverheid voert regie en regio's stellen samen met de wegbeheerders een verbeterprogramma voor de meest onveilige verkeerslocaties in het wegennet
	Nationale Agenda Laadinfrastructuur	Onderdeel van het Klimaatakkoord om schonere lucht te stimuleren door elektrisch vervoer. Wegbeheerders moeten een visie maken voor laadvoorzieningen
	Bestuursakkoord Zero Emissie Regionaal Openbaar Vervoer per Bus (2016)	Vanaf 2025 moeten alle nieuwe instromende bussen in Nederlands OV vrij zijn schadelijke uitlaatgassen. Vanaf 2030 geldt dit voor alle bussen in exploitatie
Provinciaal/regionaal	Mobiliteitsvisie Gelderland (april 2020)	De Mobiliteitsvisie Gelderland kent diverse ambities met betrekking tot het stimuleren van fietsen, zero-emission stadslogistiek, mobiliteitshubs, lopen, enzovoorts. Het document kent doelstellingen tot 2030.
	Bestuursakkoord Zero Emissie Regionaal	Vanaf 2025 alle nieuwe instromende bussen in Nederlandse vervoer vrij van schadelijke uitlaatgassen. Vanaf 2030 voor alle bussen in exploitatie ook de oudere.
	Concessies OV	Busvervoer moet in 2030 emimissieloos rondrijden. Emissieloze treindienst in 2050
	Nota van uitgangspunten Spoor (2019) PS	Bij vervanging van materieel over te gaan op zero emissie

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
	Green deel Zero emissie	Streven naar zero emissie van c02 en zo min mogelijk fijnstof, roet gen geluid op weg naar 2025. Dit moet worden bereikt door middel van innovatie in voertuigtechniek en het slimmer benutten van voertuigbewegingen.
	Toekomstbeeld stedelijk OV Arnhem en Nijmegen (november 2018)	Beleidsuitgangsppunten OV, Informatie over infrastructuur en vertragingen in het OV-netwerk, een doorkijk naar 2030 en het toekomstbeeld voor het OV-netwerk van Arnhem - Nijmegen
	Actieplan Samenwerken aan Hoogwaardige OV-Corridors 2019 - 2023 (december 2018)	Regionaal actieplan voor hoogwaardige OV-verbindingen (HOV). Het plan stelt doelen in het kader van de nabijheid van OV en HOV, (elektrisch) fietsen, de trend van Mobility as service en de modal shift.
	Ambitiedocument duurzame mobiliteit en bereikbaarheid (september 2019)	• Regionale samenwerking op het gebied van duurzame mobiliteit en bereikbaarheid aan de hand van 6 sporen. 1. Robuust wegennet, 2. Betrouwbaar spoor, 3. (H)OV voor iedereen, 4. Aantrekkelijk fietsnetwerk, 5. Schoon onderweg en 6. Verkeersveiligheid omgeving • We richten ons specifiek op 'zero emission'(fiets/OV/elektrisch vervoer) méér schone kilometers in onze dagelijkse verplaatsingen
Lokaal	Accentnota Fiets (2019-2024)	Fietsambities Arnhem
	Nota bereikbare binnenstad (maart 2017)	• Zero emissie van C02 en zo min mogelijk fijnstof, roet gen luid op weg naar 2025 (green deal, 2014) • Terug te komen in de top 10 van meest aantrekkelijke binnensteden van Nederland • In de binnenstad is een daling van het autobezit zichtbaar tegenover een stijging van het autobezit in de gehele stad • Ten opzichte van 2012 stijgt het gebruik van het busvervoer jaarlijks in de regio met 7%. In 2016 is in Arnhem het gebruik met ongeveer 30% gestegen ten opzichte van 2012. • In de bereikbare stad van de toekomst verenigen we de voetgangers, fietsers, het zero emissie openbaar vervoer en het zero emissie autoverkeer optimaal met efficiëntere en hoogwaardige inrichting van straten en pleinen • Als trend hebben we geconstateerd dat we van bezit naar gebruik gaan en zal ook het gebruik van 'stille emissieloze voertuigen moeten worden gestimuleerd

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
	New Energy Made in Arnhem (NEMIA, 2019) Programma 2020-2030	Programma aanpak op duurzame mobiliteit met specifieke aandacht voor werkgeversaanpak modal shift, vergroten aandeel elektrische voertuigen, verduurzamen verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek, het verduurzamen van het taxibeleid, het vergroten van het aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente, het aantal en aandeel zero emissie bussen binnen OV concessie en het stimuleren van waterstof mobiliteit

2.1.1 Modal split

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Modal split: verdeling (auto/fiets/OV)	Autobezit (gemiddeld aantal auto's per huishouden)	0,8 – 1	0,4 – 0,8	0,4 - 0
	Fietsgebruik aandeel fiets als hoofdvervoersmiddel in alle verplaatsingen van binnenstadbezoek	(<30%)	(30%-35%)	(>35%)
	Gebruik Openbaar vervoer – aandeel OV als hoofdvervoersmiddel in alle verplaatsingen	0% – 33%	33% – 66%	66% – 100%

Beoordelingssystematiek
De gemeente Arnhem streeft naar de *modal shift* de overstap van auto naar fiets en andere duurzame vormen van vervoer. De mate waarin deze doelstelling behaald wordt, vormt het criterium. De modal split is uitgesplitst naar autobezit, fietsgebruik en gebruik openbaar vervoer. Wanneer deze doelstelling behaald wordt, wordt de situatie als goed beoordeeld. Wanneer de doelstelling nog niet behaald is, maar de gemeente op koers ligt en er reeds sprake is van een gemiddeld tot groot aandeel fiets- en OV gebruik wordt de situatie als redelijk beoordeeld. Wanneer er nog slechts sprake is van een (zeer) klein aandeel fiets- en OV gebruik wordt de situatie als slecht beoordeeld.

In onderstaande figuur en tabellen staan cijfers over de verdeling tussen verschillende vervoersvormen. Met deze gegevens is onderstaand steeds de huidige situatie en autonome ontwikkeling van de fiets, de auto en het openbaar vervoer beschreven. Daarna is de modal split als geheel beoordeeld voor heel Arnhem en bekeken naar deelgebieden.

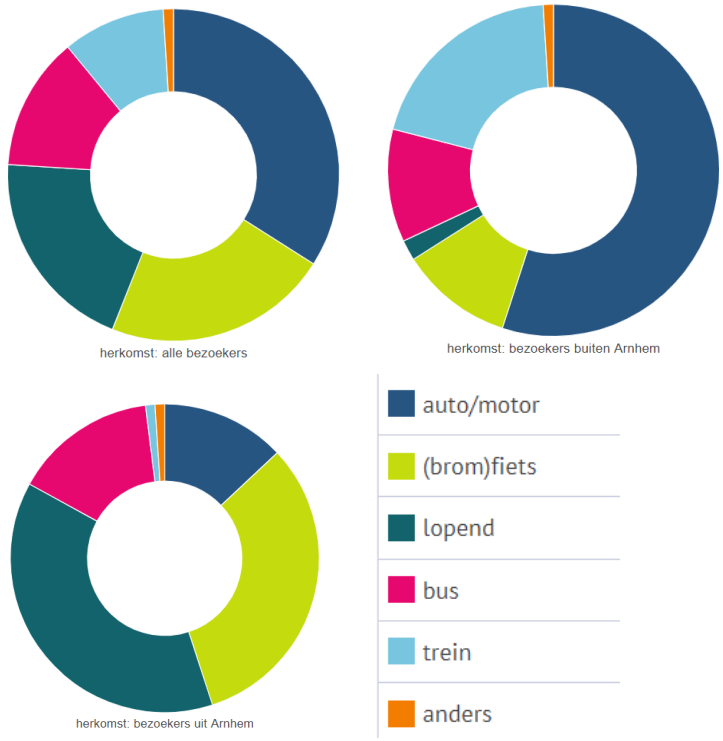

Figuur 2.1 Verschillende vervoerswijzen naar de Binnenstad in Arnhem 2018

Tabel 2.1 Vervoerswijze naar Binnenstad (Afdeling Onderzoek en Statistiek gemeente Arnhem, 2018)

	Herkomst: alle bezoekers	Herkomst: bezoekers uit Arnhem	Herkomst: bezoekers buiten Arnhem
Auto/motor	34%	13%	55%
(Brom)fiets	22%	32%	11%
Lopend	20%	38%	2%
Bus	13%	15%	11%
Trein	10%	1%	20%
Anders	1%	1%	1%

Tabel 2.2 Vervoersvormen in Arnhem (Onderzoek Verplaatsingen in Nederland, 2017)

Vervoersvormen in Arnhem 2017	%
Auto als bestuurder	31% van alle verplaatsingen
Auto als passagier	14%
Bus	6%
Fiets	21%
Lopen	23%
Trein	4%
Brom/snorfiets	1%

Huidige situatie fiets

Van de huidige situatie omtrent mobiliteit komen de meest recente en volledige cijfers uit 2018. In 2018 komt van alle bezoekers van de binnenstad 22% op de (brom/snor)fiets. 1 % daarvan is brom of snorfiets. De gemeente geeft aan in de Accentnota Fiets 2014 – 2024 de provincie te volgen in het streven naar aandeel fiets in alle verplaatsingen van 35% of meer. De huidige situatie voor fiets als onderdeel van *modal split* en bereikbaarheid ligt op 22% van alle verplaatsingen. Het onderdeel fiets van de *modal split* wordt in de huidige situatie beoordeeld als **slecht.** Daarbij dient wel opgemerkt te worden dat als je naar langzaam verkeer als geheel kijkt er een ander beeld ontstaat. Als je lopen namelijk meetelt, wordt duidelijk dat een aandeel van 42% van alle binnenstadbezoekers zich lopend of fietsend verplaatst.

Autonome ontwikkeling fiets

Met de Accentnota Fiets 2019 – 2024 voert de gemeente Arnhem actief beleid om de fietsinfrastructuur te verbeteren en daarmee dus in te zetten op een groeiend aandeel fietsgebruik van de dagelijkse verplaatsingen. Zowel op regionaal als op lokaal niveau is het streven om langzame vormen van verkeer zoals fietsen, lopen en emissie loze alternatieven zoals elektrisch vervoer te willen stimuleren. Daarbij is de ambitie meer schone kilometers in de dagelijkse verplaatsingen te realiseren (Ambitiedocument duurzame mobiliteit en bereikbaarheid, 2019). In de autonome ontwikkeling is te verwachten dat het aandeel van de elektrische fiets verder toeneemt en wordt gebruikt voor- en natransport. Daarnaast is er een trend te zien waarbij het vanwege de deeleconomie makkelijk wordt om op locatie een deelfiets of elektrische deelfiets te gebruiken voor korte afstanden. Gezien de inzet in het gemeentelijke fietsbeleid en landelijke en regionale trends op het gebied van schoner en flexibelere vormen van vervoer is te verwachten dat het aandeel (elektrische) fiets in de (binnen)stad verder toeneemt tot 30 tot 35%. De autonome ontwikkeling voor het onderdeel fiets van de *modal split* wordt in de autonome ontwikkeling beoordeeld als **redelijk.**

Auto

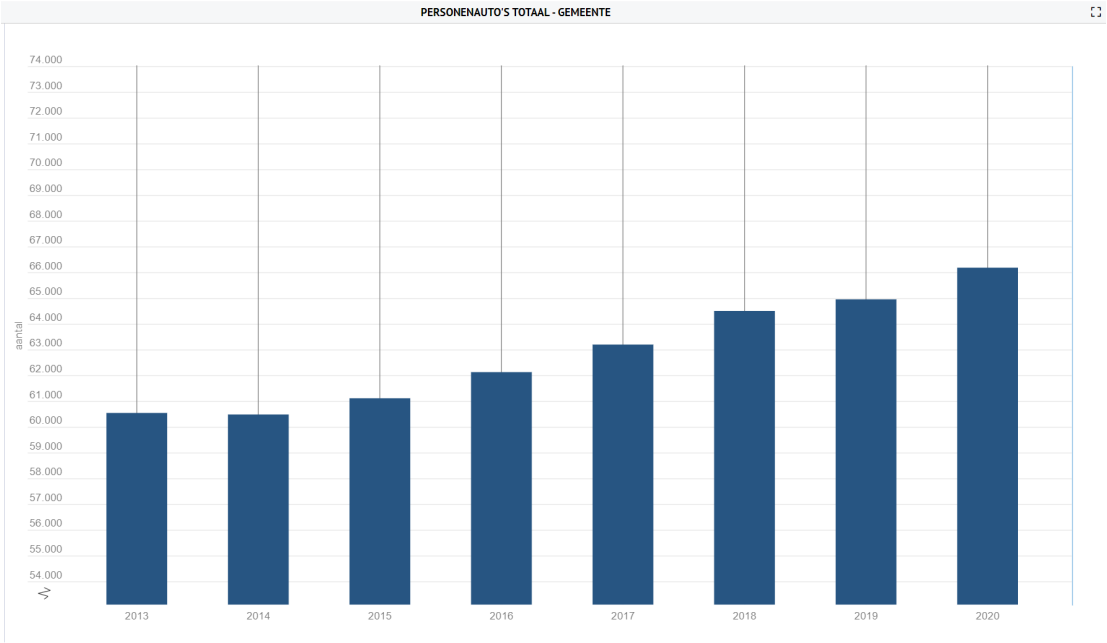

Figuur 2.2 Totale aantal personenauto's in Arnhem 2013 – 2020 (Bron: Arnhem in Cijfers)

Huidige situatie auto

Het aandeel auto's als onderdeel van de *modal split* is in de huidige situatie in beeld gebracht. Het beoordelingscriteria is het gemiddeld aantal auto's per persoon. In het algemeen geldt dat zoals zichtbaar in bovenstaande cijfers en figuren van alle verplaatsingen in 2017 31% met de auto als bestuurder is en 14% met de auto als passagier. Dat betekent dat bijna de helft van alle verplaatsingen in Arnhem nog steeds met de auto gebeurt. Van de binnenstadbezoekers in 2018 komt 34% met auto of motor. In 2019 komt het gemiddeld autobezit in aantal voertuigen per 1000 inwoners in Arnhem uit op 0,8 (Bron: Arnhem in Cijfers). Het autobezit nam de afgelopen jaren toe, mede door de groei in het aantal huishoudens en door een groei in autobezit per huishouden. Het totale aantal personen auto's in Arnhem is tussen 2013 en 2020 gegroeid met 5640. Dat is een groei van 9,3%. Het autobezit per huishouden is flink gegroeid in Klingelbeek (met 40% sinds 2013) en in Presikhaaf-West (met 11% sinds 2013). Het autobezit is het sterkst gedaald in Presikhaaf-Oost met 10% sinds 2013 en met 7% in de Geitenkamp (Bron: Arnhem in Cijfers 2013-2018).In 2020 is totale aantal personen auto's 66.180 Er zijn in 2020 82.520 huishoudens. Het autobezit per huishouden komt neer op 0,802. In de accentnota Fiets (2019) schrijft de gemeente dat de *modal shift,* de overstap van auto naar fiets, de kern van de opgave is. In de huidige situatie is echter sprake van een hoog autobezit en de afgelopen jaren is er sprake van groei van het absolute en relatieve aantal auto's. De huidige situatie van het aandeel auto's als onderdeel van de *modal split* wordt beoordeeld als **slecht.**

Autonome ontwikkeling auto
In de autonome ontwikkeling wordt ingezet op de overstap van auto naar fiets en andere vormen van langzaam en schoon verkeer. Er is beleid in de vorm van de Accentnota Fiets waarbij wordt ingezet op een verbetering van fietsinfrastructuur om de overstap van auto naar fiets mogelijk te maken. Ook wordt in HOV actieplan ingezet op goede bereikbaarheid met het OV wat resulteert in minder verplaatsingen met de auto. In de autonome ontwikkeling is er ook de trend van deelplatforms te zien waarbij voor korte afstanden een (elektrische) fiets of ander schoon en flexibel alternatief voor de auto gebruikt kan worden. Tegelijkertijd neemt in de autonome ontwikkeling het absolute aantal auto's toe door meer woningen. De parkeernorm blijft gelijk aan het aantal huishoudens. Het voornemen van de gemeente is om niet meer in de groei van autogebruik te investeren. In NEMIA (2019) is beleid op deelvervoer opgenomen. Doel is om het aantal autokilometers in de stad en de daarmee gepaard gaande vervuiling terug te brengen door elektrische deelauto's deelscooters en deelfietsen beschikbaar te stellen. De inzet van het beleid is dat het autobezit per persoon of per huishouden moet dalen en het relatieve aandeel van auto als onderdeel van de totale mobiliteit zal ook verder moeten dalen. In de huidige situatie gebeurt dat niet en de verwachting is dat het absolute aantal auto's in de autonome ontwikkeling zal toenemen. De verwachting is dat het gemiddeld aantal auto's per huishouden in de autonome ontwikkeling door het ingezette beleid en (landelijke) trends van deelplatforms, duurzaamheid en bewustwording rondom schonere vormen van vervoer zal stagneren of licht zal afnemen. Desondanks is het autobezit in Arnhem per huishouden hoog. De autonome ontwikkeling van het aandeel auto's wordt beoordeeld als **slecht.**

Huidige situatie openbaar vervoer
In de huidige situatie van het aandeel openbaar vervoer als onderdeel van de modal split komt in 2018 31% van de binnenstadbezoekers met bus (11%) of trein (20%) (Bron: Arnhem in Cijfers). Momenteel wordt er met het HOV beleid ingezet op hoogwaardig en duurzaam vervoer van en naar Arnhem. In het Actieplan Samenwerken aan Hoogwaardig OV. Redelijke OV infrastructuur wordt geconstateerd dat het aantal reizigerskilometers dat in de regio Arnhem-Nijmegen in het openbaar vervoer is vervoerd, tussen 2012 en 2017 met is 30% gestegen. Deze groei is veel groter dan de inwonersgroei. In de periode 2012 en 2017 groeide het aantal inwoners namelijk met 5%. Centraal in het beleid voor HOV staat de ontwikkeling van het HOV netwerk (hoge frequenties en korte rijtijden die kunnen concurreren met de auto. Het aandeel openbaar vervoer (bus en trein) van binnenstadbezoekers als onderdeel van de modal split komt in 2018 neer op 31%. Het aandeel openbaar vervoer als onderdeel van de modal split wordt in de huidige situatie beoordeeld als **slecht.** (<33%) Het huidige beleid is echter wel gericht op de ontwikkeling van het HOV netwerk.

Autonome ontwikkeling
In de autonome ontwikkeling zal het aandeel OV als onderdeel van de *modal split* verder worden vergroot, omdat er actief beleid wordt gevoerd voor hoogwaardig OV. Onderdeel van dit beleid is onder andere om het makkelijker te maken om over te stappen tussen verschillende vormen van vervoer. Een zogenaamde drempelloze overstap. Dit draagt bij aan het combineren van verschillende vormen van duurzaam vervoer (fiets, lopen, e-bike, OV).
Daarnaast is het beleid in toenemende mate om wonen en werken in de buurt te hebben van OV-locaties. Er bestaat momenteel ook de trend dat steeds meer bedrijven zich op locaties vestigen met goede OV-bereikbaarheid.

Bovendien is het beleid op mobiliteit van de gemeente Arnhem in het algemeen om meer schone kilometers in de dagelijkse verplaatsingen te hebben. Het openbaar vervoer dat in de autonome ontwikkeling nog meer emissie loos wordt, draagt daar aan bij.
Daarnaast is de regionale ambitie om voor 2030 de capaciteit van het openbaar vervoer te vergroten (Mobiliteitsvisie Gelderland, 2020). Tegelijkertijd is op basis van demografische ontwikkelingen voor Arnhem een beperkte groei van het aantal OV-reizen te verwachten. Op basis van het bovenstaande wordt de autonome ontwikkeling voor het aandeel OV als onderdeel van de *modal split* beoordeeld als **redelijk.**

Modal split algemeen
Als slotsom volgt hier een korte conclusie op de *modal split* als geheel.

Huidige situatie en Arnhem Noord
Van alle binnenstadbezoekers van Arnhem in 2018 is de verdeling naar mobiliteit als volgt: 34% per auto, 42% per bromfiets/lopend en 23% per bus/trein (Arnhem in Cijfers, 2018). Van alle verplaatsingen in Arnhem is de verdeling in 2017: 45% per auto bestuurder/passagier, 45% per bromfiets, fiets, lopend en 10% per bus/trein. De kern van het mobiliteitsbeleid van de gemeente Arnhem is de *modal shift*. In de huidige situatie voor corona bestaat bijna de helft van de modal split nog uit het aandeel auto. Het beleid is om een groter aandeel voor langzaam en schoon verkeer binnen het totaal voor elkaar te krijgen. In de huidige situatie is dat nog niet gelukt, maar is er al veel specifiek lokaal beleid voor de ambities voor de fiets en het openbaar vervoer. De *modal split* als geheel wordt beoordeeld als **redelijk.**

Autonome ontwikkeling en deelgebieden
In de autonome ontwikkeling van de *modal split* als geheel in Arnhem wordt sterk ingezet op een groter aandeel langzame en schone vormen van vervoer. Hier is al beleid voor opgesteld en de verschillende trends van deelvervoer, het verduurzamen van vervoer en een verbeterde bereikbaarheid van OV-locaties dragen hier in positieve mate aan bij. De autonome ontwikkeling voor de modal split als geheel wordt beoordeeld als **redelijk.**

Een nuancering daarbij is dat de verwachting is dat binnen meer verstedelijkte stadsdelen (Arnhem Centrum) een groter aandeel langzame en schone vormen van mobiliteit eerder gerealiseerd is. Het zijn namelijk die stadsdelen waar de OV-bereikbaarheid het beste is en waar de relatief korte afstanden in het centrum gemakkelijker met een combinatie van vervoer (fiets/deelfiets/e-bike/lopend/bus) overbrugt kunnen worden. In Arnhem Noord en overwegend in Arnhem Oost en Arnhem Zuid zullen grotere afstanden van met name woon-werkverkeer waarschijnlijk toch met de auto overbrugt worden. De modal split als geheel wordt voor de autonome ontwikkeling in Arnhem Noord beoordeeld als **slecht.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Alleen nieuw beleid dat een mogelijke relatie heeft met de indicator modal split is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We gaan vaker en meer lopen	+	Ambitie geeft een impuls aan de modaliteit lopen	In de gehele stad wordt lopen gestimuleerd, maar de focus ligt op de armere wijken (Nationaal Programma Arnhem Oost), hier kan de grootste gezondheidswinst worden behaald.
We pakken sneller de fiets	+	Ambitie geeft een impuls aan de modaliteit fietsen	Op regionaal niveau worden doorfiets- en snelfietsroutes aangelegd, o.a. over de Rijn.
We blijven investeren in trolley en trein	+	Verbeteringen van deze modaliteiten kan mensen verleiden het OV te nemen in plaats van de auto	Focus ligt op Arnhem Centraal, daarnaast wordt er een ongelijkvloerse kruising bij Spoorknoop oost gerealiseerd en komt er een extra halteplaats op het spoor richting Zevenaar. Daarnaast wordt onderzoek verricht naar de 'spoorse' opgave in de Spoorzone Arnhem Oost, waarbij Station Presikhaaf, de spoorknoop en de herontwikkeling van het spooremplacement worden meegenomen.
We gaan voor duurzame mobiliteit	+	Arnhem stimuleert het verminderen van vervoersbewegingen en gebruik van fiets en OV in plaats van de auto. Laadinfrastructuur voor personenauto's is wel onderdeel van deze ambitie.	

Toelichting effectbeoordeling
Het beleid uit de Omgevingsvisie is naar verwachting zeer positief voor de modal split van Arnhem. Arnhem wil meer focus leggen op lopen, fietsen en blijft investeren in het OV. Het stimuleren van lopen fietsen en het gebruik van het OV heeft naar verwachting een **positief** effect op in de onderlinge verhouding van het gebruik van verschillende modaliteiten.

2.1.2 Bereikbaarheid woon- en werkgebieden

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Bereikbaarheid woon/werkgebieden	Voertuigverliesuren (<1 - > 1,5 reistijdverhouding)	Meerdere locaties met vertragingen voor auto en bus knelpunten gedurende de hele dag	Meerdere locaties met vertragingen voor auto en bus knelpunten met name in de spits	Weinig tot geen locaties met vertragingen. In het algemeen afname van het aantal voertuigverliesuren

Beoordelingssystematiek
Voor de bereikbaarheid van woon- en werkgebieden is gekeken naar voertuigverliesuren. Voor voertuigverliesuren geldt: Hoe meer locaties met vertragingen met name voor auto en bus hoe slechter de huidige situatie en of autonome ontwikkeling wordt beoordeeld. Het maakt nog een verschil of de vertragingen over de gehele dag voorkomen of alleen gedurende de ochtend- en avondspits.

Huidige situatie
Het aantal verliesuren is bekeken als indicator van de bereikbaarheid van woon-werkgebieden. Hierbij is met name gekeken naar de voertuigverliesuren van de auto. Het OV en de fiets leveren in dit kader geen groot probleem: op 5 kilometer afstand (fietsafstand) is er vanuit vrijwel geheel Arnhem een treinstation bereikbaar (zie figuur 2.3). In de huidige situatie is het aantal verliesuren in Arnhem hoger dan in andere gemeenten. Uit een Hotspot-analyse blijkt dat in Arnhem per voertuigkilometer relatief veel vertraging kent ten opzichte van andere gemeenten. De bereikbaarheid in Arnhem is daarmee slechter (Muconsult 2018). Toch klopt dat niet helemaal, want het grootste deel van de vertraging komt door de Pleyroute, de N325. Dit is een provinciale weg die binnen de gemeentegrenzen van Arnhem ligt. Hierdoor raakt het beeld van vertragingen in Arnhem vertekend. In het document autobereikbaarheid in Arnhem (2019) wordt geconcludeerd dat de reguliere spitsen in en rondom Arnhem slechts incidenteel tot lange vertragingen zorgen.

Uit de Strategische visie mobiliteit Arnhem (OKA, 2021) blijkt dat de autobereikbaarheid van Arnhem redelijk is (zie figuur 2.4). Sluipverkeer op de centrumring is het grootste probleem voor doorgaand verkeer, wanneer de snelwegen rond Arnhem vastlopen. Als gevolg van de coronacrisis is de totale verkeersintensiteit afgenomen en het aantal verliesuren minder geworden. De adequate autobereikbaarheid van Arnhem zorgt ervoor dat de bereikbaarheid als **redelijk** wordt beoordeeld.

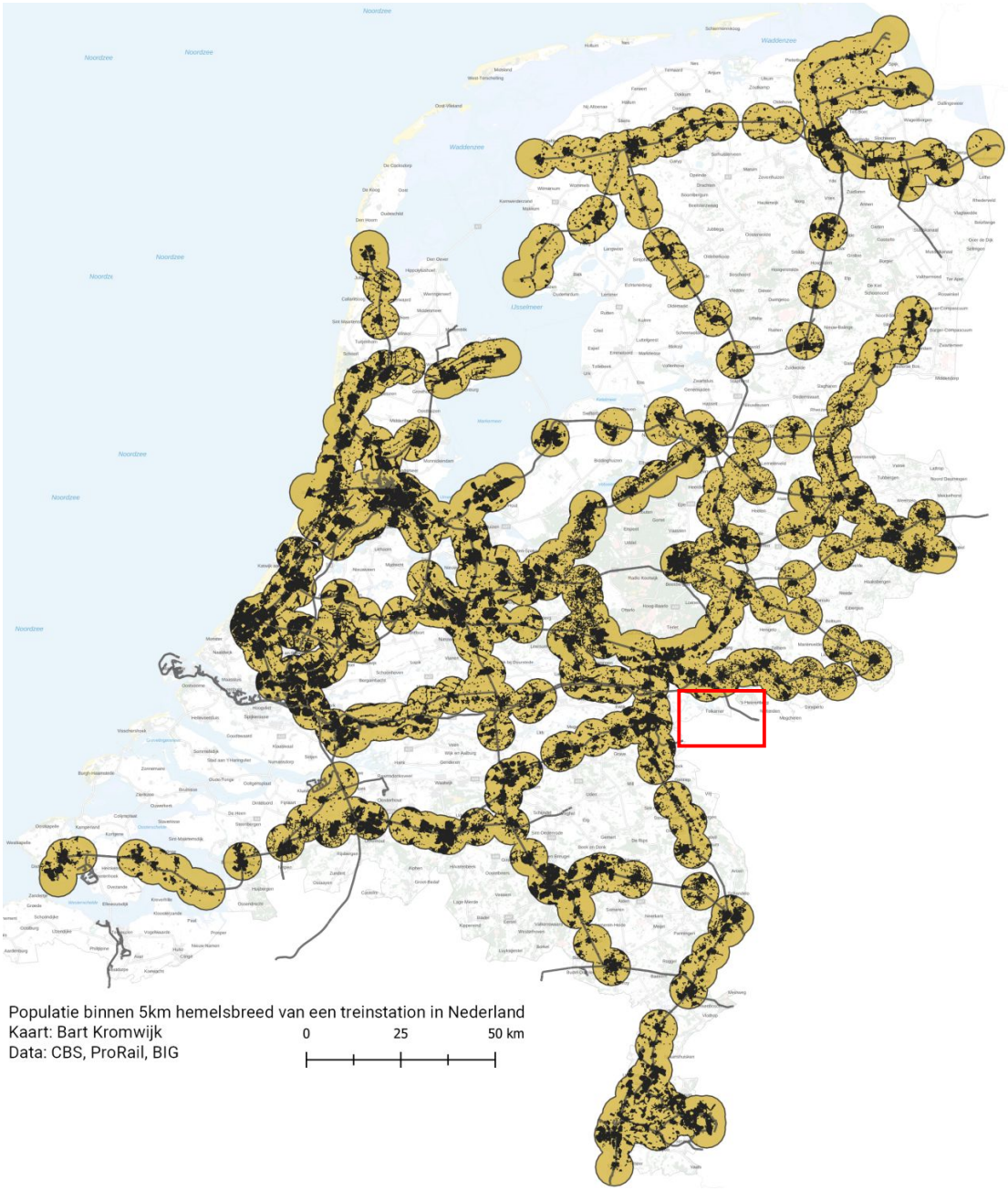

Figuur 2.3 Populatie binnen 5km hemelsbreed van een treinstation in Nederland

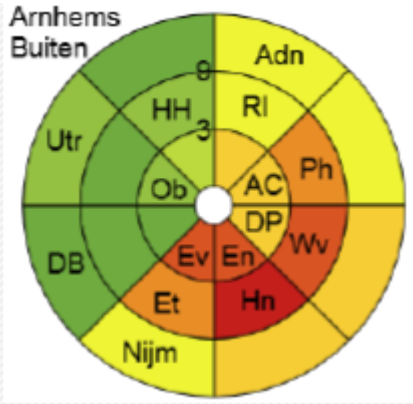

Figuur 2.4 Autobereikbaarheid vanuit Arnhem (Arnhems Buiten is hier als referentielocatie gekozen) (bron: OKA, 2021)

Autonome ontwikkeling

In het algemeen geldt voor mobiliteit dat het beleid is om in te zetten op langzame en schone vormen van vervoer. Er zijn ambities voor de fiets, het OV en een combinatie van vervoersvormen in Arnhem. De knelpunten voor auto's zijn over het algemeen en met name in de spits ook de knelpunten voor de bus. In het Regionaal actieplan HOV wordt dit echter wel aangepakt. Hiervoor is de verkeerintensiteit beschreven. Hieruit blijkt dat het wegennet niet wordt uitgebreid. De verkeersintensiteit neemt echter wel verder toe. Dit vanwege het groeiende volume aan auto- en vrachtverkeer. De capaciteitsgrens van het wegennetwerk rondom Arnhem zal worden bereikt. Dit resulteert in een toename van het aantal verliesuren. Met name in de spits blijven er knelpunten bestaan. Deze knelpunten en verliesuren gelden met name voor de auto en de bus. Door en voor de andere vormen van mobiliteit in combinatie met het beleid van een drempelloze overstap (fiets, e-bike, OV, lopen) zal het aantal verliesuren voor deze vormen afnemen. Het aantal verliesuren van alle verschillende vervoersvormen als indicator van de bereikbaarheid wordt daarom beoordeeld als **redelijk.**

Deelgebieden - Reistijdverhouding ochtend- en avondspits

Met cijfers van Geoportaal Gelderland is ook de reistijdverhouding bekeken als onderdeel van het aantal verliesuren. Bij de reistijdverhouding gaat het om het verschil in reistijd in de spits vergeleken met de gemiddelde reistijd op de rest van de dag. In de ochtendspits in Arnhem was die reistijd in 2020 1 tot 1,25 langer dan de reistijd overdag. Op de A348 en de Pleyweg is de reistijd 1,25 tot 1,5 langer dan de rest van de dag. In de avondspits is het algemene beeld dat op de N325 en de N784 de gemiddelde reistijd in 2020 tot 1,5 keer langer is dan de rest van de dag. In de avondspits is het verschil in reistijd met de rest van de dag het grootst. Dit beeld blijkt ook uit onderstaande figuren. Hier is de gemiddelde reistijd afgezet tegen de reistijd in de ochtendspits (boven) en de avondspits (onder). Zichtbaar is dat in de avondpits de reistijd 70% minder is ten opzichte van de situatie waar er sprake is van *free flow,* een normale verkeersdoorstroom. De belangrijkste knelpunten qua reistijdverhouding in ochtend- en avondspits liggen direct in de ring rond het centrum en Arnhem Oost. Ook de A12/A50 moet genoemd worden als belangrijk knelpunt. In Arnhem Oost wordt de komende jaren flink bijgebouwd.

In Arnhem Oost is in de huidige situatie de reistijdverhouding al langer dan het gemiddelde. Het is de verwachting dat de reistijdverhouding daar in de autonome ontwikkeling verder toeneemt. Door vestiging van meer bewoners die zich ook zullen begeven in het woon-werkverkeer zullen de toegangs- en verbindingswegen in Arnhem Oost drukker worden. Tegelijkertijd worden de gemeentelijke wegen daar niet verder uitgebreid. Het gevolg is dat de reistijdverhouding in Arnhem Oost slechter wordt. De reistijdverhouding wordt voor Arnhem Oost in de autonome ontwikkeling beoordeeld als **slecht.** Hetzelfde geldt voor Arnhem Zuid, welke wordt ontsloten via de Pleyroute. Op onderstaande kaarten is zichtbaar dat deze route met name in de avondspits rood kleurt.

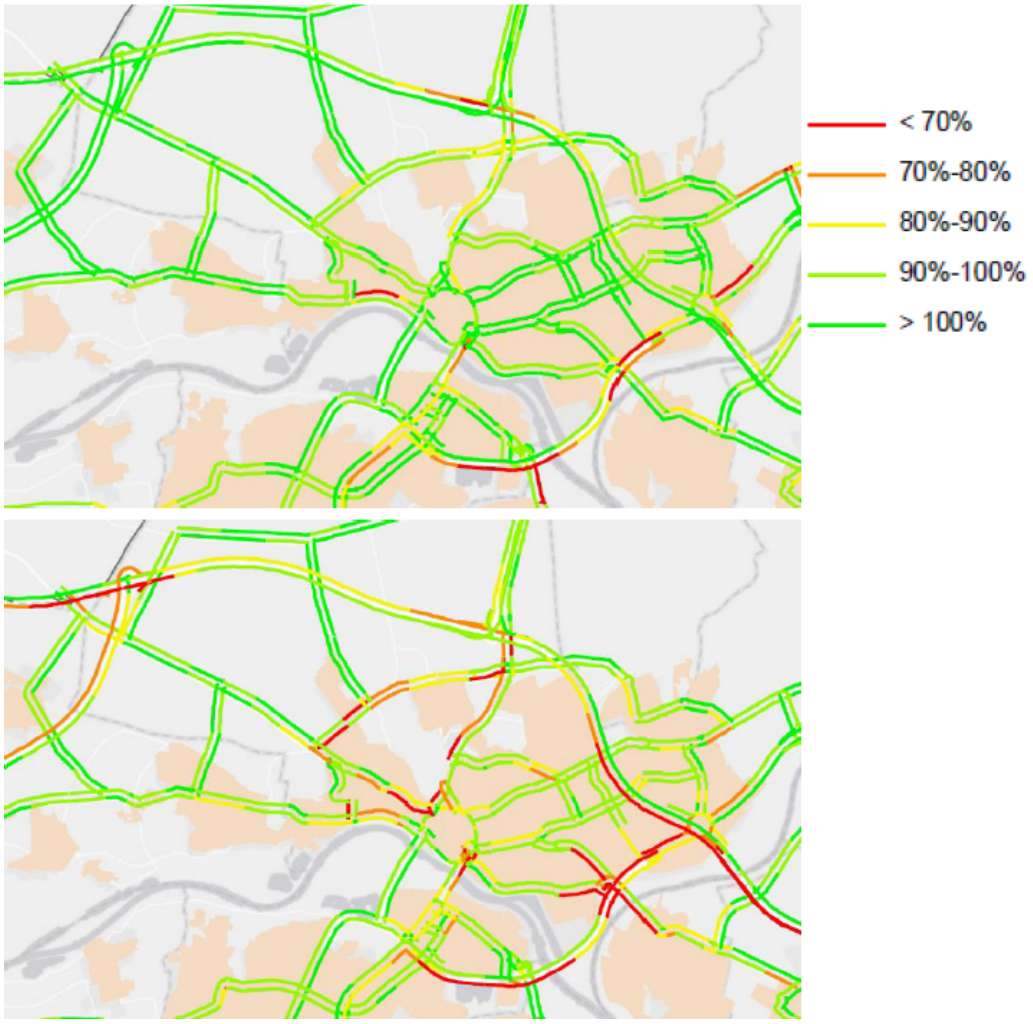

Figuur 2.5 Gemiddelde reistijd in en rondom Arnhem ten opzichte van freeflow reistijd in de ochtendspits (boven) en avondspits (onder)

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Alleen nieuw beleid dat een mogelijke relatie heeft met de indicator ‘bereikbaarheid woon- en werkgebieden’ is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	De ontwikkeling van nieuwe woningen leidt tot groeiende mobiliteitsstromen naar en van deze plekken. De gemeente geeft hier aan dat aantrekkelijke en veilige verbindingen naar groengebieden moeten worden gerealiseerd. De effecten op mobiliteit zijn beperkt indien dergelijke woningen bij bushaltes of OV-knooppunten in de buurt komen, gezien dit deze woningen minder direct afhankelijk van de auto maakt.	
De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten	0	Meer mensen, en dus mogelijk ook meer auto's, zullen naar de stedelijke centra van Arnhem komen. Dit geeft de noodzaak om te werken aan goede OV-bereikbaarheid van deze centra.	
We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten	+	Het goed bereikbaar maken van kantoren in Arnhem is in algemene zin van positieve aard op bereikbaarheid en het criterium voertuigverliesuren. Arnhem legt de nadruk bij deze beleidsuitspraak op kantoren in en nabij het stationsgebied, wat gunstig kan zijn om meer mensen met het OV te doen reizen. Dit kan de in de spits drukke wegen in en rond Arnhem ontlasten.	De focus ligt daarbij op kantoren in het centrumgebied
We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer	+	Ambitie verbetert locaties voor diverse modaliteiten, wat bereikbaarheid in algemene zin vergroot	

Toelichting effectbeoordeling
De bereikbaarheid van woon- en werkgebieden in Arnhem is van groot belang, Arnhem is immers voornemens flink te groeien tot 2040. Meer woningen zorgen voor meer verkeersbewegingen, wat kan leiden tot knelpunten wanneer men van A naar B wil reizen. Binnenstedelijk bouwen, verdichten, leidt tot meer drukte in stedelijke gebieden. Hier zijn echter diverse modaliteiten beschikbaar om te reizen. Woningen in buitengebieden zijn vaak slechter ontsloten, wat ze afhankelijker maakt van de auto. Arnhem stelt in de Omgevingsvisie diverse plannen uiteen om woon- en werkgebieden in de stad bereikbaar te houden en heeft een duidelijk beeld welke plekken via welke modaliteiten het beste bereikbaar zijn (zo zijn enkele werklocaties simpelweg het beste te bereiken met de auto, waarop de focus ligt op het zo goed mogelijk ontsluiten van het gebied voor die modaliteit). Het feit dat Arnhem de auto niet overslaat in haar plannen om bereikbaarheid te garanderen is een goed teken, aangezien de stad nou eenmaal goed bereikbaar is per auto en in de huidige situatie ook als redelijk auto-afhankelijk kan worden gezien. Naar verwachting neemt de bereikbaarheid van plekken in Arnhem als gevolg van de Omgevingsvisie toe, wat een **positief** effect heeft op de bereikbaarheid.

2.1.3 Duurzaam vervoer

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Duurzaam vervoer	Aantal en aandeel elektrische voertuigen en faciliteiten	Stagnatie of daling van het aantal elektrische voertuigen en of faciliteiten. In relatieve zin is het aandeel elektrische voertuigen en faciliteiten ook beperkt.	Absolute groei van het aantal elektrische voertuigen en faciliteiten. In relatieve zin is dit aandeel nog beperkt.	Absolute groei van het aantal elektrische voertuigen en faciliteiten en in relatieve zin een omvangrijk aandeel of groei van het relatieve aandeel elektrische voertuigen en faciliteiten

Beoordelingssystematiek
Voor de indicator duurzaam vervoer is gekeken naar het aantal en aandeel elektrische voertuigen en faciliteiten. Wanneer zowel het absolute aantal en het relatieve aandeel van elektrische voertuigen en faciliteiten als onderdeel van het totaal van de mobiliteitsopgave sterk groeit wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling als goed beoordeeld. Wanneer er sprake is van groei van het absolute aantal elektrische voertuigen en faciliteiten, maar het relatieve aandeel hiervan nog maar beperkt is wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als redelijk. Wanneer het absolute aantal elektrische voertuigen en faciliteiten stagneert of daalt en het relatieve aandeel ook beperkt is, wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
Duurzaam vervoer is in de huidige situatie bekeken met het aantal en aandeel van elektrische voertuigen en faciliteiten. In het ambitiedocument duurzame mobiliteit en bereikbaarheid geeft gemeente aan aandeel elektrische voertuigen te willen vergroten en meer schone kilometers te halen in de dagelijkse verplaatsingen. Ook in het programma New Energy Made in Arnhem – NEMIA (2019) is een flinke ambitie opgenomen om duurzame mobiliteit te realiseren.

De gemeente wil en kan naar eigen zeggen koploper worden op gebied van duurzame mobiliteit. Het doel voor duurzame mobiliteit is tweeledig. Door in te zetten op deelvervoer en andere vormen van duurzame mobiliteit wordt de uitstoot minder en hoeft minder ruimte gereserveerd te worden voor parkeerfaciliteiten waardoor die ruimte voor andere functies gebruikt kan worden. Het aantal laadpalen voor elektrische auto's is in de periode 2015 – 2019 met 64% gestegen van 250 naar 700.

In het beleid voor OV landelijk en in de regio is opgenomen dat de overstap naar duurzame en emissie loze bussen voor 2030 of 2050 geregeld moet zijn. Lokaal zijn daar in het beleid voor Hoogwaardig Openbaar Vervoer ook uitgangspunten voor opgenomen. Centraal in dit beleid staat om in te zetten op kortere reistijden en een hoge frequentie zodat het openbaar vervoer kan concurreren met de auto. Verder vormt de e-bike een goed alternatief en of aanvulling op de bus. Zoals eerder beschreven is het aantal verliesuren voor met name voor auto en bus in de huidige situatie en autonome ontwikkeling hoog. Bovendien is het niet in de lijn van verwachting dat dit sterk zal afnemen. Een toename in het aantal verliesuren leidt mogelijk zelfs tot meer duurzaam vervoer. De redenering is dan dat mensen sneller zijn met het openbaar vervoer, e-bike of fiets in het woon-werkverkeer. Bijkomend voordeel is dat mensen meer bewegen tijdens de reistijd. In onderstaande tabellen is te zien dat voor alle elektrische voertuigen geldt dat er sprake is van absolute groei tussen 2014 en 2019. Het aandeel elektrische voertuigen van het totale aantal voertuigen is echter nog maar beperkt. Zoals te zien in onderstaande tabellen gaat het om een aandeel van 2% aan elektrische voertuigen. Bovendien is het aantal auto's tussen 2014 en 2019 nog gegroeid. Kortom er is lokaal beleid voor meer en beter duurzaam vervoer. Daarbij groeit het aantal laadpalen en elektrische voertuigen in absolute zin, maar het relatieve aandeel elektrische voertuigen is nog maar beperkt. Op basis van het bovenstaande wordt het aantal en aandeel elektrische voertuigen als onderdeel van duurzaam vervoer beoordeeld als **redelijk**.

Tabel 2.3 Elektrische voertuigen in Arnhem tussen 2014 en 2019

ELEKTRISCHE VOERTUIGEN - ARNHEM						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Aantal geregistreerde elektrische personenauto's (FEV) [aantal]	41	57	82	129	236	593
Aantal geregistreerde plug-in hybride personenauto's (PHEV) [aantal]	208	477	491	458	412	523
Aantal geregistreerde elektrische bedrijfsauto's [aantal]	12	12	10	13	13	20
Aantal geregistreerde speed pedelecs [aantal]	0	0	0	0	171	221
Aantal geregistreerde elektrische motorfietsen [aantal]	5	4	2	6	8	11
Percentage geregistreerde elektrische personenauto's [%]	0%	1%	1%	1%	1%	2%

Tabel 2.4 Elektrische en niet elektrische voertuigen in Arnhem tussen 2014 en 2019

MOBILITEIT - ARNHEM						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
bedrijfsmotorvoertuigen [aantal]	5.855	5.880	5.920	5.800	5.980	
motorfietsen [aantal]	4.415	4.420	4.325	4.350	4.330	4.290
personenauto's totaal [aantal]	60.480	61.110	62.125	63.195	64.500	64.950
Percentage geregistreerde elektrische personenauto's [%]	0%	1%	1%	1%	1%	2%
Aantal geregistreerde elektrische motorfietsen [aantal]	5	4	2	6	8	11
Aantal geregistreerde speed pedelecs [aantal]	0	0	0	0	171	221
Aantal geregistreerde elektrische bedrijfsauto's [aantal]	12	12	10	13	13	20
Aantal geregistreerde plug-in hybride personenauto's (PHEV) [aantal]	208	477	491	458	412	523
Aantal geregistreerde elektrische personenauto's (FEV) [aantal]	41	57	82	129	236	593

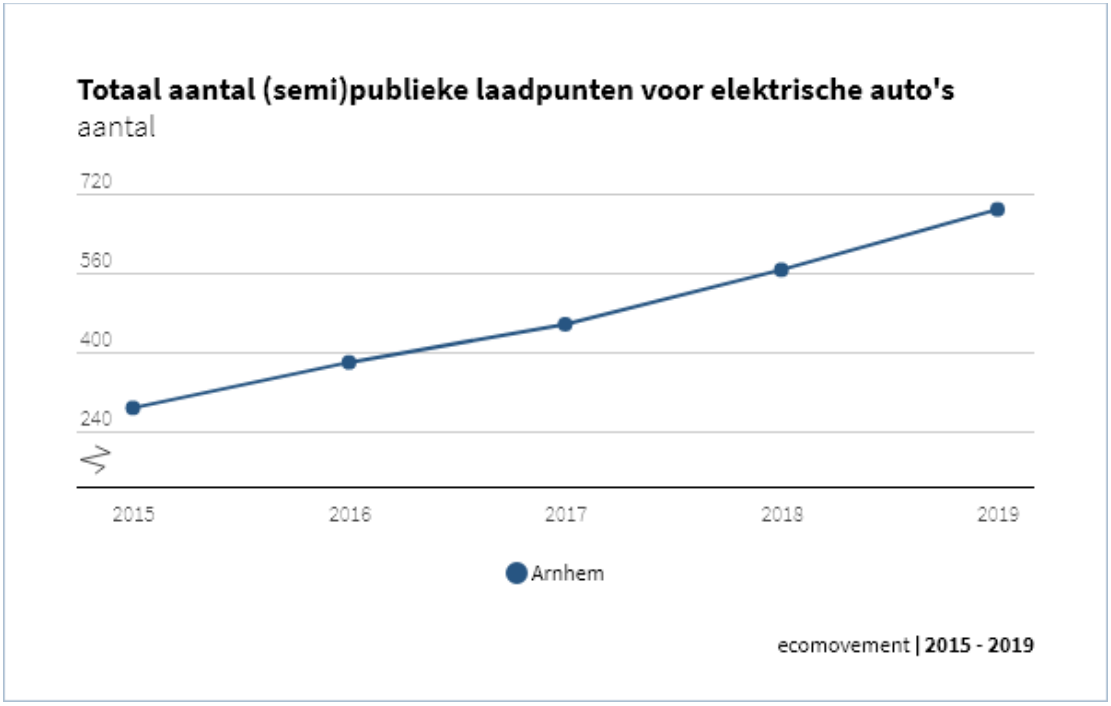

Figuur 2.6 (semi)publieke laadpunten voor elektrische auto's in Arnhem over de periode 2015 - 2019

Autonome ontwikkeling

In de autonome ontwikkeling voor duurzaam vervoer is gekeken naar het aantal en aandeel aan elektrische voertuigen. In het beleid voor mobiliteit geeft de gemeente de zogenaamde *modal shift* mogelijk te willen maken. De gemeente wil de overstap van voornamelijk vervoer met de auto naar vormen van langzaam verkeer zoals fiets, e-bike en lopen, maken. In het ambitiedocument (2019) geeft de gemeente aan zich te willen richten op zero-emissie. Het liefste geen uitstoot en in ieder geval meer schone kilometers in de dagelijkse verplaatsingen. In NEMIA zijn concrete doelen en acties opgenomen om de uitstoot te verminderen door in te zetten op duurzame mobiliteit. Met het Actieplan voor OV en de accentnota Fiets en het programma NEMIA werkt de gemeente in de autonome ontwikkeling aan deze doelstellingen voor een duurzame mobiliteit. Gedurende de autonome ontwikkeling tot aan 2025, 2030 en 2050 wordt aan de landelijke, regionale en lokale doelstellingen voor emissie loos openbaar vervoer gewerkt. Dit draagt in belangrijke mate bij aan het aantal en aandeel elektrisch vervoer. In de autonome ontwikkeling is er sprake van een trend waarbij verschillende vormen van mobiliteit worden gecombineerd en waarbij geen sprake is van bezit van een vervoersmiddel, maar waar het meer draait om het gebruik daarvan. Denk daarbij bijvoorbeeld aan een elektrische deelscooter die op het station gepakt kan worden, waarmee je naar je bestemming gaat en waar je de scooter vervolgens met een app op slot kan zetten, klaar voor de volgende gebruiker. Op deze manier ontstaat een naadloze overstap en een combinatie van flexibele vormen van duurzame vormen van mobiliteit. Het aantal, aandeel en het gebruik van elektrische voertuigen zal in de autonome ontwikkeling verder groeien. Omdat niet met zekerheid te zeggen is hoe sterk de groei zal zijn en of het relatieve aandeel elektrisch vervoer ook sterk stijgt, wordt de autonome ontwikkeling van duurzaam vervoer beoordeeld als **redelijk.**

Deelgebieden
In de nota bereikbare binnenstad (2017) heeft de gemeente de ambitie opgenomen dat het centrum van Arnhem weer terug moet komen in de top 10 van aantrekkelijke binnensteden in Nederland. Met de aanpak van het stationsgebied de afgelopen jaren is gewerkt aan de aantrekkingskracht en de bereikbaarheid met het openbaar vervoer verbeterd. Bovendien vormt het spreekwoordelijke epicentrum van duurzaam vervoer. Het station vormt het knooppunt van duurzaam vervoer en het aandeel en aantal aan duurzaam vervoer is hier dan ook (logischerwijze) hoger dan in omringende stadsdelen. Verder gaat mobiliteit om het reizen van de ene naar de andere plek. Daarom is het niet zinvol een nadere beoordeling van duurzame mobiliteit naar deelgebieden te geven.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Alleen nieuw beleid dat een mogelijke relatie heeft met de indicator duurzaam vervoer is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We gaan vaker en meer lopen	0	Lopen is een duurzame modaliteitsvorm, maar om dit criterium mee te beoordelen heeft meer lopen waarschijnlijk geen effect	In de gehele stad wordt lopen gestimuleerd, maar de focus ligt op de armere wijken (Nationaal Programma Arnhem Oost), hier kan de grootste gezondheidswinst worden behaald.
We pakken sneller de fiets	0	Fietsen is een duurzame modaliteitsvorm, maar om dit criterium mee te beoordelen heeft meer fietsen waarschijnlijk geen effect	Op regionaal niveau worden doorfiets- en snelfietsroutes aangelegd, o.a. over de Rijn.
We blijven investeren in trolley en trein	+	Trolleybussen en trein zijn elektrisch aangedreven modaliteitsvormen, investeringen hierin verbeteren naar verwachting het gebruik hiervan	Focus ligt op Arnhem Centraal, daarnaast wordt er een ongelijkvloerse kruising bij Spoorknoop oost gerealiseerd en komt er een extra halteplaats op het spoor richting Zevenaar. Daarnaast wordt onderzoek verricht naar de 'spoorse' opgave in de Spoorzone Arnhem Oost, waarbij Station Presikhaaf, de spoorknoop en de

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			herontwikkeling van het spooremplacement worden meegenomen.
We kunnen op meer plekken laden	+	Meer laadplekken maken elektrisch autorijden toegankelijker en dus aantrekkelijker	
De bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens is straks schoon	+	'Schone' voertuigen zijn naar verwachting elektrisch, opdat deze geen uitstoot hebben. Dit heeft een positief effect op het aandeel elektrisch vervoer in Arnhem	

Toelichting effectbeoordeling
Beleidsuitspraken die van invloed zijn op het elektrificeren van vervoer, dat momenteel nog niet geëlektrificeerd is, speelt de grootste rol voor deze indicator. Hierbij moet met name worden gekeken naar het elektrificeren van personenauto's en logistiek (het openbaar vervoer is al grotendeels elektrisch als gevolg van de trolleybussen in Arnhem). Het toevoegen van laadcapaciteit voor personenauto's zal bewoners van Arnhem sneller doen overwegen voor elektrische auto te kiezen en heeft een positieve uitwerking op deze indicator. Ook ligt er een belangrijke opgave bij de transport: Arnhem wil zoveel mogelijk 'schone' voertuigen in de stad. De vraag in hoeverre dit gerealiseerd kan worden is van meerdere stakeholders afhankelijk. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **positief** effect zal hebben op het aandeel duurzaam vervoer.

3 Een stad met nieuwe energie

3.1 Duurzame energie

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Duurzame energie	Duurzame energie			
	Bedrijven en industrie			
	Gebouwde omgeving			

Beleid en doelstellingen
Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op duurzame energie. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Klimaatakkoord	Het Klimaatakkoord is de Nederlandse uitwerking van internationale afspraken om de opwarming van de aarde te beperken en de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. Doelstelling van het klimaatakkoord is om te komen tot 49% CO_2-reductie in 2030 en 95% CO_2- reductie in 2050, ten opzichte van de uitstoot in 1990.
Provinciaal/ Regionaal	RES Regio Arnhem Nijmegen 1.0	De RES beschrijft de afwegingen en mogelijkheden voor het opwekken van duurzame elektriciteit op land en het gebruik van warmtebronnen. In het document worden keuzes onderbouwd, worden concrete zoekgebieden genoemd en wordt een planning gegeven voor de uitvoering. In 2022 wordt een planMER uitgevoerd voor de RES.
	Gelders Klimaatplan	Gelderland streeft ernaar om in 2030 klimaatneutraal te zijn. Het Gelders klimaatplan geeft inzicht in de Gelderse opgave en een actieplan om het doel het bereiken.
Lokaal	New energy made in Arnhem. Programma 2020-2030	Arnhem werkt toe naar een klimaatneutrale gemeente in 2050. In haar ambities volgt Arnhem internationale afspraken, het klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord.
	Transitievisie Warmte	Visie die aangeeft welke buurten wanneer de overstap maken naar een andere warmtebron dan gas en welke opties hier mogelijk zijn. Dit om in 2050 geen huizen meer te verwarmen middels gas.

3.1.1 Duurzame energie

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Duurzame energie	Elektriciteitsgebruik zonder fossiele brandstoffen	Voldoet niet aan doelstelling, (zeer) klein aandeel duurzame energie	Op koers van doelstelling, gemiddeld tot groot aandeel duurzame energie	Voldoet aan doelstelling, volledige duurzame energie

Beoordelingssystematiek

De gemeente Arnhem streeft naar een elektriciteitsgebruik in 2050 zonder fossiele brandstoffen. De mate waarin deze doelstelling behaald wordt, vormt het criterium. Wanneer deze doelstelling behaald wordt, wordt de situatie als goed beoordeeld. Wanneer de doelstelling nog niet behaald is, maar de gemeente op koers ligt en er reeds sprake is van een gemiddeld tot groot aandeel duurzame energie wordt de situatie als redelijk beoordeeld. Wanneer er nog slechts sprake is van een (zeer) klein aandeel duurzame energie wordt de situatie als slecht beoordeeld.

Huidige situatie
Voor de aankomende 10 tot 20 jaar ligt de focus op grondgebonden zonnevelden en windmolens. Dit betekent dat er in 2030 minimaal 80 windmolens en 600 hectare zonnevelden benodigd is. Dit benodigde aantal windmolens en zonnevelden is met de huidige beperkingen niet realiseerbaar binnen de gemeente. De gemeente Arnhem werkt daarom samen met andere gemeenten aan de Regionale Energiestrategie (RES) Arnhem-Nijmegen. Bij de selectie van gebieden wordt gekeken naar landschappelijke kwaliteit, draagvlak, maatschappelijke kosten en mogelijke koppelkansen als klimaatadaptatie en recreatie.

Uit het programma New energy made in Arnhem (NemiA) 2020-2030 blijkt dat de gemeente Arnhem maximaal 34 kT CO_2 reductie (10,4%[1]) door grootschalige opwek binnen de gemeentegrenzen kan realiseren. Dit betekent dat 246 kT CO_2 reductie in de regio of daarbuiten gerealiseerd moet worden. Vanuit het programma New energy made in Arnhem 2020-2030 zijn verschillende projecten met zonnevelden en windmolens gestart. Zo is in het voorjaar van 2021 gestart met de realisatie van een windpark en zonneveld aan de Koningspley. Aangezien de geopende parken resulteren in een beperkt aandeel duurzame energie, wordt de huidige situatie als **slecht** beoordeeld.

Autonome ontwikkeling
In de autonome ontwikkeling vaart Arnhem de koers van NemiA. Arnhem werkt toe naar een klimaatneutrale gemeente in 2050. De koers zet een ambitieus plan uiteen en toont aan dat in 2050 de vraag en het aanbod van hernieuwbare energie gelijk lopen, rond de 4.100 TJ. De regio Arnhem Nijmegen wekt in 2030 1,62 TWh (5.832 TJ) duurzame energie op[2]. De vraag vanuit Arnhem ligt dan naar verwachting nog rond de 8.000 TJ. Niet alleen in Arnhem zelf, maar ook in de regio kan Arnhem te zijner tijd nog niet voldoen aan de energievraag in eigen gemeente. Doordat de gemeente afhankelijk is van andere partijen (gemeenten buiten de regio of de provincie) is het onzeker op welke termijn de gemeente haar ambitie behaalt. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator duurzame energie is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:
- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

[1] Uitgaande van een totaal benodigde reductie van 326 kT CO_2 reductie binnen Arnhem

[2] Regionale Energiestrategie (1.0) Arnhem Nijmegen

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We willen een geschikte bodem en schoon grondwater	0	Om in 2050 klimaatneutraal te zijn zet de gemeente Arnhem in op verschillende duurzame warmtebronnen, zoals warmte-koudeopslag (WKO). Gebieden rondom waterwingebieden en grondwaterbeschermingszones zijn via wet- en regelgeving uitgesloten van WKO en zouden op die wijze een belemmering kunnen vormen voor het aanleggen van duurzame warmtebronnen.	
We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk	+	Aandacht voor het verduurzamen van monumenten en stadsgezichten heeft naar verwachting een positief effect. Door isolatie kan de warmtevraag naar beneden worden gebracht en de overstap op duurzame energiebronnen draagt direct bij aan het verminderen van het gebruik van fossiele brandstoffen.	De focus ligt hierbij om beschermde stadsgezichten en monumentale gebouwen.
We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit	0	De innovatie- en kennisontwikkeling vanuit bedrijven en kennisinstellingen, die naar verwachting worden aangetrokken door de koplopersspositie, hebben naar verwachting een positief effect op het aandeel duurzame energie. Het feit dat de Omgevingsvisie grotendeels gestoeld is op het NemiA, waarvan een kans is dat doelstellingen m.b.t. de energietransitie niet worden behaald, drukken op deze beleidsuitspraak.	Er wordt een 'kennis-as' gecreëerd door de kenniscampus met de campus IPKW te verbinden (Arnhem Oost). In samenhang met de Nieuwe Haven en de kennis-as op Het Broek wordt een cluster gerealiseerd rondom het energie-profiel. De focus voor de Nieuwe Haven ligt op watergebonden bedrijvigheid en energie.
We worden klimaatneutraal	+	De doelstelling om in 2050 klimaatneutraal, inclusief concrete subdoelstellingen, verminderd het gebruik van fossiele brandstoffen en vergroot het aandeel duurzame energie.	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	+	Door een goede inpassing, door de koppeling tussen de ontwikkeling van zonnepanelen en windmolens aan andere opgaven, worden duurzame ontwikkelingen naar verwachting eerder mogelijk. Naar verwachting draagt deze	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		beleidsuitspraak daarom positief bij aan het aandeel duurzame energie.	

Toelichting effectbeoordeling
Over het algemeen draagt het beleid in de Omgevingsvisie bij aan het vergroten van het aandeel hernieuwbare energie. Op den duur wordt zodoende verwacht dat Arnhem beter op het gestelde criterium gaat scoren: een kleiner aandeel van fossiele brandstoffen in het totale elektriciteitsgebruik. Met de ambities die de gemeente heeft gesteld creeërt zij daarnaast een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven- en kennisinstellingen gericht op de energietransitie. Op die manier wordt ingezet op een goede inpassing van duurzame ontwikkelingen. Het feit dat de ambities op duurzame energie in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling – hier maakt NemiA immers deel van uit.

3.1.2 Bedrijven en industrie

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Bedrijven en industrie	Reductie CO_2 uitstoot	Voldoet niet aan doelstelling, ≤ 20 kT CO_2	Op koers van doelstelling, 20-38 kT CO_2	Voldoet aan doelstelling, ≥ 38 kT CO_2

Beoordelingssystematiek
De gemeente Arnhem heeft voor 2030 de doelstelling om de CO_2 uitstoot van bedrijven en industrie met 38 kT te verminderen. Wanneer deze doelstelling behaald wordt, wordt de situatie als goed beoordeeld. Bij een reductie van 20-38 kT CO_2 wordt de situatie beoordeeld als redelijk en bij een reductie van 20kT CO_2 of minder als slecht.

Huidige situatie
In 2017 was het energieverbruik van commerciële bedrijven en industrieën in Arnhem 1.817 TJ. Dit resulteert in een CO_2-uitstoot van 169 kT, 18% van de totale CO_2- uitstoot van Arnhem. Zowel energie besparen, hergebruiken en opwekken dragen bij aan de reductiedoelstelling voor bedrijven en industrie. Om de doelstelling voor 2030 te bereiken heeft de gemeente verschillende acties geformuleerd:

- Communicatie en bewustwording intensiveren
- Energiebesparing bevorderen
- Opwek en hergebruik van energie bevorderen
- Aardgasvrij maken van bedrijven en industrie

Op dit moment is de gemeente in gesprek met de VNO-NCW en bedrijfskoepels in Arnhem om zo de uitvoering van de Verplichte Erkende Maatregelen (EML) vanuit de Wet Milieubeheer te bevorderen en te handhaven. Het doel is dat in 2030 alle bedrijven bekend zijn met verduurzamingsmaatregelen. In 2018 is een pilot gestart met energiescans voor ondernemers in de binnenstad. Om ook andere bedrijven tegemoet te komen in het uitvoeren van een energiescan stelt de gemeente een subsidie beschikbaar.

Ook voor kleinverbruikers is er een subsidie beschikbaar om zo ook bij hen energiebesparing te stimuleren. Naast energiebesparing zet de gemeente ook in op energie-opwek bij bedrijven door informatiebijeenkomsten en adviesgespreken over de mogelijkheden voor subsidie voor zonnepanelen te organiseren. En om toe te werken naar aardgasvrije bedrijven en industrie stelt de gemeente een transitievisie warmte op, welke naar verwachting in februari van 2022 is vastgesteld. Zoals uit bovenstaande beschrijving blijkt heeft de gemeente al diverse acties ondernomen en werkt zij concreet aan haar uitvoeringsplan. De daadwerkelijke CO_2-reductie is op dit moment echter nog niet zichtbaar, daarom wordt de huidige situatie als **slecht** beoordeeld.

Autonome ontwikkeling

De gemeente heeft relatief veel invloed op de CO_2 uitstoot van bedrijven en industrieën. Zo kan de gemeente actie afdwingen bij erkende maatregelen die binnen 5 jaar terug te verdienen zijn en heeft zij verschillende mogelijkheden om bedrijven en industrieën te stimuleren. Zij is uiteindelijk echter ook afhankelijk van de inzet van en keuzes die bedrijven maken. De verwachting is dat het uitvoeringsplan beschreven in het Programma New energy made in Arnhem 2020-2030 bijdraagt aan het reduceren van de CO_2 uitstoot. Aangezien de gemeente hierbij afhankelijk is van de bedrijven en industrieën is het echter nog onzeker of daadwerkelijk een reductie van 38kT CO_2 in 2030 wordt behaald. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator bedrijven en industrie is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We worden klimaatneutraal	+	De doelstelling om in 2050 klimaatneutraal, inclusief concrete subdoelstellingen, verminderd het gebruik van fossiele brandstoffen en draagt op die manier bij aan de reductie van de CO_2-uitstoot.	
We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit	+	De innovatie- en kennisontwikkeling vanuit bedrijven en kennisinstellingen, die naar verwachting worden aangetrokken door de koplopersspositie, hebben naar verwachting een positief effect op het aandeel duurzame energie.	Er wordt een 'kennis-as' gecreëerd door de kenniscampus met de campus IPKW te verbinden (Arnhem Oost). In samenhang met de Nieuwe Haven en de kennis-as op Het Broek wordt een cluster gerealiseerd rondom het energie-profiel. De focus voor de Nieuwe Haven ligt

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			op watergebonden bedrijvigheid en energie.
We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie	+	Door bedrijven beter te informeren, te handhaven op verplichte maatregelen en zonnepanelen op grote daken te stimuleren is de verwachting dat bedrijven meer energie besparen, hergebruiken en opwekken. Dit heeft een positief effect op de reductie van de CO_2-uitstoot.	

Toelichting effectbeoordeling
Over het algemeen draagt het beleid in de Omgevingsvisie bij aan het reduceren van de CO2-uitstoot van bedrijven en de industrie. Door bedrijven beter te informeren, te handhaven op verplichte maatregelen en zonnepanelen op grote daken te stimuleren is de verwachting dat bedrijven meer energie besparen, hergebruiken en opwekken. Daarnaast trekt het creëren van een kennis-as op het thema energie naar verwachting nieuwe bedrijven gericht op duurzame energie aan. Het feit dat de duurzaamheidsambities voor bedrijven en industrie in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling.

3.1.3 Gebouwde omgeving

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Gebouwde omgeving	Reductie CO_2 uitstoot	Voldoet niet aan doelstelling, ≤ 30 CO_2	Op koers van doelstelling, 30-77 CO_2	Voldoet aan doelstelling, ≥ 77 kT CO_2

Beoordelingssystematiek
De gemeente Arnhem heeft voor 2030 de doelstelling om de CO_2 uitstoot van gebouwde omgeving met 77 kT te verminderen. Onder de gebouwde omgeving verstaat de gemeente Arnhem woningen (ruim 74.000) en gebouwen van publieke bedrijven en instellingen (4.500). Wanneer deze doelstelling behaald wordt, wordt de situatie als goed beoordeeld. Bij een reductie van 30-77 kT CO_2 wordt de situatie beoordeeld als redelijk en bij een reductie van 30kT CO_2 of minder als slecht.

Huidige situatie
Het huidige energiegebruik in de gebouwde omgeving is in totaal 4.756 TJ (2017). Dit resulteert in een CO_2-uitstoot van 342 kT, ruim 36% van de totale CO_2-uitstoot van Arnhem. Ongeveer 75% van het totale energiegebruik is aardgasgebruik. De gemeente Arnhem wil uiterlijk in 2050 volledig overgegaan zijn op schone energie. Om deze doelstelling te bereiken zijn de volgende acties geformuleerd voor de gebouwde omgeving (2020-2030):

- Transitievisie warmte opstellen
- Wijkaanpak uitvoeren
- Toolbox met ondersteunend instrumentarium ontwikkelen
- Communicatie en bewustwording intensiveren
- Energiearmoede aanpakken
- Warmtebronnen en - infrastructuur voor Arnhem ontwikkelen
- Uitvoeren van warmteprojecten
- Ruimte bieden voor Arnhemse innovaties

Binnen de gebouwde omgeving werkt de gemeente met een wijkgerichte aanpak. Met deze aanpak geeft de gemeente richting aan de transitie in de gebouwde omgeving. Zo heeft zij de leiding over een communicatiecampagne op energiebesparing, worden er tools ontwikkeld om bewonersinitiatieven verder te helpen en wordt er nauw samengewerkt met ander partners zoals het waterschap en woningcorporaties. Op dit moment loopt er in verschillende wijken onderzoek naar alternatieve warmteoplossingen en is er een start gemaakt met het isoleren van woningen. Daarnaast is de gemeente gestart met het verduurzamen van haar eigen gebouwbezit en worden er pilots uitgevoerd om nieuwe technieken en oplossingen te onderzoeken. Een deel van de deze maatregelen resulteert in de huidige situatie al in een afname van CO_2 uitstoot. Een ander deel zal echter pas in de toekomst resulteren in een daadwerkelijke reductie. Aangezien het op dit moment nog om een kleine hoeveelheid reductie gaat t.o.v. de doelstelling wordt de huidige situatie beoordeeld als **slecht**.

Autonome ontwikkeling

Naar verwachting hebben de ontwikkelingen van nieuwe isolatietechnieken en warmtebronnen een positief effect op de CO_2 reductie in de gebouwde omgeving. Daarnaast heeft de gemeente, ondanks dat zij geen maatregelen kan afdwingen, diverse mogelijkheden om energiebesparende maatregelen te stimuleren. Ook de transitievisie warmte, die in februari van 2022 is vastgesteld, heeft naar verwachting een positief effect. De visie zal bijdragen aan het concretiseren van ambities en acties gericht op een aardgasvrije gebouwde omgeving. De gemeente kan echter geen maatregelen afdwingen, waardoor zij afhankelijk is van eigenaren en bewoners. Dit maakt het behalen van de doelstelling van een reductie van 77kT CO_2 onzeker. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator gebouwde omgeving is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We worden klimaatneutraal	+	De doelstelling om in 2050 klimaatneutraal, inclusief concrete subdoelstellingen, verminderd het gebruik van fossiele brandstoffen en draagt op die manier bij aan de reductie van de CO_2-uitstoot.	
We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk	+	Aandacht voor het verduurzamen van monumenten en stadsgezichten heeft naar verwachting een positief effect. Door isolatie kan de warmtevraag naar beneden worden gebracht en de overstap op duurzame energiebronnen draagt direct bij aan het verminderen van het gebruik van fossiele brandstoffen en de reductie van de CO_2-uitstoot.	De focus ligt hierbij om beschermde stadsgezichten en monumentale gebouwen.
De energietransitie in de gebouwde omgeving	+	Een wijkgerichte aanpak gericht op o.a. isoleren, energie opwekken en de overstap van aardgas naar een duurzame bron draagt bij aan het reduceren van het gebruik van fossiele energiebronnen. Daarnaast wordt nieuwbouw aardgasvrij gerealiseerd en worden er strenge eisen gesteld aan de isolatie van nieuwe woningen en gebouwen. Naar verwachting hebben deze eisen een positief effect op de CO_2-uitstoot. Per project wordt daarnaast bepaald in hoeverre het haalbaar en wenselijk is de nieuwbouw klimaatneutraal te realiseren.	

Toelichting effectbeoordeling

Over het algemeen draagt het beleid in de Omgevingsvisie bij aan het vergroten van het aandeel hernieuwbare energie en het verminderen van het gebruik van fossiele brandstoffen. Zo heeft de gemeente een duidelijke ambitie gesteld voor 2050 en is er aandacht voor het verduurzamen van monumenten en stadsgezichten. Het feit dat de duurzaamheidsambities voor de gebouwde omgeving in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling.

3.2 Circulariteit

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Circulariteit	Gebruik en hergebruik duurzame materialen			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op circulariteit. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Rijksbreed programma 'Nederland circulair in 2050' (2016)	In het programma Nederland circulair in 2050 zijn doelen voor 2030 en 2050 vastgelegd.
Provinciaal	Van ketens naar kringlopen - Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie Gelderland	Provinciaal uitvoeringsprogramma waarin circulariteitsdoelen tot 2050 worden uitgewerkt. Hebben bettering op voorkomen en beperken van grondstofgebruik, de duurzame en efficiënte inzet van grondstoffen, het sluiten en verkorten van kringlopen, en gebruikte grondstoffen/producten niet langer als afvalstoffen zien (beëindigen wegwerpeconomie).
	Woondeal Arnhem Nijmegen	Doelstellingen in het kader van circulariteit: in 2025 wordt 25% van de woningen circulair gebouwd en vanaf 2030 is dit 50%.
Lokaal	Visie Circulaire Economie Arnhem	De visie Circulaire Economie Arnhem is een verbreding en verdieping van het Arnhemse economisch beleid. De visie beschrijft de ambities op circulariteit en gaat in op de verschillende rollen van de gemeente.
	Op weg naar een circulair Arnhem Plan van aanpak 2020-2030	In het plan van aanpak wordt geconcretiseerd hoe de gemeente Arnhem toewerkt naar de gestelde ambities in de visie.
	Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie 2022-2023	Arnhemse doelen op het gebied van circulariteit, en hoe deze zich verhouden tot Sustainable Development Goals van de

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		Verenigde Naties, en de uitvoering om tot deze doelen te komen

3.2.1 Circulaire economie

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Circulaire economie	Concreetheid van aanpak en bijbehorende acties, kans op behalen gestelde ambitie voor 2050	Geen concrete aanpak, geen concrete acties, zeer kleine kans op behalen ambitie voor 2050	Concrete aanpak inclusief concrete acties, redelijke kans op behalen ambitie voor 2050	Concrete aanpak inclusief concrete acties, grote kans op behalen ambitie voor 2050

Beoordelingssystematiek
De gemeente Arnhem heeft de ambitie om in 2050 een volledig circulaire economie te hebben. Zij hanteert daarbij de volgende definitie voor een circulaire economie: *"Circulaire economie is het verbinden van economische, sociale en ecologische waarden. Het gaat daarbij om slim ontwerp, bewust gebruik en meer en beter hergebruik"*. Om de indicator circulaire economie te beoordelen wordt enerzijds gekeken naar de concreetheid van de aanpak en bijbehorende acties en daarnaast naar de kans op het behalen van de gestelde ambitie voor 2050.

Huidige situatie
In de huidige situatie gebeurt er al veel op het thema circulariteit binnen de gemeente Arnhem. Zo is circulariteit een van de vijf hoofdthema's binnen het uitvoeringsprogramma duurzaamheid – openbare ruimte, wordt de Duurzaam GWW aanpak gebruikt bij projecten in de openbare ruimte, worden er duurzame pilotprojecten uitgevoerd en heeft de gemeente de eerste stappen gezet voor het verminderen van het aantal kg restafval per inwoner. Voorbeelden van buiten de eigen organisatie zijn industriepark Kleefse Waard dat in 2019 een prijs heeft gewonnen voor het meest circulaire bedrijventerrein van dat jaar en de circulaire pionier de Blauwe wijkeconomie. Daarnaast is gemeente lid van de betonketen Arnhem-Nijmegen en wordt er bij locaties die vallen binnen de woondeal met ontwikkelaars gesproken over het verhogen van het gebruik van circulaire bouwmaterialen.

Lange tijd werden deze verschillende activiteiten uitgevoerd zonder concreet beleid, capaciteit en beschikbare middelen. Om toe te werken naar een volledig circulaire economie in 2050 heeft de gemeente in 2020 een visie 'Circulaire economie Arnhem' en een Plan van aanpak 'Op weg naar een circulair Arnhem (2020-2023)' opgesteld. Voor de transitie naar een circulaire economie heeft de gemeente Arnhem vier ambities geformuleerd:

- Het stimuleren van bestaande en nieuwe bedrijven in innovatie en circulariteit
- Het reduceren van gebruik van nieuwe grondstoffen (verlengen van de levensduur, efficiënt en duurzaam grondstoffenverbruik, grondstoffen opnieuw te gebruiken en grondstoffen te recyclen)
- Het creëren van extra werkgelegenheid

- Vanzelfsprekend geeft de gemeente hierbij zelf het goede voorbeeld bij inkoop en aanbestedingen

Op basis van deze ambities zijn de volgende vijf speerpunten voor de periode tot 2023 benoemd:
- Bedrijven stimuleren en faciliteren
- Restafval
- Inkoopkracht
- Het goede voorbeeld geven
- Ontwikkeling van de stad

Figuur 3.1 Op weg naar een circulair Arnhem

De gemeente Arnhem zet in op Kennis en capaciteit, bewustwording en gedrag, inkoop en aanbesteden, stimuleringsmogelijkheden en pilot projecten (figuur 3.1). In het plan van aanpak heeft de gemeente op drie niveaus: eigen organisatie, de stad en de regio, beschreven op welke thema's zij inzet. Voor elk thema zijn doelstellingen en acties geformuleerd. Daarbij is beschreven wat het gewenste resultaat is, aan welke ambitie de acties bijdragen, welke rol de gemeente inneemt en wanneer de actie gereed moet zijn. In het algemeen genomen kiest de gemeente binnen de transitie voor een verbindende en faciliterende rol en streeft zij er naar het goede voorbeeld te geven. Om de ambities te behalen is de gemeente echter afhankelijk van bedrijven, instellingen en inwoners. Een concreet plan van aanpak met een duidelijke taak- en rolverdeling helpt hierbij. Het blijft echter onzeker in hoeverre en op welk termijn bedrijven en bewoners streven naar een volledig circulaire economie/ actie ondernemen. De huidige situatie wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Autonome ontwikkeling
Voor de periode 2020-2023 ligt er een concreet plan van aanpak voor de transitie naar een circulair Arnhem. De verwachting is dat een groot deel van de beschreven acties in 2023 volgens planning is uitgevoerd. Naar verwachting betekent dit dat het thema circulariteit beter geborgd is in het gemeentelijk beleid, er kennis en ervaring is opgedaan, er meer bewustwording is onder bedrijven en bewoners en er meer succesvolle initiatieven zijn. Daarnaast is een van de acties in het huidige Plan van aanpak het vormen van een integraal transitieteam met diverse partijen, die samen een toekomstgericht plan rond Circulaire economie uit werken voor de periode 2023-2030. Hiermee krijgt het huidige Plan van aanpak een vervolg. Ook de Woondeal Arnhem Nijmegen gaat in op circulariteit. Vanaf 2030 worden nieuwe woningen voor 50% opgetrokken uit circulair verwonnen materiaal. Daarmee is de verwachting dat de huidige lijn van concretisering wordt voortgezet. Ook in de toekomst is de gemeente echter afhankelijk van bedrijven, instellingen en inwoners om de gestelde ambities te behalen. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator circulaire economie is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit	+	Een gunstig vestigingsklimaat voor circulaire bedrijvigheid zal meer organisaties en bedrijven gericht op de circulaire economie aantrekken. Daarnaast draagt het ontwikkelen van slimme manieren om ‘afval’ in te zamelen en te verwerken in herbruikbare materialen naar verwachting bij aan een circulaire economie en het behalen van de gestelde ambitie voor 2050.	Er wordt een 'kennis-as' gecreëerd door de kenniscampus met de campus IPKW te verbinden (Arnhem Oost).

Toelichting effectbeoordeling
De Omgevingsvisie presenteert een stevige ambitie op het gebied van circulariteit: koploper worden van Nederland. Het laat zien dat de gemeente circulariteit hoog op de prioriteitenlijst heeft staan. Arnhem zet in het circulair bouwen en inrichten van de openbare ruimte. Daarnaast wordt onderzocht welke plekken in de stad geschikt zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, waaronder bedrijven die cruciaal zijn voor de circulaire economie. Op die manier wordt een gunstiger vestigingsklimaat gerealiseerd voor circulaire bedrijvigheid. De prioritering van circulair werken in de Omgevingsvisie zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie naar verwachting een **positief** effect heeft op de indicator circulaire economie.

4 Aantrekkelijk Arnhem

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Landschappelijke waarden	Landschappelijke waarden			
Cultuurhistorische waarden	Cultuurhistorische waarden			
Archeologie en aardkundige waarden	Archeologische en aardkundige waarden			
Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus	Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus			

4.1 Landschappelijke waarden

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Landschappelijke waarden	Landschappelijke ambities en waarden voor deelgebieden uit de Groenvisie en de Visie voor Gelders Arcadië	Aantasting waarden	Behoud waarden	Versterking waarden

Beoordelingssystematiek
Voor de indicator landschappelijke waarden is gekeken naar de belangrijkste waarden en ambitie van de gemeente voor de landschapszones uit de Groenvisie en de deelgebieden onder Gelders Arcadië. Wanneer wordt uitgegaan van het versterken van de waarden wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer de bestaande waarden worden aangetast wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
Voor de huidige situatie van landschappelijke waarden in Arnhem is gekeken naar de verschillende landschappelijke ambities voor deelgebieden. Uit de Groenvisie, zie figuur 4.1 en de regionale Visie voor Gelders Arcadië zijn de kernkwaliteiten en ambities voor de landschappelijke structuur gedestilleerd. Voor de huidige situatie van landschappelijke waarden gelden de kernkwaliteiten die in de tabel 4.1 zijn opgenomen.

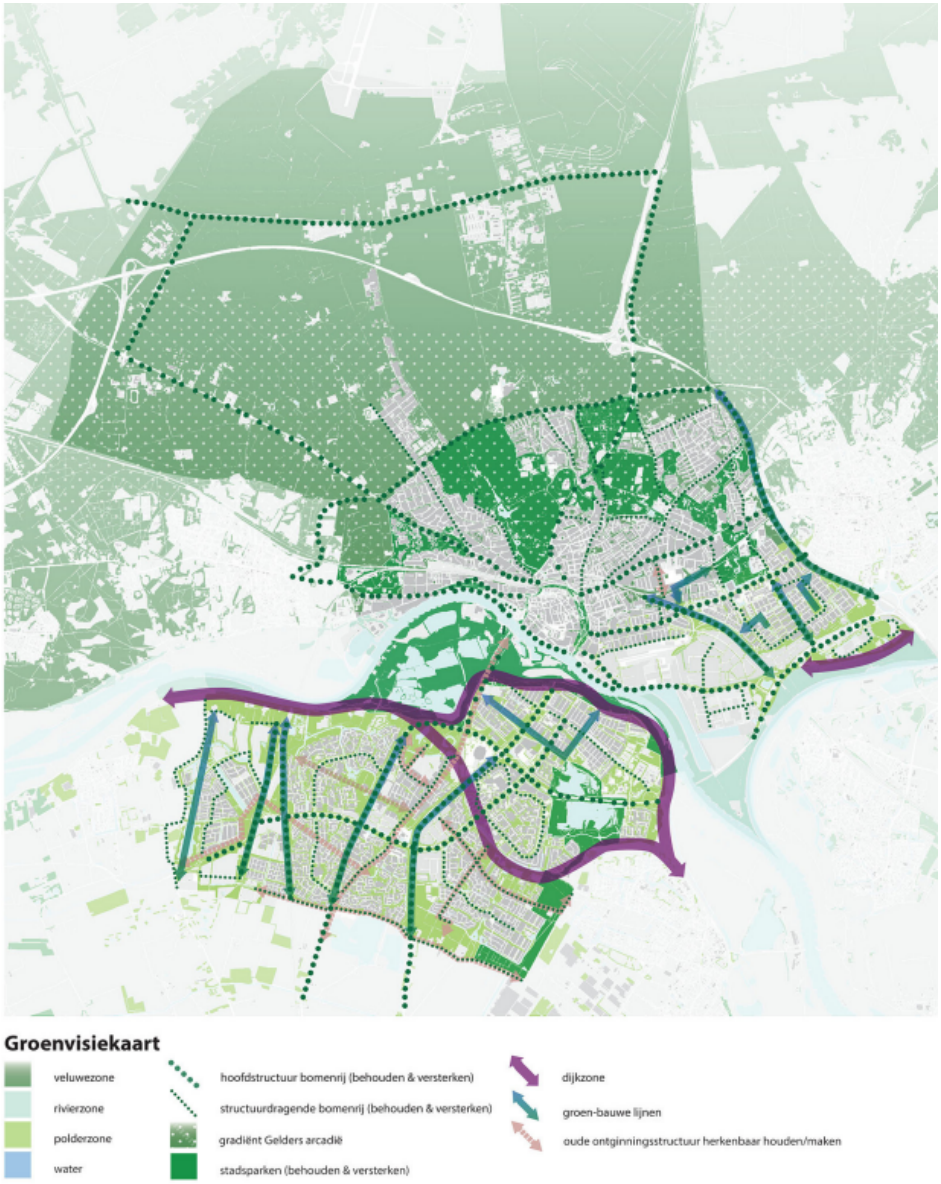

Figuur 4.1 Landschapszone gemeente Arnhem

Tabel 4.1 Kernkwaliteiten per landschapszone

Landschapszone	Kernkwaliteiten	Ambitie
Veluws Plateau	Het landschap bestaat uit een afwisseling van bos, heide, poelen, vennen, agrarische gronden, cultuurhistorische lanen, landgoederen en WO2 relicten. Er is een [St]Oerbos De Waterberg en een Landschapspark Schaarsbergen. Donkerte en stilte is hier een groot goed. De waarden landschap, ecologie en hydrologie (waterbuffering, waterkwaliteit) zijn het belangrijkste en stellen kaders aan gebruik.	Behouden en versterken van een groot en robuust natuurgebied, als onderdeel van het Gelders Natuurnetwerk en Natura 2000, met grote landschappelijke, cultuurhistorische en ecologische waarden.
Veluwse Gradiënt (Gelders Arcadië)	De onderlegger van deze zone, de beek- en erosiedalen, is zichtbaar aanwezig. De stadsparken, waaronder Sonsbeek, dringen in de vorm van groene wiggen diep in het stedelijk weefsel. De randen vormen contrasten tussen bebouwing ('rood') en natuur ('groen'). Het landschap bestaat uit een afwisseling van bos, weides, akkers, beken, lanen en landgoederen. De waarden landschap, ecologie en hydrologie (waterbuffering, waterkwaliteit) zijn het belangrijkste en stellen kaders aan gebruik.	Behouden en versterken van de (voormalige) landgoederen, de Gelders Arcadië, met landschappelijke, cultuurhistorische en ecologische waarden.
Rivierenlandschap	Het landschap bestaat uit een afwisseling van bos, stroomdalgraslanden, weides, moeras, open water, bandijken en wielen. Donkerte en stilte is hier een groot goed. De waarden landschap, ecologie en hydrologie (waterdoorstroming en waterbuffering) zijn het belangrijkste en stellen kaders aan gebruik.	Behouden en versterken van een robuust natuurgebied, onderdeel van het Gelders Natuurnetwerk, met grote landschappelijke en ecologische waarden, waaronder het uiterwaardpark Stadsblokken - Meinerswijk.
Polderlandschap	Het landschap bestaat uit een afwisseling van bosjes, weides, boomgaarden, moeras en open water (zegen en wielen). Voorbeelden groen-blauwe lijnen zijn de Ecozones Presikhaaf en het Nevelveld in Schuytgraaf, of het Jubileumpark in De Laar. De Betuwe met park Lingezegen is het uitloopgebied voor de stad. Het gebied bevat oude ontginningsstructuren (wegen) en groen-blauwe lijnen die verwijzen naar het vroegere landschap toen de polder ontgonnen werd voor bewoning en voor agrarisch gebruik.	Behouden en versterken van een herkenbare de polder, met oude ontginningsstructuren (wegen), Groen-blauwe lijnen, park Westerveld, het stadspark Immerloo en het Zeegbos
Stadskern	Groen is aanwezig in de vorm van bomen op pleinen en langs straten en in de vorm van gevel- en dakgroen. Het Singelpark is een groen eldorado, rondom het centrum, met landschap en cultuurhistorische waarden. Verder is de binnenstad in beperkte mate groen.	Behouden en versterken van de historische kern van Arnhem, die als compact stedelijk weefsel, begrensd wordt door de groene singel.
Overige stedelijk gebied:	Beschermde stads- en dorpsgezichten zijn bijzonder en zeer waardevol vanwege hun	Gebied moet voor toekomstige generaties behouden blijven.

Landschapszone	Kernkwaliteiten	Ambitie
beschermde stadsgezichten	ontwikkelingsgeschiedenis die terug te vinden is in onder meer de stedenbouwkundige opzet, de bebouwing, de wegenstructuur en het groen. Gemeente Arnhem kent 7 rijksbeschermde stadsgezichten en 2 gemeentelijk beschermde stadsgezichten: • Geitenkamp • Mussenberg • Patrimoniumbuurt-Vogelwijk • Sonsbeekkwartier-noord • Sonsbeekpark en omgeving (inclusief Transvaalbuurt en Burgemeesterswijk) • Spijkerkwartier-Boulevardkwartier • Van Verschuerwijk • Historische binnenstad van Arnhem	Ontwikkelingen die passen in de historische omgeving blijven mogelijk. Ze kunnen zelfs bijdragen aan het duurzaam behoud van de unieke kenmerken van het gebied.

In de bovenstaande tabel zijn de kernkwaliteiten voor landschap voor de verschillende deelgebieden in Arnhem opgenomen. Voor de verschillende deelgebieden zijn in de groenvisie en het beleid een duidelijke toelichting op de kernkwaliteiten opgenomen en zijn ambities geformuleerd om de waarden te behouden en of versterken.

De verschillende onderdelen van de landgoederenzone Gelders Arcadië in de Veluwezoom zijn uitvoerig beschreven en gedeeltelijk als Gemeentelijk en Rijksmonument beschermd. In de gezamenlijke gemeentelijke visie op Gelders Arcadië is een gedetailleerde beschrijving van de verschillende onderdelen en kernkwaliteiten opgenomen als ook een ambitie op hoe om te gaan met die waarden. Voor alle hoofdambities geldt dat wordt ingezet op het behoud en versterken van de aanwezige landschappelijke waarden. Het groenbeleid is juridisch vertaald naar groenbestemmingen veelal met een dubbel bestemming landschappelijke waarde. Ook bij de bestemming verkeer is bij lanen de dubbelbestemming groen opgenomen om de landschappelijke ambities te verankeren. Dit vormt de basis om ambities vanuit landschap goed te verankeren. Hiermee wordt de huidige situatie van het Herkenbare landschap van Arnhem beoordeeld als **goed.**

Autonome ontwikkeling
Momenteel is er sprake van een grote en dringende verstedelijkingen en-woningbouwopgave in regio Arnhem. Dit is één van de aanleidingen geweest om het project te starten voor Gelders Arcadië waarin de landgoederen en buitenplaatsen in stand te houden, te ontwikkelen en onder de aandacht te brengen. Het in kaart brengen en beschrijven van dit gebied en het gezamenlijk vormen van een visie hierop is een belangrijke basis en biedt een kader voor toekomstige gebiedsontwikkeling, maar ook voor erfgoedrecreatie, duurzaamheid en herbestemming. Toch leidt verstedelijking tot een verandering in ruimtegebruik. Mogelijke inbreidingslocaties in de stad worden door woningbouwplannen ingevuld en om het woningtekort op te kunnen vangen, worden ook uitbreidingslocaties (voorbeeld) aanwezen.

Dit betekent een verandering van open ruimte en daarmee mogelijk aantasting van het landschap. Ook de energietransitie legt een claim op de ruimte en het landschap. Met het laatstgenoemde in het achterhoofd wordt de autonome situatie beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator landschappelijke waarden is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder (incl. verdedigingswerken)	+	Deze ambitie draagt bij aan het versterken van landschappelijke waarden binnen de verschillende landschappen en groengebieden van de gemeente Arnhem.	
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	+	Vanuit de monumentale binnenstad worden verschillende gebieden ontwikkelt die bijdragen aan het creatieve, groene karakter en imago van Arnhem. Dit is een kans om landschappelijke en stedenbouwkundige waarden en kwaliteiten in dit deel van Arnhem te versterken.	Deze ambitie heeft vooral betrekking op het centrum van Arnhem en direct aangrenzende wijken
We versterken het contrast van onze wijken	+	De komende jaren wil de gemeente de diverse karakters van haar wijken verder versterken. Dit doet zij door bij transformaties, herontwikkelingen, verbouwingen en herinrichting van straten de cultuurhistorische waarden, overige kwaliteiten en ligging van een wijk als vertrekpunt te nemen voor ruimtelijke verbeteringen. Dit leidt tot een verbetering van de kwaliteiten binnen de stedelijke gebieden van Arnhem.	
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	+	De verwachting is dat deze ambitie bijdraagt aan groenere en straten en pleinen die visueel aantrekkelijker zijn dan in de huidige situatie.	De focus ligt daarbij op versteende wijken zoals Kronenburg, Spijkerkwartier, het centrum en bedrijventerreinen.

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	De gemeente wil een kwaliteitskader opstellen voor de stad waarin de bestaande waarden en de samenhang tussen deze waarden wordt geborgd. Dit heeft daarom een positief effect.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	0	Nieuwe duurzame energiebronnen kunnen landschappelijke waarden aantasten. Arnhem heeft als voorwaarde dat nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt en openbare ruimte publiek toegankelijk blijft.	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	+	Versterkt de verbinding tussen landschappen. Hierbij dient de stedelijke- en groene ontwikkeling hand in hand te gaan.	Gemeentebreed wordt ingezet op het leggen van de verbinding tussen de groenzones rondom de stadsparken, de IJssel, Nederrijn en Veluwe. In Arnhem Oost wordt in het bijzonder geïnvesteerd in de openbare ruimte rondom het spoor om zo de barrièrewerking van het spoor te verminderen en de verbinding te leggen met andere groene zones in de stad. In Arnhem Noord groen nog beter wordt ingezet op de ecologische verbindingszones.
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	0	Effect op landschap van deze ambitie is beperkt. Grootschalige landschappelijke wijzigingen blijven naar verwachting uit. In de visie wordt aangegeven dat openbare ruimte wordt ingericht op de veranderende beweegcultuur, maar zonder dat ecologische, klimaat- en erfgoedwaarden en -functies in de knel komen. Aanvullend daarop is aandacht voor landschappelijke en stedenbouwkundige waarden ook noodzakelijk.	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	Het ontwikkelen van woningen bij groengebieden heeft naar verwachting positieve en negatieve effecten. Arnhem wil bestaande buurten vergroenen en bij gebiedsontwikkelingen ook aantrekkelijk groen en groene verbindingen realiseren. Anderzijds neemt de druk op bestaande groene gebieden toe door de toename aan bewoners.	
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Minder parkeerplekken betekent meer ruimte voor groen. Dit kan een positieve bijdrage leveren aan bestaande landschappelijke waarden.	Lagere parkeernormen worden voornamelijk ingezet op goed bereikbare plekken, waaronder het centrum en omgeving
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	-	Behoud van bestaand landschap is een lastige opgave wanneer disruptieve elementen in het landschap worden toegevoegd, zoals zonnepanelen. Door koppeling te maken aan andere opgave, zoals het versterken van landschappelijke waarden kunnen effecten mogelijk beperkt worden. Echter de vraag blijft of de schaal en omvang van een ingreep in alle situaties in te passen is. Negatieve effecten zijn daarmee niet op voorhand uit te sluiten.	Deze opgave geldt specifiek voor gebieden met landschappelijke waarden zoals parken, buitengebieden in Arnhem Noord, langs de Rijn, bij dijken en polderlinten

Toelichting effectbeoordeling

De beleidsuitspraken in de Omgevingsvisie over de zichtbaarheid van het erfgoed kunnen als positief worden gezien voor het behoud van het landschap. Hetzelfde geldt voor de uitbreiding van groenverbindingen: verbonden landschappen hebben een hogere belevingswaarde dan versnipperde landschappen en versterken de waarden hiervan. De opwek van duurzame energie kan echter een aantasting zijn van landschappelijke waarden, hoe goed deze ook in het landschap worden ingepast. Dit geldt ook voor toevoegen van nieuwe woningen aan stedelijk gebied. In potentie kan dit leiden tot positieve effecten. De herstructurering van bestaande stedelijke gebieden kan kwaliteiten toevoegen echter de keerzijde is dat ruimte voor groen mogelijk wordt bedreigd. Al met al is er in de Omgevingsvisie veel aandacht voor het behoud van landschappelijke waarden en heeft daarmee een **positief** effect**.**

4.2 Cultuurhistorische waarden

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Cultuurhistorische waarden	Cultuurhistorische ambities en waarden van de verschillende landschapszones	Aantasting waarden	Behoud waarden	Versterking waarden

Beoordelingssystematiek
Voor de indicator cultuurhistorische waarden is gekeken naar de belangrijkste waarden en ambitie van de gemeente voor verschillende landschapszones. Wanneer er wordt uitgegaan van het versterken van de waarden wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer de bestaande waarden worden aangetast wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
In de structuurvisie van Arnhem 2020 – 2040 uit 2012 is een onderverdeling gemaakt van vijf landschapszones en een typologie van ruimtelijke milieus. Hierna zijn de vijf landschapszones met bijbehorende belangrijkste waarden opgenomen met daarbij de gemeentelijke ambitie per landschapszone. Zoals te zien in onderstaande tabel wordt veelal uitgegaan van ‘versterken’, ‘zichtbaar’ en ‘beleefbaar’ maken van het landschap en haar kwaliteiten en wordt voor sommige onderdelen zelfs ingezet op het verleden als inspiratie voor de toekomst. De gemeente heeft uitgebreide ambities en een gedetailleerde landschapszonering en gebied typologieën. Bovendien zijn deze ambities opgenomen op de verbeelding van de Cultuurhistorische Kansenkaart. Het credo achter deze kaart is ‘behoud door ontwikkeling’. De benadering van cultuurhistorische waarden is voor het merendeel gericht op het versterken van de aanwezige kwaliteiten en waarden daarom wordt de huidige situatie van deze waarden beoordeeld als **goed.**

Tabel 4.2 Kernkwaliteiten en ambitie voor cultuurhistorische waarden per Landschapszone in Arnhem (Structuurvisie Arnhem, 2012)

Landschapszone	Kernkwaliteiten/waarden	Ambitie
Veluws Plateau	Karakteristiek van de stuwwal; in zichzelf gekeerde terreinen liggend aan radiaalwegen. In deze landschapszone liggen ook grafheuvelcomplexen	• Continueren structuur • Met respect voor besloten karakter terreinen meer toegankelijk maken om beter beleefbaar te maken • Bestaande sfeer handhaven • Militaire verleden zichtbaar maken • Versterken radialen • Conserveren en markeren grafheuvels
Veluwse Gradiënt	Gelders Arcadië met groene landgoederen en beekdalen. In deze landschapszone vind je sprengen, landgoederen buitenplaatsen, villa’s, panorama’s, zichtlijnen, spoorlijnen en reliëfrijke stadswijken	• Zichtbaar maken beken en sprengen • Buitenplaatsen behouden benadrukken • Benadrukken reliëf • Rijke architectuur als inspiratie voor nieuwe ontwikkelingen • Benadrukken panorama’s en zichtlijnen • Versterken contrast rood en groen

Landschapszone	Kernkwaliteiten/waarden	Ambitie
Rivierzone	De IJssel linie en bruggen, maar ook Rijn met havens. Uiterwaarden landschap met dijken, wielen, Kleiwinplassen, steenfabrieken, de Limes en gebieden van de Slag om Arnhem. Historische schipburg, molenschepen en buitenplaatsen	• Vertellen van het verhaal/leesbaar maken van de rivierzone/ en natuurbeleving rivieren landschap • Ontwerpopgave: rivier als militaire grens • Zichtbaar maken Limes • Verbeelden van het Castellum • Gebied van Slag om Arnhem beleefbaar maken • Restauratie en beleefbaar maken Rijn en -Ijssellinie • Vertellen verhaal Koude oorlog
Poldergronden	Historische dijken en wielen van dijkdoorbraken (deze zitten deels in rivierzone), oude ontginningswegen, waterlopen, boerenerven met boomgaarden, woerden en gebieden met archeologische waarde.	• Behouden, versterken en benadrukken historische en huidige dijken • Herkenbaar en zichtbaar maken verschillende waterlopen, ontginningswegen, waterlopen, linten en erven, boomgaarden • Respecteren historische kernen • Behouden en zichtbaar maken woerden • Historische relicten gebruiken als basis voor ontwerp nieuwe ontwikkelingen.
Kern	Vestingwerken, singels, historische (compacte) kernen, gebieden van de Slag om Arnhem, kerken en ontsluitingswegen. Jansbeek (via nieuw ontwerp weer bovengronds gehaald) historische stadskelders, middeleeuwse en historische gebouwen en wederopbouw monumenten	• Uit verschillende perioden Vestingwerken zichtbaar en beleefbaar maken (incl. singels) • Zichtbaar maken beken en ligging aan de rivier • Zichtbaar houden radialen met aantakking aan de singel • Behoud in verloop van stad naar landschap • Conserveren en versterken gebouwen en structuren, kenmerkend voor de perioden waaronder middeleeuwen, 19e eeuw, wederopbouw • Ontwerpopgave met herinnering aan WOII en Slag en Arnhem als basis

Autonome ontwikkeling

Er is al uitgebreid beleid op het gebied van cultuurhistorische waarden. Met de tekst en verbeelding in eerdergenoemde beleidsstukken, plus wetgeving op dit gebied, wordt ingezet op ‘behoud door ontwikkeling’. Dit is bijvoorbeeld vastgelegd in beschermde stadsgezichten, monumenten, maar ook in bestemmingsplannen (voor beschermde landschappen). In de autonome ontwikkeling is echter ook sprake van ontwikkelingen die een grote ruimteclaim hebben. Verstedelijking, de energietransitie en groeiende mobiliteit kunnen hun stempel drukken op het Arnhemse landschap.

Dit leidt mogelijk tot een aantasting van cultuurhistorische kenmerken en waarden. Het overgrote deel van het beleid op het gebied van cultuurhistorie is gericht op het versterken ervan, maar in de autonome situatie is er kans op aantasting van cultuurhistorische waarden in de stad en omliggend landschap. De autonome ontwikkeling wordt voor het onderdeel cultuurhistorie beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator cultuurhistorische waarden is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder (incl. verdedigingswerken)	+	Ambitie duidt op een versterking van de waarden.	
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	+	Vanuit de monumentale binnenstad worden verschillende gebieden ontwikkelt die bijdragen aan het creatieve karakter en imago van Arnhem. Dit is een kans om ook cultuurhistorische waarden en kwaliteiten in dit deel van Arnhem te versterken.	
We versterken het contrast van onze wijken	+	De komende jaren wil de gemeente de diverse karakters van haar wijken verder versterken. Dit doet zij door bij transformaties, herontwikkelingen, verbouwingen en herinrichting van straten de cultuurhistorische waarden, overige kwaliteiten en ligging van een wijk als vertrekpunt te nemen voor ruimtelijke verbeteringen. Dit kan tot een verbetering van de zichtbaarheid en herkenbaarheid van cultuurhistorische waarden,	
We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk	+	Als gevolg van deze ambitie gaat Arnhem investeren in waardevolle en monumentale gebouwen en stadsgezichten	De focus ligt hierbij om beschermde stadsgezichten en monumentale gebouwen.

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	0	Nieuwe duurzame energiebronnen kunnen landschappelijke waarden aantasten, de voorwaarde van Arnhem dit op ingepaste wijze te realiseren beperkt de effecten.	
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	0	In de visie wordt aangegeven dat openbare ruimte wordt ingericht op de veranderende beweegcultuur, maar zonder dat ecologische, klimaat- en erfgoedwaarden en -functies in de knel komen.	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	-	Behoud van bestaande cultuurhistorische waarden is een lastige opgave wanneer disruptieve elementen in de omgeving hiervan worden toegevoegd, zoals windmolens en zonnepanelen. Het effect van deze elementen wordt als negatief beoordeeld.	

Toelichting effectbeoordeling

De inzet van Arnhem op het zichtbaarder maken van hun cultureel erfgoed heeft een positief effect op het behouden van cultuurhistorische waarden. De verhoogde zichtbaarheid kan zorgen voor een beter maatschappelijk besef van deze waarden, waarop ze beter beschermd kunnen worden. Ook het duurzaam aantrekkelijk maken van Arnhem, en daarmee het investeren in monumentale gebouwen en stadsgezichten, heeft een positief effect. Disruptieve elementen in de omgeving, zoals zonnepanelen hebben mogelijk een negatief effect op de perceptie van cultuurhistorische waarden. In algemene zin wordt echter verwacht dat de beleidsuitspraken in de Omgevingsvisie een **positief** effect hebben op cultuurhistorische waarden en kenmerken.

4.3 Archeologie en aardkundige waarden

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Archeologische en aardkundige waarden	Aantal terreinen met verschillende archeologische waarden en aantal gebieden met aardkundige waarden binnen de gemeentegrenzen	Aantasting waarden	Behoud waarden	Versterking waarden

Beoordelingssystematiek

Voor de indicator archeologische en aardkundige waarden is gekeken naar de belangrijkste gebieden met archeologische en aardkundige waarden binnen de gemeentegrenzen. Wanneer wordt uitgegaan van het versterken van de waarden wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer de bestaande waarden worden aangetast wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht. Wanneer er beleid is om de waarden te beschermen en behouden wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als redelijk

Huidige situatie

Op onderstaand kaart is een uitsnede van de Archeologie Monumentenkaart (AMK) te zien. Hier zijn de volgende gebieden opgenomen: Terrein van zeer hoge archeologische waarden (beschermd), terrein van zeer hoge archeologische waarde, terrein van hoge archeologische waarde en terrein van archeologische waarde. Zoals te zien op de kaart zijn er meer dan 30 gebieden binnen de gemeentegrenzen met archeologische waarden. Archeologische monumenten in de gemeente Arnhem variëren uit de Middensteentijd, Bronstijd, IJzertijd, de Romeinse Tijd tot aan de middeleeuwen en Nieuwe Tijd. De grootse concentratie terrein met zeer hoge archeologische waarden ligt bij Groot Warnsborn waar een groep grafheuvels is gelegen. Voorbeelden van meer recente archeologische monumenten zijn bouwwerken in het kader van de luchtverdediging bij vliegveld Deelen en bouwwerken voor de IJsellinie in de uiterwaarden van Meinerswijk.

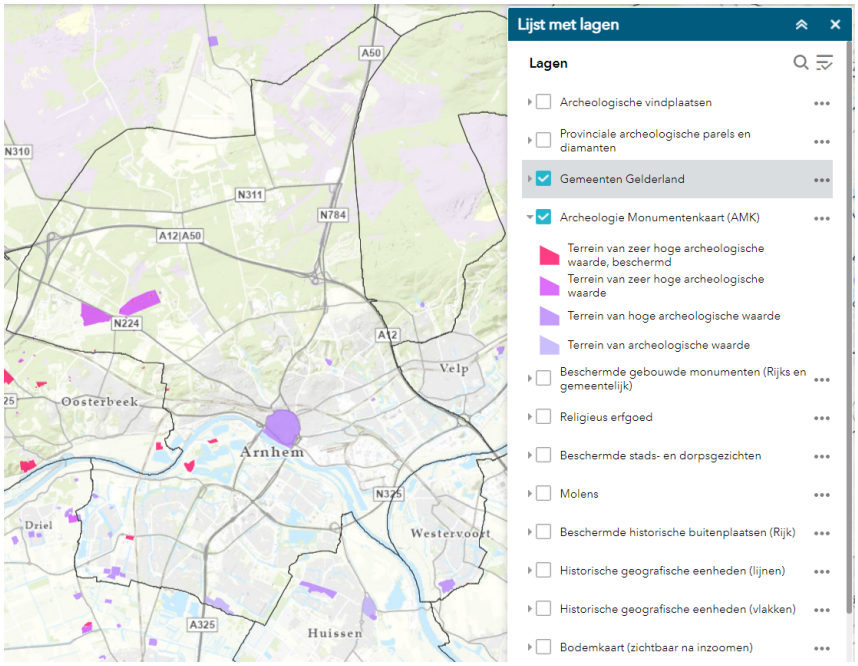

Figuur 4.2 Uitsnede Archeologische Monumentenkaart (Bron: Atlas van de leefomgeving)

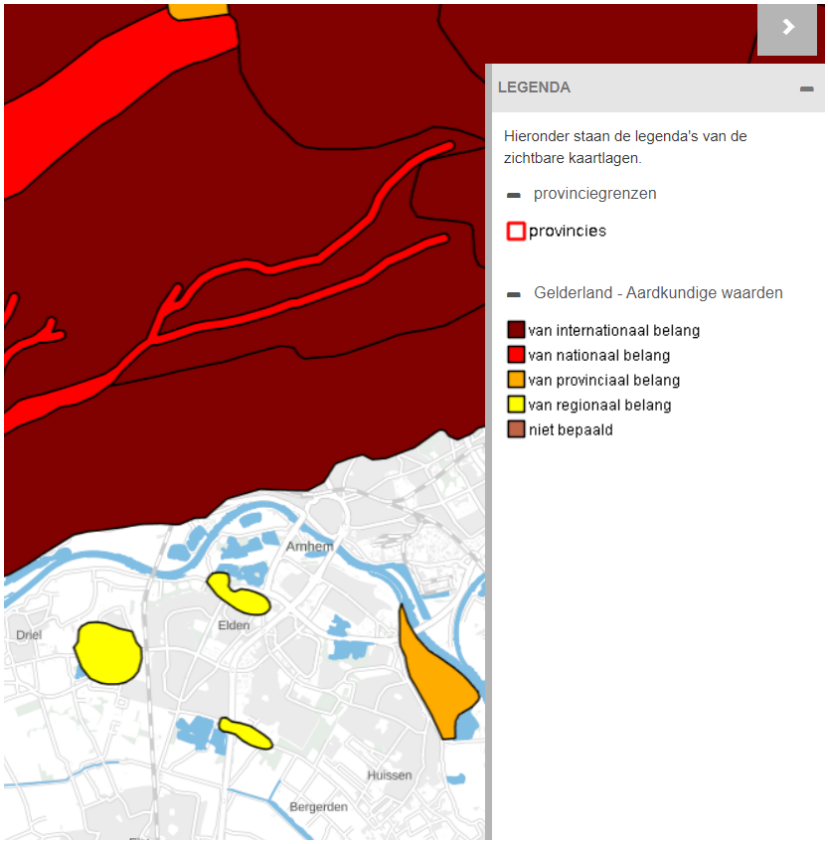

Figuur 4.3 Aardkundige waarden in en nabij gemeente Arnhem

Verder is de bescherming van archeologie een verantwoordelijkheid van de gemeente volgens de Monumentenwet en zijn archeologische waarden en verwachtingsgebieden veelal beschermd via archeologische dubbelbestemmingen in het bestemmingsplan. Naast deze juridisch-planologische bescherming heeft de gemeente weinig extra beleid op het gebied van archeologie. De huidige situatie wordt beoordeeld als **redelijk.**

Autonome ontwikkeling

In de autonome ontwikkeling worden enkele grootschalige ontwikkelingen verwacht zoals plannen voor woningbouw waarvoor ingrijpende bodemingrepen nodig zijn. Bovendien neemt ook de ruimteclaim op de ondergrond in de autonome ontwikkeling toe. De verwachting is dat deze ontwikkelingen niet plaats gaan vinden op archeologische monumenten. De autonome ontwikkeling zal de waarde van archeologische monumenten niet verslechteren. De autonome ontwikkeling voor archeologische waarden wordt beoordeeld als **redelijk.**

Zoals blijkt uit bovenstaande kaart 4.3 zijn er binnen en nabij de gemeentegrenzen van Arnhem aardkundige waarden aanwezig. De gebieden van belang zijn hierna beschreven:

Gebieden van internationaal belang:

Stuwwal van Zuid-oost Veluwe en Sandr van Wolfheze

Gebieden van nationaal belang:

- Stuwwal bij Oud-Reemst
- Droogdalsysteem op de Rhedensche Heide (Posbank)

Gebieden van provinciaal belang

- Deelensche Veld
- Huissensche Waarden-noord

Gebieden van regionaal belang

- Dijkdoorbraak bij Elden
- Komgebied ’t Vlot bij Schuytgraaf
- Zandopduiking bij Rijkerswoerd west van Huissen

Figuur 4.4 Beschermde leemgronden in Arnhem Noord

De komende jaren wordt de bestemming ‘beschermde leemgrond’ stapsgewijs overgenomen in reguliere bestemmingsplannen. Daardoor worden ontwikkelingen in de ondergrond niet uitgesloten, maar worden deze pas toegestaan als aangetoond kan worden dat de leemlaag intact blijft. Vanwege verdere verstedelijking, de energietransitie en groeiende mobiliteit zullen er nieuwe activiteiten in de bodem en ondergrond plaatsvinden. Hierdoor is de verwachting dat in de autonome ontwikkeling de aardkundige waarden in de ondergrond onder druk komen te staan. Omdat dergelijke gebieden wel zijn aangemerkt als van belang op verschillende schaalniveaus en het beleid er op is gericht deze waarden te behouden, is de verwachting dat de aardkundige waarden in de autonome ontwikkeling behouden blijven. De aardkundige waarden in de autonome ontwikkeling worden beoordeeld als **redelijk**.

In de bijlage 'Kernkwaliteiten Nationale Landschappen' bij de Omgevingsverordening Gelderland zijn aardkundige waarden opgenomen als onderdeel van landschappelijke kernkwaliteiten.
Via het bestemmingsplan 'Leemlagen' zijn leemlagen in de ondergrond beschermd. Dit is planologisch geregeld om de bijzondere sprengbeken met cultuurhistorische waarden te beschermen. In de huidige situatie zijn aardkundige waarden aanwezig en aangemerkt als van belang op verschillende schaalniveaus. Er zijn aardkundige waarden aanwezig en er is beleid om deze te behouden. De huidige situatie van het onderdeel aardkundige waarden wordt beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator archeologie en aardkundige waarden is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder (incl. verdedigingswerken)	+	Zichtbaarheid van het landschap indiceert een behoud hiervan. Dit wordt als positief beoordeeld voor archeologie een aardkundige waarden	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	0	Te verwachten is dat de inpassing van zonnepanelen en winmolens rekening houden met archeologie en aardkundige waarden, dit komt echter niet een-op-een terug in de Omgevingsvisie	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	0	In tegenstelling tot landschap en cultuurhistorie affecteren zonnepanelen archeologie in directe zin minder dan dat ze landschap en cultuurhistorie affecteren. Om die reden is deze beleidsuitspraak beoordeeld als neutraal in het kader van archeologie en aardkundige waarden.	

Toelichting effectbeoordeling
Arnhem wil met de Omgevingsvisie zorg dragen voor archeologische en aardkundige waarden. Dit moet door middel van het beter zichtbaar maken van natuurlijke waarden in de gemeente. Overige beleidsuitspraken (met betrekking tot de opwek van duurzame energie) die gerelateerd zijn aan archeologie en aardkundige waarden zouden negatief kunnen zijn, ware het niet dat de verwachting is dat deze elementen naar verwachting zoveel als mogelijk ingepast worden en dat er wetgeving bestaat omtrent ingrepen in de bodem.

Negatieve effecten op archeologie en aardkundige waarden zullen zodoende zoveel mogelijk geneutraliseerd worden. De verwachting is dat de Omgevingsvisie van **beperkte invloed** is op het thema archeologie en aardkundige waarden.

4.4 Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus	Aandeel stedelijke versus areaal groene woonmilieus	Afname aandeel groene woonmilieus	Aandeel groene woonmilieus blijft ongeveer gelijk	Aandeel groene woonmilieus neemt toe

Beoordelingssystematiek
Aan de hand van het aandeel stedelijke versus groene woonmilieus kan bepaald worden of de verdichtingsopgave van Arnhem succesvol uitpakt. Arnhem is voornemens de gebieden die momenteel al als stedelijk worden geclassificeerd te verdichten en uitbreiding in ‘groene’ gebieden groen te houden. Dit betekent dat gebieden die als Groen-stedelijk (wijken met een lage dichtheid en relatief veel groen) niet verder mogen vergrijzen/verdichten.

Huidige situatie
Zoals zichtbaar in figuur 4.5 bestaat Arnhem met uit de woonmilieus Centrum Stedelijk, Stedelijk vooroorlogs, Stedelijk naoorlogs compact, Stedelijk naoorlogs grondgebonden, Groen-stedelijk en Landelijk bereikbaar. Met name grote delen van Arnhem Noord zijn geclassificeerd als Groen-stedelijke woonmilieus (29 buurten in totaal, 36% van alle buurten). Samen met woonmilieu Landelijk bereikbaar (5 buurten) betekent dit dat 41% van de buurten in Arnhem als ‘groen’ kunnen worden omschreven. Gezien het grote aandeel groene woonmilieus dat de stad kent wordt de huidige situatie beoordeeld als **goed**.

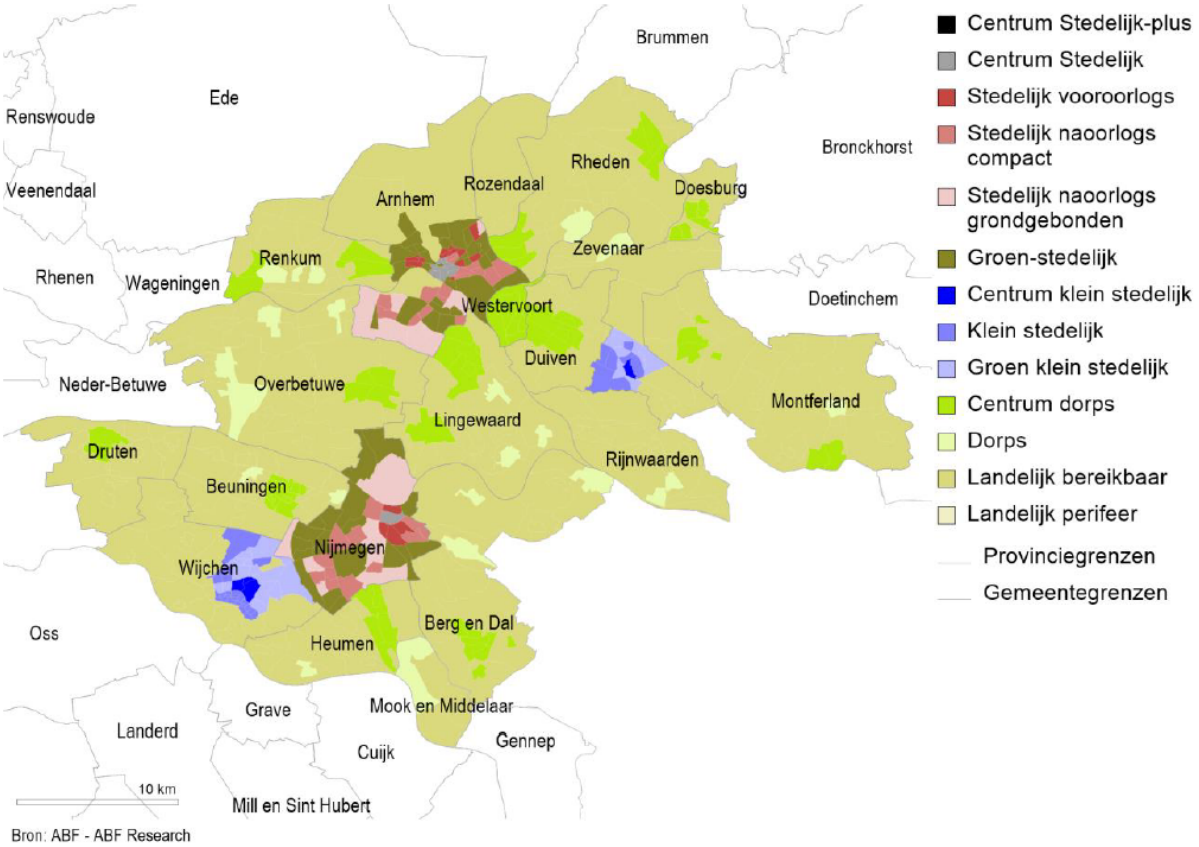

Figuur 4.5 Woonmilieus in de Regio Arnhem-Nijmegen (bron: ABF Research)

Autonome ontwikkeling

In Arnhem zijn versnellingslocaties voor woningbouw en een locatie voor stadsvernieuwing 3.0 opgenomen. Deze locaties liggen in Arnhem West, Arnhem Zuid, Arnhem Oost en Arnhem Centrum. Veel specifieker zijn de locaties voor woningbouw in de autonome ontwikkeling nog niet ingetekend. Arnhem Noord, waar een groot deel van de Groen-stedelijke buurten liggen, komt niet voor in deze plannen. Om die reden wordt verwacht dat in de autonome ontwikkeling het aandeel ‘groene’ woonmilieus ongeveer gelijk blijft, waarop deze als **redelijk** wordt beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Alleen nieuw beleid dat een mogelijke relatie heeft met de indicator areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder (incl. verdedigingswerken)	0	Deze beleidsuitspraak heeft geen direct effect met betrekking tot het aandeel groene gebieden in Arnhem. Deze worden wel extra belicht, maar van uitbreiding is geen sprake.	
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	0	Deze beleidsuitspraak heeft geen direct effect met betrekking tot het aandeel groene woonmilieus in Arnhem.	
We versterken het contrast van onze wijken	0	Deze beleidsuitspraak heeft geen direct effect met betrekking tot het aandeel groene woonmilieus in Arnhem.	
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	0	Ambitie zet in op behoud van groen grondgebied en hint naar woningbouw in bestaande grijze gebieden in plaats van de groene randgebieden.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	-	Objecten als zonnepanelen en windmolens, hoe goed ook ingepast, zorgen voor een afname van groen grondgebied	
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	-	Het ontwikkelen van woningen nabij groene gebieden doet naar verwachting afbreuk aan groene gebieden. Daarnaast wordt verwacht dat de hoeveelheid groen die gerealiseerd wordt op herontwikkellocaties niet opdoet tegenover het aandeel verstening.	

Toelichting effectbeoordeling

De gemeente Arnhem doet een groot aantal beleidsuitspraken over het vergroenen van haar openbare ruimte. De forse woonopgave die de stad heeft is met name in stedelijk gebied voorzien, waar in hoge dichtheden wordt gebouwd. Dit zou betekenen dat de verhouding van het areaal stedelijke woonmilieus en groene woonmilieus grotendeels gelijk blijven: extra woningen in een gebied dat al als stedelijk is geclassificeerd tast groene woonmilieus niet aan. Als gevolg van de beperkte afwijking onder de Omgevingsvisie, in verhouding tot de autonome ontwikkeling, wordt verwacht dat het beleid uit de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed heeft.

5 Een groene gezonde en veilige stad

5.1 Natuur

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Natuur	Natura 2000			
	NNN/ GNN (buiten Natura 2000 gebied)			
	Biodiversiteit			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema natuur. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
Nationaal	Wet natuurbescherming	Het wettelijke beschermingsregime voor gebieden, soorten en houtopstanden. De wet natuurbescherming voorziet onder andere in implementatie van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn.
	Deltaplan Biodiversiteit	Het Deltaplan Biodiversiteitsherstel is een beweging waarin bedrijven, boerenorganisaties, banken, natuurorganisaties, wetenschappers, overheden en nu ook burgers intensief samenwerken aan het ombuigen van biodiversiteitsverlies naar herstel, om zo een systeemverandering te realiseren.
Provinciaal/ regionaal	Omgevingsverordening	Hierin staat onder andere waar het Gelders Natuur Netwerk [GNN] en Groene Ontwikkelingszone [GO] is gelegen en wat de regels daarvoor zijn.
	Natuurbeheerplan 2021	Het jaarlijkse Natuurbeheerplan geeft een beeld van waar welke natuur binnen het GNN en GO ontwikkelt kan en gaat worden. Daarnaast omvat het ambities en doelen voor specifieke natuur. Voor GNN en GO zijn per deelgebied kernkwaliteiten geformuleerd.
Lokaal	Bomenplan Arnhem (2020)	Aanvulling op de groenvisie 2017 – 2035 met specifieke aandacht voor ambities met bomen, aanplant, beheer en kap. Arnhem wil meer bomen, meer groenmassa en daarmee een groenere stad. Voorwaarden daarbij zijn kwaliteit en toekomstbestendigheid. Dit zal gebeuren door meer bomen aan te planten. Het kapbeleid is 'nee, tenzij'. In het bomenplan wordt beschreven hoe om te gaan met bestaande bomen bij een conflict. Hoe kan het belang van bomen afgewogen worden tegen andere belangen.
	Groenvisie 2017 - 2035	In de groenvisie staat de koers voor het groenbeleid. Dat groenbeleid luidt: een robuust Groen-blauw raamwerk, dus de stedelijke hoofdgroenstructuur, voor de stad en haar inwoners. Deze visie biedt de basis voor de (planologische) bescherming en regels voor groen in de gemeente.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
	Biodiversiteitsagenda Arnhem 2021 – 2025	De biodiversiteitsagenda is de nadere uitwerking van de groenvisie op het gebied van biodiversiteit. Hierin staat opgenomen wat er al gebeurt en wat er tot 2025 gaat gebeuren om de doelen rondom biodiversiteit uit de groenvisie te halen.

5.1.1 Natura2000

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Natura 2000	Staat van instandhouding	Aanzienlijke aantasting	Beperkte aantasting	Behoud of versterking

Beoordelingssystematiek
Voor de indicator Natura 2000 is gekeken naar de staat van instandhouding van deze gebieden in de gemeente Arnhem. Binnen het criterium is gekeken naar de kwaliteiten, de redenen van aanwijzing als Natura 2000 gebied, de instandhoudingsdoelen en de invloed van stikstofdepositie in de Natura 2000 gebieden de Veluwe en de Rijntakken. Wanneer er sprake is van behoud of versterking van de kwaliteiten en de instandhoudingsdoelen wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer er sprake is van aanzienlijke of beperkte aantasting wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht of redelijk.

Huidige situatie
Natura 2000 is het samenhangende netwerk van beschermde natuurgebieden in de Europese Unie, bestaande uit Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebieden. Landen wijzen beschermingszones aan en stellen een beheerplan op om de natuurwaarden in deze natuurgebieden te behouden, te vergroten of te verbeteren. De Europese afspraken zijn in Nederland vastgelegd in de Wet natuurbescherming. In Nederland gaat het om ruim 160 gebieden, waarvan er 2 geheel of gedeeltelijk in de gemeente Arnhem zijn gelegen. Het gaat om het gebied van de Veluwe en de Rijntakken.

Deze twee Natura 2000-gebieden worden toegelicht aan de hand van het opgestelde beheerplan. Daarbij wordt stil gestaan bij de kwaliteiten van het gebied, de redenen van aanwijzing als Natura 2000-gebied, de instandhoudingsdoelen en de invloed van stikstofdepositie.

Stikstofdepositie vormt een belangrijk thema voor Natura 2000 gebieden. Door de verzurende of vermestende invloed van stikstofdepositie kan een habitat significant worden aangetast. Elk habitattype kent daarom een Kritische Depositiewaarde (KDW). De KDW is de grens waarboven het risico bestaat dat de kwaliteit van een habitat aangetast wordt. Een habitattype wordt als stikstofgevoelig aangemerkt wanneer de KDW lager is dan 2400 mol per hectare per jaar. Wanneer de daadwerkelijke stikstofdepositie hoger is dan de KDW wordt gesproken over overbelasting door stikstof.

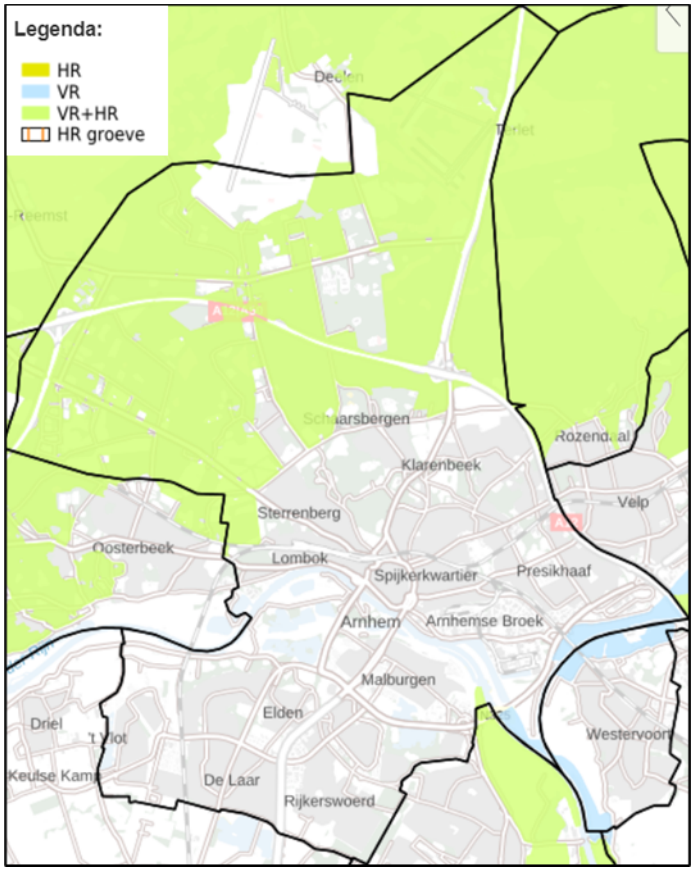

Figuur 5.1 Ligging N2000 gebieden Arnhem en omgeving (HR = Habitatrichtlijnengebied en VR = Volgelrichtlijnengebied)

Huidige situatie Natura 2000-gebied Veluwe[3]

Kwaliteiten Veluwe

Het Natura 2000-gebied van de Veluwe is een groot en waardevol natuurgebied van internationaal belang. Het gebied heeft een oppervlakte van ongeveer 88.370 hectare. De Veluwe bestaat voornamelijk uit bos- en natuurgebied met droge bossen, droge en natte heide, stuifzanden en vennen. De Veluwe is ontstaan uit een aantal stuwwallen die in de voorlaatste ijstijd door het duwende landijs zijn gevormd. Daarna, ongeveer 150.000 jaar geleden, is het gebied verder gevormd door de ontwikkeling van de Rijndelta en later door afdekking met dekzanden en stuifzanden. In feite is de Veluwe een groot voedselarm, waterdoorlatende zandoppervlak in de Rijndelta. Zonder menselijk ingrijpen zou het gebied bestaan uit loofbos met langs de randen van de stuwwallen beboste veengebieden. Door de tijd heen is de mens in grote mate bepalend geweest voor de op de Veluwe aanwezige planten- en dierensoorten. Plaatselijk komen in de heiden natte en droge heischrale graslanden, jeneverbesstruwelen, vennen, hoogveenkernen en schraallanden voor. Langs de rand van de Veluwe komen op enkele plaatsen (spreng)beken voor, waar beekvegetaties en bronbossen voorkomen. Het gehele gebied van de Veluwe moet worden bekeken als een historisch cultuurlandschap waaraan specifieke ecologische waarden zijn toegekend. Omdat het voornamelijk een cultuurlandschap is, hangen de ecologische waarden samen met het gebruik van het gebied door de mens gedurende de millennia.

[3] Beheerplan Natura 2000 Veluwe (057) Provincie Gelderland (2018).

Redenen van aanwijzing als Natura 2000-gebied Veluwe
Het Natura 2000-gebied Veluwe is aangewezen vanwege de waarde van het gebied voor habitattypen, Habitatrichtlijnsoorten en broedvogels. Vanwege deze waarde zijn instandhoudingsdoelen geformuleerd. De instandhoudingsdoelen zijn opgenomen in het beheerplan Natura 2000-gebied Veluwe[4].

Kernopgave Veluwe
De algemene kernopgave die geldt voor de Veluwe op landschapsschaal is de kernopgave voor alle Natura-2000 gebieden op hogere zandgronden. De kernopgave daarbij is vastgelegd in het Natura 2000 Doelendocument LNV (2006):

'Vergroten van interne samenhang van gebieden door herstel van evenwichtige verdeling van open en gesloten terreinen met meer geleidelijke overgangen van zandverstuivingen, heide, vennen, graslanden en bos. Versterken van het ruimtelijke netwerk van bos, heide of stuifzandgebieden, waarbij tussenliggende gebieden gebruikt kunnen worden als stapstenen, met name voor soorten als reptielen en vlinders. Versterken van overgangen van droge naar natte gebieden, zoals beekdalen en herstel van vennen op landschapsschaal'.

Knelpunten
Er zijn diverse knelpunten op de natuur op de Veluwe van toepassing die een gunstige instandhouding van de habitats en soorten schaden of in de weg staan. Het gaat bijvoorbeeld om het ontbreken van of onzorgvuldig beheer. Onzorgvuldig beheer zal leiden tot verdwijnen van soorten en daarmee afname van de kwaliteit van het habitattype als geheel. De natuur op de Veluwe wordt daarnaast gekenmerkt door een hoge mate van voedselarmoede. Er is sprake van verzuring en vermesting door stikstofdepositie. Dit leidt niet alleen tot ernstig vitaliteitsverlies van planten en bomen. Het werkt ook door bij dieren die van deze planten en bomen afhankelijk zijn. Dat betekent dat de instandhouding van de gehele levensgemeenschap negatief wordt beïnvloed. Een derde knelpunt dat genoemd wordt in het beheerplan is verdroging. Verdroging lijdt tot kwaliteitsverlies, verhoging van de gevoeligheid voor andere factoren zoals stikstof en uiteindelijk het verdwijnen van de habitat. Ook verstoring door andere functies zoals wonen, werken, vervoer en recreatie vormt een knelpunt voor de Veluwe. Recreatie is daarin een bijzondere verstoringsbron. Terwijl andere verstoringsbronnen vastliggen op een locatie, verspreiden recreanten zich door de natuur. Bij onvoldoende rust zullen met name storingsgevoelige soorten teruglopen of zelfs verdwijnen. Een vijfde knelpunt is vervuiling. Over de precieze effecten van vervuiling op de Veluwe is echter nog veel onduidelijk, verder onderzoek zal meer inzicht moeten geven. Ten slotte vormt ook het verlies aan ruimtelijke samenhang een belemmering voor de staat van instandhouding.

Staat van instandhouding
De meeste habitattypen op de Veluwe vertonen een negatieve trend. Voornamelijk als gevolg van de vermesting en verzuring door stikstofdepositie. Daarnaast blijkt uit het Geoportaal van de Provincie Gelderland dat van veel habitattypen de kwaliteit onbekend is. In het beheerplan zijn voor de verschillende habitattypen doelstellingen voor de oppervlakte en kwaliteit opgenomen.

[4] Beheerplan Natura 2000-gebied Veluwe: https://www.gelderland.nl/Beheerpan-N2000-maart-2018

Voor de habitatrichtlijn- en de vogelrichtlijnsoorten is ook de doelstelling en de draagkracht voor het aantal paren opgenomen. De Landelijke Staat van Instandhouding (SVI) geeft een indicatie van hoe een specifiek type of een soort er landelijk aan toe is. Dit document is echter verouderd en niet gebied specifiek maar biedt gezamenlijk met de instandhoudingsdoelen een globaal beeld van de huidige situatie van habitatten en soorten. Over het algemeen geldt dat voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten de landelijke instandhouding matig ongunstig tot zeer ongunstig is, maar de in het beheerplan opgenomen doelstellingen bijdragen aan behoud, verbetering en of uitbreiding.

Voor broedvogels op de Veluwe is de landelijke staat van instandhouding overwegend ongunstig of onbekend. Enkel het perspectief voor de nachtzwaluw is gunstig. Voor wat betreft de instandhoudingsdoelen is behoud, verbetering en of uitbreiding gewenst.

Stikstofdepositie Veluwe
Op de Veluwe is sprake van overbelasting door stikstof. Vermesting en verzuring door stikstofdepositie vormen knelpunten die optreden voor habitats en leefgebieden op de Veluwe. Voor bijna alle habitattypen op de Veluwe is de hoge stikstofstofdepositie de belangrijkste negatieve factor.

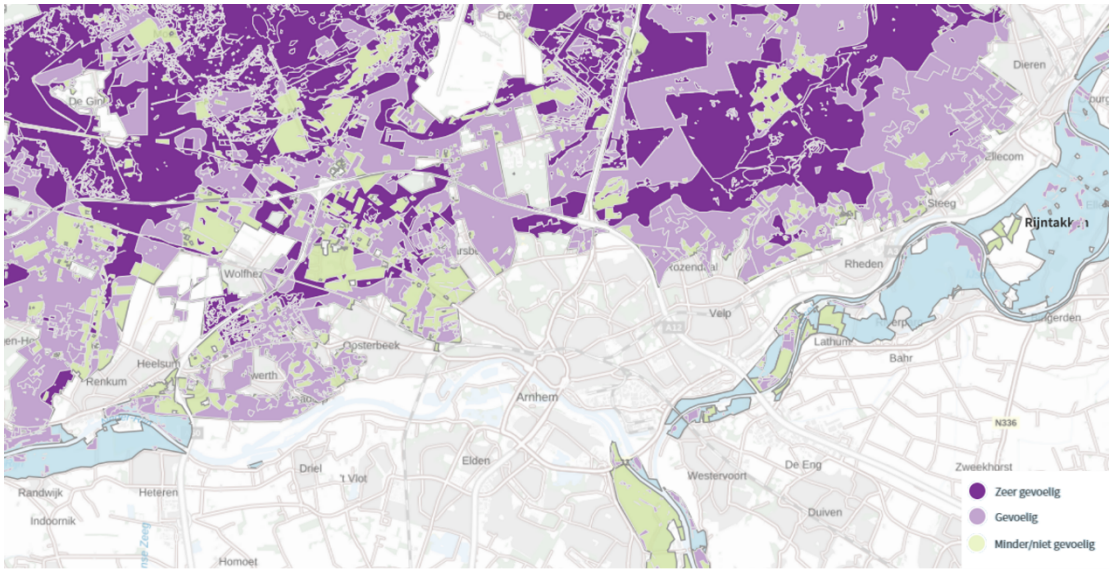

Figuur 5.2 Stikstofgevoeligheid gebieden Veluwe en Rijntakken (bron: Aerius calculator)

Huidige situatie Natura 2000 gebied Rijntakken
Kwaliteiten Rijntakken
Het gehele gebied van de Rijntakken is ruim 23.000 ha groot. Het hele gebied is aangewezen als vogelrichtlijn en ongeveer 8.350 hectare is aangewezen als vogel- en habitatrichtlijn. Rijntakken bestaat uit vier deelgebieden waarvan twee deelgebieden binnen de gemeente Arnhem liggen, namelijk Gelderse Poort en Uiterwaarden IJssel. De Gelderse Poort vormt het begin van de Rijndelta. De Rijn komt hier door een stuwwal Nederland binnen. Het gebied is een rivierenlandschap tussen de Duitse grens en Arnhem en Nijmegen. De rivier is een dynamisch systeem, een samenspel tussen natuurlijke processen en menselijk ingrijpen.

Met name in perioden van hoog water vormt de rivier door erosie en sedimentatie het landschap. In de uiterwaarden van de rivier bevinden zich gevarieerde natuurgebieden. De uiterwaarden zijn breed en er komen zandafzettingen uitgravingen voor. De uiterwaarden bestaan grotendeels uit open water, moeras, ruigtes, wildenbos en verschillende typen grasland. Op hooggelegen stroomruggen en oeverwallen komen stroomdalgraslanden, glanshaverhooilanden en lokaal ook hardhoutooibossen voor. In het reliëfrijke landschap liggen graslanden, akkers, (moeras)bosjes, open water, rietvelden en moerassen. Binnendijks polderlandschap bestaat vooral uit graslanden, moerasbos, kleine waterlopen, akkers en rietlanden. Hier bestaan ook nog enkele oude rivierlopen. Het deelgebied Uiterwaarden IJssel omvat het systeem van de rivier de IJssel, de aanliggende oeverwallen en de uiterwaarden. Het gebied Uiterwaarden IJssel omvat de oevers van de IJssel, de aanliggende oeverwallen en de uiterwaarden. Er zijn grote verschillen in het buitendijkse gebied. Verschillen in hoogteligging, afwisseling tussen smalle en brede delen en tussen dichte kleinschalige en grote open delen. Vergeleken met de Gelderse Poort kent de IJssel een beperkte dynamiek. Mede ook doordat de loop van de IJssel sterk is vastgelegd zijn landschapsvormende processen als erosie en sedimentatie, beperkt aanwezig.

Redenen van aanwijzing als Natura 2000-gebied Rijntakken
In het beheerplan Natura 2000-gebied Rijntakken[5] zijn de instandhoudingsdoelen van habitattypen, habitatrichtlijn- en vogelrichtlijnsoorten opgenomen. Hierbij zijn de doelstellingen voor oppervlakte, kwaliteit, kwantiteit en de verspreiding opgenomen. Over het algemeen geldt dat de instandhoudingsdoelen zijn gericht op behoud en in meerdere gevallen op versterking of uitbreidingsdoelen.

Kernopgave Rijntakken
In het beheerplan voor het natura 2000-gebied de Rijntakken staat het behoud van biodiversiteit centraal. Voor de Rijntakken zijn 59 Natura 2000-doelen geformuleerd: 15 habitattypen o.a. stroomdalgraslanden en ooibossen, 11 habitatsoorten ‘niet vogels’ (vissen, zoogdieren en amfibieën), 11 broedvogels en 22 niet-broedvogels.

Staat van instandhouding
Uit het Geoportaal van de Provincie Gelderland blijkt dat van veel habitattypen de kwaliteit onbekend is. De Landelijke Staat van Instandhouding (SVI) geeft een indicatie van hoe een specifiek type of een soort er landelijk aan toe is. Dit document is echter verouderd en niet gebied specifiek maar biedt gezamenlijk met de instandhoudingsdoelen een globaal beeld van de huidige situatie van habitatten en soorten. Over het algemeen geldt dat voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten de landelijke instandhouding matig ongunstig tot zeer ongunstig is, maar de in het beheerplan opgenomen doelstellingen bijdragen aan behoud, verbetering en of uitbreiding.

Stikstofdepositie Rijntakken
Een aantal van de Natura 2000 doelen in de Rijntakken is gevoelig voor depositie van stikstof afkomstig van landbouw, infrastructuur of andere sectoren. Voor droge graslanden zoals in het bijzonder de habitattypen stroomdalgrasland en glanshaverhooiland geldt dat ze gevoelig zijn voor stikstofdepositie. Er bevinden zich veel bedrijfsterreinen en individuele bedrijven grenzend aan, omgeven door of nabij het Natura 2000 gebied-Rijntakken.

[5] https://www.gelderland.nl/Definitief-beheerplan-Natura-2000-gebied-Rijntakken

Het belangrijkste mogelijke effect is vermesting door stikstofdepositie. Stikstofdepositie vormt een knelpunt in het behalen van de instandhoudingsdoelen.

Conclusie huidige situatie Natura 2000-gebieden
Met de bovenstaande beschreven kwaliteiten, redenen van aanwijzing als Natura 2000, de kernopgave en de stikstofdepositie op de Veluwe wordt getoetst op de staat van instandhouding. Over het algemeen geldt dat voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten de landelijke instandhouding matig ongunstig of zeer ongunstig is, maar de in het beheerplan opgenomen doelstellingen bijdragen aan behoud, verbetering en of uitbreiding. Voor broedvogels die ook aanwezig zijn op de Veluwe is de landelijke staat van instandhouding overwegend ongunstig. Daarnaast resulteert stikstofdepositie in een overbelasting voor het gehele gebied. Met het bovenstaande wordt de conclusie getrokken dat er sprake is van aantasting van de instandhoudingsdoelen van soorten en habitattypen. Ook de staat van instandhouding van Natura 2000-gebied Rijntakken wordt getoetst op basis van bovenstaande beschreven kwaliteiten, redenen van aanwijzing als Natura 2000, de kernopgave en de stikstofdepositie. Er kan geconcludeerd worden dat er voor Rijntakken sprake is van beperkte aantasting van de instandhoudingsdoelen van soorten- en habitattypen. Per saldo wordt de huidige situatie voor de indicator Natura 2000 beoordeeld als **slecht**.

Autonome ontwikkeling
Autonome ontwikkeling Veluwe
Voor het Natura 2000-gebied de Veluwe zijn uitgebreide beheersmaatregelen opgenomen in het beheerplan. Een beheerplan wordt opgesteld voor een periode van zes jaar. Het beheerplan is vastgesteld in 2017 voor de periode 2018 – 2024. De uitvoering van de maatregelen wordt beschouwd als de autonome ontwikkeling. De maatregelen in dit beheerplan voor de Veluwe zijn gericht op het voorkomen van verdere achteruitgang. Met name stikstofdepositie vormt een knelpunt op de Veluwe. Specifiek gaat het om de effecten van vermesting en verzuring door stikstofdepositie. Verdere knelpunten vormen verstoring door recreatie en verdroging en versnippering van habitats en leefgebieden. Uitbreidingsdoelstellingen zijn voor de eerste planperiode niet het hoofddoel, maar als er zich kansen voordoen, kunnen deze worden opgepakt. In de tweede en derde planbeheerperiode zal de nadruk komen te liggen op kwaliteitsverbetering en uitbreidingsdoelstellingen. Er is namelijk de ambitie om de komende beheerperioden ongeveer 55 ha aan onder andere bos- heide en zandverstuivingshabitats om te vormen en of uit te breiden. Gezien de knelpunten en de nog voortdurende looptijd van het beheerplan is er sprake van beperkte aantasting van instandhoudingsdoelen voor soorten en habitattypen. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Autonome ontwikkeling Rijntakken
Voor het Natura 2000-gebied Rijntakken zijn uitgebreide maatregelen opgenomen in het beheerplan. Een beheerplan wordt opgesteld voor een periode van zes jaar. Daarna wordt bekeken of het plan moet worden verlengd of bijgesteld. Dit beheerplan is opgesteld voor de periode 2019-2025. De uitvoering van de maatregelen uit de beheerplannen wordt in deze beschouwd als autonome ontwikkeling. De maatregelen in het beheerplan voor de Rijntakken zijn met name gericht op herstelmaatregelen. Aan de doelstellingen voor moerasvogels en stroomdalgraslanden is een hoge urgentie verbonden.

Stikstofdepositie is voor een aantal habitattypen zoals stroomdalgraslanden en glanshaverhooiland en leefgebieden een knelpunt. Verstoring van (niet-)broedvogels en habitatrichtlijnsoorten is met name te verwachten door recreatieve ontwikkeling. Er zijn knelpunten door stikstofdepositie en verstoring. De maatregelen die in het beheerplan zijn opgenomen vallen onder de autonome situatie en zijn pas in 2025 afgerond. Daarom is in de autonome ontwikkeling sprake van beperkte aantasting van instandhoudingsdoelen voor soorten en habitattypen.

Vanwege de nog voortdurende looptijd van de beheerplannen van Rijntakken is het nog onduidelijk of de beoogde maatregelen gerealiseerd kunnen worden, en wat het effect daarvan is. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator Natura 2000 is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	Door nieuwe duurzame energiebronnen en klimaatadaptatiemaatregelen met behoud van ecologische waarden in te passen wordt de kans op negatieve effecten op Natura2000 gebieden verkleind.	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	0	De versterking van de verbinding van bestaande groengebieden heeft naar verwachting een positief effect op de flora en fauna in deze gebieden. Tegelijkertijd worden de verbindingen ook versterkt met het oog op bezoeken en recreëren. Een betere verbinding zal naar verwachting resulteren in meer bezoekers van de groengebieden, wat mogelijk kan leiden tot verstoring.	De groenverbindingen die versterkt worden zijn de verbindingen van de Veluwe via de parken naar de Rijn en de IJssel en van park Lingezegen naar Stadsblokken en Meinerswijk. De verwachting is dat voornamelijk de verbindingen tussen de Veluwe en de parken van invloed is op het Natura2000 gebied de Veluwe. De invloed op Natura000 gebied Rijntakken is naar verwachting beperkt.

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	Doordat de woningopgave voornamelijk binnenstedelijk ingevuld wordt, zijn de directe gevolgen voor Natura 2000-gebieden, die aan de rand van de gemeente liggen, naar verwachting beperkt. De toename van de hoeveelheid woningen leidt naar verwachting wel tot een verkeersaantrekkende werking en daardoor tot stikstofdepositie op gevoelige natuur. Diverse maatregelen kunnen echter zorgen dat deze effecten geremd of voorkomen worden.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad. De gebieden liggen op relatief grote afstand van Natura 2000-gebieden. Stikstofdepositie zou wel een knelpunt kunnen vormen, in de planuitwerking kunnen hiervoor echter diverse maatregelen getroffen worden.
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	0	De koestering en investeringen in waardevolle natuurwaarden hebben naar verwachting een positief effect op de status van de Natura 2000-gebieden. Er wordt zorgvuldig afgewogen welke gebieden binnen de gemeente geschikt zijn voor intensievere recreatie en evenementen en in welke gebieden rust en nachtelijke donkerte voorop staan. Hoewel niet is vastgelegd welke afwegingen hierin worden gemaakt kan dat dit bij de juiste afwegingen een positief effect hebben op de Natura2000 gebieden. Meer recreatiegebieden buiten Natura 2000-gebieden kunnen leiden tot een afname van recreatie binnen Natura 2000-gebieden. Wanneer juist mee recreatie in Natura 2000-gebieden wordt toegestaan zal het effect negatief zijn.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Doordat de woningopgave voornamelijk binnenstedelijk ingevuld wordt, zijn de gevolgen voor natuurgebieden naar verwachting gering. De toename van de hoeveelheid woningen leidt naar verwachting wel tot een verkeersaantrekkende werking en daardoor tot stikstofdepositie op gevoelige natuur. Diverse maatregelen	Het bouwen van woningen kan middels inbreiding, hoogbouw, herstructurering en transformatie. De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad. De gebieden

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		kunnen echter zorgen dat deze effecten geremd of voorkomen worden. Uitbreiding in de buurt van Natura 2000-gebieden kan leiden tot verstoring door onder andere extra bewegingen van mensen en voertuigen, licht en geluid.	liggen op relatief grote afstand van Natura 2000-gebieden. Stikstofdepositie zou wel een knelpunt kunnen vormen, in de planuitwerking kunnen hiervoor echter diverse maatregelen getroffen worden.
We gaan vaker en meer lopen en we pakken sneller de fiets	+	Het beleid op bereikbaarheid stimuleert lopen en het gebruik van fiets. Het is onduidelijk wat dit per saldo met de verkeerstromen doet, maar de verwachting is dat het gebruik van de auto zal afnemen. Hierdoor zal de stikstofuitstoot verminderen, wat een positief effect heeft op Natura 2000-gebieden.	
We blijven investeren in trolley en trein	+	Het beleid op bereikbaarheid stimuleert het gebruik van de trolley en trein. Het is onduidelijk wat dit per saldo met de verkeerstromen doet, maar de verwachting is dat het gebruik van de auto zal afnemen. Hierdoor zal de stikstofuitstoot verminderen, wat een positief effect heeft op Natura 2000-gebieden.	De bestaande OV-structuur blijft behouden en moet de ruggengraat vormen van de stad en regio. De hoogwaardige OV-structuur, waaronder Trolley 2, wordt verder uitgebreid. Daarnaast worden sporen beter benut, waaronder Spoorknoop Oost en wordt er een extra halte geplaatst op het spoor richting Zevenaar. De verwachting is dat de uitstoot door autoverkeer afneemt, wat naar verwachting een positief effect heeft op Natura 2000 gebieden.
We worden klimaatneutraal	0	Het beperken van de opwarming van de aarde en het verminderen van schadelijke stoffen als luchtvervuiling of broeikasgassen hebben een positief effect op de natuur en daarmee op de instandhouding van Natura 2000-gebieden. De realisatie van duurzame	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		energiebronnen kan, sterk afhankelijk van de invulling, ongunstig uitpakken voor natuur. Mogelijke effecten zijn die van: • Zonnevelden (door de daardoor veroorzaakte lichtspiegeling) • Gevolgen voor luchtkwaliteit door biomassacentrales (o.a. emissie stikstofoxiden) De omvang van de effecten hangt sterk af van de lokale situatie (aanwezigheid natuurwaarden en trekroutes fauna). Daarnaast worden gebieden beschermd vanuit wet- en regelgeving. Echter gezien de omvang van de energie opgave zijn negatieve effecten niet uit te sluiten.	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	+	Het beperken van de opwarming van de aarde en het verminderen van schadelijke stoffen als luchtvervuiling of broeikasgassen hebben een positief effect op de natuur en daarmee op de instandhouding van Natura 2000-gebieden. De realisatie van duurzame energiebronnen kan, sterk afhankelijk van de invulling, ongunstig uitpakken voor natuur. Mogelijke effecten zijn die van: • Zonnevelden (door de daardoor veroorzaakte lichtspiegeling) • Gevolgen voor luchtkwaliteit door biomassacentrales (o.a. emissie stikstofoxiden) De omvang van de effecten hangt sterk af van de lokale situatie (aanwezigheid natuurwaarden en trekroutes fauna). Daarnaast worden gebieden beschermd vanuit wet- en regelgeving. Echter gezien de omvang van de energie opgave zijn negatieve effecten niet uit te sluiten.	

Toelichting effectbeoordeling
De Omgevingsvisie voorziet in het ontwikkelen van een groot aantal woningen. De woningen worden voornamelijk binnenstedelijk gerealiseerd op ruime afstand van Natura 2000-gebieden. Hoewel stikstofdepositie een knelpunt zou kunnen vormen, kunnen hiervoor in de planuitwerking diverse maatregelen getroffen worden. De inzet op natuur en biodiversiteit binnen de gemeente en de inzet op een goede balans tussen natuur en recreatie heeft bij de juiste afwegingen een gunstig effect op Natura 2000-gebieden. Ook de inzet van de gemeente op de energietransitie heeft uiteindelijk een positief effect op de Natura 2000-gebieden, doordat het zorgt voor minder stikstofdepositie ten opzichte van het gebruik van fossiele energiebronnen. Echter kan de realisatie van duurzame energiebronnen negatieve effecten met zich meebrengen, zoals lichtspiegeling door zonnevelden. De verwachting is dat per saldo het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op Natura 2000-gebieden.

5.1.2 Gelders Natuur Netwerk (GNN)

Het gaat bij deze indicator om gebieden binnen het Gelders Natuur Netwerk die buiten Natura2000 gebieden vallen. Daarnaast wordt aandacht besteed aan weidevogelgebieden.

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Gelders Natuur Netwerk (GNN) buiten Natura2000 gebieden	Staat van instandhouding soorten en habitattypen	Aanzienlijke aantasting	Beperkte aantasting	Behoud of versterking

Beoordelingssystematiek
Voor de indicator Gelders Natuur Netwerk is gekeken naar de kernkwaliteiten en de instandhoudingsdoelen van de gebieden die onder het Gelders Natuurnetwerk vallen in Arnhem. Wanneer er sprake is van behoud of versterking van de kwaliteiten en de instandhoudingsdoelen wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer er sprake is van aanzienlijke of beperkte aantasting wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht of redelijk.

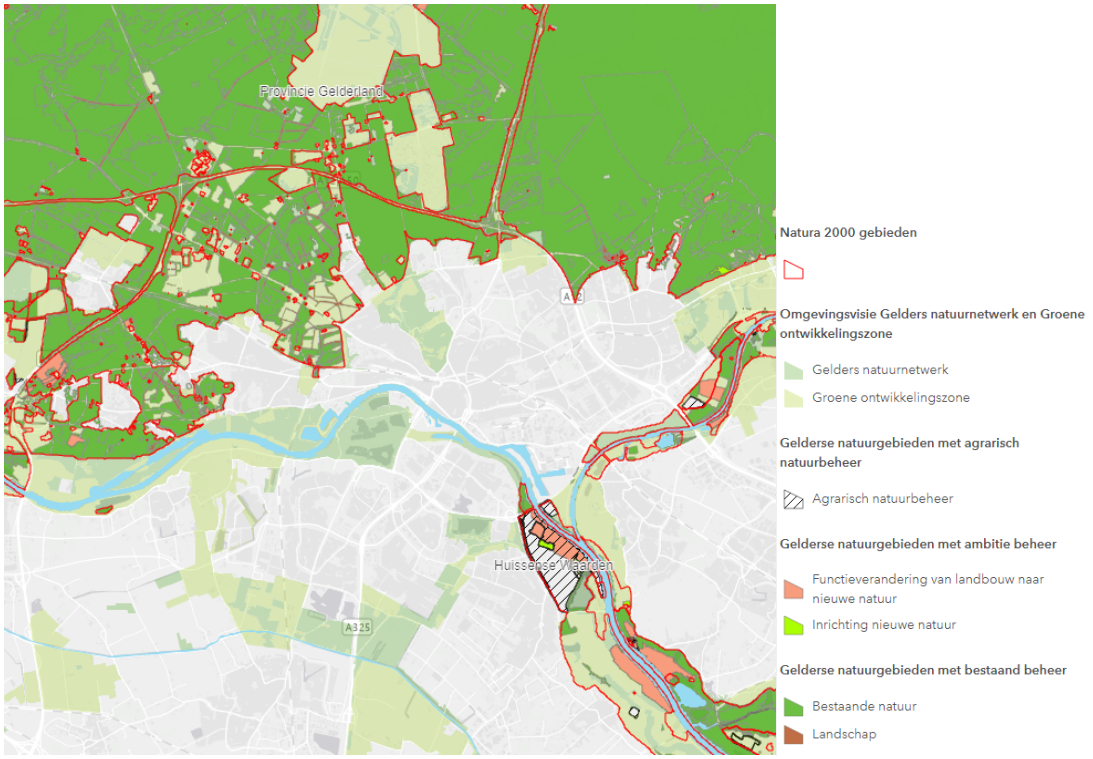

Figuur 5.3 Natura 2000-gebied en GNN nabij Arnhem

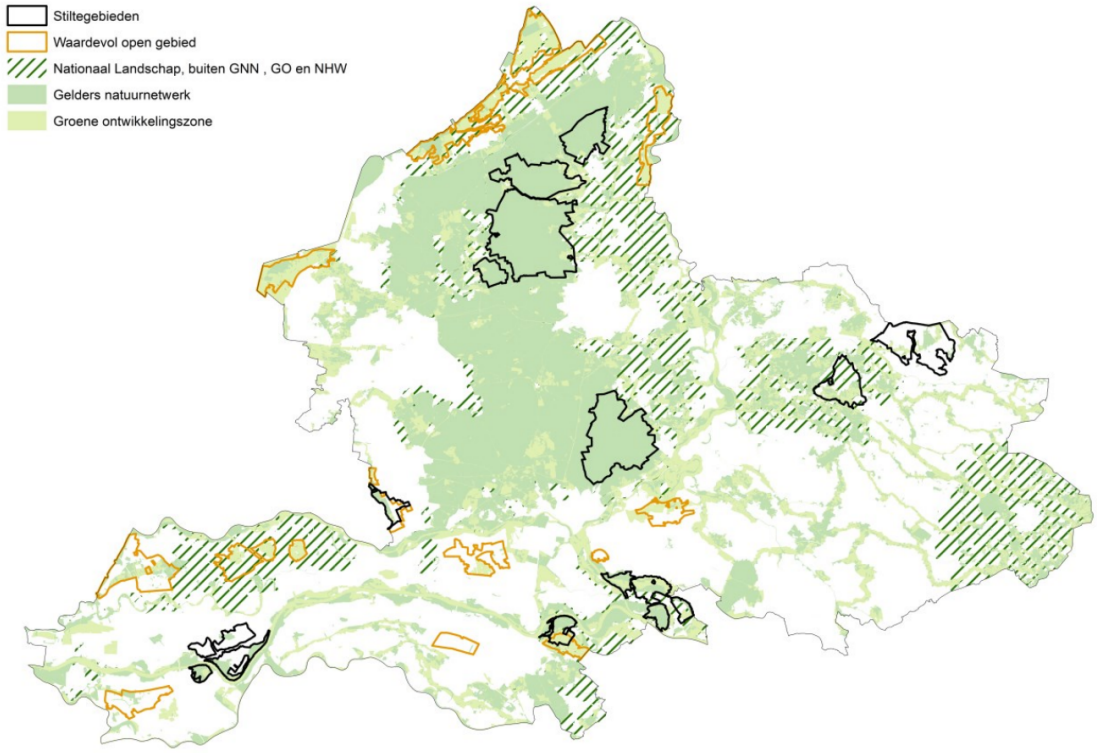

Figuur 5.4 Groene ontwikkelzones gemeente Arnhem[6]

[6] Bron: www.commissiemer.nl/projectdocumenten/00001025.pdf)

Op bovenstaande kaarten is het Gelders Natuurnetwerk, of wel het provinciale Natuurnetwerk Nederland, te zien. Ook is in de bovenste kaart het Natura-2000 gebied afgebeeld zodat duidelijk wordt welke onderdelen van NNN buiten Natura-2000 gebieden liggen. In de onderste kaart zijn de weidevogelgebieden afgebeeld en is zichtbaar dat er geen weidevogelgebieden binnen de grenzen van de gemeente Arnhem liggen. Alleen net onder de bestuurlijke grenzen ten zuiden van de gemeente. In de Provincie Gelderland heb je ook zogenaamde GO-gebieden. Dit zijn Groene ontwikkelingszones, gebieden met een andere bestemming dan natuur dat ruimtelijk is verwegen met het Gelders natuurnetwerk, waaronder weidevogelgebieden en rustgebieden voor winterganzen.

Huidige situatie

Het natuurnetwerk Nederland is een netwerk van beschermde natuurgebieden in Nederland. Het netwerk helpt te voorkomen dat planten en dieren in geïsoleerde gebieden uitsterven en dat natuurgebieden hun waarde verliezen. Het kan worden gezien als de ruggengraat van de Nederlandse natuur. Vanaf 2014 zijn provincies verantwoordelijk voor de begrenzing en de ontwikkeling van dit natuurwerk. Het NNN bestaat uit de Natura 2000-gebieden, aangevuld met gebieden daarbuiten, zoals belangrijke weidevogelleefgebieden en natuur- en bosgebieden. De gebieden worden onderling verbonden door ecologische verbindingszones. In provincie Gelderland is dit nader uitgewerkt in het Gelders Natuurnetwerk (GNN) en de Groene Ontwikkelingszone (GO). De inrichting van de verbindingszones wordt gebaseerd op de habitateisen van een aantal ‘gidssoorten’. Binnen het Gelders Natuurnetwerk zijn dit bijvoorbeeld de boommarter, de roerdomp, de beekprik, kamsalamander en bruine vuurvlinder. Er mag vanuit worden gegaan dat, wanneer de verbindingszones gericht op deze soorten worden ingericht dat deze ook voor veel andere soorten als verbindingszone zullen functioneren. Onderstaande tabel geeft de belangrijkste kernkwaliteiten van de GNN gebieden in de gemeente Arnhem, evenals de relevante GNN ontwikkelingsdoelen.

Per onderdeel van het GNN binnen Arnhem zijn kernkwaliteit en de ontwikkelingsdoelen benoemd. In het document ‘Voortgang Realisatie Gelders Natuurnetwerk’ (2020) wordt de stand van zaken opgemaakt van de realisatie van nieuwe natuur en ontwikkelingsdoelen. Gelderland heeft met het Rijk afgesproken om het GNN uiterlijk in 2027 af te ronden, maar heeft zichzelf ten doel gesteld om in 2025 het GNN klaar te hebben. 55% van de nieuw te realiseren natuur is einde 2018 gerealiseerd. De resterende opgave bestaat uit 10.500 hectare. De provincie ziet een aantal risico’s voor de ontwikkelopgave van het Gelders Natuurnetwerk. In niet alle gebieden is zicht op medewerking aan de realisatie van de natuuropgave. Dit kost tijd en daarmee is de voortgang niet strak te plannen. Een ander risico vormt het draagvlak bij gemeenten voor bestemmingsplanwijziging. Daarnaast is het niet duidelijk welke grote functies waar een grote claim op de ruimte gaan leggen. Dit zou ten koste kunnen gaan van de natuuropgave. De kernkwaliteiten en ontwikkelingsdoelen zijn, zoals zichtbaar in bijlage 1 uitvoerig beschreven. In de huidige situatie is er sprake van een duidelijke inventarisatie van de kwaliteit van de verschillende onderdelen van het GNN. Zoals hierboven beschreven zijn er aan aantal risico’s in het behalen van de realisatie van GNN en de ontwikkelingsdoelen binnen het GNN. Gezien de uitvoerige ontwikkelingsdoelen en kernkwaliteiten met inachtneming van de risico’s op het behalen van de ontwikkelingsdoelen is sprake van beperkte aantasting. De instandhouding in GNN-gebieden wordt beoordeeld als **redelijk.**

Autonome ontwikkeling

De verwachting is dat GNN gebieden verder worden ingericht en beheerd. Daarnaast wordt de samenhang tussen de GNN gebieden verder versterkt door realisatie van ecologische verbindingen. Knelpunten zoals onvoldoende waterkwaliteit, verdroging, vermesting en verzuring, zijn echter zorgelijk en worden naar verwachting nog versterkt door klimaatverandering. Ook (intensieve) landbouw, bodemdaling en stikstof kunnen mogelijk negatieve effecten veroorzaken voor GNN-gebieden waardoor het aantal en de diversiteit aan natuurwaarden mogelijk aangetast worden of zelfs afnemen. De provincie ziet een aantal risico's voor de ontwikkelopgave van het Gelders Natuurnetwerk. In niet alle gebieden is zicht op medewerking aan de realisatie van de natuuropgave. Dit kost tijd en daarmee is de voortgang niet strak te plannen. Een ander risico vormt het draagvlak bij gemeenten voor bestemmingsplanwijziging. Verder leidt de uitspraak van de Raad van State over de Programma Aanpak Stikstof tot vertragingen in de uitvoering. Daarnaast is het niet duidelijk welke grote functies waar een grote claim op de ruimte gaan leggen. Dit zou ten koste kunnen gaan van de natuuropgave (Provincie Gelderland, 2020). Op basis van deze argumenten wordt de autonome ontwikkeling voor GNN-gebieden als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator Gelders Natuur Netwerk is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	Door nieuwe duurzame energiebronnen en klimaatadaptatiemaatregelen met behoud van ecologische waarden in te passen wordt de kans op negatieve effecten op GNN gebieden verkleind.	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	0	De versterking van de verbinding van bestaande groengebieden heeft naar verwachting een positief effect op de flora en fauna in deze gebieden. Tegelijkertijd worden de verbindingen ook versterkt met het oog op bezoeken en recreëren. Een betere verbinding zal naar verwachting resulteren in meer bezoekers van de groengebieden, wat kan leiden tot verstoring.	
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan	-	De ontwikkeling van woningen bij het groen of aan aantrekkelijke routes heeft naar verwachting een negatief effect op de GNN gebieden, die verspreid over de	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost,

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
een aantrekkelijke route		gemeente liggen. De toename van de hoeveelheid woningen leidt naar verwachting wel tot een verkeersaantrekkende werking en daardoor tot een toename aan emissies. Daarnaast kan verstoring optreden door extra bewegingen van mensen en voertuigen, licht en geluid, wat een negatieve impact kan hebben op er kernkwaliteiten en ontwikkeldoelen.	zuid (Kronenburg) en de binnenstad. Voornamelijk de ontwikkelingen in zuid en rondom de binnenstad liggen dichtbij NNN gebieden en kunnen daardoor een negatieve invloed hebben.
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	0	De koestering en investeringen in waardevolle natuurwaarden hebben naar verwachting een positief effect op de staat van de GNN gebieden. Er wordt zorgvuldig afgewogen welke gebieden geschikt zijn voor intensievere recreatie en evenementen en in welke gebieden rust en nachtelijke donkerte voorop staan. Hoewel niet is vastgelegd welke afwegingen hierin worden gemaakt kan dat dit bij de juiste afwegingen een positief effect hebben op de GNN gebieden. Wanneer GNN gebieden worden aangewezen voor intensievere recreatie heeft dit naar verwachting juist een negatief effect.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	De toename van de hoeveelheid woningen leidt naar verwachting tot een verkeersaantrekkende werking en daardoor tot een toename van emissies. Diverse maatregelen kunnen echter zorgen dat deze effecten geremd of voorkomen worden.	Het bouwen van woningen kan middels inbreiding, hoogbouw, herstructurering en transformatie. De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We gaan vaker en meer lopen en we pakken sneller de fiets	+	Het beleid op bereikbaarheid stimuleert lopen en het gebruik van fiets. Het is onduidelijk wat dit per saldo met de verkeerstromen doet, maar de verwachting is dat het gebruik van de auto zal afnemen. Hierdoor zal de uitstoot verminderen, wat een positief effect heeft op GNN gebieden.	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We blijven investeren in trolley en trein	+	Het beleid op bereikbaarheid stimuleert het gebruik van de trolley en trein. Het is onduidelijk wat dit per saldo met de verkeerstromen doet, maar de verwachting is dat het gebruik van de auto zal afnemen. Hierdoor zal de uitstoot verminderen, wat een positief effect heeft op GNN gebieden.	
We worden klimaatneutraal	0	Het beperken van de opwarming van de aarde en het verminderen van schadelijke stoffen als luchtvervuiling of broeikasgassen hebben een positief effect op de natuur en daarmee op de instandhouding van de GNN gebieden. De realisatie van duurzame energiebronnen kan, sterk afhankelijk van de invulling, ongunstig uitpakken voor natuur. Mogelijke effecten zijn die van: • Zonnevelden (door de daardoor veroorzaakte lichtspiegeling) • Gevolgen voor luchtkwaliteit door biomassacentrales (o.a. emissie stikstofoxiden) De omvang van de effecten hangt sterk af van de lokale situatie (aanwezigheid natuurwaarden en trekroutes fauna). Daarnaast worden gebieden beschermd vanuit wet- en regelgeving. Echter gezien de omvang van de energie opgave zijn negatieve effecten niet uit te sluiten.	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	+	Door de aanleg van zonnepanelen en windmolens te koppelen aan andere opgaven in het gebied, waaronder de opgaven voor natuur, worden negatieve effecten op GNN gebieden zoals hierboven beschreven beperkt of voorkomen. Tenzij de aanleg in GNN of GO plaatsvindt, dan zal het per saldo een negatief effect hebben.	

Toelichting effectbeoordeling
Met het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot een toename van emissies die een negatief effect kunnen hebben op GNN en GO gebieden. Dit geldt eveneens voor de bijkomende mobiliteit. De inzet op duurzame mobiliteit is daarom een positieve ontwikkeling. Ook de inzet op duurzame energie zal uiteindelijk een positief effect hebben, doordat de depositie beperkt wordt. De realisatie van duurzame energiebronnen kan echter diverse negatieve effecten meebrengen voor NNN gebieden. Het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet echter ook in op het verbinden van groengebieden en daarnaast wordt zorgvuldig afgewogen welke gebieden geschikt zijn voor intensievere recreatie en evenementen en welke gebieden niet. De verwachting is dat de Omgevingsvisie per saldo een **beperkt** effect heeft.

5.1.3 Biodiversiteit

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Biodiversiteit	Omvang biodiversiteit: aantal rode lijstsoorten	Afname biodiversiteit en weinig rode lijstsoorten	Gelijk blijven omvang biodiversiteit en gelijk blijven aantallen rode lijstsoorten	Toename biodiversiteit en toename aantallen rode lijstsoorten

Beoordelingssystematiek
Voor het criterium biodiversiteit is gekeken naar de omvang van de biodiversiteit en het aantal rode lijstsoorten. Wanneer er sprake is van een toename van het aantal rode lijstsoorten zijn deze soorten beter beschermd en wordt de biodiversiteit beoordeeld als goed. Wanneer er sprake is van een afname van de omvang van de biodiversiteit en er zijn weinig rode lijstsoorten aangewezen wordt het criterium biodiversiteit in de huidige situatie of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
De achteruitgang van biodiversiteit is samen met klimaatverandering één van de meest dringende problemen van de huidige tijd. Verschillende knelpunten dragen bij aan de achteruitgang van de biodiversiteit. Verarming, vermesting, verzuring en verdroging van de bodem, verstoring door recreatie en versnippering van leefgebieden hebben een negatieve invloed op de leefomstandigheden van verschillende soorten. Arnhem behoort tot de top 10 van Nederlandse gemeenten met de hoogste biodiversiteit. De gemeente staat op plek 7 met 4061 geregistreerde soorten[7]. Hierna wordt de biodiversiteit in de Arnhemse uiterwaarden, de Veluwe en het stedelijk gebied kort toegelicht.

[7] Opgenomen in Biodiversiteitsagenda Arnhem 2021-2025 (geregistreerde data via waarneming.nl)

In de Arnhemse uiterwaarden in het open water, grasland, moerasgronden en ooibossen zijn 1620 soorten[8] geteld waarvan o.a.

- 200 vogelsoorten (54 rode lijst)
- 20 zoogdiersoorten (7 soorten vleermuis, en verschillende rode lijst-soorten [Haas, Konijn, Marters, Hermelijn en Bunzing]).
- 600 plantensoorten

Vooral op de Arnhemse Veluwe gaat de biodiversiteit hard achteruit. De arme en verzuurde zandgronden zijn niet meer in staat zijn om voldoende vocht en voedingstoffen vast te houden. Dit is niet alleen slecht voor de biodiversiteit, maar maakt onze bossen ook kwetsbaar voor klimaatverandering. De afname in biodiversiteit op de Veluwe wordt veroorzaakt door de veel te hoge stikstofdepositie die de staat van de bodem aantast.

In het stedelijk gebied van Arnhem hebben een aantal soorten het moeilijk, omdat er weinig verblijfplekken over zijn, omdat tuinen verstenen. De ecologische benadering van natuurbeheer in stedelijk gebied heeft daarentegen bijgedragen aan meer vlinders en bijen. De gemeente Arnhem zet in op vergroening met de Groenvisie, het Bomenplan en de Biodiversiteitsagenda. Daarbij is het wel van belang welke keuzes de gemeente uiteindelijk maakt in soorten. De gemeente werkt momenteel al aan het herstellen, behouden en vergroten van biodiversiteit met de Biodiversiteitsagenda 2021 – 2025.

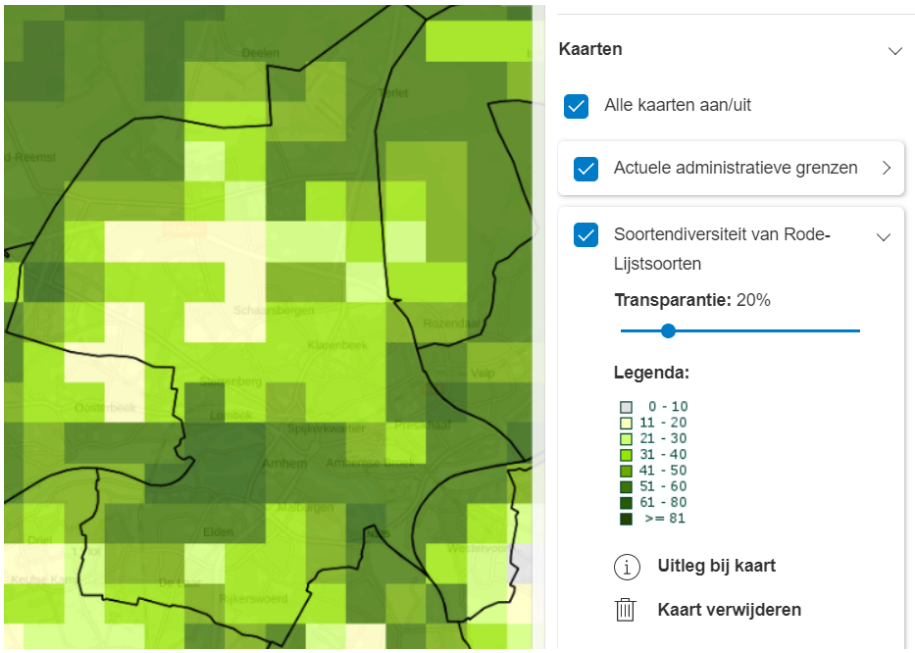

Figuur 5.5 Soortendiversiteit van Rode Lijstsoorten in gemeente Arnhem (Bron: Atlas van de Leefomgeving)

[8] Bron: Biodiversiteitsagenda Arnhem 2021-2025

In bovenstaande kaart staat de geschatte soortendiversiteit van rode lijst soorten per kilometerhok in klassen voor de gemeente Arnhem. Deze kaart is gemaakt op basis van gegevens van de laatste 10 jaar uit de Nationale Databank Flora en Fauna. De zeven belangrijkste en best onderzochte soortgroepen zijn hierin samengenomen (vaatplanten, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en vogels. De kaart geeft relatieve en geen absolute soortenaantallen in klassen weer, waardoor relatief soortenrijke gebieden worden onderscheiden van relatief soortenarme gebieden op basis van zeven belangrijke soortgroepen. Relatief soortenarme gebieden in deze kaart zegt niets over het wel of niet voorkomen van beschermde soorten onder de Wet Natuurbescherming. Zichtbaar is dat de er relatief rijke rodelijstsoortgebieden liggen in Arnhem met name rond de uiterwaarden. Opvallend is dat de uitlopers van de Veluwe richting Arnhem relatief arm zijn aan soorten diversiteit van rode lijstsoorten. Over het algemeen geldt dat als een soort op de rode lijst staat dit positief is, aangezien de soort daarmee onder de aandacht staat. Daarnaast geldt dat hoe hoger de soortendiversiteit hoe beter. Dit hangt samen met de omvang van de biodiversiteit.

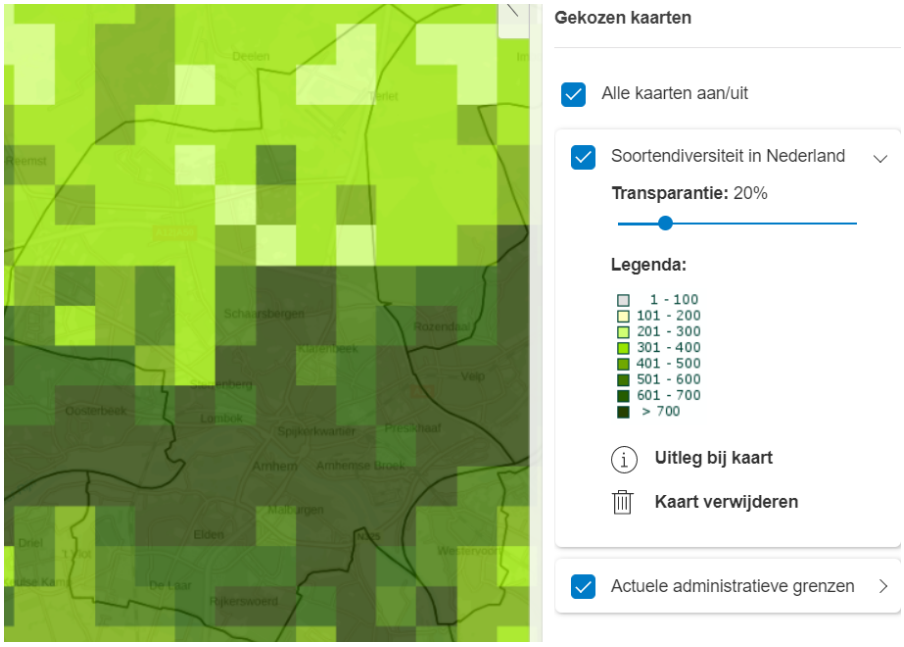

Figuur 5.6 Soortendiversiteit per kilometerhok in de gemeente Arnhem

Op bovenstaande kaart is de soortendiversiteit per kilometerhok afgebeeld. Zichtbaar is dat in grote delen van Arnhem de soortendiversiteit relatief hoog is (tussen de 400 en 700 soorten per kilometerhok). De biodiversiteit in de huidige situatie is een punt van aandacht. Met name op de Veluwe is door stikstofdepositie de biodiversiteit in gevaar. Tegelijkertijd voert de gemeente actief beleid om de biodiversiteit te herstellen, verbeteren of verhogen. Dit beleid wordt in samenhang met de klimaatopgave opgepakt. In de huidige situatie staat de biodiversiteit op de Veluwe onder druk vanwege de stikstofdepositie. Tegelijkertijd is beleid maken op biodiversiteit lastig, omdat het om een trend gaat die op een veel hoger schaalniveau speelt dan alleen op de Veluwe, in Arnhem of Nederland[9]. Die trend is daarmee lastig te beïnvloeden. De biodiversiteit in de huidige situatie in Arnhem wordt daarom beoordeeld als **slecht.**

[9] https://www.clo.nl/indicatoren/nl1440-ontwikkeling-biodiversiteit-msa

Autonome ontwikkeling
Verschillende ontwikkelingen zijn van invloed op de biodiversiteit. Zo heeft klimaatverandering een negatieve impact op de biodiversiteit en dit neemt naar waarschijnlijkheid toe. Ook de impact van intensieve landbouw, verstedelijking en stikstofdepositie hebben negatieve gevolgen.
De gemeente voert in de huidige situatie al actief beleid op gebied van vergroening en biodiversiteit het is echter nog niet helemaal duidelijk of de gestelde doelen en ambities behaald worden. Zoals hiervoor gesteld is invloed uitoefenen, omdat de afname van biodiversiteit een trend die op een veel hoger schaalniveau speelt dan Arnhem of Nederland alleen. In de autonome ontwikkeling vormt het een kans om bij nieuwe ontwikkelingen natuur inclusieve maatregelen te treffen. Het opgestelde beleid en natuur inclusieve maatregelen kunnen bijdragen aan de omvang van de biodiversiteit en de daarmee samenhangende gezonde ecosystemen. De omvang van de biodiversiteit en het aantal rode lijstsoorten en de gezonde ecosystemen worden daarom beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator biodiversiteit is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:
- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	+	De inzet op een groene openbare ruimte en de afstemming van de inrichting op het onderliggende landschap en de klimaatopgave in de buurt heeft naar verwachting een positief effect op biodiversiteit. Ook het stimuleren van het vergroenen van de buitenruimte van particulieren en de bescherming van dit groen draagt bij aan het behouden en mogelijk vergroten van de biodiversiteit.	
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Een integraal kwaliteitskader dat de samenhang tussen verstedelijking en andere thema's, zoals groen, waarborgt biedt bescherming aan het groen in de gemeente en daarmee aan de biodiversiteit.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	Door nieuwe duurzame energiebronnen en klimaatadaptatiemaatregelen met behoud van ecologische waarden in te passen wordt de kans op negatieve effecten op biodiversiteit verkleind.	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	0	De versterking van de verbinding van bestaande groengebieden heeft naar verwachting een positief effect op de flora en fauna in deze gebieden. Tegelijkertijd worden de verbindingen ook versterkt met het oog op bezoeken en recreëren. Een betere verbinding zal naar verwachting resulteren in meer bezoekers van de groengebieden, wat kan leiden tot verstoring.	
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	0	Bij de inrichting van openbare ruimte, gericht op de veranderende beweegcultuur, wordt rekening gehouden met ecologische, klimaat en erfgoedwaarden. Daarbij wordt tevens rekening gehouden met de draagkracht van het gebied.	
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	De ontwikkeling van woningen bij groen leidt naar verwachting tot een toenemende druk op het groen, waardoor verstoring door bewegingen van mensen en voertuigen kan ontstaan. Daarnaast kan de verkeersaantrekkende werking door een toename van emissies leiden tot negatieve effecten. Tegelijkertijd kunnen transformatiegebieden ook juist nieuwe groen-blauwstructuren bewerkstelligen of kan verdichting leiden tot extra aandacht voor groen in bestaande buurten.	
We bereiden onze stad voor op droge perioden	+	Het vergroenen en ontstenen van de openbare ruimte en privaat terrein (zoals tuinen) en het diverser maken van het bomenbestand heeft naar verwachting een positief effect op de biodiversiteit.	
We zorgen voor meer koelte in de stad	+	Het vergroenen en ontstenen van de openbare ruimte en privaat terrein (zoals tuinen) heeft naar verwachting een positief effect op biodiversiteit.	
We zorgen voor meer natuur en	+	Bij de realisatie van nieuwbouw is natuurinclusief bouwen het uitgangspunt. Ook op gebouw-, straat-,	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
biodiversiteit in en om de stad		en tuinniveau zorgen we dat de inrichting bijdraagt aan de biodiversiteit.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Het binnenstedelijk realiseren van nieuwe woningen (verdichting) zal druk zetten op kwantiteit van de huidige groen- en blauwstructuren en leiden tot een toename van het aantal potentiële gebruikers van openbaar groen en het buitengebied. Tegelijkertijd kunnen transformatiegebieden juist een toename van groen- en blauwstructuren bewerkstelligen. Daarnaast vormt natuurinclusief bouwen het uitgangspunt voor nieuwbouw, wat een positief kan bijdragen aan de biodiversiteit.	Het bouwen van woningen kan middels inbreiding, hoogbouw, herstructurering en transformatie. De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
		De toename van de hoeveelheid woningen leidt naar verwachting tot een verkeersaantrekkende werking en daardoor tot een toename van emissies. Diverse maatregelen kunnen echter zorgen dat deze effecten geremd of voorkomen worden.	Het bouwen van woningen kan middels inbreiding, hoogbouw, herstructurering en transformatie. De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Door lopen en het gebruik van fiets en OV te stimuleren en nieuwbouw te realiseren op locaties die goed bereikbaar zijn met het OV wordt het gebruik van de auto tegengegaan. Ook de investering in hubs en het faciliteren van deelautogebruik dragen bij aan het verminderen van het aantal auto's in de gemeente. De verwachting is daarom dat er op termijn minder parkeerplaatsen nodig zijn. De gemeente wil deze ruimte inzetten voor groen, ontmoeten of bewegen. Het is onduidelijk in welke mate, maar de verwachting is dat deze wijziging van inrichting een positief effect heeft.	
We worden klimaatneutraal	0	Het beperken van de opwarming van de aarde en het verminderen van	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		schadelijke stoffen als luchtvervuiling of broeikasgassen hebben een positief effect op de natuur en daarmee op de biodiversiteit. De realisatie van duurzame energiebronnen kan echter, sterk afhankelijk van de invulling, ongunstig uitpakken voor natuur. De voornaamste soort(groep)en die schade kunnen ondervinden van de energietransitie (m.n. windmolens en zonnevelden) zijn vogels, vleermuizen en insecten. De voor deze groepen belangrijkste gebieden zijn beschermd als Natura 2000-gebied en/of NNN. Buiten de beschermde gebieden zijn de effecten daarom vermoedelijk gering tot matig, afhankelijk van de wijze waarop het beleid (ook) rekening houdt met deze soort(groep)en.	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	0	Door de aanleg van zonnepanelen en windmolens te koppelen aan andere opgaven in het gebied, waaronder de opgaven voor natuur, kunnen negatieve effecten op biodiversiteit worden beperkt of worden voorkomen. Zo kunnen zonnevelden gecombineerd worden met biodiversiteit als panelen verder uit elkaar worden geplaatst en bij de inrichting rekening wordt gehouden met het aanleggen van verschillende biotopen.	

Toelichting effectbeoordeling

De gemeente Arnhem streeft naar meer biodiversiteit en natuur in en om de stad. Zo zet zij in op het vergroenen en ontstenen van de omgeving, worden groene zones meer aan elkaar verbonden en vormt natuurinclusief bouwen het uitgangspunt voor nieuwe woningen. Ondanks dat natuurinclusief bouwen het uitgangspunt vormt is het echter niet uit te sluiten dat de verstedelijking en aansluitend daarop het toenemend aantal inwoners en bezoekers een negatief effect kan hebben op de biodiversiteit. Ook is het nog onzeker of alle woningen binnenstedelijk gerealiseerd kunnen worden en verdichting uiteindelijk niet zal leiden tot het inperken van groene (binnenstedelijke)gebieden. Daarnaast kunnen bepaalde diersoorten hinder ondervinden van de ontwikkelingen op het gebied van duurzame energie.

Het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet echter expliciet in op bescherming en verbetering van het stadsklimaat en de gemeente ontwikkelt een kwaliteitskader verdichting. De verwachting is daarom dat het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie per saldo een **positief** effect heeft op de biodiversiteit binnen de gemeente.

5.2 Grijsmilieu

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Een groene gezonde en veilige stad	Geluid	WHO-norm Wegverkeer Lden overdag/nacht Railverkeer Lden overdag/nacht Bedrijven Letmaal Lnacht			
	Geurhinder	Geurbelasting Geurhinder			
	Luchtkwaliteit	Concentraties PM10 en No2			
	Lichthinder	Lichtemissie			
	Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)	Aantal potentiële slachtoffers; risicocontour en kwetsbare objecten			

5.2.1 Geluid

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema geluid. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
Nationaal	Wet geluidshinder	Heeft als doel de mens te beschermen tegen de negatieve effecten van geluid. Hierin zijn de regels opgenomen voor weg- en railverkeerslawaai en voor gezoneerde industrieterreinen. Geluidhinder maatregelen moeten altijd zo dicht mogelijk bij de bron worden genomen.
	Wet Milieubeheer	Geluidsnormen zijn van toepassing om de woonomgeving te beschermen tegen geluidshinder
	Meerjarenprogramma Geluidsanering Spoor - ProRail	Doel van het Meerjarenprogramma is om het spoor stiller te maken door het plaatsen van schermen langs het spoor en geluidsanering van woningen
	Meerjarenprogramma Rijkswegen	Aanpak geluidhinder bij woningen nabij of langs Rijkswegen
Provinciaal/regionaal	Actieplan geluid 2018 – 2022 Provincie Gelderland	Actieplan om de geluidsituatie langs de provinciale wegen verder te verbeteren.
Lokaal	Beleidsplan geluid (2008)	Het beleidsplan geluid is een actualisatie van het beleidsplan waarin aanpassingen aan de Wet geluidhinder zijn doorgevoerd. In het Beleidsplan Geluid wordt een overzicht geboden van de wettelijke taken die de gemeente Arnhem uitvoert p het gebied van geluidhinder en is een programma van uitvoering opgenomen voor de acties die vanaf 2008 zijn ondernomen.
	Nota Uitvoeringsbeleid hogere grenswaarden (2007)	Uitvoeringsbeleid om hogere grenswaarden te kunnen verlenen binnen de gemeente Arnhem. Dit wordt bijvoorbeeld gebruikt om nieuwbouw mogelijk te maken.
	Actieplan Omgevingslawaai (2013)	Het Actieplan Omgevingslawaai geeft aan wat het college als geluidsknelpunt aanmerkt en welke maatregelen er tot 2018 zijn genomen om het aantal knelpunten te verminderen.
	Actieplan Omgevingslawaai 2021- 2023	Momenteel in ontwerp. Actieplan Omgevingslawaai geeft aan wat het college als knelpunt aanmerkt en welke maatregelen er tot 2023 worden genomen om het aantal knelpunten te verminderen.

Doelstelling van de gemeente op het gebied van geluid is om het aantal mensen dat wordt blootgesteld aan geluidshinder permanent te verminderen. Geluidshinder is behoorlijk in de buurt van wegen, spoorwegen, industrie en vliegvelden. Wegverkeer is de grootste veroorzaker van geluidshinder. Geluidshinder brengt grote schade toe aan de gezondheid.

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Geluid	WHO norm Lden en Lnight wegverkeer	Lden <53 dB Lnight <45dB	Lden 53-63 dB Lnight 45 – 63 dB	Lden ≥ 63 dB Lnight ≥ 63 dB
	WHO norm Lden en Lnight treinverkeer	Lden < 54 dB Lnight < 44 dB	Lden 54 – 68 dB Lnight 44 – 68 dB	Lden ≥ 68 dB Lnight ≥ 68 dB
	Lden en Lnight industrie en bedrijven	Lden < 45 dB Lnight < 40 dB	Lden 45 – 55 dB Lnight 40 – 55 dB	Lden ≥ 55 dB Lnight ≥ 55 dB

Beoordelingssystematiek

Het aspect geluid wordt beoordeeld op basis van de WHO-norm voor wegverkeer en treinverkeer. Lden staat voor Lday-evening-night en geeft dus de gemiddelde geluidswaarde aan gedurende een etmaal. In bovenstaande tabel is weergegeven wanneer de geluidswaarden van wegverkeer, spoorverkeer en industrie worden beoordeeld als goed, redelijk of slecht. Industrie en bedrijvigheid wordt beoordeeld op basis van de streefwaarde en grenswaarde uit het beleidsplan geluid (2008) van de gemeente zelf, omdat hier geen WHO-richtlijnen voor zijn[10].

Huidige situatie

Met de geluidskaarten van de gehele gemeente Arnhem uit 2016 zijn de geluidscontouren van wegverkeer, spoorverkeer en industrie en bedrijven bekeken. Op onderstaande figuren is het aspect geluid bekeken voor wegverkeer zowel overdag als in de nacht. Daarnaast zijn de toegestane geluidscontouren voor treinverkeer en industrie in onderstaande figuren weergegeven, ook zowel overdag als in de nacht. Voor het wegverkeer binnen de bebouwde kom geldt dat dat overdag op een aantal plekken de waarde in dB ≥ 70 is, in de nacht ligt de waarde op een aantal plekken binnen de bebouwde kom op ≥ 60. Voor het wegverkeer buiten de bebouwde kom geldt dat overdag op een aantal plekken de waarde in dB ≥ 75 is. Voor het wegverkeer buiten de bebouwde kom geldt dat in de nacht de waarde in dB op een aantal plekken ≥ 70 is. Voor het spoorverkeer geldt dat de geluidswaarde overdag op een aantal plekken rond de ≤ 69 dB ligt. Voor het spoorverkeer in de nacht ligt die waarde op een aantal plekken op ≤ 59 dB en rond het station tussen de 59- en ≥ 70 dB. Voor de geluidswaarden van industrie en bedrijven geldt dat de waarde van Letmaal binnen de zonegrens ligt tussen de 55 dB en op sommige plekken de 75 dB overschrijdt. Voor hetzelfde gebied geldt voor industrie en bedrijven in de nacht dat de waarden tussen de 50 en op sommige plekken binnen de zonegrens de 70 dB overschrijdt. In deze analyse met de gemeentelijke geluidscontouren is gekeken naar de geluidszonering van (spoor)wegen en bedrijven. Dat zegt echter nog niet alles over de geluidbelasting van gevoelige objecten zoals woningen.

Voor geluidsbelasting door wegverkeer geldt dat deze hoger is dan 70 dB is aan de Velperbuitensingel 20 - 21 en de Eusebiusbuitensingel 1[11]. Dat zijn de enige plekken in Arnhem waar de geluidsbelasting door wegverkeer te hoog is vanwege nabij gelegen woningen. Vanwege het Meerjarenprogramma Spoor en het Meerjarenprogramma Rijkswegen zijn en worden er bijvoorbeeld geluidschermen geplaatst en vindt geluidssanering aan woningen plaats. Voor industrie en bedrijven geldt dat in de op locatie geldende bestemmingsplannen is opgenomen dat geluidgevoelige bestemmingen in de buurt niet mogelijk zijn.

[10]RIVM WHO richtlijnen voor geluid – consequenties voor het Nederlandse beleid. (september 2020)

[11] Gemeente Arnhem Actieplan Omgevingslawaai 2021 – 2023, p. 17

In de huidige situatie zijn de toegestane geluidswaarden voor spoor- en wegverkeer en industrie en bedrijvigheid bekeken. Ondanks dat de geluidswaarden de WHO-norm of grenswaarde op locatie voor zowel wegverkeer, spoorverkeer en industrie overschrijden, zegt dat niet alles. Alleen aan de Velper- en Eusebiusbuitensingel is er sprake van een te hoge geluidsbelasting op woningen. Daarnaast worden in de huidige situatie voor weg- en spoorverkeer maatregelen genomen om geluidbelasting op woningen te verminderen. Dergelijke maatregelen worden pas bij een geluidsbelasting van waarschijnlijk >70dB getroffen. Voor industrie en bedrijvigheid zijn regels die geluidbelasting op woningen uitsluiten. Rondom bedrijventerreinen in Arnhem komt wel steeds meer woningbouw. Met maatwerkvoorschriften wordt vaak en wat hogere geluidbelasting toegestaan. Hierbij wordt in de afweging wel het beleidsplan Geluid meegenomen. Met deze argumenten wordt de huidige situatie voor geluid als redelijk beoordeeld. Voor het deelgebied Arnhem Centrum wordt het criterium geluid beoordeeld als **slecht** in de huidige situatie.

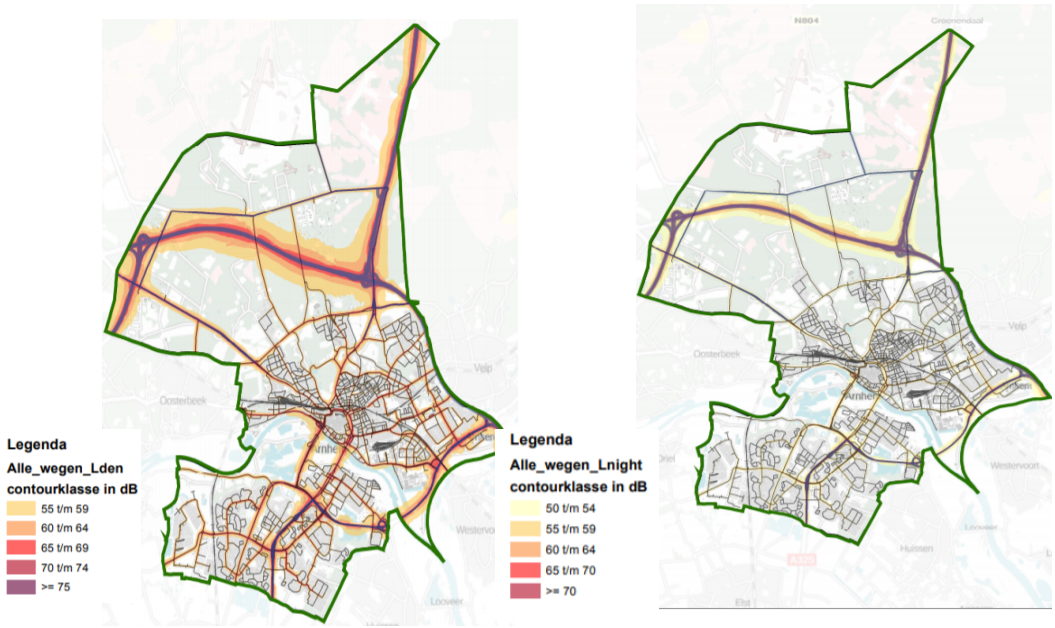

Figuur 5.7 Geluidscontouren wegen in dB overdag en in de nacht in Arnhem 2016 (Bron: Geluidskaarten gemeente Arnhem, 2016)

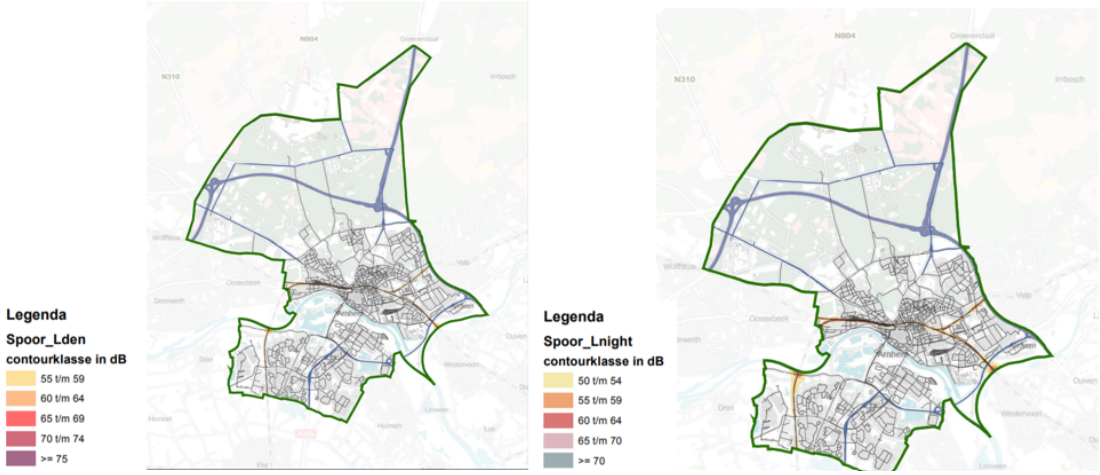

Figuur 5.8 Geluidscontouren Railverkeer in dB overdag en in de nacht in Arnhem 2016 (Bron: Geluidskaarten gemeente Arnhem, 2016)

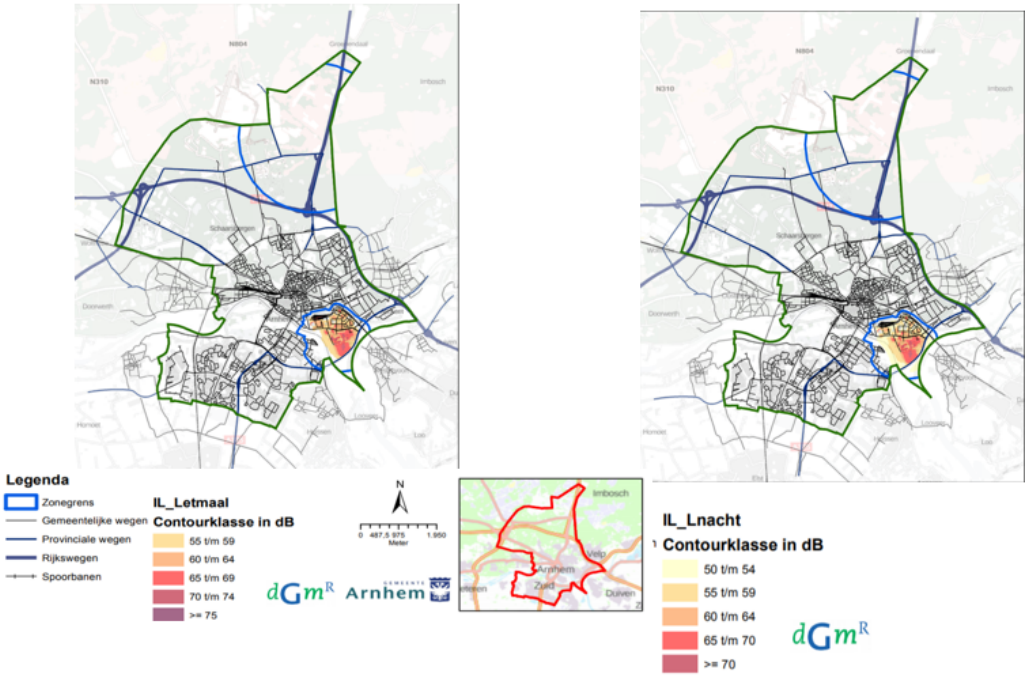

Figuur 5.9 Geluidscontouren Industrie en bedrijven in dB overdag en in de nacht in Arnhem 2016 (Bron: Geluidskaarten gemeente Arnhem, 2016)

Autonome ontwikkeling

Toenemende drukte, onder andere door verdichting en een toename van transport, kan leiden tot een negatief effect van geluid. Aan de andere kant is er door technologische ontwikkelingen de mogelijkheid om het geluid bij de bron te verminderen. Daarbij voert de provincie Gelderland al beleid om de geluidssituatie langs provinciale wegen te verbeteren. In de autonome ontwikkeling draagt technologische ontwikkeling enigszins bij aan het verminderen van geluidsbelasting. Door stillere voertuigen, stiller asfalt en verlaagde snelheden vermindert de geluidsbelasting van wegverkeer. Zo is in het Actieplan Omgevingslawaai Arnhem 2021 – 2023 opgenomen dat bij vervanging van gemeentelijke hoofdwegen gebruik zal worden gemaakt van stil asfalt.

Dat betekent een lagere geluidsbelasting van woningen langs deze wegen. Voor Rijkswegen ligt er momenteel een ontwerpbesluit ter inzage om een aantal woningen rond de Kemperweg en A12 te saneren. Voor spoorverkeer wordt momenteel een akoestisch onderzoek uitgevoerd waarbij wordt gekeken of er maatregelen nodig zijn om de geluidsbelasting op woningen te verminderen. Echter, zijn er tegelijkertijd ontwikkelingen voorzien die de geluidswaarden verder opvoeren, zoals verdere verstedelijking en verdichting. Het milieu-thema geluid wordt met bovenstaande argumenten in de autonome ontwikkeling beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator geluid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Doormiddel van het kwaliteitskader wordt de samenhang tussen waarden geborgd. Voorwaarde is dat nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad. Zo kan afschermende bebouwing bijdragen aan het verminderen van geluid voor de omgeving. Op deze wijze kan de toenemende geluidsbelasting beperkt worden.	
We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering	0	Door een gebiedsgericht milieubeleid worden milieuambities afgestemd op de levendigheid van een gebied. De bijbehorende monitoring draagt bij aan een inzicht in het wel of niet voldoen aan de gezondheidsnormen. Aangezien het gebiedsgerichte milieubeleid nog niet verder geconcretiseerd is, is de verwachting dat de invloed van de visie beperkt is.	
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	0	De gemeente heeft keuzes gemaakt in welke locaties geschikt zijn voor functiemenging en welke locaties geschikt zijn voor bedrijven met meer milieuruimte. Afhankelijk van de situering van het bedrijventerrein kan dit leiden tot extra (vracht) verkeer op plekken waar de geluidbelasting al	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		boven de gewenste norm is. Bijvoorbeeld bij verdere intensivering in stedelijk gebied. Met name vrachtverkeer zorgt voor een extra geluidsbelasting. Juist de lage tonen van vrachtwagens veroorzaken hinder. Functiemenging kan een bijdrage leveren aan het verkorten van afstanden tussen woning en bestemming en kan daarmee in potentie het gebruik van de auto doen afnemen. In dat geval heeft het een positief effect op de geluidsbelasting.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Het toevoegen van nieuwe woningen leidt naar verwachting tot een toename van verkeer met een extra geluidsbelasting als gevolg. Deze geluidsbelasting komt bovenop de huidige geluidsbelasting die op verschillende locaties de WHO-norm reeds overschrijdt. Bandenlawaai is hierbij overheersend, dus de transitie naar elektrisch zal niet direct een positief effect hebben.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We gaan vaker en meer lopen en we pakken sneller de fiets	+	Het is onduidelijk wat het stimuleren van lopen en fietsen per saldo met de verkeerstromen doet, maar naar verwachting leidt dit tot een afname van het gebruik van de auto. Hierdoor zal de uitstoot verminderd worden wat een positief effect heeft op de geluidsbelasting.	Op regionaal niveau worden doorfiets- en snelfietsroutes aangelegd, o.a. over de Rijn. In de gehele stad wordt lopen gestimuleerd, maar de focus ligt op de armere wijken (Nationaal Programma Arnhem Oost), hier kan de grootste gezondheidswinst worden behaald.
We blijven investeren in trolley en trein	0	Het is onduidelijk wat het stimuleren van het gebruik van OV per saldo met de verkeerstromen doet, maar naar verwachting leidt dit tot een afname van het gebruik van de auto. Bandenlawaai is overheersend, dus ook de zwarte trolleybussen zullen voor geluidhinder	Focus ligt op Arnhem Centraal, daarnaast wordt er een ongelijkvloerse kruising bij Spoorknoop oost gerealiseerd en komt er een extra halteplaats

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		blijven zorgen. Een hogere intensiteit op het spoor leidt daarnaast ook tot meer geluidsoverlast.	op het spoor richting Zevenaar.

Toelichting effectbeoordeling
De Omgevingsvisie maakt ontwikkelingen mogelijk die resulteren in meer verdichting, wat kan leiden tot een toename van het aantal gehinderden. In gesprek met de gemeente over geluidbelasting kwam ter sprake dat de forse hoeveelheid woningen leiden tot veel meer verkeersbewegingen en dat bandenlawaai een overheersende factor is (in verhouding tot motorgeluid) – elektrificering van het autoverkeer in Arnhem heeft dus beperkte invloed. Daarnaast zorgt de extra druk op trolleybus en trein ook voor meer geluidshinder. De nadruk in de Omgevingsvisie op fietsen en het kwaliteitskader voor verdichting zouden kunnen zorgen dat de effecten van meer mobiliteit beperkt blijven, maar zijn enerzijds mogelijk niet voldoende en anderzijds nog zeer vaag. Verwacht wordt dat de Omgevingsvisie een **negatief** effect zal hebben op de indicator geluid.

5.2.2 Geurhinder

Doel is om geurhinder terug te dringen en te voorkomen. Op de lange termijn is het doel dat het gezondheidsaspect geur alleen tot verwaarloosbare risico's leidt. Geur is vaak niet direct schadelijk voor de gezondheid, maar kan indirect leiden tot gezondheidseffecten. Hinder an sich zegt niets over de schadelijkheid van stoffen.

Beleid en doelstellingen
Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema geur. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Wet milieubeheer	Activiteitenbesluit bevat regels voor bedrijven waaronder maatregelen waarmee geurhinder kan worden beperkt of tot een acceptabel niveau kan worden teruggebracht.
	Nederlandse emissierichtlijn Lucht (NER)	Systematiek waarin staat beschreven welke informatie nodig is om voor industriële bedrijven het acceptabele geurhinderniveau vast te kunnen stellen
Provinciaal/regionaal	Gelderse Omgevingsvisie Gaaf Gelderland en Omgevingsverordening	Kaders en regels voor gezond en veilig wonen in Gelderland. Geur is onderdeel van een gezonde en veilige leefomgeving.
	Beleidsregels geur bedrijven Gelderland 2017	Hierin staan de regels voor geur van bedrijven beschreven. Het gaat nadrukkelijk om bedrijven niet zijnde veehouderijen
Lokaal	Geurbeleid (2010)	Beleidsplan gaat over geur afkomstig van industriële bedrijven waarvoor de gemeente Arnhem het bevoegde gezag is. Het geurbeleid van de gemeente sluit aan op een acceptabel geurniveau zoals dat door de provincie Gelderland in de

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		beleidsregels geur in de milieuvergunning is vastgesteld. Voor het bepalen van een acceptabel geurniveau binnen Arnhem wordt gebruik gemaakt van een gebiedstypering. Het doel van het geurbeleid is dat inwoners van Arnhem nu en in de toekomst niet worden blootgesteld aan geuroverlast door industriële bedrijven.

Beoordelingssystematiek

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Geurhinder	Klachten over geurhinder	Veel klachten over geurhinder	Weinig klachten over geurhinder	Geen klachten over geurhinder

In de beoordeling van geur wordt gekeken naar geurhinder. Hinder is een belangrijk signaal dat mensen zicht niet prettig voelen in hun omgeving. Mogelijke aan geur gerelateerde gezondheidsklachten zijn hoofdpijn, benauwdheid en misselijkheid[12]. Met de Gezondheidsmonitor van de GGD Gelderland Midden is gekeken naar de geurhinder in regio en gemeenten.

Huidige situatie

Uit de gezondheidsmonitor van de GGD Gelderland Midden blijkt dat de geurhinder met name komt van openhaarden, vuurkorven, barbecues en rioleringsputten in de weg[13]. In Arnhem gaan de meeste klachten over geur door horecabedrijven. Van de bedrijven zoals benoemd in het beleidsplan van de gemeente (2010) zijn er een aantal bedrijven verdwenen en van de resterende bedrijven komen niet veel klachten (persoonlijke communicatie, 29 juni 2021[14]). Omdat er weinig klachten over geurhinder door bedrijven binnen komen bij de gemeente wordt de huidige situatie beoordeeld als **redelijk.**

Geurcontouren van bedrijven in Arnhem Zuid

Met de provinciale kaart geursignalering is gekeken naar de geurcontouren van bedrijven, waarvan bekend is dat ze geurrelevant zijn. De geurzones geven de toegestane geurbelasting aan. De kaart geeft dus niet aan waar de knelpunten voor geur zitten, maar waar gezien de vergunde emissie knelpunten zitten voor ruimtelijke ontwikkelingen. Zichtbaar in onderstaande figuur is dat in Arnhem Zuid voor een Rioolwaterzuiveringsinstallatie en een Recyclingservice geuremissie is vergund die in beide gevallen de richtwaarde overschrijdt en in het geval van de Recyclingservice de grenswaarde overschrijdt. Beide bedrijven vormen een belemmering voor de ruimtelijke ontwikkeling van nieuwe woningen in de buurt. Dit vormt een aandachtspunt voor de huidige situatie van geur in Arnhem Zuid. Bovenstaande gegevens gaan niet direct over geurhinder en klachten en daarom wijkt de beoordeling van Arnhem Zuid voor geur in huidige situatie en autonome ontwikkeling niet af van de beoordeling van Arnhem als geheel.

[12] Kaart RIVM 2019

[13] GGD Midden Gelderland – Gezondheidsmonitor 19 tot 65 jarigen en 65-plussers in de gemeente Arnhem (2017)

[14] Y. Gerritsen, Gemeente Arnhem dinsdag 29 juni 2021

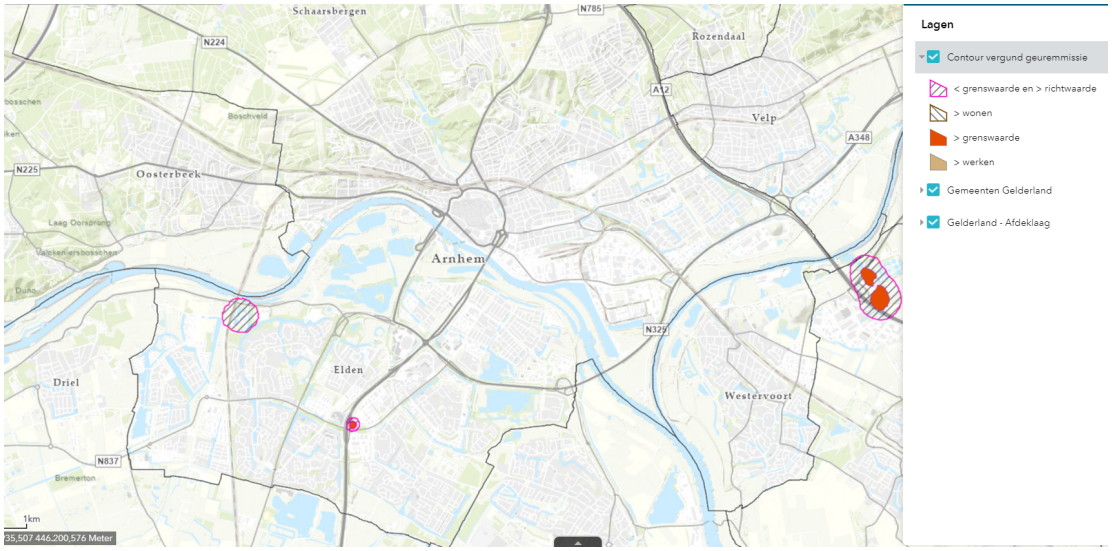

Figuur 5.10 Geurcontouren van bedrijven in Arnhem waarvoor de provincie Gelderland een milieuvergunning heeft verleend (Bron: Geursignaleringskaart Provincie Gelderland, 2019)

Autonome ontwikkeling

Voor geur is, net als voor veel andere milieuaspecten, de verwachting dat door groeiende bevolkingsdichtheid meer mensen aan geuremissies zullen worden blootgesteld. Er zijn op dit moment geen regels in beleid opgenomen voor het stoken van openhaarden en vuurkorven. De geurhinder die dit veroorzaakt zal in de autonome ontwikkeling naar verwachting blijven bestaan. Tegelijkertijd komt er onder de Omgevingswet meer aandacht voor gezondheidsaspecten in de fysiek leefomgeving. Het blijft een aandachtspunt dat er geen woningen te dicht in de buurt van bedrijven die geurhinder veroorzaken. De geurhinder in de autonome ontwikkeling wordt beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator geur is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering	0	Door een gebiedsgericht milieubeleid worden milieuambities afgestemd op de levendigheid van een gebied. De bijbehorende monitoring draagt bij aan een inzicht in het wel of niet voldoen aan de gezondheidsnormen. Aangezien het gebiedsgerichte milieubeleid nog niet verder geconcretiseerd is, is de	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		verwachting dat de invloed van de visie beperkt is.	
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	-	Door het behouden van bedrijventerreinen en de inzet op functiemenging op verschillende locaties is het mogelijk dat nieuwe bedrijven met een geurcontour zich vestigen of dat nieuwe woningen gerealiseerd worden in de nabijheid van bedrijven met een geurcontour. Vanwege sectorale wetgeving zal de geurhinder zoveel mogelijk beperkt worden maar een toename van het aantal geurgehinderden is niet op voorhand uit te sluiten.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	De geurcontouren in de huidige situatie zijn beperkt. Door de verwachte bevolkingsgroei als het gevolg van het toevoegen van nieuwe woningen zouden meer inwoners aan geuremissies kunnen worden blootgesteld. De voorgenomen verdichtingslocaties liggen echter op grote afstand van de huidige geurcontouren wat de kans op een toename aan hinder zeer klein maakt.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling
Met het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot meer inwoners die aan geuremissies (van barbecues, vuurkorven, open haarden, etc.) worden blootgesteld. Hier zijn momenteel geen regels voor en ook de Omgevingsvisie komt dit niet terug. Overige bronnen van geurhinder worden beperkt door een gebiedsgerichte milieubenadering en wordt geurhinder zoveel mogelijk beperkt door bestaande wet- en regelgeving. De verwachting is daarom dat het nieuwe beleid van de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed heeft op de indicator geur.

5.2.3 Luchtkwaliteit

Beleid en doelstellingen
Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema luchtkwaliteit. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Wet milieubeheer	De Wet milieubeheer (Wm) is de belangrijkste milieuwet. Deze wet bepaalt welk wettelijk gereedschap kan worden ingezet om het milieu te beschermen.
Provinciaal regionaal	Schone lucht akkoord	Het schone lucht akkoord is ondertekend door (…) gemeenten in Nederland. De gezamenlijke ambitie is om in alle relevante sectoren de uitstoot van vervuilende stoffen te beperken, om zo in 2030 minimaal 50% gezondheidswinst ten opzichte van 2016 te behalen.
Lokaal	Uitvoeringsagenda luchtkwaliteit	In de uitvoeringsagenda wordt beschreven binnen welke context de gemeente de knelpunten wil oplossen en naar een verbetering van de luchtkwaliteit wil streven, ook onder de wettelijke grenswaarden om gezondheidswinst te behalen. De Arnhemse ambitie voor luchtkwaliteit is het verbeteren van de gezondheid van inwoners van Arnhem voor de korte- (tot 2020) en lange termijn (tot 2050). De gemeente wil het behalen van de wettelijke grenswaarden voor luchtkwaliteit binnen de afspraken met het rijk versnellen. Daarnaast wil de gemeente de negatieve gezondheidseffecten van luchtverontreiniging verder terugdringen.

Beoordelingssystematiek

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Luchtkwaliteit	Concentraties PM10 en NO_2	Minder dan Wettelijke EU-normen 40 µg/m^3	Voldoen aan EU-norm	Voldoen aan WHO-richtlijnen

Metingen van Fijnstof en stikstofdioxide zijn luchtverontreinigingen die hier worden gebruikt in het beoordelen van luchtkwaliteit. Fijnstof wordt vaak gemeten aan de hand van PM10 (fijnstof kleiner dan 10 micrometer), PM 2,5 (fijnstof kleiner dan 2,5 micrometer) en ultrafijnstof (UFP: fijnstof kleiner dan 0,1 micrometer). De concentraties van PM10 en NO2 worden jaarlijks landelijk en provinciaal gemeten en gerapporteerd. Hier is dus voor de huidige situatie, en naar verwachting de komende decennia ruim informatie voor te vinden. Het RIVM maakt zelfs prognoses over de te verwachten concentraties PM10 en NO2. Hier worden enkel de concentraties PM10 en NO2 gebruikt als criterium om de beoordeling te maken.

De Europese richtlijn 2008/50/EG beschrijft grenswaarden voor deze en andere concentraties in de lucht. De EU-normen, die op basis van wetenschappelijke kennis zijn vastgesteld, worden gebruikt als ondergrens in de beoordeling. De WHO-richtlijnen worden als bovengrens gebruikt. De richtlijnen dienen als doelstelling voor overheden om gezondheid te verbeteren. In alle concentraties die hierna genoemd zijn betreft het jaargemiddelde concentraties.

Tabel 5.1 Normen en richtlijnen voor luchtkwaliteit

Stof	EU-norm (µg/m^3)	WHO-richtlijn (µg/m^3)
PM10	40	20
NO2	40	20

Huidige situatie

In onderstaande figuren staan de concentraties PM10 en No_2 binnen de gemeentelijke grenzen van Arnhem weergegeven voor het jaar 2019. Voor de concentratie stikstofdioxide, ofwel N02, geldt dat deze in en rondom het centrum en boven en rondom de belangrijke wegen ligt tussen de 18 en ≥ 39 microgram/m^3. Op andere plekken binnen de gemeentegrenzen van Arnhem ligt de waarde van de concentratie stikstofdioxide tussen de <10 en 18 microgram/m^3. Voor de concentratie fijnstof, ofwel PM10, geldt dat deze in en rondom het centrum en boven de belangrijke wegen ligt tussen de 19 en 22 microgram PM10/m^3. Op andere plekken binnen de grenzen van de gemeente Arnhem ligt de waarde van de concentratie fijnstof tussen de <15 en 18 microgram PM10/m^3. De concentratie stikstofdioxide overschrijdt in de huidige situatie met name boven het centrum en de wegen de wettelijke EUnorm van 40 microgram per kubieke meter lucht. De concentratie fijnstof overschrijdt in de huidige situatie met name boven het centrum en de belangrijke wegen net de WHO-richtlijn van 20 microgram per kubieke meter lucht, maar voldoet ruimschoots aan de EU-norm. De luchtkwaliteit wordt daarmee in de huidige situatie voor het criterium stikstofdioxide beoordeeld als slecht en voor het criterium fijnstof beoordeeld als redelijk. De stikstofdepositie komt maar op een beperkt aantal plekken boven de waarde van 39. De luchtkwaliteit wordt daarmee in de huidige situatie beoordeeld als **redelijk.**

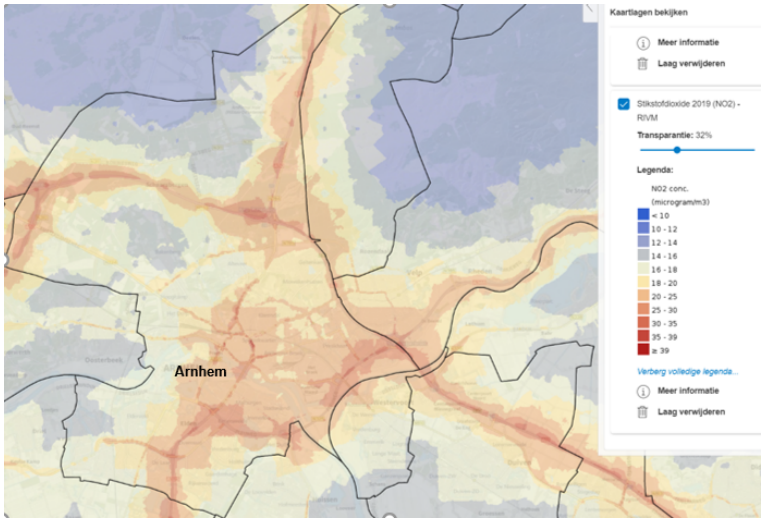

Figuur 5.11 Concentraties N02 in en Rondom Arnhem 2019 Uitsnede (Bron: Atlas van de Leefomgeving)

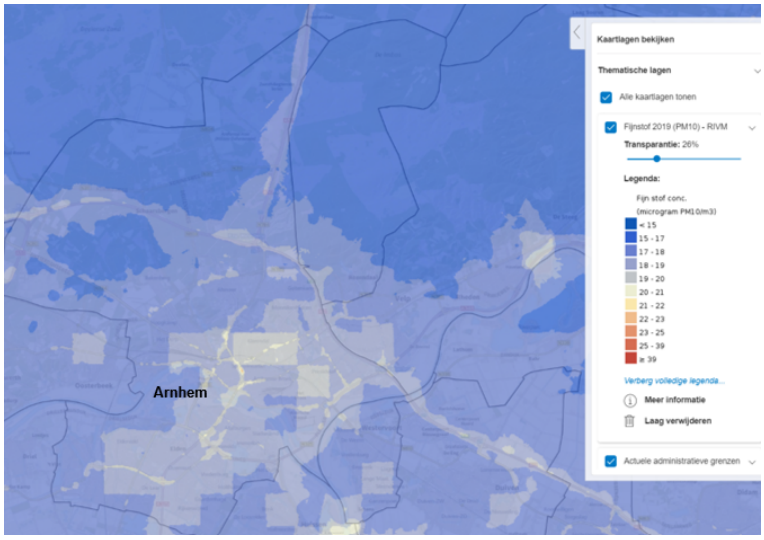

Figuur 5.12 Concentraties Fijnstof Pm10 in en Rondom Arnhem 2019 Uitsnede (Bron: Atlas van de Leefomgeving)

Autonome ontwikkeling

Technische vernieuwingen die leiden tot schonere en duurzame energiebronnen hebben een mogelijk positief effect op de luchtkwaliteit in Nederland in de toekomst. Een toename van emissieloos wegverkeer zal leiden tot een verbetering van de luchtkwaliteit. Als fossiele brandstoffen voor een groot deel door biomassa vervangen worden, blijft er echter sprake van uitstoot door verbranding met negatieve gevolgen voor de luchtkwaliteit. Het gebruik van duurzame energiebronnen leidt daarom niet automatisch tot een verbetering van de luchtkwaliteit. Momenteel wordt op veel plekken in Nederland de Regionale Energiestrategie doorlopen. Hierbij wordt ingezet op duurzame opwek van energie uit wind en zon. In het 'bod' van de RES kan de regio en kunnen gemeentes ook andere vormen van energie-opwek en gebruik van warmtebronnen opnemen. Op basis van deze argumenten wordt de autonome ontwikkeling beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator luchtkwaliteit is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Doormiddel van het kwaliteitskader wordt de samenhang tussen waarden geborgd. Voorwaarde is dat nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad. De verwachting is daardoor dat negatieve effecten op luchtkwaliteit beperkt worden.	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering	0	Door een gebiedsgericht milieubeleid worden milieuambities afgestemd op de levendigheid van een gebied. De bijbehorende monitoring draagt bij aan een inzicht in het wel of niet voldoen aan de gezondheidsnormen. Aangezien het gebiedsgerichte milieubeleid nog niet verder geconcretiseerd is, is de verwachting dat de invloed van de visie beperkt is. Uit gesprekken met specialisten van de gemeente Arnhem bleek dit voor luchtkwaliteit niet van toepassing, aangezien luchtkwaliteit in principe niet gebiedsgericht moet worden aangepakt.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Door een toename van verkeerstromen, als gevolg van de bevolkingsgroei, kan de luchtkwaliteit verslechteren. De keuze om een groot deel van de woningen te ontwikkelen rondom het centrum, het belangrijkste OV knooppunt, en het gebruik van OV te stimuleren draagt bij aan het verminderen van het aantal vervoersbewegingen. Op deze locatie en ook op andere ontwikkellocaties zal het er naar verwachting echter sprake zijn van een verkeerstoename wat kan leiden tot een verslechtering van de luchtkwaliteit. Tegelijkertijd is er sprake van een autonome trend van een verbetering van de luchtkwaliteit en stijgt het aandeel elektrische auto, wat positief bijdraagt.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We gaan vaker en meer lopen en pakken sneller de fiets	+	Het is onduidelijk wat het stimuleren van lopen en fietsen per saldo met de verkeerstromen doet, maar naar verwachting leidt dit tot een afname van het gebruik van de auto. Hierdoor zal de uitstoot verminderd worden wat een positief effect heeft op de luchtkwaliteit.	Op regionaal niveau worden doorfiets- en snelfietsroutes aangelegd, o.a. over de Rijn. In de gehele stad wordt lopen gestimuleerd, maar de focus ligt op de armere wijken

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			(Nationaal Programma Arnhem Oost), hier kan de grootste gezondheidswinst worden behaald.
We blijven investeren in trolley en trein	+	Het is onduidelijk wat het stimuleren van het gebruik van OV per saldo met de verkeerstromen doet, maar naar verwachting leidt dit tot een afname van het gebruik van de auto. Hierdoor zal de uitstoot verminderd worden wat een positief effect heeft op de luchtkwaliteit.	Focus ligt op Arnhem Centraal, daarnaast wordt er een ongelijkvloerse kruising bij Spoorknoop oost gerealiseerd en komt er een extra halteplaats op het spoor richting Zevenaar.
We gaan voor duurzame mobiliteit	+	Door de aanleg van nieuwe infrastructuur, de aanleg van een laadinfrastructuur en het faciliteren van materiële en gedragsveranderingen worden inwoners gestimuleerd om te kiezen voor de fiets, het OV of een elektrische auto. Dit zal leiden tot een vermindering van het aantal vervoerbewegingen met de auto wat positief bijdraagt aan de luchtkwaliteit.	

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie voorziet in het toevoegen van een groot aantal nieuwe woningen. Verdichting van woningen kan leiden tot meer gehinderden aan overschrijdingen WHO richtlijnen, doordat woningen dichter bij bronnen worden gerealiseerd en er meer verkeer ontstaat. De inzet op duurzame mobiliteit is van belang en heeft naar verwachting een positief effect op de luchtkwaliteit. Daarnaast ontwikkelt de gemeente een kwaliteitskader verdichting en zet zij in op een gebiedsgerichte milieubenadering. Er is echter sprake van een belangrijke vraag hieromtrent: zijn de woningen er eerder of de grootschalige elektrificering van particulier persoonsvervoer per auto? Indien er sprake is van het eerste neigen de keuzes in de Omgevingsvisie naar een negatief effect, indien het particulier personenvervoer eerst elektrificeert dan neigt de Omgevingsvisie naar een positief effect.

Daarnaast is maar de vraag of Arnhem met de gebiedsgerichte milieubenadering resultaten behaalt. In het kader van lucht is de gemeente namelijk afhankelijk van de wijde omgeving. De verwachting is zodoende dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **beperkt** is voor de luchtkwaliteit in Arnhem.

5.2.4 Lichthinder

Het voorkomen van lichthinder en beschermen van de duisternis met specifieke aandacht voor de negatieve effecten van lichthinder zoals verstoring van het dag- en nachtritme van zowel mens, dier als natuur als geheel.

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema lichthinder. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Wet milieubeheer	Lichthinder wordt omschreven als: ”het ten gevolge van een verlichtingsinstallatie ontstaan van ongewenste visuele neveneffecten bij meer dan een nader bepaald percentage van personen buiten de groep van personen waarvoor de verlichtingsinstallatie oorspronkelijk bestemd is”. Lichtinstallaties zijn van invloed op het milieu. Zo kan verlichting zorgen voor een verstoort dag- en nachtritme wat negatieve gezondheidseffecten tot gevolg kan hebben.
Provinciaal regionaal	Veluwe donker en stil (2007)	De gemeente Arnhem heeft zich officieel aangesloten bij het regionale project ‘Veluwe donker en stil’ en heeft een samenwerkingsverklaring getekend.
Lokaal	Arnhemse nota Lichthinder op de Veluwe (2001)	Doelstelling is het terugdringen van lichthinder en het beschermen van donkerte in de openbare ruimte op de Veluwe. Het gaat specifiek om het gebied op de Veluwe ten noorden van de Schelmseweg dat meer dan 5000 hectare behelst. Het gaat hier om openbare en particuliere verlichting. De sociale- en verkeersveiligheid zijn belangrijke randvoorwaarden voor het beleid. Bij de nota zijn ook maatregelen opgenomen om lichthinder terug te brengen met daarbij de betrokkene partners en een planning.
	Beleidsregels voor lichtmasten bij sportvelden (2002)	Beleidsregels voor verlichtingsinstallaties bij sportvelden waar de gemeente aanvragen voor lichtmasten bij sportvelden aan kan toetsen. De notitie is een aanzet tot dergelijke gemeentelijke beleidsregels die de basis kunnen vormen voor aanpassingen in de desbetreffende bestemmingsplannen.

Beoordelingssystematiek

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Lichthinder	Lichtemissie (E-10 Watt/cm^2/steradiaal)	< 5 – 25 (E-10 Watt/cm^2/steradiaal)	25 – 100 (E-10 Watt/cm^2/steradiaal)	100 - > 400 (E-10 Watt/cm^2/steradiaal)

Lichtemissie wordt uitgedrukt in Watt per cm^2 per steradiaal. Watt per steradiaal is de stralingsintensiteit die van, in dit geval per cm^2 , van een bron vertrekt. Het is een maat voor de felheid van een oppervlak. In gebieden die rood worden weergegeven op de kaart wordt veel licht uitgestoten. In andere gebieden met uitzondering van steden wordt relatief weinig licht uitgestoten. De lichtemissiekaart voor het jaar 2018 is gebaseerd op metingen van het satellietinstrument VIIRS, de Visible/Infrared Imager/Radiometer Suite. Medewerkers van de Aardobservatie Groep van het Amerikaanse NOAA, de National Oceanic and Atmospheric Administration, hebben de satellietgegevens bewerkt om een wereldkaart van de maandgemiddelde nachtelijke lichtemissie te maken. Het RIVM heeft hieruit een uitsnede voor Nederland gemaakt en heeft de maandgemiddelden samengevoegd tot een jaargemiddelde[15].

Huidige situatie

In onderstaande kaart staat de lichtemissie binnen de gemeentegrenzen van Arnhem in 2018 verbeeldt. Zichtbaar is dat in het centrum, nabij wegen en bebouwing sprake is van een lichtemissie tussen de 25 en 200 E-10 Watt/cm^2/steradiaal. Op enkele plekken in het centrum is sprake van meer dan 400 E-10 Watt/cm^2/steradiaal. In het noorden van de gemeente Arnhem is voor het grootste deel van lichtemissie met een waarde tussen de 5 en 100 E-10 Watt/cm^2/steradiaal. De lichthinder binnen de gemeentegrenzen van Arnhem in de huidige situatie wordt beoordeeld als redelijk,. Met name in het centrum en de bebouwde omgeving is sprake van overschrijding van wenselijke waarde aan lichtemissie. De lichthinder wordt in de huidige situatie beoordeeld als **slecht** voor Arnhem Centrum.

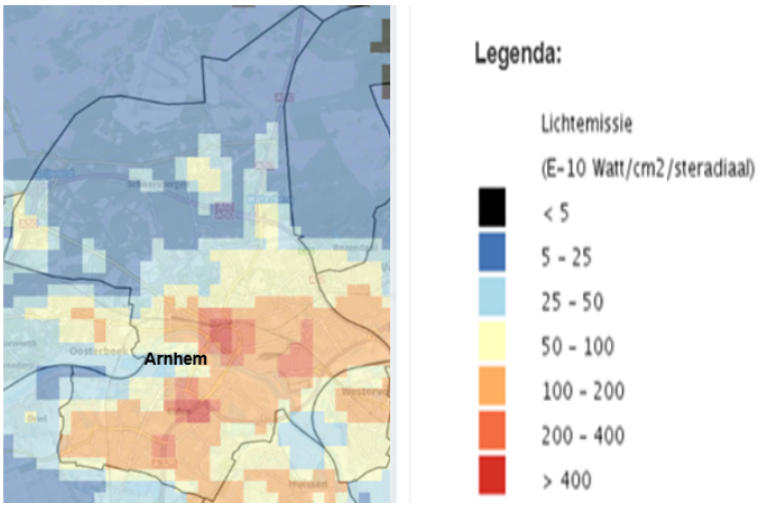

Figuur 5.13 Lichtemissie in en rondom Arnhem in 2018 Uitsnede (Bron: Atlas van de leefomgeving)

[15] RIVM lichtemmissiekaart (2018) beschikbaar via atlasleefomgeving.nl/kaarten

Autonome ontwikkeling

Voor licht is, net als voor veel andere milieuaspecten, de verwachting dat door groeiende bevolkingsdichtheid meer mensen aan lichtemissie zullen bijdragen en zullen worden blootgesteld. Wel is er in toenemende mate aandacht voor lichthinder en beginnen maatregelen zoals gerichte straatverlichting gemeengoed te worden. In Arnhem is hier ook in toenemende mate de aandacht voor. De lichthinder in de autonome ontwikkeling wordt beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator lichthinder is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Doormiddel van het kwaliteitskader wordt de samenhang tussen waarden geborgd. Voorwaarde is dat nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad. De verwachting is daardoor dat de kans op toenemende lichthinder wordt verkleind.	
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	+	Onnodig lichthinder is in de hele stad een aandachtspunt. Daarnaast wordt een keuze gemaakt in welke gebieden rust en nachtelijke donkerte voorop staan. In het document 'Groenvisie 2017-2035' is waardevolle natuur vastgelegd. Hoewel deze keuze in de Omgevingsvisie niet wordt gemaakt is de verwachting dat dit beleid positief bijdraagt aan het beperken van lichthinder.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Het toevoegen van meer woningen zal leiden tot een hogere bevolkingsdichtheid met meer lichthinder tot gevolg.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling
Met het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot een toename van lichthinder. Tegelijkertijd vormt lichthinder in de gehele stad een aandachtspunt en wordt er per gebied bepaald in welke mate lichthinder wordt toegestaan. De verwachting dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **beperkt** is.

5.2.5 Omgevingsveiligheid

Beleid en doelstellingen
Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema omgevingsveiligheid. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Besluit risico's zware ongevallen (Brzo) en besluit externe veiligheid inrichtingen (bevi) Besluit externe veiligheid buisleidingen (Bevb) Besluit externe veiligheid transportroutes (Bevt)	
Provinciaal regionaal	Regeling provinciale risicokaart	Provinciale risicokaart
Lokaal	Beleidsplan Externe veiligheid (2005)	Doel van het beleidsplan is het ordenen van de stad en de risicovolle activiteiten, zoals vervoer van gevaarlijke stoffen, zodanig te organiseren dat de risico's voor de bewoners van Arnhem worden beperkt.

Beoordelingssystematiek

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Externe veiligheid	- Groepsrisico Aantal potentiële slachtoffers - 10-6 Plaatsgebonden Risicocontour (PR) (binnen deze contour geen kwetsbare extra kwetsbare objecten (ziekenhuizen) en beperkt kwetsbare objecten).	Geen extra kwetsbare/kwetsbare en beperkt kwetsbare objecten binnen de 10-6 PR contour. Geen toename van het groepsrisico	Geen extra kwetsbare/kwetsbare objecten binnen de 10-6 PR contour. Toename van het groepsrisico waarbij aandacht is voor zelfredzaamheid, bestrijdbaarheid van een incident of ramp en kans -en/of effect-reducerende maatregelen.	Beperkt kwetsbare objecten binnen de 10-6 PR contour. Toename van het groepsrisico waarbij geen aandacht is voor zelfredzaamheid, bestrijdbaarheid van een incident of ramp en kans -en/of effect-reducerende maatregelen.

Voor de indicator externe veiligheid is gekeken naar de indicatoren groepsrisico en het plaatsgebonden risico. Als het groepsrisico toeneemt en (beperkt) kwetsbare objecten binnen de plaatsgebonden risico contour vallen wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht. Als er geen kwetsbare objecten binnen die contour vallen en groepsrisico niet toeneemt wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed.

Huidige situatie

In de huidige situatie liggen een beperkt aantal kwetsbare objecten nabij risicogebieden. Aangezien het om stedelijk gebied gaat waar de ruimte beperkt is, is dat onvermijdelijk. Er is sterke wet- en regelgeving op het gebied van externe veiligheid in de vorm van het brzo en bevi en het lokale beleidsplan externe veiligheid. De externe veiligheid wordt daarom in de huidige situatie beoordeeld als **redelijk**, omdat waakzaamheid altijd gewenst is.

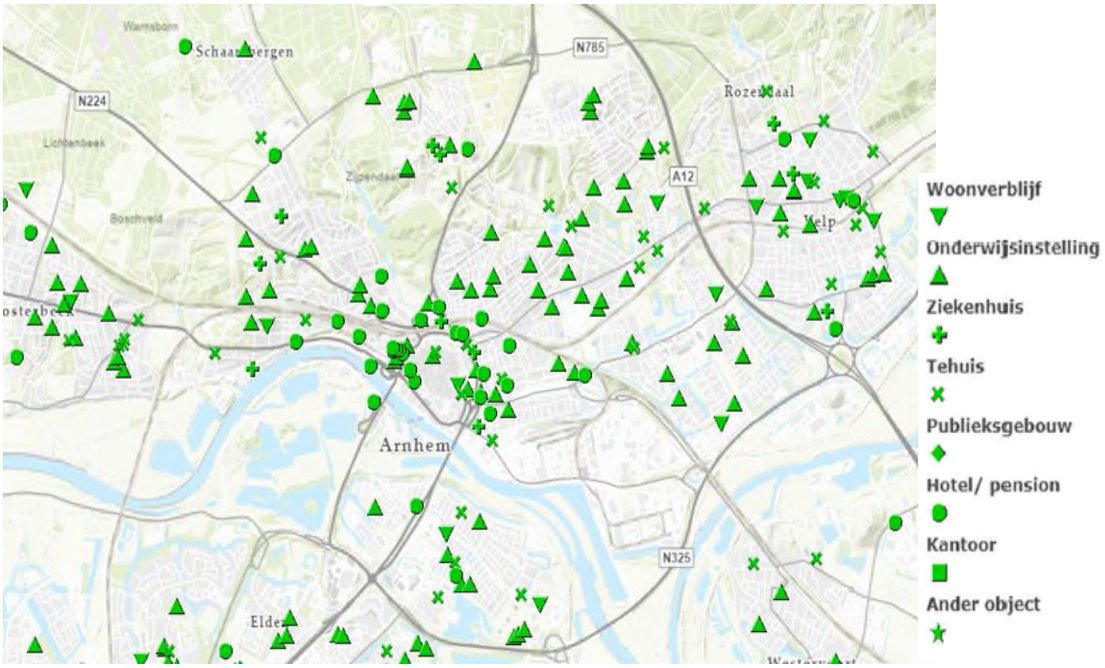

Figuur 5.14 Gevoelige functies in en rondom gemeente Arnhem Centrum Gevoelige functies in en rondom gemeente Arnhem Centrum

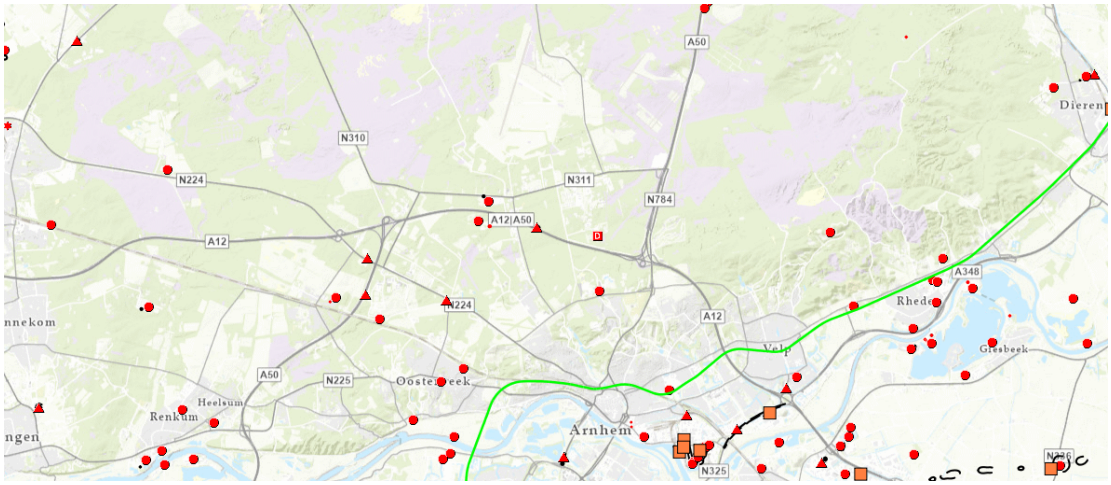

Figuur 5.15 Risicolocaties in en rondom gemeente Arnhem Centrum

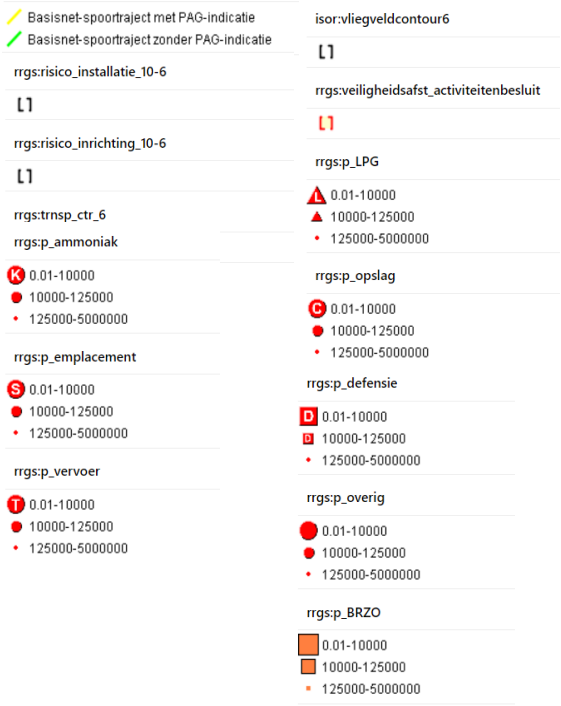

Figuur 5.16 Legenda risicolocaties

Autonome ontwikkeling

Het is niet waarschijnlijk dat de kans op ongevallen significant zal toenemen. Het groepsrisico kan echter wel toenemen door toenemende bevolkingsdichtheid en verdichting. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Deelgebieden
Het deelgebied Arnhem Noord wordt qua geluid en lichthinder beoordeeld als goed ten opzichte van de huidige situatie en autonome ontwikkeling van die thema's voor Arnhem als geheel. Dit komt omdat met name het centrum en omliggende wijken te maken hebben met geluidsbelasting door spoorwegen en bedrijven. Ook qua lichthinder is er meer hinder in het centrumgebied, omdat er daar meer lichtverstoring is en er meer mensen wonen. Geluidsbelasting door spoorverkeer en bedrijven en lichthinder is in Arnhem Noord minder dan in de andere deelgebieden.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator omgevingsveiligheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Doormiddel van het kwaliteitskader wordt de samenhang tussen waarden geborgd. Voorwaarde is dat nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad. De verwachting is daardoor dat de kans op een toenemend groepsrisico wordt verkleind.	
We maken onze wijken veiliger	+	Aandacht voor veiligheid bij de inrichting van de stad draagt bij aan veiligheid binnen de wijken en het verkleinen van het groepsrisico.	
We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering	0	Door een gebiedsgericht milieubeleid worden milieuambities afgestemd op de levendigheid van een gebied. De bijbehorende monitoring draagt bij aan een inzicht in het wel of niet voldoen aan de gezondheidsnormen. Aangezien het gebiedsgerichte milieubeleid nog niet verder geconcretiseerd is, is de verwachting dat de invloed van de visie beperkt is.	
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	-	De gemeente heeft keuzes gemaakt in welke locaties geschikt zijn voor functiemenging en welke locaties geschikt zijn voor bedrijven met meer milieuruimte. Naar verwachting is de toename van het groepsrisico beperkt. Verdere concretisering van de plannen,	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		locatiekeuzes en invulling van functiemenging zal echter meer inzicht geven, een toename van het groepsrisico is op dit moment niet volledig uit te sluiten.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Een toename van het aantal woningen en een groeiende bevolkingsdichtheid vergroot het groepsrisico.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling
Met het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot een toename van het groepsrisico. Ook functiemenging kan mogelijk negatieve effecten hebben. Tegelijkertijd zet de gemeente in op een kwaliteitskader verdichting, de veiligheid van wijken en een gebiedsgerichte milieubenadering. De verwachting is daarom dat het nieuwe beleid van de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed heeft op de indicator externe veiligheid.

5.3 Bodem en ondergrond

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Een groene, gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad	Chemische bodemkwaliteit	Bodemverontreiniging en saneringslocaties			
	Ondergrond	Intensiviteit gebruik ondergrond			

Beleid en doelstellingen
Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema bodemkwaliteit en ondergrond. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
Nationaal	Wet Bodembescherming	De Wet bodembescherming (Wbb) voorziet in maatregelen indien sprake is van ernstige bodemverontreiniging in grond en grondwater. Het doel van de Wbb is in de eerste plaats het beschermen van de (land of water-) bodem zodat deze kan worden benut door mens, dier en plant, nu en in de toekomst. Via de Wbb heeft de Rijksoverheid de mogelijkheid algemene regels te stellen voor de uitvoering van werken, het transport van stoffen en het toevoegen van stoffen aan de bodem.
	Aanvullingswet bodem	Met het voorstel voor de Aanvullingswet bodem (2020) door het Ministerie van Binnenlandse zaken wordt de aanpak van bodemverontreinigingen gekoppeld aan een gebiedsaanpak en het reguleren van activiteiten. De kern van het huidige bodembeleid is het beschermen van de bodem tegen nieuwe verontreinigingen. Dit blijft bij de overgang naar de Omgevingswet overeind.
	Besluit Bodemkwaliteit	Het doel van het besluit bodemkwaliteit is om de bodem beter te kunnen beschermen en geeft gemeenten en provincie meer eigen verantwoordelijkheid voor het bodembeheer.
	Grondwaterrichtlijn	De Grondwaterrichtlijn is een in- en aanvulling van/op de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW). De KRW kent specifieke doelstellingen voor grondwater en in het bijzonder ook voor water dat voor menselijke consumptie wordt gebruikt. De GWR vult een aantal KRW-doelstellingen in en geeft aan wanneer maatregelen aan de orde zijn. De KRW eist een maatregelenprogramma om te zorgen dat uiterlijk in 2027 de doelstellingen bereikt worden.
Provinciaal/regionaal	Beleidsnota Bodem (2012) Gelderse Wegwijzer door bodemland	De nota is een handleiding voor bodemtaken en dient als toetsingskader voor onderzoek, sanering en nazorg voor de bodem in Gelderland. Doel van eerder nota was om het gezamenlijke bodemsaneringsbeleid van de Provincie Gelderland en de gemeenten Arnhem en Nijmegen op elkaar af te stellen.
	Nota bodembeheer MRA (2011)	Gaat over het hergebruiksbeleid voor grond en baggerspecie binnen de Milieusamenwerking Regio Arnhem
	Actualisatie bodembeleid regio MRA (2020)	Actualisatie bestaande bodemkwaliteitskaart met verschillende PFAS-verbindingen.
Lokaal	Bodemkwaliteitskaart MRA – PFAS actualisatie (2020)	Actualisatie bestaande bodemkwaliteitskaart met verschillende PFAS-verbindingen. Het geeft een goed beeld van de gebiedseigen bodemkwaliteit.
	Bodemkwaliteitskaart Addendum (2014)	Tabel met kengetallen en gebiedseigen toetswaarden standaard bodem.
	Structuurvisie	Door de ondergrond in een vroeg stadium te betrekken bij ruimtelijke ontwikkelingen kunnen kansen worden benut, functies beschermd en problemen in de uitvoering voorkomen worden. De ordening van de ondergrond bestaat uit drie onderdelen; 1.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
		Bij stedelijke ontwikkelingen vooraf de ondergrondse netwerklaag organiseren, 2. Het grondwater beschermen waar dat moet en duurzaam benutten waar het kan, 3. Gebiedsgericht aanpak grondwaterverontreinigingen.

5.3.1 Bodemkwaliteit

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Chemische bodemkwaliteit	Bodemverontreiniging en saneringslocaties	Geen verontreinigde locaties en enkele saneringslocaties	Enkele verontreinigde locaties en enkele saneringslocaties	Veel verontreinigde locaties en weinig saneringslocaties

Beoordelingssystematiek
De chemische bodemkwaliteit is bekeken aan de hand van bodemverontreiniging en saneringslocaties binnen de gemeentegrenzen. Wanneer er geen bodemverontreinigingen aanwezig zijn en nog enkele saneringslocaties wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer er veel bodemverontreiniging aanwezig is en weinig saneringslocaties wordt de huidige situatie en/of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
De bodem heeft een dragende functie voor allerlei thema's. In de huidige situatie is gekeken naar de chemische bodemkwaliteit in Arnhem. Er is gekeken naar verontreinigingscontouren en saneringslocaties. Daarnaast is gekeken naar de diffuse verontreiniging in de binnenstad, Spijkerkwartier, Sint Marten en 't Broek. In gesprek met de gemeente werd de bodem van Arnhem een van de meest vervuilde van Oost-Nederland genoemd, wat terug te zien is in onderstaande kaartbeelden. Zichtbaar is dat grote delen van Arnhem te maken hebben met (diffuse) bodemverontreiniging. Met name in het centrum van Arnhem en de industriegebieden en stortplaatsen langs de Rijn, zijn grote stukken bodem verontreinigd. Gezien de vele verontreinigde stukken bodem en beperkte saneringslocaties wordt de huidige situatie als **slecht** beoordeeld.

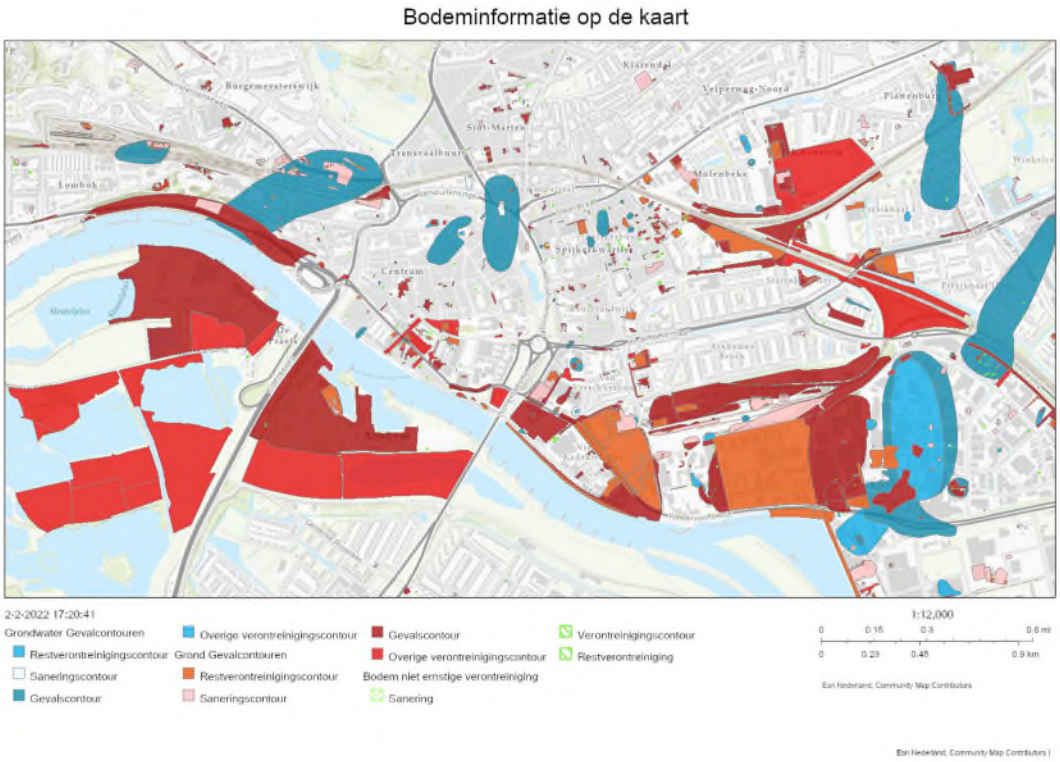

Figuur 5.17 Bodemverontreiniging in Arnhem (bron: gemeente Arnhem)

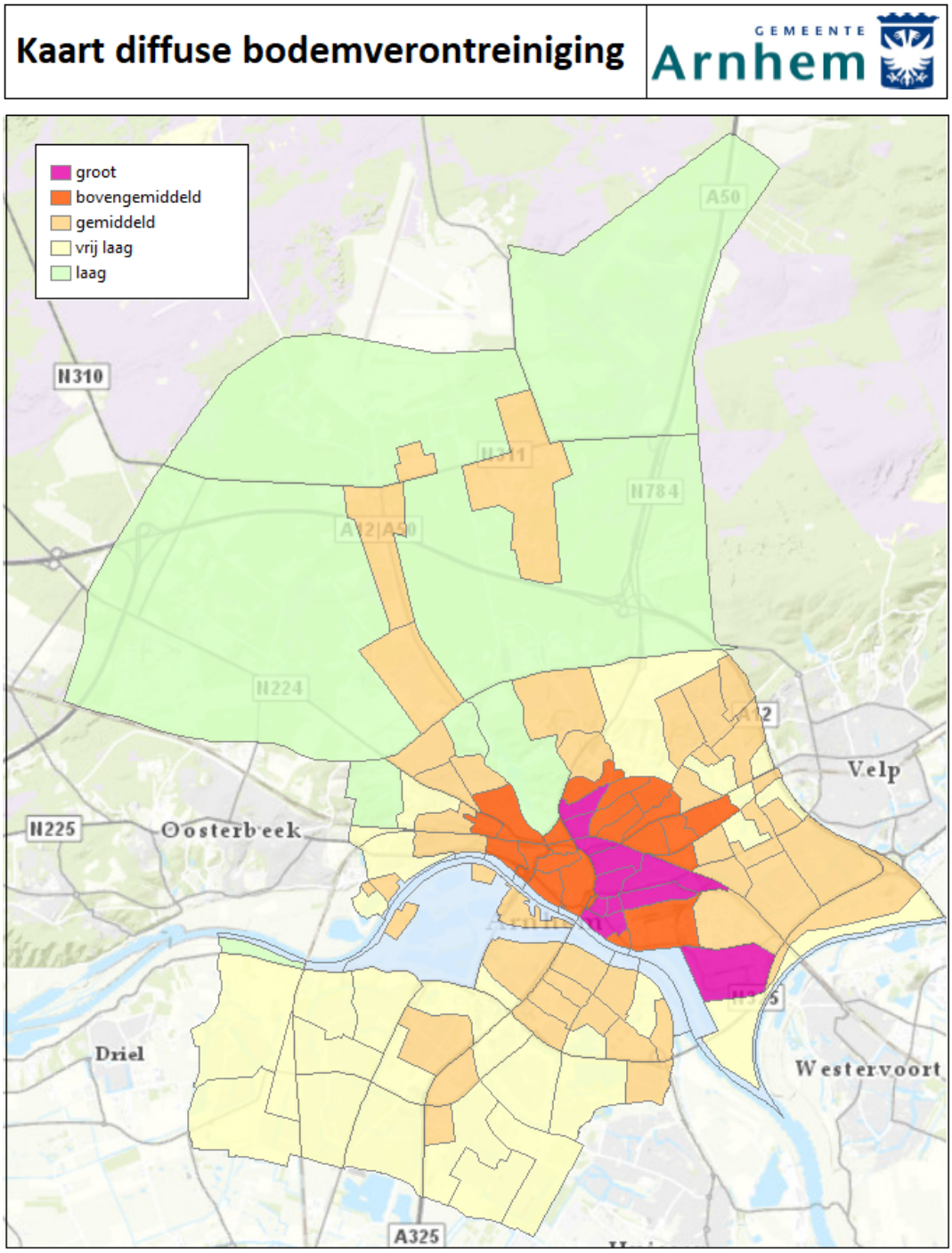

Figuur 5.18 Diffuse bodemverontreiniging in Arnhem (bron: gemeente Arnhem)

Autonome ontwikkeling

In de autonome ontwikkeling van bodem is gekeken naar de chemische bodemkwaliteit aan de hand van de verwachting van het aantal bodemverontreinigingen en saneringslocaties. De grote woonopgave die Arnhem heeft, duidt erop dat de bodem in bepaalde, mogelijk (licht) verontreinigde, stukken mogelijk verbeterd, als gevolg van wetgeving omtrent de bouw van woningen en de kwaliteit van de bodem die hiervoor nodig is. Daarnaast zijn er mogelijk gebieden die als gevolg van de verdichting van de stad meer versteend raken.

Naar verwachting verbeterd de situatie echter niet dermate dat deze van 'veel verontreinigde locaties en weinig saneringslocaties' naar 'enkele verontreinigde locaties en enkele saneringslocaties' gaat. Om die reden wordt de autonome ontwikkeling beoordeeld als **slecht**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator bodemkwaliteit is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We willen een geschikte bodem en schoon grondwater	+	Het grondwatersysteem en de bodemdiversiteit zijn belangrijke dragers van ecosystemen. Voor een gezondere stad zet Arnhem in op bodems die geschikt zijn voor de bestemming die er bovengronds op wordt voorzien. Nieuwe verontreinigingen of aantastingen aan de bodem worden voorkomen en resterende historische verontreinigingen worden op duurzame en doelmatige wijze beheert. Samen met bewoners gaat Arnhem ervoor zorgen dat er veilig buiten kan worden gespeeld, getuinierd kan worden en tegels kunnen worden gewipt.	
We bouwen nieuwe woningen bij	+	De kwaliteit van de bodem wordt verbeterd op woningbouwlocaties als gevolg van bestaande wetgeving hieromtrent. Woningen mogen niet op vervuilde grond gerealiseerd worden, waarop eventuele vervuilde bodem gesaneerd dient te worden. Het bouwen van nieuwe woningen zou per saldo een verbetering van de bodem betekenen.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling

Het geschikt maken van de bodem voor woningbouw leidt ertoe dat de bodem voldoet aan wet- en regelgeving die voor woningbouw geldt. Arnhem wil nieuwe verontreinigingen voorkomen en bestaande verontreinigen worden gemonitord en doelmatig beheerd. Ondanks het saneren van de bodem voor dergelijke ontwikkelingen neemt de kwaliteit van de bodem af door verdere verstening van gebieden die nu redelijk groen zijn.

Echter, op basis van de ambities in de Omgevingsvisie, wordt naar saldo een verbetering van de bodemkwaliteit verwacht, waarmee de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft.

5.3.2 Ondergrond

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Ondergrond	Intensiviteit gebruik ondergrond	Ondergrond geordend en ruimte voor ontwikkelingen	Ondergrond redelijk geordend met ruimte voor ontwikkelingen	Ondergrond slecht geordend en beperkte ruimte voor ontwikkelingen

Beoordelingssystematiek
De ondergrond is bekeken aan de hand van het criteria intensiviteit van het gebruik van de ondergrond. Hierbij wordt gekeken van de netwerklaag tot de diepere ondergrond tot 200-300 meter: de diepte tot waar bodemenergiesystemen uiterlijk worden aangelegd. Wanneer de ondergrond geordend is en efficiënt gebruikt wordt, wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer de ondergrond niet georganiseerd is en er geen plek is voor nieuwe ontwikkelingen wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
In onderstaand figuur, afkomstig uit de Structuurvisie 2020 - 2040 (2012), is de verwachte dynamiek in de netwerklaag in de gemeente Arnhem afgebeeld. In het noorden van de gemeente is er weinig dynamiek in de netwerklaag, omdat natuur en recreatie daar met name de hoofdfunctie zijn. In het zuiden van de gemeente, in het stedelijk gebied is sprake van dynamiek tot zeer hoge dynamiek in de netwerklaag. De huidige situatie wordt beoordeeld als **redelijk**. Gesprekken met de gemeente wezen uit dat de drukte in de diepere ondergrond momenteel niet alarmerend is, maar dat de extra druk die hier op komt te liggen in de toekomst een zorg voor hen is.

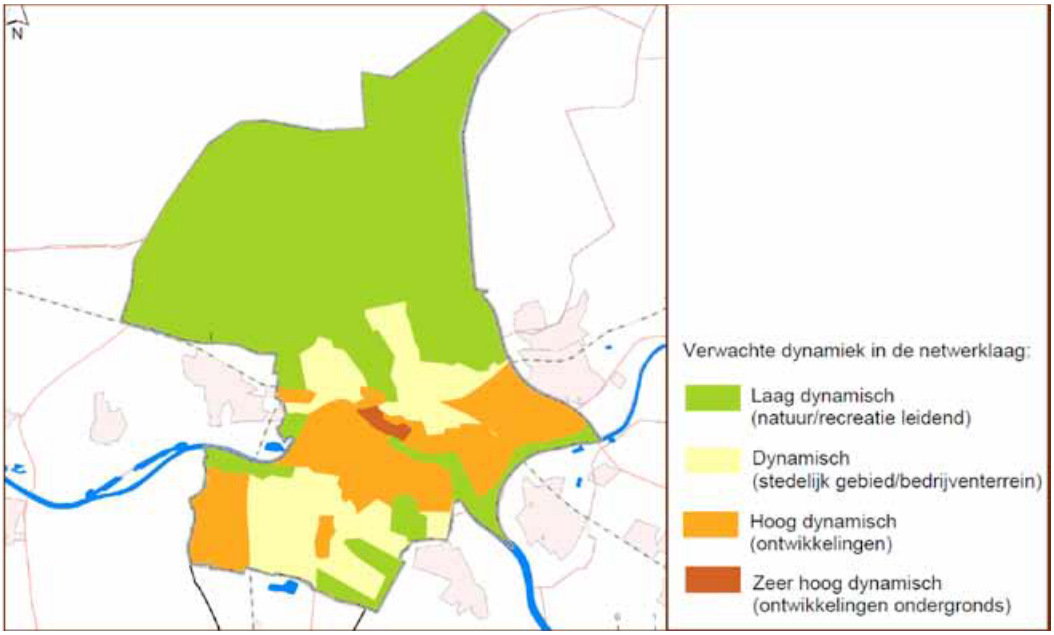

Figuur 5.19 Dynamiek in de netwerklaag binnen de gemeentegrenzen van Arnhem

Autonome ontwikkeling

De verwachting is dat in de toekomst de ondergrond, met name in bebouwd gebied, steeds voller wordt door aanleg en/of uitbreiding van warmtenetten en klimaatadaptieve maatregelen zoals wadi's en infiltratiekratten. Daarnaast door de woningbouwopgave, zoals parkeergarages, funderingen, kabels en leidingen en evt. ondergrondse afvalopslag. Als de ondergrond niet wordt geordend, is dat van invloed op de ambities van allerlei thema's zoals water, energie, bodem en infrastructuur. De autonome situatie van de ondergrond wordt daarmee beoordeeld als **slecht**.

Deelgebieden

Voor de indicator ondergrond is de beoordeling van de deelgebieden niet dusdanig anders dan voor de beoordeling van de ondergrond van Arnhem als geheel. Voor Arnhem Noord is de huidige en verwachte dynamiek in de ondergrond laag, maar dat betekent niet dat deze niet geordend hoeft te worden. Omdat de druk op de ondergrond hier wat lager is wordt de huidige situatie en autonome ontwikkeling van de ondergrond in Arnhem Noord beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator ondergrond is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We bouwen nieuwe woningen bij	-	De aanleg van nieuwe woningen zorgen voor een nog grotere ondergrondse ruimteclaim. De forse groei van het aantal woningen in Arnhem, welke vanuit de bodem zullen worden voorzien van water, stroom en energie of warmte leggen extra druk op de al volle netwerklaag in hoog dynamische gebieden in de stad.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad Inbreidingslocaties met name problematisch
De energietransitie in de gebouwde omgeving	0	De ondergrond van Arnhem is als eerder aangegeven hoog dynamisch in de netwerklaag. In wijken waar een collectief warmtenet het beste alternatief is voor fossiele energie moet ondergrondse ruimte worden gereserveerd voor warmteleidingen, tussenstations, eventuele opslag en duurzame warmtebronnen. De neutrale beoordeling is het gevolg van de programmatische aanpak die Arnhem hiervoor vastlegt: de gemeente heeft een Bodemenergieplan opgesteld en is bezig met een Verordening bodemenergie.	
We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie	-	Energie dient volgens de Omgevingsvisie ook te worden opgewekt bij bedrijven en industrie om de reductiedoelstelling te halen. Zo zullen onder meer zonnepanelen op grote daken worden geplaatst, welke een soortgelijke ondergrondse ruimteclaim kennen als de overige gebouwde omgeving. De extra druk die deze ingreep heeft op de netwerklaag zorgt ervoor dat deze beleidsuitspraak leidt tot een negatief effect op de ondergrond.	Bedrijven- en industrieterreinen

Toelichting effectbeoordeling

De indicator ondergrond wordt beoordeeld aan de hand van de intensiviteit van het gebruik van de ondergrond (van de netwerklaag tot de diepere ondergrond tot 200-300 meter). De plannen in de Omgevingsvisie zorgen ervoor dat er meer druk komt te liggen op de netwerklaag, als gevolg van nieuwe woningen, maar ook de aanleg van warmteleidingen, tussenstations, eventuele opslag en duurzame warmtebronnen in de stad.

Duidelijk is dat de Omgevingsvisie niet voor een verbetering van de ondergrond gaat zorgen door de druk die hier op komt te liggen. De programmatische aanpak die de gemeente hiervoor opstelt zorgt er echter voor dat er naar verwachting waarschijnlijk een **beperkt** effect optreedt.

5.4 Water

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Een groene, gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad	Waterkwantiteit	Waterbergingsgebieden, kwantiteit grond- en oppervlaktewater			
	Waterkwaliteit	KRW-normering grondwater			
		Kwaliteit (SED en HEN) oppervlaktewater			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema waterkwantiteit en waterkwaliteit. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Nationaal Bestuursakkoord Water	Het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW) beschrijft de nationale waterproblematiek. In het NBW is de samenwerking in het waterbeheer en -beleid tussen deze partijen vastgelegd. In het NBW komen vooral zaken aan de orde die te maken hebben met de waterkwantiteit. Daarbij horende zijn de veiligheid tegen overstromingen en wateroverlast onderwerpen die in toenemende mate in de belangstelling staan.
	Beleidslijn grote rivieren	De Beleidslijn grote rivieren (de opvolger van de beleidslijn ruimte voor de rivier) is erop gericht de veiligheid tegen overstromingen te waarborgen en de ruimtelijke kwaliteit te verbeteren. De Neder-Rijn heeft de aanduiding stroomvoerend regime.
	NOVI	De Nationale Omgevingsvisie (NOVI) is een instrument van de nieuwe Omgevingswet en loopt vooruit op het moment dat die wet in gaat. Tot die tijd geldt de NOVI als structuurvisie onder de Wet ruimtelijke ordening (Wro). Zodra de Omgevingswet in gaat, zal de NOVI gelden als instrument, zoals in de nieuwe wet is bedoeld. De NOVI gaat onder andere in op het thema water.
Provinciaal/regionaal	Waterbeheerprogramma 2022-2027 Rivierenland	Het waterbeheerprogramma beschrijft de doelen van waterschap Rivierenland en hoe zij deze willen bereiken
	Waterbeheerprogramma 2022-2027 Rijn en IJssel	Het waterbeheerprogramma beschrijft de doelen van waterschap Rijn en IJssel en hoe zij deze willen bereiken

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Lokaal	Structuurvisie (2012)	De beleidsinzet voor grondwater is om het grondwater te beschermen waar dat moet en het duurzaam te (kunnen) benutten waar dat kan.
	Aanpak Wateroverlast in Arnhem Noord (2015)	Het plan heeft tot doel om Arnhem en vooral Arnhem Noord, beter waterbestendig te maken tegen zware regenbuien. Daarom zal over elk plan een waterscan worden gelegd. Tijdens werkzaamheden in de openbare ruimte worden ruimtelijke maatregelen genomen die wateroverlast verminderen dan wel beperken
	Strategie klimaatadaptatie 2020-2030 (Groen, slim en samen)	De gemeente Arnhem heeft in 2020 een klimaatadaptatiestrategie opgesteld. De strategie omschrijft de Arnhemse ambities en strategie op het thema klimaatadaptatie. Daarnaast is een uitvoeringsagenda opgenomen, uitgewerkt naar de verschillende klimaateffecten.

5.4.1 Waterkwantiteit

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Waterkwantiteit	Omvang waterwin- en grondwaterbeschermingsgebieden	Ruim voldoende voorraad	Voldoende voorraad	Onvoldoende voorraad

Beoordelingssystematiek
De waterkwantiteit wordt beoordeeld aan de hand van de omvang van de grondwatervoorraad met een goede kwaliteit voor drinkwater.

Huidige situatie
De huidige situatie van drinkwaterwinningsgebieden is verbeeld in onderstaande kaart. Zichtbaar zijn de waterwin- en grondwaterbeschermingsgebieden binnen de grenzen van de gemeente Arnhem. In de huidige situatie is sprake van twee drinkwatergebieden, waarvan één in stedelijk gebied. Er is sprake van drie grondwaterbeschermingsgebieden. Er is in de huidige situatie sprake van voldoende waterberging. De huidige situatie van waterkwantiteit wordt beoordeeld als **goed**.

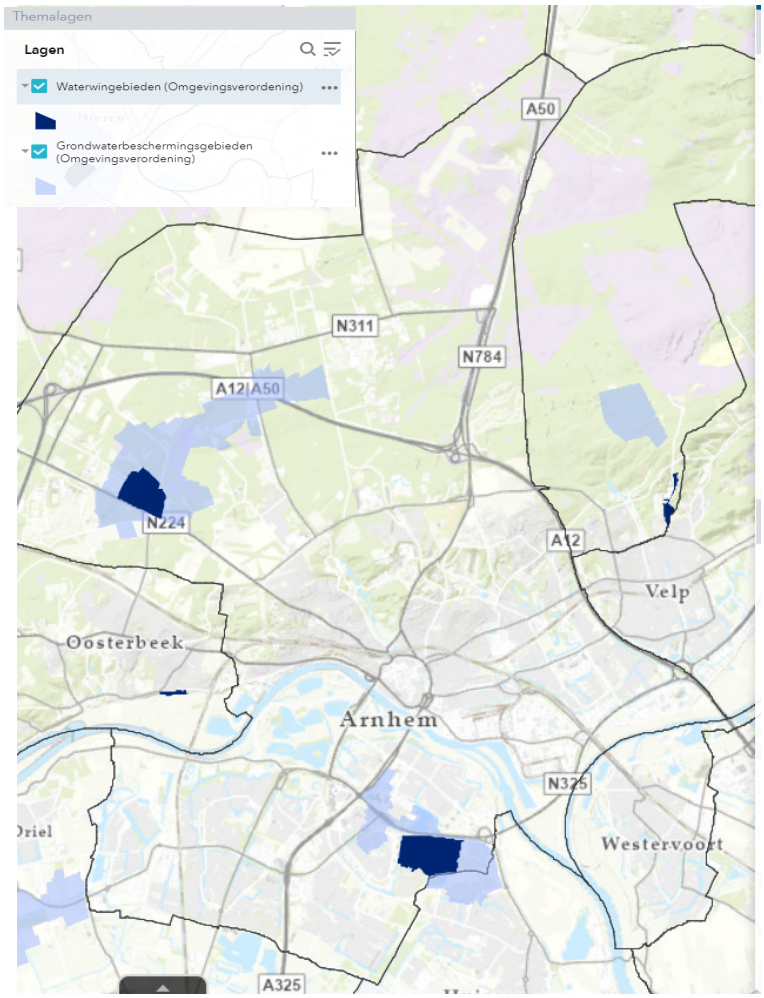

Figuur 5.20 Waterwingebieden en grondwaterbeschermingsgebieden nabij Arnhem

Autonome ontwikkeling

Het huidige beleid van gemeente is gericht op het beschermen van het grondwater waar dat moet en het benutten waar dat mogelijk is. Gebieden waar grondwater wordt gewonnen voor menselijke consumptie zijn Europees beschermd en komen zeer waarschijnlijk niet in het geding als gevolg van andere ontwikkelingen in de ondergrond (zoals de bouw van woningen in uitleglocaties en de energietransitie. Klimaatverandering, waaronder de langere periodes van droogte, hebben mogelijk wel effect op de waterwingebieden. De autonome ontwikkeling voor waterkwantiteit van waterwin- en grondwaterbeschermingsgebieden wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator waterkwantiteit is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We willen een geschikte bodem en schoon grondwater	+	De omgevingsvisie zet in op het beschermen van het grondwater voor de drinkwatervoorzieningen binnen de gemeente.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	De inzet op klimaatadaptatiemaatregelen, in het bijzonder het bergen van water, heeft naar verwachting een positief effect op de waterkwantiteit	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Nieuwe woningen worden zoveel mogelijk binnen stedelijk gerealiseerd. Opgenomen zoekgebieden voor verdichting en het bouwen van nieuwe woningen liggen buiten waterwingebieden. In gesprek met de gemeente blijkt dat voor de nieuwe ontwikkelingen meer grondwater nodig is en deze uitspraak negatief is op de waterkwantiteit.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad.
Energietransitie bedrijven en de industrie	0	Zie beoordeling ‘de energietransitie in de gebouwde omgeving’	

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie zet in op bescherming van het grondwater en heeft daarnaast aandacht voor het verbeteren van het stadsklimaat. Wanneer hierbij aandacht geschonken wordt aan waterberging, heeft dit naar verwachting een positief effect op de waterkwantiteit in de gemeente. Tegelijkertijd biedt de Omgevingsvisie ruimte voor verdichten en het toevoegen van een groot aantal woningen, wat een negatief effect heeft op de kwantiteit drinkwater. Naar verwachting is de invloed van de Omgevingsvisie op de kwantiteit van grond- en oppervlaktewater per saldo **beperkt**.

5.4.2 Waterkwaliteit

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Waterkwaliteit	KRW-normering grondwater	KRW-normen grotendeels gehaald	KRW-normen deels gehaald	KRW-normen niet gehaald
	Kwaliteit (SED, HEN en KRW) oppervlaktewater	Voldoet	Voldoet bijna	Voldoet niet

Beoordelingssystematiek
De waterkwaliteit is bekeken aan de hand van de KRW-normering van grond- en oppervlaktewater. De normen gaan onder andere over de chemische en ecologische kwaliteit van het oppervlaktewater en daarnaast over het evenwicht en de kwaliteit van het grondwater, en geven zo een redelijk compleet beeld.

Huidige situatie
In en nabij de gemeente Arnhem liggen meerdere KRW-grondwaterlichamen. Het gaat om de grondwaterlichamen Zand Rijn-West, Zand Rijn-Oost, Deklaag Rijn-West en Zand Rijn-Midden. Voor de waterlichamen Zand Rijn-Oost, Zand Rijn-West en Deklaag Rijn-West geldt dat de kwaliteit voldoet. Voor grondwaterlichaam Zand Rijn-Midden geldt dat de chemische kwaliteit van het grondwater voldoet, maar dat de ecologische kwaliteit onvoldoende is. De huidige situatie voor waterkwaliteit grondwaterlichamen wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Rondom Arnhem liggen geen KRW-oppervlaktewaterlichamen. Wel liggen er diverse wateren met een specifieke ecologische doelstelling (SED) en van het hoogste ecologische niveau (HEN). In de huidige situatie voldoen alle beken, zoals opgenomen in tabel 5.2, aan het streefbeeld voor sprengenbeken. De huidige situatie voor oppervlaktewateren wordt daarom beoordeeld als **goed**.

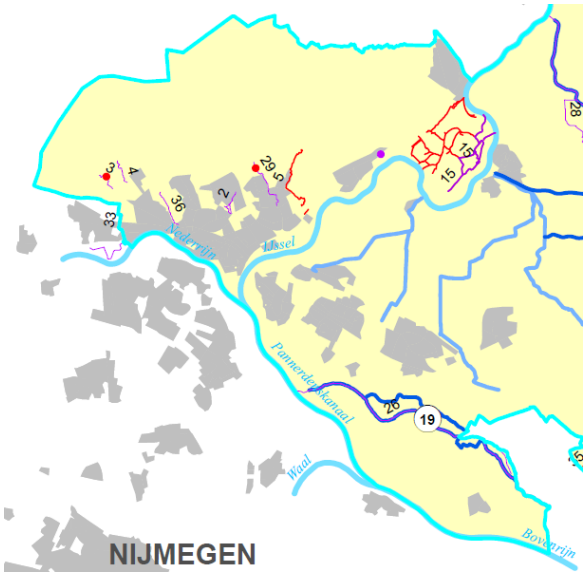

Figuur 5.21 Watergangen met specifiek doel of functie in Arnhem en omgeving

Autonome ontwikkeling
Voor alle waterlichamen: Zand Rijn Oost, Zand Wijn West, Zand Rijn Midden en Deklaag Rijn-West is de verwachting is dat bij uitvoering van het volledige maatregelenpakket de doelen voor deze grondwaterlichamen behaald worden. De autonome ontwikkeling voor waterkwaliteit grondwaterlichamen wordt daarom beoordeeld als **goed**.

In de autonome ontwikkeling kan langdurige droogte een negatief effect hebben op de waterkwaliteit van oppervlaktewateren. Ook piekbuien kunnen negatieve effecten veroorzaken, bijvoorbeeld door verontreiniging in neerslag of door de afspoeling van nutriënten. Daarnaast kan een stijging in de temperatuur leiden tot meer blauwalg.

De gemeente heeft hier aandacht voor in de klimaatadaptatiestrategie. Tegelijkertijd zal dit in overleg met de waterschappen beter in beeld gebracht moeten worden om onder invloed van klimaatverandering de waterkwaliteit op een wenselijk niveau te houden. De waterschappen zijn bevoegd gezag en treft hier de maatregelen voor. De autonome ontwikkeling voor de kwaliteit van oppervlaktewaterlichamen wordt op basis van bovenstaande argumentatie beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator waterkwaliteit is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We willen een geschikte bodem en schoon grondwater	0	De Omgevingsvisie zet expliciet in op het beschermen van het grondwater voor de drinkwatervoorzieningen binnen de gemeente. Nieuwe verontreinigingen of aantasting worden voorkomen en resterende historische verontreinigingen worden op een duurzame en doelmatige wijze beheert. Zodoende is er waarschijnlijk geen sprake van een duidelijk effect op de waterkwaliteit.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Herstructurering en verdichting binnen bestaande stedelijke gebieden heeft naar verwachting geen direct effect op de kwaliteit van het water in de gemeente. Enerzijds kan water moeilijker infiltreren in de bodem en zorgt extra verharding voor mogelijk meer vervuiling van het oppervlaktewater, anderzijds kan het afkoppelen van het hemelwater op het riool (als onderdeel van de herstructurering) ervoor zorgen dat oppervlaktewater minder snel vervuild raakt bij hevige regenbuien.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling
Het beleid in de Omgevingsvisie zet in op het beschermen van de waterkwaliteit van het grondwater en oppervlaktewater. Nieuwe verontreinigingen en aantasting worden zoveel mogelijk voorkomen. De Omgevingsvisie maakt het echter ook mogelijk om een groot aantal woningen binnenstedelijk te realiseren. Toenemende verdichting kan ervoor zorgen dat water minder goed infiltreert. Vervuiling van oppervlakte- en grondwater zal naar verwachting beperkt zijn, aangezien het ongezuiverd lozen en infiltreren niet meer is toegestaan. Al met al wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed zal hebben op het thema waterkwaliteit.

5.5 Beweging

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Beweging	Ruimte voor spelen en bewegen			

Beleid en doelstellingen
Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op beweging. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Nationaal preventieakkoord	In het Nationaal Preventieakkoord staan afspraken tussen meer dan 70 verschillende organisaties. Bijvoorbeeld koepelorganisaties van de zorg, bedrijven, gemeenten en onderwijsinstellingen.
	Nationaal Sportakkoord	Het Nationaal Sportakkoord is een samenwerking tussen het ministerie van VWS, gemeenten en sportbonden, provincies, maatschappelijke organisaties en bedrijven. Het doel van het akkoord is om de kracht van sport nog beter te benutten.
	Landelijke nota gezondheidsbeleid 2020-2024	De landelijke nota gezondheidsbeleid beschrijft de landelijke prioriteiten op het gebied van publieke gezondheid en is richtinggevend voor het lokale gezondheidsbeleid.
Provinciaal/ regionaal	Gelders sportakkoord	Het Gelders sportakkoord heeft als doel het Gelders Sporklimaat te versterken. Het akkoord sluit met

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		haar zes thema's aan op de pijlers van het Nationaal sportakkoord.
Lokaal	Sportakkoord	In het lokale sportakkoord worden lokale krachten gebundeld op verschillende thema's. In het akkoord zijn voor elk thema ideeën geformuleerd en acties vastgelegd. Het hoofddoel van het akkoord is het vergroten van het aantal gezonde en fitte Arnhemmers.
	Gezond & Fit	In het plan Gezond & Fit omvat de gemeentelijke ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers. Het plan richt zich op vijf doelen, waarbij dit document de start vormt voor een integrale kijk op het onderwerp en de verbinding tussen diverse beleidsterreinen.

5.5.1 Ruimte voor spelen en bewegen

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Ruimte voor spelen en bewegen	Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving (KBO)	Score van 0-2	Score van 2-3	Score van 3-5

Beoordelingssystematiek

Om de ruimte voor spelen en bewegen binnen de gemeente te beoordelen is het criterium 'Kernindicator beweegvriendelijke Omgeving' (KBO) gebruikt. De KBO richt zich op fysieke omgevingskenmerken en is opgebouwd uit zes deelindicatoren waarvoor een score kan worden berekend:

- Dichtheid sportvoorzieningen;
- Sport- en speelplekken;
- Sport-, speel- en beweegruimte;
- Routes (paden);
- Buitengebied;
- Nabijheid van voorzieningen.

De beoordeling vindt plaats op basis van de totale kernindicator (schaal 1-5).

Huidige situatie

In 2018 heeft de gemeente Arnhem een onderzoek uit laten voeren door het Mulier Instituut naar de beweegvriendelijkheid van de Arnhemse omgeving. Uit het onderzoek blijkt dat de gemeente Arnhem een gemiddelde KBO score heeft van 2,90 op een schaal van 1 tot 5 (figuur 5.3). Dit is hoger dan het landelijk gemiddelde van 2,56. Figuur 3.30 vergelijkt de score van Arnhem met gemeenten die vergelijkbaar zijn qua inwonersaantal en stedelijkheid.

Daaruit blijkt dat Arnhem behoort tot de hoogst scorende vergelijkbare gemeenten op de totale kernindicator. Opvallend is dat de gemeente Arnhem laag scoort op de deelindicator sportvoorzieningen. Dit hoeft niet direct te betekenen dat dit slecht is. Zo kan het zijn dat sportvoorzieningen een hogere bezetting kennen dan bijvoorbeeld in een landelijke gemeente met meer (verspreide) sportvoorzieningen. Aangezien de gemiddelde score voor de totale kernindicator 2,9 is wordt de huidige situatie gemeentebreed als **redelijk** beoordeeld.

Tabel 5.2 Scores indicatoren Arnhem in vergelijking tot gemeenten van vergelijkbare omvang en dezelfde stedelijkheidsgraad (Bron: Van der Poel, Wezenberg-Hoenderkamp & Hoekman, 2016)

Gemeente	Inwoners	(kern)indicator	Sportvoorzieningen	Speelplekken	Beweegruimte	Routes	Buitengebied	Nabijheid
Enschede	158.553	**3,08**	3,00	3,50	3,33	1,67	2,33	4,67
Apeldoorn	158.099	**3,03**	2,00	1,50	2,33	4,00	4,67	3,67
Den Bosch	150.889	**2,90**	2,00	3,75	4,00	1,33	2,00	4,33
Arnhem	152.293	**2,90**	1,00	2,75	3,67	2,33	2,67	5,00
Haarlem	156.645	**2,50**	2,00	3,00	3,33	1,00	0,67	5,00
Haarlemmermeer	144.152	**2,44**	2,00	2,00	4,00	2,33	0,67	3,67
Zaanstad	151.418	**2,31**	1,00	2,50	4,00	1,00	0,67	4,67
Maastricht	122.397	**2,24**	2,00	0,75	4,00	1,33	0,67	4,67
Amersfoort	152.481	**2,18**	2,00	1,75	2,00	1,00	1,67	4,67
Nijmegen	170.681	**2,07**	1,00	1,75	2,00	1,00	1,67	5,00
Leiden	121.562	**2,00**	1,00	2,00	2,33	1,00	0,67	5,00

Huidige situatie deelgebieden

Wanneer ingezoomd wordt op wijkniveau blijkt dat er grote verschillen in scores op deelindicatoren zijn. Deze verschillen in scores worden onder andere veroorzaakt door verschillen in woonomgeving en de fysieke opbouw van de wijken. Kijkend naar het aantal gemerkte en niet gemerkte sport- en speelplekken per wijk in Arnhem (per 1.000 inwoners) springen de wijken Schaarsbergen, Geitenkamp en Centrum eruit. In deze wijken zijn circa 1,5 speelplekken per 1.0000 inwoners beschikbaar, ten opzichte van een gemeentelijk gemiddelde van 3,25 (Figuur 5.21).

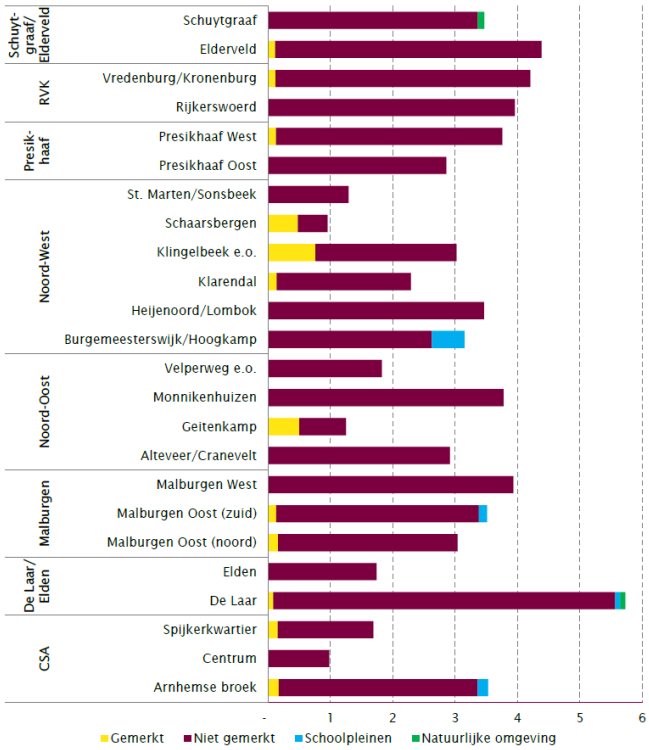

Figuur 5.22 Aantal sport- en speelplekken per wijk in Arnhem (per 1.000 inwoners)

Wanneer gekeken wordt naar paden is de verdeling heel anders. De wijken Schaarsbergen en Klingelbeek steken hier juist ver boven het gemiddelde uit (Figuur 5.22). Wijken met relatief weinig kilometers zijn St. Marten/Sonsbeek, Klarendal, Geitenkamp en Spijkerkwartier. Net als bij het aantal paden, is de invloed van de wijken Schaarsbergen en Klingelbeek groot op de gemiddelde 'natuurlijke sport-, speel- en beweegruimte'[16]. Er is een duidelijk verschil zichtbaar tussen de ruim opgezette wijken (o.a. Schaarsbergen, Klingelbeek e.o., Monnikenhuizen) en de dichtbebouwde wijken (o.a. Geitenkamp, Spijkerkwartier). Aangezien het deelgebied centrum op meerdere deelindicatoren onder gemiddeld scoort wordt de huidige situatie voor het deelgebied centrum als **slecht** beoordeeld.

[16] In deze analyse zijn de deelindicator sport-, speel- en beweegruimte en de deelindicator buitengebied samengevoegd.

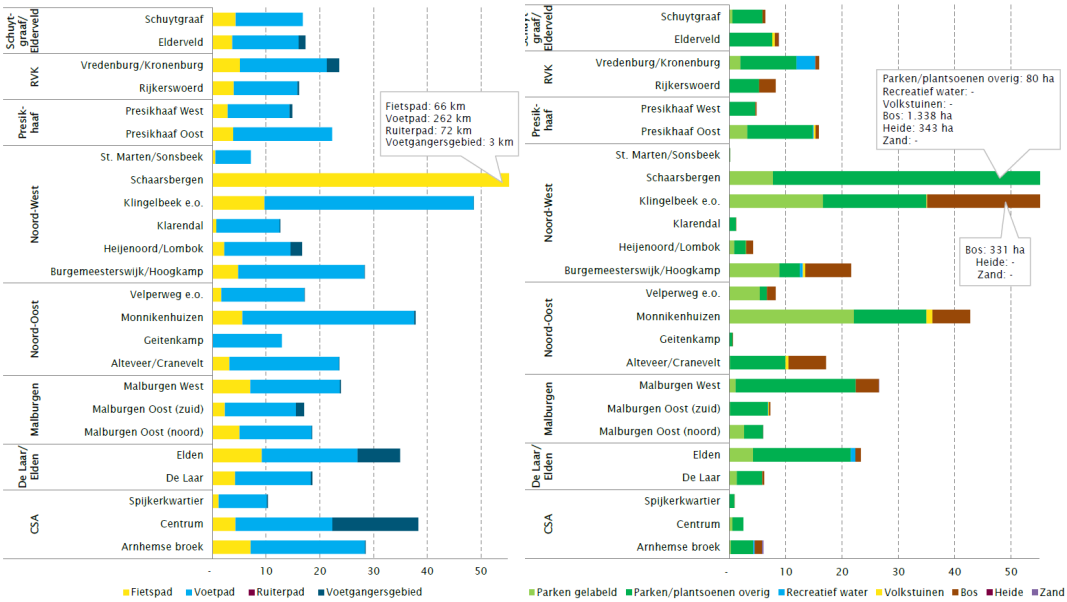

Figuur 5.23 Aantal kilometer fiets-, wandel- en ruiterpaden en m2 voetgangersgebied per wijk in Arnhem (per 1.000 inwoners) en aantal hectare sport-, speel- en beweegruimte per wijk in Arnhem (per 1.000 inwoners)

Autonome ontwikkeling

Er is landelijk een ontwikkeling gaande dat de sporttakken die gebruikmaken van de openbare ruimte, zoals recreatief wandelen, fietsen, hardlopen en wielrennen, de sporttakken in populariteit groeien. De vraag naar een beweegvriendelijke omgeving neemt daardoor toe. De gemeente Arnhem heeft de visie dat er in elke wijk voor alle doelgroepen voldoende aanleiding moet zijn om te bewegen of te sporten. Tegelijkertijd vinden er ook op andere thema's ontwikkelingen plaats, zoals verstedelijking en mobiliteit, welke, door ruimteclaims, een bedreiging kunnen vormen voor de ruimte voor spelen en bewegen. De gemeente werkt daarom aan een integraal uitvoeringsplan voor bewegen en gezondheid in de openbare ruimte. Daarbij worden diverse beleidsterreinen zoals mobiliteit, groen, beheer en gezondheid betrokken. In de praktijk blijkt het echter lastig om vanuit deze integraliteit concrete stappen te zetten en daadwerkelijk voldoende ruimte voor bewegen en spelen te realiseren. Naar verwachting dragen de ontwikkelingen daarom beperkt bij aan de KBO score, de autonome ontwikkeling voor zowel de gehele gemeente als het deelgebied centrum wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator ruimte voor spelen en bewegen is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	+	Een betere verbinding van de verschillende groene zones resulteert naar verwachting in meer ruimte voor spelen en bewegen.	Gemeentebreed wordt ingezet op het leggen van de verbinding tussen de groenzones rondom de stadsparken, de IJssel, Nederrijn en Veluwe. In Arnhem Oost wordt in het bijzonder geïnvesteerd in de openbare ruimte rondom het spoor om zo de barrièrewerking van het spoor te verminderen en de verbinding te leggen met andere groene zones in de stad. In Arnhem Noord wordt ingezet op de ecologische verbindingszones.
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	+	Straten en pleinen worden groener gemaakt en getransformeerd tot aantrekkelijke plekken waar ruimte is voor ontmoeten, spelen en bewegen.	De focus ligt daarbij op versteende wijken zoals Kronenburg, Spijkerkwartier, het centrum en bedrijventerreinen.
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Landschappen, parken en polderlinten worden gekoesterd en het voortbestaan hiervan is vastgelegd in het groenblauwe netwerk. Deze gebieden dragen ook positief bij aan beweegruimte, routes en buitengebied.	
In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes	+	Draagt in brede zin bij aan dit criterium. De nadruk op sporten buiten sportverenigingen (‘de klassieke vorm van sporten’), door middel van het stimuleren van bijvoorbeeld wandelen of het aanleggen van jeu de boules-banen, maakt de openbare ruimte beweegvriendelijker en beweging laagdrempeliger.	De focus ligt op sportparken, sportverenigingen en de openbare ruimte in het algemeen.
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	+	Ook deze beleidsuitspraak focust op het sporten buiten de klassieke vorm om. Arnhem gaat de openbare ruimte beter inrichten op het sporten in de openbare ruimt, zonder dat overige functies	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		(ecologie, erfgoed, etc.) worden ingeperkt.	
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	De beleidsuitspraak gaat met name in op het nooit ver weg zijn van een groene omgeving. Door het groen dichterbij de bewoners te brengen wordt beter gescoord op deelindicatoren van het KBO. Tegelijkertijd zal de druk op deze gebieden toenemen door een toename van het aantal gebruikers.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Het toevoegen van nieuwe woningen zal samengaan met een groeiende bevolkingsdichtheid. Dit zal de druk op de openbare ruimte en voorzieningen gericht op spelen en bewegen vergroten.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Onderdeel van de onderbouwing van deze beleidsuitspraak is het verbeteren van de bereikbaarheid van en in Arnhem met de fiets of lopend. Aangezien het in die zin aantrekkelijker wordt om te wandelen kan beargumenteerd worden dat deze beleidsuitspraak het criterium zou ondersteunen.	Lagere parkeernormen worden voornamelijk ingezet op goed bereikbare plekken, waaronder het centrum en omgeving

Toelichting effectbeoordeling
Het beleid in de Omgevingsvisie draagt op diverse manieren bij aan het creëren van ruimte voor spelen en bewegen. Zo wordt ingezet op het verbinden van groengebieden, worden straten en pleinen getransformeerd naar groene ontmoetingsplekken en wordt bij de inrichting van de openbare ruimte rekening gehouden met de veranderende beweegcultuur. De Omgevingsvisie zet daarnaast echter in op het bouwen van een groot aantal nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid verhogen naar verwachting de druk op de ruimte voor spelen en bewegen. De verwachting is dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **positief** is.

5.6 Veiligheid

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Veiligheid	Verkeersveiligheid			
	Sociale veiligheid			

Beleid en doelstellingen
Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op verkeersveiligheid en sociale veiligheid. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030	Regio's en wegbeheerders hebben samen de opdracht om een verbeterprogramma op te stellen voor de belangrijkste verkeersonveilige locaties in het wegennet.
	Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030	In samenwerking met de regio's en wegbeheerders stelt de rijksoverheid een verbeterprogramma op voor de meest onveilige verkeerslocaties in het wegennet.
Provinciaal/ regionaal	Mobiliteitsvisie Gelderland (april 2020)	*Zie voor de toelichting factsheet 1.1 Mobiliteit.*
Lokaal	Kadernota Veiligheid 2018-2022	Beschrijving van twintig veiligheidsonderwerpen met zeven uitgelichte prioriteiten

Lokaal beleid verkeersveiligheid
De gemeente Arnhem beschikt niet over concreet beleid op het gebied van verkeersveiligheid. Wel is er in de gemeente Arnhem een programma 'Ruimte voor Ontwikkeling'. Dit programma kent een programma onderdeel 'Arnhem Beter bereikbaar'. Onder het programma onderdeel valt een inspanning om de verkeersveiligheid te verbeteren. Belangrijke onderdelen daarvan zijn:

- Aanpak verkeersonveilige infrastructuur
- Verkeersveilige schoolomgevingen
- Verkeerseducatie

Acties op het gebied van 'aanpak verkeersonveilige infrastructuur' zijn ook gedeeld met de gemeenteraad.

5.6.1 Verkeersveiligheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Verkeersveiligheid	% Rode CROSS-Score voor drukste wegennet gemeente Arnhem	≥ 50%	30%-50%	≤ 30%

Beoordelingssystematiek

De gemeente Arnhem streeft naar nul verkeersslachters. De gemeente hanteert daarbij een risicogestuurde aanpak waarin niet enkel gefocust wordt op verkeersongevallen, maar waarin ook aandacht is voor de kwaliteit van het verkeerssysteem[17]. Om de indicator verkeersveiligheid te beoordelen wordt gebruik gemaakt van de CROSS-score. De CROSS-score combineert de ongevallenscore (gebaseerd op de indicatoren: alle ongevallen, slachtofferongevallen, dodelijke ongevallen en de coëfficiënt) met een verklarende variabele, in dit geval een snelheidsscore (gebaseerd op de indicatoren: limietoverschrijding, aandeel limietoverschrijders en de coëfficiënt). De scores worden gecombineerd via een kleurenmatrix (figuur 5.23). Het rode vlak bevat de trajecten of kruispunten met een hoge ongevallen- én snelheidsscore.

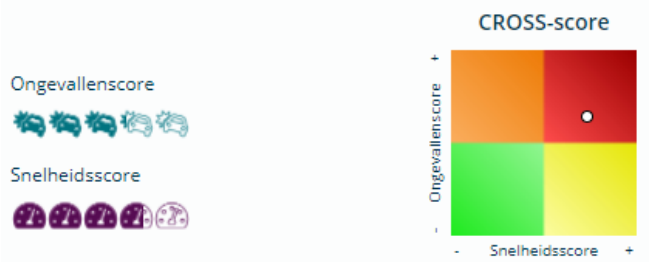

Figuur 5.24 Kleurenschema CROSS-score

Huidige situatie

Landelijke cijfers tonen dat de daling van het aantal verkeersdoden is gestagneerd, terwijl het aantal verkeersgewonden toeneemt. Dit geldt tevens voor de regio Arnhem-Nijmegen (Position paper regio Arnhem/Nijmegen). Onderstaande tabel toont een overzicht van de verkeersongevallen- en slachtoffers in de gemeente Arnhem. Het grootste aantal verkeersslachtoffers valt binnen de groep ‘kwetsbare vervoerswijzen’ (circa 69%). Binnen deze groep vallen onder andere voetgangers, fietsers, e-bike en bromfietsers. Bijna 30% van de slachtoffers zijn jongeren binnen de leeftijd van 12 tot en met 24 jaar.

Tabel 5.3 Overzicht verkeersongevallen- en slachtoffers 2016-2020 (voor 2020 geldt dat het gaat om voorlopige cijfers. Mutaties vanuit de politie worden dagelijks verwerkt (laatste mutatiedatum: 28 januari 2021, 23:44))

Jaartal	Verkeersongevallen	Gewonden	Doden
2016	1.266	122	4
2017	1.181	119	3
2018	1.203	138	4
2019	1.137	136	2
2020	957	103	4
Totaal	**5.744**	**618**	**17**

Figuur 3.7.2 toont de verkeersveiligheidskaart voor de gemeente Arnhem aan de hand van CROSS-scores. De bovenste grafiek toont de CROSS score voor het drukste wegennet van de gemeente Arnhem. Daaruit blijkt dat circa 40% van de weglengte een rode CROSS-score krijgt: een hoge ongevallenscore met een hoge snelheidsscore. Landelijk ligt dit percentage op 29%.

[17] Strategisch Plan Verkeersveiligheid (SPV 2030)

Uit de onderste grafiek blijkt dat circa 7% van de kruispunten ook een rode CROSS-score krijgt. De huidige situatie wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

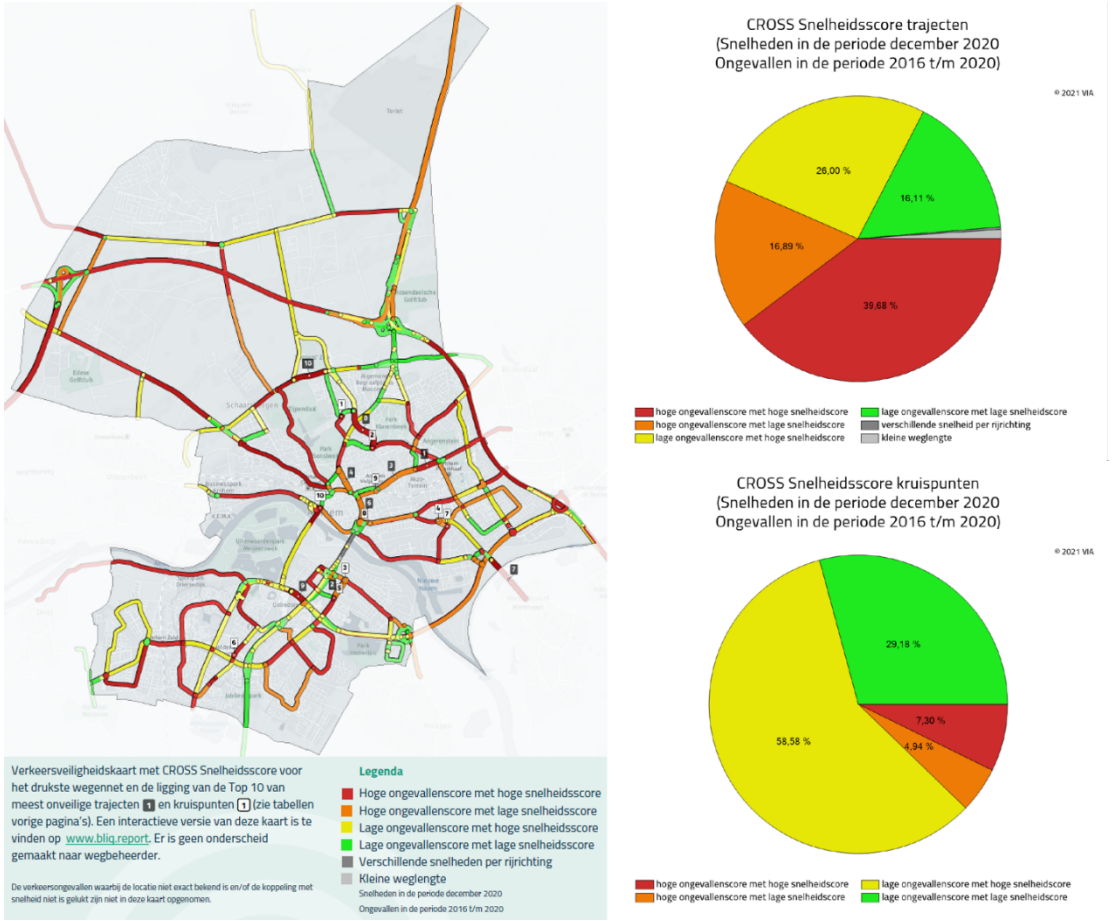

Figuur 5.25 CROSS-scores gemeente Arnhem

Autonome ontwikkeling

De verwachting is dat de aankomende jaren het aantal auto's op de wegen verder zal toenemen. De drukte op wegen zal naar verwachting een negatief effect hebben op de verkeersveiligheid. Net als het feit dat ouderen steeds langer auto blijven rijden, aangezien ouderen relatief vaker betrokken zijn bij ongevallen. Het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030 kiest voor een risicogestuurde aanpak. In het plan wordt niet enkel gefocust op verkeersongevallen, maar is ook aandacht voor de kwaliteit van het verkeerssysteem. Jaarlijks analyseert de gemeente Arnhem de top 10 meest verkeersonveilige locaties. Deze worden direct aangepakt of meegenomen in groot onderhoud. Op korte termijn hoopt de gemeente Arnhem aan de slag met de Hommelseweg, de Velperweg, de IJssellaan en de Zeesingel. De verwachting is dat de verkeersveiligheid de aankomende jaren zal verbeteren, het is echter nog onzeker in welke mate. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator verkeersveiligheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Arnhem kiest voor woningbouwlocaties op goed bereikbare plekken in en rond de stad. Dit zorgt ervoor dat Arnhemmers die op deze nieuwe locaties komen te wonen voor het bezoek aan dagelijkse voorzieningen niet per se de auto te hoeven gebruiken. Minder vervoersbewegingen leiden naar verwachting tot een veiligere verkeerssituatie.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Het toevoegen van extra woningen zorgt mogelijk voor extra verkeerbewegingen. Deze ontwikkeling zorgt voor een negatieve effectbeoordeling.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We gaan vaker en meer lopen	+	Naar verwachting leidt meer lopen, en een afname in het gebruik van de auto, tot een veiligere verkeerssituatie.	In de gehele stad wordt lopen gestimuleerd, maar de focus ligt op de armere wijken (Nationaal Programma Arnhem Oost), hier kan de grootste gezondheidswinst worden behaald.
We pakken sneller de fiets	+	Ook meer fietsen heeft een positief effect op de indicator verkeersveiligheid. Wanneer men de auto zou laten staan voor de fiets is de kans op ernstige verkeersslachtoffers kleiner.	Op regionaal niveau worden doorfiets- en snelfietsroutes aangelegd, o.a. over de Rijn.
We blijven investeren in trolley en trein	+	Investeringen in trolleybussen en trein zouden deze modaliteiten aantrekkelijker maken. Dit zorgt er naar verwachting voor dat men de auto vaker laat staan dan in de huidige situatie, wat de verkeersveiligheid ten goede komt.	Focus ligt op Arnhem Centraal, daarnaast wordt er een ongelijkvloerse kruising bij Spoorknoop oost gerealiseerd en komt er een extra halteplaats op

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			het spoor richting Zevenaar.
We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer	+	De Omgevingsvisie maakt duidelijk dat Arnhem het gebruik van de auto niet over het hoofd ziet en dat de auto voor bepaalde bestemmingen mogelijk gunstiger is dan overige modaliteiten. Voor sommige delen van de stad, zoals bepaalde bedrijventerrein en langs de regionale hoofdwegenstructuur blijft Arnhem prioriteit geven aan de auto. Op locaties dichterbij en in het centrum van de stad gaat de voorkeur uit naar fietsen, lopen of OV. Hier wil de gemeente de OV-bereikbaarheid verhogen, de maximumsnelheid terugbrengen naar 30 k/m p er uur en autoluwe zones aanbrengen, wat de verkeersveiligheid naar verwachting ten goede komt.	

Toelichting effectbeoordeling
Met het beleid in de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt naar verwachting tot een toenemend aantal verkeersbewegingen, wat de verkeersveiligheid niet ten goede komt. De inzet op het gebruik van fiets en OV heeft naar verwachting juist een positief effect heeft op de verkeersveiligheid. Net als de aanpassingen van de stad op de verschillende vormen van vervoer. Naar verwachting heeft de Omgevingsvisie per saldo een **beperkt** effect.

5.6.2 Sociale veiligheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Sociale veiligheid	Percentage inwoners dat zich wel eens onveilig voelt	>38%	33-38%	≤32%

Beoordelingssystematiek
De monitor ‘Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn in uw buurt’ geeft inzicht in diverse sociale aspecten, onder andere in sociale veiligheid. De indicator sociale veiligheid wordt beoordeeld aan de hand van het percentage inwoners dat zich wel eens onveilig voelt. De situatie wordt als goed beoordeeld als het percentage gelijk is aan het landelijk gemiddelde (32%) of lager ligt. Wanneer er sprake is van een hoger percentage dan het gemiddelde van de HEBANG gemeenten (38%) wordt de situatie als slecht beoordeeld. Bij een percentage van 33% tot en met 38% wordt de situatie als redelijk beoordeeld.

Huidige situatie

Ten opzichte van het landelijk gemiddelde ligt het oordeel over de leefbaarheid in de woonbuurten van Arnhem en de mate van sociale cohesie in Arnhem lager. En hoewel het onveiligheidsgevoel in Arnhem net als in referentiegebieden afneemt, blijft Arnhem tot nu toe onderaan de benchmark staan. In 2019 gaf 41% van de inwoners van Arnhem aan zich wel eens onveilig te voelen. Figuur 5.25 toont dat dit percentage hoger ligt dan het gemiddelde percentage in HEBANG-gemeenten, grote steden en het landelijk gemiddelde.

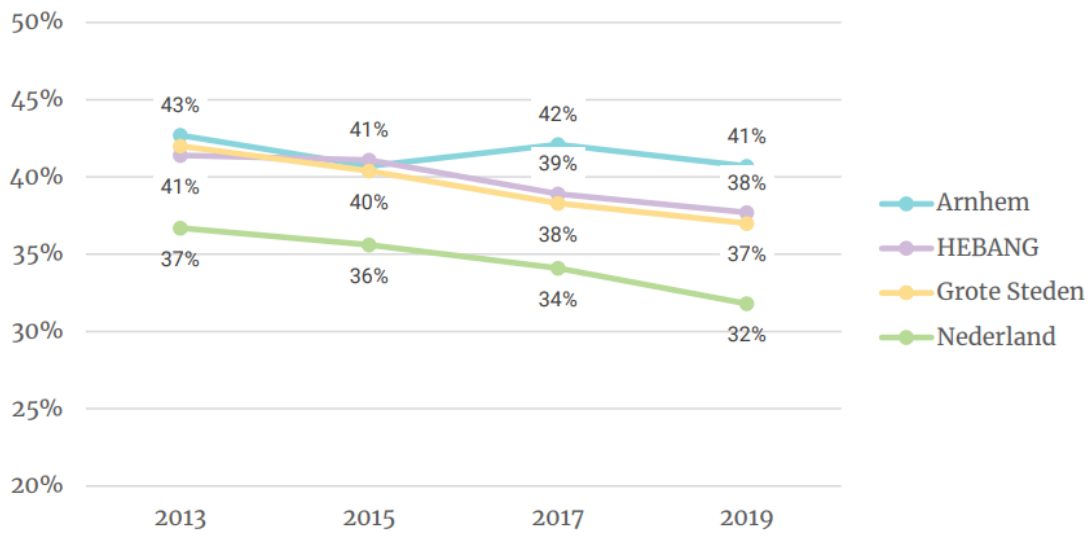

Figuur 5.26 Percentage inwoners dat zich wel eens onveilig voelt (Rapportage Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn in uw buurt)

Het percentage inwoners dat zich in het algemeen 'vaak' onveilig voelt en het aantal inwoners dat zich wel eens onveilig voelt in de eigen buurt is echter vergelijkbaar met de gemiddelden van de HEBANG-gemeenten en de grote steden. Landelijk ligt dit percentage lager. Het gevoel van onveiligheid in eigen wijk is per wijk verschillend en varieert van 9% in de wijken Alteveer en Cranevelt tot 46% in de wijk Spijkerkwartier. Figuur 5.26 toont dat voornamelijk de wijken in en rondom het centrum onder het gemiddelde scoren. Het gaat onder andere om de wijken: Centrum, Spijkerkwartier en Malburgen West. Ten opzichte van 2017 is het aandeel inwoners dat zich 'vaak' onveilig voelt in de eigen buurt in Arnhem afgenomen, van 2,4 naar 1,0 procent. Op basis van bovenstaande argumenten wordt de huidige situatie gemeentebreed beoordeeld als **slecht**. Aangezien een groot deel van de wijken in Arnhem Noord gemiddeld of bovengemiddeld scoren wordt de huidige situatie voor Arnhem Noord beoordeeld als **redelijk**.

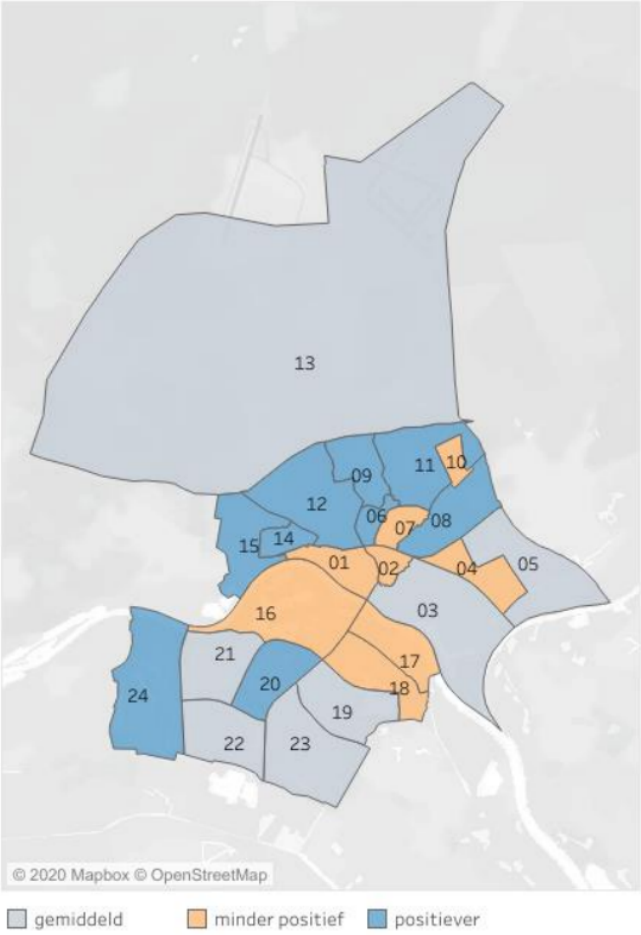

WIJK	PERC.	ONTW.
01 Centrum	43%	
02 Spijkerkwartier	46%	
03 Arnhemse Broek	31%	
04 Presikhaaf-West	41%	
05 Presikhaaf-Oost	31%	
06 St. Marten / Sonsbeek	16%	
07 Klarendal	40%	
08 Velperweg e.o.	21%	
09 Alteveer en Cranevelt	9%	👍
10 Geitenkamp	35%	
11 Monnikenhuizen	20%	
12 Burgem.wijk / Hoogkamp	14%	
13 Schaarsbergen e.o.	24%	
14 Heijenoord / Lombok	16%	
15 Klingelbeek	12%	
16 Malburgen-West	38%	
17 Malburgen-Oost (Noord)	36%	
18 Malburgen-Oost (Zuid)	35%	
19 Vredenburg / Kronenburg	33%	
20 Elden	22%	
21 Elderveld	26%	
22 De Laar	27%	
23 Rijkerswoerd	24%	
24 Schuytgraaf	21%	
ARNHEM	**29%**	

Figuur 5.27 Onveiligheidsgevoel in de woonbuurt (Bron: Rapportage Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn in uw buurt)

Autonome ontwikkeling

De ontwikkeling van de veiligheidsbeleving van inwoners in Arnhem is positief en neemt naar verwachting de komende jaren verder af. Ten opzichte van het landelijk gemiddelde en in vergelijking tot de HEBANG gemeenten loopt Arnhem echter achter. De verwachting is dat dit op korte termijn niet significant veranderd. Daarnaast kan de verwachte bevolkingstoename leiden tot minder sociale samenhang wat zou kunnen leiden tot een stijgend onveiligheidsgevoel. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **slecht**. De verwachting is dat de situatie in Arnhem Noord niet sterk verslechterd, dit deelgebied wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator sociale veiligheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Het verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving heeft naar verwachting een positief effect op hoe veilig de openbare ruimte in Arnhem wordt ervaren. Verdichting dient met name plaats te vinden in de meer stedelijke gebieden van de stad, welke momenteel als minst veilig worden ervaren. Het creëren van ontmoetingsplekken kan zorgen voor meer ogen op straat en een impuls geven aan het veiligheidsgevoel van mensen op straat.	
We maken onze wijken veiliger	+	Middels het mixen van bewonersgroepen gaat Arnhem proberen veiliger te maken. Dit betekent een mix van jong en oud, rijk en arm, en koopwoningen en huurwoningen. Zodoende probeert Arnhem concentraties van kwetsbare mensen te voorkomen. Middels functiemenging wil de stad zorgen voor meer ogen op straat. Sociale controle wordt verbeterd door bij nieuwe ontwikkelingen de zichtlijnen in de openbare ruimte te verbeteren en veel ramen te realiseren. Ook verkeersveiligheid wordt meegenomen: zo gaan maximumsnelheden op bepaalde plekken omlaag. Ten slotte wil Arnhem de kans op gevaarlijke situaties zoveel mogelijk verkleinen. Dit wil zeggen dat de risico's met betrekking tot externe veiligheid en vitale infrastructuur (elektra, watervoorzieningen, etc.) verkleind wordt.	De focus hierbij ligt op verschillende wijken in Arnhem Oost: Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf-West, Malburgen en het Arnhemse Broek,
In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes	+	Ontmoetingen tussen bewoners verbeteren de sociale cohesie in wijken. Sportparken dienen een hart te vormen voor wijken als beweeg- en ontmoetingsplek. Het bevorderen van de sociale cohesie op wijkniveau heeft naar verwachting een positief effect op het veiligheidsgevoel van Arnhemmers.	De focus ligt op sportparken, sportverenigingen en de openbare ruimte in het algemeen.

Toelichting effectbeoordeling
De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve uitwerking heeft op de sociale veiligheid. Arnhem neemt zich in de Omgevingsvisie voor de omgevingskwaliteit te verbeteren door het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting, meer aandacht te hebben voor veiligheid en veiligheidsgevoel bij stedelijke ontwikkelingen en het verhogen van sociale cohesie. Hierdoor neemt de sociale veiligheid van Arnhemmers naar verwachting toe. De Omgevingsvisie heeft zodoende een **positief** effect.

5.7 Klimaatadaptatie

\Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Klimaatadaptatie	Wateroverlast			
	Droogte			
	Hitte			
	Waterveiligheid			

Beleid en doelstellingen
Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op klimaatadaptatie. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
Nationaal	Nationaal Deltaprogramma	Het nationaal Deltaprogramma zet uiteen hoe Nederland wordt beschermd tegen overstromingen en hoe wordt gezorgd voor voldoende zoetwater. Tevens geeft het een beeld hoe de overheid werkt aan een klimaatbestendige en waterrobuuste ruimtelijke inrichting van Nederland.
	Nationale klimaatadaptatiestrategie (NAS) (2016)	De NAS is opgesteld in 2016 en geeft een overzicht van de belangrijkste klimaatrisico's. Daarnaast zet de NAS de koers uit voor een klimaatbestendig Nederland.
	Uitvoeringsprogramma NAS (2018)	In 2018 is een concreet uitvoeringsprogramma opgesteld dat is gericht op het agenderen en aanpakken van de verschillende klimaatrisico's. Inmiddels is dit programma grotendeels afgerond en wordt er op voortgebouwd.
Provinciaal/ regionaal	Actieplan klimaatadaptatie (Provincie Gelderland)	Het actieplan beschrijft in vijf thema's (1. Natuurlijk boden- en watersysteem als

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
		basis, 2.Groene steden en dorpen, 3. Klimaatbestendig (ver)bouwen, 4. Klimaatbestendige provinciale wegen, 5. Hittestress) hoe de provincie Gelderland toewerkt naar een klimaatbestendige provincie.
Lokaal	Strategie klimaatadaptatie 2020-2030 (Groen, slim en samen)	De gemeente Arnhem heeft in 2020 een klimaatadaptatiestrategie opgesteld. De strategie omschrijft de Arnhemse ambities en strategie op het thema klimaatadaptatie. Daarnaast is een uitvoeringsagenda opgenomen, uitgewerkt naar de verschillende klimaateffecten.
	Aanpak Wateroverlast	Arnhemse aanpak voor het ruimtelijk oplossen van zware buien

5.7.1 Wateroverlast

Wateroverlast ontstaat wanneer regenwater bij hevige neerslag of piekbuien niet voldoende kan worden afgevoerd, wegzakt in de bodem of geborgen kan worden op een plek waar het geen problemen oplevert. Wateroverlast kan leiden tot maatschappelijke ontwrichting en economische, ecologische en gezondheidsschade.

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Wateroverlast	Aantal wateroverlastlocaties en meldingen als gevolg van hevige neerslag (80-130 mm bui in 2,5 uur)	Groot aantal wateroverlastlocaties en meldingen	Beperkt aantal wateroverlastlocaties en meldingen	Geen tot enkele wateroverlastlocaties en meldingen

Beoordelingssystematiek

De indicator wateroverlast wordt beoordeeld aan de hand van het aantal wateroverlastlocaties als gevolg van een hevige regenbui. De bui die wordt gehanteerd is een specifieke bui die op 28 juli 2014 in Arnhem is gevallen met een neerslag van 80-130 mm binnen 2 uur. Dit is de Arnhemse maatstaf en kan niet vergeleken worden met andere gemeenten. Arnhem heeft hier bewust voor gekozen om lokaal maatwerk te kunnen leveren. Wanneer er sprake is een groot aantal wateroverlastlocaties en meldingen wordt de situatie als slecht beoordeeld. Bij een beperkt aantal wateroverlastlocaties en meldingen wordt de situatie als redelijk beoordeeld. Wanneer er geen of slechts enkele wateroverlastlocaties en meldingen zijn wordt de situatie als goed beoordeeld.

Huidige situatie

Binnen de gemeente Arnhem is er voornamelijk sprake van wateroverlast in de noordelijke helft van de stad waar in het heuvelachtige gebied het regenwater via beekdalen en straten naar de lager gelegen wijken stroomt. Dit is terug te zien in figuur 5.27, waarin voornamelijk Arnhem Noord en het Centrum donkerblauw oplichten. Voornamelijk rondom het centrum zijn veel meldingen binnengekomen. Aangezien er in de huidige situatie sprake is van een groot aantal wateroverlastlocaties binnen de gemeente wordt de huidige situatie als **slecht** beoordeeld.

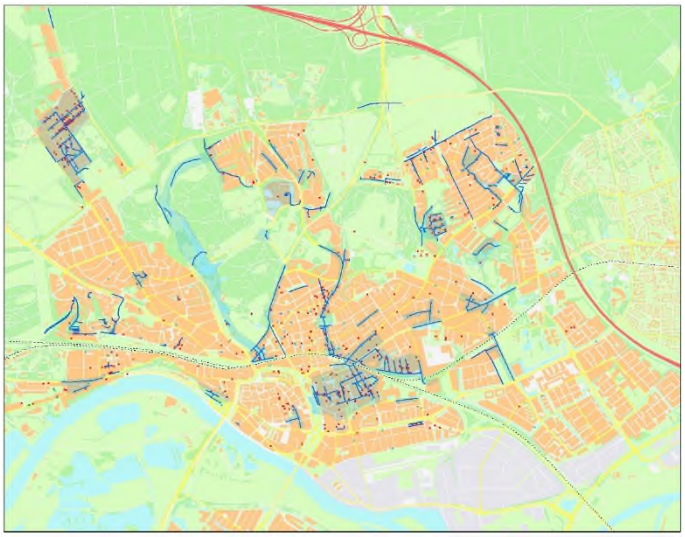

Figuur 5.28 Gemeentelijke wateroverlastkaart Arnhem Noord: water op straat en meldingen wateroverlast (2014)

Autonome ontwikkeling

Naar verwachting treedt wateroverlast door hevige regenbuien, als gevolg van klimaatverandering, in de toekomst vaker op. De gemeente Arnhem zet in op het voorkomen van een toename van wateroverlast en heeft in haar klimaatadaptatiestrategie concrete maatregelen benoemd om wateroverlast te verminderen en te voorkomen. Zo wordt bij nieuwbouw al het regenwater afgekoppeld. Ook bij renovatie wordt zoveel mogelijk afgekoppeld en geldt dat minimaal 40mm op eigen terrein moet worden verwerkt. De gemeente heeft daarnaast als doel om 90% van de openbare ruimte af te koppelen. Ook daarvoor geldt dat 40mm ter plaatse verwerkt moet kunnen worden. Daarnaast wordt in Omgevingsvergunningen extra aandacht besteed aan vloerpeilen en drempelhoogtes.

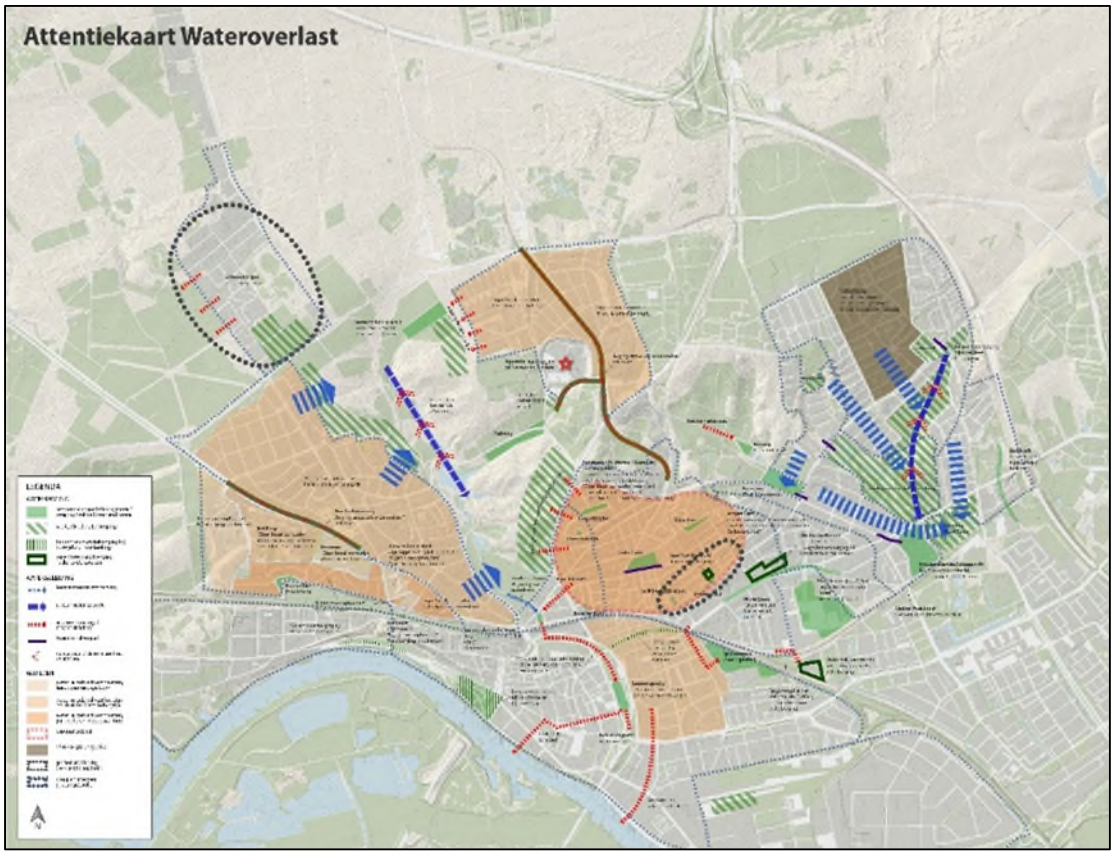

Figuur 5.29 Waterattentiekaart gemeente Arnhem

Naast deze algemene maatregelen, geldend voor de gehele gemeente, maakt de gemeente Arnhem in haar klimaatadaptatiestrategie onderscheid tussen het relatief vlak gelegen Arnhem Zuid en het heuvelachtige Arnhem Noord. Binnen Arnhem Noord worden daarnaast verschillende gebieden onderscheiden: brongebieden, overgangsgebieden en putgebieden (figuur 5.28). Om het risico op wateroverlast en de waterdiepte bij een hevige regenbui te verminderen, is het nodig om water langer vast te houden in de hoger gelegen gebieden (brongebieden) en het water in lager gelegen (putgebieden) gebieden te infiltreren en (tijdelijk) te bergen. Dit vraagt om gebiedsgerichte maatregelen, welke zijn geformuleerd in de klimaatadaptatiestrategie. Daarnaast zijn maatregelen geformuleerd voor de hoofdinfrastructuur, om deze ook tijdens hevige regenbuien goed te laten functioneren. Naar verwachting dragen bovenstaande maatregelen binnen de gehele gemeente bij aan het verminderen van wateroverlastlocaties waarbij de waterdiepte hoger is dan 30cm. Aangezien de gemeente Arnhem veel hoogteverschil kent zullen er naar verwachting binnen het deelgebied Arnhem Noord wateroverlastlocaties blijven bestaan. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator wateroverlast is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	+	Meer groen en minder verharding in de openbare ruimte zorgt ervoor dat water beter infiltreert in de bodem.	De focus ligt daarbij op versteende wijken zoals Kronenburg, vooroorlogse wijken rond het centrum, het centrum en bedrijventerreinen.
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	De toelichting bij de beleidsuitspraak voorziet in het toevoegen van groen bij verdichting. Ervan uitgaand dat de verdichting plaatsvind in een gebied dat bij voorbaat al stedelijk/grijs is indiceert dat er naar saldo meer kwalitatief groen voor in de plaats kan komen van plekken die nu stenig zijn.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	De toelichting op de beleidsuitspraak toont duidelijk aan dat klimaatadaptatie en water een onderdeel vormen van deze uitspraak. Arnhem zoekt naar manieren om de openbare ruimte beter klimaatadaptief te maken en werkt zodoende ook aan een betere waterhuishouding.	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	+	Het verbinden van groene gebieden wordt gerealiseerd door meer groen toe te voegen waar dat op dit moment niet is. Het toevoegen van nieuwe groene gebieden draagt in algemene zin bij aan de waterhuishouding van Arnhem, doordat water makkelijker in de bodem infiltreert.	Gemeentebreed wordt ingezet op het leggen van de verbinding tussen de groenzones rondom de stadsparken, de IJssel, Nederrijn en Veluwe. In Arnhem Oost wordt in het bijzonder geïnvesteerd in de openbare ruimte rondom het spoor om zo de barrièrewerking van het spoor te verminderen en de verbinding te leggen met andere groene zones in de stad. In Arnhem Noord wordt ingezet op de ecologische verbindingszones.
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	-	De beleidsuitspraak en toelichting geeft aan dat de openbare ruimte beter wordt ingericht op sporten en bewegen, zonder dat ecologie, klimaat of erfgoed	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		in het geding komt. Gesprekken met de gemeente wijzen er echter op dat door intensiever gebruik de bodem eerder dichtslaat waardoor water sneller afstroomt. Daarbij komt dat een betere inrichting voor sporten en bewegen niet wil zeggen dat dit op onverharde ondergrond zal plaatsvinden.	
We beperken overlast van extreme buien	+	Deze beleidsuitspraak raakt de kern van de problematiek rond wateroverlast. Hoogteverschillen in de stad zorgen ervoor dat Arnhem kwetsbaar is voor afstromend regenwater. Arnhem gaat om die reden water in hoger gelegen gebieden langer vasthouden en in lagere gebieden sneller afvoeren. Ook is de stad voornemens het rioolstelsel verder af te koppelen van hemelwater. Zo wil de stad voorkomen dat gemengde riolen overlopen. Hemelwater zal in de toekomst met name afgevoerd moeten worden door meer groen toe te voegen in de openbare ruimte, waarin hemelwater kan infiltreren.	De focus ligt op de focusgebieden benoemd in de klimaatadaptatiestrategie van de gemeente.
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	+	Arnhem investeert volgens dit onderdeel van de Omgevingsvisie in haar groenblauwe raamwerk. Een uitbreiding hiervan heeft een positief effect op de waterbergende capaciteit van de stad.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Nieuwe verharding toevoegen heeft een negatief effect op wateroverlast. Het afkoppelen van hemelwater op het gemengde riool heeft een positief effect voor milieu en volksgezondheid, maar niet zozeer op wateroverlast.	
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Minder parkeerplaatsen betekent voor Arnhem meer ruimte voor onder andere groen. Meer groen zorgt voor betere infiltratiemogelijkheden voor hemelwater en heeft zodoende een positief effect op wateroverlast.	Lagere parkeernormen worden voornamelijk ingezet op goed bereikbare plekken, waaronder het centrum en omgeving.

Toelichting effectbeoordeling
De inspanningen die Arnhem treft in het kader van wateroverlast zijn positief ten opzichte van de huidige situatie. Arnhem heeft als uitgangspositie dat nieuwbouw klimaatadaptief en waterrobuust moet worden gerealiseerd. Ook de ambities met betrekking tot het vergroenen van Arnhem helpt daarbij. De verdichtingsopgave kan op bepaalde plekken, die gevoelig zijn voor wateroverlast, mogelijk problemen veroorzaken als gevolg van verstening, maar hier kan op innovatieve wijze mee worden omgesprongen. De ambities om water in hogere gebieden langer vast te houden en in lagere gebieden sneller af te voeren sluiten hier in positieve zin bij aan. De integrale aanpak in de Omgevingsvisie om middels nieuwbouw en transformatie bij te dragen aan de waterrobuustheid van Arnhem zorgt dat de Omgevingsvisie naar verwachting een **positief** effect heeft.

5.7.2 Droogte

Voor het veranderende klimaat is droogte een belangrijke indicator. Voornamelijk tijdens de zomerperiode is de kans op droogte groot door een tekort aan neerslag, verdamping en een afname in de aanvoer van rivieren. Droogte kan een negatief effect hebben op de natuur, landbouw, drinkwatervoorziening en bebouwing. Daarnaast vergroot droogte de kans op natuurbranden.

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Droogte	Mate van aanpassing gebiedsinrichting aan toenemende droogte als gevolg van klimaatverandering	Gebiedsinrichting is niet of zeer beperkt aangepast op toenemende droogte met als gevolg een toenemend aantal effecten	Gebiedsinrichting is beperkt aangepast aan langere perioden van droogte. Het aantal effecten is beperkt en beheersbaar	Gebiedsinrichting is in toenemende mate aangepast aan langere perioden van droogte

Beoordelingssystematiek
De mate waarin de landinrichting van een gebied is aangepast aan een groter wordend neerslagtekort is bepalend voor de mate waarin negatieve effecten optreden. Hoe robuuster en klimaatbestendiger de landinrichting, hoe minder negatieve effecten op zullen treden als gevolg van droogte.

Huidige situatie
De mate van droogte wordt in figuur 5.29 weergegeven aan de hand van het potentieel maximaal neerslagtekort. In de huidige situatie kent de gemeente Arnhem een potentieel maximaal neerslagtekort van 150-180 millimeter. De effecten van droogte treden daardoor in de huidige situatie al op. Zo ontstaat er schade aan beplanting en heeft de droogte een negatief effect op de waterkwaliteit. Aangezien beplanting in Arnhem Noord op veel plekken afhankelijk is van hangwater, heeft voornamelijk meerjarige droogte een groot effect.

Droogte kan, wanneer dit speelt in Duitsland, ook economische gevolgen hebben doordat de bevaarbaarheid van de Rijn afneemt. Hoewel er effecten optreden als gevolg van droogte door klimaatverandering, zijn de effecten nog beheersbaar en is er geen sprake van onomkeerbare schade. De huidige situatie wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

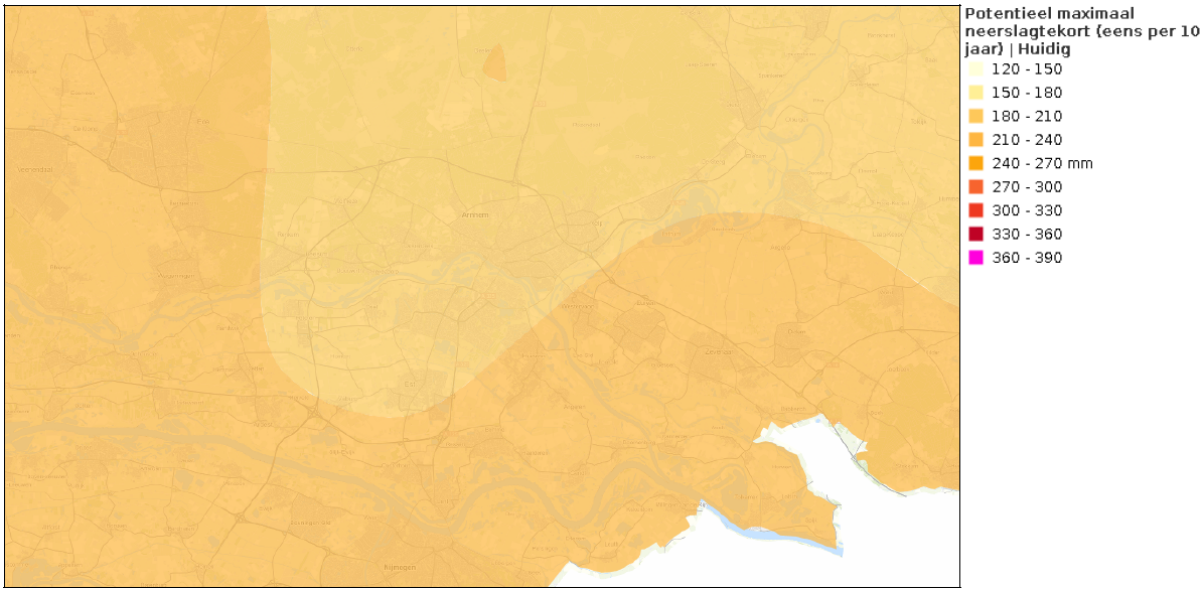

Figuur 5.30 Potentieel maximaal neerslagtekort (eens per 10 jaar) (Klimaateffectatlas)

Autonome ontwikkeling

Naar verwachting neemt het potentieel maximaal neerslagtekort tot 2050 toe tot 240-270 millimeter. Tevens zal de regenval zich op een andere manier manifesteren, namelijk door piekbuien en langere drogere perioden. De verwachting is daarom dat door klimaatverandering droogteperiodes vaker zullen voorkomen. De gemeente beschrijft in de klimaatadaptatiestrategie diverse maatregelen om droogte tegen te gaan, water vast te houden en de sponswerking van de stad te verbeteren door de kwaliteit van de bodem te verhogen. Daarnaast worden bosbranden zoveel mogelijk voorkomen en worden droogtebestendige bomen en heesters toegepast in droogtegevoelige gebieden. Ook zet de gemeente in op monitoring van de risico's van zetting en wil zij in samenwerking met het waterschap onderzoek doen naar de gevolgen van droogte voor de waterkwaliteit. De maatregelen hebben naar verwachting een positief effect en dragen bij aan een robuuste gebiedsinrichting. De verwachting is echter dat de gebiedsinrichting in de huidige situatie onvoldoende snel wordt aangepast, waardoor er nog steeds negatieve effecten op zullen treden. De verwachting is echter dat de effecten beheersbaar zullen zijn, daarom wordt de autonome ontwikkeling als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator droogte is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	0	De beleidsuitspraak en toelichting gaan niet zozeer in op hoe de landinrichting robuuster of klimaatbestendiger wordt, maar adresseert wel het positieve effect dat nieuw beleid moet hebben op de extra omgevingskwaliteit die nieuwe bebouwing moet hebben. Meer groen is een onderdeel van een kwalitatief betere omgeving en kan helpen om droogte beperkt, maar kan tijdens periodes van droogte ook een visueel negatief effect hebben.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	Deze beleidsuitspraak raakt de kern van de problematiek, waar Arnhem dus de aankomende periode mee aan de slag gaat: het klimaatbestendiger maken van de openbare ruimte. Naast hitte en wateroverlast is er ook aandacht voor droogte.	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	0	Het verbinden van groene gebieden wordt gerealiseerd door meer groen toe te voegen waar dat op dit moment niet is. Het toevoegen van nieuwe groene gebieden draagt in algemene zin bij aan de klimaatbestendigheid van de openbare ruimte en heeft naar verwachting een positief effect op droogte. Specialisten van de gemeente plaatsen hier een kanttekening bij: groen heeft water nodig om te gedijen. De vraag is of een betere verbinding bijdraagt aan deze opgave.	
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	0	De beleidsuitspraak en toelichting geeft aan dat de openbare ruimte beter wordt ingericht op sporten en bewegen, zonder dat ecologie, klimaat of erfgoed in het geding komt. Arnhem is in het kader van deze beleidsuitspraak niet voornemens extra groen toe te voegen aan gebieden die momenteel grijs zijn. Op droogte heeft deze beleidsuitspraak waarschijnlijk geen effect.	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We bereiden onze stad voor op droge perioden	+	Deze beleidsuitspraak raakt de kern van de problematiek omtrent droogte. Arnhem is voornemens om langdurige droogte het hoofd te bieden door de bodem beter geschikt te maken voor het bufferen van water. Door middel van het verwijderen van verhardingen in de wijken (in de openbare en particuliere ruimte) moet Arnhem beter tegen langere periode van droogte kunnen.	
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	0	Arnhem investeert in haar groenblauwe raamwerk. In het kader van haar blauwe netwerk is de verwachting dat water beter gebufferd kan worden en beter beschikbaar is tijdens periodes van droogte. Arnhem investeert zodoende in de robuustheid van haar watersysteem.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Nieuwe woningen in Arnhem moeten klimaatadaptief gerealiseerd worden. Dit betekent dat nieuwe woningen goed kunnen omspringen met periodes van droogte. Dit heeft verder geen effect op de droogte in Arnhem op zich, maar beperkt wel eventuele negatieve effecten van periodes van droogte.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Uitgangspunt van deze beleidsuitspraak is dat Arnhem onder andere meer groen in de plaats van parkeerplaatsen brengt. Meer groen geeft een impuls aan de klimaatbestendigheid en robuustheid en heeft naar verwachting een positief effect.	

Toelichting effectbeoordeling

De verwachting is dat de Omgevingsvisie van Arnhem een **positief** effect heeft in het kader van droogte. De gemeente is voornemens om Arnhem beter voor te bereiden op periodes van droogte. Zo is de gemeente voornemens minder verhardingen te hebben in bestaande wijken en hier te vergroenen. Daarnaast zien de nieuw te bouwen delen van Arnhem klimaatadaptief gerealiseerd. Zodoende is de gebiedsinrichting van Arnhem in toenemende mate aangepast aan langere perioden van droogte.

5.7.3 Hitte

In het veranderende klimaat zullen vaker hittegolven optreden waarin hogere temperaturen te verwachten zijn. Hitte veroorzaakt een diversiteit aan negatieve effecten op onder andere gezondheid, de buitenruimte en de leefbaarheid van de stad.

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Hitte	Aantal rode en oranje gebieden binnen Arnhem	Groot aantal rode en oranje gebieden	Beperkt aantal rode gebieden en een beperkt aantal oranje gebieden	Geen rode gebieden en een beperkt aantal oranje gebieden

Beoordelingssystematiek

De gemeente Arnhem heeft de ambitie negatieve effecten van hitte zo lang mogelijk tegen te gaan. De gemeente Arnhem heeft daarom een hitte-attentiekaart opgesteld. Op deze hitte-attentiekaart (figuur 5.30) zijn gebieden gemarkeerd als rood, oranje, geel of blauw, waarbij onderscheid wordt gemaakt in lichtblauw en donkerblauw. De rode gebieden zijn de heetste gebieden van de stad en zijn tevens plekken waar veel mensen komen. De gemeente zet daarom in op het verbeteren van het stadsklimaat en het tegengaan van verdere opwarming. De oranje en gele gebieden zijn gebieden waar het belangrijk is dat de gevoelstemperatuur niet verslechterd. De blauw gemarkeerde gebieden zijn gebieden die de gemeente als bronnen van koelte in stand wil houden. De gebieden worden beschermd en de instroming van koele winden wordt gestimuleerd.

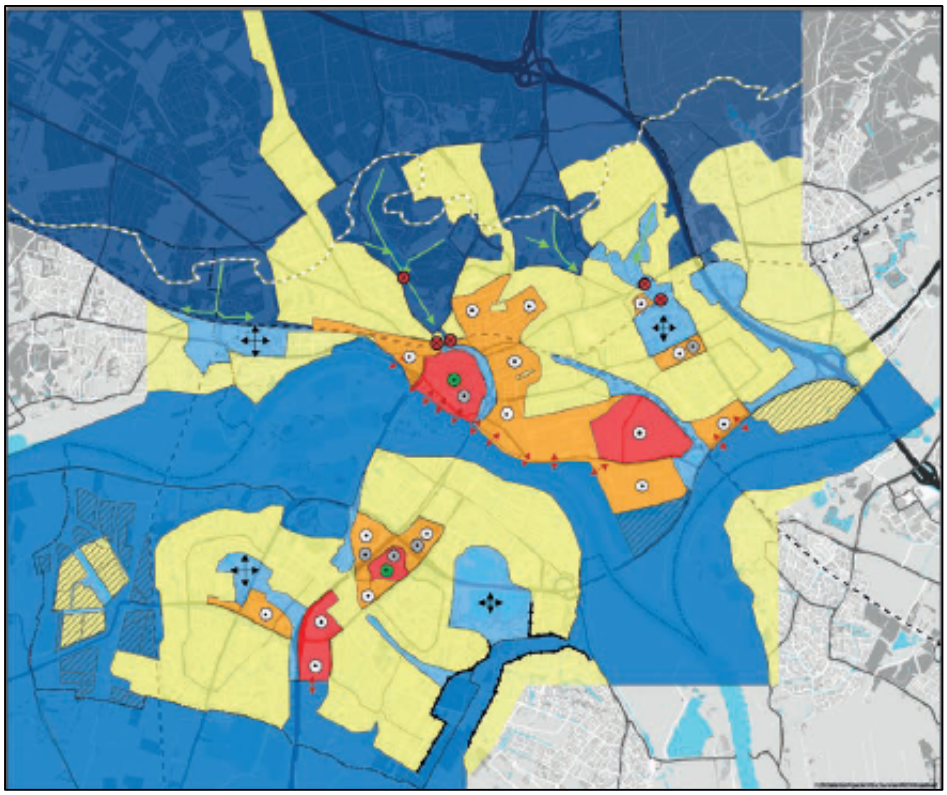

Figuur 5.31 Hitte-attentiekaart gemeente Arnhem (2012)

Huidige situatie

Arnhem kent ten opzichte van steden van vergelijkbare grootte een relatief gunstig stadsklimaat door de aanwezigheid van de uiterwaarden, het vele groen in en rond de stad en de groene hellingen van de Veluwezoom. De hitte-attentiekaart van de gemeente Arnhem (2012) toont de categorisering van gebieden binnen de gemeente. Op het moment van opstellen bevonden er zich 4 rode gebieden binnen de gemeente. In de klimaatadaptatiestrategie uit 2020 wordt beschreven dat er sinds het opstellen van de kaart enkele stedelijke ontwikkelingen hebben plaatsgevonden binnen de blauwe gebieden. Het is onbekend in hoeverre deze ontwikkelingen effect hebben op de categorisering van de gebieden. De kans dat deze blauwe gebieden omslaan naar rode gebieden is echter klein, wel zouden de gebieden om kunnen slaan naar gele of oranje gebieden. De huidige situatie voor de gehele gemeente wordt daarom beoordeeld als **redelijk**. Aangezien het deelgebied Arnhem Noord vrijwel volledig blauw kleurt en hittestress hier minder voorkomt door de aanwezigheid van bossen en parken, wordt de huidige situatie voor dit deelgebied beoordeeld als **goed**.

Autonome ontwikkeling

In de klimaatadaptatiestrategie beschrijft de gemeente Arnhem diverse maatregelen voor klimaatadaptatie die een positief effect kunnen hebben op hittestress in de gemeente. Zo streeft de gemeente er naar om de verharding in het bebouwde deel van Arnhem met 10% te verminderen en is begin 2020 het Bomenplan vastgesteld. Een afname van verharding en een jaarlijkse aanplant van nieuwe bomen in stedelijk gebied en bos (Bomenplan 2020) hebben naar verwachting een positief effect op de mate van hittestress in de gemeente. Daarnaast worden diverse specifieke maatregelen beschreven voor de verschillende soorten gebieden binnen de gemeente.

Zo stelt de gemeente de voorwaarde dat verdichting van bebouwing en verharding in rode gebieden leidt tot een verbetering van de gevoelstemperatuur en zet zij in op een andere inrichting van grote parkeerplaatsen. Voor oranje gebieden geldt onder andere dat verdichting niet mag resulteren in een verslechtering van de gevoelstemperatuur. Daarnaast wordt ingezet op het ontwikkelen van schaduwroutes en het toevoegen van groen. Voor blauwe gebieden geldt dat er in zones waar kwetsbare dalwinden voorkomen geen toename mag zijn van bebouwing en verharding en dat een toename van verharding in het algemeen bij voorkeur wordt voorkomen. De verwachting is dat door bovenstaande maatregelen het aantal rode en oranje gebieden gelijk blijft of in het gunstigste geval afneemt. De autonome ontwikkeling voor de gehele gemeente wordt daarom als **redelijk** beoordeeld. De verwachting is dat het noordelijke deel van Arnhem behouden kan worden als relatief koele plek, de autonome ontwikkeling voor het deelgebied Arnhem Noord wordt daarom beoordeeld als **goed**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator hitte is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	+	Arnhem wil in het kader van deze ambitie meer groen toevoegen, wat koele plekken ten goede komt	De focus ligt daarbij op versteende wijken zoals Kronenburg, Spijkerkwartier, het centrum en bedrijventerreinen.
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Arnhem wil in het kader van deze ambitie meer groen toevoegen, wat koele plekken ten goede komt	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	Thema hitte speelt een belangrijke rol bij herinrichting	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	+	Het verbinden van groen indiceert meer groen in Arnhem. Meer groen in en rond Arnhem helpt koele plekken realiseren	Gemeentebreed wordt ingezet op het leggen van de verbinding tussen de groenzones rondom de stadsparken, de IJssel, Nederrijn en Veluwe. In Arnhem Oost wordt in het bijzonder geïnvesteerd in de openbare ruimte rondom het spoor om zo de barrièrewerking van het

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			spoor te verminderen en de verbinding te leggen met andere groene zones in de stad. In Arnhem Noord wordt ingezet op de ecologische verbindingszones.
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	0	Arnhem gaat voor deze ambitie niet zozeer meer groen toevoegen, maar de openbare ruimte anders inrichten voor sport en bewegen. Dit heeft op hitte waarschijnlijk geen effect.	
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	Woningen in de buurt van groen zijn goed voor de bewoners, die zodoende dichter bij koele plekken zijn, maar de bouw van extra woningen heeft een negatief effect op het gemeentebrede hitte-eiland.	
We bereiden onze stad voor op droge perioden	+	Binnen deze ambitie neemt de verharding af, wat ook ten goede komt aan de hitte-eilanden in de stad	
We zorgen voor meer koelte in de stad	+	Deze beleidsuitspraak komt de indicator per definitie ten goede	
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	+	Meer groen zorgt voor meer koele plekken in de stad	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Meer verstening leidt tot een vergroting van het hitte-eiland, echter biedt herstructurering ook kansen hieromtrent. Dit weegt naar verwachting echter niet op tegen de hoeveelheid verstening die nodig is voor de stevige verdichtingsopgave die Arnhem heeft. Tevens is dit afhankelijk van waar en hoe gebouwd wordt.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Parkeerplaatsen in de klassieke vorm dragen in negatieve zin bij aan het hitte-eiland. Minder parkeren zou een positieve werking hebben op de hitte in Arnhem.	Lagere parkeernormen worden voornamelijk ingezet op goed bereikbare plekken, waaronder het centrum en omgeving

Toelichting effectbeoordeling
De Omgevingsvisie heeft in algemene zin een positief effect op het thema hitte. De Omgevingsvisie maakt de bouw van een groot aantal nieuwe woningen mogelijk tot en met 2040, wat zorgt voor meer verstening dan in de huidige situatie. Dit zorgt voor een vergroting van het hitte-eiland in Arnhem, waarmee de stad dus in algemene zin warmer wordt in vergelijking tot de huidige situatie. De gemeente neemt naar verwachting echter voldoende maatregelen via andere beleidsuitspraken die het hitte-eiland beperken. Zo komt er meer ruimte voor groen in de openbare ruimte, wat koele plekken dichterbij brengt en het effect van een hitte-eiland beperkt. In algemene zin wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft en het aantal rode en oranje gebieden zal afnemen.

5.7.4 Waterveiligheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Waterveiligheid	Aantal inwoners dat bloot wordt gesteld aan gevolgen van een overstroming	Groot aantal inwoners	Beperkt aantal inwoners	Klein aantal inwoners

Beoordelingssystematiek
De huidige veiligheidsbenadering voor dijken en kades gaat uit van het mogelijke risico: de kans op een dijkdoorbraak in relatie tot de gevolgen van die doorbraak. De kans wordt bepaald aan de hand van de kans dat een waterkering voor een bepaalde trajectlengte doorbreekt. Het effect van de overstroming is afhankelijk van de fysieke kenmerken van de overstroming, zoals diepte en snelheid en van de kwetsbaarheid van mensen, functies en de economische waarden in het overstromingsgebied. Aangezien de waterkeringen aan landelijke normen moeten voldoen wordt voor deze indicator gekeken naar het aantal inwoners dat wordt blootgesteld aan de gevolgen van een mogelijke overstroming.

Huidige situatie
De gemeente Arnhem valt onder twee verschillende dijkringen, één voor de lage delen van Arnhem Noord en één voor Arnhem Zuid (figuur 5.31). Voor de noordelijke dijkring geldt een overstromingskans van 1/3.000 jaar. Voor de zuidelijke dijkring geldt een overstromingskans van 1/30.000 jaar.

Figuur 5.32 Ligging en normen primaire waterkeringen (PBL)

Figuur 5.32 toont dat er voornamelijk voor de zuidelijke delen van de gemeente Arnhem een overstromingsrisico (>50cm) geldt. Voor grote delen van de gemeente geldt een zeer kleine kans (1/3.000 tot 1/30.000 per jaar) tot kleine kans (1/300 tot 1/3.000 per jaar) op een overstroming. De rode gebieden op de afbeelding betreffen de uiterwaarden. Bij een dijkdoorbraak bestaat er een kans dat het water de wijk Presikhaaf instroomt. Voor deze wijk en eveneens voor de zuidelijke gebieden geldt dat er zich verschillende woongebieden en diverse werkterreinen bevinden (figuur 5.33). Aangezien deze gebieden voornamelijk liggen in op locaties waar de kans op een overstroming zeer klein is, wordt de huidige situatie als **goed** beoordeeld.

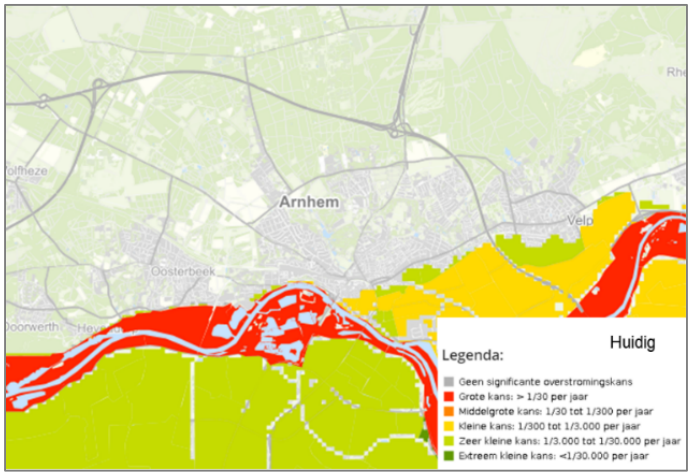

Figuur 5.33 Plaatsgebonden overstromingskans >50cm (Norm 2050) in de huidige situatie (Klimaateffectatlas)

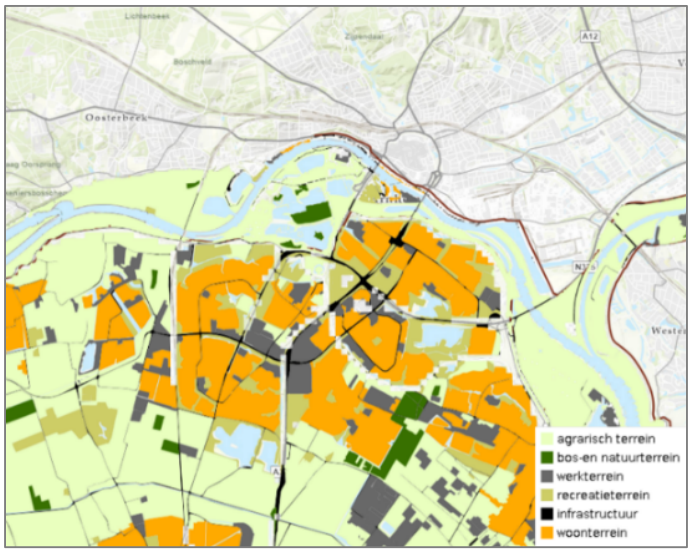

Figuur 5.34 Economische bedrijvigheid gemeente Arnhem (risicokaart)

Autonome ontwikkeling

Figuur 5.34 toont het plaatsgebonden overstromingsrisico (>50cm) voor 2050. Direct rondom de rivieren de Neder-Rijn en de IJssel geldt een grote kans op overstroming (1/30 per jaar). Voor de andere gebieden geldt een zeer kleine kans (1/3.000 tot 1/30.000 per jaar) tot kleine kans (1/300 tot 1/3.000 per jaar) op een overstroming van >50 cm. De verantwoordelijkheid voor waterveiligheid ligt bij Rijkswaterstaat en het waterschap en dijken moeten voldoen aan nationale normen. De gemeente Arnhem beschrijft in de klimaatadaptatiestrategie dat zij aansluit bij de ambities die deze partijen op het gebied van waterveiligheid hebben.

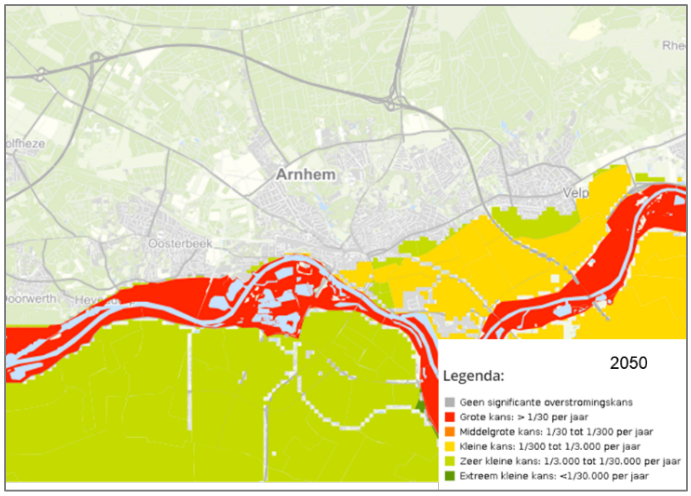

Figuur 5.35 Plaatsgebonden overstromingsrisico >50cm (Norm 2050) 2050 (Klimaateffectatlas)

De verwachte bevolkingsgroei in de gemeente Arnhem resulteert naar verwachting echter in een toenemend aantal inwoners dat blootgesteld wordt aan de risico's van een overstroming. Door het toevoegen van gevoelige functies, zoals woningen, wordt de kwetsbaarheid van het gebied vergroot en nemen de potentiële gevolgen van een overstroming toe. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator waterveiligheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	0	Doormiddel van het integrale kwaliteitskader wordt de samenhang tussen waarden, waaronder het risico op en de gevolgen van een overstroming, geborgd.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Het toevoegen van nieuwe woningen zal samengaan met een groeiende bevolkingsdichtheid. Aangezien de nieuwe woningen gedeeltelijk worden gerealiseerd op locaties waar sprake is van een (klein) overstromingsrisico (Arnhem Oost en Arnhem Zuid) zal de kwetsbaarheid van deze gebieden vergroot worden en het aantal inwoners dat blootgesteld wordt aan risico's van een overstroming vergroot worden.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie voorziet in het toevoegen van een groot aantal nieuwe woningen. Aangezien een deel van de nieuwe woningen gerealiseerd wordt in gebieden waar een kleine kans op een overstroming is, is de verwachting dat het aantal inwoners dat blootgesteld wordt aan de gevolgen van een overstroming toeneemt. Echter, gezien de Arnhemse dijken voldoen aan de landelijke normen zijn dergelijke risico's verwaarloosbaar en hebben de beleidskeuzes in de Omgevingsvisie een **beperkt** effect op waterveiligheid.

6 Een vitale stad

6.1 Werken

Thema factsheet	Indicator	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Werk	Aandeel kantoren en bedrijven	(% groei per jaar) (totaal van kantoren/bedrijven, detailhandel, cultuur, toerisme)			
	Aanbod bedrijventerreinen en kantorenlocaties	Balans vraag en aanbod			
	Werkgelegenheid	% groei aantal banen en mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor eigen bevolking			

Beleid en doelstellingen

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Omgevingsvisie	Een prioriteit van het rijk is ‘Sterke en gezonde steden en regio’s. Het Rijk streeft naar een kwalitatief goede woningvoorraad, die regionaal aansluit op de woonbehoefte met nieuwe woon- en werklocaties binnen bestaande stadsgrenzen, zodat de open ruimten tussen stedelijke regio’s behouden blijven.
Provinciaal/regionaal	Regionaal Programma Werklocaties regio Arnhem – Nijmegen 2021 - 2024	Doelstellingen Regionaal Programma Werklocaties, Uitgangspunten Regionaal Programma Werklocaties, Uitvoering Programma, Bedrijventerreinen, Kantoren en Detailhandel
	Groene Metropool Regio Arnhem Nijmegen – regionale agenda voor de Productieve regio	Opzet is om de innovatiekracht te versterken met verschillende clusters. Dit biedt de basis voor een sterke (inter)nationale positie en een sterk en aantrekkelijk economisch profiel. Ambitie is om groei te faciliteren en banengroei aan te jagen. Deze regionale agenda bestaat uit vijf speerpunten: 1. Het stimuleren van ondernemerschap in het midden en klein bedrijf, 2. Inzetten op Human Capital (onderwijs en arbeidsmarkt), 3. Doorontwikkeling van (inter)nationale clusters, 4. Versterking van duurzame logistiek, 5. Toekomstbestendige werklocaties.
Lokaal	Economische (uitvoerings)agenda Arnhem 2021 –	- Foto Economische kracht van Arnhem in beeld - Twee hoofdopgaven (een economisch aantrekkelijke stad + Energie)

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
	2030 (inclusief bijlage 1 en 2)	- Drie groeibepalende randvoorwaarden (toekomstbestendige werklocaties, Human capital, Verbindingen)
	Kantorennota Arnhem 2022 – 2030	Wordt momenteel gewerkt aan het vaststellen van beleid op basis van de kantorennota.
	Visie Arnhemse binnenstad (2015)	Trends en ontwikkelingen in 4 thema's: zelforganisatie, complementariteit, herontwikkeling en goed bestuur. Visie, strategie en agenda. Agenda is gebiedsspecifiek
	Retail en Detailhandelvisie Arnhem 2016 - 2021	Visie, rol van de gemeente en accenten per winkelgebied
	Horecavisie Mise-en-place	Analyse, visie, benchmark op Horeca en Hotels
	Cultuurbeleid	Uitgangspunten, ambities, huidige stand van zaken, randvoorwaarden, subsidies en uitvoeringsprogramma
	Arnhems Actieplan Werk (11 mei 2021)	Het actieplan bestaat uit vijf doelstellingen van extra inzet. 1. Voorkomen van werkeloosheid en snel handelen bij nieuwe instroom van werkzoekenden 2. Ondernemers laten ondernemen 3. Extra hulp voor jongeren om werk te vinden 4. Intensievere begeleiding voor nieuwkomers 5. Meer aandacht voor Arnhemmers die al langer aan de kant staan

6.1.1 Aandeel kantoren en bedrijven

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Aandeel kantoren en bedrijven	% groei per jaar (aandeel van kantoren en bedrijven in totaal)	2-5%	5-8%	8- >11%

Beoordelingssystematiek

Het aandeel kantoren en bedrijven is bekeken aan de hand van het percentage groei van kantoren en bedrijven binnen het totaal aandeel economische thema's. Wanneer het percentage groei tussen de 2 en 5% ligt, wordt het aandeel kantoren en bedrijven als slecht beoordeeld. Wanneer het percentage groei tussen de 5% en 8% ligt, wordt het aandeel kantoren en bedrijven beoordeeld als redelijk en waar het tussen de 8% of meer dan 11% ligt, wordt het aandeel kantoren en bedrijven beoordeeld als goed.

Huidige situatie

De huidige situatie van werklocaties en economie is bekeken aan de hand van de indicator aandeel kantoren en bedrijven. Er is gekeken naar het percentage groei van bedrijfs- en kantorenvestigingen per jaar in het totaal van bedrijven, kantoren, detailhandel, horeca en toerisme. Uit onderstaande figuren blijkt dat het totaal aantal bedrijven in de periode 2010 – 2019 is gegroeid van 11.000 tot 16.000. Over de periode 2014 tot 2019 is het percentage groei van het aantal bedrijfsvestigingen (13.280 tot 16.260) 22,44%. Het percentage groei van het aantal vestigingen in 2020 ten opzichte van 2019 is 7,7%. In de afgelopen jaren was de groei in Arnhem vergeleken met regionale, provinciale en landelijke gemiddelde cijfers wel wat lager.

Figuur 6.1 Totaal aantal bedrijfsvestigingen en naar sectoren over de periode 2010 – 2019 (Bron: Arnhem in Cijfers)

Tabel 6.1 Aantal banen en Aantal vestigingen en grootste groeiers en dalers in sectoren periode 2019 – 2020. (Bron: PWE, Provincie Gelderland)

	2020 (meting: april)	Groei t.o.v. 2019
Aantal banen	107.740	+0,4% (440)
Aantal vestigingen	17.420	+7,7% (+1.240)
Sectoren – Grootste groeiers (aantal banen)	1. Financiële instellingen	+13,9% (+260)
	2. Gezondheidszorg	+6,8% (+1.340)
	3. Onderwijs	+6,4% (+530)
Sectoren – Grootste dalers (aantal banen)	1. Vervoer, opslag en communicatie	-9,4% (-830)
	2. Groothandel	-6,8% (-200)
	3. Horeca	-5,0% (-240)

Achtergrondaandeel verschillende sectoren
De belangrijkste groeiende sectoren zijn financiële instellingen, de gezondheidszorg en onderwijs en de sectoren waar het aantal banen het meest daalt zijn de horeca, groothandel en 'vervoer, opslag en communicatie' (peildatum april 2020; hierin zijn de corona-effecten niet opgenomen). De dienstensectoren bieden veel werkgelegenheid in Arnhem. Zakelijke diensten en de overheid zijn verantwoordelijk voor respectievelijk 18% en 10% van de werkgelegenheid. Daarbij dient opgemerkt te worden dat andere ruimtelijke claims zoals groen en woningbouw bestaande bedrijventerreinen en kantorenlocaties dreigen te verdringen. Bovendien is de nieuwe ruimte op bedrijventerreinen in Arnhem schaars. Ongeacht de coronacrisis is het aantal horecazaken in Arnhem redelijk stabiel en was er van 2019 op 2020 zelfs sprake van groei (1,9%). Qua winkels is er echter wel, van 2020 op 2021, sprake geweest van krimp, al was deze klein (-1,6%). Toerisme en cultuur zullen na coronacrisis weer gaan groeien. De creatieve industrie is in Arnhem sterk vertegenwoordigd en nationaal bekend. Creatieve industrie, zakelijke dienstverlening en toerisme worden ook als economisch speerpunt genoemd in de Economische Agenda van de gemeente.

In de huidige situatie van werklocaties en economie is er sprake van groei van bedrijfs- en kantorenvestigingen. Het percentage groei van het aantal bedrijfsvestigingen in 2020 is 7.7% ten opzichte van 2019, al is de gemiddelde groei van de afgelopen jaren wat lager vergeleken met regionale en landelijke cijfers. Gezien de bovenstaande achtergrond van de verschillende sectoren wordt de huidige situatie voor de indicator aandeel kantoren en bedrijven beoordeeld als **redelijk**.

Autonome ontwikkeling
De autonome situatie van werklocaties en economie is bekeken aan de hand van de indicator aandeel kantoren en bedrijven. Er is gekeken naar het verwachte jaarlijkse percentage groei van bedrijfs- en kantorenvestigingen. Landelijke trends zijn van invloed op de vraag naar en het aanbod van werklocaties (kantoren en bedrijven). Mondiale, nationale en regionale veranderingen in de economie leiden tot veranderingen in sectoren en branches en daarmee ook tot een verandering in wat bedrijven belangrijk vinden aan het bedrijfspand en de omgeving van het bedrijf. Voorbeelden van een verandering naar de Next Economy zijn trends als: digitalisering, toenemende robotisering & automatisering, groeiend belang van duurzaamheid en de energietransitie en in het algemeen de overgang naar een circulaire economie. Werklocaties hebben een belangrijke rol in de transitie naar een circulaire economie, omdat het bedrijfsleven de meeste energie en grondstoffen verbruikt. Hoewel deze trends kansen bieden zijn het tegelijkertijd ook grote ruimtevragers. Niet ieder bedrijventerrein hoeft in te spelen op deze trends, maar het is wel belangrijk om een complete portefeuille met voldoende kwaliteit, passend bij ambities en het schaalniveau van de bedrijvigheid aan te kunnen bieden. Daarbij komt nog dat bijvoorbeeld groen en woningbouw ook een behoorlijke claim leggen op de ruimte en mogelijk bestaande werklocaties verdringen. Met het oog op de dringende woningbehoefte vraagt dit om een integrale aanpak van woningbouw en het bieden van ruimte voor werkgelegenheid.

Afname kantoorgebruik
Verder neemt het gebruik van kantoorruimte over het algemeen af. Dit is een landelijke trend. Onder invloed van digitalisering, flexibilisering en 'het nieuwe werken' in het algemeen wordt verwacht dat het aantal kantorenbanen afneemt en er minder drukt komt op de kantorenmarkt. Bovendien neemt het thuiswerken onder invloed van de coronacrisis in ieder geval tijdelijk toe en mogelijk ook op de lange termijn. Een gezond kantoor, bijvoorbeeld ruimer opgezet en met verbeterde ventilatie, zal in ieder geval de komende tijd en wellicht daarna ook van belang blijven. Zo wordt reeds in de structuurvisie van Arnhem (2012) geconstateerd dat er sprake is van een afname aan vraag naar kantoorruimte. De coronacrisis heeft echter wel een nieuw perspectief gegeven op wat kantoorruimte kwantitatief en kwalitatief dient te faciliteren. Met behulp van de Visie op Transformatie probeert de gemeente de kantorenmarkt in Arnhem meer in balans te brengen. In de Kantorennota 2022 is de inzet om te streven naar voldoende kwalitatieve kantoormeters op toekomstbestendige kantoorlocaties.

Beperkte uitbreiding
Voor de toekomstige groei van bedrijven in de stad moet het accent daarom worden gelegd op het herontwikkelen en verduurzamen van oudere terreinen. In Arnhem zijn in de autonome ontwikkeling geen of beperkte mogelijkheden voor uitbreiding van regionale bedrijventerreinen. Tot aan 2025 zijn er dan ook geen zachte plannen voor uitbreiding van regionale bedrijventerreinen in Arnhem. Daarnaast geldt dat ook voor horeca en detailhandel de groei beperkt is. Dat was al zo, maar wordt nog eens versterkt onder invloed van corona. Desondanks is de prognose dat er een totale ruimtebehoefte is aan werklocaties van 70.000-106.000m^2 voor de periode 2021-2030 in Arnhem als geheel. Voor een evenwichtige kantorenmarkt in Arnhem wordt een aanbod van 100.000m^2 genoemd. In juli 2020 bestaat 128.750m^2 aan kantooraanbod (Kantorennota Arnhem, 2022, nog niet vastgesteld). De autonome ontwikkeling van het aandeel kantoren en bedrijven wordt op basis van het bovenstaande beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator aandeel kantoren en bedrijven is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	+	Een aanbod dat past bij de vraag zal leiden tot een verbeterd vestigingsklimaat	
We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten	+	Verbeterde bereikbaarheid kan meer bedrijven trekken naar dit deel van Arnhem	
We vergroten onze creatieve industrie en bevorderen de ontwerp- en cultuursector	+	Creatieve industrie trekt met mensen van buiten de stad aan en zorgt voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat	Creatieve en innovatieve werkgelegenheid vestigt zich voornamelijk op Coehoorn en op het IPKW terrein. Centrum West wordt getransformeerd naar een aantrekkelijke wijk met een eigen identiteit. Daarbij wordt ingezet op een dynamische mix van instellingen en het creëren van een kunstkwartier.
We zetten in op de ICE naar Berlijn	+	Verbeterde bereikbaarheid van het stationsgebied kan meer bedrijven trekken naar dit deel van Arnhem	Stationsgebied

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie doet vier beleidsuitspraken die een positief effect hebben op het vestigingsklimaat van Arnhem, wat naar verwachting goed is voor de groei van het aantal kantoren en bedrijven. Het verbeteren van de bereikbaarheid van werklocaties in de stad het creëren van een beter netwerk voor de creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector zijn een indicatie dat Arnhem zijn recente groei (van 2019 tot 2020 groeide het aantal banen met 0,4% en aantal vestigingen met 1,24%) kan voortzetten richting de toekomst. De vraag of Arnhem CS een stop wordt in het traject naar Berlijn heeft een grote invloed op de internationale aantrekkelijkheid van de stad en kan van beperkende aard indien dit niet doorgaat. De Omgevingsvisie heeft naar verwachting een **positief** effect op het aandeel bedrijven en kantoren.

6.1.2 Bedrijventerreinen en kantoorlocaties

Het gaat bij deze indicator om bedrijventerreinen en kantoorlocaties inclusief de mogelijkheden voor menging van wonen en werken.

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Aanbod bedrijventerreinen en kantorenlocaties	Verhouding vraag en aanbod	Totaal niet in verhouding	Enigszins in verhouding	Nagenoeg in verhouding

Beoordelingssystematiek
Voor het aanbod van bedrijventerreinen en kantorenlocaties is gekeken naar de verhouding tussen vraag en aanbod van die terreinen en locaties. Zijn vraag en aanbod totaal niet in verhouding dan wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling als slecht beoordeeld. Zijn vraag en aanbod nagenoeg in verhouding dan wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed.

Huidige situatie
De huidige situatie van het aanbod aan bedrijventerreinen en kantoorlocaties is bekeken aan de hand van het criterium balans in vraag en aanbod. Hierna wordt deze balans bekeken voor de kantoren en bedrijventerreinen in Arnhem

Kantorenlocaties
In het Regionale Programma Werklocaties wordt geconstateerd dat er sprake is van een kwantitatieve (tekort en of overaanbod) en een kwalitatieve mismatch (voldoet niet aan eisen mogelijke gebruikers) in Arnhem-Nijmegen. Dit is voornamelijk het geval op bedrijventerreinen en kantorenparken (RPW, 2020). In juli 2020 is het kantorenaanbod in Arnhem 128.750m^2. Dit is na een periode tussen 2008 en 2020 waarin het beleid is geweest om leegstand terug te dringen door onder andere transformatie van kantoorpanden. De leegstand is in die periode met netto 50.000m^2 teruggebracht vergeleken met de situatie van 2008 (Kantorennota Arnhem, 2021). In eerste instantie lijkt dit op een fors overaanbod, maar hierbij dient opgemerkt te worden dat zonder het beleid van transformaties in de periode van 2008 en 2020 de totale leegstand ongeveer twee keer zo hoog zou zijn als in 2008. In 2020 bestaat er een daling van 30% vergeleken met de leegstand in 2008. Het kantorenaanbod van 128.750m^2 ligt echter nog wel redelijk stevig boven het streefgetal van 100.000m^2.

Bedrijventerreinen
In het Regionaal Programma Werklocaties staat dat in de periode 2016 – 2020 het overaanbod in de regio Arnhem-Nijmegen is teruggedrongen. Momenteel is er in Arnhem weinig ruimte beschikbaar voor nieuwe bedrijventerreinen en maken locaties met een economisch bestemming in woonwijken plaats voor woningen. Nieuwe ruimte op werklocaties is zeer beperkt in Arnhem, met name in en nabij het centrum is er schaarste en is de druk op de ruimte hoog. Het op orde hebben en houden van ‘Werklocaties’ in Arnhem is één van de randvoorwaarden die worden genoemd in de Economische Agenda (2020).

In de huidige situatie ligt de balans tussen vraag en aanbod van kantoren rond de streefwaarde van 100.000m^2. De balans tussen vraag en aanbod van bedrijventerreinen is niet in balans, omdat de uitbreidingsruimte beperkt is. Gezien het gewicht dat de gemeente toekent aan werklocaties in het autonome beleid wordt de huidige situatie van het aanbod aan bedrijventerreinen en kantorenlocaties beoordeeld als slecht.

Autonome ontwikkeling
De hiervoor beschreven trends onder 'afname kantoorgebruik' en 'beperkte uitbreiding' gelden logischerwijze ook voor de balans in vraag en aanbod van kantorenlocaties en bedrijventerreinen.

Kantorenlocaties
Zoals hiervoor gesteld is er tussen 2021-2030 behoefte aan 70.000 tot 106.000m^2 aan kantorenlocaties. In de autonome ontwikkeling overstijgt de vraag naar kantoren het aanbod in het gebied rondom het Centraal Station. Een tekort dreigt al in 2023. Op kantorenparken en bedrijventerreinen is meer aanbod aan dan vraag. De mismatch tussen vraag en aanbod is op kantorenparken en bedrijventerreinen in Arnhem zowel kwantitatief (meer aanbod dan vraag) als kwalitatief (aanbod is verouderd of voldoet niet meer aan de eisen van de vrager).

Bedrijventerreinen
Voor de groei van bedrijven in de autonome ontwikkeling moet het accent komen te liggen op herontwikkeling en verduurzaming van bestaande terreinen. De kwaliteit van werklocaties bepaalt in belangrijke mate het vestigingsklimaat voor bedrijven. Bovendien hebben werklocaties een belangrijke rol in de energietransitie, omdat bedrijven over het algemeen de meeste energie en grondstoffen gebruiken. Een belangrijk onderdeel van het economische beleid tot en met 2025 is in te zetten op toekomstbestendige werklocaties als randvoorwaarde voor Arnhem als een economisch aantrekkelijke stad (Economische Agenda, 2020). Bovendien zijn er in het Regionale Programma Werklocaties regio Arnhem-Nijmegen doelstellingen en (regionale) afspraken opgenomen om de balans in vraag en aanbod van bedrijventerreinen op orde te krijgen en houden. De vraag en het aanbod van kantorenlocaties en bedrijventerreinen is vanwege het economische beleid in de autonome ontwikkeling enigszins in verhouding. De autonome ontwikkeling van bedrijventerreinen en kantorenlocaties wordt beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator bedrijventerreinen en kantorenlocaties is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:
- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	+	Gemeente zoekt hier naar mogelijkheden om woon-werkgebieden te realiseren, om zo tot een aanbod te komen dat past bij de specifieke wijken	Centrum West, Coehoorn, Sonsbeek, Stadsblokken, Modekwartier en Kunstkwartier
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	+	Werklocaties bieden ruimte aan bedrijven die zich richten op sectoren die sterk zijn in Arnhem	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten	+	Bereikbaarheid is een belangrijk aspect om een locatie aantrekkelijk te maken. Betere bereikbaarheid van een werklocatie betekent een aantrekkelijkere werklocatie. Dit geeft een kwaliteitsimpuls aan het bestaande aanbod.	
We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk	+	Werken in de wijk is een niche vorm van aanbod, waarmee Arnhem zijn totaalaanbod verbreedt.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Het bijbouwen van nieuwe woningen op plekken die voorheen meer als werkmilieu werden bestempeld zorgt voor mogelijke beperkingen in de milieuzoneringen van bedrijven. Hierbij gaat het met name om bedrijventerreinen, gezien deze vaak met milieuzoneringen te maken hebben, waar kantoren geen last van hebben.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling
Bedrijventerreinen en kantorenlocaties gaan in de toekomst meer hun eigen weg in Arnhem. De gemeente geeft aan dat bedrijventerreinen twee kanten op kunnen (transformatie en het behouden van de monofunctionele industriefunctie) en met name kantorenlocaties zich lenen voor functiemenging. ’t Broek en Rijnpark worden genoemd als transformatiegebieden. Hier kan straks nog wel bedrijvigheid landen, zij het van een relatief lage milieucategorie. Anderzijds moet er dus ruimte blijven voor meer monofunctionele industriegebieden. Dit is van belang om deze economische functie te beschermen, maar ook ruimte te bieden aan de circulaire economie waar Arnhem ambities voor heeft. Deze functie krijgt steeds minder ruimte en staat onder druk in Arnhem. Voor kantorenlocaties wordt gesproken van functiemenging, aangezien hier van een echte transformatie geen sprake is. De Omgevingsvisie gaat meermaals in op hoe functiemenging een rol krijgt, maar voor bedrijvigheid met een zwaardere milieucategorie is dit beperkt en blijft dit onduidelijk. In algemene zin wordt om die reden verwacht dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de vraag- en aanbodverhouding in Arnhemse bedrijventerreinen en kantoorlocaties.

Aanbeveling: verhaal met een duidelijk verschil tussen transformatie en functiemenging in de OV toevoegen. Dit gebeurt nu alleen met een plaatje, maar qua tekst valt deze boodschap weg. Duidelijk maken dat er ruimte moet blijven voor gebieden die echt een zwaardere milieucategorie nodig hebben.

6.1.3 Werkgelegenheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Werkgelegenheid	% percentage groei en mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor eigen bevolking	Geen groei of daling werkgelegenheid	Groeit wel maar niet in verhouding aantal inwoners	Groeit in verhouding mee met aantal inwoners

Beoordelingssystematiek
De werkgelegenheid wordt bekeken aan de hand van het percentage groei van de werkgelegenheid en de mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor de eigen bevolking. Als de werkgelegenheid mee groeit in verhouding met het aantal inwoners dan wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Als er geen sprake is van groei en zelfs van daling van de werkgelegenheid wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als redelijk. Wanneer de werkgelegenheid groeit, maar niet in verhouding met het aantal inwoners dan wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
De werkgelegenheid in Arnhem is in de huidige situatie bekeken aan de hand van het % groei van het aantal banen en de mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor de eigen inwoners. Op basis van onderstaande figuren blijkt het volgende. Het percentage groei van het aantal banen is 4,5% over de periode 2014 – 2019. In 2019 zijn er omgerekend 674 banen op 1000 inwoners. De werkzame beroepsbevolking is in 2019 81000. Het werkeloosheidspercentage in 2019 is 4,3% na een lange periode van daling van het aantal banen per 1000 inwoners in Arnhem lijkt vanaf 2017 het percentage weer licht te stijgen. In 2019 groeide het aantal banen per 1000 inwoners met 1,2% ten opzichte van het jaar daarvoor.

Tabel 6.2 Totaal aantal banen en aantal inwoners in Arnhem over de periode 2010 – 2019

	Totaal aantal banen [banen]	inwoners [aantal personen]
2010	102.620	147.038
2011	103.940	148.073
2012	103.740	149.277
2013	102.890	149.821
2014	102.530	150.828
2015	101.600	152.288
2016	100.940	153.817
2017	103.130	155.694
2018	104.700	157.222
2019	107.190	159.263

Tabel 6.3 Werkzame beroepsbevolking en werkeloosheidspercentage in Arnhem tussen 2010 en 2019

	ARBEIDSDEELNAME - ARNHEM			
	Werkzame beroepsbevolking [x 1000]	Positie: werknemer [x 1000]	Positie: zelfstandige [x 1000]	Werkloosheidsperce [%]
2010	74	64	11	6,5%
2011	74	63	11	6,5%
2012	75	64	11	7,8%
2013	75	62	13	8,6%
2014	73	60	13	10,0%
2015	74	62	12	9,2%
2016	75	63	12	7,3%
2017	78	65	13	6,1%
2018	80	68	12	4,8%
2019	81	68	13	4,3%

Tabel 6.4 Aantal en groei van banen in Arnhem van 2010 tot 2019

Jaar	Aantal banen per 1000 inwoners	% groei aantal banen per 1000 inwoners
2010	698	-
2011	702	0,57%
2012	696	-0,86%
2013	690	-0,86%
2014	679	-1,59%
2015	668	-1,65%
2016	659	-1,35%
2017	661	0,30%
2018	666	0,75%
2019	674	1,2%

In 2020 zijn er vermoedelijk onder invloed van de coronacrisis mensen werkeloos geworden. In welke mate dit van invloed is geweest op de werkgelegenheid is nog niet uitgekristalliseerd. Het aantal banen in april 2020 is 107.740 en dat is een groei van 0,4% ten opzichte van 2019. Tegelijkertijd is er in het aantal bijstandsuitkeringen in Arnhem al een stijging te zien te vergeleken met 2020. Dit wordt in het Actieplan Werk (gemeente Arnhem, 2021) als volgt geïllustreerd: 'Waar in week 11 van 2020 7498 Arnhemmers een uitkering ontvingen, ontvangen in week 11 van 2021 7670 Arnhemmers een uitkering. Dat is een stijging van 2,3%'. Het einde van deze stijging is nog niet in zicht. Bovendien maakte bijna 500 ondernemers gebruik val alle drie de rondes van de steunmaatregel voor zelfstandige ondernemers (Actieplan Werk, 2021). De werkgelegenheid in Arnhem wordt in de huidige situatie beoordeeld als **redelijk.**

Autonome ontwikkeling

Zoals hiervoor gesteld wordt een invloed verwacht van de corona-crisis op de werkgelegenheid. Het CPB verwacht een toename van werkeloosheid in Nederland tussen de 4,4% en 4,7% in 2022 (CPB, 2021) Het beleid van de gemeente is om daarom juist nu in te zetten op werkgelegenheid. 'De gevolgen van de coronacrisis proberen we dus op te vangen door gelijktijdig te investeren in de wijken, in onze bewoners, in duurzaamheid én in de economie'. (Perspectiefnota 2022-2025) Bovendien biedt de herstelagenda op korte termijn werkgelegenheid en biedt het investeren in energie en duurzaamheid op middellange en lange termijn werkgelegenheid. De herstelagenda is verder uitgewerkt in het Actieplan Werk dat de gemeente onlangs op 11 mei 2021 heeft vastgesteld. Er is een daling in het percentage banen en de mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor de eigen inwoners te verwachten, maar het economisch beleid is sterk gericht op het behouden van werkgelegenheid. De autonome ontwikkeling van de werkgelegenheid in Arnhem wordt beoordeeld als redelijk.

Werk en economie naar deelgebieden

Het vestigingsklimaat van Arnhem voor economische functies kent sterke werklocaties en goede verbindingen, waarbij o.a. de Stationsomgeving een toplocatie is voor kantoren en biedt de Nieuwe Haven ontwikkelpotentieel als unieke vestigingslocatie voor circulaire economie en watergebonden bedrijven. Aandachtspunt is de schaarse ruimte voor nieuwe economische ontwikkelingen (Economische Agenda, 2020). De gebiedsspecifieke informatie hierna komt uit de factsheets uit de kantorennota Arnhem 2020-2030.

Gebiedsspecifiek aandeel kantoren en bedrijven

De Visie Arnhemse Binnenstad wordt hier nog kort vermeld. In deze visie is specifieke aandacht voor een omslag. Winkelen in de winkelstraat is niet meer vanzelfsprekend. Het bestellen van producten is in toenemende mate een digitale aangelegenheid. Dit is nog eens versterkt door de coronacrisis en de daarvoor geldende regels en beperkingen. Kortom, het stedelijke landschap van de binnenstad sluit niet helemaal meer aan op de huidige tijd. Er is sprake van een omslag van een winkel- en horecagebied (place to buy) naar een ontmoetingsgebied (place to meet). Met de herijking van de Visie Arnhemse Binnenstad en de nadruk op kantorenlocaties in het gebied rondom het Centraal Station en het Bestuurskwartier, wordt de autonome ontwikkeling voor het aandeel kantoren en bedrijven beoordeeld als goed ten opzichte van het aandeel kantoren en bedrijven van Arnhem als geheel.

Gebied specifiek kantoren en bedrijvenlocaties
In Arnhem Centrum is met name nabij het stationsgebied de vraag en het aanbod van kantorenlocaties ver uit verhouding. De huidige situatie en autonome ontwikkeling van Arnhem Centrum wijkt af van de beoordeling van geheel Arnhem en wordt beoordeeld als slecht.
In Arnhem Oost en op IJsseloord II overstijgt het aanbod kantoren ruimschoots de vraag. De verhouding in vraag en aanbod is ver uit balans en wordt voor Arnhem Oost beoordeeld als slecht. Bedrijvenlocaties kennen geen overaanbod. Er is meer vraag dan aanbod en op korte termijn geen mogelijkheid tot uitbreiding.
In Arnhem Zuid en specifiek in de Gelderse Poort en Kronenburg is sprake van overaanbod. De huidige situatie en de autonome ontwikkeling wijkt af van de scoring van Arnhem als geheel. De verhouding in vraag en aanbod is ver uit balans en wordt voor Arnhem Zuid beoordeeld als slecht.

Gebied specifiek werkgelegenheid
In de verschillende deelgebieden Arnhem CS, IJsseloord II, Gelderse Poort en Kronenburg wijkt de werkgelegenheid niet zodanig af van de beoordeling van werkgelegenheid in Arnhem als geheel. Er is geen andere beoordeling voor Arnhem Centrum, Arnhem Oost en Arnhem Zuid. In de visie Arnhemse Binnenstad heeft het beleid dat als bedoeling heeft de omslag van ‘winkelstraat’ naar ‘ontmoetingsplek’ mogelijk te maken waarschijnlijk een positieve invloed op de werkgelegenheid in de binnenstad. De werkgelegenheid voor het deelgebied van Arnhem Centrum wordt beoordeeld als goed.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator werkgelegenheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:
- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We investeren in mensen	+	Gemeente wil als verbinder fungeren tussen werkgever en werknemer, om zo voor Arnhemmers passende banen te vinden	De focus hierbij ligt op Arnhem Oost, in het bijzonder op de wijken Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf-West, Malburgen en het Arnhemse Broek
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	+	Meer functiemix in werkgebieden, wat een positief effect heeft op het vestigingsklimaat. Indirect kan deze beleidsuitspraak zorgen voor een groei in werkgelegenheid als gevolg van een stijging in het aantal bedrijven.	
We zorgen voor goed bereikbare	+	Een goede bereikbaarheid van de bedrijventerreinen maakt dat personeel	Stationsgebied heeft hier de focus

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten		beter, makkelijker en duurzamer naar hun werk kan gaan. Hierdoor wordt het aantrekkelijker om in deze kantoren te werken.	
We vergroten onze creatieve industrie en bevorderen de ontwerp- en cultuursector	+	Vergroting van sectoren is gemoeid met meer banen. De ambitie kan in het kader van werkgelegenheid als positief worden beoordeeld.	Creatieve en innovatieve werkgelegenheid vestigt zich voornamelijk op Coehoorn en op het IPKW terrein. Centrum West wordt getransformeerd naar een aantrekkelijke wijk met een eigen identiteit. Daarbij wordt ingezet op een dynamische mix van instellingen en het creëren van een kunstkwartier.
We blijven inzetten op gezondheid en sport	+	De gezondheids- en welzijnszorg is een belangrijke sector in Arnhem. Door vergrijzing zullen de druk op deze sector en als gevolg daarvan de werkgelegenheid naar verwachting toenemen. De gemeente blijft inzetten op deze sector en heeft aandacht voor de toenemende krapte op de arbeidsmarkt.	De focus ligt daarbij op Papendal en Gelredome, sportpark Valkenhuizen en Ziekenhuis Rijnstate

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie voorziet in het verbeteren van de randvoorwaarden van een goed ondernemersklimaat. Zo hebben het toekomstbestendig maken van werklocaties en het verbeteren van de bereikbaarheid naar verwachting indirect een positief effect op werkgelegenheid. De focus van Arnhem op de creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector kan er daarnaast voor zorgen dat deze sectoren zich verder uitbreiden in de stad. De druk die daarentegen op huidige klassieke bedrijventerreinen staat zorgt ook voor meer druk op de werkgelegenheid in deze sectoren. De tweesplitsing die het beleid in de Omgevingsvisie zodoende oplevert zorgt ervoor dat er wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de werkgelegenheid in Arnhem.

6.2 Sociaal maatschappelijk

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Sociaal maatschappelijk	Voorzieningen			
	Voorzieningen gezond leven			
	Onderwijs			
	Toegankelijkheid			
	Kansengelijkheid			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op sociaal maatschappelijke thema's. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Nationale Omgevingsvisie	Toegankelijkheid is een van de nationale belangen in de Nationale Omgevingsvisie. Het gaat daarbij om het verbeteren van de toegankelijkheid van gebouwen, het openbaar vervoer, de openbare ruimte en daarnaast de beschikbaarheid van voldoende geschikte woningen en woonvormen.
Provinciaal/ regionaal	Actieplan Wonen 2020-2025	Met het Actieplan Wonen wil de provincie bijdragen aan de uitvoering van de woningopgave. Er staan daarbij drie doelen centraal: 1. Versnelling van de woningbouw, 2. Meer betaalbare woningen en 3. Meer flexibele woonvormen.
Lokaal	Arnhemse Standaard	In de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid is vastgelegd hoe in projecten de toegankelijkheid wordt geborgd en duidelijkheid wordt gegeven over het niveau van toegankelijkheid. De Arnhemse Standaard is richtinggevend en

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		heeft geen juridisch verplichtende status.
	Visie sociaal domein in beweging	Herijkte visie op het sociaal domein, najaar 2021 vastgesteld.
	Motie 'stadsvernieuwing 4.0 voorkomen'	

6.2.1 Voorzieningen

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Voorzieningen	Nabijheid voorzieningen met een maatschappelijke bijdrage	Boven het Nederlands gemiddelde	Gelijk aan het Nederlands gemiddelde	Onder het Nederlands gemiddelde

Beoordelingssystematiek
De indicator voorzieningen wordt beoordeeld aan de hand van het criterium 'afstand tot voorzieningen met een maatschappelijke bijdrage'. Voorbeelden van voorzieningen met een maatschappelijke bijdrage zijn ziekenhuizen, winkels, bibliotheken, buurthuizen en sportgelegenheden. Deze voorzieningen bieden mogelijkheden voor contacten, deelname aan activiteiten en maatschappelijke betrokkenheid. De nabijheid van voorzieningen in de gemeente Arnhem wordt afgezet tegen de gemiddelde nabijheid van voorzieningen in Nederland.

Huidige situatie
Het niveau en de bereikbaarheid van voorzieningen ligt voor vrijwel alle type voorzieningen binnen Arnhem ligt boven het landelijk gemiddelde (Tabel 6.5). Enkel voor bibliotheken is de afstand (2,2) hoger dan het landelijk gemiddelde (1,9). Wanneer gekeken wordt naar de gemeente Nijmegen, een van de HEBANG[18] gemeenten, valt op dat de afstand tot voorzieningen vrijwel gelijk is. Over het algemeen is de afstand tot voorzieningen binnen de gemeente Nijmegen heel iets korter.

Tabel 6.5 Gemiddelde afstand tot voorzieningen in Nederland en de gemeenten Arnhem en Nijmegen (CBS)

Type voorziening	Arnhem, gemiddelde afstand in km (2019)	Nijmegen, gemiddelde afstand in km (2019)	Nederland, gemiddelde afstand in km (2019)
Huisartsenpraktijk	0,9	0,8	1,0
Ziekenhuis	2,6	2,7	4,8
Grote supermarkt	0,7	0,7	0,9
Cafés en dergelijke	1,0	1,0	1,2
Kinderdagverblijf	0,5	0,5	0,6
Treinstation	2,1	1,8	5,1
Bibliotheek	2,2	1,5	1,9
Podiumkunsten	2,4	2,7	4,8
Zwembad	2,7	2,6	3,2

[18] HEBANG gemeenten: Haarlem, Enschede, Breda, Arnhem, Nijmegen en Groningen

Uit de monitor Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn in uw buurt blijkt dat een meerderheid van de inwoners tevreden is over de aanwezigheid van winkels voor dagelijkse boodschappen, de aanwezigheid van voorzieningen voor basisonderwijs, gezondheidszorg en sportvoorzieningen. Over voorzieningen voor culturele activiteiten is minder dan de helft van de inwoners tevreden en bijna een vijfde van de inwoners is ontevreden.

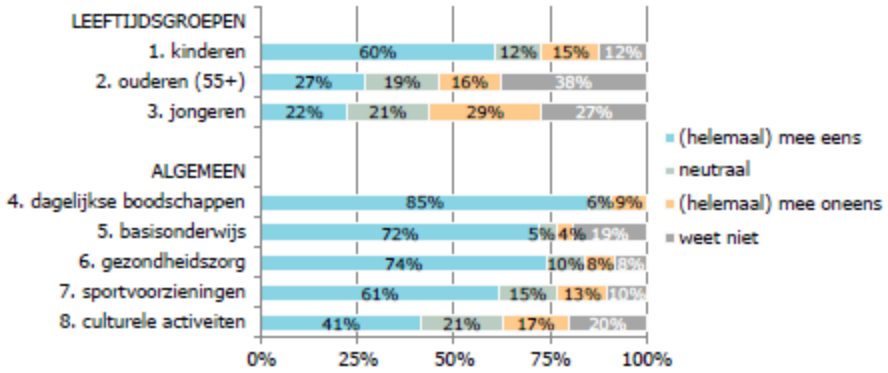

Figuur 6.2 Uitkomsten stelling "In de buurt zijn voldoende/ goede voorzieningen voor …" (Monitor Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn in uw buurt)

Aangezien de nabijheid van een groot deel van de voorzieningen boven het landelijk gemiddelde ligt wordt de huidige situatie gemeentebreed beoordeeld als **goed**. Wanneer ingezoomd wordt op wijkniveau valt op dat enkele wijken boven het Arnhemse gemiddelde scoren. Het gaat om enkele wijken in Arnhem Noord, waarvan de wijk Schaarsbergen het verst boven het gemiddelde uitsteekt, en enkele wijken in Arnhem Zuid, waar voornamelijk de wijk Schuytgraaf boven het gemiddelde ligt. Andere wijken waarbij de afstand tot voorzieningen eveneens groot is zijn: Monnikenhuizen, Geitenkamp, Elderveld en Rijkerswoerd. Aangezien het om voornamelijk om wijken gaat binnen de deelgebieden Arnhem Noord en Arnhem Zuid, wordt de huidige situatie voor beide deelgebieden als **redelijk** beoordeeld.

Tabel 6.6 Gemiddelde afstand tot voorzieningen in de gemeente Arnhem en de wijken Schaarsbergen en Schuytgraaf (CBS)

Type voorziening	Arnhem, gemiddelde afstand in km (2019)	Schaarsbergen, gemiddelde afstand in km (2019)	Schuytgraaf, gemiddelde afstand in km (2019)
Huisartsenpraktijk	0,9	3,6	1,6
Ziekenhuis	2,6	5,2	4,1
Grote supermarkt	0,7	3,7	1,5
Cafés en dergelijke	1,0	3,9	2,3
Kinderdagverblijf	0,5	2	0,8
Treinstation	2,1	4,4	1,8
Bibliotheek	2,2	4,9	4,9
Podiumkunsten	2,4	5,4	4,6
Zwembad	2,7	5,3	5,4

Autonome ontwikkeling

Naar verwachting stijgt het aantal inwoners van de gemeente Arnhem. Aangezien de nieuwe woonlocaties voornamelijk binnenstedelijk gerealiseerd zullen worden zal de gemiddelde afstand tot voorzieningen gelijk blijven of mogelijk afnemen. Aangezien de gemeente niet voornemens is om nieuwe voorzieningen te realiseren zal de druk op de voorzieningen zal toenemen. Daarnaast staan maatschappelijke voorzieningen onder druk, aangezien deze ruimtes weinig opleveren. De ruimte wordt daardoor snel ingevuld door een commerciële functie of nieuw woningen. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator voorzieningen is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We zorgen voor voldoende medische voorzieningen in de wijk	+	Aanbod medische voorzieningen moet blijven aansluiten bij demografische ontwikkeling	
De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten	0	Nadruk ligt bij deze ambitie het centrum en stadsdeelcentra, waar juist de wijkcentra over het algemeen zorgen voor de nabijheid van voorzieningen	De stadsdeelcentra Kronenburg en Presikhaaf worden getransformeerd naar full service centers. Daarnaast gelden specifieke ambities voor Centrum Binnenstad, Centrum Oost en Centrum West.
We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk	0	Voor deze beleidsuitspraak snijdt het mes aan twee kanten: enerzijds is het positief dat wijken worden verrijkt met functies, maar het kan ook zorgen voor stijgende woningprijzen doordat de aantrekkelijkheid van een gebied toeneemt op basis van locatie en voorzieningenniveau.	
We bouwen nieuwe woningen bij	+	Nieuwe woningen vragen om meer voorzieningen, wat de nabijheid in het algemeen verhoogd en levensvatbaarheid van bestaande voorzieningen verbeterd.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost,

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling
In het kader van voorzieningen heeft de Omgevingsvisie naar verwachting een positief effect. Arnhem legt de nadruk op het toevoegen van voorzieningen aan bestaande wijken om de leefbaarheid op niveau te houden en het toevoegen van woningen zorgt ervoor dat de levensvatbaarheid van bestaande voorzieningen verbeterd. Een hoger voorzieningenniveau kan leiden tot de stijging van woningen in bepaalde gebieden, wat een negatieve bijkomstigheid is met betrekking tot de bewonersmix in deze gebieden. Echter, wanneer puur wordt gekeken naar het voorzieningenniveau van wijken en buurten in Arnhem, kan worden gesteld dat de Omgevingsvisie naar verwachting een **positief** effect heeft.

6.2.2 Voorzieningen gezond leven

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Voorzieningen gezond leven	Spreiding voorzieningen gericht op gezond leven	Voorzieningen zijn evenredig verspreid over de gemeente	Voorzieningen zijn geconcentreerd in enkele gebieden binnen de gemeente	Voorzieningen zijn geconcentreerd in een gebied in de gemeente

Beoordelingssystematiek
Voor de indicator voorzieningen is gekeken naar de spreiding van voorzieningen die ondersteuning bieden op het gebied van gezond leven. Het kan daarbij gaan om huisartsenpraktijken en ziekenhuizen, maar ook om sportfaciliteiten en wijkcentra. Bij een evenredige spreiding van voorzieningen wordt de situatie beoordeeld als goed. Bij een sterke concentratie van voorzieningen in een gebied binnen de gemeente wordt de situatie beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
De huidige situatie is in beeld gebracht op basis van de sociale kaart voor de gemeente Arnhem, CBS cijfers en de website ‘sport in Arnhem’. Op de sociale kaart van de gemeente Arnhem zijn voorzieningen opgenomen die inwoners ondersteunen op diverse gebieden. Voorzieningen gericht op gezond leven zijn terug te vinden in verschillende categorieën. Onderstaande tabel toont het totaal aantal voorzieningen voor de belangrijkste categorieën: gezond leven, ontmoeten en vrije tijd.

Tabel 6.7 Voorzieningen in gemeente Arnhem (bron: gemeente Arnhem)

Soort voorzieningen	Aantal voorzieningen binnen de gemeente Arnhem
Voorzieningen gericht op gezond leven	13
Voorzieningen gericht op ontmoeten	66
Voorzieningen gericht op vrije tijd	57

Hoewel het om diverse organisaties en voorzieningen gaat spelen de wijkteams in Arnhem een belangrijke rol binnen de voorzieningen gericht op gezond leven. Deze acht wijkteams bevinden zich verspreid over de gehele gemeente (figuur 6.5).

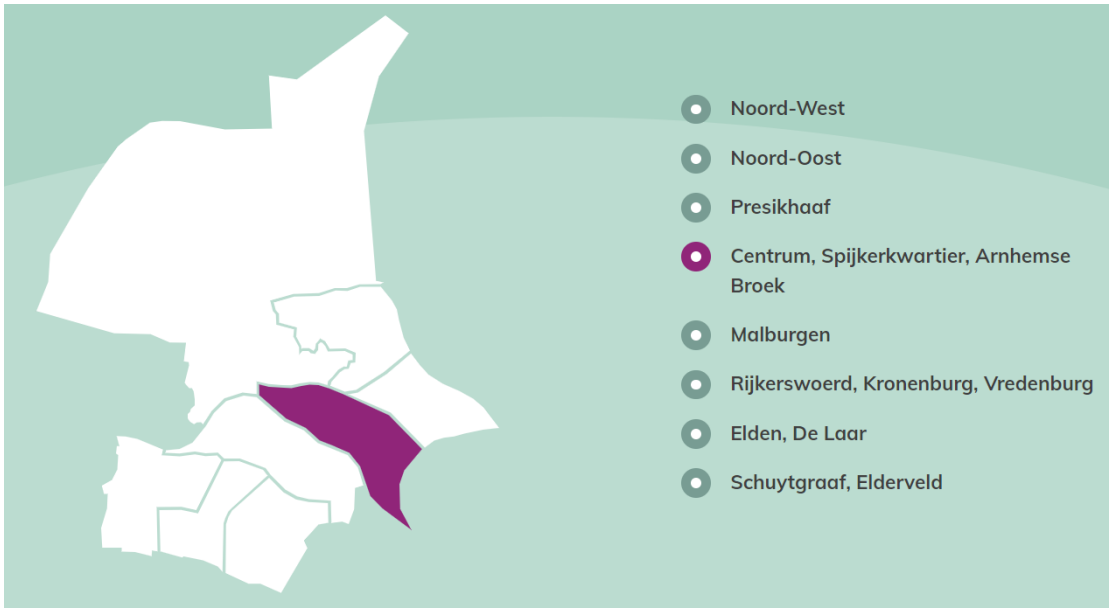

Figuur 6.3 Spreiding wijkteams over de gemeente Arnhem

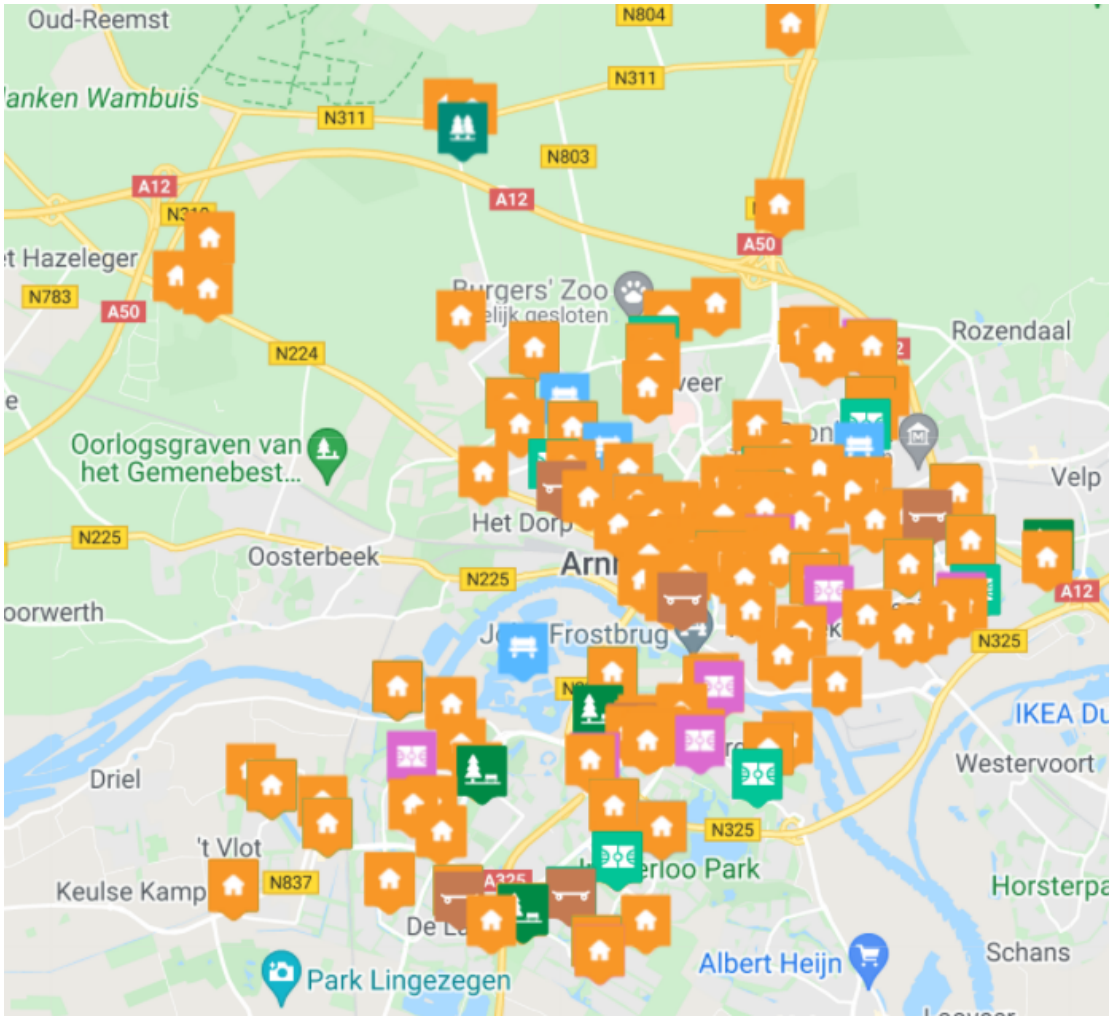

Figuur 6.4 Spreiding sportvoorzieningen over de gemeente Arnhem

Figuur 6.6 toont een overzicht van alle voorzieningen gericht op sporten en bewegen. Hierin is zowel aandacht voor binnensporten (o.a. gymzalen) als voor buitensporten (o.a. bosgebieden en parken, skate- en sportparken) Het feit dat er in het noorden van Arnhem minder binnensportvoorzieningen zijn is te verklaren door de ligging van natuurgebieden. In deze gebieden bevinden daarentegen wel verschillende buitensportvoorzieningen. Per saldo geeft de kaart aan dat de voorzieningen redelijk evenredig over Arnhem zijn verspreid.

Tabel 6.8 Afstand tot voorzieningen in gemeente Arnhem en Nederland

Voorziening	Gemiddelde afstand tot voorziening in Arnhem	Gemiddelde afstand tot voorziening in Nederland
Huisartsenpraktijk	0,9 km	1,0 km
Apotheek	1,0 km	1,2 km
Ziekenhuis	4,8 km	2,6 km

Naast de eerder beschreven voorzieningen, spelen ook medische voorzieningen een belangrijke rol in een gezond leven. Bovenstaande tabel toont de gemiddelde afstand tot een medische voorziening binnen de gemeente Arnhem. Voor huisartsenpraktijken en apotheken geldt dat de gemiddelde afstand onder het landelijk gemiddelde ligt. Doordat de ziekenhuizen aan de randen van de gemeente Arnhem liggen ligt de gemiddelde afstand voor deze voorziening hoger dan het landelijk gemiddelde. Ondanks de langere afstand zijn de ziekenhuizen wel verspreid over de gemeente. Op basis van bovenstaande argumenten wordt de huidige situatie voor de indicator 'voorzieningen gezond leven' per saldo beoordeeld als **goed**.

Autonome ontwikkeling

De verwachte bevolkingsgroei zal de druk op voorzieningen in de gemeente Arnhem naar verwachting vergroten. Onder andere door een geleidelijke toename van de levensverwachting neemt met name het aantal ouderen de komende jaren toe. Deze toename in combinatie met andere wensen t.a.v. de levenskwaliteit en keuzevrijheid verandert de zorgvraag. De verwachting is dat het volume van de zorgvraag toeneemt waardoor de druk op o.a. wijkteams en medische voorzieningen stijgt. Een groeiend aantal inwoners zal ook de druk op voorzieningen gericht op sporten en bewegen vergroten. Zowel de binnensportvoorzieningen als de buitensportvoorzieningen. Er is landelijk een trend zichtbaar dat met name de buitensportvoorzieningen ook in populariteit groeien. De vraag naar een beweegvriendelijke omgeving neemt daardoor toe. Tegelijkertijd vinden er ook op andere thema's ontwikkelingen plaats, zoals verstedelijking en mobiliteit, welke, door ruimteclaims, een bedreiging kunnen vormen voor de ruimte voor voorzieningen gericht op sporten en bewegen. De gemeente werkt daarom aan een integraal uitvoeringsplan voor bewegen en gezondheid in de openbare ruimte. Daarbij worden diverse beleidsterreinen zoals mobiliteit, groen, beheer en gezondheid betrokken. In de praktijk blijkt het echter lastig om vanuit deze integraliteit concrete stappen te zetten en daadwerkelijk voldoende ruimte voor sporten en spelen te realiseren. Per saldo wordt de autonome ontwikkeling voor de indicator 'voorzieningen gezond leven' daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator voorzieningen gezond leven is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	+	Een betere verbinding van de verschillende groene zones nodigt inwoners uit tot bewegen in verschillende parken en natuurgebieden. De spreiding van groengebieden blijft behouden.	Gemeentebreed wordt ingezet op het leggen van de verbinding tussen de groenzones rondom de stadsparken, de IJssel, Nederrijn en Veluwe. In Arnhem Oost wordt in het

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			bijzonder geïnvesteerd in de openbare ruimte rondom het spoor om zo de barrièrewerking van het spoor te verminderen en de verbinding te leggen met andere groene zones in de stad. In Arnhem Noord wordt ingezet op de ecologische verbindingszones.
In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes	+	De inzet op sportparken als beweeg- en ontmoetingsplek in wijken, voor zowel verenigingssporten als open activiteiten, vergroot de functionaliteit van deze locaties. Naast leden van de vereniging kunnen ook niet-leden deze locaties gaan gebruiken om te sporten en te bewegen.	De focus ligt op sportparken, sportverenigingen en de openbare ruimte in het algemeen.
We zorgen voor voldoende medische voorzieningen in de wijk	+	Door een groeiende bevolking en vergrijzing stijgt de behoefte aan voorzieningen. Deze ambitie sluit hier direct bij aan en heeft naar verwachting een positief effect.	
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	+	Door de inrichting van de openbare ruimte aan te passen op de huidige wensen voor sporten en bewegen neemt het aantal buitenvoorzieningen voor sporten en bewegen naar verwachting toe.	
De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten	0	De binnenstad en de stadsdeelcentra worden ontwikkeld tot stedelijk multifunctionele gebieden waar ook voorzieningen gericht op gezond leven een plek krijgen. Door verdichting zullen de buitenvoorzieningen voor sporten en bewegen echter wel onder druk komen te staan.	De stadsdeelcentra Kronenburg en Presikhaaf worden getransformeerd naar full service centers.
We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk	+	Wijkcentra worden verrijkt met diverse maatschappelijke functies zoals huisartsenposten. De inzet op functiemenging in wijken leidt daarnaast tot meer commerciële) mogelijkheden en verkleint de afstand tussen woningen	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		en voorzieningen. Deze ontwikkelingen hebben naar verwachting een positief effect op het aantal en de spreiding van voorzieningen gericht op gezond leven.	
We blijven inzetten op gezondheid en sport	+	De gezondheids- en welzijnszorg is een belangrijke sector in Arnhem. Door vergrijzing zal de druk op deze sector naar verwachting toenemen. De gemeente blijft inzetten op deze sector en heeft aandacht voor de toenemende krapte op de arbeidsmarkt.	De focus ligt daarbij op Papendal en Gelredome, sportpark Valkenhuizen en Ziekenhuis Rijnstate
We bouwen nieuwe woningen bij	0	De inzet om nieuwe woningen zoveel mogelijk binnenstedelijk te realiseren draagt bij aan het verhogen van het voorzieningenniveau. De druk op deze voorzieningen zal daardoor echter sterk toenemen.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling
Het beleid in de Omgevingsvisie draagt op diverse manieren bij aan het vergroten van het aanbod voorzieningen gericht op een gezonde leefstijl. Zo wordt ingezet op het verbinden van groengebieden en wordt bij de inrichting van de openbare ruimte rekening gehouden met de veranderende beweegcultuur. Daarnaast komt er in wijken ruimte voor functiemenging en wordt het aanbod van voorzieningen verrijkt. De druk op voorzieningen zal echter toenemen door een groeiende bevolking als gevolg van het bouwen van een groot aantal nieuwe woningen. De gemeente streeft er echter naar het aanbod van voorzieningen aan te sluiten bij de groeiende en vergrijzende bevolking. De verwachting is dat het nieuwe beleid van de Omgevingsvisie per saldo een **positieve** invloed heeft.

6.2.3 Onderwijs

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Onderwijs	Nabijheid onderwijsinstellingen	Boven het Nederlands gemiddelde	Gelijk aan het Nederlands gemiddelde	Onder het Nederlands gemiddelde

Beoordelingssystematiek
Voor de indicator Onderwijs wordt gekeken naar de mate waarin verschillendede onderwijsinstellingen (basisonderwijs, Vmbo en Havo/ vwo) zijn verspreid over de stad. De nabijheid van onderwijsinstellingen in de gemeente Arnhem wordt afgezet tegen de gemiddelde nabijheid van onderwijsinstellingen in Nederland.

Huidige situatie

De gemiddelde afstand tot het basisonderwijs is in de gemeente Arnhem is 0,6 kilometer. Dit komt overeen met het landelijk gemiddelde van 0,7 kilometer. Voor het voortgezet onderwijs, zowel Vmbo als Havo en vwo is de gemiddelde afstand tot onderwijs binnen de gemeente een stuk lager dan het landelijk gemiddelde (Tabel 6.9). Wanneer gekeken wordt naar de gemeente Nijmegen, een van de HEBANG gemeenten, valt op dat de afstand tot vrijwel alle soorten onderwijsinstellingen gelijk is. De huidige situatie gemeentebreed wordt daarom beoordeeld als **goed**.

Tabel 6.9 Gemiddelde afstand tot onderwijs in Nederland en de gemeenten Arnhem en Nijmegen (CBS)

Type onderwijs	Arnhem, gemiddelde afstand in km (2019)	Nijmegen, gemiddelde afstand in km (2019)	Nederland, gemiddelde afstand in km (2019)
Basisonderwijs	0,6	0,6	0,7
Voortgezet onderwijs totaal	1,2	1,2	2,4
Vmbo	1,4	1,3	2,5
Havo/ vwo	1,4	1,4	3,3

Wanneer ingezoomd wordt op wijkniveau springen er enkele wijken uit waar de gemiddelde afstand tot onderwijs hoger ligt dan het Arnhems gemiddelde. Voor veel wijken gaat het om 1 of 2 typen onderwijs waarbij de gemiddelde afstand groter is dan het Arnhems gemiddelde. Voor de wijken Schaarsbergen en Schuytgraaf geldt echter dat zij voor alle typen onderwijs hoger scoren dan het Arnhems en landelijk gemiddelde. Voor de wijken Alteveer, Burgemeesterswijk/ Hoogkamp, Elden, De Laar en Rijkerswoerd geldt dat enkel de afstand tot het voortgezet onderwijs groter is dan het Arnhems gemiddelde. Aangezien de benoemde wijken vrijwel allemaal gelegen zijn in de deelgebieden Arnhem Noord of Arnhem zuid, wordt de huidige situatie voor beide deelgebieden beoordeeld als **redelijk**.

Tabel 6.10 Gemiddelde afstand tot onderwijs in de gemeente Arnhem en de wijken Schaarsbergen en Schuytgraaf (CBS)

Type onderwijs	Arnhem, gemiddelde afstand in km (2019)	Schaarsbergen, gemiddelde afstand in km (2019)	Schuytgraaf, gemiddelde afstand in km (2019)
Basisonderwijs	0,6	2,9	0,9
Voortgezet onderwijs totaal	1,2	5,2	1,5
Vmbo	1,4	5,2	2,7
Havo/ vwo	1,4	5,2	1,5

Autonome ontwikkeling

De gemeente Arnhem heeft geen concrete plannen om nieuwe onderwijsinstellingen te ontwikkelen. Naar verwachting blijft de afstand tot onderwijsinstellingen daardoor gelijk. Door de verwachte bevolkingsgroei neemt de druk op de huidige onderwijsinstellingen echter toe. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator onderwijs is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Een grotere woningdichtheid vraagt om meer scholen. De Omgevingsvisie gaat niet in op het toevoegen van scholen voor basis-, of middelbaar onderwijs, maar focust zich enkel op vervolgonderwijs (HAN) en onderwijs dat gekoppeld is aan bijvoorbeeld bedrijvigheid en energie. De visie spreekt over het bereikbaar houden van onderwijslocaties, wat positief kan zijn voor de nabijheid van onderwijs (verdichting zorgt immers voor meer woningen in gebieden waar al scholen staan). De druk op basis- en middelbaar onderwijs zal echter naar verwachting toenemen, wat een negatief effect heeft op de kwaliteit van het onderwijs.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling

Wanneer wordt gekeken naar het criterium voor de indicator ‘onderwijs’ kan worden gesteld dat de nabijheid van onderwijs onder de Omgevingsvisie zal verbeteren. Arnhem heeft de ambitie om te verdichten: dit betekent dat er meer woningen komen in bestaande gebieden, waar ook al onderwijsinstellingen zijn gevestigd. Meer woningen in de buurt van een onderwijsinstelling betekent dat de nabijheid van onderwijsinstellingen toeneemt. De kwaliteit van onderwijs, geen criterium voor de indicator in deze rapportage, kan echter te lijden hebben onder verdichting, aangezien de gemeente geen uitspraken doet over het bijbouwen van nieuwe basis- en middelbare scholen. De druk op dit soort scholen is momenteel al hoog; het bijbouwen van woningen nabij deze onderwijsvoorzieningen legt mogelijk nog meer druk op deze scholen. In die zin heeft de Omgevingsvisie een negatief effect. Op de nabijheid van onderwijsinstellingen leidt de Omgevingsvisie echter tot een **positief** effect.

6.2.4 Toegankelijkheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Toegankelijkheid	Toegankelijkheid openbare ruimte voor specifieke doelgroepen (mensen met dementie, gehandicapten, e.d.)	De openbare ruimte voldoet niet aan ITstandaard2018	De openbare ruimte voldoet aan de ITstandaard2018, maar nog niet aan de Arnhemse Standaard voor Toegankelijkheid	De openbare ruimte voldoet aan Arnhemse Standaard voor Toegankelijkheid

Beoordelingssystematiek
De definitie van toegankelijkheid die door de gemeente Arnhem wordt gehanteerd is: '*Toegankelijkheid van de gebouwde omgeving is de eigenschap van buitenruimte, gebouwen en woningen die maakt dat mensen er kunnen doen wat zij er volgens de bestemming moeten kunnen doen'*. Op dit moment zijn de uitgangspunten en wensen voor toegankelijk onvoldoende geborgd, de gemeente legt de uitgangspunten daarom vast in de Arnhemse Standaard en de gids openbare ruimte. De Arnhemse Standaard gaat uit van Integrale Toegankelijkheidsstandaard (ITstandaard2018) met een aantal aanvullende wensen geformuleerd door het Arnhems Platform Chronisch Gehandicapten (APCG). Wanneer de situatie niet voldoet aan de ITstandaard2018 is de beoordeling slecht. Wanneer wel voldaan wordt aan deze standaard, maar niet aan de ambities vanuit de Arnhemse Standaard wordt de situatie als redelijk beoordeeld. Wanneer voldaan wordt aan de Arnhemse Standaard wordt de situatie als goed beoordeeld.

Huidige situatie
De gemeente Arnhem heeft de ambitie dat iedereen in de gebouwen en openbare ruimte en bij evenementen van de gemeente zoveel mogelijk kan doen wat hij/zij volgens de bestemming komt doen. Op dit moment is de gemeente bezig om de huidige documenten en aanvullende wensen vanuit de APCG vast te leggen in de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid en in de gids openbare ruimte. Daarnaast worden de toegankelijkheidseisen nu reeds meegenomen in projecten in de openbare ruimte. Aangezien de Arnhemse openbare ruimte nog niet volledig voldoet aan de Arnhemse Standaard, maar naar verwachting wel aan de ITstandaard2018 wordt de situatie beoordeeld als **redelijk**.

Autonome ontwikkeling
De Arnhemse Standaard Toegankelijkheid wordt in 2021 afgerond. Met een brede werkgroep vanuit de domeinen openbare ruimte en mobiliteit wordt een handboek opgesteld waarin alle technische en procesafspraken worden vastgelegd. Toegankelijk wordt als leidraad opgenomen in het ontwerpproces en projecten zullen starten met een ontwerpatelier, waarbij ook APCG betrokken zal worden. Tegelijkertijd is de Arnhemse Standaard niet wettelijk verankerd en zal de standaard in alle gevallen richtinggevend van aard zijn. De verwachting is daarom dat steeds meer gebieden zullen voldoen aan de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid, maar of alle openbare ruimte binnen de gemeente aan deze standaard zal voldoen is onzeker. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator toegankelijk is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	0	Plekken worden zodoende verbeterd, maar heeft waarschijnlijk geen impact op hoe deze plekken voor de specifieke doelgroepen uit dit criterium toegankelijk zijn	In Centrum West wordt de relatie tussen binnenstad en het Museum Arnhem met een creatieve corridor versterkt. Daarnaast wordt ingezet op een sterkere verbinding tussen het centrum en het melkfabriekterrein, tussen het centrum en Meinerswijk en tussen het centrum en Sonsbeek/ Zypendaal
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	0	Aantrekkelijke ontmoetingsplaatsen zijn goed, de vraag is in hoeverre dit gebeurt in lijn met ITstandaard2018	De focus ligt daarbij op versteende wijken zoals Kronenburg, Spijkerkwartier, het centrum en bedrijventerreinen.
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Voorwaarde is dat de nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad en dat openbare ruimte altijd publiek toegankelijk blijft, dit zou moeten gelden voor alle bewoners	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	De thema's water, hitte en droogte spelen bij herinrichting en herontwikkeling een belangrijke rol – dit is met name voor ouderen van belang	
We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers	+	Algemeen positieve ontwikkeling voor het gekozen criterium	

Toelichting effectbeoordeling
Arnhem presenteert in de Omgevingsvisie een aantal beleidsuitspraken welke raakvlak vertonen met het toegankelijk houden en maken van plekken en voorzieningen in de stad. De belangrijkste beleidsuitspraak hierbij is “We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers”. Wanneer deze uitspraak als uitgangspositie wordt genomen bij nieuw te realiseren plekken en voorzieningen en herontwikkelingen van bestaande plekken en voorzieningen neemt de toegankelijk van de stad naar verwachting toe. De gedachte is dan ook dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft op de toegankelijk van de stad.

6.2.5 Kansengelijkheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Kansengelijkheid	Mate gemengd woningaanbod (% sociale huur)	≤ 15% of ≥ 35%	15-25%	25-35%
	Leefbaarheidssituatie	Zeer onvoldoende - Zwak	Voldoende - Ruim voldoende	Goed - uitstekend

Beoordelingssystematiek
Kansengelijkheid is een veelomvattend begrip en vele thema’s zijn hierop van invloed. Om de mate van kansengelijkheid binnen de gemeente Arnhem te beoordelen is gekozen voor twee criteria. De eerste is de mate waarin het woningaanbod gemengd is, waarbij gekeken wordt naar het percentage sociale huur. Om de leefbaarheid in wijken te behouden is een goede balans tussen sociale huur, midden-huur en koop belangrijk**.** De voorlopige categorieën zijn gebaseerd op de indeling die is gebruikt het woningmarktonderzoek 2019 en de ambitie van de gemeente Arnhem om minimaal 30% sociale huur te realiseren uitgaande van het totaal aantal nieuw te ontwikkelen woningen. Bij een percentage tussen 25-35% wordt de situatie als goed beoordeeld. Het tweede criterium is de leefbaarheidssituatie gebaseerd op de leefbarometer van het ministerie van BZK. De beoordeling is gebaseerd op 100 verschillende indicatoren onderverdeeld in vijf dimensies: woningen, fysieke omgeving, voorzieningen, bewoners en veiligheid[19]. Een score van zwak of lager resulteert in een beoordeling ‘slecht’, een score van voldoende – ruim voldoende resulteert in een beoordeling ‘redelijk’ en een score van goed of hoger wordt beoordeeld als ‘goed’.

Huidige situatie
De druk op sociale huurwoningen is hoog en de zoektijden lopen op[20]. Er is daarnaast sprake van een mismatch tussen huurders en beschikbare woningen door een overschot aan grote eengezinswoningen en een tekort aan kleinere woningen voor een- en tweepersoonshuishoudens. Figuur 6.7A toont het aandeel sociale huurwoningen per wijk. Daaruit blijkt dat voornamelijk de wijken ten zuiden en oosten van het centrum een hoog percentage sociale huurwoningen kennen.

[19] De 100 indicatoren zijn in de Leefbaarometer opgenomen omdat uit uitvoerig statistisch onderzoek gebleken is dat met deze indicatoren het oordeel over leefbaarheid het beste ingeschat kan worden.

[20] In de factsheet Wonen wordt verder ingegaan op de ontwikkelingen met betrekking tot sociale huur.

Daarnaast lichten de wijken Klarendal en Geitenkamp op welke noordelijker zijn gelegen. In de noordelijke wijken Schaarsbergen, Klingelbeek en Burgemeesterwijk Hoogkamp ligt het aandeel sociale huurwoningen onder de 15%. Verspreid over de gemeenten liggen enkele wijken, bijvoorbeeld De Laar, Kronenburg en Monnikenhuizen waar het aandeel sociale huurwoningen tussen de 25 en 35 procent ligt. De aanvullende behoefte aan sociale huurwoningen tot 2030 wordt berekend op 8-18% (Figuur 6.7B).

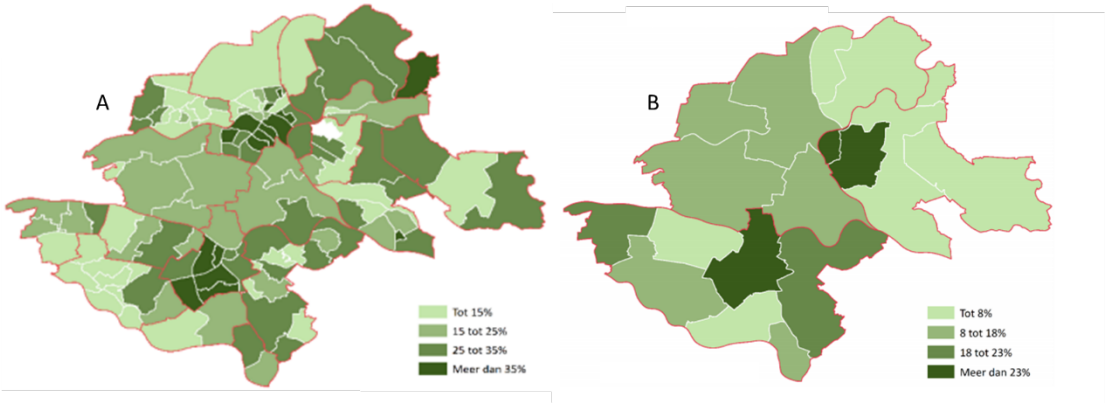

Figuur 6.5 A: Aandeel sociale huurwoningen per wijk (Regiokaart Arnhem, Nijmegen en De Liemers). B: Aanvullende behoefte aan sociale huur per gemeente tot 2030, afgezet tegen de totale (kwantitatieve) woningbehoefte per gemeente (Bron: Woningmarktonderzoek 2019)

Het valt op dat de wijken met een hoog aandeel sociale huurwoningen lager scoren op de leefbaarheidssituatie. Zo scoren de wijken ten zuiden en oosten van het centrum zwak of voldoende. Dit geldt eveneens voor de wijken Klarendal en Geitenkamp. Terwijl de wijken met een laag aandeel sociale huurwoningen, zoals De Laar, Elden en Schuytgraaf, hoger scoren op de leefbaarheidssituatie. Deze wijken scoren ruim voldoende tot zeer goed. De wijk Schaarsbergen wordt aangemerkt als uitstekend.

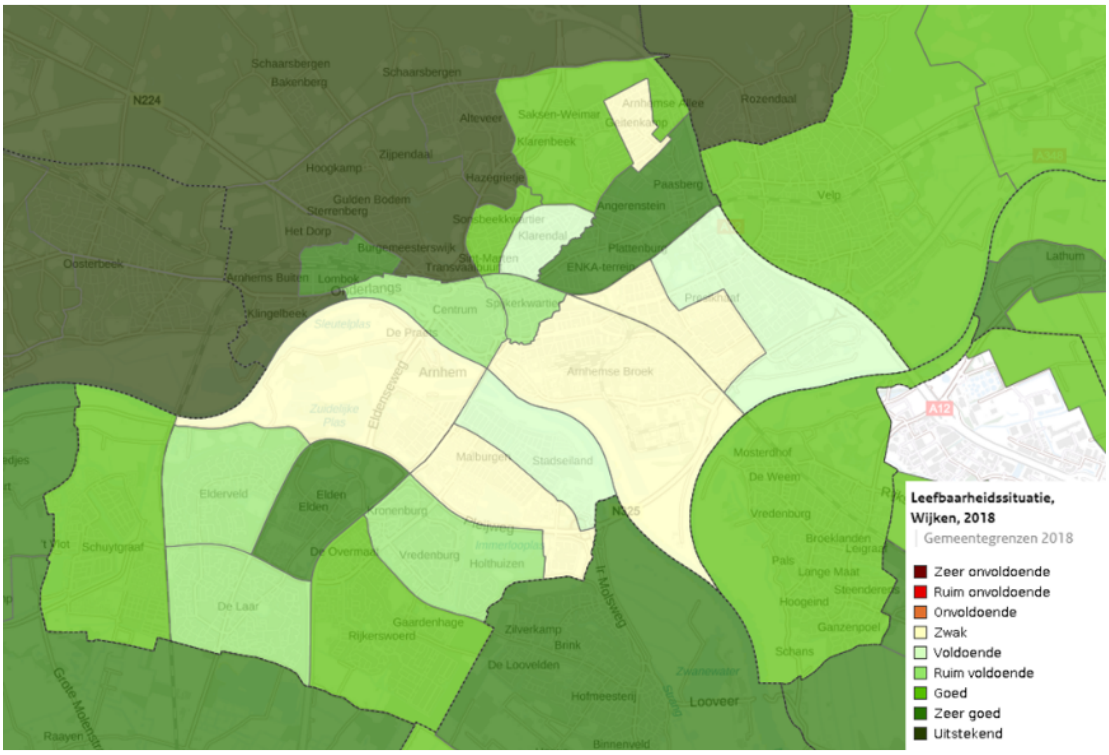

Figuur 6.6 Leefbaarheid per wijk in de gemeente Arnhem

De beoordeling van de criteria lopen sterk uit een voor de verschillende wijken. Per saldo wordt de huidige situatie voor de gemeente Arnhem beoordeeld als **slecht.** Aangezien de situaties binnen de deelgebieden Arnhem Noord en Arnhem Zuid zeer uiteenlopen en er in verschillende wijken sprake is van een goede balans in woningtype en/of een goede leefbaarheidssituatie worden deze deelgebieden afwijkend beoordeeld als redelijk.

Autonome ontwikkeling

De gemeente Arnhem heeft de ambitie om van het aantal totaal nieuw te ontwikkelen woningen minimaal 30% sociale huurwoningen te realiseren. Daarbij legt de gemeente de focus op het realiseren van woningen voor een- en tweepersoonshuishoudens. Er is echter niet vastgelegd waar deze sociale huurwoningen gerealiseerd worden. Het is daardoor onzeker in hoeverre het realiseren van nieuwe woningen bijdraagt aan een betere balans van woningtypen binnen de verschillende wijken. Wel is er binnen de gemeente Arnhem veel aandacht voor de leefbaarheid van wijken. In november 2020 heeft de raad de motie ‘Voorkomen stadsvernieuwing 4.0’ aangenomen en is het college opgeroepen om te werken aan een preventieve aanpak om te voorkomen dat wijken en buurten verder afglijden. De gemeente Arnhem is voornemens een langetermijnvisie voor monitoring en een preventieve aanpak voor kwetsbare wijken op te stellen (Nationaal Programma Arnhem Oost). De eerste stap is gezet door het uitvoeren van een literatuuronderzoek door onderzoeksbureau I&O research. Het rapport ’Kwetsbare wijken: factoren & aanpakken’ geeft onder andere meer inzicht in de definiëring van kwetsbare wijken, factoren die verslechtering veroorzaken en werkende bestanddelen van een wijkaanpak. Op 1 juni 2021 is in een raadsbrief het stappenplan voor een structurele aanpak gepresenteerd.

Hoewel deze stappen nog niet zijn uitgevoerd en de stappen op zichzelf geen autonoom beleid vormen, is de verwachting dat de reeds ondernomen acties, waaronder het uitvoeren van het literatuuronderzoek en het voeren van wijkgesprekken, en de concreetheid van de vervolgstappen leiden tot een structurele aanpak van kwetsbare wijken. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator kansengelijkheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We passen bestaande woningen aan	0	Woningen worden levensloopbestendig gemaakt. Dit heeft een positief voor de mensen die in deze woning leven, aangezien zij hier langer kunnen blijven wonen. Het kan echter een negatief effect hebben op de woningmarkt, aangezien het de doorstroming van de woningmarkt dwarszit. Wanneer mensen langer in een eengezinswoning kunnen blijven wonen, terwijl het formaat van hun huishouden hier niet bij aansluit, wordt een woning bezet gehouden voor mensen die wel zoeken naar een eengezinswoning.	
We houden wonen betaalbaar	+	Wonen wordt zodoende toegankelijker, met name eenpersoonshuishoudens vallen nu buiten de boot. Het betaalbaar houden van wonen is wel iets dat verder geconcretiseerd dient te worden.	De focus ligt hierbij op Arnhem Zuid
We gaan meer mixen	+	Sociale draagkracht en sociale draaglast komen meer met elkaar in evenwicht. De vraag is altijd in hoeverre mensen met een verschillende achtergrond daadwerkelijk mixen.	Het mixen van woningen zal voornamelijk worden toegepast in wijken in Arnhem Oost en Arnhem Zuid

Toelichting effectbeoordeling
De gemeente Arnhem zet in de Omgevingsvisie enkele duidelijke beleidsuitspraken uiteen, welke op het eerste gezicht een positieve invloed op de kansengelijkheid zouden hebben. Bij alle uitspraken zijn echter kanttekeningen te plaatsen, die gebaat zouden zijn bij een meer programmatisch ingestoken toelichting. Het aanpassen (levensloopbestendig maken) van woningen is bijvoorbeeld kan worden gezien als prettig voor bewoners, maar kan er ook voor zorgen dat de doorstroming op de Arnhemse woningmarkt stokt. De hoeveelheid ruimte die een persoon of een gezin nodig heeft varieert door het leven heen, en het levensloopbestendig maken van woningen kan leiden tot een onnodige ruimteclaim van woningen. Het betaalbaar houden van wonen is een stevige ambitie en zou een positief effect hebben op de kansengelijkheid. Wel is voor een dergelijke beleidsuitspraak een stevige onderbouwing nodig (welke naar verwachting in programma buiten de Omgevingsvisie zal worden opgenomen). Het mixen van woongebieden kan ook zorgen voor een verbetering van kansengelijkheid, maar de kans is sterk aanwezig dat mensen met verschillende achtergronden niet mixen in de mate die de gemeente hoopt. De verwachting is dat het beleid in de Omgevingsvisie van **beperkte** invloed is.

7 Een stad waar het goed wonen is

Thema factsheet	Indicator	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Wonen	Woningvoorraad	Balans vraag en aanbod			
	Woningaanbod	Passend aanbod voor een brede doelgroep			

Beleid en doelstellingen
Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema wonen. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Omgevingsvisie	In de Omgevingsvisie heeft de Nationale Overheid vier prioriteiten vastgesteld. ‘Sterke en gezonden steden en regio’s is er daar één van. Het rijksbeleid voor wonen is gericht op een kwalitatief goede woningvoorraad, die regionaal aansluit op de woonbehoefte met nieuwe woon- en werklocaties binnen bestaande stadsgrenzen, zodat de open ruimten tussen stedelijke regio’s behouden blijven.
	Staat van de Woningmarkt (2020)	Uit de Staat van de Woningmarkt (2020) blijkt dat de woningbouwproductie op gang moet blijven om de groeiende vraag op te vangen en tegelijkertijd het woningtekort weg te werken. Naar verwachting telt Nederland in 2035 18,8 miljoen inwoners. Om aan de groeiende vraag te voldoen, moeten tussen 2020 en 2030 in totaal 845.000 woningen gebouwd

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		worden. Momenteel is er een tekort van 331.000 woningen (4,2 procent van de woningvoorraad). De inzet is om dit tekort terug te brengen naar 2% in 2035. Om de woningbouwproductie te versnellen heeft het rijk in enkele regio's woondeals afgesloten, waaronder met de regio Arnhem-Nijmegen.
Provinciaal/regionaal	Woondeal Arnhem – Nijmegen (2020)	Met de woondeal zetten Rijk, regio en provincie zich in voor het versneld realiseren van voldoende woningen. Het gaat met name om voldoende woningen het betaalbare segment en een passende woningvoorraad voor verschillende doelgroepen. Dit is vormgegeven in verschillende kern afspraken. Er is sprake van grote vraagstukken op gebied van betaalbaarheid, beschikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid. Kernafspraak 4 gaat in specifieke afspraken over Stadsvernieuwing 3.0 in Arnhem Oost. Streven is het totale woningtekort terug te dringen tot 2% per 2030. Minimaal 30% van de nieuwe plancapaciteit op stedelijke niveau te realiseren in de sociale huur waarbij gekeken wordt naar differentiatie tussen wijken.
Lokaal	PVA woningbouwontwikkeling Arnhem inclusief amendement (2019)	Op basis van het woningmarktbehoefte-onderzoek is gekomen tot een plan van aanpak voor de Arnhemse woningbouwontwikkeling voor de komende jaren. In 2019 is de woningbehoefte voor Arnhem berekend, Arnhem kent tussen 2019-2030 een behoefte van 7500 woningen. Vanwege planuitval plant de gemeente Arnhem meer in dan waarop de behoefte geraamd is.
	Arnhemse woonprincipes 2025	De Arnhemse woonvisie bestaat uit de hoofdopgaven van het wonen, de woonprincipes. De principes bestaan uit vier pijlers. 1. Duurzaam betaalbaar. 2. Levensloopgeschikt wonen. 3. Aantrekkelijke woonstad. 4. Wijken met identiteit. Het thema duurzaamheid staat bovenaan. De woonprincipes vormen samen de actualisering van de Woonvisie die ervoor moet zorgen dat Arnhem ook in de toekomst een woonstad is waar het voor iedereen aantrekkelijk is om te wonen, te leven te leren en te werken.
	Volkshuisvestelijk kader 2019 – 2022	Het volkshuisvestelijk kader is een nadere uitwerking van de woonprincipes. Het vormt de basis om te komen tot prestatieafspraken met de woningcorporaties en huurdersorganisaties.
	Raadsbrief Stand van zaken versnellingslocaties woondeal 2020	Voor 2030 zijn er minstens 7500 extra woningen nodig, over alle segmenten. Arnhem heeft op dit moment plannen voor 8500 woningen waarvan 5350 harde plancapaciteit. Voor de periode 2030 – 2040 zijn nog eens tenminste 7500 woningen

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		nodig. Omdat een deel van de plannen vooral binnenstedelijk niet van de grond komt zijn we op zoek naar 130% plancapaciteit ten opzichte van de behoefte. Er moet een tempoversnelling in woningproductie worden gerealiseerd. IN de woondeal is hier een aantal locaties voor opgenomen: Arnhem West, Centrum Oost, Spoorzone Arnhem Oost, Presikhaaf III, Malburgen, Stasblokken Meinwerswijk, Vredenburg/Kronenburg en Elderveld.
	Structuurvisie 2012	De essentie van het woningbouwbeleid is dat de bewoner centraal staat. De woonwensen van de bewoners zijn dan ook de basis van de woningbouwprogramma's. Verder staat een gedifferentieerde woningvoorraad in de Arnhemse wijken centraal en Arnhem wordt nog aantrekkelijker als woon-werkstad.
	Voortgangsrapportage juni 2021 Arnhem Biedt Woonruimte	Harde plancapaciteit tot aan 2029: 4882 woningen Zachte plancapaciteit tot aan 2029: 3850 woningen

7.1.1 Woningvoorraad

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Woningvoorraad	Balans vraag en aanbod	Vraag en aanbod in balans en geen tekort	Vraag en aanbod sluit niet helemaal op elkaar aan en tekort	Vraag en aanbod uit balans en een groot tekort

Beoordelingssystematiek
Voor het onderdeel wonen is gekeken naar de woningvoorraad en de mate waarin er balans is tussen de vraag en het aanbod van woningen. Wanneer vraag en aanbod in balans zijn en er geen sprake is van een tekort wordt de woningvoorraad beoordeeld als goed. Wanneer vraag en aanbod uit balans zijn en sprake is van een groot tekort wordt de woningvoorraad beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
In de provinciale woningbouw prognose wordt gesproken over een mismatch tussen vraag en aanbod op de regionale woningmarkt ten gevolge van een groeiend aantal kleine huishoudens. In onderstaande figuur staat de disbalans tussen vraag en aanbod van de woningvoorraad in de regio tussen 2019 en 2030 verbeeld.

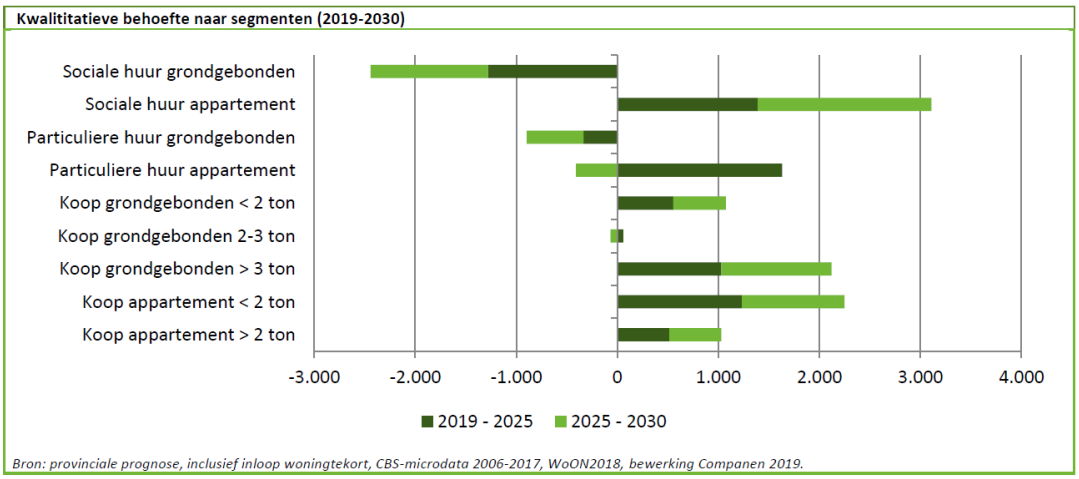

Figuur 7.1 Provinciale prognose kwalitatieve woningbehoefte naar verschillende segmenten in de periode 2019 – 2040 (Bron: Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling o.b.v. Provinciale prognose)

In bovenstaande figuur gaat het om de kwalitatieve behoefte naar bepaalde woonsegmenten. Zichtbaar is dat regionaal gezien er dus een behoefte van ongeveer 3000 sociale huurappartementen is tot aan 2030. Er is een negatieve behoefte, of wel een overschot, van ongeveer 2500 sociale grondgebonden huurwoningen tot aan 2030. Verder is er tot 2030 een overschot van ongeveer 1000 grondgebonden particuliere huurappartementen en 400 niet grondgebonden particuliere huurappartementen tot 2030. Regionaal is er dus sprake van een mismatch in de woningvoorraad.

In Arnhem is er sprake van een mismatch in sociale huurwoningen bij corporaties. Arnhem kent een hoge druk op de sociale sector, de zoektijden liggen hoog en er komt niet altijd passend aanbod beschikbaar voor de woningzoekenden. Tot 2030 is er een overschot aan grote eengezinswoningen van 2400 woningen en een tekort van kleine ‘goedkopere’ huurwoningen van 3100 woningen (Plan van aanpak woningbouwontwikkeling, 2019). De woningbehoefte in Arnhem is zo groot dat er onder andere in de Woondeal is afgesproken dat een tempoversnelling in productie nodig is. De Woondeal is een verzameling uitgangspunten en afspraken met de regio en het rijk om een versnelling van de woningbouw mogelijk te maken. De woondeal is geen nieuw beleid, maar is bedoeld om met het bestaande beleid gezamenlijk de bouwproductie te versnellen en met aandacht voor de vesting van specifieke doelgroepen. Het tekort in de regio Arnhem is berekend op 4,1%. Tot aan 2025 ligt de nadruk op nieuwbouw om de acute woningvraag aan te pakken. Tot 2030 zijn er zo’n 7500 extra woningen nodig, verspreid over alle woon categorieën. In onderstaande figuren staat de woningbehoefte en mogelijke verdeling naar de categorieën tot aan 2030.

Toekomstige ontwikkelingen

Groei woningbehoefte

	Inloop woningtekort tot 2%	Huishoudensgroei 2019-2025	Huishoudensgroei 2025-2030	Huishoudensgroei 2030-2040
Arnhem	600	4.500	2.370	1.520

Bron: provinciale prognose, inclusief inloop woningtekort, bewerking Companen 2019.

De woningbehoefte bestaat uit twee componenten, enerzijds de huishoudensontwikkeling (er komen meer huishoudens mede door gezinsverdunning), anderzijds een tekort aan woningen dat er nu al is en ingelopen wordt. Dit tekort is in de subregio Arnhem berekend op 4,1% van de woningvoorraad. De inloop is gericht op een tekort van 2% (nodig voor een gezonde marktwerking / waardebehoud van vastgoed). De inloop van dit woningtekort is gespreid over twee perioden.

Figuur 7.2 Verwachte woningbehoefte Arnhem 2030- 2040 (Bron: Plan van aanpak woningbouwontwikkeling o.b.v. Provinciale prognose)

Mogelijkheden tussen huur en koop 2019-2030

	Sociale huur	Goedkope koop	Totaal sociaal	Vrije sector huur / middenhuur (€720-€1.000)	Vrije sector huur / dure huur (>€1.000)	Overige koop
Arnhem	670	3.325	3.995 (54%)	240	85	3.145

Bron: provinciale prognose, inclusief inloop woningtekort, CBS-microdata 2006-2017, WoON2018, bewerking Companen 2019.

Figuur 7.3 Mogelijke verdeling tussen huur- en koopwoningen in Arnhem voor de periode 2019 en 2030 (Bron: Plan van aanpak woningbouwontwikkeling o.b.v. Provinciale prognose)

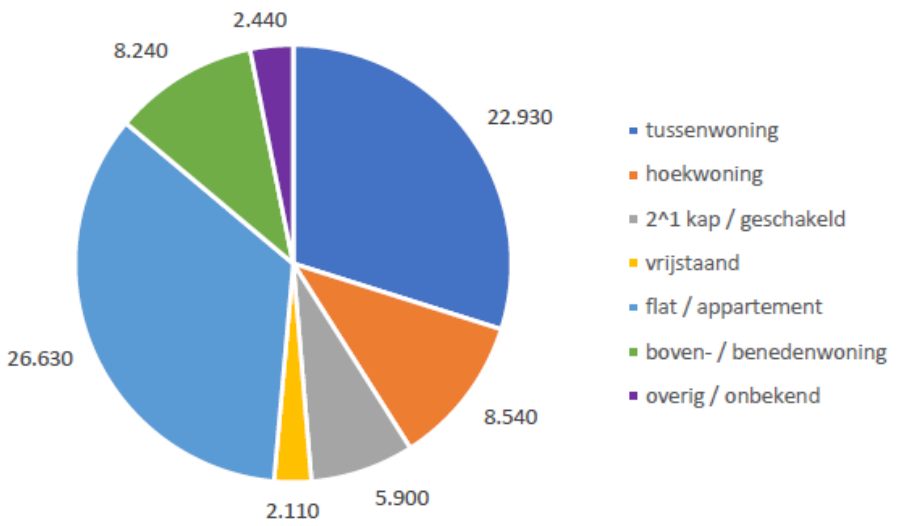

Figuur 7.4 Opbouw woningvoorraad Arnhem naar woningtypen 1-1-2020 (Bron: Voortgangsrapportage juni 2020 Arnhem Biedt Woonruimte op basis van BAG/WOZ)

Het aantal woningen in Arnhem in 2020 is 76.790 en de beginstand van de woningvoorraad is in april 2021 77.839. Het grootste aandeel van de woningvoorraad is, zoals zichtbaar op bovenstaande figuur, een tussenwoning of flat/appartement. Op basis van de WOZ-registratie, de Lokale Monitor Wonen en het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling uit 2019 valt een aantal zaken op van de woningvoorraad en het aanbod.

In de huidige situatie is de druk op de sociale huurwoningen in Arnhem hoog en de zoektijden lopen op. Er is in de huidige situatie sprake van een overschot aan grote eengezinswoningen van 2400 woningen en een tekort van 3100 kleinere en goedkopere huurwoningen. Het middeldure huursegment biedt woningen voor huishoudens die nog geen koopwoning kunnen betalen, maar die niet in aanmerking komen voor een sociale huurwoning. De vraag en het aanbod van middeldure huur komt overeen. Huishoudens die niet in aanmerking komen voor een sociale huurwoning en voor wie een middeldure huurwoning te duur is, zoeken over het algemeen naar een goedkope koopwoning. Er is in de huidige situatie in Arnhem een grote behoefte aan goedkope koopwoningen. Koopwoningen zijn in de huidige situatie veel duurder geworden. Het gat tussen de huursector en de koopsector groeit. Tot aan 2030 en 2040 is er een grote woningbehoefte, omdat de Arnhemse bevolking groeit. Tegelijkertijd was het aandeel van het tekort dat door achterstanden uit het verleden is ontstaan in 2019 beperkt. Bovendien is er sprake van de inloop van het tekort 2%.

In de huidige situatie is sprake van een tekort en de vraag en het aanbod is niet in balans. De woningbehoefte is dermate dringend dat de gemeente Arnhem, ook in samenwerking met andere partijen, heeft vastgesteld dat een tempoversnelling in de productie nodig is. Het aspect van de woningvoorraad wordt in de huidige situatie beoordeeld als **slecht**, omdat de vraag en het aanbod niet in overeenstemming zijn en er sprake is van een groot tekort.

Autonome ontwikkeling

Naar verwachting loopt het woningtekort in de regio in de autonome ontwikkeling terug, maar krijgt het gebied te maken met huishoudensgroei door gezinsverdunning. Het bestaande tekort blijft in de autonome ontwikkeling dus bestaan, maar er wordt iets ingelopen. Corporaties ontwikkelen zoveel mogelijk om de mismatch op de sociale huurmarkt op te lossen. Er zijn dus maatregelen opgesteld om de mismatch tussen vraag en aanbod met name voor de sociale huursector op te lossen. Het woningtekort wordt op korte termijn in de autonome ontwikkeling iets ingelopen en tot aan 2025 worden ruim 7000 nieuwbouwwoningen gebouwd. Tot aan 2029 is de harde plancapaciteit 4882 woningen en de zachte plancapaciteit 3850 woningen. De plancapaciteit tot aan 2029 komt daarmee op totaal 8732 woningen. De zachte plancapaciteit is tussen 2019 en nu sterk toegenomen. De volgende stap is om de zachte plannen om te zetten naar harde plancapaciteit. In nieuwbouwplannen moet echter rekening gehouden worden met 30% uitval en bovendien is de gemeente afhankelijk van corporaties en onvoorziene ontwikkelingen. De autonome ontwikkeling van de vraag en het aanbod van de woningvoorraad wordt daarom beoordeeld als **redelijk.**

Tabel 7.1 Zachte en harde plancapaciteit woningvoorraad gemeente Arnhem tot 2029 (Bron: Voortgangsrapportage juni 2020: Arnhem biedt woonruimte)

Plancapaciteit	Harde plancapaciteit	Zachte plancapaciteit	Totaal
Aantal woningen	4882 woningen	3850 woningen	8732 woningen

Deelgebieden
In de woondeal Arnhem-Nijmegen (2020) wordt geconstateerd dat de vraag naar woningen dermate dringend is dat er verschillende locaties zijn geselecteerd waar een versnelling van de woningbouwmogelijk gemaakt kan worden. Voor Arnhem zijn er verschillende versnellingslocaties en een locatie 'stadsvernieuwing 3.0' gezocht. Deze locaties zijn: Arnhem Oost (stadvernieuwing 3.0) en de andere versnellingslocaties liggen in: Elderveld/Kronenburg-Vredenburg, Malburgen, Stadsblokken Meinerswijk, Centrum Oost, Spoorzone Arnhem Oost, Arnhem West en Presikhaaf III. In de woondeal (2020) staat het volgende over de versnellingslocaties:

"Versnellingslocaties bieden kansen om op korte termijn (tot 2025) meer woningen te bouwen. Dit is mogelijk door zachte plannen in de planvoorraad naar voren te halen, door bestaande plannen aanvullend te verdichten of door toevoeging van nieuwe plannen die op korte termijn kunnen worden uitgevoerd. Een eerste inventarisatie naar de mogelijkheden voor versnelling leidt tot een mogelijke extra productie van 5.000 woningen (bovenop de minimale productie van 15.000 woningen)."

Omdat er tot 2030 een tekort is aan 7500 woningen biedt de versnelling van 5000 woningen enige verlichting en wordt de woningvoorraad in de autonome ontwikkeling voor de deelgebieden Arnhem Centrum, Arnhem West en Arnhem Oost beoordeeld als redelijk, maar voor Arnhem Noord waar geen versnellingslocaties of extra woningbouwopgave is opgenomen als slecht. Arnhem Zuid wordt beoordeeld als goed, doordat hier versnellingslocaties zijn aangewezen en door de realisatie van Schuytgraaf (een uitleglocatie), waar honderden woningen worden gerealiseerd

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator woningvoorraad is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	+	Bij het bouwen van nieuwe woningen in de stad houden we rekening met de bestaande werklocaties. We gaan onderzoeken welke plekken in de stad geschikt zijn voor het mengen van wonen met werken en welke plekken geschikt zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, zoals bijvoorbeeld bedrijven voor de circulaire economie	Het Broek en Rijnpark worden aangewezen voor de functiemix
We bouwen nieuwe woningen bij	+	De gemeente Arnhem zet in op het realiseren van een groot aantal nieuwe woningen. Dit zal een positief effect hebben op de woningvoorraad in de gemeente.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad. Door de woningopgave binnenstedelijk op te lossen wordt de druk op de buitengebieden beperkt

Toelichting effectbeoordeling
In het kader van de woningvoorraad wordt de Omgevingsvisie van Arnhem als positief beoordeeld. Tot 2040 is de gemeente voornemens om een groot aantal woningen te bouwen, om tegemoet te komen aan de hoge vraag naar woningen. Arnhem kent tot 2030 een vraag van 7.500 woningen. Met de realisatie van ongeveer 7.000 woningen waarin de Omgevingsvisie voorziet komen vraag en aanbod nader tot elkaar. Hierbij wordt rekening gehouden met de diverse vraag naar woningen die bestaat. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft het woningaanbod.

7.1.2 Woningaanbod

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Woningaanbod	Balans vraag en aanbod voor verschillende doelgroepen (ouderen, studenten, starters, sociale huur)	Vraag en aanbod in balans en geen tekort	Vraag en aanbod sluit niet helemaal op elkaar aan en tekort	Vraag en aanbod uit balans en een groot tekort

Beoordelingssystematiek
Het woningaanbod is bekeken aan de hand van de mate waarin er al dan niet een balans bestaat tussen vraag en aanbod van woningen voor verschillende doelgroepen. Wanneer vraag en aanbod in balans zijn en er geen sprake is van een tekort wordt het woningaanbod beoordeeld als goed. Wanneer vraag en aanbod uit balans zijn en sprake is van een groot tekort wordt het woningaanbod voor verschillende doelgroepen beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
In de huidige situatie moeten er meer woningen gerealiseerd worden om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van alle soorten woningen voor alle doelgroepen te garanderen. Daarbij moet onder andere gedacht worden aan woningen voor kleine huishoudens, sociale woningbouw in het goedkope en betaalbare segment, de middenhuurcategorie, levensloopbestendige woningen voor ouderen en woningen in het hogere segment.

Op basis van de WOZ-registratie, de Lokale Monitor Wonen en het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling uit 2019 valt een aantal zaken op van de woningvoorraad en het aanbod. De huidige samenstelling van de woningvoorraad in 2019 is als volgt: 43% rij-hoekwoning, 8% 2-onder 1-kap, 3% vrijstaand, 45% appartementen en 1 % seniorenwoningen. Dit blijkt uit het Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling (gemeente Arnhem, 2019).

Woningen
Van de woningvoorraad in Arnhem bestaat 44% uit koopwoningen en daarvan behoort 42% tot goedkope koop met een waarde tot €200.000,- . Het aandeel sociale huur- en particuliere huurwoningen is in Arnhem relatief hoog (36% en 19%). Van de woningvoorraad bestaat 45% uit appartementen en 43% uit rij/hoekwoningen. Van de 25.420 sociale huurwoningen in corporatiebezit is 45% een eengezinswoning, 50% een appartement en 5% seniorenwoning. Eengezinswoningen worden het vaakst verhuurd.

Inwoners
Een aandeel van 53% van de inwoners van Arnhem behoort tot de doelgroep voor de corporaties (inkomen tot €38.035, -). 25% van de inwoners heeft een inkomen tussen de en €75.000,- en 5% van de inwoners heeft een inkomen tussen de €38.035,- en €42.436,-. Van de inkomensgroep vanaf de €42.436,- tot meer dan €75.000,- hebben de inwoners relatief het vaakst een koopwoning.

De Arnhemse corporaties wijzen op dit moment vooral toe aan de inkomensgroep €tot 38.035 en nauwelijks aan de groep tot €42.436 hoewel ze wel maximaal 10% aan deze groep mogen toewijzen. Bovendien mogen corporaties 10% van de voorraad vrij toewijzen.

Er bestaat momenteel het risico dat de groei van het aanbod aan kamers voor studenten de vraag niet meer kan volgen. Gemeente Arnhem is betrokken bij het Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting en heeft in 2020 meerjarige prestatieafspraken gemaakt met SSH& om de komende 10 jaar minimaal 200 studentenheden toe te voegen. De landelijke monitor studentenhuisvesting toont dat er in Arnhem op dit moment sprake is van een evenwichtige markt voor studentenhuisvesting.

Tabel 7.2 Huur- en koopwoningen in de woningvoorraad in Arnhem naar prijsindeling (2019)

	Eigendomssituatie	Soort	Prijs €
Totale woningvoorraad	Huur	Sociaal	720, 42
		Middenhuur	1000
		Duur	≥ 1000
	Koop	Goedkope	Tot 200.000
		Midden koop	Tot 350.00
		Dure koop	≥ 350.000

Sociale huur
In de huidige situatie is de druk op de sociale huurwoningen in Arnhem hoog en de zoektijden lopen op. Er is in de huidige situatie sprake van een overschot aan grote eengezinswoningen van 2400 woningen en een tekort van 3100 kleinere en goedkopere huurwoningen. Bovendien verhuren corporaties woningen aan de doelgroep met een maximaal inkomen, omdat ontwikkelaars andere inkomenseisen stellen. Hierdoor zijn particuliere sociale huurwoningen niet bereikbaar voor de doelgroep waar de woningen eigenlijk voor bedoeld zijn.

Middenhuur
Het middeldure huursegment biedt woningen voor huishoudens die nog geen koopwoning kunnen betalen, maar die niet in aanmerking komen voor een sociale huurwoning. De vraag en het aanbod komt overeen

Goedkope koop
Huishoudens die niet in aanmerking komen voor een sociale huurwoning en voor wie een middeldure huurwoning te duur is, zoeken over het algemeen naar een goedkope koopwoning. Er is in de huidige situatie in Arnhem ene grote behoefte aan goedkope koopwoningen. Koopwoningen zijn in de huidige situatie veel duurder geworden. Het gat tussen de huursector en de koopsector groeit. Goedkope koopwoningen worden naar realisatie door de huidige druk op de woningmarkt snel duurder en zijn al snel niet meer beschikbaar voor de juiste doelgroep.

In de huidige situatie is er sprake van een mismatch in het woningaanbod van sociale huur – en betaalbare huur en of koopwoningen. De sociale huurwoningen zijn vaak juist ook de woningen die bedoelt zijn voor een speciale doelgroep zoals senioren, urgent woningzoekenden, doorstromers uit de opgang. In het algemeen moet er op korte termijn bij worden gebouwd om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen te kunnen garanderen. In de huidige situatie is er sprake van een tekort en een mismatch van het aanbod in woningen in Arnhem. Het woningaanbod wordt daarom beoordeeld als **slecht.**

Autonome ontwikkeling
In eerste instantie wordt het woningtekort in Arnhem iets ingelopen, maar op lange termijn tot aan 2030 en 2040 is er ook sprake van huishoudensgroei en als je welvaartsgroei meerekent zijn nog duizenden extra woningen nodig. In de autonome ontwikkeling zijn Arnhemse corporaties bereid kleinere woningen toe te voegen voor één- en tweepersoonshuishoudens en bijzondere doelgroepen. Het komt neer op een toevoeging van ongeveer 2000 sociale huurwoningen. Voor het aantal arbeidsmigranten dat de komende jaren langer blijft is de verwachting dat deze groep in aanmerking komt voor een sociale huurwoning.

Meestal komen arbeidsmigranten na een jaar in aanmerking voor een sociale huurwoning, omdat de huisvesting dan een permanent woonkarakter krijgt. Dat vraagt om een toevoeging van ongeveer 700 sociale huurwoningen. In de autonome ontwikkeling zal ook de doelgroep voor sociale huur- en betaalbare woningen worden verruimd. Het ministerie stelt een verruiming van de corporatiedoelgroep voor van 10% naar 15%. Meer huishouden met een inkomen tot 42.463 kunnen dan gebruik maken van de sociale huursector en betaalbare woningen. Het oprekken van de grenzen voor deze woningen vraagt om een toevoeging van ongeveer 2000 sociale huurwoningen. Het bestaande en geprogrammeerde tekort in de sociale huursector en het niet aansluiten van de vraag op het aanbod samen met het marktfalen in de sociale sector vraagt om extra maatregelen. De ambitie is om van alle woningen, minimaal 30% sociale huur te realiseren met in het bijzonder woningen voor één en twee persoonshuishoudens. In nieuwbouwplannen moet echter rekening gehouden worden met 30% uitval en bovendien is de gemeente afhankelijk van corporaties en onvoorziene ontwikkelingen (bijvoorbeeld de voortschrijdende inzichten in het kader van doorstroming op de woningmarkt). De autonome ontwikkeling van de vraag en het aanbod van de woningvoorraad wordt daarom beoordeeld als **redelijk.**

Deelgebieden
Zoals hiervoor beschreven onder woningvoorraad zijn er in Arnhem versnellingslocaties en een locatie voor stadsvernieuwing 3.0 opgenomen. Deze locaties liggen in Arnhem West, Arnhem Zuid, Arnhem Oost en Arnhem Centrum. De locatie voor stadsvernieuwing 3.0 is Arnhem Oost en hier is specifiek de aandacht voor leefbaarheid[21]. Het gaat om vijf wijken in Arnhem Oost: de Malburgen, 't Broek, Klarendal, Presikhaaf-West en Geitenkamp. Het idee is om hier stadsvernieuwing meer integraal als een sociaal-maatschappelijke opgave op te pakken en een gevarieerd woningaanbod te realiseren. Bovendien wordt in de Spoorzone die ook in Arnhem Oost ligt de komende jaren ook flink gebouwd waarvan in ieder geval 50% betaalbaar moet worden en 30% sociale huur. Het is nadrukkelijk de bedoeling dat in de Spoorzone Arnhem Oost een substantiële bijdrage wordt gedaan aan de woningbouwopgave. De vernieuwing moet daarnaast een stimulans bieden voor omliggende meer kwetsbare wijken. Het woningaanbod voor verschillende doelgroepen wordt voor Arnhem Oost wijkt licht positief af van de beoordeling 'redelijk' van de autonome ontwikkeling van woningaanbod voor verschillende doelgroepen van Arnhem als geheel.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator woningaanbod is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

[21] https://www.binnenlandsbestuur.nl/ruimte-en-milieu/nieuws/stadsvernieuwing-3-0-moet-arnhem-oost-vooruit.12514687.lynkx

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	+	Bij het bouwen van nieuwe woningen in de stad houden we rekening met de bestaande werklocaties. We gaan onderzoeken welke plekken in de stad geschikt zijn voor het mengen van wonen met werken en welke plekken geschikt zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, zoals bijvoorbeeld bedrijven voor de circulaire economie	Het Broek en Rijnpark worden aangewezen voor de functiemix
We bouwen nieuwe woningen bij	+	Tot 2030 7.000 nieuwe woningen, daarna tot 2040 7.000-9.000 nieuwe woningen	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We bouwen tijdelijke of verplaatsbare woningen	+	Om snel in te kunnen spelen op de woningvraag gaan we ook tijdelijke of verplaatsbare woningen bouwen. De bouw hiervan duurt korter en gebeurt vaak deels in de fabriek, waardoor er minder overlast is voor de omgeving. Daarnaast kunnen deze woningen bijvoorbeeld neergezet worden in zogenaamde pauzelandschappen, waar een functie is verdwenen en nog geen nieuwe bestemming is.	Tijdelijke woningen worden gerealiseerd in pauzelandschappen, plekken waar mogelijk saneringsopgave liggen voordat over kan worden gegaan op transformatie. Dit gebeurt o.a. in Arnhem Oost.

Toelichting effectbeoordeling

In het kader van het woningaanbod wordt de Omgevingsvisie van Arnhem als positief beoordeeld. Met name de uitspraak om tijdelijke of verplaatsbare woningen te bouwen kan worden gezien als een verbreding van het huidige woningaanbod, waardoor Arnhem een groter deel van de woningzoekenden kan bedienen. Het bijbouwen van nieuwe woningen, mits met een gedegen strategie die verder kijkt dan de korte termijn, kan er daarnaast voor zorgen dat Arnhem ook richting 2040 een woningaanbod heeft dat goed aansluit bij de wensen van bewoners. Er wordt om die reden verwacht dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft op het woningaanbod.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Bijlage 4 Relatie tussen ambities en indicatoren beoordelingskader

Ambitie		Een aantrekkelijk Arnhem						Een groene gezonde en veilige stad														Een vitale stad								Een stad waar het goed wonen is						Ruimte voor schone mobiliteit								Een stad met nieuwe energie								
Sub ambitie		We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder (incl. verdedigingswerken)	We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	We versterken het contrast van onze wijken	We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk	We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	We maken onze wijken veiliger	In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes	We zorgen voor voldoende medische voorzieningen in de wijk	We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers	We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering	We beperken overlast van extreme buien	We bereiden onze stad voor op droge perioden	We willen een geschikte bodem en schoon grondwater	We zorgen voor meer koelte in de stad	We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit	We investeren in mensen	De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten	We maken onze werklocaties toekomstbestendig	We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten	We vergroten onze creatieve industrie en bevorderen de ontwerp- en cultuursector	We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk	We blijven inzetten op gezondheid en sport	We bouwen nieuwe woningen bij	We passen bestaande woningen aan	We bouwen tijdelijke of verplaatsbare woningen	We houden wonen betaalbaar	We gaan meer mixen	We zorgen voor sterke wijken (Overkoepelende ambitie)	We gaan vaker en meer lopen	We pakken sneller de fiets	We blijven investeren in trolley en trein	We zetten in op de ICE naar Berlijn	We kunnen op meer plekken laden	De bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens is straks schoon	We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer	We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	We worden klimaatneutraal	De energietransitie in de gebouwde omgeving	We gaan voor duurzame mobiliteit	We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie	We doen als stad wat we kunnen (dubbel met klimaatneutraal)	We vinden dat de energietransitie betaalbaar moet zijn voor alle Arnhemmers	We laten Arnhemmers meeprofiteren van de energietransitie	De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	Aantal beoordeling totaal
Thema	**Indicator**																																																			
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	Modal split																																			x	x	x								x						4
	Bereikbaarheid woon- en werkgebieden														x									?		x																x										4
	Duurzaam vervoer																																			x	x	x		x	x					x						6
Een stad met nieuwe energie	Duurzame energie						x															x																						x							x	4
	Bedrijven en industrie																																														x					1
	Gebouwde omgeving						x																																						x							2
	Gebruik en hergebruik duurzame materialen																					x																														1
Aantrekkelijk Arnhem	Landschappelijke waarden	x	x	x	x	x		x	x					x	x																												x	x							x	12
	Cultuurhistorische waarden (incl. archeologie)	x	x	x			x	x						x	x																																				x	8
	Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus	x	x	x		x		x						x	x																																					7
Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad	Natura2000							x	x						x						x									x						x	x	x						x		?					x	11
	GNN (buiten Natura2000 gebieden)							x	x						x						x									x						x	x	x						x							x	10
	Biodiversiteit				x	x		x	x					x	x			x		x	x									x													x	x							x	13
	Geluid															x								?	x					x						x	x	x														7
	Geurhinder															x									x					x																						3
	Hinder door bedrijven					x										x									x					x																						4
	Luchtkwaliteit															x								?	x					x						x	x	x								?						8
	Lichthinder																				x									x																						2
	Bodemkwaliteit																		x											x																						2
	Ondergrond																													x															x		x					3
	Waterkwantiteit																		x											x																						2
	Waterkwaliteit																		x											x															x		x					4
	Ruimte voor spelen en bewegen				x	x		x			x			x	x															x													x									8
	Verkeersveiligheid (incl. fiets en voetgangers)					x																								x						x	x	?				x										6
	Sociale veiligheid					x				x	x																																									3
	Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)					x				x						x									x					x																						5
	Wateroverlast				x	x		x	x					x			x				x									x													x									9
	Droogte					x		x	x					x				x			x									x													x									8
	Waterveiligheid					x																																														1
	Hitte				x	x		x	x					x	x			x		x	x									x													x									11
	De hoeveelheid onverharde, groene ruimte binnen de bebouwde kom	x			x	x		x	x		x			x	x		x	x		x	x									x													x									14
Een vitale stad	Aandeel kantoren en bedrijven (horeca, detailhandel, cultuur, Toerisme)	x																							x	x	x												x													5
	Aanbod bedrijventerrein en kantoorlocaties (incl. mogelijkheden voor menging van wonen en werken)		x																						x	x		x		x																						5
	Werkgelegenheid																						x		x	x	x		x																							5
	Voorzieningen											x												x				x		x																						4
	Onderwijs																													x																						1
	Toegankelijkheid		x		x	x		x					x																																							5
	Kansengelijkheid																														x		x	x																		3
Een stad waar het goed wonen is	Woningvoorraad																								x					x																						2
	Woningaanbod																								x					x		x																				3
																																																				216

PlanMER Omgevingsvisie Arnhem

Oplegnotitie planMER Omgevingsvisie Arnhem n.a.v. advies Commissie voor de m.e.r.

31 maart 2023

Kenmerk R003-1279798HLG-V03

Verantwoording

Titel	PlanMER Omgevingsvisie Arnhem
	Oplegnotitie naar aanleiding van advies Commissie voor de m.e.r.
Opdrachtgever	Gemeente Arnhem
Projectleider	Martijn Gerritsen
Auteur(s)	Marieke van der Linde, Huub van Geldorp
Tweede lezer	Martijn Gerritsen
Kenmerk	R003-1279798HLG-V03
Aantal pagina's	28
Datum	31 maart 2023
Handtekening	Ontbreekt in verband met digitale verwerking.
	Dit rapport is aantoonbaar vrijgegeven.

Colofon

TAUW bv
Australiëlaan 5
Postbus 3015
3502 GA Utrecht
T +31 30 28 24 82 4
E info.utrecht@tauw.com

Inhoud

1 Inleiding 4
2 Gevoeligheidsanalyse ontwikkelscenario's 5
2.1 Beoordeling ontwikkelscenario's 6
2.1.1 Arnhem als netwerk 6
2.1.2 Boulevards van Arnhem 9
2.1.3 Compact stadshart 12
2.1.4 Stadsranden 15
2.2 Ontwikkelscenario's en vastgestelde ambities 17
2.2.1 Arnhem als netwerk 19
2.2.2 Boulevards van Arnhem 20
2.2.3 Compact stadshart 21
2.2.4 Stadsranden 22
2.3 Conclusie en aanbevelingen 24
3 Stikstofdepositie (Natura 2000) 25
3.1.1 Ook binnenstedelijk kan gesaldeerd worden 26
3.1.2 Fasering in programma 26
3.1.3 Ligging stedelijk gebied t.o.v. Natura 2000 gebieden 26
3.1.4 Omgevingsvisie leidt ook tot afname van stikstofbelasting 27
4 Methodische aanbevelingen 27

1 Inleiding

Van 11 november 2022 tot en met 22 december heeft de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem samen met het planMER ter inzage gelegen. De gemeente Arnhem heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) (verder: de Commissie) gevraagd het milieueffectrapport (MER) gedurende deze periode te toetsen. Hierbij is gekeken of het milieueffectrapport voldoende informatie bevat voor een besluit over de Omgevingsvisie. In het toetsingsadvies benoemt de Commissie drie onderdelen waarvoor zij een aanvulling op het planMER aanbeveelt.

Allereerst adviseert de Commissie om een gevoeligheidsanalyse uit te voeren naar de ontwikkelscenario's van de gemeente Arnhem. Door verschillende ontwikkelscenario's te onderzoeken kan volgens de Commissie de aanname dat binnenstedelijk ontwikkelen beter is voor het milieu en de omgeving dan buitenstedelijk ontwikkelen getoetst worden. Een tweede advies dat de Commissie geeft is het onderzoeken van een ontwikkelscenario voor de transformatie van Arnhemse landbouwgronden naar woningbouw, bijvoorbeeld in het buitengebied en aan de stadsranden. Tenslotte geeft de Commissie verschillende adviezen met betrekking tot de methodiek van het planMER.

In deze aanvullende notitie wordt in drie hoofdstukken ingegaan op het advies van de Commissie. In hoofdstuk 2 wordt een gevoeligheidsanalyse uitgevoerd naar de ontwikkelscenario's die de gemeente Arnhem in de aanloop naar de ontwerp Omgevingsvisie heeft opgesteld. Hieraan is een vierde ontwikkelscenario toegevoegd, welke aandacht geeft aan stedelijke ontwikkeling aan de randen van de stad. In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op het Arnhemse buitengebied. Hier wordt een nadere onderbouwing gegeven voor de Passende beoordeling in het planMER en uiteengezet waarom in dit gebied niet wordt ingezet op woningbouw. In de Passende beoordeling wordt aangenomen dat de stikstofknelpunten binnenstedelijk zijn op te lossen. In hoofdstuk 4 wordt gereageerd op de methodische adviezen van de Commissie en hoe hiermee is omgegaan.

2 Gevoeligheidsanalyse ontwikkelscenario's

De Commissie adviseert om een nadere analyse te maken van alternatieve ontwikkelscenario's om een positievere milieukwaliteit en een hoger doelbereik van ambities te bereiken. Door verschillende ontwikkelscenario's te onderzoeken kan volgens de Commissie getoetst worden of de aanname dat binnenstedelijk ontwikkelen beter is voor het milieu en de omgeving dan buitenstedelijk ontwikkelen. Daarnaast geeft de uitvoering van een gevoeligheidsanalyse handvatten voor het uitwerken van ontwikkelrichtingen voor de stad en de verdere uitwerking van de Omgevingsvisie.

De geselecteerde ontwikkelscenario's komen uit het Koersdocument Arnhem 2040. Dit zijn 'Arnhem als netwerk', 'Boulevards van Arnhem' en 'Compact stadshart'. Figuur 2.1 geeft een weergave van de ruimtelijke manifestatie van de ontwikkelscenario's.

In dit kader is van belang om te vermelden dat de ontwikkelscenario's zijn opgesteld ten behoeve van het participatieproces dat ten grondslag heeft gelegen aan de ontwerp Omgevingsvisie. De ontwikkelscenario's zijn gebruikt om de dialoog met bewoners te voeren op basis van eenvoudige stellingen. De scenario's hebben inzicht gegeven in belangen van stakeholders, welke thema's spelen in de stad en hebben geholpen bij het bepalen van een integrale koers. Dit heeft uiteindelijk geleid tot de opgestelde ontwerp Omgevingsvisie.

Op advies van de Commissie is een vierde ontwikkelscenario toegevoegd aan deze gevoeligheidsanalyse, gefocust op ruimtelijke ontwikkelingen aan de randen van de stad. De inzet hier was het achterhalen of het transformeren van landbouwgebieden naar woongebieden een verbetering kan opleveren ten behoeven van de milieukwaliteit. Dit ontwikkelscenario heet 'Stadsranden'.

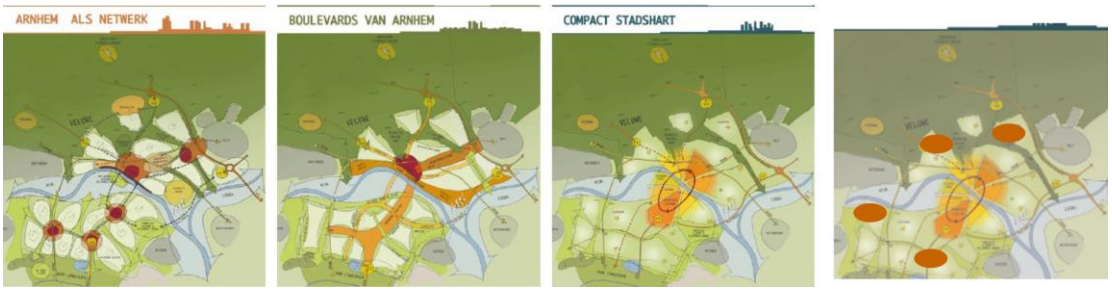

Figuur 2.1 De drie oorspronkelijke ontwikkelscenario's van de gemeente Arnhem voor de Omgevingsvisie (bron: Koersdocument Arnhem 2040, gemeente Arnhem & Land-id) en rechts het vierde ontwikkelscenario 'Stadsranden'

In deze notitie wordt eerst per ontwikkelscenario een selectie van relevante indicatoren beoordeeld. Ten tweede worden de ontwikkelscenario's afgezet tegen de ambities die reeds zijn vastgesteld. Deze beoordeling vindt plaats voor de vier ontwikkelscenario's. Tenslotte worden op basis van voorgaande beoordelingen conclusies getrokken en enkele aanbevelingen gedaan voor het vervolg van de uiteindelijke Omgevingsvisie.

2.1 Beoordeling ontwikkelscenario's

Om een beeld te geven van het effect van de ontwikkelscenario's zijn deze beoordeeld op basis van de indicatoren landschap, cultuurhistorie, woonmilieus, natuur, grijsmilieu, klimaatadaptatie, woningvoorraad, bereikbaarheid en sociale cohesie. Deze indicatoren zijn namelijk naar verwachting het meest onderscheidend. De omschrijvingen van de ontwikkelscenario's en de speerpunten op het gebied van wonen, economie, mobiliteit, leefomgeving en energie zijn afkomstig uit Koersdocument Arnhem 2040, en zijn opgesteld door de gemeente Arnhem en ruimtelijk adviseur Land-id.

De indicatoren in onderstaande paragrafen zijn kwalitatief beoordeeld. Hierbij is gebruik gemaakt van drie symbolen, die ook in het planMER zijn gebruikt om het effect van de ontwerp Omgevingsvisie te duiden. Onderstaande tabel laat de legenda van de beoordelingssymbolen zien.

Tabel 2.1 Legenda beoordelingssymbolen ontwikkelscenario's

Positief effect	Beperkt effect	Negatief effect
↗	=	↘

2.1.1 Arnhem als netwerk

In ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk' groeit Arnhem vooral rondom bestaande en nieuwe knooppunten[1] in de stad. Knooppunten zijn stations, winkelcentra of andere goed bereikbare plekken waar veel mensen samen komen. Bij de grote knooppunten komt een mix van voorzieningen, woningen en bedrijven. Schone en veilige routes verbinden de knooppunten.

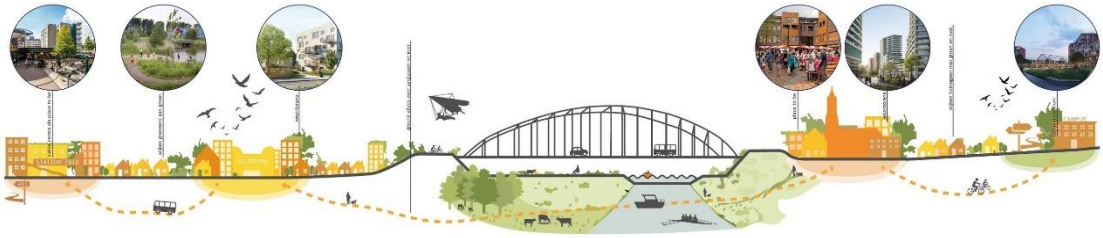

Figuur 2.2 Impressie van ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk' (bron: Koersdocument Arnhem 2040, gemeente Arnhem & Land-id)

In Koersdocument Arnhem 2040 komen bij dit ontwikkelscenario de volgende speerpunten voor wonen, economie, mobiliteit, leefomgeving en energie aan bod.

[1] In Koersdocument Arnhem 2040 komt de term 'knooppunt' veelvuldig voor. In het kader van consistentie is gekozen om de gevoeligheidsanalyse deze terminologie over te nemen uit het Koersdocument. In de ontwerp Omgevingsvisie en het planMER wordt voor deze term werkgebieden of woon-werkgebieden gebruikt.

Tabel 2.2 Speerpunten ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk'

Speerpunten ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk'
Wonen
• Woningbouwopgave hoofdzakelijk in hoogdynamische knooppunten; de stedelijke knooppunten, wijkcentra en OV-punten zijn dé plekken waar wordt verdicht en verdere functiemenging wordt gestimuleerd. • Elke wijk grenst aan een knooppunt en aan groen, de wijken zelf zijn rustig en groen. • De woningbouwopgave in buurten en wijken is gericht op maatwerk, inbreiding en transformatie van gebouwen en plekken.
Economie
• De knooppunten worden het bruisend brandpunt voor de regio en ontwikkelen zich verder als place to be. • Wijken zijn opzichzelfstaand met kleine buurtcentra voor ontmoeten en zorg. • Concentratie van bedrijven en werkplekken rond knooppunten en een mix van functies in grotere knooppunten. • Knooppunten met energie gerelateerde bedrijven op IPKW, de Kenniscampus regio Arnhem (HAN/Larenstein) en Businesspark Arnhems Buiten. • In Arnhem Zuid ontstaat met Kronenburg, het GelreDome en het nieuwe Olympuskwartier een voorzieningencentrum van formaat.
Mobiliteit
• Groene allees verbinden knooppunten voor langzaam verkeer. • P+R gecombineerd met laagdynamische knooppunten, vanuit daar snelle OV-verbinding met hoogdynamische knooppunten. • Arnhem Centraal als internationaal knooppunt met snelle verbindingen naar het westen en oosten. • Parkeren in de buurt is wijkgericht.
Leefomgeving
• Sonsbeek, Meijnerswijk en Immerloo als concentratie van park, natuur en recreatie. • Er wordt ingezet op vergroening en wateropvang in de wijken, dit is maatwerk. • Met groene buffers tussen de wijken wordt hittestress tegengegaan en de biodiversiteit binnen de stad bevorderd. • De openbare ruimte is ingericht voor ontmoeten, lopen, fietsen, sporten en spelen.
Energie
• Nieuwe gemengde woon-werkmilieus op de HOV-knooppunten van de stad bieden kansen voor slimme energie-concepten. Bij voorbeeld door het slim benutten gezamenlijk opwekken van energie, het benutten van restwarmte en het reduceren van CO2-uitstoot door OV- en fietsgebruik. • Voor geheel Arnhem wordt de energietransitie aangepakt via de wijkgerichte benadering waarin nadrukkelijk aandacht is voor het voorkomen van energie-armoede. Daarbij zal een deel van de duurzame energiebehoefte van Arnhem uit de regio moeten komen door middel van zon- en windenergie.

Tabel 2.3 Beoordelingstabel 'Arnhem als netwerk'

Indicator	Beoordeling	Toelichting
Landschap		Het effect van dit ontwikkelscenario op het landschap is positief. Wanneer voor ruimtelijke ontwikkelingen wordt gekeken naar de verschillende kernen die Arnhem rijk is, worden de waardevolle

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		landschappen aan de randen van de stad gespaard. Deze behouden op die manier hun waarde.
Cultuurhistorie		Het effect op cultuurhistorie zou bij dit ontwikkelscenario beperkt zijn. De ruimtelijke opgaven zijn maatwerk: hierbij wordt naar verwachting goed gelet op eventueel aanwezige cultuurhistorische waarden.
Woonmilieus		Ontwikkelscenario ‘Arnhem als netwerk’ legt de nadruk voor ruimtelijke ontwikkelingen op belangrijke centra in de stad. Hier wordt naar verwachting stevig verdicht, tot het niveau centrum stedelijk plus. Dit draagt zodoende bij aan de diversifiëring van woonmilieus in Arnhem.
Natuur		Verdichten op meerdere locaties leidt ertoe dat op meerdere plekken natuur ruimtelijk de strijd aangaat met verharding. Naar verwachting zal er zoveel als mogelijk natuurinclusief gebouwd worden, echter kan dit niet volledig compenseren voor de ruimte die woningbouw in dit ontwikkelscenario claimt. Dit ontwikkelscenario legt echter geen claim op gebieden buiten de stad, die op termijn gebruikt kan worden voor de transformatie naar duurzame landbouw, klimaatlandschap of natuurgebied. Om die reden kan dit ontwikkelscenario een positief effect hebben op natuur.
Grijsmilieu		‘Arnhem als netwerk’ leidt naar verwachting tot een afname van geluidhinder en een verbetering van de luchtkwaliteit in Arnhem. De nadruk op openbaar vervoer zorgt ervoor dat het gebruik van de auto binnen Arnhem mogelijk afneemt, wat een positief effect heeft op de geluidsoverlast in woongebieden. Daarnaast leidt dit mogelijk ook tot minder uitstoot van schadelijke stoffen op plekken waar nu veel verkeer is, maar ook veel mensen bij elkaar komen.
Klimaatadaptatie		Het effect op klimaatadaptatie is naar verwachting negatief. Meer verharding leidt tot meer hitte-eilanden in de stad (op plekken die in de huidige situatie al warmer zijn dan minder verharde delen van de stad) en ook grotere uitdagingen voor de afwatering van regenwater bij extreme neerslag. Meer dichtbebouwde kernen leidt zo mogelijk tot meer kernen met een uitdaging op het gebied van hitte, maar ook de afvoer van water bij extreme neerslag.
Woningvoorraad		Binnen dit ontwikkelscenario worden extra woningen bijgebouwd. Hierbij worden geen absolute aantallen genoemd. Wel kan er gezien de voorziene bouwlocaties worden uitgegaan van hoge dichtheden. Gezien het woningtekort dat Arnhem kent wordt dit ontwikkelscenario op dit punt als positief beoordeeld.
Bereikbaarheid		De focus voor openbaar vervoerverbindingen bij dit ontwikkelscenario zijn dragers voor het verwachte positieve effect op bereikbaarheid. Door de stad beter geschikt te maken voor langzaam verkeer en bewoners en bezoekers zoveel mogelijk te laten reizen met het openbaar vervoer zijn er goede kansen dat de congestie in de stad afneemt en de

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		algehele bereikbaarheid toeneemt. Randvoorwaarde voor een positief effect is dus een stevige investering in langzaam verkeerroutes en het openbaar vervoer.
Sociale cohesie	↗	Binnen dit ontwikkelscenario is de verwachting dat de sociale cohesie kan verbeteren. Door op meerdere plekken in Arnhem voorzieningenknooppunten te realiseren, met goede verbindingen hiertussen, is men sneller geneigd eens naar een ander deel van de stad te gaan. Op die manier kan een brug worden geslagen tussen verschillende bewoners van Arnhem. Door het toevoegen van een meer stedelijk woonsegment ontstaat daarnaast een meer evenwichtige mix van betaalbare en duurdere woningen. Men kan zo beter een wooncarrière in eigen wijk maken: dit is goed voor het behoud van voorzieningen en de sociale cohesie in de wijk.

2.1.2 Boulevards van Arnhem

In ontwikkelscenario ‘Boulevards van Arnhem’ groeit Arnhem vooral langs de belangrijke invalswegen zoals de Velperweg, Amsterdamseweg en de Burgemeester Matsersingel. Deze invalswegen worden omgebouwd naar boulevards met een mix van woningen en bedrijven. De boulevards worden groen ingericht en zijn goed bereikbaar voor alle vormen van vervoer. De wegen vormen niet langer de grens tussen stadsdelen maar verbinden de omliggende buurten. De boulevard als bruisende ontmoetingsplek.

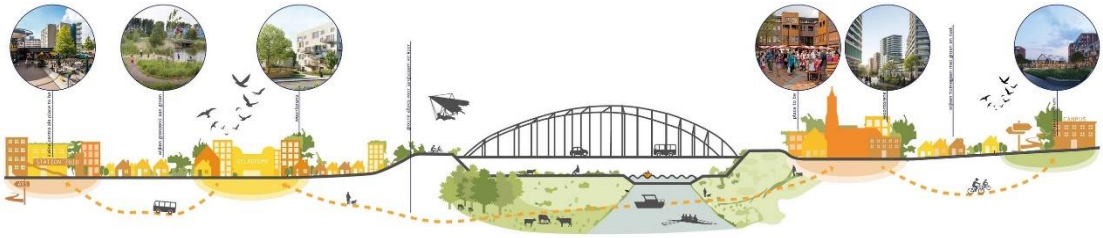

Figuur 2.3 Impressie van ontwikkelscenario ‘Boulevards van Arnhem’ (bron: Koersdocument Arnhem 2040, gemeente Arnhem & Land-id)

In Koersdocument Arnhem 2040 komen bij dit ontwikkelscenario de volgende speerpunten voor wonen, economie, mobiliteit, leefomgeving en energie aan bod.

Tabel 2.4 Speerpunten ontwikkelscenario ‘Boulevards van Arnhem’

Speerpunten ontwikkelscenario ‘Boulevards van Arnhem’
Wonen
• Woningbouwopgave hoofdzakelijk langs boulevards; de stedelijke knooppunten en HOV-lijnen zijn dé plekken waar wordt verdicht en verdere functiemenging wordt gestimuleerd. • Opheffen van anonimiteit van de wijk, door wijken om te keren met het gezicht naar de boulevards, allees en groen. Hier is ruimte voor bijzondere woonmilieus en zoekruimte voor woningbouwopgave. • Er is sprake van maatwerk als het gaat om inbreiding of transformatie van de wijken.

Speerpunten ontwikkelscenario 'Boulevards van Arnhem'
Economie
• De boulevards van Arnhem ontwikkelen zich als place to be. • Een mix van woningen, bedrijven en werkplekken langs boulevards, met elk een eigen accent. • Kennisboulevard: hoogwaardige werkgelegenheid in combinatie met onderwijs en technologie. • Stadse-rivierboulevard: verloopt van kunst & innovatie naar bedrijvigheid & innovatie. • Functiemenging, ruimtelijke samenhang en ruimtelijke kwaliteit dragen bij aan het economisch functioneren, leefbaarheid en toekomstwaarde van de boulevards.
Mobiliteit
• Boulevards als belangrijkste hoogdynamische (OV)-verbindingen en de stadsallees als laagdynamische snelle verbindingen. • P+R aan begin van de boulevards. • Arnhem Centraal als internationaal knooppunt met snelle verbindingen naar het westen en oosten.
Leefomgeving
• Groene wiggen als verbindende structuren met ruimte voor rust, natuur en recreatief verkeer en cultuurhistorische en landschappelijke allure. • Er wordt ingezet op vergroening en wateropvang in de wijken, dit is maatwerk. • Met het inzetten op de groene allees wordt hittestress tegengegaan en de biodiversiteit binnen de stad bevorderd. • Openbare ruimte ingericht voor ontmoeten, lopen, fietsen, sporten en spelen.
Energie
• De ontwikkelen van nieuwe boulevards met een gemengd woon-werk karakter biedt kansen en mogelijkheden voor de aanleg van nieuwe warmte-infrastructuur ondergronds. Hierbij liften de nabij gelegen wijken mee met deze investering in duurzame warmte. Ook de koppeling van wonen en werken aan OV en fiets draagt bij aan de reductie van CO2. • Voor geheel Arnhem wordt de energietransitie aangepakt via de wijkgerichte benadering waarin nadrukkelijk aandacht is voor het voorkomen van energie-armoede. Daarbij zal een deel van de duurzame energiebehoefte van Arnhem uit de regio moeten komen door middel van zon- en windenergie.

Tabel 2.5 Beoordelingstabel 'Boulevards van Arnhem'

Indicator	Beoordeling	Toelichting
Landschap		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting geen negatieve impact op de landschappelijke waarden van het Arnhems buitengebied. Daarnaast maakt een boulevard langs de Rijn dit belangrijke landschappelijke element goed beleefbaar. Dit ontwikkelscenario zou zodoende een positief effect hebben op de indicator landschap.
Cultuurhistorie		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting een beperkt effect op cultuurhistorie. De ruimtelijke opgaven zijn maatwerk: hierbij wordt naar verwachting goed gelet op eventueel aanwezige cultuurhistorische waarden.
Woonmilieus		Ontwikkelscenario 'Boulevards van Arnhem' legt de nadruk voor ruimtelijke ontwikkelingen op en rond belangrijke toegangswegen van de stad. Hier wordt naar verwachting verdicht, maar het is niet reëel om

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		te verwachten dat langs de gehele boulevards een centrum stedelijk plus-woonmilieu kan worden gerealiseerd.
Natuur	↗	Door ruimtelijke ontwikkelingen te centreren rond belangrijke toegangswegen wordt de druk op de natuur in redelijke mate beperkt. Groene gebieden aan de randen van Arnhem worden bij dit ontwikkelscenario zodoende bespaard.
Grijsmilieu	=	Het ontwikkelscenario 'Boulevards van Arnhem' legt stevig de nadruk op het openbaar vervoer. Dit heeft naar verwachting een positief effect op de indicator grijsmilieu: minder autobewegingen op drukke plekken in de stad leidt tot minder geluidoverlast en verbetert de luchtkwaliteit op deze plekken. Wel dreigen de boulevards bijzonder veel lasten te dragen als het aankomt op gemotoriseerd vervoer. Zo is een redelijke hoeveelheid geluidsoverlast te verwachten op de boulevards; plekken die in dit ontwikkelscenario ook nog eens dicht bebouwd zullen worden. Met de elektrificering van vervoer worden voertuigen zwaarder en banden breder. Aangezien bandengeluid de voornaamste bron van geluid is bij voertuigen treedt naar verwachting een verslechtering op qua geluid, juist op de plekken waar veel gebouwd gaat worden. Hierbij wel de nuance dat het geluid bij lage snelheden (< 30 km per uur) relatief beperkt zal zijn.
Klimaatadaptatie	=	Het effect op klimaatadaptatie van dit ontwikkelscenario is naar verwachting beperkt. Ondanks dat er naar verwachting een relatief grote spreiding van verharde gebieden zal ontstaan, blijft mogelijk wel meer ruimte over voor klimaatadaptatiemaatregelen onder- en bovengronds, doordat er minder dicht gebouwd wordt dan bijvoorbeeld bij ontwikkelscenario 'Compact stadshart'.
Woningvoorraad	↗	Binnen dit ontwikkelscenario worden extra woningen bijgebouwd. Hierbij worden geen absolute aantallen genoemd. Wel kan er gezien de voorziene bouwlocaties worden uitgegaan van redelijk hoge dichtheden. Gezien het woningtekort dat Arnhem kent wordt dit ontwikkelscenario op dit punt als positief beoordeeld.
Bereikbaarheid	↗	Door te investeren in de ontwikkeling van de toegangswegen heeft Arnhem een kans om verkeersaders- en knooppunten te opwaarderen, wat de bereikbaarheid van locaties in de stad naar verwachting ten goede komt. Van groot belang voor deze verbetering is een stevige investering in (hoogwaardig) openbaar vervoer, om bezoekers en bewoners zoveel mogelijk uit de auto te krijgen en verkeerscongestie te voorkomen.
Sociale cohesie	↗	Door de aanleg van boulevards is er een kans dat mensen vanuit de stadsranden meer in aanraking komen in het centrum en vice versa. Door het bewoners makkelijk te maken om via de boulevards naar andere stadsranden, of het stadshart te reizen, is er een goede kans

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		dat meer Arnhemmers elkaar tegenkomen op andere plekken dan hun eigen woonwijk. Door het toevoegen van een meer stedelijk woonsegment ontstaat daarnaast een meer evenwichtige mix van betaalbare en duurdere woningen in de deelgebieden van Arnhem. Men kan zo beter een wooncarrière in eigen wijk maken: dit is goed voor het behoud van voorzieningen en de sociale cohesie in de wijk.

2.1.3 Compact stadshart

In ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’ groeit Arnhem vooral in het hart van de stad. Het centrum wordt vergroot over de Rijn. Zo wordt Arnhem-Noord met Arnhem-Zuid verbonden. In het centrum komt een mix van woningen en bedrijven. De Rijn stroomt dwars door het hart en wordt een verbindend rivierpark tussen noord en zuid. Het centrum is autoluw. De bruggen in het hart vormen een ring met snelle openbaar vervoer verbindingen. De wijken omringen het hart en bieden rust en ruimte.

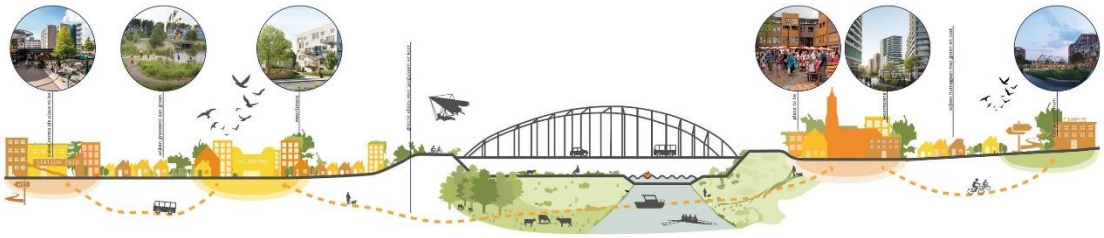

Figuur 2.4 Impressie van ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’ (bron: Koersdocument Arnhem 2040, gemeente Arnhem & Land-id)

In Koersdocument Arnhem 2040 komen bij dit ontwikkelscenario de volgende speerpunten voor wonen, economie, mobiliteit, leefomgeving en energie aan bod.

Tabel 2.6 Speerpunten ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’

Speerpunten ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’
Wonen
• Concentratiebeleid in het hoogstedelijk centrum; hier wordt verdicht en verdere functiemenging gestimuleerd. • Autonome ontwikkelingen in wijken, maatwerk als het gaat om inbreiding of transformatie. • Woningbouwopgave in buurten en wijken gericht op maatwerk, transformatie van gebouwen en plekken.
Economie
• Het centrum van Arnhem wordt het bruisend brandpunt voor de regio en breidt zich uit van place to buy naar place to be. • Unieke kwartieren komen samen in het centrum. • Concentratie van woningen, bedrijven en werkplekken in het hoogstedelijke centrum. • Subcentra in de woonwijken. Het behoud van wijk- en buurtcentra draagt bij aan de leefbaarheid en sociale cohesie. Hier kan op een fijnmazige manier ruimte worden gemaakt voor functiemenging en het huisvesten van nieuwe doelgroepen.

Speerpunten ontwikkelscenario 'Compact stadshart'

Mobiliteit

- Een autoluw centrum met snelle circulaire OV-verbinding in het hart.
- In Noord P+R op strategische plekken rondom centrum met snelle OV-verbindingen naar het centrum. In Zuid doorrijden tot centrum met inpandig P+R.
- Betere verbindingen tussen het centrum en andere attractieve delen in de stad, zoals het Modekwartier, het Sonsbeekpark en het Museumkwartier.
- Arnhem Centraal als internationaal knooppunt met snelle verbindingen naar het westen en oosten.

Leefomgeving

- Rijn als verbindend stadspark tussen noord en zuid.
- Slow-groen als verbinding tussen woonwijken met ruimte voor ontmoeten, lopen, fietsen, sporten en spelen.
- Er wordt ingezet op vergroening en wateropvang in de wijken, dit is maatwerk.
- Met meer ruimte voor groen in de wijken wordt hittestress tegengegaan en de biodiversiteit binnen de stad bevorderd.
- Openbare ruimte ingericht voor ontmoeten, lopen, fietsen, sporten en spelen.

Energie

- Door het stadshart van Arnhem te vergoten en te verdichten tot levendig gemengd gebied ontstaat voldoende draagvlak om tot innovatieve concepten te komen om aan de duurzame energie- en warmte vraag te voldoen; bij voorbeeld door de Rijn te benutten als warmtebron (aquathermie). Ook de introductie van schoon, snel en comfortabel OV die de verschillende kwartieren in de binnenstad met elkaar verbindt draagt bij aan de reductie van CO2.
- Voor geheel Arnhem wordt de energietransitie aangepakt via de wijkgerichte benadering waarin nadrukkelijk aandacht is voor het voorkomen van energie-armoede. Daarbij zal een deel van de duurzame energiebehoefte van Arnhem uit de regio moeten komen door middel van zon- en windenergie.

Tabel 2.7 Beoordelingstabel 'Compact stadshart'

Indicator	Beoordeling	Toelichting
Landschap		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting een positieve impact op de landschappelijke waarden van het Arnhems buitengebied. Door de focus voor ruimtelijke ontwikkelingen op het stadscentrum te leggen blijft aan de randen van de stad ruimte over voor verdere landschapsontwikkeling. Wel heeft de verstedelijking een negatief effect op landschappelijk waarden rondom Sonsbeek en het rivierenlandschap.
Cultuurhistorie		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting een beperkt effect op cultuurhistorie. Wel kan de extra bebouwing in het centrum mogelijk cultuurhistorische waarden minder beleefbaar maken door drukte in de ruimte. Cultuurhistorische waarden in de stadsranden worden echter gespaard.
Woonmilieus		Bij dit ontwikkelscenario wordt gefocust op het verdichten van het stadscentrum. Zodoende worden woningen bijgebouwd in een centrum stedelijk-plus woonmilieu. Binnen dit ontwikkelscenario ontwikkelen zich echter buiten het stadscentrum geen kernen met hogere dichtheden.

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		Op die manier levert dit ontwikkelscenario beperkt diversifiëring in woonmilieus op.
Natuur	↗	Eventuele ruimte voor natuur in het centrum van Arnhem komt met dit ontwikkelscenario onder druk te staan. Dit weegt echter niet op tegen de kansen om in de omliggende gebieden het groen te versterken. Door op een relatief klein oppervlakte te verdichten blijft meer ruimte over voor waardevolle natuurontwikkelingen.
Grijsmilieu	=	Het ontwikkelscenario 'Compact stadshart' legt stevig de nadruk op het openbaar vervoer. Dit heeft naar verwachting een positief effect op de indicator grijsmilieu: minder autobewegingen op drukke plekken in de stad leidt tot minder geluidoverlast en verbetert de luchtkwaliteit op deze plekken. Anderzijds wordt het centrum binnen dit ontwikkelscenario mogelijk rumoeriger. Daarnaast ontstaat door de focus op het stadshart ook meer druk op de invalswegen; daar wordt het drukker. Ook kan hoogbouw een negatief effect hebben op het windklimaat in het stadscentrum. De afwisselend positieve en negatieve effecten maken dat dit ontwikkelscenario naar verwachting een beperkt effect heeft.
Klimaatadaptatie	↘	Door in het stadscentrum van Arnhem te verdichten te verdichten worden de uitdagingen voor hitte, droogte en wateroverlast hier groter. Gezien dit gebied al relatief verhard is betekent dit een grotere opgave dan die het gebied nu al kent. Wel blijft ruimte over voor klimaatadaptatie in gebieden buiten het stadscentrum.
Woningvoorraad	↗	Binnen dit ontwikkelscenario worden extra woningen bijgebouwd. Hierbij worden geen absolute aantallen genoemd. Gezien het woningtekort dat Arnhem kent wordt dit ontwikkelscenario op dit punt als positief beoordeeld.
Bereikbaarheid	=	Door te verdichten in het centrum van de stad kunnen de plekken die de meeste mensen aantrekken op redelijk rendabele wijze worden ontsloten door (hoogwaardig) openbaar vervoer. Wel zal stevig geïnvesteerd moeten worden in deze (hoogwaardige) openbaar vervoerroutes. Hier ligt dus een uitdaging, maar ook een kans om Arnhem goed bereikbaar te houden.
Sociale cohesie	=	Wanneer ontwikkelscenario 'Compact stadshart' leidend is voor de verdere stedelijke ontwikkeling van Arnhem treedt naar verwachting beperkt verandering op in de mate van sociale cohesie in de stad. Mensen die buiten de binnenstad wonen trekken enkel naar de binnenstad om te winkelen of voor vermaak en zijn voor andere zaken meer geneigd in hun eigen wijk te blijven.

2.1.4 Stadsranden

Het ontwikkelscenario ‘Stadsranden’ is toegevoegd op basis van het advies van de Commissie. Dit ontwikkelscenario wordt met name gebruikt om de binnenstedelijke varianten te onderbouwen en te onderzoeken of de transformatie van landbouwgronden een goed alternatief oplevert. Een groot deel van de Arnhemse landbouwgronden valt binnen Natura 2000-gebieden of Gelders Natuur Netwerk (GNN). Daarnaast heeft de gemeente Arnhem in een aantal van deze gebieden ambities op duurzame landbouw, het ontwikkelen van klimaatlandschappen, recreatie en natuurontwikkeling. Zo blijft een klein deel van het buitengebied, de stadsranden, over voor woningbouw. Omdat dit ontwikkelscenario is toegevoegd na het opstellen van het Koersdocument Arnhem 2040 zijn voor dit scenario geen impressies.

Dit ontwikkelscenario wordt gekenmerkt door de nadruk op ruimtelijke ontwikkelingen aan de randen van de stad. Om een vergelijking te kunnen maken met de andere ontwikkelscenario’s is op eenzelfde wijze als in het Koersdocument Arnhem 2040 een overzicht van speerpunten gegeven voor dit ontwikkelscenario op het gebied van wonen, economie, mobiliteit, leefomgeving en energie.

Tabel 2.8 Speerpunten ontwikkelscenario ‘Stadsranden’

Speerpunten ontwikkelscenario ‘Stadsranden’
Wonen
• Woningbouw wordt gerealiseerd aan de randen van de stad. Dit betreft landbouwgronden die buiten de rivierenzone, Natura 2000-gebieden en Gelders Natuur Netwerk liggen. • Geen verdichting in het hoogstedelijke centrum of andere kernen in Arnhem. Bij dit ontwikkelscenario ligt de nadruk op spreiding.
Economie
• Het centrum van Arnhem blijft het economisch hart van de regio. • Meer nadruk op het realiseren van wijkcentra aan de randen van de stad.
Mobiliteit
• Snelle busverbinding van de stadsranden naar het centrum van Arnhem. • Aandacht voor de goede autobereikbaarheid van de stadsranden.
Leefomgeving
• De realisatie van groene, ruim opgezette woonwijken. • Goede wandel- en fietsbereikbaarheid vanuit woonwijken naar de Arnhemse buitengebieden.
Energie
• Door het bouwen van nieuwe woningen in ruim opgezette wijken zal de nadruk komen te liggen op zonne-energie op daken van woningen. • Omdat het autogebruik dominant blijft wordt sterk ingezet op het uitbreiden van elektrisch opladen in de hele stad.

Tabel 2.9 Beoordelingstabel ‘Stadsranden’

Indicator	Beoordeling	Toelichting
Landscha p		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting een negatief effect op de landschappelijke waarden van de stadsranden. Het realiseren van

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		woonwijken aan de randen van Arnhem kan zichtlijnen in het landschap aantasten en de landschappelijke structuur minder zichtbaar maken.
Cultuurhistorie		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting een beperkt effect op cultuurhistorie. Wel doet woningbouw mogelijk afbreuk aan de belevingswaarde van het Arnhemse landschap.
Woonmilieus		Arnhem is vrij rijk aan groen-stedelijke woonmilieus en kent ook een groot gebied dat als landelijk bereikbaar is bestempeld. Verder inzetten op dit soort woonmilieus leidt tot minder diversiteit in het woningbestand en sluit niet goed aan bij Arnhems ambitie om te groeien als stad.
Natuur		Op het moment dat voor ruimtelijke ontwikkelingen wordt ingezet op de stadsranden zal naar verwachting relatief veel groen plaats moeten maken voor verharding. De realisatie van woningbouw neemt daarnaast potentiële ruimte voor duurzame landbouw, de ontwikkeling van natuurgebieden en klimaatlandschappen in. Dit kan een negatief effect hebben op de natuur. Wel kan het beëindigen van stikstof producerende landbouw plaats maken voor woningbouw, wat op de lange termijn mogelijk goed is voor de stikstofgevoelige natuur in de omgeving. De realisatie van woningbouw neemt echter wel potentiële ruimte voor duurzame landbouw, de ontwikkeling van natuurgebieden en klimaatlandschappen in. Al met al weegt dit echter naar verwachting niet op tegen de afname van ruimte voor de natuur die dit ontwikkelscenario kent.
Grijsmilieu		In ontwikkelscenario ‘Stadsranden’ komt de nadruk op ontwikkeling aan de randen van Arnhem te liggen. Door hier woningen en voorzieningen te realiseren wordt het mogelijk minder druk in het stadscentrum en andere centra binnen Arnhem. Dit kan ervoor zorgen dat er minder hinder van geluid en luchtvervuiling plaatsvindt in deze gebieden. Wel ontstaan bij dit ontwikkelscenario naar verwachting meer autobewegingen, wat voor heel Arnhem een toename van geluidhinder en verslechtering van de luchtkwaliteit betekent.
Klimaatadaptatie		Aansluitend op de beoordeling voor grijsmilieu is het effect op klimaatadaptatie naar verwachting beperkt. Er blijft in het centrum meer ruimte over om maatregelen te treffen tegen hitte, droogte en extreme neerslag, maar deze ruimte neemt af in de gebieden waar in de stadsranden moet worden bijgebouwd.
Woningvoorraad		Binnen dit ontwikkelscenario worden extra woningen bijgebouwd. Hierbij worden geen absolute aantallen genoemd. Aangezien in de stadsranden geen hoge dichtheden bereikt gaan worden is de oplossingsruimte binnen dit ontwikkelscenario beperkt.
Bereikbaarheid		De realisatie van ruimtelijke ontwikkelingen aan de randen van de stad werkt naar verwachting automobiliteit in de hand. Arnhem kent in de huidige situatie verkeersaders en -knooppunten die gevoelig zijn voor

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		grote hoeveelheden auto's, wat bij dit ontwikkelscenario naar verwachting toeneemt. Het goed ontsluiten van deze gebieden met het openbaar vervoer is naar verwachting een relatief kostbare aangelegenheid, waarbij ook relatief veel onzekerheid zou zijn over de daadwerkelijke reizigersaantallen. Dit maakt te realiseren openbaar vervoerroutes mogelijk minder rendabel dan routes door gebieden met een hogere bevolkingsdichtheid.
Sociale cohesie	↘	Wanneer woningen en voorzieningen worden ontwikkeld in de stadsranden van Arnhem neemt de sociale cohesie naar verwachting verder af. In de huidige situatie is er een scheiding tussen bewoners van het centrum en de rand, en wanneer de stadsranden verder worden ontwikkeld is er voor mensen die in de randen van de stad wonen nog minder reden richting de het centrum te trekken. Het zorgt er naar verwachting voor dat Arnhemmers die op verschillende plekken wonen elkaar minder snel tegenkomen.

2.2 Ontwikkelscenario's en vastgestelde ambities

In dit hoofdstuk worden de ontwikkelscenario's afgezet tegen de ambities die de gemeente Arnhem heeft vastgelegd in de ontwerp Omgevingsvisie. Deze beoordeling vindt plaats op dezelfde manier waarop het meest milieuvriendelijke alternatief (MMA) is beoordeeld in het planMER (paragraaf 5.2). Er wordt gebruik gemaakt van dezelfde tabel en beoordelingscategorieën. Deze beoordeling vindt plaats voor alle vier de ontwikkelscenario's.

Tabel 2.10 Legenda beoordelingssymbolen aansluiting ontwikkelscenario's bij ambities

Sluit goed aan bij ambitie	Sluit redelijk aan bij ambitie	Sluit niet goed aan bij ambitie
+	=	−

In de ontwerp Omgevingsvisie benoemt de gemeente Arnhem zes thema's, die bestaan uit meerdere ambities. De zes thema's zijn 'Een aantrekkelijk Arnhem', 'Een groene, gezonde en veilige stad', 'Een vitale stad', 'Een stad waar het goed wonen is', 'Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit', en 'Een stad met nieuwe energie'. Niet in de tabel verwerkt is de ambitie 'We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio'. Deze ambitie wordt bij elk ambitiethema benoemd en is dus niet specifiek gericht op de specifieke ambitiethema's.

Tabel 2.11 Ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem

Ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem
Een aantrekkelijk Arnhem
• We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder en delen de verhalen die daarbij horen • We koesteren onze vrijheid door het zichtbaar maken van onze verdedigingswerken • We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat • We versterken het contrast van onze wijken

Ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem

- We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken
- We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting
- We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk

Een groene, gezonde en veilige stad

- We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat
- We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden
- We maken onze wijken veiliger
- In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes
- We zorgen voor voldoende medische voorzieningen in de wijk
- Een gezonde stad is een rookvrije stad
- We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers
- We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad
- We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route
- We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering
- We beperken overlast van extreme buien
- We bereiden onze stad voor op droge perioden
- We willen een geschikte bodem en schoon (grond)water
- We zorgen voor meer koelte in de stad
- We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad

Een vitale stad

- We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit
- We investeren in mensen
- De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten
- We maken onze werklocaties toekomstbestendig
- We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten
- We versterken onze creatieve industrie en de ontwerp- en cultuursector
- We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk
- We blijven inzetten op gezondheid en sport

Een stad waar het goed wonen is

- We bouwen nieuwe woningen bij
- We passen bestaande woningen aan
- We bouwen tijdelijke of verplaatsbare woningen
- We houden wonen betaalbaar
- We gaan meer mixen
- We bouwen circulair
- We zorgen voor sterke wijken

Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit

- We gaan vaker en meer lopen…
- …en we pakken vaker de fiets
- We blijven investeren in trolley en trein
- We zetten in op de ICE naar Berlijn
- We kunnen op meer plekken laden

Ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem
• De bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens is straks schoon • We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer • We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben
Een stad met nieuwe energie
• We worden klimaatneutraal • De energietransitie in de gebouwde omgeving • We gaan voor duurzame mobiliteit • We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie • We doen als stad wat we kunnen • We vinden dat de energietransitie betaalbaar moet zijn voor alle Arnhemmers • We laten Arnhemmers meeprofiteren van de energietransitie • De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied

Ook de afwegingsprincipes die de gemeente Arnhem heeft opgesteld worden meegenomen in de analyse. Deze afwegingsprincipes geven sturing aan de ambities en geven waar nodig duiding aan de analyse in dit hoofdstuk. In onderstaande tabel worden de afwegingsprincipes benoemd en wordt een korte toelichting gegeven wat de afwegingsprincipes inhouden.

Tabel 2.12 Afwegingsprincipes uit de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem

Afwegingsprincipe	Bondige toelichting uit ontwerp Omgevingsvisie
De Arnhemse identiteit versterken	• Integraal ontwerpen in samenhang met omgeving en versterken ruimtelijke kwaliteit als belangrijk principe • Kenmerken en identiteit van Arnhem, haar wijken en landschappen staan voorop bij nieuwe ontwikkelingen (DNA van de stad)
Duurzaam en gezond ontwikkelen	• Voorwaarde voor de groei van Arnhem is dat natuurwaarden in de stad toenemen en dat een groene leefomgeving bijdraagt aan welbevinden van mens en dier • Nieuwe woningen zoveel mogelijk in de buurt van park, bos of water, dan wel een groene route naar een dergelijk gebied • Functieverandering gaat voor sloop
Wijken versterken waarin iedereen mee kan doen	• Een vitaler en socialer Arnhem als randvoorwaarde voor stedelijke groei • Levensloopbestendige wijken • Maatschappelijke meerwaarde als principe bij ontwikkelingen
Slim omgaan met ruimtegebruik	• Bouwen in de stad • Meer functies mengen • Bestaande gebouwen hergebruiken in het kader van circulariteit • Regie op de ondergrond in relatie tot bovengrondse opgaven

2.2.1 Arnhem als netwerk

In onderstaande tabel wordt beoordeeld hoe de speerpunten uit het ontwikkelscenario ‘Arnhem als netwerk’ aansluit bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

Tabel 2.13 Beoordelingstabel Arnhemse ambities en ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk'

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
Een aantrekkelijk Arnhem	+	Door de woningbouwopgave te centreren rond hoogdynamische knooppunten ontstaan sterkere contrasten tussen wijken in Arnhem, wat goed aansluit bij de ambitie die de gemeente stelt. Ook zorgt dit ervoor dat met name pleinen kunnen worden getransformeerd tot aantrekkelijke ontmoetingsplaatsen.
Een groene, gezonde en veilige stad	=	De speerpunten binnen dit ontwikkelscenario sluiten redelijk aan bij de ambities uit de Arnhemse ontwerp Omgevingsvisie. Door te verdichten rond de stedelijke knooppunten kan een uitdaging ontstaan omtrent het goed klimaatadaptief maken van deze gebieden, aangezien groen concurreert met verharding. Vergroening treedt naar verwachting meer op in de wijken rond de stedelijke knooppunten.
Een vitale stad	+	Arnhem ontwikkelen tot netwerkstad sluit goed aan bij de ambities om het een vitale stad te maken. Door de stedelijke knooppunten te voorzien van voldoende werkgelegenheid, en deze te combineren met wonen, ontstaan naar verwachting toekomstbestendige en levendige locaties. Ook het speerpunt dat wijken op zichzelf staan zijn en kleine buurtcentra voor ontmoeten en zorg kennen past goed bij deze ambitie.
Een stad waar het goed wonen is	+	Het ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk' sluit goed aan op dit ambitiethema. De woningen die worden gerealiseerd in dit ontwikkelscenario passen goed bij de ambitie op meer te mixen en woningen bij te bouwen. Ook is het bouwen van betaalbare woningen in dit ontwikkelscenario reëler dan in bijvoorbeeld ontwikkelscenario 'Compact stadshart'.
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	+	De speerpunten met betrekking tot mobiliteit sluiten goed aan bij de ambities van de gemeente. Bij dit scenario zou volop ingezet worden op het bouwen bij knooppunten van hoogwaardig openbaar vervoer en stadshubs.
Een stad met nieuwe energie	+	De speerpunten van dit ontwikkelscenario benoemen een groot deel van de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

2.2.2 Boulevards van Arnhem

In onderstaande tabel wordt beoordeeld hoe de speerpunten uit het ontwikkelscenario 'Boulevards van Arnhem' aansluit bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

Tabel 2.14 Beoordelingstabel Arnhemse ambities en ontwikkelscenario 'Boulevards van Arnhem'

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
Een aantrekkelijk Arnhem	+	Door de woningbouwopgave te centreren rond boulevards ontstaan sterkere contrasten tussen wijken in Arnhem, wat goed aansluit bij de ambitie die de gemeente stelt om straten een aantrekkelijke ontmoetingsplaats te maken. Het maatwerk dat wordt voorzien voor

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
		omliggende wijken kan ervoor zorgen dat ook daar de ruimtelijke kwaliteit van de leefomgeving verbetert.
Een groene, gezonde en veilige stad	+	De speerpunten binnen dit ontwikkelscenario sluiten goed aan bij de ambities uit de Arnhemse ontwerp Omgevingsvisie. De groene boulevards lenen zich goed voor verbindingen van de randen naar het centrum van de stad. Zo kan makkelijker worden ingezet op openbaar vervoer. Om levendige boulevards te realiseren zal echter wel flink gebouwd moeten worden rondom de toegangswegen van Arnhem, wat een toename aan verhard gebied met zich meebrengt. Middels de afwegingsprincipes moet dit zo goed mogelijk gemitigeerd worden.
Een vitale stad	–	'Boulevards van Arnhem' sluit niet per definitie goed aan bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie. Binnen dit ontwikkelscenario verschuift de focus naar wonen, werken en leven rond bruisende boulevards. Dit sluit niet aan bij de ambitie om de binnenstad en stadsdeelcentra als ontmoetingsplek te behouden. Ook gaat het ontwikkelscenario niet in op het versterken van wijkvoorzieningen en werken in de wijk.
Een stad waar het goed wonen is	+	De speerpunten uit het ontwikkelscenario sluiten goed aan bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie. De boulevards reiken van centrum tot standsrand, waardoor verspreid over de stad ingezet kan worden op nieuwe, kleine (éénpersoons) en betaalbare woningen. Ook kan dit ervoor zorgen dat mensen mogelijk in hun eigen wijk blijven wonen, aan de boulevard. Veel wijken krijgen zo te maken met de nodige nieuwbouw.
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	+	Het ontwikkelscenario 'Boulevards van Arnhem' sluit redelijk aan bij de ambities die worden geformuleerd in de ontwerp Omgevingsvisie. Er wordt met name ingegaan op het ontwikkelen van openbaar vervoerverbindingen en station Arnhem Centraal als (inter)nationaal knooppunt. Ook komen onder leefomgeving de ambities voor langzaam verkeer terug.
Een stad met nieuwe energie	+	De speerpunten van dit ontwikkelscenario benoemen een groot deel van de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

2.2.3 Compact stadshart

In onderstaande tabel wordt beoordeeld hoe de speerpunten uit het ontwikkelscenario 'Compact stadshart' aansluit bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

Tabel 2.15 Beoordelingstabel Arnhemse ambities en ontwikkelscenario 'Compact stadshart'

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
Een aantrekkelijk Arnhem	=	Ontwikkelscenario 'Compact stadshart' sluit redelijk aan bij de ambities van de gemeente Arnhem. Door te verdichten in het centrum blijft ruimte voor het versterken van het landschap in de buitengebieden van Arnhem. Ook komen in dit ontwikkelscenario de creatieve,

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
		aantrekkelijke delen meer in het voetlicht te staan. Wel is in dit ontwikkelscenario minder aandacht voor de centra buiten de binnenstad, die volgens de ontwerp Omgevingsvisie ook een impuls dienen te krijgen.
Een groene, gezonde en veilige stad	=	Ondanks dat het stadscentrum in dit ontwikkelscenario een stevige opgave kent in het kader van klimaatadaptatie, blijft wel meer ruimte over voor klimaatadaptatie op andere locaties buiten het centrum. Nieuwe woningen in de buurt van groen, of veel groen realiseren in de buurt van nieuwe woningen, wordt met de ontwikkelscenario wel een uitdaging. Aangezien dit ontwikkelscenario wisselend goed en minder goed aansluit bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie wordt het beoordeeld als redelijk.
Een vitale stad	=	In dit ontwikkelscenario gaat de meeste aandacht uit naar het centrum van Arnhem. In de ontwerp Omgevingsvisie is ook veel aandacht voor het centrum, maar wordt de inzet ook beter verspreid naar de andere centra in de stad. Dit ontwikkelscenario zet zodoende in op aspecten van de Arnhemse ambities en houd rekening met bepaalde afwegingsprincipes, maar mist concreet oog voor ontwikkelingen buiten het stadscentrum.
Een stad waar het goed wonen is	−	De ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie sluiten niet goed aan op een ontwikkelscenario dat vrijwel alleen in het stadscentrum woningen bijbouwt. Ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’ gaat in op transformatie van woningen (in de omliggende wijken), maar kent grote uitdagingen als het gaat om het betaalbaar houden van woningen en het realiseren van tijdelijke of verplaatsbare woningen. Ook gaat het ontwikkelscenario niet in op mixen of circulair bouwen.
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	=	De focus op verbeterde openbaar vervoerverbindingen in de stad en het versterken van station Arnhem Centraal als (inter)nationaal knooppunt dragen bij aan de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie. Anderzijds is weinig aandacht voor andere gebieden in de stad. Zo wordt niet ingegaan op het op meer plekken kunnen laden, de schone bevoorrading van winkel, of slim ruimtegebruik om het aantal parkeerplaatsen te verminderen.
Een stad met nieuwe energie	+	De speerpunten van dit ontwikkelscenario benoemen een groot deel van de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

2.2.4 Stadsranden

In onderstaande tabel wordt beoordeeld hoe de speerpunten uit het ontwikkelscenario ‘Stadsranden’ aansluit bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

Tabel 2.16 Beoordelingstabel Arnhemse ambities en ontwikkelscenario 'Stadsranden'

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
Een aantrekkelijk Arnhem	–	Het ontwikkelscenario 'Stadsranden' sluit niet goed aan bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie. Bouwen aan de randen van Arnhem conflicteert met de ambitie het landschap goed zichtbaar te houden. Ook ligt het niet in de lijn met het maken van aantrekkelijke plekken in de stad waar een creatief karakter centraal staat. Ook versterkt dit ontwikkelscenario het contrast in de stad niet: Arnhem is al redelijk rijk aan groen-stedelijke en landelijk bereikbare woonmilieus.
Een groene, gezonde en veilige stad	=	Door woningen op te zetten aan de randen van de stad is veel ruimte om klimaatadaptieve gebieden te realiseren met veel groen. Hier is ook ruimte voor spelen en sporten. Ook past het bij de ambitie om woningen te realiseren dichtbij groen. Tegelijkertijd verdwijnt er veel groene ruimte, waar ook bewoners uit andere delen van de stad gebruik van maken, wat een sterk negatief effect heeft en wat je niet kan compenseren met een 'klimaatadaptieve woonomgeving'.
Een vitale stad	–	De focus op de stadsranden van Arnhem onttrekt aandacht van de binnenstad en stadsdeelcentra. Ook vormt deze ontwikkelstrategie een risico wanneer veel werkgelegenheid naar de rand van de stad trekt: dit leidt naar verwachting tot veel automobiliteit en congestie. Daarnaast vormt deze strategie een risico voor de creatieve industrie en de ontwerp- en cultuursector, die nu slecht vertegenwoordigt is in de stadsranden en zo mogelijk minder prominent wordt.
Een stad waar het goed wonen is	–	Het beeld van dit ontwikkelscenario in het kader van de woonambities van de gemeente Arnhem zijn wisselend. Aan de randen zou meer ruimte zijn om meer woningen bij te bouwen dan in het centrum van de stad. Anderzijds zal in de stadsranden niet met een vergelijkbare dichtheid als in de stedelijke centra worden gebouwd – dit zou breken met de afwegingsprincipes. De te realiseren aantallen zullen dus niet bijzonder hoog zijn, wat zodoende geen antwoord oplevert op het Arnhems woonvraagstuk.
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	–	De lage mate van functiemenging bij een focus van ruimtelijke ontwikkelingen aan de stadsranden van Arnhem zorgt ervoor dat uitdagingen ontstaan voor de bereikbaarheid van woon- en werkgebieden. Ook wanneer de werkgelegenheid in de bestaande centra blijft kan dit resulteren in een toename van vervoersbewegingen, congestie en minder neiging tot het gebruik van de fiets. Bij dit ontwikkelscenario is de afhankelijkheid van de auto naar verwachting groot.
Een stad met nieuwe energie	=	Bouwen aan de randen van de stad leidt waarschijnlijk tot meer grondgebonden woningen dan in het centrum. Hierdoor zou meer ruimte ontstaan voor zon op dak. Anderzijds neemt dit ook ruimte in

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
		voor buitengebied dat voor een groter oppervlak kan worden ingezet voor de opwek van zonne-energie.

2.3 Conclusie en aanbevelingen

In het planMER is het effect van de ontwerp Omgevingsvisie en het doelbereik hiervan op gedetailleerde wijze uitgewerkt. Deze notitie heeft geprobeerd inzichtelijk te maken wat de mogelijke milieueffecten van de ontwikkelscenario's voor de gemeente Arnhem zouden zijn. Deze ontwikkelscenario's zijn voor het opstellen van de ontwerp Omgevingsvisie gebruikt om bewoners te bevragen naar hun mening over de toekomstige ontwikkeling van Arnhem. Dit hoofdstuk dient zodoende als een gevoeligheidsanalyse, die verkent wat een alternatieve insteek van de ontwerp Omgevingsvisie zou hebben opgeleverd.

Wanneer wordt gekeken naar de speerpunten uit de vier ontwikkelscenario's wordt zichtbaar dat de ontwikkelscenario's vrij hard zijn en een hele duidelijke ruimtelijke ontwikkelvisie aanhouden. De keuze voor ontwikkelscenario 'Compact stadshart' staat bijvoorbeeld lijnrecht tegenover de keuze voor ontwikkelscenario 'Stadsranden'. Wanneer de ontwikkelscenario's naast de uiteindelijke ontwerp Omgevingsvisie wordt gelegd is te zien dat de ontwikkelscenario's rudimentair en ongenuanceerd zijn, en dat het effect op het milieu en de omgeving minder positief, dan wel negatiever is. Zo gaan de drie oorspronkelijke ontwikkelscenario's niet in op bepaalde thema's, die wel in de ontwerp Omgevingsvisie aan bod komen. Met de daadwerkelijke ontwerp Omgevingsvisie heeft de gemeente Arnhem een visie neergezet die sterke onderdelen uit de ontwikkelscenario's meeneemt en deze doorontwikkeld, en de zwakke punten zoveel mogelijk laat liggen. Op die manier ontstaat een genuanceerd beeld van toekomstig Arnhem, waarbij de geambieerde plannen naar verwachting een redelijk hoog doelbereik kennen.

Om bovenstaande redenen is het belangrijk dat de gevoeligheidsanalyse, waarbij in de beoordeling gebruikt wordt gemaakt van positieve en negatieve effecten en plussen en minnen, van de ontwikkelscenario's niet te concreet wordt benaderd. De gevoeligheidsanalyse is enkel uitgevoerd om te kijken of alternatieve scenario's, in hun pure vorm, een ander milieueffect zouden kennen. Zoals benoemd is dit het geval omdat de ontwikkelscenario's simpelweg niet de nuances en afwegingen kennen die wel in de ontwerp Omgevingsvisie zitten. Zoals in het planMER te lezen is, zal naar verwachting sprake blijven van uitdagingen in het behalen van bepaalde ambities. Ondanks dat weet de gemeente Arnhem met de ontwerp Omgevingsvisie een genuanceerder, haalbaarder en realistischer toekomstbeeld neer te zetten dan met de ontwikkelscenario's 'Arnhem als netwerk', 'Boulevards van Arnhem', 'Compact stadshart' en 'Stadsranden'.

Op basis van de ontwerp Omgevingsvisie is bekend dat ontwikkelen in de bestaande stad de voorkeur heeft boven het ontwikkelen in de stadsranden. De ontwerp Omgevingsvisie sluit ontwikkelen in de stadsranden echter niet uit. Om die reden beveelt TAUW aan dat voor ontwikkelen in de stadsranden randvoorwaarden worden opgesteld die worden vastgelegd in nader beleid. Ook moet worden geïnvesteerd in het tegengaan van de tweedeling in de stad, die

mogelijk gemoeid gaat met verdere ontwikkeling aan de stadsranden van Arnhem. Op die manier kan worden gezorgd dat de relatieve afstand tussen binnenstad en stadsranden niet groter wordt.

3 Stikstofdepositie (Natura 2000)

In het planMER staat beschreven dat door de lange doorlooptijd en het hoge abstractieniveau van de Omgevingsvisie kunnen mogelijke significante effecten op Natura 2000-gebieden binnen en rondom de gemeente Arnhem op dit moment niet met zekerheid worden uitgesloten. Tegelijkertijd is ook niet op voorhand sprake van significante effecten of met zekerheid onuitvoerbare ontwikkelingen, omdat er zowel in de aanlegfase als gebruiksfase doorgaans mogelijkheden gevonden kunnen worden om negatieve effecten effectief te beperken of weg te nemen. Naast bronmaatregelen kan daarbij ook gedacht worden aan zorgvuldige locatiekeuze en inpassing of (met name in het geval van stikstofdepositie) aan de mogelijkheid van saldering met bestaande emissiebronnen. Wanneer concretisering van keuzes plaatsvindt in bijvoorbeeld opvolgende beleidsuitwerkingen en er meer duidelijkheid is over de omvang van de verschillende ontwikkelingen, zal nader onderzoek nodig zijn naar effecten op Natura 2000-gebieden en de mogelijkheden om deze te beperken (middels een Passende beoordeling op projectniveau). Zo zullen er op dat moment onder meer concrete stikstofberekeningen nodig zijn om de daadwerkelijke omvang van effecten in beeld te brengen.

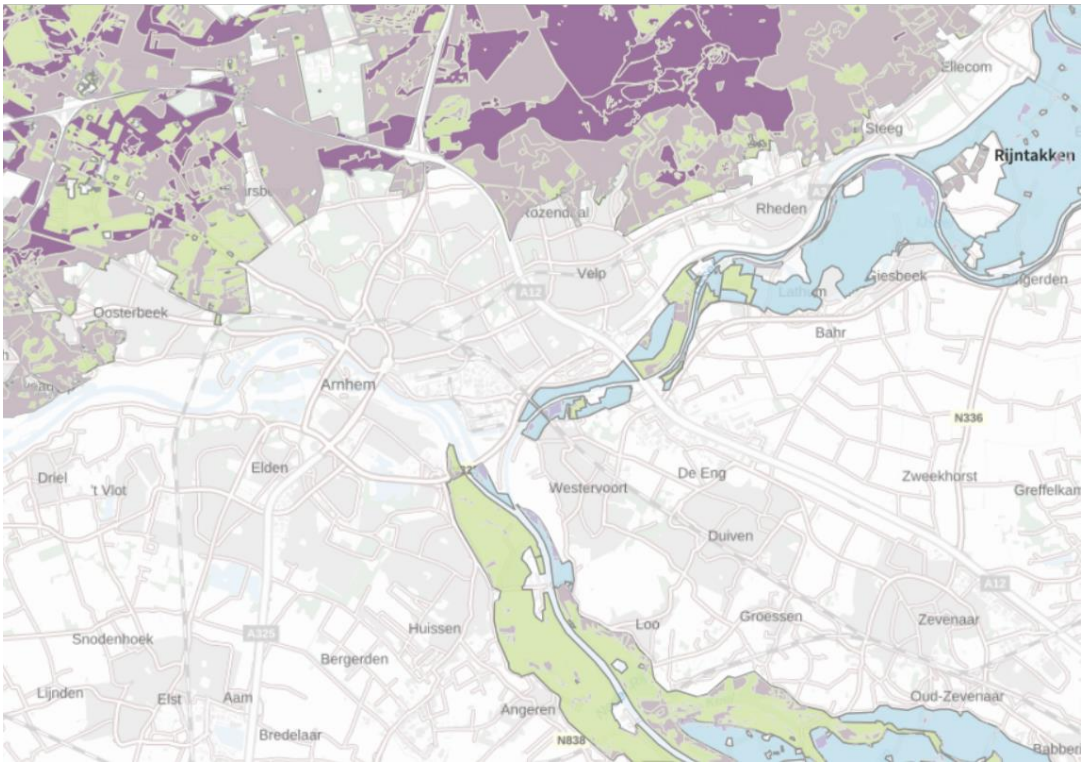

Figuur 3.1 Natura 2000 gebieden rondom Arnhem. De paars gekleurde gebieden zijn op dit moment gevoelig voor stikstof.

De Commissie adviseert, mede gezien de onzekerheid over de uitvoerbaarheid van de Omgevingsvisie, om ook een ontwikkelscenario te onderzoeken waarin (delen van) het buitengebied worden benut voor woningbouw, waarbij ook werkplekken worden gerealiseerd. In Arnhem zijn volgens de Commissie honderden hectares intensieve landbouw aanwezig met relevante effecten op de nabijgelegen natuurgebieden, zoals vermesting, verzuring, verdroging en vergiftiging. Doordat deze sector de komende jaren ingrijpende veranderingen zal ondergaan, deels door beleid van Rijk en provincie, maar ook door demografische ontwikkelingen (oude bedrijfshoofden zonder opvolger) komt veel grond vrij die benut kan worden voor woningbouw.

De gemeente Arnhem ziet echter verschillende belangen en waarden in het buitengebied die zij wil beschermen en die, los van andere nadelen, lastig samengaan met grootschalige woningbouw. Zo vraagt de transitie naar duurzame landbouw naar een groter areaal landbouwgrond, vragen klimaatlandschappen in de toekomst naar meer groengebied, en vragen meer inwoners om meer ruimte voor recreatie. Daarnaast leidt woningbouw naar verwachting ook niet tot onoplosbare knelpunten, namelijk:

- Ook binnenstedelijk kan “gesaldeerd” worden
- Nieuwe woningbouw vindt gefaseerd plaats
- Het stedelijk gebied van Arnhem is ten opzichte van Natura 2000-gebieden relatief gunstig gelegen
- Omgevingsvisie leidt ook tot afname van stikstofdepositie

3.1.1 Ook binnenstedelijk kan gesaldeerd worden

Ook in binnen stedelijk gebied van Arnhem zal door de woningbouwplannen een aantal emissiebronnen verdwijnen. Bijvoorbeeld het project ‘Spoorzone’ betreft een inbreidingsgebied aan de zuidzijde van Arnhem waarvoor industriële functies plaats gaan maken voor onder andere woningbouw. Deze locaties zijn dichtbij de binnenstad gelegen en hebben een goede bereikbaarheid met het openbaar vervoer. Dit levert per saldo minder verkeersaantrekkende werking op dan woningbouw in de stadsranden. De gasloze woningen die gerealiseerd worden komen in plaats van industrie die wel gas gebruikt en meer zwaar verkeer aantrekt. Per saldo is dit een verbetering ten opzichte van de bestaande situatie.

3.1.2 Fasering in programma

Het woningbouwprogramma zal niet in een keer gerealiseerd worden maar kent een langere periode van realisatie (tot 2040). Gezien dit lange tijdsbestek en de trends die plaatsvinden met betrekking tot o.a. het elektrificeren van voertuigen mag verwacht worden dat de knelpunten rondom stikstof steeds verder zullen afnemen.

3.1.3 Ligging stedelijk gebied t.o.v. Natura 2000 gebieden

Het stedelijk gebied ligt nabij het Natura 2000 Rijntakken en op iets grotere afstand van de Veluwe. Met name de Rijntakken is, gezien de ligging t.o.v. overheersende windrichting, in relatie tot stikstofdepositie relevant. De ontwikkeling van dit gebied is gunstig, en naar verwachting worden rond 2030 de kritische depositiewaarden niet meer overschreden (zie figuur 3.2). Daarmee is de stikstofgevoeligheid van dit gebied op termijn niet meer een beperking voor

ontwikkelingen. In deze prognose is overigens nog geen rekening gehouden met de opkoopregeling voor piekbelasters waardoor de belasting nog verder zal afnemen.

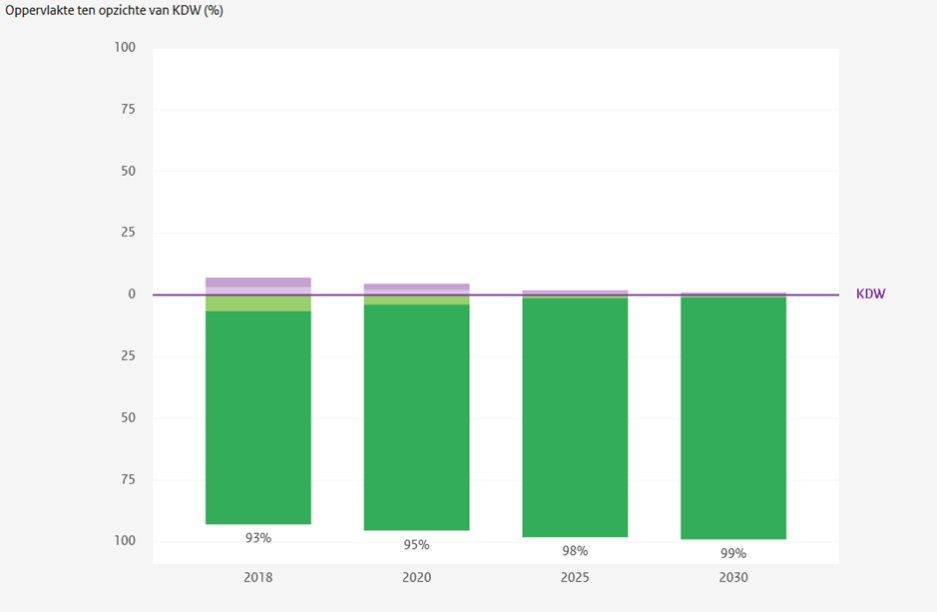

Figuur 3.2: Ontwikkeling stikstofbelasting Rijntakken (bron: Aerius Monitor)

3.1.4 Omgevingsvisie leidt ook tot afname van stikstofbelasting

Naast dat ontwikkelingen worden mogelijk gemaakt die leiden tot een mogelijke toename van stikstofdepositie zijn er ook verschillende ambities en bijhorende ontwikkelingen die juist bijdragen aan een reductie van stikstofemissie. Het betreft o.a. het stimuleren van het gebruik openbaar vervoer. Juist door binnenstedelijk te bouwen wordt dit gestimuleerd. Het bouwen in de stadsranden zal leiden tot extra gebruik van de auto. Arnhem bereidt zich verder voor op beleid voor emissiearm bouw en heeft zich aangesloten bij de routekaart Schoon en Emissieloos Bouwen (als onderdeel van het zogenaamde ‘Schone Lucht Akkoord’). Tenslotte heeft Arnhem de ambitie om in 2040 klimaat neutraal te zijn.

4 Methodische aanbevelingen

In het advies van de Commissie komen twee methodische aanbevelingen aan bod. Deze hebben betrekking op de afbakening van de referentiesituatie (de combinatie van huidige situatie en autonome ontwikkeling, afgekort HSAO) en de onzekerheden in de verdere uitvoering van de Omgevingsvisie.

De Commissie benoemt in haar advies dat de effectbeoordeling baat zou hebben bij het opdelen van de referentiesituatie en het effect van de ontwerp Omgevingsvisie separaat afzet tegen de huidige situatie en de autonome ontwikkeling. Op die manier zou de autonome ontwikkeling een alternatief (‘ontwikkelscenario’ binnen de termen van deze oplegnotitie) zijn waarin het beleid uit

de huidige situatie wordt voortgezet. De verwachting is dat dit het planMER niet leesbaarder maakt. Zoals beschreven in het planMER is in de autonome ontwikkeling al rekening gehouden met vaststaand beleid – beleid dat (zoals door de Commissie geformuleerd) met enige zekerheid tot resultaat leidt. Daarnaast wordt in het planMER gebruik gemaakt van (landelijke) trends, bijvoorbeeld over het klimaat en grijsmilieu. Door de huidige situatie en autonome ontwikkeling separaat af te zetten tegenover het effect van de ontwerp Omgevingsvisie ontstaat naar verwachting een onnodig complex planMER.

De tweede aanbeveling gaat in op de onzekerheden in de verdere uitvoering van de Omgevingsvisie. Hiertoe beveelt zij aan om in de presentatie van de effectbeoordeling in te gaan op de onzekerheden in de effectbeoordeling. Methodisch worden de effectbeoordeling en onzekerheden als gevolg van een visie door TAUW altijd gescheiden gehouden. Op die manier kan een inschatting worden gedaan hoe positief het milieueffect van de voorliggende visie is. In de methode van TAUW wordt vervolgens gekeken naar het effect van de ambities die de initiatiefnemer heeft en hoe deze zich tot elkaar verhouden. Op basis van deze inzichten en de wijze waarop uitwerking wordt gegeven door de initiatiefnemer aan de ambities wordt een inschatting gemaakt van het doelbereik van de visie. Hier komen onzekerheden in de haalbaarheid en uitvoerbaarheid van de visie ter sprake. De voorgestelde oplossing van de Commissie, onzekerheden betrekken op de milieueffecten en de ambities in de ontwerp Omgevingsvisie van Arnhem, levert naar verwachting beperkt nieuwe inzichten op en maakt het planMER moeilijker leesbaar.

Wijzigingendocument

Vast te stellen omgevingsvisie

GEMEENTE Arnhem

Inhoudsopgave

1. Inleiding 3
Leeswijzer 3
2. Omgevingsvisie 4
Wat staat er in de omgevingsvisie? 4
Welke stappen zijn er gezet? 4
Wat volgt er nu? 7
3. Reacties op het ontwerp 8
Buiten de termijn 58
4. Actualisaties 59
Beleidsactualisaties 59
Gebiedsuitwerkingen 59
Doorwerking 60

Bijlage 1 62

1. Inleiding

De omgevingsvisie gaat over de toekomst van de leefomgeving van Arnhem. Het geeft een beeld van Arnhem in 2040.

De omgevingsvisie wordt opgesteld door de gemeente Arnhem, en het bestuur verbindt zich hiermee aan de ambities en doelen voor de stad. Dit doet zij samen met de stad en haar omgeving. Inwoners, bedrijven, organisaties en (bestuurlijke) partners zijn daarom betrokken bij de totstandkoming van de omgevingsvisie.

Dit document dient als overzichtsdocument en is een overzicht van de wijzigingen van de vast te stellen omgevingsvisie ten opzichte van de ontwerp-omgevingsvisie. Het gaat dan om wijzigingen of verduidelijkingen die voortkomen uit de ingediende zienswijzen uit de stad en actualisaties van het beleid.

De aanvulling op het MER die ook in deze fase tot stand is gekomen heeft niet tot aanpassingen van de omgevingsvisie geleid maar kan gezien worden als een betere onderbouwing van de keuzes in de omgevingsvisie en wordt als apart document ter besluitvorming aan de gemeenteraad aangeboden.

Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk leest u in het kort wat er in de omgevingsvisie staat en hoe deze tot stand is gekomen. Hoe inwoners, bedrijven en organisaties mee hebben kunnen denken in de verschillende fase van het proces leest u ook hier.

In hoofdstuk 3 worden alle zienswijzen toegelicht. Aan de hand van een samenvatting van de zienswijze en de ambtelijke reactie van de gemeente hierop wordt aangegeven of en hoe de zienswijze meegenomen wordt in de omgevingsvisie als voorstel aan de gemeenteraad.

In hoofdstuk 4 worden de ambtshalve wijzigingen gemeld. Het betreft de actualisatie van het beleidskader in de periode tussen de ontwerp-omgevingsvisie en de definitieve omgevingsvisie.

In de bijlage zijn de complete zienswijzen, geanonimiseerd op persoonsniveau, terug te vinden.

2. Omgevingsvisie

Wat staat er in de omgevingsvisie?

Arnhem is een stad met veel kwaliteiten. Kwaliteiten waar we trots op zijn en die we willen koesteren. Maar als stad staan we ook voor grote uitdagingen. Het aantal inwoners in Arnhem neemt toe. Het aantal eenpersoonshuishoudens gaat groeien. Er is dus voldoende ruimte nodig om te werken, recreëren, sporten, ontmoeten én er moeten voldoende voorzieningen voor onderwijs en zorg zijn. Daarnaast is er ruimte nodig om de klimaatveranderingen op te vangen en om de transitie naar duurzame energie mogelijk te maken. De ruimte is beperkt. Hoe we als Arnhem tot 2040 met deze thema's omgaan in de ruimte, staat in de omgevingsvisie.

De omgevingsvisie laat zien dat Arnhem in 2040 een groene, vitale stad is met ruimte voor meer inwoners en bedrijvigheid. De stad is onderdeel van een sterke regio met een veelzijdig landschap, waardevolle wijken en krachtige knooppunten. Tegelijk is er veel veranderd op het gebied van klimaat, energie en leefbaarheid: de stad is duurzamer en stimuleert een gezonde leefstijl. En Arnhem is en blijft een creatieve stad.
Om alle opgaven en ambities een plek te geven in de stad, dienen keuzes gemaakt te worden. Waar is ruimte voor ontwikkeling en waar beschermen we de waarden zoals deze nu zijn? Hoe zorgen we dat de stad in samenhang ontwikkelt en dat de ontwikkelingen de identiteit en kwaliteiten van Arnhem versterken en dat Arnhem een gezonde vitale stad kan zijn, waar het goed leven werken en verblijven is?
De omgevingsvisie schept het kader voor deze koers. Het wenselijk toekomstbeeld, afwegingsprincipes en uitwerkingen naar integrale thema’s en ontwikkelgebieden geven richting aan de toekomst van de stad.

Welke stappen zijn er gezet?

Aan de omgevingsvisie is al een heel traject voorafgegaan. De inhoud van de omgevingsvisie is tot stand gekomen samen met inwoners, organisaties en bestuurlijke partners.

Het proces begon vanuit het vormgeven van de identiteit van Arnhem. Deze is inzichtelijk gemaakt in een Waardenatlas met tijdlijn en themakaarten. Vervolgens zijn in een koersdocument de trends en ontwikkelingen voor Arnhem in beeld gebracht en is er een toekomstbeeld voor Arnhem 2040 geschetst.

Koppeling met het participatietraject

Door het stapelen van kansen zijn keuzes ontstaan. Deze keuzes hebben we voorgelegd aan de stad. Doel van de participatie was om een omgevingsvisie te maken voor de stad waarin de Arnhemse samenleving zich kan herkennen. Met participatie wilden we de doelgroepen raadplegen in het proces naar de omgevingsvisie; de Arnhemmers zijn expert van hun eigen leefomgeving en kunnen nieuwe inzichten geven. Dit netwerk zijn we blijven gebruiken bij aanpassingen aan de visie.

Om een breed beeld te krijgen van wat Arnhemmers belangrijk vinden voor de toekomst van de stad hebben we de participatie voor de omgevingsvisie gericht op de volgende doelgroepen:

- geïnteresseerde inwoners;
- professionele stakeholders en belangenverenigingen;
- jongeren, in de leeftijd van ca. 15-25 jaar;
- doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten van de gemeente, maar wel belangrijk zijn om een breed beeld te verkrijgen van wat de Arnhemmers hun stand in 2040 toewensen.

In het participatiedocument wordt toegelicht op welke manier de participatie vorm heeft gekregen, welke doelgroepen zijn bereikt en wat de inhoudelijke resultaten zijn geweest.

Met de input uit de stad hebben we de omgevingsvisie verrijkt en aangescherpt. We noemen enkele voorbeelden. Dat de thema's groen, gezond en duurzaam hoog scoorden en mobiliteit een stuk lager heeft doorgewerkt in de inrichting van de straat van de toekomst. In die straat krijgen groen, spelen en beweging dicht bij de deur meer ruimte als de ruimte voor parkeer- en verkeersfuncties kan afnemen. De verschillen tussen de wijken in wensen ten aanzien van vervoersmiddelen hebben geleid tot nuances en maatwerk in de mobiliteitsconcepten. Met behulp van de hoge respons op 'groen' en 'ruimte voor bewegen en ontmoeten in wijk en binnenstad' in combinatie met het signaal dat men open stond voor verdichting en kwalitatieve hoogbouw op specifieke goed bereikbare plaatsen, hebben we de potentiële verdichtingslocaties kunnen aangeven op de kaart.

Arnhemmers gaven aan dat zij scholen, buurtsupermarkt en ontmoetingsplekken als buurthuizen, kleine theaters en kleine horeca in de wijk willen hebben, terwijl ze voor sport- en grootschalige voorzieningen bereid zijn verder te reizen. Voor de wijk- en stad-overstijgende culturele voorzieningen wordt vooral de binnenstad als aangewezen plek gezien.

Middelbare scholieren hebben als lesopdracht een presentatie gemaakt over hoe zij Arnhem willen zien over 20 jaar. De jongeren bleken erg betrokken, creatief en bewust te zijn in het nadenken over hun toekomst. De onderwerpen die we uit het scholenproject meegenomen hebben naar de omgevingsvisie zijn:

- schone en duurzame (deel)mobiliteit en in de toekomst andere vormen van mobiliteit;
- investeren in een goede fietsinfrastructuur;
- combineren van functies (wonen, werken, voorzieningen) in een gebouw;
- wonen en werken in een groene leefomgeving;
- zoveel mogelijk vergroenen van de openbare ruimte en daarbij gezond gedrag en ontmoeten mogelijk maken en bevorderen;
- woningen verduurzamen: groene daken met zonnepanelen;
- nadenken over wonen in hoogbouw en tijdelijke en verplaatsbare (prefab)woningen;
- voldoende betaalbare woningen en gemengde wijken;
- nadenken over autovrije zones in de stad.

Via het opgerichte Arnhems klankbordnetwerk konden professionele partijen deelnemen in het participatieproces. In het Arnhems klankbordnetwerk zitten de koepelorganisaties van belangenverenigingen (op het gebied van zorg, onderwijs, energie en duurzaamheid), ondernemers, ontwikkelaars, woningbouwcorporaties, inwoners, raadsleden en ambtenaren. Uit dit netwerk is een bijeenkomst met de Bouwsociëteit Arnhem voortgekomen en heeft het scholenproject concreter vorm gekregen. Hierdoor is de visie aangescherpt op de onderdelen woon-werkmilieus en innovatieve en creatieve bedrijvigheid.

Wijkvoorzitters en bewoners benadrukten hoe belangrijk het is dat duidelijk is waar inwoners daadwerkelijk iets over te zeggen hebben. Voor de omgevingsvisie geldt dat deze een kader schept voor toekomstige ontwikkeling, maar nog ruimte laat voor concrete invulling, fasering en afweging.

Koerswijzer

Aan de hand van drie scenario's en een aantal stellingen hebben we meningen uit de stad opgehaald. Dit hebben we gedaan aan de hand van de online tool de Koerswijzer en het Koersdocument als achtergrondinformatie. In het gesprek met de stad wilden we weten wat

de Arnhemmers belangrijk vinden voor de toekomst van de stad. Hoe ziet Arnhem er in 2040 uit?

Ruim 3500 mensen hebben de Koerswijzer ingevuld, met 18 stellingen over de thema's voorzieningen, woningbouw, werkgelegenheid, mobiliteit en verkeer, natuur, groen en recreatie, klimaat en energie. Belangrijkste conclusies: 80% van de respondenten had natuur, groen en recreatie in de top drie van belangrijkste thema's staan; daarnaast in die top drie de thema's voorzieningen, klimaat en energie; tenslotte werd het thema mobiliteit het minst vaak genoemd.

Op basis van de resultaten uit de Koerswijzer zijn er voor drie onderwerpen verdiepende stellingen online gezet om concreter inzicht te krijgen hoe Arnhemmers tegen de samenhang tussen thema's aankijken. De thema's waren hoogbouw, inrichting van de straat en het voorzieningenniveau in de wijk. Hoogbouw als een van de mogelijkheden om te voldoen aan de grote vraag naar woningen en aan een groene gezonde leefomgeving. De inrichting van de straat om de verhouding tussen groen, ontmoeten, bewegen en spelen, versus verkeer en parkeren scherper te krijgen. En voorzieningen om meer inzicht te krijgen in welke voorzieningen de inwoners op wijkniveau wensen en voor welke voorzieningen ze naar de binnenstad of grotere centra willen gaan.

Al deze informatie is verwerkt in de voorontwerp-omgevingsvisie die op 25 november 2021 door de gemeenteraad is vastgesteld. Op basis van dit voorontwerp is het Milieu Effect Rapportage proces opgestart. De inzichten uit dit proces hebben geleid tot aanscherpingen in de omgevingsvisie en vice versa. Op 1 november 2022 heeft het college van Burgemeester en Wethouders van Arnhem de ontwerp-omgevingsvisie en het MER-rapport vastgesteld en is deze voor zienswijzen ter inzage gelegd in de periode 11 november t/m 22 december.

Meedenken in de 3 fasen van het omgevingsvisie proces

Behalve het hierboven beschreven uitgebreide participatieproces voorafgaand aan de voorontwerp-omgevingsvisie, hebben we de personen en organisaties die meegedacht hebben in het voortraject, maar ook onze bestuurlijke partners, nog eens informeel de voorontwerp-omgevingsvisie toegestuurd met de vraag hun reactie hierop te geven. In het actualisatie-document zijn de wijzigingen naar aanleiding van deze reacties beknopt bijeengebracht. Hier staat ook een overzicht van de andere wijzigingen (doordat er bijvoorbeeld nieuw beleid is opgesteld, of de visie voor sommige gebieden al verder is uitgewerkt). Dit heeft geleid tot de ontwerp-omgevingsvisie die in november 2022 door het college van Burgemeester & Wethouders is vastgesteld.

De ontwerp-omgevingsvisie heeft ter inzage gelegen om een ieder in de gelegenheid te stellen zijn of haar zienswijzen op de omgevingsvisie te geven. Ook is deze tijdens de ter inzage periode gepresenteerd tijdens een middag- en avondsessie in het stadhuis. Tijdens deze bijeenkomsten konden mensen ook digitaal meepraten en is met een Mentimeter gericht naar de mening van de Arnhemmers gevraagd. Tevens was er een infomarkt ingericht over de Omgevingswet in gemeente Arnhem in zijn geheel.
Voor deze bijeenkomsten zijn de klankbordgroep Omgevingswet en de mensen die eerder in het proces hebben aangegeven betrokken te willen blijven uitgenodigd en hebben we via de vaste kanalen, Arnhemse courant en onze sociale netwerken, ook andere inwoners van Arnhem uitgenodigd.

Dit wijzigingendocument omvat alle ingediende zienswijzen, de ambtelijke reactie van de gemeente hierop en of en hoe het is meegenomen in de omgevingsvisie.

Voor een meer uitgebreide toelichting op de resultaten uit het volledige participatietraject verwijzen we naar het koersdocument, de koerswijzer,

het participatie-document in het voortraject, het actualisatie-document bij de ontwerp-omgevingsvisie en dit wijzigingendocument dat bij het vaststellingsbesluit voor de omgevingsvisie hoort. De linkjes naar de verschillende documenten vindt u hieronder.

- Koersdocument Arnhem 2040
- Rapport Koerswijzer Arnhem
- Participatiedocument
- Actualisatiedocument

Milieu Effect Rapportage

Op basis van de voorontwerp-omgevingsvisie hebben we onderzoek gedaan naar de milieugevolgen van deze visie. Hiervoor hebben we een milieueffectrapportage op laten stellen. Door de milieueffecten van de omgevingsvisie in samenhang te beoordelen, verschillende scenario's te vergelijken krijgen we meer inzichten in de haalbaarheid van de omgevingsvisie. In een interactief proces hebben we de inzichten uit dit proces meegenomen in de ontwerp-omgevingsvisie. Op sommige onderdelen hebben we de visie verder verduidelijkt. Zo is er op basis van de botsproeven uit het MER extra aandacht gekomen voor de koppeling van verstedelijking en duurzame mobiliteit. Ook is er meer nadruk gekomen op de uitvoerbaarheid van de ambities. Deze wijzigingen zijn weer meegenomen bij de beoordelingen in de milieueffectrapportage.
Het Milieu Effect Rapport (MER) heeft tegelijkertijd met de ontwerp-omgevingsvisie ter inzage gelegen. Een team van onafhankelijke experts (commissie MER) heeft in deze periode advies gegeven over het onderzoek.
De commissie was erg lovend over de opzet en inhoud van de omgevingsvisie en het integrale afwegingkader dat de visie biedt voor uitwerking en uitvoering. Haar belangrijkste advies was om dieper in te gaan op verschillende mogelijke toekomstscenario's om meer zicht te krijgen van de effecten op geluid en natuur wanneer je ontwikkelingen bijvoorbeeld meer in het centrum concentreert of juist meer verspreid over de verschillende wijken. Ook had zij gerichte vragen over stikstof en het gebruik van landbouwgronden. Op basis van het advies van de commissie is er een aanvulling op het MER gekomen. Dit document wordt samen met dit wijzigingendocument als besluitstukken bij de vaststelling van de omgevingsvisie aan de gemeenteraad aangeboden.

Wat volgt er nu?

De gemeenteraad van Arnhem zal de ingediende zienswijzen en de aanvulling op het MER betrekken bij de definitieve besluitvorming over de omgevingsvisie. Na vaststelling zullen de besluiten raadpleegbaar zijn op ruimtelijkeplannen.nl, totdat het DSO (digitaal stelsel omgevingswet) naar behoren functioneert.

De indieners van een zienswijze, de leden van de klankbordgroep Omgevingswet en de mensen die eerder in het proces hebben aangegeven betrokken te willen blijven bij het proces zijn op de hoogte gebracht van dit raadsvoorstel en de vast te stellen omgevingsvisie. De griffie zal hen informeren over de behandeling van de omgevingsvisie in de raad en uitnodigen deze behandeling bij te wonen. Na de vaststelling ontvangen zij wederom een brief om ze hierover te informeren.

Daarnaast publiceren we het besluit door in het digitale gemeenteblad en zorgen we ervoor dat de omgevingsvisie niet alleen als pdf maar ook interactief via een digitaal kaartbeeld geraadpleegd kan worden.

3. Reacties op het ontwerp

Zienswijzen

Reactie 1

Verkeersgroep Arnhem West

1. In deze zienswijze wordt herhaaldelijk gesproken over het voorontwerp-omgevingsvisie 2040 en dat daarin de problematiek van Arnhem west ontbreekt. Er wordt gevraagd om Arnhem west als een apart deelgebied te benoemen.

Antwoord gemeente

In de zienswijze wordt het Voorontwerp genoemd maar we hebben nu het Ontwerp omgevingsvisie ter inzage liggen. Arnhem West is in deze versie van de omgevingsvisie in hoofdstuk 6.3 als apart deelgebied benoemd.

Hierin staat beschreven dat de bewoners van de woonstraten rondom de Oranjebrugstraat veel overlast van verkeersdrukte ervaren en dat het belangrijk is dat er goede mobiliteitsoplossingen komen voor Arnhem West waarbij de leefbaarheid centraal staat.

2. Ook wordt aangegeven dat er niet ruim van tevoren informatie is gedeeld en gepubliceerd en dat de rol van het team leefomgeving hierin ontbreekt. Ook wordt gevraagd waarom niet andere kanalen waaronder sociale media benut zijn.

Antwoord gemeente

Zowel het voorontwerp en het ontwerp van de omgevingsvisie is breed met de stad gedeeld. Een groot deel van deze participatie viel samen met de Corona periode en daarom heeft deze veelal online plaatsgevonden, ook via sociale media.
Aan de hand van stellingen en een Koerswijzer hebben ruim 3500 mensen een reactie gegeven op 18 stellingen over de thema's voorzieningen, woningbouw, werkgelegenheid, mobiliteit en verkeer, natuur, groen en recreatie, klimaat en energie. Op basis van de resultaten uit de Koerswijzer zijn er verdiepende stellingen online gezet om concreter inzicht te krijgen. Ook de Raad heeft een eigen participatie traject doorlopen en bewoners hiervoor opgeroepen. Ook onze collega's van het Team Leefomgeving hebben intern meegedacht en input geleverd.

3. In deze reactie wordt gevraagd om een passend verkeersplan (i.o.m. de gemeente) te realiseren en op te nemen in de omgevingsvisie en aandacht te geven aan de wijkproblematieken t.a.v. leefbaarheid en verkeersveiligheid.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie beschrijft een integrale koers voor de lange termijn (2040) en is geen plan met concrete oplossingen. Thema's rondom mobiliteit, leefbaarheid en gezondheid zijn in hoofdstuk 5 beschreven. De wijkproblematiek is bij de gemeente bekend en staat ook genoemd in hoofdstuk 6.3.

De inzet op duurzame mobiliteit (o.a. lopen en fietsen op één en inzetten op hoogwaardig openbaar vervoer) gelden voor de hele stad en daarmee ook voor Arnhem West. Aandachtpunten in wijken zijn daarom op visie niveau meegenomen en gelden voor de hele stad en dus ook voor Arnhem West. Voor sommige wijken

is ook een gebiedsuitwerking gemaakt met aanvullende aandachtspunten; zoals ook voor Arnhem west.

Inmiddels zijn er verschillende ontwikkelingen gaande die moeten zorgen voor minder autoverkeer in de wijk. In Arnhem West zijn enkele nieuwe (snel)fietsroutes gepland. Ook is een parkeer HUB gepland rondom Arnhems Buiten om automobilisten te laten overstappen op schone mobiliteit de stad in, wordt de bestaande busverbinding opgewaardeerd tot een HOV-verbinding (Rijnlijn), met een snellere dienstregeling en hogere frequentie. De verbetering van de leefbaarheid willen we bezien in het kader van deze nieuwe ontwikkelingen. We gaan aan de slag met het thema mobiliteit in de uitwerking 'schone mobiliteit in een bereikbare stad' (zie paragraaf 7.3).

We zijn bovenstaande zaken aan het voorbereiden. Voor Arnhem West geldt echter dat daar (wellicht) best wel principiële keuzes moeten worden gemaakt in het duurzaam mobiliteitsplan. We moeten eerst die keuzes maken voordat we verdere aanpassingen aan de infrastructuur kunnen doen.

4. In deze reactie wordt de gemeente gevraagd om zaken en taken te coördineren met stakeholders, bewoners en organisaties en om de behoefte van de wijk op te nemen in de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente

Momenteel wordt er gewerkt aan het opstellen van een duurzaam mobiliteitsbeleid. Hiervoor zullen we zeker ook contact zoeken met inwoners van alle wijken en werkgroepen (verkeer) van alle wijken. De problematiek in Arnhem-West staat al opgenomen in hoofdstuk 6.3 van de omgevingsvisie en gaat zeker beschouwd worden in het duurzaam mobiliteitsbeleid.

5. Ook wordt in deze zienswijze aandacht gevraagd voor definities, terminologieën, prioriteiten en de gebruikte data. Wat hun betreft gaat het om verkeersveiligheid, overlast zwaar vrachtverkeer, schade aan woningen, beperken wijkvreemd verkeer en luchtkwaliteit die voldoet aan de WHO normen.

Antwoord gemeente

Volgens de huidige Europese normstelling worden er in de wijk Heijenoord en lombok geen grenswaarden overschreden. In heel Arnhem hangen meetpunten om de luchtkwaliteit te monitoren. De jaarrapportages zijn terug te vinden op de site van de gemeente Arnhem: www.arnhem.nl/Inwoners/wonen_en_milieu/Lucht_en_geluid/Lucht/Luchtkwaliteit.

Door de invloeden vanuit het Ruhrgebied is de huidige achtergrondconcentratie al hoger dan de gestelde WHO-normen en voldoen wij daarom nog niet aan de voorgestelde WHO-normen. Dat kunnen wij als gemeente lokaal niet oplossen.

In de toekomst zal de Luchtagenda een plek krijgen in de Visie Gezonde Leefomgeving (zie hoofdstuk 7 van de omgevingsvisie) hier staat genoemd dat we aan de slag gaan met het opstellen van een samenhangende beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad.

Dat doen we o.a. door in te zetten op een nieuw duurzaam mobiliteitsbeleid, verbeteren van de luchtkwaliteit (de Luchtagenda) en beperken van geluidshinder (Actieplan Omgevingslawaai). In dat kader wordt al een flink aantal maatregelen uitgevoerd. Voor geluidhinder geldt dat op natuurlijke momenten het bestaande asfalt wordt vervangen door stiller asfalt.

6. Ook wordt aandacht gevraagd en worden er voorstellen gedaan voor minder autoverkeer in de wijk, verbeteren van de leefbaarheid en verkeersveiligheid en het faciliteren van veilige fiets- en wandelmogelijkheden. Er wordt concreet gevraagd waaraan de gemeente werkt.

Antwoord gemeente

De genoemde knelpunten zijn (min of meer) bij ons bekend en staan ook genoemd in de ontwerp-omgevingsvisie (hoofdstuk 6.3). We willen naar een meer duurzamere mobiliteit, juist om de genoemde punten. Lagere snelheden, meer ruimte voor fiets en voetganger, schonere lucht en een leefbaardere stad zijn daarbij uitganspunt. We gaan met een integraal plan komen hoe we dat willen bereiken en daar zullen concrete maatregelen uit voort komen. De omgevingsvisie is daarvoor niet het instrument, het is een koers die richting geeft aan het opstellen van nieuw beleid.

We verkennen nu enkele zaken. Voor Arnhem West geldt echter dat daar (wellicht) best wel principiële keuzes moeten worden gemaakt in het duurzaam mobiliteitsplan. We moeten eerst die keuzes maken en dan pas verdere aanpassingen aan de infrastructuur doen.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze.

Reactie 2

Gemeente Lingewaard

1. Gemeente Lingewaard vraagt in haar zienswijze om afstemming over Arnhem-Zuid voorafgaand aan de uitwerking van het ontwikkelperspectief Kronenburg. Dit gaat met name over de thema's die gemeente Lingewaard ook in haar reactie op het voorontwerp hebben aangegeven:
Graag vooraf afstemming met gemeente Lingewaard over woningbouw en verdichting aan de stadsrand in relatie tot recreatiedruk op de groene ruimte in gemeente Lingewaard, o.a. Park Lingzegen en het Zeegbos bij Huissen;

Antwoord gemeente

Park Lingezegen wordt aangestuurd door een zelfstandige organisatie voortgekomen uit vier gemeenten; Lingewaard, Overbetuwe, Nijmegen en Arnhem. Binnen deze organisatie worden afspraken en keuzes gemaakt over inrichting en beheer van het park. Ambities, wensen en eventuele knelpunten als te intensief of onevenredig gebruik van het Park horen ons inziens in eerste instantie ook daar besproken te worden.

In de omgevingsvisie dichten we parken en groen een belangrijke rol toe en stellen we randvoorwaarden aan de stedelijke groei. Via de afwegingsprincipes als duurzaam en gezond ontwikkelen en de Arnhemse identiteit versterken, spelen groen, landschappen en parken een belangrijke rol. Ontwikkelingen in verstedelijking gaan zo hand in hand met versterken van de leefomgeving en behoud van natuur en landschap.

Met betrekking tot de vraag of stadsrand, bij Rijkerswoerd-Zuid, een geschikte plek is voor verstedelijking, kunnen we het volgende inbrengen. Deze locatie is in de omgevingsvisie opgenomen als onderzoekslocatie. Dit houdt in dat onderzocht kan worden of

deze locatie geschikt is voor ontwikkelingen. Al voor de aanleg van park Lingezegen was deze locatie door de gemeente Arnhem aangekocht als "strategische gronden". Dit is onveranderd gebleven. We stemmen eventuele ontwikkelingen in dit gebied graag af met de gemeente Lingewaard.

2. Graag vooraf afstemming met gemeente Lingewaard over verdichting met wonen en werken als kans voor het benutten van bodemenergie en het warmtenetwerk dat in onze gemeente wordt gerealiseerd.

Antwoord gemeente

We zijn met Lingewaard via de Regionale Energie Strategie al langer in gesprek over de warmteverdeling in onze omgeving (uitbesteed onderzoek). Als die verkenning positief uitpakt zullen we samen bekijken hoe we de potentie kunnen ontwikkelen en via een warmtenet naar afnemers kunnen brengen. Op provinciaal niveau is ook net een samenwerking op dit thema gestart, waar we als Arnhem en Lingewaard bij aangehaakt zijn.

3. Graag vooraf afstemming met gemeente Lingewaard over economische versterking van Kronenburg in relatie tot het ondernemersklimaat in het centrum van Huissen;

Antwoord gemeente

In het vastgestelde document 'Samen werken aan de toekomst van Kronenburg – ontwikkelperspectief Kronenburg' wordt al antwoord gegeven op de relatie van de ontwikkelingen en het ondernemersklimaat.

Daarnaast zijn zowel Arnhem als Lingewaard bij de GMR aangesloten bij de Opgave Ontspannen Regio. In het project bruisende binnensteden, krachtige kernen kijken we met elkaar hoe de verschillende binnesteden en kernen complementair kunnen zijn. Daar is dus al periodiek en integraal overleg over.

Tot slot functioneert Kronenburg van oudsher als stadsdeelcentrum met daarbij behorende regiofunctie. Het winkelcentrum transformeert naar een full service center met nog steeds een regiofunctie, een deel van de winkels transformeert naar horeca, vrijetijdsbesteding, dienstverlening, werkplekken en ontmoetingsruimte en zorg. De impact op het centrum van Huissen zal niet groter worden.
In de supermarktnota wordt gerekend met toe- en afvloeiing van omzet vanuit en naar regiogemeenten. Consumenten laten zich niet tegenhouden door gemeentegrenzen. Kronenburg heeft altijd een regionale functie gehad, waardoor er altijd al een toevloeiing van omzet is geweest vanuit de regiogemeenten (zoals Lingewaard). Door de afname van modewinkels zal de regionale functie verminderen, maar door de sterke supermarkten en de omvang van het winkelcentrum zal het stadsdeelcentrum altijd een regionale functie houden. We kunnen aan de ontwikkelaar Wereldhave meegeven dat in het DPO ook aandacht moet zijn voor de effecten op omliggende gemeenten.

4. Graag vooraf afstemming met gemeente Lingewaard over de uitwerking van betere bereikbaarheid van de stad vanuit Lingewaard en in het bijzonder vanuit Huissen.

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie is een van de ambities een bereikbare en toegankelijke stad. We gaan uit van de bestaande infrastructuur van wegen en spoorlijnen. Onder andere om extra druk door autoverkeer op de ruimte te voorkomen, zetten we in op lopen, fietsen en openbaar vervoer. We trekken voor de corridorstudie A325 en verstedelijkingsstrategie samen op in de regio. Dit

betekent dus kort gezegd, dat we onze mobiliteits-ambities uit de omgevingsvisie in samenwerking met de regio tot stand willen brengen.

5. Ook zien wij mogelijkheden voor samenwerking op thema's zoals mobiliteit en energie-warmtetransitie.

Antwoord gemeente

Voor mobiliteit: Op het gebied van mobiliteit werken we samen met onze regiogemeenten Specifiek werken we al samen met gemeente Lingewaard aan de fietsverbinding Arnhem – Huissen en betrekken we gemeente Lingewaard ook bij onze mobiliteitsvisie.

Voor energie/warmtetransitie: We staan positief ten opzichte van dit verzoek. We zijn met Lingewaard (ambtelijk en binnenkort ook bestuurlijk) in gesprek over het samen verder verkennen van de potentie van de bron geothermie in onze omgeving (uitbesteed onderzoek). Als die verkenning positief uitpakt zullen we samen bekijken hoe we de potentie kunnen ontwikkelen en via een warmtenet naar afnemers kunnen brengen. Op provinciaal niveau is ook net een samenwerking op dit thema gestart, waar we als Arnhem en Lingewaard bij aangehaakt zijn.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 3

Inwoner

Indiener trof enkele tegenstrijdigheden tussen de tekst en de visualisaties in de ontwerp-omgevingsvisie. Dit heeft met name betrekking op de nieuw ingetekende windturbine op pagina 71 van de ontwerp-omgevingsvisie, ten westen van de 4 bestaande windturbines. De locatie van deze winturbine klopt niet met de tekst over 'New energy made in Arnhem-programma' (oktober 2019) en de RES. De locatie is ook niet terug te vinden in de RES 1.0 van regio Arnhem-Nijmegen en de concept-NRD voor het planMER RES Groene Metropoolregio (d.d. 21 september 2022).

1. Hoe strookt een windturbine op de locatie op pagina 71 met 'New energy made in Arnhem-programma', de RES 1.0 en de concept-NRD voor het planMER RES Groene Metropoolregio? Bent u bereid dit te verduidelijken in de definitieve omgevingsvisie?
Bent u bereid toe te geven dat u afwijkt van het aantal windturbines (5) uit het 'New energy made in Arnhem-programma', aangezien er ook een windturbine is geprojecteerd bij de waterzuivering (afbeelding 5.20) en kunt u dit verduidelijken in de definitieve omgevingsvisie?
Bent u van plan de twee nieuwe locaties voor windturbines in Arnhem (zoals weergegeven op afbeelding 5.20) in te brengen in het RES 2.0 proces? Zo ja, bent u bereid dit te benoemen in definitieve omgevingsvisie?

Antwoord gemeente

De 'gele' windturbine op de afbeelding op pagina 71 is géén vastgestelde locatie, is een fout in het document en passen we aan.

2. Bent u bereid ambitie op duurzaamheid en energie opwek duidelijker te formuleren in de definitieve omgevingsvisie, zodat dit voor bewoners beter navolgbaar is?

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie is een visie. Voor de concrete en navolgbare uitwerking van de ambitie op duurzaamheid verwijzen we naar programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030.

3. Hoe borgt u in de omgevingsvisie de nog op te stellen RES 2.0? Bent u bereid de onderlinge samenhang tussen de omgevingsvisie en de RES 2.0 te verduidelijken?

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie en RES 2.0 zijn 'haasje over' processen; als in RES 2.0 nieuwe locaties worden afgesproken, zullen deze in de omgevingsvisie als ruimtelijk besluit verankerd moeten worden.

Wijziging van de omgevingsvisie

We passen de plankaart aan en verwijderen de verkeerd ingetekende windturbine.

Reactie 4

Kernteam Stadslandbouw Arnhem

Het Kernteam Stadslandbouw Arnhem ziet de ontwerp-omgevingsvisie als een gedegen beleidsdocument waarin de duurzame, ruimtelijke en maatschappelijke ambities worden vastgelegd. Wat opvalt is dat de thema's landbouw, stadslandbouw, voeding en voedselketen niet tot nauwelijks in de visie terugkomt.

In Arnhem zijn de afgelopen jaren enkele succesvolle stadslandbouwinitiatieven ontstaan met een belangrijke (maatschappelijke) functie.
Deze positieve initiatieven verdienen een verankering in de omgevingsvisie. Er moet in Arnhem meer dan dit soort plekken komen waar buurtinitiatieven, scholen en andere collectieven gezamenlijk investeren in stadslandbouw (zoals buurtmoestuinen, voedselbossen en schooltuinen). Deze ontwikkelingen dragen bij aan klimaatadaptatie, dient sociaal-maatschappelijke doelen, en stimuleert inwoners om op een gezonde manier met hun omgeving en hun voedsel om te gaan. Benoem deze opgaven specifiek in de omgevingsvisie.

Het kernteam Stadslandbouw Arnhem stelt dat de huidige reguliere landbouw zijn grenzen heeft bereikt en zelfs overschreden heeft. In de ontwerp-omgevingsvisie wordt de problematiek die de reguliere landbouw met zich mee brengt gemist (zoals verlies biodiversiteit, droogte door de lage grondwaterstanden, slechte waterkwaliteit door gebruik van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen, stikstofproblematiek). Het voorstel wordt gedaan om hierover een paragraaf op te nemen.

Hoe kijkt Arnhem naar de voedselproductie op haar eigen grondgebied? En hoe kan de gemeente Arnhem actief bijdragen aan een duurzame, circulaire, natuur inclusieve en regionale voedselketen?

Er wordt gepleit voor het verkorten van ketens van de voedselproductie. Dit kan door in te zetten op korte, regionale voedselketens. Het Kernteam Stadslandbouw Arnhem wil dat de initiatieven die bijdragen aan de korte voedselketens gepositioneerd wordt binnen de omgevingsvisie.

Stadslandbouw, natuur inclusieve landbouw en korte voedselketens kan concreet landen in de omgevingsvisie door hierover een duidelijke definitie op te nemen en het voornemen uit te spreken dit verder te verankeren in programma's en uitwerkingsplannen. Zo zal de omgevingsvisie een positieve impact leveren op de gezondheid van de inwoner, de natuur en het landschap.
Het kernteam acht het cruciaal dat er concrete locaties worden aangewezen voor stadslandbouwinitiatieven en natuur inclusieve landbouw.

Antwoord gemeente

Ondanks dat in de winnende presentatie van het scholenproject lokale voedselproductie een belangrijk thema was is dit onderdeel maar beperkt opgenomen in de omgevingsvisie. Dit betekent niet dat we als gemeente Arnhem niet bezig zijn met dit relevante onderwerp. Zo is ons beleid met betrekking tot dit onderwerp opgenomen in de visie stadslandbouw & regionaal voedsel uit september 2017 en is onze ambitie dat binnen de grenzen van de gemeente Arnhem biologische natuur inclusieve landbouw het uitgangspunt is. Dit betekent onder andere dat we biologische stadslandbouw stimuleren maar hierin ook de regie nemen. Dit laatste door bij het aflopen van pachtcontracten de voorwaarde te stellen dat de grond natuur inclusief wordt bewerkt of door deze gronden terug in eigen beheer te nemen. Om deze ambities uitvoerbaar te maken zal de visie uit 2017 in 2023 geactualiseerd worden.

Wijziging van de omgevingsvisie

We stellen de gemeenteraad voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad.

Hier voor zullen we de volgende tekst opnemen:
" **We stimuleren natuurinclusieve landbouw**
Landbouw en natuur zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden en vormen de schakels van natuurinclusieve landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw kenmerkt zich door de afwezigheid van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen en draagt bij aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, een goede bodem- en waterkwaliteit, en dierenwelzijn. Het zorgen voor het land en de aarde, het zorgen voor elkaar en het zorgen voor het grotere geheel vormen de basis van natuurinclusieve (stads)landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw draagt bij aan een groene, klimaatadaptieve, circulaire, sociale, inclusieve en bruisende stad met een gezonde woon-, werk- en leefomgeving.

Natuurinclusieve (stads)landbouw heeft als uitgangspunt het continu streven naar het sluiten van lokale kringlopen. We onderschrijven het belang van een duurzame regionale voedselketen en de regionale voedselvoorziening. We zetten in op het verkorten van de ketens van de voedselproductie en streven naar meer verbinding tussen stad en ommeland en tussen producent en consument. We streven naar het versterken van de lokale economie en we stimuleren en faciliteren concepten en initiatieven voor lokale en regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We wijzen in en om de stad locaties aan, specifiek gericht op en bestemd voor lokale/regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We zorgen tenslotte voor promotie, educatie en bewustwording ten aanzien van lokaal voedsel en gezondheid. "

Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7. Waaronder het opstellen van een visie op duurzame (stads)landbouw en regionaal voedsel.

Reactie 5

Stichting Wandelnet

1. In deze zienswijze wordt gevraagd om meer aandacht en een integrale aanpak voor het thema lopen omdat het o.a. bijdraagt aan duurzaam- en gezond ontwikkelen en aan een vitale en leefbare stad. Ook wordt aangegeven dat termen als fiets- en wandelvoorzieningen steeds onder één noemer staan aangegeven.

Antwoord gemeente

We onderschrijven de zienswijze dat lopen een belangrijke bijdrage levert aan een duurzame, gezonde en inclusieve ontwikkeling van de stad.
Naast het opstellen van nieuw duurzaam mobiliteitsbeleid wordt er momenteel ook al gewerkt aan nieuw beleid voor lopen. Het gaat hierbij om het ontwikkelen van beleid om lopen te stimuleren. Bij dit beleid gaat het om het definiëren van verschillende type loopnetwerken en het formuleren van eisen waaraan deze netwerken moeten voldoen. Dit leidt vervolgens tot een uitvoeringsagenda.

2. In de reactie wordt aangegeven dat er een verschil zit tussen de voorontwerp en de ontwerp-omgevingsvisie. Ook wordt aangegeven dat het thema lopen gemist wordt in de tekst en de kaarten van de thematische- en gebiedsuitwerkingen

Antwoord gemeente

De ambitie om het thema lopen te verankeren in de ontwerp-omgevingsvisie is een belangrijke inzet en draagt bij aan een duurzame vorm van mobiliteit in de stad. De ambitie om in te zetten op schone mobiliteit is in de huidige versie zelfs belangrijker geworden dan in de voorontwerp versie en zal in de definitieve

versie worden aangevuld met de hierboven beschreven actie op het loopbeleid.

In de omgevingsvisie is het bevorderen van lopen bij de volgende onderdelen o.a. te lezen.

- *De afwegingsprincipes (zie hoofdstuk 4.3) die we hanteren bij nieuwe ontwikkelingen gaan tevens uit van "duurzaam en gezond ontwikkelen'. De inzet is een gezonde en groene leefomgeving waar ruimte wordt gemaakt voor groene wandelroutes.*
- *De inzet van de omgevingsvisie is "we transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken" (zie hoofdstuk 5.1). Om de leefbaarheid van onze stad in de toekomst te verbeteren zorgen we voor een andere inrichting van ons openbaar gebied. Een inrichting die ruimte geeft aan schone vormen van mobiliteit. Onze straten en pleinen maken we groener met meer ruimte voor ontmoeten, spelen en bewegen voor iedereen. Hierdoor maken de wijken socialer en gezonder.*
- *Hoofstuk 5.2: een groene gezonde en veilige stad: staat de actie "we gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden". Om parken met elkaar te verbinden en woonwijken nog beter op dit netwerk aan te sluiten. We gaan tevens de openbare ruimte beter inrichten om naast wandelen ook ontmoeten, spelen en bewegen te verbeteren.*
- *Hoofstuk 5.5: een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit. Hierbij is de inzet; we gaan lopen stimuleren en bij nieuwe ontwikkelingen en herinrichting van de openbare ruimte houden we nadrukkelijk rekening met voetgangers.*

Deze ambities gelden voor de hele stad en daarmee ook voor de deelgebieden, ze zijn daarom niet als aparte opgave benoemd.

Voor de deelgebieden waar we de komende jaren de focus op hebben (Hoofdstuk 6) geldt dat we inzetten op duurzame vormen van mobiliteit en verminderen van automobiliteit. Het bevorderen van lopen is één van de voorwaarden die daarbij horen en bijdragen aan een duurzaam en gezonde leefomgeving.

Specifieke thema kaarten t.a.v. lopen ontbreken nog omdat dit een uitwerking is van het nieuwe duurzame mobiliteitsbeleid.

3. In de reactie wordt gevraagd om concrete aanbevelingen.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie is een koers voor de lange termijn en geen concreet plan. Uitwerkingen komen aan bod bij het opstellen van het loopbeleid In het nieuwe duurzame mobiliteitsbeleid, bij gebiedsuitwerkingen en bij herinrichtingsprojecten.

Wijziging van de omgevingsvisie

In de omgevingsvisie zullen we in Hoofdstuk 7 het volgende toevoegen: "*ontwikkelen van beleid om lopen te stimuleren door o.a. het definiëren van verschillende type loopnetwerken en het formuleren van eisen waaraan deze netwerken moeten voldoen. Dit beleid zal worden uitgewerkt in een uitvoeringsagenda."*

Reactie 6

Natuur en Milieufederatie Gelderland

1. De Natuur en Milieufederatie Gelderland uit haar waardering voor het toekomstperspectief en de geschetste hoofdrichtingen in de ontwerp-omgevingsvisie en het ontwerp besluit MER. Ze uiten hierbij wel hun zorgen over de vertaling hiervan naar de uitvoering. Daarom vragen ze de gemeente om de ambities om te zetten naar instrumenten, werkprotocollen, beleid en regelgeving om te borgen dat de ambities overeind blijven bij de realisatie van plannen in de leefomgeving. Hierin zal blijken dat sommige ambities en belangen botsen. Ze waarschuwen hierbij de waarden die niet in kosten of baten te vertalen zijn niet het onderspit te laten delven. Hiermee wordt gedoeld op waarden zoals biodiversiteit, gezondheid etc. Het voorstel is deze waarden beter te kwantificeren en te beschermen.

Antwoord gemeente

We delen de zorgen bij het maken van keuzes in de schaarse ruimte en hebben hiervoor de thema's integraal uitgeschreven en de afwegingsprincipes opgenomen in de omgevingsvisie.
In H7 gaan we in op hoe we de omgevingsvisie vorm willen geven bij de beleidsuitwerkingen. Ook in het kader van de omgevingswet zijn we bezig met werkprocessen aan te passen aan de beleidscyclus. Kwaliteitseisen t.a.v. biodiversiteit, klimaat, omgevingskwaliteit en leefbaarheid zijn deels al vastgelegd in het puntensysteem natuurinclusief bouwen. Momenteel wordt er gewerkt aan de klimaattoets en binnenkort ook aan het herijken en verbreden van het welstandsbeleid naar omgevingskwaliteitbeleid.

2. Voor concrete voorstellen om verduurzaming van de leefomgeving in de uitvoering te stimuleren en/of zeker te stellen wordt verwezen naar het 'Groenmanifest Gelderland'.

Antwoord gemeente

De hoofdlijnen van de speerpunten en thema's die in de zienswijze worden genoemd zijn allemaal in de omgevingsvisie opgenomen.

- De volgende onderwerpen komen aan bod in de thematische- of gebiedsuitwerkingen.
- Natuur op 1 in het buitengebied noord en rivierengebied
- Depositiereductie door ambities natuur inclusieve landbouw en natuurvolgend bos- en natuurbeheer
- Groennorm 3 – 30 - 300
- Kaderrichtlijn water: werken aan de doelen met waterschap
- Natuur inclusief bouwen en inrichten

Dit zal in de uitwerkingen (zoals aangegeven in de hoofdstuk 7) verder concreet worden.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 7

Inwoner

De indiener van de zienswijze is zeer kritisch op de ontwerp-omgevingsvisie. Het vertrekpunt voor het verhaal wordt gezien als onwaar.

1. De schrijver is van mening dat een onvolledig verhaal wordt verteld waar de groeiende vraag naar woningen vandaan komt. In de omgevingsvisie wordt dit toegeschreven aan een aantal factoren. Onder andere migratie en vergrijzing. Dit wordt gezien als onjuist; want migratie is géén toevallige gebeurtenis, maar een keuze.

In de zienswijze wordt een uitgebreide onderbouwing gegeven dat de vraag naar woningen vooral wordt veroorzaakt door migratie, en dit zal zo blijven, zelfs na de vergrijzing. De onderbouwing van de bevolkingsgroei in de visie is feitelijk niet onjuist, maar het is een leugen om de zaken op deze manier te presenteren. De omgevingsvisie is namelijk niet eerlijk in de rol van migratie in de woningnood.

Antwoord gemeente

De woonbehoefte wordt berekend op basis van de verwachte huishoudensgroei. Het klopt dat een belangrijk deel daarvan toe te schrijven is aan migratie. Deze nieuwe Arnhemmers zijn welkom in onze stad. Voor de groei van het aantal woningen dat hiermee samenhangt, baseren wij ons op het Woningmarktonderzoek Regio Arnhem Nijmegen uit 2019.

Deze demografische trends hanteren wij als vertrekpunt voor het opstellen van deze omgevingsvisie. Ontwikkelingen zoals de groei van het aantal inwoners en het aantal huishoudens, hebben een grote invloed op onze fysieke leefomgeving. Met de omgevingsvisie geven we aan waar we als stad naar toe willen; Een strategische langetermijnvisie, waar opgaven en ambities voor de gehele fysieke leefomgeving samenkomen.

2. De omgevingsvisie heeft als één van zijn uitgangspunten om sociale woningen en woningen voor kwetsbaren toe te voegen aan sterke wijken. In de zienswijze wordt aangegeven dat sociale achterstanden zich vaak ophopen in wijken die ruimtelijk onaantrekkelijk zijn.
Gesteld wordt dat de aantrekkelijkheid van een wijk bepaald wordt door de ruimte, de hoeveelheid historisch groen en historische stedenbouw. De schrijver van de zienswijze vindt het geen goed idee om hieraan sociale woningen toe te voegen. Dit zal leiden tot verdichting en vernietiging van de kwaliteit van de wijken. In plaats daarvan stelt de schrijver voor om te beginnen bij de wijken die nu onaantrekkelijk zijn. Daar zou de focus moeten liggen op het verbeteren van de leefomgeving

Antwoord gemeente

De inzet van de omgevingsvisie is om een deel van de verstedelijking in te zetten in wijken waar de kwaliteit en de leefbaarheid onder druk staat. Het toevoegen van extra woningen moet daar tevens een bijdrage leveren aan de verbetering van de leefbaarheid. Dit doen we o.a. in Kronenburg met subsidie vanuit het Rijk.
Dat betekent niet dat we bouwen in bestaande parken maar dat we inzetten op herstructurering waardoor we de ruimte beter verdelen, transformatie van kantoren en bedrijven naar woningen, woningsplitsing waardoor er meer kleine woningen komen voor eenpersoonshuishoudens i.p.v. gezinswoningen en intensivering door zoals in Kronenburg te bouwen op een bestaand winkelcentrum. Om de woonlast in alle wijken te verdelen zullen ook in bestaande wijken transformaties nodig zijn. In die wijken is een evenwichtige verdeling tussen duur en goedkoop aan de orde.

3. De zienswijze gaat in op het aanwijzen van het gebeid van zuiden van de Koningsweg als Natuur- en cultuurzone. Dat de omgevingsvisie het mogelijk maak om in deze zone functies toe te voegen wordt gezien als voorsorteren voor het bouwen op de Veluwe. Wat uiteindelijk zal leiden tot een uitbreiding van de stad naar de Veluwe

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie staat het volgende: "Ten zuiden van de Koningsweg ligt een natuur- en
cultuurzone, die met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteit meer benut kan worden. Een stad heeft een stadsrand nodig waar wat kan gebeuren. Het beter benutten van de bestaande woonfuncties en agrarische of andere bedrijfsactiviteiten is hier mogelijk. Maar ook het ontsluiten voor een groter publiek en het eventueel toevoegen van functies is een optie.

Toevoegen van nieuwe activiteiten en bebouwing in deze zone is denkbaar in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur en bij voorkeur langs de Kemperbergerweg. Waarbij we uitgaan van de randvoorwaarden van het Gelderse Natuurnetwerk en Natura 2000. Nieuwe bouwtitels mogen alleen worden gerealiseerd als deze elders verdwijnen, per saldo mag er geen toename zijn aan bebouwing. De bebouwing moet tevens bijdragen aan het verbeteren van de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten. De afwisseling tussen dichte bebouwing en open landschap moet behouden blijven of versterkt worden".

Per saldo is de inzet om de natuurwaarde te verbeteren maar betekent niet dat een gebied nooit meer transformeert en op slot staat. Ontwikkelingen dragen daarom altijd bij aan verbetering van de natuurwaarden.

Bovenstaande is overigens geen beleidswijziging, in de structuurvisie Arnhem 2020 met doorkijk tot 2040 is dit beleid al in gang gezet.

4. In het verhaal over klimaatadaptatie wordt een plan van de Wageningen University & Research (WUR) opgevoerd als prikkelend onderzoek.

De schrijver van de zienswijze gaat kritisch in op de inhoud van deze studie:
- Het idee wordt afgewezen dat het rivierengebied in de verre toekomst niet meer geschikt is om in te wonen. Dit wordt gezien als onzinnig, het zou inhouden dat je tienduizenden woningen moet opgeven.
- Het uitgangspunt dat het vermengen van de stad en natuur ook kan door de stad naar de natuur te brengen, gaat in tegen alle pretenties van natuurbehoud. Hier wordt voorgesorteerd op de verstedelijking van de Veluwe.
- Tot slot is kritiek op het voorstel voor torenflats met plantjes tegen de gevel, om op die manier verstedelijking klimaatadaptief te laten lijken. Dit lijkt op een verlangen naar een artificiële wereld met groen. Dit sluit niet aan bij de wens van natuurliefhebber noch van liefhebbers van stedelijkheid.

Antwoord gemeente

We nemen *kennis van de reactie op het onderzoek van de WUR.*

In de In de omgevingsvisie wordt alleen verwezen naar het onderzoek als toekomstige denkrichting. In de koers die we beschrijven houden we met deze zeer lange gedachtenlijn geen rekening

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 8

Inwoner

1. Complimenten voor de visie. De ontwerp-omgevingsvisie is een makkelijk en helder leesbaar stuk, waarin de visie van Arnhem duidelijk wordt weergegeven.

Antwoord gemeente

Dank voor de complimenten.

2. Deze zienswijze heeft met name betrekking op het bezwaar van de indieners tegen de locatie van de windturbine op pagina 71. Hiervoor worden verschillende redenen genoemd.

De windturbine is mogelijk niet planologisch uitvoerbaar de komende jaren omdat er in de zone van 1 tot 8 km rond de Veluwe maar beperkt ruimte is voor windparken in verband met de wespendief. Dit is onlangs bepaald in een besluit van de provincie Gelderland. Dit besluit dient nog te worden door vertaald in de provinciale Omgevingsverordening. Ook bevindt deze ingetekende windturbine op pagina 71 zich naast het Gelders Natuurnetwerk en de Groene Ontwikkelzone. Beiden hebben een externe werking en veel vogels foerageren hier. Ook voorzien ze cumulatieve ruimtelijke effecten door deze vijfde windturbine nabij de vier bestaande windturbines te plaatsen. Door deze windturbines tezamen ontstaat een hogere geluidsbelasting op de wijk het Stadseiland en bestaat er een vrees voor toename van hinder door slagschaduw. Is gelet op deze zorgen en bezwaren dit wel de juiste plek voor deze windturbine? En kan er wel een goed woon- en leefklimaat gegarandeerd worden in dit geval?

Antwoord gemeente

De 'gele' windturbine op de afbeelding op pagina 71 is géén vastgestelde locatie. Dit is een fout in het document, en passen we aan in de definitieve omgevingsvisie.

Wijziging van de omgevingsvisie

We passen de plankaart aan en verwijderen de verkeerd ingetekende windturbine.

Reactie 9

BPD Ontwikkeling BV

1. BPD kan uit de omgevingsvisie niet herleiden waar de woningbouwopgave van ongeveer 8.000 woningen tot 2030 op gebaseerd is.

Antwoord gemeente

In de ontwerp-omgevingsvisie gaan we uit van een woningbouwopgave van 7.000 woningen tot 2030 en een groei van 7.000-9.000 woningen in de periode 2030-2040. Deze cijfers zijn gebaseerd op het 'Woningmarktonderzoek Regio Arnhem Nijmegen' uit 2019. Dit onderzoek wordt momenteel geactualiseerd en we verwachten in het voorjaar van 2023 een nieuw onderzoek. Dit onderzoek kan van invloed zijn op de verdere beleidsdoorwerking in de nog op te stellen nieuwe woonvisie. Zie verder de Voortgangsrapportage 'Arnhem biedt woonruimte' uit november 2022 voor de actuele stand van zaken rondom de woningbouwprogrammering.

2. Het uitzetten van een langjarige koers tot 2040 in de omgevingsvisie vraagt om meerdere kwalitatieve en kwantitatieve (groei) scenario's die zich richten op de hele regio.

Antwoord gemeente

De woningmarkt beperkt zich inderdaad niet tot de gemeentegrens van Arnhem, daarom worden de woningmarktonderzoeken, het woningbouwbeleid en de ruimtelijke strategie voor de ruimtelijke vertaling van de opgave vanuit regionaal perspectief bekeken. In de omgevingsvisie benadrukken we in paragraaf 2.4 dat we onderdeel zijn van de Groene Metropoolregio. Met deze regio is in januari 2023 De integrale Verstedelijkingsstrategie 'Meer landschap meer stad'

ontwikkeld. Hierbij worden voor Arnhem en Nijmegen gekozen voor binnenstedelijke locaties.

3. BPD vindt de binnenstedelijke focus van de omgevingsvisie lastig uitlegbaar en onvoldoende onderbouwd en de toepassing ervan te rigide.

Antwoord gemeente

De keuze voor een binnenstedelijke focus is niet zomaar van de grond gekomen. Het sluit aan bij het nationale en provinciale beleid en volgt zoals aangegeven de verstedelijkingsstrategie van de Groene Metropoolregio. Daarnaast is de keuze de meest realistische gezien de natuurfunctie aan de noordzijde van de stad en het feit dat aan de zuidzijde de gemeentegrenzen bereikt zijn. Meer wonen, werken en verkeer in het buitengebied zou de druk op natuur en landschap verder vergroten. Daarnaast betekent investeren in de bestaande stad dat nieuwe woningen en werklocaties kunnen bijdragen aan het tegengaan van de tweedeling in de stad. Tenslotte is het nog belangrijk om te vermelden dat we niet in de toekomst kijken. We weten niet of de aantallen woningen die we nu denken nodig te hebben ook in de (verre) toekomst nodig zijn. Buitenstedelijk bouwen is onomkeerbaar, zelden keert een bebouwd gebied weer terug naar niet bebouwd gebied. Door te bouwen in de stad kunnen we onze leefomgeving makkelijker aanpassen wanneer demografische ontwikkelingen daar om vragen en maken we onze omgevingsvisie adaptiever. De zienswijze geeft aanleiding om dit uitgangspunt verder te verduidelijken.

4. Binnenstedelijk bouwen is complex en kostbaar en draagt daardoor niet bij aan een versnelling van de woningbouw.

Antwoord gemeente

Binnenstedelijk bouwen is inderdaad complex en kostbaar. Dat geldt echter ook voor buitenstedelijke locaties. Zeker in Arnhem waar de natuur- en landschapswaarden van het buitengebied hoog zijn. Om de complexiteit in gebiedsontwikkelingen te verminderen en de hogere kosten te kunnen dragen is samenwerking essentieel. Om die reden hebben we met het rijk versnellingsafspraken gemaakt. Minister Hugo de Jonge heeft Spoorzone Arnhem-Oost aangewezen als grootschalige NOVEX-woningbouwlocatie. Dit biedt tot en met 2030 ruimte voor de bouw van zo'n 5.400 woningen. Daarnaast zetten we ook in op de ontwikkeling van flexwoningen om aan de woningbouwbehoefte te voldoen.

5. De binnenstedelijke focus in combinatie met de verdichtingsstrategie levert eenzijdige stedelijke woonmilieus op en het is nog maar de vraag of de ruimte voldoende is om de 8.000 woningen te bouwen.

Antwoord gemeente

Onderzoek toont aan dat er in de regio met name behoefte is aan betaalbare woningen voor kleine huishoudens. De huidige verdeling in de regionale woonvoorraad sluit niet aan op die trend. We zien juist een oververtegenwoordiging van grondgebonden woningen in een dorpse of suburbane setting. Meer bouwen in dat segment zorgt juist voor meer eenzijdigheid. Binnenstedelijke locaties bieden de mogelijkheid om onze woningvoorraad te differentiëren en aan te laten sluiten bij de behoefte aan meer stedelijke en hoogstedelijke woonmilieus.

6. Omdat de drie scenario’s die gebruikt zijn voor de participatie allen uitgaan van binnenstedelijk ontwikkelen is de opbrengst van weinig waarde omdat er niet gekozen kon worden voor een uitbreiding van de stad.

Antwoord gemeente

Wanneer we kijken naar de opgaven waar we voor staan is buitenstedelijk bouwen geen reële oplossing. Om die reden is deze variant niet als alternatief in de participatie opgenomen. Voor een verdere motivering voor binnenstedelijk bouwen verwijzen we naar het antwoord bij 3.

7. Als de gemeente wil voldoen aan de huidige woningbehoefte, dan gaat dit op korte termijn niet bereikt worden met uitsluitend binnenstedelijke locaties.

Antwoord gemeente

Op de korte termijn beschikt de gemeente Arnhem juist nog over voldoende (harde) plancapaciteit voor binnenstedelijke locaties. De opgave zit met name in de plancapaciteit op de middellange (2030) en lange termijn (2040). Met het vastleggen van onze ruimtelijke strategie in de omgevingsvisie en deze te vertalen in ons beleid en de gebiedsontwikkeling zorgen we dat onze plancapaciteit ook in de toekomst aan kan blijven sluiten bij de behoefte.

8. De omgevingsvisie stapelt een flink aantal sectorale ambities. Dit zorgt ervoor dat projecten niet uitvoerbaar zijn. De omgevingsvisie moet spelregels bevatten gericht op een integrale afweging waarbij ambities ook uitgewisseld kunnen worden.

Antwoord gemeente

Een heel goed punt. In de visie zijn al een aantal scherpe keuzes gemaakt die bijdragen aan de haalbaarheid van ontwikkelingen. Denk aan de transitie in de mobiliteit waardoor we straks minder parkeerplaatsen bij woningen hoeven te realiseren. Maar ook het aanwijzen van gebieden waar we gaan verdichten en gaan mengen draagt daar aan bij. Daarnaast zetten we in op een gebiedsgerichte milieubenadering waar per gebied de kaders voor een gezonde leefomgeving kunnen verschillen. Nadere concretisering van de ambities komen straks terug in de verschillende gebiedsgerichte beleidsuitwerkingen voor wonen, mobiliteit en gezondheid en veiligheid en bij het opstellen van de gebiedsvisies voor de verschillende ontwikkellocaties. Bij deze uitwerkingen betrekken we uiteraard de stad en houden we rekening met de afspraken met onze partners zoals die uit het Stadsakkoord. Met deze samenwerking zorgen we dat de juiste woningen voor iedere doelgroep worden gebouwd.

Wijziging van de omgevingsvisie

Bij de afwegingsprincipe ruimtegebruik in de visie
Afwegingsprincipes

Toevoegen aan het principe Slim omgaan met ruimtegebruik:
Door binnenstedelijk dus in de bestaande stad te bouwen kunnen we onze leefomgeving makkelijker aanpassen wanneer demografische ontwikkelingen daar om vragen en maken we onze omgevingsvisie adaptiever.

Reactie 10

Inwoner

Indiener is van mening dat de ontwerp-omgevingsvisie onvoldoende duidelijke keuzes maakt t.a.v. bijvoorbeeld. gezondheid en optimaal ruimtegebruik in de stad.

1. Indiener heeft een kritische blik op het autogebruik en doet diverse voorstellen om het autogebruik te verminderen en te ontmoedigen, draagt parkeeroplossingen aan, doet voorstellen voor het stimuleren van het gebruik van fietsen en lopen en doet voorstellen om verharding t.b.v. autoverkeer om te vormen naar ruimte voor groen en wonen.

Antwoord gemeente

Mobiliteit en de transitie hierin is een belangrijk thema in de omgevingsvisie. Het op 1 zetten van de voetganger en op 2 zetten van de fietser zijn hierbij belangrijke thema's. Ook het inzetten op meer groen en speelvoorzieningen in woonwijken kan ten koste gaan van ruimte voor parkeerplekken en auto-infrastructuur.

Naast het opstellen van nieuw duurzaam mobiliteitsbeleid wordt er momenteel ook al gewerkt aan nieuw beleid voor lopen. In de omgevingsvisie zullen we in Hoofdstuk 7 het volgende toevoegen; Ontwikkelen van loop beleid door onder andere het definiëren van verschillende type loopnetwerken en het vastleggen van eisen aan deze netwerken om zo tot een uitvoeringsagenda te komen.

Voor de deelgebieden waar we de komende jaren de focus op hebben (Hoofdstuk 6) geldt dat we inzetten op duurzame vormen van mobiliteit en verminderen van automobiliteit.

2. M.b.t. het optimale ruimtegebruik kunnen verdergaande keuzes gemaakt worden dan nu in de ontwerp-omgevingsvisie staan. Indiener zou graag zien dat de plantekening voor Malburgen op pagina 75 aangepast wordt hierop, en er fors geïnvesteerd wordt in sloop en nieuwbouw bij de Drieslag. Hier kunnen ook de vervallen gebouwen in de omgeving van het winkelcentrum in meegenomen worden. Met een kleine, langdurige investering kan hier ruimte gecreëerd worden voor honderden extra woningen. Dit sluit aan bij het genoemde doel van de 'Arnhem Oost aanpak'. Deze aanpak kan ook op andere plekken worden toegepast zoals bijv. de Oostburgwal.

Antwoord gemeente

Het idee van meerlaags en multifunctioneel bouwen past helemaal in de in de omgevingsvisie en is onder andere opgenomen in de afwegingsprincipes. De omgevingsvisie is een visie op hoofdlijnen, die door beleidsuitwerkingen en aansluiten bij autonome ontwikkelingen verder invulling krijgt. De focus voor de ontwikkelingen in de komende 20 jaar ligt op de genoemde gebieden in H.6. Het hebben van draagvlak voor de ontwikkelingen en samen met de stad de visie vormgeven in de stad is eveneens een belangrijk uitgangspunt bij de uitwerking en uitvoering van de omgevingsvisie.

3. Indiener adviseert ook daar waar ruimte schaars is en je streven is alle ruimte 100% 24-7-365 te benutten te kijken naar de platte dozen op bedrijventerreinen binnen de stad. Kunnen deze niet waar mogelijk gestapeld worden? Zo creëer je op dezelfde bedrijventerreinen ruimte voor meer bedrijven. Dit zal niet voor alle bedrijven mogelijk zijn, maar zaak is wel financiële mogelijkheden te scheppen als gemeente om dit multifunctionele ruimtegebruik door bestaande bedrijven te bevorderen. En het planologisch mogelijk te maken.

Antwoord gemeente

Het stapelen van bedrijven op de bedrijventerreinen is planologisch al mogelijk; Ook bij de beschrijving van

toekomstbestendige werklocaties 5.3 (onder andere verdichten functiemenging) en in de afwegingsprincipes in 4.3 (slim ruimtegebruik).

4. Andere plek die volgens indiener niet effectief gebruikt wordt is het Gelredome terrein. Dit terrein wordt maar enkele uren per week gebruikt, is dat wel wenselijk op dit terrein dat op een A locatie in de stad ligt? Transformeer het parkeerterrein naar de eerder genoemde parkeerflats. En als het niet lukt om het stadion meer ter gebruiken, kies dan voor een andere invulling hiervan waarbij meer werkgelegenheid wordt gecreëerd voor eigen inwoners. Maak bijvoorbeeld hier een (gestapeld) uitgaansgebied voor Arnhem-Zuid.

Antwoord gemeente

Voor het nabijgelegen Kronenburg wordt gewerkt aan een transformatie naar een full service concept wat inhoudt dat er naast woningen en winkels ook leisure (uitgaans) functies worden gerealiseerd. Voor de locatie bij het Gelredome loopt een onderzoek voor een mobiliteitshub. Op de kaart op bladzijde 75 is deze onderzoek locatie HUB ook opgenomen.

5. Gemeente dient ook naar haar eigen ruimtegebruik te kijken. Denk aan de raadzaal (platte doos) en het theater. Sloop deze en maak een nieuw multifunctioneel en energiezuinig gebouw voor meerdere doeleinden incl. woningen erboven. Stoot ook de overbodige ruimte af in het stadskantoor zodat die ruimte voor wonen of kantoor gebruikt kan worden. Foto op pagina 38 is niet het gewenste beeld. Maak een gebouw met woningen erboven.

Antwoord gemeente

Zoals in de afwegingsprincipes in H 4.3 verwoord is, staat de gemeente verdichting en multifunctioneel ruimtegebruik voor. Dit gebeurt wel met respect voor erfgoed en identiteit en dit betekent dat niet elke plek in de stad zich hiervoor leent.

6. Het onderdeel handhaving en toezicht in de wijken ontbreekt in de visie. Als je gezond, -heel- en veilig nastreeft dan heb je drie keer zoveel handhavers nodig. Zet deze in de wijken zelf in zoals Malburgen, maar ook groene gebieden zoals parken en Meinerswijk. Als de pakkans en consequenties hoger worden, dan zal er minder vervuiling zijn.

Antwoord gemeente

De scope van de omgevingsvisie betreft de inrichting van de fysieke leefomgeving en zegt op strategisch niveau waar we als stad naar toe willen. Gedrag en uitvoering hoort in die zin daarom niet in de omgevingsvisie thuis. Wel is de omgevingsvisie via de beleidscyclus direct verbonden met uitwerking en uitvoering en vormt het kader voor de andere beleidsinstrumenten. In hoofdstuk 8 is daarom ook een kader opgenomen over de uitvoerbaarheid en betaalbaarheid van de omgevingsvisie. En inderdaad de ambities en opgaven zijn groot en dit vraagt veel van middelen, personele inzet en samenwerkingsverbanden in de stad.

7. Laat huidige speelplekken niet ingepikt worden door woningbouw. Tenzij je deze speelplekken op een voor de doelgroep haalbare en veilige afstand ruim compenseert.

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie gaan we er vanuit dat bij een toename aan inwoners en woningen en ook meer ruimte nodig is voor speelplekken. Dit zit verankert in de uitwerking van groene gezonde en veilige stad (par. 5.2).

8. Goed dat omgevingsvisie aandacht biedt aan weghalen van verhardingen in particuliere tuinen, maar verbied ook het zeer milieuonvriendelijke en plastic deeltjes vervuilende kunstgras.

Antwoord gemeente

We streven groene voortuinen na, onder andere door subsidieregelingen klimaatadaptatie voor vergroenen van particuliere tuinen. Kunstgras draagt inderdaad niet bij aan groene gezonde stad. We streven ernaar om, bij vervanging, de kunstgrasvelden duurzamer alternatief.

9. Streef naar zonnepanelen op alle daken in 2040, en bied een subsidie aan voor de panden waar nog geen panelen op de daken liggen.

Antwoord gemeente

Wij juichen de toepassing voor zonnepanelen op daken toe en zetten hierop in. Hierin is ook de Landelijke btw-vrijstelling voor de aanleg van zonnepanelen een belangrijke stimulerende regeling.

10. Streef naar alleen maar duurzame materialen in 2040 bij nieuwbouw in de stad. Denk aan alle materialen nagenoeg herbruikbaar, niet zwaar milieubelastend, met hout i.p.v. beton bouwen (CO2 reductie en minder warmte problematiek), ander isolatiemateriaal zoals schaapswol of industrieel hennep en meer vergroening op muren en balkons. Ban alle milieubelastende materialen uit richting 2040. Neem het voortouw als Arnhem (en heb dat in 2040) in de ontwikkeling, productie, en voorlichting van natuurlijke bouwmaterialen zoals hempcrete.

Antwoord gemeente

We hebben als gemeente grote ambities in de circulaire economie en zijn druk bezig met een visie en uitvoeringsprogramma voor dit thema (zie ook H5.3 en H7).

11. Op dit moment is er een ongelijke verdeling van sociale huur over de stad en aanverwante problematiek. Ga een ander beleid voeren waarin je dit beter verdeeld zodat deze tweedeling in 2040 is opgelost. Reduceer sociale huur in wijken waar deze nu te veel is (bijv. de hoogbouw rond de pleinen van Immerlo) en voeg sociale huur toe in de wijken waar dit nu te weinig is.
Het streven is dat parken en bossen in 2040 een minimaal aandeel staand en liggend dood hout hebben van 30 procent. Zolang dit niet gehaald wordt in de bossen en parken, wordt er geen enkele tak of boom nog Arnhem uitgevoerd of in de versnipperaar gedaan, maar daarentegen verwerkt in de Arnhemse bossen en parken zelf.

Verwerk bladafval in de wijk zelf tot prachtige compost als het niet ter plekke in groenstroken kan worden verwerkt en deze compost kan dan in de stad zelf worden gebruikt in de vele nieuw aangelegde moestuinen her en der in de stad. Maak meer moestuinen op voormalige plek van wegen en parkeerterreinen. Dit draagt bij aan zelfvoorziening qua voedsel, meer werkgelegenheid en minder transport.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie is op strategisch niveau in lijn met de hier geschetste ontwikkelingen; Een gezonde mix van woningen in de verschillende wijken, de ruimte voor stadslandbouw en voor een groene gezonde leefomgeving zijn belangrijke onderwerpen in de omgevingsvisie, die op plaatsen gepaard gaat met een inperking in de ruimte voor auto-infrastructuur en parkeervoorzieningen. De exacte invulling verschilt per gebied en moet nog in de uitwerking, bepaald worden, samen met betrokkenen.

12.Volgens indiener is participatie van eigen inwoner onvoldoende uitgewerkt in de omgevingsvisie bij nieuwbouw, sloop en herontwikkeling in directe woonomgeving. Maak bij slechts een idee al een

klankbordgroep waar alle omwonenden en wijkvertegenwoordigers die dat willen deel van uit maken. Klankbordgroep kan dan zijn mening geven bij allereerste ideeën van de overheid. Gemeente maakt de keuzes altijd samen met de klankbordgroep en de klankbordgroep is betrokken tot aan oplevering huizen en invulling omliggend gebied bij alle plan- en besluitvorming.

Antwoord gemeente

Voor participatie bij de uitwerking van de omgevingsvisie sluiten we aan bij onze participatiehandreiking "handreiking 'Betrek de buurt bij uw bouwplan" en H8 van de omgevingsvisie. Hierin staat onder meer dat bij meer dan 50 woningen een startnotitie met participatie moet worden opgesteld.

13. Kies bij toevoegen van extra groen voor zo divers mogelijke klimaat bestendige soorten om de biodiversiteit duurzaam te vergroten en de kans op ziekten en plagen te voorkomen.

Antwoord gemeente

Deze opmerking sluit aan bij de ambitie van de omgevingsvisie. In H5.2 bij "We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad" beschrijven we dat we onder andere natuurinclusief bouwen voorstaan en dat we op gebouw-, straat en tuinniveau zorgen dat de inrichting bijdraagt aan de biodiversiteit. In de omgevingsvisie bouwen we voort op het groenvisie beleid 2017-2035 dat is vastgesteld. In de uitvoeringsagenda van dat beleid staan verschillende acties benoemd die de biodiversiteit versterken.

14. Ik hoop dat u mijn visie in zijn geheel overneemt en verwerkt in een verbeterde versie van de omgevingsvisie Arnhem 2040 en het ontwerp MER besluit zodat Arnhem in 2040 of al eerder verreweg de gezondste en prettigste stad van Nederland en ver daar buiten is om in te leven.

Antwoord gemeente

Een groot aantal van de genoemde thema's komen overeen met de ambitie verwoord in de omgevingsvisie. Concrete uitwerkingen nemen we mee bij de beleidsuitvoering en bij de ontwikkeling van plannen. De scope van de visie betreft de fysieke inrichting van de stad en het gedrag van mensen valt hier buiten. De omgevingsvisie gaat uit van het samen met de stad werken aan de toekomst van Arnhem. De omgevingsvisie is geen statisch document en ontwikkelt mee met beleidscyclus en ambities van Arnhem. Participatie en draagvlak zijn zowel voor de omgevingsvisie als voor de uitwerking van groot belang.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 11

Ecovrede FFRM Network

1. Waar is de communicatie met de burger en wat wil de burger met zijn leefomgeving en toekomst en hoe gaat de gemeente daarmee om bij de vervolgstappen van de omgevingsvisie?

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie is samen met de stad tot stand gekomen en kent een uitgebreid participatieproces. In dit proces zijn inwoners, ondernemers, maatschappelijke partners en andere belanghebbenden betrokken waarbij de (toekomst van) de leefomgeving de centrale vraag was. Meer informatie over het participatietraject is te vinden in paragraaf 1.2 van de omgevingsvisie. Ook als het gaat om de vervolgstappen van de omgevingsvisie kan dit niet zonder de inbreng van de stad. In paragraaf 8.1 van de omgevingsvisie gaan we hier nader op in.

2. Een omgevingsvisie moet gaan over de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Ecovrede ziet daarvan weinig verwoord in de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente

De gemeente heeft bij het opstellen van de omgevingsvisie de kwaliteiten van Arnhem zo goed mogelijk onderdeel laten zijn van de visie. Zowel in de inleidende hoofdstukken 1 en 2 als in de thematische en gebiedsgerichte hoofdstukken 5 en 6 komen de kwaliteiten uitgebreid aan bod. Daarbij beschrijven we de kwaliteiten niet alleen maar geven we ook aan welke uitdagingen er zijn om deze kwaliteiten te behouden en op welke manier we dit willen doen.

3. In de visie ontbreekt een voorstel hoe de gemeente ruimte wil bieden aan initiatieven van burgers

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie gaan we in hoofdstuk 8 in op de wijze waarop de gemeente de doelstellingen uit de visie wil gaan uitvoeren. Daarbij constateren we dat samenwerking met andere overheden, maatschappelijke partners en ook onze inwoners essentieel is om onze ambities te bereiken. De concrete aanpak hiervoor is niet opgenomen in de omgevingsvisie maar is onderdeel van de brede implementatie van de Omgevingswet in onze gemeente. Dit houdt in dat we ons beleid voorbereiden met de stad en dat er binnen dat beleid en de regels die dat beleid ondersteunen ruimte moet zijn voor initiatieven uit de stad. Bij het toetsen van initiatieven stellen we ons faciliterend op en denken we graag mee. Daarnaast gaan we door met onze wijkgerichte aanpak onder de naam Van Wijken Weten waardoor we goed op de hoogte zijn van wat er leeft in onze buurten.

4. Ook wordt in de visie niet duidelijk gemaakt hoe om wordt gegaan met lokale voedselvoorziening en het uitbreiden of beperken van groen.

Antwoord gemeente

Ondanks dat in de winnende presentatie van het scholenproject lokale voedselproductie een belangrijk thema was is dit onderdeel maar beperkt opgenomen in de omgevingsvisie. Dit betekent niet dat we als gemeente Arnhem niet bezig zijn met dit relevante onderwerp. Zo is ons beleid met betrekking tot dit onderwerp opgenomen in de visie stadslandbouw & regionaal voedsel uit september 2017 en is onze ambitie dat binnen de grenzen van de gemeente Arnhem biologische natuur inclusieve landbouw het uitgangspunt is. Dit betekent onder andere dat we biologische

stadslandbouw stimuleren maar hierin ook de regie nemen. Dit laatste door bij het aflopen van pachtcontracten de voorwaarde te stellen dat de grond biologisch wordt bewerkt of door deze gronden terug in eigen beheer te nemen. Om deze ambities uitvoerbaar te maken zal de visie uit 2017 in 2023 geactualiseerd worden.

We stellen de gemeenteraad voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad. Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7.

5. De omgevingsvisie kiest voor een technologische samenleving met forse verstedelijking in de vorm van wolkenkrabbers en een enorme groei van de bebouwde omgeving. Is betaalbaar en leefbaar daar wel in mee genomen?

Antwoord gemeente
Ja dit is zeker het geval. Uitgangspunt in de omgevingsvisie is dat de groei van de stad gepaard gaat met een verbetering van de leefbaarheid en de sociale positie van Arnhemmers die het minder hebben. Juist door in de bestaande stad te bouwen zoals in spoorzone Arnhem Oost en rond Kronenburg zorgen er ervoor dat we de leefbaarheid in deze gebieden kunnen verbeteren door betaalbare en passende woningen en investeringen in de openbare ruimte en maatschappelijke voorzieningen. Het alleen laten groeien van de bebouwde omgeving is nadrukkelijk niet het uitgangspunt van de omgevingsvisie.

6. Ecovrede vraagt wat de strategie is in de samenhangende omgevingsvisie en vindt de analyse onvolledig.

Antwoord gemeente
Aan de strategie van de omgevingsvisie ligt een uitgebreide analyse ten grondslag die opgenomen is in het Koersdocument. Hierbij is gekeken naar alle ambities en de ruimtelijke gevolgen van het 'stapelen' van die ambities. Op basis van deze ruimtelijke confrontatie zijn drie ruimtelijke scenario's opgesteld die vervolgens samen met de stad zijn doorontwikkeld in de ontwikkelstrategie zoals verwoord in de omgevingsvisie. Deze strategie is verwoord in hoofdstuk 4 van de visie en verder uitgewerkt in hoofdstuk 5 en 6.

7. Ecovrede vraagt zich af of de geformuleerde teksten ruimte bieden aan datgene wat de raad belangrijk vindt.

Antwoord gemeente
In september 2020 en maart 2021 zijn debatten door de raad gevoerd over het proces en de inhoud van de omgevingsvisie. De fracties hebben hierbij hun droom voor de toekomst van de stad met een wervende pitch geuit. Vervolgens zijn deze zoveel mogelijk vertaald in de voorontwerp-omgevingsvisie die in mei 2021 door de raad is vastgesteld. Bij de behandeling van de omgevingsvisie is het aan de raad om aan te geven of deze visie tegemoet komt aan wat zij belangrijk vindt.

8. Ecovrede wil weten hoe in de praktijk de omgevingsvisies van andere bestuursorganen bij het opstellen van de omgevingsvisie zijn betrokken.

Antwoord gemeente
Bij het opstellen van de omgevingsvisie is goed gekeken naar het beleid van andere overheden. Het beleid van andere overheden en de gezamenlijke strategie die we hebben met de regiogemeenten is als uitgangspunt genomen bij het opstellen van de visie. In de

voorbereiding is het voorontwerp van de omgevingsvisie voorgelegd aan deze bestuursorganen. Voor een overzicht van de inbreng van de besturen en de gemeentelijke beantwoording verwijzen we naar het overzicht in hoofdstuk 2 van dit wijzigingsdocument.

9. Het onderwerp participatie verdient ruime aandacht

Antwoord gemeente
We sluiten ons hierbij aan. Zoals al uit de eerdere antwoorden blijkt is het betrekken van inwoners, ondernemers, maatschappelijke partners en andere belanghebbenden essentieel bij het uitvoeren van deze omgevingsvisie.

10. Ecovrede geeft aan dat in de omgevingsvisie handvatten nodig zijn om te voorkomen dat mensen met een laag inkomen gemiddeld vijf tot zeven jaar eerder overlijden en doet hiervoor een aantal suggesties gericht op het betaalbaar houden van woningen.

Antwoord gemeente
De omgevingsvisie legt een koppeling tussen de fysieke en sociale opgaven in de stad. Alle Arnhemmers moeten beter worden van de groei van de stad. Dit betekent aandacht in de wijken voor woningen voor álle doelgroepen en voor levensloopbestendige wijken met voldoende werkgelegenheid. Bij groei van woon-, winkel- en/of bedrijfsruimte moeten er tegelijk functies worden toegevoegd die bijdragen aan de sociale samenhang en leefbaarheid in de wijk.

10. Het verduurzamen van gebouwen moet gebeuren met toepassing van duurzame materialen (vlas, bamboe en hennep).

Antwoord gemeente
In de omgevingsvisie is opgenomen dat we bij de bouw van nieuwe woningen en het transformeren van bestaande gebouwen streven naar circulariteit. Dit doen we door duurzame materialen te gebruiken, zoveel mogelijk hergebruik en recycling toe te passen en te zorgen dat de woningen ook in de toekomst aansluiten bij de woningbehoefte.

11. In de omgevingsvisie moet aandacht zijn voor de transitie richting echte groene en duurzame bedrijventerreinen met natuur.

Antwoord gemeente
Het vergroenen van de stad is een belangrijk thema is de omgevingsvisie en richt zich zowel op woonwijken, centrumgebieden als bedrijventerreinen. Meer groen in de openbare ruimte en op particuliere terreinen en gebouwen is daarbij het uitgangspunt.

12. Wijs locaties of gebieden aan voor bouwmaterialen, voedselproductie en natuurontwikkeling. Voor lokale voedselproductie is 50 hectare nodig.

Antwoord gemeente
We stellen de gemeenteraad voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad. Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7.

13. Neem in de omgevingsvisie op het uiterlijk van gebouwen natuurlijk moet zijn, ter inspiratie zijn enkele afbeeldingen opgenomen van gebouwen met groene gevels en daktuinen.

Antwoord gemeente

Natuurinclusief bouwen is onderdeel van de omgevingsvisie en het concrete beleid hiervoor is ook al uitgewerkt. Natuurinclusief bouwen is bij nieuwbouw uitgangspunt. Hiervoor zijn beleidsregels opgesteld die we opnemen in omgevingsplannen voor nieuwe ontwikkelingen.

14. Ten aanzien van het onderwerp woningbouw in de omgevingsvisie ontbreken de Tiny Houses. Realiseer enkele grote wijken volgens dit concept en zorg dat het betaalbaar is.

Antwoord gemeente:

De bouw van Tiny Houses kan tegemoet komen aan de woonwens van sommige mensen maar we verwachten niet dat het uitrollen van dit concept bij gaat dragen aan ons streven om passende woonruimte te vinden voor de groeiende groep woningzoekenden. We sluiten deze woonvorm zeker niet uit maar deze vorm van huisvesting heeft relatief veel ruimte nodig en ruimte is schaars.

15. De ruimte voor maatschappelijk initiatief lijkt vergeten in de omgevingsvisie, hiervoor is ruimte nodig zoals voor buurtactiviteiten en dit moet betaalbaar zijn.

Antwoord gemeente

Zorgen voor voldoende maatschappelijke voorzieningen in een groeiende stad is een van de uitdagingen waar we voor staan en is onderdeel van de omgevingsvisie. In hoofdstuk 4.3 is dit opgenomen bij de afwegingsprincipes die gelden bij ontwikkelingen. Denk hierbij aan voldoende groen in de directe woonomgeving, een levendige openbare ruimte met hoge verblijfskwaliteit en de ontwikkeling van maatschappelijke voorzieningen. We beoordelen effecten van gebiedsontwikkeling vanuit verschillende invalshoeken, met in het bijzonder aandacht voor gevolgen van nieuwe ontwikkelingen op de sociale structuur van de stad en gezondheid.

16. In de visie moet worden opgenomen dat er meer ruimte nodig is voor natuur en water. Dit vraagt ook om andere boomsoorten en waterbuffering

Antwoord gemeente

Als de omgevingsvisie ergens voor staat dan is het wel voor meer ruimte voor groen, natuur en water. Het landschap met het vele groen en water is een belangrijke drager van de identiteit van Arnhem. Het groen en de beken spelen een belangrijke rol bij de klimaatadaptatie, de biodiversiteit, de leefkwaliteit en de gezondheid van de inwoners van Arnhem. In de visie ligt daarom de focus op het behouden en versterken van de groenstructuur van Arnhem, om te zorgen voor een aantrekkelijk, gezond, klimaatadaptief en groen woon- en leefmilieu. Daarbij zoeken we naar oplossingen waarbij het groen bijdraagt aan meerdere doelen van de stad, zoals waterberging, schone lucht, biodiversiteit en het tegengaan van hittestress. De vastgestelde Strategie Klimaatadaptatie is opgenomen als ambitie in de omgevingsvisie. Momenteel wordt gewerkt aan een omgevingstoets voor o.a klimaat adaptief bouwen, dit staat opgenomen bij hoofdstuk 7.3 thematische beleidsuitwerking.

17. Neem optimaal en betaalbaar/gratis openbaar vervoer op als speerpunt in de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie zet in op alle schone vormen van mobiliteit. Naast wandelen en fietsen is dit het gebruik van het OV. De

bestaande OV-structuur willen we gebruiken als de ruggengraat van stad en regio, waarlangs we de verstedelijking concentreren. Deze plekken zijn via allerlei vervoersvormen bereikbaar en mensen kunnen hier uit alle mogelijke vervoermiddelen kiezen. We maken het op deze plekken niet alleen makkelijk om van het ene vervoermiddel over te stappen op het andere, maar zorgen ook dat het aantrekkelijke plekken zijn waar mensen graag werken, verblijven, afspreken en wonen. Ten aanzien van de betaalbaarheid start de gemeente vanaf 1 april 2022 met een experiment waarbij mensen met een Gelrepas voor 15 euro per jaar gebruik kunnen maken van het OV in de stad na 9.00 uur op werkdagen en de hele dag in het weekend en op feestdagen.

18. Voor het thema gezondheid in de omgevingsvisie moeten waarden als geluk, welbevinden, ruimte voor creativiteit, gezonde woningbouw en lokale voedselvoorziening uitgangspunt zijn. Welke voorzieningen heeft een gezond levend individu nodig en welke stappen worden in de omgevingsvisie genomen voor de gezondheid en het welbevinden van de burger?

Antwoord gemeente

De gemeente ziet gezondheid inderdaad als een verbindend thema dat op al deze onderdelen van toepassing is. De omgevingsvisie sluit hier op aan en doet met name in paragraaf 5.2 concrete beleidsuitspraken over de manier waarop de gemeente dit in de fysieke leefomgeving wil bereiken.

19. De burger heeft behoefte aan vrijheid en meer ruimte voor nieuwe ontwikkelingen en factoren als frisse lucht, ruimte voor kinderen en ouderen, een plek om eigen zaken te verbouwen en ruimte voor eigen energieopwekking. Deze moeten genoemd worden in de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente

Daar zijn we het mee eens en hier gaat de omgevingsvisie in paragraaf 5.2 en 5.6 nader op in. Ten aanzien van het verbouwen van eigen voedsel is eerder al aangegeven dat paragraaf 5.2 hierop aangevuld wordt. Op die manier maakt voedselvoorziening en stadslandbouw integraal onderdeel uit van de omgevingsvisie.

20. Om waarde in de stad te houden en deze beschikbaar te houden voor de burger is het introduceren vaan een lokale munt een logische stap.

Antwoord gemeente

We nemen kennis van dit idee maar zien dit los staan van de omgevingsvisie.

Wijziging van de omgevingsvisie

We stellen de gemeenteraad voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad.

Hier voor zullen we de volgende tekst opnemen:
“ **We stimuleren natuurinclusieve landbouw**
Landbouw en natuur zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden en vormen de schakels van natuurinclusieve landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw kenmerkt zich door de afwezigheid van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen en draagt bij aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, een goede bodem- en waterkwaliteit, en dierenwelzijn. Het zorgen voor het land en de aarde, het zorgen voor elkaar en het zorgen voor het grotere geheel vormen de basis van natuurinclusieve (stads)landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw draagt bij aan een groene, klimaatadaptieve, circulaire, sociale, inclusieve en bruisende stad met een gezonde woon-, werk- en leefomgeving.

Natuurinclusieve (stads)landbouw heeft als uitgangspunt het continu streven naar het sluiten van lokale kringlopen. We onderschrijven het belang van een duurzame regionale voedselketen en de regionale voedselvoorziening. We zetten in op het verkorten van de ketens van de voedselproductie en streven naar meer verbinding tussen stad en ommeland en tussen producent en consument. We streven naar het versterken van de lokale economie en we stimuleren en faciliteren concepten en initiatieven voor lokale en regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We wijzen in en om de stad locaties aan, specifiek gericht op en bestemd voor lokale/regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We zorgen tenslotte voor promotie, educatie en bewustwording ten aanzien van lokaal voedsel en gezondheid. “

Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7. Waaronder het opstellen van een visie op duurzame (stads)landbouw en regionaal voedsel.

Reactie 12

Arnhemse Bomenbond & Stichting Tree Union

1.In de zienswijze wordt om afwijzing, ontmoediging of verbod van (hout gestookte) biomassaverbranding en mestvergisting gevraagd. Tevens wordt er verwezen naar de bezwaren van deze vorm van energie of warmte opwekking door de gemeenteraad van vorige raadsperioden.

Antwoord gemeente

Dat klopt, biomassa is een transitie warmtebron en dat is niet meer wat we willen. Tenzij de tijdelijke, kleinschalige, toepassing daarvan leidt tot minder CO2- en stikstofuitstoot en gegarandeerd is dat de herkomst van de biomassa duurzaam is en bijdraagt aan een gesloten/ circulaire afvalketen. Anders werkt de gemeenteraad er niet aan mee.

In hoofdstuk 5.6 van de omgevingsvisie wordt genoemd dat we streven naar een groene en gezonde stad met schone lucht en een stad met schone energiebronnen. Voor de wijkgerichte energie transitie zijn we met pilots gestart naar een (collectief) warmtenet voorziening als alternatief voor fossiele energie.

2. In deze reactie wordt gevraagd om de biomassacentrale van Veolia niet in te zetten voor de Arnhemse energietransitie vanwege de uitstoot van schadelijke stoffen t.o.v. de verbranding van aardgas. Zij wijzen ook ons er ook op dat Veolia zich regelmatig niet houdt aan de natuurvergunning en vragen aandacht voor de rol van deze centrale in de warmtenetten in relatie tot een duurzame energietransitie.

Antwoord gemeente

Biomassa is een transitie warmtebron en dat is niet meer wat we willen. Besloten is dat we de opgewekte warmte door deze

biomassacentrale niet meetellen in onze monitoring en behalen van de CO2-doelstellingen. De omgevingsvisie is een koers voor de lange termijn en gaat niet over handhaving; het bedrijf moet zich natuurlijk wel aan de vergunning houden.

3. In een reactie wordt er, vanwege de volksgezondheid, aandacht en visie gevraagd voor houtstook middels hout-ovens in appartementen en houtstook bij particuliere huishoudens.

3. Antwoord gemeente

Voor nieuwe houtovens als collectieve voorziening voor het verwarmen van woningen geldt dat dit vergunningsplichtig is. Hiervoor geldt het antwoord dat bij vraag 1 is gegeven. Beleid t.a.v. collectieve houtovens zal worden opgenomen in de beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad (zie hieronder). In de Arnhemse luchtagenda "naar een schonere lucht in 2025" staan de maatregelen die we in de periode 2018-2025 nemen om de luchtkwaliteit te verbeteren.
Voor de volledigheid hierbij de link naar de Luchtagenda waarin maatregelen m.b.t. houtstook te lezen zijn.
www.arnhem.nl/Inwoners/wonen_en_milieu/Lucht_en_geluid/Lucht/Luchtkwaliteit

In de toekomst zal de Luchtagenda een plek krijgen in de Visie Gezonde Leefomgeving (zie hoofdstuk 7 van de omgevingsvisie) hier staat genoemd dat we aan de slag gaan met het opstellen van een samenhangende beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad. Maatregelen over Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een gezonde leefomgeving voort maar bevat ook wijzigingen gericht op o.a.:
• het in lijn brengen van de gebiedsgerichte milieubenadering met de nieuwe ontwikkelgebieden in de omgevingsvisie;
• het ontwikkelen van een dashboard gezonde en veilige leefomgeving.

Momenteel zijn er nog geen algemeen aanvaarde inzichten over de schade van houtstook (gezondheid) of de hinder (overlast). Evenmin bestaan er algemeen aanvaarde inzichten over de wijze waarop de concentraties fijnstof in de omgeving als gevolg van het gebruik van de houtkachels moeten worden gemeten.
Hier wordt landelijk onderzoek naar gedaan, in samenwerking met gemeenten. Ook Arnhem heeft zich in 2020 aangesloten bij het Schone Lucht Akkoord (SLA): daarin wordt gestreefd naar een gezondheidswinst van 25 % ten opzichte van 2016 door de concentratie van schadelijke stoffen in de lucht te reduceren, zoals fijnstof, ultra fijnstof (roet) en stikstofdioxide (NO2). In het SLA zijn ook doelstellingen opgenomen over houtstook en biomassa.

4. In deze reactie wordt gevraagd hoe Arnhem de luchtkwaliteit gaat verbeteren.

Antwoord gemeente
Volgens de huidige Europese normstelling worden er momenteel in Arnhem geen grenswaarden overschreden. Er is in het verleden 1 knelpunt geconstateerd aan de Eusebiusbuitensingel. In heel Arnhem hangen meetpunten om de luchtkwaliteit te monitoren. De jaarrapportages zijn terug te vinden op de site van de gemeente Arnhem:
www.arnhem.nl/Inwoners/wonen_en_milieu/Lucht_en_geluid/Lucht/Luchtkwaliteit

Helaas voldoen wij nog niet aan de voorgestelde WHO- normen omdat de huidige achtergrondconcentratie in Arnhem al hoger is vanwege invloeden vanuit het Rurhgebied. Dat kunnen wij als gemeente lokaal niet oplossen.

Wij streven altijd naar een gezondere leefomgeving. Dat doen we o.a. door in te zetten op een nieuw duurzaam mobiliteitsbeleid. Daarnaast hanteert de gemeente Arnhem een programmatische aanpak van zowel de luchtkwaliteit (de Luchtagenda) als geluidshinder (Actieplan Omgevingslawaai). In dat kader wordt al een flink aantal maatregelen uitgevoerd, met focus op de centrumring (milieuzone, doorstromingsmaatregelen, schone bussen etc.).

5. Ook vraagt deze instantie om maatregelen om bodemwateronttrekking uit de bosgronden in Arnhem te verminderen t.b.v. industrie, landbouw en drinkwatervoorziening. Ook wordt aandacht gevraagd voor het aanwenden van gezuiverd rivierwater en het bevorderen van regenwater voor huishoudelijk gebruik. In Arnhem zuid spelen problemen met het lage grondwaterpeil en de consequenties hiervan voor planten en bomen.

Antwoord gemeente

Drinkwater voor menselijke consumptie is een basisvoorziening en heeft mede daarom een hoge (Europese) zorgplicht als het gaat om het beschermen van de kwaliteit. De beste manier om de kwaliteit van het grondwater te beschermen is om deze buiten potentieel vervuilende omgevingen te plaatsen, dus niet in agrarische-, woon en industriegebieden. Dan blijft in Arnhem over de natuurgebieden, daardoor zijn deze natuurgebieden door de grondwaterwinningen ook vele decennia gevrijwaard van vervuiling. De drinkwaterwinning in Arnhem-Noord onttrekt haar water uit een laag die zich meer dan 50 m. diepte bevindt en wordt aangevuld door neerslag dat op het grote Veluwemassief valt. Door klimaatverandering neemt de jaarlijkse hoeveelheid op de Veluwe toe, dus bij een gelijkblijvende onttrekking neemt de watervoorraad toe. Tegelijk is de diepte waarop het grondwater onttrokken wordt onbereikbaar voor vegetatie.

We zijn er geen voorstander van dat huurders/pachters in het buitengebied grondwater onttrekken voor het besproeien van gewassen. Al met al zijn het aantal onttrekkingen van grondwater in het buitengebied van Arnhem zeer beperkt en hebben de bossen op de Veluwe dan ook geen nadeel van de grootste onttrekking door drinkwaterwinning. Het vergunnen, beperken of verbieden van grondwateronttrekkingen is echter geen gemeentelijke bevoegdheid. De bevoegdheid voor grote industriële winningen of drinkwaterwinningen ligt bij de provincie. Ook grote industriële winningen zijn een provinciale bevoegdheid. Voor kleinere onttrekkingen van grondwater is het waterschap bevoegd gezag. Verder is in een deel van Arnhem-Noord het bestemmingsplan leemlagen van toepassing. Dit bestemmingsplan verbiedt het maken van boringen als deze schade kunnen aanrichten aan de aanwezige leemlagen.

De winning van drinkwater uit rivierwater is veel moeilijker dan vanuit grondwater door lozingen en verontreiniging door medicijnen. Ook neemt de kans op lagere waterafvoeren toe waardoor de waterkwaliteit afneemt. Daar deze factoren is de waterkwaliteit niet constant en te slecht om als drinkwater te gebruiken en neemt ook de leveringszekerheid af: een verplichting voor de drinkwaterbedrijven. Dat wil niet zeggen dat het winnen van drinkwater uit oppervlaktewater niet wordt bekeken, maar het is een veel minder stabiele bron.

Hergebruik van regenwater is altijd een goed idee. Dat zien we terug de subsidieaanvragen voor klimaat adaptieve maatregelen. Momenteel ontwikkelen we een klimaattoets en wordt er gewerkt aan het programma klimaat en radicaal vergroenen (zie Hoofdstuk 7). Bij de uitwerking van dit programma komt hergebruik van regenwater zeker aan de orde.

De klimaattoets wordt gehanteerd bij nieuwbouw ontwikkelingen. In de huidige wetgeving is het benutten van regenwater alleen toegestaan voor individuele woningen en het aanleggen van een collectief netwerk door de overheid is verboden.

Wat betreft Arnhem-Zuid, in een deel van Arnhem-Zuid speelt de rivier inderdaad een grote rol. Het meest invloedrijk is de rivier in situaties met hoge waterstanden. Het effect van de rivier op een deel van Arnhem-Zuid is dan goed te zien. Bij lage waterstanden op de rivier zakt het grondwater in een deel van Arnhem-Zuid wel weg, maar tot een bepaalde diepte. Daarna zorgt de aanvoer van grondwater vanaf de Veluwe voor een ondergrens. Dit is een natuurlijke situatie die sterk overeenkomt met de uiterwaarden.

6. In deze reactie wordt gevraagd om de geluidslast voor bossen en natuurgebieden langs de A12 en A50 te verminderen.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie maakt deze inzet ook mogelijk maar is een visie op de lange termijn en beschrijft geen concrete acties en plannen voor de uitvoering. Het plaatsen van geluidschermen is daarom binnen de omgevingsvisie mogelijk.

In Hoofdstuk 5 het volgende opgenomen: "We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering. Voor een gezondere stad is de milieukwaliteit voor de hele stad belangrijk. Dit betekent het terugdringen van het lawaai in de stad en een gezonde lucht-, water en bodemkwaliteit. We beseffen dat het op de ene plek in de stad drukker is en dat er meer overlast is dan op een andere plek. Om die reden hanteren we een gebiedsgericht milieubeleid. Dit betekent dat we onze milieuambities afstemmen op de levendigheid en het gebruik van een gebied. Langs doorgaande wegen kunnen we andere normen accepteren dan in een buitenwijk. Een gebiedsgerichte benadering vraagt ook om een goede monitoring van de milieusituatie. We streven naar het voldoen aan de gezondheidsnormen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO).

7. In deze zienswijze wordt gevraagd of de aanleg van zonneparken in het buitengebied van Arnhem Noord strijdig is met de natuurbelangen, de bescherming van Natura 2000 gebieden en verrommeling veroorzaakt. Ze stelt voor om meer in te zetten op zonnepanelen op daken en afspraken met woningstichtingen

Antwoord gemeente

We staan we voor grote opgave van de energietransitie en regionale afspraken voor de energietransitie. Daarom onderzoeken we in het gebied rondom vliegbasis Deelen samen met partners naar de mogelijkheden voor het opwekken van zonne-energie. Deze gronden hebben nu een landbouw- en geen natuurbestemming en vallen niet onder de natura 2000 gebieden. De transitie en de ontwikkelmogelijkheden van dit terrein naar duurzame energiebronnen (klimaatlandschappen) wordt in de structuurvisie en de groenvisie al genoemd.
Daarbij komen de opbrengsten van de zonnevelden ten goede aan natuur- en bosherstel en vergroting van de biodiversiteit op de Arnhemse Veluwe.

Daarnaast stimuleren we inwoners, bedrijven en instellingen om zonnepanelen op hun dak te leggen, met lage renteleningen, maatwerkgesprekken en energiescans. Sinds 2019 is het aantal zonnepanelen op daken ruim verdubbeld, en deze stijging zet verder door. Het totale geschikte dakoppervlak van Arnhem is echter niet voldoende om de Arnhemse doelstellingen te halen. We hebben daarvoor ook zonnevelden nodig. Verder bekijken we

samen met Rijkswaterstaat en Prorail of de ruimte en de geluidschermen langs snelwegen en spoorlijnen te gebruiken zijn.

Volgens een masterstudie van de Wageningen University en Recearch (WUR) kan een zonneveld een positiever effect hebben op de biodiversiteit van een gebied dan wanneer het wordt gebruikt voor agrarische doeleinden (bv. kunstmest en bestrijdingsmiddelen zijn niet nodig). De opgave is dan ook 'natuurinclusieve zonneparken' te ontwikkelen zoals het zonneveld Koningspleij, langs de Rijn.

8. In deze reactie wordt aandacht gevraagd voor de toename van groen en bosterreinen in Arnhem Zuid als er ook meer woningen worden gerealiseerd.

Antwoord gemeente

De inzet van de omgevingsvisie is dat we bij verstedelijking inzetten op verbetering van de leefbaarheid voor mens en dier. Daarbij hoort o.a. het omvormen van verharding naar groen, vergroten van de biodiversiteit, de bestaande openbare ruimte kwalitatief beter inrichten en nieuwe groene verbindingen maken vanuit wijken naar parken en groen in de omgeving. Een groot deel van de woningbouw opgave vindt plaats op terreinen of in gebieden waar nu veel verharding aanwezig is (bv. Akzo en Kronenburg). De inzet is om hier zowel woningen toe te voegen maar ook om de verharding (rijbanen en parkeerplaatsen) om te vormen naar buurtgroen en parken.
Het uitwerken van de 3-30-300 groennorm voor nieuwe ontwikkelingen staat ook opgenomen in hoofdstuk 7 van de omgevingsvisie. De inzet hierbij is dat elke een inwoner vanuit zijn raam minimaal 3 bomen ziet, dat er 30 procent bladerdak in de wijk is en dat er binnen 300 meter groen van minimaal één HA aanwezig is.

9. In deze reactie wordt de visie onderschreven om met spoed woningen te bouwen en wordt ook gevraagd om een groter percentage sociale huurwoningen.

Antwoord gemeente

De trek naar de stad en de regio voor woningzoekende blijft aanwezig en vormt een uitdaging voor de toekomst. In Arnhem wordt de komende jaren gewerkt aan het beschikbaar en betaalbaar houden van woningen. We bouwen naar behoefte. Bij nieuwbouwprojecten verwachten we dat meer dan de helft van de woningen in de betaalbare segmenten ligt. De 'Woonvisie' vormt een verdere uitwerking van de omgevingsvisie; hierin worden de keuzes vastgelegd over de woningbouwprogrammering voor de komende jaren. Een nieuwe Woonvisie is aan het einde van dit jaar gereed. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus in sociale huur, vrije-sectorhuur en koop. Op die manier houden we ook onze wijken leefbaar en veerkrachtig. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen.

10. Men is benieuwd naar een onderbouwing van de extra woningen die na 2030 gebouwd moeten worden.

Antwoord gemeente

In de ontwerp-omgevingsvisie gaan we uit van een woningbouwopgave van 7.000 woningen tot 2030 en een groei van 7.000-9.000 woningen in de periode 2030-2040. Deze cijfers zijn gebaseerd op het 'Woningmarktonderzoek Regio Arnhem Nijmegen' uit 2019. Dit onderzoek wordt momenteel geactualiseerd en we verwachten in het voorjaar van 2023 een nieuw onderzoek. Dit onderzoek kan van invloed zijn op de verdere beleidsdoorwerking in de nog op te stellen Nieuwe woonvisie. Zie

verder de Voortgangsrapportage 'Arnhem biedt woonruimte' uit november 2022 voor de actuele stand van zaken rondom de woningbouwprogrammering.

11. In de zienswijze wordt gesteld dat de groei van de stad nadelig uitpakt voor de groene inwoners van de stad

Antwoord gemeente
De focus van de verstedelijkingsopgave ligt in gebieden waar nu veel verharding aanwezig is (bv. Akzo en Kronenburg). Om de biodiversiteit en de natuurwaarden in het stedelijk gebied te bevorderen is natuurinclusief en klimaatadaptief ontwikkelen belangrijk. De gemeente heeft voor nieuwe woningbouw het puntensysteem natuurinclusief bouwen ontwikkeld. Deze wordt nu al bij nieuwe bestemmingsplannen in de regels opgenomen en straks bij het omgevingsplan, samen met de klimaattoets, juridisch geborgd en geldt dan voor bouwen en inrichten.

12. Zij vragen ook om meer agrarische grond rondom de stad te benutten voor woningbouw in samenwerking met omliggende gemeenten en de provincie Gelderland.

Antwoord gemeente
We lossen de woningbouwopgave, in eerste instantie, binnenstedelijk op nabij HOV-knooppunten en voorzieningen zodat we bestaande infrastructuur kunnen benutten en geen nieuwe voorzieningen aanleggen. Als binnenstedelijk bouwen niet voldoende ruimte biedt kunnen we, op termijn, onderzoeken of agrarische terreinen aan de rand van de stad ook geschikt zijn. Daarom is het gebied ten zuiden van Rijkerswoerd opgenomen als onderzoekslocatie. Bouwen aan de randen van de stad en op agrarische gronden verder van het centrum zorgt voor meer automobiliteit en de aanleg van nieuwe infrastructuur en is minder duurzaam. De keuze voor binnenstedelijk bouwen zullen we in de definitieve MER gaan onderbouwen met o.a. een gevoeligheidsanalyse.

Veel van onze landbouwgebieden liggen in Natura 2000 gebieden en in het Geldersnatuurnetwerk. Hier willen we inzetten op de transitie naar duurzame landbouw of energielandschappen of zelfs de transitie naar natuur en niet naar een transitie naar woningbouw.
De omgevingsvisie richt zich alleen op het Arnhemse grondgebied en niet op onze buurgemeente wat niet betekent dat er geen afspraken met de regio gemaakt worden.

13. In deze zienswijze wordt aandacht en prioriteit gevraagd voor de bescherming van de flora en fauna in de stad. Er wordt o.a. gevraagd om meer agrarisch gebied te transformeren naar bos en natuurgebied.

Antwoord gemeente
Voorwaarde voor de groei van de stad is dat ook de natuurwaarden in de stad moet toenemen en dat een groene leefomgeving bijdraagt aan het welbevinden van mens en dier (zie hoofdstuk 5.2). In hoofdstuk 7 staat beschreven dat we aan de slag gaan met de uitwerking van beleid waarin we verbrede doelstellingen gaan formuleren voor dierenwelzijn en de ontwikkeling van een natuur inclusieve stad. Om de biodiversiteit en de natuurwaarden in het stedelijk gebied te bevorderen heeft de gemeente voor nieuwbouwwoningen het puntensysteem natuurinclusief bouwen in Arnhem ontwikkeld. De natuurtoets en de maatregelen catalogus natuurinclusief ontwikkelen en bouwen is opgesteld om de biodiversiteit en de natuurwaarden in het stedelijk gebied te bevorderen.

We gaan aan de slag met een visie op stadslandbouw waarbij ook de transitie van landbouw naar een extensieve vorm van landbouw en of naar natuur (naast energie landschappen) aan de orde is.

14. In deze reactie wordt aandacht gevraagd voor een visie op stilte en rustgebieden conform Europese wetgeving.

Antwoord gemeente

Arnhem is op grond van de EU- richtlijn Omgevingslawaai verplicht om iedere vijf jaar in een actieplan aan te geven wat de gemeente doet om ernstige geluidsoverlast in de stad te beperken. In maart 2022 is het Actieplan omgevingslawaai 2021-2023 vastgesteld en voldoet Arnhem aan deze verplichting. In het actieplan gaat de meeste aandacht uit naar geluidsoverlast door het wegverkeer op gemeentelijke wegen. Met het actieplan worden stappen gezet om de geluidsbelasting te reduceren met als doel de hinder van en gezondheidsklachten door omgevingslawaai te verminderen. Het actieplan volgt op de vastgestelde geluidsbelastingkaarten uit 2017. Ook in het kader van de Omgevingswet is een actieplan geluid een verplicht programma.

Ook gaan we aan de slag met het opstellen van een samenhangende beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers t.a.v. een gezonde leefomgeving (voor mens en dier) voort maar bevat ook wijzigingen gericht op gebiedsgerichte milieubenadering en het formuleren van verbrede doelstellingen voor dierenwelzijn en een natuurinclusieve en gezonde stad. In het huidige gebiedsgerichte geluidbeleid zijn al stiltegebieden aangegeven.

15. In deze zienswijze wordt aangegeven dat in de omgevingsvisie staat vermeld dat nieuwe activiteiten en bebouwing in de natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg mogelijk worden gevonden maar dat dit in strijd is met het bestemmingsplan en de voorschriften**.**

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie staat het volgende: "Ten zuiden van de Koningsweg ligt een natuur- en cultuurzone, die met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteit meer benut kan worden. Een stad heeft een stadsrand nodig waar wat kan gebeuren. Het beter benutten van de bestaande woonfuncties en agrarische of andere bedrijfsactiviteiten is hier mogelijk. Maar ook het ontsluiten voor een groter publiek en het eventueel toevoegen van functies is een optie.

Toevoegen van nieuwe activiteiten en bebouwing in deze zone is denkbaar in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur en bij voorkeur langs de Kemperbergerweg. Waarbij we uitgaan van de randvoorwaarden van het Gelderse Natuurnetwerk en Natura 2000. Nieuwe bouwtitels mogen alleen worden gerealiseerd als deze elders verdwijnen, per saldo mag er geen toename zijn aan bebouwing. De bebouwing moet tevens bijdragen aan het verbeteren van de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten. De afwisseling tussen dichte bebouwing en open landschap moet behouden blijven of versterkt worden".

Per saldo is de inzet om de natuurwaarde te verbeteren maar betekent niet dat een gebied nooit meer transformeert en op slot staat. Ontwikkelingen dragen daarom altijd bij aan verbetering van de natuurwaarden.

Bovenstaande is overigens geen beleidswijziging, in de structuurvisie Arnhem 2020 met doorkijk tot 2040 is dit beleid al in gang gezet.

16. De vraag wordt gesteld of de Omgevingsvisie Arnhem 2040 voldoet aan de Omgevingswet omdat in de omgevingsvisie rekening moet worden gehouden met het voorzorgsbeginsel, het beginsel van preventief handelen, het beginsel dat milieuaantastingen bij voorrang aan de bron dienen te worden bestreden en het beginsel dat de vervuiler betaalt.

Antwoord gemeente

Het college onderschrijft de genoemde beginselen en past deze ook toe in haar beleid en in de uitvoering van het beleid zoals bij vergunningverlening en gebiedsontwikkelingen. We zien dat deze beginselen niet expliciet benoemd of vertaald zijn in de ontwerp-omgevingsvisie. Dit komt omdat de kaders in de visie met name strategisch van aard zijn en geen concrete maatregelen bevatten waar de beginselen direct op van toepassing zijn. Dat neemt echter niet weg dat het belangrijk is op de beginselen wel als zodanig te benoemen.
Om die reden stellen we voor in paragraaf 5.3 en in paragraaf 7.2 een aanvullende tekst op te nemen die ingaan op deze beginselen in relatie tot (de uitvoering van) de omgevingsvisie.

17. Tenslotte wordt gevraagd of de omgevingsvisie de Structuurvisie van Arnhem vervangt.

Antwoord gemeente

Met het vaststellen van de omgevingsvisie legt de gemeenteraad haar ruimtelijk koers voor de stad vast. Een koers die ruimte en oplossingen biedt voor de opgaven die nu urgent zijn. De koers uit de huidige structuurvisie in 2012 vervalt daarmee. Toch zijn er nog een aantal thematische onderdelen in de structuurvisie die we nog niet in willen trekken. Reden hiervoor is dat er voor deze thema's nog geen nieuw beleid is vastgesteld. Om te voorkomen dat er op deze onderdelen een beleidsvacuüm ontstaat blijven deze vooralsnog gelden Het gaat om de beschrijving van de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2, de gebiedsgerichte milieubenadering in paragraaf 2.7, de ordening van de ondergrond in paragraaf 2.10, het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 en de beschrijvingen van onze karakteristieke stedenbouwkundige milieus in paragraaf 3.2. De omgevingsvisie vervangt de structuurvisie met uitzondering van de onderdelen de beschrijving van de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2, de gebiedsgerichte milieubenadering in paragraaf 2.7, de ordening van de ondergrond in paragraaf 2.10, het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 en de beschrijvingen van onze karakteristieke stedenbouwkundige milieus in paragraaf 3.2.

Wijziging van de omgevingsvisie

We stellen de gemeenteraad voor om

Het toevoegen van een alinea aan "we maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit": Zowel in onze circulaire aanpak als in de energietransitie beseffen we dat nieuwe innovatieve methoden gepaard kunnen gaan met onzekere risico's. Om de gevolgen voor de gezondheid zoveel als mogelijk te beperken handteren we hierbij het voorzorgsbeginsel uit de Omgevingswet (zie ook paragraaf 7.2)"

Het toevoegen van een alinea die ingaat op de milieubeginselen in paragraaf 7.2 van de omgevingsvisie.

"**Milieubeginselen als vertrekpunt**
Om inzicht te krijgen in de gevolgen van de omgevingsvisie op de verschillende onderdelen van de leefomgeving (zoals bodem, water, milieu, gezondheid et cetera), hebben we een milieueffectrapport laten

opstellen. Conclusie van het rapport is dat het effect van de omgevingsvisie over het algemeen positief is voor de leefomgeving en dat de visie aan een groot deel van de ambities een belangrijke bijdrage levert. Belangrijk aandachtspunt is wel dat de bouw van woningen op drukke plekken zoals bij OV-knooppunten naar verwachting leidt tot meer milieuhinder en dan met name geluid. Dit vraagt in de beleidsuitwerkingen en in de gebiedsontwikkeling nadere aandacht. Vooralsnog zijn er geen redenen om aan te nemen dat deze omgevingsvisie zorgt voor wezenlijke risico's voor de gezondheid. Dit betekent echter niet dat deze risico's zich niet kunnen voordoen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan risico's die samenhangen met de innovatie op het gebied van energie en circulariteit (zie paragraaf 5.3 van de omgevingsvisie). Om die reden houden we bij de uitvoering van deze omgevingsvisie in beleid, programma's, het omgevingsplan, vergunningverlening en handhaving rekening met de milieubeginselen: voorzorg, preventief handelen, bronbestrijding en de vervuiler betaalt. Mocht de gemeente het vermoeden hebben dat er bij de uitvoering sprake kan zijn van onzekere risico's dan geven we aan welke preventieve maatregelen we overwegen. Daarbij houden we zowel rekening met de belangen van de initiatiefnemer als de belangen van bescherming op gezondheid."

Reactie 13

Platform Religie Levensbeschouwing

Het Platform voor Religie en Levensbeschouwing vraagt aandacht voor een paragraaf rondom religieus erf- en cultuurgoed.

Antwoord gemeente

We werken de Toekomstverkenning Religieus Erfgoed uit tot een actieplan. Met dit actieplan stimuleren we gebedshuiseigenaren om te werken aan een duurzame toekomst van deze bijzondere categorie erfgoed. Er is ruimte voor ontwikkeling, met respect voor het bestaande.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 14a

Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen

1. Het Kennisnetwerk Arnhem – Nijmegen (KAN) begint met het geven van een compliment. Het document ziet er mooi uit en geeft veel beelden en informatie van de gemeente Arnhem.

Antwoord gemeente
Dank voor de complimenten.

2. Het KAN heeft op de voorontwerp-omgevingsvisie een inspraak reactie gegeven en vraagt of de gemeente in deze fase de beantwoording die de gemeente op deze inspraakreactie heeft gegeven wil bevestigen?

Antwoord gemeente
Bij deze bevestigen we onze eerdere beantwoording

3. Gevraagd wordt om in de omgevingsvisie de Visie 2015 die in 1997/1998 is op- en vastgesteld te noemen en vraagt of er nog een algemene stadsvisie 2040 of 2050 wordt opgesteld die ingaat op het sociale en het economische beleid.

Antwoord gemeente
De Visie uit 1998 is geen geldend beleid meer en noemen we daarom niet. De omgevingsvisie is na vaststelling het integrale richtinggevend kader voor de ontwikkeling van de stad en richt zich ook op sociale en economische thema's. Het opstellen van een stadsvisie is dan ook niet nodig.

4. De Stadsvisie 2015 moet volgens het KAN geëvalueerd te worden, net als de Structuurvisie uit 2012.

Antwoord gemeente
De genoemde Visie 2015 uit 1998- is destijds als input gebruikt voor de huidige structuurvisie. Bij het opstellen van de omgevingsvisie zijn de uitgangspunten uit de huidige structuurvisie het vertrekpunt geweest. Deze uitgangspunten zijn in de omgevingsvisie geactualiseerd naar de huidige ambities en uitdagingen. Hierbij is rekening gehouden met actueel beleid van de gemeente Arnhem, de regio, de provincie en het Rijk.

5. Het KAN vind dat de gemeenteraad het Voorontwerp niet had moeten vaststellen, maar hooguit vrij had moeten geven voor ter inzagelegging. Nu heeft de Raad - weliswaar in oude samenstelling - het stuk al vastgesteld.

Antwoord gemeente
Vanwege de kaderstellende rol die de gemeenteraad heeft onder de Omgevingswet heeft de gemeenteraad het voorontwerp vastgesteld en stelt de raad ook de definitieve versie vast.

6. Het KAN wil graag gebruik maken van het spreekrecht bij de behandeling van de vaststelling van de visie door de gemeenteraad

Antwoord gemeente
Alle indieners van een zienswijze worden benaderd door de griffie met de vraag of zij bij de behandeling gebruik willen maken van het spreekrecht.

7. Arnhem is een unieke stad. Noord en Zuid zijn twee verschillende delen van de stad die samen Arnhem vormen. Arnhem is stad in het groen. Het groen ligt in en om de stad. Dat is een kenmerkend onderdeel van de

geschiedenis van Arnhem. Ik onderschrijf deze DNA-schets die de gemeente Arnhem over de stad meegeeft.

Antwoord gemeente
Goed te vernemen dat het KAN deze kenschets steunt.

8. Het KAN stelt dat Arnhem centrum is tussen Randstad en Ruhrgebied en trekt mensen uit het westen. Arnhem en Nijmegen samen vormen de parel van het oosten in het centrum van de Euregio Rijn Waal. Het KAN leest bevestigende woorden in de omgevingsvisie voor deze stellingen.

Antwoord gemeente
We nemen kennis van deze constatering.

9. Arnhem is volgens het KAN een gedeelde en verdeelde stad. Dit verdeeld zijn is niet gebonden aan noord, oost, west of zuid. Er zijn wijken waar armoede is, er zijn wijken waar de Arnhemmers afgehaakt zijn. De aanpak in het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid is hier een stevige aanzet voor een oplossing voor.

Antwoord gemeente
We nemen kennis van deze constatering.

10. Het KAN mist Rozendaal in het rijtje kernen dat sterk gericht is op de voorzieningen in Arnhem.

Antwoord gemeente
Het gaat hier niet om een uitputtende lijst, de kernen noemen we alleen als voorbeeld.

11. Gemist worden de NOVI, de NOVEX, de Omgevingsagenda Oost en de drie Blauwe Omgevingsvisies.

Antwoord gemeente
De NOVI en POVI noemen we in de omgevingsvisie. De NOVEX-status van het gebied spoorzone oost is ook een relevent kader en voegen we toe aan de omgevingsvisie. We zijn bekend met de Omgevingsagenda Oost en de drie Blauwe omgevingsvisies. Hier hebben we afstemming over. Deze documenten maken geen onderdeel uit van de omgevingsvisie.

12. “Arnhem is nooit een echte industriestad geworden; wel een dienstenstad. Het daarmee een groot culturele aanbod en de vestiging van ArtEZ, Introdans, Oostpool en het Modekwartier vormde de basis van de energieke en creatieve identiteit van Arnhem.” De tweede zin lijkt niet goed te lopen.

Antwoord gemeente
We passen deze zin aan.

13. In paragraaf 2.4 is de naam ‘Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen’ niet overal goed toegepast of kortweg volstaan met regio Arnhem-Nijmegen.

Antwoord gemeente
We passen deze zin aan.

14. Het recente raadsbesluit om een moskee in Fluvium A toe te staan laat zien dat de gemeente Arnhem ruimte geeft aan alle culturen. KAN onderstreept dit graag met de Raad.

Antwoord gemeente
We nemen hier kennis van.

15. Het KAN vraagt zich af of de gemeente het zorgelijk vindt dat het gebied waarbinnen de belangrijkste dagelijkse verplaatsingen (woon-werk, studie, sport, etc.) zich afspelen, uitdijt. Het KAN is van mening dat dit juist iets positiefs is.

Antwoord gemeente
We beschrijven hier één van de trends en ontwikkelingen waar we meet te maken hebben als het gaat om de ontwikkeling van de stad en vellen geen oordeel over deze ontwikkeling.

16. Het KAN vraagt of de RES 1.0 in de omgevingsvisie is meegenomen.

Antwoord gemeente
Ja de RES is uitgangspunt.

17. De provincie Gelderland heeft berekend dat er 1,8x Gelderland nodig is om alle wensen van Gelderland te accommoderen. Het is interessant om te onderzoeken hoeveel keren 'Arnhem' we nodig hebben die om alle wensen van Arnhem te kunnen voorzien.

Antwoord gemeente
We dagen het KAN uit om hier een poging aan te wagen. Wat het aantal keer ook is, feit blijft dat we maar 1 x Arnhem hebben en dat we het daarmee moeten doen. Om die reden is samen met de stad gekomen tot afwegingsprincipes en keuzes die bijdragen aan zorgvuldig ruimtegebruik waar we zoveel mogelijk maatschappelijke behoeften mee kunnen vervullen.

18. Het toekomstbeeld in hoofdstuk 4 geeft volgens het KAN de uitdagingen helder aan. Het KAN raad de gemeente aan om deze uitdagingen verder uit te werken in notities en die door de gemeenteraad te laten vaststellen.

Antwoord gemeente
In de thematische uitwerkingen in hoofdstuk 5 en in hoofdstuk 7 gaan we nader in op de wijze waarop we deze uitdagingen vormgeven in beleidsuitwerkingen die te zijner tijd aan de raad ter besluitvorming worden voorgelegd.

19. Het KAN geeft aan dat Arnhem geen onderdeel uitmaakt van de Regio Food Valley, wat wel beweerd wordt in de tekst. Het KAN vraagt vervolgens of de gemeente in deze reactienota in wil gaan op de reactienota op de Verstedelijkingsstrategie.

Antwoord gemeente
Arnhem is inderdaad geen onderdeel van de Food Valley en we verduidelijken dit in de tekst. We zien geen aanleiding om in te gaan op de reactienota van de verstedelijkingsstrategie aangezien er geen inhoudelijk punt wordt gemaakt in de zienswijze.

20. Het KAN vindt het versterken van de Arnhemse identiteit een goede doelstelling en onderschrijft het contrast wat beschreven wordt in de omgevingsvisie. Het KAN vindt ook dat de kloof ondervangen moet worden.

Antwoord gemeente
We nemen kennis van deze constatering en kunnen aangeven dat het verminderen van de sociale ongelijkheid in de stad uitgangspunt is in de omgevingsvisie.

21. Slim bouwen op plaatsen waar al voorzieningen zijn heeft de voorkeur, tot het moment dat er een te groot knooppunt ontstaat. In beginsel dus: ja, mits.

Antwoord gemeente
We nemen kennis van deze constatering en het is goed te vernemen dat het KAN dit uitgangspunt steunt.

22. De boekenreeks 'Het Verhaal van Gelderland" is zinvolle input voor de historische beschrijving van Gelderland en de regio. Daar hoort ook de driedelige reeks "Geschiedenis van Arnhem" van F. Keverling Buisman en M.H. van Meurs uit 2009 bij genoemd te worden.

Antwoord gemeente
We zien niet direct de relatie met de ontwerp-omgevingsvisie maar nemen kennis van deze suggestie.

23. De stad kent veel historische gebouwen en locaties. Het is belangrijk om dit te tonen in de stad.

*An***twoord gemeente**
We sluiten ons aan bij dit standpunt. In paragraaf 5.1 gaan we nader in op de wijze waarop we ons erfgoed nog beter beleefbaar willen gaan maken.

24. De Toekomstverkenning Religieus Erfgoed wordt uitgewerkt in een actieplan. Dit is een zinvolle actie. In diverse gemeenten zie ik dat er een Kerkenvisie wordt opgesteld. Het verzoek is om dat ook te doen of dit hierin mee te nemen.

Antwoord gemeente
Dit is onderdeel van de uitvoering van de omgevingsvisie en als zodanig benoemd in hoofdstuk 7.

25. De wijkvisies - genoemd op pagina 37 - zijn van belang. Deze zouden in co-creatie met de Wijkplatforms en met inwoners in zijn algemeenheid moeten worden opgesteld en vastgesteld door de Raad.

Antwoord gemeente
Wijkvisies zouden inderdaad een instrument kunnen zijn om de behoeften uit de wijken te kunnen verbinden aan stedelijke opgaven maar de behoefte aan een wijkvisie moet vooral uit de wijk zelf komen evenals de wijze waarop deze tot stand komt.

26. Het KAN benoemt graag de aanwezigheid van de Linge nabij de gemeentegrens en de Rijkerswoerdse Plassen in de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente
De gemeente Arnhem voert geen beleid over onderdelen die buiten haar grondgebied vallen en zien geen meerwaarde in het noemen van deze oppervlaktewateren. Wel constateren we dat de Rijkerwoerdse plassen een belangrijke recreatieve functie hebben voor Arnhemmers.

27. Stikstof wordt benoemd op pagina 44. Het is zinvol als er nadere toelichting in de zienswijzenota of een aparte Raadsinformatiebrief komt over dit onderwerp over de gevolgen voor de gemeente Arnhem. Ook het Nationaal Programma Landelijk Gebied hoort hier een plekje in te krijgen.

Antwoord gemeente
Dit sluit goed aan op het advies van de commissie MER. Naar aanleiding van dit advies hebben we de haalbaarheid van onze visie in relatie tot stikstof nader onderzocht. Tevens hebben we de toekomst van de landbouwgronden hierbij betrokken. Voor meer informatie verwijzen we naar de aanvulling MER die als bijlage bij de omgevingsvisie is opgenomen.

28. Het KAN vraagt in hoeverre het beleid van de Minister voor VRO is betrokken bij de omgevingsvisie. De Woondeal en de Woondeal 2.0 zijn hier belangrijke trajecten.

Antwoord gemeente
De woondeal en het beleid op rijksniveau is mede van invloed op de omgevingsvisie en deze zijn zeker betrokken. De woondeal komt op verschillende plekken in de omgevingsvisie terug en speelt ook een belangrijke rol in de gebiedsontwikkeling van Kronenburg in Arnhem Zuid en Spoorzone Oost in Arnhem Oost.

29. Het KAN stelt dat de toekomstige Rijnlijn (lijn 352) en de lijnen 300, 331 (naar Nijmegen) en 231 (naar Apeldoom) belangrijk HOV-verbindingen zijn en genoemd mogen worden.

Antwoord gemeente
De rijnlijn komt op verschillende plekken terug in de omgevingsvisie omdat dit een nieuwe ontwikkeling is, we zijn terughoudend met het noemen van bestaande OV-lijnen omdat dit voor de visie van weinig toegevoegde waarde is en niet bijdraagt aan de leesbaarheid van de visie.

30. Arnhem moet trolleystad blijven. Dat staat in de omgevingsvisie en dat is positief.

Antwoord gemeente
Goed te vernemen dat het KAN deze ambitie steunt.

31. Rondom de RES memoreer ik dat er een zienswijze is ingediend op de NRD MER RES

Antwoord gemeente
We nemen deze mededeling voor kennisgeving aan.

32. Het spoor vormt een behoorlijke barrière om van het centrum naar de stadsparken te lopen. Nudging en bewegwijzering op subtiele wijze kan hier al helpen.

Antwoord gemeente
Dank voor de suggesties, het verbeteren van de bereikbaarheid van de parken vanuit de binnenstad is een belangrijk onderdeel van de gebiedsuitwerking voor het centrum.

33. De verheldering over het niet synchroon lopen van de gebiedsuitwerking Arnhem Oost en het Nationaal Programma Arnhem Oost (i.h.k.v. het NPLV) is zinvol en helder.

Antwoord gemeente
Goed te vernemen dat dit bijdraagt aan de leesbaarheid.

34. Het KAN vraagt wat in de omgevingsvisie wordt bedoeld met dat ‘de stad zich nadrukkelijker mag tonen aan de Matsersingel’? Wat voor stedelijke functies worden beoogd?

Antwoord gemeente
Hiermee bedoelen we dat op die plekken de bebouwing geïntensiveerd kan worden en dat functiemenging hier mogelijk is, dus naast wonen zijn dit werken en publiekgerichte functies.

35. Het KAN merkt op dat de plaatsnaamborden bij Elden en Schaarsbergen witte komborden moeten zijn omdat de woonplaatsnaam is ingetrokken.

Antwoord gemeente
De kleur van komborden valt buiten de scope van de omgevingsvisie.

36. De visie wordt verder uitgewerkt in beleids- en gebiedsuitwerkingen. Het KAN mist een lijstje van de uitwerkingen die volgen en ziet graag dat de uitwerkingen altijd algemeen ter inzage worden gelegd voor zienswijzen. Dit als aanvulling op vroegtijdige participatie en co-creatie

Antwoord gemeente
Hoofdstuk 7 omvat per thema een actueel overzicht van de uitwerkingen die we met de kennis van nu denken te moeten doen. Per uitwerking bepalen we welk participatieproces en procedure daarbij het meest passend is.

37. Het KAN verzoekt de gemeente om duidelijkheid te geven over de Stadsvisie 2015 uit 1998. Komt deze te vervallen of komt er en nieuwe?

Antwoord gemeente
De stadsvisie 2015 uit 1998 is input geweest voor de structuurvisie uit 2012 maar nooit op zich zelf staand beleid geweest. De visie kan als vervallen beschouwd worden en er komt geen nieuwe stadsvisie. De omgevingsvisie zoals die nu ter besluitvorming voor ligt aan de gemeenteraad vormt daarmee de strategische ruimtelijke koers voor de stad.

38. Het KAN benoemt het Regionaal Plan 2005-2020 van de Stadsregio Arnhem. Nijmegen als belangrijk kaderstellend stuk. Het KAN heeft hierover aan het Algemeen Bestuur van de Groene Metropoolregio een reflectie aangeboden op 6 juli 2022. Het KAN verzoekt om dat document te bezien en te betrekken en te benoemen bij het vaststellen van deze visie.

Antwoord gemeente
Uitgangspunt voor de kader in de regionale context is het beleid van de provincie zoals opgenomen in de Gelderse omgevingsvisie en de afspraken die we maken in het verband van de Groene Metropoolregio.

39. Het KAN gaat er vanuit dat alle genoemde stukken beschikbaar zijn via de website. Linkjes zouden worden gewaardeerd.

Antwoord gemeente
Het grootste deel van de stukken met betrekking tot de omgevingsvisie staan op onze website. We streven er naar om op zo kort mogelijke termijn alle relevante stukken via onze website toegankelijk te maken. Uitgangspunt hierbij is dat we voldoen aan de wettelijke verplichting digitale toegankelijkheid overheid. Dit kan betekenen dat we bepaalde stukken eerst nog moeten bewerken. Tot die tijd kunnen we de stukken op verzoek toezenden.

40. De Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen zit goed in het stuk. De Euregio Rijn Waal zou ook genoemd moeten worden. Zo is er recent een Mobiliteitsplan ERW vastgesteld door de Euregioraad.

Antwoord gemeente
De Euregio Rijn Waal is inderdaad goed om te benoemen in relatie tot de internationale context en voegen we toe in hoofdstuk 2

41. Graag geef ik aan bij de vervolgstappen rondom de omgevingsvisie betrokken te worden.

Antwoord gemeente
We waarderen de betrokkenheid van het KAN en zien de inbreng bij de verschillende uitwerkingen van de omgevingsvisie of de actualisatie van de omgevingsvisie in de toekomst graag tegemoet.

42. Arnhem is van een coalitie met GL, VVD, PvdA en Arnhem Centraal naar een 'Vijftig tinten groen'-college gegaan. Opvallend is het om te constateren dat het nieuwe collegeakkoord geen wijzigingen in de tekst bewerkstelligen. De omgevingsvisie moet niet kleurloos zijn en dat is ook niet zo.

Antwoord gemeente
De omgevingsvisie zoals die met de stad tot stand is gekomen sluit erg aan bij de ambities van het college, afgezien van enkele kleine aanscherpingen zijn er geen grote wijzigingen doorgevoerd door het nieuwe college.

43. In de Collegenota wordt gewag gemaakt van een Participatiedocument en een Actualisatiedocument. Een participatiedocument heeft het KAN niet aangetroffen. Alleen het participatiedocument uit april 2021 is bekend.

Antwoord gemeente
Het gaat inderdaad om dit document. We zorgen voor een linkje naar dit document in hoofdstuk 1 waar we ingaan op de totstandkoming van de omgevingsvisie.

44. Wanneer is het raadsvoorstel 'Plan van aanpak Omgevingsplan Arnhem' vastgesteld?

Antwoord gemeente
Op 15 maart 2021 zie ook: Document Arnhem - Getekend raadsbesluit - iBabs RIS (bestuurlijkeinformatie.nl)

45. Aangegeven is in hoofdstuk 7 welk beleid de basis is voor de komende uitwerkingen. Niet is aangegeven is welk beleid nu komt te vervallen.

Antwoord **gemeente**
Totdat de betreffende beleidsuitwerkingen zijn vastgesteld blijft het genoemde beleid vooralsnog gelden. We kunnen dus niet aangeven welk beleid komt te vervallen.
We zullen wel verduidelijken welke onderdelen van de Structuurvisie Arnhem 2020 | doorkijk 2040 vooralsnog van kracht blijven. En welke andere aspecten daarmee komen te vervallen.

46. Het is duidelijk dat de gemeente Arnhem mijn stelling dat Arnhem en Nijmegen niet tot Arnhijmegen moet verworden. De twee steden vullen elkaar door hun verscheidenheid aan.

Antwoord gemeente
We nemen deze conclusie van het KAN voor kennisgeving aan.

47. De Euregionale Strategische Agenda 2025 ontbreekt als strategische nota in de tekst van de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente
De omgevingsvisie pretendeert niet een overzicht te zijn van alle actuele beleidskaders, maar stipt daar waar relevant een aantal aan.

48. Het KAN verzoekt de gemeente te bevestigen dat de gemeente naast de Regionale Visie en de Regionale Agenda 2022 van de Groene Metropoolregio ook de Regionale Agenda 2023-2024 onderschrijft.

Antwoord gemeente
Ja die onderschrijven we.

49. Graag leest het KAN in de omgevingsvisie concreet dat Arnhem geen kernenergie wil in Arnhem.

Antwoord gemeente
In de omgevingsvisie staat dat Arnhem ruimte maakt voor de opwek van schone energie. Onze opvatting is dat kernenergie daar niet onder valt.

50. Klopt de constatering dat het NS Station Arnhem Oost/Pleij niet meer in de plannen voorkomt? Waarom is dit het geval?

Antwoord gemeente
Ja dat klopt de reden is dat er op basis van de huidige inzichten bij het Rijk en de provincie onvoldoende draagvlak is om deze ambitie binnen de termijn van 2040 uit te voeren.

51. Het ingediende bezwaarschrift is met de toelichting in het actualisatiedocument ingetrokken.

Antwoord gemeente
We nemen deze mededeling voor kennisgeving aan.

52. Op het OER zal het KAN separaat ingaan.

*Ant**woord gemeente***
Zie beantwoording 14b

Wijziging van de omgevingsvisie

We stellen de gemeenteraad voor om:
- de benaming voor de Groene Metropoolregio consequent door te voeren in de visie;
- in hoofdstuk 1 een link naar het participatiedocument toe te voegen;
- aan hoofdstuk 2 de NOVEX toe te voegen.
- in hoofdstuk 2 bij de samenwerkingsverbanden ook de Euregio Rijn Waal toe te voegen
- in hoofdstuk 2 de zin “Arnhem is nooit een echte industriestad geworden; wel een dienstenstad. Het daarmee een groot culturele aanbod en de vestiging van ArtEZ, Introdans, Oostpool en het

Modekwartier vormde de basis van de energieke en creatieve identiteit van Arnhem." aan te passen zodat deze goed loopt.
- in hoofdstuk 4 de teksten over de Food Valley aan te passen, zodat niet de indruk kan ontstaan dat Arnhem onderdeel is van de Regio Food Valley
- in hoofdstuk 7 te verduidelijken welke onderdelen van de Structuurvisie Arnhem 2020 | doorkijk 2040 van kracht blijven

Reactie 14b

Aanvullende zienswijze op het OER, Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen

Van het Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen hebben we een aanvulling op de zienswijze ontvangen die ingaat op de Omgevingseffectrapportage.

1. Het rapport geeft helder weer dat de omgevingsvisie zich concentreert op de fysieke leefomgeving. Het Kennisnetwerk ziet hier een bevestiging dat er ook een integrale sociale visie voor de stad zou moeten komen.

Antwoord gemeente

We hebben met deze omgevingsvisie al een brug gemaakt naar sociale onderwerpen. Deze omgevingsvisie gaat niet alleen over klassieke ruimtelijke ordeningsthema's als bouwen, verkeer, water en infrastructuur, maar ook over gezondheid, sociale samenhang, veiligheid en duurzaamheid.
De kern blijft dat de omgevingsvisie een integrale visie is waarin strategische hoofdkeuzen van beleid voor de fysieke leefomgeving voor de lange termijn staan.

2. Er wordt gesteld dat de planMER is opgesteld parallel aan de omgevingsvisie. Volgens de indiener van de zienswijze is dit niet geheel waar: want het voorontwerp was al gereed toen de NRD voorafgaand aan de planMER nog ter inzage lag.

Antwoord gemeente

De huidige versie van de Omgevingsvisie, waarop het planMER is gebaseerd is de ontwerp-Omgevingsvisie. In onderstaande tabel is een overzicht gegeven van het proces dat de Omgevingsvisie heeft doorgelopen:

	Toelichting	Producten
Stap 1	- Collegebesluit Voorontwerp-Omgevingsvisie, Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) en Participatiedocument - Uitwerken thematische programma's en Koersgebieden	- Voorontwerp-Omgevingsvisie - Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) - Participatiedocument
Stap 2	- Raadbesluit Voorontwerp-Omgevingsvisie, Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) en Participatiedocument	- Voorontwerp-Omgevingsvisie - Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) - Participatiedocument
Stap 3	- Opstellen MER-rapport - Raadplegen partners in de regio - Advies commissie MER - Opstellen ontwerpbesluit Omgevingsvisie	- MER-rapport - Advies commissie MER - Ontwerpbesluit Omgevingsvisie
Stap 4	- Ontwerpbesluit omgevingsvisie inclusief MER-rapport - Ter inzage periode - Definitief besluit Omgevingsvisie - Digitaliseren Omgevingsvisie	- Ontwerpbesluit - Zienswijzen - Definitief besluit

Tabel 1 Proces totstandkoming van de omgevingsvisie

Door in het MER de milieueffecten van de omgevingsvisie in samenhang te beoordelen, verschillende scenario's te vergelijken, kregen we meer inzichten in de haalbaarheid van de omgevingsvisie. In een interactief proces hebben we de inzichten uit dit proces meegenomen in de ontwerp-omgevingsvisie. Op sommige onderdelen hebben we de visie verder verduidelijkt. Zo is er op basis van de botsproeven uit het MER extra aandacht gekomen voor de koppeling van verstedelijking en duurzame mobiliteit. Ook is er meer nadruk gekomen op de uitvoerbaarheid van de ambities. Deze wijzigingen zijn weer meegenomen bij de beoordelingen in de milieueffectrapportage. Zo zijn de processen van MER en omgevingsvisie parallel aan en interactief met elkaar verlopen.

3. In de zienswijze geeft het Kennisnetwerk aan dat uit de samenvatting blijkt dat zonder de maatregelen die in de omgevingsvisie staan, er geen vooruitgang zou komen op de doelen die gesteld worden.
Met de maatregelen is alleen het doel geluid zwakker als resultaat. Geluid is een provinciaal doel. Is er contact met de provincie Gelderland over deze constatering?

Antwoord gemeente
De PlanMER en Passende beoordeling heeft voor iedereen ter inzage gelegen. Van de Provincie Gelderland hebben we op dit onderdeel geen reactie ontvangen.

4. De zienswijze gaat in op de tabel 0.2: scoren alle ontwikkelingen redelijk tot goed? Of zijn er effecten die op slecht blijven staan?

Antwoord gemeente
Conclusie van het rapport is dat het effect van de omgevingsvisie over het algemeen positief is voor de leefomgeving en dat de visie aan een groot deel van de ambities een belangrijke bijdrage levert. Belangrijk aandachtspunt is dat de bouw van woningen op

drukke plekken naar verwachting leidt tot meer geluidhinder op deze locaties.

5. In tabel 0.3 staat opgenomen dat er mogelijke strijdigheden bij een aantal doelen en ambities zijn. In de zienswijze wordt gevraagd om een reactie op deze strijdigheden.

Antwoord gemeente
De strijdigheden beperken zich tot de ambities. Om deze reden zijn botsproeven opgesteld, die zich primair richten op de grote ruimte vragers binnen deze ambities: woningbouw, duurzame energieopwekking en de circulaire economie.
Uit de analyse van synergiën en strijdigheden blijkt dat niet alle ambities zondermeer samengaan. En dat is ook logisch. Ook de omgevingsvisie erkent dat daarom keuzes gemaakt moeten worden. Dit gebeurt via de gebiedsuitwerkingen en door het toepassen van vier afwegingsprincipes.

6. Het grootste strijdpunt zit in het energievraagstuk in relatie tot een groene, gezonde en leefbare aantrekkelijke stad. Dit onderwerp speelt nu ook in de RES 2.0. Hoe gaat de gemeente met de Regio en provincie hierover in gesprek?

Antwoord gemeente
Hier is juist de Regionale Energiestrategie voor bedoeld. De samenwerkende overheden gaan nu alle informatie verzamelen om de zoekgebieden voor windturbines en zonnevelden in de RES 2.0 te kunnen bepalen. Voordat de regio besluit worden eerst de milieugevolgen onderzocht in een milieueffectrapport. Daar komen bovengenoemde strijdigheden aan bod.

7. Het planMER zal benut kunnen worden door de gemeente bij het opstellen van de gebiedsuitwerkingen. Is de gemeente van plan dit te doen?

Antwoord gemeente
Ja de aanbevelingen uit de PlanMER voeren we door bij toekomstige beleids- en gebiedsuitwerkingen

8. De specifieke aanbevelingen op pagina 10 zijn waardevol. Worden deze aanbevelingen overgenomen?

Antwoord gemeente
Ja deze nemen we over.

9. In het MMA komt het doorgaande verkeer als discussiepunt naar voren. Wil Arnhem dat het doorgaande verkeer door de stad heen gaat? Of zijn er andere oplossingen voor het doorgaande verkeer?

Antwoord gemeente
De Omgevingsvisie Arnhem 2040 heeft een duidelijke prioritering in de visie op mobiliteit. Om extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, geven we de komende jaren ruim baan aan lopen, fietsen en openbaar vervoer.

De mobiliteitstransitie richt zich op een verdere doorontwikkeling van het mobiliteitsbeleid. Hierbij koppelen we de mobiliteitsopgaven aan de verstedelijkingsopgaven en de gezondheid van onze inwoners. Dit wordt de komende periode nader uitgewerkt in een Duurzaam Mobiliteitsplan.

10. Ook wordt de noodzaak van een nieuwe visie op circulaire economie benoemd voor het MMA-scenario. Wordt dit gedeeld?

Antwoord gemeente

We gaan aan de slag met het opstellen van een beleidsuitwerking Arnhem vitale stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een vitale economie voort. Het beleid bevat ook wijzigingen gericht o.a. op een langetermijnvisie voor een circulaire economie.

Reactie 15

Stichting Scoren doe je samen

1. De stichting geeft complimenten over de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente

Dank voor de complimenten.

2. De stichting vindt het belangrijk dat er aandacht wordt besteed aan sport en gezondheid in de omgevingsvisie en rekent erop dat de sport en gezondheidsnota vertaald wordt in de visie.

Antwoord gemeente

De nota gezond en fit is uitgangspunt geweest voor de omgevingsvisie en waar mogelijk zijn deze vertaald in de thematische uitwerking 'Een groene, gezonde en veilige stad in paragraaf 5.2 van de omgevingsvisie.

3. In de omgevingsvisie moet aandacht zijn voor de noden van de jeugd. De stichting vind het een goede aak dat in het voortraject jongeren betrokken zijn en ziet graag dat de Nota jeugdbeleid 2021-2025 terug te zien is in de visie.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie richt zich met name op het fysieke onderdelen van de stad en daar waar fysiek beleid of fysieke ontwikkelingen ingrijpen op sociale thema's. de nota jeugdbeleid 2021-2025 is daarom ook niet direct onderdeel van de omgevingsvisie maar speelt indirect wel een rol. Dit is met name zichtbaar in de samenhang tussen ontwikkelingen zoals spoorzone Oost in relatie met de meer sociale Arnhem Oost aanpak. Door te zorgen voor betaalbare woningbouw, een uitnodigende openbare ruimte, passende werkplekken, scholen en maatschappelijke

voorzieningen dragen we bij aan de sociale ontwikkeling van jonge Arnhemmers.

4. In paragraaf 4.2 mist de stichting een kopje gezondheid. In de fysieke leefomgeving moet ruimte zijn om te bewegen en de stad moet leefbaar zijn waar iedereen zich fijn voelt.

Antwoord gemeente

Het aspect gezondheid is een doorsnijdend thema dat in veel van de genoemde onderdelen in paragraaf 4.2 terugkomt. De concrete ambities voor het thema gezondheid zijn te vinden in de thematische uitwerking 'Een groene, gezonde en veilige stad in paragraaf 5.2 van de omgevingsvisie.

5. De stichting stuurt ter verdieping de door hen opgestelde notitie van Nijmegen West naar Arnhem Oost toe met het verzoek om deze te betrekken bij het vervolg en de vraag om reflectie.

Antwoord gemeente

Dank voor het toezenden van de notitie. De inhoud sluit zoals de notitie zelf ook al aangeeft goed aan bij de Nota jeugdbeleid 2021-2025 en het Nationaal Programma Arnhem oost.

6. Tenslotte verzoekt de stichting de gemaakte opmerkingen ook te betrekken bij de Nota reikwijdte en Detailniveau en het MER-rapport.

Antwoord gemeente

De opmerkingen van deze zienswijze komen overeen met de inhoud van de omgevingsvisie en vragen dan ook niet om een bijstelling van de Nota reikwijdte en Detailniveau en het MER-rapport.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 16

PSP '92

1. PSP'92 vraagt of de gemeente de stelling deelt dat de omgevingsvisie de vraag 'Wat is Arnhem' moet beantwoorden.

Antwoord gemeente

Ja en dit is in de visie ook nog eens bevestigd in paragraaf 2.1 waarin de Arnhemse identiteit de basis is voor de ontwikkeling van de stad.

2. PSP'92 vraagt of het college de waarden onderschrijft die de PSP nastreeft als het gaat om het voorkomen van massaliteit, kaderloosheid en voorzien in sociale cohesie en het ruimte geven aan politieke minderheden en mensen met gewetensbezwaren.

Antwoord gemeente

Het college onderschrijft de universele rechten van de mens en streeft er naar om bij te dragen aan de Global Goals.

3. PSP'92 is van mening dat de global goals ook voor de stad Arnhem en haar wijken gelden en vraagt zich af of met deze doelstellingen rekening is gehouden in de omgevingsvisie. Het verzoek is om per doelstelling te beargumenteren of en op welke wijze er rekening mee is gehouden.

Antwoord gemeente

De global goals richten zich op het brede spectrum van duurzame ontwikkeling. De omgevingsvisie richt zich met name op het fysieke onderdelen van de stad en daar waar fysiek beleid of fysieke ontwikkelingen ingrijpen op sociale thema's. In tabel 1.1. geven we aan of er een relatie is met een doelstelling en op welke manier de omgevingsvisie bijdraagt of rekening houdt met dat doel.

Global Goal	**Relatie en invulling met de Omgevingsvisie Arnhem 2040**
Geen armoede	De omgevingsvisie erkend dat Arnhem ook een kwetsbare kant, de wijken in de stad waar Arnhemmers minder profiteren van wat de stad te bieden heeft. Een voorwaarde aan de groei van de stad is dan ook dat Arnhem vitaler en socialer wordt. Daarnaast is het voorkomen of verkleinen van energiearmoede een belangrijk thema in de visie.
Geen honger	De visie richt zich niet op dit thema.
Goede gezondheid en welzijn	In paragraaf 5.2 van de omgevingsvisie noemen we concrete doelstellingen die we in de fysieke leefomgeving kunnen doen om de gezondheid en het welzijn van Arnhemmers te verbeteren.
Kwaliteit onderwijs	De omgevingsvisie richt zich niet direct op de kwaliteit van het onderwijs. Wel is de ambitie voor een gunstig vestigingsklimaat voor onderwijs en innovatieve bedrijvigheid in en rondom de energiesector onderdeel van het toekomstbeeld in hoofdstuk 4. Daarnaast zet de omgevingsvisie in op voldoende, passende en goed bereikbare onderwijslocaties in de stad.
Gender gelijkheid	De visie richt zich niet op dit thema.
Schoonwater en sanitair	Schoon water is onderdeel van de thematische uitwerking Een groene, gezonde en veilige stad' in paragraaf 5.2 van de omgevingsvisie.
Betaalbare en duurzame energie	Onderdeel van de energietransitie is het voorkomen van energiearmoede. Deze ambitie is onderdeel van het toekomstbeeld Arnhem 2040 zoals opgenomen in hoofdstuk 4. In paragraaf 5.6 laten we zien hoe we dit voor elkaar gaan krijgen.
Eerlijk werk en economische groei	Deze global goal is in het toekomstbeeld voor Arnhem in hoofdstuk 4 verwoord als 'Een vitale stad met voldoende werklocaties en werkgelegenheid'. In

	paragraaf 5.3 werken we dit verder uit. Onder andere door te investeren in mensen en ons te richten op de dingen waar we nu ook al goed en sterk in zijn: de energiesector, de creatieve sector, ontwerp en cultuur.
Industrie innovatie en infrastructuur	Een belangrijk speerpunt in onze economische ambities is koploper worden in de energietransitie en circulariteit. Dit is uitgewerkt in paragraaf 5.3 van de omgevingsvisie. Paragraaf 5.5. richt zich op onze infrastructuur en de rol die schone mobiliteit daarin speelt.
Ongelijkheid verminderen	Uitgangspunt in de omgevingsvisie is dat de groei van de stad gepaard gaat met een verbetering van de leefbaarheid en de sociale positie van Arnhemmers die het minder hebben. Dit uitgangspunt kom op verschillende plekken in de omgevingsvisie terug en richt zich op gezondheid, mobiliteit, wonen, economie en energie. Daarnaast is het streven naar gelijkheid één van de vier afwegingsprincipes in de visie.
Duurzame steden en gemeenschappen	Duurzaamheid is een thema dat in alle onderdelen van de omgevingsvisie tot uiting komt en de basis voor de afwegingsprincipes in paragraaf 4.3.
Verantwoorde consumptie en productie	Dit komt in de omgevingsvisie tot uiting in de circulaire ambities en versterken we verder in de definitieve omgevingsvisie door de aandacht voor stadslandbouw en lokale voedselproductie.
Klimaatactie	De omgevingsvisie committeert zich aan de opgave op klimaatneutraal te zijn in 2050 en formuleert daar in paragraaf 5.6 een breed pallet aan acties voor. Maar ook de verstedelijkingsstrategie die uitgaan van binnenstedelijke ontwikkelen met functiemenging en ruim baan aan schone mobiliteit draagt bij aan het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen.
Leven in het water	In paragraaf 5.2 gaan we uitgebreid in op de waterkwaliteit en onze inspanningen om deze te verbeteren.
Leven op het land	Dat geld ook voor het leven en de biodiversiteit op het land. Ook deze inspanningen zijn opgenomen in paragraaf 5.2
Vrede, veiligheid en sterke publieke diensten	De omgevingsvisie richt zich niet direct op vrede. Veiligheid is wel een belangrijk thema dat onderdeel is van de thematische uitwerking groene, gezonde en veilige leefomgeving in paragraaf 5.2. De relatie met sterke publieke diensten ligt in de regie die de gemeente pakt in het fysiek domein op doelen te behalen. We zijn ervan doordrongen dat de opgaven alleen mogelijk zijn als we als overheid actief opereren in de gebiedsontwikkeling en stevige kaders en financiële middelen inzetten. Dit is uitgewerkt in hoofdstuk 8.
Partnerschap op doelstellingen te bereiken	We beseffen dat het behalen van de ambities uit de omgevingsvisie alleen mogelijk is als we dit samen met de stad en met onze (bestuurlijke) partners doen. Hoe we dat willen doen is opgenomen in hoofdstuk 8 van de omgevingsvisie.

Tabel 1 Global Goals in relatie tot de Omgevingsvisie Arnhem 2040

4. PSP'92 bepleit ten aanzien van de economische ontwikkeling voor meer samenwerking in de regio en met wijken onderling.

Antwoord gemeente

Samenwerking op alle (bestuurlijke) niveaus van Europa tot buurt is essentieel om de doelen uit de omgevingsvisie te bereiken. In paragraaf 2.2 gaan we nader in op onze positie in de verschillende schaalniveaus. We erkennen dat er in Arnhem grote verschillen

bestaan tussen wijken en dat die vragen op een gebiedgerichte aanpak. Daarnaast start iedere thematische uitwerking met de regionale context en gaan we in hoofdstuk 8 ook uitgebreid in op de samenwerking.

5. Er wordt gepleit voor een flexibele houding ten aanzien van ruimtelijke initiatieven met minder lastendruk.

Antwoord gemeente
De concrete aanpak hiervoor is niet opgenomen in de omgevingsvisie maar is onderdeel van de brede implementatie van de Omgevingswet in onze gemeente. Dit houdt in dat we ons beleid voorbereiden met de stad en dat er binnen dat beleid en de regels die dat beleid ondersteunen ruimte moet zijn voor initiatieven uit de stad. Bij het toetsen van initiatieven stellen we ons faciliterend op en denken we graag mee.

6.Het recht op een rustdag voor iedereen.

Antwoord gemeente
We nemen kennis van dit standpunt maar zien geen relatie met deze omgevingsvisie.

7. Er moet aandacht zijn voor de drie economische V's als het gaat om toerisme: Vervoer, Vertier en Verblijf.

Antwoord gemeente
Toerisme is een belangrijk onderdeel van onze economie en we erkennen dat dit belangrijke aspecten zijn voor dit thema.

8. PSP'92 vindt dat er plaatsen moeten worden aangewezen waar graffiti is toegestaan, daarbuiten moet het verboden worden. In de openbare ruimte moet er vrijheid zijn voor kunst en culturele uitingen.

Antwoord gemeente
Arnhem is een creatieve en cultuurstad en stimuleert creativiteit en kunst en cultuur in de openbare ruimte. De stad kent een legale graffiti plek aan de Boterdijk.

9. PSP'92 staat voor Fries taal- en cultuuronderwijs in Arnhem en de namen in de Frieslandbuurt moeten in de Friese spelling geschreven worden.

Antwoord gemeente
We nemen kennis van dit standpunt maar zien geen relatie met deze omgevingsvisie.

10. Graag ziet PSP'92 een regenboogpad in de openbare ruimte.

Antwoord gemeente
De gemeente Arnhem vindt het belangrijk dat Arnhemmers zich thuis en welkom voelen in hun stad. Diversiteit is één van de speerpunten uit het Programma Meedoen in Arnhem. We blijven investeren in acceptatie en empowerment van de Arnhemse LHBTI personen. In de regenboogagenda van Arnhem voor 2020-2022 is opgenomen dat we als gemeente vinden dat het regenboogpad moet blijven bestaan, juist om uit te stralen dat diversiteit van blijvend
belang is.

11. Er moet meer ruimte zijn in de wijken voor de Arnhemse vlag.

Antwoord gemeente

We nemen kennis van dit standpunt maar zien geen relatie met deze omgevingsvisie.

12. Er moet aandacht zijn voor archeologie en erfgoed in de wijken.

Antwoord gemeente

De Arnhemse wijken kennen een grote variatie en Arnhem kent relatief veel beschermde stadsgezichten en monumentale parken. Daarnaast heeft Arnhem een boeiende en bijzondere historie waarvan veel nog terug te vinden is. In paragraaf 5.1 van de omgevingsvisie laten we zien hoe we aandacht geven aan archeologie en erfgoed in onze stad en onze wijken.

13. PSP'92 wil dat bestuur en burger samen een probleem in de wijk oplossen door goed overleg en samenspraak in het voortraject, inspraak bij de besluitvorming en blijvend contact bij de uitvoering.

Antwoord gemeente

De gemeente Arnhem is het hier mee eens. Een belangrijk uitgangspunt bij het uitvoeren van de omgevingsvisie is daarom ook participatie. In hoofdstuk 8 van de omgevingsvisie gaan we hier nader op in. Daarnaast heeft de gemeente als onderdeel van de implementatie van de Omgevingswet de handreiking 'betrek de buurt bij uw bouwplan' ontwikkeld. In deze handreiking zitten spelregels voor participatieprocessen.

14. PSP'92 wil dat de ruimtelijke ordening rekening houdt met het behoud van landschap, natuur en openbaar groen.

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie is deze wens uitgangspunt. We hebben het behoud van landschap, natuur en openbaar groen onderdeel gemaakt van de afwegingsprincipes in paragraaf 4.3 en de verstedelijkingsladder.

15. Een Stadsforum moet vrij kunnen brainstormen over de ruimte in de stad.

Antwoord gemeente

Dit onderwerp valt buiten de scope van de omgevingsvisie. Wel kunnen we aangeven dat het onze ambities is dat de gemeente in het kader van burgerparticipatie wil gaan weken met burgerberaden.

16. Er moet aandacht zijn voor algemene mobiliteit voor iedereen die aantrekkelijk, betaalbaar, comfortabel en duurzaam is en doet suggesties zoals gratis openbaar vervoer, aangepaste tijden in het onderwijs, verkeerslichten met wachtindicatie, het integreren van oplaadpunten voor scootmobielen in oplaadpalen, stimuleren van deelvervoer en rekening houden met het gebruik door kwetsbare groepen.

Antwoord gemeente

In paragraaf 5.5 gaan we uitbereid in op onze mobiliteitsaanpak. De genoemde suggesties passen goed in de aanpak die we voorstaan en een deel hiervan wordt verder uitgewerkt in het nog op te stellen mobiliteitsplan als uitwerking van de omgevingsvisie.

17. PSP'92 bepleit een goede omgang met de schepping en wil aandacht voor klimaat, energie en natuur in de wijken en doet ook hier een aantal suggesties zoals het zelf laten produceren van energie door consumenten

al dan niet in collectief verband, voedselbossen en wijkmoestuinen en een betere bescherming van bijen.

Antwoord gemeente

Aandacht voor klimaat, energie en natuur vinden we als gemeente zeker nodig en komt dan ook uitbereid aan bod in de omgevingsvisie. Klimaat en energie en collectieve vormen van energieopwekking is opgenomen in paragraaf 5.6 van de omgevingsvisie. Het behoud en de versterking van de biodiversiteit is onderdeel van paragraaf 5.2. We vinden dat lokale voedselvoorziening nog onvoldoende een plek heeft in de omgevingsvisie. We stellen de gemeenteraad daarom voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad. Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7.

18. PSP'92 bepleit een duidelijk beleid voor afvalinzameling.

Antwoord gemeente

De gemeente is voorstander van duidelijk beleid op dit thema en werkt hier ook hard aan. Het beleid voor afvalinzameling valt echter buiten de scope van deze omgevingsvisie en kent een eigen proces.

19. Particulieren en ondernemingen moeten de kans krijgen om groenonderhoud te adopteren.

Antwoord gemeente

Dit is mogelijk in onze gemeente. We verwijzen u hiervoor door naar:
Uw buurt groener maken - Gemeente Arnhem

20. Er moet ruimte zijn voor natuurlijke, sociale ontmoetingsplekken in de openbare ruimte.

Antwoord gemeente

We zien dit als voorwaarde voor veilige, leefbare en gezonde wijken. In paragraaf 5.2 gaan we uitgebreid in op de manier waarop we onze openbare ruimte in willen zetten om onze stad groener, gezonder en veiliger willen maken. Ook bij de gebiedsuitwerking zoals in kronenburg zetten we in op meer ontmoetingsplekken in de openbare ruimte.

21 PSP'92 vraagt zich af of rekening is gehouden met de Stadsvisie en de Structuurvisie.

Antwoord gemeente

Ja, deze eerdere visies zijn betrokken in de voorbereiding van de omgevingsvisie. Een groot deel van de beleidsuitgangspunten uit deze eerdere visies staan nog steeds overeind en zijn onderdeel van de omgevingsvisie. Het gaat dan bijvoorbeeld om het landschap en onze cultuurhistorie, het belang van onze binnenstad en andere belangrijke werklocaties.

22. PSP'92 wil graag de reactie van de provincie, het waterschap, de aangrenzende gemeenten en de bewonersoverleggroepen ontvangen en weten welke overleggroepen zijn geïnformeerd.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie kent een uitgebreid voortraject. We zijn begonnen met een klankbordgroep om samen te kijken hoe we de stad konden betrekken bij de totstandkoming van de omgevingsvisie. Voor een overzicht van het participatietraject verwijzen we naar het overzicht in hoofdstuk 2 van dit wijzigingsdocument.

Wijziging van de omgevingsvisie

We stellen de gemeenteraad voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad.

Hier voor zullen we de volgende tekst opnemen:
“ **We stimuleren natuurinclusieve landbouw**
Landbouw en natuur zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden en vormen de schakels van natuurinclusieve landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw kenmerkt zich door de afwezigheid van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen en draagt bij aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, een goede bodem- en waterkwaliteit, en dierenwelzijn. Het zorgen voor het land en de aarde, het zorgen voor elkaar en het zorgen voor het grotere geheel vormen de basis van natuurinclusieve (stads)landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw draagt bij aan een groene, klimaatadaptieve, circulaire, sociale, inclusieve en bruisende stad met een gezonde woon-, werk- en leefomgeving.

Natuurinclusieve (stads)landbouw heeft als uitgangspunt het continu streven naar het sluiten van lokale kringlopen. We onderschrijven het belang van een duurzame regionale voedselketen en de regionale voedselvoorziening. We zetten in op het verkorten van de ketens van de voedselproductie en streven naar meer verbinding tussen stad en ommeland en tussen producent en consument. We streven naar het versterken van de lokale economie en we stimuleren en faciliteren concepten en initiatieven voor lokale en regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We wijzen in en om de stad locaties aan, specifiek gericht op en bestemd voor lokale/regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We zorgen tenslotte voor promotie, educatie en bewustwording ten aanzien van lokaal voedsel en gezondheid. “

Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7. Waaronder het opstellen van een visie op duurzame (stads)landbouw en regionaal voedsel.

Buiten de termijn

Reactie 17

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland Midden

De VGGM merkt op dat het thema veiligheid en gezondheid nog verdere uitgewerkt zal worden in de beleidsontwikkeling. Daarbij geven zij het advies om bij deze uitwerking het Beleidsplan Veiligheidsregio, met daarbij het regionaal risicoprofiel, mede als uitgangspunt mee te nemen. De VGGM geeft graag een bijdrage aan deze beleidsuitwerking.

Antwoord gemeente

Bedankt voor het aanbod. Bij de verdere beleidsuitwerking zullen we zeker contact opnemen met de VGGM om ervoor te zorgen dat het thema veiligheid en gezondheid goed verankerd wordt in ons beleid. Daarbij nemen we het beleidsplan mee.

4. Actualisaties

In de periode tussen het ontwerp-omgevingsvisie en de definitieve omgevingsvisie heeft nog een aantal actualisaties plaatsgevonden die relevant zijn voor de omgevingsvisie.

Het gaat om:

- Beleidsactualisaties
- Gebiedsuitwerkingen
- Doorwerking

De genoemde aanpassingen leiden niet tot koerswijziging in de visie, ze gaan slechts om beperkte actualisatie. We stellen de gemeenteraad de volgende actualisaties voor:

Beleidsactualisaties

Hoofdstuk 5.1
Een aantrekkelijk Arnhem

In het kaartbeeld bij afbeelding 5.4 (**cultuurhistorische attributen van Arnhem**) is de zone met militaire terreinen op sommige locaties verkeerd ingetekend. We stellen voor dit aan te passen naar de feitelijke situatie.

Hoofdstuk 5.2
Een groene, gezonde en veilige stad

Aan de alinea **We beperken overlast van extreme buien** stellen we voor het volgende toe te voegen: *"Ook gaan we aan de gang met de opvolger van het gemeentelijke rioleringsplan (GRP). Daarmee maken we onze wettelijke verplichtingen en zorgtaken inzichtelijk voor onze burgers en bedrijven en het maakt de besteding van de rioolheffing inzichtelijk"*

Gebiedsuitwerkingen

In zijn algemeenheid stellen we voor om de gebieden, kaarten en legenda accuraat te maken naar de stand van zaken van de betreffende ontwikkelperspectieven. Voor de ontwikkelgebieden specifiek stellen we de volgende aanpassingen voor:

Hoofdstuk 6.4
Gebiedsuitwerking Arnhem Oost

- In de alinea **Verbonden** de tekst "*Hierdoor wordt het gebied goed bereikbaar met openbaar vervoer (OV) en verschuift de focus van auto naar lopen en fietsen door groene straten*" te vervangen voor "*Door de focus te verschuiven naar groene straten voor lopen en fietsen en hoogwaardig openbaar vervoer blijft Arnhem Oost goed bereikbaar in een groeiende stad*";
- De plankaart aan passen zodat de begrenzing van het winkelcentrum Presikhaaf loopt tot aan het Lange Water;
- Onderzoekslocatie ontwikkelen woonwerk milieu, (flex-)wonen, voorzieningen voor Presikhaaf 3 vergroten zodat duidelijk is dat het winkelcentrum Presikhaaf en de Houtmanstraat hier bij horen;
- De windturbine ten westen van de Nieuwe Haven verwijderen van de plankaart;
- IJsseloord 2 is in de ontwerp-omgevingsvisie opgenomen als verdichtingslocatie voor kantoren. Dit is niet juist, dat zullen we aanpassen op de kaart

Hoofdstuk 6.6
Gebiedsuitwerking Arnhem Noord

- Bij de beschrijving over de **natuurzone ten noorden van de Koningsweg** de tekst "*het toevoegen van nieuwe woonfuncties en bedrijvigheid zijn hier niet gewenst*" verduidelijken door deze te vervangen voor: "*Toevoegen van nieuwe activiteiten en bebouwing in deze zone is niet gewenst*";
  - Bij de beschrijving van de **natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg** de tekst "*Toevoegen van nieuwe activiteiten en bebouwing in deze zone is denkbaar in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur en bij voorkeur langs de Kemperbergerweg*." vervangen voor "*Toevoegen van nieuwe activiteiten en bebouwing in deze zone is denkbaar in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur, zoals de Kemperbergerweg*."

Doorwerking

Thematische beleidsuitwerkingen

Arnhem aantrekkelijke stad

Onder "We gaan aan de slag met het opstellen van een beleidsuitwerking Arnhem aantrekkelijke stad.
Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van de ruimtelijke kwaliteit voort maar bevat ook wijzigingen gericht op:" stellen we voor het volgende toe te voegen:

- We gaan aan de slag met het opstellen van de cultuurhistorische waardenkaart;
- Bij het door ontwikkelen van onze welstandsadvisering wordt ook de advisering van kwaliteitsteams bij de verstedelijkingsgebieden toegevoegd;
- Ontwikkelen van een omgevingstoets voor klimaatadaptief, energieneutraal, circulair en natuurinclusief bouwen verplaatsen naar Arnhem groene, gezonde en veilige stad.

Onder "Basis voor de ontwikkeling van het de beleidsuitwerking Arnhem aantrekkelijke stad zijn de volgende kaders:" stellen we voor het volgende toe te voegen:

- De Erfgoedverordening 2017

Arnhem groene, gezonde en veilige stad

Onder de tekst "We gaan aan de slag met het opstellen van een samenhangende beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een gezonde leefomgeving voort maar bevat ook wijzigingen gericht op:" stellen we voor het volgende aan toe te voegen:

- We gaan aan de slag met een opvolger van het gemeentelijk rioleringsplan

Onder de tekst "Vertrekpunt voor de ontwikkeling van de beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad zijn de volgende kaders" stellen we de volgende wijzigingen voor:

- Actieplan Omgevingslawaai 2013 veranderen in Actieplan Omgevingslawaai 2023.
- Actieplan wateroverlast veranderen in Aanpak wateroverlast in Arnhem- Noord 2015
- Strategie klimaatadaptatie 2030 wijzigen in Strategie Klimaatadaptatie 2020-2030
- De bodemkwaliteitskaart is onderdeel van de Nota bodembeheer, deze niet meer apart benoemen .
- Het toevoegen van de Visie spoorgeluidmaatregelen 2017
- Het toevoegen van het gemeentelijk Rioleringsplan van 2014-2018

Arnhem vitale stad

Onder de tekst "Basis voor de ontwikkeling van de beleidsuitwerking vitale stad zijn de volgende kaders:" stellen we de volgende wijzigingen voor:

- Visie op werklocaties (in voorbereiding) wijzigen naar Visie Werklocaties Arnhem 2040;

Ruimte voor schone mobiliteit in een bereikbare stad

We stellen de gemeenteraad voor om de tekst in deze alinea in zijn geheel te vervangen voor:

"We stellen een nieuw mobiliteitsplan op waarin naast de bereikbaarheid van de stad, het tegengaan van verkeersoverlast en schone lucht de uitgangspunten zijn. Zaken die we daarbij oppakken zijn:

- *ontwikkelen van een nieuwe kijk op de rol van automobiliteit in de stad en het netwerk dat daarvoor nodig is in relatie met het loop-, fiets- en OV-netwerk en de inzet van hubs;*
- *koppelen van de mobiliteitsopgave (verduurzaming) koppelen aan de verstedelijkingsopgave en de gezondheid van onze inwoners*
- *ontwikkelen van modern parkeerbeleid gericht op de leefbaarheid van de stad met inzet van gebiedsgerichte parkeerregulering in combinatie met parkeernormen voor auto en fiets;*
- *ontwikkelen van een visie op hubs in relatie tot de beschikbaarheid van parkeerplaatsen rond het centrum;*
- *Ontwikkelen van beleid om lopen te stimuleren door o.a. het definiëren van verschillende type loopnetwerken en het formuleren van eisen waaraan deze netwerken moeten voldoen.*
- *Opstellen van beleidsregels en een vergunningensysteem voor deelvervoer in de stad*
- *Opstellen van een actieplan Nul-emissie stadslogistiek*

Basis voor de ontwikkeling van dit beleid zijn:

- *Ambitiedocument duurzame mobiliteit en bereikbaarheid 2019*
- *Accentnota fiets 2019-2024*
- *Nota Bereikbare Binnenstad 2017*
- *OV-visie Arnhem-Nijmegen*
- *Samenwerken aan hoogwaardige ov-corridors 2019-2023*
- *Fietsparkeerplan binnenstad*
- *Beleidskader deelmobiliteit 2022-2025"*

Hoofdstuk 7.3
Thematische beleidsuitwerkingen

Om de koppeling met de structuurvisie te verduidelijken stellen we voor om de volgende tekst toe te voegen aan deze paragraaf:

"Met het vaststellen van de omgevingsvisie legt de gemeenteraad haar ruimtelijk koers voor de stad vast. Een koers die ruimte en oplossingen biedt voor de opgaven die nu urgent zijn. De koers uit de huidige structuurvisie in 2012 vervalt daarmee. Toch zijn er nog een aantal thematische onderdelen in de structuurvisie die we nog niet in willen trekken. Reden hiervoor is dat er voor deze thema's nog geen nieuw beleid is vastgesteld. Om te voorkomen dat er op deze onderdelen een beleidsvacuüm ontstaat blijven deze vooralsnog gelden Het gaat om de beschrijving van de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2, de gebiedsgerichte milieubenadering in paragraaf 2.7, de ordening van de ondergrond in paragraaf 2.10, het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 en de beschrijvingen van onze karakteristieke stedenbouwkundige milieus in paragraaf 3.2."

Bijlage: Gebundelde zienswijzen

Omgevingsvisie Arnhem 2040

Bijlage

Gebundelde zienswijzen

Geanonimiseerd

GEMEENTE Arnhem

Zienswijze 1

Projectsecretaris omgevingswet

Van:	[redacted]@gmail.com>
Verzonden:	maandag 19 december 2022 13:13
Aan:	Projectsecretaris omgevingswet
Onderwerp:	Reactie omgevingsvisie 2040 + nieuwsbrief verkeersgroep Arnhem-West
Bijlagen:	Verkeersgroep AW 2022-06 Nieuwsbrief#7.pdf; Verkeersgroep AW 2022-08 Nieuwsbrief#8.pdf

Geachte Projectsecretaris Omgevingswet,

Met belangstelling en verwondering hebben wij, als leden van de Verkeersgroep Arnhem-West, kennisgenomen van het Voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Wij als bewoners van de wijk Heijenoord en Lombok zijn al jaren bezig om een goed passend verkeersplan i.o.m. de gemeente gerealiseerd te krijgen. Het schetst onze verbazing dat wij als wijk slechts zijdelings worden genoemd in het Voorontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040.

Daarnaast zijn wij van mening dat het m.n. 'de taak van de gemeente is' is om zaken en taken te coördineren met andere stakeholders, personen en organisaties die zich actief bemoeien met het welzijn van de wijk c.q. straat. Dit is de reden dat wij onderstaande graag delen, zodat ook onze wijkbehoeften opgenomen kunnen worden in de Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Ter informatie sturen wij een kopie van onze meest recente nieuwsbrieven mee, waarin informatie is opgenomen m.b.t. de verkeerssituatie in Arnhem-West.

Wij ontvangen graag een gedetailleerde reactie op onze vragen door de wethouder Ruimtelijke Ordening en Omgevingswet, mw.Cathelijne Bouwkamp.

Ook willen wij graag op de hoogte gesteld worden op welke wijze onze aandachtspunten zijn betrokken op de verdere uitwerking van genoemde Omgevingsvisie 2040

Aandachtspunten en vragen om verheldering Omgevingsvisie 2040,

Algemene opmerkingen;

Het is ons niet duidelijk waarom de aanpak van de huidige problematiek m.b.t. verkeer in Arnhem-West niet is meegenomen in het Voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040. Misschien kunt u hiervoor een reden geven.

Het is ons opgevallen dat de informatie over genoemde Omgevingsvisie niet ruim van tevoren in de Arnhemse Koerier is gepubliceerd. Ook in onze wijkkrant is geen informatie over de Omgevingsvisie verschenen.

Democratie betekent in onze ogen ook het informeren en actief benaderen van mensen/wijkbewoners. Vraag is, heeft het Team Leefomgeving in deze geen taak? Ook zijn andere kanalen voor communicatie met de bewoners van Arnhem-West, zoals social media en bijvoorbeeld affiches in supermarkten niet benut.

Ook vragen wij ons af waarom wij, als actiegroep, niet gevraagd zijn om input op deze visie te leveren? Wij zijn bekend bij zowel de gemeente als het Team Leefomgeving.

Arnhem-West is in de Omgevingsvisie niet als aandachtsgebied aangemerkt.

Vreemd, maar ook teleurstellend, m.n. omdat wij als wijk in de praktijk voor de ontsluiting zorgen cq sluiproute zijn vanuit Arnhem-Zuid en nog andere in te breiden nieuwbouwlocaties. Er lijkt een verkeersafwikkelingsplan te ontbreken.

Het is belangrijk om een visie te ontwikkelen en daarvoor het gebied goed in kaart te brengen. Hoe zijn de huidige prioriteiten tot stand gekomen? (Een plan voor een snelfietspad om gebieden aan elkaar te knopen, terwijl nog een 50 m verder op in onze wijk Heijenoord en Heijenoord levensgevaarlijke situaties bestaan met (zeer jonge) fietsers.

Wie bepaalt op, welke basis, de prioriteiten van de Omgevingsvisie. Hoe worden deze prioriteiten vastgesteld?

Definities, data?

Er wordt terminologieën gebruikt in het document die niet verder gedefinieerd worden, zoals ‘groene leefomgeving’ en ‘gezondheidsklachten’. Ook worden deze niet van normen voorzien.

Wij zien bijvoorbeeld ‘samenmeten’ van het RIVM (samenmeten.rivm.nl) niet terug en dat terwijl wij, hoewel dicht bij de bossen, een slechte luchtkwaliteit blijken te hebben, die bijna dagelijks de WHO-normen (en de nieuwe EU-normen) overschrijden.

Ook maken wij als actiegroep gebruik van de zogenaamde Telramen die, in het halve jaar dat ze verkeer registreren, onvoorstelbaar hoge aantallen auto’s tellen, een zware belasting voor onze smalle wijkstraatjes. Onze wijk is niet gebouwd voor deze hoeveelheid verkeer. Het zware verkeer (vrachtverkeer en bussen) creëert niet alleen de nodige onveilige situaties en overlast, maar heeft ook schade aan woningen tot gevolg. Bewoners zien zich gesteld voor duizenden euro’s aan kosten voor restauratie van hun gevels. Schade die buiten hun schuld is ontstaan en waar, tot op heden, geen enkele organisatie voor op wil draaien.

Waarom worden deze instrumenten, openbare data uit burgermeetnetten, niet gebruikt? Waarom is niet ingegaan op de huidige (mobiliteits) omgevingsproblematiek in de wijken Heijenoord en Lombok?

Definities en hun objectiveerbaarheid?

Er worden in de Omgevingsvisie terminologieën gebruikt die niet verder gedefinieerd worden, zoals groene leefomgeving en gezondheidsklachten.

Onze definitie voor de leefomgeving voor Heijenoord en Lombok bevat in ieder geval, verkeersveiligheid en dan m.n. voor fietsers en voetgangers, zwaar verkeer de wijk uit, beperking van verkeer i.v.m. luchtverontreiniging, beperken van het wijkvreemd verkeer tot de luchtkwaliteit aan acceptabele (WHO) normen voldoet. Terugdringing dient op zodanige wijze plaats te vinden dat er weer veilig gefietst en gelopen kan worden.

Dit roept ons bij de vraag op waarom Arnhem niet de 30 km zone invoert en handhaaft zoals in andere Nederlandse steden?

Een aantal opmerkingen en vragen per blz.

(blz 7 /90

In de Omgevingsvisie kunnen wij Arnhem-West niet vinden als apart gebied waar aandacht en geld naar toe gaat om problemen aan te pakken en het updaten van de wijk met o.a. de huidige milieu aandachtspunten.

Met updaten bedoelen wij de wijk aan te passen aan huidige normen betreffende luchtkwaliteit en verkeersoverlast.

Zie blz 65/90

Wij zijn teleurgesteld dat de visie niet doorbouwt op oplossingen voor de bestaande wijkproblemen. Er wordt opnieuw geconstateerd dat er problemen bestaan rondom de Oranjestraat en het bruggetje over het spoor. Al jarenlang zijn diverse bewoners groepen actief geweest om de gemeente te motiveren om deze brug te sluiten voor wijkvreemd verkeer c.q. als sluiproute. *Ter info, wij zijn actief bezig de vaste bus lijn, die veelal leeg door de straat dendert om te zetten naar beter passend openbaar vervoer. Hiervoor zijn ook gesprekken op provinciaal niveau gaande*.

Wij strijden al jaren voor aandacht in het verkeer in onze wijk, en voor ons andere groepen, dit is bekend en erkend bij en door Team Leefomgeving, er is regelmatig contact met de wijkagent, en met de ambtenaren van de gemeentelijke afdeling over mobiliteit. Kleine aanpassingen kunnen ook een positive verandering brengen. *Bijv. Een verkeersbord met 'verboden voor vrachtwagens' (van 3,5 ton) lijkt me een heel handige oplossing voor de wijk. Uitzondering voor bevoorrading winkels, vuilniswagen en bij specifieke werkzaamheden kan altijd.*

Blz.65/90

Inmiddels zijn er in de wijk verschillende ontwikkelingen gaande die moeten zorgen voor minder autoverkeer in de wijk. Het is ons, wijkbewoners, niet bekend waaraan gewerkt wordt. Er staat ook geen verwijzing naar andere stukken om hier kennis van te nemen.

Graag vernemen wij waar concreet aan gewerkt wordt.

Welke aanpassingen willen wij zien opgenomen in de Omgevingsvisie 2040.

Wij zien graag passende oplossingen voor de verkeersproblemen in onze wijk in de Omgevingsvisie terug. Op deze wijze weten wij dat er serieus gekeken wordt en benodigd budget vrijgemaakt wordt om de leefbaarheid van Heijenoord en Lombok, anno 2040, aanzienlijk te verbeteren zodat het inderdaad past bij de wens/zienswijze van dit visiestuk. Hierbij past specifieke aandacht voor terugdringen van de auto en het faciliteren van veilige fiets- en wandelmogelijkheden. We gaan er dan ook van uit dat deze onderlegger in ieder geval past bij de beschreven zienswijze.

Concreet zou dat volgens ons betekenen;

- **Afsluiting van de Oranjebrug voor auto's!**
- **Verkeersinrichting van de wijk op zo'n manier dat de fietser en voetganger letterlijk en figuurlijk centraal staan.**
- **30 km zones (met handhaving door de politie).**
- **Zwaar verkeer en gevaarlijke stoffen weren uit de wijk.**

Met vriendelijke groet,

[redacted] & [redacted]

Vrijwilligers met hart voor de wijk en het milieu.

namens en samen met Verkeersgroep Arnhem- West.

Nieuwsbrieven

Bijlage(n) bij de zienswijze

UPDATE #7 JUNI 2022

Verkeersgroep Arnhem-West

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Renovatie John Frostbrug; verkeerschaos in aantocht!

ACTIE VERGADERING
DONDERDAG 7 JULI 20:00 UUR ORANJEBRUG

In de periode van eind juli t/m september dit jaar is gedurende 7 (zeven!) weken deze Rijnbrug volledig afgesloten voor verkeer. Nu al is er per richting maar één rijstrook beschikbaar voor autoverkeer, en dat is al duidelijk in de straten van Heijenoord en Lombok te merken. Er staat ons, zo is de verwachting, een gevaarlijke chaos te wachten in onze woonstraten.

Verantwoordelijk voor het onderhoud aan de brug zijn Rijkswaterstaat en de Provincie Gelderland. Dat deze instanties hun aandacht vooral op de werkzaamheden richten is enigzins begrijpelijk. Wat onbegrijpelijk is, is dat de gemeente Arnhem niets heeft ondernomen om de bewoners van Heijenoord en Lombok tegen de langdurige overlast te beschermen. De gemeente laat het vinden van een omleidingsroute aan de automobilisten zelf over, met alle gevolgen van dien.

Vragen in de Gemeenteraad
De problemen rond de renovatie van de brug kwamen ook al naar voren in vragen van de SP en Christen Unie. Ook ons bezwaar (zie hieronder) tegen het verkeersbesluit werd in de bijeenkomst van 1 juni genoemd.

Meer weten?
Verkeersbesluit gemeente Arnhem >>
Rondvraag & Mededelingen 1 juni >>

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Aan de Gemeente Arnhem,
College van Burgemeester & Wethouders

Bezwaarschrift

Betreft: afsluiting John Frostbrug in verband met groot onderhoud aan deze brug en toegangswegen en het door Burgemeester en Wethouders voorgenomen verkeersbesluit inzake afsluiting van deze brug in de periode 1 juni tot 5 september 2022, zoals gepubliceerd in het Gemeenteblad op 23 mei 2022, Gemeenteblad 2022, 230498.

Arnhem: 31 mei 2022

Geacht College,

Wij, Verkeersgroep Arnhem-West, maken bezwaar tegen bovengenoemd besluit.

Ons bezwaar is niet dat wij tegen de onderhoudsmaatregelen aan de John Frostbrug zijn, maar bestaat daaruit dat wij van mening zijn dat het in dit besluit ontbreekt aan een voldoende weergave van de effecten op de verkeerssituatie in delen van onze stad. Derhalve ontbreekt het in het besluit ook aan gepaste maatregelen om de verwachte gewijzigde verkeersstromen op acceptabele wijze voor de bewoners van onze stad op te vangen.

Wij denken hierbij specifiek aan de wijken van Arnhem-West; Lombok, Klingelbeek en Heijenoord, waarin ondergetekenden woonachtig zijn. Zoals u bekend worden deze wijken met name in de spitsuren onevenredig belast met sluipverkeer. Dit is met name het geval op het kruispunt Utrechtsweg-Oranjestraat, in de Oranjestraat zelf, de Oranjeweg, de Noordelijke Parallelweg, Brouwerijweg, Tormentilstraat, Veluwestraat, Callunastraat en Heijenoordseweg. Door het afsluiten van de John Frostbrug verwachten wij toenemende verkeersstromen over de Nelson Mandelabrug. Hierdoor zal ook de verkeersdruk op de woonstraten in Arnhem West verder toenemen.

Gezien bovenstaande vragen wij u dat, gezien de impact van deze afsluiting, vooraf aan definitieve toestemming voor dit besluit,
1. Inzichtelijk te maken wat de consequenties zijn op het stedelijk en secundair wegennet, en
2. Daar waar een onacceptabel drukte wordt verwacht aanvullende maatregelen te treffen om de overlast te reduceren;
3. bij specifiek onze wijk, Heijenoord en Lombok, in verband met de verwachte extra overlast, aanvullende maatregelen te treffen voor het tegengaan van het mogelijk toenemende sluipverkeer door deze wijken. Dit vragen wij vooral ook voor onze kinderen en jongeren op de scholen in onze wijk.

Tenslotte, het is ons bekend dat woensdag 1 juni, dit onderwerp tijdens raadsvergadering in de rondvraag wordt besproken (de punten 4 en 6). Hierin wordt echter niet gesproken over de specifieke problemen die door de afsluiting ontstaan in onze wijk.

De Verkeersgroep Arnhem-West

Hulp uit België bij het tellen van verkeer; het Telraam.

Is het overlast of beleving?

Ondervinden we als bewoners van Heijenoord en Lombok echt overlast van verkeer of is dat slechts onze beleving? Dat is steeds de reactie van ambtenaren die we over het vele verkeer in onze straten aanspreken. Om de gemeente richting verbetering te sturen moeten we als inwoners van Arnhem-West blijkbaar met bewijzen komen, overschrijdingen van normen. Of, zoals de Belgische bedenkers van de verkeersteller zeggen, 'Telraam objectiveert het buikgevoel.'

Een Telraam is een lage resolutie camera die aan de binnenkant van het raam is geplakt en passerend verkeer telt. Het Telraam registreert het soort verkeersdeelnemer (voetganger, fietser auto of vrachtauto) hun aantallen en de snelheid waarmee ze de locatie passeren. Ook de rijrichting wordt door het apparaat bijgehouden.

Nuttige investering
In de Callunastraat is het eerste Telraam in gebruik genomen. Een aanvraag uit het wijkbudget is gedaan om ook in zeven andere straten een dergelijk apparaat te plaatsen, in onze ogen een zeer nuttige investering.
Wilt u meewerken aan het registreren van verkeer en mogen wij een teller in uw raam plaatsen, meldt u zich dan via verkeer@arnhemwest.nl.

Meer informatie
Het Telraam in de Callunastraat >>
Informatief filmpje over de doelstellingen van Telraam >>
Burgermeetnet luchtkwaliteit >>

Meer meten?
Het lijkt ons ook verstandig om argumenten (data) te verzamelen waar het gaat om de luchtkwaliteit in onze straten. Na de zomer volgt meer informatie over de workshop in het Huukske waarin we luchtmeters gaan bouwen.

Reactie: verkeer@arnhemwest.nl

Mobiliteit en het Coalitieakkoord

Op woensdag 1 juni werd het akkoord tussen GroenLinks, D66, Arnhem Centraal, Partij voor de Dieren, PvdA en Volt ondertekend tijdens een feestelijke bijeenkomst in Arnhem-Zuid. Doelstelling van de overeenkomst is het om Arnhem duurzamer, groener, kansrijker en meer verbonden te maken. Maar wat betekent 'meer verbonden' voor de opgeschreven ambities op het gebied van mobiliteit en leefbaarheid?

Meer weten?
Download het Coalitieakkoord 2022-2026 >>

Als inwoner van Arnhem-West zult u in het akkoord vergeefs naar specifieke doelen voor ons stadsdeel zoeken. Dit geldt overigens ook voor Arnhem-Noord. Een samenhangende aanpak in Arnhem-Oost wordt genoemd en voor Arnhem-Zuid zijn er in de overeenkomst concrete plannen geformuleerd (een nieuw cultureel centrum en heropening van een gemeentelijk loket).

Arnhem-Centrum
Op het gebied van mobiliteit komt in het akkoord alleen het centrum van onze stad naar voren. *'We kijken breder naar de verkeersstructuur voor de hele stad en specifiek naar het centrum en de singels. We maken plannen om het aantal auto's in en om de binnenstad terug te dringen en doorgaand verkeer en distributie aanzienlijk te beperken.'*

We zullen voor onze problemen met het sluipverkeer dus vooral huuvast moeten zoeken in de algemeenheden in de overeenkomst, en die zijn hoopgevend. Zo lezen we in de inleiding over de mobiliteit van morgen *'Er zijn uitstekende voorzieningen voor voetgangers en fietsers en mensen maken minder gebruik van de auto.'* En verder *'Voor iedereen in Arnhem is het fijn opgroeien in leefbare wijken.'* En tot slot van de inleiding *'Er is oog voor specifieke behoeftes in een wijk.'*

Ruim baan
Toch ziet u het *'minder gebruik maken van de auto'* niet direct terug in de ambitie *'Om autoverkeer en filevorming in de binnenstad tegen te gaan, komt er aan de rand van de stad een verwijssysteem dat het aantal vrije parkeerplaatsen aangeeft.'* Dat lijkt toch meer op een verbetering van de dienstverlening aan automobilisten.
Waar het gaat over *'een GROEN Arnhem'*, lezen we *'Voetgangers en fietsers krijgen ruim baan.' (...) 'Het is van het grootste belang voor mens en dier dat de lucht, water en bodem kwalitatief goed zijn en dat er geen sprake is van lichtvervuiling en geluidsoverlast.'*

IN DE VOLGENDE NIEUWSBRIEF

WETHOUDER NERMINA KUNDIĆ

Over de aanpak van de overlast van verkeer in Arnhem-West

Onder de kop *'een KANSRIJK Arnhem'* vinden we tenslotte ook nog een mobiliteitsambitie *'Er moeten voldoende, kwalitatief goede en voor iedereen toegankelijke schoolgebouwen zijn, die optimaal bereikbaar zijn met de fiets, het openbaar vervoer of te voet.'*

Hoe deze, vrij algemeen geformuleerde, ambities voor Arnhem-West worden uitgewerkt en welke normen er in de toekomst gehanteerd gaan worden, horen we graag van onze nieuwe verkeerswethouder Nermina Kundić. Welkom in Arnhem, en welkom in Arnhem-West!

Stel uw vraag aan de wethouder via: verkeer@arnhemwest.nl

Update herinrichting Callunastraat

Het is al even geleden (01-2020) dat bewoners van de Callunastraat met de gemeente spraken over de herinrichting van hun straat. Directe aanleiding toen was de schade aan woningen door verkeersdrempels en het versleten asfalt in de straat.

En als de afzalfmachine dan eindelijk uit de garage zou komen, zo was de verwachting, zou deze roze asfalt zou gaan leggen voor een straat die was ingericht volgens het principe van 'Fietsstraat, auto te gast'. De stoepen zouden weer op hoogte worden gebracht zodat er voor voetgangers weer een veilig (school) route zou ontstaan.

Geduld
Dat de gemeente ook met andere speelt zal de aanwonenden pas op termijn duidelijk worden, want voorlopig is het project nog in ontwikkeling, is er nog geen planning of projectleiding en staat er dus ook niets open voor inspraak. We geven de betrokken ambtenaren wel vast mee een herinrichting nooit ten dienste kan staan van een snellere doorstroming van sluipverkeer..

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Buurtbus Heijenoord (rijdt 'ie al?)

Onder de noemer 'Kleine bus, groot effect' verscheen er in de wijkkrant Langs Rijn & Rails een artikel over het initiatief om in Arnhem-West een buurtbus te starten. De zware bus, die nu vier keer per uur door onze wijk rijdt, zorgt voor schade aan woningen en staat het inrichten van onze straten als echte 30-km zone in de weg.

De reacties van wijkbewoners op het artikel waren overwegend positief. Ook een buschauffeur van busmaatschappij Breng, die regelmatig op lijn 10 rijdt, reageerde op het artikel. Hij bevestigt het beeld dat wij al van de bus in de wijk hadden; de straten zijn veel te smal voor de grote bus waardoor er vaak schade ontstaat aan spiegels van geparkeerde auto's. Ook geeft de chauffeur aan dat er erg weinig reizigers van deze buslijn gebruik maken.

Een kleine buurtbus lijkt dus een prima oplossing voor Heijenoord én Lombok. Wordt vervolgd!

Meer weten?
Bekijk het busfilmpje van de Verkeersgroep >>
Lees het CROW Handboek Buurtbus >>

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl.

Stoep geblokkeerd?
Parkeren op het fietspad?
Gevaarlijke verkeerssituatie?
Doe een Fixi-melding bij de gemeente!

fixi
Download de app in de Appstore

Join the club!

Informatie via: verkeer@arnhemwest.nl

UPDATE #8 AUGUSTUS 2022

Verkeersgroep Arnhem-West

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Renovatie John Frostbrug; Arnhem-West maakt de balans op

Duizenden extra auto's per dag passeerden de Telramen van de Verkeersgroep
Bron foto: Verkeersgroep Arnhem-West

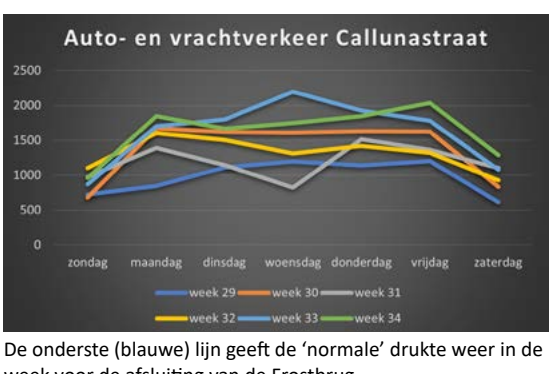

De onderste (blauwe) lijn geeft de 'normale' drukte weer in de week voor de afsluiting van de Frostbrug
Bron grafiek: Verkeersgroep Arnhem-West

Zeven weken lang vormden Heijenoord en Lombok ongewild en ongewenst een omleidingsroute voor het auto- en vrachtverkeer dat normaal van de Rijnbrug gebruik maakt. Het slechtste scenario kwam uit, het verkeer verdubbelde*, er was veel extra lawaai en de norm voor fijnstof werd dagelijks overschreden.

Verantwoordelijk voor het onderhoud aan de brug is Rijkswaterstaat. Ook provincie en gemeente hebben een rol in de uitvoering waarbij de laatste weinig inspanningen lijkt te hebben geleverd om de bewoners van Arnhem-West tegen de langdurige overlast te beschermen, en dat steekt.

Blijvertjes
Niet alleen bracht de zeven weken durende afsluiting van de Rijnbrug overlast van verkeer in Heijenoord en Lombok, de nadelige gevolgen zullen ons nog lang achtervolgen, zo is de ervaring in vergelijkbare situaties. Veel wijkvreemde automobilisten ontdekten de woonstraten van Lombok en Heijenoord als goed alternatief voor hun dagelijkse route van huis naar werk en zullen hun 'vondst' niet gemakkelijk loslaten.

1 euro per auto
En waar Rijkswaterstaat geheimzinnig doet over de totale kosten van de renovatie, zo open is de Verkeersgroep Arnhem-West over de rekening die zij in september richting deze overheidsorganisatie zal sturen. Per extra auto wordt een euro in rekening gebracht voor gederfde leefbaarheid tijdens de renovatieperiode. Een redelijke vergoeding in onze ogen, die zal worden besteed aan vergroening van de straten en de inrichting van ontmoetingsplekken voor bewoners.

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Meer weten?
Verkeersbesluit gemeente Arnhem >>
Ons bezwaar tegen het Verkeersbesluit van de gemeente Arnhem >>
Bekijk de data op Telraam.net >>

* t.o.v. het normale verkeer tijdens een vakantieperiode

Update Schoolzone's Heijenoord

Let op! U nadert een school!

'Meer veiligheid voor de kinderen en hun ouders', dat is de belangrijkste doelstelling voor de inrichting van schoolzone's. De straten rondom scholen krijgen een herkenbare inrichting zodat het alle verkeersdeelnemers direct duidelijk is dat dit gebied met extra aandacht en voorzichtigheid gepasseerd moet worden.

De uitvoerders (met spuitmal voor de witte verf) aan het werk in de Callunastraat.
bron foto's: Verkeersgroep Arnhem-West

Door gebrek aan mankracht en materiaal kon het project niet, zoals gewenst, uitgevoerd worden in het voorjaar. Een start is nu dus wel gemaakt met blauw-witte markeringen in Gentiaanstraat, Bremstraat en Callunastraat.
De Verkeersgroep hoopt dat ouders en opa's en oma's goede voornemens hebben voor het nieuwe schooljaar: lopen of fietsen naar school!

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

U VINDT ONS OP HET
WIJKFEEST
ZONDAG
18 SEPTEMBER
10:00 - 17:00 UUR
ORANJESTRAAT
NASSAUSTRAAT

'Men denke niet gering over het verkeer, dat ons te wachten staat'. Burgemeester S.J.R. de Monchy (1933)

Lees het artikel op de site van De Gelderlander >>

OPROEP VERSCHIJNT OOK IN SEPTEMBERUITGAVE VAN WIJKKRANT LANGS RIJN & RAILS

Hinder van verkeer: is het echt overlast of slechts onze beleving?

Belgische hulp voor Arnhem-West

Ondervinden we als bewoners van Heijenoord en Lombok écht overlast van verkeer of is dat niet eerder hun beleving als bewoner? Dat is steevast de reactie van ambtenaren die we over het vele verkeer en de slechte verkeersveiligheid in onze straten aanspreken. Om de gemeente richting verbetering te sturen moeten we als inwoners van Arnhem-West blijkbaar met bewijzen komen, overschrijdingen van normen. Of, zoals de Belgische bedenkers van de verkeersteller Telraam zeggen, 'Telraam objectiveert het buikgevoel.'

Het telraam aan de binnenzijde van een raam
Bron: Verkeersgroep Arnhem-West

Een Telraam is een lage resolutie camera die aan de binnenkant van het raam is geplakt en passerend verkeer telt. Door de lage resolutie zijn gezichten en kentekens onkerkenbaar. Het Telraam registreert het soort verkeersdeelnemer (voetganger, fietser auto of vrachtauto) hun aantallen en de snelheid waarmee ze de locatie passeren. Ook de rijrichting wordt door het apparaatje bijgehouden. Een microcomputer levert vervolgens de informatie aan het internet.

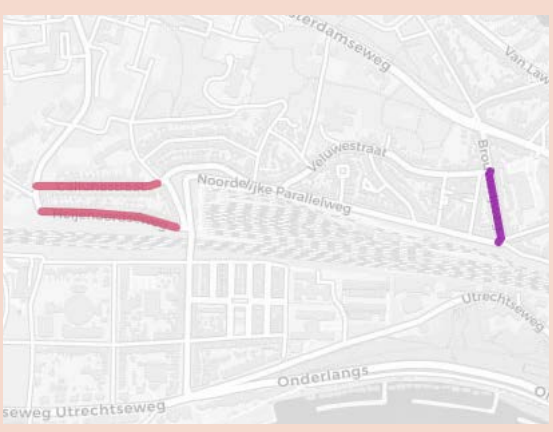

De Verkeersgroep zoekt nog ramen in de Veluwestraat, Nrd Parallelweg, Oranjestraat en Tormentilstraat
Bron afbeelding: Telraam.net

Tel je mee?
In de Callunastraat is een eerste Telraam in gebruik genomen. Een aanvraag uit het wijkbudget is gedaan om ook in enkele andere straten een dergelijk apparaat te plaatsen, in de ogen van de Verkeersgroep een zeer nuttige investering. Wilt u meewerken aan het registreren van verkeer en mogen wij een tellerkastje in uw raam plaatsen, meldt u zich dan via verkeer@arnhemwest.nl. We bekijken dan of de situatie geschikt is.

Meten is weten
Het lijkt ons als Verkeersgroep ook verstandig om argumenten (data) te verzamelen waar het gaat om de luchtkwaliteit in onze straten. Ook over de invloed van lawaai en trillingen zouden we graag meer te weten willen komen. In een volgende Wijkkrant of Nieuwsbrief meer informatie hierover. Aanmelden voor onze nieuwsbrief kan via verkeer@arnhemwest.nl.

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Meer informatie
Kijk op www.telraam.net voor meer informatie.
Informatie over de doelstellingen van Telraam >>
Burgermeetnet luchtkwaliteit >>

Gevelschade door trillingen?
Lawaaiaanhanger?
Verkeershufter?
Versleten zebra?
Doe een Fixi-melding bij de gemeente!

fixi
Download de app in de Appstore

Aanmelding voor onze nieuwsbrief kan via dit formulier

Zienswijze 2

gemeente lingewaard

Aan burgemeester en wethouders van Arnhem
T.a.v. de projectsecretaris Omgevingswet
Postbus 9029
6800 EL ARNHEM

Uw brief van		Behandeld door	[redacted]
Uw kenmerk		Telefoonnummer	(026) [redacted]
Zaaknummer	ZS-544663	Onderwerp	Zienswijze op ontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040
Bijlage(n)			
Datum	13 december 2022		

VERZONDEN 13 DEC. 2022

Geacht college,

In reactie op uw ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 vragen wij uw aandacht voor het volgende.

Koersen richting 2040
In hoofdstuk 4 van uw ontwerp omgevingsvisie kiest u voor verdere ontwikkeling van wonen en werken aan de stadsrand. Daarbij wordt geïnvesteerd in plekken die per OV goed bereikbaar zijn, in fietsverbindingen en wilt u kansen voor bodemenergie benutten.

Omgevingsbeleid voor Arnhem Zuid
In hoofdstuk 6 wordt toegelicht dat deze keuzes in Arnhem Zuid leiden tot

- Versnelling van woningbouw
- Economische versterking van Kronenburg
- Betere bereikbaarheid van Kronenburg
- Betere OV- en fietsverbindingen met Huissen
- Vertaling van de transitievisie warmte in wijkuitvoeringsplannen

Hoofdstuk 7 laat zien dat hiervoor nog een ontwikkelperspectief en gebiedsvisies worden opgesteld.

Afstemming over de uitwerking van het omgevingsbeleid
Een ontwikkelperspectief en uitgangspunten voor gebiedsvisie(s) voor Arnhem Zuid stemmen wij graag met u af, vanwege mogelijke effecten voor Lingewaard. Dit betreft in het bijzonder de volgende thema's die wij ook in onze reactie op het voorontwerp hebben aangegeven:

- Woningbouw en verdichting aan de stadsrand in relatie tot recreatiedruk op de groene ruimte in onze gemeente, waaronder o.a. Park Lingzegen en het Zeegbos bij Huissen;
- Verdichting met wonen en werken als kans voor het benutten van bodemenergie en het warmtenetwerk dat in onze gemeente wordt gerealiseerd;
- Economische versterking van Kronenburg in relatie tot het ondernemersklimaat in het centrum van Huissen;
- De uitwerking van betere bereikbaarheid van de stad vanuit Lingewaard en in het bijzonder vanuit Huissen.

gemeente lingewaard

Ook zien wij mogelijkheden voor samenwerking op thema's zoals mobiliteit en energie-/warmtetransitie.

Wij vertrouwen erop dat u voorafgaand aan het uitwerken van een ontwikkelperspectief voor Arnhem Zuid over bovengenoemde onderwerpen afstemming met ons zoekt.

Met vriendelijke groet,

burgemeester en wethouders van de gemeente Lingewaard,

de secretaris,	de burgemeester,
drs. I.P. van der Valk	dr. P.T.A.M. Kalfs

Zienswijze 3

Arnhem, 20-12-2022

Zienswijze Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040

Beste,

Met interesse heb ik het ontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040 gelezen. Vooral de verschillende visualisaties geven visueel aantrekkelijk weer wat de visie en ambitie van de gemeente is. Helaas trof ik hier tekstueel wat tegenstrijdigheden met de visualisaties aan. Hierbij vrees ik dat deze onduidelijkheden de gemeente later gaat tegenwerken, zowel juridisch als in het maatschappelijk debat.

Dit heeft met name betrekking op de nieuw ingetekende windturbine op pagina 71 van de ontwerp Omgevingsvisie, ten westen van de 4 bestaande windturbines. Tekstueel wordt benoemd dat u samen met de regio op zoek gaat naar locaties voor nieuwe energie (paragraaf 5.6).

Hierbij is benoemd dat de locaties voor zonnevelden en windturbines uit het 'New energy made in Arnhem-programma' (oktober 2019[1]), deel uitmaken van de RES. In het 'New energy made in Arnhem-programma' wordt gesproken over 5 windturbines in 2030 (waarvan inmiddels 4 windturbines zijn gerealiseerd). De rest van het doel voor 2030 wordt bepaald in het RES-traject, zoals benoemd in het 'New energy made in Arnhem-programma'.

Deze locaties zie ik echter niet terug in de RES 1.0 van de regio Arnhem-Nijmegen. Daarnaast kom ik in de concept-NRD voor het planMER RES Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (d.d. 21 september 2022[2]), binnen de gemeente Arnhem geen geschikte locaties tegen (zowel voor windturbines met 120 m als 166 m ashoogte), die ook maar enigszins gelijk zijn aan de locatie van de windturbine op pagina 71 uit de ontwerp Omgevingsvisie.

Tevens komt de locatie die op pagina 71 is opgenomen niet terug in het 'New energy made in Arnhem-programma'. In het 'New energy made in Arnhem-programma' wordt slechts gesproken over een locatie bij de waterzuivering aan de Drielsedijk en een locatie bij IJsseloord 2. De locatie bij de Drielsedijk komt overigens wel terug in de ontwerp Omgevingsvisie (afbeelding 5.20).

Mijn vragen zijn als volgt:

- Hoe strookt een windturbine op de locatie op pagina 71 met 'New energy made in Arnhem-programma', de RES 1.0 en de concept-NRD voor het planMER RES Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen? Bent u bereid dit te verduidelijken in de definitieve Omgevingsvisie?
- Bent u bereid toe te geven dat u afwijkt van het aantal windturbines (5) uit het 'New energy made in Arnhem-programma', aangezien er ook een windturbine is geprojecteerd bij de

[1] https://burgersgevenenergie.nl/wp-content/uploads/2021/03/Programmaplan-NemiA-2020-2030.pdf
[2] https://www.groenemetropoolregio.nl/media/mh1jyrqw/notitie-reikwijdte-en-detailniveau-planmer-res.pdf

waterzuivering (afbeelding 5.20) en kunt u dit verduidelijken in de definitieve Omgevingsvisie?

- Bent u van plan de twee nieuwe locaties voor windturbines in Arnhem (zoals weergegeven op afbeelding 5.20) in te brengen in het RES 2.0 proces? Zo ja, bent u bereid dit te benoemen in definitieve Omgevingsvisie?
- Bent u bereid ambitie op duurzaamheid en energie opwek duidelijker te formuleren in de definitieve Omgevingsvisie, zodat dit voor bewoners beter navolgbaar is?
- Hoe borgt u in de Omgevingsvisie de nog op te stellen RES 2.0? Bent u bereid de onderlinge samenhang tussen de Omgevingsvisie en de RES 2.0 te verduidelijken?

Ik kijk met belangstelling uit naar uw reactie en de definitieve Omgevingsvisie.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Zienswijze 4

Projectsecretaris Omgevingswet Arnhem
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

betreft: zienswijze op de Ontwerp-Omgevingsvisie Arnhem 2040
door het Kernteam Stadslandbouw Arnhem

Arnhem, 21 december 2022

Geachte heer, mevrouw,

Met veel interesse en betrokkenheid hebben wij, de leden van het Kernteam Stadslandbouw Arnhem, de Ontwerp-Omgevingsvisie Arnhem 2040 gelezen. Het lijkt ons een gedegen beleidsdocument te worden die de duurzame, ruimtelijke en maatschappelijke ambities van de stad vastlegt en een opmaat biedt voor de uitwerking in programma's en uitvoeringsplannen. Op onderdelen willen wij graag enkele opbouwend kritische opmerkingen plaatsen.

Wat ons als eerste opvalt is dat de thema's landbouw, stadslandbouw, voeding en voedselketen niet tot nauwelijks in de visie terugkomen. En dat terwijl de voedselketen een cruciale sleutel vormt naar een gezond en duurzaam Arnhem en naar een betere wereld. Wat wij hiermee bedoelen zullen we in deze zienswijze verder uitleggen.

Kleinschalige stadslandbouwinitiatieven
In Arnhem zijn de afgelopen jaren enkele stadslandbouwinitiatieven ontstaan. Het mooie is dat zij een meervoudige betekenis hebben voor de samenleving. Stadslandbouw Mooieweg bijvoorbeeld is in korte tijd uitgegroeid tot een belangrijke ontmoetingsplek in Arnhem Zuid, biedt veel mensen een gezonde en aantrekkelijke buitenomgeving en levert verse groenten aan de Voedselbank. Daarnaast wordt er natuurvriendelijk geboerd en is het gebied diverser en aantrekkelijker dan voorheen.
Hoeve Klein Mariëndaal is een zorgboerderij waar kwetsbare doelgroepen een dagbesteding hebben in een evenzo groene en gezonde omgeving en waar groenten worden geteeld voor een grote groep mensen uit Arnhem en omgeving. Daarnaast is de hoeve een mooie voorziening voor de buurt en wordt er veel gedaan op het gebied van stadstuinieren en educatie over moestuinieren. Zo zijn er nog enkele Arnhemse voorbeelden te noemen als Kweekland, Noordland en natuurlijk de veelgeprezen stadsboerderijen van Natuurcentrum Arnhem.
Dit jaar heeft Arnhem met het winnen van "De Gouden Wortel" landelijke erkenning gekregen voor haar jarenlange ondersteuning van het schooltuinieren. Arnhem zet in op stadsbreed moestuinieren

met de ambitie ‘elk kind een schooltuin’ en verbindt hiermee beleidsdoelen op het gebied van natuur, klimaat, voedsel en duurzaamheid.

Wij zijn van mening dat deze positieve initiatieven een verankering verdienen in de Omgevingsvisie en wellicht nog belangrijker; dat er in Arnhem meer van dit soort plekken komen waar buurtinitiatieven, scholen en andere collectieven gezamenlijk een stuk (versteende) ruimte transformeren tot buurtmoestuinen, voedselbossen en schooltuinen. Naast dat een dergelijke vergroening tegemoetkomt aan de gewenste klimaatadaptatie (water bufferen en hittestress tegengaan), dient het ook sociaalmaatschappelijke doelen (ontmoeten, voedselarmoede, educatie) en stimuleert het inwoners om op een gezonde manier met hun omgeving en hun voedsel om te gaan. Wij pleiten er dan ook voor om dit expliciet te benoemen in de Omgevingsvisie.

Natuurinclusieve landbouw
De laatste jaren wordt steeds meer duidelijk dat de huidige, reguliere landbouw zijn grenzen heeft bereikt en zelfs ruimschoots heeft overschreden. Het verlies aan biodiversiteit op het platteland, droogte door de lage grondwaterstanden, slechte waterkwaliteit door vervuiling met kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen en het grote stikstofprobleem zijn tekenen dat we op een andere manier onze voedselketen moeten gaan inrichten. Wij missen deze problematiek in de Ontwerp-Omgevingsvisie en willen derhalve ervoor pleiten hierover op zijn minst een gedegen paragraaf op te nemen. Hoe kijkt Arnhem als groene en duurzame gemeente naar de voedselproductie op haar eigen grondgebied? En hoe kan de gemeente Arnhem actief bijdragen aan een duurzame, circulaire, natuurinclusieve en regionale voedselketen? Als voorbeeld hiertoe heeft Herenboeren Arnhem en Omgeving een voorbeeldparagraaf aangeleverd. Deze is als bijlage onderaan deze brief gevoegd.

Korte voedselketens
Daarnaast pleiten we voor het verkorten van de ketens van de voedselproductie. Door in te zetten op korte, regionale voedselketens, worden voedselkilometers (co2 uitstoot) beperkt. Waarom liggen er appels uit Nieuw Zeeland in de supermarkt terwijl de lekkerste Elstar gewoon uit de Betuwe komt? Korte voedselketens geven regionale boeren en telers de gelegenheid om hun producten in de regio uit te zetten en daarmee meer waardering hiervoor te krijgen. Het draagt bij aan de transparantie van de voedselketen, het versterkt de lokale economie en de consument krijgt een directere band met zijn voedsel. Je kijkt als het ware naar het landschap van waaruit je eet. Herenboeren Arnhem en Omgeving zitten momenteel in de opstartfase en hebben nu al 825 geïnteresseerden die willen participeren in de realisatie van natuurinclusieve voedselproductie in Arnhem. De maatschappelijke vraag die hieruit spreekt, maar ook vanuit de andere regionale initiatieven, vraagt om een sterke positionering binnen de Omgevingsvisie.

Wij willen er dan ook voor pleiten dat stadslandbouw, natuurinclusieve landbouw en korte voedselketens concreet benoemd worden in de Omgevingsvisie. Door hierover een duidelijke definitie op te nemen en vervolgens het beleidsvoornemen uit te spreken om dit verder te

verankeren in programma's en uitwerkingsplannen, zal de Omgevingsvisie een positieve impact leveren op de gezondheid van de inwoner, de natuur en het landschap. Daarnaast is het voor de verdere uitvoering cruciaal dat er concrete, fysieke plekken worden aangewezen. De gemeente Arnhem heeft gronden in bezit die uitermate geschikt zijn voor stadslandbouwinitiatieven en natuurinclusieve landbouw. Vanuit het brede belang, zoals we dat hierboven hebben beschreven, ligt het voor de hand om meer gronden hiervoor aan te wijzen.

Het Kernteam Stadslandbouw Arnhem vertegenwoordigt een brede kennis en ervaring op het gebied van stadslandbouw, natuurinclusieve landbouw en korte voedselketens. Wij staan dan ook open om inhoudelijk bij te dragen aan een verdere uitwerking in concretere beleidsdoelstellingen, uitvoeringsprogramma's en locatievoorstellen. Graag gaan we met u het gesprek hierover aan.

Met hartelijke groet,

Het Kernteam Stadslandbouw Arnhem:

[redacted]	Studio EARTH ([redacted])
[redacted]	Groen Arnhem
[redacted]	CSA tuin Hof Bredelaar
[redacted]	Herenboeren Arnhem en Omgeving
[redacted]	Wageningen University & Research
[redacted]	Hoeve Klein Mariëndaal
[redacted]	Natuurcentrum Arnhem
[redacted]	Kweekland / Groene Rijders
[redacted]	Hogeschool van Hall Larenstein
[redacted]	Stadslandbouw Mooieweg
[redacted]	Stichting EVS-EcoVrede
[redacted]	Noordland

Bijlage: voorbeeldparagraaf aangeleverd door Herenboeren Arnhem en Omgeving

We stimuleren natuurinclusieve landbouw
Landbouw en natuur zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden, het zijn de schakels van natuurinclusieve landbouw. We stimuleren initiatieven voor een voedselproductie, waarin geen gebruik wordt gemaakt kunstmest en chemie. Deze vorm van voedselproductie draagt bij aan een rijke biodiversiteit en bodemkwaliteit. Het voorkomt ziektes en plagen en levert een grote bijdrage aan dierenwelzijn, bodem- en waterkwaliteit, legt koolstof vast en stimuleren biodiversiteit. Natuurinclusieve landbouw heeft een continu streven naar het sluiten van lokale kringlopen als uitgangspunt.

Natuurinclusieve landbouw is verbonden met de aarde en de verschillende samenlevingen op deze aarde. Zorgen voor het land, zorgen voor elkaar en zorgen voor het grotere geheel vormen de basis van de natuurinclusieve landbouw. We zetten in op het verkorten van de ketens van de voedselproductie. We waarderen de opbrengst van de boerderij. We zoeken met natuurinclusieve landbouw naar de juiste maat; een maat waarin mensen elkaar kunnen kennen, die ondernemend en duurzaam is.

Met natuurinclusieve landbouw ondersteunen we de behoefte van de stad door bij te dragen aan een groene, klimaatadaptieve, gezonde woon- en leefomgeving. We versterken de lokale economie en zorgen voor educatie en bewustwording ten aanzien van voedsel en gezondheid.

Zienswijze 5

Wandelnet
Startpunt voor wandelend Nederland

Stichting Wandelnet
Berkenweg 30
Postbus 846
3800 AV Amersfoort

T 033 465 36 60
F 033 465 43 77

info@wandelnet.nl
www.wandelnet.nl

Gemeente Arnhem
t.a.v. Projectsecretaris Omgevingswet
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

Verzonden via: Projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl

Ons kenmerk: 22.068
Onderwerp: Zienswijze ontwerp Omgevingsvisie 2040/ ontwerp besluit MER".
Datum: 21 december 2022

Geachte heer/mevrouw,

Stichting Wandelnet, een stichting die zich in geheel Nederland inzet voor de belangen van het wandelen in het algemeen en voor de wandelaars in het bijzonder, heeft kennisgenomen van de ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040. Graag maken wij gebruik van de mogelijkheid om u onze zienswijze op de Visie te geven.

Wandelnet heeft gelezen dat Arnhem in het toekomstbeeld Arnhem 2040 het wandelbelang onderkent. Daar zijn wij blij mee, want wandelen verdient een plaats in de stad en de Omgevingsvisie. We missen echter het streven uit uw eerdere concept Omgevingsvisie, waarin was opgenomen dat *"Arnhem een stad zal zijn waar we vaker gaan lopen"*. Jammer dat het wandelen in deze ontwerpvisie niet de aandacht krijgt die het verdient. Wandelen is immers méér dan het lopen van een ommetje en draagt integraal bij aan de belangrijke thema's als duurzaam en gezond ontwikkelen, ruimte(-gebruik), vitale en leefbare stad, mobiliteit en recreatie. Juist in die thema's missen wij de integrale aandacht voor het wandelen. Het is een gemiste kans dat de wijze waarop meer aandacht voor wandelen en lopen kan bijdragen aan de opgaven waar uw gemeente voor staat niet expliciet is opgenomen in de tekst en de kaarten van de gebiedsuitwerkingen. Ons valt ook op dat u de termen fiets- en wandelvoorzieningen steeds onder één noemer heeft opgenomen. We nemen aan dat u niet bedoelt dat de wandelaar wel van de fietspaden gebruik kan maken? Wandelaars die op fietspaden moeten lopen zijn vanuit comfort en verkeersveiligheid (door toenemende snelheidsverschillen) namelijk zeer ongewenst.

Wij missen het wandelen in de thematische- en gebiedsuitwerkingen, juist het buurtniveau. Prima dat gesteld wordt dat het van een woning nooit ver lopen is naar het groen, maar dat zien we niet terug in bijvoorbeeld de uitwerking en deelkaarten. Waar liggen de verbindingsroutes? Hoe bereik je te voet de mobiliteitshubs, de groene uitloopgebieden van Arnhem (volgens ons graag zonder barrières, met goede oversteekvoorzieningen en het liefst onverhard), en welke bijdrage kan het wandelen leveren aan een duurzame en vitale stad? Juist in een vitaal centrum zou de wandelaar een centrale positie moeten kunnen innemen. Wandelvoorzieningen, ook voor mensen

met een handicap, goede bereikbaarheid vanuit de hubs, stations en bushaltes en van de omliggende wijken, geen geblokkeerde trottoirs e.d.

Wij zien dat wel aandacht uitgaat naar een robuust netwerk van (snel-)fietspaden en fietsroutes, maar niet naar een robuust netwerk van wandelroutes en -voorzieningen in het centrum, tussen de deelgebieden (wijken) én vanuit de stad naar de omliggende (natuur-)gebieden, zoals de stuwwal bij Duno vanuit Arnhem Zuid, of de barrières van de spoorlijnen en hoofdverkeerswegen.

Wij vragen u kortom om het wandelen in uw ontwerp Omgevingsvisie een meer prominente en geïntegreerde plaats te geven, iets dat een stad verdient!

Uiteraard denken we graag met u mee! Wandelnet kent een uitgebreid netwerk aan vrijwilligers, ook in uw gemeente. Voor nadere kennismaking en meer informatie is uw contactpersoon namens Wandelnet [redacted] ([redacted]@planet.nl). Voor meer informatie over Wandelnet kunt u zich wenden tot ondergetekende.

Met vriendelijke groeten

[redacted]

[redacted]
Coördinator belangenbehartiging
E: [redacted]@wandelnet.nl
M: 06-[redacted]

Zienswijze 6

natuur en milieu gelderland
federatie

Gemeente Arnhem
t.a.v. het College van burgemeester en wethouders
en de projectsecretaris Omgevingswet
Postbus 9029
6800 EL ARNHEM

Datum: 21 december 2022
Kenmerk: 220149.[redacted]
Onderwerp: Zienswijze ontwerp Omgevingsvisie 2040/ ontwerp besluit MER
Behandeld door: [redacted]

Geachte leden van het College en de projectsecretaris Omgevingswet,

Met belangstelling hebben wij kennisgenomen van de ontwerp Omgevingsvisie voor Arnhem en het bijbehorende ontwerp besluit MER.

Wij willen onze waardering uitspreken voor het toekomstperspectief dat u daarin schetst aan de hand van zes overkoepelende thema's. Ook de vier afwegingsprincipes die u benoemt bij het maken van keuzes over ruimtegebruik, geven duidelijk aan waar u als bestuur de komende jaren de prioriteit wilt leggen. Het werken aan een groene, gezonde en duurzame leefomgeving voor de inwoners in Arnhem speelt daarin een belangrijke rol.

Wij zijn dus blij met de door u geschetste hoofdrichtingen. Met deze brief willen we echter aandacht vragen voor het vertalen daarvan naar het niveau van uitvoering en realisatie. Wij willen u vragen deze ambities om te zetten naar instrumenten, werkprotocollen, beleid en regelgeving om te borgen dat ze ook overeind blijven in de realisatie van concrete plannen in de leefomgeving. Ruimte is schaars en u heeft veel ambities. Dat zal in de praktijk van concrete realisatie van plannen vaak betekenen dat ambities en belangen botsen en er keuzes gemaakt moeten worden. De waarden die zich op dat moment lastig of niet laten vertalen in 'kosten of baten' dreigen dan nogal eens het onderspit te delven.

Daarom is het des te meer van belang die waarden (zoals biodiversiteit, gezondheid etc.) op een andere manier te kwantificeren en te beschermen. In dat kader willen wij u graag wijzen op het 'Groenmanifest Gelderland'. Dit document hebben wij in de aanloop naar de provinciale verkiezingen opgesteld samen met Natuurmonumenten, Stichting Landschapsbeheer, Geldersch Landschap en Kasteelen en IVN. In het manifest doen wij een aantal concrete voorstellen om verduurzaming van de leefomgeving in de uitvoering te stimuleren en/of zeker te stellen.

Wij zijn graag bereid deze brief mondeling toe te lichten.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Directeur Vereniging Natuur en Milieufederatie Gelderland

Bijlage: Groenmanifest Gelderland

Bijlage(n) bij de zienswijze

MANIFEST VOOR EEN GROEN GELDERLAND

2023-2027

Natuur en biodiversiteit · **Water en klimaat** · **Natuurinclusieve samenleving** · **Ruimte en landschap**

Vereniging Natuurmonumenten / Natuur en Milieu Gelderland / Geldersch Landschap & Kasteelen / Stichting Landschapsbeheer Gelderland / IVN Natuureducatie

INHOUD

MANIFEST VOOR EEN GROEN GELDERLAND 2023-2027

Natuur en biodiversiteit p.7

Water en klimaat p.13

Natuurinclusieve samenleving p.17

Ruimte en landschap p.21

Aan de Gelderse politiek en allen met een hart voor Gelderland,

Gelderland is rijk aan natuur! We hebben niet alleen een prachtige diversiteit aan natuurgebieden, maar ook bijzondere streken en een afwisselend cultuurlandschap. Ook onze steden zijn behoorlijk groen. Deze groene kwaliteiten máken Gelderland. Het is een belangrijke reden waarom mensen hier graag wonen en waarom zoveel bezoekers naar onze provincie komen.

Maar we kunnen het niet ontkennen: het is druk in Gelderland. Voor allerlei ontwikkelingen wordt ruimte gezocht. Natuur, biodiversiteit en landschap zijn daar vaak de dupe van. Daarom is een groots herstelplan noodzakelijk.

Waarom? Omdat natuur en biodiversiteit een belangrijke bijdrage leveren aan maatschappelijke functies. Natuur is bijvoorbeeld goed voor het **welzijn** van mensen die er **wonen** en **recreëren**. Het levert een bijdrage aan **duurzame voedselproductie**, **frisse lucht** en **schoon water.** Het levert een bijdrage aan **klimaatadaptatie** door wateroverlast te dempen, droogte tegen te gaan en hittestress te verminderen. Daarnaast is het goed voor de **economie** omdat **bedrijven** zich graag vestigen in een groene omgeving en omdat het toeristen trekt. En natuurlijk is het belangrijk omdat **planten en dieren** bestaansrecht hebben.

Voor de provincie is een belangrijke rol weggelegd, met name door regie te nemen en prioriteit te geven aan natuur en biodiversiteit.

Wij bieden u daarom dit Groenmanifest aan. Wij, dat zijn de gezamenlijke Gelderse groene organisaties, namens al onze leden, donateurs, vrijwilligers, medewerkers en sympathisanten (een groot deel van de Gelderse inwoners dus).

Met dit manifest vragen wij de provincie om natuur en landschap in Gelderland te behouden en te versterken. Zet u de komende vier jaren de schouders onder deze uitdaging? We bieden u concrete punten voor de verkiezingen en een volgend bestuursakkoord. Zo werken we samen aan een groen Gelderland!

Luc Berris
Provinciaal Ambassadeur Natuurmonumenten Gelderland en Utrecht

Petra Souwerbren
Directeur Natuur en Milieu Gelderland

Peter van den Tweel
Directeur-bestuurder Geldersch Landschap en Kasteelen

Arjan Vriend
Directeur-bestuurder Stichting Landschapsbeheer Gelderland

Joline de Weerdt
Regiodirecteur Oost, IVN Natuureducatie

Natuur en biodiversiteit

Natuur, biodiversiteit en gebiedsgerichte aanpak

Wat speelt er?

Programma Natuur gaat op in het Nationaal Programma Landelijk Gebied (voor stikstof, klimaat, water), waarin doelen afrekenbaar moeten worden. Er is aandacht nodig voor de basiskwaliteit natuur, binnen én buiten natuurgebieden. Uitvoering van de eerste fase van Programma Natuur voor natuurherstel is door terreinbeheerders gestart. De verdergaande achteruitgang van biodiversiteit in Gelderland is gemiddeld genomen een halt toegeroepen; er zijn soorten die zich herstellen en soorten die nog achteruit gaan.[1] De biodiversiteit is echter historisch laag en staat onder druk van zaken als droogte, stikstof, intensief grondgebruik en versnippering.

Wat doet de provincie al?

Met de Gelderse Maatregelen Stikstof (GMS) geeft de provincie uitvoering aan de stikstofaanpak, zoals de uitkoopregeling kalverhouderij, stimulering van innovatie in de landbouw en inzet voor reductie van stikstofemissies uit industrie. Ook heeft de provincie een ambitie voor 10% groen-blauwe dooradering. Er loopt een onderzoek naar natuurherstelmaatregelen op basis van een landschapsecologische analyse, met bijzondere aandacht voor de overgangsgebieden.

Herstelmaatregelen voor vennen, stuifzanden, heides en bossen worden uitgevoerd. Er is een SNL-vergoeding voor schapenbegrazing toegekend en de SNL is verhoogd van 75 naar 84%. Gelderland heeft nieuw bosbeleid opgesteld met daarin een uitbreidingsambitie van 1700 hectare (en 1 miljoen bomen).

Maar...

De basiskwaliteit voor natuur is nog niet op orde en er zijn meer verbindingen nodig tussen natuurgebieden. Duidelijkheid voor de gebiedsgerichte aanpak ontbreekt; Gelderse sectoren die betrokken zijn bij GMS vragen om een duidelijk perspectief en willen starten met de uitvoering.

Onze oproep aan de provincie voor de gebiedsgerichte aanpak NPLG en GMS:

- **Stel robuust natuurherstel centraal**, inclusief forse afname van de stikstofdepositie, herstel van het watersysteem, ecologische verbindingen en een grotere ecologische veerkracht.
- Maak **het behalen van depositiereductie op kwetsbare natuur een afrekenbaar onderdeel** van de aanpak. Gebiedsgericht is uitwerking

1) Staat van de biodiversiteit in Gelderland, 2021.

nodig met welke maatregelen we dat behalen. Minder depositie is nodig om de natuur te herstellen en VHR-doelen te realiseren, omdat overbelasting met stikstof een grote belemmering voor natuurherstel is.

- **Streef ambitieuze opgaven na voor een basiskwaliteit natuur en biodiversiteit** in heel Gelderland en voor het natuurnetwerk – want dan wordt de natuur vitaler en kan de samenleving van het slot.
- Faciliteer stakeholders om bij te dragen aan de planuitwerking.
- Werk met het Rijk aan het ontwikkelen van doelmatige instrumenten, zoals grondruil, grondbank, uitkoop en verplaatsing, afwaardering ten behoeve van groen-blauwe dooradering en vergoeding voor groene en blauwe diensten.
- Actualiseer het natuurvergunningenbestand voor bedrijven, in samenwerking met gemeenten. Dat wil zeggen dat niet benutte vergunningen en/of niet benutte stikstofruimtes in vergunningen worden ingetrokken.
- Pas de regels voor salderen aan, zodanig dat latente stikstofruimte niet alsnog kan worden benut, intern salderen vergunningplichtig wordt en extern salderen pas mogelijk is als een duurzame staat van instandhouding is gewaarborgd.
- Legaliseer PAS-melders spoedig, op basis van opkoop van voldoende stikstofuitstoot.

Onze oproep aan de provincie voor biodiversiteitsbeleid:

- Zorg voor specifieke doelen voor alle natuur in het Gelders Natuur Netwerk (GNN) en maak hiervoor een uitvoeringsprogramma.
- Realiseer het GNN volledig, zo nodig met aanvullende instrumenten.
- Investeer in ecologische verbindingen in het GNN (ecoduct Terschuur, ecoduct Oldenaller, ecoduct Reichswald, verbinding Renkums/Heelsums beekdal met rivier, Natte As Veluwerandmeren), want die dragen bij aan veerkracht voor systemen en soorten.
- Neem maatregelen voor de instandhouding van habitats en soorten die buiten de begrensde Natura 2000-gebieden liggen en wel bescherming behoeven.
- Creëer instrumenten en grondbeleid voor de uitbreiding van bos.
- Vergroot biodiversiteit in natuurbossen en in multifunctionele bossen.

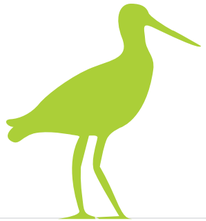

Natuurinclusieve landbouw

Wat speelt er?

Een landbouwtransitie is hard nodig, met duidelijke kaders, perspectief en goede instrumenten voor boeren. Het verdienmodel voor natuurinclusieve landbouw is onzeker. Er zijn meer boeren die aan natuurbeheer willen doen dan dat er budget beschikbaar is.

Wat doet de provincie al?

Gelderland heeft een kadernota Agrifood over de toekomst van de landbouw. Daarin is aandacht voor natuurinclusieve landbouw. Het Platform Natuurinclusieve landbouw voert het actieprogramma uit.

Maar...

Meer diversiteit, een kleinere veestapel en meer plantaardige voedselproductie is noodzakelijk voor biodiversiteit, klimaat en voedselzekerheid. Technische innovatie ondersteunt de transitie, maar is niet de ultieme oplossing. Voor een agrarisch toekomstperspectief in Gelderland is natuurinclusief werken overal nodig, en zelfs verregaand in de overgangsgebieden. Landbouw kan weer de hoeder van het landschap worden met groen-blauwe dooradering. Daarvoor zijn goed beleid en regelingen nodig.

Onze oproep aan de provincie:

- Blijf het perspectief voor natuurinclusieve landbouw uitdragen, ondersteun de partners in het Platform om dit verder te begeleiden en stimuleren. Draag bij aan realisatie via gebiedsgerichte aanpak voor overgangsgebieden en landschapsgronden. Zorg in het overige landelijk gebied voor een toegankelijke regeling voor groen-blauwe diensten.
- Borg de voortgang van het Platform Natuurinclusieve landbouw, ook financieel.
- Realiseer minimaal 10% groen-blauwe dooradering in het landelijk gebied. Het Aanvalsplan Landschapselementen vormt hiervoor de grondslag.
- Realiseer een nieuw pakket agrarisch natuurbeheer voor basiskwaliteit natuur met een gemaximeerde veebezetting en mestgift (ten bate van extensivering) dat overal af te sluiten is.
- Scherp het beleid voor agrifood aan en neem in het toekomstperspectief op dat het aandeel plantaardige productie moet toenemen.

Recreatie

Wat speelt er?

De natuur op de Veluwe staat onder druk door onder andere recreatie, verkeer en evenementen.

Wat doet de provincie al?

Gelderland heeft een recreatiezoneringsplan opgesteld.

Maar...

Behalve drukte in natuurgebieden is er sprake van verstoring, vervuiling en ongewenst gedrag door mensen. Gedragsverandering behoeft aandacht met positieve communicatie. Recreatieondernemers kunnen hierin bijdragen.

Onze oproep aan de provincie:

- Richt in en om de stad nieuwe groene gebieden in om de recreatiebehoefte op te vangen. Deze fungeren als bufferzones naar natuurgebieden, bieden plek voor extra bosaanleg en vangen intensievere vormen van dagrecreatie op (bijvoorbeeld mountainbiken).
- Geef boven, in en rond GNN en Natura 2000 geen ruimte voor vormen van lawaairecreatie, zoals paramotors, gemotoriseerd deltavliegen, helikopter-vluchten, drones, modelvliegen en motorcross.
- Pas bij nieuwe plannen en projecten het voorzorgsbeginsel toe: activiteiten houden voldoende afstand tot leefgebieden van beschermde soorten zodat er geen verstoring optreedt, in het kader van de Wet Natuurbescherming en rekening houdend met de best beschikbare wetenschappelijke kennis.
- Voer voortvarend het recreatiezoneringsplan uit, in samenwerking met groene vrijwilligers. Programmeer hierin scholing van en voorlichting door recreatieondernemers en groene organisaties.
- Neem extra toezicht en handhaving als vast onderdeel mee in de plannen voor natuurherstel en recreatiezonering.

Water en klimaat

Waterbeheer en de Kaderrichtlijn Water

Wat speelt er?

Water is soms schaars en soms is er ongewenst veel, zo blijkt uit opeenvolgende jaren van droogte en klimaatextremen, met schade aan natuur en landbouw tot gevolg. De vraag naar water neemt toe, vanuit industrie, consumenten en landbouw. De doelen in de Kaderrichtlijn Water (KRW) zijn -na tweemaal verlenging- nu gericht op 2027.

Wat doet de provincie al?

De provincie is partner van de waterschappen. Waterschappen worden actief betrokken bij de Gelderse Maatregelen Stikstof.

Maar....

De uitvoering van maatregelen blijft achter bij de verwachtingen. De gewenste regie vanuit de provincie ontbreekt. Met de huidige inspanning worden de KRW-doelen rond waterkwaliteit in 2027 niet gehaald. Plastic en ander zwerfafval in rivieren blijft een groot probleem.

Onze oproep aan de provincie:

- Neem **verantwoordelijkheid in samenwerking met de waterschappen** voor realisatie van de KRW-doelen en adequate hervorming van de water-beheerplannen.
- **Neem 'functie volgt peil' als uitgangspunt** om het watersysteem zo natuurlijk mogelijk in te richten, omdat dit nodig is voor het halen van de natuurdoelen.
- Richt wateroevers zoveel mogelijk natuurlijk in.
- Betrek in de gebiedsgerichte aanpak het **omvormen van rivier- en beekdalen tot natuurlijke klimaatbuffer.**
- Verminder het gebruik van bestrijdingsmiddelen met 30% tijdens deze Statenperiode bij land- en tuinbouw, bij sport en recreatie en bij huishoudens.
- Zet in navolging van andere provincies in op een gecoördineerde aanpak van zwerfafval in rivieren door een actieve bijdrage aan de netwerken van Schone Rivieren, in samenwerking met gemeenten, waterschappen, terreinbeheerders, Rijkswaterstaat en (recreatie-)ondernemers.

Drinkwatervoorziening en grondwater

Wat speelt er?
Droogte is al meerdere jaren een probleem. Er dreigt een drinkwatertekort.

Wat doet de provincie al?
Er is een Regionaal Waterprogramma met kaders en doelen voor de periode 2021 - 2027. Er is beleid voor Aanvullende Strategische Voorraden voor waterwinning (ASV). De provincie is partner in de programmatische aanpak van droogte in de Achterhoek.

Maar...
De waterbehoefte van de industrie wordt meegerekend bij de gewenste voorraden voor drinkwater in de ASV. Er is niet of nauwelijks aandacht voor de noodzaak om minder water te gebruiken. Er wordt onvoldoende urgentie gegeven aan alternatieven voor grondwaterwinning.

Onze oproep aan de provincie:

- Organiseer een kortlopend proces zodat bestaande winningen die tot grote droogteschade leiden kunnen worden gesloten (zoals La Cabine in Renkum) en de omvang van reserveringsgebieden tot het noodzakelijke kan worden beperkt. Het oplossen van droogte vergt afname van grondwaterwinningen in plaats van uitbreiding.
- Reduceer de effecten van bestaande waterwinningen op Natura 2000-gebieden en natte natuurparels.
- Verhoog de gemiddelde grondwaterstand provinciebreed met tenminste 10 centimeter en regionaal meer.
- Promoot en stimuleer **het zuinig omgaan met drinkwater** bij huishoudens, bij de industrie en de recreatiesector. Werk in samenwerking met het drinkwaterbedrijf aan een financiële prikkel voor zuinig watergebruik door middel van een staffel.
- Intensiveer onderzoek en innovatie, samen met de drinkwaterbedrijven, voor winning van drinkwater uit (oever-)oppervlaktewater en gezuiverd afvalwater.
- Zorg dat de gemiddelde concentraties aan N, P, zware metalen, geneesmiddelenresten en PFAS in deze Statenperiode met 30% vermindert.

Klimaat en klimaatadaptatie

Wat speelt er?
Er is zowel sprake van een klimaatcrisis als een biodiversiteitscrisis. Beide crises versterken elkaar en samenhangende actie is urgent.

- Zie onze oproep voor de **uitbreiding van bos** op pagina 8.
- Zie onze oproep voor **natuurlijke klimaatbuffers** op pagina 13.
- Zie onze oproep voor **groen in de stad** op pagina 17.
- Zie onze oproep voor **natuurinclusief omgevingsbeleid** op pagina 21.
- Zie onze oproep voor minimaal 10% **groen-blauwe dooradering** op pagina 22.
- Zie onze oproep voor **natuurinclusieve duurzame energie-opwek** op pagina 23.

Natuurinclusieve samenleving

Agenda Natuurinclusief

Wat speelt er?

Rijk, provincies en partners hebben een Agenda Natuur-inclusief opgesteld.

Wat doet de provincie al?

De provincie heeft meerdere succesvolle subsidie-regelingen uitgevoerd (Challenge Groene Icoonprojecten van Operatie Steenbreek, vergroening 266 schoolpleinen, regelingen voor biodiversiteit in wijk en tuin, groene daken).

Maar...

De normen voor een groene, gezonde leefomgeving voor mens en natuur worden op veel plekken niet gehaald. Ook het doel ‘alle schoolpleinen groen in Gelderland’ in 2025 gaat niet gehaald worden. Natuurinclusiviteit is geen standaardonderdeel in beleid.

Onze oproep aan de provincie:

- Stel een minimumeis aan groene ruimte bij bouwprojecten van minimaal 75 m2 groen per woning en altijd een groenvoorziening op maximaal 300 meter van een woning.
- Stel voorwaarden aan een ecologische, klimaat-adaptieve inrichting van groenvoorzieningen.
- **Breng de succesvolle subsidieregeling voor groene schoolpleinen terug** en versterk de criteria ten aanzien van biodiversiteit en klimaatadaptatie.
- Voer de Agenda Natuurinclusief programmatisch uit.

Participatie en educatie

Wat speelt er?

Veel burgers zijn onvoldoende op de hoogte van het belang en de rol van natuur in de leefomgeving. Voor een natuurinclusieve samenleving is het noodzakelijk dat duurzaam gedrag van burgers vanzelfsprekend wordt. Natuureducatie speelt daarin een cruciale rol.

Wat doet de provincie al?

In 2021 ging de provincie met inwoners en organisaties in gesprek over klimaatadaptatie in de Week van de Hitte. Er is een subsidieregeling 'inwonersinitiatieven voor biodiversiteit'.

Maar...

De provincie kan mensen moeilijk bereiken. Gedragsverandering vergt kennis, mogelijkheden en prikkels. Natuurorganisaties hebben met hun grote achterban laagdrempeliger toegang tot de inwoners van Gelderland, inclusief jongeren. Jong geleerd is immers oud gedaan.

Onze oproep aan de provincie:

- **Stimuleer en faciliteer burgers om zelf aan de slag te gaan met vergroening** in eigen tuin en leefomgeving. Intensiveer de samenwerking met groene organisaties voor goede benutting van de subsidieregeling 'inwonersinitiatieven voor biodiversiteit'.
- Zorg dat elke Gelderse school in het basis- en middelbaar onderwijs buiten-/natuurlessen aanbiedt.
- Geef inwoners een rol bij monitoring van natuur en biodiversiteit, faciliteer citizen science projecten zoals telling- en meetprojecten. Stel middelen ter beschikking voor educatie daarover.

Groene vrijwilligers

Wat speelt er?

Er zijn duizenden vrijwilligers actief in de natuur, maar de gemiddelde leeftijd is hoog. Aanwas is niet vanzelfsprekend.

Wat doet de provincie al?

De provincie organiseert jaarlijks de Gelderse Biodiversiteits-
dag om groene vrijwilligers te bedanken voor hun inzet. De provincie heeft het landelijke actieplan Kracht van de Groene Vrijwilliger ondertekend.

Maar...

Er zijn niet genoeg vrijwilligers om alle ambities waar te kunnen maken. Groei van het vrijwilligersbestand, met een betere afspiegeling van de maatschappij, is belangrijk. Begeleiding vraagt om professionalisering.

Onze oproep aan de provincie:

- Stimuleer en motiveer vrijwilligersgroepen en burgerinitiatieven met subsidies. Betrek vooral (jonge) inwoners en nieuwe doelgroepen bij programma's en initiatieven in de leefomgeving.
- Blijf bijdragen aan de Gelderse Klompenpaden die met de inzet van veel vrijwilligers en grondeigenaren worden gerealiseerd.
- Stel een provinciaal plan op om uitvoering te geven aan **Actieplan Kracht van de Groene Vrijwilliger.**

Ruimte en landschap

Omgevingsbeleid en druk op de ruimte

Wat speelt er?

Er is een grote vraag naar ruimte: voor woningbouw, energie, natuur, nieuwe bossen, extensivering landbouw, infrastructuur. Dat vraagt om regie en een zorgvuldig afwegingskader.

Wat doet de provincie al?

Er is een nieuwe Omgevingsvisie en de Omgevingsverordeningen worden (sectoraal) geactualiseerd. Er is een koersdocument duurzame mobiliteit (2018) en een visie voor een bereikbaar Gelderland (2020). Er is een verstedelijkingsstrategie. De provincie is gestart met het Gelders Ruimtegesprek.

Maar...

Er zijn in nieuwe ontwikkelingen geen randvoorwaarden voor groen-blauwe dooradering en natuurinclusiviteit. Een duurzame leefomgeving wordt te algemeen gedefinieerd waardoor scherpe keuzes achterwege blijven. Grote infrastructurele beslissingen worden voorbereid op basis van verouderde prognoses van productie, transport en verkeer, zoals de ViA15 en onderzoek naar de Noordtak Betuweroute. Deze plannen houden onvoldoende rekening met de noodzaak om over te gaan naar een natuurinclusieve samenleving en een circulaire economie.

Onze oproep aan de provincie:

- Neem natuurinclusiviteit op in de Omgevingsverordening voor ruimtelijke ontwikkelingen, inclusief richtlijnen voor woningbouw, natuurinclusieve energieprojecten en groene bedrijven(terreinen). Koppel hier een puntensysteem aan.
- **Pas minimaal de normen van het Rijk en de WHO toe voor groenvoorzieningen in wijken** (75 m² groen per woning, altijd een groenvoorziening op maximaal 300 meter van een woning), met voldoende kwaliteit voor biodiversiteit.
- Maak landschapsinclusief ontwerpen verplicht bij ruimtelijke plannen.
- Verbind groen in stedelijk gebied aan het buitengebied met ‘groene lopers’.
- Anticipeer op doelen voor klimaat, circulaire economie en duurzame mobiliteit bij infrastructurele projecten.
- Introduceer een heffing bij verstedelijking in landelijk gebied ten bate van een landschaps- of gebiedsfonds voor landschap en biodiversiteit.
- Introduceer regels voor een maximaal oppervlak te verharden (particulier) terrein.
- Ontwikkel nieuwbouw met duurzame mobiliteit en schep faciliteiten om autogebruik te verminderen. Stimuleer het verlagen van de parkeernorm.

Landschap

Wat speelt er?

Ondanks de nodige inspanningen verslechtert de kwaliteit van het landschap nog altijd. Nationale landschappen verliezen hun beschermde status. Het invoeren en uitbreiden van regelingen voor het leveren van groen-blauwe diensten kan een kans geven aan natuurinclusieve landbouw.

Wat doet de provincie al?

Gelderland heeft streekgidsen opgesteld en een ambitie geformuleerd voor 10% groen-blauwe dooradering.

Maar...

De ambitie voor groen-blauwe dooradering is vrijblijvend en voor sommige Gelderse streken te laag. Het ontbreekt aan voldoende instrumenten, budget en afrekenbaarheid. Voor het landschapsbeleid is geen monitoring, handhaving, cyclische aandacht en structurele financiering.

Onze oproep aan de provincie:

- **Geef landschapskwaliteit in beleid een bindend karakter,** zowel voor bescherming van bestaande waarden, bijzondere landschappen als voor het ontwikkelen van nieuwe waarden.
- Zorg voor realisatie van landschapselementen in samenwerking met het Rijk door financiering van aanleg en beheer, en compensatie voor afwaardering van grond dan wel opbrengstderving.
- Neem **minimaal 10% groen-blauwe dooradering op als doel in het omgevingsbeleid** (en niet slechts als ambitie).
- Bied voor langere termijn continuïteit voor het behoud en herstel van kenmerkend natuur- en landschapsgerelateerd cultureel erfgoed.

Duurzame energie

Wat speelt er?

Ruimte geven aan duurzame energie uit zon en wind is noodzakelijk. Het is mogelijk geschikte locaties te vinden met een goede inpassing en een plus voor biodiversiteit. Omwille van spreiding van opwek en leveringszekerheid is tevens innovatie nodig voor andere vormen van opwek en energieopslag. De gerealiseerde besparing blijft nu achter bij de doelen.

Wat doet de provincie al?

De provincie is actief partner in de Regionale Energiestrategieën en bij het Gelders Energie Akkoord.

Maar...

De doelen voor CO_2-reductie worden niet gehaald. Er worden landschappelijk minder wenselijke locaties en projecten ontwikkeld. Natuurinclusieve ontwikkeling moet de nieuwe norm worden.

Onze oproep aan de provincie:

- **Voer regie op de ontwikkeling van boven-regionale energielandschappen.** Vanwege de impact op landschap is het belangrijk windturbines te clusteren op een relatief beperkt aantal geschikte locaties.
- Neem natuurinclusiviteit op in de omgevingsverordening voor energieprojecten.
  Het is tijd voor een cultuuromslag: natuurinclusieve energietransitie betekent dat klimaatoplossingen standaard een 'plus op natuur' zetten, dus wezenlijk bijdragen aan de lokale natuurwaarde.
- Stimuleer het Rijk tot aanpassing van het bouwbesluit zodat alle (woning- en utiliteits-)bouw energieneutraal zal zijn.
- Toets bij energieprojecten altijd de impact op beschermde flora en fauna. Borg dat mitigerende maatregelen vóóraf gerealiseerd zijn en werken in praktijk.
- Zorg voor langdurige inzet op energiebesparing en zon op dak.
- Sluit Natura 2000-gebieden uit als mogelijke locatie en ontzie het Gelders Natuur Netwerk zoveel mogelijk.

INVESTEER IN GELDERLAND, **INVESTEER IN DE NATUUR!**

Wij zijn als Gelderse groene organisaties dag in, dag uit bezig om Gelderland groen te houden en nog groener te maken. Dat doen we samen, met burgers, bedrijven, gemeenten, waterschappen en de provincie.

Met dit Groenmanifest doen wij met al onze leden, donateurs, vrijwilligers, sympathisanten en medewerkers een oproep aan de provincie: investeer in de natuur.

Bij de komende provinciale verkiezingen op 15 maart 2023 kan de provinciale politiek het groene verschil maken. De plannen zijn er en de urgentie is groot. Versterk en behoud natuur en landschap in onze mooie, groene provincie. Wij denken en doen graag mee!

Natuurmonumenten | SLG Stichting Landschapsbeheer Gelderland | natuur en milieu federatie gelderland | Geldersch Landschap & Kasteelen | ivn natuur educatie

COLOFON

Manifest voor een Groen Gelderland is een gezamenlijke uitgave van Vereniging Natuurmonumenten, Natuur en Milieu Gelderland, Geldersch Landschap en Kasteelen, Stichting Landschapsbeheer Gelderland en IVN Natuureducatie.

Tekstredactie en vormgeving: Communicatiebureau de Lynx, Wageningen
Drukwerk: GLD Grafimedia, Arnhem
Beeld: Eline Ross *(Natuur en Milieu Gelderland)*: *p.5 graan, p.24 korenbloem* | Annemieke Kok *(Platform Natuurinclusieve landbouw)*: *p.6* | ©Staatsbosbeheer: *p.5*, kinderexcursie, *p.11, 12, 18, 19* | Erik Mol: *p.15* | Jochem Kühnen: *p.16, 24* wormkruidbij | André Kaminski, *p.20, 22, 24* | citizen science, *p.26* | Pixabay: *p.4* vlinder, gas, *p.5* mais, *p.24* ransuil

Meer weten of doorpraten over dit Groenmanifest?
We gaan graag in gesprek! Neem dan contact op met:

- **Geldersch Landschap en Kasteelen:**
  Renske Terhürne | r.terhurne@glk.nl
- **Natuur en Milieu Gelderland:**
  Petra Souwerbren | p.souwerbren@natuurenmilieugelderland.nl
- **Vereniging Natuurmonumenten:**
  Maarten Bakker, | m.bakker@natuurmonumenten.nl

Tekst overnemen
Het is toegestaan om zonder bronvermelding teksten uit dit manifest over te nemen in verkiezingsprogramma's voor provinciale verkiezingen. Graag zelfs!

Lees de digitale versie van dit manifest op: **groenmanifestgelderland.nl**

Zomer 2022

Natuurmonumenten

SLG Stichting Landschapsbeheer Gelderland

natuur en milieu federatie gelderland

Geldersch Landschap & Kasteelen

ivn natuur educatie

Zienswijze 7

Geachte heer of mevrouw,

Hierbij wil ik graag reageren op de Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Om het oordeel alvast even kort samen te vatten: het vertrekpunt voor het verhaal is een leugen, de eerste hoofdstukken zijn een vaak onleesbaar wollige brij van prietpraat en de rest staat vol met afleidingsmanoeuvres. Ik pik er een paar punten uit.

1. De groei van het aantal woningen
Ons worden keuzes voorgelegd, maar de belangrijkste keuze, of we die woningen wel willen, staat er niet bij.
Waar komt de alsmaar groeiende vraag naar woningen vandaan? Op pagina 25 wordt in een cryptisch verhaal de groei van de bevolking met een migratieachtergrond gepresenteerd als iets dat er zomaar ís, terwijl de ouder wordende bevolking de groei van het aantal huishoudens in de schoenen geschoven krijgt. Dat zijn allebei leugens. Ja, migratie ís er, maar die is er niet 'zomaar', dat is een keuze. En ja, vergrijzing speelt een rol in de groei van het aantal huishoudens, maar in vergelijking met migratie is het een relatief kleine en op termijn afnemende factor.
Expliciete cijfers over de relatieve rol van de verschillende factoren zijn er bij mijn weten niet, de nieuwsberichten van het CBS hierover zijn niet erg specifiek, net zomin als de rapporten van ABF Research die ten grondslag liggen aan het woningbouwbeleid van de Rijksoverheid. Toch kun je er op basis van de beschikbare cijfers best een behoorlijke slag naar slaan.

Als je kijkt naar de groei van verschillende groepen personen in de populatie over de periode 2000-2020, en dat kombineert met de gemiddelde grootte van een huishouden krijg je ruwweg een beeld van de impact van migratie. (Er is uitgegaan van 2,18 personen per huishouden; voor het tweede cijfer achter de komma doen verschillende waarden de ronde)

Migratie achtergrond	Generatie	Geboortesaldo	Migratiesaldo	Groei	Huizen-equivalent
Nederland		285.847	-210.437	98.232	45.000
Migrant	Tweede	747.770	-155.932	614.296	283.000
	Eerste	-186.735	1.014.885	831.134	383.000
Totaal		846.882	648.516	1.543.635	711.000

Dit zegt nog niks over het effect van kleinere huishoudens (waaronder die alleenwonende ouderen), maar iets verder verfijnend ontstaat ook daarvan een beeld:

1 januari 2000: 15.863.950 inwoners, 6.801.008 huishoudens, dat is 2,33 personen per huishouden.
1 januari 2020: 17.407.585 inwoners, 7.997.800 huishoudens, dat is 2,18 personen per huishouden.

Met het aantal personen per huishouden in 2020 (2,18) zou de bevolking van het jaar 2000 zijn verdeeld over 7.288.587 huishoudens, een groei met 487.579. Dat is dus de bijdrage van kleinere huishoudens. Tegelijkertijd zijn er 1.543.635 personen bijgekomen die met datzelfde aantal personen per huishouden goed zijn voor nog eens 709.212 huishoudens.
De totale groei van het aantal huishoudens (1.196.792) is dus voor 59% terug te voeren op bevolkingsgroei, de rest is het gevolg van kleinere huishoudens.

En, zie de cijfers hierboven, die bevolkingsgroei komt voor 54 procent voor rekening van eerste-generatie immigranten, 40 procent tweede-generatie immigranten en 6 procent autochtonen. Maar sinds 2015 is de autochtone populatie aan het krimpen, dus naar verhouding wordt migratie steeds belangrijker.

Een nog preciezer inzicht krijg je aan de hand van expliciete cijfers over de groei van het aantal huishoudens, uitgesplitst naar migratieachtergrond:

De cumulatieve ontwikkeling:

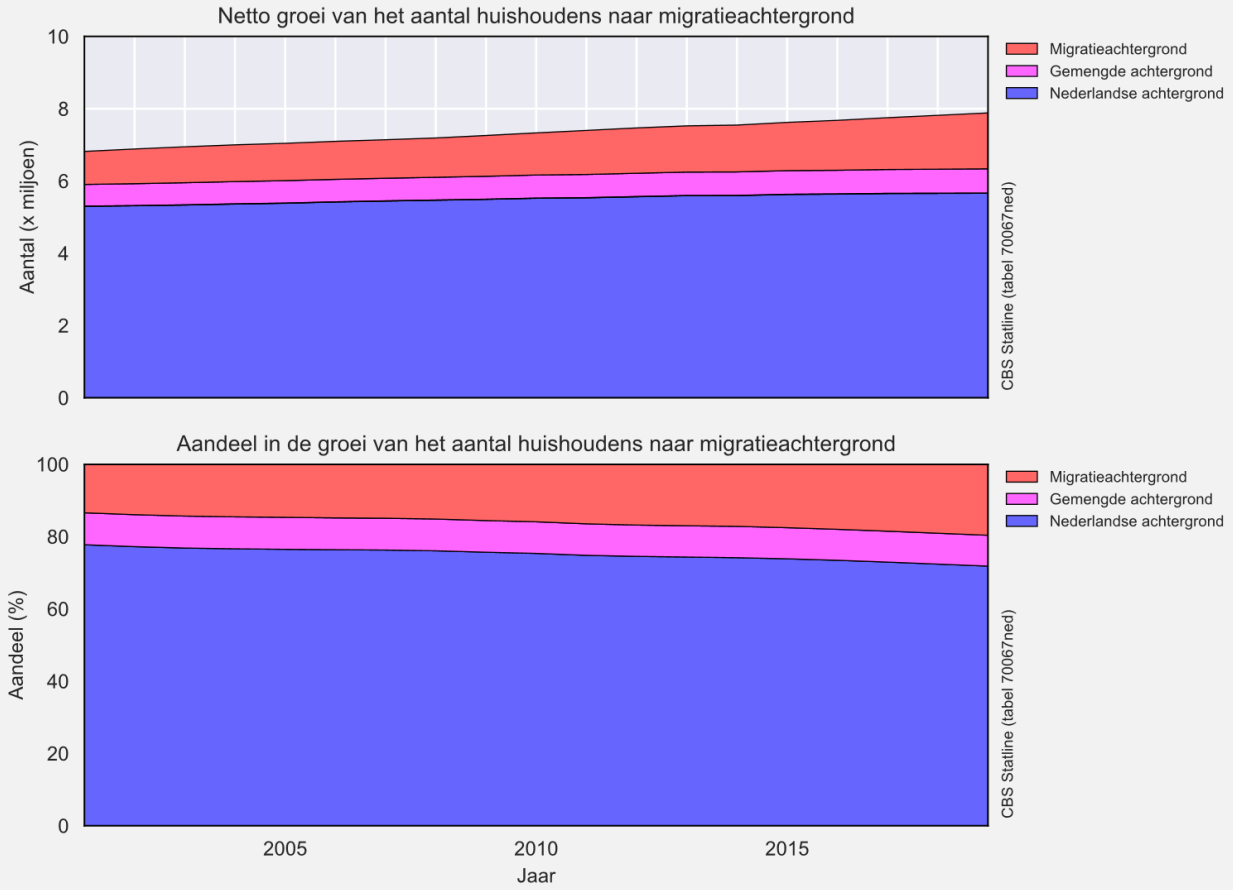

De dynamiek van jaar op jaar:

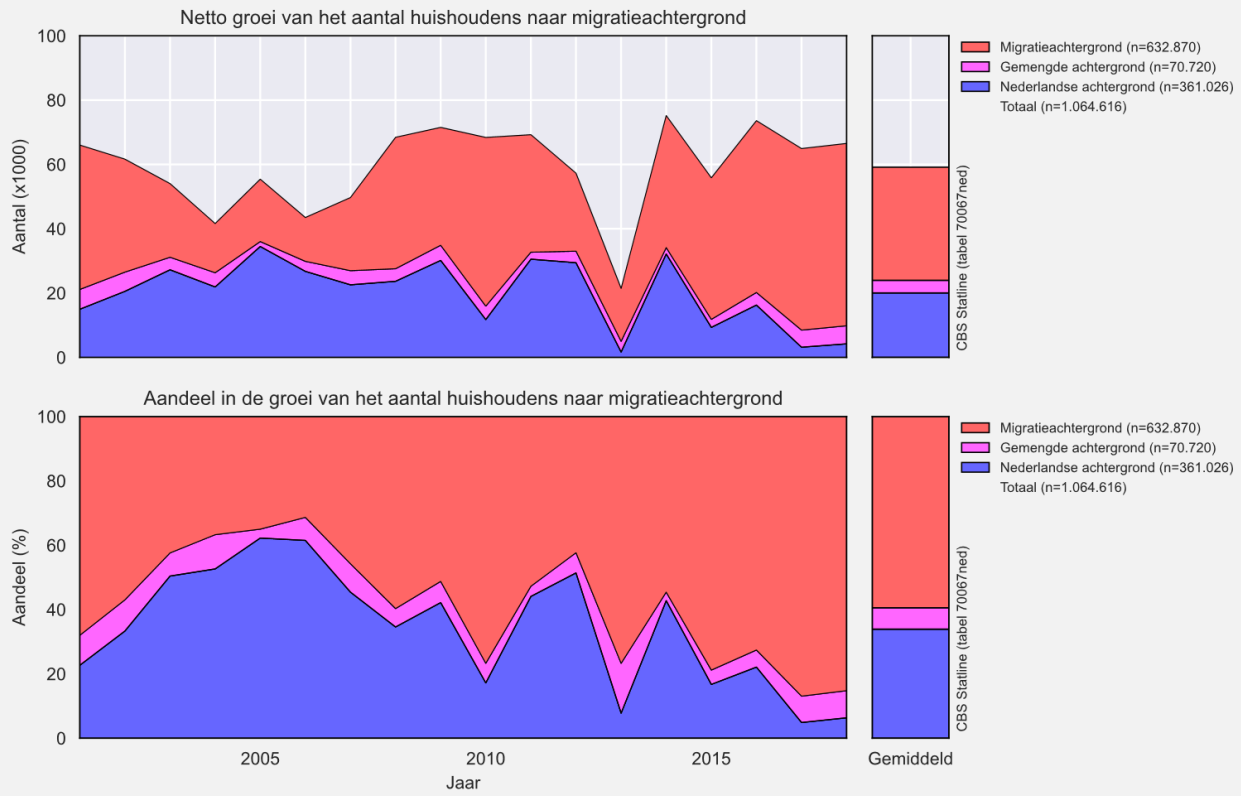

Het rode gebied geeft steeds het aandeel van huishoudens uitsluitend bestaande uit personen met een migratieachtergrond (eerste- of tweede-generatie). De schommelingen in de groei zijn groot, vooral door fluctuaties in de instroom, maar de trend is onmiskenbaar: een steeds groter deel van de groei komt voor rekening van 'migranten-huishoudens'. In de laatste pre-Corona jaren was het meer dan 80 procent. Recentere cijfers zijn er helaas nog niet.

Nog steeds zegt dit niks over de toekomst, maar op basis van de bevolkingsprognoses kun je ook daar een slag naar slaan:

Voor 2040 verwacht het CBS 2,09 personen per huishouden. Als de populatieomvang gelijk zou blijven aan die van 2022 zou dat een groei betekenen met 297.287 huishoudens tot een totaal van 8.418.031. Het feitelijke aantal huishoudens wordt echter geschat op 9.025.927 en die extra 600.000 huishoudens moeten dus het gevolg zijn van bevolkingsgroei. Maar zoals eerder gezegd, de autochtone populatie krimpt al, dus die groei komt alleen nog voor rekening van eerste- of tweede-generatie migranten. Het meest sprekend is het netto migratiesaldo, want daarbij gaat het (voornamelijk, Nederlandse remigranten daargelaten) om mensen die nu nog geen enkele band hebben met Nederland. Over de periode 2022-2040 wordt dat saldo geschat op 1.115.984 personen. Dat kun je niet 1-op-1 vertalen naar een aantal huishoudens, want een deel van die nieuwe immigranten overlijdt tussentijds, maar hoe dan is ook de resterende natuurlijke aanwas indirect toe te schrijven aan migratie.

Op deze berekeningen valt in de details een heleboel aan te merken, maar de hoofdlijn is glashelder: vooral migratie stuwt de groei in de vraag naar woningen, en ook bij de nog te verwachten verdere vergrijzing zal dat zo blijven. Bovendien houdt de instroom niet op na 2040, als de huidige vergrijzingsgolf min of meer achter de rug is. Voor de periode 2040-2070 wordt het migratiesaldo op nog eens 1,5 miljoen personen geschat.
De betrokken alinea in de omgevingsvisie is derhalve, hoewel naar de letter niet onjuist, naar de geest een grove leugen.

2. Bouwen in de betere wijken
Op pagina 33 lezen we “Uitgangspunt is dat we sociale woningen en woningen voor kwetsbaren toevoegen aan sterke wijken.”.
Dat klinkt misschien sociaal, maar het is onzin. Wat wordt hiermee beoogd? Gaat het erom meer mensen een ruimtelijk aantrekkelijke woonomgeving te bieden of is het doel de sociaal-economische zwakte van bepaalde bevolkingsgroepen op te heffen?
Die twee hangen impliciet samen doordat sociale achterstanden zich vaak ophopen in wijken die ruimtelijk onaantrekkelijk zijn. Maar wat maakt de ene wijk aantrekkelijker dan de andere? Doorgaans is dat de ruimte, de hoeveelheid historisch groen en de historische stedenbouw. Vrijwel per definitie gaat dat verloren als je bijbouwt. Verdichting vernielt het groen en bijbouwen zal nooit gebeuren in de historische stijl die de betrokken wijken zo gewild maakt. Of er is geen geld voor, of architecten grijpen de kans om een modernistisch statement te maken op een prestigieuze locatie. Door 'bij te mengen' geef je dus niet méér mensen de kans om in een prettige omgeving te wonen, maar juist minder, en daarbij vernietig je elementen die essentieel zijn voor de kwaliteit van de stad als geheel.
Als je serieus de intentie hebt meer mensen een prettige woonomgeving te bieden dan moet je aan de andere kant beginnen, bij de wijken die nu onaantrekkelijk zijn. Presikhaaf, ik heb er als kind gewoond in de tijd dat het het summum was van stedenbouwkundige vernieuwing, en ook toen al was het een naargeestige wijk, gebouwd over de hoofden van mensen heen. Mede door de nadruk op hoogbouw in de omgevingsvisie lijkt het meer van hetzelfde te worden. De presentatiebijeenkomsten bevestigen dat: we mochten kiezen uit 4 keer modernisme en 0 keer iets anders. En nu zullen er voor dat modernisme ook best gegadigden zijn, maar de markt voor koopwoningen laat zien dat de gemiddelde Nederlander helemaal niet zo gecharmeerd is van dat soort statements. Projectontwikkelaars bouwen voor de vraag, en dat is inmiddels vooral nog in de stijl die ooit doorging voor jaren-30, maar feitelijk gewoon mainstream is. Alleen bij sociale huurwoningen, waar de bewoners geen keus hebben, blijft het systeem doorgaan de dingen te bouwen die ze zelf leuk vinden. En dan zijn al die veranderingen dweilen met de kraan open.

3. Bouwen aan de Koningsweg
Op pagina 76 lezen we: “Een stad heeft een stadsrand nodig waar wat kan gebeuren.”
En die 'stadsrand' moet 2 kilometer buiten de bebouwde kom liggen, uitgerekend in een Natura2000-gebied? De architectuursector aast al heel lang op dit gebied, en ze zijn beslist niet van plan er tweede viool te gaan spelen. Dit is voorsorteren op de in bepaalde kringen felbegeerde sprong naar de Veluwe: leg een stoeptegel in het buitengebied en het wordt een huis, dat huis wordt een wijk, die wijk wordt een stad. Nu al zien veel partijen in de Arnhemse raad die plek als een optie om de woningnood op te lossen, en eventuele beperkingen die het huidige college zou kunnen opleggen zeggen helemaal niets over de ontwikkelingen van over 5 of 10 jaar.

4. De 'klimaatadaptieve stad'
In het verhaal over klimaat-adaptatie wordt een plan van de WUR opgevoerd als 'prikkelend'. Wethouder Bouwkamp noemde het eerder 'een mooie denkrichting'. Maar wat behelst die denkrichting nu precies? Het is een mix van drie elementen:
a. Het idee dat we door het stijgende water niet meer in staat zouden zijn het Rivierengebied voor wonen te gebruiken. Maar dat is gewoon onzinnig, want als je dat serieus gelooft zou je tienduizenden woningen moeten opgeven. Juist als je denkt dat de situatie zo nijpend wordt zou je op een open manier het debat moeten aangaan over wat Nederland aankan qua bevolkingsdruk. Maar dat is precies wat de auteurs van dit plan níet willen (ik heb er een korte mailwisseling mee gehad).
b. Het vermengen van stad en natuur, niet alleen door natuur de stad in te halen, maar ook door de stad naar de natuur te brengen. Konkreet: Arnhem moet de Veluwe op. Dat gaat helemaal in tegen alle pretenties van natuurbehoud, maar het is wel helemaal in lijn met het geniepige gemarchandeer zoals

dat al decennialang plaatsvindt rond de Koningsweg. Ook dit is weer voorsorteren op verstedelijking van de Veluwe.
c. Torenflats met plantjes tegen de gevel. Dat lijkt in het optreden van Van Hattum het leidend motief te zijn: een verlangen naar een artificiële wereld, opgeleukt met groen. Op Youtube promoot hij Singapore, het op twee na dichtstbevolkte land(je) op aarde, als the way to go. Dat is een wel héél extreme liefde voor stedelijkheid. Natuurlijk mag hij die voorkeur op persoonlijk niveau hebben, maar als je het zo nadrukkelijk propageert, noem jezelf dan geen 'onderzoeker', maar gewoon 'activist'. Bovendien is de manier waarop hij het brengt gewoon hufterig. Hij pretendeert 'doembeelden' te bestrijden, maar eist daarmee het alleenrecht op om te bepalen wat doembeelden zijn. Voor mij is juist zijn verhaal het doemste doemscenario dat er is, zeg maar gerust het einde van de wereld.
Intussen gaan die groene flats er sowieso niet komen, want ik vermoed dat echte natuurliefhebbers dit soort milieus zullen mijden als de pest, terwijl de liefhebbers van het stadsmilieu niet zitten te wachten op broeinesten van ongedierte op hun balkon. Als je ziet hoeveel mensen ageren tegen blaadjes in hun tuin hoef je je niet al teveel illusies te maken over de halfwaardetijd van die groene gevels. Dit worden gewoon steriele torenflats.
Het gevaar met dit soort dingen is dat het grote natuurminnende publiek zich zand in de ogen laat strooien door alle lieve woordjes over klimaat en natuur. Als ze vroeg of laat wakker worden zal het te laat zijn, want als je dit soort ideeën niet meteen afschiet krijgen ze de kans te wortelen in het bestuurlijk systeem, en dat bepaalt, zie de omgevingsvisie, helemaal op eigen houtje wat er gebeurt. Het publiek mag meepraten over de verf.

De balans opmakend over de hele omgevingsvisie is hij symptomatisch voor een maatschappij waarin een open gesprek onmogelijk is geworden. In dit geval begint alles met bevolkingsgroei, want zonder die bouwopgave had het verhaal er totaal anders uitgezien. Het debat ontspoort langs een aantal lijnen:

A. Liegen
Ik probeer regelmatig debatten over migratie te voeren via sociale media en de progressieven weten het zeker: 'de populisten' verspreiden 'desinformatie'. Nu ken ik zelf de statistieken behoorlijk goed, en de praktijk is dat het precies andersom is, dat de progressieven cijfers alleen erkennen als ze hen goed uitkomen. Deze omgevingsvisie is daar een voorbeeld van, zie het onder de mat schuiven van de rol van migratie in de woningnood.
Dat structureel liegen heeft grote konsekwenties: hele volksstammen hebben écht geen idee van wat er gaande is. Als je in een discussie zegt dat Nederland er door immigratie jaarlijks 100.000 mensen bijkrijgt kun je er de klok op gelijk zetten dat iemand roept: “Onzin, zoveel asielzoekers zijn er niet”. Ze zitten zo vast in hun reflexen dat ze het verschil tussen 'immigrant' en 'asielzoeker' niet begrijpen.
Door dat wegmasseren van feiten ontstaat er een steeds groter verschil tussen de realiteiten zoals verschillende groepen die ervaren, met chronische ruis in de discussies als gevolg.

B. Taboes
In essentie is massa-immigratie een belangenconflict zoals er zoveel zijn. Ten minste een deel van de negatieve konsekwenties van de huidige migratiepolitiek is gewoon objectief onweerlegbaar. De woningnood is daar een van. De weging van andere effecten is misschien subjectief, maar de belangen die ermee gemoeid zijn wijken in niets af van die bij andere politieke thema's. Alle logica en redelijkheid zeggen dus dat over de kwestie een normaal debat gevoerd zou moeten kunnen worden, maar in de verknipte denkwereld van de progressieven staat praten over migratie al meteen gelijk aan het begin van de volgende Holocaust. Wat je ook zegt, ze weten zéker dat bezwaren voortkomen uit 'vreemdelingen-haat'. Omdat vrijwel de hele mainstream politiek daarin meegaat wordt iedere normale uitwisseling van standpunten onmogelijk gemaakt, met een neerwaartse spiraal van complottheorieën als gevolg. Zonder voeding vanuit de realiteit kruipen de progressieven steeds verder weg in een zelfgecreëerde waanwereld, terwijl omgekeerd de conservatieven legitieme vragen gaan stellen over wat de progressieven nu eigenlijk beogen. De progressieve obsessie om méér, méér, méér mensen hierheen te

halen is zo groot, dat ook ikzelf serieus niet zou weten wat er nog anders achter kan zitten dan de wens tot 'omvolking'.

C. Pseudo-positivistische blabla
'Kwaliteit', wat denken jullie daar nu zelf bij? Waarschijnlijk helemaal niks, maar als dat wel zo is geef ik u op een briefje dat ik er een heel ander beeld bij heb. Dit soort geklets is onderdeel van een sprookjeswereld waarin iedereen hetzelfde denkt, en waarin buiten de norm vallen wordt gezien als een daad van agressie tegen de 'inclusiviteit'. Het is een vorm van debatvervuiling die ieder gesprek onmogelijk maakt.

D. Wegduiken voor verantwoordelijkheden
Een klassieker in de provinciale en gemeentelijke politiek: “Wij gaan niet over migratie”. Gek toch, dat je dat nooit hoort als er 'diversiteits'-beleid moet worden gevoerd, of moet worden teruggekeken op het slavernijverleden: “Dat is landelijk beleid, ga maar naar Den Haag”. Het is typisch voor een politiek regime dat op basis van ideologisch gemotiveerd opportunisme discussies naar niemandsland verwijst in de hoop dat ze verdwijnen.

Al met al, wat is nu écht de reden dat dit debat niet gevoerd kan worden?
De kapstok is onmiskenbaar het halfgaar progressieve frame van migratie als concept dat alle aardse belangen overstijgt - de 'vreemdeling' als universeel slachtoffer en superheld tegelijk, symbool voor de strijd tussen Goed en Kwaad.
Maar achter die façade schuilt nog iets anders, iets dat juist aardser is dan aards. De omgevingsvisie licht een tipje op van de sluier: veel getut over groen, maar ook ronkende retoriek over Arnhem als stedelijk knooppunt en een fascinatie voor groei.
Daar ligt een belangrijke sleutel tot de kwestie: de politieke incrowd heeft van nature affiniteit met het 'hoogstedelijk' leefmilieu, en dat milieu kan alleen bestaan bij de gratie van groei. Als de autochtone bevolking krimpt moet er iets anders worden bedacht om de torenflats te vullen, en dáár hebben we dus die migranten voor nodig. Persoonlijke lifestyle-voorkeuren spelen een grote rol in deze kwestie, niet alleen bij de tegenstanders, maar evengoed bij de voorstanders van groei. So far, so good als je die voorkeuren ook als zodanig naar voren brengt, maar niet als je ze verpakt als een strijd tegen de Nazi's. Alles wijst erop dat Arnhemmers in doorsnee hechten aan de groene infrastructuur van de stad, en het valt zeer te betwijfelen of die verstedelijking het zou halen als in een open debat eerlijke informatie werd gegeven over waaróm we eigenlijk moeten bouwen.

De konklusie moet zijn dat, met migratie als draaipunt, de samenleving op een hellend vlak is beland waarbij het steeds moeilijker wordt om nog een normaal gesprek te voeren. Arnhem is in dit proces misschien een klein radertje, maar wel een belangrijk radertje omdat deze discussie een van de cruciale claims van de migratielobby onderuit haalt, namelijk dat we al die woningen makkelijk kwijt kunnen op landbouwgrond. Bovendien zegt de casus 'Arnhem' iets over de geloofwaardigheid van politieke beeldvorming. GroenLinks profileert zich als hoeder van de natuur, maar als de meest betrokken wethouder impliciet bereid is het Veluws landschap in te ruilen voor torenflats met plantjes tegen de gevel, dan val je echt hopeloos door de mand. Het laat zien dat de liefde voor de natuur in progressieve hoek alleen nog window dressing is, een manier is om te zeggen dat je aan de goede kant staat. Krijgt in de pikorde van het 'deugen' een ander activistisch belang de overhand, dan wordt natuur net zo makkelijk omgelabeld tot een technocratisch concept als 'duurzaamheid', dat met de oorspronkelijke betekenis niks meer te maken heeft.

Tegen deze achtergrond is de omgevingsvisie, meer dan wat ook, een symptoom van een democratisch bestel in verval, een façade die moet verhullen dat de burger alleen nog mag meepraten binnen de marges die zijn opgelegd door activisten binnen het systeem. Dat mag u een 'populistisch' frame noemen, maar het zijn niet de 'populisten' die mij ervan hebben overtuigd dat het systeem niet deugt,

dat hebt u zélf gedaan. Ik ben gevoelig voor feiten, cijfers en logische argumenten, en ben bereid rekening te houden met de belangen van anderen. Maar als die anderen liegen of anderszins proberen het democratisch proces te frustreren houdt het voor mij ook op. Dan zal ik partij kiezen voor hun tegenstanders, ook al ben ik het daar inhoudelijk misschien evenmin mee eens. Níets is zo gevaarlijk voor het systeem als de huidige progressief-linkse monocultuur, met zijn desinformatie, dooddoeners en intolerantie.

Meent u mijn analyse te kunnen weerleggen? Graag. Gooi het maatschappelijk debat over bevolkingsgroei open, dan kunt u uw punten verdedigen, met open vizier. En ik de mijne.

En zo niet, dan zal ik het beschouwen als een schuldbekentenis.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
[redacted]
[redacted] Arnhem

Zienswijze 8

Gemeente Arnhem

t.a.v. het college van burgemeester en wethouders

Postbus 9029

6800 EL Arnhem

Per e-mail: projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl

Datum: 21-12-2022

Betreft: Zienswijze op de ontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040

Geacht college,

Namens mijn partner; [redacted], en ik, beide wonende aan de Max Euwestraat [redacted] te Arnhem, bericht ik u als volgt.

Met ingang van 11 november 2022 heeft het college van burgemeester en wethouders van gemeente Arnhem (hierna het college) de ontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040 gedurende een periode van zes weken ter inzage gelegd. Middels deze brief maken wij van de gelegenheid gebruik om zienswijze tegen de ontwerp omgevingsvisie naar voren te brengen.

Allereerst willen wij beginnen met een compliment te maken. De ontwerp omgevingsvisie is een makkelijk en helder leesbaar stuk, waarin de visie van Arnhem duidelijk wordt weergegeven.

Onze bezwaargronden hebben betrekking op hoofdstuk 6, in het bijzonder op de gebiedsuitwerking voor Arnhem – Oost. Op pagina 71 staat op de afbeelding 6.7 de gebiedsuitwerking Arnhem – Oost op kaart weergegeven. Op deze kaart is te zien dat er een 'te realiseren windturbine' aangegeven staat op de uiterwaarden tussen de wijk Stadseiland en het tegenoverliggend industrieterrein. Op deze windturbine en op de keuze van deze locatie willen wij bezwaar aantekenen. Op de volgende bladzijde leest u onze motivering:

Afbeelding 6.7 Gebiedsuitwerking Arnhem Oost

De windturbine is mogelijk planologisch niet uitvoerbaar de komende jaren

In het natuurgebied de Veluwe en 1 kilometer daaromheen mogen geen windparken worden gebouwd de komende jaren in verband met de Wespendief. In de zone van 1 tot 8 kilometer rond de Veluwe blijkt slechts beperkt ruimte voor windparken. Deze kan gebruikt worden voor windpark Horst & Telgt in Ermelo en Putten. Mogelijk is er ook ruimte voor het windpark Midden-Betuwe. De provincie Gelderland heeft hiertoe onlangs een besluit genomen (https://www.gelderland.nl/nieuws/geen-windparken-op-de-veluwe-en-beperkt-in-zone-tot-8-km.) De vraag is hoe de provincie Gelderland dit gaat doorvertalen in een actualisatie van de Omgevingsverordening. Mogelijk is de windturbine de aankomende jaren planologisch niet uitvoerbaar. Is dit dan wel de juiste locatie voor een nieuwe turbine?

Gelders Natuur Netwerk en Groene Ontwikkelzone

De locatie van de te realiseren windturbine is gelegen naast het Gelders Natuurnetwerk en de Groene Ontwikkelzone. Beide hebben een externe werking. De vraag is of deze windturbine wel opgericht kan worden, aangezien veel vogels in deze gebieden foerageren.

Cummulatieve ruimtelijke effecten

Door een extra windturbine te plaatsen in de nabijheid van vier bestaande turbines (Koningspleij) ontstaan er cummulatieve ruimtelijke effecten. Door zowel de Pleijroute, als door het tegenoverliggend industrieterrein als de vier bestaande turbines ontstaat er een hogere geluidsbelasting op de wijk Stadseiland. Door de korte ligging van de te realiseren windturbine (hemelsbreed 300 meter gemeten vanaf de eerste woningen van Stadseiland) bestaat de vraag of er wel een goed woon- en leefklimaat gegarandeerd kan worden. Ook bestaat er vrees voor een toename van hinder door slagschaduw.

Gelet op het bovenstaande is ons verzoek dan ook om deze te realiseren windturbine niet op deze locatie te realiseren.

Ik ontvang graag een bevestiging dat u mijn zienswijze in goede orde heeft ontvangen.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]

Zienswijze 9

bpd
bouwfonds property development

Aan de gemeenteraad van de gemeente Arnhem
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

Amersfoort, 22 december 2021

Betreft: Zienswijze op de Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040

Geachte leden van de raad,

Met belangstelling hebben wij kennisgenomen van uw Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 (Omgevingsvisie), zoals deze onlangs ter visie is gelegd.

Vanwege onze betrokkenheid bij huidige en geplande woningbouwprojecten in de stad, het Stadsakkoord Arnhem en onze bijzondere belangstelling voor en focus op Arnhem, beschouwen wij ons niet alleen als belanghebbende als het gaat om de toekomst van de fysieke leefomgeving van stad en ommeland, maar ook als partner in en van de gemeente. Als het gaat om woningbouwvraagstukken zitten wij daarom aan diverse landelijke, provinciale en gemeentelijke tafels. Om die reden maken wij graag van de door u geboden gelegenheid gebruik om een reactie kenbaar te maken ten aanzien van de Omgevingsvisie van uw gemeente. Wij richten ons daarbij primair op het thema wonen. U mag onze zienswijze lezen als een vanuit onze praktijkervaring ingegeven bespiegeling op de voorgenomen ruimtelijke en programmatische koers van uw gemeente. Graag maken wij van de gelegenheid gebruik de volgende zienswijzen met u te delen.

De Omgevingsvisie gaat uit van een aanzienlijke groei van het aantal inwoners de komende jaren. Teneinde deze groei aan inwoners te kunnen accommoderen, benoemt de visie een verwachte woningbouwopgave van ongeveer 8.000 woningen tot 2030. Waar deze raming van de opgave exact op is gebaseerd blijkt ons inziens niet uit de visie; wel is duidelijk dat de verwachte vraag is geënt op de huidige demografische ontwikkelingen en woningmarktsituatie. Dat is logisch, de huidige situatie is immers het vertrekpunt voor de lange termijnopgave. Anderzijds zet de Omgevingsvisie wél een langjarige koers uit tot 2040, hetgeen ons inziens het verkennen, beoordelen én ruimtelijk en programmatisch vertalen van meerdere (groei)scenario's noodzakelijk maakt. Daarbij vinden wij het goed en nodig in de Arnhemse Omgevingsvisie meer rekenschap te geven van de in regioverband geconstateerde kwantitatieve en kwalitatieve vraag naar woningen en de ruimtelijke vertaling, programmering en prioritering hiervan in de visies van regiogemeenten. Wij voorzien overigens een situatie waarin buurgemeenten als Renkum, Rheden, Lingewaard, Duiven en Westervoort de komende jaren 'profiteren' van de vraag naar woningen in een groen woonmilieu, waar Arnhem deze woningzoeker niet kan aanhaken vanwege de focus op binnenstedelijke opgaven.

Het volgende houdt hiermee verband. De Omgevingsvisie zet aldus een duidelijke kwantitatieve koers uit. De kwalitatieve strategie laat zich ons inziens lastiger lezen. In de Omgevingsvisie wordt de huidige 'Arnhemse identiteit' als belangrijkste basis benoemd voor het ruimtelijke beleid van de komende jaren. In de visie wordt deze identiteit ons inziens terecht (onder meer) ontleend aan de vele Arnhemse groene wijken en de inbedding van de stad in een prachtig landschap, hetgeen een grote aantrekkingskracht heeft en een vestigingsvoorwaarde is voor veel nieuwe bewoners en bedrijven. Naar onze tevredenheid zet Arnhem ook de komende jaren de stad nadrukkelijk op de kaart onder de noemer 'Arnhem groen en creatief'.

De vraag is echter of de uitvoering van de Omgevingsvisie hieraan bijdraagt als de locatiekeuze van woningbouwlocaties in ogenschouw wordt genomen. Uw gemeente kiest in de visie wat betreft nieuwe woningbouwlocaties namelijk nagenoeg uitsluitend voor binnenstedelijke ingrepen. Hoewel wij het principe 'inbreiden voor uitbreiden' in de basis onderschrijven, is de rigide toepassing ervan in de Omgevingsvisie in onze ogen lastig uitlegbaar en onvoldoende onderbouwd. In de praktijk betekent uitvoering van de visie dat de eerstkomende jaren – op de afronding van Schuytgraaf na - slechts grootschalige woningbouw op inbreidingslocaties zal plaatsvinden, zoals Spoorzone Oost en Kronenburg / Vredenburg. Wij vinden dit lastig uitlegbaar in relatie tot één van de belangrijkste doelstellingen van het Stadsakkoord Arnhem, namelijk versnelling van de woningbouw. Genoemde inbreidingslocaties zijn om meerdere redenen zeer complex en kostbaar en betreffen dus geen 'laaghangend fruit' om tot de benodigde versnelling van woningbouw te komen. Temeer de gemeente op deze locaties zelf nauwelijks grondpositie heeft. In de Omgevingsvisie wordt een realistische overweging / inschatting gemist ten aanzien van de planning van woningbouw in Arnhem de komende jaren, in relatie tot de eerder genoemde forse opgave en afgezet tegen de huidige economische achtergrond.

Hoewel inbreidingslocaties niet per definitie hoogstedelijk en met vooral appartementen hoeven te worden ingevuld, stelt de Omgevingsvisie impliciet dat Arnhem daar met haar verdichtingsstrategie wel voor kiest teneinde ook aan andere ambities als klimaatadaptatie te kunnen voldoen. Uitvoering van de Omgevingsvisie levert daardoor de eerstkomende jaren bij een - door ons verwachte - gedifferentieerde woningvraag in Arnhem vooral woningen op in eenzijdige, stedelijke woonmilieus, waarvan wij ons afvragen of dit aanbod past bij de geconstateerde marktvraag en bij de door de gemeente gewenste positionering van de stad als groene stad in landschappelijke setting. In dit kader betreuren wij dan ook, dat tijdens de publieke voorbereiding van deze visie slechts een drietal mogelijke toekomstscenario's is verkend, die alle zijn gebaseerd op hetzelfde kwantitatieve programma én op hetzelfde kwalitatieve uitgangspunt dat verdere uitbreiding van de stad – hoe gering en passend deze ook zou kunnen zijn – niet aan de orde kan zijn in de ogen van de gemeente. Een kritische kanttekening bij het in de visie geschetste participatietraject en daarmee draagvlak voor deze visie is in onze ogen daarom wel op zijn plaats: de input afkomstig van participatie zal voor de gemeente wellicht bruikbaar zijn, maar is in dit perspectief van weinig waarde aangezien de wezenlijke keuze om al dan niet over te gaan tot uitbreiding van de stad, niet is voorgelegd aan stakeholders. Tegen de achtergrond dat er in ieder geval bij ons twijfel bestaat over de vraag of voldoende realistische inbreidingsruimte in de stad aanwezig is om de geplande 8.000 woningen tot 2030 te accommoderen, had ons inziens een betere inschatting van het ruimtebeslag moeten worden gedeeld en daarmee ook het scenario van (beperkte) uitbreiding van de stad onderwerp van gesprek met stakeholders in de stad moeten zijn.

Ons inziens zou het hoe dan ook goed zijn te overwegen binnenstedelijke herontwikkeling te combineren met een beperkte uitbreiding van de stad, uiteraard rekening houdend met de landschappelijke kwaliteiten die de rand van de stad kenmerken. Niet alleen komt dat de diversiteit van het nieuwe woonaanbod ten goede, immers kunnen op deze manier gelijktijdig verschillende woonmilieus worden aangeboden. Maar net zo belangrijk is de u bekende noodzaak om op korte termijn tot versnelling van woningbouw te komen, vooral in stedelijke groeiregio's. Onze ervaring is dat de omstandigheden rondom binnenstedelijke herontwikkeling zodanig complex zijn en de financiële impact (ook voor de gemeente) zo groot, dat versnelling op deze locaties een stuk langer duurt en lastiger is dan op uitbreidingslocaties. Onze ervaring met het feit dat de door uw gemeente - in onze ogen overigens terecht – geformuleerde ambitieuze doelstellingen ten aanzien van bijvoorbeeld betaalbaarheid en duurzaamheid op binnenstedelijke locaties nog lastiger verenigbaar zijn met overige doelstellingen, ondersteunt ons standpunt.

Wil de gemeente voldoen aan de huidige woningbehoefte, dan zal zij dat in onze ogen op korte en zelfs middellange termijn niet bereiken met (uitsluitend) de aangewezen binnenstedelijke woningbouwlocaties. Een koppeling met geplande - meer grondgebonden - woningbouw in buurgemeenten was passend geweest.

De Omgevingsvisie spreekt zich zeer ambitieus uit ten aanzien van een flink aantal sectorale thema's. Uw constatering dat een stapeling van ambities vraagt om het maken van keuzes, onderschrijven wij – mede op basis van onze lopende projecten in de stad - ten zeerste. Wanneer alle in de visie uitgesproken ambities ongewogen worden gestapeld in de Arnhemse fysieke leefomgeving, komen projecten niet van de grond. Wij willen er daarom voor pleiten al in de Omgevingsvisie duidelijkheid te scheppen over de mogelijke uitwisseling van sectorale ambities, met wellicht een duidelijke ondergrens bij elke ambitie. Voor de kans van slagen van de ruimtelijke uitvoering van de visie is het van het grootste belang duidelijk aan te geven waar op welke wijze ambities kunnen worden gecombineerd zonder aan de gewenste kwaliteit in te boeten. De noodzakelijke spelregels van integrale afweging worden door ons gemist in de Omgevingsvisie.

Wij gaan ervan uit dat u onze reactie op waarde weet te schatten en betrekt bij uw afwegingen in de besluitvorming om te komen tot een vastgestelde Omgevingsvisie.

Vanzelfsprekend zijn wij bereid om een toelichting te geven op onze zienswijze.

Met vriendelijke groet,

Namens BPD,

[redacted]

bpd
bouwfonds gebiedsontwikkeling

BPD Ontwikkeling BV
Regio Noord-Oost & Midden
De Brand 30, 3823 LK Amersfoort
Postbus 1, 3800 AA Amersfoort

Zienswijze 10

projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl

Arnhem, 21 december 2022

onderwerp: Zienswijze ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040/ ontwerp besluit MER

Geachte Projectsecretaris Omgevingswet, geachte leden van de gemeenteraad van Arnhem

In de stukken van de ontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040 staat dat tot en met 22 december 2022 een zienswijze kan worden ingediend en bij deze wil ik mijn zienswijze en visie voor Arnhem in 2040 geven.

Arnhem kent sinds kort een zeer groen en diervriendelijk college en ik had gehoopt dat in de visie voor 2040 duidelijke keuzes gemaakt zouden zijn bijvoorbeeld ten aanzien van gezondheid en optimaal ruimtegebruik in de stad.

Helaas heb ik dit soort duidelijke keuzes niet in de visie terug kunnen vinden vandaar dat ik hieronder een visie geef waarbij die keuzes wel gemaakt zijn.

Arnhem 2040 dat is waar we over 20 jaar willen zijn in een wereld waar je nu al kunt zien dat je niet met zijn allen maar kunt doorgroeien en maximaal per persoon kunt door consumeren gewoonweg omdat de grondstoffen op de wereld hiervoor niet aanwezig zijn.

Zo is nu al te zien dat er geen grondstoffen als reserves aanwezig zijn op de hele wereld om iedere bewoner van onze planeet van een auto te voorzien. Je moet je dan ook afvragen of een auto een noodzakelijk goed is om te bezitten als je in een stad woont waar alle voorzieningen om te leven aanwezig zijn. Het duidelijke antwoord op deze vraag is gewoon: Nee. In een stad waar alle voorzieningen aanwezig zijn is het voor het leven niet nodig om een auto te bezitten en laten we als Arnhem nou eens een duidelijke keuze hierin maken en alleen nog maar nieuwe bewoners welkom heten als ze geen auto hebben. Dit is een duidelijke keuze die heel goed is voor de groenste stad van Nederland die Arnhem al jaren pretendeert te zijn. Als voordeel dat daar uit voorkomt is dat je geen openbare parkeerplekken hoeft te realiseren in de ruimte om de woningen en dat er meer ruimte beschikbaar is voor wonen en groen. Bij bestaande woonstraten zou in 2040 het autoparkeren in de straten zelf uitgefaseerd moeten worden doordat lang parkeren (langer dan een uur) verboden wordt in de hele stad in woonwijken. Als je als bewoner van de stad een auto bezit parkeer je deze langdurig in parkeerflats die op strategische posities bij de uitvalswegen buiten de woongebieden zijn gesitueerd bijvoorbeeld op het terrein waar nu nog stadion Gelredome ligt. In deze flats rijdt je je auto in een afgesloten box onderin de flat

en een automaat brengt deze box verder in het gebouw zodat er optimaal ruimtegebruik is voor auto-opslag en is branduitbreiding buiten deze box niet mogelijk mocht de auto spontaan vlam vatten. Woonstraten zijn in 2040 door het vrijwel ontbreken van geparkeerde en rijdende auto's ideaal voor meer groen aanleg, waterberging en speel en beweegruimte. Alle vierbaans of meer baanswegen die door woongebieden heengaan zijn door het verminderde autogebruik in de stad niet meer nodig en worden hooguit 2 baanswegen bijvoorbeeld de Nijmeegseweg vanaf Gelredome tot ver in de singels van de stad zelf. Hierdoor komt ook meer ruimte vrij voor een andere bestemming bijvoorbeeld groen , wonen water en dergelijke. Alle wegen in de stad die door woongebieden heen gaan worden 30 kilometer wegen. (Houd je je constant niet aan deze snelheid heeft dat als consequentie dat je je auto permanent kwijtraakt in deze stad, maak hiervoor ook passend beleid om dit mogelijk te maken en vraag bijvoorbeeld experimenteerwetruimte bij de rijksoverheid hiervoor.) Bewoners van de stad verplaatsen zich voornamelijk te voet of fiets door de stad heen. Auto's van bezorgers worden niet zoals nu het geval is in 2022 her en der lukraak in gewone parkeervakken in woonstraten gezet waarbij ze vaak meer dan een meter uitsteken op het fietspad in de tijden dat de auto niet gebruikt wordt maar worden neergezet op bedrijfsterreinen in parkeerboxen. Van en naar de parkeerboxen naar je woonhuis in Arnhem ga je per eigen fiets of deelfiets. Doordat de heilige koe niet meer direct beschikbaar is vanuit je eigen huis zul je zien dat het autogebruik in de Arnhem -die zich in 2022 kenmerkt door voornamelijk zeer korte afstanden, die makkelijk ook per fiets hadden kunnen worden uitgevoerd- aanmerkelijk zal afnemen en hiermee de luchtkwaliteit en gezondheid van bewoners aanmerkelijk zal bevorderen. Doordat je langparkeren in woonstraten gaat verbieden worden de vele parkeerplekken in de openbare ruimte overbodig en kunnen worden omgevormd naar ruimte voor groen en speelplekken wat ook bevorderlijk is voor het welzijn van mens en dier in de stad. Grote op het maaiveld liggende parkeervelden overal in de stad kunnen ook worden weggehaald en gebruikt worden voor andere bestemmingen zoals groen , water, spelen, het telen van groente en fruit, of wonen. Met het verdwijnen van auto's uit de stad is het niet meer dan logisch dat garages en benzinestations ook uit de woongebieden worden weggehaald -en ondergebracht waar de auto's uit de stad zijn gestald- en deze vrijgekomen ruimte waar vaak nog hindercirkels van 30 of 80 of meer meter om heen liggen kan voor een ander doel gebruikt worden bijvoorbeeld woningen.

Blijft over dat er nog enkele zeer lawaaiige en qua luchtkwaliteit zeer ongezonde autowegen rondom de stad liggen bijvoorbeeld de A325, N325, A12 en dergelijke. Deze zijn met eenvoudige constructies te overbouwen waar bovenop ruimte vrijkomt om woningen op te bouwen. Hier is ruimte, zeker als er sprake is van gestapelde bouw, voor vele duizenden extra woningen.

Doordat als dit werkelijkheid wordt nagenoeg al het binnenstedelijk verkeer per fiets, voet of ov zal gaan, zal het fietspaden netwerk aanmerkelijk verbreed en uitgebreid moeten worden en tevens zou op meer fietspaden de wegligging en

onderhoud verbeterd moeten worden. En ook zal het aantal veilige stallingsplaatsen voor fietsen dienen te worden uitgebreid.

Ten aanzien van het nuttig gebruiken van ruimte in de stad kunnen ook veel duidelijkere keuzes worden gemaakt voor 2040 dan wat er nu in de omgevingsvisie Arnhem 2040 is opgeschreven. Laten we bijvoorbeeld kijken naar een -totaal vervallen- winkelcentrum in mijn wijk Malburgen namelijk de Drieslag waar veel winkels bestaan uit een enkele bouwlaag zonder ook maar iets er boven. Dat is niet meer van deze tijd naar mijn mening waar ieder stukje groen in mijn wijk lukraak maar wordt opgeofferd voor woningbouw. Nee in 2040 horen deze eenlaagse bouwsels niet meer in de hele stad aanwezig te zijn maar vervangen voor meerlaagse multi gebruiks gebouwen waarbij de ruimte in de stad optimaal benut wordt. Vandaar ook dat de plantekening zoals die in de omgevingsvisie staat ter plekke van Malburgen -en vergelijkbare plekken elders in de stad- -zoals op pagina 75 waar deze plekken nu maagdelijk wit zijn gelaten- moet worden aangepast en dat terplekke van winkelcentrum de Drieslag fors geïnvesteerd gaat worden in sloop en nieuwbouw. En met het aanpakken van de eenlaagse bouwsels op de Drieslag kun je in een gang ook de rest van de vervallen panden in de omgeving slopen zodat een heel groot gebied geheel opnieuw optimaal benut kan gaan worden. Op deze plek zijn met een kleine en wie weet ietwat langdurige investering makkelijk vele honderden extra nieuwe toegevoegde woningen in de stad zelf te realiseren. Deze visie sluit ook goed aan bij het gewenste doel van de zogenaamde "Arnhem oost aanpak" die een termijn beslaat van 18 jaar en dus ook uitkomt op het jaar 2040, op deze plek, namelijk dat het weer in 2040 een bruisend winkelcentrum moet zijn waar het prettig en veilig winkelen is.

Dit bovenstaande geldt dus ook voor andere nagenoeg eenlaagse winkelgebieden elders in de stad -bijvoorbeeld bij de Oostburgwal- waar verder nu geen andere gebruik zoals wonen boven aanwezig is. Als je als stad al deze plekken opnieuw gaat invullen met multilaagse multi gebruiks gebouwen zijn hier vele honderden tot misschien wel duizenden extra woningen zelf in de stad te realiseren.

Waar ruimte in de stad schaars is en je deze als streven eigenlijk overal 100 % en 24-7-365 zou willen benutten zou je ook eens moeten kijken naar die vele platte dozen her en der op bedrijfsterreinen binnen de stad zelf.
Is het bijvoorbeeld echt niet mogelijk vele van die platte dozen eens te stapelen wat naar mijn mening bij diverse invullingen niet eens heel lastig zou moeten zijn. Door bedrijfsterreinen meer te stapelen op elkaar de lucht in is er in de stad meer ruimte om bedrijven op dezelfde in 2022 aanwezige terreinen te huisvesten. Er zullen altijd bedrijven zijn met productieprocessen waar dat niet mogelijk is maar als je nu al dit streven naar gestapelde bedrijven in 2022 in gang zet kun je in 2040 al heel wat ruimte voor meer bedrijven in de stad zelf hebben gecreëerd doordat er al een paar straks in 2040 in stapelvorm zijn omgezet. Zaak is daarbij wel financiële mogelijkheden te scheppen als gemeente om dit multifunctionele ruimtegebruik door bestaande bedrijven te bevorderen. En het natuurlijk planologisch mogelijk te maken.

Een andere hele grote ruimte die nu nauwelijks effectief gebruikt wordt in de stad betreft het Gelredome terrein. Als je berekent hoe vaak dit gebied nu volledig gebruikt wordt voor voetbalwedstrijden en georganiseerde evenementen, is dit hooguit enige uren per week door het hele jaar heen en dat voor een A locatie midden in je stad. Je moet je in een tijd waar ruimte in de stad schaars is afvragen of je als stad dit wel wenselijk vind, dat een dergelijke plek middenin de stad zo weinig effectief gebruikt wordt. Gelet op bovenstaande kan het vlakke terrein wat nu aanwezig is als parkeerplek sowieso voor een deel worden omgezet in eerder genoemde bovenstaande parkeerflats. In deze parkeerflats kunnen mensen -die nog een auto bezitten in 2040 en in Arnhem zelf woonachtig zijn of Arnhem komen bezoeken- hun eigen auto hier langdurig (langer dan een uur) in een parkeerbox in de parkeerflats op laten bergen.
Als je het gebouw van het stadion niet voor andere doeleinden en meer uren per week kunt gebruiken dien je naar mijn mening als stad een duidelijke keuze te maken en dan voor een andere invulling van het gebouw te kiezen, waarbij bijvoorbeeld meer werkgelegenheid voor de eigen inwoners wordt gecreëerd. Waarom maak je hier bijvoorbeeld niet een uitgaansgebied voor Arnhem zuid (en noord) van waarbij allerlei vormen van vermaak op elkaar gestapeld kunnen worden.

Als je consequent bent moet je als gemeente dan ook eens naar je eigen ruimtegebruik gaan kijken en is het ook niet meer van deze tijd dat je een platte doos als de raadszaal -zonder woningen erboven- minder dan een avond per week inclusief vakanties gerekend gebruikt op een toplocatie midden in de stad. Slopen die handel dus en zet er een nieuw gebouw dat energiezuinig is en multifunctioneel -te gebruiken dus ook voor andere doeleinden dan alleen de gemeenteraad- voor terug met een heleboel woningen erboven.
Tevens heb ik bij de laatste bezoeken aan het Stadskantoor gezien dat grote delen van het gebouw leeg staan en niet meer gedurende de hele week gebruikt worden maar nog wel steeds warm aanvoelen. Afstoten dus die overbodige ruimte zodat het voor andere kantoor of woonruimte gebruikt kan worden.

Doordenkend over het juist voorgaande is de foto op bladzijde 38 natuurlijk ook niet het gewenste beeld dat je in 2040 in Arnhem wilt zien. Op deze foto is een gebouw zichtbaar op een werkelijke unieke A locatie waar geen woningen boven zitten en welk gebouw ook veel te weinig in de tijd door het jaar heen gebruikt wordt. Met een "eenvoudige" staalconstructie en daarboven houtskeletbouw kunnen hier makkelijk vele woningen worden toegevoegd als je niet tot sloop en herbouw wilt overgaan.

In de omgevingsvisie van Arnhem 2040 wordt gehamerd op gezond, -heel- en veilig net als vele voorgaande jaren. Wat echter volledig ontbreekt in de visie is het onderdeel handhaving en toezicht in de wijken zelf die het het hardste nodig hebben zoals bijvoorbeeld mijn wijk. Wil je dit bereiken -gezond, heel en veilig- dien je het aantal handhavers ten opzichte van het huidige aantal (dat voor de hele stad beschikbaar is) eigenlijk minimaal te verdrievoudigen in vergelijking met een stad zoals Nijmegen die er zelf al heel wat schoner en veiliger uitziet als

Arnhem. En laat deze handhavers nou eens inzetten in de wijken zelf zoals Malburgen maar ook in groengebieden zoals de parken en Meinerswijk waar meer toezicht dient plaats te vinden zeker als er veel mensen recreëren en of vervuiling van de gebieden optreed. De pakkans moet gewoon omhoog in dit soort gebieden als mensen bijvoorbeeld vuil weggooien of hun hond in speelvelden of grasstroken overal in de wijk laten poepen en het niet opruimen. Als die kans maar hoog genoeg is en de consequenties ook zoals boete of taakstraf voor mensen die al geld genoeg hebben zal hopelijk de vervuiling van deze gebieden aanmerkelijk lager worden.

Speelplekken die nu in 2022 gebruikt worden gaat Arnhem niet langer in -laten-pikken voor woningbouw als die niet binnen een voor de doelgroep haalbare en veilig te bereiken afstand voor meer dan de huidige omvang worden gecompenseerd.

Het is goed dat in de omgevingsvisie op bladzijde 43 aandacht is voor het weghalen van verhardingen ook in particuliere tuinen, maar verbied dan direct ook het gebruik van zeer milieu onvriendelijke en plastic deeltjes vervuilend kunstgras dat her en der al in voortuinen zichtbaar is.

Ten aanzien van de energievoorziening hoort ieder gebouw in de stad Arnhem voorzien te zijn van zonnepanelen in 2040. Om dit te stimuleren zou je als stad een extra subsidie kunnen aanbieden voor panden die nog zonder zonnepanelen zijn.

Ten aanzien van het materiaal gebruik voor nieuwbouw in de stad zou je in 2040 voornamelijk alleen nog maar duurzame materialen moeten gebruiken.
Dus nagenoeg alle bouwmaterialen moeten herbruikbaar zijn en niet zwaar milieubelastend werken. Zet bijvoorbeeld maximaal in op bouwen met hout in plaats van beton wat niet alleen goed is voor CO2 reductie bij de productie ervan maar wat ook minder warmte problematiek oplevert bij warme zomers omdat beton de warmte lang vasthoudt. En kies als groenste stad voor ander isolatiemateriaal bijvoorbeeld schaapswol of industrieel hennep in de vorm van hempcrete in plaats van piepschuimkorrels die in 2022 overal uit gaten uit de muren van woningen te voorschijn komen en overal de natuur belasten. Deze piepschuimkorrels en andere natuuronvriendelijke bouwmaterialen horen niet thuis in Arnhem 2040 en met beleid en met overleg met partners zoals corporaties en andere projectontwikkelaars kan dit mijns inziens daardoor grotendeels uitgebannen worden uit Arnhem als dit standaard in beleid tot 2040 en overleg wordt ingegoten. En neem in dit beleid en overleg ook mee dat muren en balkons meer vergroend moeten worden bij bestaande woningen maar zeker in alle nieuwbouw.

Gelet op bovenstaande zou het goed zijn als Arnhem het voortouw zou nemen (en dus heeft in 2040) in Nederland in de ontwikkeling en productie en voorlichting van alternatieve natuurlijke bouwmaterialen zoals bijvoorbeeld hempcrete, een bouwmateriaal dat CO2 negatief is dus waar er in totaliteit meer CO2 opname plaatsvindt gedurende zowel de groei, fabricage, de bouw en de

levensduur van de gebouwen waarin het is verwerkt. (dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld steen, beton en staal die veel meer CO2 uitstoten in hun hele leven van productie tot gebouw).

In de huidige stad in 2022 is er duidelijk sprake van een zeer ongelijke verdeling over de hele stad van sociale huur en aanverwante problematiek daar waar er sprake is van een te grote concentratie ervan. In 2040 dient deze tweedeling grotendeels te zijn opgeheven. Om dit te bewerkstelligen dient er een ander beleid te worden gevoerd waarbij wijken en buurten waar sprake is van problematische overconcentratie dat hier reductie plaats vindt van sociale huur door sloop van slecht geïsoleerde woningen en daar andere duurdere huur dan wel koophuizen voor terug te zetten en waar bij nieuwbouw helemaal geen sociale huur meer wordt toegevoegd.
Een probleemconcentratiegebied als de hoogbouw rond de pleinen van Immerloo zou eigenlijk daarom omgevormd moeten worden tot een meer gemêleerde bouw van diverse koop en verschillende huurcategorieën.
In andere wijken waar nu nog heel weinig sociale huur aanwezig is kunnen woningen worden opgekocht om gesloopt of hervormd te worden tot sociale huur zodat het beter over de stad verspreid wordt en er geen grote concentraties en aanverwante problematiek op gaat treden.

Wat betreft de Arnhemse parken en bossen is het streven dat deze in 2040 een minimaal aandeel staand en liggend dood hout hebben van 30 procent. Dit is een percentage dat voorkomt in goed functionerende natuurlijke bossen. Het dode hout vormt de unieke bron voor heel veel nieuw leven en zorgt ook voor een betere vochtregulerende werking van de bodem als het eenmaal op de grond is gaan liggen en aan het verteren is gegaan. Zolang deze 30 procent niet gehaald is in de bossen en parken wordt er geen enkele tak of boom nog Arnhem uitgevoerd of in de versnipperaar gedaan, maar daarentegen verwerkt in de Arnhemse bossen en parken zelf.

Bladafval hoeft ook niet meer massaal ieder seizoen met lawaaiige en milieuvervuilende bladblazers en zuigmachines weggehaald te worden maar zou prima in de wijk zelf verwerkt kunnen worden tot prachtige compost als het niet ter plekke in groenstroken kan worden verwerkt en deze compost kan dan in de stad zelf worden gebruikt in de vele nieuw aangelegde moestuinen her en der in de stad.

Met deze nieuwe moestuinen die her en der op bijvoorbeeld voormalige wegen en parkeerterreinen kunnen ontstaan zou de groenste en gezondste stad van Nederland ook wat dichter bij zelfvoorziening qua voedsel kunnen komen. Dit is goed voor de werkgelegenheid in de stad zelf en ook is er minder vervuilend transport nodig.

Tot slot mis ik in de omgevingsvisie de participatie van de bewoner bij zijn directe woon omgeving en wijk als het gaat om nieuwbouw en sloop en herontwikkeling van gebieden en verandering van ander beleid dat zijn woonomgeving aangaat. Dit is in de omgevingsvisie naar mijn mening volstrekt

onvoldoende concreet uitgewerkt. Het is uitermate belangrijk voor het vertrouwen van de bewoner in zijn -plaatselijke- overheid dat deze overheid zodra ook maar iets van een idee ontstaat om iets met een gebied te willen gaan doen (andere bestemming , invulling, sloop herbouw uitbreiding nieuwbouw en dergelijke) dat de overheid een klankbordgroep laat ontstaan waar alle omwonenden en wijkvertegenwoordigers -als het binnen een wijk betreft- of alle stadsbewoners -bij stadsbreed beleid- die dat willen zitting in kunnen nemen. Dan kan de overheid de allereerste hersenspinsels die dus nog niet zijn uitgewerkt voorleggen aan deze klankbordgroep die daar dan ook hun mening en inzichten over kunnen geven. Als blijkt dat er een duidelijke gezamenlijke (gemeente en bewoners) wens bestaat een gebied anders in te gaan vullen dient de klankbordgroep samen met de gemeente tot een keuze te komen van een stedenbouwkundig bureau -voor meerdere huizen, appartementen, gebouwen, groen, wegen, water en dergelijke- of een architect -als het maar om 1 huisje gaat- die samen met de klankbordgroep op gelijkwaardige wijze en met de gemeente in co-creatie het plan gaat maken waarbij vooraf een minimaal of helemaal geen randvoorwaarden zijn gesteld -en die dus door de klankbordgroep samen met de gemeente zijn gemaakt- om het creatieve proces niet nadelig te beïnvloeden. De klankbordgroep zal tot aan de oplevering van de huizen en invulling van het omliggende gebied actief betrokken zijn bij alle plan en besluitvorming.

Met bovengenoemde nieuwe plekken waar tot nu toe niet over is nagedacht om nieuwe woon en werkruimte te creëren -alsmede onder andere ruimte voor groen, bomen, struiken, planten, dieren, water, spelen en (moes)tuinen- kunnen vele -mogelijk 10-duizenden nieuwe woonplekken gemaakt worden en is het kaal maken van bestaand groen niet meer nodig. Sterker nog met deze nieuwe plekken kan het areaal groen ook aanzienlijk worden uitgebreid. Kies dan graag voor zo divers mogelijke klimaat bestendige soorten om de biodiversiteit duurzaam te vergroten en de kans op ziekten en plagen te voorkomen.

Ik hoop dat u mijn visie in zijn geheel overneemt en verwerkt in een verbeterde versie van de omgevingsvisie Arnhem 2040 en het ontwerp MER besluit zodat Arnhem in 2040 of al eerder verreweg de gezondste en prettigste stad van Nederland en ver daar buiten is om in te leven.

Met hartelijke groet,

[redacted]

[redacted]@xs4all.nl

[redacted]

[redacted] Arnhem

Zienswijze 11

Projectsecretaris Omgevingswet
projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl
Gemeente Arnhem

Tevens via;
Postbus 9029, 6800 EL Arnhem

Betreft; Bijdrage ontwerp omgevingsvisie 2040/ Ontwerp besluit MER.
Zienswijze omtwerp omgevingsvisie
Deze bijdrage bestaat uit diverse pagina's volgens de index op pagina twee in dit document.

Arnhem 22-12-2022

Geachte,

Bij deze dienen wij een zienswijze in op de ontwerp omgevingsvisie 2040/ Ontwerp besluit MER.

* Wij geven u bij deze alvast aan dat wij deze bijdrage graag mondeling willen toelichten conform uw aangeven op de website van deze mogelijkheid.

www.arnhem.nl projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl
of via Postbus 9029, 6800 EL Arnhem t.a.v Projectsecretaris Omgevingswet,

onder vermelding van uw naam, adresgegevens en "Zienswijze ontwerp Omgevingsvisie 2040/ ontwerp besluit MER".

Het gaat om meer
Toekomst, leefbaarheid, menselijkheid, lokale voedselvoorziening, samenleven, gezondheid en ook inspiratie en ruimte voor de kinderen.
Water en drinkwater, lokaal voedsel, gezondheid, frisse lucht.

*Hoe worden de burgers gehoord en betrokken op alle lagen in dit vergaande proces ?

In het document in de bijlage benoemen wij diverse punten die wij graag opgenomen zien in de ontwerpomgevingsvisie 2040.

Ecovrede
[redacted]

Postbus 60051 6800 JB Arnhem
organisatie@ffrmnetwork.org

Index

1 Aanhef

2. index

3,4,5,6 Over de omgevingsvisie wettelijke kaders en vereisten en vragen

7 Een stad in wording

8, 9, 10, aanvullingen op de concept omgevingsvisie geld, ruimte grond, gebouwen

11 ruimte voor maatschappelijk initiatief in de steden en ruimte uitbreiding natuur

12 openbaar vervoersopgaven, geld en waarde, gezondheid, vrijheid

13 Resumé voorgaande pagina’s

14 Adres en contactgegevens

15, 16, 17 De voedselvoorziening staat onder druk – Diverse aspecten voor in de omgevingsvisie

Arnhem December 2022

Aanvullend op de concept omgevingsvisie
Conform de website van de gemeente Bron Link bieden wij bij deze input op de voorliggende concept omgevingsvisie. * Dit deel gaat specifiek over de omgevingsvisie zelf.

Inleiding op de concept omgevingsvisie gemeente Arnhem 2022 -2040
De VNG heeft enkele documenten opgesteld met betrekking tot de omgevingsvisie. Uit die documenten hebben wij enkele punten neergezet in dit document met een voorstel ter aanvulling, verbetering en verdieping van de tekst. Wij denken dat dit belangrijk is.

De burger moet het gaan doen
‘De omgevingsvisie is een integrale langetermijnvisie van een bestuursorgaan voor de hele fysieke leefomgeving van haar grondgebied en gebaseerd op de Omgevingswet. Daaruit volgen het programma en het omgevingsplan.
Er is een Nationale, een Provinciale en een Gemeentelijke Omgevingsvisie (GOVI).

Natuurlijk gaat het over leefbaarheid en wenselijkheid voor de burger, individueel, en voor de samenleving als geheel. Het lastige is dat veel van deze plannen op een grotere schaal worden geformuleerd die de gemiddelde burger vaak niet paraat heeft, volgt, of in de gaten heeft.
Belangrijke vraag is dan ook; waar is de communicatie met de burger en wat wil de burger met zijn leefomgeving en daarmee verbonden zijn toekomst ? Hoe wordt daarmee verder omgegaan in de vervolgstappen van de omgevingsvisie ?

Een van de punten van aandacht in de omgevingsvisie is de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Wat is er en wat is de kwaliteit daarvan. Daarvan zien wij nog weinig verwoord in de voorliggende omgevingsvisie. Daarin zijn criteria van belang als; ruimte, frisse lucht, tuin, geschikte woning en woonwijk, nabij groen, geluk, ruimte voor eigen initiatief.

Enkele aandachtspunten daarin zijn bijvoorbeeld ;
1. de leefomgeving heeft de neiging steeds meer te verstenen. Meer gebouwen, meer steen, meer asfalt, grotere drukte, matige kwaliteit van de ingeademde lucht, weinig leefruimte, bodemvervuiling, veel industrie, ….

Belangrijk zijn vooral; leefbaar, groen, gezondheid, water, voedsel, toekomst, ruimte, lokaal voedsel en meer

Feitelijk is het concept document omgevingsvisie het huiswerk van het projectteam omgevingswet. Belangrijk is te kijken of dit projectteam een goede vertegenwoordiging geeft, laat zien, en zicht heeft op wat de bevolking, – de Raad, wil en belangrijk vindt. Gezien de geformuleerde visie zien wij daar enige knelpunten ontstaan. Knelpunten die wij u graag nader toelichten.

‘Eén van de verbeterdoelen van de Omgevingswet is om meer ruimte te bieden voor initiatieven van burgers, ondernemers en van decentrale overheden. Het helpt in de voorbereiding als de gemeente zich de vraag stelt in hoeverre zij hierop wilt inspelen: hoeveel ruimte wil de gemeenteraad het college vanuit de omgevingsvisie geven en wat willen ze zelf blijven bepalen?’

Juist het hier genoemde punt vraagt om een forse verbetering in de teksten van de omgevingsvisie. **Ruimte bieden voor initiatieven van burgers** wordt genoemd en dat is gewenst. Het ontbreekt echter in de planvorming zoals die ter tafel ligt in een voorstel hoe dat er concreet uit ziet. Zelfs zoiets als de lokale voedselvoorziening serieus nemen wordt niet duidelijk benoemd evenmin als de uitbreiding van groen en de afname van het aanwezige groen en hoe daarop te anticiperen en uit te breiden conform tal van wetten en regels.

**** In de omgevingsvisie dient ongeveer alles aan bod te komen***. Uit het bijwonen van een presentatie over de eerste stappen van de tekst omgevingsvisie merkten wij dat er snel gekozen wordt voor een meer technologische samenleving met een forse verstedelijking in de vorm van wolkenkrabbers in de stad op verschillende plekken en een enorme groei van de gebouwde omgeving. De achterliggende vraag is hoe je vorm geeft aan die gebouwde omgeving. Kan dat beter dan dat nu in de plannen naar voren komt ? Is betaalbaar en leefbaar daarin meegenomen als essentiële componenten voor een groeiende en heel grote groep mensen ?

Waar zitten de mogelijkheden voor verbetering en wat is verbetering ?

In de teksten van de VNG is te vinden;
“...Ook ontwikkelingen op het gebied van cultureel erfgoed, energie-infrastructuur, landbouw, landschap, milieu, natuur en water worden volgens de memorie van toelichting bij de wet meegewogen en beschreven. Een omgevingsvisie bestrijkt daarmee de hele breedte van de fysieke leefomgeving zoals bedoeld in de Omgevingswet. De omgevingsvisie is dus niet een optelsom van beleidsvisies voor de diverse domeinen, maar een samenhangende visie op strategisch niveau.

Wat is de strategie in de samenhangende visie ?
Belangrijke vraag daarin zijn de uitgangspunten.
Natuur, gezondheid, welbevinden, ruimte, levensloop bestendige woningen, bodem, en meeer

Gezien de reikwijdte van het document en de lange duur is ons duidelijk dat dit een gedegen analyse vraagt. Die vinden wij nu nog niet volledig.

Feitelijk; “… De omgevingsvisie is bindend voor de raad en het college van B&W, alleen met een inhoudelijke onderbouwing kan het gemeentebestuur ervan afwijken. De omgevingsvisie is richtinggevend voor het omgevingsplan, de relevante verordeningen van de gemeente en de

afwijkvergunningen. …”
* Het is belangrijk bewustzijn te hebben over die sturende kracht van de omgevingsvisie in de komende jaren.

Voldoen de nu geformuleerde teksten aan het criteria dat zij alle ruimte bieden voor datgene wat u als raad, als raadsleden, als college belangrijk vindt ?
Wij hebben de indruk bij de huidige formuleringen dat dat nog niet zover is. Gelukkig is dit de concept visie.

“.. De raad moet de vraag beantwoorden: wat is belangrijk in mijn gemeente? Wat voor een gemeente willen wij zijn? De gemeenteraad kan per gebied vaststellen wat de huidige kwaliteitskenmerken zijn, welke kwaliteit gewenst is en wat daarvoor moet gebeuren. ...”

In de omgevingsvisie moet in elk geval bevatten;
De hoofdlijnen van de voorgenomen ontwikkeling, het gebruik, het beheer, de bescherming en het behoud van het grondgebied (wat gebeurt er/gaat er gebeuren aan ontwikkelingen en instandhouding van het grondgebied); • De hoofdzaken van het voor de fysieke leefomgeving te voeren integrale beleid (wat zijn de na te streven doelen en op welke manier …

het gebruik van natuurlijke hulpbronnen, activiteiten waardoor emissies, hinder of risico’s worden veroorzaakt en het nalaten van activiteiten. Ook ontwikkelingen op het gebied van cultureel erfgoed, energie-infrastructuur, landbouw, landschap, milieu, natuur en water

De omgevingsvisie is dus niet een optelsom van beleidsvisies voor de diverse domeinen, maar een samenhangende visie op strategisch niveau.

Daarbij zal de omgevingsvisie aan bepaalde eisen moeten voldoen. Het gaat hierbij om eisen op het gebied van vormgeving, structuur en doorzoekbaarheid, waar gemeenten bij het opstellen van de omgevingsvisie rekening mee moeten houden.

**** Wij zijn zodoende benieuwd hoe het volgende in de omgevingsvisie wordt opgenomen ;***

Milieubeginselen
In de omgevingsvisie moet eveneens rekening worden gehouden met de milieubeginselen uit het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VwEU).
Dit betreft:
• het voorzorgsbeginsel en hoe dat vormgegeven wordt
• het beginsel van preventief handelen en ook hier hoe dat vormgegeven wordt
• het beginsel dat milieuaantastingen bij voorkeur aan de bron dienen te worden bestreden

• het beginsel dat de vervuiler betaalt De omgevingsvisie is zelfbindend voor de bestuurslaag die het heeft opgesteld. De omgevingsvisie van het Rijk en van de provincies, de NOVI en de POVI's, werken dus niet rechtstreeks door in de omgevingsvisie van de gemeente. De gemeenteraad dient rekening te houden met omgevingsvisies van andere bestuursorganen. Dit volgt uit het wettelijke zorgvuldigheidsbeginsel en motiveringsbeginsel.

Hiermee wordt bedoeld dat de gemeenteraad in de gemeentelijke visie moet laten zien dat de omgevingsvisies van andere bestuursorgaan bij het opstellen van de gemeentelijke visie zijn betrokken en de inhoud daarvan bekend is. "
**** Wij zien graag hoe dit in de praktijk er uitziet.***

Participatie
In het Omgevingsbesluit is een motiveringsbesluit opgenomen over vroegtijdige publieksparticipatie. Bij het vaststellen van een omgevingsvisie moet worden aangegeven hoe burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen bij de voorbereiding zijn betrokken. Ook moet worden aangegeven wat daarvan de resultaten zijn. Over de wijze waarop deze groepen worden betrokken
**** Dit onderwerp verdient ruime aandacht aangezien het een groot aantal burgers en organisaties betreft actief in en voor de Arnhemse samenleving***

** Bronnen;

* Omgevingsvisie VNG https://vng.nl/artikelen/gemeentelijke-omgevingsvisie

* De Raad stuurt met de Omgevingsvisie;
https://vng.nl/artikelen/raadgever-de-raad-stuurt-met-de-omgevingsvisie

* Factsheet Omgevingsvisie VNG ; https://vng.nl/publicaties/factsheet-omgevingsvisie

* Ondersteuningsmiddelen en informatievoorziening (gemeente Arnhem);
https://www.da2020.nl/ondersteuningsmiddelen/notitie-omgevingsvisie-en-omgevingsplan-relatie-tot-informatievoorziening

Een stad in wording

Inleiding
Een samenleving die in de komende jaren grote veranderingen door gaat maken. Een krap budget, een stijgende inflatie, meer mensen in armoede. Een voedselvoorziening die onder druk staat. Bijzondere uitdagingen in de nieuwe stad.

Ondernemers die massaal failliet gaan en bevolkingsopbouw en gezondheid die aandacht vragen. Veel mensen zijn ziek, of worden dat mede door toename gemiddelde leeftijd (vergrijzing). Bij benadering is dat een derde richting de helft van de bevolking. Dat stelt bijzondere eisen aan de verdere ontwikkeling van die samenleving. Een groot deel van de burgers kampt met welvaartsziekten. De welvaart die de burgers ziek maakt vraagt om drastische veranderingen in de leefwijze en educatie.

In de afgelopen tientallen jaren zie je dat aantal zieke mensen stijgen. Daarnaast vergrijst de bevolking. De bodem is vervuild, de luchtkwaliteit matig, water schaars en veel is onbetaalbaar. Zodoende ontstaan er totaal andere behoeften en leefpatronen.

Als gevolg van een tekort aan geld, een van de gevolgen, overlijden mensen met een laag inkomen, gemiddeld vijf tot zeven jaar eerder door een tekort aan gezonde voeding, veel stress en een moeilijk leven. (Soms al een tweede en derde generatie met dezelfde situatie.) Bron Link CBS ***In de omgevingsvisie zijn er handvatten en een hoofdstuk nodig om deze ongezonde tendens te keren. Daar zijn praktische handvatten voor zoals opgenomen in deze tekst.***

Nederland is een van de rijkste landen ter wereld
Met het geld dat er nu nog beschikbaar is een leefbare samenleving creëren vraagt stevige keuzes. Een samenleving die Niet veel hoeft te kosten. Die zorgt voor elkaar en voor zichzelf. Waarin iedereen meedoet. ***In de omgevingsvisie een hoofdstuk hoe iedere burger, in vrijheid, mee doet aan de samenleving.***

Er zijn enkele werkvelden die specifiek aandacht vragen
**** Woningen, bedrijfspanden, bodemvervuiling, lokaal voedsel, gezondheid in algemene zin, geld – waarde. Die hoofdstukken horen volgens ons in de omgevingsvisie goed zichtbaar te zijn.***

**** In de omgevingsvisie missen wij in een aantal gevallen de achtergrond en toepassen van de mogelijkheden die er sinds enkele jaren zijn***
Die brengen wij bij deze in om de omgevingsvisie meer toekomstbestendig te maken en aanwezige kennis te gebruiken.

Inspirerend en met de mogelijkheid van deelname voor elke burger.
* Een samenleving die bloeit en groeit in gezondheid en welbevinden als belangrijk centraal punt stelt en realiseert.

In de volgende pagina’s geven wij u puntsgewijze enkele aanvullingen aan.
In dank voor uw aandacht en met een duurzame, gezonde en inspirerende samenleving voor ogen, geven wij, op uw verzoek, graag een nadere toelichting.

Regels met een * zijn een direct advies van ons om dat op te nemen in de omgevingsvisie.

Ecovrede www.ecovrede.nl
[redacted]

Geld, ruimte – grond en gebouwen zijn belangrijke factoren

Veel bedrijven, en particulieren, komen in de problemen door, de al maar stijgende, huurprijzen van panden en woningen. Denk aan V&D en andere bedrijven en de vele burgers met dreiging uithuiszetting en failiesementen.

Er is geen aanwijsbare noodzaak voor die prijsstijgingen. Het is een 'gewoonte' geworden opgejaagd door de inflatie onder het mom van prijsindexering. Meervoudig betaalde panden, gezien de leeftijd, kennen nog huurverhogingen. Bedrijven en burgers kunnen het niet meer betalen.
* ***Betaalbare panden bouwen die gebouwd zijn van duurzame materialen in de omgevingsvisie opnemen***
* – De gemeente als verhuurder en daarmee extra inkomsten voor de gemeente beschikbaar. (nevenfunctie)

Geld verdwijnt naar grotere organisaties en verhuurders. Zo verzameld zich geld dat mogelijk niet terug komt in de samenleving of slechts sporadisch. De armoede groeit en de ongelijkheid vergroot zich.
U nam recent in de gemeenteraad al een motie over panden in buitenlandse handen aan. Er zijn meer aspecten die een rol spelen.

Bedrijfspanden en grotere objecten
Zijn vaak in slechtere staat. Je betaald er de hoofdprijs voor. Er staat veel langdurig leeg. Bedrijventerreinen verpauperen. Bestemmingen remmen (teveel) nieuwe bestemmingen en wensen.
**** Er zijn intussen duurzame bedrijventerreinen die goed opgaan in het landschap en duurzaam en groen zijn en zelfvoorzienend. Die ontwikkeling zien wij graagverwoord in de omgevingsvisie specifiek als hoofdstuk. De transitie richting echte groene en duurzame industrieterreinen en ruimte voor de natuur geintegreerd.***

Veel bedrijfspanden staan langdurig leeg. Bestemmingsplannen en wijzigingen verlopen traag en werken remmend op nieuwe invulling.

Wat er aan woningen nieuw wordt gebouwd is duur. Voor eenvoudige en op de bevolking en krimpende budgetten ingerichte woningen is in de omgevingsvisie te weinig ruimte. Er is ruimte nodig in de plannen voor maatschappelijk initiatief. Initiatief dat groeiend is.

Er zijn enkele oplossingen die de situatie rondom panden kunnen verbeteren
Burgers die de huur niet (meer) kunnen betalen hebben behoefte aan woningen die minder kosten. Hoezo 800 euro in de maand?

* Woningen, goede en duurzame, zijn eenvoudig te bouwen voor een veel lager bedrag. Dat geeft een huurprijs die richting de 250 euro in de maand kan en; er wordt duurzaam gewoond en geleefd.

**** Neem in de omgevingsvisie op dat er woningen worden gebouwd die betaalbaar en duurzaam zijn. Dat wil ook zeggen; kleiner wat voor veel mensen prima is. Gebouwd van duurzame materialen waarbij hout meer en meer wordt genoemd in de internationale pers vanwege diverse voordelen ;***

– duurzaam, recyclebaar, CO_2 vastlegging, gezond, eenvoudig, zelf te telen, een goede vervanging voor vervuilende en schaars wordende materialen die moeilijk aan te voeren zijn door diverse factoren.

*** Bouwmaterialen**
Denk ook aan Vlas, Bamboe en Hennep. In de omgevingsvisie vragen deze materialen met hout om teeltlocaties voor die bouwmaterialen
* Zelf in de gemeente de bouwmaterialen gaan verbouwen

Dat geeft nieuwe mogelijkheden in natuurontwikkeling en duurzaam leven en wonen.
* Wijs locaties/ gebieden toe in de omgevingsvisie met een specifieke bestemming. Dat gronden daarop voorbereid worden. * ***Denk aan gronden voor bouwmaterialen, voedselproductie, natuurontwikkeling als hoofdstukken opnemen in de omgevingsvisie.***
Dat die locaties daar ook, nu al, op worden voorbereid in beleid en behandeling.

*** Aanzien van panden**
Flats bouwen kan een keuze zijn. Die flats bouwen met veel groen. Daar zijn spectaculaire voorbeelden van met nuttige bijeffecten zoals; schaduw, stof afvangen, beter aanzien, verhoging leefbaarheid, meer zuurstof, verlaging hittestress, groene daken en meer.
U nam in de gemeenteraad al een motie aan ten aanzien van woningen en duurzaamheid. Dit is een aanvulling.
Het vraagt namelijk enige eenvoudige aanpassingen in de bouwwijze. Het gaat ook om een bewuste keuze voor een ander en gezonder aanzien. Een gezonde leefomgeving en de mogelijkheid tot een gezonde leefwijze realiseren.
*** Neem in de omgevingsvisie op dat aanzien natuurlijk dient te zijn in alle genoemde aspecten – voor de stad als geheel. Dat komt groen, gezondheid en welbevinden ten goede.**

Sturen wij u enkele voorbeelden/denkrichtingen voor een gezonde bouwwijze ;

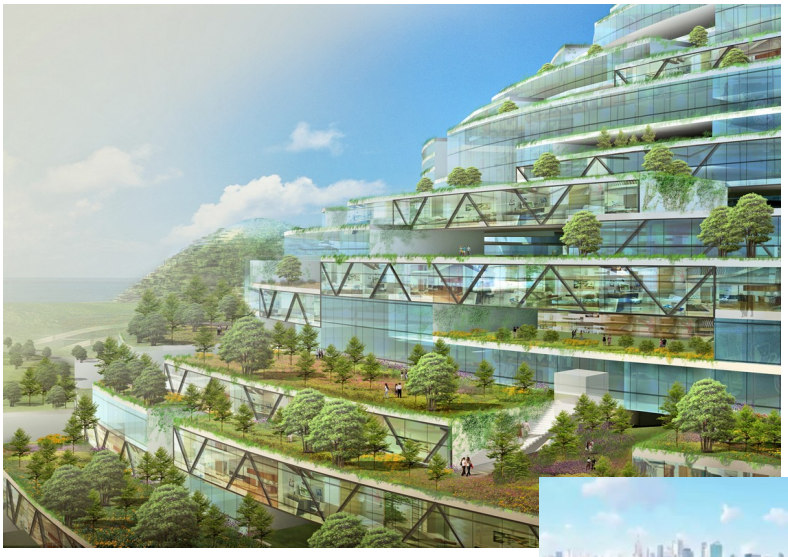

Het is bij deze visieontwikkeling de tijd om de keuze voor een groene stad te maken. Een stad met een hoge ecologische waarde realiseren die opgaat in het landschap. Die extra natuurwaarden biedt. De ruimte biedt om gezond en betaalbaar te wonen. Dat lijkt op dit moment in de concept omgevingsvisie nog te ontbreken. Wij hebben het over de 21e eeuw waarin veel meer mogelijk is.
* Innovaties toepassen in gezonde vormen

Het andere aspect is; **daktuinen op elk gebouw**

* Daar is (ook) ruimte om voedselproductie te realiseren. Dat vraagt om een, structureel, iets andere bouwwijze van panden.
Lokale voedselproductie heeft ruimte nodig. Waar is die ruimte in de omgevingsvisie, denk aan 50 hectare, in en om en in de stad.
* Zie hiervoor de teksten in dit document met betrekking tot Voedselvoorziening.

In de woningbouw aspecten ontbreken de Tiny Houses

* Veel mensen wonen alleen. Hebben een klein huishouden, zijn weinig thuis. Die mensen hebben, naast ecologische overwegingen als kleine voetafdruk, behoefte aan een Tiny house. Met een tuin. Neem dit op in de omgevingsvisie en realiseer enkele grotere wijken volgens dit concept. Kijk daarbij naar de armoede in Arnhem en het aantal woningen dat feitelijk niet meer voldoet aan de eisen van deze tijd. Waar gaan deze mensen heen ?

Kleinere huisjes; Eenvoudig, praktisch, van alle gemakken voorzien, betaalbaar, eventueel verplaatsbaar te maken, Een grote groep mensen kan zo blijven wonen en deel blijven nemen aan de samenleving. Denk aan een huur van 250 Euro all in en een aanschafwaarde van onder de 20.000 euro. Dat is noodzakelijk gezien krimpende budgetten en stijgende huren. Dat geeft burgers ruimte.
Dat maakt noodhulp eenvoudig en geeft een veel grotere flexibiliteit.

De ruimte voor maatschappelijk initiatief in de steden
lijkt vergeten te zijn in de omgevingsvisie.
Talloze publicaties laten nut en noodzaak zien van maatschappelijk initiatief voor de samenleving. Maatschappelijk initiatief heeft ruimte nodig. Ruimte in de vorm van grond en gebouwen waar het Niet om geld gaat. Juist door dat verkeerd te doen haal je de ziel uit de samenleving en kwijnt het maatschappelijk initiatief wat essentieel is voor de samenleving.

Met de huidige aanpak van appartementenbouw gaan er enkele zaken verkeerd; plekken voor buurtactiviteiten verdwijnen, de nieuwe woningen zijn duur, er komt steeds minder ruimte voor iets anders wat je als mensen samen zou willen doen. Het kost al snel 100 euro per dagdeel. En; daken en dergelijke, worden niet, of onvoldoende, gebruikt.

Het aanwijzen van ruimte voor uitbreiding van de Natuur
Er is meer groen nodig en ander groen (!) mede gezien een instortend ecosysteem als gevolg van klimaatverandering, aardasverschuiving en een ander patroon van straling van de zon.
**** Waar komt die nieuwe natuur ? Een belangrijk hoofdstuk in de omgevingsvisie. In recente internationale verdragen benoemd als; 30% van huidige natuur en water aanwijzen als beschermingsgebieden. Dit opnemen in de omgevingsvisie.***

Berken, Beuken, Eiken specifiek, en anderen, hebben het moeilijk en gaan verdwijnen grotendeels.
* Met de voedselvoorzieningsvraag is er behoefte aan andere aanplant. Aanplant als notenbomen, fruitbomen, bessenstruiken en meer.

* Ruimte voor tuinen voor de burger. Voor de verbouw van eigen voedsel. Meer zelfstandigheid, minder afhankelijkheid.
*** De ruimte voor stadslandbouw en lokale voedselvoorziening**
Heeft ruimte nodig in de stad. Betaalbare ruimte. Ruimte waarbij een andere afweging wordt gemaakt in rendement. Dat vraagt om anders werken als gemeente.
Meerwaarde in beeld brengen in de boekhouding. Innovatieruimte implementeren specifiek voor burgers en natuurontwikkeling.
De meerwaarde, conform diverse rapporten, vindbaar bij bijvoorbeeld Hogeschool Larenstein, wordt gebruikt om kapitale functies, met een grote meerwaarde voor individu en samenleving, te blijven huisvesten. Taken die ook niet door instituties overgenomen kunnen worden.

*** Openbaar Vervoer**
Arnhem is regelmatig verstikt in het verkeer. Er is openbaar vervoer dat voor veel mensen te duur is. Maak een onderdeel van de omgevingsvisie op optimaal en gratis openbaar vervoer. Dat remt de verkeersdruk, geeft vrijheid aan de burger, is gezond makend door meer frisse lucht en minder files.
Neem dit als belangrijk speerpunt op in de omgevingsvisie
Busbanen, verminderen verkeersdruk, toegankelijk voor iedereen en altijd, gratis ter bevordering van interactie en samenleven, socialiseren en tegengaan van vereenzaming .

*** Toegankelijkheid en deel kunnen nemen**
De samenleving draait sterk op geld. Een product dat steeds minder mensen vrij beschikbaar hebben. Denk en realiseer en maak mogelijk zonder geld een deel van de samenleving.

*** Denken in geld of in waarde = beleid maken op een andere manier**
Neem dit als uitgangspunt in het nieuwe beleid op elk niveau. Dat maakt de omgeving. * Vermeld dit in de omgevingsvisie. Nieuwe uitgangspunten die ruimte geven.

**** Het gaat om de waarden van de samenleving als geluk, welbevinden, ruimte voor creativiteit, gezonde woningbouw en lokale voedselvoorziening. Die aspecten dienen feitelijk uitgangspunt te zijn om te komen tot een gezonde visie. Een visie voor Mens en Natuur. Neem die allemaal, op in de omgevingsvisie.***

* De omgevingsvisie is een handvat om te zorgen voor de mens, de natuur, de samenleving van mensen, planten en dieren in alle vormen tot een wederzijds evenwicht in ecologie, energie, respect, ruimte in de 21^{e} eeuw en verder.

*** Gezondheid**
Lijkt ons een belangrijk hoofdstuk in de omgevingsvisie. Is direct verbonden met de bovenstaande visie op Natuur. De gezondheid van de samenleving en van het individu.

* Welke voorzieningen heeft een gezond levend individu nodig en op welke wijze zijn deze in de directe leefomgeving voorhanden in de komende jaren ? Dat hoort in een omgevingsvisie.

* Welke stappen worden er genomen voor verbetering van de gezondheid en het welbevinden van de burger.

*** De burger heeft behoefte aan vrijheid en meer ruimte voor nieuwe ontwikkelingen**
Factoren als; frisse lucht, ruimte voor kinderen en ouderen, om te spelen, een tuin, wandelruimte, plek om eigen zaken te verbouwen, ruimte voor eigen energieopwekking - al dan niet in coöperatieve vorm, ruimte om te knutselen,
Benoem deze factoren in de omgevingsvisie

Waarde in de stad houden en beschikbaar voor de burger, is mogelijk met de realisatie van een lokale munt, een Arnhemse, is een logische stap. Zo blijft de waarde binnen de stad. Dat is een belangrijk onderdeel in een omgevingsvisie waar veel gaat over geld en waarde.

Intussen hebben wij meegewerkt aan verschillende initiatieven in deze richting.
Wij kunnen u hierbij adviseren en laten zien waar dit ook in de omgevingsvisie van belang is. ***Het gaat om waar het geld in wordt gestopt en hoe het er uit komt.*** Dat maakt, en eventueel breekt, de samenleving. Wij bieden u een lezing/workshop aan over geld en waarde in de samenleving en hoe die gezondmakend, te implementeren.
* Ingrediënten; Kleinschalig, lokaal, weinig hoogbouw, levende wijken, duurzame materialen, rechten van de mens en van de natuur gerespecteerd.

Resume;

De overheid heeft het niet makkelijk gemaakt met de randvoorwaarden van een omgevingsvisie. Tegelijkertijd is opvallend dat maatschappelijk initiatief en ruimte voor de burger niet of nauwelijks worden genoemd in de concept versie die nu voor ligt.

Uit de meegemaakte presentatie van de eerste delen van de omgevingsvisie, wordt ons duidelijk dat er, helaas een visie ligt die weinig ruimte geeft aan natuur en burger.

* Meer Natuur in Nederland -- NOS December 2022 ; 30% meer natuur beschermd moet worden in water en natuur ook in Nederland. een uitspraak onder andere, van de Biodiverstiteitstop in Montreal. Welke gebieden zijn dat in de concept omgevingsvisie ?

* Deskundigen geven aan dat juist Houten huizen (CO_2 vastlegging en herbruikbaar materiaal) de toekomst zijn. Dat wil zeggen de verbouw van Natuurlijke Bouwmaterialen is essentieel.
Hout, Bamboe, Hennep en deze vragen andere bouwwijzen en plek ! Neem dit op in de omgevingsvisie.

Daarbij is bouwen voor mensen die weinig te besteden hebben, in een verarmende samenleving, essentieel evenals ruimte voor de productie van lokaal voedsel voor de stad.

Een visie op de stad. Waarin rekening gehouden wordt met de achteruitgang van de natuur en de met name de Veluwe.
Mede door de veranderende neerslagpatronen, verschuiving van de as van de aarde en zonne-intensiteit, zijn beuken en eiken grotendeels ten dode opgeschreven. Ook Dennen en Berken hebben het moeilijker. Dat wil zeggen dat er grote veranderingen nodig zijn in de omgang met bos en natuur en de Veluwe, ook een deel van Arnhem, zwaar onder druk staat.
Meer waterbuffering, andere soorten introduceren, combinaties met voedselproductie. Denk aan tamme kastanjes, walnoten en meer.
Die aanpak gaat ook op voor de andere gebieden in het landschap in en rondom Arnhem.
Verdroging is een belangrijk item. Gecombineerd met voedselvoorziening is de aanleg van een groot aantal poelen van belang. Minder kale grond, andere teelten. Opnemen in de visie.

Denk ook aan het mooie drinkwater in parksonsbeek dat nu, grotendeels ongebruikt, in de Rijn verdwijnt. Buffer dit water in kelders en infiltratie in Park Sonsbeek en andere parken om, schaarste en zelfs tekorten aan drinkwater en sproeiwater en water voor de natuur structureel aan te pakken. Neem dit op in de omgevingsvisie.

Zo ontstaat er een nieuw landschap dat de tweede helft van de 21^{e} eeuw aankan. Waar voedsel is te vinden voor Mens en Dier. Waarin gezondheid en welbevinden voorop staan.
Nu gaan veel dieren in dit landschap dood door een gebrek aan voedsel en is de bodem vervuild.

Onze adres-/ contactgegevens zijn;

EVS Ecovrede Sociaal Maatschappelijk Initiatief
Postbus 60051 6800 JB Arnhem

Team Ecovrede
[redacted]

Telefoon: 06 [redacted]
www.ecovred

Email: organisatie@ffrmnetwork.org

De Voedselvoorziening staat onder druk

20 september 2022 – Update december 2022

Lokaal voedsel produceren, Natuur, Voedsel beschikbaar houden, Zelfredzaamheid
De praktische voorzieningen

Introductie
Sedert 2009 is onze organisatie actief met de samenleving 21e eeuw in de vorm van voedseldistributie, verbouw, onderzoek, locaties. Onze website; **www.ecovrede.nl** vertelt u hier meer over. Via Landelijke media, Gemeenteraad, Provincie (Gelderland), sociale media, websites, consulten, spreekuur, gastlessen, nieuwsbrieven bieden wij tools voor verbetering in voedsel, wonen en werken, voor iedereen. Wij distribueren brood voor wie dat nodig heeft. Op verzoek organiseren wij lezingen en workshops en een spreekuur.

De voedselvoorziening staat onder druk door verschillende factoren
economie, landbouw, water, energie, kunstmest, onkunde, bodemvervuiling, gewoonten, oorlog, armoede. Tools voor voedselproductie dienen beschikbaar te zijn voor iedereen.

Het gaat om Omdenken; met voedselproductie en natuurlijke landbouw ;
Wordt waarde gecreëerd, de bodem verbeterd, de voedselvoorziening gestabiliseerd, water gebufferd, natuurlijke bouwmaterialen geproduceerd - aanplant en snelle productie teelten voor biomassa. De nieuwe locaties houden de bodem bedekt. Bomen, groen gecombineerd met groente en fruit bieden toekomst en omvatten alle aspecten die aandacht vragen ; water, bodem, voedsel, natuur, gezondheid, toekomst. Voedselbossen en strokenteelt.

De transitie van die landbouw, het landschap, vraagt om grote ingrepen. De contouren en handvatten voor die ingrepen vindt u hier. Wij zijn beschikbaar voor al uw vragen en de oplossingen. **06** [redacted] **organisatie@ecovrede.nl** **www.ecovrede.nl**

Organisatorisch
- Een motie aannemen conform dit document dat lokaal voedsel eerste prioriteit heeft
- Benadering van betrokken partijen; gronden beschikbaar stellen
- Bomenaanplant en natuurontwikkeling passend zijn bij voedselproductie
- Ambtelijk voorrang in alle aspecten - een team beschikbaar voor ondersteuning en vragen
- Wet en regelgeving, waaronder wijziging bestemmingsplan eenvoudig geregeld is
- Informatiepunt voor vragen via ; telefoon, e-mail, sessies (bieden wij u aan)
- Dat voedsel weggooien strafbaar is en reststromen aangeboden worden
- Boeren en tuinders ondersteund met een inkomens – eet - woongarantie

Aandachtspunten ;

- Contouren aangeven voor locaties ten aanzien van omgang met de grond
- Boekhoudkundige omvorming - creatie van meerwaarde centraal
- Verpachte gronden; richtlijnen - omvormen pachtcontracten
- Gronden/ gebouwen die vrijkomen door uitkopen of anderszins direct beschikbaar stellen
- Grasvelden en andere locaties omvormen tot tuinen - eigendommen overstijgen
- burger - en maatschappelijk initiatief ruimte en ondersteuning bieden
- Dat kweek, plantmateriaal en zaden lokaal worden geregeld en beschikbaar zijn

Locaties zijn nodig

Gronden, gebouwen, terreinen braakliggend en stroken die niet worden gebruikt
Denk aan 50 tot 100 hectare in totaal voor de gemeente. Aandachtspunten zijn vervuiling en water.
Combinaties van doelstellingen in; waterbuffering, natuurontwikkeling, voedselproductie, bodemverbetering, hittestress verminderen

Voor iedere burger een tuin beschikbaar met begeleiding

Locaties om niet beschikbaar en prijzen van producten op behoefte afgestemd

Ieders inbreng is van belang

- Burgers hebben ruimte nodig voor eigen verbouw van vooral verse groente en fruit
- Boeren en tuinders hebben advies en ondersteuning nodig bij de omschakeling en in de keuze van (nieuwe-) teelten
- - Iedereen een recht op eten en drinken- onvoorwaardelijk - meehelpen/wederdienst
- - Dat iedereen meehelpt op basis van betrokkenheid - vrijwilligerscontract

Werkwijze en Hoofdlijn

Biologisch, voedselbossen, strokenteelt, – Dat biologisch en ecologisch werken de richting is
Hoofdlijn; samenwerken met de Natuur

Wij bieden u aan;

Praktisch advies en ondersteuning Spreekuur Online sessie mogelijk
Workshop voor groepen bij ons of op locatie
Een praktische rondleiding in voedselbos Ecovredegaard
www.ffrmnetwork.org **www.evsgebouwbeheer.nl** **www.ecovredegaard.nl**
Wij nodigen partijen uit dit manifest mede te onderschrijven en te delen in het eigen netwerk
Wij willen graag een werklocatie met grond

EcoVrede FFRM Network

Postbus 60051
6800 JB Arnhem

Namens team Ecovrede

[redacted]

Telefoon; 06 [redacted]

email; **organisatie@ffrmnetwork.org**
EVS FFRM Network Ecovrede
ANBI instelling sedert 2011

* Ps; we bieden een handvat water en wonen met perspectief en meer
Lokale munt overwegen en (her-) introduceren

Zienswijze 12

INGEKOMEN 13 DEC. 2022

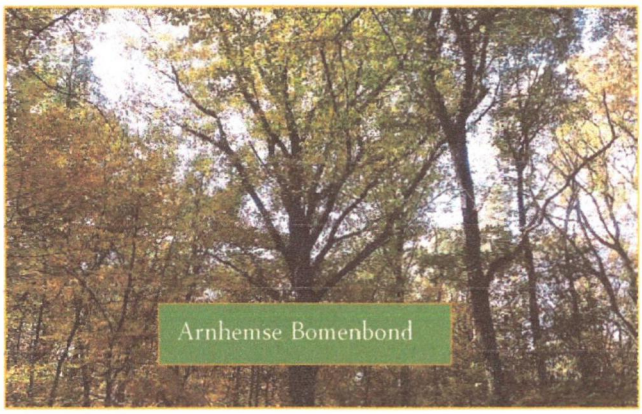

13 december 2022, Arnhem

Betreft: Zienswijze op het Ontwerp Omgevingsvisie Gemeente Arnhem 2040

2022-1011423@

Aan het College van Burgemeester en Wethouders van Arnhem.

Geachte dames en heren,

Hierbij dienen wij een zienswijze in op het Ontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040:

1. **(Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting afwijzen !**

In het ontwerp wordt (houtgestookte) biomassaverbranding als warmtebron in de toekomstige energietransitie door de Gemeente Arnhem **niet afgewezen, ontmoedigd of verboden**. In de vorige raadsperiode heeft de gemeenteraad meerdere malen haar bezwaren en bedenkingen tegen deze vorm van energie of warmte opwekking uitgesproken. (Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting leveren een veel grotere luchtvervuiling op dan het verbranden van aardgas. (Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting zal als energiebron niet langer toegestaan moeten worden in de gemeente Arnhem. Deze ernstig luchtvervuilende energiebronnen mogen op geen enkele manier een rol spelen in de warmtevoorziening van woningen, bedrijven, warmtenetten en instellingen. Als de gemeente daadwerkelijk een **duurzame** energietransitie tot stand wil brengen, dan moet zij biomassaverbranding en mestvergisting afwijzen. Voor *'het meest groene en natuurvriendelijke College van Arnhem ever'* zou dit niet een brug te ver moeten zijn.

2. **De biomassacentrale van Veolia niet inzetten voor de Arnhemse energietransitie .**

De biomassacentrale van Veolia op de Kleefse Waard verbrandt gemiddeld 4000kg woodchips per uur. Deze boshoutverbranding levert niet alleen veel meer CO_2 op vergeleken bij het verbranden van aardgas, maar tevens ook een grotere uitstoot van SO_2, HCL, HF, fijnstof, ammoniak, metalen en dioxinen/furanen.[1] Gebleken is de afgelopen jaren dat de biomassacentrale van Veolia zich regelmatig niet houdt aan de afgegeven natuurvergunning (zie bijlage 2). Het provinciebestuur legde Veolia Industriediensten BV op 21 juni 2022 een dwangsom op, omdat de centrale 2,5 keer te veel NH3 uitstootte in 2021.[2] Gemeente Arnhem zegt dat zij een klimaatneutrale en duurzame stad willen ontwikkelen. Desalniettemin wil de gemeente de biomassacentrale van Veolia een rol geven in de ontwikkeling van de nieuwe warmtenetten. De gemeente kan geen koploper in de energietransitie en circulariteit worden als zij het IPKW terrein blijft promoten **met gebruik** van de niet duurzame warmteopwekking door de biomassacentrale Veolia. In de omgevingsvisie zal de afwijzing van de biomassacentrale Veolia in de energietransitie daadwerkelijk opgenomen moeten worden.

[1] Zie **bijlage 1**: Brief MOB aan GS Gelderland 23-10-2020.
[2] Zie **bijlage 2**: Brief GS aan Veolia: opleggen dwangsom .d.d. 21 juni 2022.

3. **Houtstoken in ovens en kachels in relatie met de volksgezondheid.**[3]

In de ontwerp ontbreekt een visie om de verwarming van appartementen middels houtovens zoals aan de Klingelbeekseweg tegen te gaan. In de vorige raadsperiode is door het College aan de raad toegezegd dat een beleid ontwikkeld zou worden om houtovens voor de verwarming van meerdere woningen zoveel mogelijk te voorkomen.
Ook ontbreekt een visie om het verbranden van hout in particuliere woningen **tegen te gaan, dan wel te verminderen**. Het verbranden van veel hout voor de verwarming van woningen heeft grote nadelen voor de volksgezondheid, vooral voor de gezondheid van mensen met longaandoeningen en astma.

4. **In het ontwerp ontbreekt een visie hoe Arnhem kan en gaat meehelpen om de luchtkwaliteit te verbeteren.**

Een analyse van de huidige problemen met de luchtkwaliteit ontbreekt in de omgevingsvisie. Zelfs de gegevens over de effecten op de **gezondheid van Arnhemmers** door de uitstoot van gassen en stoffen zijn niet vermeld. Maatregelen hoe Arnhem meegaat helpen de luchtkwaliteit te verbeteren worden niet benoemd. Wel wordt herhaaldelijk in de ontwerp visie gesteld dat Arnhem "een gezonde stad" moet worden.

5. **Bodemwateronttrekking uit de bosgronden in Arnhem verminderen.**

In het ontwerp is geen visie opgenomen voor het verminderen van de nu reeds te grote bodemwateronttrekking in Arnhem Noord. Door de bevolkingsgroei zal het drinkwaterverbruik verder stijgen. De onttrekking van grondwater ten behoeve van de industrie, landbouw en drinkwatervoorziening zal aanmerkelijk moeten verminderen. Gezuiverd rivierwater kan meer aangewend worden en daarvoor zullen plannen ontwikkeld moeten worden i.s.m. de Provincie Gelderland. Het daadwerkelijk bevorderen dat regenwater gebruikt gaat worden voor het doorspoelen van toiletten is eveneens een middel dat ingezet kan worden.
In **Arnhem Zuid** speelt bovendien het probleem dat door de lage stand van de Rijn het grondwater een te laag peil heeft met ernstige consequenties voor planten en bomen. In de Omgevinsgvise moeten hier maatregelen voor te worden aangekondigd.

6. **Geluidslast voor de bossen en natuurgebieden langs de A12 en A50 verminderen**

De geluidlast voor de bossen en natuurgebieden langs de A12 en A50 is veel te groot en kan aanmerkelijk verminderd worden met geluidschermen. De gemeente Arnhem kan i.s.m. met de Provincie en het Rijk hiervoor uitvoerbare plannen ontwikkelen.

7. **Geen zonneparken in de bossen en landgoederen in Arnhem en Deelen toestaan.**

Het toestaan en bevorderen dat zonneparken in en nabij de bossen en landgoederen van Arnhem en Deelen worden gerealiseerd is volstrekt tegenstrijdig met de noodzakelijke versterking van de natuur in deze gebieden.[4] De aanleg van een zonnepark betekent nog minder leefruimte voor bomen en planten, insecten en kleine dieren. De kabels in de bosgrond, de infrastructuur, de zonnepanelen en

---

[3] De houtstook in houtkachels veroorzaakt meer dan 10 % van de fijnstofdeeltjes < 2,5 micrometer in de lucht. Voor meer info: Maarten Krol, hoogleraar Luchtkwaliteit en Atmosferische Chemie aan de WUR.

[4] Vermeldt op bladzijde 77 Ontwerp Omgevingsplan Arnhem 2040. Echter de ruimtelijke omgeving in ons land is gedurende de laatste tientallen jaren verregaand aangetast door allerhande bebouwing en infrastructuur, een proces dat onverminderd doorgaat. Arnhem vormt daar geen uitzondering op. Alleen beschermde natuurgebieden, parken en landschappen zijn nog grotendeels gevrijwaard gebleven van dit proces van verrommeling en artificialisering.

het bijbehorende onderhoud zijn nadelig voor de natuurontwikkeling. De aanleg van de zonneparken in de natuurgebieden is bovendien in strijd met de vereiste bescherming van de natura 2000-gebieden. Tevens wordt de unieke belevingswaarde van de natuurgebieden in Arnhem verstoord. De ontwikkeling van een zonnepark behoort daarin geen plaats te vinden.

De gemeente Arnhem kan beter de plaatsing van meer zonnepanelen op de **daken van sociale woningvoorraad** financieel stimuleren en overeenkomen in de jaarlijkse prestatieafspraken met de woningstichtingen.

8. **Meer woningen in Arnhem Zuid heeft als consequentie dat meer groen- en bosterreinen in Arnhem Zuid moeten worden gerealiseerd.**

Het aantal (nieuwe) woningen zal in Arnhem Zuid aanmerkelijk stijgen; mede door de bouw van 'tijdelijke woningen', die in praktijk vele decennia zullen blijven staan. Dit gegeven moet als consequentie hebben dat er ook navenant meer groene ruimte en bosachtige terreinen erbij zullen moeten komen! In het ontwerp is deze gevolgtrekking niet opgenomen. Planontwikkeling voor de uitbreiding van groen- en bosterreinen rondom en in de wijken in Arnhem Zuid is daarom noodzakelijk.

9. **Nieuwe woningen bouwen en de grenzen aan de groei voor de groene stad Arnhem.**

De woningnood is hoog. Daarom onderschrijft de Arnhemse Bomenbond de visie dat er met spoed ca. 7000 woningen tot en met 2030 in Arnhem erbij moeten worden gebouwd, tevens ook door renovatie van kantoren en gebouwen. Met name het aantal betaalbare s**ociale huurwoningen in de stad moet weer aanmerkelijk uitgebreid worden**. Het percentage **betaalbare huurwoningen** is in de geplande nieuwbouw en renovatie veel te laag en dient ons inziens naar 80 % te worden opgeschaald in de toekomstige woningbouwlocaties en projecten. Mensen met hoge inkomens, bezittingen of financiële reserves kunnen immers over het algemeen veel beter de huidige woningnood opvangen dan woningzoekenden met inkomens beneden modaal. Mensen met een bovenmodaal inkomen kunnen eveneens gemakkelijker een woning kopen in de directe omgeving van de gemeente Arnhem, zoals in Oosterbeek, Velp, Elst en Huissen.
De gemeente Arnhem heeft een structureel financieel belang om meer inwoners in de stad te huisvesten en meer woningen te realiseren op haar grondgebied. In het ontwerp van de Omgevingsvisie **wordt niet onderbouwd** waarom het **na 2030** wenselijk c.q. noodzakelijk zou zijn om in **Arnhem zelf** nog eens 7000 tot 9000 woningen extra te bouwen. Veel nadelen van die extra woningbouw worden in de PlanMER rapportage van TAUW al benoemd.

De geformuleerde omgevingsvisie gaat **te veel uit van groei** van het aantal inwoners **binnen** de grenzen van Arnhem. Duidelijk is dat de uitbreiding van het aantal inwoners van Arnhem met ca. **30.000 inwoners** (het ontwerp stelt ca. 16.000 meer woningen in 2040) behoorlijk nadelig zal uitpakken voor de groene ruimte en het welzijn in de stad. Veel nieuwe inwoners betekent immers ook meer bebouwing, voorzieningen, parkeerplaatsen en verkeersbewegingen in Arnhem.
De woningnood van de *'bewoners van het groen in Arnhem'* **(insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën)** zal bovendien nog verder worden vergroot als Arnhem teveel mensen op haar eigen grondgebied wil huisvesten. Het is opmerkelijk dat de omgevingsvisie Arnhem 2040 **de voortdurende groei van de stad** blijft bepleiten.

Aangezien er in de gemeenten rondom Arnhem zeer veel agrarisch gebied is, kan beter een visie geformuleerd worden dat Arnhem daadwerkelijk een beleid gaat voeren om weer **meer woningbouw**

in de agrarische gebieden rondom de stad te realiseren in samenwerking met omliggende gemeenten en de provincie Gelderland.

10. Bescherming van de fauna en flora in de stad.

In het ontwerp van de omgevingsvisie wordt slechts summier de bescherming insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën benoemt. Meer onderkend moet worden dat onze 'medebewoners' voor een groot deel al verdwenen zijn en nog steeds vernietigd worden. Economie en cultuurhistorie krijgen een veel grotere prioriteit dan de gemeentelijke maatregelen om de bescherming van insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën vorm te geven in de stad en de Arnhemse landgoederen. In de aangekondigde uitwerking van de omgevingsvisie krijgen deze 'medebewoners' ons inziens eveneens geen prioriteit. Meer agrarisch gebied zal moeten worden omgezet in natuurgebied en door de uitbreiding van bossen en bosachtige terreinen. De gemeenteraad heeft **de noodtoestand** in verband met de klimaatcrisis uitgeroepen. De bescherming van insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën door uitbreiding van haar leefomgeving moet daarom in de Omgevingsvisie daadwerkelijk prioriteit krijgen. Het wordt tijd dat deze medebewoners ook rechten krijgen.

11. Europese wetgeving en meer stiltegebieden in Arnhem?

In het ontwerp hebben wij niet kunnen terugvinden welke visie er is om in Arnhem meer stille en rustgebieden te maken conform de Europese wetgeving. Graag ontvangen wij een toelichting of hier een visie voor is ontwikkeld.

12. Nieuwe bouwprojecten langs de Kemperbergerweg?

Op bladzijde 76 en 77 van de Omgevinsgvise worden nieuwe activiteiten en bebouwing in de natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg wenselijk gevonden. Hierbij wordt de voorkeur uitgesproken om langs de Kemperbergerweg nieuwe bebouwing mogelijk te maken. Dit is in strijd met het fungerend bestemmingsplan. Graag ontvangen wij een toelichting **waarom en in welke mate** de gemeente Arnhem wil afwijken van het **bestemmingsplan en de voorschriften** voor de natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg.

13. **Voldoet de Omgevingsvisie Arnhem 2040 aan de Omgevingswet?**

De gemeentelijke omgevingsvisie moet conform de Omgevingswet de Structuurvisie van Arnhem vervangen.[5] Wij vragen ons af of het huidige ontwerp in voldoende mate die functie van de structuurvisie kan vervullen. In ieder geval moet in een omgevingsvisie rekening worden gehouden met het voorzorgsbeginsel, het beginsel van preventief handelen, het beginsel dat milieuaantastingen bij voorrang aan de bron dienen te worden bestreden en het beginsel dat de vervuiler betaalt. Hierover bestaan bij ons ernstige twijfels of het ontwerp hier aan voldoende voldoet.

---

[5] De omgevingsvisie moet inhoudelijk in elk geval de volgende elementen bevatten: 1. Een beschrijving van de hoofdlijnen van de kwaliteit van de fysieke leefomgeving: waar bestaat de fysieke leefomgeving uit en wat is de kwaliteit ervan? 2. De hoofdlijnen van de voorgenomen ontwikkeling, gebruik, beheer, bescherming en behoud van het grondgebied: wat gebeurt er/ gaat er gebeuren aan ontwikkelingen en instandhouding van het grondgebied? 3. De hoofdzaken van het voor de fysieke leefomgeving te voeren integrale beleid: wat zijn de na te streven doelen en op welke manier worden die bereikt?

In afwachting van uw constructieve reactie,[6] verblijven wij,

met vriendelijke groet,

namens het bestuur van de Arnhemse Bomenbond en de stichting Tree Union

[redacted]

Secretariaat adres van de Arnhemse Bomenbond en de stichting Tree Union: Jan Vethstraat 9, 6813 HJ Arnhem

De Arnhemse Bomenbond heeft een actief samenwerkingsverband met:

Bloei! In Arnhem, Actievoerders en beschermers van de bomen in Arnhem, stichting EDSP ECO, Natuur en Milieu Schuytgraaf, Elderveld Groen, Bewoners groenoverleg Rijkerswoerd, Redactie Bomen en Bos, Werkgroep Biomassa Klingelbeek, stichting Arnhems Peil, Werkgroep Meer Groen en Bos in Arnhem Zuid, Werkgroep Zijpendaal en het Gravinnenbos, stichting Environmental Justice te Doorwerth, Vereniging Vijf Dorpen in 't Groen Renkum.

[6] Wij vinden het jammer dat de gemeente Arnhem op geen enkele wijze gereageerd heeft op onze schriftelijke reactie aan u d.d. 8 september 2021 over het voorontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Zienswijze 13

Platform voor Religie en Levensbeschouwingen
Gelderland Midden

INGEKOMEN 13 JAN. 2022

Aan:
Stadskantoor Gemeente Arnhem
t.a.v. de Gemeenteraad
Eusebiusbuitensingel 53
ARNHEM

2022-1000305

Arnhem, 07 JAN 2022

onderwerp **Zienswijze Voor-ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040**

Geachte dames en heren,

Ons Platform heeft kennisgenomen van de stukken rond het Voorontwerp die ter inzage en ter visie voorliggen. Graag zouden wij in het Ontwerp dat in een later stadium ter visie zal worden gelegd een paragraaf rondom religieus erf- en cultuurgoed willen zien.

Een bericht van ontvangst ontvangen wij graag.

Met vriendelijke groeten,

[redacted]

Platform voor Religie en Levensbeschouwingen
p/a Mierlostraat 43, 6844 DW ARNHEM

Zienswijze 14a

Zienswijze 14a

2022-1011749U

Gemeente Arnhem
23 DEC. 2022

Arnhemse Ruimte voor Arnhem

Zienswijze op de Omgevingsvisie 2040

Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen

December 2022

KAN

KAN

Arnhem

GEMEENTEBLAD

Officiële uitgave van de gemeente Arnhem

Nr. 500367
10 november
2022

Bekendmaking Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 en Ontwerp Besluit MER

Het college van burgemeester en wethouders heeft op 1 november 2022 de Ontwerp Omgevingsvisie 2040 en het ontwerp besluit MER vastgesteld.

De Omgevingsvisie is één van de instrumenten uit de Omgevingswet. In de Omgevingsvisie staat het beleid over hoe we omgaan met de ruimte voor de lange termijn. Keuzes die de gemeente in deze visie maakt, kunnen effect hebben op de leefomgeving. In een zogenaamde m.e.r.-procedure (milieu effect rapportage) is onderzocht wat de effecten zijn op de omgeving en welke mogelijke alternatieven er zijn voor de gekozen oplossingen in de visie. Het opstellen van de Omgevingsvisie en de milieueffectrapportage is een samenhangend proces. Hoewel de Omgevingswet nog niet in werking is getreden (naar verwachting gebeurt dit op 1 juli 2023), is het al wel mogelijk om op grond van artikel 4.10, lid 1 van de Invoeringswet Omgevingswet vooruitlopend daarop een (ontwerp) Omgevingsvisie vast te stellen.

Inzien
De ontwerp Omgevingsvisie en het ontwerp besluit MER zijn in te zien op het Stadskantoor, Eusebiusbuitensingel 53 te Arnhem. Openingstijden: maandag tot en met vrijdag van 09:00 tot 17:00.
Daarnaast zijn de ontwerpvisie en het ontwerp besluit MER raadpleegbaar via de externe link:
https://www.ruimtelijkeplannen.nl/?planidn=NL.IMRO.0202.OV1021-0201

Zienswijze
Iedereen kan van 11 november 2022 tot en met 22 december 2022 reageren op de ontwerp- besluiten. Schriftelijk kan dat via het e-mailadres projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl of via Postbus 9029, 6800 EL Arnhem t.a.v Projectsecretaris Omgevingswet, onder vermelding van uw naam, adresgegevens en "Zienswijze ontwerp Omgevingsvisie 2040/ ontwerp besluit MER". Als u uw reactie mondeling wil toelichten, geef dat aan in de zienswijze. Er wordt dan contact met u opgenomen.

Vervolg-procedure
Gelijktijdig met de terinzagelegging adviseert de onafhankelijke Commissie voor de milieueffectrapportage over het ontwerp- Milieu Effect Rapport. Van de reacties en het advies geven we aan wat we daarmee doen. Daarna besluit de gemeenteraad over de Omgevingsvisie Arnhem 2040 en het besluit MER. Naar verwachting zal dat in het eerste kwartaal van 2023 gebeuren. Deze definitieve besluitvorming over de Omgevingsvisie en het MER wordt ook weer bekendgemaakt, maar u kunt daar dan geen beroep tegen instellen.

KAN

Inleiding

1. Het moment is daar! De vaststelling van de Arnhemse Omgevingsvisie 2040. Ik wil deze zienswijze beginnen met het geven van een compliment. Het document ziet er mooi uit en geeft veel beelden en informatie over de gemeente Arnhem.
2. Het Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen heeft hier actief bij meegedacht en input bijgegeven. In de zienswijzeronde op de NRD hebben we een zienswijze op het NRD gegeven en vragen gesteld over het Voorontwerp. Dank voor het gesprek in april en voor de beantwoording van de vragen. Wilt u in deze fase nogmaals de beantwoording die u al gegeven heeft bevestigen? Zo maken deze integraal onderdeel uit van de stukken die worden vastgesteld door de gemeenteraad.

Hoofdstuk 1: Waarom een koers voor Arnhem 2040?

3. Onder het kopje 'positie' zou het noemen van de Visie 2015 die in 1997/1998 is op- en vastgesteld niet misstaan. Ik vermoed dat deze nu ook vervangen wordt door deze Omgevingsvisie. Als dat niet zo is wil ik vragen of er nog een algemene stadsvisie voor 2040 of 2050 wordt opgesteld. Dat zou dan een visie over zowel het fysieke beleid als het sociale en het economische beleid moeten worden.
4. De Stadsvisie 2015 dient in mijn ogen geëvalueerd te worden, net als de Structuurvisie uit 2012.
5. Ik ben van mening dat de gemeenteraad eigenlijk het Voorontwerp niet had moeten vaststellen, maar hooguit vrij had moeten geven voor ter inzagelegging. Nu heeft de Raad – weliswaar in oude samenstelling – het stuk al vastgesteld.
6. Nadat het College een reactie heeft voorbereid om door de Raad te laten vaststellen zal de Raad een besluit nemen. Graag geef ik te kennen bij deze informatieve sessie het woord te willen voeren. Belangrijke documenten verdienen aandacht via spreekrecht. Negatief of positief: het is goed om er woorden aan te geven.

Hoofdstuk 2: Arnhem in een veranderende wereld

7. Arnhem is een unieke stad. Noord en Zuid zijn twee verschillende delen van de stad die samen Arnhem vormen. Arnhem is stad in het groen. Het groen ligt in en om de stad. Dat is een kenmerkend onderdeel van de geschiedenis van Arnhem. Ik onderschrijf deze DNA-schets die de gemeente Arnhem over de stad meegeeft.
8. Arnhem heeft ook een strategische ligging. Daar waar Nijmegen de meest noordelijke stad is van het zuiden is Arnhem de meest zuidelijke stad van het noorden. Juist die scharnierpositie moet Arnhem benutten. Arnhem is ook het centrum tussen Randstad en Ruhrgebied. Het groene buitengebied van de Randstad trekt mensen uit het westen. Arnhem en Nijmegen samen vormen de parel van het oosten in het centrum van de Euregio Rijn Waal. Ik lees bevestigende woorden in de Omgevingsvisie voor deze stellingen.
9. Arnhem is echter ook een gedeelde en verdeelde stad. Dit verdeeld zijn is niet gebonden aan noord, oost, west of zuid. Er zijn wijken waar armoede is, er zijn wijken waar de Arnhemmers afgehaakt zijn… de aanpak in het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid is hier een stevige aanzet voor een oplossing voor.
10. Rozendaal mist in het rijtje kernen dat sterk gericht is op de voorzieningen in Arnhem.
11. Gemist worden de NOVI, de NOVEX, de Omgevingsagenda Oost en de drie Blauwe Omgevingsvisies.
12. "Arnhem is nooit een echte industriestad geworden; wel een dienstenstad. Het daarmee een groot culturele aanbod en de vestiging van ArtEZ, Introdans, Oostpool en het Modekwartier vormde de basis van de energieke en creatieve identiteit van Arnhem." De tweede zin lijkt niet goed te lopen.
13. In paragraaf 2.4 is de naam 'Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen' niet overal goed toegepast of kortweg volstaan met regio Arnhem-Nijmegen.

KAN

Hoofdstuk 3: De Arnhemse uitdaging

14. Arnhem is een stad met diverse kleuren en culturen. Een Verenigd Arnhem is het doel wat de gemeente nastreeft. Het is goed om dat te benadrukken. Dat betekent ook dat alle geloven ruimte moeten krijgen in de stad. Het recente raadsbesluit om een moskee in Fluvium A toe te staan laat zien dat de gemeente Arnhem dit onderlijnt. Ik onderstreep dit graag met de Raad.
15. Uit de tekst destilleer ik dat de gemeente stelt dat het daily urban system groter wordt en dat de gemeente dit een zorgelijke ontwikkeling vind. Is dit een juiste conclusie? Ik stel dat door de verschillende vervoersmodaliteiten die de burger ten dienste staan dit inderdaad zo is, maar dit is geen probleem. Het is juist verbredend voor de stad dat er een bredere inbreng en actieradius is voor de Arnhemse gemeenschap.
16. Rondom duurzaamheid benoem ik de Regionale Energie Strategie die nu ook wordt geactualiseerd. Ik neem aan dat de RES 1.0 in de Omgevingsvisie is meegenomen.
17. Er is een ruimtelijke puzzel die gelegd moet worden. De provincie Gelderland heeft berekend dat er 1,8x Gelderland nodig is om alle wensen van Gelderland te accommoderen. Het is interessant om te onderzoeken hoeveel keren 'Arnhem' we nodig hebben die om alle wensen van Arnhem te kunnen voorzien.

Hoofdstuk 4: Koersen richting 2040

18. In de bovenstaande figuur staan de Arnhemse uitdagingen voor de ruimte helder verwoord. Ik onderschrijf dat deze uitdagingen helder in deze figuur opgenomen zijn. Deze koers in de figuur geeft de uitdagingen helder aan. Ik raad de gemeente aan om deze uitdagingen verder uit te werken in notities en die door de gemeenteraad te laten vaststellen.

19. Op pagina 30 staat dat Arnhem onderdeel uitmaakt van de Regio Food Valley. Dit is onjuist. De Groene Metropoolregio en de Regio Food Valley werken in gezamenlijkheid aan de Verstedelijkingstrategie. Dat wordt hier bedoeld. Ik verwijs graag naar de reactienotitie over de Verstedelijkingsstrategie voor een inhoudelijke reactie op dit punt. Ik verzoek ook om daarop in te gaan in de zienswijzenota.
20. De Arnhemse identiteit versterken is een goede doelstelling. Het contrast wat beschreven wordt is helder en onderschrijf ik. Noord en Zuid, heuvels en diepten, oorlog en vrijheid, villa's en flatjes. De kloof moet ondervangen worden.
21. Slim bouwen op plaatsen waar al voorzieningen zijn heeft de voorkeur, tot het moment dat er een te groot knooppunt ontstaat. In beginsel dus: ja, mits.

Hoofdstuk 5: Thematische uitwerking

22. De boekenreeks 'Het Verhaal van Gelderland" is zinvolle input voor de historische beschrijving van Gelderland en de regio. Daar hoort ook de driedelige reeks "Geschiedenis van Arnhem" van F. Keverling Buisman en M.H. van Meurs uit 2009 bij genoemd te worden.
23. De stad kent veel historie in gebouwen en locaties. Het is belangrijk om dit te tonen in de stad.
24. De Toekomstverkenning Religieus Erfgoed wordt uitgewerkt in een actieplan. Dit is een zinvolle actie. In diverse gemeenten zie ik dat er een Kerkenvisie wordt opgesteld. Het verzoek is om dat ook te doen of dit hierin mee te nemen.
25. De wijkvisies – genoemd op pagina 37 – zijn van belang. Deze zouden in co-creatie met de Wijkplatforms én met inwoners in zijn algemeenheid moeten worden opgesteld en vastgesteld door de Raad.
26. Graag benoem ik de aanwezigheid van de Linge nabij de gemeentegrens. Deze zou ergens terug mogen komen. Ook de Rijkerswoerdse Plassen mogen benoemd worden.
27. Stikstof wordt benoemd op pagina 44. Het is zinvol als er nadere toelichting in de zienswijzenota of een aparte Raadsinformatiebrief komt over dit onderwerp over de gevolgen voor de gemeente Arnhem. Ook het NPLG hoort hier een plekje in te krijgen.
28. Rondom het wonen stel ik de vraag in hoeverre het beleid van de Minister voor VRO is betrokken bij de tekst. De Woondeal en de Woondeal 2.0 zijn hier belangrijke trajecten. Ik memoreer graag de vragen over de Woondeal 2.0 die ik aan de Bestuurlijk Speerpunttrekkers [redacted] en [redacted] van de Groene Metropoolregio heb gestuurd.
29. Openbaar vervoer ligt weliswaar bij de provincie Gelderland, maar de Rijnlijn (lijn 352) wordt nu ontwikkeld. Dit mag benoemd worden. Daarnaast zijn de lijnen 300, 331 (naar Nijmegen) en 231 (naar Apeldoorn) ook belangrijk als HOV-verbinding.
30. Arnhem moet trolleystad blijven. Dat staat in de Omgevingsvisie en dat is positief.
31. Rondom de RES memoreer ik dat er een zienswijze is ingediend op de NRD MER RES 2.0.

Hoofdstuk 6: Gebiedsuitwerking

32. Het stadscentrum is de economische hotspot van de stad en de regio. Mooi is dat deze hotspot is omgeven door groene gebieden. De parken zijn de natuurhotspot van de stad. Het is wel belangrijk om te realiseren dat het spoor een behoorlijke barrière is om van het centrum naar de stadsparken te lopen. Nudging en bewegwijzering op subtiele wijze kan hier al helpen.
33. De verheldering over het niet synchroon lopen van de gebiedsuitwerking Arnhem Oost en het Nationaal Programma Arnhem Oost (i.h.k.v. het NPLV) is zinvol en helder.
34. Wat wordt bedoeld met dat 'de stad zich nadrukkelijker mag tonen aan de Matsersingel'? Wat voor stedelijke functies worden beoogd?
35. Opgemerkt wordt dat de gemeente Arnhem bestaat uit een kern: Arnhem. Toch zijn er plaatsnaamborden bij Elden en Schaarsbergen. Dat is goed uit historisch oogpunt. Het zouden echter witte komborden moeten zijn in mijn ogen, omdat de woonplaatsnaam is ingetrokken. Dat besluit – het intrekken van de woonplaatsnamen – deel ik overigens niet.

KAN

Hoofdstuk 7: Doorwerking

36. De visie wordt verder uitgewerkt in beleids- en gebiedsuitwerkingen. Ik mis een lijstje van uitwerkingen die volgen. Ook vraag ik om deze uitwerkingen altijd algemeen ter inzage voor te leggen voor zienswijzen. Dit als aanvulling op vroegtijdige participatie en co-creatie.
37. Al benoemd heb ik de Stadsvisie 2015. Ik verzoek om in de Omgevingsvisie te benoemen dat deze nu als vervallen word beschouwd of dat er een nieuwe Stadsvisie komt.
38. Ook benoem ik het Regionaal Plan 2005-2020 van de Stadsregio Arnhem Nijmegen als belangrijk kaderstellend stuk. Hierover heb ik aan het Algemeen Bestuur van de Groene Metropoolregio een reflectie aangeboden op 6 juli 2022. Ik verzoek om dat document te bezien en te betrekken bij het vaststellen van deze visie. Graag vraag ik om het Regionaal Plan te benoemen in de Omgevingsvisie.
39. Ik ga er vanuit dat alle genoemde stukken beschikbaar zijn via de website. Linkjes zouden worden gewaardeerd.

Hoofdstuk 8: De Arnhemse aanpak

40. De Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen zit goed in het stuk. De Euregio Rijn Waal zou ook genoemd moeten worden. Zo is er recent een Mobiliteitsplan ERW vastgesteld door de Euregioraad.
41. Graag geef ik aan bij de vervolgstappen rondom de Omgevingsvisie betrokken te worden.

Nieuw Collegeakkoord

42. Arnhem is van een coalitie met GL, VVD, PvdA en Arnhem Centraal naar een 'Vijftig tinten groen'-college gegaan. Opvallend is het om te constateren dat het nieuwe collegeakkoord geen wijzigingen in de tekst bewerkstelligen. De Omgevingsvisie moet niet kleurloos zijn en dat is ook niet zo.

Actualisatiedocument Ontwerp Omgevingsvisie

43. In de Collegenota wordt gewag gemaakt van een Participatiedocument en een Actualisatiedocument. Een participatiedocument heb ik niet aangetroffen. Alleen het participatiedocument uit april 2021 is mij bekend.
44. Wanneer is het raadsvoorstel 'Plan van aanpak Omgevingsplan Arnhem' vastgesteld?
45. Aangegeven is in hoofdstuk 7 welk beleid de basis is voor de komende uitwerkingen. Niet aangegeven is welk beleid nu komt te vervallen.
46. Het is duidelijk dat de gemeente Arnhem mijn stelling dat Arnhem en Nijmegen niet tot Arnhijmegen moet verworden. De twee steden vullen elkaar door hun verscheidenheid aan.
47. De Euregionale Strategische Agenda 2025 ontbreekt als strategische nota in de tekst van de Omgevingsvisie.
48. Ik verzoek u te bevestigen dat u naast de Regionale Visie en de Regionale Agenda 2022 van de Groene Metropoolregio ook de Regionale Agenda 2023-2024 onderschrijft.
49. Graag lees ik in de Omgevingsvisie concreet dat Arnhem geen kernenergie wil in Arnhem.
50. Klopt de constatering dat het NS Station Arnhem Oost/Pleij niet meer in de plannen voorkomt? Waarom is dit het geval?
51. Het ingediende bezwaarschrift is met de toelichting in het actualisatiedocument ingetrokken.
52. Op het OER zal ik separaat ingaan.

Notities van het KAN

Gevraagd wordt om de notities over het DNA, over de Stadsvisie 2015 en over het Regionaal Plan 2005-2020 te betrekken bij de verwerking van de zienswijzen.

Arnhem, 22 DEC 2022

[redacted]

Zienswijze 14b

KAN

Aanvullende zienswijze op het OER

Omgevingsvisie Arnhem 2040

[redacted]

Als aanvulling op mijn zienswijze d.d. 22-12-2022 op de Omgevingsvisie Arnhem 2040 reageer ik kort op het OER.

1. Het rapport van Tauw geeft helder weer dat de Omgevingsvisie zich concentreert op de fysieke leefomgeving. Ik zie hier een bevestiging dat er ook een integrale sociale visie voor de stad zou moeten komen. Met als kers op de taart een Stadsvisie voor 2050, zoals 'Arnhem op weg naar 2015'.
2. Er wordt gesteld dat de planMER is opgesteld parallel aan de Omgevingsvisie. Dit is niet geheel waar, want het Voorontwerp was al gereed toen de NRD voorafgaand aan de planMER nog ter inzage lag.
3. Uit de samenvatting blijkt dat zonder de maatregelen die in de Omgevingsvisie staan er geen vooruitgang zou komen op de doelen die gesteld worden. Met de maatregelen is alleen het doel geluid zwakker als resultaat. Geluid is een provinciaal doel. Is er contact met de provincie Gelderland over deze constatering?
4. Begrijp ik de tabel 0.2 goed dat alle ontwikkelingen uiteindelijk redelijk tot goed scoren? Of zijn er effecten die op slecht blijven staan als score?
5. In tabel 0.3 staat opgenomen dat er mogelijke strijdigheden bij een aantal doelen en ambities zijn. Graag vraag ik om een reactie op deze strijdigheden in een bijlage bij het raadsvoorstel.
6. Het grootste strijdpunt zit in het energievraagstuk in relatie tot een groene, gezonde en leefbare aantrekkelijke stad. Dit onderwerp speelt nu ook in de RES 2.0. Hoe gaat de gemeente met de Regio en provincie hierover in gesprek?
7. Het planMER zal benut kunnen worden door de gemeente bij het opstellen van de gebiedsuitwerkingen. Is de gemeente van plan dit te doen? En zo ja, hoe? Zo nee, waarom niet?
8. De specifieke aanbevelingen op pagina 10 zijn waardevol. Neemt het College deze over? Wil het College reageren op deze aanbevelingen?
9. In het MMA komt het doorgaande verkeer als discussiepunt naar voren. Wil Arnhem dat het doorgaande verkeer door de stad heen gaat? Of zijn er andere oplossingen voor het doorgaande verkeer?
10. Ook wordt de noodzaak van een nieuwe visie op circulaire economie benoemd voor het MMA-scenario. Deelt het College dit?

Het OER geeft veel rijke informatie om verder over door te spreken en na te denken. Ook zijn de beoordelingen uit tabellen 0.2 en 0.3 zinvol om regelmatig opnieuw te laten uitvoeren. Voor nu laat ik het bij deze compacte zienswijze. Ik beveel aan om een gesprek te organiseren over het OER met enerzijds belangstellende inwoners en anderzijds het College en de gemeenteraad.

[redacted]
[redacted] ARNHEM

Zienswijze 15

STICHTING
SCOREN
DOE JE
SAMEN

Stichting Scoren Doe Je Samen
Molenweg 143C
6543 VA NIJMEGEN
KvK 63432536

Gemeente Arnhem
College van Burgemeester en Wethouders
[redacted]
Eusebiusbuitensingel 53
ARNHEM

Nijmegen, 22 DEC 2022

Betreft: Herhaalde inzending zienswijzen Omgevingsvisie Arnhem

Geacht College,

Via deze brief herhaal ik namens de Stichting Scoren Doe Je Samen onze zienswijzen. Deze zijn niet meegenomen bij het Voorontwerp.

U treft de zienswijzebrief aan en een tweetal notities om te betrekken bij de zienswijzen.

Ik verzoek u om de ontvangst te bevestigen.

Met vriendelijke groeten,
Namens het bestuur van de Stichting Scoren Doe Je Samen,

[redacted]

Bijlage 1

STICHTING
SCOREN
DOE JE
SAMEN

De Gemeenteraad van Arnhem
Eusebiusbuitensingel 53
ARNHEM

Arnhem, 16 JAN 2022

Betreft: Arnhemse Omgevingsvisie 2040

Geachte Voorzitter,

De stichting Scoren Doe Je Samen wil graag gebruik maken van de mogelijkheid om een eerste compacte reactie te geven op de Arnhemse Omgevingsvisie 2040.

Derhalve dienen wij deze zienswijzen in.

Zienswijzen

(a) Wij willen u complimenten geven voor het Voorontwerp. Het is prettig om al in een vroeg stadium een reactie te kunnen geven. Wij verzoeken om deze zienswijze naast het Voorontwerp te leggen en daar waar nodig aan te passen en/of aan te vullen.

(b) Onze stichting vindt het van belang dat er aandacht wordt besteed aan sport en gezondheid in Omgevingsvisies. U kent met uw sport- & gezondheidsnota al een mooie basis voor dit beleid. Wij rekenen er op dat het enthousiasme dat uit die nota komt ook wordt door vertaald in de Omgevingsvisie. Wij bepleiten een plek voor zowel sport als gezondheid in de Omgevingsvisie.

(c) Ook vinden wij het belangrijk dat er aandacht is voor de vragen en de noden van de jeugd. Het is een goede zaak dat in het voortraject jongeren betrokken zijn. Wij zien graag dat de kern van de Nota Jeugdbeleid 2021-2025 ook in de Omgevingsvisie terug te zien is.

(d) In paragraaf 4.2 missen wij een kopje over gezondheid. In de fysieke ruimte moet ruimte zijn om te bewegen. Daarnaast gaat het ook om een leefbare stad waar iedereen zich fijn voelt.

(e) Als verdiepende onderlegger sturen wij u onze notitie "Van Nijmegen-West naar Arnhem-Oost" toe. Deze is op 3 december al aangeboden aan wethouder Jan van Dellen. U treft deze notitie als bijlage aan. Wij verzoeken om deze te betrekken bij het vervolg en zouden een reflectie als reactie zeer op prijs stellen.

(f) Tenslotte verzoeken wij u om deze opmerkingen ook te betrekken bij de Nota Reikwijdte en Detailniveau en het MER-rapport.

Wij wensen u een goede behandeling van deze stukken toe.

Molenweg 143C
6543 VA Nijmegen

STICHTING SCOREN DOE JE SAMEN

Graag worden wij nader geïnformeerd over het vervolg. Een bericht van ontvangst zien wij graag tegemoet.

Met vriendelijke groeten,

het bestuur van de stichting Scoren Doe Je Samen,

De secretaris, De voorzitter,

[redacted] [redacted]

Aantal bijlagen: 1.

Bijlage 2

STICHTING
SCOREN
DOE JE
SAMEN

Van Nijmegen-West naar Arnhem-Oost

[redacted]

Stichting Scoren Doe Je Samen

December 2021

STICHTING SCOREN DOE JE SAMEN

Op 3 december 2021 werd het eerste exemplaar van deze notitie aangeboden aan wethouder Jan van Dellen

STICHTING SCOREN DOE JE SAMEN

Inleiding

Deze notitie is opgesteld ten behoeve van een drietal trajecten die momenteel lopen in de politieke arena van de gemeente Arnhem: het langjarig traject Arnhem-Oost en de Omgevingsvisie Arnhem 2040. Een tweetal inhoudelijke trajecten zullen de politici van Arnhem voor lange tijd gaan binden. Wij gaan graag in gesprek over de toekomst van Arnhem en bouwen de eerste recente fijne contacten met het College graag verder uit.

Titel van deze notitie toegelicht

We schrijven 2001. We zijn in de Nijmeegse wijk Heseveld in het stadsdeel Nieuw-West. [redacted] ziet hoe jongeren de verkeerde paden kiezen en wil dat voorkomen voor de jongere generaties. Hij bedenkt al werkende weg zijn eigen methode en maakt naam in Nijmegen met zijn Futsal Chabbab-projecten. Meervoud, want al gauw ziet de gemeente Nijmegen de meerwaarde van dit werk en wordt deze in nu in 6 Nijmeegse wijken uitgevoerd.[1]

We schrijven 2021. Naast de Futsal Chabbab-projecten wordt er nu ook gewerkt met de allerjongsten met FC Peuter Profs. Ook wordt er gewerkt aan zorg- en arbeidstrajecten onder de noemer Move2Work.

Het begon dus in Nijmegen-West.

Wonen, Werken, Wijken

Onze stichting is van mening dat goede leefbare wijken met goede bewoning alleen mogelijk zijn als inkomen, onderwijs en gezondheid ook op orde zijn. Het zal u niet verbazen dat wij als stichting in dit document focussen op onze corebusiness: welzijn, gezondheid, educatie en werk. Allen ingrediënten voor leefbaarheid. We zien ook dat deze onderwerpen de aandacht hebben van de gemeente Arnhem. Niet alleen binnen de Arnhem Oost-aanpak, maar ook heeft het College een Jeugdnota uitgebracht. Dat is het derde traject wat wij bedoelden in de inleiding, naast het traject Arnhem-Oost en de Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Ambitie

De hoofdambitie is eigenlijk een basale en logische: ieder kind verdient dezelfde kansen, ongeacht of je in Arnhem-Oost of in Nijmegen-Oost woont.

Het begint bij het begin

De plek waar je wiegje staat – zowel qua wijk als qua gezin – is op dit moment van elementair belang. Dat feit is wat doorbroken moet worden. Om die reden is onze stichting voorstander van activiteiten voor de allerjongsten. Zij moeten samen met leeftijdsgenoten uit alle wijken en statussen hun leven kunnen beginnen qua ontplooiing. Denk hierbij aan bewegings- en sportactiviteiten. Als het maken van

[1] Methode-Saïd: te vinden in de databases van het NJi, RIVM, Movisie, CCV en KCS&B. Uiteraard ook opvraagbaar bij FC Social Work (info@fcsocialwork.nl).

kosten daar een hindernis is moet de gemeente via de Gelrepas en/of andere wegen hier bij springen. Het gaat hier om het samen sporten en bewegen en om het ontmoeten van anderen.

We noemen hier bewust het begrip status. Immers, de sociaal-economische status bepaalt nu veel. Daarom is het belangrijk dat kinderen die naar school gaan ondersteuning krijgen bij hun opleiding. Binnen de eerder genoemde methode wordt deze aangeboden. Deelnemers mogen komen sporten in ruil voor goede schoolresultaten of voor deelname aan huiswerkondersteuning. De deelnemende jongeren doen dat graag omdat zij dan kunnen oefenen voor een stadsbreed voetbaltoernooi en hun wijk kunnen vertegenwoordigen. Een andere voorwaarde is goed gedrag in de wijk. Dit komt de algemene leefbaarheid ook ten goede.

Wij denken dat deze methoden goed zouden aanslaan in het Arnhemse en niet alleen in de oostelijke wijken. Met de allerjongsten wordt inmiddels al gewerkt. De aftrap daartoe is gegeven door burgemeester Ahmed Marcouch. Ook wethouder Jan van Dellen is inmiddels getuige geweest van FC Peuter Profs en de werkwijze.

Het begint met de allerjongsten een gelijke kans te geven en te werken aan een kansengelijk aanbod voor alle jongeren van 0 tot en met 18 jaar, ongeacht de sociaal-economische status.

Arnhem-Oost

Voor een periode van 18 jaar zijn doelen vastgesteld. Dus, in 2039 zouden deze doelen in Arnhem-Oost behaald moeten worden:

Het aantal kinderen dat opgroeit in armoede drastisch is afgenomen.

Alle jongeren die de mogelijkheden hebben om een startkwalificatie te hebben, die ook halen.

Jongeren gezond zijn, zowel fysiek als mentaal, en minder gebruik van Jeugdzorg maken.

Jongeren kunnen en willen blijven wonen in de wijk waar ze zijn opgegroeid.

Jongeren Nederlands (B1 niveau) spreken en schrijven naar hun beste kunnen.

Alle kinderen groeien op in een omgeving waar werken normaal is.

Ouders, leraren, buren, vrienden, werkgevers trots zijn op wat er in hun wijk met hun jeugd is gebeurd.

De periode is gekozen voor het bereiken van een einddoel over een hele generatie. Het begint nu, met de allerjongsten dus. Deze doelen zouden dan stadsbreed moeten zijn voorzien. Ook in de andere wijken dus, maar de inzet wordt nu eerst hard ingezet op de oostelijke gebieden.

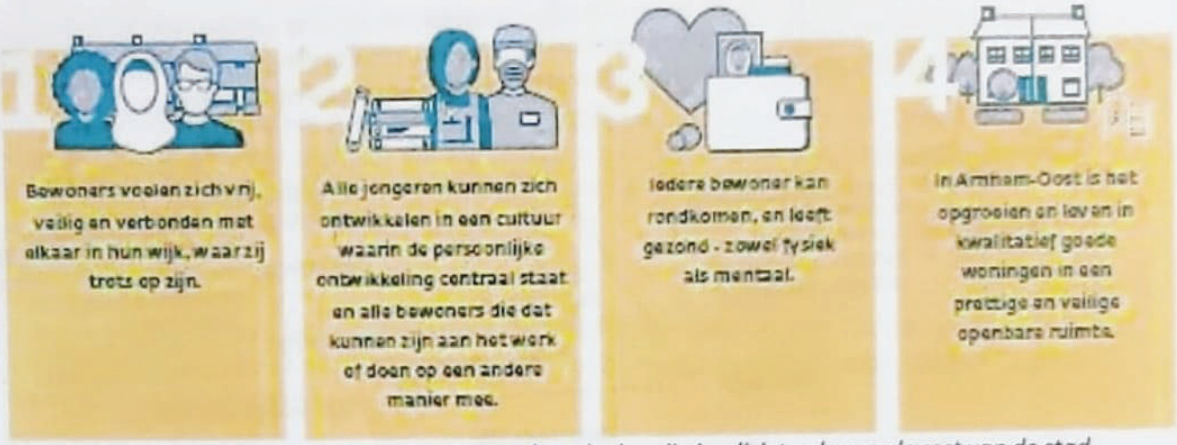

Er zijn doelen voor wijken in Arnhem-Oost, maar deze doelen zijn impliciet ook voor de rest van de stad.

Alle Arnhemmers maken de stad

De mens is een sociaal wezen. De huidige coronacrisis heeft dat nog maar eens bewezen. Mensen kunnen elkaar versterken en stimuleren om het goede en het positieve te doen. Het inzetten van positieve rolmodellen kan hier helpen. Jongeren nemen gedrag van ouderen over. Daarnaast kunnen vrijwilligers van binnen en van buiten de wijk met hun inzet en positieve vibe hier een bijdrage aan leveren. Deze zaken moeten een plek krijgen in de Arnhemse welzijnsaanpak. Die aanpak is er voor Arnhem-Oost, maar ook voor de andere delen van Arnhem.

Samen werken aan een sociale basis

Naast een fysieke basis in de vorm van een leefbare en goede woning is er ook een noodzaak voor een sociale basis. Jongeren hebben een goede start nodig. De sociale basis moet op orde zijn. In de richtinggevende nota "Herijking welzijnsopdracht: *Samen werken aan een sterke sociale basis*"[2] wordt dit voor Arnhem uitgewerkt. Preventief jongerenwerk werkt mee aan de hierboven genoemde inzet en positieve vibe via rolmodellen. Zij kunnen jongeren bereiken en raken op de natuurlijke vindplekken. Als werker moet je iets kunnen bieden waarvoor jongeren gaan lopen voor school en zich gaan gedragen in de wijk: sport kan dit aanbod zijn. Dit is hoofdingrediënt van de 'methode-Saïd' waar onze interventie Futsal Chabbab mee werkt. Zo worden opgroeiende jongeren opgevoed en worden zij klaar gemaakt voor de toekomst waar zij zelfstandig kunnen functioneren in de samenleving.

Werken aan een sociale basis door rolmodellen kan je als je jongeren iets kan bieden en ze kan raken. Dit kan via rolmodellen die jongeren door sportactiviteiten kan verleiden goed gedrag te vertonen op school en in de wijk.

Werken aan opgaven

Arnhem wil concreet werken aan opgaven voor de stad. We zien dat in de Omgevingsvisie en we zien dat in de verschillende andere sociale visies duidelijk terug. Er zou een overkoepelende visie moeten zijn waar alle opgaven die in de sectorale visies naar voren komen in belicht worden. Een parapluvisie

[2] Nota van Wethouders Martien Louwers en Hans de Vroome, 30 juni 2020.

als het ware. Dit past ook in de grote stedenbeleidsgedachte waar de fysieke stad, de economische stad en de sociale stad in worden verbonden. Een jongere heeft al die elementen van de stad nodig om te leven, op te groeien en een gevulde rugzak mee te nemen naar de toekomst.

Sociaal-economisch
Doelstelling 1a: Terugdringen (structurele) werkloosheid)
Doelstelling 1b: Bevorderen arbeidsplaatsen
Doelstelling 3: Verbeteren aansluiting onderwijs arbeidsmarkt

Economisch -ruimtelijk
Doelstelling 2: Versterking economische concurrentiepositie van de stad
Doelstelling 4: Versterking positie stedelijke woonmilieus op regionale woningmarkt
Doelstelling 6: Vergroten bereikbaarheid economische activiteiten

Sociaal-ruimtelijk
Doelstelling 5: Verbeteren kwaliteit sociale en fysieke leefomgeving
Doelstelling 7: Versterken sociale infrastructuur
Doelstelling 8: Verbeteren van de veiligheid

Succesvolle wijkaanpak

In de via een raadsbrief[3] openbaar gemaakte rapportage "Kwetsbare wijken, factoren en aanpakken" van I&O zien wij het bovenstaande ook bevestigd. Zij benoemen rolmodellen als 'best persons'. I&O benoemt Futsal Chabbab zelfs als voorbeeldinterventie. Wij zien dat er een kloof is tussen de informele jongerencultuur en de formele wereld. Ilias El Hadioui heeft dit in zijn onderzoek 'Hoe de straat de school binnendringt' (2011) beklemtoond: hij onderscheid een drietal leefwerelden van jongeren, (1) thuis, (2) school, en (3) straat. Het verschil maken in de wijken is een sociale succesfactor die met de Futsal Battle ook wordt bereikt.

Sociale jeugd aanpak

In de Jeugdnota 2021-2015 'Opgroeien in Arnhem; een toekomst vol kansen' worden deze aspecten verder uitgewerkt. Gelijke kansen voor ieder kind verkrijg je door gelijke mogelijkheden op gebieden als sporten, leren en studeren, cultuur, zorg en welzijn, en stabiele thuissituatie.

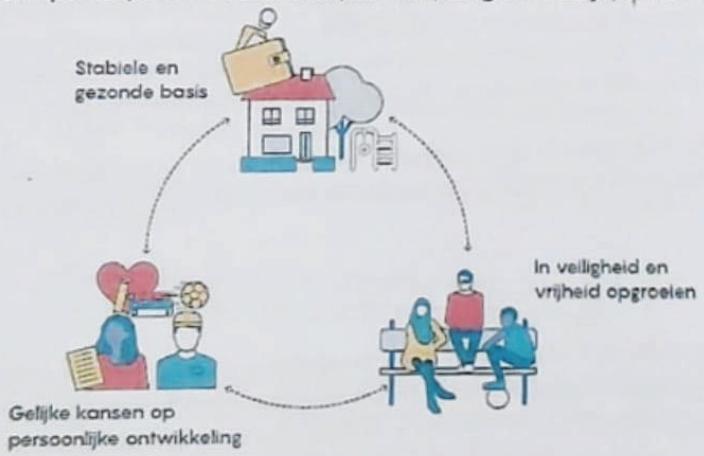

[3] Collegebesluit van 1 juni 2021, zaaknummer 575517

It takes a village to raise a child. Er wordt wel eens gezegd dat Arnhem een federatie van wijken is, dus dit komt goed uit!

Een belangrijke kanttekening is dat de overgang van jongere naar volwassene een lastige overgang is. De 18e verjaardag is een moment waarop jongeren een heleboel nieuwe verantwoordelijkheden krijgen. Een ander belangrijk moment is het eerste levensjaar.

Sport als middel

Sport is niet alleen leuk, maar ook goed voor je eigen gezondheid en voor het opdoen van sociale cohesie en social skills. Zo is sport en gezondheid een belangrijk instrument voor Arnhem als geheel en de Arnhemmer als individu.

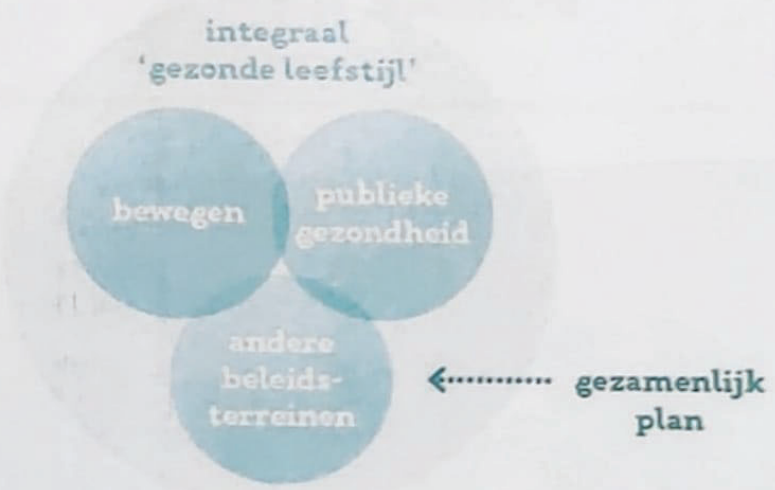

Afrondend

Stichting Scoren Doe Je Samen heeft op onze verbindende en integrale wijze gepoogd met deze notitie een inbreng te geven op verschillende domeinen. Uiteindelijk maken die domeinen de stad, want een goed functionerende leefbare stad is een stad die alles heeft. Een complete stad!

Wij wensen Arnhem dat toe.

Arnhem, 03 DEC 2021

Het bestuur van de Stichting Scoren Doe Je Samen,

[redacted]

STICHTING SCOREN DOE JE SAMEN

Wethouder Jan van Dellen (sportzaken) met [redacted] bij de Open Dag van FC Peuter Profs in Presikhaaf.

Bijlage 3

Opgroeien in Arnhem

Een reflectie op het Arnhems jeugdbeleid

[redacted]

Stichting Scoren Doe Je Samen

Januari 2022

STICHTING SCOREN DOE JE SAMEN

Inleiding

Op 8 december 2021 nam onze stichting deel aan het ronde tafelgesprek rond de visie Sociaal Domein en de nota Jeugdbeleid. In deze notitie wil ons bestuur een reflectie geven op de nota Jeugdbeleid "Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen!". We verwijzen hier ook naar de in het ronde tafelgesprek aangekondigde notitie "Van Nijmegen-West naar Arnhem-Oost" d.d. 3 december 2021 van onze kant. Deze notitie is aanvullend van aard.

Gelijke kansen voor niet gelijke jongeren

Jongeren zijn niet gelijk. Iedere jongere is zichzelf en uniek. Toch moet iedere jongere gelijke kansen krijgen. Dat is een basale stelling in het jongerenwerk en moet vooraan staan bij het jeugdbeleid. En dat is ook het geval in het jeugdbeleid van het Arnhemse College. Zaak is het om dit te realiseren. In de Arnhem-Oost-aanpak komt dit ook naar voren.

Integraal werken

Een jongere heeft verschillende wensen, noden en vragen. Deze horen bij verschillende portefeuilles en overheden. Maar die jongere is één mens, één individu. Alle organisaties en instanties moeten vanuit die éénheid willen werken. In de Jeugdnota staan dan ook de volgende 3 basisprincipes: **1.** Alle Arnhemse kinderen en jongeren krijgen dezelfde kansen op persoonlijke ontwikkeling, **2.** Een stabiele en gezonde basis voor alle Arnhemse kinderen en jongeren en **3.** Alle Arnhemse kinderen en jongeren kunnen in veiligheid en vrijheid leven. We willen dit graag onderstrepen met een dikke viltstift.

Kansrijke start

Wij zijn blij met de aandacht en attentie voor de allerjongsten. Ieder leven begint in de buik van de moeder. Als de moeder dan problemen heeft krijgt het kind daar wat van mee. Het is belangrijk om ieder kind evenveel kansen te geven en om zich te laten ontplooien. Door activiteiten te hebben in de wijk waar gemengde sociale klassen samen komen wordt deze kloof meer gedicht. Hulp aan hen die dat nodig hebben bij de opvoeding van het jonge kind moet geboden worden. Die investering helpt een leven lang en zal zich terugverdienen in de toekomst.

Kansrijk opgroeien

'It takes a village to raise a child', is niet voor niets een uitdrukking die vaak aangehaald wordt bij opvoedingsvraagstukken. Kinderen die in gezinnen en wijken opgroeien die een lagere sociale klasse en status kennen moeten op een andere manier in aanraking komen met middelbare en hogere sociale omgevingen. Door scholen gemengd en divers in te delen komen kinderen bij elkaar en ontstaat er ontmoeting. Verder moeten professionals zich extra bezig houden met deze gezinnen en daarmee de kinderen. Naschoolse activiteiten en huiswerkondersteuning die voor iedereen eenvoudig toegankelijk is kunnen bijdragen aan het kansrijk opgroeien

Onderwijs

Ieder kind verdient goed onderwijs dat aansluit bij het niveau en bij de interesses van de scholier. De MEAA, opgezet door Hans de Vroome, zorgt er voor dat achterstanden in het onderwijs moeten verdwijnen. Het gaat om gelijke kansen op school voor ieder kind. Specifieke aandacht is nodig bij jongeren die dreigen uit te vallen door veelvuldig afwezig zijn. Gezocht moet worden naar de reden van het afwezig zijn. Er kan een achterliggende reden zijn. Ook belangrijk is het moment van de overstap van PO naar VO en van VO naar Mbo/HBO/WO. De overgang naar werk moet ook goed begeleid worden. VSV voorkom je door een goede relatie met de scholier te hebben.

STICHTING SCOREN DOE JE SAMEN

Gezond en fit

Het is belangrijk dat jongeren een goede tijdsinvulling hebben. Sporten kan die invulling zijn. Niet alleen is het gezond, maar het is ook goed voor de sociale vaardigheden en groei van jongeren. Sportclubs zijn vaak klasse-overstijgend en een plek waar jongeren anderen uit andere culturen en sociale milieus ontmoeten. Dat is goed voor de fysieke en de mentale gezondheid. De Gelrepas zorgt er voor dat iedereen kan sporten en dat financiën daar niet in de weg staan.

Jeugdhulp

Wanneer een jongere meer specialistische hulp nodig heeft dan moet die geboden worden. Als dat thuis niet lukt moet jeugdhulp ingeschakeld worden. Dat kan vrijwillig, maar dat kan ook opgelegd worden door jeugdbescherming, jeugdreclassering of een rechter als jongeren dit echt nodig hebben en onverzorgd door het leven gaan. Deze zorg moet zo dichtbij mogelijk geleverd worden. De jeugdhulpketen moet gladjes communiceren en werken. Sociale wijkteams en de jeugdhulpinstanties moeten goed schakelen en samen op het doel af gaan.

Jongeren aan de slag

Uiteindelijk is het doel dat jongeren met een afgeronde schoolopleiding naar een mooie en passende baan gaan. Bij voorkeur is dat een betaalde baan, maar een invulling met vrijwilligerswerk is ook heel passend. Door een zinvolle levensinvulling te hebben kom je ook beter door de rest van je volwassen leven. Onderwijs en arbeidsmarkt moeten hier samen optrekken, met hulp van VO/Mbo/HBO/WO en het UWV, om jongeren toe te leiden naar werk. Bijstandsuitkeringen zijn hier de eindhalte, maar als dat dan aan de orde komt is het belangrijk dat er een goede begeleiding is en blijft om jongeren leeffit en daarmee werkfit te houden. Het idee om jongeren tegen vergoeding zinvolle klussen te doen is aansprekend, mits dit vrijwillig gebeurd.

Schulden en financiële zelfstandigheid

Armoede is het resultaat van geen opleiding, geen werk, geen goede sociale omgeving, geen goed gestructureerd leven, geen zinvolle invulling van de dag... al deze dingen kunnen echter pas weer als de schuldenproblematiek weg is, want schulden hebben is een dagtaak. Het overleven in plaats van leven vraagt te veel van een mens. Dat levert stress op in het gezin, waardoor ook kinderen weer achterstand krijgen. Zo is de cirkel niet te doorbreken. Door het wegnemen van de schuldenlast kan er weer gewerkt worden aan het leeffit worden en kunnen school en werk in beeld komen. Schulden kunnen overigens het best voorkomen worden: door op school aandacht te geven aan budgetteren en aan verstandig met geld omgaan is er al een slag te slaan. Vroegsignalering van schulden is inmiddels gemeengoed bij de gemeente Arnhem. De nota 'Zij aan zij' heeft hier goede werkwijzen voor benoemd.

Woonruimte voor jongeren

Ook geen woonruimte hebben zorgt er voor dat je niet leeffit bent. Iedereen heeft een eigen plek nodig waar je je thuis kan voelen. Het is belangrijk om een stabiele eigen plek te hebben. De woningnood is voor starters een flinke hobbel. Het is ook nodig om een inschrijving in de BRP en GBA te hebben, want anders kan je geen aanspraak maken op faciliteiten van de overheid. Schulden en dakloosheid kunnen elkaar versterken. Het is belangrijk dat jongeren goede zorg- en welzijnshulp kunnen krijgen.

STICHTING SCOREN DOE JE SAMEN

Online

De wereld van de jongeren is niet alleen in the real world. Ook online hebben zij een identiteit. De beide identiteiten moeten matchen, maar al te vaak is dat niet het geval. De online wereld is vaak veel mooier dan the real world. Het leven in die echte wereld is veel lastiger. Het besef dat wat je online ziet vaak nep is ontstaat gaandeweg. Jongerenwerk moet een brug slaan tussen die werelden. Jongeren leren zo ook goed omgaan met de onlinewereld.

Jeugdoverlast en criminaliteit

Als je in een omgeving woont waar al het heel gewoon is om crimineel gedrag te vertonen, om overlast te geven en om het niet te nauw te nemen met regels en wetgeving van de overheid, dan is het maar een kleine stap naar negatief gedrag als jeugdoverlast en jeugdcriminaliteit. Als in je directe omgeving het normaal is om overmatig te drinken en verslavende middelen te gebruiken, dan doe je dat zelf ook. Zo ontstaat er een negatief patroon. Investeren in een positieve pedagogische driehoek 'gezin-school-vrije tijd'. De gemeente wil investeren in een positieve boodschap. Dat kan het verschil maken. Straatcoaches die een click kunnen maken met jongeren maken hier het verschil. Preventief werken, waarbij ook de ouders betrokken worden, werkt! Het Veiligheidshuis heeft hier een belangrijke rol.

Veilig thuis opgroeien

Ieder kind verdient een veilig thuis. Toch is dat niet vanzelfsprekend. Huiselijk geweld en kindermishandeling komt voor. Iedereen die daar mee te maken heeft is slachtoffer. Degene die het overkomt natuurlijk, maar eigenlijk ook degene die het doet. Immers, als je zelf mishandeld bent als kind loop je schade op en door die schade kan je weer je eigen kinderen mishandelen. Belangrijk is het dat omwonenden of hulpverleners aan de bel kunnen trekken als dat nodig is. Veilig Thuis van de VGGM voorziet in die wens. Sociale Wijkteams hebben hier een cruciale rol.

Monitoring en afsluiting

Wij zijn benieuwd naar de monitoring via de P&C-cyclus. We vragen of de bestuursrapportages openbaar worden gemaakt. Er worden stadsgesprekken georganiseerd. Wij worden hier graag bij betrokken als organisatie die zich bezig houdt met jeugdsport, jeugdwelzijn en jeugdzorg.

Wij verwachten u met deze notitie van dienst te zijn geweest.

Nijmegen, 16 JAN 2022

STICHTING SCOREN DOE JE SAMEN

Zaaknummer: 584480

Zienswijze 16

Aan het College van Burgemeester & Wethouders,

Arnhem, 22 DEC 2022

Graag herhalen wij onze inbreng rondom de Omgevingsvisie. De zienswijze die is ingediend rondom het Voorontwerp is niet meegenomen in de procedure.

Met vriendelijke groeten,

[redacted], secretaris

[redacted]
[redacted]ARNHEM
arnhem@psp92.nl

1
22 DEC 2022

ARNHEM OMGEVEN

PSP'92

ZIENSWIJZE OP OMGEVINGSVISIE

5 JANUARI 2022

PSP'92 ARNHEM

Ter attentie van de gemeenteraad van Arnhem,

2

PSP'92 Arnhem
[redacted]
[redacted] ARNHEM

Voorwoord

De PSP'92 neemt niet deel aan gemeenteraadsverkiezingen. Wel wil de PSP'92 haar kennis en mening meegeven bij belangrijke Arnhemse processen. Ruimtelijke ordening is zo een proces. De PSP'92 wil de stad Arnhem een links alternatief bieden. De Arnhemse PSP'92 is regionaal en radikaal-links geörienteerd. Wij vinden dat de primaire schaal van bestuur het lokale is. Op lokaal vlak worden de besluiten genomen die burgers het meeste en snelste raken en voelen. De gemeenteraad beslist over de zaken die in de eigen leefomgeving merkbaar zijn. De Arnhemse PSP'92 wil graag daarom deze zienswijze indienen.

[redacted]
secretaris PSP'92

Arnhem: Made in Arnhem

Wat is Arnhem nu eigenlijk? Arnhem is de 14e stad. Provinciehoofdstad van Gelderland. Stad van het recht en bestuur voor het oosten. Arnhem is een gemeente met zo'n 156.000 inwoners. Die mensen zijn samen Arnhem.

Maar wat is nu het DNA van Arnhem? Welke identiteit heeft deze stad? Arnhem is creatief, energiek, duurzaam, ondernemend, groen en sportief. Bij al die begrippen kan je echt Arnhemse organisaties, plekken en mensen plaatsen. Die organisaties en plekken moet Arnhem koesteren. Ze zijn wat Arnhem echt typisch Arnhem maakt.

De PSP'92 wil dat Arnhemse en die specifieke kracht behouden en versterken, omdat wij de kracht van Arnhem zien, herkennen en erkennen. Kracht die is gemaakt in en door Arnhem en de Arnhemmers. Alle Arnhemmers, of ze nu hier geboren zijn of van ver komen.

Arnhem is made by Arnhem.

ZIENSWIJZE
De vraag wat Arnhem nu is zal in de Omgevingsvisie worden beantwoord.

Deelt u hetgeen wij als DNA van Arnhem stellen?

Visie, waarden en normen

De Pacifistisch-Socialistische Partij '92 heeft een lange geschiedenis. We bouwen voort op wat de 'oude' PSP in 1990 achterliet. Vanuit de PSP-visie op de samenleving hebben wij als moderne partij nagedacht over onze visie op de stad en de wereld. Uit deze visie vloeien waarden en normen en een taakopvatting van de overheid voort. In dit document willen wij hier vanzelfsprekend aandacht aan geven.

Visie
De rechten van de mens moeten worden verdedigd en worden uitgebouwd. We doelen hierbij op burgerlijke en politieke rechten, alsmede de economische, sociale en culturele rechten. Belangrijke elementen hierin zijn het recht op vrede, het recht op ontwikkeling, het recht op een duurzaam leefmilieu, het recht op het cultureel erfgoed en het recht op een leefbare samenleving waarbinnen iedereen gelijkwaardig mee kan doen.

Waarden en normen
Omzien naar elkaar kan alleen in een samenleving waar sociale cohesie is. Sociale cohesie kan alleen ontstaan als mensen elkaar kennen en zich gekend voelen en ervaren. De burger is geen nummer, maar een mens met gevoel en een wens om sociaal te kunnen zijn. Waarden en normen gedijen het best in een samenleving die tolerant naar elkaars opvatting is, maar waarin mensen onderling elkaar ook durven aanspreken op niet wenselijk of onprettig gedrag. Een samenleving waar een dialoog met elkaar en niet over elkaar de maat is zorgt er voor dat er een samenleving ontstaat waar meer soorten geloven (en ongelovigen) samen kunnen leven en naar elkaar kunnen en willen omzien.

Sociale cohesie: omzien naar elkaar
Een samenleving waar waarden en normen goed functioneren bereiken we alleen als we als samenleving en daarmee als politiek met drie onderstaande richtingwijzers rekening houden:

❖ *Voorkom massaliteit*
Als scholen leerfabrieken worden en leerlingen een nummer zijn is er geen sociale infrastructuur meer. Als de sociale infrastructuur ontbreekt, zal de leerling ontsporen. Immers, hij wordt niet meer aangesproken op zijn gedrag. Het is ook zo met de samenleving. Als niemand elkaar meer aanspreekt op zaken vervagen waarden en normen vanzelf. Al het gedrag wordt immers dan getolereerd en is tot norm verworden.

❖ *Voorkom kaderloosheid*
De wetgevende overheid geeft door wetten en voorschriften vele kaders mee. In een samenleving die als norm een soepele en tolerante omgang met kaders heeft worden ook belangrijke wetten met voeten getreden en gebeuren er dingen die we als samenleving niet willen. Geef mensen verantwoordelijkheid om op te treden en beslissingen te nemen. De overheid moet op juiste momenten loslaten en op de achtergrond over de echt belangrijke zaken verantwoording en rekenschap afleggen.

❖ *Voorzie in sociale cohesie*
Op het moment dat we als samenleving interesse hebben voor elkaar ontstaat vanzelf een leefbare samenleving. Als we willen omzien naar elkaar en naar onze omgeving kunnen we onze zo zorgvuldig opgebouwde waarden ten uitvoer brengen en komen de normen vanzelf mede tot uitvoering. Daarbij is tolerantie voor andere waarden en normen, mits niet verboden door Grondwet of Wetboek van Strafrecht, elementair voor een pluriforme samenleving.

Taak van de overheid
De overheid heeft een dienstbare taak. Dat houdt in, dat zij beschermt, randvoorwaarden stelt en structuren stimuleert, waardoor mensen in vrijheid tot ontplooiing kunnen komen. De overheid dient altijd het zwakke, het kwetsbare, in bescherming te nemen. De overheid dient wel ruimte te scheppen voor eigen verantwoordelijkheid van burgers, maar deze ruimte wordt beperkt, zodra deze in strijd komt met de beschermende taak van de overheid. De PSP'92 is van mening, dat veranderingen in de samenleving tot stand moeten worden gebracht langs democratische weg. Zij kiest voor een parlementaire democratie, waarin politieke bestuurders de zorg dragen voor de uitvoering van hervormingen en democratisch gekozen volksvertegenwoordigers de uitvoering controleren. De PSP'92 hecht grote waarde aan het vertegenwoordigend karakter van de gemeenteraad. De PSP'92 beseft dat er veelal in de politiek geen absoluut juiste oplossing kan worden aangedragen. Zij ziet daarom een compromis ook niet als een noodzakelijk kwaad, maar beschouwt de bereidheid tot het sluiten van een compromis als een democratische deugd. Echter, compromis en de wil van de meerderheid vinden altijd daar hun grens, waar een grondrecht lijkt te worden aangetast. Besluitvorming via meerderheid van stemmen is "slechts" een middel in de democratische besluitvorming. Een intolerante houding tegenover hen die een minderheidsstandpunt innemen vindt de PSP'92 dan ook altijd onjuist. Waar een politieke partij instemt met een democratische bestuursvorm verplicht zij zich tot respectvolle argumentatie en naleving van correct genomen besluiten. Voor een leefbare samenleving is het democratisch functioneren van het openbaar bestuur een basisvoorwaarde.

Ten aanzien van gewetensbezwaren geldt het volgende: de mogelijkheid van een gewetensbezwaar tegen beslissingen kan en hoort reeds in de discussie voor de

besluitvorming onderkend (te) worden. Dat houdt in, dat de meerderheid achter een besluit ook tot taak heeft, zich met de al dan niet erkenning van gewetensbezwaren bezig te houden.

Ons ideaal
De PSP'92 streeft naar een ideale stad in een ideale wereld, dus:

- een Arnhem waar de gelijkwaardigheid van mensen geldt, ongeacht sociale positie, sekse en seksuele geaardheid, afkomst of levensbeschouwing;
- een Arnhem waar men in de maatschappij uitgaat van de gedachte dat ieder naar vermogen in verantwoordelijkheid bijdraagt aan bestuur, sociaal en economisch leven;
- een Arnhem waar machtsstructuren, – militaire, economische, technologische of administratieve – die mensen in de knel (dreigen te) brengen, worden doorbroken.

De PSP'92 wil:

- **Waarden en normen behouden door beleid te toetsen aan de richtingwijzers die het principe 'omzien naar elkaar' bewerkstelligen.**
  1. Voorkom massaliteit.
  2. Voorkom kaderloosheid.
  3. Voorzie in sociale cohesie.
- **Een overheid die ruimte geeft aan politieke minderheden en respect heeft voor gewetensbezwaren.**

ZIENSWIJZE:
Onderschrijft het College onze waarden en normen in het kader van het voorliggende plan?

Burgerparticipatie en democratie

In Nederland willen we dat burgers actief meedoen aan het politieke bestuur. We streven naar een participatiedemocratie. In een doe-democratie kan iedereen meedenken en meedoen. De PSP'92 is al langer voor een samenleving waar we het met zijn allen doen.

Samen de stad besturen is ons ideaal. Een samenspraakproces waar iedereen ruimte krijgt om zijn of haar zegje te doen, waarna de democratisch gekozen volksvertegenwoordiging toetst op haalbaarheid en wenselijkheid en daarna een besluit neemt. Die droom is nog ver weg in Arnhem.

De harde realiteit is dat er in Arnhem vaak zienswijze-rondes zijn, maar nadat je in de inspraakronde als betrokken Arnhemse burger bij de gemeenteraad je standpunt kenbaar mag maken begint het politieke spel. De burger moet dan toekijken aan de zijlijn en ervaart nog te vaak dat met zijn inspraak weinig tot niets gebeurt.

Burgerparticipatie is belangrijk voor het wederzijds vertrouwen tussen burger en bestuur. Daarnaast levert burgerparticipatie een leefbaardere samenleving op en er zal meer draagvlak ontstaan voor besluitvorming van de overheid. Ook neemt de kwaliteit van de besluitvorming toe door het meenemen van de ervarings- en andere kennis. Wij vinden draagvlakverbetering en inhoudelijke upgrading belangrijke pluspunten.

"Een meedenkende burger is een meehelpende burger"; die basishouding zou de overheid moeten hebben. Dat houdt in dat participerende burgers op een gelijkwaardige wijze gefaciliteerd moeten worden – of zij het gemeentestandpunt delen of niet. Ook na het nemen van een besluit is het goed om contact te hebben en te houden met de burgers – of zij nu voor of tegen het besluit waren. Hierbij geldt het gezegde: "Zonder dwarsliggers kan de trein niet rijden."

Werelddoelstellingen, ook in Arnhem?

De PSP'92 is een regionale partij met een positieve blik op de wereld. Wij willen dat de gemeente Arnhem werkt aan de mondiale doelstellingen van de Verenigde Naties voor een betere, duurzamere en eerlijkere wereld. De gemeente Arnhem heeft bij raadsbesluit in 2009 zich uitgeroepen tot Millenniumgemeente. Wij zijn daar trots op en bepleiten dat de gemeente Arnhem deze titel meer tot uiting laat komen. De nieuwe Millenniumdoelstellingen, The Global Goals, zouden ook voor Arnhem een basis moeten zijn voor de toekomst.

ZIENSWIJZE

De PSP'92 is van mening dat de The Global Goals ook voor de stad Arnhem en haar wijken gelden. Is met deze doelstellingen rekening gehouden in het voorliggende plan? Kunt u per doelstelling beargumenteren hoe er rekening is gehouden in de planvorming? Zo nee, waarom niet?

Economische ontwikkeling

Economisch beleid is een echte regionale zaak. Samen met Nijmegen vormt Arnhem een economische stabiele tandem. Arnhem en Nijmegen vullen elkaar aan. Zo is onze stad vooral bezig met mode, energie en milieutechnologie, en Nijmegen met name met kennis, gezondheid en innovatie. Daarnaast hebben wij de Regio Food Valley als goede buur. Zij hebben voedsel en agrotechnologie als kernpunt. Arnhem moet wel zelf stevig economisch beleid voeren.

De PSP'92 wil door samen te werken in de triple helix of wel de drie O's (**overheid, onderwijs, ondernemers**) zorg dragen voor een concurrerende arbeidsmarkt, vooral waar het gaat om kenniswerkers, zodat ondernemers voor de regio blijven kiezen, dan wel door de kwaliteiten van de regio worden aangetrokken.

Ondernemers die zich in Arnhem en haar wijken willen vestigen, of al hier gevestigd zijn, moeten snel en deskundig geholpen worden. De gemeente dient slagvaardig in te spelen op vragen om medewerking tot vestiging of uitbreiding van bedrijven. Ook moet de gemeente zorgen voor snelle aanpassing van bestemmingsplannen of omgevingsvergunningen en voor een soepel verloop van andere administratieve en bestuurlijke procedures. Het Gemeentelijk Loket voor Ondernemers en de Omgevingsdienst spelen hier een elementaire rol in. Uitgangspunt is de (onnodige) **administratieve lastendruk** voor ondernemers te voorkomen of op zijn minst terug te dringen.

Zondagsrust is waardevol, of we nu naar de kerk gaan of de zondag anders doorbrengen. Rust is een must. De PSP'92 wil als partij die in de samenleving staat vrijheid geven aan iedereen. In onze ideale visie zijn alle **winkels op zondag** gesloten. Echter, we leven in een multiculturele samenleving, waar ook gelovigen een andere rustdag hebben. Hier willen wij ruimte aan geven. Aan de openstelling van supermarkten is kennelijk een behoefte. Wij bepleiten dat winkels een dag in de week gesloten zijn.

Voor een **bruisende economie** en een goed toeristisch klimaat moet er worden voldaan aan de 3 V's: vervoer, vertier en verblijf.

ZIENSWIJZE

Wij bepleiten in het voorliggende plan aandacht voor de volgende punten:
- Samenwerking op economisch gebied in de regio en met wijken onderling.
- Een fleixibele houding ten aanzien van verzoeken rondom RO en Omgevingswet.
- Iedereen het principiële recht van een rustdag geven.
- Aandacht voor de drie economische V's: vervoer, vertier en verblijf.

Innovatie

Arnhem heeft alles in zich om een innovatieve stad te zijn en te blijven. Er is kennis, er is creativiteit en er is een hoge tolerantie voor andersdenkenden. In een tolerante studentenstad kan **creativiteit** en innovatie bloeien. We moeten blijven werken aan deze krachtige positie van Arnhem.

Die krachtige positie op innovatie verkrijgt Arnhem als er geïnvesteerd wordt, er goede infrastructuur is en er een internationale blik is. De gemeentelijke overheid moet op provinciaal niveau met Oost NV aan de slag om deze zaken op orde te houden.

De gemeente Arnhem moet voldoende middelen beschikbaar stellen om strategisch belangrijke bedrijven en/of nieuwe bedrijven aan te trekken op basis van het kwantitatieve aantal arbeidsplaatsen, de mate van kwalitatief hoogwaardige werkgelegenheid en de meerwaarde voor het imago en de aantrekkingskracht van stad en regio. Innovatieve bedrijven hebben wat de PSP'92 betreft voorrang op vervuilende industrie.

Innovatie kan niet zonder wetenschap. De PSP'92 vindt wetenschap dan ook belangrijk. Wel tekenen we aan dat er integer om moet worden gegaan met mens en dier binnen de wetenschap.

Cultuur en identiteit

De PSP'92 wil inzetten op cultuur, omdat kunst en cultuur verrijkend is en identiteitsversterkend werkt. Ook in de wijken is het belangrijk dat er cultuur en kunst aanwezig is.

Arnhem is een stad waar kunst ook op straat te zien is. De PSP'92 beschouwt graffity als waardevolle kunstvorm. We willen daar ruimte voor geven, mits het hier kwalitatieve muurschilderingen betreft en de eigenaar van de muur geen bezwaren tegen het aanbrengen van de schildering heeft. De gemeente inventariseert welke ruimte in aanmerking komt voor een (nieuwe) schildering en publiceert dit op de website.

De PSP'92 vindt dat artistieke vrijheid een grens kent, namelijk daar waar anderen gekwetst worden. Culturele uitingen mogen echter alleen door de rechter worden verboden. De gemeenteraad mag wel toetsend optreden, maar zal een verbod alleen bij de rechter af mogen dwingen.

Particulier initiatief in de cultuursector steunen wij. Een mooi voorbeeld zijn de "witte boekenkasten" die op verschillende plekken ontstaan.

Cultuureducatie op scholen is belangrijk, zodat jongeren kennis maken met kunst en cultuur. Wij willen graag een Arnhemse Kunstbus die schoolklassen naar musea kan brengen.

De PSP'92 ferlient stipje foar de promoasje fan it Frysk taal- en kultuerûnderwiis fan de Afûk. Fansels ek yn Arnhim. It Frysk is de twadde Rykstaal yn ûs lân.

Nationaal en internationaal zijn in verschillende steden zebrapaden verschenen in de kleuren van de regenboog. Deze staan voor een stad waar iedereen welkom is ongeacht geaardheid of overtuiging. Een **regenboogpad** is een goed uithangbord voor het feit dat Arnhem homovriendelijk wil zijn. In het centrum van Arnhem is een dergelijk pas aanwezig. Helaas wordt een regenboogpad niet erkend als officieel zebrapad, maar het kan wel worden gezien als kunstuiting. De PSP'92 is dan ook voorstander van het aanbrengen van een regenboogpad. Deze zal op een centrale plaats moeten worden aangebracht.

Wij zouden graag Arnhemse vlaggen in de openbare ruimte zien.

Vaak liggen archeologische vondsten in de weg. Er is vaak te weinig tijd voor echt grondig onderzoek of voor behoud van vondsten. De PSP'92 vindt dat vreemd, omdat we weten dat er grote kans is dat er cultuurhistorische schatten zijn. Er moet tijd in het bouwproces worden ingepland voor archeologisch onderzoek. Ook willen we dat er in de wijken meer tekst en uitleg is over de historie, zoals bij de toegang naar Schuytgraaf.

10

ZIENSWIJZE

De PSP'92 wil in voorliggend plan de volgende punten meegeven:

- Er moet ruimte zijn voor graffity, maar hier moeten plaatsen in de leefomgeving voor worden aangewezen. Graffity op andere plaatsen wordt niet toegestaan.
- Vrijheid in kunst en culturele uitingen is er in de Arnhemse openbare ruimte, zolang anderen niet nodeloos gekwetst worden. Zo nodig toetst de gemeenteraad.
- Wij staan voor Fries taal- en cultuuronderwijs in Arnhem. De namen in de Frieslandbuurt moeten in de Friese spelling geschreven worden (Fryslânstraat i.p.v. Frieslandstraat).
- Graag zien wij een regenboogpad in de openbare ruimte.
- Wij willen in de wijken ruimte voor de Arnhemse vlag.
- We willen aandacht voor archeologie en erfgoed in de stad en in de wijken.

Wijken

Wij vinden dat als een probleem wordt geconstateerd in de wijk eerst aan de mensen gevraagd moet worden of zij het probleem ook zien en of zij oplossingen hebben voor het probleem. Met alle kennis die vergaard is kan dan de politiek aan de slag. Vervolgens komt er een voorstel wat ook weer voorgelegd wordt (de huidige inspraak) en een besluit. Na deze laatste fase moet de politiek uitleggen waarom oplossingen van burgers niet mogelijk waren of niet wenselijk werden geacht. Een open communicatielijn dus tussen burger en bestuur.

De verantwoordelijkheid van de burgers kan ver doorgevoerd worden. Zo kunnen burgers ook meer bestuurlijke en materiële verantwoordelijkheid gaan dragen voor wijkvoorzieningen. Denk aan de exploitatie van wijkcentra, jongerenaccommodaties en sportvoorzieningen. Het verdient aanbeveling om te starten met verschillende vormen van 'burgerbestuur' die de voorzieningen in wijken besturen en beheren. Als bewoners het gevoel hebben dat iets (een project of een locatie) van hen is vechten zij voor het behoud en de continuïteit. De gemeente moet dus leren loslaten.

Vooral in de volkswijken van steden zijn er actieve wijkbewoners die veel contacten hebben in hun wijk en met organisaties. Deze zogenoemde "wijkburgemeesters" of "buurtbaronnen" wil de PSP'92 in positieve zin benutten. Zij zijn niet meer burger dan andere burgers, maar hun passie, kennis en kunde moet op een zinvolle wijze worden ingezet. Zij kunnen een echte ambassadeur zijn voor hun wijk.

In elke wijk zijn er wel bewoners actief, hebben zij zich verenigd in een wijkraad/bewonersplatform, werken (zorg- en welzijns-)instellingen samen, zijn lokale ondernemers actief en zijn er verbindingen met kerk/moskee en sportverenigingen etc. Dit noemen we het wijknetwerk, al zijn de verbindingen onderling niet allemaal even sterk en is

niet iedereen van alles op de hoogte. We bepleiten goede communicatie tussen alle partijen, waarbij gelijkwaardigheid centraal staat.

De PSP'92 stelt voor een sociale kaart op te stellen per wijk. Er is meer in de omgeving voor handen dan mensen weten.

In elke wijk moet minimaal een geldautomaat in de openbare ruimte aanwezig zijn. Daarnaast moet er een volwaardig punt zijn voor post en pakketten.

ZIENSWIJZE

Bestuur en burger samen een probleem in de wijk laten oplossen, door goed overleg en samenspraak in het voortraject, inspraak bij het besluitvormingstraject en blijvend contact/terugkoppeling bij de uitvoering. Hierbij telt elke burger even zwaar mee.

Ruimte en Wonen

Arnhem is de afgelopen jaren in het centrum het decor geweest van de grote bouwprojecten. Laatste stenen zijn gelegd, funderingen zijn gestort, laatste scheppen zand zijn verplaatst. We denken hier aan de stationsomgeving en aan Focus.

Bouwen is belangrijk. Niet omdat we zo graag stenen en beton zien, maar omdat die stenen en dat beton kansen bieden voor mensen om te wonen, recreëren en winkelen op een moderne manier. Arnhem is ruimtelijk nog steeds een stad in beweging en daar is de PSP'92 trots op.

Een van de sociale grondrechten van deze tijd is het recht van de burger op een goede en betaalbare woning (artikel 22 van de Grondwet). Het is de plicht van de overheid om te voorzien in voldoende en goedgebouwde woningen. Ongeacht de samenlevingsvorm – alleen of met anderen – zal er naar gestreefd moeten worden, dat een ieder de woonruimte krijgt, die hij wenst. In overleg met de Regio A/N, provincie en rijksoverheid zal de gemeente een evenwichtige verdeling van nieuw te bouwen woningen moeten aangeven. Het is nodig om nieuwe woningen te bouwen vanwege de nog steeds aanwezige woningnood en het hoge percentage werklozen in de bouwsector.

Een Arnhemse "Atlas van de leegstand" zou in elk geval aan de basis kunnen staan voor de ontwikkeling van een lokale 'visie op leegstand', ontwikkeld door de gemeente samen met de vastgoedsector en omwonende burgers.

Handhaving van resterende natuurgebieden, openbaar groen (parken en veldjes) en andere landschappelijk waardevolle gebieden zal een zwaarwegende factor zijn bij ruimtelijke planning.

We wensen dat indieners van zienswijzen op ruimtelijke plannen een uitgebreide reactie ontvangen op hun opmerkingen. Indieners van zienswijzen willen graag het gevoel hebben dat zij serieus zijn genomen.

Er gebeurt veel in de stad en er zijn vele Arnhemmers met kennis over de stad. Wij stellen voor een Stadsforum in te stellen om vrij advies te kunnen geven over de ruimtelijke ordening van Arnhem.

ZIENSWIJZE

12

Wij willen in de ruimtelijke ordening rekening houden met het behoud van landschap, natuur en openbaar groen. Daarnaast willen wij een Stadsforum wat vrij kan brainstormen over de ruimte in de stad.

Mobiliteit

De gemeente dient zorg te dragen voor goede wandel- en fietspaden. Velen maken een ommetje of pakken de fiets. Dat is goed voor de gezondheid en voor het milieu. Wij bepleiten jaarlijks overleg met de Voetgangersvereniging en de Fietsersbond over deze voorzieningen. De wethouder Mobiliteit dient hier uitvoering aan te geven en hierover terug te rapporteren naar de gemeenteraad.

Openbare gebouwen, sociaal-culturele voorzieningen, schoolcomplexen, ziekenhuizen, winkelcentra e.d. dienen met openbaar vervoer bereikbaar te zijn. Bij de vaststelling van nieuwe werkgelegenheids- en woonlocaties dienen de bestaande hoofdlijnen van openbaar vervoer, of een geringe uitbreiding daarvan, een belangrijk criterium te vormen om op maatschappelijk rendabele wijze een goede openbaar vervoersvoorziening te creëren. De voorkeur gaat hier uit naar een treinverbinding.

De PSP'92 stelt voor om het openbaar vervoer gratis te maken, en te bekostigen uit een mobiliteitstax. Om de drukte in het verkeer te verminderen stellen wij voor dat de onderwijsinstellingen niet om 8.45 uur beginnen. Door meer gespreide aanvangstijden te hanteren verminder je de verkeersdruk vanzelf.

Ook in Arnhem is op het Centraal Station een uitgiftepunt van de OV-fiets. De PSP'92 is voorstander van innovatieve vervoerssystemen en vindt deze reïncarnatie van het "witte fietsenplan" positief voor het gebruik van de fiets. Wij willen dit dan ook graag uitbreiden naar de andere Arnhemse stations.

Verkeerslichten moeten aan de deelnemers van het verkeer laten zien hoe lang het duurt dat deze op rood of groen springen.

Het gezamenlijk delen van een auto moet gestimuleerd worden. De PSP'92 is van mening dat er gemeentelijke "wijkdeelauto's" moeten komen voor gezamenlijk gebruik door de wijkbewoners. Dit zouden dan elektrische auto's moeten zijn.

Bij de aanleg en verbetering van infrastructurele voorzieningen moet altijd rekening worden gehouden met de bruikbaarheid voor kwetsbare groepen, met name senioren, gehandicapten en kinderen. Bushaltes moeten goed toegankelijk zijn voor gehandicapten. Anders heeft het geen nut om de bussen uit te rusten met rolstoelplanken.

ZIENSWIJZE

Graag willen wij aandacht voor algemene mobiliteit voor iedereen die aantrekkelijk, betaalbaar, comfortabel en duurzaam is. ABCD-mobiliteit dus in de Arnhemse Wijken.

Klimaat, energie, milieu en natuur

De PSP'92 wil met zorg omgaan met de schepping. De aarde is slechts in bruikleen aan ons gegeven. Dit betekent dat we moeten investeren in duurzaamheid. Zaken als groene energie aantrekkelijk maken zorgen er voor dat de wereld langer mee gaat. Ook het gebruik van openbaar vervoer is goed voor het klimaat en milieu.

We zien een ontwikkeling van "energieprosumenten" opkomen: consumenten die zelf energieproducent worden. De PSP'92 is voorstander van deze "Do It Yourself"-mentaliteit. Collectieven van betrokken burgers die wind- en zonne-energie willen maken verdienen gemeentelijk gefaciliteerd en ondersteund te worden.

Er zijn steeds meer ouderen en gehandicapten die in een scootmobiel rijden. Het lijkt ons zinvol om te onderzoeken of er ook oplaadpunten voor scootmobielen kunnen worden geïntegreerd in de oplaadpalen.

Wij zijn voorstander van voedselbossen en wijkmoestuinen.

De PSP'92 is tegen kernenergie, maar voor stimulering en subsidiering van wind- en zonne-energie. Uiteindelijk zullen de olie, kolen en gasbronnen niet meer voor alle energiebehoefte kunnen zorgen.

Bijenvolken zijn onmisbaar voor de productie van groente en fruit. Met de sterfte onder bijenvolken van de afgelopen jaren dreigt er een tekort te ontstaan. We moeten maatregelen nemen om de bijen beter te beschermen en de populatie weer op peil te krijgen.

Er moet aandacht zijn voor de blauwe en groene natuur in de wijk.

ZIENSWIJZE

Wij bepleiten een goede omgang met de schepping. Daarom willen wij aandacht voor klimaat, energie en natuur in de wijken. Graag lezen wij een reflectie op bovenstaande ideeën.

Openbare ruimte

De openbare ruimte is van ons allemaal, maar niet iedereen lijkt zich er verantwoordelijk voor te voelen. Dat uit zich onder meer in het dumpen van spullen, illegaal parkeren en onverantwoord rijgedrag. De PSP'92 vindt een schone, veilige en groene openbare ruimte

belangrijk. Vernielingen moeten snel, en als het enigszins kan op kosten van de veroorzaker, worden hersteld. We willen ruimte voor spontane (tijdelijke) creatieve uitingen in de openbare ruimte creëren. Ook moet er ruimte zijn voor vrije en ideële meningsuiting.

Niet alleen de overheid is verantwoordelijk voor de openbare ruimte, maar de gehele samenleving. Overheid, burgers, middenstand, horeca, scholen, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor een veilige en leefbare openbare ruimte in de Arnhemse wijken. De PSP'92 is voorstander van proeven met het laten adopteren van delen van de openbare ruimte door wijken, bedrijven of bewoners. Hierbij denken wij aan het door een hoveniersbedrijf laten onderhouden van een rotonde die als tegenprestatie een reclamebordje neer mag zetten op of bij die lokatie.

Ook moet er aandacht zijn voor het creëren van natuurlijke sociale ontmoetingsplekken. Een dorpsplein of een speelplek kan al zo'n functie vervullen. Ook kunnen er "chess-sets" worden geplaatst, zodat het mogelijk is om te schaken of te dammen in de open lucht.

De PSP'92 wil bij speeltuinen leuke prullenbakken realiseren. Wij denken hierbij aan de "Holle bolle Gijs"-prullenbak in De Efteling.

Om de sociale cohesie rondom openbare ruimte in een wijk te vergroten is het samen iets maken in de wijk zinvol. Er zijn genoeg blinde muren waar een vrolijke muurschildering op gemaakt kan worden. Dit kan dan met een groep bewoners worden uitgevoerd.

ZIENSWIJZE

Wij willen duidelijk beleid voor afvalinzameling. Diftar zorgt voor zwerfvuil en dat kost alleen maar geld en ergernis. Particulieren of ondernemingen willen wij de kans geven groenonderhoud te adopteren. Verder moet er ruimte komen voor natuurlijke sociale ontmoetingsplekken in de openbare ruimte.

Vier visionaire visies

We geven nog vier visionaire visies mee voor de toekomst.

De burger is leidend
In buurten, wijken en kernen zijn de burgers de leidende actoren wat betreft leefbaarheid en zorg voor elkaar. Door zelfsturing, zelfregie en zelfredzaamheid bouwen burgers aan een levende gemeenschap waaraan iedereen naar vermogen een bijdrage levert. Dat geldt met name voor de thema's leefbaarheid en zorg voor elkaar.

"Eigendom" en "liefdevol verwaarlozen"
Burgers die streven naar een leefbare woon- en leefomgeving en zich daarvoor daadwerkelijk inzetten, zijn "eigenaar" van hun initiatieven en vragen. Daarbij verdienen zij betrokkenheid, steun en vertrouwen van de zijde van overheid en maatschappelijke organisaties. Voor deze instanties betekent dat vooral de bereidheid tot "loslaten" op het niveau van wijk en buurt. Het niveau waarop zelfregie en zelfsturing plaatsvinden, is dat van

de wijk en buurt. Dat is kleinschalig beginnen, maatwerk leveren en verbindingen leggen tussen bestaande netwerken. De lokale overheid vindt en verbindt het gevondene.

Van "maken" naar "mogelijk maken"
Het beginsel van zelfsturing door burgers vraagt van de gemeentelijke overheid een omslag ("kanteling"): de gemeente wordt partner in een dialoog-proces waarin visies en doelen gezamenlijk met burgers en maatschappelijke organisaties worden gedeeld en geformuleerd. Van gemeente en maatschappelijke organisaties wordt ten opzichte van burgerinitiatieven een pro-actieve en creatieve opstelling verwacht in de vorm van vraaggericht werken. Dit betekent vooral: uitgaan van wat burgers zelf kunnen, ondersteuning bieden en op het juiste punt inspringen. Vertrouwen is de basis voor het samenwerkingsproces.

De communicatieve overheid
De communicatieve overheid beschouwt burgers en maatschappelijke organisaties als gelijkwaardige partners. Zij erkent het bestaan van de eigen leefwereld van de burgers en geeft ruimte aan vormen van directe democratie. Zij werkt niet primair vanuit regels en procedures, maar vanuit gelijkwaardigheid, dialoog en vertrouwen. Gezamenlijk met de partners wordt bekeken welke processen en activiteiten zich lenen voor zelfsturing en zelfregie.

Proces

Arnhem kent een Stadsvisie en een Structuurvisie. Is hier rekening mee gehouden?

Ook willen wij graag de reacties van de Provincie, het Waterschap, de aangrenzende gemeenten en de bewonersoverleggroepen ontvangen. Daarnaast willen wij weten of, én zo ja, welke overleggroepen zijn geïnformeerd.

Afrondend

Wij zien uit naar de reacties op onze zienswijzen. Zienswijzen ingediend voor het algemeen belang van de stad en de wijk. Voor Arnhem.

Arnhem, 5 januari 2022.

PSP'92 ARNHEM

16

Zienswijze 17 (buiten de termijn)

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

College van burgemeester en wethouders
van de gemeente Arnhem
Koningstraat 38
6811DG Arnhem

Datum	20-01-2023
Uw kenmerk	
Ons kenmerk	2022-007197
Contactpersoon	[redacted]
Telefoonnummer	088-[redacted]
E-mailadres	[redacted]@vggm.nl

Onderwerp Reactie Ontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040.

Geacht college,

Op 17 november 2022 ontving ik de nieuwsbrief van de projectsecretaris Omgevingswet waarin u een ieder de gelegenheid geeft te reageren op het "Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040".

In deze brief ontvangt u onze reactie op het ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Advies
Op 25 januari 2022 heb ik mijn advies gegeven op het “voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040”.
In het actualisatiedocument van juli 2022 heeft u uitgelegd hoe mijn reactie is verwerkt.
Veiligheid en gezondheid heeft een betere verankering in de visie gekregen. Daarmee geeft u ook het belang van veiligheid en gezondheid aan.

Het actualisatiedocument in samenhang met het Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 geeft mij aanleiding voor de volgende opmerking:
Het thema veiligheid en gezondheid heeft nog verdere verdieping nodig in de beleidsontwikkeling “Arnhem groen, gezonde en veilige stad”. Ik adviseer u daarbij om bij deze uitwerking ons Beleidsplan Veiligheidsregio met daarbij het regionaal risicoprofiel mede als basis/uitgangspunt mee te nemen.
Graag lever ik een bijdrage aan deze beleidswerking.

Afsluitend
Mocht u nog vragen of opmerkingen hebben, kunt u contact opnemen met genoemde contactpersoon.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Directie

i.a.a.: [redacted], projectleider Omgevingsvisie gemeente Arnhem

Bijlage(n) bij de zienswijze

Commissie voor de
milieueffectrapportage

26 januari 2023

Persbericht

Toekomstscenario's laatste stap richting compleet beeld milieueffecten Omgevingsvisie Arnhem

Het milieueffectrapport van de Omgevingsvisie Arnhem is van hoge kwaliteit, maar nog niet compleet. Dat zegt de Commissie voor de milieueffectrapportage in haar advies over het rapport. Zij adviseert om enkele toekomstscenario's nog op milieueffecten te beoordelen. De gemeente had de Commissie gevraagd de inhoud van het milieueffectrapport te beoordelen.

De gemeente Arnhem wil een nieuwe Omgevingsvisie vaststellen voor haar beleid richting 2040. De gemeente gaat voor een aantrekkelijke, groene, gezonde, veilige en vitale stad, met ruimte voor schone mobiliteit, wonen en nieuwe energie. Voordat de gemeenteraad besluit over de visie, zijn de milieugevolgen onderzocht in een milieueffectrapport.

Het rapport beschrijft de gevolgen voor de leefomgeving goed. Het beleid heeft vooral positieve effecten, bijvoorbeeld op duurzaamheid en biodiversiteit in de stad. Wel neemt de geluidhinder toe doordat er meer woningen komen op drukke plekken. Door nieuwe ontwikkelingen kan er bovendien extra stikstof neerslaan op de Veluwe. Dit is een risico voor de natuur die daar al kwetsbaar is.

De Commissie is zeer te spreken over het milieueffectrapport. Haar advies is om nog wel de milieueffecten te beschrijven van toekomstscenario's die de gemeente eerder met inwoners en bedrijven besproken heeft. Deze scenario's leggen bijvoorbeeld meer nadruk op de ontwikkeling van het stadscentrum, of juist op de wijken eromheen. Deze scenario's zorgen mogelijk voor minder geluidhinder of aantasting van de Veluwe. Dit is belangrijke informatie voor de gemeenteraad en belanghebbenden.

De Commissie adviseert het rapport aan te vullen en daarna pas een besluit te nemen over de Omgevingsvisie.

De onafhankelijke Commissie m.e.r. is bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van milieueffectrapporten. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. De Commissie schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer. Het bevoegd gezag - in dit geval de gemeenteraad van Arnhem - besluit over het plan. Zie ook www.commissiemer.nl.

Noot voor de redactie
Op de website vindt u het volledige advies.
Voor meer informatie kunt u bellen met Tom Ludwig, 030 – 234 76 10.

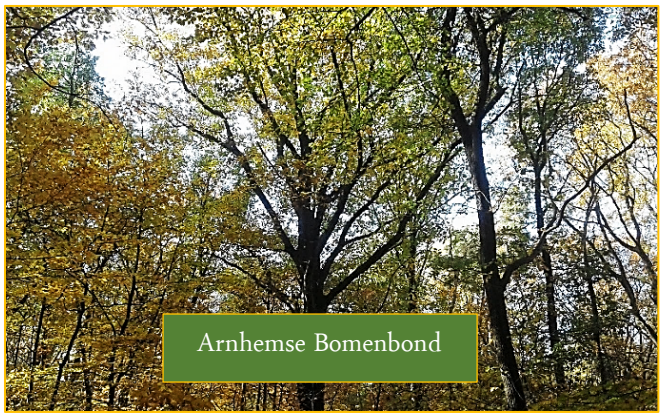

5 mei 2023, Arnhem

Betreft: Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040

Aan de gemeenteraad van Arnhem

Beste raadsleden,

Deze week ontvingen wij de reactie van B & W op onze voorstellen voor het Ontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Tot onze grote verbazing wil het College van Burgemeester en wethouders het **gebruik van (houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting** als warmtebron in de toekomstige energietransitie door de Gemeente Arnhem **niet** afwijzen in de Omgevings**visie.**

Eveneens wil het College nog steeds de **biomassacentrale Veolia** een rol geven in de Arnhemse energietransitie.

In het tekst van het ontwerp ontbreekt bovendien een visie om de verwarming van appartementen en woningen middels (collectieve) **houtovens** tegen te gaan.

Wij vragen u nadrukkelijk in actie te komen om de tekst van de Omgevinsgvise aan te laten passen.

Met vriendelijke groet

Namens het bestuur van de Arnhemse Bomenbond – Tree Union

Joost Blasweiler (voorz.) Anne Ferwerda (secr.)

Het bestuur is de komende weken bereikbaar via emailadres: tferwerda@planet.nl

en mobielnummer: 0623394395

13 december 2022, Arnhem

Betreft: Zienswijze op het Ontwerp Omgevingsvisie Gemeente Arnhem 2040

Aan de Gemeenteraad en het College van Burgemeester en Wethouders van Arnhem.

Beste dames en heren,

Hierbij dienen wij een zienswijze in op het Ontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040:

1. **(Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting afwijzen !**

In het ontwerp wordt (houtgestookte) biomassaverbranding als warmtebron in de toekomstige energietransitie door de Gemeente Arnhem **niet afgewezen, ontmoedigd of verboden**. In de vorige raadsperiode heeft de gemeenteraad meerdere malen haar bezwaren en bedenkingen tegen deze vorm van energie of warmte opwekking uitgesproken. (Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting leveren een veel grotere luchtvervuiling op dan het verbranden van aardgas. (Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting zal als energiebron niet langer toegestaan moeten worden in de gemeente Arnhem. Deze ernstig luchtvervuilende energiebronnen mogen op geen enkele manier een rol spelen in de warmtevoorziening van woningen, bedrijven, warmtenetten en instellingen. Als de gemeente daadwerkelijk een **duurzame** energietransitie tot stand wil brengen, dan moet zij biomassaverbranding en mestvergisting afwijzen. Voor '*het meest groene en natuurvriendelijke College van Arnhem ever*' zou dit niet een brug te ver moeten zijn.

2. **De biomassacentrale van Veolia niet inzetten voor de Arnhemse energietransitie .**

De biomassacentrale van Veolia op de Kleefse Waard verbrandt gemiddeld 4000kg woodchips per uur. Deze boshoutverbranding levert niet alleen veel meer CO_2 op vergeleken bij het verbranden van aardgas, maar tevens ook een grotere uitstoot van SO_2, HCL, HF, fijnstof, ammoniak, metalen en dioxinen/furanen.[1] Gebleken is de afgelopen jaren dat de biomassacentrale van Veolia zich regelmatig niet houdt aan de afgegeven natuurvergunning (zie bijlage 2). Het provinciebestuur legde Veolia Industriediensten BV op 21 juni 2022 een dwangsom op, omdat de centrale 2,5 keer te veel NH3 uitstootte in 2021.[2] Gemeente Arnhem zegt dat zij een klimaatneutrale en duurzame stad willen ontwikkelen. Desalniettemin wil de gemeente de biomassacentrale van Veolia een rol geven in de ontwikkeling van de nieuwe warmtenetten. De gemeente kan geen koploper in de energietransitie en circulariteit worden als zij het IPKW terrein blijft promoten **met gebruik** van de niet duurzame warmteopwekking door de biomassacentrale Veolia. In de omgevingsvisie zal de afwijzing van de biomassacentrale Veolia in de energietransitie daadwerkelijk opgenomen moeten worden.

[1] Zie **bijlage 1**: Brief MOB aan GS Gelderland 23-10-2020.
[2] Zie **bijlage 2**: Brief GS aan Veolia: opleggen dwangsom .d.d. 21 juni 2022.

3. **Houtstoken in ovens en kachels in relatie met de volksgezondheid.**[3]

In het ontwerp ontbreekt een visie om de verwarming van appartementen middels houtovens zoals aan de Klingelbeekseweg tegen te gaan. In de vorige raadsperiode is door het College aan de raad toegezegd dat een beleid ontwikkeld zou worden om houtovens voor de verwarming van meerdere woningen zoveel mogelijk te voorkomen.
Ook ontbreekt een visie om het verbranden van hout in particuliere woningen **tegen te gaan, dan wel te verminderen**. Het verbranden van veel hout voor de verwarming van woningen heeft grote nadelen voor de volksgezondheid, vooral voor de gezondheid van mensen met longaandoeningen en astma.

4. **In het ontwerp ontbreekt een visie hoe Arnhem kan en gaat meehelpen om de luchtkwaliteit te verbeteren.**

Een analyse van de huidige problemen met de luchtkwaliteit ontbreekt in de omgevingsvisie. Zelfs de gegevens over de effecten op de **gezondheid van Arnhemmers** door de uitstoot van gassen en stoffen zijn niet vermeld. Maatregelen hoe Arnhem meegaat helpen de luchtkwaliteit te verbeteren worden niet benoemd. Wel wordt herhaaldelijk in de ontwerp visie gesteld dat Arnhem "een gezonde stad" moet worden.

5. **Bodemwateronttrekking uit de bosgronden in Arnhem verminderen.**

In het ontwerp is geen visie opgenomen voor het verminderen van de nu reeds te grote bodemwateronttrekking in Arnhem Noord. Door de bevolkingsgroei zal het drinkwaterverbruik verder stijgen. De onttrekking van grondwater ten behoeve van de industrie, landbouw en drinkwatervoorziening zal aanmerkelijk moeten verminderen. Gezuiverd rivierwater kan meer aangewend worden en daarvoor zullen plannen ontwikkeld moeten worden i.s.m. de Provincie Gelderland. Het daadwerkelijk bevorderen dat regenwater gebruikt gaat worden voor het doorspoelen van toiletten is eveneens een middel dat ingezet kan worden.
In **Arnhem Zuid** speelt bovendien het probleem dat door de lage stand van de Rijn het grondwater een te laag peil heeft met ernstige consequenties voor planten en bomen. In de Omgevinsgvise moeten hier maatregelen voor te worden aangekondigd.

6. **Geluidslast voor de bossen en natuurgebieden langs de A12 en A50 verminderen**

De geluidlast voor de bossen en natuurgebieden langs de A12 en A50 is veel te groot en kan aanmerkelijk verminderd worden met geluidschermen. De gemeente Arnhem kan i.s.m. met de Provincie en het Rijk hiervoor uitvoerbare plannen ontwikkelen.

7. **Geen zonneparken in de bossen en landgoederen in Arnhem en Deelen toestaan.**

Het toestaan en bevorderen dat zonneparken in en nabij de bossen en landgoederen van Arnhem en Deelen worden gerealiseerd is volstrekt tegenstrijdig met de noodzakelijke versterking van de natuur in deze gebieden.[4] De aanleg van een zonnepark betekent nog minder leefruimte voor bomen en planten, insecten en kleine dieren. De kabels in de bosgrond, de infrastructuur, de zonnepanelen en

[3] De houtstook in houtkachels veroorzaakt meer dan 10 % van de fijnstofdeeltjes < 2,5 micrometer in de lucht. Voor meer info: Maarten Krol, hoogleraar Luchtkwaliteit en Atmosferische Chemie aan de WUR.

[4] Vermeldt op bladzijde 77 Ontwerp Omgevingsplan Arnhem 2040. Echter de ruimtelijke omgeving in ons land is gedurende de laatste tientallen jaren verregaand aangetast door allerhande bebouwing en infrastructuur, een proces dat onverminderd doorgaat. Arnhem vormt daar geen uitzondering op. Alleen beschermde natuurgebieden, parken en landschappen zijn nog grotendeels gevrijwaard gebleven van dit proces van verrommeling en artificialisering.

het bijbehorende onderhoud zijn nadelig voor de natuurontwikkeling. De aanleg van de zonneparken in de natuurgebieden is bovendien in strijd met de vereiste bescherming van de natura 2000-gebieden. Tevens wordt de unieke belevingswaarde van de natuurgebieden in Arnhem verstoord. De ontwikkeling van een zonnepark behoort daarin geen plaats te vinden.

De gemeente Arnhem kan beter de plaatsing van meer zonnepanelen op de **daken van sociale woningvoorraad** financieel stimuleren en overeenkomen in de jaarlijkse prestatieafspraken met de woningstichtingen.

8. **Meer woningen in Arnhem Zuid heeft als consequentie dat meer groen- en bosterreinen in Arnhem Zuid moeten worden gerealiseerd.**

Het aantal (nieuwe) woningen zal in Arnhem Zuid aanmerkelijk stijgen; mede door de bouw van 'tijdelijke woningen', die in praktijk vele decennia zullen blijven staan. Dit gegeven moet als consequentie hebben dat er ook navenant meer groene ruimte en bosachtige terreinen erbij zullen moeten komen! In het ontwerp is deze gevolgtrekking niet opgenomen. Planontwikkeling voor de uitbreiding van groen- en bosterreinen rondom en in de wijken in Arnhem Zuid is daarom noodzakelijk.

9. **Nieuwe woningen bouwen en de grenzen aan de groei voor de groene stad Arnhem.**

De woningnood is hoog. Daarom onderschrijft de Arnhemse Bomenbond de visie dat er met spoed ca. 7000 woningen tot en met 2030 in Arnhem erbij moeten worden gebouwd, tevens ook door renovatie van kantoren en gebouwen. Met name het aantal betaalbare s**ociale huurwoningen in de stad moet weer aanmerkelijk uitgebreid worden**. Het percentage **betaalbare huurwoningen** is in de geplande nieuwbouw en renovatie veel te laag en dient ons inziens naar 80 % te worden opgeschaald in de toekomstige woningbouwlocaties en projecten. Mensen met hoge inkomens, bezittingen of financiële reserves kunnen immers over het algemeen veel beter de huidige woningnood opvangen dan woningzoekenden met inkomens beneden modaal. Mensen met een bovenmodaal inkomen kunnen eveneens gemakkelijker een woning kopen in de directe omgeving van de gemeente Arnhem, zoals in Oosterbeek, Velp, Elst en Huissen.
De gemeente Arnhem heeft een structureel financieel belang om meer inwoners in de stad te huisvesten en meer woningen te realiseren op haar grondgebied. In het ontwerp van de Omgevingsvisie **wordt niet onderbouwd** waarom het **na 2030** wenselijk c.q. noodzakelijk zou zijn om in **Arnhem zelf** nog eens 7000 tot 9000 woningen extra te bouwen. Veel nadelen van die extra woningbouw worden in de PlanMER rapportage van TAUW al benoemd.

De geformuleerde omgevingsvisie gaat **te veel uit van groei** van het aantal inwoners **binnen** de grenzen van Arnhem. Duidelijk is dat de uitbreiding van het aantal inwoners van Arnhem met ca. **30.000 inwoners** (het ontwerp stelt ca. 16.000 meer woningen in 2040) behoorlijk nadelig zal uitpakken voor de groene ruimte en het welzijn in de stad. Veel nieuwe inwoners betekent immers ook meer bebouwing, voorzieningen, parkeerplaatsen en verkeersbewegingen in Arnhem.
De woningnood van de '*bewoners van het groen in Arnhem*' (**insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën**) zal bovendien nog verder worden vergroot als Arnhem teveel mensen op haar eigen grondgebied wil huisvesten. Het is opmerkelijk dat de omgevingsvisie Arnhem 2040 **de voortdurende groei van de stad** blijft bepleiten.

Aangezien er in de gemeenten rondom Arnhem zeer veel agrarisch gebied is, kan beter een visie geformuleerd worden dat Arnhem daadwerkelijk een beleid gaat voeren om weer **meer woningbouw**

in de agrarische gebieden rondom de stad te realiseren in samenwerking met omliggende gemeenten en de provincie Gelderland.

10. Bescherming van de fauna en flora in de stad.

In het ontwerp van de omgevingsvisie wordt slechts summier de bescherming insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën benoemt. Meer onderkend moet worden dat onze 'medebewoners' voor een groot deel al verdwenen zijn en nog steeds vernietigd worden. Economie en cultuurhistorie krijgen een veel grotere prioriteit dan de gemeentelijke maatregelen om de bescherming van insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën vorm te geven in de stad en de Arnhemse landgoederen. In de aangekondigde uitwerking van de omgevingsvisie krijgen deze 'medebewoners' ons inziens eveneens geen prioriteit. Meer agrarisch gebied zal moeten worden omgezet in natuurgebied en door de uitbreiding van bossen en bosachtige terreinen. De gemeenteraad heeft **de noodtoestand** in verband met de klimaatcrisis uitgeroepen. De bescherming van insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën door uitbreiding van haar leefomgeving moet daarom in de Omgevingsvisie daadwerkelijk prioriteit krijgen. Het wordt tijd dat deze medebewoners ook rechten krijgen.

11. Europese wetgeving en meer stiltegebieden in Arnhem?

In het ontwerp hebben wij niet kunnen terugvinden welke visie er is om in Arnhem meer stille en rustgebieden te maken conform de Europese wetgeving. Graag ontvangen wij een toelichting of hier een visie voor is ontwikkeld.

12. Nieuwe bouwprojecten langs de Kemperbergerweg?

Op bladzijde 76 en 77 van de Omgevinsgvise worden nieuwe activiteiten en bebouwing in de natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg wenselijk gevonden. Hierbij wordt de voorkeur uitgesproken om langs de Kemperbergerweg nieuwe bebouwing mogelijk te maken. Dit is in strijd met het vingerend bestemmingsplan. Graag ontvangen wij een toelichting **waarom en in welke mate** de gemeente Arnhem wil afwijken van het **bestemmingsplan en de voorschriften** voor de natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg.

13. **Voldoet de Omgevingsvisie Arnhem 2040 aan de Omgevingswet?**

De gemeentelijke omgevingsvisie moet conform de Omgevingswet de Structuurvisie van Arnhem vervangen.[5] Wij vragen ons af of het huidige ontwerp in voldoende mate die functie van de structuurvisie kan vervullen. In ieder geval moet in een omgevingsvisie rekening worden gehouden met het voorzorgsbeginsel, het beginsel van preventief handelen, het beginsel dat milieuaantastingen bij voorrang aan de bron dienen te worden bestreden en het beginsel dat de vervuiler betaalt. Hierover bestaan bij ons ernstige twijfels of het ontwerp hier aan voldoende voldoet.

[5] De omgevingsvisie moet inhoudelijk in elk geval de volgende elementen bevatten: 1. Een beschrijving van de hoofdlijnen van de kwaliteit van de fysieke leefomgeving: waar bestaat de fysieke leefomgeving uit en wat is de kwaliteit ervan? 2. De hoofdlijnen van de voorgenomen ontwikkeling, gebruik, beheer, bescherming en behoud van het grondgebied: wat gebeurt er/ gaat er gebeuren aan ontwikkelingen en instandhouding van het grondgebied? 3. De hoofdzaken van het voor de fysieke leefomgeving te voeren integrale beleid: wat zijn de na te streven doelen en op welke manier worden die bereikt?

In afwachting van uw constructieve reactie,[6] verblijven wij,

met vriendelijke groet,

namens het bestuur van de Arnhemse Bomenbond en de stichting Tree Union

Joost Blasweiler (voorzitter) Anne Ferwerda (secretaris)

Secretariaat adres van de Arnhemse Bomenbond en de stichting Tree Union: Jan Vethstraat 9, 6813 HJ Arnhem

De Arnhemse Bomenbond heeft een actief samenwerkingsverband met:

Bloei! In Arnhem, Actievoerders en beschermers van de bomen in Arnhem, stichting EDSP ECO, Natuur en Milieu Schuytgraaf, Elderveld Groen, Bewoners groenoverleg Rijkerswoerd, Redactie Bomen en Bos, Werkgroep Biomassa Klingelbeek, stichting Arnhems Peil, Werkgroep Meer Groen en Bos in Arnhem Zuid, Werkgroep Zijpendaal en het Gravinnenbos, stichting Environmental Justice te Doorwerth, Vereniging Vijf Dorpen in 't Groen Renkum.

[6] Wij vinden het jammer dat de gemeente Arnhem op geen enkele wijze gereageerd heeft op onze schriftelijke reactie aan u d.d. 8 september 2021 over het voorontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Arnhem, 19 mei 2023

Aan de Gemeenteraad en
het College ven B&W
van de gemeente Arnhem

Betreft: vast te stellen Omgevingsvisie

Geachte dames en heren,

Op 5 mei jl. hebben wij de gemeenteraad van Arnhem een brief gestuurd betreffende de reactie van B en W (blz. 33, reactie 12) op onze zienswijze d.d. 12 december 2022) op het Ontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040.
Daarbij hebben wij aangegeven dat wij onaangenaam verrast zijn, dat het College het gebruik van (houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting als warmtebron in de toekomstige energietransitie niet ondubbelzinnig afwijst ondanks het feit dat in eerste instantie de gemeente Arnhem het gebruik van houtgestookte biomassa als een onwenselijke energieopwekkingsvorm beschouwt.

Stichting Arnhemse Bomenbond- Tree Union verder: wij) verzoekt de raad dringend om in de definitieve tekst van de Omgevingsvisie op te nemen dat het gebruik van biomassa voor de gemeente Arnhem onacceptabel is. De uitzondering "Tenzij.. etc. " zien wij graag doorgehaald of een vermelding wordt opgenomen op welke manier en binnen welk tijdsbestek de gemeente het gebruik van biomassa voor elektriciteit en warmte beëindigt.

Onze argumenten voor deze tekstwijzigingen in Omgevingsvisie(wellicht ten overvloede)**:**

1. De wetenschappelijke wereld verenigd in de EASAC (European Science Advisory Council) met daarin een vertegenwoordiging van de KNAW is unaniem van mening dat biomassa geen duurzame energie is en dringt stevig aan op stopzetting van de miljarden subsidie in de sector.
2. De stikstofcommissie Remkes adviseert het kabinet hetzelfde.

3. De SER geeft in augustus 2020 het kabinet o.a. het advies het gebruik van biomassacentrales voor elektriciteit en warmte af te bouwen.

4. Het kabinet stopt in 2021 met nieuwe subsidies voor houtige biomassacentrales (dat zijn nagenoeg alle centrales in Nederland). Men wil meer duidelijkheid over de voor- en nadelen. Het wachten is op een beleidsplan hierover.

5. 25% van de biomassa die in de centrales verwerkt wordt komt uit Noord-Europa en Amerika. Het transport gaat met dieselvrachtwagens en grote vrachtschepen met stookolie over zee. De CO2-uitstoot hiervan komt in de beschouwingen van voorstanders van biomassa nergens voor.
   De benodigde garantie dat het duurzaam hout is dat verwerkt wordt kan Amerika b.v. niet geven. Zij hebben het verdrag van Kyoto niet ondertekend en zijn uit het klimaatakkoord van Parijs gestapt. Tot op dit moment is volledig niet transparant hoe een onafhankelijk controle- en monitoringssysteem er uitziet. En dus is ook niet helder hoe een garantie te geven is op duurzaamheid van het hout. Alle certificering van "duurzame" houtkap is door de markt zelf

opgezet en daarom onbetrouwbaar. Bovendien is er geen controle op naleving van de door de sector zelf opgelegde regels.

6. De aanname is dat bij (kleine) centrales de uitstoot aan CO_2 en stikstof minder is. Dat klopt niet: in 2020 is de uitstoot van CO_2 met 16 % gestegen in vergelijking met 2019. Het gaat overigens ook niet alleen om uitstoot van stikstof en CO_2 maar ook om uitstoot van SO_2, HCL, HF, fijnstof, ammoniak, metalen, en dioxinen/furanen.

7. Onzekere en onjuiste aannames en veronderstellingen, niet gestaafd door wetenschappelijk onderzoek, worden ten onrechte gebruikt. Zo is de aanname dat door herplanting de CO_2-uitstoot gecompenseerd wordt, en dat verbranding van de in hout opgenomen CO_2 gelijk is aan de uitstoot bij verbranding. DE denkfout hierin is dat herplante bomen decennia nodig hebben om een gelijke CO_2-opname te realiseren als de verbrande boom aan uitstoot geven. Per saldo is er dus een grotere uitstoot, zoals uit punt 5 ook blijkt. (De Europese afspraak om de gegevens niet op te nemen in de beoordeling van het halen van de CO_2-doelstellingen is hierop gebaseerd). Het aanplanten van nieuw bos/groen kan het tempo van de verbranding niet aan en dus zal de uitstoot per saldo blijven toenemen. Daar komt nog bovenop dat dat bos dat verdwijnt nog meer CO_2 had kunnen opnemen als het was blijven staan. Daarnaast wordt tijdens de kap de bodem van de bossen vernietigd waar ook veel CO_2 in opgenomen is. De opnamecapaciteit van de bodem gaat hard achteruit door de bomenkap. Ook komt er nog extra CO_2 vrij bij de kap, het vervoer, het vermalen en het laten drogen van het hout.

8. Er is teveel onduidelijkheid om precies te kunnen bepalen wat het effect van biomassacentrales is. Discussies over (vermeende) misstanden over het gebruik van houtpellets worden steeds feller vanwege de negatieve effecten op klimaat en biodiversiteit (kappen en wegslepen natuurlijk bos). Gepleit is voor een onafhankelijk onderzoek naar de misstanden. Zo is ontbossing in b.v. Estland geconstateerd). Er is echter geen discussie mogelijk over de natuurkunde: hout stoot per MWh 403 kg CO_2 uit, steenkool 340kg en gas 202kg. De schoonste optie, bij gebrek aan écht duurzame bronnen, is dus nog altijd gas.

9. Berenschot heeft in het onderzoek over de implementatiemogelijkheden van het warmtenet in Arnhem de houtige biomassaverbranding van Veolia uitgesloten van de cijfers in opdracht van de gemeente. Zij hebben echter niet de houtige biomassaverbranding door AVR Duiven uitgesloten omdat hier geen discussie over was. Gemeente Arnhem sluit dus biomassa niet expliciet uit, het zal gewoon gebruikt worden voor het warmtenet, alleen de cijfers van Veolia werden niet meegenomen in het onderzoek.

Conclusie en verzoek:
Op grond van het bovenstaande verwachten we dat de tekst van de Omgevingsvisie met betrekking tot het gebruik van houtgestookte biomassa wordt aangepast, we vragen u nadrukkelijk om hiertoe stappen te ondernemen ofwel direct ofwel via een amendement.

In afwachting van uw beraad,
met vriendelijke groet,
Namens het bestuur van de Arnhemse Bomenbond-Tree Union,

Joost Blasweiler (voorzitter), Anne Ferwerda (secretaris).

NB Het bestuur is de komende weken bereikbaar via emailadres: tferwerda@planet.nl
Tel. 0623394395

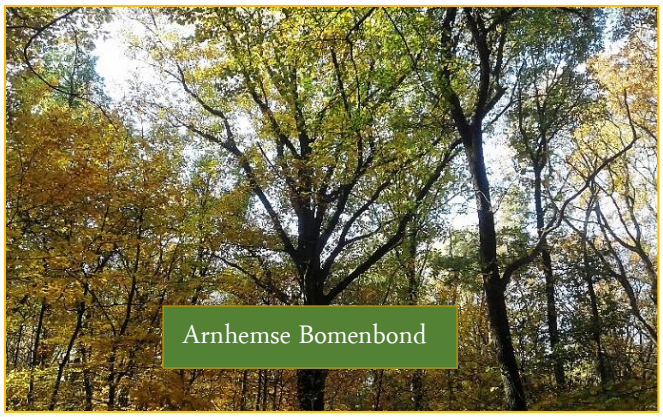

18 juni 2023, Arnhem

Omgevingsvisie Arnhem: Biomassacentrale Veolia (IPKW) stoot nog steeds teveel schadelijke gassen uit volgens de Provincie Gelderland.

Aan de Gemeenteraad van Arnhem

Beste dames en heren,

Eind maart 2023 heeft de provincie Gelderland haar besluit gehandhaafd om de Veolia Industriediensten B.V. dwangsommen op te leggen, omdat deze biomassacentrales nog steeds te veel NH_3 (ammoniak) uitstoot. In de vijfde meting werd zelfs geconstateerd dat er 9 mg/m^3 wordt uitgestoten, terwijl de omgevinsgvergunning slechts 5 mg/m^3 toelaat (Zie het bijgaande besluit van de Provincie blz. 4). De provincie Gelderland stelt vast: " dat de gevolgen van de overtredingen van Veolia een aanmerkelijk risico op milieuschade, natuurschade, waterverontreiniging en/of doden, zieken of gewonden (mens, plant, dier) tot gevolg heeft" (blz.5).

Uit het besluit blijkt eveneens dat Veolia structureel niet in control is over de NH_3 emissie van ketel 14 op het IPKW terrein van de Kleefse Waard (blz. 4).

Sinds september 2022 verzet Veolia zich **hardnekkig** tegen de verplichting om regelmatig informatie te verstrekken en de opgelegd dwangsom te betalen aan de Provincie Gelderland. Vandaar dat in het hernieuwde besluit van de provincie Veolia alvast nieuwe dwangsommen in de periode 2023 tot en met 2027 in het vooruitzicht worden gesteld.

Het wordt u hopelijk duidelijk dat zo'n multinational als Veolia Industriediensten B.V. niet een rol **kan en mag** spelen in een toekomstig warmtenet systeem voor Arnhemse wijken.
De nadelen van boshout verbranding- in de vorm van woodpallets - voor de luchtkwaliteit voor de bebouwde omgeving van Veolia en de nabijgelegen N2000- gebieden zijn zeer groot in vergelijking met het verbranden van aardgas. Zie onze eerder brieven dit jaar aan u.

Wij **vragen u opnieuw** in te grijpen in het concept van de Omgevingsvisie Arnhem 2040. Het gebruik van (houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting als warmtebron in de toekomstige energietransitie door de Gemeente Arnhem dient afgewezen te worden in de Omgevingsvisie. Eveneens dient de biomassacentrale Veolia geen rol te krijgen in de Arnhemse energietransitie. In de tekst van het ontwerp ontbreekt bovendien een bepaling om de verwarming van appartementen en woningen middels (collectieve) houtovens tegen te gaan.

Met vriendelijke groet,

namens het bestuur van de Arnhemse Bomenbond

Joost Blasweiler (voorz.) en Anne Ferwerda (secr).

Secretariaat adres Jan Vethstraat 9, 6813 HJ Arnhem

Datum
28 maart 2023

Zaaknummer
2022-002475

Onderwerp
Beslissing op bezwaarschrift

Inlichtingen bij
Provincieloket
026 359 99 99
post@gelderland.nl

Blad
1 van 6

Veolia Industriediensten B.V.
T.a.v. de Directie
Tupolevlaan 69
1119 PA SCHIPHOL-RIJK

Geachte heer Peelen,

Op 31 oktober 2022, aangevuld bij brief van 11 november 2022, heeft u namens uw cliënte, Veolia Industriediensten B.V. (hierna: 'Veolia) bezwaar gemaakt tegen ons besluit van 19 september 2022, zaaknummer 2022-002475, waarin wij Veolia een verplichting tot het verstrekken van informatie en een last onder dwangsom vanwege het overtreden van de Wet natuurbescherming (gebiedsbescherming) hebben opgelegd.

Wij hebben dit besluit opnieuw beoordeeld. Daarvoor hebben we advies gevraagd aan de onafhankelijke commissie Rechtsbescherming.

Advies
De Commissie heeft op 27 februari 2023 advies uitgebracht. Het advies en het verslag van de hoorzitting zijn bijgevoegd (**bijlage**).

De Commissie is van oordeel dat het bestreden besluit van 19 september 2022 na herstel van de navolgende (motiverings)gebreken in stand zal kunnen blijven.

De Commissie adviseert GS om:
1. Het gevaar voor herhaling van de overtreding nader te motiveren;
2. Het toepassen van de landelijke handhavingsstrategie en de interventiematrix te motiveren;
3. Nader te motiveren of en waarom naast de al opgelegde last onder dwangsom op basis van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (hierna: Wabo), een last onder dwangsom op basis van de Wnb evenredig is;
4. Een duidelijkere motivering van de maximaal te verbeuren dwangsom op te nemen;

Naar aanleiding van de opgelegde verplichting om informatie te verstrekken, adviseert de Commissie ons om in alle redelijkheid en evenredigheid met de meet-omstandigheden om te gaan bij het eventueel treffen van toekomstige handhavingsmaatregelen.

Besluit
Wij nemen het advies van de commissie Rechtsbescherming over. Dat betekent dat wij ons besluit op onderdelen nader motiveren en de gebreken herstellen. Voor het overige blijven wij in heroverweging wij bij ons (nader gemotiveerde besluit). Dat betekent:

Besluit tot het opleggen van een verplichting om informatie te verstrekken

1. U dient met ingang van het eerste kwartaal van 2023, per kwartaal, binnen 1 maand na afloop van het kwartaal, gegevens te overleggen van de N-emissie op basis van de continue NOx meting en een continue of discontinue NH3 meting over het afgelopen kwartaal. Onderdeel van die gegevens moet (een berekening van) vracht/emissie NOx en (een berekening van de) NH3 vracht/emissie over het afgelopen kwartaal zijn.

2. Aan de hand van de door u per kwartaal overgelegde gegevens moet u aan het einde van het kalenderjaar met een AERIUS-verschilberekening laten zien of de stikstofdepositie al dan niet hoger is geweest dan de stikstofdepositie in de vergunde situatie. U dient ook die AERIUS-verschilberekening aan ons te overleggen binnen een maand na afloop van het kalenderjaar.

3. U dient deze informatie steeds digitaal en analoog toe te zenden aan Provincie Gelderland, Afdeling Vergunningverlening en Handhaving, Team Handhaving. De (adres)gegevens vindt u op de eerste pagina van deze brief.

Besluit tot het opleggen van een last onder dwangsom

1. Wij leggen u een last onder dwangsom op wegens het overschrijden van de N-emissie waardoor de stikstofdepositie hoger is dan toegestaan op grond van de vergunning Wet natuurbescherming van 6 september 2016, gewijzigd op 10 juli 2018 (zaaknummer 2016-006709);

2. Over jaar 2023 en daarop volgende jaren dient u ervoor te zorgen dat geen sprake meer is van een overschrijding van de N-emissie waardoor de jaarlijkse stikstofdepositie hoger is dan de stikstofdepositie in de vergunde situatie. Is dat wel het geval, dan verbeurt u over jaar 2023 een dwangsom van €20.000,- ineens.

3. Indien u over de jaren na 2023 nog altijd niet aan de last voldoet, dan wordt dit bedrag (€20.000,-) steeds verhoogd met €10.000,- per jaar dat sprake is van een jaarlijkse stikstofdepositie die hoger is dan de stikstofdepositie in de vergunde situatie, met een maximum van €50.000,- (zie concretisering in de tabel hieronder)

Jaar	Bedrag dwangsom
2023	€20.000,-
2024	€30.000,-
2025	€40.000,-
2026	€50.000,-
2027	€50.000,-
Totaal (maximum)	€190.000,-

Indien na 2027 blijkt dat u nog altijd niet aan deze last onder dwangsom heeft voldaan, dan zullen wij een nieuwe last overwegen om de overtreding te beëindigen.

Nadere motivering

Hierna geven wij onze nadere motivering op de door de Commissie genoemde (motiverings)gebreken.

1. Het gevaar voor herhaling van de overtreding nader motiveren

In het advies van de Commissie Rechtsbescherming staat dat de Commissie GS kan volgen in de uitleg dat, nu (nog) geen sprake is van continue metingen, de overtreding van de jaarnorm zal moeten worden vastgesteld op basis van een representatief aantal metingen in een jaar. Ten tijde van het bestreden besluit was sprake van in elk geval vier metingen waarbij in drie gevallen sprake was van overtreding van de (omgerekende jaar)norm.

De Commissie overweegt dat de last onder dwangsom ziet op het voorkomen van het herhalen van het overtreden van de (omgerekende jaar)norm. De Commissie merkt in dit verband op dat in het primaire besluit de onderbouwing ontbreekt dat er sprake is van het gevaar van herhaling van de overtreding, gelet op een representatief aantal metingen in relatie tot de inmiddels door Veolia getroffen maatregelen aan ketel 14. De Commissie adviseert GS daarom het gevaar van herhaling van overtreding beter te onderbouwen. De op de zitting door GS genoemde vijfde meting kan volgens de Commissie in heroverweging daarbij mogelijk worden betrokken. Indien en voor zover GS dit in heroverweging nader kunnen onderbouwen, is naar de mening van de Commissie sprake van de bevoegdheid tot het opleggen van een last onder dwangsom ter voorkoming van herhaling van overtreding van de jaarnorm.

De ter hoorzitting aan de orde gekomen vijfde meting in opgenomen als **bijlage** bij deze beslissing op bezwaar (gemeten NH3 na correctie: 9 mg/m³, de eis vanuit het maatwerkvoorschrift omgevingsvergunning is 5 mg/m³). In het primaire besluit hebben GS al overwogen dat op drie van de eerdere vier meetmomenten sprake was van substantiële 'uitschieters' op grond waarvan is geconcludeerd is dat Veolia niet binnen de bandbreedte van de Wnb-vergunning opereert. Inmiddels is er dus een vijfde meting waaruit volgt dat (nog steeds) sprake is van overtreding van de (omgerekende)jaarvracht en dat significante effecten van verzuring en vermesting door stikstofdepositie niet zijn uitgesloten omdat Veolia niet handelt conform, althans binnen de bandbreedte van de vigerende Wnb-vergunning. De vijfde meting bevestigt opnieuw dat Veolia niet eenmalig niet 'in control' over de NH3 emissie van ketel 14 was. Deze historie laat zien dat er onvoldoende procescontrole was en is (de maatregelen zijn dus (nog steeds) onvoldoende). Veolia ontkent ook niet dat daar op dit moment nog geen sprake van is (doch dat het in control komen technische complex is). GS zijn van oordeel dat het feit dat er inmiddels één meting (de vierde) is waaruit volgt dat de emissiegrenswaarde voor ammoniak (= maatwerkvoorschrift omgevingsvergunning) vanuit de DeNox-installatie van ketel 14 niet wordt overschreden, niet maakt dat wij, beslissend op bezwaar, moeten afzien van het opleggen van een last die strekt tot het voorkomen van herhaling van de overtreding van de Wet natuurbescherming. Wij willen herhaling van de overtreding voorkomen.

2. *Het toepassen van de landelijke handhavingsstrategie en de interventiematrix motiveren*

Naar de mening van de Commissie zijn de toetsing aan de landelijke handhavingsstrategie en de interventiematrix in het bestreden besluit onvoldoende kenbaar meegewogen.

Wij zijn van oordeel dat het besluit tot handhavend logischerwijs volgt uit de LHS. Wij positioneren de overtreding in de geval in het middensegment van de interventiematrix. De gevolgen van de overtreding zijn redelijkerwijs aan te merken als 'Van belang- er is sprake van aanmerkelijk risico da de bevinding maatschappelijke onrust geeft en/of milieuschade, natuurschade, waterverontreiniging en/of doden, zieken of gewonden (mens, plant, dier) tot gevolg heeft'. Het gedrag is onverschillig/reactief. Drie van de vier metingen lieten ten tijde van het primaire besluit al een forse overschrijdingen. Na de vierde meting zou het probleem volgens Veolia zijn opgelost, maar dat blijkt niet het geval. Dit is geobjectiveerd met een vijfde meting. Wij zien een patroon dat het bedrijf onvoldoende doet cq noodzaak ziet om procescontrole te krijgen. Het feit dat er inmiddels een last in het Wabo-spoor is opgelegd (en een dwangsom is verbeurd) heeft blijkens de vijfde meting helaas ook niet tot een ander resultaat geleid. Het belang van de (stikstofoverbelaste) natuur weegt voor ons ook zwaar.

3. *Nader motiveren of en waarom naast de al opgelegde last onder dwangsom op basis van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (hierna: Wabo), een last onder dwangsom op basis van de Wnb evenredig is*

In haar advies merkt de Commissie op dat er sprake is van een en dezelfde emissie: in het Wabo-spoor is sprake van een concentratienorm en in het Wnb-spoor is sprake van een omgerekende jaarvrachtnorm. De Commissie adviseert GS om nader te motiveren of en waarom naast de al opgelegde last onder dwangsom op basis van de Wabo, een last onder dwangsom op basis van de Wnb evenredig is.

In de eerste plaats verwijzen wij hier naar wat hiervoor onder al is opgemerkt onder 2. Het feit dat er inmiddels een last in het Wabo-spoor is opgelegd (en een dwangsom is verbeurd) heeft er vooralsnog niet toe geleid dat steeds norm conform wordt gehandeld. Er is bovendien sprake van verschillende normen en verschillende wetten, waarvan afzonderlijk om handhaving is verzocht. Het maatwerkvoorschrift ziet op een concentratienorm en de Wet natuurbescherming, althans de natuurvergunning, gaat uit van een jaarvracht. Ten aanzien van de natuur ziet GS zich op dit moment bovendien geconfronteerd met stikstofoverbelaste habitats in de nabijheid van Veolia. Wij achten de gehanteerde dwangsommen (Wabo en Wnb) ook niet dusdanig hoog, dat het ook daarom onevenredig zou zijn om in beide 'sporen' handhavend op treden op een wijze zoals GS dit op dit moment doen.

4. *Een duidelijkere motivering van de maximaal te verbeuren dwangsom op te nemen*

De Commissie adviseert GS een duidelijkere motivering van de maximaal te verbeuren dwangsom in de beslissing op bezwaar op te nemen.

In het verweerschrift hadden wij reeds een tabel opgenomen (zie hieronder), waarin de maximaal te verbeuren dwangsom is uitgewerkt. Veolia heeft aangegeven deze toelichting te kunnen volgen. Het besluit is op dit punt nu dus duidelijker gemotiveerd.

Jaar	Bedrag dwangsom
2023	€20.000,-
2024	€30.000,-
2025	€40.000,-
2026	€50.000,-
2027	€50.000,-
Totaal (maximum)	€190.000,-

Tot slot

Gelet op het voorgaande blijven wij dus bij ons besluit. Voor een vergoeding van de kosten die Veolia in het kader van deze bezwarenprocedure heeft gemaakt, zien wij geen aanleiding.

Wij hopen dat wij u voldoende hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,
namens Gedeputeerde Staten van Gelderland,

Caroline van Halteren
Teammanager Handhaving

Dit document is zowel aangetekend als via de reguliere post verzonden. Eventuele bijlagen worden alleen meegezonden met de aangetekende verzending.

Bijlage(n)
- advies commissie Rechtsbescherming d.d. 27 februari 2023
- verslag commissie Rechtsbescherming
- rapportage vijfde emissiemeting Veolia d.d. 24 januari 2023

Voor deze brief gelden:
- Algemene wet bestuursrecht, artikelen 3:49, 7:11, 7:12 en 7:13, lid 6

Belanghebbenden kunnen binnen zes weken na dagtekening van dit besluit in beroep gaan. Richt uw beroepschrift aan: rechtbank Gelderland, Postbus 9030, 6800 EM Arnhem. U kunt uw beroepschrift ook elektronisch indienen door te mailen naar bestuursrecht.sv.overig.gld@rechtspraak.nl. Belanghebbenden kunnen een voorlopige voorziening vragen bij de voorzieningenrechter van rechtbank Gelderland. Voor het behandelen van het beroep en een verzoek om een voorlopige voorziening betaalt u griffierecht. Zie www.rechtspraak.nl.

Van: contact@klimaatcoalitie.org
Verzonden: vrijdag 19 mei 2023 14:11
Aan: Raadsleden Arnhem <raadsleden@arnhem.nl>; Fractievolgers Arnhem <fractievolgers@arnhem.nl>
Onderwerp: Gaarne z.s.m. reactie op verzoek & zienswijze Arnhemse Bomenbond m.b.t. uitsluiten biomassaverbranding en mestvergisting in de Omgevingsvisie 2040

Geachte raadsleden en wethouders,

Wij verzoeken u deze onderstaande email goed te lezen omdat er grote gevolgen voor zowel u persoonlijk als de inwoners van de gemeente Arnhem zullen zijn indien er geen gehoor gegeven wordt aan deze oproep.

Op 25 september 2019 heeft de gemeenteraad van Arnhem een motie aangenomen met de naam 'Stop Biomassacentrale Arnhem' waarin o.a. de volgende inhoud is opgenomen;
"Constaterende dat; er nieuwe feiten bekend zijn geworden over de uitstoot van biomassacentrales, overwegende dat, de vergunningen nooit op deze manier hadden mogen worden afgegeven als deze feiten destijds bekend waren geweest, van mening dat, de komst van deze biomassacentrale op de Kleefse Waard te Arnhem als onwenselijk moet worden beschouwd, spreekt zich uit, - tegen hout gestookte biomassacentrales, - vóór de sluiting van de Biomassacentrale op de Kleefse Waard"
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-09-25-arnhem-gemeenteraad-sp-pvdd-oap-arnhem-centraal-d66-aangenomen-motie-stop-biomassacentrale-arnhem.pdf

Helaas heeft het ontzettend lang moeten duren voordat deze motie ingediend en aangenomen werd omdat een aantal partijen waaronder de VVD Arnhem bleven lobbyen voor de Biomassacentrale van Veolia en daarmee het kappen en verbranden van houtige biomassa, waardoor deze motie weinig effect heeft gehad en de biomassacentrale zonder de beloofde extra fijnstoffilters in productie is genomen waardoor de luchtkwaliteit, de biodiversiteit en het klimaat en daarmee de gezondheid van de inwoners van Arnhem, waaronder uzelf, ernstige schade aangedaan wordt. Arnhemmers kregen echter te horen dat u er als College en gemeenteraad weinig meer aan kon veranderen omdat de besluiten in het verleden al genomen waren en de vergunningen onherroepbaar verstrekt waren.

Op dit moment kunt u echter WEL voor die positieve verandering zorgen. De Arnhemse Bomenbond heeft u al sinds september 2021 meerdere malen van input voorzien t.b.v. de Omgevingsvisie 2040 van de gemeente Arnhem en u terecht verzocht om biomassaverbranding en mestvergisting uit te sluiten van de energietransitie. De laatste twee verzoeken kunt u lezen via de volgende twee links naar de stukken:
https://arnhemspeil.nl/docs/2023-05-05-bomenbond-arnhem-verzoek-aan-gemeenteraad-arnhem-aanpassing-ontwerp-omgevingsvisie-2040-mbt-inzet-biomassaverbranding-en-mestvergisting.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2022-12-13-bomenbond-arnhem-zienswijze-en-verzoek-aanpassing-ontwerp-omgevingsvisie-2040-arnhem-mbt-afwijzen-biomassaverbranding-en-mestvergisting.pdf

Waarom is het van belang dat u nu uw verantwoordelijkheid neemt?
Naast de schade aan uw en onze gezondheid en de natuur is het huidige decennium doorslaggevend voor het voortbestaan van de mensheid (volgens het laatste IPCC-rapport). De gemeente Arnhem stuurt op dit moment aan op een energietransitie waarbij maximaal schade wordt berokkend aan de natuur, de luchtkwaliteit en het klimaat. Er wordt grootschalig ingezet op de inzet van een warmtenet die warm gestookt wordt door het verbranden van houtige biomassa, vuilnis en gas door zowel de AVR als Veolia. De AVR ontvangt meer dan 40 miljoen euro en Veolia 76 miljoen euro subsidie om houtige biomassa te stoken naast het verbranden van o.a. geïmporteerd afval. Dit is volgens o.a. Urgenda een van de slechts mogelijk scenario's die gemeente Arnhem kan

implementeren. Ze beschrijven dit rampzalige scenario heel duidelijk in alle mogelijke oplossingen voor de Regionale Energie Strategie (RES): https://res.urgenda.nl/over-tussen-kolen-en-parijs/

Ook uit het onderzoek van Follow the Money van onlangs blijkt dat het verbranden van houtige biomassa niet meegerekend wordt als CO2-uitstoot en dat bij het verbranden van afval in praktijk vijf keer meer CO2 (en andere gevaarlijke stoffen) vrijkomt dan bij het verbranden van gas en dat het beleid conflicteert met de duurzaamheidsambities op het gebied van afvalscheiding, - recycling en - preventie.

"In werkelijkheid stoot een afvalcentrale per kilowattuur vijf keer zoveel CO2 uit als een gascentrale. Omdat de helft van het afval het predicaat 'biogeen/biomassa' heeft, hoeft de helft van de uitstoot niet meegerekend te worden. Maar zelfs dan scoort een afvalcentrale minstens zo slecht als een kolencentrale en twee keer slechter dan een gascentrale. De inzet op maximaal energetisch rendement conflicteert met duurzaamheidsambities op het gebied van afvalscheiding, -recycling en - preventie."

Wat zijn de gevolgen als u nu geen verantwoordelijkheid neemt?
Mocht u besluiten om geen gehoor te geven aan het verzoek van de Arnhemse Bomenbond dan bent u persoonlijk verantwoordelijk voor niet alleen de schade aan de gezondheid van de Arnhemmers (inclusief die van u zelf en die van uw gezin) en de natuur maar ook medeverantwoordelijk voor de verwoestende effecten op het klimaat en daarmee de gruwelijke gevolgen die met de klimaatcrisis gepaard gaan. Wij zullen er persoonlijk voor zorgen dat de huidige en toekomstige generaties zullen weten wie hiervoor verantwoordelijk zijn geweest.

Wie is ervoor verantwoordelijk dat u telkens in deze situatie terecht komt?
We hebben een mini documentaire gepubliceerd over de betaalde biomassalobby in Nederland die ook de Provincie Gelderland beïnvloed heeft m.b.t. het biomassabeleid. Het zijn stelselmatig dezelfde personen en bedrijven die door middel van een uitgebreid lobbynetwerk hun belangen behartigd krijgen binnen uw beleid: https://biomassalobby.klimaatcoalitie.org

De documentaire is uitgebreid onderbouwd met het volgende onderzoeksrapport waar meerdere organisaties drie jaar lang onderzoek voor gedaan hebben:
https://www.klimaatcoalitie.org/docs/2020-03-16-edsp-eco-pro-biomassa-lobbyfeiten-onderzoek-deel-3-rwe-essent-en-de-wetenschappers-van-het-copernicus-instituut-dutch.pdf

Ons verzoek
We vragen u om de vorige e-mails van de Bomenbond en de input voor de Omgevingsvisie 2040 aandachtig door te lezen en een amendement op te stellen voor een wijziging van de Omgevingsvisie 2040 voor Arnhem waarbij het verbranden en vergisten van biomassa uitgesloten en veroordeeld wordt.

Hartelijk dank en met vriendelijke groet,
Namens De Klimaatcoalitie
www.klimaatcoalitie.org

Inspreken;

Woensdag 21 juni
20.30 – 21.45 uur in de Raadzaal van het Stadhuis

Punt 3; Reactie 1 van het wijzigingendocument, omgevingsvisie Arnhem 2040

De visie laat teveel ruimte over en zet belangrijke zaken weg, zodat het vanuit een wijkperspectief géén concrete waarde heeft. Dit is zoals de gemeente al jaren omgaat met de wijk wanneer het verkeer betreft.

Wij reageren (spreken in), omdat wij uit de reactie van de gemeente op onze reactie op de omgevingsvisie lezen dat er verwezen wordt naar het visiedocument en **niet oplossingsgericht** wordt meegedacht m.b.t. ervaren verkeersoverlast, problematiek in onze wijk.
Speerpunt in onze wijk is voor ons als verkeersgroep Arnhem-West; leefbaarheid, veiligheid, mobiliteit en luchtkwaliteit.
Op naar meer groen, gezonde leefomgeving en duurzaam vervoer.

Welke facetten van onze leefbaarheid staan dagelijks onder druk.

- Gezondheid

- Stress
- Sociaal contact
- Veiligheid op de fiets, mede door aantal scholen in de wijk!
- Kwaliteit huizen trilling vrachtverkeer

Extra toelichting op de wijk.
Onze wijk een sluiproute, vanwege een falend verkeersafwikkelingplan van de gemeente!
Historisch gezien is Arnhem-West al tientallen jaren een soort van doorvoer, sluiproute, toeristische route voor veel Arnhemmers uit de nieuwe uitbreidingsgebieden van o.a. Schuytgraaf. Daarnaast ook voor zwaar verkeer en gevaarlijke stoffen Er zijn al tientallen wijkbewonerscommissies samengesteld rond dit onderwerp, de eerste ,(wij denken 30 jaar geleden) en door falend gemeentelijk beleid en uitspraken als; het is “jullie beleving”” ,weer verdwenen, maar de nood blijft hoog, vandaar dat er altijd weer een aantal wijkbewoners opstaan. Hierbij is de beurt nu aan ons. Het blijft ontbreken aan een goed verkeersafwikkelingsplan en dit wordt belangrijker vanwege de intentie om te verdichten en geplande nieuwbouw (koepelgevangenis) Door de jaren heen zijn er vanuit de gemeente diverse bijna plannen niet uitgevoerd, o.a. de afsluiting van de spoorbrug bij de Oranjestraat.

Conclusie;
Wederom worden wij als wijk weggezet en hebben geen zicht noch aandacht in de omgevingsvisie Arnhem 2040 die recht doet aan de leefbaarheid van de wijk.

Wij realiseren ons dat actie/blokkades niet gewenst zijn, vanwege de doorgang van hulpdiensten. ziekenauto, brandweer enz.
Het steekt dat de wijk nog steeds niet als een 30km wijk is ingericht!!, terwijl dit landelijk echt zeker meer aandacht krijgt of mee wordt geëxperimenteerd.

Wat willen wij terugzien in de visie.
Nu anno 2023 actie op het gebied van Leefbaarheid ,NIET LANGER UITSTEL,zoals al jaren een feit is voor Arnhem-West.

- Concreet verkeersplan, visie op onze wijk vastgelegd in de omgevingsvisie
- Aandacht en actie uitgaande van lokaal gegenereerde data zie bijlage
- Weg met gevaarlijke stoffen uit onze wijk. Wekelijks rijdt een tankauto, huizenhoog door de wijk.
- Wanneer de gemeente grond of gebouwen verkoopt, eist zij een verkeersafwikkelingsplan voor de ingebreide woningen, die recht doet aan de leefbaarheid van de wijk (De koepel gevangenis), zeker wanneer het verkeer door Arnhem-West gaat.
- Investeren in een goede en veilige fietsinfrastructuur.

Zie bijlage;

1. **Wijkenquete; kan opgevraagd worden.**

2. **local gegenereerde data**
   rapport vvn.nl/participatiepunt

3. **enquête inrichten 30 km wijk met apart fietspad.**

Verkeersveiligheidsadvies

vvn.nl/participatiepunt

Kenmerken advies:

Naam dossier:
Arnhem West

Locatie:
De doorgaande straten in de wijken Heijenoord en Lombok in Arnhem

Datum uitgifte advies:
Juli 2021

Rol Veilig Verkeer Nederland

Veilig Verkeer Nederland is een vrijwilligersorganisatie, die van mening is dat iedereen veilig over straat moet kunnen. Verkeersonveiligheid, objectief en subjectief, zorgt ervoor dat dit niet voor alle weggebruikers is weggelegd. Veilig Verkeer Nederland wil de burger, die geconfronteerd wordt met verkeersonveiligheid, en daardoor in zijn bewegingsvrijheid wordt beperkt, ondersteunen. Daarin nemen wij een bemiddelende rol.

Met andere woorden: Veilig Verkeer Nederland geeft melders en vrijwilligers handvatten over hoe ze de verkeersonveilige situatie kunnen aanpakken en hoe ze verkeersveiligheid in het algemeen kunnen verbeteren.

Algemeen

Veilig Verkeer Nederland beoordeelt situaties op verkeersveiligheidsaspecten. Alle andere factoren, zoals ruimtelijke ordening, financiën e.d., worden – voor zover deze geen directe invloed hebben op de verkeersveiligheid – niet meegewogen;

- Aan de adviezen die door Veilig Verkeer Nederland worden uitgebracht zijn geen kosten verbonden;
- Adviezen zijn onafhankelijk en onpartijdig. De enige toetsing is de algemene verkeersveiligheid;
- Aan de adviezen die door Veilig Verkeer Nederland worden uitgebracht kunnen geen rechten worden ontleend;
- Uitgangpunt van de advisering vormt de verkeersveiligheidsvisie “Duurzaam Veilig” en de daaruit volgende ontwerprichtlijnen.

Situatie

De Wijken Lombok en Heijenoord in Arnhem zijn gelegen direct aan weerszijden van het spoor ten westen van het Centraal Station. De twee wijken worden sinds lange tijd met elkaar verbonden door de Oranjebrug. Ook is deze overgang over het spoor voor autoverkeer de enige verbinding tussen de noordelijk gelegen Amsterdamseweg (N224) en de zuidelijk gelegen Utrechtseweg (N225).

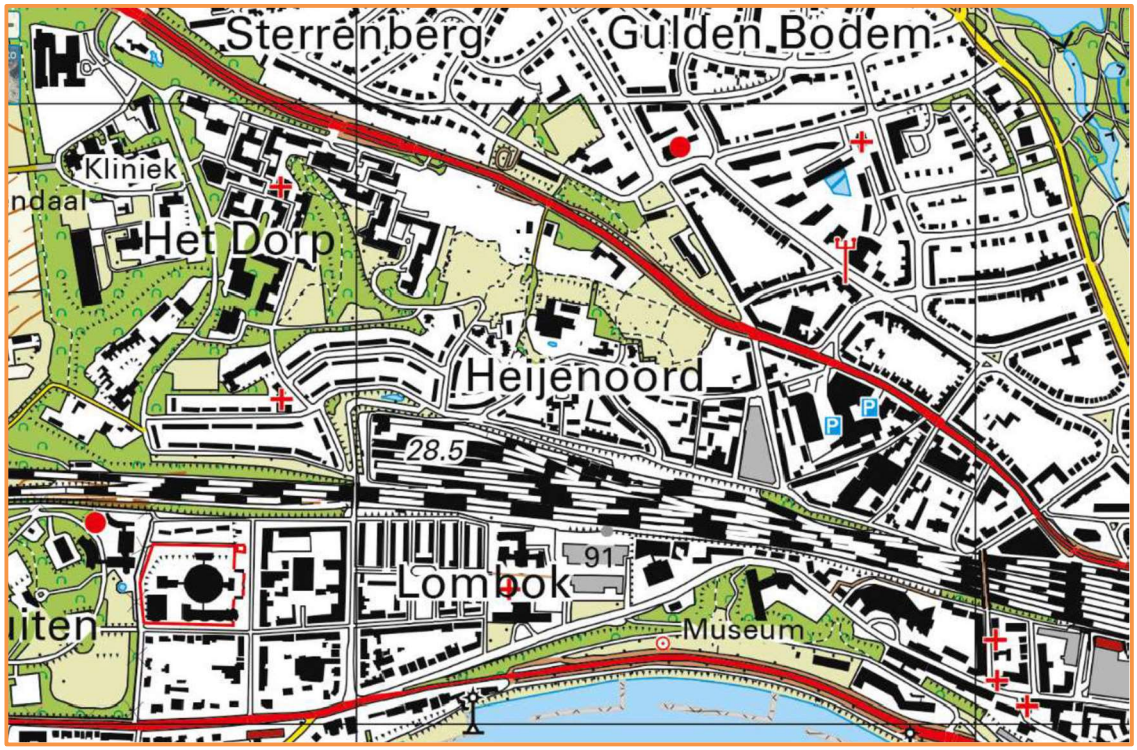

Fig. 1. De wijken Lombok en Heijenoord, aan weerszijden van spoor en emplacement, ingeklemd tussen N224 (boven) en N225. De Oranjebrug is de enige verbinding over het spoor ten westen van Arnhem Centraal, en biedt het doorgaand verkeer in noord-zuid-richting een snelle korte route – zie ook fig 5..

Als gevolg van allerlei verkeerskundige ingrepen (of juist het ontbreken ervan) in Arnhem vormt de verbinding via de Oranjebrug door de 30 km-woonstraten van Heijenoord en Lombok nog altijd een vrij drukke autoverbinding (ca 4500 motovoertuigen per dag, verkeersmodel Arnhem). Het doorgaand verkeer maakt er gebruik van, terwijl het zich door allerlei woonstraten perst, met veel gevolgen voor de verkeersveiligheid van aanwonenden en buurtgenoten. Het gaat om de volgende lijst van woonstraten, waar de situatie als nijpend of zeer nijpend wordt ervaren:

- in **Heijenoord**: Callunastraat, Heijenoordseweg, Tormentilstraat, Gentiaanstraat en Veluwestraat / Noordelijke Parallelweg en Brouwerijweg
- In **Lombok**: Oranjestraat, Wilhelminastraat, Alexanderstraat en Zuidelijke Parallelweg (west)

Indien er op de Oranjebrug niet een enkele rijstrook met een doseer-installatie (VRI) zou zijn, zou het nog aanzienlijk drukker zijn. De route-navigatie (fig. 5) stuurt bestuurders uit veel plekken in Arnhem-Centrum dwars door deze woonwijken (bv. Arnhem CS - Ede).

Bewoners van beide wijken ijveren al vele jaren voor een structurele verbetering van de situatie (onder meer via een eerder VVN-advies uit 2014), maar tot nu toe zonder veel resultaat.

Probleemstelling

Welke verkeersveiligheidsproblemen doen zich voor in genoemde straten in Heijenoord en Lombok in Arnhem, waar ligt dit aan, en welke mogelijkheden zijn er om dit te verbeteren?

Probleemanalyse

In deze probleemanalyse wordt eerst ingegaan op losse aspecten van de verkeersonveiligheid in de twee wijken, met veel beeldmateriaal. Daarna volgt een beschrijving van de problematiek, met een beeld van de doorgaande stromen in Lombok en Heijenoord. Dan wordt ingegaan op de Modelstudie door bureau Goudappel. Tenslotte worden de belangrijke oorzaken van de verkeersonveiligheid benoemd en volgt een kort résumé van deze probleemanalyse.

Aspecten van verkeersonveiligheid in beeld

In alle bovengenoemde straten komen vooral de kwetsbare verkeersdeelnemers (voetganger en fietsers, in het bijzonder kinderen) in de knel.

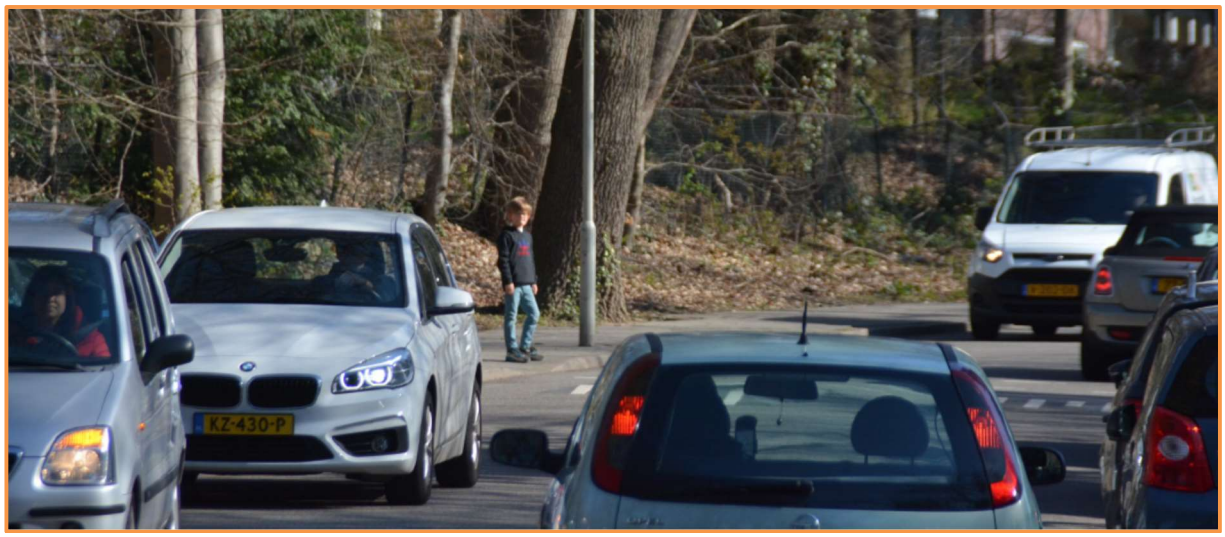

Fig. 2. Te midden van het drukke tweerichtingverkeer op de Heijenoordseweg staat een jongetje lang te wachten om te kunnen oversteken. Extra gevaarlijk, omdat bij hem al snel ongeduld in roekeloosheid kan veranderen. Bij de reconstructie van de Heijenoordseweg in 2015 kwam ondanks de wens van school en aanwonenden de autosluis met oversteek niet terug. Ook de door de gemeente beloofde fietsstroken bleven uit.

Fig. 3. Het smalle fietspad (rechts) in de Brouwerijstraat wordt vaak geblokkeerd, waardoor de fietser moet uitwijken naar de rijbaan, waar hij door autoverkeer niet wordt verwacht of gesneden.

Fig. 4. Buslijn 10 (Papendal) slingert door Heijenoord, met weinig instappers. Al deze straten zijn 'busvriendelijk' ingericht, wat betekent dat het autoverkeer bijna overal sneller rijdt dan 30 km/h. De verste bushalte ligt op ca 500m van de Amsterdamseweg.

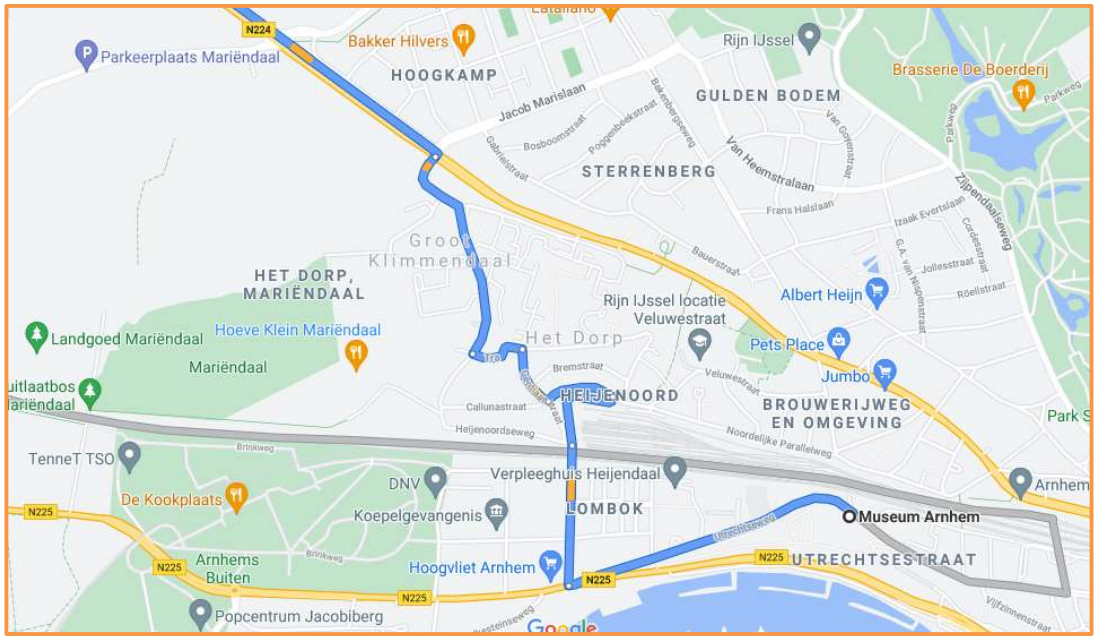

Fig. 5. Vanuit allerlei centrumlocaties stuurt Google Maps je voor de richting Ede dwars door Lombok en Heijenoord. De route is een stuk sneller dan via hoofdwegen. Met alle gevolgen voor aanwonenden.

Fig. 6. Het verkeerslicht ten noorden van de Oranjebrug, gezien vanaf de Heijenoordseweg, met van twee kanten wachtend verkeer. Twee stromen autoverkeer wringen zich bij groen licht richting Oranjebrug. Het fietslicht, waar fietsers met een voorstart linksaf konden, is sinds kort verdwenen. Fietsers kunnen niet veilig meer linksaf.

Fig, 7. De kruising Tormentilstraat - Noordelijke Parallelweg is gevaarlijk, omdat fietsers met hoge snelheid de Tormentilstraat afdalen, en er vaak van rechts een treintje van doorgaand verkeer nadert, dat vooral naar rechts kijkt. Gelet op de eenrichtingssituatie en het prioriteren van de fiets is een voorrangskruising hier zeer gewenst.

Fig. 8. Oversteek over de Callunastraat – Tormentilstraat bij de Gentiaanstraat, onderdeel van een schoolroute Een zebra is gewenst.

Fig. 9. De Oranjestraat in de avondspits. Er vormt zich een lange wachtrij tot aan de Utrechtseweg, waarbij bovendien enkele sluisjes gepasseerd moeten worden (waar ook het fietsverkeer zich doorheen wringt). Hoewel het oversteken bij langzaam verkeer minder gevaarlijk is, krijgen de overstekende voetganger en fietser vaak te maken met agressief rijgedrag en moedwillige bijna-aanrijdingen.

Beschrijving Verkeersonveiligheid Arnhem West

Lombok

De volgende verkeersveiligheidsproblemen worden in Lombok (Oranjestraat, Wilhelminastraat, Alexanderstraat en Zuidelijke Parallelweg) gesignaleerd:

- In de **Oranjestraat** is het erg druk, tot 5800 mvt/etm nabij de Utrechtseweg. Allerlei verkeers-maatregelen (drempels, versmallingen, de afstellingen van de verkeerslichten bij de Oranjebrug met smalle rijbaan en bij de Utrechtseweg) proberen het doorgaand verkeer in te dammen, maar met matig succes. De route is zeer gewild bij doorgaand verkeer, omdat het alternatief aanzienlijk langer duurt. Het gevolg is dat haaks parkeren en oversteken lastig is. Tijdens de spits rijden autostromen zodanig langzaam, dat fietsers en voetgangers er weliswaar veilig door komen, maar wel te maken krijgen met agressieve autobestuurders. Op de Oranjebrug staat het verkeer richting

Utrechtseweg in de avondspits vaak vast, waardoor verkeer vanaf de Utrechtseweg in een fuik zit. Het haakse parkeren op deze zeer drukke 30 km-straat vormt een gevaar voor met name fietsers.

- In de **Wilhelminastraat** en de **Diependalstraat** rijdt het doorgaande verkeer, buiten de verkeerslichten van de Oranjestraat/Utrechtseweg om, richting Heijenoord. Het doorgaande verkeer vormt bij het haaks parkeren op de Wilhelminastraat een probleem.

- De **Zuidelijke Parallelweg** is omwille van het verkeerslicht bij de Oranjebrug eenrichtingverkeer vanaf de Oranjestraat. Ook fietsers moeten hier omrijden, hetgeen begrijpelijkerwijs vaak niet gebeurt. Zeer vreemd is de oversteekpositie van de voetganger, die denkt dat oversteken veilig kan, maar die vervolgens auto's kruist die groen licht hebben. Met het **westelijk deel van de Zuidelijke Parallelweg** is een sluiproute waar flink wordt doorgereden.

- De **Alexanderstraat** heeft veel te maken met verkeer dat vanaf de Oranjebrug de Oranjestraat besluit te mijden en 'vlot' via de Alexanderstraat probeert te rijden. Snelheidsverschillen van autoverkeer zijn hier aanzienlijk. Op de kruising met de Wilhelminastraat ligt alleen aan de noordtak een snelheidsremmer. Bij de kruising Alexanderstraat- Diependalstraat ontbreekt de snelheidsremming.

- De plannen rondom de **koepelgevangenis** baren de bewoners van Lombok veel zorgen, onder meer omdat evenementen op piekmomenten veel autoverkeer zullen gaan genereren.

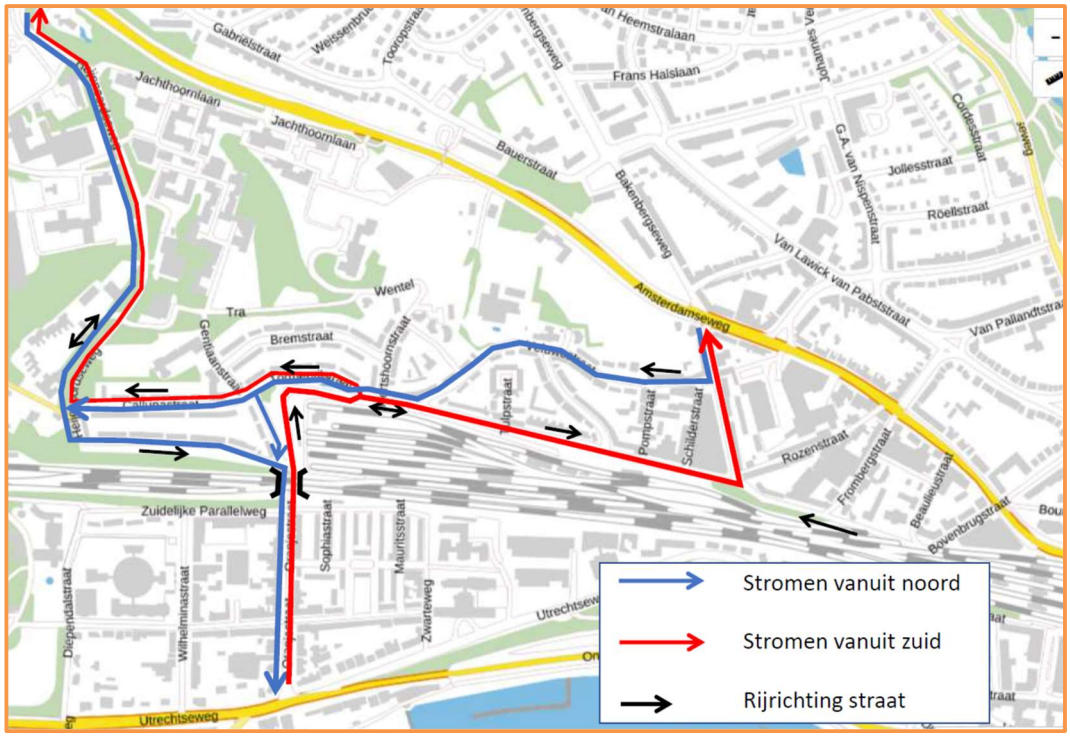

Fig. 10. De stromen doorgaand verkeer door Heijenoord en Lombok. Bij Oranjebrug komt alles samen.

Heijenoord
In Heijenoord (Callunastraat, Heijenoordseweg, Tormentilstraat, Gentiaanstraat en Veluwestraat / Noordelijke Parallelweg en Brouwerijweg) komen de volgende verkeersveiligheidsproblemen voor:

- De **Callunastraat** heeft een krap profiel. Eenzijdig parkeren en een smalle rijbaan voor eenrichting passen maar net, dus eigenlijk niet. De straat ligt op een helling. Langzaam rijdende fietsers worden opgeduwd door vaak agressief reagerend autoverkeer. Ze wijken vaak, angstig geworden, uit naar het trottoir, waar conflicten met voetgangers ontstaan. Bij beperkt autoverkeer en sporadisch vrachtverkeer is rijden in tegenrichting mogelijk, hoewel krap. Overstekende voetgangers die tussen de auto's staan, hebben te maken met rakelings langsrijdend autoverkeer. Er is geen marge meer om uit te wijken. De snelheidsremmende maatregelen zijn minder effectief en minder in aantal vanwege de aanwezigheid van de bus, waardoor de snelheid van alle verkeer op deze smalle straat vrij hoog is.
  In de Callunastraat en Heijenoordseweg langs het spoor is fietsen in tegenrichting verboden, waardoor behoorlijk omgefietst moet worden. Fietsers rijden soms in tegenrichting, wat formeel verboden is, maar wel veel korter. Vrachtverkeer en in het bijzonder de bus en de

hulpdienstenroute is mede de oorzaak van dit volledige eenrichtingverkeer.

- Op de **Heijenoordseweg** wordt hard gereden. Er zijn weinig en bovendien flauwe snelheids-remmers (i.v.m. de bus), waardoor doorgaand verkeer bijna vrij baan heeft. Met name bij de basisschool ASV levert dit gevaarlijke situaties op. Bij de zebra ligt slechts een flauwe plateau, en moeten kinderen vaak achter geparkeerde auto's oversteken. De route richting Amsterdamseweg kent een royaal profiel waar veel autoverkeer richting de 50 km/h rijdt. Langs het spoor heeft de Heijenoordseweg beperkte snelheidsremming.

  Bij de **Oranjebrug** over het spoor komen alle auto-stromen samen. De VRI is zodanig ingesteld dat steeds 6-7 auto's per richting worden doorgelaten. Met opzet is de Noordelijke Parallelweg eenrichtingverkeer om de VRI zo simpel mogelijk te houden met zo min mogelijk wachttijd. Probleem is we dat fietsers en met name voetgangers geen eigen groentijd hebben, waardoor oversteekbewegingen kunnen plaatsvinden terwijl het autoverkeer groen licht heeft (zowel in Heijenoord als Lombok). Een erg vreemde en onveilige situatie.

- Ook in de **Tormentilstraat ,** qua breedte eigenlijk een woonstraat, vooral wordt hard gereden (ook door de fietsers bergaf), waardoor oversteken en het verlaten van de parkeerhavens lastig is, ook al is de straat eenrichting voor autoverkeer. Het rijgedrag van veel (doorgaande) automobilisten is hier debet aan. Op de kruising met de Gentiaanstraat wordt veel overgestoken van en naar de Jenaplanschool. Het kruisende en relatief vlot doorrijdende doorgaande verkeer Tormentilstraat – Callunastraat vormt hierbij een gevaar. Een zebra zou op zijn plaats zijn.

- De **Gentiaanstraat,** smal maar formeel tweerichtingverkeer, wordt ook gebruikt in de routering van het doorgaande autoverkeer, vooral in zuidelijke richting (zie fig 10). Deze korte, smalle woonstraat 'verdraagt' dit verkeer niet goed. Het inrijverbod voor autoverkeer vanaf de Oranjebrug wordt vaak genegeerd.

- De wegen **Veluwestraat, Brouwerijstraat en Noordelijke Parallelweg** zijn breder dan de bovengenoemde wegen en bieden meer ruimte voor de fietser, maar de intensiteiten en de snelheid van het autoverkeer maken de weg voor overstekende voetgangers en bij kruisingen onveilig en weinig prettig om te verblijven.

Modelstudie Arnhem West (rapport Goudappel)

Nieuwe ontwikkelingen (woningen en bedrijvigheid) in het westen van Arnhem brachten de gemeente Arnhem ertoe nader verkeersonderzoek te laten doen door bureau Goudappel. Dit onderzoek richt

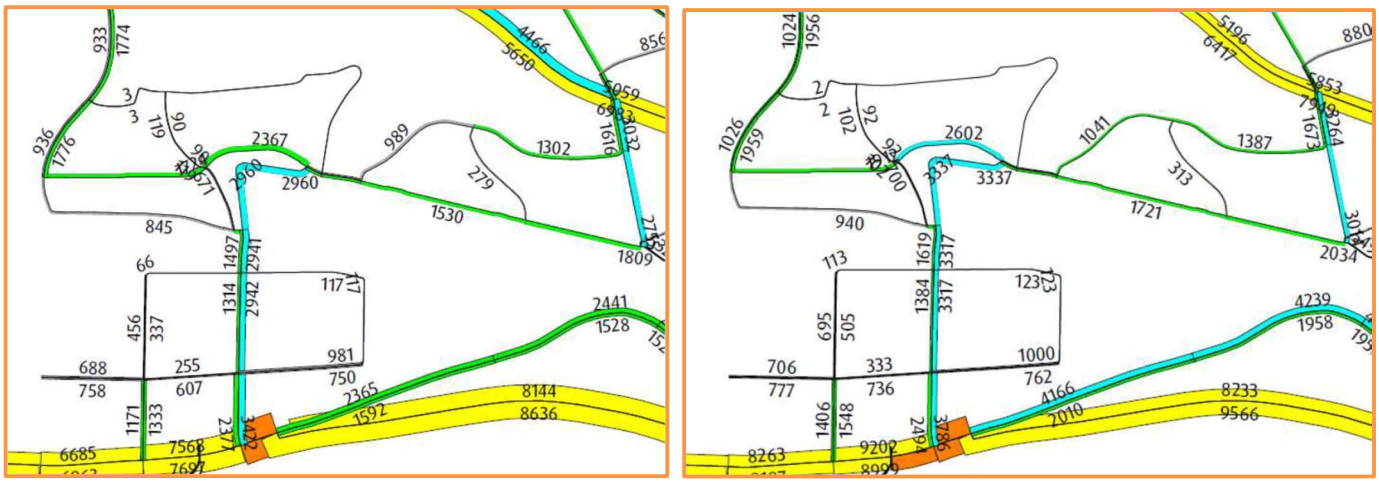

Fig. 11 en 12. Referentiesituatie 2019 (links) en Toekomstige situatie 2029 met alle ontwikkelingen (rechts)

zich geheel op autoverkeer en de mate waarop het extra verkeer van invloed is op de bestaande straten in Heijenoord en Lombok.

Uit de conclusies van de modelstudie: *"De ontwikkelingen leiden op de meeste onderzochte straten tot kleine verschillen in de hoeveelheid verkeer, in veel straten blijft de verkeersintensiteit min of meer op hetzelfde niveau of ligt beperkt hoger: 100 of 200 auto's per etmaal meer."*
In de straten die in dit VVN-advies aan de orde zijn, is nu al sprake van verkeersonveiligheid en

slechte leefbaarheid. Elke toename maakt de situatie nijpender. Het is noodzakelijk dat het aantal voertuigen op deze straten juist flink daalt.

En*: "er is een groei van het verkeer te zien die niet wordt veroorzaakt door de ontwikkelingen in Arnhem West maar door ontwikkelingen elders. Deze verkeerstoename komt vooral tot uiting op de Utrechtsestraat, daarnaast is op de Oranjestraat ook enige groei te zien".*
De sterke toename op de Utrechtseweg is met de complexe VRI bij de Oranjestraat alleen op te vangen door het autoverkeer vanaf de Oranjestraat nog meer druppelsgewijs op de Utrechtseweg toe te laten. Het verkeer komt nog vaker vast te staan bij de Oranjebrug, met als gevolg allerlei plotselinge en gevaarlijke manoeuvres van doorgaande bestuurders. Met name kwetsbare verkeersdeelnemers op en bij de brug kunnen hier de dupe van worden.

Verder blijft het rapport vaag over de toekomstige stromen bij De Koepel, omdat hierover nog geen definitieve plannen zijn. Dit kan leiden tot piekbelasting in met name Lombok, maar ook de Oranjebrug kan op die momenten flink extra belast worden.

Uit het rapport is niet te halen welk aandeel (op de Oranjebrug) doorgaand is en welk deel lokaal een bestemming heeft. Dat is wel belangrijk om te bepalen hoeveel doorgaand verkeer er rijdt (over de Oranjebrug). Daarom geeft VVN hieronder een indicatie van het aandeel doorgaand verkeer.

Verder is de uitgevoerde wegenscan een zeer verhullende weergave van de dagelijkse onveiligheid en onleefbaarheid in Heijenoord en Lombok. Er komt niet naar voren dat de situatie nu al schrijnend is. Er worden alleen enkele zaken zoals wegbreedte en voertuig-aantallen langs de meetlat gelegd van wat volgens de richtlijnen maximaal mogelijk is in 30 km-straten. Zo blijft in het rapport onvermeld dat de straten juist minder dan meer verkeer zouden moeten krijgen.

Belangrijkste oorzaken verkeersonveiligheid

Door het bijzondere landschap van Arnhem (heuvels en dalen) beschikt de stad niet, zoals andere grote steden, over goede ringwegen en rijdt het doorgaand verkeer in Arnhem-Noord vaak door woonstraten. Complicerende factor in Arnhem-West is het verdiepte spoor en de smalle Oranjebrug, waardoor al het autoverkeer zich op enkele woonstraten concentreert. De aanleg van de Nelson Mandelabrug (1977) en de afsluiting van het Willemsplein (2004) zorgden voor een explosieve groei van wijkvreemd verkeer. Hierdoor is een weinig leefbare woonsituatie en een onveilige verkeerssituatie ontstaan, omdat de route door Heijenoord en Lombok door stedelijk én bovenstedelijk verkeer wordt gebruikt.

VVN kan een ruwe indicatie geven o.b.v. de Verkeersgeneratiecijfers van CROW ("Buiten-centrum hoge dichtheid"). De ritproductie is 1950 (woningen) * 2,8 (autobewegingen, bron: CROW), dus 5460 autobewegingen per dag. Aangenomen mag worden dat ongeveer driekwart van het autoverkeer via de nabijgelegen hoofdwegen Utrechtseweg en Amsterdamseweg rijdt. Blijft over een aantal van 1365, een kleine 1500 voertuigen dat over de Oranjebrug rijdt (met een dagelijks aantal van ca 4500). In deze berekening is dus **ruim tweederde van het verkeer (op de brug) doorgaand verkeer.** Ook op de onderliggende straten leidt dit tot onveiligheid en slechte leefbaarheid.

Tweede grote probleem, **in Heijenoord**, is de **busroute door de wijk** (en in het kielzog hiervan de hulpdienst-route) . Straten kunnen hierdoor niet als woonstraat worden ingericht, waardoor de snelheid hoog blijft. Het gevolg laat zich raden:
- Kwetsbare verkeersdeelnemers zijn op veel plekken de dupe
- Op allerlei detailplekken (zie fig. 2 en 3 en 6 tot 9) is sprake van veel onveiligheid.
- Verkeersveiligheid is een probleem, maar ook trilling, geluid en uitstoot. Dit belemmert bovendien de sociale ontwikkeling van kinderen

De gemeente kent het probleem (op meer plekken in de stad), maar aarzelt om extra maatregelen te nemen.

Slotsom Probleemanalyse
De aanwezigheid van de bus en van doorgaand verkeer zorgt ervoor dat de verkeersveiligheid en het woongenot sterk onder druk staan. Als bus 10 de route neemt over de Amsterdamseweg en het doorgaand verkeer uit de wijken wordt geweerd, komt ruimte voor verblijven en leefbaarheid.

Mogelijke oplossingen

De volgende mogelijkheden **in volgorde van effect** kunnen de situatie in Heijenoord en Lombok verbeteren.

- Het meeste effectief is het **weren van het doorgaand verkeer**. Dat kan eenvoudigweg op de Oranjebrug, de schakel tussen de twee woonbuurten. Idealiter wordt een westtangent aangelegd (zie VVN-advies 2014), maar het lijkt erop dat dit op inpassingsproblemen zal blijven stuiten.
  Op stedelijk niveau gaat het niet om veel verkeer, ca 3000 mvt per dag. Vermoedelijk zal dit verkeer zich via andere hoofdaders, via de eerstvolgende aangebouden route op de navigatie, verschuiven.
  Het weren van het doorgaand verkeer op de Oranjebrug kan op twee manieren:
  1. Door de brug **rigoureus voor autoverkeer af te sluiten**, Mogelijk kan dit op een ruime meerderheid van de bewoners rekenen, maar er zijn ook benadeelden.
  2. Ook is het mogelijk **selectieve afsluiting met nummerbordherkenning**. Bewoners van de wijk en belangrijke andere vervoerders kunnen een ontheffing krijgen. Anderen krijgen een boete.

- Een tweede belangrijke ingreep is het **verleggen van busroute 10** (Papendal, buiten de stad!) **naar de Amsterdamseweg**. De maximale loopafstanden worden niet schrikbarend groot, en de al eerder ingestapte buspassagiers zijn eerder op hun bestemming. De spitsbus (110) naar Papendal rijdt al zo. Ook rijdt lijn 105 naar Harderwijk deze route (Zie ook fig. 4).
  Het gevolg is dat de straten die nu op de bus zijn ingericht, een reguliere 30 km-inrichting kunnen krijgen (denk aan de Bremstraat), waardoor dubbel geprofiteerd kan worden van het verdwijnen van de bus.

- Wanneer het (echt) niet mogelijk is voor de bovenstaande zaken de handen op elkaar te krijgen, zijn de volgende kleinschalige verbeteringen denkbaar, op basis van de huidige situatie:

  - **Zebra-oversteek** Tormentilstraat – Callunastraat bijde Gentiaanstraat
    De situatie is niet complex, maar er rijdt wel vrij veel verkeer in één richting. Kort na de oversteek ligt een snelheidsremmer. VVN acht het voldoende veilig een zebra aan te leggen.
  - **Betaald parkeren of blauwe zone Oranjestraat**
    Nu wordt er veel door mensen met bestemming binnenstad geparkeerd. De maatregel verkleint de druk op de parkeergelegenheid sterk, waarbij het misschien zelfs mogelijk is de haakse parkeervakken (deels) om te vormen door langsvakken. Bewoners krijgen tegen beperkt tarief een vergunning of ontheffing.
  - **Tweerichtingverkeer N-Parallelweg tusen brug en Tormentilstraat**
  - Dit verlicht de druk op de Tormentilstraat, Callunastraat en Heijenoordseweg. Er kan minder autoverkeer op de Oranjebrug verwerkt worden (3-fasenregeling). Dit kan voordelig uitpakken voor beide buurten, omdat er vooral minder doorgaand verkeer zal rijden. Het is echter geen remedie tegen het doorgaand verkeer vanuit zuidelijke richting.
  - **Extra fietslicht bij de Oranjebrug, vanaf Heijenoordseweg**
    Hierdoor kan fietsverkeer ook veilig linksafslaan. Het alternatief, een OFOS[1], is op deze plek complex, omdat autoverkeer van meerdere kanten komt.
  - **Meer busvriendelijke snelheidsremmers op de Heijenoordseweg** richting Amsterdamseweg (zoals op de Callunastraat). Deze maatregel beveiligt de fietsers en overstekende voetgangers en ontmoedigt het doorgaand verkeer.
  - **Onderzoek om Tormentilstraat voorrang te geven op zuidtak Noordelijke Parallelweg**
    Deze ingreep zou de verkeersveiligheid op de kruising ten goede kunnen komen

Standpunt wegbeheerder

Het betreft een gesprek met de verkeerskundige van de gemeente Arnhem. De bestuursadviseur, die opdrachtgever was voor het recente model-onderzoek van Goudappel in Arnhem-West, was verhinderd. Dit model-onderzoek is een co-productie van het team Leefomgeving en de afdeling Mobiliteit, en komt voort uit alle verschillende ontwikkelingen in de wijken Lombok en Heijenoord. Het

[1] Opgeblazen FietsOpstelStrook, een breed rood vlak voor de eerste auto, om bij groen eerder weg te fietsen

doel was om het totaal aan bestaande en nieuwe verkeersbewegingen in beeld te brengen, met de gevolgen voor de huidige straten in beide wijken. De vraag aan het bureau was of de toekomstige ontwikkelingen voor problemen zouden kunnen gaan zorgen op het wegennet in de wijken.

Bij de verkeerskundige zijn los van de Oranjebrug momenteel geen duidelijke klachten bekend over overlast of verkeersonveiligheid in Heijenoord en Lombok. Indien er klachten zijn, dan is zij bereid deze serieus te bekijken. Er zijn klachten over snelheid in een aantal straten in Heijenoord. Maar momenteel zien we dat door heel Arnhem. In Via Statistiek worden de klachten veelal niet teruggevonden in de geregistreerde snelheden. Verschil tussen objectief en subjectief.

Een eventuele extra westtangent (verbinding Utrechtseweg - Arnhemseweg) staat in de (globale) structuurvisie van Arnhem, maar een concrete locatie of concreet budget is er niet. De kans dat deze verbinding er in de toekomst komt wordt klein geacht.
De spitsafsluiting van de Oranjebrug is in het verleden wel geopperd, maar staat op dit moment in de ijskast. Het beeld is dat het doseer- en verkeerslicht bij de Oranjebrug de noord-zuid-stromen binnen de perken houden.
De klachten over het huidige verkeerslicht zijn bekend en er wordt aan gewerkt. Op dit moment wordt overwogen wat hier het beste veranderd kan worden: opnieuw een fietserslicht terugplaatsen, of een OFOS (opgeblazen fietsopstelstrook) in het wegdek aanbrengen. Uitvoering is waarschijnlijk komend najaar.

Vooralsnog zijn er geen plannen om buslijn 10 (Papendal) uit de wijk Heijenoord te halen, al heeft het merendeel van de buspassagiers geen bestemming in Heijenoord. In de concessie is sprake van genoeg potentiëel vanuit de wijk. Het 'verstrakken' van de lijn langs de Amsterdamseweg leidt tot te grote verzorgingscirkels vanaf de haltes. De extra spitsritten naar Papendal rijden al gestrekt langs de Amsterdamseweg.

In Arnhem is men erg terughoudend met het aanleggen van zebrapaden. De bereidheid om te stoppen bij een zebrapad is laag. Op school leren kinderen dat je voorrang hebt op een zebrapad. Tevens hanteren we de besliswijzer van Heerhugowaard voor het wel of niet aanleggen.
De gemeente is geen voorstander van een zebra op deze locatie.

Conclusies en aanbevelingen

De verkeersveiligheids (en leefbaarheids)-problematiek in Heijenoord en Lombok is divers en vrij enstig. De belangrijkse oorzaak hiervan is het doorgaand verkeer, dat sterk ingrijpt qua veiligheid en leefbaarheid.
Een tweede belangrijke oorzaak (in Heijenoord, en met enige terugslag op Lombok), is de aanwezigheid van de bus, waardoor de straten extra geschikt zijn voor het overige verkeer om met aanzienlijke snelheid te passeren. Daarom is het momenteel niet mogelijk deze straten als normale 30 km-woonstraat in te richten.

De meest effectieve maatregel is daarom om het doorgaand verkeer uit beide wijken te weren door **een gehele of selectieve knip bij de Oranjebrug**. Ook effectief is het **weren van lijnbus 10** door de wijk, waardoor vele straten kunnen worden omgevormd tot reguliere woonstraat.

Zolang deze maatregelen niet worden overwogen, zijn er alleen kleinschalige, die lokaal een verbetering kunnen geven, maar weinig effectief zijn voor de buurt als geheel (zie pagina 10).

Totstandkoming advies

Dit advies is namens Veilig Verkeer Nederland opgesteld door: ing. Arjen Zijlstra, Verkeerskundig Consulent, Veilig Verkeer Nederland.

Vragen of opmerkingen

Voor vragen of opmerkingen over dit advies kunt u contact opnemen met uw dichtstbijzijnde regiokantoor van Veilig Verkeer Nederland. Zie hiernaast voor gegevens.

Tot slot

Voor gratis adviezen als deze is Veilig Verkeer Nederland behalve van vrijwilligers ook voor een groot deel afhankelijk van financiële **bijdragen van derden**. Help daarom mee deze dienst in stand te houden. Met uw steun kunnen ongelukken worden voorkomen. Word vrijwilliger of lid van Veilig Verkeer Nederland of doneer via www.veiligverkeernederland.nl

Meer informatie
gegevens van VVN

t.limbeek@vvn.nl

Stationsstraat 79a
3811 MH Amersfoort

De Knobben 100
9202 XJ Drachten

Beekstraat 54
6001 GJ Weert

Postbus 66
3800 AB Amersfoort

088 524 88 00 (ma t/m vr 8.30-17.00 uur)
info@vvn.nl
www.vvn.nl

Iedereen veilig over straat

VEILIGVERKEER

BIJLAGE 3.

“ENQUETE INRICHTING 30KM-WIJK MET APART FIETSPAD”.

11 juni jl. is er een petitie gestart onder de aanwonenden van de Callunastraat en (bebouwde gedeelte van de) Heijenoordseweg.

Het doel is o.a. om te polsen hoe aanwonenden staan tegenover een éénrichtingsfietspad zoals weergegeven op de foto’s hieronder.

Ter verduidelijking bij bovenstaande plaatjes: Fietspad breed in het midden, fietsers dus ook. Ander verkeer is welkom maar zijn wel te gast.

Op het moment van het schrijven van deze bijlage hebben zo’n 100 van de 115 betrokkenen hun mening hierop gegeven. Hieronder staat de voorlopige “uitslag” maar de laatste 15 bewoners moeten nog verder benaderd worden omdat ze toe nu toe niet thuis waren.

Op korte termijn zal deze petitie verder worden verwerkt en worden aangeboden aan relevante partijen.

	Vindt dit geen goed idee*	Vindt dit een goed idee	Heeft geen idee
Aantal huishoudens	**5**	**99**	**2**

* De redenen die hiervoor werden aangedragen zullen in het eindproduct verwerkt worden.

KS (19 juni 2023)

BEHANDELRESULTAAT

20.30 uur - 21.45 uur: Omgevingsvisie Arnhem 2040

GEMEENTE Arnhem

Raadsvoorstel ‘Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040’ (i/m1)

Zaaknummer:	168764
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
Luurssen (Forum voor Democratie), Usta (Denk), Scholten (Volt), Van Engelenburg (VVD), Van den Broek (CDA), Heemskerk (D66), De Groot (Partij voor de Dieren), Simonis (GroenLinks), Zijlstra (ChristenUnie), Van Plateringen (BurgerBelang Arnhem), Ait Chrif (PvdA), Manders (Arnhem Centraal).
De fracties van SP en PVV waren niet vertegenwoordigd.
Verder aanwezig: Bouwkamp (wethouder) en Akkers (ambtelijke ondersteuning)

Bespreking

De raadskamer is gestart met de informatieve fase waarbij ruimte was voor insprekers. Er waren drie inspraakbijdrages, waarna de raadskamer verduidelijkende vragen kon stellen. De insprekers waren:

1. Dhr. Barends namens Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen
2. Mevr. Hoogveld, mevr. Dorland en dhr. Speth namens Verkeerswerkgroep Arnhem-West
3. Dhr. Fonk namens EcoVrede

Hierna is de meningsvormende 1 fase gestart. De raadskamer heeft in eerste termijn alle bijjdragen geleverd. De wethouder is gestart met de beantwoording in eerste termijn. De beantwoording is niet afgerond.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende 1 fase niet is afgerond en de volgende keer hervat kan worden. Globaal gezien heeft de wethouder de vragen van Forum voor Democtratie, Denk, Volt, VVD, CDA en D66 beantwoord, de andere vragen nog niet.

De raadsadviseur,

S. Vos

De voorzitter,

M. Coenders

BEHANDELRESULTAAT

22.00 uur - 23.15 uur: Omgevingsvisie Arnhem 2040

Raadsvoorstel ‘Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040’ (m1)

Zaaknummer:	168764
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
Van Engelenburg (VVD), Simonis (GroenLinks), Heemskerk (D66), Visser (PvdA), De Groot (Partij voor de Dieren), Zijlstra (ChristenUnie), Scholten (Volt), Usta (DENK), Manders (Arnhem Centraal)
De fracties van SP, CDA, BurgerBelang Arnhem, PVV en Forum voor Democratie waren niet vertegenwoordigd.
Verder aanwezig: Cathelijne Bouwkamp (wethouder)

Bespreking
Vorige bespreking heeft de raadskamer een eerste termijn van de raadskamer gehouden. De wethouder is toen begonnen met haar eerste termijn. Deze is niet afgerond.

Tijdens deze bespreking heeft de wethouder de vragen in eerste termijn beantwoord.
Daarna heeft de raadskamer een tweede termijn gehouden en heeft de wethouder in tweede termijn gereageerd.

Diverse fracties hebben moties en/of amendementen aangekondigd.

- ChristenUnie over onder andere de eigendommen van woningen.
- Partij voor de Dieren over onder andere om luchtkwaliteit concreter te regelen en een beperking op biomassa.
- DENK over onder andere mobiliteit in de omgevingsvisie
- D66 over onder andere hoe de gemeente omgaat met de verkoop van tabak/snacks/alcohol

Conclusie
De voorzitter concludeert dat een meningsvormende fase 2 nodig is, om de aangekondigde moties en amendementen te bespreken.

De raadsadviseur, De voorzitter,

S. Vos W. de Boef

Vraag
Welke gebieden in Arnhem krijgen door het aannemen van deze visie de bestemming natuur die dat nu niet hebben? En welke consequenties dat heeft? Wat is precies de bestemming natuur? Wat mag er wel, wat mag er niet?

Antwoord

Hierbij het antwoord op je technische vraag over natuurgebieden in de omgevingsvisie.

In de bijlage vind je een overzicht van de gebieden die we in de Omgevingsvisie opgenomen hebben als natuurzones.
Dat zijn alleen gebieden in het buitengebied: “Natuurontwikkeling” (ten noorden van de Koningsweg) en “Natuur en cultuurzone” (grofweg tussen de Schelmseweg en de Koningsweg).

Natuurzone ten noorden van de Koningsweg	**Natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg**
In de natuurzone ten noorden van de Koningsweg staat het verbeteren van de natuurwaarden, de mogelijkheid om deze te beleven en het leesbaar houden van de cultuurhistorische geschiedenis voorop. Het toevoegen van nieuwe functies en bebouwing is in deze zone niet gewenst. De ontwikkeling van de natuur staat op één.	Ten zuiden van de Koningsweg ligt een natuur- en cultuurzone, die met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteit meer benut kan worden. Een stad heeft een stadsrand nodig waar wat kan gebeuren. Het beter benutten van de bestaande woonfuncties en agrarische of andere bedrijfsactiviteiten is hier mogelijk. Maar ook het ontsluiten voor een groter publiek en het eventueel toevoegen van functies is een optie. Toevoegen van nieuwe functies en bebouwing wel in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur, zoals de Kemperbergerweg. Waarbij we uitgaan van de randvoorwaarden van het Gelderse Natuurnetwerk en Natura 2000. Nieuwe bouwtitels mogen alleen worden gerealiseerd als deze elders verdwijnen, per saldo mag er geen toename zijn aan bebouwing. De bebouwing moet bijdragen aan het verbeteren van de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten. De afwisseling tussen dichte bebouwing en open landschap moet behouden blijven of versterkt worden.
Omgevingsvisie Arnhem 2040 (vast te stellen), paragraaf 6.6	

Dit zijn bestaande kaders die ook al zo opgenomen zijn in de Structuurvisie uit 2012. Dus op dat onderdeel is er geen beleidswijziging.

Een bestemming wordt geregeld in het Omgevingsplan. En wat betreft de doorwerking van de omgevingsvisie naar het Omgevingsplan: er is geen directe doorwerking.
Een wijziging van het omgevingsplan is altijd een apart besluit. De Omgevingsvisie is het beleidskader.

Ik hoop dat we hiermee je vraag duidelijk beantwoord hebben.

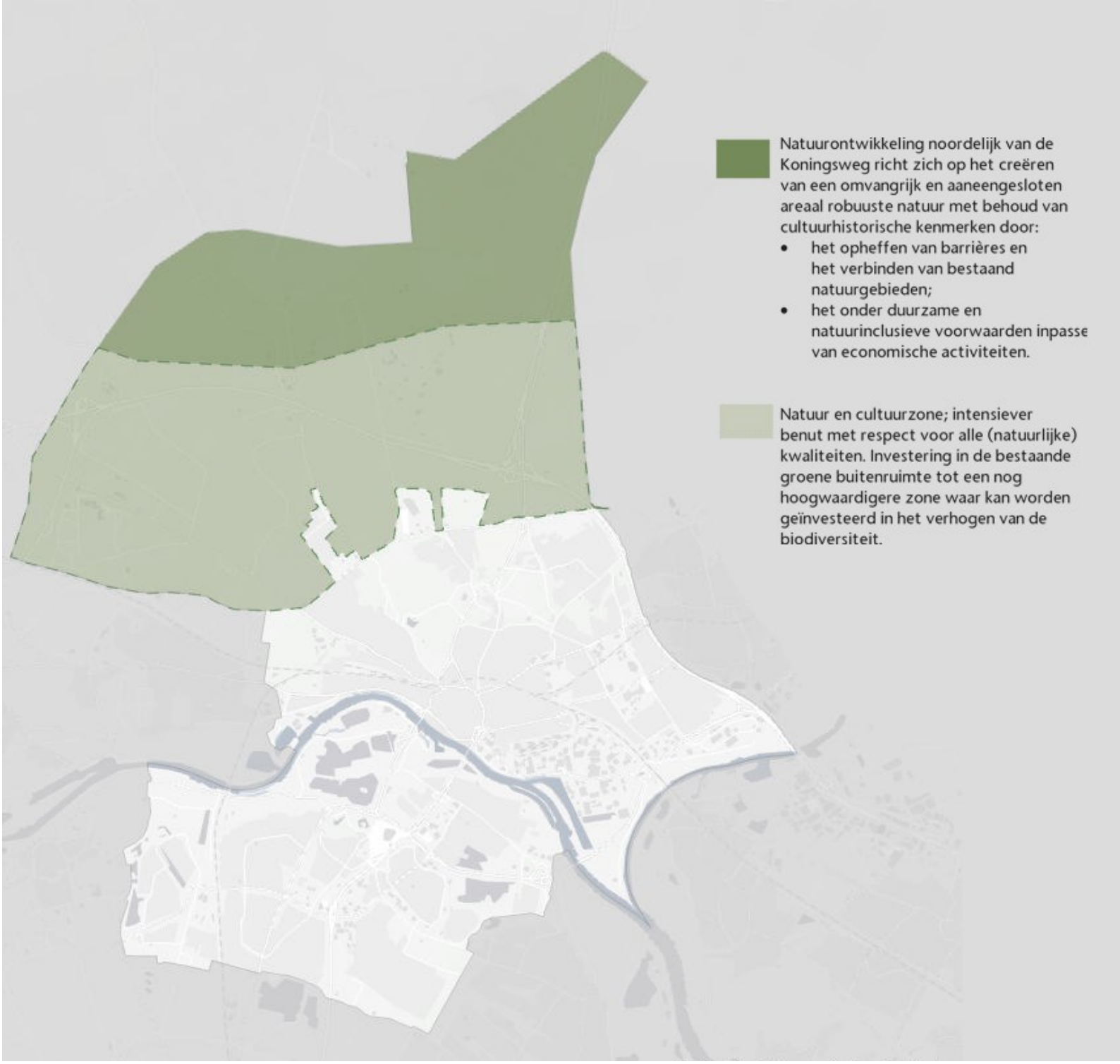
Natuurontwikkeling noordelijk van de Koningsweg richt zich op het creëren van een omvangrijk en aaneengesloten areaal robuuste natuur met behoud van cultuurhistorische kenmerken door:
• het opheffen van barrières en het verbinden van bestaand natuurgebieden;
• het onder duurzame en natuurinclusieve voorwaarden inpasse van economische activiteiten.
Natuur en cultuurzone; intensiever benut met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteiten. Investering in de bestaande groene buitenruimte tot een nog hoogwaardigere zone waar kan worden geïnvesteerd in het verhogen van de biodiversiteit.

Gemeenteraad Arnhem

Datum	12 september 2023
Onderwerp	Omgevingsvisie en Koningspleij-Noord
Ons kenmerk	23054

Geachte leden van de raad,

Op 13 september staat de Omgevingsvisie Arnhem 2040 geagendeerd ter vaststelling. Deze Omgevingsvisie vormt de basis voor gemeentelijk beleid en gebiedsvisies. De inhoud van die Omgevingsvisie zou dus niet op voorhand moeten afwijken van recent vastgestelde visies.

In 2020 is de Visie Nieuwe Haven vastgesteld en vorig jaar de visie Werklocaties. Beide visies gaan uit van een ontwikkeling van de haven naar een industriehaven met watergebonden bedrijvigheid. De Koningspleij-Noord beslaat een belangrijk deel van dat gebied en zou ons inziens, na het aflopen van het huidige gebruik als zonneveld, beschikbaar moeten komen voor watergebonden of -verbonden mkb bedrijvigheid. Dat wordt ook bevestigd in de Visie Werklocaties en is daar benoemd als functionele bedrijfsomgeving. Echter, in de Omgevingsvisie is dit gebied gekenmerkt als onderzoekslocatie zonnevelden en robuuste groen/blauwe hoofdstructuur.

Mede afgezet tegen de geringe beschikbaarheid van bedrijfslocaties in Arnhem en verlies van mkb geschikte bedrijfslocaties door de oprukkende woningbouw (o.a. gebiedsontwikkeling RijnPark), vragen wij u met klem om het gebied Koningspleij-Noord in de Omgevingsvisie te betrekken bij het gebied dat is benoemd als ‘ontwikkelen Nieuwe Haven, cluster voor watergebonden bedrijvigheid en energieprofiel’. Dit voorkomt al in de nabije toekomst oponthoud in het Omgevingsplan voor de Nieuwe Haven. Iets dat zeer onwenselijk is, gezien de toch al grote vertragingen in de ontwikkeling van dit gebied.

Arnhem heeft hoog in het vaandel dat ze een duurzame, circulaire energiestad wil zijn. Als we waar willen maken dat Arnhemse bedrijven een bijdrage leveren aan een circulaire en duurzame economie, dan moéten we meer ruimte hebben. Sterker nog: wij vinden dit een voorwaarde voor een duurzame, circulaire haven. Alle reden dus om als gemeenteraad breed te kiezen voor bestemming in de Omgevingsvisie 2040 van de Koningspleij-Noord als zijnde onderdeel van de Nieuwe Haven met ruimte voor watergebonden bedrijvigheid.

Met vriendelijke groet,

Hans-Robert van der Doe, voorzitter

Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen
Postadres Vlamoven 34 6826 TN Arnhem
t (026) 351 82 45
e info@stab-arnhem.nl
i stab-arnhem.nl
iban NL77INGB0654113963
kvk 09128571
btw NL810567416B01
stichtingarnhemsebedrijventerreinen
stab-arnhem
chainels.com/stab

BEHANDELRESULTAAT

22.00 uur - 23.15 uur: Omgevingsvisie Arnhem 2040

Raadsvoorstel ‘Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040’ (m1)

Zaaknummer:	168764
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
Van Munster (PvdA), Manders (Arnhem Centraal), Zijlstra (ChristenUnie), Simonis (GroenLinks), Heemskerk (D66), De Groot (Partij voor de Dieren), Scholten (Volt), Van Engelenburg (VVD).
De fracties van SP, CDA, BurgerBelang Arnhem, PVV, Denk en Forum voor Democratie waren niet vertegenwoordigd.
Verder aanwezig: Cathelijne Bouwkamp (wethouder) en Akkers (ambtelijke ondersteuning).

Bespreking
De bespreking is gestart met de reeds ingediende amendementen, die stuk voor stuk zijn besproken. Deze amendementen zijn door de wethouder van een pre-advies voorzien.

1. amendement 'Aanvulling visie waardevolle wijken, sociale koop' (23A21) van de fractie ChristenUnie
2. amendement 'Aanvulling visie waardevolle wijken, uitleglocaties buiten stedelijk' (23A22) van de fractie ChristenUnie
3. amendement 'Aanvulling visie waardevolle wijken, erfpacht instrument betaalbaar wonen' (23A23) van de fractie ChristenUnie

Nadat deze amendementen voldoende besproken waren, hebben diverse fracties nog vragen gesteld aan de wethouder over mogelijke, nieuwe amendementen, die nog niet ingediend zijn.

Conclusie
De voorzitter concludeert dat de reeds ingediende amendementen voldoende besproken zijn. Omdat er tijdens de bespreking meerdere nieuwe amendementen aangekondigd zijn, die nog onvoldoende duidelijk zijn, kiest de raadskamer voor een hervatting van deze m2.
De voorzitter concludeert dat de meningsvormende fase 2 niet is afgerond en op een later moment hervat zal worden.

De raadsadviseur, De voorzitter,

S. Vos W. de Boef

Van: Diana Kummeling
Verzonden: woensdag 13 september 2023
Aan: Raadsleden Arnhem <raadsleden@arnhem.nl>; Fractievolgers Arnhem
Onderwerp: Omgevingsvisie 2040

Geachte raadsleden en fractievolgers,

Vanavond staat het punt 'Vaststellen omgevingsvisie 2040' op uw agenda.

Met veel belangstelling hebben wij kennis genomen van dit voorstel.
In dit voorstel worden doelen en doelgroepen genoemd zoals bijvoorbeeld seniorenwoningen, huur- en koopwoningen, wonen op water etc.

Helaas hebben wij niets gelezen over standplaatsen voor Woonwagenbewoners.

Onze vraag aan u is om ook aandacht te geven aan deze woonvorm en dit specifiek op te laten nemen in de omgevingsvisie 2040.

Met vriendelijke groet,

VZ HV Woonwagenbewoners Arnhem
Tonnie Bosvelt

BEHANDELRESULTAAT

GEMEENTE Arnhem

4 oktober: 18:45 – 20:15 uur: Omgevingsvisie Arnhem 2040

Raadsvoorstel ‘Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040’ (m1)

Zaaknummer:	168764
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
Manders (Arnhem Centraal), Visser (PvdA), Simonis (GroenLinks), Heemskerk (D66), De Groot (Partij voor de Dieren), Zijlstra (ChristenUnie), Scholten (Volt), Van den Broek (CDA), Van Engelenburg (VVD).
De fracties van SP, BurgerBelang Arnhem, PVV, Denk en Forum voor Democratie waren niet vertegenwoordigd.
Verder aanwezig: Cathelijne Bouwkamp (wethouder) en Akkers (ambtelijke ondersteuning).

Bespreking
Deze bespreking is een hervatting van de vorige m2. De toen besproken amendementen zijn niet opnieuw besproken. Er zijn zes nieuwe amendementen ingediend bij deze bespreking. De ingediende amendementen zijn door de indieners toegelicht en daarna besproken door de andere fracties. De wethouder heeft de amendementen daarna van een pre-advies voorzien.

Besproken amendementen:
- amendement ‘Als doelgroep ‘mobiel wonen’ toevoegen’ (23A24) van de fracties Arnhem Centraal, ChristenUnie en Volt **(advies wethouder: Oordeel raad)**
- amendement 'Schoon én hernieuwbaar energiesysteem' (23A28) van de fractie GroenLinks en Partij voor de Dieren **(advies wethouder: Oordeel raad)**
- amendement 'Voortschrijdend inzicht' (23A29) van de fractie GroenLinks en Partij voor de Dieren **(advies wethouder: Positief)**
- amendement 'Nieuwe functies bij toename van biodiversiteit en natuurwaarden' (23A31) van de fracties D66 en VVD **(advies wethouder: Negatief met een toezegging om extra achtergrondinformatie te geven)**
- amendement 'Behoud Koningspleij-Noord als toekomstig bedrijventerrein' (23A32) van de fracties D66 en VVD **(advies wethouder: Negatief in huidige vorm, positief over strekking)**

Wel ingediend maar niet besproken:
- amendement 'Een gezonde stad is een stad waarin het gemakkelijk is om de gezonde keuze te maken' (23A33) van de fractie D66

Besproken tijdens de vorige bespreking:
- amendement 'Aanvulling visie waardevolle wijken, sociale koop' (23A21) van de fractie ChristenUnie
- amendement 'Aanvulling visie waardevolle wijken, uitleglocaties buiten stedelijk' (23A22) van de fractie ChristenUnie
- amendement 'Aanvulling visie waardevolle wijken, erfpacht instrument betaalbaar wonen' (23A23) van de fractie ChristenUnie

Toezegging
Wethouder Bouwkamp zegt toe om een beknopt verslag aan de raad te verstrekken, voordat de omgevingsvisie wordt vastgesteld, over wat er de afgelopen jaren is gebeurd op de genoemde locatie (Natuurzone ten noorden van de Koningsweg), dit n.a.v. amendement 23A31.

BEHANDELRESULTAAT

GEMEENTE Arnhem

4 oktober: 18:45 – 20:15 uur: Omgevingsvisie Arnhem 2040

Conclusie
De voorzitter concludeert dat nog niet alle ingediende amendementen besproken zijn. Amendement 23A31 wordt mogelijk aangepast en kan opnieuw besproken worden.
De voorzitter concludeert dat de meningsvormende fase 2 niet is afgerond en op een later moment hervat zal worden.

De raadsadviseur,

S. Vos

De voorzitter,

W. de Boef

Van: [redacted]@rijksoverheid.nl
Aan:
Onderwerp: bespreking amendement Omgevingsvisie

Beste,

Met belangstelling hebben het ministerie van Defensie en het Rijksvastgoedbedrijf de bespreking gevolgd van afgelopen woensdag over het door D66 en VVD ingebrachte amendement met betrekking tot de Omgevingsvisie. Wij kunnen de intentie die achter het amendement zit alleen maar onderschrijven. Er komen in het gebied Arnhem Noord veel opgaven samen die in samenhang moeten worden bekeken en uitgewerkt. Daarbij staat winst voor de natuurwaarden en biodiversiteit voorop. Het RVB en Defensie willen dit graag samen met de stakeholders gaan organiseren en samen werken aan een gebiedsvisie/Masterplan.

Wij konden overigens merken dat niet alle partijen precies wisten wat er allemaal speelt in het gebied en wat de plannen van Defensie precies inhouden. Wij zijn bereid en bieden aan om deze informatie te leveren via een presentatie aan de raad en indien gewenst kunnen wij eveneens een terreinbezoek organiseren voor alle raadsleden.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Programmacoördinator omgevingsmanagement Defensieportefeuille

.....
programmateam Transformatie Vastgoed voor Defensie

Directie Portefeuillestrategie & Portefeuillemanagement
Rijksvastgoedbedrijf
Sint Jacobsstraat 16 | 3511 BT | Utrecht
Postbus 16169 | 2500 BD | Den Haag

.....
http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl
.....
Het RVB realiseert en beheert zijn vastgoedportefeuille voor zijn gebruikers en zet gebouwen en terreinen in voor de realisatie van economische en maatschappelijke meerwaarde op basis van beleidsdoelen.

Memo

Datum : 10 november 2023

Aan : Gemeenteraad Arnhem

Van : Cathelijne Bouwkamp

Betreft : Stand van zaken Defensiecluster Schaarsbergen

Tijdens de raadsbehandeling over de vaststelling van de Omgevingsvisie Arnhem 2040 heb ik de toezegging (nummer 1417) gedaan beknopt verslag aan de raad te verstrekken over wat er de afgelopen jaren is gebeurd op de natuurzone ten noorden van de Koningsweg. Dit naar aanleiding van amendement 23A31. Met memo wordt invulling gegeven aan deze toezegging.

Stand van zaken Transformatie Vastgoed Defensie
De vastgoedportefeuille van Defensie kampt met enorme onderhoudsachterstanden. Met het Programma Transformatie Vastgoed Defensie wordt tussen 2022 en 2042 al het Defensie vastgoed klaar gemaakt voor de toekomst conform het Strategisch Vastgoed Plan (SVP). Het Cluster van militaire terreinen in Schaarsbergen is één van de eerste locaties die aan bod komt binnen het programma.

Het programma draagt bij aan een viertal op hoofdlijnen beschreven strategische doelen:
• Het verhogen van de operationele gereedheid en inzet
• Het verbeteren van aantrekkelijk werkgeverschap
• Het verduurzamen van de vastgoedportefeuille
• Het financieel in balans brengen van de vastgoedportefeuille

De locaties van de 11e Luchtmobiele Brigade en het Defensie Helikopter Commando te Schaarsbergen bestaan uit een aaneenschakeling van terreinen en gebouwen in het gebied Arnhem-Noord. De aanwezigheid van de vliegbasis Deelen en de oefen- en schietterreinen in de directe omgeving maken het gebied een strategische plek voor Defensie.

Het huidige complex is echter sterk verouderd en moet dringend worden gemoderniseerd. De monumentale status van een groot deel van het terrein en gebouwen, de aanwezige munitieopslag met bijbehorende veiligheidszoneringen en het feit dat de Brigade moeten kunnen blijven opereren gedurende de herontwikkeling, maakt deze opgave op de huidige locatie kostbaar en complex. Dit was aanleiding voor Defensie om in de directe nabijheid te zoeken naar alternatieve scenario’s.

Het huidige Cluster Schaarsbergen bestaat uit:
• Complex Klein Heidekamp
• Oranjekazerne
• Complex Groot Heidekamp
• Munitiecomplex Duivelsberg
• Militair Luchtvaartterrein Deelen
• Oud-Nieuw Vrijland

• Arnhemse heide inclusief schietbaan

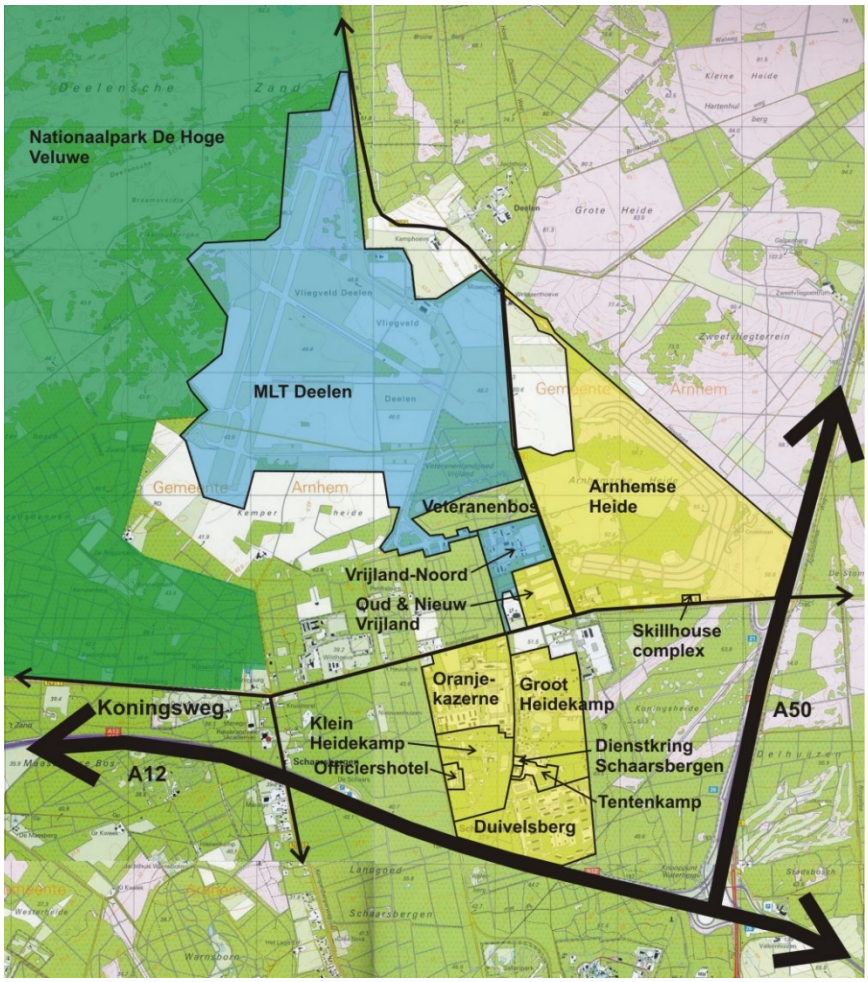

Gebiedsverkenning

In 2021 is gestart met een Gebiedsverkenning waarin is gekeken of het mogelijk is om álle terreinen op

Figuur 1: Defensiecluster Schaarsbergen

een alternatieve locatie te clusteren, naast de mogelijkheden om een nieuwe kazerne op de bestaande kazerneterreinen te realiseren.

In de verkenning is het aantal varianten terug gebracht tot twee scenario's:

1. *Huidige locatie*

   De bestaande defensieterreinen ten noorden en ten zuiden van de Koningsweg waarbij de focus van de nieuwbouw op het zuidelijke Cluster ligt.

2. *Akkers ten zuiden van de vliegbasis*

   Deze locatie ligt direct ten zuiden van de hekken van de vliegbasis en direct ten oosten van de hekken van het Nationale Park De Hoge Veluwe.

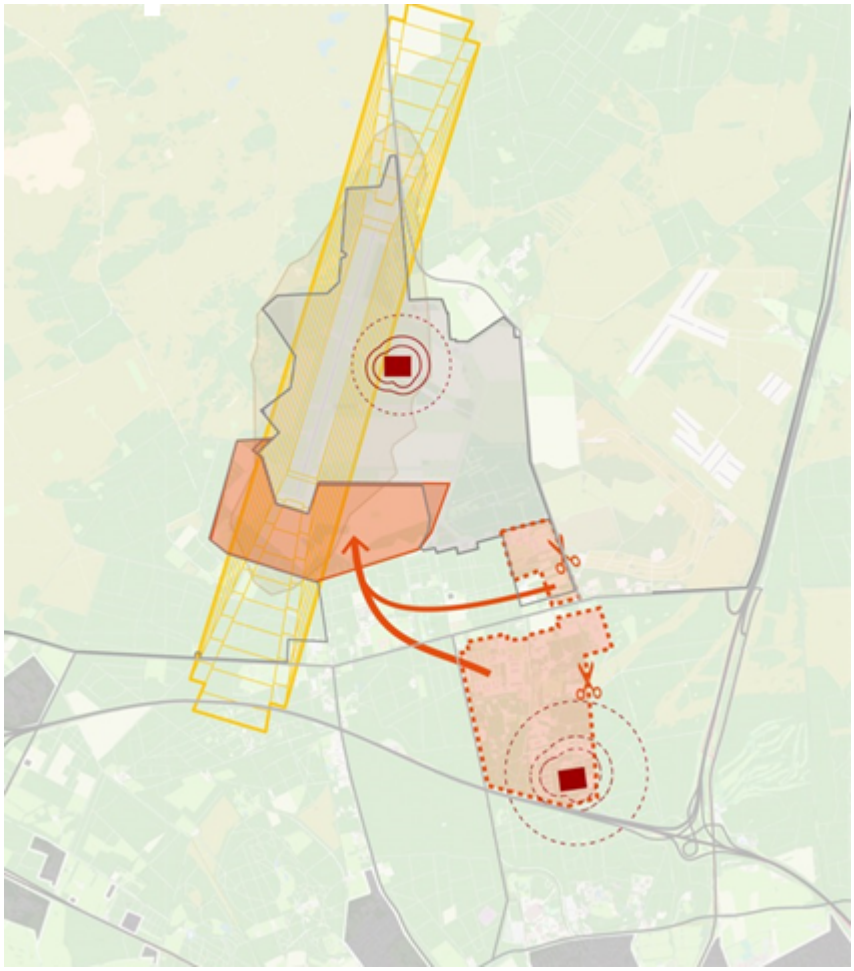

Figuur 2: Scenario verplaatsen kazerne naar akkers ten zuiden van de vliegbasis

De ambtelijke verkenning van Defensie, Rijksvastgoedbedrijf, Provincie Gelderland en de Gemeentes Arnhem en Ede heeft niet geleid tot een gezamenlijk voorkeursscenario waarin voldoende meerwaarde schuilt voor alle betrokkenen. Bovendien zijn verdiepende studies nodig, bij voorkeur middels een Landschap Ecologische Systeem Analyse (LESA). Het is aan Defensie om een vervolgstap te zetten. Maar het ministerie kan nog niet aangeven hoe het vervolgproces er uit gaat zien. Als er meer bekend is zal de gemeenteraad daarover geïnformeerd worden.

RAADSKAMERADVIES

Raadsvoorstel ‘Omgevingsvisie Arnhem 2040’
15-11-2023

Raadsvoorstel ‘Omgevingsvisie Arnhem 2040’

Zaaknummer:	168764
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Heemskerk (D66), Scholten (Volt), Visser (PvdA), Simonis (GroenLinks), De Groot (Partij voor de Dieren), Zijlstra (ChristenUnie), Van Engelenburg (VVD), Verheij (PVV), Manders (Arnhem Centraal)
De fracties van SP, CDA, DENK, BurgerBelang Arnhem, Forum voor Democratie waren niet vertegenwoordigd.
Verder aanwezig: wethouder Bouwkamp en Akkers (ambtelijke ondersteuning)

Bespreking
Deze vergadering was een hervatting van de meningsvormende fase 2 waarin ingediende moties en amendementen besproken konden worden. Eerder besproken moties en amendementen zijn niet behandeld. Voor deze bespreking was er één amendement dat nog niet eerder besproken was en twee amendementen waren aangepast en konden opnieuw behandeld worden.

Voor het eerst besproken:
- amendement 'Een gezonde stad is een stad waarin het gemakkelijk is om de gezonde keuze te maken' (23A33) van de fractie D66

Besproken n.a.v. wijzigingen
- amendement 'Nieuwe functies bij toename van biodiversiteit en natuurwaarden' (23A31) van de fracties D66 en VVD
- amendement 'Behoud Koningspleij-Noord als toekomstig bedrijventerrein' (23A32) van de fracties D66 en VVD

Aan het einde van de bespreking zijn alle amendementen die tot dan toe ingediend zijn besproken.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase.

De raadsadviseur, De voorzitter,

S. Vos R. Maref